COLLE

COMPLVTE

SANCTI CYRI

DISCALCEATORVM

Ordinis B. Mariæ de Monte Carmeli

DISPVTATI

IN ARIST. DIALECT

& Philoſophiam Naturale

IVXTA MIRAM ANGELICI
D. Thomæ doctrinam & eius Scholam

EIDEM COMMVNI MAGIST.
Florentiſſimæ Scholæ dicatæ.

LVGDVNI,

Sumptibus IOANNIS-AMATI
Tipographij Regij.

M. DC. LI.

SERENISSIMO
AC ILLVSTRISSIMO
PRINCIPI
HENRICO BORBONI
ANTISTITI METENS
Abbati Sancti Germani, &c.

TRIA *sunt potissimùm, si humana spectemus,* (SEREN PRINCEPS ANTISTES) *quæ vetusta literarum mo Gallia, eiusque incolis suscipiunt, ac miris in cœlum vsq extollunt. Primum quidem est, illa soli agrique vbertas quæ stupenda omnium rerum, quæ indigentiæ subleuanda vsui forent, congerie, cumulata summo Dei Optimi Max ita pollet, vt & suis ad voluptatem, exteris verò ad satietatem vsque cessaria liberalissimè subministret: cuius rei assertores duos sanctissimos Ep locupletissimos in medium proferre licebit, quorum alter est* [a] *Saluianus n ille Antistes Massiliensis. Illic, inquit, omnis Regio, aut intertexta vineis, pratis, aut distincta culturis, aut consita pomis, aut amænata lucis, aut bus, aut interfusa fluminibus, aut crinita messibus; vt verè possessores ac illius, non tam soli istius portionem, quàm paradisi imaginem possedisse vi v. rò Sollius Sidonius, Aruernorum præsul, veteris reparator eloquentiæ, no stilo ita scribit. Taceo illud æquor agrorum, in quo sine periculo quæstuo segetibus vndæ: quod industrius quisque, quo plus frequentat, hoc n Viatoribus molle, fructuosum aratoribus, venatoribus voluptuosum, quod dorsa pascuis, latera vinetis, terrena villis, saxosa castellis, opaca lustris, concaua fontibus, abrupta fluminibus: quod denique huiusmodi est, vt sem multis patriæ obliuionem sæpè persuadeat. Et in Panegyrico quem dixit Aui*

Fœcundus ab vrbe

Pollet ager primò qui vix proscissus aratro
Semina tarda sitit, vel luxuriante iuuenco
Arcana exponit piceam pinguedine glebam,
Assurexit huic coxit quod torridus auster,
Niliacum Libycumque solum collataque semper
Arida Mygdonias damnarum Gargara falces,
Apulus & Calaber cessit,

Huic laudi proximè accedit, quòd Gallis à natura genius quidam inditus est in arma tractanda, remque militarem gerendam impensissimus, si vel B. Hieronymo fides adhibeatur. Sola Gallia monstra non habet, sed viris semper fortissimis, & eloquentissimis abundauit, quod & oraculo Summi Pontificis Vrbani secundi in Concilio Claromontano prolato affirmatum, c *Vobis præ cæteris gentibus contulit Dominus insigne decus armorum, magnitudinem animorum, agilitatem corporum, virtutem humiliandi, verticem capilli vobis resistentium, quod noster rediuiuus Virgilius Baptista* d *Mantuanus cecinit.*

c Robertus Monach. lib. 1. hist.

d Lib. 1. hist. Dionysij.

Gallia fert acres animos & idonea bello.
Corpora, non illis ausit componere sese
Thracia, quæ Martem genuit, non Parthia versis
Quæ bellatur equis, fugiens licet inclyta Classo
Facta sit extincto signisque superba Latinis.

Sed id quod Palmarium censemus, est: in Galliis semper viguisse Philosophiam, & rerum tum diuinarum, tum humanarum exquisitissimum studium hinc apud Maiores nostros nomina pene innumera priscarum Sectarum Philosophiæ, vt Samothei, Sarronides, Eubages, Bardi, Vicij, Druidæ, aliáque id genus, quos Philosophiæ inuentores fuisse, & ab illis cæteras Gentes, etiam Græcos ipsos illam didicisse, Authores grauissimos scripsisse testis est Græcus Diogenes Laertius Philosophiam, inquit, à Barbaris initia sumpsisse complures Authores asserunt: constat enim apud Persas claruisse Magos; apud Babylonios, & Assyrios floruisse Chaldæos; apud Celtas, & Gallos Druidas, qui & Samothei dicuntur, qui teste Aristotele in Magico, & Sethione in decimo tertio successionum libro, Diuini atque humani iuris fuerunt peritissimi, & ob id Religioni deditissimi, ac propterea Samothei sunt appellati, cui autem rei incumberent illi veteres sapientes disertè enarrat Ammianus Marcellinus his verbis: Per hæc loci hominibus paulatim excultis viguere studia laudabilium doctrinarum inchoata per Bardos, Eubages, & Druidas; & Bardi quidem fortia virorum illustrium facta Heroïcis composita versibus cum dulcibus lyræ modulis cantitarunt: Eubages verò scrutantes summa & sublimia naturæ pandere conabantur: inter hos Druidæ ingeniis celsiores, sodalitiis astricti consortiis, quæstionibus occultarum rerum altarumque erecti sunt, & despectantes humanarum humana pronuntiarunt animas immortales. Quæ quidem Philosophiæ laus perpetua ferie ad posteros transmissa est, donec hæc Academia Parisiensis, omnium aliarum totius orbis Academiarum Princeps & Origo, pluribus incrementis auctam illam laudem ad hanc vsque ætatem deduxit, de qua id tantum dixero, quod vetustus Poëta Archithrenius scribit:

In vitis Philosophorum.

Lib. 15.

Exoritur tandem locus altera regia Phœbi
Parrhisius Cyrrhæa viris, Chrysea metallis,
Græca libris, Inda studiis, Romana Poëtis,
Attica terra Sophis, mundi rosa, balsamus orbis.

Hæc omnia & si adeò illustria sint, vt solis radio scripta esse videantur in te (ILLVSTRISSIME PRINCEPS *) illustriora nostro sæculo refulgent. Quid enim vultus tui ad omnem humanitatem efformati species illa digna Imperio oculis omnium ingerit, nisi candorem animi incredibilem, & perenne ver omnium virtutum floribus arridens, & efflorescens? Verum quidem est arma, quæ tractas, spiritalia esse, & non terrena, iuxta magnum Apostolum, castris cum Ecclesiæ ab Henrico magno parente autoratus, & iam pridem insertus totum te ad militiam spiritus contulisti, in qua omnes virtutes suis telis, & flammulis instructæ aduersus vitia decertant iustitia nempè contra iniquitatem, temperantia contra luxuriam, fortitudo contra ignauiam, prudentia contra temeritatem, constantia*

ſtantia contra leuitatem, humilitas contra ſuperbiam, charitas contra inuidiam, liberalitas contra auaritiam, aliæque omnes Regiæ & Principe dignæ virtutes aduerſus ea monſtra, quæ tibi tanquam Herculi ad virtutis culmen properanti ſeſe opponunt. Quod bellum longè illuſtrius cæteris, in quibus de ſumma Imperij contenditur; cum obſtinatiſſimum, & veluti perpetuum ſit, hoſtes habeat infenſiſſimos, & immaniſſimos: res verò de qua pugnatur omnibus caducis rebus longè anteponenda ſit, ſalus nempè noſtra æterna. In quo bello, PRINCEPS ILLVSTRISSIME, *adoleſcens, illos triumphos, & ſpolia opima adeptus es, Dei ſummo beneficio, quæ nec ipſi veterani Duces tentare auderent. Denique ita diuinæ & humanæ ſapientiæ omnes penitiores adytus penetraſti in eo flore iuuentutis, vt demum Gallia noſtra fortunata iuxta Platonis mentem dici iure poſſit; cùm Principem Philoſophum doctiſſimum, & quod maius eſt, Theologum verſatiſſimum in te habeat. Quod vel celeberrimæ illæ Diſputationes in Academia Pariſienſi à te ſummo omnium ſtupore propugnatæ teſtantur, idque tot teſtes habet, quot viros doctos illa Academia poſſidet: quæ omnia efficient, vti omnes boni ſperant, vt per virtutem & tui inſignes animi dotes, ad prima Principum Eccleſiæ ſubſellia pertraharis. Hæc ſunt, quæ nos impulerunt,* PRINCEPS ILLVSTRISSIME, *vt hoc corpus Philoſophiæ rationalis dicandum cenſeremus tibi iampridem multis nominibus mancipatum. Inter omnia verò eſt illa humanitas ſingularis, qua Monaſterium hoc ſancti Ioſeph in tuo fundo Sancti Germani ſitum, totamque minimam Congregationem noſtram proſequeris, & quam plurimis beneficiis in dies tibi deuincere pergis: id iure ſibi vindicat, ni notam ingrati animi incurrere velimus. Accipe igitur,* Princeps Illuſtriſſime, *Opus hoc Philoſophicum, illudque, ea qua ſoles humanitate intuere, ea qua polles authoritate tuere: ita enim fiet, vt à tanto Principe & Philoſopho probatum æternum*

Floreſcat, vigeat, placeat, laudetur, ametur.

Tibi addictiſſimum Collegium Sancti Ioſeph Pariſienſe, Excalceatorum Ordinis B. Mariæ de Monte Carmelo.

Lutetiæ Pariſiorum 3. Decembris, anno aſſertæ ſalutis 1627.

INDEX

INDEX TVM LIBRORVM, ET CAPITVM; TVM disputationum, & quæstionum quæ in hoc primo tomo continentur.

INDEX.

BREVES

BREVES AD LOGICAM ARISTOTELIS INSTITVTIONES,

QVAS SVMMALAS APPELLANT.

EX EIVSDEM PHILOSOPHI LIBRIS deprompta, & ad formam Isagoges redacta.

PROOEMIVM.

DIVINVS ille Philosophus Plato: cuius in dicendo tanta facundia fuit, tanta in intelligendo vis, vt eum Cicerò, & intelligendi, & dicendi grauissimum Auctorem fuisse dixerit: illud adiiciens: si Iupiter humana lingua loqui voluisset, non alia, quàm Platonis lingua fuisse locuturum: Inter alia documenta ad rectè, & fructuosè instituendos homines in Dei, & veritatis cognitione, quæ rescripsit Dionysio Siciliæ Tyranno, & expendit Marsilius Ficinus in argumento secundæ eius epistolæ, illud præcipuum esse duxit, vt ad secretiora, & recondita mysteria penetranda, ad diuinorum scilicet indaginem, non statim introducatur iuuenis, nisi prius quibusdam disciplinarum gradibus instruatur. *Inuestigatio enim diuinorum* (inquit) *non rectè facta, id est non debitis præmissis disciplinis, malorum omnium est causa.* Quæ quidem summi Philosophi sententia, non solùm in ipsa, quæ de sursum est sapientia, scilicet Theologia sacra comprobatur, in qua si aliarum disciplinarum expers quis ad Dei profunda rimanda accessisset, eò deueniret (inquit Ficinus) vt vel Deum negaret, vel de Deo indignum quid, & quæ non sunt Dei sentiret: sed etiam, proportione seruata, in vnaquaque disciplina, & præcipuè in nostra Dialectica commendatur. Æquum enim est, vt, antequam ad profundiores cuiuslibet scientiæ veritates Tyrones introducantur, leuiora aliqua, & faciliora addiscant, quibus ad alia occultiora, & à sensibus remotiora, via facilis, & expedita præparetur.

Hac de causa, cum ex vna parte Dialectica sit difficillima, librique, quos de ea conscripsit Aristotel. non nisi peritis pateant: ex alia verò parte oporteat ipsam ante omnes alias scientias comparare, vt tradit D. Thom. op. 70. q. 5. art. 1. ad 3. Ideò optimo consilio, communique Dialecticorum consuetudine institutum est, vt ante ipsam Dialecticam isagoge aliqua, seu introductio præmittatur, in qua faciliora quædam præcepta, sed summè necessaria proponantur, simúlque tradatur rudis aliqua notitia vocum, seu terminorum, quibus in scientiis pertractandis frequenter vtimur: quæ licet in ipsa Logica, vtpote ad illam spectantia doceri possent, sicut in aliis scientiis traduntur ea, quæ ad ipsas pertinent: speciali tamen ratione ex Dialectica oportuit breuem quandam summam abstrahere; quia sicut ad alias disciplinas, sic etiam ad se ipsam perfectè acquirandam Logica est quodammodò necessaria, vt explicamus infrà disp. 1. procemiali: ac proinde valde rationi consentaneum fuit, ex his, quæ ad Dialecticam pertinent, aliqua seligere, quæ ipsi per modum introductionis prætermitterentur.

DE NOMINE, ET AVCTORE huius tractatus.

QVia omnia, quæ in his institutionibus continentur, depromuntur ex ipsa Dialectica; ideò frequentius summæ, seu summulæ, id est, breues summæ nuncupantur, aut etiam, vt Villalpandus inscripsit, summæ summularum: propterea quod summulas ipsas, suo tempore longiores, ad breuiorem summam redegit. Ab aliis etiam tractatus iste appellatur isagoge, seu introductio ad Logicam: quia viam præparat ad ipsam addiscendam.

Quamuis autem neuter titulus sit vndequaque proprius: quia si rigorem spectemus, non dicitur summa, nisi quæ breuiori modo omnia continet; neque propriè dicitur introductio, nisi quæ est extra rem, cuius est introductio, quorum neutrum cernitur in hoc tractatu, cum neque contineat omnia, quæ traduntur in Logica, neque verè sit extra eam, vt diximus: vtroque tamen modo conuenienter inscribitur: quia quamuis non omnia, quæ ad Logicam spectant, plura tamen continet: & licet quæ in eo tractantur, non sint extra illam; traduntur tamen per modum introductionis, & viæ ad ipsam perfectè comparandam. Et ideò vtraque inscriptione non infrequenter vtuntur Doctores. Nos verò vt vtriusque defectum, quantùm fieri posset vitaremus institutionum titulo, qui proprior est, & ad rem, de qua disputatur, accommodatior, cum Magistro Vincentio Iustiniano, & aliis grauibus Dialecticis tractatum istum prænotauimus.

Primus ipsius auctor, qui scilicet ante omnes

alios Logicam Arist. io epitomen, & per modum introductionis redegit, fuit Frater Petrus Hispanus ex inclyta Prædicatorum familia circa annum Domini 1250. vt ex monimentis Ordinis refert Antonius Senensis in sua Bibliotheca, quam postea Dialectici omnes imitati sunt, plurésque eorum prædicti Petri opusculum commeotariis lucidissimis exornarunt, vt Frater Dominicus Soto, Fr. Petrus Bruxellensis, & alij Magistri ex eadem familia.

DE OBIECTO ET FINE.

OBiectum dicitur illud, circa quod ars, vel scientia versatur: quare eum præsens tractatus, licèt tradatur per modum introductionis: verè tamen non sit extra Logicam, vt dictum est; neque etiam obiectum eius, potest esse extra obiectum adæquatum Logicæ. Pertinent autem ad hoc obiectum adequatum noo solum res, sed etiam voces, quibus illæ significantur, vt ostendemus infrà disputat. t. & ideò tractatus iste præcipuè insisti in tradenda notitia vocum, quæ omnino prærequiritur ad veram rerum cognitionem comparandam. Quo fit, vt voces ipsæ non pertineant ad præsens institutum secundùm quod in eis attenditur congruitas, vel ornatus; sic enim ad Grammaticam, & Rhetoricam spectant: sed prout deseruiunt ad discernendum verum à falso, seu ad ordinandas, & dirigendas operationes intellectu, ac proinde sub hac ratione voces sunt obiectum, seu materia huius tractatus.

Per quod etiam patet, quis sit finis eius: si enim de proximo loquamur, est aditum patefacere ad difficilia, quæ io Logica contioentur, penetranda, si verò sermo sit de fine remoto, hic non distinguitur à fine totius Logicæ, qui est dirigere operationes iotellectus, ne errent in cognitione veritatis. Ex quo etiam satis apparet vtilas, & necessitas harum institutionum.

DE PARTITIONE.

COmmonior Dialecticorum sententia partitur hunc tractatum iuxta diuisionem operationum intellectus, quibus ipse, & tota Logica deseruit. Et ideò sciendum est triplicem esse operationem nostri intellectus. *Prima* dicitur apprehensio, & est actus, quo res simpliciter cognoscimus, absque eo quòd aliquid affirmemus, vel negemus. *Secunda* dicitur iudicium, seu compositio, & diuisio: & est actus, quod aliquid de aliquo affirmamus, vel negamus. *Tertia* appellatur ratiocinatio, seu discursus: & est actus, quo vnum ex alio colligimus. Quia ergo voces, quæ sunt materia huius tractatus, predictis operationibus inseruiunt, apprehensioni quidem voces simplices, indicio propositiones, quæ eisdem vocibus simplicibus fiunt, & tandem discursui argumentationes ex talibus propositionibus confectæ, ideo tractatum istum tribus libris absoluemus. In *primo* erit sermo de vocibus simplicibus seu terminis, & eorum proprietatibus. In *secundo* agemus de propositione, & passionibus eius. Et tandem in *tertio*, de argumentatione, eiúsque speciebus, & proprietatibus disputatio iostituetur.

Cæterum: quia ad facilè, & firmiter acquirendam cognitionem cuiuscumque obiecti, omnino oportet præscire modum, quo illa sit comparanda (& propterea Logica, quæ docet generales modos sciendi in aliis scientis, ad discitur ante illas, iuxta illud Aristot. 2. Metaph. cap. vltimo, *Absurdum est simul scientiam, & modum sciendi quærere*) ideò priùs quàm ad singulos huius tractatus libros accedamus, aliqua de modis sciendi necessariò tradenda sunt, quæ vt præambula toti operi præmittemus: ne proprium procedendi modum, seu methodum inuertamus.

Per quod facile soluitur quæstio, qua nonnulli Recentiores in præsenti, non sine temporis dispendio valde implicantur: an scilicet incipiendum sit a terminis, vel à modo sciendi. Respondetur enim, quòd licet iuxta methodum tradendis disciplinis aptiorem, quæ appellatur methodus compositionis, incipiendum esset à terminis: quia sunt partes modi sciendi, & consequenter priores, & simpliciores illo. Hoc tamen verum est secundum se, & quando aliud non obstat: quia vt in Procemislibus dicemus, quandóq; vtimur methodo arbitraria: propter aliquas speciares causas occurrentes. Vnde; quia nos ignorato modo sciẽdi vix possumus aliorum notitiam comparare, quia ipse est generale instrumentum ac acquirendam scientiam: ideò oportet aliqua de illo prælibare, methodum arbitrariam sequentes. Quos duos procedendi modos, vt quantum fieri possit complectamur, quæ de modo sciendi diicenda sunt, vt præambula præmittimus, postea in primo libro de terminis disputaturi.

Dices: ad prima instrumenta alicuius artis efficienda non præcesserunt alia, sed ad id deseruierunt res aliquæ naturales: ergo pari ratione in Logica, & his institutionibus, ad quas pertinet tradere prima, & generalia instrumenta, seu modos sciendi, non debet præsupponi notitia ipsius modificandi, sed ad hoc sufficiet ipse intellectos, qui est Logica naturalis; aliàs dabitur processos in infinitum.

Respondetur, quòd argumentum solum probat, ad coguosceodos modos sciendi non esse præsupponendam aliam cognitionem modi sciendi, sed ad id sufficere lumen naturale intellectus: non tamen probat ad acquirendam notitiam aliorum, quæ non sunt modus sciendi, nempè terminorum, propositionum, & similium non esse necessariam cognitionem modi sciendi. Imò ex hoc sumitur efficax argumentum pro nostra sententia, vt considetanti patebit.

PRÆAMBVLA DE MODIS sciendi.

MODVS sciendi est *Oratio ignoti manifestatiua.* In qua difinitione, *Oratio*, ponitur loco generis: quia io illa conuenit modus sciendi, cum aliis orationibus, quæ non sunt modus sciendi, vt cum propositione, & similibus. Qui autem sit oratio, describit potest pro nunc rudi Minerua sic: Oratio est *plures voces congruè se habentes, & diuersa significantes*, vt *animal rationale*: per quas particulas excluditur à ratione orationis terminus æquiuocus: verbi gratia, canis, qui licèt diuersa significet, non tamen est plures voces. Excluduntur etiam termini synonimi, vt Marcus Tullius Cicero: nam licèt sint plures voces, noo tamen significant diuersa.

Vt autem intelligatur quid sit ignotum manifestare, sciendum est, ignotum esse duplex, aliud incomplexũ, vt homo; aliud complexum, vt hæc propositio, *Homo est risibilis.* Manifestare etiam tunc propriè dicimur, quando rem in confuso, & in tenebris latentem in palam adducimus, & explicamus. Quare modus sciendi erit oratio illa, in qua aliquid ex his ignotis de confuso io palam adducitur, & explicatur. Et hic est sensus illorum verborum, *Oratio alicuius ignoti manifestatiua.*

Huiusmodi autem modus sciendi est triplex, scilicet, difinitio, diuisio, & argumentatio. Cuius partitionis sufficiẽtia ostenditur ex præfata diuisione ignoti. Si enim illud fuerit cõplexum, manifestatur per argumẽtationem: si vero incomplexum, manifestatur per argumentationem: si vero incomplexum, vel ignoramus esse otiam; & hanc explicat definitio: vel partes eius, & has

has manifeſtat diuiſio. Ergò ſicut nullum aliud datur ignotum, quod manifeſtetur, ita nullus datur alius modus ſciendi, qui manifeſtet. Sit exemplum in homine, cuius ſi ignores eſſentiam, manifeſtatur per diffinitionem dicendo: *Eſt animal rationale.* Si verò ignores partes eius, manifeſtantur hac diuiſione: *Hominis alia pars eſt anima, alia corpus.* Et tandè ſi ignores propriam paſſionem, quæ de illo prædicatur in hac propoſitione, *Homo eſt riſibilis*, manifeſtatur per hanc argumentationem: *Omne rationale eſt riſibile. Omnis homo eſt rationalis: ergo omnis homo eſt riſibilis.*

Sed contra definitionem modi ſciendi obiicies: quia ſi modus ſciendi eſt oratio ignoti manifeſtatiua: ergo quando iam fuerit clarè cognita natura hominis, hæc definitio, *animal rationale*, non erit modus ſciendi, ſi quidem tunc non manifeſtat ignotum.

Reſpondetur, quòd licet definitio actu non manifeſtet ignotum ei, qui iam clarè cognouit naturam definiti: tamen ex natura ſua eſt manifeſtatiua: & hoc ſufficit ad rationem modi ſciendi: quia verba in definitione non dicunt actum, ſed aptitudinem, iuxta vulgare Dialecticorum axioma infra explicandum.

Obiicies ſecundò contra diuiſionem modi ſciendi: quia propoſitio re vera eſt modus ſciendi; & tamen non eſt definitio, diuiſio, aut argumentatio: ergo modus ſciendi eſt quadruplex. Probatur maior: quia ſi ignoranti naturam hominis dicatur: *Homo eſt animal*, verè manifeſtatur illi aliquod ignotum: ergo propoſitio eſt ignoti manifeſtatiua, & ex conſequenti modus ſciendi.

Hoc argumento aliqui conuicti concedunt propoſitionem eſſe modum ſciendi, ac proinde ipſum eſſe quadruplicem: hæc tamen ſolutio falſa eſt: nam de ea ratione propoſitionis ſolum eſt enuntiare vnum de alio: ad hoc autem vt verè manifeſtaret ignotum, deberet aliqua via oſtendere, ſic eſſe, ſicut per talem propoſitionem aſſeritur: quod tamen non fit per ipſam, ſed per argumentationem, vt patet. Et ideò reſpondetur, propoſitionem verè non manifeſtare ignotum, ſed tantùm enuntiare: quia ſecundùm quod eſt propoſitio, non neceſſariò affert res notiores, in quo conſiſtit manifeſtatio modi ſciendi. Quòd ſi aliquando in illa contineatur definitio, aut diuiſio, vt cum dicitur: homo eſt animal rationale, aut, Hominis alia pars eſt anima, & alia corpus; tunc quidem propoſitio manifeſtat ignotum, non tamen ratione ſui, ſed ratione definitionis, quæ in ea includitur.

DE DEFINITIONE.

Definitio ſolet communiter diuidi in definitionem, *quid rei*, *quid nominis*. Definitio quid rei eſt, quæ explicat rei naturam. Definitio verò nominis eſt quæ, quid nomen ſignificet, aperit, vt quando fari explicatur per loqui, aut coſmos per mundum, ad quam reducitur etymologia: vt ſi dicas lapidem dici à lædendo pede. Verè enim per hoc non explicatur natura ipſius nominis, vt res quædam eſt.

Non latet nos, alios aliter explicare definitionem quid nominis, ſed non placet eorum expoſitio: nam definitio quid nominis, vt diſtinguitur à definitione quid rei, ſolum poteſt eſſe explicatio ſignificationis nominis, vel per aliud nomen clarius, vel per etymologiam eius, aut alio conſimili modo: ſi enim nomen verè definiatur iuxta regulas benè definiendi per genus, & differentiam, vt ſi dicatur nomen, *homo eſt vox ſignificatiua ad placitum natura rationalis, &c.* talis definitio verè erit quid rei, ſiquidem nomen, pro vt ſic definitum, verè eſt res quædam, & ens habens eſſentiam, quæ poſſit per definitionem explicari. Ex quo tandem fit ſolam definitionem rei eſſe propriè, & ſimpliciter definitionem, & ex conſequenti prædictă diuiſionem ad ſummum eſſe analogam, vt eſt ea, qua homo diuiditur in viuum, & pictum. Relicta ergo definitione quid nominis:

Definitio quid rei eſt *oratio explicans naturam rei.* In qua definitione, *oratio*, ponitur loco generis; alia verò loco differentiæ; quia in ratione orationis conuenit definitio cum aliis modis ſciendi, & per explicare eſſentiam differt ab illis, vt proportionabiliter diximus in definitione modi ſciendi.

Poteſt autem dupliciter explicari eſſentia, nempè per partes eſſentiales, vel per proprias paſſiones. Et ideò definitio quid rei eſt duplex: alia eſſentialis, quæ ſcilicet explicat naturam rei, per partes eſſentiales: quæ ſi fuerint Metaphyſicæ, nempè genus, & differentia, definitio dicitur Metaphyſica, & huiuſmodi eſt animal rationale. Si verò partes fuerint phyſicæ, ſcilicet materia, & forma, definitio dicitur phyſica, vt Homo eſt conſtans corpore; & anima rationali. Quæ definitio dicitur etiam cauſalis intrinſeca: quia datur per cauſas intrinſeca, ſcilicet materialem, & formalem.

Alia eſt definitio deſcriptiua: quæ ſcilicet explicat eſſentiam per proprias paſſiones, vt animal riſibile, ad quam pertinet definitio cauſalis, quæ datur per cauſas extrinſecas ſcilicet efficientem, & finalem, vt quando dicimus: homo eſt creatus à Deo ad beatitudinem conſequendam. Vt autem hæ definitiones cauſales ſint bonæ, debent aſſignari propriæ cauſæ definiti: ſi enim cauſæ ſint communes, non poterit definitio conuerti cum ſuo definito, vt per ſe patet. Et ideò præciſè per cauſam materialem, ſcilicet materiam primam, non poteſt aliquid bene definiri: nec ſimiliter per cauſam efficientem vniuerſalem propter eandem rationem.

Vtrùm autem præter definitionem eſſentialem, & deſcriptiuam detur definitio accidentalis, quæ ſcilicet tradatur, non per propriam paſſionem; ſed per accidentia communia, difficultas eſt inter Doctores; quæ tamen non poteſt in præſenti commodè explicari, donec examinemus, quæ accidentia ſint propriæ paſſiones; quæ verò communia: de quo agendum eſt in fine prædicabilium. Pro nunc tamen certum debet eſſe definitionem accidentalem, in cuius genere, & differentia definitum conuenit cum aliis rebus, non poſſe eſſe exactam; qua ratione, *animal album*, non eſt bona definitio hominis: quia non ſolùm in animali, ſed etiam in albedine conuenit homo cum aliis, quod eſt contra rationem differentiæ, & bonæ definitionis: & in hoc ſenſu reiiciunt aliqui definitionem accidentalem; quæ quidem meritò reiiceretur, ſi hoc modo explicanda eſſet talis definitio.

Cæterùm, probatiores Dialectici per definitionem accidentalem intelligunt eam, in qua differentia ſumitur ex aliquibus accidentibus communibus, quæ licet ſeparatim ſumpta conueniat aliis; tamen ſimul iuncta ſoli definitio conueniunt, vt ſi dicas, *Homo eſt animal pulchrum, bipes, implume, habens caput erectum.* Hæc enim omnia ſunt accidentia communia, & ſeparatim ſumpta conueniunt aliis; iuncta verò ſoli homini conueniunt. Et in hoc ſenſu definitio accidentalis, verè eſt admittenda, cum ſeruet leges benè definiendi: ac proinde definitio in communi erit triplex, ſcilicet eſſentialis, deſcriptiua, & accidentalis: niſi hanc velis ad deſcriptiuam reducere,

eò quòd omnia illa accidentia communia, simul iuncta quodammodo sunt propria definiti.

Hic solent assignari aliquæ regulæ bonæ definitionis. Prima est, quòd definitio sit clarior suo definito. Vocatur autem definitum, id quod explicatur per difinitionem, vt in hac definitione *animal rationale*, definitum est homo. Debet ergo definitio esse clarior definito: quia aliàs non posset ipsum manifestare.

Ex quas conditione infertur secunda, scilicet quòd definitum non debet ingredi definitionem. Si enim ingrederetur, idem esset notitius, & ignotius: cum esset definitum, & pars definitionis.

Tertia est, quòd noc sit superflua; nec diminuta. Snperflua enim potius parit confusionem, quàm claritatem, vt si dicas, *Homo est animal ratione album*: diminuta verò non explicat totam essentiam definiti, vt cum dicitur, *Homo est viuens sensibile.*

Quarta, & principalis est, quòd definitio constet genere, & differentia, vel saltem aliquo supplente vicem generis, & differentiæ. Cum enim essentiæ cuiuslibet rei, quæ per definitionem explicatur, habeat aliquid cum aliis commune, quod appellatur genus, & aliquid sibi proprium, & peculiare, quod dicitur differentia, planum fit vtrumque exprimendum esse in definitione, vt explicari possit tota natura definiti.

Ex qua conditione infertur vltima, quòd scilicet definitio conuertatur cum definitio, & è contra. Cum enim definitio contineat totam essentiam definiti, consequens est nulli alteri posse conuenire.

Iuxta quas regulas, duo sunt modi arguendi in definitione. Primus est, à definitione ad definitum affirmatiuè, & negatiuè, & è contra, est bona consequentia, vt est animal rationale, ergo homo non est animal rationale, ergo non est homo; & è contra.

Secundus ferè in idem recidit, quòd scilicet quidquid prædicatur de definitione, prædicetur de definito, & è contra. Hoc autem intelligendum est, de prædicatis realibus, non verò de intentionalibus, seu prædicatis rationis: non enim valet, definitio est modus sciendi: ergo definitum est modus sciendi; nec similiter, animal rationale est oratio ergo homo est oratio; nec aliæ consequentiæ similes.

Circa modum autem loquendi obseruandum est, quòd inquirenti quæ sit ista definitio, responderi debet, est essentialis, vel descriptiua, Physica, vel Metaphisica, &c. si verò inquiratur qualis sit ista definitio, responderi debet, est bona, vel mala: erit quidem bona, si seruet leges assignatas; mala autem, si illas transgrediatur. Nunquam verò definitio dicenda est vera, vel falsa, cum non sit propositio, cuius est verum, vel falsum significare.

Contra definitionem definitionis obiicies. Primò, quia idem non potest definiri per se ipsum, aliàs esset notitius & ignotius, contra secundam regulam: ergo definitio non potest definiri. Probatur consequentia: quia si definiretur, definiretur per definitionem, & sic idem definiretur per se ipsum. Respondetur rationem definitionis in communi definiri per quandam definitionem in particulari: siue (vt alij dicunt) definitionem in actu signato definiri per quandam definitionem in actu exercito: ac proinde non definitur idem per se ipsum formaliter loquando; nam ipsa ratio definitionis in communi, quæ est definitio in actu signato, non est definitio in actu exercito, sed potius definitum, quod explicatur per quandam definitionem in actu exercito.

Obiicies secundò: quia definitio definitionis, scilicet, *Oratio explicans naturam rei*, conuenit diuisioni: ergo est mala. Probatur antecedens: quia diuisio explicat partes rei, sed partes sunt idem quod natura eius: ergo diuisio explicat naturam rei.

Respondetur, nequando antecedens: ad cuius probationem distinguenda est minor: si enim sensus scit partes esse realiter idem, quod natura rei, concedenda est; neganda verò, si sensus scit formaliter esse idem. Vnde quamuis diuisio explicando partes explicet id, quod realiter est ipsa essentia: & natura: non tamen explicat illud formaliter, prout est essentia, sicut facit definitio, sed solum explicat multiplicatem in tali essentia existentem: quod aliis verbis solet dici, scilicet, definitionem explicare essentiam, quasi coniungendo partes, & componendo totum: diuisionem verò quasi desiungendo, & diuidendo. Primum iudicatur dum dicitur, definitionem explicare essentiam rei: nam essentia significat per modum totius coniuncti, & vniti. Secundum verò declaratur dicendo: diuisionem explicare multiplicitatem, quia multiplicitas importat disiunctionem, & separationem.

DE DIVISIONE.

Diuisio est *oratio explicans multiplicitatem*, seu *totum in suas partes distribuens*: vt hominis alia pars corpus, alia anima rationalis. Quæ definitio eodem modo explicatur, ac præcedentes. Solum est addendum, rem, quæ diuiditur, appellari diuisum; partes in quas diuiditur, membra diuidentia; & orationem, quæ tales partes explicat, diuisionem. Cum ergo proprium sit diuisionis, diuidere totum in suas pertes: iuxta diuersos modos totius, diuersæ etiam erunt diuisiones: quare sicut totum est triplex, scilicet potentiale, actuale, & accidentale; ita etiam triplex est diuisio, alia potentialis, alia actualis, & alia accidentalis.

Diuisio potentialis, quæ etiam dicitur vniuersalis, est illa, qua totum diuiditur in partes, quas sub se, & in potentia continet. Hæc autem est duplex: alia generis in species, quando scilicet diuisum, æqualiter, & essentialiter reperitur in membris diuidentibus: vt cum animal diuiditur in hominem, & equum. Et partes, seu membra huius diuisionis dicuntur partes subiectiuæ: ad quam reducitur diuisio generis in differentias, vt quando animal diuiditur per rationale, & irrationale; non enim hæc est diuersa diuisio à præcedente, neque propriè genus dicitur diuidi in differentias, sed per differentias diuiditur in species.

Alias est diuisio analogi in analogata, quando scilicet diuisum principaliter est in vno membro diuidenti, & minus principaliter in aliis: vt sanum respectu animalis, vrinæ, & medicinæ: ens respectu Dei, & creaturarum, & sic de aliis. In qua diuisione diuisum appellatur analogum, & membra diuidentia, analogata: quorum primum dicitur principale analogatum; quia ratio analogi reperitur in illo simpliciter, & absolutè, in aliis verò, secundùm

quid

quid, & per participationem à primo: vnde etiam emanauit illud commune prologuium: Analogum per se sumptum stat pro famosiori significato: quæ latè explicanda sunt in antepræ-dicamentis.

Diuisio actualis est, qua totum diuiditur in partes, ex quibus componitur, siue physicæ, vt hominis alias pars anima, alia corpus; siue Metaphysicæ, vt hominis alia per animal, alia rationale; siue integrantes, vt hominis alia pars caput, alia manus, &c. Et ideò diuisio actualis solet subdiuidi in Physicam, Metaphysicam, & integralem.

Diuisio accidentalis est, qua totum accidentale diuiditur in suas partes, fitque multipliciter.

Primò, quando diuiditur subiectum in accidentia, vt corpus aliud album, aliud nigrum. Secundo è contra diuiditur accidens in subiecta, vt album, aliud nix, aliud papyrus. Quibus solet addi alia tertia diuisio, nempè accidentis in accidentia, vt cùm dicimus: album, aliud frigidum, aliud calidum. Hæc tamen diuisio non omnino distinguitur ab enumeratis: nam si diuisum sit de essentia membrorum diuidentium, vt contingit in hac, coloratum aliud album, aliud nigrum; talis diuisio reducitur ad diuisionem generis in species: quia perinde est, ac si dicatur, color alius albedo, & alius nigredo, quæ propriè est diuisio generis in species. Si verò diuisum non sit de essentia membrorum diuidentium, sed accidentaliter coniungatur illis, vt cùm dicimus album aliud frigidum, aliud calidum, reducitur ad diuisionem subiecti accidentia: quia tunc album, quod est diuisum, habet rationem subiecti respectu caloris & frigoris, quatenus, non solum suppponit pro corpore, quod est subiectum dictorum accidentium, sed etiàm exercet talem suppositionem, vt explicamus infra dispur. 4. agentes de variis generibus prædicationum.

Regulæ pro bona diuisione sunt.

Prima, quod membra diuidentia sint opposita, id est, inter se distincta re, vel ratione: quia alias non essent partes de quarum ratione est, se inuicem excludere: Ex quo etiam sequitur in qualibet diuisione ad minus debere esse duo membra diuidentia, vt de se constat.

Secunda regula est, quòd membra diuidentia seorsum sumpta sint inferiora diuiso, illúdque coniuncta ita adæquent, vt non excedant. Et vtriusque ratio est: quia diuisum est totum, & membra diuidentia partes; totum autem, licet excedat vnam partem, non tamen excedit omnes, neque exceditur ab eis.

Tertia solet assignari, quòd diuisio tradatur per pauca membra diuidentia, ne eorum multitudo obscuritatem, & confusionem pariat: propter quod diuisiones communiter assignantur per membra contradictoria, exprimendo scilicet membrum principale, & loco aliorum negationem eiusdem principalis, vt cùm diximus: *Animal aliud rationale, aliud irrationale. Viuens aliud sensibile, & aliud insensibile*, & sic de aliis.

Vt autem hæc conditio si vndequaque recta, intelligenda est, cum grano salis: nam in primis, si omnia membra diuidentia alicuius diuisi, vt omnes species alicuius generis notæ fuerint, & in diuisione enumerentur, quamuis plures sint, proculdubio diuisio erit bona: quia licet per accidens ex defectu nostri intellectus fortè generet confusionem, secundùm se tamen est manifestatiua multiplicitatis diuisi.

Cæterùm, quia non semper nota sunt omnia membra diuidentia, vel dato quòd sint nota, non tamen sunt necessaria ad propositum de quo agitur: ideò frequentiùs solet diuisio tradi per pauca membra, comprehendendo sub aliquo eorum alia, quæ sub diuiso continentur. In quo sensu intelligenda est prædicta regula.

Pro qua etiam secundò notandum est, quòd quando diuisio datur per vnum membrum positiuum, & aliud negatiuum, vt in hac: *Animal aliud rationale, & aliud irrationale*: tunc membrum negatiuum, nempe *irrationale*, non est intelligendum purè negatiuè: sic enim non solùm conuenit brutis, sed etiam plantis, elementis, & aliis, quæ non continentur sub animali: siquidem omnia hæc non sunt rationalia, ac proinde sunt negatiuè irrationalia; quod tamen est contra secundam regulam, iuxta quam vnum membrum diuidens, non potest extendi vltra diuisum. Debet ergo membrum negatiuum alicuius diuisionis sumi priuatiuè, vt scilicet significat carentiam alterius membri positiui intra proprium diuisum, & isto modo irrationale est membrum diuidens in prædicta diuisione: quia prout sic non significat carentiam rationalitatis in quocunque subiecto, sed solum intra genus animalis.

Tres sunt modi arguendi circa diuisionem.

Primus est, à diuiso ad omnia membra diuidentia, & è contra, valet consequentia, tam affirmatiuè, quàm negatiuè: vt est animal, ergo rationale, vel irrationale: est rationale, vel irrationale, ergo animal, &c.

Secundus, à membro diuidenti ad diuisum valet affirmatiuè: non tamen negatiuè. A diuiso verò ad quodlibet membrum diuidens, valet negatiuè; non tamen affirmatiuè: vt, non est animal, ergo neque homo. In reliquis exempla patet.

Tertius, à diuiso, cum negatione vnius, vel plurium membrorum secundùm qualitatem diuisionis, ad affirmationem alterius membri restantis, bene valet: vt, est animal, & non rationale, ergo irrationale: est elementum, & non ignis, aer, vel aqua; ergo terra.

Modus autem loquendi in diuisioni idem est ac in difinitione: nam interroganti, quæ sit hæc diuisio? Resp. potentialis, vel actualis, &c. si verò inquirantur qualis sit. Resp. bona vel mala; non tamen vera, vel falsa.

Obiicies contra dicta, & primo contra diuisionem diuisionis: quia diuisis nominis, qua scilicet nomen diuiditur in sua significata, vt nomen canis, quod significat carnem marinam, cœlestem & latrabilem, est vera diuisio; & tamen non continetur sub enumeratis: ergo diuisiones est insufficiens.

Respondetur significationem in vocibus esse quoddam accidens rationis, ad placitum positum in ipsa entitate reali vocis, vt infrà dicemus: & ideo quando vox diuiditur in sua significata, diuisio est subiecti in accidentia, nempe cuiusdam subiecti realis, in quædam accidentia rationis.

Obiicies secundò contra secundam regulam: quia hæc est bona diuisio: *Hominis alia pars animal, alia rationale*: & tamen vnum membrum diuidens, nempe *animal* est superius diuiso, & excidit illud, ergo falsa est dicta regula. Res. animal posse sumi dupliciter, scilicet vt est totum potentiale, & vt, est pars actualis: primo modo est superius ad hominem, & prædicatur de illo: sic autem non

est membrum diuidens in illa diuisione : secundo modo est pars actualis hominis, & quid inferius ad illam ; & hoc modo, vt est membrum diuidens in prædicta diuisione.

De Argumentatione.

ARgumentatio est : *Oratio explicans illationem vnius ex alio*, siue vt alij dicunt : *Est oratio, in qua vnum ex alio inferri denotatur.* Hæc enim in idem recidunt : vt Petrus ambulat, ergo mouetur. Ex quo sequitur primò ad argumentationem non sufficere, quod vnum possit inferri ex alio, sed necesse est, explicetur illatio : propter quod ista non est argumentatio : *Petrus ambulat, & mouetur* : quia ibi non explicatur motum inferri ex ambulatione.

Secundò sequitur, tria reperiri in argumentatione. Primum est, id ex quo aliquid infertur : quòd si fuerit vnica propositio dicitur antecedens : si verò fuerint duæ, prima dicitur maior ; & secunda minor. Secundum est, id quod infertur ex antecedenti, & dicitur consequens. Tertium est nota illationis, quæ dicitur consequentia : quia indicat consequens inferri ex antecedenti, v. g. in hac argumentatione : *Omne rationale est risibile : omnis homo est rationalis ; ergo omnis homo est risibilis.* Duæ primæ propositiones se tenent ex parte antecedentis, & appellantur maior, & minor ; tertia verò dicitur consequens : & tandem illa particula *Ergo* dicitur consequentia illationis : quia designat consequens inferri ex antecedenti.

Hæc autem nota illationis triplex est : alia *conditionalis*, in qua illatio fit media particula, *si*, vt, si homo currit, mouetur : alia *rationalis*, in qua ponitur particula, *ergo*, vel *igitur*, vt Petrus est rationalis ; ergo risibilis : & alia *causalis*, in qua ponitur particula, *quia*, vel similis, vt, quia homo est rationalis, est admiratiuus. Aliis etiam modis potest fieri illatio, vt bene notat Soto tract. 4. Summularum, cap. 15. vt si dicas : quando Petrus disputat, bene agit : vbi ignis est, calor est, &c. Quia tamen omnes istæ illationes resoluuntur in aliquam ex tribus assignatis, vt consideranti patebit : ideò has tantùm enumerant communiter Dialectici : imò quia ferè omnes illationes possunt resolui, & exerceri per illationem rationalem, ideò ipsa frequentiùs in argumentis vtimur. Cum ergo triplex sit notat illationis, vt vidimus triplex etiam erit argumento, scilicet conditionalis, & rationalis. Racta autem conditionalis, & causalis, quarum non ita frequens vsus est in disputationibus.

Argumentatio rationalis est quadruplex, scilicet sylogismus enthymema, inductio, & exemplum. Syllogismus est argumentatio constans tribus propositionibus maiori scilicet, minori, & consequentia. Enthymema est argumentatio constans duabus, nempe antecedenti, & consequenti. Inductio est argumentatio, in qua ex pluribus singularibus infertur aliquod vniuersale, vt, hic ignis calefacit, & hic ignis calefacit, & sic de singulis ; ergo omnis calefacit. Tandem exemplum est argumentatio, in qua ex aliquo singulari aliud singulare simile colligimus : vt Deus pepercit Niniuitis pœnitentiam agentibus : ergo tibi etiam parcet, si pœnitentiam egeris. Solet etiam diuidi argumentatio in materialem, & formalem. Quid autem vtraque sit, commodiùs explicabimus libro tertio : sicut etiam an omnes quatuor argumentationes enumeratæ sint veræ species argumentationis & in quo propria vniuscuiusque ratio consistat.

De modo seruando inter disputantes multa dicenda sunt in voce : quia tamen eorum obliuione plures in disputando emergunt abusus, aliqua oportet scripto prænotare cum Magistro Soto, Toleto, Villalpando, & aliis, vt à proprio modo arguendi, & respondendi, nec minimum deflectatur. Sit ergo prima regula tam pro arguente, quàm pro respondente, ne finem disputationis, qui est veritatis inquisitio peruertant, & ideo cauenda est proteruia, quod claré falsum est defendendo, vel quod manifestè est verum pertinaciter negando. Poterit tamen exercitii gratia verum liquando impugnari, & falsum aliquando defendi.

Secunda regula pro arguente est, vt breuiter & perspicuè proponat argumentum ; neque extra formam aliquid loquatur, sed sinat respondentem suas partes agere.

Ita tamen, in probationibus se debet gerere, vt propositio à respondente negata fit consequens argumenti succedentis : aliàs nihil se fecisse putet : ad quod debet optimè nosse artem inueniendi medium, de qua in fine tractatus differemus.

Tertia tandem regula pro respondente, sit, quòd argumentum à contrario propositum ipse integrum resumat, vt respondens cum arguente conueniat, posteàque iterum repetatur maior, & si fuerit falsa, negetur ; si vera, concedatur ; si ambigua, distinguatur : si verò fuerit argumento indifferens, ita vt ad illud non intersit, an sit vera, vel falsa, dicatur, transeat. Post hæc verò repetetur minor, & ibi fiat (si faciendum est) sicut dictum est de maiori : quacunque tamen negata, ibi cessabit responsio. Si autem minor concedatur, repetetur consequens, quod nec concedi, nec negari potest, sed tantùm distingui : & secundùm vnum, aut alterum sensum eius concedetur, vel negabitur consequentia. Itaque antecedens, seu maior, & minor possunt concedi, negari, distingui, vel transire : consequens neque concedi, neque negari, sed solum distingui : consequentia verò nunquam potest distingui : sed tantùm concedit, aut negari. Qui tamen concessa maiori, & minori, negat consequentiam, tenetur ostendere defectum argumenti, aliàs conuictus censendus est. Non autem licet respondenti cum concedit, aut negat aliquam propositionem, amplius loqui ; si verò distinxerit, licebit membra distinctionis breuiter explicare.

LIBER

LIBER PRIMVS.

DE VOCIBVS SIMPLICIBVS, SCILICET terminis, & eorum proprietatibus.

EXplicatis generalibus, & necessariis instrumentis sciendi, iam facilè poterit aliorum notitia comparari: & ideo in hoc primo lib. iuxta methodum suprà præscriptam, agendum est de vocibus simplicibus, seu terminis. Pro quo sit

CAPVT I.

De significatione, seu ratione signi.

QVia significatio est id ratione cuius voces, aut scripturæ dicuntur termini, sub qua proinde consideratione pertinent ad institutum Dialecticum: operæpretium est antequam de ipsis terminis agamus, breuiter exponere quid sit significare, seu esse signum, & quot modis contingat.

Significare ergo est: *Potentia cognoscitiua aliud à se repræsentare*, atque ita signum erit illud: *Quod præter sui cognitionem alterius cognitionem inducit*: siue vt definit D. Augustinus 2. de Doct. Christiana cap. 1. *Signum est, quod præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid facit in cognitionem venire*: sicut vestigio viso transiisse animal, cuius vestigium est, cogitamus, & fumus est signum ignis: quia fumo viso, statim ducimur in cognitionem ignis etiam occulti. Quo fit vt cuilibet signo respondeat duplex cognitio, quæ solet appellari notitia. Prima est ipsius signi, qua scilicet, signum cognoscitur, vt cognitio fumi. Secunda est, qua cognoscitur res illa cuius est signum, vt cognitio ignis.

Solet autem diuidi signum in formale, & instrumentale. Appellatur signum formale, quod se ipso, & absque præuia sui cognitione aliquid repræsentat, cuiusmodi sunt actus intellectus, quos non priùs cognoscimus, sed ipsi per se sunt expressæ quædam similitudines rerum.

Signum verò instrumentale est illud, quod præsupposita cognitione sui, aliquid aliud repræsentat, vt imago depicta Christi Domini est signum instrumentale: quia priùs ipsa cognoscitur, posteáque res repræsentata per illam: & huiusmodi signum est, quod supra definiuimus cum Augustino, quodque propriè, & simpliciter dicitur signum, & de quo agimus in præsenti: nam hoc modo voces dicuntur signa, vt de se patet.

Hoc ergo signum instrumentale est duplex, aliud naturale, & aliud voluntarium, seu ad placitum. Signum naturale est, quod ex sua intrinseca ratione, seclusa hominum voluntate aliquid aliud repræsentat, quomodo fumus est signum ignis, & omnis effectus, suæ causæ. Signum ad placitum est, quod ex hominum institutione aliud repræsentat, quomodo sonitus cymbali est signum lectionis, & omnes voces, rerum quas significant. Nam quòd hæc vox, *homo*, significet naturam humanam, ex hominum voluntaria impositione processit.

Talis autem impositio fieri debet auctoritate publica, vt patet: & est duplex, alia propria, cùm scilicet vox vsurpatur iuxta propriam significationem, quomodo vox, *homo*, significat hominem, & vox, *leo*, leonem: Alia impropria, cùm scilicet vox significat per metaphoram, & translationem, vt quando, *agnus*, significat Christum, & *Nero*, hominem crudelem.

Ad hæc autem signa reducitur signum, quod appellatur ex consuetudine. Si enim consuetudo fundetur in natura, est signum naturale; si verò fundetur in voluntate humana, est signum ad placitum.

Dices, imago Cæsaris non significat illum naturaliter, neque ad placitum, ergo sufficiens est prædicta diuisio. Probatur antecedens quoad primam partem: quia imago non à natura, sed ab arte habet vt significet: quoad secundam verò, quia si imago Cæsaris sit vera eius effigies, non pendet ex hominum voluntate, quòd Cæsarem repræsentet ergo, &c.

Resp. imaginem Cæsaris esse signum naturale illius, quia quamuis præcesserit ars, qua fuit depicta, facta tamen imagine, iam significat ex naturali similitudine, & non ex hominum impositione.

Sed contra, quia idem dicendum erit de vocibus, nimirum quòd licet significent ex impositione; ea tamen facta, naturaliter significabunt. Respondetur negando sequelam: cum enim imago sit naturalis similitudo; manente ipsa, non potest aliam rem repræsentare, aut proprium prototypum non exprimere: at verò vox eadem manens potest significationem amittere, vel mutare; & ideo non est simile.

Ex dictis infertur voces non pertinere ad institutum dialecticum secundùm suam realem entitatem, inquantùm scilicet sunt quidam soni in aëre causati; sed secundùm quod impositæ sunt ad significandas res, & vt medijs ipsis proprios conceptus explicamus. Vnde entitas realis vocum se habet vt materia, significatio verò vt forma, ratione cuius ipsæ pertinent ad obiectum Logicæ. Ex quo tandem fit voces non significatiuas, vt *blitiri*, *scindapsus*, & similes non pertinere ad præsens institutum.

CAPVT II.

De natura seu essentia termini.

ARistoteles primo Priorum definit terminum dicens: *Terminum autem eum appello, in quem resoluitur propositio, vt prædicatum, & id de quo prædicatur.* Ex quibus verbis desumpta est communis definitio, scilicet: *Terminus est extremum propositionis*: sicut enim extrema puncta alicuius lineæ dicuntur eius termini; quia talis linea non habet vllam sui partem extra illa: sic etiam extrema propositionis, nempe subiectum, & prædicatum vocantur termini; quia intra illa tota propositio clauditur. Et ideo in definitione adducta *extremum* ponitur loco generis; quia in illo conuenit terminus logicus cum extremis lineæ, & aliarum rerum: loco verò differentiæ ponitur ly *propositionis*: quia per hoc differt ab illis: siquidem vltima puncta sunt extrema lineæ: terminus verò logicus est extremum propositionis.

Ex hac Aristot. definitione orta est difficultas, quæ solet in præsenti controuerti: an scilicet voces

extra propositionem sint termini. In qua partem affirmatiuam defendunt aliqui, contendentes voces esse verè terminos ex eo quòd habeant aptitudinem ad componendam propositionem: etiam si actu non componant illam. Quorum fundamentum est; quia iuxta commune Dialecticorum axioma, verba in definitione non dicunt actum, sed aptitudinem: ergo ad hoc, quòd voces sint termini, non est necesse vt actu finiant propositionem, sed sufficit posse illam terminare. Cùm autem talem aptitudinem habeant extra propositionem, vt patet, planè videtur sequi verè esse terminos extra illam.

Confirmatur ex communi modo loquendi: nam voces simplices indifferenter appellamus terminos, siue sint intra, siue extra propositionem: ergo vtroque modo verè conuenit illis ratio termini.

Nihilominus communior, & vera sententia negat voces extra propositionem propriè loquendo esse terminos: quæ est proculdubio mens Aristot. in prædictis verbis, & ex eis facilè suadetur. Tum quia voces extra propositionem non possint verè appellari extrema, vt à simili cernitur in puncto respectu lineæ; in lapide limitari, respectu fundi; & similibus. Tum etiam: quia sola illa potentia, seu aptitudo vocum ad componendam propositionem non sufficit, vt ipsa dicatur resolui in illas; siquidem totum non potest resolui, nisi in partes, ex quibus actu componitur, vt de se notum est. Tum præterea: quia suppositio, ampliatio, & aliæ proprietates terminorum non conueniunt vocibus extra propositionem, vt est per se manifestum, & constabit infrà: ergò neque etiam ipsa essentialis ratio termini, à qua illæ dimanant. Tum denique quia si voces extra propositionem essent termini; iam vna, & eadem vox, v. g. *homo*, simul, & simpliciter esse subiectum, & prædicatum; siquidem extra propositionem indifferens est, & habet aptitudinem ad vtrumque. Quod tamen esse falsum satis conuincitur, ex eo quòd subiectum, & prædicatum sunt veræ species termini, vt postea dicemus; ac proinde idem simul, & simpliciter, esset sub diuersis speciebus eiusdem generis; quod omnino repugnat, vt aliquando ostendemus. Restat ergo voces extra propositionem, propriè loquendo, non esse terminos.

Vt autem hæc plenè percipiantur, appareatque in quo deficit contraria sententia, perpendendum est, quid propriè significent, & in quo differant hæc tria *Vox, Nomen, & Terminus.* Etenim *Vox*, significat illam entitatem realem soni, qui in ore animalis causatur ex collisione quarundam partium eius: & propterea sonus ponitur in definitione vocis. *Nomen* autem supra illam entitatem realem soni addit significationem, quæ tali entitati aduenit ex impositione humana: & ideo nomen definitur ab Arist. quòd sit vox significatiua ad placitum, &c. vt infra videbimus. Quare sola entitas realis illius soni, si ab ea præscindamus significationem, dicitur quidem, & est verè vox; non tamen potest appellari nomen: quia nomen importat vtrumque.

Terminus verò vltra entitatem realem vocis, & significationem nominis addit esse extremum, finireque propositionem: & ideo hæc est optima eius definitio: *Terminus est nomen extremum propositionis.* Quare entitas realis vocis simul cum significatione, si ab ea præscindatur esse extremum propositionis, seu componere illam; dicitur quidem, & est vere nomen; non tamen potest propriè appellari terminus: quia vtrum est de ratione eius. Ex quo tandem fit, quòd sicut in entitate reali vocis sola aptitudo, quam habet, vt imponatur ad significandum, non sufficit ad veram rationem nominis, sed debet actu habere significationem: ita etiam sola aptitudo nominum, vt collocentur in propositione, non sufficit ad veram rationem termini; sed necesse est, vt actu sint extrema eius.

Quamuis autem hæc ita sint, sæpè tamen à nobis confunduntur ista verba; & ideo voces interdum appellamus nomina; & nomina terminos. Quæ confusio decepit auctores contrariæ sententiæ: dum ex eo quod voces extra propositionem verè sint nomina, colligunt debere etiam esse terminos. Per quod patet ad confirmationem sui argumenti quamuis enim in communi vsu loquendi sæpè has voces confundamus, tamen ideo confundenda sunt earum significata: quia vt dicitur secundo Topicorum, Cum pluribus loquendum est, sentiendum verò cum paucioribus.

Ad argumentum autem respondetur axioma illud procedere, quando ipse actus non est de essentia definiti; tunc enim verba in eius definitione dicunt aptitudinem, & non actum: vt patet in homine, de cuius essentia, quia non est actu ratiocinari; ideo quando definitur per animal rationale, solùm est sensus esse animal aptum ratiocinari. Si verò de essentia definiti sit aliquis actus, tunc verba in eius definitione, non tantùm dicunt aptitudinem, sed etiam actum. Et hoc contingit, vel ob infinitam perfectionem; vt in Deo, de cuius essentia est esse actum purissimum, ac proinde si posset definiri, verba talis definitionis reuera significarent actum: vel ob summam imperfectionem, sicut in entibus rationis, vt magis explicamus infrà disp. 2. Et huiusmodi sunt, *Terminus, nomen,* & similia; vt ex dictis patet.

CAPVT III.

De variis diuisionibus termini.

SI vera sunt, quæ capite præcedenti diximus, planum sit terminum prima, & immediatâ diuisione diuidi in subiectum, & prædicatum: sicut enim in eadem linea tantùm sunt duo puncta extrema, ita in vna propositione tantùm sunt duo termini, scilicet prædicatum & subiectum. Quo fit, vt per talem diuisionem propriè diuidatur terminus, quatenus terminus est: quia sicut ratio termini, sic etiam rationes prædicati, & subiecti propriè loquendo non inueniuntur extra propositionem: ac proinde prædicatum & subiectum possunt essentialiter definiri sic: *Prædicatum est terminus, qui dicitur de alio, & subiectum est terminus de quo dicitur aliud.* Ex quo tandem fit, prædictam diuisionem esse essentialem, & generis in species: cùm enim terminus essentialiter sit pars propositionis: & pars quatenus pars essentialiter diuidatur in materialem, & formalem; satis apparet terminum essentialiter diuidi in subiectum, & prædicatum: quorum alterum, scilicet subiectum, est pars materialis propositionis, alterum verò, scilicet prædicatum, est pars formalis illius.

Rursus terminus diuiditur in mentalem, vocalem, & scriptum; sicut triplex est propositio, scilicet mentalis, vocalis, & scripta. Terminus mentalis est extremum propositionis mentalis: vocalis est extremum propositionis vocalis: & scriptus propositionis scriptæ. Quæ diuisio accidentis in subiecta: nam facit hunc sensum: ratio termini, vel potest reperiri in actibus intellectus, vel in vocibus, vel in scripturis: quæ omnia habent rationem subiecti respectu formalitatis termini, quæ est quodam accidens rationis. Quamuis autem termini, & propositiones scriptæ suo etiam modo pertineant ad con-

sideratio

siderationem Dialecticam, sicut vocales: quia scripturæ etiam, sicut & voces suo modo instituuntur ad dirigendum intellectum; & propterea communiter enumerentur à Doctoribus io hac diuisione: tamen quia parum condocunt, non est cur immoremur circa illa. Relicto ergo termino scripto.

Terminus mentalis appellatur conceptus meotis; diuiditúrque io vltimum, & non vltimum; siue vltimatum, & non vltimatum. Prior est, qui habetur de re significata per vocem, & dicitur vltimus: quia ibi sistit intellectus. Posterior verò est, qui habetur de ipsa voce: & dicitur non vltimus: quia ibi non sistit intellectus, sed transit ad ipsam rem significatam. Quo fit, vt conceptus vocum non significatiuarum possint appellari vltimi: quia non ordinantur ad alios.

Diuiditur etiam terminus mentalis io directum, & reflexum. Conceptus directus est, qui habetur de re, vel de voce. Reflexus verò est cognitio præcedentis cognitionis; vt cum quis cognoscit, se cognouisse. Dicitur autem reflexus: quia tunc intellectus supra seipsum reflectitur; ad quod requiritur, vtramque cognitionem esse io eadem poteutia; si enim Paulus cognoscat Petrum cognouisse, cognitio Pauli non est reflexa, sed directa, vt de se patet. Hæc autem diuisio est subiecti in accideotia.

Terminus vocalis, de quo præcipuè agimus io præsenti, diuiditur prima diuisione in categorematicum, & syncategorematicum. Categorematicus idem valet, ac significatiuus, & est ille, qui aliquid per se significat, seu qui in propositione est integrum subiectum, aut prædicatum: vt *homo*, *leo*, &c. Sincategorematicus, id est, consignificatiuus, est ille, qui per se separatus non significat aliquid; iunctus tamen categorematico facit illum aliter significare: vt *omnis*, *nullus*, *aliquis*, *vterque*, & similes: propter quod dicitur consignificatiuus. Apellatur etiam modus subiecti, vel prædicati: quia per se non potest esse subiectum, aut prædicatum, sed tantùm illa modificare. Qua de causa solet frequenter dici, terminum categorematicum significare aliquid, syncategorematicum verò, aliqualiter: propter quod etiam iste, comparatur optimè literis consonantibus, quæ licet per se non sonent; iunctæ tamen vocalibus faciunt illas aliter, & aliter sonare. Ex quo tandem fit terminum syncategorematicum non esse simpliciter terminum, sed tantùm secundùm quid; & ex consequenti prædictam diuisionem esse analogam.

His solet etiam addi terminus mixtus, qui scilicet virtualiter includit duas voces, quarum altera est terminus categorematicus, altera verò syncategorematicus, vt nemo, id est nullus Homo. De termino autem syncategorematico, qui solet appellari signum, infrà cap. 4. agemus.

Deinde, terminus categorematicus diuiditur in incomplexum, & complexum. Incomplexus est, cuius nulla pars separata significat, vt Homo, leo, & omnes voces simplices. Complexus verò est, cuius partes separatæ significant iuxta significationem totius, vt Homo albus. Per quod excluditur à ratione termini complexi ille cuius partes separatæ aliter significant, quàm in toto, vt Dominus, Sacerdos, & alij similes. Ex quibus incomplexus simpliciter est terminus; complexus námque cum includat plures voces, & consequenter sit oratio, secundùm quid tantum potest esse terminus. Ac proinde hæc etiam diuisio est analoga.

Rursus, terminus incomplexus est triplex. Alius vniuocus, qui scilicet significat plura in aliqua vna ratione omninò conuenientia, vt Homo, & animal. Alius æquiuocus, qui scilicet significat plura, nullo modo conuenientia secundùm quod per nomen significantur, vt canis respectu latrabilis, marini, & cœlestis, quibus proinde sic nihil est commune præter nomen. Alius analogus, qui scilicet significat plura, neque omninò conuenientia, neque omnino disconuenientia, sed medio modo, nempè quodammodo inter se similia, vt sanum respecto animalis, vrinæ, & Medicinæ: quia sicut animal dicitur sanum: quia habet io se sanitatem, ita vrina quodammodo dicitur sana, quia indicat sanitatem animalis: & medicina etiam, quia illam causat.

Vbi obseruanda est regula pro analogis, & æquiuocis, quòd scilicet terminus analogus, si per aliquam particulam determinetur, & restringatur ad vnum suorum significatorum, potest fieri vniuocus; vt si cani, qui est terminus æquiuocus, addatur latrabilis, fit vniuocus ad omnes canes latrabiles. Similiter si homini, qui est terminus analogus ad viuum, & pictum, addatur viuus, fit terminus vniuocus, & idem est de aliis.

CAPVT IV.

De aliis diuisionibus termini vocalis.

SEcundò diuiditur terminus vocalis io communem, & singularem. Terminus communis est, qui significat plura diuisim: vnde terminus collectiuus, qua ratione est terminus collectiuus, vt populus, ciuitas, gens: non potest esse terminus commuois: quia non significat quemlibet hominem seorsim, & diuisim, sed omnes simul. Diximus: *Qua ratione est terminus collectiuus*: quia si populus consideretur, vt abstrahit ab hoc, vel illo populo, verè est termious communis (idem est de aliis,) quia diuisim significat hunc, vel illum populum, sicut homo in communi diuisim significat hunc, vel illum hominem. Hac tamen ratione populus, & alij similes termioi non sunt collectiui, vt de se patet.

Subdiuiditur autem terminus commuois in transcendentem, & non transcendentem: iste est, qui de aliquibus prædicatur, vt homo, animal; ille verò; qui in omnibus rebus inuenitur, & ideò dicitur transcendens, id est, supra omnia ascendens, & eorum vltimas differentias penetrans. Sub quo sex communiter enumerantur, scilicet ens, res, verum, bonum, aliquid, vnum.

Terminus singularis est, qui tantùm significat vnum, vt Petrus, aut plura coniuncta, vt Granata. Et est quadtuplex; scilicet determinatus, nempè qui vnum determinatè significat, vt Petrus. Demonstratiuus, qui scilicet signo demonstratiuo afficitur, vt hic homo. Ex suppositione, qui scilicet quamuis posset plura significare, tamen suppositione facta, vnum tantùm significat. Quomodo, *Filius Mariæ Virginis*, significat Christum. Et vagus, qui scilicet significat vnum, sed non determinando, an sit hoc, vel illud, vt quidam homo.

Tertiò, diuiditur terminus vocalis io concretum, & abstractum. Concretus est, qui significat formam concernendo subiectum, vt album, quod significat albedinem in subiecto, & homo, qui significat humanitatem in supposito. Abstractus est, qui tantùm significat formam, vt albedo, & humanitas.

Quarta diuisio est in absolutum, & conootatiuum. Absolutus ideio est, quod apud Grammaticos, nomen substantiuum, & est ille, qui significat per modum per se stantis. Connotatiuus idem valet ac nomen adiectiuum, & est ille, qui significat per modum alteri adiacentis.

Quintò; diuiditur in terminum finitum, & infinitum.

& infinitum. Terminus infinitus est, qui afficitur negatione infinitante, vt non homo. Finitus verò est, qui simili negatione caret. Pro quo sciendum est duplicem esse negationem: aliam, quæ tantùm afficit terminum; & dicitur infinitans: quia reddit terminum infinitum, vt non homo: & aliam, quæ afficit copulam, vt lapis non est homo: & dicitur negatio negans, semperque efficit propositionem negatiuam: quia iuxta commune proloquium, negatio hæc est malignantis naturæ, & quidquid post se inuenit, destruit, ac eius oppositum reddit.

Dices Aristot. 1. Perihermen. cap. 2. exclusisse voces infinitas à ratione nominis: ergo multo magis debent excludi à ratione termini, siquidem omnis terminus vocalis est nomen, vt suprà vidimus. Respondetur, ibi Aristot. tantùm appellare nomina, eas voces, quæ possunt deseruire ad propositionem scientificam, quales non sunt termini infiniti, vt patet: nos autem in præsenti loquimur vniuersaliter de quibuscumque terminis, vt cognoscamus, qui eorum apti sint ad propositionem scientificam; qui verò ab illa reiiciantur. Et in hac lata acceptione voces infinitas vocamus terminos.

Sed contrà: quia pari ratione posset affirmari, voces non significatiuas esse terminos: si quidem vtcumque potest fieri ex illis propositio, etiam si non possint deseruire scientiis. Respon. negando sequelam: Dialecticus enim tractat de vocibus in ordine ad rectam rerum cognitionem: & ideò tantùm voces significatiuæ earumdem rerum possunt pertinere ad considerationem dialecticam, à qua proinde meritò reiiciuntur voces nihil significantes. Vnde etiam fit ipsas verè non esse terminos, nisi fortè velis eas sic appellare, propter quandam remotam, & imperfectissimam similitudinem: hoc enim parum interest, dum asseratur materialiter tantùm illas esse terminos vt patet, quando dicitur, *Blitiri non est scindapsus*, & sic de aliis.

Sexta diuisio est in terminum primæ, & secundæ intentionis. Terminus primæ intentionis est, qui significat rem secundum id, quod habet à parte rei, vt homo, & equus. Terminus verò secundæ intentionis est, qui significat rem secundùm id, quod habet ex consideratione intellectus, vt genus, species, & similes.

His explicatis: restat comparare terminos inter se, & ita, loquendo de illis in plurali, sunt in duplici differentia. Alij dicuntur impertinentes: alij verò pertinentes. Impertinentes sunt, quorum vnus, neque infert alterum, neque repugnat illi, vt album, & dulce Pertinentes verò sunt, quorum vnus, vel infert alterum, vt homo, & animal; vel repugnat illi, vt homo, & equus. Primo modo appellantur pertinentes sequela, secundo verò dicuntur pertinentes repugnantia.

Rursus pertinentes sequela alij sunt conuertibiles, quorum scilicet vnus infert alium, & infertur ab illo, vt homo, & rationale. Alij sunt non conuertibiles, quorum scilicet vnus infert alium, non tamen infertur ab illo, vt homo, & animal.

Pertinentes repugnantia, alij sunt, qui quamuis sint omnino diuersi; tamen non sunt propriè oppositi, vt homo, & equus: & hi vulgò appellantur disparati. Alij verò sunt propriè oppositi, nempè qui habent inter se aliquam veram oppositionem. Cum autem oppositio sit quadruplex, vt dicemus in postprædicamentis, inde est huiusmodi terminos esse in quadruplici differentia. Alij opponuntur contrariè, vt calor, & frigus. Alij contradictoriè, vt homo, & non homo. Alij priuatiuè, vt visus, & cæcitas. Et alij priuatiuè, vt Pater, & filius.

CAPVT V.

DE SVPPOSITIONE.

AD eum modum, quo terminus sortitur essentiam, habet etiam suas proprietates, quæ talem essentiam consequuntur. Sicut enim ex essentia hominis oriuntur admiratio, risibilitas, & aliæ passiones, sic ex eo quod termini sint voces significatiuæ componentes propositionem, in quo consistit eorum essentia, oritur, quòd hoc, vel illo modo supponant, amplientur, restringantur, &c. quæ consequenter sunt proprietates, seu passiones terminorum. Quare cognita iam essentia, & multiplicate terminorum, restat eorum proprietates inuestigare, quæ sunt suppositio, ampliatio, restrictio, alienatio, diminutio, & appellatio: sic enim terminorum tractatus manebit absolutus.

Suppositio ergo, quæ primum locum obtinet inter has proprietates: *Est positio, seu vsus termini loco alicuius*, vel vt alij dicunt, *Est acceptio termini pro se, vel pro suo significato.* Congruentior tamen est prima definitio: nam hæc secunda potius accedit ad diuisionem, cum ibi pro differentia ponantur membra diuidentia suppositionis, quod quantum fieri possit, vitandum est in definitionibus.

Diuiditur autem suppositio in materialem, & formalem. Materialis est positio termini loco sui ipsius, vt in hac propositione, homo est nomen, ly, *homo*, supponit pro ipsa voce, non verò pro re significata: & dicitur materialis: quia tunc voces non exercent officium signi, sed materialiter se habent in propositione. Suppositio formalis est positio termini loco rei significatæ; nam, vt dixit Aristot. 1. Elenchor. cap. 1. *Cum non liceat res ipsas in disserendo afferre, nominibus vice rerum vtimur:* Hunc ergo vsum, quo nominibus vtimur loco rerum significatarum, appellamus suppositionem formalem: & dicitur talis: quia voces tunc sumuntur formaliter, vt signa.

Porrò suppositio formalis, alia est propria, alia impropria, seu Metaphorica, sicut de significatione diximus sup. cap. 2. Deinde, propria est duplex, alia simplex, & alia realis, seu personalis. Suppositio simplex est positio termini, pro suo immediato, & primo significato tantùm: quod contingit quando subiectum est terminus primæ intentionis; prædicatum verò secundæ, vt homo est species; ly enim, *homo*, non supponit pro Petro, vel Paulo, aliàs suppositio esset falsa, sed tantùm pro natura humana in communi, quæ est primum, & immediatum significatum illius vocis. Hoc autem non solùm contingit in terminis communibus; sed etiam in terminis singularibus, vt cum dicitur Petrus est indiuiduum; ly enim, *Petrus*, tantùm supponit pro immediato significato, nempè pro hoc indiuiduo; non verò pro natura humana in communi. quæ est significatum remotum. Atque ita sicut propter suppositionem simplicem, hæc non est bona consequentia, homo est species; ergo Petrus est species; sic propter eandem suppositionem non valet è contra, Petrus est indiuiduum: ergo homo est indiuiduum.

Suppositio realis, seu personalis est positio termini, non solùm pro primo, & immediato; sed etiam pro secundo, & remoto significato, vt in his propositionibus, homo est animal, vel homo disputat: vbi ly *homo*, non tantùm supponit pro natura humana, sed etiam pro indiuiduis eius. Qui etiam modus suppositionis,

positionis, non solum inuenitur in terminis communibus, vt patet in exemplis positis (tunc dicitur suppositio realis communis) sed etiam in terminis singularibus, vt cum dicitur Petrus studet: tunc enim Petrus supponit, non solùm pro immediato, sed etiam pro remoto significato, scilicet natura humana, & ita valet, Petrus studet: ergo homo studet. Quæ suppositio appellatur realis discreta.

Præterea suppositio realis est duplex, alia accidentalis, & alia naturalis. Accidentalis est positio termini pro re existente, secundùm tempus importatum per copulam, vel secundùm exigentiam prædicati, vt cum dicitur homo est disputans, ly *homo* ratione copulæ supponit pro hominibus præsentibus, & ratione prædicati supponit pro viris: nam disputare non conuenit fœminis. Quæ suppositio accidit, quando propositio est in materia contingenti. Suppositio naturalis est positio termini pro omnibus suis significatis, tam existentibus, quam non existentibus: quod contingit, quando propositio est in materia naturali; tunc enim illa copula *est*, non importat tempus præsens, sed vnionem quandam perpetuam inter prædicatum, & subiectum, & ideo tales propositiones dicuntur absolui à tempore: quia non volunt extrema pro aliquo determinato tempore, sed semper propositio est vera, quamuis extrema in rerum natura non existant.

Rursus suppositio communis est quadruplex. Prima dicitur distributiua, & contingit, quando terminus accipitur pro omnibus suis significatis seorsum & copulatiuè sumptis, ita scilicet, vt prædicatum de omnibus illis in propositione copulatiua verificetur, verbi gratia, in hac propositione homo est animal, ly *homo* supponit distributiuè, quia supponit pro hoc, & in illo homine seorsim, & copulatiuè, atque ita verum est dicere hic homo est animal, & hic homo est animal, &c.

Secunda appellatur copulatiua, & est acceptio termini pro omnibus suis significatis non seorsim, sed simul, & collectiuè sumptis, vt in hac propositione omnes Apostoli Dei sunt duodecim, ly, *Apostoli*, non supponit pro his, vel illis Apostolis seorsim sumptis, sed pro omnibus collectiuè, non enim valet; omnes Apostoli sunt duodecim: ergo Petrus & Paulus sunt duodecim: benè tamen valet: ergo isti, & isti, simul sumpti sunt duodecim.

Tertia est suppositio determinata, quando scilicet terminus accipitur pro omnibus suis significatis sumptis seorsim, & disiunctiuè, vt aliquis homo est albus; non enim licet inferre in propositione copulatiua: ergo hic homo est albus, & hic homo est albus, sed solùm in propositione disiunctiua: ergo hic homo, vel hic homo est albus.

Quarta tandem appellatur suppositio confusa, & contingit quando terminus accipitur pro omnibus significatis simul, & disiunctim: id est, quando ita terminus sub disiunctione sumitur pro hoc, vel illo significato (in quo differt hæc suppositio à distributiua,) vt non determinatè supponat pro aliquo (in quo etiam distinguitur à determinata,) sed confusè pro omnibus simul, sub disiunctione tamen sumptis, vt dictum est: verbi gratia, in hac propositione, oculus requiritur ad videndum, ly, *oculus*, non supponit determinatè pro vno oculo, sicut si diceremus, aliquis oculus requiritur ad videndum: nec similiter supponit distributiuè pro omnibus seorsum, & copulatiuè: non enim valet, ergo iste oculus requiritur: sed supponit cum quadam confusione, pro omnibus simul, sub disiunctione tamen, & sic bene valet: ergo iste, vel ille oculus requiritur ad videndum.

Denique suppositio distributiua est duplex. Alia pro singulis generum, quæ etiam solet appellari completa, & est acceptio termini, non solùm pro omnibus speciebus, sed etiam pro omnibus indiuiduis earum, vt in hac propositione, omne animal est viuens, quæ facit hunc sensum, hoc animal, & hoc animal, & hic homo, & hic homo est viuens. Alia est pro generibus singulorum, soletque appellari incompleta, & est acceptio termini pro omnibus speciebus, non tamen pro omnibus indiuiduis earum, vt in hac propositione, omne animal fuit in arca Noë: reddit enim hunc sensum, ex omnibus speciebus animalis aliquod animal fuit in arca Noë.

His explicatis: quia terminorum suppositio maximè variatur ex admixtione signorum, quæ suprà diximus esse terminos syncategorematicos, oportet illa explicare: priùs quàm regulas statuamus ad suppositiones cognoscendas. Signa ergo sunt in triplici differentia. Quædam purè vniuersalia, vt *omnis*, *nullus*. Quædam purè particularia, vt *aliquis*, *quidam*. Et alia mixta ex particulari, & vniuersali, vt *vterque*, id est aliquorum duorum omnis; *neuter*, id est aliquorum duorum nullus: *alter*, id est omnium duorum aliquis: atque etiam termini numerales, vt *bis*, *tria*, &c. Quæ omnia sunt signa mixta ex vniuersali, & particulari, sicut *semper*, *aliquando*, & similia nascentur ex categorematico, & syncategorematico.

Hoc igitur supposito: quando terminus nullo afficitur signo, & propositio est in materia contingenti, supponit determinatè; si autem propositio fuerit in materia naturali, aut remota, supponit distributiuè, quia vt infrà constabit, propositio indefinita in materia contingenti æquiualet particulari, in materia verò naturali, & remota æquiualet vniuersali. Quando verò terminus afficitur aliquo signo, ad cognoscendum quo modo supponat, sequentes regulæ sunt obseruandæ.

Prima pro signis vniuersalibus. Signum vniuersale affirmatiuum distribuit terminos proximos, & confundit remotos, hoc est, subiectum facit supponere distributiuè; prædicatum verò confusè, vt in hac propositione, *Omnis homo est animal*, vbi homo supponit distributiuè, animal verò confusè. (Excipitur suppositio copulata, quæ non variatur ratione signi vniuersalis, vt omnes Apostoli sunt duodecim, vbi ly, *Apostoli*; non supponit distributiuè, sed copulatè,) si verò signum fuerit vniuersale negatiuum, distribuit terminos, tam proximos, quam remotos; scilicet prædicatum, & subiectum, vt in hac, *nullus homo est equus*, vbi homo, & equus supponunt distributiuè.

Secunda regula pro signis particularibus. Signum particulare affirmatiuum facit terminum proximum supponere determinatè; remotum verò intactum relinquit: vt *aliquis homo est animal*, vbi homo supponit determinatè, animal verò ac si nullum esset signum: si verò signum fuerit particulare negatiuum, terminum quidem proximum determinat, remotum verò distribuit ratione negationis, vt *aliquis homo non est albus*.

Tertia regula pro signis mixtis ex vniuersali; & particulari. Hæc signa partim distribuunt, & partim determinant terminos immediatos: verbi gratia, *alter*, binarium distribuit, & disiungit: quando enim dicitur, alter oculus est dexter, sensus est: omnium duorum iste, vel ille est dexter. Similiter, *vterque* binarium quasi determinat, & copulatiuè distribuit pro hoc, & illo: nam cum dicitur, vterque pes est claudus, sensus est: aliquorum duorum pedum iste, & iste est claudus. Vbi obseruandum est, quòd quia aliqua ex his signis magis accedunt ad purè vniuersalia, vt *vterque* & *neuter*, alia verò propinquiora sunt purè particularibus;

Ideo

ideo cum proportione dicendum est, quòd in prioribus magis cernitur suppositio distributiua; in posterioribus verò, determinata.

Quarta regula pro mixtis ex termino categorematico, & syncategorematico, est; idem de illis iudicandum esse ac si categorema, & syncategorema forent disiuncta. Et ideò quando signum, quod includit terminus mixtus, est vniuersale affirmatiuum, vt *semper*, id est, omni tempore, distribuit terminum categorematicum, qui coniungitur scilicet tempus; alios verò confundit: vt si dicas, *semper homo disputat*, ibi tempus distribuitur, homo verò, & alij termini confunduntur: quando autem signum est vniuersale negatiuum, vt *nunquam*, distribuit, tam categorema cum quo iungitur, quàm alios terminos, vt si dicas: *nunquam homo disputat*. Et idem seruata proportione dicendum est de aliis.

Quinta, & vltima regula est, quòd quilibet terminus, cui applicatur actio verbi, confunditur, vt cum quis dicit, *bis cantaui Missam* ibi *Missa* confunditur: quia confusus remanet sensus, an cantarit duas Missas, vel bis cantarit eandem. Et hæc signa appellantur specialis confusionis.

Tandem duo alia obseruanda sunt. Primum est has regulas intelligendas esse tam respectu terminorum, qui ponuntur in recto, quàm eorum, qui ponontur in obliquo. Vnde in hac propositione: *Aliquis equus hominis currit*, ly, *hominis*, supponit determinatè, sicut equus. Similiter in hac. *Omnis equus hominis currit*, ly, *hominis*, supponit distributiuè.

Secundum est, quòd si plura signa afficiant eundem terminum, tunc attendatur signum æquipollens, & quomodo istud fecerit terminum supponere eodem modo efficient alia duo: verbi gratia, in hac propositione, *Non omnis homo est animal*: quia *non omnis*, valet idem ac *Aliquis non*, ideò talis propositio æquiualet huic, *Aliquis homo non est animal*, ac proinde in illa homo supponet determinatè, animal verò distributiuè iuxta secundam regulam. Si verò quodlibet signum afficit suum terminum, in eo exercet proprium officium, & consequenter impedit alium, vt in hac propositione: *Nullus equus est aliquis lapis*, ly, *equus*, supponit distributiuè, & *lapis* determinatè: quia licet illud signum negatiuum, *nullus*, habeat vim distribuendi terminum remotum, iuxta primam regulam, impeditur tamen à signo secundo, quòd afficit ipsum prædicatum, & sic non exercet suum officium respectu illius. Hæc autem omnia sunt valdè notanda pro dicendis: nam ex varietate suppositionis oriuntur ferè omnes defectus argumentationum, vt infrà videbimus.

CAPVT VI.

De ampliatione, restrictione, alienatione, & diminutione.

AMpliatio est *Extensio termini à minori ad maiorem suppositionem*, vt in hac propositione, Petrus curret, ly *Petrus*, non solùm supponit pro tempore futuro, sed ampliatur ad præsens: quia reddit hunc sensum, qui est, vel erit, curret. Duplex autem est ampliatio; alia temporum; quando scilicet suppositio termini extenditur ad varias differentias temporis, quæ apud Logicos sunt quinque, nempè præteritum præsens, futurum, possibile, & imaginarium, vt in hac propositione, *auarus expetit pecunias*, pecuniæ ampliantur ad omnes differentias temporis: qui reddit hunc sensum: auarus expetit pecunias, quæ sunt, vel fuerunt, vel erunt, vel sunt possibiles, vel imaginariæ. Alia est ampliatio temporum, & suppositorum, quando scilicet suppositio termini extenditur, non solùm ad differentias temporis, sed etiam ad plura subiecta; vt in hac propositione, *Iusti in perpetuùm viuent*, ly, *iusti*, non solùm ampliatur ad tempus præsens, & futurum ratione illius verbi de futuro, sed etiam ad homines præsentes, & futuros. Et hæc ampliatio conuenit terminis communibus, prima verò singularibus.

Restrictio (quæ ampliationi opponitur) est *coarctatio termini à maiori ad minorem suppositionem*. Fit autem quatuor modis. *Primò* per copulam implicationis, vt, homo qui est iustus: diligit Deum; vbi *homo* restringitur ad solos iustos. *Secundò* per applicationem substantiui inferioris, vt animal homo disputat. *Tertiò* per positionem adiectiui ex parte eiusdem extremi; vt homo albus disgregat visum. Et *Quartò* per additionem casus obliqui, vt doctrina D.Th. præstantior est aliis.

Alienatio *Est translatio termini à propria, ad impropriam significationem*: vt in hac propositione, *Vicit leo de Tribu Iuda*, vbi *leo* transfertur a propria significatione, ad significandum Christum Dominum.

Tandem diminutio est *Detractio partis suppositionis*: vt quando dicitur, *Æthyops est albus secundum dentes*, ly *albus* non supponit pro toto homine, sed pro quadam eius parte, scilicet dentibus; & hoc solet appellari, *dictum secundùm quid*. Si autem contingat terminum detrahi à tota significatione, tunc dicitur remotio: vt si diceremus, homo irrationalis est brutum. Plura circa hæc possent annotari, quæ tractant aliqui, sed vt facilia, & solo naturalis rationis ductu nota prætermittenda sunt.

CAPVT VLTIMVM.

De Appellatione.

AAppellatio est *Applicatio significati formalis vnius termini ad significatum alterius*. Pro cuius intelligentia notandum est, in termino concreto duplex significatum reperiri: alterum formale & est ipsa forma, quam concretum significat; vt humanitas, & albedo sunt significata formalia hominis, & albi: alterum verò materiale, & est subiectum, seu suppositum, quod concernit nomen concretum; vt corpus est significatum materiale albi; & persona est significatum materiale hominis. Appellare ergo erit applicare significatum formale vnius termini ad significatum: siue materiale, siue formale alterius; & propterea terminis, qui applicatur, dicitur appellans; ille verò cui applicatur, dicitur appellatus.

Hinc sequitur primò; terminum appellantem debere esse connotatiuum, vt possit applicari alteri: nam vt diximus suprà cap.4. de ratione huius termini est significare per modum alterius adiacentis. Terminus verò appellatus non necessariò est connotatiuus; sed sufficit esse categorematicum.

Secundò, etiam sequitur, appellationem esse duplicem, aliam materialem, nempè quando applicatur significatum formale vnius termini suprà significatum materiale alterius: vt in hac propositione: *Petrus Logicus est magnus*, vbi magnitudo non applicatur Petro ratione Logicæ, sed ratione corporis: & aliam formalem, quando scilicet applicatur significatum formale vnius supra significatum formale alterius: vt si dicas, *Petrus est Logicus magnus*: ibi enim magnitudo non appellat suprà Petrum ratione corporis, sed ratione Logicæ.

Hoc supposito: pro appellationibus cognoscendis aliquæ regulæ obseruandæ sunt. Prima; quando

subiectum

subiectum est terminus concretus; prædicatum verò connotatiuus connotatiuus applicat suum formale significatum supra materiale absolutum. Hac causa, ista propositio est falsa, *Christus est factus*: quia illud participium appellat suprà suppositum Christi Domini, quod est Verbum Diuinum, cui repugnat fieri. Ex eadem ratione, hæc est vera, *Christus est æternus*; iuxta illud Pauli ad Hebr. vlt. *Christus heri, & hodie; ipse, & in sæcula.*

Dices: in hac propositione, *album est disgregatiuum visus*, prædicatum appellat suprà formale albi, nempè albedinem, & non tantùm suprà corpus: ergo falsa est regula adducta. Respondetur negando antecedens: nam sensus propositionis est, quòd habens albedinem disgregat visum: & ex vi sermonis non curat propositio, an id proueniat ratione albedinis, vel aliunde.

Secunda regula: quando ex parte subiecti sunt nomen absolutum, & connotatiuum; & ex parte prædicati est aliud connotatiuum: istud appellat suprà absolutum, seu substantiuum, quod est à parte subiecti: vt in hac propositione, *Petrus Logicus est magnus*, ibi magnitudo tantùm appellat supra Petrum, & non supra Logicum. Si verò à parte subiecti sit tantùm substantiuum; & à parte prædicati duo adiectiua, seu connotatiua; tunc vnum adiectiuum appellat supra aliud, vt in hac propositione, *Petrus est Logicus magnus.*

Tertia regula: verba significantia aliquem actum, siue internum, siue externum; applicat suam actionem supra significatum formale termini, cui iunguntur, & non supra materiale, vt cùm dicis, vidi Papam, vel facio calceum; sensus est te vidisse Papam, dum erat Papa; & efficere formam calcei, non verò eius materiam.

Quarta regula: nomina numeralia primitiua, vt *duo, tres, quatuor*, &c. quando applicantur terminis substantiuis, non solùm appellant supra significatum materiale, sed etiam supra formale: & ideo vtrumque multiplicant: vt si dicas, *video tres homines*: sensus est, video tria supposita habentia tres humanitates. Si verò talia nomina applicentur terminis adiectiuis, solùm appellant supra significatum materiale eorum, & illum tantùm multiplicant: non verò significatum formale: vt cùm dicis, *vidi duo alba*, sensus est vidisse duo subiecta habentia albedinem: esset que propositio vera etiam si per impossibile vna albedo esset in vtroque.

Propter hanc regulam ista propositio est hæretica: *In diuinis sunt tres Dij*: quia reddit hunc sensum: in diuinis sunt tria supposita tres Deitates, quod est contra fidem. Istæ verò sunt veræ, & Catholicæ: *In diuinis sunt tres diuini, tres omnipotentes, tres sapientes, æterni, &c.* si hæc omnia sumantur adiectiuè: quia sensus est; in diuinis sunt tria supposita habentia Deitatem, omnipotentiam, æternitatem, &c. Non verò si sumantur substantiuè; quo sensu loquitur Athanasius in Symbolo. Videatur D.Thom. prima parte, quæstione.39.articul.3. Caietanus ibidem.

Propter eandem etiam regulam, si vna persona diuina assumeret plures humanitates, non dicerentur plures homines; sicut neque è contra, si plures personæ assumerent eandem humanitatem: possent tamen tunc dici plures humani. Si verò plures personæ assumerent plures naturas, verè dicerent plures homines: quia tunc multiplicaretur tam significatum materiale, quàm formale; quod requiritur ad multiplicationem termini substantiui, vt explicatum est. Videatur D. Thom. 3. part. q. 3. art. 6. & 7.

In fine huius capitis notandum est, quòd consequentia redditur mala, si varietur appellatio, hoc est, si transit de formali ad materialem, & ideo non sequitur: calceus est corium; fit calceus: ergo fit corium. Quod etiam in aliis proprietatibus terminorum contingit, vt consideranti patebit, & constabit melius ex dicendis.

LIBER SECVNDVS.

DE PROPOSITIONE, ET passionibus eius.

Cognitis vocibus simplicibus, quæ ad primam operationem intellectus dirigendam pertinent: transeundum est ad propositiones, quæ ex illis componuntur, & secundæ operationi deseruiunt. Cùm autem oratio sit quid superius ad propositionem, vt postea constabit; & hæc coalescat ex nomine, & verbo: ideo de his tribus, antequam ad ipsam accedamus, aliqua prælibanda sunt.

CAPVT I.

De Nomine, & Verbo.

PLVRES partes orationis considerant Grammatici, & Rhetores: quia ad congruitatem, & ornatum illius sunt omnes necessariæ. Dialecticus verò, cum solùm intendat verum, à falso secernere; duas tantùm considerat, quæ propositioni deseruiunt, scilicet *nomen*, & *verbum*: de quibus Arist. lib. 2. Perihem. antequam de propositione ageret, disputauit. Quamuis autem explicatum sit à nobis, in quo differant terminus, & nomen; huius tamen ampliorem notitiam oportet tradere, vt ita, in quo à verbo differat, cognoscamus.

Nomen ergo ex. Arist. ibidem cap. 1. est *vox significatiua ad placitum, sine tempore, cuius nulla pars separata significat; finita, & recta.* Dicitur, *vox significatiua*; vt excludantur non significatiuæ: *ad placitum*: vt excludantur signa naturalia: *sine tempore*; vt excludatur verbum, cuius proprium est significare cum tempore vt postea explicabimus: *cuius nulla pars, &c.* vt excludatur oratio: *finita*; vt excludatur nomen infinitum; & tandem additur, *recta*; vt excludantur casus obliqui. Ex quo constat Aristotel. in præsenti definisse nomen, in strictissima significatione, in quantùm scilicet potest deseruire propositioni scientificæ, vt supra notabamus. Propter quod excludit à ratione nominis propriè dicti terminos complexos, infinitos, syncategorematicos, & obliquos; qui omnes, sicut secundùm quid tantùm appellantur termini, ita etiam secundùm quid tantum possunt dici nomina.

Verbum etiam ex eodem Aristot. c. 2. est *significatiua ad placitum, cum tempore, cuius nulla pars separata significat, finita, & recta: & est semper eorum, quæ de altero*

dicuntur, nota. Priores particulæ scilicet, *vox significatiua ad placitum, cuius nulla pars separata significat* ex dictis notæ sunt; vt autem intelligatur, quæ sequitur, scilicet, *cum tempore*: obseruandum est non esse idem *significare tempus*, *connotare tempus*, & *significare cum tempore.* Illud ergo dicitur significare tempus, quod impositum est ad significandum tempus, vel aliquam partem eius; vt *annus*, *dies*, *tempus*, *&c.* Illud verò dicitur connotare tempus, quod significat aliquid inferens, & concernens aliquod tempus, ex eo quòd à determinato tempore fieri soleat; vt *Cœna*, *prandium*, & similia. Illud autem dicitur significare cum tempore, quod significat quasi in actu exercito, aliquam actionem, vel passionem, quæ fiunt in tempore, prout in illo fiunt; vt *currit vincit*, *&c.* Primum, & secundùm conueniunt nomini: tertium verò soli verbo, & participio: & ita per illam particulam, *cum tempore*, differt verbum à nomine: per vltimam verò, scilicet, *est eorum, quæ de altero dicuntur, nota*, differt à participio, quod licet significet cum tempore: nunquam tamen potest esse copula propositionis, seu vnio, & nota extremorum, quæ in illa coniunguntur.

Additur etiam in definitione, *finita*, vt excludantur verba infinita, *non currit*, & similia: nam vt rectè, ait Aristot. ibidem, tam nomina, quàm verba infinita non habent determinatam significationem; vtpotè quæ tam enti, quàm non enti possunt conuenire. Tandem addunt, *recta* vt excludantur alia tempora, modi, præter præsens indicatiui, cùm enim ibi Arist. loquatur de verbo, quod per se potest enuntiare veritatem independenter ab alio: ideo solùm præsens indicatiui modi appellat verbum; quia alia tempora dependenter ab illo enuntiant veritatem: inde enim hæc propositio de præterito *homo cucurrit*, est vera: quia aliquãdo de præsenti fuit vera: & idem est de futuro, vt de se patet.

CAPVT II.

DE ORATIONE.

Oratio ex Aristot. vbi suprà cap. 4. est *vox significatiua ad placitum, cuius aliqua pars separata significat*, vt homo albus. Dicitur, *vox significatiua ad placitum*, abstrahendo ab hoc, quòd sit vna, vel plures, & in hac particula conuenit oratio cum nomine, & verbo: differt verò ab illis per aliam subsequentem: scilicet, *cuius aliqua pars separata significat.* Vbi notandum est cum D. Th. super hunc locum lectione sexta, quòd, *significare*, sumitur hic ab Aristotele in rigore, vt scilicet conuenit in termino categorematico, & distinguitur à *consignificare*, quod est proprium syncategorematici: idque declarauit translatio antiqua, dum vertit, *Oratio est vox significatiua, cuius partium aliquid significatiuum est.* Quo fit, vt ad rationem orationis sufficiat vnam eius partem esse terminum categorematicum: ac proinde hæ sunt veræ orationes, *omnis homo, nullus equus, &c.* iuxta quod intelligendum est, quod suprà in præambulis diximus, scilicet orationem esse plures voces diuersa significantes: non enim est sensus, quamlibet debere propriè significare; sed sufficit, si vna significet, & alia consignificet, vt explicatum est.

Diuiditur oratio ab Aristotele ibid. in enuntiatiuam, & non enuntiatiuam. Enuntiatiua est illa, quæ aliquid affirmat, vel negat, & hæc, nomine incomplexo appellatur propositio, quæ semper fit per verbum indicatiui modi: vt cùm dicitur, *Homo est animal.* Non enuntiatiua est illa, quæ nihil affirmat, vel negat: sub qua comprehenduntur omnes orationes, in quibus non reperitur veritas, vel falsitas: siue illæ sint imperfectæ, vt communiter appellant Doctores eas, quæ non generant perfectum sensum, nec relinquunt animum audientis quietum: vt homo albus, & orationes subiunctiui, & infinitiui modi: siue sint orationes perfectæ intra limites non enuntiatiuarum, quales sunt eæ, quæ generant perfectum sensum, & relinquunt animum audientis quietum: cùm tamen nihil enuntient, vt sunt orationes imperatiui, & optatiui modi.

Sub oratione etiam non enuntiatiua comprehenduntur tres modi sciendi, suprà explicati: nam quamuis duo priores possunt appellari orationes imperfectæ, eo quòd secundùm se, & præcisis aliis non relinquant animum audientis quietum, tertius verò sit oratio perfecta, cùm generet perfectum sensum: omnes tamen conueniunt in hoc, quod est esse orationes non enuntiatiuas; cùm in eis nulla reperiatur veritas, vel falsitas. Quod quidem de definitione refertur expressè Arist. vbi sup. cap. 5. dicens. *Etenim hominis definitio, nisi est, aut erat, aut erit, aut eiusmodi quidquam addatur, nondum est oratio enuntiatiua.* De diuisione etiam idem constat: nam omne diuisum intraret diuisionem, essétque simul ignotum, & pars modi sciendi, quod est absurdum. Et tandem de argumentatione (de qua tamen poterat esse difficultas, eo quòd componatur ex propositionibus) idem dicendum est, nimirum ipsam, formaliter vt est ratiocinatio, & discursus, non esse orationem enuntiatiuam; cum in discursu non sit veritas, vel falsitas: cuius signum est consequentiam propriè loquẽdo non dici veram, vel falsam; sed bonam, aut malam.

Dices: plures orationes imperfectæ sunt termini complexi; quomodo ergo fieri potest, vt idem sit sub genere termini, & orationis; si terminus, & oratio non sunt inter se subordinata: ex eo enim quòd planta, & animal sunt genera non subordinata, repugnat aliquid simul contineri sub vtroque. Quod autem terminus, & oratio sint genera non subordinata, manifestum est: nam vel terminus continetur sub oratione, vel oratio sub termino: non primum: quia iam omnis terminus esset oratio, quod constat esse falsum: neque secundum: quia iam terminus contineret sub se orationem, & consequenter propositionem; ac proinde prædicaretur de illa, quod est absurdum: ergo idem non potest esse simul terminus, & oratio.

Valdè torquentur aliqui hoc argumentu; sed certè non habet vim si intentiones istæ rectè perpendantur. Respondetur ergo concedendo, terminum non esse genus respectu orationis, neque è contra, vt per se patet, & conuincit argumentum: inde tamen solùm sequitur eandem rem non posse essentialiter contineri sub vtroque; neque amplius probat exemplum ibi adductum. Hoc autem non contingit in præsenti: nam secundæ intentiones constitutiuæ termini, & orationis sunt quędam accidentia rationis, quæ accidẽtaliter conueniunt vocibus ab operatione intellectus; atque ita eadem entitas realis istarum vocum, *homo albus*, denominatur oratio à secunda intentione significationis: deinde totum hoc coniunctum ex vocibus, & significatione, quod dicitur oratio, denominatur; terminus complexus ab alia secunda intentione, ratione cuius consideratur intra propositionem: & ita id, quod essentialiter sunt voces, accidentaliter est oratio; & id, quod essẽtialiter est oratio, accidentaliter est terminus complexus, quod non solum non repugnat, sed per sæpè cõtingit, vt patet in entibus realibus: nam homo accidentaliter denominatur extensus à quantitate; & totũ coniunctum ex homine, & quantitate sursus, denominatur accidentaliter albũ ab albedine; ac proinde eadem entitas hominis accidentaliter continetur sub quantitate, & qualitate, quæ sunt diuersa genera inter

se

se non subordinata: sic ergo in præcedenti eadem entitas illarum vocum accidentaliter continetur sub termino, & oratione, vt explicatum est.

Secundo obijcies; oratio, quæ est manifestatiua ignoti, necessariò debet generare perfectum sensum, & relinquere quietum animum audientis: ergo vel definitio, & diuisio non sunt orationes manifestatiuæ ignoti, vel sunt orationes perfectæ.

Respondetur aliud esse, manifestare ignotum: aliud verò id, quod communiter Doctores appellant, generare perfectum sensum: ad hoc enim opus est verbo copulante ea, quæ habent rationem agentis, & patientis in oratione: quod licet interdum fiat absque enuntiatione, vt quando precando dicimus: *Miserere mei Deus*; tamen nunquam fit absque verbo, vt per se patet.

At verò explicare ignotum est afferre distinctè ea, quæ confusè in illo continebantur; & ideo quando ignotum non continet verbum, & vt contingit in complexo; ad ipsum explicandum non requiritur aliquod verbum: sed sufficit adducere genus, & differentiam definiti: vel membra diuidentia diuisi. Quo fit; vt quamuis de definitione, & diuisione propriè dicatur esse manifestatiua ignoti; non tamen generare perfectum sensum, aut relinquere quietum animum audientis: quia in se nullum includunt verbum. Et hoc sensu appellantur à Doctoribus orationes imperfectæ.

Igitur de modis sciendi, qui, vt vidimus, sunt orationes enuntiatiuæ, & pertinent ad institutum Dialecticum, supra egimus. De alijs verò orationibus non enuntiatiuis, vt sunt, quæ fiunt in optatiuo, imperatiuo, aut alijs similibus modis, nihil est in præsenti disputandum: quia vt inquit Arist. cap. 4. citato: *Cæteræ igitur orationes missæ fiant; quoniam artis Rhetoricæ, vel Poeticæ magis propria est earum consideratio: enuntiatiua autem præsentis est inspectionis.* Et ideo in sequentibus de Propositione disseremus.

CAPVT III.

De Propositione in communi, & eius diuisionibus.

PRopositio solet definiri sic: *Est oratio verum, vel falsum significans.* Quæ definitio solùm est descriptiua: nam veritas, & falsitas sunt passiones propositionis, vt infrà dicemus. Et ideo essentialis, & quidditatiua definitio est, quam tradit Arist. loco citato, scilicet: *Propositio enuntiatiua.* Cuius definitionis intelligentia satis constat ex dictis cap. præcedenti, neque indiget noua explicatione.

Diuidit autem statim Aristot. propositionem dicens: *Est itaque vna prima enuntiatiua oratio, affirmatio, deinde negatio: cæteræ verò omnes coniunctione sunt vna.* Quibus verbis, notat optimè D. Thomas lectione octaua, duas diuisiones propositionis, sub breuiloquio posuisse Aristotelem. Prima est, qua diuiditur propositio in simplicem, & compositam; seu categoricam, & hypotheticam. Secunda est sub diuisio præcedentis, qua scilicet propositio categorica diuiditur in affirmatiuam, & negatiuam.

Ad primam ergo diuisionem descendendo: propositio simplex seu categorica est, quæ constat subiecto & prædicato, tanquam partibus principalibus, & copula tanquam vnione, vt *homo est animal.*

Pro cuius intelligentia sciendum est aliquando contingere, quod subiectum sit vnica tantùm dictio, vt in exemplo adducto; aliquando vna oratio, vt *homo albus disgregat visum*; aliquando etiam est vnica propositio, vt *homo qui est iustus diligit Legem.*

Hæc autem non obstat, quominùs dictæ propositiones sint categoricæ: nã illa integra propositio habet vicem subiecti, quia implicatur in illo; & propterea vocatur copula implicationis; dicitur etiam copula minùs principalis, quia ex illa non attenditur veritas, vel falsitas propositionis, sed ex secunda: quæ propterea appellatur principalis. Et idem dicendum est de hac propositione: *Homo est animal est propositio*, & similibus: quia ibi illa prima propositio gerit vicem subiecti, atque ideo tota est propositio categorica.

Vbi tandem nota, quod quandocunque in propositione categorica non explicatur prædicatum id non est: quia reuera talis propositio careat prædicato: sed quia est clausum in verbo, vt cùm dicitur, *homo disputat*, sensus est, homo est disputans. Maneat ergo illam esse propositionem categoricam, quæ componitur ex subiecto, & tanquam partibus; quod sufficienter explicuit Aristot. eam appellando absolutè vnam seu simplicem.

Propositio verò hypothetica, seu composita est illa, quæ constat ex propositionibus tanquam partibus principalibus aliqua vnione vnitis, vt *Magister docet, & discipulus audit*; de qua agemus, cap. sequenti. Nunc autem videndum est, quæ sit illa diuisio: aliqui enim contendunt esse generis in species; sed immeritò: tum quia id repugnat Aristot. in verbis adductis, vbi propositionem categoricam simpliciter appellat vnam, hypotheticam verò vnam tantùm coniunctione, seu secundùm quid: etiam quia est contra D. Thom. ibid. & Opusc. 48. tract. de Enuntiatione, c. 6. vbi probat esse analogi in analogata. Idque facilè suadetur: quia *enuntiare*, in quo sita est essentia propositionis, secundùm quid tantùm conuenit hypotheticæ: non enim vnam propositionem de alia prædicat, sicut categorica prædicat prædicatum de subiecto, in quo consistit propria ratio enuntiationis; sed tantùm vnit inter se propositiones categoricas, quod est vmbra quædam, & similitudo propriæ enuntiationis: ergo dicta diuisio solùm est analogi in analogata. Videatur Mas. 2. Periher. c. 1. quæst. 51.

Veniamus ad secundam diuisionem, qua propositio categorica diuiditur in affirmatiuam, & negatiuam. Quid autem vnaquæque sit, satis exprimunt ipsi termini: nam affirmatiua est, quæ iungit prædicatum cum subiecto, respondet iudicio intellectus, prout appellatur compositio: negatiua verò est, quæ prædicatum à subiecto remouet, & correspondet iudicio, prout appellatur diuisio. Quæ diuisio propositionis verè est generis in species: quidquid dicant Sot. & alij: sic enim docet expresè D. Thomas cum Aristot. locis citatis, & defendunt communiter Doctores, videatur Masius vbi suprà quæstione quarta.

Fundamentum est: quia affirmatiuum, & negatiuum diuidunt enuntiationem, formaliter quatenus est enuntiatio: ergo sunt differentiæ per se, & essentiales, & ex consequenti constituunt veras species.

Probatur antecedens; tum quia vnum de alio dicere, in quo consistit enuntiatio formaliter fit, vel applicando vnum alteri, in quo consistit affirmatio: vel remouendo vnum ab altero, in quo consistit negatio: tum etiam quia istæ differentiæ ita inter se pugnant, vt nunquam in eadem propositione inueniantur; tamen non contingit in veritate, & falsitate: potest enim vna propositio transire de vera in falsam; non tamen de affirmatiua in negatiuam; quod signum manifestum est affirmatiuum, & negatiuum esse differentias essentiales propositionis: veritatem verò, & falsitatem; quædam accidentia illius. Ex quo tandem fit diuisio propositionis in veram, & falsam, tantùm esse subiecti in accidentia.

Vt autẽ alias diuisiones propositionis cognoscamus,

notandum est, quòd sicut in substantia corporea, v.g. homine, quattuor reperiuntur, scilicet forma, materia, quantitas, & qualitas : sic suo modo intellectus eadem quatuor in propositione distinguit. *Forma* ergo est vnio illa prædicati, & subiecti secundùm affirmationem, vel negationem : de qua satis constat ex dictis. *Materia* verò est habitudo prædicati, antecedens ipsam vnionem, quæ fit per enuntiationem. *Quantitas* est illa magnitudo, secundùm quam propositio dicitur vniuersalis, seu particularis. Et appellatur quantitas : quia sicut ratione quantitas realis res sunt magnæ, aut paruæ ; ita propositio ratione talis magnitudinis est vniuersalis, vel particularis. Tandem *qualitas* propositionis est illa secundùm quam dicitur vera, vel falsa : quia veritas, & falsitas, sunt quasi passiones propositionis, vt diximus.

Porrò materia propositionis est triplex, sicut triplex ex habitudo, quam potest habere prædicatum respectu subiecti. Alia naturalis, quando scilicet prædicatum est de essentia, vel propria passio subiecti: alia contingens, quando scilicet prædicatum est accidens commune respectu subiecti : tunc enim contingenter se habet ad illud, eo quòd non nascitur ex intrinseca natura eius; & alia remota, quando scilicet prædicatum repugnat subiecto. Vbi aduertendum est, manente eodem prædicato, & subiecto, semper manere eandem materiam propositionis ; quantumuis ipsa varietur penes affirmationem, vel negationem ; vniuersalitatem vel particularitatem ; aut veritatem, vel falsitatem. Cuius ratio est, quia semper manet illa habitudo extremorum, quæ consideratur ante ipsam actualem prædicationem. Et ideo istæ propositiones sunt in materia naturali, *homo est animal*, *homo non est animal* : & hæ in materia contingenti, *Omnis homo est albus*, *aliquis homo non est albus* : & hæ in materia remota, *homo est lapis*, *homo non est lapis*.

His explicatis : primò diuiditur propositio ratione materiæ in necessariam, contingentem & impossibilem. Necessaria est, quæ enuntiat rem, quæ aliter se habere non potest: contingens, quæ aliter se habere potest : impossibilis verò est, quæ enuntiat rem, quæ sic se habere non potest. Quod fit, vt non sint idem propositionem esse in materia naturali, & esse necessariam : siquidem hæc, *Homo non est animal*, est in materia naturali ; & tamen est impossibilis. Similiter non sunt idem propositionem esse in materia remota, & esse impossibilem : nam hæc, *Homo non est equus* est in materia remota ; & tamen est necessaria. Quod vt plenè percipiatur, obseruanda est sequens regula, quòd scilicet in materia naturali omnis propositio affirmatiua est necessaria ; negatiua verò, impossibilis: in materia autem remota omnis propositio negatiua est necessaria, affirmatiua verò, impossibilis : at in materia contingenti, tam affirmatiua, quàm negatiua semper manent contingentes.

Secundo diuiditur propositio ratione quantitatis in vniuersalem, indefinitam, particularem, & singularem. Vniuersalis est, cuius subiectum est terminus communis signo vniuersali affectus ; vt *omnis homo est animal*, *nullus homo est animal*. Indefinita est, cuius subiectum est terminus communis nullo signo affectus ; quæ si fuerit in materia naturali, & remota, æquiualet vniuersali ; si verò fuerit in materia contingenti, æquiualet particulari. Particularis est, cuius subiectum est terminus cōmuni signo particulari affectus, vt, *aliquis homo est animal*. Et tandem singularis est, cuius subiectum est terminus singularis, siue sit determinatus, vt *Petrus*, siue demonstratiuus, vt *hic homo* : siue ex suppositione, vt *Filius Mariæ Virginis*.

Hinc fit ad quantitatem cognoscendam respiciendum esse subiectum, & non prædicatum : si enim subiectum, est terminus singularis ; prædicatum verò communis, vt *Petrus est animal*, propositio est singularis ; si verò è contra subiectum sit terminus communis signo vniuersali affectus ; prædicatum verò terminus particularis, vt *omnis homo est aliquod animal*, propositio est vniuersalis.

Ratio autem huius est : quia quantitas, quæ est accidens reale, oritur ex composito reali ratione materiæ: vnde cum subiectum in propositione habeat rationem materiæ respectu prædicati, ex illo pensanda est quantitas propositionis, quæ est accidens rationis.

Tertiò diuiditur propositio ratione qualitatis in veram, & falsam. Propositio vera est, quæ dicit rem sicuti est in se, falsa verò, quæ rem, aliter ac est in se, enuntiat. Ad qualitatem etiam propositionis pertinet esse modalem, exceptiuam, exclusiuam, &c. vt infrà videbimus.

CAPVT IV.

De propositionibus hypotheticis.

QVid sit propositio hypothetica, diximus cap. præcedenti ; nunc autem explicanda sunt membra diuidentia, quæ sub illa continentur. Diuiditur ergo à D. Thoma Opusc. citato, capite decimo quarto in copulatiuam, disiunctiuam, & conditionalem : ad quam, vt expressè ibidem inquit, reducuntur rationalis, & causalis, & si quæ sunt aliæ huiusmodi.

Copulatiua est illa cuius partes principales vniuntur coniunctione copulatiua, quales sunt, *& ac nec*, & similes ; vt si dicas : *Homo est rationalis, & equus est hinnibilis : neque homo est lapis, neque equus est risibilis, &c.* Ad veritatem autem copulatiuæ requiritur, quod vtraque pars si vera ; ad falsitatem verò, quòd vtraque, vel altera sit falsa. Vt autem sit possibilis, non sufficit vtramque partem esse possibilem: sed requiritur etiam vt sint compossibiles ; hæc enim propositio, *Petrus loquitur & non loquitur*, constat partibus, quarum quælibet seorsim est possibilis : qui tamen sunt inter se incompossibiles, ideo tota propositio dicenda est impossibilis.

Disiunctiua est illa, cuius partes principales vniuntur coniunctione disiunctiua, quales sunt, *vel aut, siue*, & similes; vt si dicas, *vel Petrus loquitur, vel sedet*. Tunc autem propositio disiunctiua est vera, quando altera pars est vera ; & tunc falsa, quando vtraque pars est falsa.

Est tamen difficultas, an etiam sit falsa, quando vtraque pars est vera : quòd enim sit falsa, tradit expressè D. Thom. loco citato, vt docent communiter Dialectici. Aliunde autem videtur asserendum, esse veram ; si enim ad id sufficit veritas vnius partis: ergo melius sufficit veritas vtriusque, quandoquidem duæ veritates se impedire non possunt.

Respondetur coniunctionem disiunctiuam sumi posse dupliciter : primò propriè, & in rigore disiunctionis, quomodo virtualiter continet propositionem exclusiuam, & reddit hunc sensum : alterum tantùm istorum est verum ; sicque satis apparet propositionem disiunctiuam esse falsam, cuius vtraque pars est vera ; in qua proprietate, & rigore loquuntur D. Thom. & Dialectici. Secundo verò modo solet interdum sumi coniunctio disiunctiua, non in rigore disiunctiuo, sed vt valet idem, ac *saltem*, vel *ad minus* : & tunc reddit hunc sensum : vnum saltem istorum est verum : quomodo satis patet ad veritatem disiunctiuæ non obesse, quòd vtraque pars sit vera.

Propositio

Propositio conditionalis est illa, cuius partes principales vniuntur media particula, *si*, aut alia consimili: v. g. *Si Petrus disputat, loquitur*; *si equus est rationalis, est risibilis*; & aliæ huiusmodi. In quibus: quia simul etiam sunt argumentationes, vt supra in præambulis vidimus; ideò vna oratio, seu propositio categorica vnitur alteri per modum cuiusdam consecutionis; atque ita prima appellatur antecedens, secunda verò, consequens. Quod etiam proportionabiliter inuenitur in propositione hypothetica rationali, & causali: & propterea sub conditionali comprehenduntur à D. Thom. vt supra vidimus. Est autem propositio rationalis, cuius partes principales vniuntur media particula, *ergo*, vel *igitur*, vt si dicas; *Petrus ambulat, ergo mouetur*. Causalis verò est, cuius partes principales vniuntur media particula, *quia*, aut alia coniunctione causali; vt cum dicitur, *quia ignis est, calor est*.

Dices: quomodo eadem oratio potest esse simul argumentatio, & propositio; cum hæc essentialiter sit oratio enuntiua; cui proinde conuenit esse veram, vel falsam: illa verò contineatur sub oratione non enuntiatiua; cui consequenter solum potest conuenire esse bonam, vel malam, vt supra diximus.

Respondetur, quod sicut propositio hypothetica secundùm quid tantùm participat rationem propositionis, ita secundùm quid tantùm est enuntiatio; & secundùm quid tantùm dicitur affirmatiua, vel negatiua vera, vel falsa, &c. cui enim secundùm quid conuenit aliqua essentia, secundùm quid etiam conueniunt, quæ talem essentiam comitantur. Non est autem inconueniens, vt id, quod simpliciter est in vno genere, secundùm quid pertineat ad aliud, cuius aliqualem rationem participat. Et sic contingit in præsenti: quia enim particulæ conditionales, causales, & rationales simpliciter sunt notæ illationis, simpliciter constituunt argumentationes, quæ sunt orationes non enuntiatiuæ; & prout sic dicuntur bonæ, vel malæ; quia verò ibi etiam interuenit quidam modus enuntiationis, saltem virtualiter: ideo tales orationes secundùm quid participant rationem propositionis; & prout sic dicuntur veræ, vel falsæ. Vide Huertos hic c.5.q.19.a.1.ad 4.

Igitur ad hanc veritatem istarum propositionum, generaliter requiritur, vt categorica, quæ dicitur consequens, sequatur ex alia, quæ est antecedens; seu quòd consecutio sit bona: hoc tamen non sufficit in omnibus, nam ad veritatem rationalis etiam est necessarium, vt ipsum antecedens sit in se verum; defectu cuius hæc est falsa, *equus est homo, ergo est animal*. Ad veritatem autem propositionis causalis vltra requiritur, quòd antecedens sit etiam causa consequentis; defectu cuius hæc est falsa; *qui homo est risibilis, est rationalis*. At verò, vt propositio conditionalis sit vera, sufficit illationem esse bonam, quamuis antecedens, & consequens sint falsa: & ideò, vt benè inquit D. Thom. opusc. citato c. 8. hæc est vera, *si immobile currit, immobile mouetur*; hæc autem falsa, *si homo est albus, homo est musicus*. Vnde etiam emanauit commune dictum, quòd conditionalis nihil ponit in esse.

Non est autem hoc loco prætereundum id, quod ex communi Dialecticorum doctrina notent rectè Didacus Albat l. 2. de auxiliis disp. 7. & alij Theologi Thomistæ; scilicet, propositionem conditionalem posse dupliciter sumi: primò in rigore consequentiæ, ita vt dictio, *Si*, accipiatur propriè illatiuè; & tunc ad veritatem illius sufficit, & requiritur, vt consequentia secundùm se sit bona, seu quòd ex ipsa natura antecedentis, circumscriptis aliis, sequatur consequens, siue ipsum antecedens, & consequens siue in se vera, vel falsa; siue possibilia, aut impossibilia; siue necessaria, aut contingentia. Qua ratione D. Thom. 1. part. qu. 25. artic. 3. ad 6. & alibi sæpè affirmat hanc propositionem esse veram, *Si Deus vult peccare, peccabit*; sicut est ista, *si homo est asinus, habet quatuor pedes*. Quia autem consequentia, quæ secundùm se est bona, semper est bona, & consequenter necessaria; & quæ secundùm se est mala, semper est mala, & consequenter impossibilis; ideo omnis conditionalis illatiua vera, est necessaria: omnis autem falsa, impossibilis: ac proinde nulla datur conditionalis illatiua contingens. Quæ est expressa doctrina Angelici Doctoris opusc. citato, & lib. 7. Metaphysicæ lect. 13. Petri Hispan. tract. 1. Summul. cap. 17. Soti, & aliorum Dialecticorum ibidem.

Secundo modo potest sumi illa dictio, *si*, concomitanter, ita scilicet, vt importet concomitantiam antecedentis, & consequentis propositionis conditionalis fundatam, non quidem in bonitate illationis secundùm se, sed supposita aliqua promissione, aut proposito, vel alia causa, ratione cuius, posito in esse antecedenti, poneretur etiam consequens; vt patet in his conditionatis: *Si pro me apud Regem intercesseris, dabo tibi equum: si heri venisses in domum amici, cœnasses cum illo*; & similibus. In quibus quamuis verè intercedat aliquam illatio, & consecutio: (hæc enim est inseparabilis à propositione conditionali, vt diximus; tamen talis consequentia non est secundùm se bona, & necessaria, ita vt ex vi antecedentis præcisè sumpti sequatur consequens; sed fundatur in aliqua promissione, aut proposito, ratione cuius ad positionem antecedentis sequitur consequens, vt dictum est.

Ad veritatem autem propositionis conditionalis hoc modo sumptæ sufficit, & requiritur, vt verè existat à parte rei fundamentum illius concomitantiæ antecedentis, & consequentis; vt patet in exemplis adductis. Ad hoc enim vt verè quis dicat, si pro me apud Regem intercesseris, dabo tibi equum; necessarium est tunc adesse propositum dandi equum, etiam si postea, mutato consilio, impleatur promissum. Quòd si promittens non habuit tale propositum, propositio fuit falsa, etiam si posteà, facta apud Regem intercessione, donetur equus: quod etiam patet in aliis exemplis: & conuincitur manifestè in iuramentis promissoriis sub conditione. De quo videri potest D. Thom. 1. 2. qu. 88. art. 7. ad 1.

Tandem circa propositiones hypotheticas obseruandum est tunc esse affirmatiuas, quando principalis earum copula affirmatur, siue partes ipsæ sint affirmatæ, siue negatæ: istæ enim sunt affirmatiuæ: *Si homo est animal; est sensibilis: si homo non est animal, non est sensibilis*. Tunc autem sunt negatiuæ, quomodo principalis copula negatur, siue partes sint affirmatæ, siue negatæ: vt *non si Petrus mouetur, currit: non si Petrus non mouetur non currit*.

Loquendo autem de vniuersalitate, aut particularitate, Dialectici communiter fatentur propositiones hypotheticas ratione sui non habere quantitatem. Cum enim hæc in propositionibus sumatur ex subiecto, vt supra vidimus: hypotheticæ autem non componantur ex subiecto, & prædicato, vt patet: inde fit ipsas propriè non esse vniuersales, aut particulares. Propter quod etiam inter eas solùm attenditur oppositio contradictoria; quæ fit præponendo negationem toti propositioni, ita vt cadat supra copulam principalem, vt magis constabit ex dicendis.

Multa alia solent aliqui tractare de propositionibus hypotheticis, sed quia istæ secundùm quid participant rationem propositionis, ex quadam similitudine

nd categoricas, vt supra dicebamus: ideò quidquid de his dictum fuerit, facilè poterit seruata proportione illis applicari: atque ita solùm restat agendum de propositionibus categoricis. Quia autem inter has propositiones longè faciliores sunt eæ, quæ nullo afficiuntur modo; & propterea appellantur simplices, ad distinctionem aliarum modificatarum difficiliorum, nempè modalium, exclusiuarum, reduplicatiuarum, & similium: ideò illarum proprietates priùs explicandæ sunt: per quod aditus patefiet ad istas cognoscendas.

CAPVT V.

DE OPPOSITIONE PROPOSITIOnum simplicium.

SIcut ex habitudine, quam vnus terminus in propositione dicit ad alterum, resultant variæ eorum propietates, scilicet suppositio, appellatio, &c. ita ex comparatione vnius propositionis ad aliam resultant quædam earum passiones, nempè oppositio, æquipollentia, & conuersio; de quibus in hoc, & sequenti capite agendum est. Ex quo patet nunc non esse sermonem de oppositione reali rerum, qualis est ea, quæ versatur inter calorem, & frigus: nam de hoc agitur in postprædicamentis: neque similiter de oppositionè terminorum, de qua actum est iam suprà lib. 1. c. 4. sed tantùm de oppositione, quæ inter propositiones inuenitur.

Hæc ergo oppositio, vt colligitur ex Arist. 1. Perihar. cap 4. *Est affirmatio, & negatio eiusdem de eodem*: siue *repugnantia inter propositionem affirmatiuam, & negatiuam eiusdem prædicati, & subiecti*. Ex qua definitione, si formaliter intelligatur, vt debet intelligi, inferuntur plura requisita ad oppositionem.

Primum est, vt copula principalis in vna sit affirmata: in alia verò negata: nam ex illa attenditur affirmatio, vel negatio propositionis: & propterea istæ non opponuntur: *Petrus qui disputat, loquitur*: *Petrus, qui non disputat, loquitur*.

Secundò requiritur, vt in vtraque maneant idem prædicatum, & subiectum, in nomine, in re significata, in integritate, in tempore, & in loco: nam hæc omnia significantur per ly *eiusdem de eodem*: ideò non oportet illa exprimere.

Defectu eiusdem nominis hæ non opponuntur: *Angelus est Dei; Angelus non est Deus: homo est albus; homo non est albedo*. Defectu eiusdem rei significatæ istæ non opponuntur; *Canis latrat; canis non latrat*, si in prima fiat suppositio pro latrabili, in secunda verò pro cœlesti: quod semper contingit in terminis æquiuocis quando supponunt pro diuersis significatis.

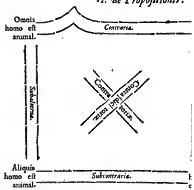
Defectu integritatis illæ propositiones non opponuntur, in quarum altera deficit aliqua pars, vel modus prædicati, aut subiecti; quæ tamen erant in alia: itaque quidquid ponitur à parte subiecti, vel prædicati in vna propositione, siue sit casus obliquus, aduerbium, copula implicationis, aut quid simile, debet etiam poni in alia, vt sit oppositio. Excipiuntur tamen signa quæ afficiunt totam propositionem, & illam reddunt vniuersalem, vel particularem: in quibus aliquando est variatio, vt postea dicemus. Et defectu huius integritatis hæ non opponuntur: *Petrus currit; Petrus non currit velociter: omnis equus Regis possidetur à Rege; aliquis equus non possidetur à Rege: omnis homo est omne animal; aliquis homo non est animal, &c.*

Similiter defectu eiusdem temporis hæ non opponuntur: *Petrus disputat; Petrus non disputat*, si pro diuersis temporibus supponant. Et tandem defectu eiusdem loci hæ non opponuntur: *Magister est in aula, Magister non est in aula*, si prima proferatur, dum ille est in aula; secunda verò dum est in Ecclesia.

Quæ omnia hoc vno præcepto comprehenduntur; vt scilicet in oppositione seruentur eædem proprietates terminorum, scilicet eadem suppositio, ampliatio, &c. Excepta suppositione, quæ prouenit à signis afficientibus subiectum: hæc enim aliquando mutatur: semper tamen debet seruari eadem suppositio simplex, vel realis completa, vel incompleta, &c.

Oppositio autem hoc modo explicata est multiplex: alia dicitur contradictoria; alia contraria, & alia subcontraria: quibus etiam solet adiungi subalterna. Oppositio contradictoria inuenitur, quando vna propositio est vniuersalis, & alia particularis: contraria autem, quando ambæ sunt vniuersales: sub contraria verò, quando ambæ sunt particulares: in quibus omnibus oppositionibus, altera propositio debet esse affirmatiua, & altera negatiua: hoc enim est de ratione propriæ oppositionis, vt patet ex definitione explicata. Et ideo oppositio subalterna, quæ scilicet versatur inter propositiones, quarum vna est vniuersalis, & alia particularis; ambæ verò affirmatiuæ, vel negatiuæ, non est propriè oppositio; cum non sit affirmatio, & negatio. Potest tamen secundùm quid appellari talis; quia est inter propositiones habentes diuersam quantitatem. Dicitur verò subalterna: quia particularis continetur sub vniuersali: propter quod etiam hæc appellatur subalternans, illa verò subalternata. Quæ omnia patent in sequenti figura.

Omnis

Vt autem materia hæc omnino comprehendatur, aliqua obseruanda sunt. Primum est, quod quando subiectum est terminus communis, & supponit personaliter, seu realiter; requiritur ad oppositionem contradictoriam, vt vna propositio sit vniuersalis, & alia particularis, sicut patet in exemplo posito: si verò subiectum sit terminus singularis, vel communis supponens copulatè, simpliciter, aut confusè: tunc debet manere in vtraque inuariatum, nulla mutata quantitate. Et ideò istæ sunt contradictoriæ: *Petrus currit; Petrus non currit: omnes Apostoli sunt duodecim: omnes Apostoli non sunt duodecim: ad equitandum requiritur equus; ad equitandum non requiritur equus; homo est species; homo non est species, &c.* Si autem mutaretur quantitas, non essent contradictoriæ, vt si dicas, *Omnes Apostoli Dei sunt duodecim; aliqui Apostoli Dei non sunt duodecim.* Huius autem rationem tangit optimè, D. Thom. opusc. 48. tract. de enuntiatione cap. 8. cum enim contradictio sit maxima oppositionum, teste Aristot. 10. Metaphysicæ cap. 7. ac proindè nullum possit habere medium: consequens est, vt sit totalis remotio affirmationis per negationem. Quare quia vniuersalis affirmatiua totaliter remouetur per negatiuam particularem; sicut negatiua vniuersalis, per particularem affirmatiuam, quando subiectum est terminus communis, & supponit personaliter: ideò in tali casu contradictio fit mutata quantitate. Quia verò, quando subiectum est terminus singularis, vel communis supponens copulatè, simpliciter, aut confusè; si tunc mutaretur quantitas propositionis, affirmatio non taliter remoueretur per negationem, vt patebit consideranti exempla adducta: ideò, vt inter similes propositiones maneat contradictio, debet manere eadem quantitas, vt explicatum est.

Secundò obseruandum est in signis mixtis ex vniuersali, & particulari esse etiam suo modo oppositionem: quia enim alia sunt magis vniuersalia, vt *vterque, & neuter*; alia magis particularia, vt *alter, & alter non*: ideò *vterque, & neuter* opponuntur contrariè; *neuter* verò, & *alter*, & similiter, *vterque, & alter non* opponuntur contradictoriè; *alter* verò, & *alter non*, subcontrariè. Eadem proportione ista coniunctio, *&*, est signum vniuersale; & coniunctio, *vel*, est signum particulare; & ideò, quando subiectum in propositione est copulatum (vt aiunt) media particula *&*, debet manere eadem coniunctio in propositione contraria; in contradictoria verò mutanda est in *vel*: verbi gratia, istæ sunt contrariæ: *Petrus, & equus est rationalis: Petrus, vel equus non est rationalis*: istæ verò cōtradictoriæ: *Petrus, & equus est* [...] *est rationalis.* Quòd si i[...] mum sit copulatum pe[...] vt *Petrus, vel equus est* [...] *est rationalis.* Hæc autem [...] iecti non copulantur i[...] tunc enim subiectum [...] pulatim; & sic censetu[...] *currunt*: propter quod [...] ponuntur contradictor[...] indè non debet mutari [...] eadem coniunctio, *&* [...] *Petrus, & Paulus non cur*[...] positionibus, quæ con[...] licet bis, tris, &c. opr[...] esse, præponendo nega[...] vt si dicas, *bis cantaui A*[...]

CA[...]

DE LEGIB[...]

opp[...]

His explicatis: aliq[...] positione statuen[...] muniter Dialectici. Pri[...] nulla materia posse esse [...] Ratio est: quia contra[...] cuius proindè nullum p[...] est: ergo sicut impossibil[...] esse; ita impossibile est, [...] omnino negetur de eod[...] nem, vt patet.

Secunda lex pro co[...] posse esse simul veras, b[...] teria contingenti. Hoc [...] sitionibus: *Omnis homo* [...] quas constat esse falsas. [...] ducuntur propositiones [...] riori prædicatur suum i[...] nem accidentis respect[...] sunt esse duæ contrariæ [...] *Omne animal est homo*; [...] autem in nulla materia [...] constat: quia aliàs darent[...] veræ: nam si hæc propos[...] vera; etiā particularis si[...] *homo est albus*, erit vera; [...] tius negatiuæ, scilicet [...] esset vera, iā darentur d[...]

Tertia lex pro subcontrariis est, nunquam posse esse simul falsas, bene tamen simul veras in materia contingenti. Hoc secundum patet in his: *aliquis homo est albus; aliquis homo non est albus*, quas constat esse veras. Primum autem probatur ex dictis; quia aliàs etiam sequeretur dari duas contradictorias simul veras: nam si subcontrariæ sunt simul falsæ, earum contradictoriæ erunt necessariò veræ: cum autem contradictoriæ propositionum particularium sint duæ vniuersales inter se contrariæ, & ex duabus contrariis simul veris sequantur duæ contradictoriæ simul veræ, vt vidimus; planum fit ex duabus subcontrariis falsis colligi duas contradictorias simul veras.

Quarta lex pro subalternis est, vt in materia naturali, si vna est vera, alia etiam sit vera; & idem est de falsitate: in materia verò contingenti vniuersalis potest esse falsa, particularis autem vera; sed non è contra: quæ omnia satis ex se patent.

Contra primam legem plures solent adduci Instantiæ quarum aliquas subiiciemus, vt ex earum solutione aliæ facilè dissoluantur. Sit ergo prima: quia hæ sunt contradictoriæ: *Omne album aliqua albedine est album, aliquod album aliqua albedine non est album*: & tamen sunt simul veræ, vt patet. § Secunda; quia istæ etiam sunt contradictoriæ: *Omnis hominis alter oculus est dexter; alicuius hominis alter oculus non est dexter*: & tamen constat esse simul veras § Tertia: quia hæ etiam sunt simul veræ: *Omnis homo seruans omne mandatum Dei saluabitur; aliquis homo seruans aliquod mandatum Dei non saluabitur*: quibus tamen nihil deficit ad veram contradictionem. Et idem etiam videtur dicendum de illis: *Omne animal fuit in arca Noe: aliquod animal non fuit in arca Noe*, & aliis huiusmodi: ergo falsa est prædicta regula.

Respondetur ad primam instantiam casum illum obliquum, *aliqua albedine*, esse partem prædicati, quod in prima propositione affirmatur de subiecto: & ideò in secunda debet negari talis casus. Quod vt fiat, postponendus est ipsi negationi sic: *aliquod album non aliqua albedine est album*; quomodo constat hanc secundam propositionem esse falsam: quia ratione negationis distribuitur ille casus obliquus, & reddit hunc sensum: *Aliquod album nulla albedine est album*. Ex quo infertur generalis regula pro contradictoriis, scilicet quòd, quando vna est vniuersalis, & alia particularis; terminus, qui in vna distribuitur, non debet distribui in alia; & è contrà: ita tamen quòd nullus maneat in vtraque indistributus; alias non dabitur vera contradictio; vt patet in exemplo argumenti: si enim ille casus obliquus, *aliqua albedine*, non postponeretur negationi, maneret in vtraque indistributus; ac proinde non esset vera contradictio.

Per quod patet ad secundam instantiam: ly enim *alter oculus*, manet indistributus in vtraque illa propositione; essent autem contradictoriæ, si in secunda diceretur, *non alter oculus*, aut *neuter oculus*, quod idem est. § Vel secundò respondetur quantitatem propositionis debere attendi ex casu recto; non verò ex obliquo: & ideò tales propositiones non opponi contradictoriæ: quia in vtraque, *alter oculus*, est terminus particularis: opponerentur autem, si intacto casu obliquo, mutaretur rectus secundùm quantitatem; dicendo: *Omnis hominis alter oculus requiritur; omnis hominis neuter oculus requiritur*.

Ad tertiam negandum est illas esse contradictorias: quia ly, *omnia mandata*, supponit copulatim in prima propositione; ac proinde, vt verè opponeretur, retinenda erat eadem suppositio in secunda dicendo: *Aliquis homo seruans omne mandatum*, *&c.* Per quod patet ad alias propositiones ibidem adductas; si enim in vtraque seruetur suppositio completa, prima est falsa; & secunda vera: si verò in vtraque seruetur suppositio incompleta, prima est vera, & secunda falsa; si autem vtraque sumatur in sensu vero, quem potest habere, variatur suppositio de incompleta ad completam, & ita non manet contradictio.

Tandem contra secundam legem obiicies: quia ideò in contradictoriis non possunt ambæ esse simul veræ, vel simul falsæ in quacunque materia: quia in illis propositio affirmatiua totaliter remouetur per negatiuã; sed hoc idem contingit in contrariis: ergo ipsæ non poterunt esse simul falsæ in quacunque materia. Probatur minor: quia hæc propositio *omnis homo est animal*, totaliter remouetur per hanc, *nullus homo est animal*: siquidem inter eas nullum relinquitur medium.

Respondetur propositionem affirmatiuam vniuersalem præcisè inquantum talem, abstrahendo ab hoc, quod sit in hac, vel in illa materia, non remoueri totaliter per negatiuam vniuersalem: nam inter, *omne* & *nullum*, mediat *aliquis*; vt patet; atque ita duæ vniuersales secundùm se verè habent medium; & ex consequenti inter illas non est totalis remotio. Quando verò vniuersalis affirmatiua, & negatiua sunt in materia naturali; tunc ratione materiæ nullum habent medium: quia non est possibile vtramque vniuersalem esse falsam, si aliqua particularis est vera; quandoquidem eadem ratione, qua verum est, aliquem hominem esse animal, verum etiam est ratione materiæ omnem hominem esse animal. Et propterea dicimus duas contrarias non posse esse simul falsas in materia naturali, benè tamen in materia contingenti.

CAPVT VII.

DE ÆQVIPOLENTIA, ET CONVERsione propositionum simplicium.

Æquipollentia propositionum idem est, ac æquiualentia earum, & contingit, quando duarum propositionum verbis differentium eadem est vis, & sensus, ac proindè potest multipliciter fieri; si quidem istæ omnes sunt æquipollentes: *Cicero est orator*, *Tullius est orator*: *homo disputat*, *animal rationale disputat*, & aliæ similes. Quamuis autem hæc sit in rei veritate æquipollentia; in præsenti tamen solùm agimus de illa, quæ conuenit propositionibus ratione signorum, & ideò communiter definitur sic: *Æquipollentia est eadem vis duarum propositionum a diuersis signis prouenions*; inuentaque est ad obscuras propositiones in clariores resoluendas. Vt ergo propositiones oppositæ reddantur æquipollentes, tria præcepta sunt obseruanda, quæ hoc carmine continentur.

§ *Præ, contradic; post, contra; præ, postque, subalter.*

Primum est. Ad hoc, vt duæ propositiones contradictoriæ fiant æquipollentes, præponenda est negatio subiecto cuiuslibet illarum. Verbi gratia, istæ sunt contradictoriæ: *omnis homo est animal*, *aliquis*, *homo non est animal*: si ergo primæ præponas negationem dicendo: *non omnis homo est animal*, eandem omninò vim habet, ac secunda, & est illius æquipollens. Similiter si negationem præponas secundæ dicendo: *non aliquis homo non est animal*, iam redditur æquipollens illi primæ scilicet, *omnis homo est animal*. Et hoc significat illa prima particula carminis, *præ*, *contradic*.

Secundum est. Ad hoc, vt duæ propositiones contrariæ reddantur æquipollentes, postponenda est negatio subiecto cuiuslibet earum, vt patet in his: *Omnis homo est albus: nullus homo est albus*: quæ sunt æquipollentes, si in prima ponatur negatio post subiectum dicendo: *Omnis homo non est albus*: sic enim æquiualet alteri, scilicet, *nullus homo est albus*. Et hoc significat illa particula; *post*, *contra*.

Tertium est. Ad hoc, vt duæ subalternæ fiant æquipollentes, opponendæ sunt duæ negationes cuilibet illarum,

illarum, vna ante subiectum, & alia post subiectum: quod significant illæ vltimæ particulæ, pra, postque, subalter. Exempla facilè quisque adducet iuxta dicta: & ideò omittuntur. Pro subcontrariis verò nullum est præceptum: quia hæ non possunt fieri æquipollentes, etiam si præponatur, vel postponatur negatio, vt consideranti patebit.

Hinc sequitur illa signa, quæ afficiunt propositiones æquipollentes esse inter se æquipollentia; imò posteriori iure, ac ipsæ propositiones: siquidem ab illis prouenit æquipollentia earum. Huiusmodi autem signa comprehenduntur à Dialecticis versibus sequentibus.

¶ *Non omnis, quidam non: omni, non, quasi nullus.*
¶ *Non nullus, quidam, sed nullus non, valet omnis,*
¶ *Non aliquis nullus: non quidam non valet omnis.*
¶ *Vterque non, neuter: neuter non, valet vterque.*
¶ *Non alter, neuter: non alter: non, est vterque.*

¶ Vltima proprietas propositionum est conuersio cuius notitia ad artem syllogisticam est summè necessaria: quia media illa syllogismi imperfecti ad perfectos reducuntur. Conuersio ergo est *transmutatio vnius extremi totalis in alterum extremum totale*, scilicet subiecti in prædicatum, & è contra: vt si dicas, *nullus homo est lapis*, *nullus lapis est homo*. Ex quo patet conuersionem, quæ à Dialecticis appellatur, *per contrapositionem*, & fit mutando terminos finitos in infinitos, non esse propriè conuersionem: siquidem ibi non transmutantur extrema; sed potius auferuntur: qua etiam de causa, & quia non est necessaria ad Dialecticum institutum, frequenter in præsenti prætermittitur, & ideò illa relicta.

Conuersio est duplex: alia simplex, & alia per accidens. Conuersio simplex (quam Aristotel. 1. Priorum cap. 2. appellat conuersionem in totum) est transmutatio extremorum propositionis, manente eadem quantitate, & qualitate: (per qualitatem intellige, tùm veritatem, vel falsitatem, tùm etiam affirmationem, vel negotionem) quomodo conuertuntur vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua, verbi gratia, *Nullus homo est equus: nullus equus est homo: aliquis homo est animal: aliquod animal est homo.* Conuersio per accidens (quam Aristoteles ibidem vocat conuersionem in partem,) est transmutatio extremorum propositionis mutata quantitate: non verò qualitate: quo modo conuertuntur vniuersalis negatiua, & vniuersalis affirmatiua, vt *omnis homo est animal: aliquod animal est homo: nullus homo est lapis, aliquis lapis non est homo.* Qui modi conuersionum significantur à Dialecticis in primo ex duobus illis carminibus.

¶ *Simpliciter, FECI: conuertitur EVA per acci:*
¶ *ASTO per contra: sic fit conuersio tota.*

Relicto enim secundo propter dicta, sensus primi est, conuersione simplici conuerti vniuersalem negatiuam, & particularem affirmatiuam quæ significantur per duas literas vocales E. & I. contentas in illa dictione, *FECI*; conuersione verò per accidens conuerti vniuersalem negatiuam, & vniuersalem affirmatiuam significatas per vocales E. & A. illius dictionis, *EVA*. Quas literarum significationes declarant illi versus.

¶ *Asserit A, negat E: sunt vniuersaliter ambe.*
¶ *Asserit I, negat O: sunt particulariter ambo.*

Vt autem istæ conuersiones rectè fiant, primò aduertendum est, vt integrum subiectum efficiatur integrum prædicatum, & è contrà; alias non erit bona consequentia: non enim sequitur, *Petrus videt Paulum*: ergo *Paulus videt Petrum*; *Petrus est in domo*: ergo *domus est in Petro*: quia ly, *Paulum*, & ly, *in domo* non sunt integra extrema: debet ergo fieri hoc modo: *Petrus videt Paulum*: ergo *videns Paulum est Petrus*: *Petrus est in domo*: ergo *existens in domo est Petrus.*

Secundò, etiam aduertere oportet, vt seruentur omnes proprietates terminorum, excepta suppositione, quæ prouenit à signis: nam defectu ampliationis non valet: *senex fuit puer*: ergo *puer fuit senex*; sed inferendum est: ergo *quod fuit puer, est, vel fuit senex*. Similiter defectu suppositionis non valet: *homo est nomen*: ergo *nomen est homo*.

CAPVT VIII.

DE ESSENTIA, ET SPECIEBVS propositionis modalis.

EXplicatis propositionibus categoricis, quæ nullo afficiuntur modo, & propterea simplices appellantur: agendum est de aliis categoricis modificatis: tùm quia in se habent specialem difficultatem: tùm etiam quia quantitas, qualitas, oppositio, & æquipollentia aliter inueniuntur in eis, ac in simplicibus, quæ oportet explicare. Cum autem ex modo deriuetur denominatio propositionis modalis, necessariò præmittendum est, quid sit modus; vt quid sit propositio modalis, cognoscatur.

Modus ergo, vt definit D. Th. opusc. 40. est *adiacens rei determinatio*: hoc enim significat modificare, id est, determinare, seu restringere. Et ideò multiplex est modus: nam alius modificat extrema propositionis: & tunc illa fiunt termini restricti, de quibus actum est libro præcedenti: alius verò modificat significationem verbi, vt in hac propositione: *Petrus disputat doctè*; vbi actio disputandi modificatur per illud aduerbium: sed de huiusmodi modis non agimus in præsenti: quia non habent specialem difficultatem, neque ab eis sumitur denominatio propositionis modalis. Alius ergo est modus, qui determinat, & modificat ipsam compositionem, seu vnionem prædicati, & subiecti; vt cum dicimus, *Petrum currere est possibile*: & ab huiusmodi modo propositio vocatur modalis; quem si auferas, propositio, quæ remanet, appellatur *de inesse*, seu *officians*.

Huiusmodi autem modi sex possunt enumerari, vt enumerant Diu. Thom. vbi sup. Petrus Hisp. Soto, & alii eius interpretes: scilicet *verum*, *falsum*, *possibile*, *contingens*, *impossibile*, & *necessarium*. Ex quibus duo priores nihil addunt supra propositiones de inesse, vt Auctores citati notant: nam idem est dicere, Petrum currere est verum, ac dicere, Petrus currit: & ideò non sunt propriè modi; neque propositiones ex his constantes, propriè modales: sed idem de illis ferendum est iudicium, ac de aliis simplicibus, de quibus hucusque actum est; propter quod in præsenti meritò omittuntur.

Ex aliis quatuor, possibile, & contingens; quoad nostrum ad præsens institutum, idem omnino significant, scilicet id quod non repugnat esse: atque ita in re tantùm manent tres modi correspondentes tribus materiis propositionum supra explicatis: nam materiæ naturali, correspondet *necessarium*; remotæ, *impossibile*; contingenti verò, *possibile*, vel *contingens*. Erit ergo propositio modalis, quæ aliquo ex his modis afficitur, seu quæ non solùm exprimit prædicatum conuenire subiecto, sed etiam modum, quo illi conuenit; vt si dicas, *hominem esse animal est necessarium*; *Petrum currere est contingens*, &c.

Vbi obseruandum est hos modos posse dupliciter summi

fnmi : primo nominaliter, vt *possibile, contingens, &c.* secundò aduerbialiter, vt *possibiliter contingenter.* Ptiori modo sunt prædicata in propositionibus modalibus, vt patet si dicas, *Petrum currere est contingens* : ibi enim de illo infinitiuo, *Petrum currere*, prædicatur esse contingens. Vnde quamuis secundùm voces interdum modus anteponatur propositioni dicendo : *contingens est Petrum currere* ; iuxta sensum tamen semper modus est prædicatum, vt ex Aristotele secundo Petiher. capite tertio, notauit rectè Soto libro tertio summulatum. In huiusmodi ergo propositionibus modus ipse est prædicatum, & oratio illa infinitiui est subiectum : & appellatiui *dictum.* Quando autem modus sumitur posteriori modo, scilicet aduerbialiter, non est prædicatum ; sed modificat vnionem prædicati & subiecti ; vt patet in hac propositione: *Petrus necessariè est animal.*

Hoc supposito ; propositio modalis est duplex: alia composita, quæ scilicet facit sensum compositum; & alia diuisa, quę scilicet facit sensum diuisum. Quid autem sint sensus compositus, & diuisus : & quando propositio modalis reddat vnum sensum : quando verò alterum aut quod possit esse signum ad illos colligendos oportet inuestigare : quia inde pendent plures, & grauissimæ quæstiones Theologiæ, in quibus non pauci, nec ignobiles Theologi ex inconsideratione harum institutionum proculdubio.

Igitur sensus compositus propositionis modalis, tunc fit, quando ipsa vnit terminos, seu extrema dicti secundùm significata formalia pro eodem tempore ; vt si dicas, *cæcum videre est impossibile*, & sensus sit possibile esse, vt cæcus manens cæcus videat ; seu quòd simul sint in eodem subiecto cæcitas, & visio. Tunc autem fit sensus diuisus, quando propositio modalis vnit terminos, non secundùm significata formalia : sed significatum formale prædicati vnit materiali subiecti, & consequenter pro diuerso tempore : vt si dicas, *album possibiliter est nigrum*, & sensus sit rem illam quæ est alba, amittendo albedinem posse esse nigram.

Quando verò propositio modalis reddat sensum compositum, & quando diuisum ; aut quod sit huius differentiæ signum, non explicant Auctores extra scholam D. Thom. existimantes quamlibet propositionem modalem, quocumque modo dispositam, admittere vtrumque sensum : & hac de causa asserunt Theologos communiter distinguere penes sensum compositum, & diuisum eandem propositionem : siue dicatur, *prædestinatus non potest condemnari* ; siue, *prædestinatum condemnari est impossibile*, aut alias similes Sed reuera iuxta hunc dicendi modum non penetratur proprietas istarum propositionum, & valde confunditur hæc materia, vt constabit ex dicendis : & ideò illo relicto,

Verissima est sententia, quam tradit D. Thom. opusc. 40. citato, & sequuntur eius discipuli, Sotus vbi supra, Ferr. 1. contra gentes c. 67. Aluarez lib. 12. de auxiliis disput. 115. num. 12. & communiter Thomistæ quod scilicet tunc modalis reddit sensum compositum, quando dictum subiicitur, & modus prædicatur ; vt si dicas, *prædestinatum condemnari est impossibile* tunc verò reddit sensum diuisum, quando modus interponitur partibus dicti ; vt cum dicitur, *prædestinatus potest condemnari*, vel *prædestinatus possibiliter condemnatur* : sic enim modus rectè interponitur prædicato, & subiecto : & consequenter non fit integrum prædicatum, sicut fit in modali composita

Quod autem hæc Thomistarum doctrina in rigore Logico sit necessariò admittenda, patet: nam quando modus est prædicatum in propositione modali, tūc totum dictum verè est subiectum; & ex consequēti de partibus eius simul sumptis, & per modum vnius prædicatur ipse modus : ac proinde sensus erit, illa duo simul esse compossibilia in subiecto ; in quo consistit sensum esse compositum. At verò quando modus interponitur partibus dicti, iam illa pars, quæ est prædicatum, quasi disiungitur ab alia, quæ est subiectum ; & iuxta regulas appellationis applicat suum significatum formale supra materiale istius; in quo consistit sensum esse diuisum : ergo iuxta proprietatem Dialecticam necessariò admittenda est adducta D. Th. & Thomistarum doctrina.

Si quando verò graues Theologi propositionem modalem vtroque modo dispositam distinguunt in sensu composito, vel diuiso ; id fit, ne tunc his Dialecticis præcisionibus implicentur, atque vt imperitioribus se conforment. quia cum pluribus loquendum est : Cum, quo tamen stat iuxta proprietatem sermonis absque vlla distinctione concedendam esse hanc propositionem ; *prædestinatum condemnari est impossibile* : hanc verò negandam : *prædestinatus non potest condemnari* : quia prima est composita ; secunda verò diuisa.

Vt autem materia hæc, ex qua tot Theologicæ controuersię pendent, pleniùs percipiatur, simúlque detegatur radix, ex cuius inconsideratione aliqui recentiores Theologi reiiciunt celebrem illam distinctionem de sensu composito, & diuiso, sæpè à D. Th. traditam, & ab eius discipulis communiter receptam, ad explicandam concordiam libertatis nostræ cum diuina prouidentia, prædestinatione, aut gratia efficaci ; notandum maximè est, quòd cum modalis composita vniat inter se forma importatas per extrema dicti : indè fit, vt quando extrema ipsa significant actum secundum, seu actionem ; tunc modalis composita vniat illas duas actiones simul : vt si dicas *ridentem flere, est impossibile* sensus est istas duas actiones flendi, & ridendi simul esse non posse in eodem subiecto. Quando verò extrema dicti significant actum primum, seu potentiam : tunc modalis composita vnit illas duas potentias simul : vt si dicas, *risibile esse flebile est impossibile*, sensus est has duas potentias ad ridendum, & flendum non posse esse simul in eodem subiecto. Si verò alterum extremum dicti significet actum, alterum verò potentiam : tunc eadem propositione modalis composita vnit simul actum illum cum potentia : vt si dicas, *ridentem esse flebilem est impossibile*, sensus est actum ridendi, & potentiam ad flendum simul esse non posse in eodem subiecto.

Hinc iam facilè intelligitur, ex tribus istis propositionibus adductis, primam scilicet, *ridentem flere est impossibile*, esse verissimam : quia solùm enuntiat actus ipsos flendi, & ridēdi esse incompossibiles, quod verum est. Secunda autem, & tertia : scilicet *risibile esse flebile est impossibile* ; & *ridentem esse flebilem est impossibile*, sunt omninò falsæ : quia affirmant vtramque potentiam inter se, aut alterum cum actu alterius esse incompossibiles, quod patet esse falsum. Ad hunc ergo modum, quando Thomistæ in materia de auxiliis asserunt voluntatem præmotam à Deo auxilio efficaci non posse in sensu composito dissentire, solùm intendunt hanc modalem compositam esse veram : scilicet *voluntatem à Deo præmotam auxilio efficaci dissentire est impossibile*. Quæ quidem est verissima : nam reddit hunc sensum, pręmotio actualis auxilij efficacis, & actualis dissensus non possunt simul esse in voluntate quod admittere tenentur. quicumque rectè senserint de efficacia diuinæ voluntatis, & gratiæ. Si verò in altero extremo dicti poneretur verbum significans potentiam, dicendo, *Voluntatem præmotam auxilio efficaci posse dissentire est impossibile*, iam propositio esset omninò falsa : nam

sensus

sensus esset actualem præmotionem vel, & potentiam ad dissentiendum non posse simul esse in voluntate, quod falsum est, & planè destruit libertatem. Hoc autem Thomistæ non asseruot, vt falsò illis nonnulli imponunt; quod tamen non imputarent, si vim propositionum modalium cognouissent. Videatur D. Tho. de veritate quæst. 24. art. 5. ad 3. Aluarez vbi sup. & disp. 18. & 92. Sed ad nostra redeundo,

Cognita iam essentia, & multiplicitate propositionis modalis videndum restat, vnde attendantur in ea affirmatio, vel negatio: vniuersalitas, vel particularitas: veritas, vel falsitas, &c. Non autem habent ista specialem difficultatem circa propositionem diuisam: quia, cum in hac modus non prædicetur, vt dictum est, sed tantùm modificet copulam, & consequenter illud ipsum, quod erat subiectum, & prædicatum in propositione simplici, seu de inesse, sit etiam subiectum, & prædicatum in modali diuisa: inde fit eandem ferè esse vtrobique dispositionem, & idem iudicium de vtraque ferendum esse. Propter quod etiam Dialectici communiter docent circa oppositionem, æquipollentiam, & conuersionem modalium diuisarum, seruandas esse generales regulas suprà traditas, paucis exceptis, quæ infra adnotabimus. At verò, cùm in modali composita modus prædicetur, & totum dictum subiiciatur, longè diuersam habet dispositionem, ac aliæ simplices: ac proinde diuerso etiam modo attenduntur in illa quantitas, vel qualitas, oppositio, æquipollentia, &c. Et propterea Doctores in præsenti, relicta propositione modali diuisa, solùm instituunt sermonem de composita. Quæ nos etiam obseruabimus.

CAPVT IX.

DE QVANTITATE, QVALITATE *oppositione, æquipollentia & conuersione propositionis modalis compositæ.*

SIcut in propositione simplici affirmatio, vel negatio attenditur ex copula principali, ita etiam in modali composita (in qua modus prædicatur de dicto vt vidimus) affirmatio, vel negatio attenditur penes copulam, qua modus ipse enuntiatur de dicto: & ideò quando modus est negatus, propositio modalis est absolutè, & in rigore negatiua, quamuis dictum sit affirmatum: sicut è contra, si modus fuerit affirmatus; propositio erit propriè, & simpliciter affirmatiua, quamuis dictum sit negatum. Quia tamen dictum ipsum verè est pars propositionis modalis: ideò ex eius etiam affirmatione, vel negatione dicitur illa secundùm quid affirmatiua, vel negatiua: propterea quando dictum est affirmatum, & modus negatus solet propositio modalis appellari affirmatiua de dicto, & negatiua de modo & è contra, quando dictum est negatum, & modus affirmatus, dicitur negatiua de dicto, & affirmatiua de modo. Hæc tamen intelligenda sunt, vt diximus; quod scilicet simpliciter, & absolute loquendo modalem esse affirmatiuam, vel negatiuam sumendum est à modo, & non à dicto.

¶ Eadem proportione philosophandum est circa quantitatem istarum propositionum, quæ absolutè attenditur ex quantitate modi: & ideò illa propositio modalis appellatur simpliciter vniuersalis, cuius modus est vniuersalis, licet dictum sit particulare; & è contra: quamuis etiam ex quantitate dicti talis propositio secundùm quid denominatur vniuersalis, vel particularis. Propter quod illa, cuius dictum est particulare, & modus vniuersalis; appellatur particularis de dicto, & vniuersalis de modo, id est, secundùm quid particularis, & simpliciter vniuersalis: & idem est è contra. Qui autem sint modi vniuersales, & qui particulares explicant Dialectici ea similitudine, & correspondentia quam habent isti modi cum signis ostendentibus quantitatem propositionum simplicium, iuxta duo illa carmina.

¶ *Omnis, necesse valet: impossibile, nullus.*

¶ *Possibile, quidam: quidam non, possibile non,*

Quibus significatur, quòd *necesse*, est modus vniuersalis affirmatiuus, & assimilatur signo, *omnis*: *impossibile* verò est modus vniuersalis negatiuus, & assimilatur signo, *nullus*: *contingens* autem, seu *possibile*, est modus particularis affirmatiuus, & assimilatur signo, *aliquis*: & tandem *possibile non*, seu, *contingens non* est modus particularis negatiuus, & assimilatur signo, *aliquis non*.

¶ Præterea ad veritatem, & falsitatem propositionum modalium cognoscendam, obseruanda est sequens regula: quod scilicet tunc propositio de possibili est vera, quando sua de inesse est possibilis; tunc autem falsa, quando sua de inesse non est possibilis. (Et idem est de modali, quæ fit per contingens, nam duo isti modi in præsenti idem omninò sunt vt diximus) propositio verò de impossibili tunc est vera, quando eius de inesse est impossibilis: falsa verò, quando eius de inesse non est impossibilis. Et tandem propositio de necesse tunc est vera, quando eius de inesse est necessaria: falsa verò quando eius de inesse non est necessaria. Quorum omnium exempla facilè consideranti patebunt.

Vbi etiam nota omnem propositionem modalem veram esse necessariam, & omnem modalem falsam esse impossibilem: v. g. hæc propositio: *Petrum currere est contingens*, est vera, & necessaria: quia necessarium est, vt hoc quod est currere, conueniat Petro contingenter. Cuius ratio sumitur ex ipsa natura propositionis modalis: etenim hæc, non solùm exprimit prædicatum conuenire subiecto, sed etiam modum proprium, quo illi conuenit: ac proindè si est vera, est necessaria; si verò falsa, impossibilis.

¶ Rursus, vt harum propositionum oppositio, & æquipollentia faciliùs, percipiatur; notandum est; quod, cum isti modi per omnia assimilentur signis suprà explicatis; consimili etiam modo contingit vtrobique oppositio: & ideò sicut *omnis*, & *nullus*, opponuntur contrariè; ita etiam, *necesse*, & *impossibile*. Deindè sicut, *aliquis*, &, *aliquis non*, opponuntur subcontrariè: ita etiam *possibile*, vel, *contingens*; & ; *possibile non*, vel, *contingens non*. Præterea sicut, *omnis*, &, *aliquis non*, & similiter, *nullus*, &, *aliquis*, opponuntur contradictoriè; ita *necesse*, &, *possibile non*, seu, *contingens non*, & similiter *impossibile*, &, *possibile*, seu, *contingens*. Ac tandem sicut *omnis*, &, *aliquis*, *nullus*, &, *aliquis non*, subalternantur, ita etiam *necesse*, & *possibile*, seu, *contingens*, ac *impossibile*, &, *possibile non*, seu *contingens non*.

¶ Similiter quoad æquipollentiam istorum modorum valet ille versus: *Præ, contra dic: post, contra: præ, postque sub alter.* Nam eo modo, quo propositiones simplices oppositæ fiunt æquipollentes iuxta tria præcepta supra tradita: sic etiam contingit in præsenti: ac proindè, *necesse*, &, *possibile*, quia sunt modi contradictoriè oppositi fiunt æquipollentes, si cuilibet præponatur negatio: vt si dicas, *non necesse*, iam æquiualet, *possibile non*, & ea consequenti istæ modales erunt æquipollentes: *non necesse est Petrum currere, possibile est Petrum non currere.* Quæ etiam proportione ea modis contrariis fiunt æquipollentes postposita negatione cuilibet illorum: ex subalternis

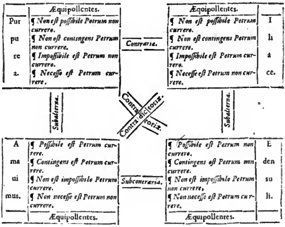
verò,

verò, præposita, & postposita. Ne autem aliquia tusbetur in anteponendo, vel postponendo negationes, sciendum est in hia propositiouibus modalibus tunc antepoui negationem, quaudo negatur modus: tunc verò postponi, quaudo negatur dictum: tunc autem anteponi, & postponi, quando vtrumque negatur: quod fit constituendo negatiooem, tam à parte dicti, quàm à parte modi, vt iu figura postea statuenda clarus elucescet.

Vs aotem ioxsa has regulas facilè quisqoe possit inoeuire, quæ propositionea modales sint æqoipollentes: quæ verò oppositæ: & quo genere opposisionis: excogitaruot Dialectici qoaruor dictiones, seu sotulos, scilicer, *PVRPVREA. ILLIACE. AMAVIMVS. EDENTVLI.* In quibus inueniontur qoaruor vocales. A. E. I. V. Haium A. denata propositiooem modalem affirmatioam de dicto, & de modo: V. negatiuam de dicto, & de modo E. negatiuam de licto, & affirmatioam de modo: I. affirmatiuam de dicto, & oegatiuam de modo: qui est sensus illius carminis.

¶ *E. dictum negat, I. que modum: nihil A, sed V. totum.*

Quælibet ergo ex dictis dictionibus seu rosulis continet quatuor literas vocalea, iuxta uumerum modorum, quos supra assignauimus. Asque ita prima vocalis iu vnoquoqoe torulo indicat propositiouem de possibili: secunda, propositionem de cunsingenti: tertia, de impossibile: & quarta, de necesse. Quibus rotolis iu quatuor angulis disposieia, ita vt *purpurea*, &, *illiace*, sint in duobus superioribus, *amauimus*, & *edentuli*, in inferioribus; constituisut figura oppositiouis: nam umnes propositiones, quæ fiont in *purpurea*, & *illiace*, opponuntur contrariè: quæ in *amauimus*, & *edentuli*, subcontrasiè quæ in *purpurea*, & *edentuli*; & similiter, quæ in *iliace*, & *amauimus*; contradictoriè: & sandem quæ fiunt in *purpurea*, & *amauimus*: & similiter quæ in *iliace*, & *edentuli*, opponunrur subalternè. Omnes autem propositiones cuiuslibes rotuli suns inter se æqoipolleosea Quæ omnia subiecta figura demonstrat.

Consultò posuimus exempla in modalibus, quæ fiont de dicto singulari: quia quando dictum est commune, vt oppositio, & æquippollenria sine errore fiant; adoerrendum est, vt dictum propositionis de necesse in quocumque rotulo non habeat eandem quanritatem, ac aliæ tres proposiriones, quæ in illo contioentur; sed si dictum aliarum sit particulare, dictum propositionis de necesse sit vniuersale, vel è contra; aliàs in sotulis contradictoriis dabuntur duæ contradictoriæ simul veræ: vt: si in *purpurea*, & *edentuli* dicatus *necesse est aliquod animal esse hominem: possibile est aliquod animal non esse hominem.* Si tamen in altera mutetur quanritas dicti, tam vna eris vera, & alia falsa. Plures alias regulas alij multiplicant; addoctæ tamen sufficiunt, si generales soprà traditæ rectè perpendantur.

Hoc solùm superest adnorandum promodaliboa dioisis, qoòd, vt fiat oppositio, debes mutari quantitas modorum, isa vt in vna sit vniuersalis, & io alia particolaris: v. g. *Petrus necessariò est homo*, eius contradictoria est, *Petrus possibiliter non est homo.* Quando verò modalis diuisa est subiecto communi, debet etiam mutari quantitas dicti: vt si dicas, *omnis homo necessariò est animal*, eius contradictoria est, *aliquis homo possibiliter non est animal.*

¶ Tandem circa conuersionem propositionom modalium obseruandum est ipsas generaliter loquendo conuerti ratione dicti, non verò ratione modi; ac proinde regulariter fieri conuersionem inoariato modo, iuxta regulas generales conoersionis: & hoc tam in modali composita, quàm diuisa: vt si dicas: *Omnis homo necessariò est animal*: ergo *aliquod animal necessariò est homo. Aliquem hominem esse album est possibile*: ergo *aliquod album esse hominem est possibile, &c.*

Quando verò io propositione de necesse subiectum dicti est aliquod coocretum accidentale, tunc *necesse* debet mutari in possibile; aliàs dabitor antecedeua verum, & consequeos falsum: vt *Grammaticus necessario est homo*; non valet, ergo *homo necessariò est Grammaticus*; sed debet pro *necessariò* poni *possibile*, dicendo: ergo *homo possibiliter est Grammaticus.* Cuius rationem tangit S. Thom Opusc. 48. cap de Syllogismo:

Syllogismo: quia sæpè vna res ex natura sua postulat vniri alteri; cum tamen hæc non necessariò petat cum priori coniungi.

Vbi denique aduerte, quòd, quando modi sunt negatiui, & dictùm est vniuersale affirmatiuum, nō potest propositio modalis conuerti, si subiectum dicti sit superius prædicato: non enim valet: *Omne animal esse hominem est impossibile*: ergo *aliquem hominem esse animal est impossibile*. Alia non ita necessaria circa propositiones modales, non consultò omittuntur; quæ tamen, si placet, in Auctoribus videri possunt.

CAPVT VLTIMVM.

De propositionibus exponibilibus.

APpellatur propositio exponibilis, quæ ratione alicuius ea inclusi obscurum habet sensum: & ita indiget expositione. Quod fit per aliam propositionem clariorem: ideò hæc vocatur exponens, sicut illa dicitur exponibilis.

Inter has propositiones primò enumerantur *exclusiua*, quæ scilicet modificantur aliqua dictione exclusiua; quales sunt *tantum*, *duntaxat*, & similes. Si ergo talis particula apponatur subiecto, modificat totam propositionem, eamque efficit absolutè exclusiuam: & tunc excludit alia omnia subiecta à participatione prædicati: vt si dicas: *Tantum homo est risibilis*: exponitur sic: *homo est risibilis, & nihil aliud ab homine est risibile*. Si verò particula exclusiua iungatur prædicato, tunc propositio vocatur de excluso extremo; & excludit à subiecto alia omnia prædicata: vt cum dicitur, *homo est tantum animal*: exponitur hoc modo: *homo est animal, & homo non est aliquid aliud*.

Inter hos autem modò exclusionis magna est differentia. Si enim dicas, *prædicabilia sunt tantum quinque*: propositio est vera: quia significat non esse plura, neque pauciora; si verò dicas, *tantum prædicabilia sunt quinque*, est falsa, quia sensus est, numerum quinarium solis prædicabilibus conuenire.

Quamuis autem iuxta proprietatem sermonis hæc ita sint, sæpè tamen à nobis confundentur in communi modo loquendi; & particulam exclusiuam, quæ iungenda erat subiecto, inconsideratè applicamus prædicato; aut è contra, & ideo sensus intentus colligendus erit ex subiecta materia, de qua tractatur. Illud tamen oportet adnotare, has particulas, cuicunque iungantur, nunquam excludere ea, quæ necessariò illud comitantur: cum enim dicis, *tantum dilige salutem*; non excludis à tali amore media necessaria ad illius consecutionem; & cum dicitur *tantum Petrus currit*: non excluditur hoc risibile à cursu & sic de aliis.

Secundum genus propositionum exponibilium est illarum, quæ afficiuntur particula exceptiua: *præter*, aut similibus: vt *omne animal præter hominem est irrationale*. Appellantur autem *exceptiua*: quia aliquid ex aliquo communi distributo excipiunt: & ideo non datur propria exceptio; nisi detur talis distributio subiecti; vt patet in hac, *homo est albus præter Petrum*: quæ impropriè dicitur exceptiua, vt bene notat Toletus in præsenti.

Igitur propositiones exceptiuæ exponuntur rectè, si loco particulæ, *præter*, ponatur, *excepto*: vt si dicas, *omne animal præter hominem est irrationale*, exponitur dicendo, *omne animal, excepto homine est irrationale*, vel per copula implicationis negatiuam dicendæ, *omne animal, quod non est homo, est irrationale*.

¶ Tertium genus est earum, quæ duplicatum habent subiectum, vel prædicatum ratione alicuius particulæ illud duplicantis; & propterea appellantur *reduplicatiua*. De quibus non nihil agemus: quia earum cognitio est summè necessaria ad scientias & valdè frequens illarum vsus. Igitur particulæ reduplicatiuæ sunt, vt, *inquantum*, *quatenus*, *qua ratione*, *secundum quod*, & similes. Quæ possunt dupliciter sumi, scilicet reduplicatiuè, & specificatiuè. Tunc sumuntur reduplicatiuè, quando reduplicant causam; cur prædicatum insit subiecto; vt si dicas, *homo inquantum rationalis est risibilis*: *Petrus quatenus albus est disgregatiuus visus, &c.* Et huiusmodi propositiones exponuntur optimè per causalem dicendo: *quia homo est rationalis, est risibilis*: *quia Petrus est albus, est disgregatiuus, &c.*

Tunc verò particulæ istæ sumuntur specificatiuè, quando reduplicant rationem formalem cui adæquatè conuenit prædicatum; quæ tamen non est causa eius: vt cùm dicitur, *color inquantum color est obiectum visus; ens inquantum ens est obiectum Metaphysicæ, &c.* in his enim propositionibus non significatur causa, sed natura, & species, cui conuenit adæquatè prædicatum. Quam doctrinam concorditer tradunt Dialectici, Sotus, Toletus, Villap. & alij. Huiusmodi autem propositiones non exponuntur per causalem; possunt tamen aliqualiter exponi per conditionalem, dicendo: *si est ens, est obiectum Metaphysicæ, &c.*

Hinc colliges, quantùm à proprietate, & veritate errent, qui propositionem reduplicatiuam inter disputandum distinguentes in sensu specificatiuo; vel reduplicatiuo; per specificatiuum intelligunt propositionem reduplicare rationem materialem; per reduplicatiuum verò, rationem formalem: verbi gratia, hanc propositionem: *Petrus in quantum homo est albus*; distinguunt, & asserunt specificatiuè esse veram; reduplicatiuè autem falsam: quia putant priori modo reddere hunc sensum: *Petrus qui est homo, est albus*. Hic tamen modus loquendi, & intelligendi istos terminos est planus abusus, vt patet ex dictis: non enim propositio potest esse reduplicatiua, nisi reduplicet aliquam formalem: aliàs nihil adderet supra præiacentem, seu simplicem; neque distingueretur ab ea, vt consideranti patebit. Et ideo illa propositio, *Petrus inquantum homo est albus*: & similes, siue reduplicatiuè, siue specificatiuè sumantur, sunt omnino falsæ, vt ex ipsis terminis patet.

Hîc etiam nota cum Soto lib. 4. Summularum c. 4. dictiones istas reduplicatiuas, præsertim ly, *secundum*, aliquando non sumi propriè reduplicatiuè, neque specificatiuè; sed quasi diminutiuè: vt cùm dicimus, *Æthiops est albus secundum dentes* vel *quantum ad dentes*: ibi enim non reduplicatur causa, vel ratio formalis; sed prædicatum, quod ex se poterat conuenire toti homini, diminuitur, vt supponat pro aliqua eius parte: propter quod Æthyopem non appellamus simpliciter album, sed tantum secundum quid.

Est autem circa hoc valde notanda pulchra regula Angelici Doctoris 3. p. q. 16. art. 8. quòd scilicet ea, quæ indifferenter, possunt conuenire toti, vel parti, aut saltem in dubitationem venire, an toti vel parti conueniant; si in sola parte inueniantur, inde totum non denominatur simpliciter tale: non enim absolutè dicimus, *Æthyops est albus*.

At verò ea, de quibus indubitatum est non posse conuenire toti; nisi ratione partis, simpliciter attribuuntur toti: dicimus enim absolutè, *Petrus est crispus*; quamuis crispitudo non sit in toto corpore: quia non potest ei conuenire, nisi secundùm capillos.

Hæc etiam est ratio, vt ibidem notat D. Thomas, quare ea, de quibus non potest suspicari, conuenire diuinæ personæ secundùm se ipsam: absolutè, & simpliciter affirmamus de Christo Domino propter humanam naturam: dicimus enim absolutè Christum esse passum mortuum, & sepultum: sicut absolutè dicimus Petrum esse crispum.

Ad verò ea, de quibus suspicari posset an conueniat Christo, ratione solius humanitatis, vel etiam ratione solius humanitatis, vel etiam ratione personæ; non tribuimus Christo absolutè, & simpliciter, sed cum addito diminuente; ne hæreticorum erroribus fauere videamur: & ideo has propositiones absolutè prolatas, *Christus est creatura*, *Christus est minor Patre*, *Christus incipit esse*, non concedit Catholicus: quia Arriani dixerunt Christum esse creaturam minorem Patre, & incepisse, non solùm ratione humanæ naturæ, sed etiam ratione personæ.

Similiter has non concedimus absolutè prolatas, *Christus est incorporeus, vel impassibilis*: quia Manichæi negauerunt Christum habuisse verum corpus, aut verè passum fuisse.

Bene tamen conceduntur tales propositiones cum determinatione, seu particula diminuente, nempe Christum esse creaturam; aut incepisse, secundùm humanum naturam, & Christum esse incorporeum, aut impassibilem ratione deitatis: sicut cum addito diminuente concedimus Æthyopem esse album secundùm dentes.

Aliæ sunt propositiones exponibiles, quarum obscuritas non prouenit, ex aliqua dictione ibi inclusa, sed ex ipsa materia, qua constat: vt sunt, quæ fiunt per verbum, *incipit*, vel *desinit*; de quibus in lib. Physicorum; vel quæ fiunt per verbum, *differt*; de quibus cap. de differentia constabit.

¶ Tandem illæ sunt, quæ dicuntur *insolubiles*, siue se falsificantes, quas vt purè sophisticas communiter Doctores omittunt.

LIBER TERTIVS.

DE ARGVMENTATIONE, ET EIVS proprietatibus.

ARgumentatio est præcipuum Dialecticæ instrumentum, quæque proximè parit scientiam: ad quam proinde alia omnia, quæ in Dialectica traduntur, quasi in proprium scopum meritò ordinantur; & ideo postquam in primo, & secundo lib. de Terminus & Propositionibus disputatum est, ipsa ratio, & sponsionis ius exigunt, vt in hoc tertio de Argumentatione disseramus.

CAPVT I.

DE SPECIEBVS Argumentationis.

QVID, & quotuplex sit argumentatio, & quis modus sit inter disputantes obseruandus, suprà in præambulis diximus. In hunc tamen locum duo alia explicanda remisimus; nimirum quomodo sit intelligenda diuisio argumentationis in materialem, & formalem: & an quatuor illæ argumentationes, quæ communiter enumerantur, scilicet syllogismus, enthymema, inductio, & exemplum sint propriæ species argumentationis.

Circa primum duplex est expositio illius diuisionis, & vtraque probabilis. Prior est illorum, qui per argumentationem formalem intelligunt eam, in qua consequens rectè sequitur ex antecedente, seu cuius consequentia est bona, per materialem verò, illam, in qua licet antecedens, & consequens sint in se vera, consequentia tamen est mala: quia vnum non infertur ex alio: vt Petrus est animal: ergo est rationalis: quamuis enim verum sit Petrum esse animal, & esse rationalem, hoc tamen non sequitur ex illo, vt patet iuxta quam expositionem sola argumentatio formalis est propriè, & simpliciter argumentatio: nam materialis, vel non est argumentatio, vel tantùm extrinsecè, & per quandam attributionem dicitur talis, ad eum modum, quo homo pictus denominatur homo.

Posterior, & fortè melior expositio est eorum, qui asserunt argumentationem formalem esse illam, in qua sequitur consequens ex vi artificij, seu dispositionis, in antecedenti inuentæ. Quod contingit, quando nullus terminus est in consequenti, qui non fuerit in antecedenti, quamuis aliquis fuerint in antecedenti, qui non sit in consequenti: in tali enim artificio, seu dispositione maximè elucet forma argumentationis; & ideo meritò appellatur argumentatio formalis. Materialis verò secundùm hanc sententiam dicitur ea, in qua licet consequentia sit bona, quia consequens in rei veritate sequitur ex antecedenti; non tamen sequitur ex vi dispositionis terminorum, qui sunt in illo; eo quòd in consequenti est aliquis terminus, qui non fuit in antecedenti. Iuxta quam expositionem solus syllogismus est argumentatio formalis; cæteræ verò materiales, vt ex dicendis constabit. Videantur Conimbr. lib. 1. Priorum. c. 1. q. 2. art. 3.

¶ Veniamus ad secundam, an scilicet omnes illæ argumentationes sint proprie species, & essentialiter inter se distinctæ. In quo partem affirmatiuam defendit Lemos. lib. 1. Paradox. Dialect. error. 23. quem refert, & sequitur Mas. 1. Prior. q. 5. fauétq; communis modus loquendi Dialecticorum, qui ferè omnes has quatuor argumentationes enumerant; & de illis, vt de speciebus argumentationis loquuntur.

Ratione etiam potest suaderi: quia quæ differunt definitione essentiali, differunt specie; sed huiusmodi sunt omnes istæ argumentationes, si quidem eas definiuit Aristot. lib. 1. Prior. diuersis & essentialibus definitionibus: ergo omnes illæ veræ differunt specie.

¶ Confirmatur: quia in vnaquaque earum reperitur diuersa dispositio, & forma argumentationis, vt videtur ex ipsis notum: ergo differunt inter se specie. Patet consequentia: quia quæ differunt forma, differunt specie, teste Arist. 9. Metaph. c. 13.

Nihilhominus dicendum est propriè, & in rigore loquendo duas tantùm esse species argumentationis, scilicet syllogismum, & inductionem; ab his verò enthymema, & exemplum solùm distingui tanquam perfectum, & imperfectum intra eandem speciem.

Sic

Sic docens Numnessius lib. de constitutione artis Dialecticæ, & alij, vt refert Mas. loco citato: estque proculdubio sententia Arist. 2. Prior. c. 23. vbi enumerans omnes modos acquirendi cognitionem per discursum, inquit: *facimus fidem, aut syllogismo, aut inductione*. Et clariùs 1. Posteriorum, cap. 1. postquam dixit, orationes Dialecticas vti syllogismo, & inductione subdit: *Eodem, etiam oratoriæ rationes persuadent: aut enim persuadent exemplis, quæ sunt syllogismi.* Vbi D. Thom. lect. 1. satis expressit nostram conclusionem dicens: *Vnde patet, quòd sicut enthymema est quidam syllogismus detruncatus, ita exemplum est quædam inductio imperfecta.* Ergo ex sententia Aristot. & D. Thom. Enthymema, & exemplum non distinguntur essentialiter à syllogismo, & inductione, sed vt perfectum, & imperfectum intra eandem speciem.

Fundamentum est: quia eadem dispositio præmissarum, quæ inuenitur in syllogismo, re vera inuenitur in enthymemate; & idem proportionabiliter est de inductione respectu exempli: ergo non possunt essentialiter distingui.

Probatur antecedens quoad primam partem: quia vt infra videmus, ars syllogistica innititur illi principio, *Quæcunque eadem vni tertio, sunt eadem inter se*, ac proinde repugnat extremitates vniri inter se in conclusione, nisi priùs in præmissis vniantur cum medio; ad quod necessariæ sunt duæ propositiones ex parte antecedentis, vt de se constat: ergo quando altera breuitatis causa non exprimitur, re vera subintelligitur; & consequenter in re eadem est dispositio syllogismi, & enthymematis.

Ex quo etiam fit ipsi inter se distingui tanquam perfectum, & imperfectum; cum enim teste Aristot. 5. Metaphisicæ cap. 16. perfectum sit id, extra quod non est acipere aliquam sui partem, seu cui nihil deest; imperfectum verò, cuius aliqua pars desideratur: consequens est syllogismum intra propriam speciem esse quid perfectum: quandoquidem ei nulla præmissarum deest; enthymema verò, quid imperfectum: vt pote cui aliqua pars fuit amputata. Propter quod etiam appellatur syllogismus truncatus; & à Boetio definitur *esse orationem, in qua non omnibus præmissis positis, festinanter infertur conclusio.*

Per quod etiam patet secunda pars illius antecedentis: nam inductio ex pluribus particularibus procedit ad vniuersale, à qua perfectione deficit exemplum; siquidem ex debilitate antecedentis singularis solùm colligit aliud singulare; cum tamen si adderentur alia, iam colligeret vniuersale, fieretque perfecta inductio; ergo ipsa, & exemplum re vera sortiuntur eandem formam, seu dispositionem argumentationis secundùm speciem, licet cum differentia explicata penes perfectum, & imperfectum.

Quòd autem syllogismus, & inductio inter se specie distinguantur, seu quòd habeant formas argumentationis essentialiter distinctas, docuit eleganter Aristot. lib. Prior. dicens: *Quodammodo opponitur inductio syllogismo, hic enim per medium probat extremum de tertio, illa verò per tertium probat extremum de medio. Natura igitur prior, & notior est syllogismus, qui fit per medium; nobis verò euidentior est, qui fit per inductionem.* Quibus verbis duo discrimina harũ argumentationũ tãgit Aristot. vt rectè notat Mas. vbi supra. Primum est, in syllogismo procedi è toto ad partes, seu ab vniuersaliori ad magis particulares; in inductione verò à contra. (Quod, quomodo intelligendum sit, cap. sequenti explicabimus. Et hinc sequitur secundum, quòd scilicet in inductione procedimus ab his, quæ notiora sunt nobis nempe singularibus, quæ sensibus subiacent, ad vniuersalia, quæ sunt minus nota nobis, licet secundum se sint magis nota; in syllogismo verò contingit è contra. Maneat ergo duas istas argumentationes sortiri dispositiones essentialiter diuersas, & ex consequenti specificè inter se differre, vt magis constabit loco citato.

Inquires si hæc ita sunt, quare Dialectici communiter enumerant quatuor species argumentationis?

¶ Huius solutio sumi potest ex doctrina Arist. loco citato Poster. Vbi docet syllogismum, & inductionem propriè esse argumentationes Dialecticas, eo quod ipsis acquiratur vera cognitio scientifica. Enthymema verò & exemplum propter sui imperfectionem magis ad Retoricam pertinere. De quo videri potest D. Tho. ibidem lectione 1. Vt ergo Dialectici distinguant argumentationes, sibi familiares ab his, quæ magis Rhetoricæ accommodantur: simúlque explicent, tum illarum perfectionem, & vim inferendi; tum etiam istarum defectum, & imperfectionem: ideo illas seorsim enumerant: etiam si non omnino distinguantur, vt explicatum est. Per quod patet ad id quod ex communi modo loquendi Dialecticorum adducitur pro contraria sententia.

Ad rationem autem neganda est minor: neque enim enthymema, & syllogismus habẽt definitiones essentialiter diuersas; sed tantùm accidentaliter, seu materialiter, ad modum quo puer, & vir habent diffinitiones diuersas intra speciem hominis. Quod satis indicauit Arist. locis citatis; definiens enthymema, & exemplum per syllogismum, & inductionem.

¶ Ad confirmationem etiam negandum est antecedens: quia in re, est dispositio syllogismi, & enthymematis, & similiter inductionis, & exempli, vt patet ex probatione conclusionis, & constabit amplius cap. sequenti.

CAPVT II.

De legibus communibus argumentationum, vbi etiam specialiter de inductione.

TRes leges, omnibus argumentationibus communes, enumerant DD. Prima est: Ex antecedenti vero in bona argumentatione semper sequitur consequens verum, & similiter ex antecedenti possibili, contingenti, vel necessario semper sequitur consequens possibile, contingens, vel necessarium. Ratio est: quia antecedens habet rationem causæ, respectu consequentis; causa autem non impedita producit effectum sibi similem: ergo in bona argumentatione, quæ assimilatur causæ non impeditæ, ex vero semper sequitur verum: ex possibili, possibile; ex contingenti, contingens; & ex necessario, necessarium.

Secunda lex; Ex antecedenti falso in bona consequentia aliquando sequitur verum, vt *Petrus est equus: ergo est animal*; aliquando falsum, *Petrus volat: ergo habet alas.* Quòd ex falso possit sequi falsum, nullum debet esse dubium; quòd autem ex falso sequatur aliquando verum, non sic est intelligendum, quasi præmissæ falsæ influant veritatem inclusionem, sintque causæ talis veritatis: cum impossibile sit causam producere virtute propria effectum perfectiorem se: sed sensus est, præmissas alias falsas posse disponi, vt ex ipsis sequatur consequens, quod aliunde est verum, & non propter ipsas præmissas Quod aliter, licet non ita propriè, explicant alij asserentes; quando ex falso sequitur verũ, ex vi quidem

ad categoricas, vt supra dicebamus: ideò quidquid de his dictum fuerit, facilè poterit seruata proportione illis applicari: atque ita solùm restat agendum de propositionibus categoricis. Quia autem inter has propositiones longè faciliores sunt eæ, quæ nullo afficiuntur modo; & propterea appellantur simplices, ad distinctionem aliarum modificatarum difficiliorum, nempè modalium, exclusiuarum, reduplicatiuarum, & similium: ideò illarum proprietates priùs explicandæ sunt: per quod aditus patefiet ad istas cognoscendas.

CAPVT V.

DE OPPOSITIONE PROPOSITIO- *num simplicium.*

SIcut ex habitudine, quam vnus terminus in propositione dicit ad alterum, resultant variæ eorum propietates, scilicet supposito, appellatio, &c ita ex comparatione vnius propositionis ad aliam resultant quædam earum passiones, nempè oppositio, æquipollentia, & conuersio; de quibus in hoc, & sequenti capite agendum est. Ex quo patet hunc non esse sermonem de oppositione reali rerum, qualis est ea, quæ versatur inter calorem, & frigus: nam de hoc agitur in postprædicamentis: neque similiter de oppositione terminorum, de qua actum est iam suprà lib. 1. c. 4. sed tantùm de oppositione, quæ inter propositiones inuenitur.

Hæc ergo oppositio, vt colligitur ex Arist. 1. Perihet. cap 4. *Est affirmatiuo, & negatio eiusdem de eodem*: siue *repugnantia inter propositionem affirmatiuam, & negatiuam eiusdem prædicati, & subiecti*. Ex qua definitione, si formaliter intelligatur, vt debet intelligi, inferuntur plura requisita ad oppositionem.

Primum est, vt copula principalis in vna sit affirmata: in alia verò negata: nam ex illa attenditur affirmatio, vel negatio propositionis: & propterea istæ non opponuntur: *Petrus qui disputat, loquitur*: *Petrus, qui non disputat, loquitur*.

Secundò requiritur, vt in vtraque maneant idem prædicatum, & subiectum, in nomine, in re significata, in integritate, in tempore, & in loco: nam hæc omnia significantur per ly *eiusdem de eodem*: ideò non oportet illa exprimere.

Defectu eiusdem nominis hæ non opponuntur: *Angelus est Dei; Angelus non est Deus: homo est albus; homo non est albedo*. Defectu eiusdem rei significatæ istæ non opponuntur; *Canis latrat; canis non latrat*, si in prima fiat suppositio pro latrabili, in secunda verò pro cœlesti: quod semper contingit in terminis æquiuocis quando supponunt pro diuersis significatis.

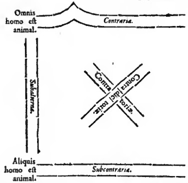
Defectu integritatis illæ propositiones non opponuntur, in quorum altera deficit aliqua pars, vel modus prædicati, aut subiecti; quæ tamen erant in alia: itaque quidquid ponitur à parte subiecti, vel prædicati in vna propositione, siue sit casus obliquus, aduerbium, copula implicationis, aut quid simile, debet etiam poni in alia, vt sit oppositio. Excipiuntur tamen signa quæ afficiunt totam propositionem, & illam reddunt vniuersalem, vel particularem: in quibus aliquando est variatio, vt postea dicemus. Et defectu huius integritatis hæ non opponuntur: *Petrus currit; Petrus non currit velociter*: *omnis equus Regis possidetur à Rege; aliquis equus non possidetur à Rege: omnis homo est omne animal; aliquis homo non est animal, &c.*

Similiter defectu eiusdem temporis hæ non opponuntur: *Petrus disputat; Petrus non disputat*, si pro diuersis temporibus supponant. Et tandem defectu eiusdem loci hæ non opponuntur: *Magister est in aula; Magister non est in aula*, si prima proferatur, dum ille est in aula; secunda verò dum est in Ecclesia.

Quæ omnia hoc vno præcepto comprehenduntur: vt scilicet in oppositione seruentur eædem proprietates terminorum, scilicet eadem suppositio, ampliatio, &c. Excepta suppositione, quæ prouenit a signis afficientibus subiectum: hæc enim aliquando mutatur: semper tamen debet seruari eadem suppositio simplex, vel realis completa, vel incompleta, &c.

Oppositio autem hoc modo explicata est multiplex: alia dicitur contradictoria; alia contraria; & alia subcontraria: quibus etiam solet adiungi subalterna. Oppositio contradictoria inuenitur, quando vna propositio est vniuersalis, & alia particularis: contraria autem, quando ambæ sunt vniuersales: sub contraria verò, quando ambæ sunt particulares: in quibus omnibus oppositionibus, altera propositio debet esse affirmatiua, & altera negatiua: hoc enim est de ratione propriæ oppositionis, vt patet ex definitione explicata. Et ideo oppositio subalterna, quæ scilicet versatur inter propositiones, quarum vna est vniuersalis, & alia particularis; ambæ verò affirmatiuæ, vel negatiuæ, non est propriè oppositio; cum non sit affirmatio, & negatio. Potest tamen secundùm quid appellari talis; quia est inter propositiones habentes diuersam quantitatem Dicitur verò subalterna: quia particularis continetur sub vniuersali: propter quod etiam hæc appellatur subalternata, illa verò subalternans. Quæ omnia patent in sequenti figura.

Omnis

Vt autem materia hæc omnino comprehendatur, aliqua obseruanda sunt. Primom est, quod quando subiectum est terminus communis, & supponit personaliter, seu realiter; requiritur ad oppositionem contradictoriam, vt vna propositio sit vniuersalis, & alia particularis, sicut patet in exemplo posito: si verò subiectum sit terminus singularis, vel communis supponens copulatè, simpliciter, aut confusè: tunc debet manere in vtraque inuariatum, nulla mutata quantitate. Et ideò istæ sunt contradictoriæ: *Petrus currit; Petrus non currit*: *omnes Apostoli sunt duodecim; omnes Apostoli non sunt duodecim*: *ad equitandum requiritur equus; ad equitandum non requiritur equus; homo est species; homo non est species, &c.* Si autem mutaretur quantitas, non essent contradictoriæ, vt si dicas. *Omnes Apostoli Dei sunt duodecim; aliqui Apostoli Dei non sunt duodecim.* Huius autem rationem tangit optimè. D. Thom. opusc. 48. tract. de enuntiatione cap. 8. cum enim contradictio sit maxima oppositionum, teste Aristot. 10. Metaphysicæ cap. 7. ac proindè nullum possit habere medium: consequens est, vt sit totalis remotio affirmationis per negationem. Quare quia vniuersalis affirmatiua totaliter remouetur per negationem particularem; sicut negatiua vniuersalis, per particularem affirmatiuam. quando subiectum est terminus communis, & supponit personaliter: ideò in tali casu contradictio fit mutata quantitate. Quia verò, quando subiectum est terminus singularis, vel communis supponens copulatè, simpliciter, aut confusè; si tunc mutaretur quantitas propositionis, affirmatio non taliter remoueretur per negationem, vt patebit consideranti exempla adducta: ideò, vt inter similes propositiones maneat contradictio, debet manere eadem quantitas, vt explicatum est.

Secundò obseruandum est in signis mixtis ex vniuersali, & particulari esse etiam suo modo oppositionem: quia enim alia sunt magis vniuersalia, vt *vterque*, & *neuter*; alia magis particularia, vt *alter*, & *alter non*: ideò *vterque*, & *neuter* opponuntur contrariè, *neuter* verò, & *alter*, & similiter, *vterque*, & *alter non* opponuntur contradictoriè; *alter* verò, & *alter non*, subcontrariè. Eadem proportione ista coniunctio. *&*, est signum vniuersale; & coniunctio, *vel*, est signum particulare; & ideò, quando subiectum in propositione est copulatum (vt aiunt) media particula *&*, debet manere eadem coniunctio in propositione contraria; in contradictoria verò mutanda est in *vel*: verbi gratia, istæ sunt contrariæ: *Petrus, & equus est rationalis*: *Petrus, vel equus non est rationalis*: istæ verò contradicto-

riæ: *Petrus, & equus e…*
est rationalis. Quòd f…
mum sit copulatum…
vt *Petrus, vel equus e…*
est rationalis. Hæc au…
iecti non copulantur…
tunc enim subiectum…
pulatim; & sic cense…
currunt: propter quod…
ponuntur contradict…
indè non debet mut…
eadem coniunctio, …
Petrus, & Paulus non c…
positionibus, quæ co…
licet bis, ter, &c. o…
esse, præponendo ne…
vt si dicas, *bis cantau…*

C…
DE LEGI…

e…

His explicatis: al… positione statue… muniter Dialectici. … nulla materia posse e… Ratio est: quia cont… cuius proindè nullum… est: ergo sicut impossi… esse; ita impossibile e… omnino negetur de e… nem, vt patet.

Secunda lex pro … posse esse simul veras… teria contingenti. Ho… sitionibus: *Omnis hom…* quas constat esse falsa… ducuntur propositiones… tioni prædicatur suum… ne ma ccidentis respe… sunt esse duæ contrar… *Omne animal est homo* autem in nulla mater… constat: quia alias dar… veræ: nam si hæc prop… vera; etiã particularis… *homo est albus*, esset ver… rius negatiuæ, scilicet… esset vera, iã darentur…

Tertia lex pro ſubcontrariis eſt, nunquam poſſe eſſe ſimul falſas, bene tamen ſimul veras in materia contingenti. Hoc ſecundum patet in his: *aliquis homo eſt albus; aliquis homo non eſt albus*, quas conſtat eſſe veras. Primum autem probatur ex dictis; quia aliàs etiam ſequeretur dari duas contradictorias ſimul veras: nam ſi ſubcontrariæ ſunt ſimul falſæ, earum contradictoriæ erunt neceſſariò veræ: cum autem contradictoriæ propoſitionum particularium ſint duæ vniuerſales inter ſe contrariæ, & ex duabus contrariis ſimul veris ſequantur duæ contradictoriæ ſimul veræ, vt vidimus; planum fit ex duabus ſubcontrariis falſis colligi duas contradictorias ſimul veras.

Quarta lex pro ſubalternis eſt, vt in materia naturali, ſi vna eſt vera, alia etiam ſit vera; & idem eſt de falſitate: in materia verò contingenti vniuerſalis poteſt eſſe falſa, particularis autem vera; ſed non è contra: quæ omnia ſatis ex ſe patent.

Contra primam legem plures ſolent adduci inſtantiæ quarum aliquas ſubiiciemus, vt ex earum ſolutione aliæ facilè diſſoluantur. Sit ergo prima: quia hæ ſunt contradictoriæ: *Omne album aliqua albedine eſt album; aliquod album aliqua albedine non eſt album*: & tamen ſunt ſimul veræ, vt patet. ¶ Secunda; quia iſtæ etiam ſunt contradictoriæ: *Omnis hominis alter oculus eſt dexter; alicuius hominis alter oculus non eſt dexter*: & tamen conſtat eſſe ſimul veras ¶ Tertia: quia hæ etiam ſunt ſimul veræ: *Omnis homo ſeruans omne mandatum Dei ſaluabitur; aliquis homo ſeruans aliquod mandatum Dei non ſaluabitur*: quibus tamen nihil deficit ad veram contradictionem. Et idem etiam videtur dicendum de illis: *Omne animal fuit in arca Noe; aliquod animal non fuit in arca Noe*, & aliis huiuſmodi: ergo falſa eſt prædicta regula.

Reſpondetur ad primam inſtantiam caſum illum obliquum, *aliqua albedine*, eſſe partem prædicati, quod in prima propoſitione affirmatur de ſubiecto: & ideò in ſecunda debet negari talis caſus. Quod vt fiat, poſtponendus eſt ipſi negationi ſic: *aliquod album non aliqua albedine eſt album*: quomodo conſtat hanc ſecundã propoſitionem eſſe falſam: quia ratione negationis diſtribuitur ille caſus obliquus, & reddit hunc ſenſum: *Aliquod album nulla albedine eſt album*. Ex quo infertur generalis regula pro contradictoriis, ſcilicet quòd, quando vna eſt vniuerſalis, & alia particularis; terminus, qui in vna diſtribuitur, non debet diſtribui in alia; & è contrà: ita tamen quòd nullus maneat in vtraque indiſtributus; alias non dabitur vera contradictio; vt patet in exemplo argumenti: ſi enim ille caſus obliquus, *aliqua albedine*, non poſtponeretur negationi, maneret in vtraque indiſtributus: ac proinde non eſſet vera contradictio.

Per quod patet ad ſecundam inſtantiam: ly enim *alter oculus*, manet indiſtributus in vtraque illa propoſitione; eſſent autem contradictoriæ, ſi in ſecunda diceretur, *non alter oculus*, aut *neuter oculus*, quod idem eſt ¶ Vel ſecundò reſpondetur quantitatem propoſitionis debere aſſumi ex caſu recto; non verò ex obliquo: & ideò tales propoſitiones non opponi contradictoriè: quia in vtraque, *alter oculus*, eſt terminus particularis: opponerentur autem, ſi inuariato caſu obliquo, mutaretur rectus ſecundùm quantitatem; dicendo: *Omnis hominis alter oculus requiritur; omnis hominis neuter oculus requiritur*.

Ad tertiam negandum eſt illas eſſe contradictorias: quia ly, *omnia mandata*, ſupponit copulatim in prima propoſitione; ac proinde, vt verè opponeretur, retinenda erat eadem ſuppoſitio in ſecunda dicendo: *Aliquis homo ſeruans omne mandatum, &c.* Per quod patet ad alias propoſitiones ibidem adductas; ſi enim in vtraque ſeruetur ſuppoſitio completa, prima eſt falſa; & ſecunda vera: ſi verò in vtraque ſeruetur ſuppoſitio incompleta, prima eſt vera, & ſecunda falſa: ſi autem vtraque ſumatur in ſenſu vero, quem poteſt habere, variatur ſuppoſitio de incompleta ad completam, & ita non manet contradictio.

Tandem contra ſecundam legem obiicies: quia ideò in contradictoriis non poſſunt ambæ eſſe ſimul veræ, vel ſimul falſæ in quacunque materia: quia in illis propoſitio affirmatiua totaliter remouetur per negatiuã; ſed hoc idem contingit in contrariis: ergo ipſæ non poterunt eſſe ſimul falſæ in quacunque materia. Probatur minor: quia hæc propoſitio *omnis homo eſt animal*, totaliter remouetur per hanc, *nullus homo eſt animal*: ſiquidem inter eas nullum relinquitur medium.

Reſpondetur propoſitionem affirmatiuam vniuerſalem præciſè inquantum talem, abſtrahendo ab hoc, quod ſit in hac, vel in illa materia, non remoueri totaliter per negatiuam vniuerſalem: nam inter, *omne* & *nullum*, mediat *aliquis*; vt patet; atque ita duæ vniuerſales ſecundùm ſe verè habent medium; & ex conſequenti inter illas non eſt totalis remotio. Quando verò vniuerſalia affirmatiua, & negatiua ſunt in materia naturali; tunc ratione materiæ nullum habent medium: quia non eſt poſſibile vtramque vniuerſalem eſſe falſam, ſi aliqua particularis eſt vera; quandoquidem eadem ratione, qua verum eſt, aliquem hominem eſſe animal, verum etiam eſt ratione materiæ omnem hominem eſſe animal. Et propterea dicimus duas contrarias non poſſe eſſe ſimul falſas in materia naturali, benè tamen in materia contingenti.

CAPVT VII.
DE ÆQVIPOLENTIA, ET CONVERſione propoſitionum ſimplicium.

ÆQuipollentia propoſitionum idem eſt, ac æquiualentia earum, & contingit, quando duarum propoſitionum verbis differentium eadem eſt vis, & ſenſus; ac proindè poteſt multipliciter fieri; ſi quidem iſtæ omnes ſunt æquipollentes: *Cicero eſt orator, Tullius eſt orator: homo diſputat, animal rationale diſputat*, & aliæ ſimiles. Quamuis autem hæc ſit in rei veritate æquipollentia; in præſenti tamen ſolùm agimus de illa, quæ conuenit propoſitionibus ratione ſignorum, & ideò communiter definitur ſic: *Æquipollentia eſt eadem vis duarum propoſitionum a diuerſis ſignis proueniens*: inuentaque eſt ad obſcuras propoſitiones in clariores reſoluendas. Vt ergo propoſitiones oppoſitæ reddantur æquipollentes, tria præcepta ſunt obſeruanda, quæ hoc carmine continentur.

¶ *Præ, contradic; poſt, contra; præ, poſtque, ſubalter.*

Primum eſt. Ad hoc, vt duæ propoſitiones contradictoriæ fiant æquipollentes, præponenda eſt negatio ſubiecto cuiuſlibet illarum. Verbi gratia, iſtæ ſunt contradictoriæ: *omnis homo eſt animal, aliquis homo non eſt animal*: ſi ergo primæ præponas negationem dicendo: *non omnis homo eſt animal*, eandem omninò vim habet, ac ſecunda, & eſt illius æquipollens. Similiter ſi negationem præponas ſecundæ dicendo: *non aliquis homo non eſt animal*, iam redditur æquipollens illi primæ ſcilicet, *omnis homo eſt animal*. Et hoc ſignificat illa prima particula carminis, *præ, contradic.*

Secundum eſt. Ad hoc, vt duæ propoſitiones contrariæ reddantur æquipollentes, poſtponenda eſt negatio ſubiecto cuiuſlibet earum, vt patet in his: *Omnis homo eſt albus: nullus homo eſt albus*: quæ ſunt æquipollentes, ſi in prima ponatur negatio poſt ſubiectum dicendo: *Omnis homo non eſt albus*: ſic enim æquiualet alteri, ſcilicet, *nullus homo eſt albus*. Et hoc ſignificat illa particula; *poſt, contra.*

Tertium eſt. Ad hoc, vt duæ ſubalternæ fiant æquipollentes, opponendæ ſint duæ negationes cuilibet illarum,

illarum, vna ante subiectum, & alia post subiectum: quod significant illæ vltimæ particulæ, præ, postque, subalter. Exempla facilè quisque adducet iuxta dicta: & ideò omittuntur. Pro subcontrariis verò nullum est præceptum: quia hæ non possunt fieri æquipollentes, etiam si præponatur, vel postponatur negatio, vt consideranti patebit.

Hinc sequitur illa signa, quæ afficiunt propositiones æquipollentes esse inter se æquipollentia; imò posteriori iure, ac ipsæ propositiones: siquidem ab illis prouenit æquipollentia earum. Huiusmodi autem signa, comprehenduntur à Dialecticis versibus sequentibus.

¶ *Non omnis, quidam non: omni, non, quasi nullus.*
¶ *Non nullus, quidam, sed nullus non, valet omnis.*
¶ *Non aliquis nullus: non quidam non valet omnis.*
¶ *Vterque non, neuter: neuter non, valet vterque.*
¶ *Non alter, neuter: non alter: non, est vterque.*

¶ Vltima proprietas propositionum est conuersio cuius notitia ad artem syllogisticam est summè necessaria: quia media illa syllogismi imperfecti ad perfectos reducuntur. Conuersio ergo est *transmutatio vnius extremi totalis in alterum extremum totale*, scilicet subiecti in prædicatum, & è contra: vt si dicas, *nullus homo est lapis, nullus lapis est homo*. Ex quo patet conuersionem, quæ à Dialecticis appellatur, *per contrapositionem*, & fit mutando terminos finitos in infinitos, non esse propriè conuersionem: siquidem ibi non transmutantur extrema: sed potius auferuntur: qua etiam de causa, & quia non est necessaria ad Dialecticum institutum, frequenter in præsenti prætermittitur, & ideò illa relicta.

Conuersio est duplex: alia simplex, & alia per accidens. Conuersio simplex (quam Aristotel. 1. Priorum cap. 2. appellat conuersionem in totum) est transmutatio extremorum propositionis, manente eadem quantitate, & qualitate: (per qualitatem intellige, tùm veritatem, vel falsitatem, tùm etiam affirmationem, vel negationem) quomodo conuertuntur vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua, verbi gratia, *Nullus homo est equus: nullus equus est homo: aliquis homo est animal: aliquod animal est homo*. Conuersio per accidens (quam Aristoteles ibidem vocat conuersionem in partem,) est transmutatio extremorum propositionis mutata quantitate: non verò qualitate: quo modo conuertuntur vniuersalis negatiua, & vniuersalis affirmatiua, vt *omnis homo est animal: aliquod animal est homo: nullus homo est lapis, aliquis lapis non est homo*. Qui modi conuersionum significantur à Dialecticis in primo ex duobus illis carminibus.

¶ *Simpliciter, FECI: conuertitur EVA per acci:*
¶ *ASTO per contra: sic fit conuersio tota.*

Relicto enim secundo propter dicta, sensus primi est, conuersione simplici conuerti vniuersalem negatiuam, & particularem affirmatiuam quæ significantur per duas literas vocales E. & I. contentas in illa dictione, *FECI*; conuersione verò per accidens conuerti vniuersalem negatiuam, & vniuersalem affirmatiuam significatas per vocales E. & A. illius dictionis, *EVA*. Quas literarum significationes declarant illi versus.

¶ *Asserit A, negat E: sunt vniuersaliter ambæ.*
¶ *Asserit I, negat O: sunt particulariter ambo.*

Vt autem istæ conuersiones rectè fiant, primò aduertendum est, vt integrum subiectum efficiatur integrum prædicatum, & è contrà; aliàs non erit bona consequentia: non enim sequitur, *Petrus videt Paulum*: ergo *Paulus videt Petrum*; *Petrus est in domo*: ergo *domus est in Petro*: quia ly, *Paulum*, & ly, *in domo* non sunt integra extrema: debet ergo fie[ri] hoc modo: *Petrus videt Paulum*: ergo *videns Paulu[m] est Petrus*: *Petrus est in domo*: ergo *existens in domo e[st] Petrus*.

Secundò, etiam aduertere oportet, vt seruenti omnes proprietates terminorum, excepta suppositio[ne], quæ prouenit à signis: nam defectu ampliation[is] non valet: *senex fuit puer*: ergo *puer fuit senex*; sed i[n]ferendum est; ergo *quod fuit puer, est, vel fuit sene[x]*: Similiter defectu suppositionis non valet: *homo est n[o]men*: ergo *nomen est homo*.

CAPVT VIII.

DE ESSENTIA, ET SPECIEBV[S] *propositionis modalis.*

EXplicatis propositionibus categoricis, quæ nullo afficiuntur modo, & propterea simplices appellantur: agendum est de aliis categoricis modificatis: tùm quia in se habent specialem difficultatem[,] tùm etiam quia quantitas, qualitas, oppositio, & æquipollentia aliter inueniuntur in eis, ac in simplicibu[s] quæ oportet explicare. Cum autem ex modo deriue[tur] denominatio propositionis modalis, necessariu[m] præmittendum est, quid sit modus; vt quid sit pro[po]sitio modalis, cognoscatur.

Modus ergo, vt definit D. Th. opusc. 40. est *adiacens rei determinatio*: hoc enim significat modificare, [id] est, determinare, seu restringere. Et ideò multiplex est modus: nam alius modificat extrema propositionis: & tunc illa fiunt termini restricti, de quibu[s] actum est libro præcedenti: alius verò modificat si[gni]ficationem verbi, vt in hac propositione; *Petru[s] disputat doctè*; vbi actio disputandi modificatur pe[r] illud aduerbium: sed de huiusmodi modis non agimu[s] in præsenti: quia non habent specialem difficultatem neque ab eis sumitur denominatio propositionis modalis. Alius ergo est modus, qui determinat, & modificat ipsam compositionem, seu vnionem prædicati, & subiecti; vt cum dicimus, *Petrum currere e[st] possibile*: & ab huiusmodi modo propositio vocatu[r] modalis; quem si auferas, propositio, quæ remanet appellatur *de inesse*, seu *officians*.

Huiusmodi autem modi sex possunt enumerari, vt enumerant Diu. Thom. vbi sup. Petrus Hisp[anus] Soto, & alii eius interpretes: scilicet *verum*, *falsum*, *possibile*, *contingens*, *impossibile*, & *necessarium*. Ex quibus duo priores nihil addunt supra propositiones de inesse, vt Auctores citati notant: non idem est dicere, Petrum currere est verum, ac dicere, Petrus currit: & ideò non sunt propriè modi; neque propositiones ex his constantes, propriè modales: sed idem de illis ferendum est iudicium, ac d[e] aliis simplicibus, de quibus hucusque actum est: propter quod in præsenti meritò omittuntur.

Ex aliis quatuor, possibile, & contingens; quan[tum] ad præsens institutum, idem omnino significant scilicet id quod non repugnat esse: atque ita in t[otum] tantùm manent tres modi correspondentes tribu[s] materiis propositionum supra explicatis: nam materiæ naturali, correspondet *necessarium*; remotæ, *im[possibile]*; contingenti verò, *possibile*, vel *contingens*. Erit ergo propositio modalis, quæ aliquo ex his modis afficitur, seu quæ non solùm exprimit prædica[tum] conuenire subiecto, sed etiam modum, quo il[li] conuenit; vt si dicas, *hominem esse animal est necess[arium]*, *Petrum currere est contingens*, &c.

Vbi obseruandum est hos modos posse duplicite[r] sumi

sumi: primo nominaliter, vt *possibile, contingens, &c.* secundò aduerbialiter, vt *possibiliter contingenter.* Priori modo sunt prædicata in propositionibus modalibus, vt patet si dicas, *Petrum currere est contingens*: ibi enim de illo infinitiuo, *Petrum currere*, prædicatur esse contingens. Vnde quamuis secundùm voces interdum modus anteponatur propositioni dicendo: *contingens est Petrum currere*; iuxta sensum tamen semper modus est prædicatum, vt ex Aristotele secundo Periher. capite tertio, notauit rectè Soto libro tertio summularum. In huiusmodi ergo propositionibus modus ipse est prædicatum, & oratio illa infinitiui est subiectum: & appellatiui *dictum*. Quando autem modus sumitur posteriori modo, scilicet aduerbialiter, non est prædicatum; sed modificat vnionem prædicati & subiecti; vt patet in hac propositione: *Petrus necessariò est animal.*

Hoc supposito; propositio modalis est duplex: alia composita, quæ scilicet facit sensum compositum; & alia diuisa, quæ scilicet facit sensum diuisum. Quid autem sint sensus compositus, & diuisus: & quando propositio modalis reddat vnum sensum: quando verò alterum aut quod possit esse signum ad illos colligendos oportet inuestigare: quia inde pendent plures, & grauissimæ quæstiones Theologiæ, in quibus non pauci, nec ignobiles Theologi ex inconsideratione harum institutionum proculdubio.

Igitur sensus compositus propositionis modalis, tunc fit, quando ipsa vnit terminos, seu extrema dicti secundùm significata formalia pro eodem tempore; vt si dicas, *cæcum videre est impossibile*, & sensus sit possibile esse, vt cæcus manens cæcus videat; seu quòd simul sint in eodem subiecto cæcitas, & visio. Tunc autem fit sensus diuisus, quando propositio modalis vnit terminos, non secundùm significata formalia: sed significatum formale prædicati vnit materiali subiecti, & consequenter pro diuerso tempore: vt si dicas, *album possibiliter est nigrum*, & sensus sit rem illam quæ est alba, amittendo albedinem posse esse nigram.

Quando verò propositio modalis reddat sensum compositum, & quando diuisum; aut quod sit huius differentiæ signum, non explicant Auctores extra scholam D. Thom. existimantes quamlibet propositionem modalem, quocumque modo dispositam, admittere vtrumque sensum: & hac de causa asserunt Theologos communiter distinguere penes sensum compositum, & diuisum eandem propositionem: siue dicatur, *prædestinatus non potest condemnari*; siue, *prædestinatum condemnari est impossibile*, aut alias similes Sed reuera iuxta hunc dicendi modum non penetratur proprietas istarum propositionum, & valde confunditur hæc materia, vt constabit ex dicendis: & ideò illo relicto,

Verissima est sententia, quam tradit D. Thom. opusc. 40. citato, & sequuntur eius discipuli, Sotus vbi supra, Ferr. s. contra gentes c. 67. Aluarez lib. 11. de auxiliis disput. 115. num. 12. & communiter Thomistæ. quod scilicet tunc modalis reddit sensum compositum, quando dictum subiicitur, & modus prædicatur; vt si dicas, *prædestinatum condemnari est impossibile* tunc verò reddit sensum diuisum, quando modus interponitur partibus dicti; vt cum dicitur, *prædestinatus potest condemnari*, vel *prædestinatus possibiliter condemnatur*: sic enim modus rectè interponitur prædicato, & subiecto: & consequenter non fit integrum prædicatum, sicut fit in modali composita

Quod autem hæc Thomistarum doctrina in rigore Logico sit necessariò admittenda, patet: nam quando modus est prædicatum in propositione modali, tūc totum dictum verè est subiectum; & ex consequēti de partibus eius simul sumptis, & per modum vnius prædicatur ipse modus: ac proinde sensus erit, illa duo simul esse compossibilia in subiecto; in quo consistit sensum esse compositum. At verò quando modus interponitur partibus dicti, iam illa pars, quæ est prædicatum, quasi disiungitur ab alia, quæ est subiectum; & iuxta regulas appellationis applicat suum significatum formale supra materiale istius; in quo consistit sensum esse diuisum: ergo iuxta proprietatem Dialecticam necessariò admittenda est adducta D. Th. & Thomistarum doctrina.

Si quando verò graues Theologi propositionem modalem vtroque modo dispositam distinguunt in sensu composito, vel diuiso; id fit, ne tunc his Dialecticis præcisionibus implicentur, atque vt imperitioribus se conforment, quia cum pluribus loquendum est: Cum, quo tamen stat iuxta proprietatem sermonis absque vlla distinctione concedendam esse hanc propositionem; *prædestinatum condemnari est impossibile*: hanc verò negandam: *prædestinatus non potest condemnari*: quia prima est composita; secunda verò diuisa.

Vt autem materia hæc, ex qua tot Theologicæ controuersiæ pendent, plenius percipiatur, simúlque detegatur radix, ex cuius inconsideratione aliqui recentiores Theologi reiiciunt celebrem illam distinctionem de sensu composito, & diuiso, sæpè à D. Th. traditam, & ab eius discipulis communiter receptam, ad explicandam concordiam libertatis nostræ cum diuina prouidentia, prædestinatione, aut gratia efficaci; notandum maximè est, quòd cum modalis composita vniat inter se formas importatas per extrema dicti: indè fit, vt quando extrema ipsa significant actum secundum, seu actionem: tunc modalis composita vnit illas duas actiones simul: vt si dicas *ridentem flere, est impossibile* sensus est istas duas actiones flendi, & ridendi simul esse non posse in eodem subiecto. Quando verò extrema dicti significant actum primum, seu potentiam: tunc modalis composita vnit illas duas potentias simul: vt si dicas, *risibile esse flebile est impossibile*, sensus est has duas potentias ad ridendum, & flendum non posse esse simul in eodem subiecto. Si verò alterum extremum dicti significet actum, alterum verò potentiam: tunc eadem proportione modalis composita vnit simul actum illum cum potentia: vt si dicas, *ridentem esse flebilem est impossibile*, sensus est actum ridendi, & potentiam ad flendum simul esse non posse in eodem subiecto.

Hinc iam facile intelligitur, ex tribus istis propositionibus adductis, primam scilicet, *ridentem flere est impossibile*, esse verissimam: quia solùm enuntiat actus ipsos flendi, & ridēdi esse incompossibiles, quod verum est. Secunda autem, & tertia: scilicet *risibile esse flebile est impossibile*; & *ridentem esse flebilem est impossibile*, sunt omninò falsæ: quia affirmant vtramque potentiam inter se, aut alterā cum actu alterius esse incompossibiles, quod patet esse falsum. Ad hunc ergo modum, quando Thomistæ in materia de auxiliis asserunt voluntatem præmotam à Deo auxilio efficaci non posse in sensu composito dissentire, solùm intendunt hanc modalem compositam esse veram: scilicet *voluntatem à Deo præmotam auxilio efficaci dissentire est impossibile*. Quæquidem est verissima: nam reddit hunc sensum, præmotio actualis auxilij efficacis, & actualis dissensus non possunt simul esse in voluntate quod admittere tenentur. quicumque rectè senserint de efficacia diuinæ voluntatis, & gratiæ. Si verò in altero extremo dicti poneretur verbum significans potentiam, dicendo, *Voluntatem præmotam auxilio efficaci posse dissentire est impossibile*, iam propositio esset omninò falsa: nam

sensus

sensus esset actualem præmotionem Dei esse, & potentiam ad dissentiendum non posse simul esse in voluntate, quod falsum est, & planè destruit libertatem. Hoc autem Thomistæ non asseruerunt, vt falsò illis nonnulli imponunt; quod tamen non imputarent, si vim propositionum modalium cognouissent. Videatur D. Tho. de veritate quæst. 24. art. 5. ad 3. Aluarez vbi sup. & disp. 18. & 92. Sed ad nostra redeundo,

Cognita iam essentia, & multiplicitate propositionis modalis videndum restat, vnde attendantur in ea affirmatio, vel negatio: vniuersalitas, vel particularitas: veritas, vel falsitas, &c. Non autem habent ista specialem difficultatem circa propositionem diuisam: quia, cum in hac modus non prædicetur, vt dictum est, sed tantùm modificet copulam, & consequenter illud ipsum, quod erat subiectum, & prædicatum in propositione simplici, seu de inesse, sit etiam subiectum, & prædicatum in modali diuisa: inde fit eandem ferè esse vtrobique dispositionem, & idem iudicium de vtraque ferendum esse. Propter quod etiam Dialectici communiter docent circa oppositionem, æquipollentiam, & conuersionem modalium diuisarum, seruandas esse generales regulas suprà traditas, paucis exceptis, quæ infra adnotabimus At verò, cùm in modali composita modus prædicetur, & totum dictum subiciatur, longè diuersam habet dispositionem, ac aliæ simplices: ac proindè diuerso etiam modo attenduntur in illa quantitas, vel qualitas, oppositio, æquipollentia, &c. Et propterea Doctores in præsenti, relicta propositione modali diuisa, solùm instituunt sermonem de composita. Quæ nos etiam obseruabimus.

CAPVT IX.

DE QVANTITATE, QVALITATE oppositione, æquipollentia & conuersione propositionis modalis compositæ.

Sicut in propositione simplici affirmatio, vel negatio attenditur ex copula principali, ita etiam in modali composita (in qua modus prædicatur de dicto vt vidimus) affirmatio, vel negatio attenditur penes copulam, qua modus ipse enuntiatur de dicto: & ideò quando modus est negatus, propositio modalis est absolutè, & in rigore negatiua, quamuis dictum sit affirmatum: sicut è contra, si modus fuerit affirmatus; propositio erit propriè, & simpliciter affirmatiua, quamuis dictum sit negatum. Quia tamen dictum ipsum verè est pars propositionis modalis: ideò ex eius etiam affirmatione, vel negatione dicitur illa secundùm quid affirmatiua, vel propterea quando dictum est affirmatum, & modus negatus solet propositio modalis appellari affirmatiua de dicto, & negatiua de modo & è contra, quando dictum est negatum, & modus affirmatus, dicitur negatiua de dicto, & affirmatiua de modo. Hæc tamen intelligenda sunt, vt diximus; quod scilicet simpliciter, & absolute loquendo modalem esse affirmatiuam, vel negatiuam sumendum est a modo, & non à dicto.

¶ Eadem proportione philosophandum est circa quantitatem istarum propositionem, quæ absolutè attenditur ex quantitate modi: & ideò illa propositio modalis appellatur simpliciter vniuersalis, cuius modus est vniuersalis, licet dictum sit particulare; & è contra: quamuis etiam ex quantitate dicti talis propositio secundùm quid denominatur vniuersalis, vel particularis. Propter quod illa, cuius dictum est particulare, & modus vniuersalis, appellatur particularis de dicto, & vniuersalis de modo. id est, secundùm quid particularis, & simpliciter vniuersalis: & idem est è contra. Qui autem sint modi vniuersales, & qui particulares explicant Dialectici ex similitudine, & correspondentia quam habent isti modi cum signis ostendentibus quantitatem propositionum simplicium, iuxta duo illa carmina.

¶ *Omnis, necesse valet: impossibile, nullus.*

¶ *Possibile, quidam: quidam non, possibile non,*

Quibus significatur, quòd *necesse*, est modus vniuersalis affirmatiuus, & assimilatur signo, *omnis*: *impossibile* verò est modus vniuersalis negatiuus, & assimilatur signo, *nullus*: *contingens* autem, seu *possibile*, est modus particularis affirmatiuus, & assimilatur signo, *aliquis*: & tandem *possibile non*, seu, *contingens non* est modus particularis negatiuus, & assimilatur signo, *aliquis non.*

¶ Prætereà ad veritatem, & falsitatem propositionum modalium cognoscendam, obseruanda est sequens regula: quod scilicet tunc propositio de possibili est vera, quando sua de inesse est possibilis; tunc autem falsa, quando sua de inesse non est possibilis. (Et idem est de modali, quæ fit per contingens, nam duo isti modi in præsenti idem omninò sunt vt diximus) propositio verò de impossibili tunc est vera, quando eius de inesse est impossibilis: falsa verò, quando eius de inesse non est impossibilis. Et tandem propositio de necesse tunc est vera, quando eius de inesse est necessaria: falsa verò quando eius de inesse non est necessaria. Quorum omnium exempla facilè consideranti parebunt.

Vbi etiam nota omnem propositionem modalem veram esse necessariam, & omnem modalem falsam esse impossibilem: v. g. hæc propositio: *Petrum currere est contingens*, est vera, & necessaria: quia necessarium est, vt hoc quod est currere, conueniat Petro contingenter. Cuius ratio sumitur ex ipsa natura propositionis modalis: etenim hæc, non solùm exprimit prædicatum conuenire subiecto, sed etiam modum proprium, quo illi conuenit: ac proindè si est vera, est necessaria; si verò falsa, impossibilis.

¶ Rursus, vt harum propositionum oppositio, & æquipollentia faciliùs, percipiatur; notandum est; quod, cum isti modi per omnia assimilentur signis suprà explicatis; consimili etiam modo contingit vtrobique oppositio: & ideò sicut *omnis*, & *nullus*, opponuntur contrariè; ita etiam, *necesse*, & *impossibile*. Deindè sicut, *aliquis*, &, *aliquis non*, opponuntur subcontrariè: ita etiam *possibile*, vel, *contingens*; & ; *possibile non*, vel, *contingens non*. Præterea sicut, *omnis*, &, *aliquis non*, & similiter, *nullus*, &, *aliquis*, opponuntur contradictoriè; ita *necesse*, &, *possibile non*, seu, *contingens non*, & similiter *impossibile*, &, *possibile*, seu, *contingens*. Ac tandem sicut *omnis*, &, *aliquis*, *nullus*, &, *aliquis non*, subalternantur, ita etiam *necesse*, & *possibile*, seu, *contingens*, ac *impossibile*, &, *possibile non*, seu *contingens non.*

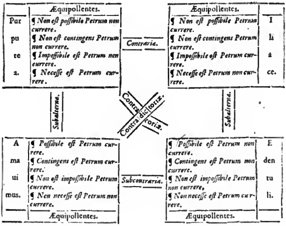
¶ Similiter quoad æquipollentiam istorum modorum valet ille versus: *Præ, contra dic: post, contra: præ, postque sub alter.* Nam eo modo, quo propositiones simplices oppositæ fiunt æquipollentes iuxta tria præcepta supra tradita: sic etiam contingit in præsenti: ac proindè, *necesse*, &, *possibile*, quia sunt modi contradictoriè oppositi fiunt æquipollentes, si cuilibet apponatur negatio: vt si dicas, *non necesse*, iam æquiualet, *possibile non*, & ex consequenti istæ modales erunt æquipollentes: *non necesse est Petrum currere, possibile est Petrum non currere.* Qua etiam proportione ex modis contrariis fiunt æquipollentes postposita negatione cuilibet illorum: ex subalternis verò,

verò, præposita, & postposita. Ne autem aliquis turbetur in anteponendo, vel postponendo negationes, sciendum est in his propositionibus modalibus tunc anteponi negationem, quando negatur modus: tunc verò postponi, quando negatur dictum: tunc autem anteponi, & postponi, quando vtrumque negatur: quod fit constituendo negationem, tam à parte dicti, quàm à parte modi, vt in figura postea statuenda clarius elucescet.

Vt autem iuxta has regulas facilè quisque possit inuenire, quæ propositiones modales sint æquipollentes: quæ verò oppositæ: & quo genere oppositionis: excogitarunt Dialectici quatuor dictiones, seu rotulos, scilicet, *PVRPVREA. ILLIACE. AMAVIMVS. EDENTVLI.* In quibus inueniuntur quatuor vocales. A. E. I. V. Harum A. denota propositionem modalem affirmatiuam de dicto, & de modo: V. negatiuam de dicto, & de modo E. negatiuam de dicto, & affirmatiuam de modo: I. affirmatiuam de dicto, & negatiuam de modo: qui est sensus illius carminis.

§ *E. dictum negat, I. que modum: nihil A, sed V. totum.*

Quælibet ergo ex dictis dictionibus seu rotulis continet quatuor literas vocales, iuxta numerum modorum, quos supra assignauimus. Atque ita prima vocalis in vnoquoque rotulo indicat propositionem de possibili: secunda, propositionem de contingenti: tertia, de impossibile: & quarta, de necesse. Quibus rotulis in quatuor angulis dispositis, ita vt *purpurea*, &, *illiace*, sint in duobus superioribus, *amauimus*, & *edentuli*, in inferioribus; constituitur figura oppositionis: nam omnes propositiones, quæ fiunt in *purpurea*, & *illiace*, opponuntur contrariè: quæ in *amauimus*, & *edentuli*, subcontrariè quæ in *purpurea*, & *edentuli*; & similiter, quæ in *iliace*, & *amauimus*; contradictoriè: & tandem quæ fiunt in *purpurea*, & *amauimus*: & similiter quæ in *iliace*, & *edentuli*, opponuntur subalternè. Omnes autem propositiones cuiuslibet rotuli sunt inter se æquipollentes Quæ omnia subiecta figura demonstrat.

Consultò posuimus exempla in modalibus, quæ fiunt de dicto singulari: quia quando dictum est commune, vt oppositio, & æquippollentia sine errore fiant; aduertendum est, vt dictum propositionis de necesse in quocumque rotulo non habeat eandem quantitatem, ac aliæ tres propositiones, quæ in illo continentur; sed si dictum aliarum sit particulare, dictum propositionis de necesse sit vniuersale, vel è contra; aliàs in rotulis contradictoriis dabuntur duæ contradictoriæ simul veræ: vt: si in *purpurea*, & *edentuli* dicatur *necesse est aliquod animal esse hominem*: *possibile est aliquod animal non esse hominem*. Si tamen in altera mutetur quantitas dicti, iam vna erit vera, & alia falsa. Plures alias regulas alij multiplicant; adductæ tamen sufficiunt, si generales suprà traditæ rectè perpendantur.

Hoc solùm superest aduotandum pro modalibus diuisis, quòd, vt fiat oppositio, debet mutari quantitas modorum, ita vt in vna sit vniuersalia, & in alia particularis: v. g. *Petrus necessariò est homo*, eius contradictoria est, *Petrus possibiliter non est homo*. Quando verò modalis diuisa est subiecto communi, debet etiam mutari quantitas dicti: vt si dicas, *omnis homo necessariò est animal*, eius contradictoria est, *aliquis homo possibiliter non est animal*.

§ Tandem circa conuersionem propositionum modalium obseruandum est ipsas generaliter loquendo conuerti ratione dicti, non verò ratione modi; ac proinde regulariter fieri conuersionem inuariato modo, iuxta regulas generales conuersionis: & hoc tam in modali composita, quàm diuisa: vt si dicas: *Omnis homo necessariò est animal*: ergo *aliquod animal necessariò est homo. Aliquem hominem esse album est possibile*: ergo *aliquod album esse hominem est possibile, &c.*

Quando verò in propositione de necesse subiectum dicti est aliquod concretum accidentale, tunc *necesse* debet mutari in possibile; aliàs dabitur antecedens verum, & consequens falsum: vt *Grammaticus necessariò est homo*; non valet, ergo *homo necessariò est Grammaticus*; sed debet pro *necessariò* poni *possibile*, dicendo: ergo *homo possibiliter est Grammaticus*. Cuius rationem tangit S. Thom Opusc. 48. trap de

Syllogismo:

Syllogismo; quia sæpè vna res ex natura sua postulat vniri alteri; cum tamen hæc non necessariò petat cum priori coniungi.

Vbi denique aduerte, quòd, quando modi sunt negatiui, & dictùm est vniuersale affirmatiuum, nó potest propositio modalis conuerti, si subiectum dicti sit superius prædicato: non enim valet: *Omne animal esse hominem est impossibile*: ergo *aliquem hominem esse animal est impossibile*. Alia non ita necessaria circa propositiones modales, non consulto omittuntur; quæ tamen, si placet, in Auctoribus videri possunt.

CAPVT VLTIMVM.

De propositionibus exponibilibus.

Appellatur propositio exponibilis, quæ ratione alicuius ea inclusi obscurum habet sensum: & ita indiget expositione. Quod fit per aliam propositionem clariorem: ideò hæc vocatur exponens, sicut illa dicitur exponibilis.

Inter has propositiones primò enumerantur *exclusiua*, quæ scilicet modificantur aliqua dictione exclusiua; quales sunt *tantum*, *dumtaxat*, & similes. Si ergo talis particula apponatur subiecto, modificat totam propositionem, eámque efficit absolutè exclusiuam: & tunc excludit alia omnia subiecta a participatione prædicati: vt si dicas: *Tantum homo est risibilis*: exponitur sic: *homo est risibilis, & nihil aliud ab homine est risibile*. Si verò particula exclusiua iungatur prædicato, tunc propositio vocatur de excluso extremo; & excludit à subiecto alia omnia prædicata: vt cum dicitur, *homo est tantum animal*: exponitur hoc modo: *homo est animal, & homo non est aliquid aliud*.

Inter hos autem modo exclusionis magna est differentia. Si enim dicas, *prædicabilia sunt tantum quinque*: propositio est vera: quia significat non esse plura, neque pauciora; si verò dicas, *tantum prædicabilia sunt quinque*, est falsa, quia sensus est, numerum quinarium solis prædicabilibus conuenire.

Quamuis autem iuxta proprietatem sermonis hæc ita sint, sæpè tamen à nobis confunduntur in communi modo loquendi; & particulam exclusiuam, quæ iungenda erat subiecto, inconsideratè applicamus prædicato; aut è contra, & ideo sensus intentus colligendus erit ex subiecta materia, de qua tractatur. Illud tamen oportet adnotare, has particulas, cuicunque iungantur, nunquam excludere ea, quæ necessariò illud comitantur: cum enim dicis, *tantum dilige salutem*; non excludis à tali amore media necessaria ad illius consecutionem; & cum dicitur *tantum Petrus currit*: non excluditur hoc risibile à cursu & sic de aliis.

Secundum genus propositionum exponibilium est illarum, quæ afficiuntur particula exceptiua: *præter*, aut similibus: vt *omne animal præter hominem est irrationale*. Appellantur autem *exceptiua*: quia aliquid ex aliquo communi distributo excipiunt: & ideo non datur propria exceptio; nisi detur talis distributio subiecti; vt patet in hac, *homo est albus præter Petrum*: quæ impropriè dicitur exceptiua, vt bene notat Toletus in præsenti.

Igitur propositiones exceptiuæ exponuntur rectè, si loco particulæ, *præter*, ponatur, *excepto*: vt si dicas, *omne animal præter hominem est irrationale*; exponitur dicendo, *omne animal, excepto homine est irrationale*, vel per copula implicationis negatiuam dicendæ, *omne animal, quod non est homo, est irrationale*.

§ Tertium genus est earum, quæ duplicatum habent subiectum, vel prædicatum ratione alicuius particulæ illud duplicantis; & propterea appellantur *reduplicatiuæ*. De quibus non nihil agemus: quia earum cognitio est summè necessaria ad scientias & valdè frequens illarum vsus. Igitur particulæ reduplicatiuæ sunt, vt, *inquantum*, *quatenus*, *qua ratione*, *secundum quod*, & similes. Quæ possunt dupliciter sumi, scilicet reduplicatiuè, & specificatiuè. Tunc sumuntur reduplicatiuè, quando reduplicant causam, cur prædicatum insit subiecto; vt si dicas, *homo inquantum rationalis est risibilis*: *Petrus quatenus albus est disgregatiuus visus, &c.* Et huiusmodi propositiones exponuntur optimè per causalem dicendo: *quia homo est rationalis, est risibilis*: *quia Petrus est albus, est disgregatiuus, &c.*

Tunc verò particulæ istæ sumuntur specificatiuè, quando reduplicant rationem formalem cui adequatè conuenit prædicatum; quæ tamen non est causa eius: vt cùm dicitur, *color inquantum color est obiectum visus*; *ens inquantum ens est obiectum Metaphysicæ, &c.* in his enim propositionibus non significatur causa, sed natura, & species, cui conuenit adæquatè prædicatum. Quam doctrinam concorditer tradunt Dialectici, Sotus, Toletus, Villap. & alij. Huiusmodi autem propositiones non exponuntur per causalem; possunt tamen aliqualiter exponi per conditionalem, dicendo: *si est ens, est obiectum Metaphysicæ, &c.*

Hinc colliges, quantùm à proprietate, & veritate errent, qui propositionem reduplicatiuam inter disputandum distinguentes in sensu specificatiuo; vel reduplicatiuo; per specificatiuum intelligunt propositionem reduplicare rationem materialem; per reduplicatiuum verò, rationem formalem: verbi gratia, hanc propositionem: *Petrus inquantum homo est albus*; distinguunt, & asserunt specificatiuè esse veram; reduplicatiuè autem falsam: quia putant priori modo reddere hunc sensum: *Petrus qui est homo, est albus.* Hic tamen modus loquendi, & intelligendi istos terminos est planus abusus, vt patet ex dictis: non enim propositio potest esse reduplicatiua, nisi reduplicet aliquam formalem: aliàs nihil adderet supra præiacentem, seu simplicem; neque distingueretur ab ea, vt consideranti patebit. Et ideo illa propositio, *Petrus inquantum homo est albus*: & similes, siue reduplicatiuè, siue specificatiuè sumantur, sunt omnino falsæ, vt ex ipsis terminis patet.

Hîc etiam nota cum Soto lib. 4. Summularum c. 4. dictiones istas reduplicatiuas, præsertim ly, *secundum*, aliquando non sumi propriè reduplicatiuè, neque specificatiuè; sed quasi diminutiuè: vt cùm dicimus, *Æthiops est albus secundum dentes* vel *quãtum ad dentes*: ibi enim non reduplicatur causa, vel ratio formalis; sed prædicatum, quod ex se poterat conuenire toti homini, diminuitur, vt supponat pro aliqua eius parte: propter quod Æthyopem non appellamus simpliciter album, sed tantum secundum quid.

Est autem circa hoc valde notanda pulchra regula Angelici Doctoris 3. p. q. 16. art. 8. quòd scilicet ea, quæ indifferenter, possunt conuenire toti, vel parti, aut saltem in dubitationem venire, an toti vel parti conueniant; si in sola parte inueniantur, inde totum non denominatur simpliciter tale: non enim absolutè dicimus, *Æthyops est albus.*

At verò ea, de quibus indubitatum est non posse conuenire toti; nisi ratione partis, simpliciter attribuuntur toti: dicimus enim absolutè, *Petrus est crispus*; quamuis crispitudo non sit in toto corpore: quia non potest ei conuenire, nisi secundum capillos.

Sic docens Numnessius lib. de constitutione artis Dialecticæ, & alij, vt refert Mas. illo loco citato: estque proculdubio sententia Arist. 2. Prior. c.23. vbi enumerans omnes modos acquirendi cognitionem per discursum, inquit: *facimus fidem, aut syllogismo, aut inductione.* Et clariùs 1. Posteriorum, cap. 1. postquam dixit, orationes Dialecticas vti syllogismo, & inductione subdit: *Eodem, etiam oratoriæ rationes persuadent: aut enim persuadent exemplis, quæ sunt syllogismi.* Vbi D. Thom. lect. 1. satis expressit nostram conclusionem dicens: *Vnde patet, quòd sicut enthymema est quidam syllogismus detruncatus, ita exemplum est quædam inductio imperfecta.* Ergo ex sententia Aristot. & D. Thom. Enthymema, & exemplum non distinguuntur essentialiter à syllogismo, & inductione, sed vt perfectum, & imperfectum intra eandem speciem.

Fundamentum est: quia eadem dispositio præmissarum, quæ inuenitur in syllogismo, re vera inuenitur in enthymemate; & idem proportionabiliter est de inductione respectu exempli: ergo non possunt essentialiter distingui.

Probatur antecedens quoad primam partem: quia vt infra videmus, ars syllogistica innititur illi principio, *Quæcumque eadem vni tertio, sunt eadem inter se*, ac proinde repugnat extremitates vniri inter se in conclusione, nisi priùs in præmissis vniantur cum medio, ad quod necessariæ sunt duæ propositiones ex parte antecedentis, vt de se constat: ergo quando altera breuitatis causa non exprimitur, re vera subintelligitur; & consequenter in re eadem est dispositio syllogismi, & enthymematis.

Ex quo etiam fit ipsi inter se distingui tanquam perfectum, & imperfectum; cum enim teste Aristot. 5. Metaphisicæ cap. 16. perfectum sit id, extra quod non est acipere aliquam sui partem, seu cui nihil deest; imperfectum verò, cuius aliqua pars desideratur: consequens est syllogismum intra propriam speciem esse quid perfectum: quandoquidem ei nulla præmissarum deest; enthymema verò, quid imperfectum: vt pote cui aliqua pars fuit amputata. Propter quod etiam appellatur syllogismus truncatus; & à Boetio definitur *esse orationem, in qua non omnibus præmissis positis, festinanter infertur conclusio.*

Per quod etiam patet secunda pars illius antecedentis: nam inductio: ex pluribus particularibus procedi ad vniuersale, à qua perfectione deficit exemplum; siquidem ex debilitate antecedentis singularis solùm colligit aliud singulare; cum tamen si adderentur alia, iam colligeret vniuersale, fieretque perfecta inductio; ergo ipsa, & exemplum re vera sortiuntur eandem formam, seu dispositionem argumentationis secundùm speciem, licet cum differentia explicata penes perfectum, & imperfectum.

Quòd autem syllogismus, & inductio inter se specie distinguantur, seu quòd habeant formas argumentationis essentialiter distinctas, docuit eleganter Aristot. lib. Prior. dicens: *Quodammodo opponitur inductio syllogismo, hic enim per medium probat extremum de tertio, illa verò per tertium probat extremum de medio. Natura igitur prior, & notior est syllogismus, qui fit per medium; nobis verò euidentior est, qui fit per inductionem.* Quibus verbis duo discrimina harũ argumentationũ tãgit Aristot. vt rectè notat Mas. vbi supra.

Primum est, in syllogismo procedi è toto ad partes, seu ab vniuersaliori ad magis particulares; in inductione verò à contra. (Quod, quomodo intelligendum sit, cap. sequenti explicabimus. Et hinc sequitur secundum, quòd scilicet in inductione procedimus ab his, quæ notiora sunt nobis nempe singularibus, quæ sensibus subiacent, ad vniuersalia, quæ sunt minus nota nobis, licet secundum se sint magis nota; in syllogismo verò contingit è contra. Maneat ergo duas istas argumentationes sortiri dispositiones essentialiter diuersas, & ex consequenti specificè inter se differre, vt magis constabit loco citato.

Inquires si hæc ita sunt, quare Dialectici communiter enumerant quatuor species argumentationis?

¶ Huius solutio sumi potest ex doctrina Arist. loco citato Poster. Vbi docet syllogismum, & inductionem propriè esse argumentationes Dialecticas, eo quod ipsis acquiratur vera cognitio scientifica. Enthymema verò & exemplum propter sui imperfectionem magis ad Retoricam pertinere. De quo videri potest D. Tho. ibidem lectione 1. Vt ergo Dialectici distinguant argumentationes, sibi familiares ab his, quæ magis Rhetoricæ accommodantur: simúlque explicent, tum illarum perfectionem, & vim inferendi; tum etiam istarum defectum, & imperfectionem: ideo illas seorsim enumerant: etiam si non omnino distinguantur, vt explicatum est. Per quod patet ad id quod ex communi modo loquendi Dialecticorum adducitur pro contraria sententia.

Ad rationem autem neganda est minor: neque enim enthymema, & syllogismus habẽt definitiones essentialiter diuersas; sed tantùm accidentaliter, seu materialiter, ad modum quo puer, & vir habent diffinitiones diuersas intra speciem hominis. Quod satis indicauit Arist. locis citatis; definiens enthymema, & exemplum per syllogismum, & inductionem.

¶ Ad confirmationem etiam negandum est antecedens: quia in re, est dispositio syllogismi, & enthymematis, & similiter inductionis, & exempli, vt patet ex probatione conclusionis, & constabit amplius cap. sequenti.

CAPVT II.

De legibus communibus argumentationum, vbi etiam specialiter de inductione.

TRes leges, omnibus argumentationibus communes, enumerant DD. Prima est: Ex antecedenti vero in bona argumentatione semper sequitur consequens verum, & similiter ex antecedenti possibili, contingenti, vel necessario semper sequitur consequens possibile, contingens, vel necessarium. Ratio est: quia antecedens habet rationem causæ, respectu consequentis; causa autem non impedita producit effectum sibi similem: ergo in bona argumentatione, quæ assimilatur causæ non impeditæ, ex vero semper sequitur verum: ex possibili, possibile; ex contingenti, contingens; & ex necessario; necessarium.

Secunda lex; Ex antecedenti falso in bona consequentia aliquando sequitur verum, vt *Petrus est equus: ergo est animal*; aliquando falsum, *Petrus volat: ergo habet alas.* Quòd ex falso possit sequi falsum, nullum debet esse dubium; quòd autem ex falso sequatur aliquando verum, non sic est intelligendum, quasi præmissæ falsæ influant veritatem in conclusionem, sintque causæ talis veritatis: cum impossibile sit causam producere virtute propria effectum perfectiorem se: sed sensus est, præmissas alias falsas posse disponi, vt ex ipsis sequatur consequens, quod aliunde est verum, & non propter ipsas præmissas Quod aliter, licet non ita propriè, explicant alij asserentes; quando ex falso sequitur verũ, ex vi quidem

dispositionis, seu formæ non sequi veritatem consequentis, sed consequentiæ.

Ex his duabus regulis colliguntur duo modi arguendi: bene enim valet in argumentatione legitima: antecedens est verum: ergo consequens est verum: & similiter consequens est falsum: ergo antecedens est falsum: cùm enim ex vero semper sequatur verum, vt dictum est; numquam falsum sequetur ex vero; atque ita semper sequetur ex falso.

Non autem valet; consequens est verum: ergo antecedens est verum: neque similiter, antecedens est falsum: ergo consequens est falsum: quia ex falso, vt diximus, aliquando sequitur verum, aliquando falsum.

Tertia lex: in bona argumentatione semper conclusio sequitur debiliorem partem: hoc est, si aliqua præmissarum est particularis, & si aliqua præmissarum est negatiua, conclusio debet esse negatiua; vt cernitur in hac argumentatione: *Nullum animal est lapis, aliquis homo est animal: ergo aliquis homo non est lapis.*

Ratio est: quia duæ præmissæ sunt quasi duæ causæ subordinatæ, respectu conclusionis; in causis autem subordinatis effectus sequitur debiliorem: vt patet in sole, & aliis causis vniuersalibus, quæ cum causis particularibus debilibus operantur debiliter, cum fortibus verò fortiter.

His explicatis: cum enthymema, & exemplum ad syllogismum, & inductionem reducantur, & ex consequenti in rei veritate duæ tantùm sint species argumentationis, vt explicatum est; de ipsis deinceps agimus, & priùs de inductione in hoc capite, quia pauca sunt circa illam aduotanda: deinde verò in sequentibus de syllogismo, qui longiorem postulat disputationem.

Vt autem propria inductionis ratio meliùs percipiatur, aduertendum est ipsam non distingui essentialiter à syllogismo penes hoc, quod iste descendat ab vniuersali ad particulare: illa verò è contra ascendat à particulari ad vniuersale, vt videntur sonare verba Aristot. cap. præcedenti adducta: quoniam, vt posteà dicemus, tam ascensus, quàm descensus pertinent ad inductionem. Sed adæquata, & essentialis eorum differentia sumitur ex propria, & peculiari forma, seu dispositione vtriusque. Etenim in syllogismo extremitates vniuntur cum medio in præmissis; ex vi cuius vniuntur inter se in conclusione: ac proinde ibi propriè datur medium vniens extrema. Quod significauit Aristot. loco citato, dicens: syllogismum per medium probare extremum de tertio, id est, de alio extremo.

At verò forma, seu dispositio inductionis valdè diuersa est. Neque enim ibi propriè dantur extrema inter se vnita, quæ priùs coniungerentur cum aliquo medio: sed loco plurium terminorum singularium, qui sunt in antecedenti, ponitur in consequenti terminus communis æquiualens, quod est ascendere: vel è contra loco termini communis, qui est in antecedenti; ponuntur in consequenti termini inferiores æquiualentes, quod est descendere.

Vnde propria inductionis dispositio præcisè consistit in eo, quòd substituatur in consequenti propositio æquiualens antecedenti; absque speciali illo, & proprio artificio, qui cernitur in syllogismo, & hæc est propria, & essentialis eorum differentia, vt satis ex dictis patet.

Cæterùm, quia illa est in syllogismo frequentiùs vtimur medio superiori, vel saltem æquali, & raro inferiori: è contra verò inductione sæpius ascendimus à singulari ad vniuersale, quàm descendamus, ideò Aristot. vbi supr. & alij Dialectici ab eo, quod frequentius accidit in his argumentationibus, solent denominare illas, asserentes in syllogismo procedi à toto ad partes, seu ab vniuersalibus ad minùs vniuersalia; in inductione verò è contra. Propria tamen, & essentialis differentia est quam assignauimus.

Hinc iam fit propriam rationem inductione æquè inueniri, siue cum ascendimus à singularibus ad vniuersale, siue cum è contra descendimus ac proinde vtrumque modum ratiocinationis verè contineri sub hac specie argumentationis. Quæ cum ascendimus, appellatur ascensus, seu inductio, cum verò descendimus, vocatur descensus, seu reductio; licet iam in communi vsu loquendi vtraque appelletur inductio.

Hoc supposito, plures regulas multiplicant Auctores pro modis arguendi in ascensu, & descensu: quas tamen facilè comprehendet, qui nouerit supra adducta de suppositione terminorum. Si ergo terminus supponat distributiuè; descendum est à propositione vniuersali ad plures singulares copulatiuè, vel ad vnam de copulatu extremo, & verbo singulari sic: *Omnis homo est animal: ergo hic homo est animal, & hic homo est animal, &c.* vel sic, ergo *hic homo, & hic homo, &c. est animal.* Ascensus verò debet fieri è contra. Si autem terminus supponat collectiuè; tunc ascendendum vel descendendum est copulatim sic: *Omnes Apostoli sunt 12. ergo hic Apostolus, & hic Apostolus, &c. sunt 12.* vel è contra. Si verò terminus supponat determinatè; descendum est à propositione particulari ad plures singulares disiunctiuè, vel ad vnam de disiuncto extremo hoc modo: *Aliquis homo est albus: ergo hic homo est albus, vel hic homo est albus, &c.* vel sic: *ergo hic homo vel hic homo, &c. est albus.* Ascensus verò fit è contra. Tandem, si terminus supponat confusè, eodem modo descenditur à termino confuso ad singulares disiunctiue; & ascenditur è contra. Quæ omnia satis constant ex dictis loco citato.

CAPVT III.

DE SYLLOGISMO, ET triplici eius figura.

Arist. 1. Prior. c. 1. definit syllogismum dicens: *Syllogismus est oratio in qua, quibusdam positis, aliud quidam diuersum ab his, quæ posita sunt, necessariò accidit: eò quòd hæc sunt.* Quorum verborum sensus est, quem iam explicuimus, scilicet syllogismum esse argumentationem, in qua concluditur vnio extremitatum inter se, ex vi vnionis factæ cum medio in præmissis. Per quod satis ostenditur perfectio syllogismi: cum enim intra se contineat medium, cum quo vniuntur extremitates: ex propria dispositione habet vim inferendi, neque indiget aliquo alio termino extra se posito ratione cuius concludat, sicut indiget inductio. Quod explicuit optimè Arist. ibidem subdens: *Dico autem, eò quòd hæc sunt propter hæc euenire: ac propter hæc euenire intelligo nullo externo termino opus esse, vt sit necessaria consequutio.*

Cum autem syllogismus sit quoddam compositum rationis: habet suam quasi materiam, & formam. Materia est duplex: alia proxima, scilicet propositiones, ex quibus immediatè componitur; & alia remota, nempè termini ipsi immediatè componentes propositionem, mediatè verò syllogismum. Hi autem termini in quolibet syllogismo sunt tres, ex quorum combinatione formantur tres propositiones, quæ necessariò repetiuntur in vnoquoque syllogismo; & consequenter quilibet terminus bis repetitur, habetque suum peculiare nomen; nam ille, qui bis repetitur in præmissis, appellatur *medium:* ex aliis verò duobus is, qui iungitur cum medio in maiori

maiori, vocatur *maior extremitas*; quæ verò in minori, dicitur *minor extremitas*. Quæ omnia patent in hoc syllogismo; *omnis homo est animal; Petrus est homo: ergo Petrus est animal*: vbi ipsæ propositiones sunt materia proxima, & tres illi termini, *homo animal, Petrus*, materia remota, ex quibus, *homo*, est medium: quia bis repetitur in præmissis: *animal*, est maior extremitas: quia iungitur in maiori cum homine: & tandem, *Petrus*, est minor extremitas: quia in minori iungitur cum eodem homine.

Forma verò syllogismi est illud artificium, seu dispositio propositionum. Quæ etiam est duplex, secundùm quod correspondet duplici materiæ explicatæ. Prima correspondet terminis, & appellatur figura syllogismi, quæ potest definiri sic: *Figura syllogismi est apta dispositio terminum secundum subiectionem, vel prædicationem*. Secunda correspondet propositionibus, & appellatur modus: & ideò solet definiri sic: *Modus syllogismi est apta dispositio propositionem secundum affirmationem, vel negationem; vniuersalitatem, vel particularitatem.*

Quia ergo recta combinatio medij cum extremitatibus, in qua consistit ratio figuræ, potest esse triplex; triplex etiam datum figuram vel medium in maiori subiicitur, & in minori prædicatur: & sic est prima: vel in vtraque prædicatur; & sic est secunda: vel in vtraque subiicitur; & sic est tertia. Quod ostendit ille versus.

¶ *Sub præ, prima: secunda, bis præ: tertia, bis sub.*

Ex his autem figuris prima est nobilior: quia ibi medium habet propriam sedem, situm, seu positionem medij & verè mediat, quando in vna subiicitur, & in alia prædicatur. Secunda verò dignior est tertia: quia in illa medium habet digniorem locum propositionis, cum sit prædicatum. Tertia verò est omnium infima, quia ibi medium sortitur infimum locum propositionis, cum sit subiectum. Quod explicuit Arist. vbi sup. dicens: *Medium in prima figura esse positione medium; in secunda, positione primum; in tertia verò, positione vltimum.*

Vtrùm autem detur alia quarta figura, possitvè fieri recta combinatio, si medium prædicetur in maiori, & in minori subiiciatur; res est controuersa inter Doctores propter Galenum, de quo quamuis in scriptis eius, quæ nunc extant talis sententia non inueniatur, Auerroes prima Priorum, capite octauo testatur posuisse quartam figuram. Quam quidem esse admittendam potest suaderi: quia in hac argumentatione: *Omnis homo est animal; omne animal est sensibile: ergo aliquid sensibile est homo*, & similibus, datur recta combinatio terminorum, vt patet: & tamen ibi medium prædicatur in maiori, & in minori subiicitur: ergo figura, quæ indè resultat est recta; & ex consequenti datur quarta figura.

Hanc quæstionem contra Medicos tractant Dialectici libro 1. Priorum: pro qua videri possunt Masius ibidem quæstione 6. Conimbr. c. 7. quæst 1. & aliis. ¶ Breuiter tamen cum Aristotele, & communi consensu Dialecticorum dicendum est non dari quartam figuram. Fundamentum est: quia in quacumque figura, quando syllogismi concludunt directè, maior extremitas debet in conclusione prædicari de minori, nulla alia ratione; nisi quia illa extremum superius, quod continendo medium, continet consequenter aliud extremum inferius, scilicet minorem extremitatem; ac proinde necesse est maiorem extremitatem in præmissis talem habere positionem, seu situm, vt possit continere minorem: hunc autem nequaquam haberet, si maior extremitas esset subiectum; & minor prædicatum, vt patet: cum subiectum non contineat, sed potius continetur à prædicato: ergo talis dispositio, seu combinatio, ex qua resultat quartâ figura, ex se non est apta, neque congrua forma syllogistica.

Dices: saltem admittenda erit hæc figura, si semper minor extremitas prædicetur in conclusione de maiori, vt cum dicitur: *omnis homo est animal, omne animal est sensibile, ergo omnis homo est sensibilis*: Cuius etiam sunt mille alia exempla: estque forma arguendi valde vsitata inter disputandum.

Respondetur imprimis omnino repugnare, dari figuram, congruam in qua conclusio non possit esse directa. Et ratio est euidens: nam ideò syllogismi indirectè concludentes sunt boni: quia per conuersionem conclusio indirecta potest fieri directa, vt infra videbimus: ergo impossibilis est figura, cui repugnet habere conclusionem directam. Deinde addendum est ideò in exemplo argumenti, & aliis eiusdem formæ, quibus passim vtimur, conclusionem rectè sequi ex præmissis: quia in rei veritate est directa, & syllogismus re vera est prima figurà, quamuis in voce habeat transpositas præmissas: nam quæ ibi ponitur pro minori, in rei veritate est maior; vt patet, si transponendo illas, absque aliqua alia mutatione dicas: *Omne animal est sensibile, omnis homo est animal: ergo omnis homo est sensibilis*. Vnde tandem fit quartam figuram, vel non dari, vel non distingui à prima.

Per quod patet ad argumentum in contrarium adductum; ille enim syllogismus re vera est in prima figura, & concludit indirectè in *baralipton*; habet tamen transpositas præmissas, vt dictum est.

CAPVT IV.

DE REGVLIS TAM COMMVNIbus trium figurarum quam specialibus vniuscuiusque.

Antequam ad singulos vniuscuiusque figuræ modos explicandos descendamus, oportet tradere, tum generales regulas ad cognoscendam bonitatem consequentiæ in quacunque figura, tùm etiam speciales vniuscuiusque, quæ ex illis communibus deriuantur. Pro quo sciendum est totam artem syllogisticam inniti duobus principiis. Primum est: *Quæcunque sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se*: id est, quando aliqua duo perfectè, completè, & adæquatè vniuntur cum aliquo tertio, seu medio; necesse est, vt vniantur inter se. Et hoc principium deseruit syllogismis concludentibus affirmatiuè.

Secundum principium est: *Quæcunque sunt eadem inter se, distinguuntur vni tertio, seu ab vno tertio*, id est, quando aliqua duo perfectè, & completè vniuntur inter se, si vnum illorum distinguitur ab aliquo tertio, necesse est distingui & aliud. Quod principium deseruit syllogismis concludentibus negatiuè. Sunt autem hæc principia per se nota: quia innituntur vniuersalissimo illi principio: *Quodlibet est vel non est*, quod ex terminis ipsis est manifestum.

His autem duobus principiis innituntur alia duo in Dialectica valde vsitata, quæ à præcedentibus solum distinguntur penes hoc, quòd illa sumuntur in ordine ad esse; hæc verò, in ordine ad prædicari; appellanturque ab Arist. & à Dialecticis; *dici de omni*; & *dici de nullo*. Dici de omni reddit hunc sensum: quidquid vniuersaliter affirmatur de subiecto, affirmatur etiam de quocumque contento sub subiecto. Dici verò de nullo, reddit hunc sensum: quidquid vniuersaliter negatur de subiecto, negatur etiam de quocumque contento sub subiecto. Et per hæc principia probant Dialectici omnes syllogismos.

vt postea videbimus. Indéque deducuntur sequentes leges, seu regulæ ad iudicandum de bonitate consequentiæ in quacumque figura.

Prima regula generalis. Medium in aliqua saltim præmissarum debet distribui, vt sic perfectè possit coniungi, vel disiungi ab extremitatibus, aliàs non darentur tunc dici de omni, vel dici de nullo. (Non loquimur modò de syllogismo singulari, seu expositorio, de quo infra) Propter quod ex puris particularibus, nihil sequitur in quacumque figura ex vi illationis; non enim valet; *aliquis homo est animal: aliquis equus est animal: ergo aliquis equus est homo*, Potest autem aliquando sequi ratione materiæ: vt *aliquod animal est substantia, aliquis homo est animal; ergo aliquis homo est substantia*.

Secunda regula. In conclusione non debet distribui aliquis terminus, qui non fuerit distributus in præmissis Quæ doctrina fundatur in illa generali supra capite 2. tradita, quòd scilicet conclusio semper debet sequi debiliorem partem: inde enim fit nihil debere esse in conclusione, quod excedat virtutem præmissarum, ac proinde quemcumque terminum non distributum in præmissis, non debere distribui in conclusione: aliàs talis terminus provt est in conclusione, excederet se ipsum, vt est in præmissis.

Tertia regula. Ex puris negatiuis nihil sequitur in quacunque figura. Ratio est manifesta: quia ex hoc præcisè, quòd aliqua duo distinguantur à quodam tertio, non sequitur distinguantur à quodam tertio, non sequitur distingui, aut identificari inter se: siuè enim duæ res sint inter se maximè eædem, vel diuersæ, possunt nihilominus esse omnino disparatæ respectu alicuius tertij, vt patet: ergo ex eo quòd aliqua duo disiungantur ab aliquo tertio, non sequitur ipsa disiungi, aut identificari inter se. Et propterea non valet hæc consequentia: *nullus homo est irrationalis: nullus equus est homo: ergo nullus equus est irrationalis*.

Quarta regula. Medium sub ratione medij non debet intrare conclusionem. Ratio est: quia quilibet terminus bis tantùm ponitur in syllogismo; sed medium iam est positum bis in præmissis: ergo non potest iterum poni in conclusione. Poterit tamen aliquando intrare, si fiat etiam extremitas: vt cum dicitur: *omnis homo est animal; sed homo est homo: ergo homo est animal*.

Quinta tandem regula generalis est, quòd tam in medio, quàm in extremitatibus, non varientur proprietates terminorum, excepta suppositione, quæ prouenit à signis. Vnde tam medium quàm extremitas non debent esse termini æquiuoci; vel in vna propositione ampliari, & in alia restringi; &c. Ratio est; quia iam in rei veritate non essent tres termini in syllogismo, sed quatuor, si vnus diuerso modo supponeret, ampliaretur, &c.

Ex his generalibus legibus, seu regulis deducuntur aliæ particulares pro vnaquaque ex tribus figuris. Sit ergo pro prima figura prima lex, quæ est sexta in ordine: quòd in quocumq; syllogismo primæ figuræ, directè concludente; vt consequentia sit bona, maior non debet esse particularis, neq; minor negatiua: quia vel medium non distribueretur in præmissis; vel in conclusione distribuetur aliquis terminus, qui non esset distributus in præmissis, contra primam & secundam regulam generalem supra traditam; vt patet ex his syllogismis; *aliquod animal est homo: omnis equus est animal: ergo aliquis equus est homo*. Vbi *animal*, quod medium, in neutra præmissa distribuitur: item in hoc, *omnis homo est animal: nullus equus est homo: ergo nullus equus est animal*, vbi *animal*, quod est maior extremitas, distribuitur in conclusione; cum tamen non fuerit distributum in præmissis.

Diximus hanc regulam intelligendam esse, quando syllogismus concludit directè iuxta infra dicenda: quia si conclusio sit indirecta, potest aliquando maior esse particularis; & etiam minor, negatiua, quia nunc cessant defectus assignati: vt patet in *fapesmo*, & *frisse somorum*, qui sunt modi vtiles primæ figuræ, indirectè concludentes, vt magis infra constabit.

Septima in ordine regula pro secunda figura est, quòd si ambæ præmissæ sint affirmatiuæ, nihil sequitur. Cuius ratio est; quia cum ibi medium sit prædicatum in vtraque præmissa, si vtraque est affirmatiua, in neutra distribueretur medium; vt patet in hoc syllogismo, *omnis equus est animal; omnis homo est animal: ergo omnis homo est equus*, Similiter si in eadem secunda figura maior sit particularis, nihil sequitur: quia iam in conclusione distribueretur aliquis terminus, qui non esset distributus in præmissis; vt patet si dicas, *aliquod animal est homo: nullus equus est homo: ergo nullus equus est animal*. Vbi *animal* distribuitur in conclusione, & non in præmissis.

Octaua tandem regula pro tertia figura est: quòd si minor sit negatiua, nihil sequitur: quia iam aliquis terminus distribueretur in conclusione: qui non esset distributus in præmissis; verbi gratia, *omnis homo est animal; nullus homo est equus, ergo nullus equus est animal*, vbi *animal* distribuitur in conclusinne, & non in præmissis. Et propter eandem rationem, conclusio in hac figura debet esse particularis; aliàs idem defectus accideret; si dicas, *omnis homo est animal; omnis homo est substantia: ergo omnis substantia est animal*, vbi *substantia* distribuitur in conclusione, & non in præmissis.

CAPVT V.

DE MODIS SYLLOGISMORVM in vnaquaque figura.

QVemadmodùm inter tres terminos syllogismi, nempe inter medium, & extremitates, quantum ad prædicationem, vel subiectionem quatuor combinationes, seu figuræ possunt formari: ex quibus tres sunt vtiles; quarta verò inutilis, vt supra probatum est: sit ex varia combinatione præmissarum, quantùm ad affirmationem, vel negationem; vniuersalitatem, aut particularitatem (in quo consistit modus syllogismi) quadraginta & octo modi formari possunt. Nam in qualibet figura, vniuersalitas, aut particularitas possunt quadrupliciter combinari in præmissis: primò, si vtraque sit vniuersalis: secundò, si vtraque sit particularis: tertiò, si maior sit vniuersalis, & minor particularis, & quartò, si maior sit particularis: & minor vniuersalis. Vnaquæque autem harum quatuor combinationum potest adhuc quadrupliciter variari, per affirmationem, & negationem, vt consideranti patebit: quatuor verò per quatuor multiplicata reddunt sexdecim: ergo in qualibet figura possibiles erunt decem & sex combinationes præmissarum, seu modi. Si autem sexdecim per tria, qui est numerus figurarum vtilium multiplicemus: inueniemus quadraginta & octo. Ex quo fit tribus figuris quadraginta & octo combinationes, seu modos formari posse.

Qui autem eorum sint vtiles, seu consistentes, aut bonæ consequentiæ; qui verò inutiles, seu inconsistentes, aut malæ consequentiæ, iudicandum est ex regulis capite præcedenti adductis. Illi enim modi erunt inutiles, quibus aliqua ex dictis regulis defuerit; illi verò erunt vtiles, qui omnes regulas seruauerint. Et hi sunt quatuor decim in tribus figuris quatuor in prima, scilicet, *barbara, celarēt, darij*

ferro:

ferro: alij quatuor in secunda, scilicet *cesare*, *camestres*, *festino*, *baroco*: & sex in tertia, scilicet *darapti*, *felapino*, *disamis*, *datisi*, *bocardo*, *ferison*. ¶ Vt autem hæc plenè percipiantur, antequam singulos hos modos vtiles explicemus, libet sequentem tabulam subiicere: vbi adductis exemplis omnium combinationum, seu modorum possibilium in vnaquaque figura, apparet manifestè, qui eorum, & quare sint vtiles: qui verò, & quare sint inutiles. Claritatis au[...] [...]tia vnamquamque combinationem præmissa[...] signamus per duas vocales ex illis quatuor: [...] quæ ostendunt quantitatem, & qualitatem pro[...] num iuxta dicta libro præcedenti, capite 7. [...] meliùs apparet dictas combinationes esse [...] non esse possibiles alias.

TABVLA COMBINATIONVM, SEV *modorum, qui fieri possunt in tribus figuris, ostendens, qui eorum sint vtiles, qui vero inutiles.*

IN PRIMA FIGVRA.

	Combinationes possibiles.	*Exempla*	*Iudicium.*	Modi vtiles.	
1	A A	*Omne animal est sensibile;* *Omnis homo est animal:* *Ergo omnis homo est sensibilis.*	¶ Modus vtilis, quia seruat omnes regolas, & omnium optimus: quia in digniori figura concludit optimam propositionem.	BAR BA RA	1
2	A E	*Omne animal est substantia;* *Nullus lapis est animal;* *Ergo nullus lapis est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ, & sextæ regulæ.		
3	A I	*Omne animal est sensibile;* *Aliquis homo est animal;* *Ergo aliquis homo est sensibilis.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	DA RI I	2
4	A O	*Omne animal est substantia;* *Aliquis lapis non est animal;* *Ergo aliquis lapis non est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ, & sextæ regulæ.		
5	E A	*Nullum animal est lapis;* *Omnis homo est animal;* *Ergo nullus homo est lapis.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	CE LA Rent	3
6	E E	*Nullus lapis est animal;* *Nullus homo est lapis,* *Ergo nullus homo est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		
7	E I	*Nullum animal est lapis;* *Aliquis homo est animal;* *Ergo aliquis homo non est lapis.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	FE RI O	4
8	E O	*Nullus lapis est animal;* *Aliquis homo non est lapis;* *Ergo aliquis homo non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		
9	I A	*Aliquod est animal est rationale;* *Omnis equus est animal;* *Ergo aliquis equus est rationalis.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & sextæ regulæ.		
10	I E	*Aliquod animal est substantia;* *Nullus lapis est animal.* *Ergo aliquis lapis non est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ, & sextæ regulæ.		
11	I I	*Aliquod animal est rationale;* *Aliquis equus est animal;* *Ergo aliquis equus est rationalis.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & sextæ regulæ.		
12	I O	*Aliquod animal est substantia,* *Aliquis lapis non est animal;* *Ergo aliquis lapis non est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ, & sextæ regulæ.		
13	O A	*Aliquod animal non est lapis;* *Omne animal est substantia;* *Ergo aliqua substantia non est lapis.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & sextæ regulæ.		
14	O E	*Aliquis lapis non est animal;* *Nullus homo est lapis;* *Ergo aliquis homo non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ, & sextæ regulæ.		
15	O I	*Aliquod animal non est rationale,* *Aliquis homo est animal;* *Ergo aliquis homo non est rationalis.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & sextæ regulæ.		
16	O O	*Aliquis lapis non est animal;* *Aliquis homo non est lapis;* *Ergo aliquis homo non est animal.*	¶ Modas inutilis defectu tertiæ, & sextæ regulæ.		

IN

IN SECVNDA FIGVRA.

	Combinationes possibiles.	Exempla.	Judicium.
17	A A	*Omnis homo est animal;* *Omne sensibile est animal;* *Ergo omne sensibile est homo.*	¶ Modus inutilis defectu prim & septimæ regulæ.
18	A E	*Omnis homo est rationalis;* *Nullus equus est rationalis;* *Ergo nullus equus est homo.*	¶ Modus vtilis:quia seruat omr regulas.
19	A I	*Omne animal est substantia,* *Aliquis lapis est substantia;* *Ergo aliquis lapis est animal.*	¶ Modus inutilis defectu prim & septimæ regulæ.
20	A O	*Omnis homo est animal;* *Aliquis lapis non est animal;* *Ergo aliquis lapis non est homo.*	¶ Modus vtilis:quia seruat omr regulas.
21	E A	*Nullus equus est rationalis.* *Omnis homo est rationalis;* *Ergo nullus homo est equus.*	¶ Modus vtilis:quia seruat omr regulas.
22	E E	*Nullum animal est lapis;* *Nullus homo est lapis;* *Ergo nullus homo est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tert regulæ.
23	E I	*Nullus lapis est animal;* *Aliquis homo est animal.* *Ergo aliquis homo non est lapis.*	¶ Modus vtilis:quia seruat omr regulas.
24	E O	*Nullum animal est lapis;* *Aliquis homo non est lapis;* *Ergo aliquis homo non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tert regulæ.
25	I A	*Aliquis equus est animal;* *Omnis homo est animal;* *Ergo aliquis homo est equus.*	¶ Modus inutilis defectu prim & septimæ regulæ.
26	I E	*Aliqua substantia est homo:* *Nullus lapis est homo:* *Ergo aliquis lapis non est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu secu dæ regulæ.
27	I I	*Aliquis equus est animal:* *Aliquis homo est animal:* *Ergo aliquis homo est equus.*	¶ Modus inutilis defectu prim & septimæ regulæ.
28	I O	*Aliqua substantia est homo:* *Aliquis lapis non est homo:* *Ergo aliquis lapis non est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu secu dæ regulæ.
29	O E	*Aliqua substantia non est animal:* *Omnis lapis non est animal·* *Ergo aliquis lapis non est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu seci dæ regulæ.
30	O I	*Aliqua substantia non est animal:* *Nullus lapis est animal:* *Ergo aliquis lapis non est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu sec dæ, tertiæ, & septimæ regulæ.
31	O I	*Aliqua substantia non est animal:* *Aliquis homo est animal:* *Ergo aliquis homo non est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu sec dæ regulæ.
32	O O	*Aliquod animal non est lapis:* *Aliquis homo non est lapis;* *Ergo aliquis homo non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu ter regulæ.

IN

IN TERTIA FIGVRA.

	Combinationes possibiles.	Exempla	Judicium.	Modi utiles.	
33	A A	*Omne animal est sensibile;* *Omne animal est substantia;* *Ergo omnis substantia est sensibilis.* Vel *Ergo aliqua substantia est sensibilis.*	¶ Si inferatur conclusio vniuersalis, redditur inutilis hic modus defectu 2. regulæ; quis defectus cessat, si conclusio sit particularis, & tunc est modus vtilis, quia seruat alias regulas.	DA RAP TI.	9
34	A E	*Omne animal est substantia;* *Nullum animal est lapis;* *Ergo nullus lapis est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ, & octauæ regulæ.		
35	A I	*Omne animal est substantia;* *Nullus animal est lapis;* *Ergo aliquod rationale est substantia.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	DA TI SI.	10
36	A O	*Omne animal est substantia;* *Aliquod animal non est equus;* *Ergo aliquis equus non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ, & octauæ regulæ.		
37	E A	*Nullum animal est lapis;* *Omne animal est substantia;* *Ergo nulla substantia est lapis.* Vel *Ergo aliqua substantia non est lapis.*	¶ Si inferatur conclusio vniuersalis, redditur inutilis hic modus defectu 2. regulæ; qui defectu cessat, si conclusio sit particularis, & tunc est modus vtilis: quia seruat alias regulas.	FE LAP TON	11
38	E E	*Nullus lapis est animal;* *Nullus lapis est homo;* *Ergo nullus homo est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		
39	E I	*Nullus lapis est animal;* *Aliquis lapis est substantia;* *Ergo aliqua substantia non est animal.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	FE RI SON.	12
40	E O	*Nullus lapis est animal.* *Aliquis lapis non est homo;* *Ergo aliquis homo non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		
41	I A	*Aliquod animal est rationale:* *Omnis animal est substantia:* *Ergo aliqua substantia est rational.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	DI SA MIS.	13
42	I E	*Aliquod est animal substantia:* *Nullus animal est lapis:* *Ergo aliquis lapis non est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ, & octauæ regulæ.		
43	I I	*Aliquod animal est rationale:* *Aliquod animal est hinnibile:* *Ergo aliquod hinnibile est rational.*	¶ Modus inutilis defectu primæ regulæ.		
44	I O	*Aliquod animal est substantia:* *Aliquod animal non est lapis:* *Ergo aliqua lapis non est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & octauæ regulæ.		
45	O A	*Aliquod animal non est lapis:* *Omne animal est substantia:* *Ergo aliqua substantia non est lapis.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	BO CAR DO.	14
46	O E	*Ali. uus lapis non est animal;* *Null. lapis est homo:* *Ergo aliquis homo non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ, regulæ.		
47	O I	*Aliquod animal non est rationale:* *Aliquod animal est homo:* *Ergo aliquis homo non est rationalis.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, regulæ.		
48	O O	*Aliquis lapis non est animal:* *Aliquis lapis non est homo;* *Ergo aliquis homo non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ, & sextæ regulæ.		

Pro

Pro quorum maiori intelligentia prius aduertendum est in harum combinationum exemplis seruatam esse doctrinam generalem cap.2. traditam, quòd scilicet conclusio debet sequi debiliorem partem; & propterea, semper quod aliqua præmissa erat particularis, aut negatiua, intulimus conclusionem particularem, aut negatiuam; ne ex hac parte esset defectuosa consequentia. Si quis autem pro libito suo in prædictis exemplis existente aliqua præmissa particulari, aut negatiua, colligeret conclusionem vniuersalem, aut affirmatiuam; manifestè destrueret artificium syllogismi; ac proinde non oporteret quærere alium defectum, vt per se patet.

Secundò notandum est ex doctrina Aristot.2. lib. Prior. cap.1. quòd quia in propositione vniuersali, tam affirmatiua, quam negatiua continetur sua particularis; quippe cum repugnet vniuersalem esse veram, quando aliqua particularis est falsa; ideò in quocumque modo vtili, vbi rectè concluditur propositio vniuersalis, potest etiam rectè concludi sua particularis; neque opus fuit huius exempla adducere. Quia tamen potest è contra contingere, aliquam propositionem particularem esse veram; cum tamen vniuersalis sit falsa; ideò etiam potest accidere, aliquam consequentiam esse malam, si inferatur propositio vniuersalis; esse autem bonam, quando infertur conclusio particularis, sicque contingit in duobus modis tertiæ figuræ, scilicet *darapti*, & *felapton*, vt notauimus in tabula: propter quod vtramque propositionem eandem intulimus.

Tertiò notandum est syllogismum posse dupliciter concludere, scilicet directè, & indirectè: tunc concludit directè, quando in conclusione maior extremitas prædicatur de minori: sic enim vtraque habet situm sibi debitum, & naturalem. Tunc verò concludit indirectè, quando è contra minor extremitas in conclusione prædicatur de maiori; quia in tali casu quasi extrahuntur à proprio loco, & inuertitur ordo, quem inter se debent seruare extremitates.

Igitur in omnibus exemplis suprapositæ tabulæ, intulimus conclusionem directam: quia hæc est, quæ per se primò sequitur ex præmissis, & per cuius conuersionem formatur conclusio indirecta, vt per se patet; ideò repugnat, si modus concludens directè est inutilis, eundem indirectè concludentem esse vtilem, vt proportionabiliter de quarta figura suprà cap. 3. dicebamus. Quo fit, vt in omnibus modis inutilibus suprà assignatis consequentia sit mala, siue directè, siue indirectè concludant, quamuis aliquando ratione materiæ contingat conclusionem esse veram.

At verò: quia modi vtiles benè inferunt conclusionem directam, possunt etiam rectè concludere indirectè, quando talis conclusio est conuertibilis iuxta regulas conuersionis suprà traditas. Vnde: quia particularis negatiua non conuertitur, nec simpliciter, nec per accidens iuxta ibi dicta: ideò modi vtiles, in quibus conclusio est particularis negatiua, scilicet *ferio*, *festino*, *baroco*, *felapton*, *bocardo*, *ferison* non possunt concludere indirectè: quia iam minor extremitas distribueretur conclusione: cum tamen non esset distributa in præmissis, vt consideranti patebit.

His suppositis, vt ad modos vtiles explicandos descendamus, ex dictis planè sequitur, præter modos vtiles directè concludentes, (qui in tribus figuris tantùm sunt quatuordecim, vt constat ex tabula adducta) posse etiam formari alios vtiles indirectè concludentes: qui quamuis ab illis non omninò, aut essentialiter distinguantur; siquidem habent eandem combinationem præmissarum: distinguantur tamen tanquam perfectum, & imperfectum intra eandem speciem; vt per se patet.

Quod vt declararent Dialectici, constituerunt in prima figura, vltra quatuor primos modos, qui directè concludunt alios quinque indirectè concludentes, scilicet *baralipton*, *celantes*, *dabitis*, *fapesmo*, *frisesomorum*: quia tot sunt, qui ex illis quatuor prioribus formari possunt per conuersionem conclusionis, vt consideranti patebit. Non autem assignarunt modos indirectè concludentes in aliis duabus figuris: quia facilè potest vnusquisque illos colligere conuertendo conclusionem, vt explicatum est: & ita satis fuit apponere exempla in prima figura. Ex quo tandem fit omnes modos vtiles à Dialecticis assignatos in tribus figuris esse decem & nouem, qui his versibus continentur.

§ *Barbara, Celarent, Darij, ferio, Baralipton.*
§ *Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorum.*
§ *Cesare, Camestres, Festino, Baroco, Darapti.*
§ *Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.*

Primi nouem, qui duobus prioribus carminibus continentur, pertinent ad primam figuram. Ex quibus quatuor priores concludunt directè: alij verò quinque indirectè, vt explicatum est. Quatuor sequentes, qui continentur in tertio versu, scilicet *cesare*, *camestres*, *festino*, *baroco*, pertinent ad secundam figuram. Reliqui verò sex, scilicet *darapti*, & sequentes pertinent ad tertiam.

In vnoquoque autem modo inueniuntur saltem tres vocales, quæ correspondent tribus propositionibus syllogismi: prima maiori: secunda minori: & tertia conclusioni. Et denotant tales propositiones debere esse quantitatis designatæ per ipsas vocales; secundùm quod suprà lib.2. cap.7. explicuimus in illo versu, *asserit A. negat E. &c.* Quod si aliquando in his modis plures syllabæ inueniantur, trium tantùm priorum habenda est ratio: nam aliæ propter carminis metrum additæ sunt.

Tandem nota ex his 19. modis quatuor priores primæ figuræ appellari perfectos: quia sunt in digniori figura, & concludunt directè: alios verò quindecim dici imperfectos: vel, quia licet sunt in digniori figura, non tamen concludunt directè, vt sunt *baralipton*, *celantes*, *dabitis*, *fapesmo*, *frisesomorum*, vel quia, quamuis concludant directè, non tamen sunt in figura digniori, vt sunt alij restantes.

CAPVT VI.

DE PROBATIONE SYLLOGISMORVM perfectorum, & reductione imperfectorum.

Sicut ex varia terminorum habitudine resultant variæ proprietates eorum, & ex diuersa comparatione propositionum, diuersæ etiam illarum passiones: de quibus primo, & secundo libro disputabimus: ita etiam ex varia dispositione, tam terminorum quàm propositionum, quæ reperitur in syllogismis, oritur in eis, vt petant diuerso modo probari, seu reduci. Et ita probatio, & reductio habent rationem passionis respectu syllogismi: de quibus consequenter, post examinatam essentiam, & species illius, erit nobis in præsenti disputandum.

Quamuis ergo omnes modi enumerati sint vtiles, consequentia in illis facta, necessaria; ac proindè non possit negari: tamen quia in modis imperfectis non ita clarè cernitur vis illationis: ideò Dialectici inuenerunt artem, vt modos imperfectos ad perfectos reducerent; & hanc vocant reductionem. Quoniam autem posset aliquis eo proteruiæ deuenire, vt etiam negaret consequentiam in quatuor modis perfectis factam;

fectam videbitetiam tradiderunt artem ad probandam vim illationis eorum, non per reductionem ad alios modos euidentiores, qui nulli sunt; sed per duo illa principia lumine naturali nota, quibus innititur ars syllogistica, vt vidimus c.4. & hac appellant probationem.

Igitur ad quatuor capita reducuntur omnes propositiones: nam vel sunt vniuersales affirmatiuæ, vel vniuersales negatiuæ; vel particulares affirmatiuæ, vel particulares negatiuæ (sub particularibus enim comprehendimus singulares.) Et hæc quatuor genera propositionum concluduntur perfectè in quatuor primis modis: nam vniuersalis affirmatiua concluditur in *barbara*, vniuersalis negatiua in *celarent*: particularis, seu singularis affirmatiua, in *darij*; & particularis, seu singularis negatiua, in *ferio*. Quæ omnes consequentiæ, quamuis sint per se ipsas manifestæ, & euidenter bonæ: si tamen ab aliquo negentur probantur per duo principia supra posita. Nam duo modi affirmatiui, nempè *barbara*, & *darij* probantur per *dici de omni*: duo verò negatiui, scilicet *celarent*, & *ferio*, per *dici de nullo*.

Si quis ergo negauerit consequentiam huius argumenti in *barbara: omne animal est sensibile: omnis homo est animal: ergo omnis homo est sensibilis*, probatur per *dici de omni* sic: quidquid vniuersaliter affirmatur de subiecto, affirmatur etiam de omni contento sub illo, sed esse sensibile affirmatur vniuersaliter de animali in maiori; cum ipsa sit vniuersalis affirmatiua: ergo etiam debet affirmari de omni contento sub animali: at homo continetur sub illo in minori; cùm homo sit subiectum, & animal prædicatum: ergo sensibile debet affirmari de homine in conclusione. Ex quo patet quomodo per idem principium probetur consequentia facta in *darij*: si quidem minor, & conclusio istius modi sunt particulares contentæ sub vniuersalibus iam in *barbara* probatis.

Eodem modo probantur per *dici de nullo* consequentiæ factæ in duobus aliis modis negatiuis. Nam si quis neget hanc consequentiam in *celarent: nullum animal est lapis, omnis homo est animal: ergo nullus homo est lapis*, probatur per *dici de nullo* sic: quidquid vniuersaliter negatur de subiecto, negatur etiam de omni contento sub illo: sed lapis vniuersaliter negatur de animali in maiori, cum sit vniuersalis negatiua: ergo debet negari de omni contento sub animali, at homo continetur in minori sub animali: ergo de illo debet in conclusione negari lapis. Per quem modum probatur etiam ex eodem principio consequentia facta in *ferio*, cum minor, & conclusio sint particulares contentæ sub vniuersalibus probatis in *celarent*.

¶ Cognito, iam quomodo probentur immediatè per prima principia quatuor modi perfecti; explicandum superest, quomodò cæteri imperfecti ad illos reducantur, seu qua arte possit ex syllogismo imperfecto fieri perfectus: vt ita, qui negauerit consequentiam alicuius modi imperfecti, cogatur etiam illam negare in modo perfecto.

Dupliciter ergo potest fieri talis reductio. Primò, conuertendo ipsas propositiones syllogismi imperfecti, easque si opus sit transmutando. Et hæc dicitur reductio ostensiua: quia in eisdem propositionibus syllogismi imperfecti clariori, & perfectiori forma dispositis, ostenditur vis, & necessitas consequentiæ, sine eo quòd aliqua propositio de foris adducatur. Secundo modo potest fieri reductio deducendo aduersarium ad aliquod inconueniens, seu impossibile concedendum; nempè quòd admittens maiorem, & minorem syllogismi imperfecti, & negans consequentiam, teneatur concedere duas contradictorias simul veras; quod tamen est omninè impossibile, vt suprà vidimus. Et propterea hic modus conuincendi aduersarium appellatur reductio per impossibile.

Igitur vt syllogismi imperfecti ostensiuè reducantur ad perfectos, in primis inspicienda est litera consonans, qua incipit modus imperfectus: illa enim denotat reducendum esse ad modum perfectum eadem litera incipientem. Et ita *baralipton, baroco*, & similes reducuntur ad *barbara: celantes, cesare, &c. ad celarent*, & sic de aliis. Omnes enim incipiunt vna ex his quatuor consonantibus, B.C. D.F. quæ sunt literæ principiantes quatuor modos perfectos, vt patet.

Præter has autem consonantes initiales; reperiuntur aliæ quatuor intra ipsas dictiones modorum imperfectorum nempè S. P.M.C. Litera S. denotat propositionem significatam per vocalem antecedentem conuertendam esse simpliciter: P. conuertendam esse per accidens M. verò denotat commutandas esse præmissas, ita vt maior fiat minor, & èconuerso, seruata conuersione, quam aliæ literæ petunt. Et tandem C. in medio dictionis denotat modum illum, in quo inuenitur, non posse reduci ostensiuè, sed tantùm per impossibile: qui tantùm sunt duo, nampè *baroco*, & *bocardo*.

Reducamus ergo ostensiuè ad *ferio* syllogismum factum in *fapesmo*, qui est modus imperfectus primæ figuræ, intra quem omnes tres consonantes P. S. M. inueniuntur. P. quia sequitur post primam vocalem A, denotat maiorem quæ est vniuersalis affirmatiua conuertendam esse per accidens. Deindè S. quia sequitur post secundam vocalem E, denotat minorem, quæ est vniuersalis negatiua conuertendam esse simpliciter. Et tandem M. quæ est post duas vocales, denotat minorem iam conuersam ponendam esse pro maiori; & minorem etiam conuersam, pro minori. Quæ omnia clarè patent in hoc syllogismo.

¶ FA.	*Omnis animal est sensibile.*
¶ PES	*Nullus lapis est animal.*
¶ MO.	*Ergo aliquod sensibile non est lapis.*

In quo, si maior conuertatur per accidens, & minor simpliciter, posteàque transmutentur; infertur eadem conclusio in *ferio*: sic:

¶ FE	*Nullum animal est lapis.*
¶ RI	*Aliquod sensibile est animal.*
¶ O.	*Ergo aliquod sensibile non est lapis.*

Eadem proportione fit reductio ostensiua aliorum modorum imperfectorum ad perfectos, vt patebit consideranti literas suprà explicatas; & ideò non adducimus eorum exempla. Solùm est aduertendum in dictione significante vltimum modum primæ figuræ scilicet *frisesomorum* illam consonantem M. propter carminis metrum constitutam fuisse post tres priores syllabas; cùm tamen collocanda esset ante tertiam, sicut fit in *fapesmo, disamis*, & aliis: & ideò talis litera non est computanda inter syllabas inutiles: sed re vera significat transponendas esse præmissas, cum hoc sit necessarium ad reductionem illius modi, vt consideranti patebit.

¶ Reductio per impossibile fit hoc modo. Si contrarius, concessa maiori, & minori syllogismi imperfecti, neget consequentiam: inferenda est propositio contradictoria consequentiæ negatæ: ex qua, & ex altera præmissarum iam concessarum, fit syllogismus perfectus concludens propositionem contradictoriam, vel contrariam alterius præmissæ concessæ: ac proindè cogitur concedere duas contradicto-

rias

simul veras. Quamuis autem hac reductione possint reduci omnes modi imperfecti ad aliquem perfectorum; tamen specialiter hoc conuenit *baroco*, & *bocardo*, qui, vt vidimus, non possunt aliter reduci. Et ideò prius vtriusque reductionem specialiter explicabimus, addentes posteà generalem doctrinam pro reductione aliorum.

Baroco ergo, & *bocardo* reducuntur per impossibile ad barbara; cum hac tamen differentia, quòd *baroco* reducatur seruata maiori, & contradictoria conclusionis posita pro minori; ex quibus infertur contradictoria minoris iam concessæ: *bocardo* verò reducitur è contra seruata minori, & contradictoria conclusionis posita pro maiori; ex quibus infertur contradictoria maioris concessæ, vt patet in his exemplis.

¶ BA	*Omnis homo est animal.*
¶ RO	*Aliquis lapis non est animal;*
¶ CO.	*Ergo aliquis lapis non est homo.*

Si concessa maiori, & minori huius syllogismi, negetur consequentia; reducitur per impossibile ad barbara sic. Tale consequens est falsum; ergo sua contradictoria erit vera, scilicet omnis lapis est homo. Ponatur ergo hæc propositio pro minori, & retineatur maior præcedentis syllogismi: inde inferretur hæc consequentia: *Ergo omnis lapis est animal*, vt patet si dicas.

¶ BAR	*Omnis homo est animal.*
¶ BA	*Omnis lapis est homo;*
¶ RA.	*Ergo omnis lapis est animal.*

Cuius syllogismi maior iam concessa est in priori syllogismo; minor verò est contradictoria consequentiæ negatæ; & consequens vera. Ex his autem præmissis iam concessis infertur in barbara hæc propositio: *Omnis lapis est animal*; ergo tenetur aduersarius illam concedere; sed hæc contradictoria minoris in priori syllogismo concessæ, scilicet *aliquis lapis non est animal*: ergo cogitur concedere duas contradictorias simul veras.

Syllogismus etiam factus in *bocardo* reducitur per impossibile ad *barbara* (vt diximus) seruata minori, & contradictoria conclusionis posita pro maiori verbi gratia.

¶ BO	*Aliquis homo non est lapis;*
¶ CAR	*Omnis homo est rationalis;*
¶ DO.	*Ergo aliquod rationale non est lapis.*

Si neges hanc consequentiam: ergo eius contradictoria est vera, scilicet omne rationale est lapis. Ponatur ergo hæc propositio pro maiori: & minor præcedentis syllogismi retineatur pro minori: ex quibus inferetur hæc consequentia: *Ergo omnis homo est lapis*, vt patet si dicas.

¶ BAR-	*Omne rationale est lapis.*
¶ BA-	*Omnis homo est rationalis.*
¶ RA.	*Ergo omnis homo est lapis.*

Cuius syllogismi maior est concessa; cùm sit contradictoria consequentiæ supra negatæ: minor etiam est concessa in priori syllogismo: consequentia etiam necessariò concedenda est: cùm sit in *Barbara*; & tamen est contradictoria maioris in primo syllogismo concessæ: ergo conceduntur duæ contradictoriæ simul veræ.

¶ Explicata specialiter reductione per impossibile istorum modorum, breuiter explicandum est, quomodo generalis huius reductionis doctrina suprà tradita, cæteris modis imperfectis applicanda sit, seu qui eorum ad quos perfectos reducantur; & in quibus debeat seruari maior, & in quibus, minor.

Quod vt facilè comprehendatur, inuenerunt Dialectici, tres dictiones pro modis imperfectis trium figurarum, videlicet: *NESCIEBATIS. ODIEBAM. LÆTARE ROMANIS.*

Prima habet quinque syllabas, & correspondet quinque modis imperfectis primæ figuræ, ita vt prima, scilicet *Nes*, correspondeat primo modo imperfecto, scilicet *Baralipton*, secunda, scilicet *Ci*, correspondeat secundo modo imperfecto, scilicet *Celantes*; & sic de aliis.

Secunda dictio, nempe *Odiebam*, habet quatuor syllabas, & correspondet ordine explicato quatuor modis secundæ figuræ.

Et tandem tertia dictio scilicet *Lætare Romanis*, habet sex syllabas, correspondet eodem ordine sex modis tertiæ figuræ.

In his autem distinctionibus, quatuor illæ vocales A. E. I. O. significant quatuor modos perfectos. Nam A. significat *barbara*; quia ibi concluditur vniuersalis affirmatiua; E. significat *celarent*: quia ibi concluditur vniuersalis negatiua; I. significat *darij*: quia ibi concluditur particularis affirmatiua: & O. significat *ferio*: quia ibi concluditur particularis negatiua.

Vnaquæque ergo harum vocalium in qualibet syllaba suarum dictionum, denotat modum imperfectum correspondentem illi syllabæ reducendum esse ad modum perfectum significatum per eandem vocalem. Per quod patet, qui modi imperfecti ad quos perfectos sint reducendi.

Quando autem in reductione seruanda sit maior syllogismi imperfecti; & quando minor: & consequenter quando contradictoria consequentiæ negatæ debeat poni pro minori; quando verò pro maiori, explicant sequentes regulæ.

Prima est. Vt modi imperfecti primæ figuræ reducantur per impossibile; contradictoria conclusionis negatæ ponenda est pro maiori, & maior syllogismi imperfecti, pro minori. Excipitur tamen *celantes*, in quo minor syllogismi imperfecti ponitur pro maiori, & contradictoria conclusionis negatæ, pro minori. Hæc autem regula seruata, semper colligitur oppositum alterius præmissæ concessæ, quamuis non immediatè, sed facta conuersione simplici conclusionis, quæ infertur in syllogismo perfecto.

Vbi aduertendum est, quòd licet in reductione *baralipton*, & *fapesmo* solùm colligantur duæ contrariæ simul veræ; tamen ex eis possunt fieri duæ contradictoriæ simul veræ, iuxta dicta suprà lib. 3. cap. 6. Et idem dicendum est de *darapti*, & *felapton* in tertia figura, qui tantum concludunt duas contrarias simul veras.

Secunda regula pro secunda figura est, quòd in reductione retineatur maior syllogismi imperfecti, & contradictoria consequentiæ negatæ ponatur pro maiori vt patet in syllogismo supra facto in *baroco*: eodem enim modo reducuntur omnes alii modi eiusdem figuræ.

Tertia tandem regula pro tertia figura est; quod in reductione retineatur minor, & contradictoria consequentiæ negatæ ponatur pro maiori, vt ostendit syllogismus supra factus in *bocardo*. Qua etiam reducuntur omnes alij modi eiusdē figuræ, quorū exēpla facil quisque potest ex dictis formare: & ideo omittuntur.

Addendum est tamen has duas postremas regulas significari à Dialecticis illis carminibus.

¶ *Seruat maiorem, variásque secunda minorem.*
¶ *Tertia maiorem variat, seruátque minorem.*

CAPVT VII.

De aliis syllogismorum diuisionibus.

HVcusque egimus de iis, quæ syllogismo conueniunt ratione formæ, nam esse in tali, vel tali figura; in hoc vel illo modo, esseque sic, vel sic reducendum, pertinent ad formam syllogismi, de qua egit Aristoteles in libris de Priori resolutione. Quia verò in libris sequentibus disputauit etiam de syllogismo ratione materiæ: ideo in his institutionibus aliqua etiam breuiter attingenda sunt eorum, quæ syllogismo conueniunt ratione materiæ, nempe ratione propositionum, vel terminorum.

Primò ergo diuiditur syllogismus ratione materiæ proximæ, in affirmatiuum, & negatiuum. Ille est, cuius conclusio est affirmatiue; iste verò cuius conclusio est negatiua.

Prætereà secundò diuiditur in categoricum, & hypotheticu. Categoricus est, cuius omnes propositiones sunt categoricæ: hypotheticus verò, cuius plures, vel saltem aliqua propositio est hypothetica. Pro huiusmodi autem syllogismo plures solent adduci regulæ; sed melior, quæ tradi potest, est, vt attendatur ad vim illationis, quod satis ex dictis constabit vnicuique.

Tertiò diuidetur syllogismus ratione eiusdem materiæ proximæ in demonstratiuum, probabilem, & sophisticum, seu apparentem. Primus nomine incomplexo appellatur demonstratio, & constat propositionibus necessariis: secundus verò est, qui constat propositionibus probabilibus: tertius autem cuius propositiones apparent quidem veræ; cùm tamen sint falsæ. Est isti tres syllogismi solent aliis nominibus apppellari, posterioristicus, topicus, & elenchus: quia de illis disputat Aristot. in libris Posteriorum, Topicorum, & Elenchorum.

Quartò diuiditur syllogismus ratione materiæ remotæ in rectum, & obliquum. Rectus est, cuius omnes termini ponuntur in recto; obliquus verò, qui constat aliquo termino obliquo. Pro quo solent tradi aliquæ regulæ; hæc tamen sola sufficit, vt si quando in huiusmodi syllogismis aliqua fuerit difficultas, propositiones fiant in recto: & sic apparebit bonitas, vel malitia consequentiæ.

Quintò, & vltimò diuiditur syllogismus ratione eiusdem materiæ remotæ in communem, & singularem, seu expositorium. Ille est, cuius medium est terminus communis; iste verò, cuius medium est terminus singularis: vt si dicas, *Petrus est animal: Petrus est rationalis: ergo aliquod rationale est animal.*

Dicitur autem expositorius, seu sensibilis demonstratio: quia ad sensum explicat vnionem extremitatum inter se propter vnionem, quæ sentitur cum medio. Et huiusmodi syllogismus, licet possit fieri in tribus figuris, seruata semper affirmatione, vel negatione, quam designant modi; frequentiùs tamen & propriùs fit in tertia, in qua medium subiicitur: quia maximè proprium est terminorum singularium esse subiectum propositionis.

Est autem hîc aduertendum, quòd sicut in syllogismo communi, vt rectè concludat, debet medium perfectè distribui iuxta dicta sup. c. c. ita etiam ad bonitatem consequentiæ in syllogismo expositorio è contra requiritur medium esse perfectè singulare, & incommunicabile: si enim contingat aliquod singulare esse realiter communicabile multis, vt de facto est natura diuina iam habebit vim termini communis: & ex consequenti syllogismus expositorius inde confectus æquiualebit communi ex puris particularibus; ex quibus tamen nihil sequitur in quacunque figura ex vi illationis, vt ibidem diximus.

Qua ratione ista non est bona consequentia: *Hæc essentia diuina est Pater: hæc essentia diuina est Filius: ergo Filius est Pater*: quia propter realem communicabilitatem naturæ diuinæ, quantumuis ipsa singulariter designetur, habet vim termini communis: ac proinde talis syllogismus propriè non est expositorius; sed æquiualet communi ex puris particularibus. De quo latè disputant Theologi prima parte, quæstione vigesima octaua art. 3.

CAPVT VLTIMVM.

DE ARTE INVENIENDI mediorum.

DIfficilis semper visa fuit antiquis Dialecticis ars inueniendi medium ad syllogismos conficiendos in quacunque materia: propter quod illam sophistæ asinorum pontem nuncuparunt. Et quidem si secundùm quod ipsi docent tradenda esset, plures fortè periclitarentur.

E contra verò aliqui moderni per aliud extremum ab illa se facillimè expediunt, asserentes ad quamlibet propositionem probandam quærendam esse causam, cur prædicatum conueniat, vel repugnet subiecto: & ea inuenta, inuentum esse medium. In quo totam etiam se comprehendisse putant.

Pulchra sanè solutio. Id ipsum est, quod inquirimus: qua scilicet arte quæremus, & inueniemus in qualibet propositione causam, cur prædicatum conueniat, vel repugnet subiecto. Vt ergo breuiter rem hanc expendamus.

Imprimis statuendum est artem istam esse summè necessariam. Nam parum interest scire, quo modo extremitates debeant disponi cum medio, vt syllogismus fiat in modo, & figura: si ignoratur quodnam medium eligendum sit in vno quoque syllogismo. Et hoc est, quod in præsenti inuestigamus: proposita scilicet qualibet propositione, qua arte inueniemus medium ad illam rectè concludendam in aliquo syllogismo. De quo tractat optimè. D. Thomas in peculiari Opusc. de inuentione medij, quod est 50. in ordine Opusculorum.

Secundò, vt hæc materia comprehendatur: omnino oportet considerare, quis terminus dicatur *antecedens*; quis *consequens*; & quis, *extraneus*, seu *disparatus*.

Terminus ergo consequens dicitur ille, qui ex altero infertur: cuiusmodi sunt omnia prædicata superiora respectu inferiorum: benè enim valet, est homo: ergo est animal: ac proinde *animal* est terminus consequens respectu *hominis*.

Terminus antecedens est ille, qui alterum infert: & huiusmodi sunt omnia prædicata inferiora, respectu superiorum, vt patet in eodem exemplo: sicut enim *animal* est terminus consequens respectu *hominis*, quia infertur ex illo; ita *homo* est terminus antecedens respectu *animalis*: quia infert illud.

Termini verò conuertibiles vt *homo*, *rationale*, *risibile*, & similes simul sunt antecedentes, & consequentes: quia se inuicem inferunt, & inferuntur: ac proinde in syllogismis interdum sumuntur, qua ratione sunt antecedentes; interdum verò, qua ratione sunt consequentes. Tandem terminus extraneus, seu repugnans, est ille, qui non potest alteri inesse.

Hoc

Hoc, supposito, cùm quatuor sint genera propositionum, scilicet vniuersalis affirmatiua, vniuersalis negatiua, particularis affirmatiua, & particularis negatiua: quatuor regulis totam hanc materiam absoluemus.

Prima est. Ad concludendam propositionem vniuersalem affirmatiuam, sumendus est pro medio terminus, qui sit consequens, respectu talis propositionis, & antecedens, respectu prædicati.

Verbi gratia, si velis syllogizare hanc propositionem, *omnis homo est substantia*: congruum medium erit *animal*; quod est consequens ad subiectum, scilicet *hominem*: cùm inferatur ex illo; & antecedens ad prædicatum, scilicet *substantiam*: cum inferat illam: atque ita dices, *Omne animal est substantia: omnis homo est animal: ergo omnis homo est substantia.*

Cuius rationem reddit optimè Diuus Thomas vbi supra: quia vniuersalis affirmatiua tantùm potest concludi in primo modo primæ figuræ, scilicet *barbara*: in quo cùm medium vniuersaliter subiiciatur in maiori; necessariò antecedit maiorem extremitatem, quæ est prædicatum conclusionis; cùm verò medium in minori prædicetur vniuersaliter de minori extremitate, quæ in conclusione est subiectum; necessariò consequitur illam: ergo quando propositio vniuersalis concluditur, medium debet esse consequens, respectu subiecti, & antecedens respectu prædicati.

Secunda regula. Ad inferendam propositionem vniuersalem negatiuam (quæ tantùm potest concludi in prima, & secunda figura) sumendus est pro medio terminus consequens ad subiectum, & extraneus, seu repugnans prædicato, si syllogismus conficiatur in *celarent*, & *cesare*; si verò conficiendus sit in *camestres*, debet sumi pro medio terminus repugnans subiecto, & consequens ad prædicatum.

Verbi gratia, si hæc propositio, *Nullus homo est lapis*, concludenda sit in *celarent*, aut *cesare* congruum medium erit *rationale*, quod est consequens ad hominem, & extraneum lapidi: & sic dices, *Nullum rationale est lapidis: omnis homo est rationalis: ergo nullus homo est lapis.*

Si autem eadem propositio concludenda sit in *camestres*, congruum medium erit *insensibile*, quod repugnat homini, & est consequens ad lapidem: & sic dices, *Omnis lapis est insensibilis: nullus homo est insensibilis: ergo nullus homo est lapis.*

Ratio autem huius est: quia in duobus modis prioribus, medium remouetur à maiori extremitate, & consequitur ad minorem, cùm prædicetur de ea: in tertio verò medium consequitur ad maiorem extremitatem, & remouetur à minori.

Tertia regula. Ad inferendam propositionem particularem affirmatiuam (quæ tantùm potest concludi in prima, & tertia figura) sumendus est pro medio terminus consequens ad subiectum, & antecedens ad prædicatum; si syllogismus fiat in prima figura; si verò conficiatur in tertia, medium debet esse terminus antecedens, tam respectu subiecti, quam respectu prædicati.

Verbi gratia, si hæc propositio, *aliquis homo est viuens*, syllogizanda sit in prima figura; congruum medium erit *sensibile*, quod est consequens respectu hominis, & antecedens respectu viuentis: & sic dices, *Omne sensibile est viuens, aliquis homo est sensibilis: ergo aliquis homo est viuens.* Cuius ratio est eadem, quæ adducta est in prima regula. Si verò syllogizanda sit in tertia figura; congruum medium erit *rationale*, quod est antecedens, tum respectu hominis; tum etiam respectu viuentis: & sic dices, *Omne rationale est viuens; aliquod rationale est homo: ergo aliquis homo est viuens.* Huius autem ratio est: quia in tertia figura medium est subiectum in vtraque præmissa, ac proinde debet antecedere vtramque extremitatem.

Quarta tandem regula. Ad inferendam propositionem particularem negatiuam (quæ concludi potest in tribus figuris) si syllogismus fiat in prima, sumendus est pro medio terminus consequens ad subiectum, & extraneus à prædicato.

Ratio est; quia ibi medium remouetur à maiori extremitate, & consequitur ad minorem, cùm prædicetur de ea. Qua etiam ratione idem obseruandum est, si syllogismus fiat in tertio modo secundæ figuræ, scilicet *festino*. Si verò syllogismus fiat in quarto modo secundæ figuræ, nempe, *Baroco*; medium debet esse terminus extraneus à subiecto, & consequens ad prædicatum.

Ratio est: quia ibi medium consequitur ad maiorem extremitatem: cùm prædicetur de ea; & repugnat minori, cùm remoueatur ab illa. Si autem syllogismus conficiatur in tertia figura; medium debet esse terminus antecedens ad subiectum, & extraneus prædicato.

Et ratio est: quia ibi medium subiicitur minori extremitati, & repugnat maiori: ac proinde antecedit illam, & est extraneus isti. Verbi gratia, si velis syllogizare hanc particularem negatiuam, *aliquis homo non est lapis*, & syllogismus conficiendus sit in prima figura; vel in tertio modo secundæ, scilicet *festino*; congruum medium erit *animal*: quia est terminus consequens respectu hominis, & extraneus respectu lapidis.

Si verò syllogismus conficiendus sit in *baroco*, congruum medium erit *insensibile*: quia est terminus extraneus ab homine, & consequens ad lapidem.

Et tandem si syllogismus conficiendus sit in tertia figura; congruum medium erit: *rationale*: quia est terminus antecedens, respectu hominis, & extraneus, respectu lapidis. Videatur Diuus Thomas Opusculo citato. Et hæc pro hoc libro, & institutionibus dixisse sufficiat.

F I N I S.

COLLEGII COMPLVTENSIS DISCALCEATORVM

Fratrum B. Mariæ de monte Carmeli,

DISPVTATIONES IN VNIVERSAM Aristot. Dialecticam.

Iuxta Angelici Doctoris D. Thomæ, & Scholæ eius doctrinam.

EIDEM COMMVNI MAGISTRO, ET Florentissimæ Scholæ dicata.

PROEMIVM.

EA est humani intellectus natura, ea nostri discursus condito, vt in quauis re indaganda, non solùm difficile, & cum labore versetur; sed & aliarum etiam rerum cognitione indigeat, aliisque doctrinis iuuetur: quare vnius rei notitia alteri emolumento esse solet. Sicut enim causæ sunt sibi inuicem causæ: ita disciplinæ sibi inuicem prosunt, se mutuò iuuãt, interdùmque ita inseparabiliter connectuntur: vt vnius notitia absque alterius cognitione haberi non poßit.

Hinc nascitur difficultas in scientiis addiscendis; si enim ea tantùm, quæ vnius sunt propria, præcisè tradas, neque aliena alta, etsi necessariò attingas: cùm absque illa haberi nequeant, doctrina procul dubiò claudicabit. Si verò ob Carybdim istam vitandam, omnia simul pertractare velis, æquèque in qualibet scientia de alienis, ac de propriis disputes: in Scyllam necessariò incides, fietque vt dum omnia insequeris, nihil integrè consequaris.

Cui periculo, quamuis scientiæ omnes subsint, subest tamen maximè Dialectica: vtpotè quæ omnibus modum præfiniens; ipsas intimè transcendit, in eis disputantibus disputat, & in eis definientibus ipsa definit. Quapropter speciali studio indiget, qui Dialecticam aggreditur, vt in propriis huius disciplinæ non deficiat, in alienis non excedat: ne ei contingat, quod pluribus euenit, quorum quidam breuitatis prætextu nobiliorem, & secretiorem Dialecticæ doctrinam prætermittunt: quidam verò ita Physicis, & Metaphysicis quæstionibus implicantur, vt sub Dialecticæ titulo Metaphysicam ipsam, aut Physicam tradidisse conuincantur. Vtrumque extremum vitare conabimur, semper veritati consulentes: quam vt plenè assequamur, in id toto conatu incumbemus, vt ab Angel. Doct. mente nec minimùm discedamus.

DISPVT.

DISPVTATIO PRIMA
Proœmialis.

OMNIVIS Doctorum visus, in qualibet scientia pertractanda, necessarium esse docet prolegomena quædam præmittere, quibus ipsius disciplinæ, quæ exponenda suscipitur, aliqualis notitia comparetur: ne quis (vt inquit Aristot.) Viam, quam ambulare incipit, ignorare videatur. Quatuor ergo, vt sumitur ex eodem Arist. 2. Post. cap. 1 de qualibet re inquiri possunt, & debent: an scilicet sit: quid sit: quis sit, seu qualis sit: & propter quid sit. Quare eadem nos de disciplina, quam aggredimur, præsenti Disputatione discutiemus.

QVÆSTIO PRIMA.

DE NOMINE, EXISTENTIA, INVENTIONE, ET dignitate Dialectica.

OMnia hæc ad quæst. *an sit* pertinent: & ideò simul à nobis pertractantur. Quia ergo, dum de rebus agitur, nominum rationem minimè contemnendam esse monet Plato in Cratylo: non abs re erit exponere, quibus vocabulis disciplina ista significetur. De quo præter Recentiores hîc, & initio Topicorum, disputant Alexander, Plato, Alcin & alij, quos referunt Conimbricens. in proœm. Logicæ qo. 4. art. 1. Duobus igitur vocabulis, omissis aliis, hæc scientia ab antiquis temporibus appellata est *Logica*, scilicet, & *Dialectica*. quæ licet tempore Aristot. ab ipsoque pro diuersis huius disciplinę partibus sumpta sint, vt notatunt Aphrodnæus, Auerroes, Marsilius, & Lemosius: iam tamen pro tota hac facultate, quæ methodum disserendi docet, indifferenter vsurpantur.

1. Deriuatur nomen Dialecticæ, à verbo Græco *diaλέγομαι*, *dialegomai*: quod, licet apud Ciceronem 3. de natura Deorum significet probaliter disputare; ac proindè pro parte Topica ab Arist. sępiùs vsurpetur; tamen apud eundem Arist. 4. Metaph. c. 4. idem significat, quod sermone vti: imò apud Cicer. 1. Academ. quæst. pro arte disserendi, tum definiendo, tum diuidendo, tum etiam argumentando vsurpatur. Vndè immeritò Aphrodis. 1. Topic. c. 1. ita parti Topicæ hoc nomen attribuit, vt asserat eos, qui ad aliam significationem vocabulum istud traducunt, eo abuti.

Logicæ etiam nōen deriuatur à verbo Græco λόγος, *Logos*, quod Latinè dicitur, verbum, sermo, ratio, sapientia, definitio, & alia huiusmodi quæ intellectus actus conectuntur, vt videri potest apud peritos linguæ Græcæ. Atque ideò scientia, quæ dirigit actus intellectus) in quibus propriùs inuenitur verbum quàm in ipsis vocibus, vt ex August. notat D. Thom. 1. part. qu. 34. art. 1.) rectè appellatur Logica, à verbo *Logos*, quod significat verbum.

2 De significato ergo istorum nominum inquiritur, an sit: vtrum scilicet in rerum natura detur res aliqua realis, quæ illis nominibus significetur. Circa quod Doctores communiter duplicem distinguunt Logicam: naturalem aliam, aliam artificialem. Appellant Logicam naturalem facultatem illam, seu potentiam, qua quisque, etiam agrestis, potest circa res aliquas ratiocinari, diuidere, seu definire: insunt enim nobis à natura quædam semina scientiarum; sicut etiam in naturalibus quædam semina virtutum, teste D. Tho. 1. 2. q. 63. art. 1. Et semen istud, seu initium scientiæ, circa definitiones, diuisiones, &c. appellant Logicam, naturalem.

De hac igitur Logica non potest esse dubium existere in rerum natura: est enim ipse intellectus, prout præhabet quædam Logicæ principia lumine naturali nota; ex quibus quilibet ratiocinari potest: nemo enim est ita rationis expers, qui nesciat colligere, ex eo quòd Petrus ambulat, quod mouetur, & similia: ergo verè datur Logica naturalis. Solum potest esse dubium in modo loquendi; vtrùm scilicet istud initium Logicæ debeat appellari Logica naturalis: id enim negat Ruuio hîc quæst. 1. Sed licet ipse pluris faciat modum loquendi; in hoc tamen parum immorandum est: sic enim loquitur Aristot. 1. Rhetoricorum ad Theodectem capit. 1. sicque communiter loquuntur Doctores: cum pluribus autem loquendum est ¶ Alia est Logica artificialis, & est habitus, seu facilitas intellectus dirigens illum, vt res perfectè, & sine errore cognoscat. De qua deinceps nobis agendum est.

3 Prima conclusio Concedenda necessariò est scientia, quæ doceat modum sciendi & procedendi in aliis, quæque sit naturaliter acquisibilis: & de facto datur. Conclusio est euidens, & probatur ratione. Quia scibilis est modus aliquis, quo res rectè, & sine errore cognoscantur; sicut scibilis est modus rectè pingendi, pulsandi, &c. ergo sicut est possibilis ars docens modum rectè pingendi, aut pulsandi, etiam erit possibilis scientia docens modum rectè cognoscendi: hanc autē vocamus Logicam: ergo, &c.

Confirmatur: quia natura non deficit in necessariis, maximè in iis, quæ ad intelligendum pertinent, vtporè quæ in supremo rerum gradu collocato sunt: sed Logica est summè necessaria ad rectè intelligendum, vt scilicet sine errore de rebus discurramus, iudicemus, &c. cum enim plures defectus in intelligendo sæpè contingant, necessaria erit intellectui ars aliqua, quæ eius vitia corrigat, iubeatque ad rectè intelligendum; quam appellamus Logicam artificialem: ergo illa est naturaliter acquisibilis.

Ex quo etiam patet posterior pars conclusionis. Quæ rursus demonstratur experientia ipsa: videmus enim eos, qui difficilè, & cum errore discurrebant, postquam certis Logicæ præceptis sunt instructi, facilè & sine errore discurrere, & hoc non semel, aut bis; sed permanenter in omnibus suis actibus: ergo datur in intellectu aliqua habitualis facilitas, à quo proueniat ista mutatio: quam patet esse Logicam artificialem.

4 ¶ Circa inuentores Dialecticæ certum est eam, sicut & reliquas alias disciplinas Adamo fuisse per reuelationes communicatas, statim ac creatus est: *Res enim primitus à Deo institutæ sunt* (inquit D. Thom. 1. p. quæst. 94. art. 3.) *non solùm vt in se ipsis essent, sed vt essent aliorum principia: & ideò producta sunt in*

statu perfecto, in quo possent esse principia aliorum. Homo autem potest esse principium alterius, non solùm per generationem corporalem, sed etiam per instructionem, & gubernationem: & ideò sicut primus homo institutus est in statu perfecto, quantùm ad corpus, vt statim posset generare; ita institutus est in statu perfecto quantùm ad animam, vt statim posset alios instruere, & gubernare. Non potest autem aliquis instruere, nisi habeat scientiam, & ideo primus homo sic institutus est à Deo, vt haberet omnium scientias, in quibus natus est instrui.

Ab Adamo ergo ad filios eius scientiæ deriuatæ sunt: à filiis, ad Noë: inde ad Abrahamum, à quo rationes illæ inter quas vixit scientias didicerunt. Vnde etiam deriuatæ sunt ad Chaldæos: & ab his ad Ægyptios: à quibus, vt testatur Eugubinus lib. 1. de Peren. Philosoph. acceperunt Græci, inter quos floruit maximè Dialectica. Iniuria tamen temporis ferè deleta est; vt meritò, qui eam ad pristinam perfectionem redegerunt, Auctores, & inuentores dici possint. Sed de hoc alij.

Licet autem primum Dialecticæ Magistrum fuisse Platonem, referat Diogenes Laertius lib. 3. de vita Philosoph. in vita Platonis: & ante ipsum imperfectum quoddam Logicæ initium Zeno quidam Eleathas antiquissimus Philosophus tradiderit, vt lib. 5. testatur idem Laërtius: alijque aliis Philosophis primam huius scientiæ inuentionem attribuant: absolutè tamen loquendo huius artis inuentor censendus est Aristot. tùm quia omnes eius partes ad ordinem reduxit: tùm quia primum omnium ab aliis scientiis seiunctam tradidit, vt notat Philoppo. initio Priorum: tùm deinque, quia syllogizandi artem ad methodum reduxit, & mirum in modum auxit; imò partem Topicam primus inuenit.

5. ¶ Maior difficultas est circa modum, quo Logica fuit inuenta; videtur enim, experientiam non sufficere. Primò: quia experientia, cum sit cognitio accepta ex pluribus particularibus in memoria retentis, vt sumitur ex Arist. 1. Metaphysicæ c. 1. & tradit D. Thom. 2. Poster. lect. 20. est cognitio fallax: sunt enim singularia contingentia, & fallibilia: ergo experientia non potuit esse causa scientiæ, quæ est cognitio necessaria & infallibilis; neque consequenter inuentionis illius.

Secundò, quia ad acquirendas perfectè scientias est necessario Logica ex communi sententia: ergo pari ratione ad se ipsam perfectè acquirendam, erit necessaria: ergo cum se ipsam præcedere repugnet, dicendum erit, vel quod Logica non est necessaria ad habendas perfectè scientias, vel quòd non fuit inuenta experientia, sed per reuelationem, vel alio modo dennò habita.

Secunda conclusio. Logica fuit experimento adinuenta, ad eum modum, quo aliæ scientiæ inuentæ sunt. Quæ non dicuntur experientia acquiri; ita vt obseruatio huius, aut illius singularis generet habitum scientiæ; hoc enim est possibile, vt rectè probat ratio dubitandi; sed dicuntur inueniri experientia: quia hæc fuit occasio, quare scientiæ inuenirentur. Per quem etiam modum inuenta est Logica. Videns enim intellectus longa obseruatione, & ex diuturna reflexione supra suos actus aduertens, quod aliquando definiebat, aut diuidabat benè; aliquando male; & quod in suis ratiocinationibus aliquando concludebat; aliquando non: motus est ad inuestigandam causam; & hac inuenta virtute Logicæ naturalis, potuit constituere præcepta benè definiendi, diuidendi, & argumentandi, sicque paulatim Logicam inuenire. Per quod patet responsio ad primam rationem dubitandi.

Ad secundam respondetur, Dialecticam fuisse necessariam ad se ipsam, inquantum Logica naturalis media experientia fuit sufficiens ad inueniendum aliquid de artificiali; quæ pars inuenta, simul cum Logica naturali, adiuuit ad inueniendam aliam: & sic priores partes iuuare potuerunt ad posteriores, donec perfecta esset tota. ¶ Adde Logicam Adamo reuelatam, & in posteras nationes transmissam non sic periisse; vt nihil eius remaneret: sed proculdubiò extabat aliquod ipsius vestigium cum aliis doctrinis permixtum: quod, simul cum experientia, & Logica naturali, sufficere potuit, ad aliquam cognitionem perfectiorem acquirandam, & sic deinceps.

6. ¶ De laudibus, & dignitate Dialecticæ congerunt multa Doctores, à quibus consultò abstinemus hoc vnico verbo contenti; quod Logica ita sacræ Theologiæ famulatur; vt ipsa non solum Catholicæ veritates confirmentur, sed etiam teste Hier. super Ezech. *Quidquid in hoc seculo peruersorum dogmatum est, & putatur robustum, hac arte subuertitur: & instar incendij, in cineres, fauillasque dissoluitur.* Quibus adde via in sacris literis reperiri librum aliquem, qui non abundet Dialectica. Hac Prophetæ conueniebant Hebræos: hac etiam Apostoli prædicabant. Eminet inter alios Paulus cuius Epistolæ non minus Dialectica, quàm Theologia refertæ sunt. De quo videri potest Aug. toto fore lib. 1. contra Crescon. Grammat. sed præcipuè cap. 14. 15. & 16. *Stoici* (inquit Aug. cap. 14. contra illum pro Dialectica disputans) *maximè Dialectici fuerunt, cur Paulus ne conferrent cum illo, non eos deuitauit? aut si Paulus Dialecticus erat, & ideò conferre cum Stoicis non timebat: iam caue, ne vnquam Dialecticam pro crimine obieceris, qua vsos Apostolos confiteris.*

Laudent ergo Dialecticam alia à subtilitate, ab antiquitate alij, alij ab vtilitate; nos enim cum eodem August. cap. 17. citato, eam super omnia hæc dignitatem habuisse Dialecticam dicimus, vt non solùm Apostoli, sed ipse Christus Dominus dignatus sit esse Dialecticus. Verba August. sunt (loquitur de Iudæis, qui volentes capere Iesum in sermone, interrogauerunt vtrum liceret tributum dari Cæsari) *Obsecro te, illi ne fuerunt Dialectici, qui prætensis interrogationis insidiis decipiendo superare moliti sunt; an ille potius, qui ex hoc ipso, quod interrogauerunt, verum eorum responsionem prudentia interrogationis eliciens, illud verum, quod ab eo putabant periculosè dici, ipsos compulit confiteri?* Hæc ideò retulimus, vt perspiciatur, quàm sit à pietate alienum Dialecticas subtilitates improbare: quantùmque contrà religioso viro consonet earum studium, à quibus ferè omnes Sancti, Apostolique ipsi non fuerunt alieni; quasque dux noster, & Magister Christus facto commendauit.

7. Quamuis autem his encomiis dignè commendata sit vera, & pietati, ac sanæ doctrinæ concipiendæ nutriendæ, augendæque deseruiens Dialectica; ea tamen, quæ vana, & contentiosa est, quæque sophismatibus vera, & quod peius est, pia dogmata obscurantibus, & praua inducentibus incumbit: quomodo Logica Augustini dum Manichæus esset, & Dialectica, ac Philosophia gentilium Euangelicam doctrinam, & Christi iugum detrectantium, non quidem ex ipsius Dialecticæ, aut Philosophiæ; sed ex praua illorum conditione, & abusu incumbebat, vituperio digna, & multis modis à Sanctis Patribus improbata inuenitur. Vnde Paulus ad Colossenses secundo: *Videte* (inquit) *ne quis vos decipiat per Philosophiam, & inanem fallaciam.* De qua alibi loquens ait: *Scientia inflat, charitas verò ædificat.* quæ,

&

& multa similia, quæ ex Scriptura, & Patribus adduci possent, & consultò omittuntur, quia non de vera, & solida Dialectica: sed de inani, & inflata, vt Paulus loquitur, exponenda sunt.

QVÆSTIO II.

VTRVM OBIECTVM LOGICÆ sit quid reale, vel rationis.

PRæmissis iis, quæ ad *an est* Logicæ pertinent, rectus ordo postulat; vt *quid sit* eius inuestigemus. Quod fiet inquirendo essentialem eius definitionem. In qua quidem statuenda, quamuis genus priùs quam differentia, nisi aliud obstaret, inuestigandum esset: propter quod inquirendum erat, verùm Logica sit scientia (quod genus eius est) priusquàm de obiecto, à quo scientiæ differentia sumitur, sermo institueretur; tamen licet ordo sit præposterus, necessariò est commutatus: ita enim scientia ea obiecto dependet; vt eo ignorato, neque verbum quidem de illa fieri possit. Quomodo enim Logicam esse scientiam ostendemus, ex eo quod de suo obiecto proprietates, & passiones demonstrat: si tale obiectum, proprietates & passiones ignoramus?

8. Pro tituli ergo intelligentia primò notandum est, illud appellari obiectum, quod potentiæ, vel habitui obiicitur cognoscendum, sumpta denominatione à potentia visiua, cuius obiectum propriè dicitur obiici: vnde translatum est ad significanda omnia illa, circa quæ potentiæ, vel habitus versantur. Appellatur etiam subiectum: non quia illi inhæreat scientia; sed quia subiicitur prædicatis, quæ de illo in tali scientia demonstrantur. Dicitur etiam materia, non in qua, vel ex qua; sed circa quam potentia, vel habitus versatur, sumpta similitudine ab operationibus artium, quæ circa res externas, & materiæ participes versantur. Itaque hæc nomina *obiectum*, *subiectum*, & *materia*, respectu habituum intellectus pro eodem communiter vsurpantur. Respectu verò aliorum habituum, & potentiarum, obiectum licet appellatur materia; non tamen appellatur subiectum vt de se patet.

Hoc autem obiectum duplex est; vel, vt propriùs loquamur, eiusdem integri obiecti duæ sunt partes; alia materialis, & alia formalis. Obiectum, seu pars materialis est id, quod non per se, sed ratione obiecti formalis attingitur, seu consideratur in scientia: obiectum verò, seu pars formalis est id, quod per se, seu ratione sui attingitur, seu consideratur a tali scientia. Vtriusque exemplum cernitur in potentia visiua, cuius obiectum integrum est coloratum; in quo pars materialis, seu obiectum materiale est corpus: quia non per se, sed ratione coloris videtur: color verò est pars, seu obiectum formale; quia per se, & ratione sui percipitur à potentia visiua.

9. In isto autem obiecto formali duo distinguunt communiter Doctores cum Caietan. 1. part. q. 1. art. 3. & 1. Post. cap. 22. nempe rem ipsam, quæ consideratur à scientia, seu attingitur à potentia, quamque appellant rationem formalem *qua*, seu in esse rei, aut obiectum quod: & rationem sub qua talis res attingitur à scientia, vel potentia, quamque appellant rationem formalem *sub qua*, seu in esse scibilis, aut obiectum quo. Vtramque autem hanc rationem esse necessario distinguendam in obiecto cuiuslibet habitus & ad quid sit necessaria, & vndè vtriusque vnitas, vel distinctio sumatur; non est præsentis loci examinare; fiet à nobis cum Arist. in libris Posteriorum disput.

19. Quare pro nunc satis erit, id vno, vel altero exemplo declarare. Etenim in potentia visiua res ipsa quæ est color, & appellatur ratio formalis *qua*, non potest esse vltima ratio specificatiua visus; aliàs, sicut plures sunt species coloris, plures etiam essent species visus, (cuius rationis vim ostendemus loco citato.) Ponenda est ergo aliqua ratio formalis indiuisibilis in plures species, (quam appellamus rationem formalem *sub qua*) media qua color ipse attingatur visu: & à qua vltimò constituatur in esse obiecti specificantis, & determinantis potentiam. Quæ erit, vel lux, vt ait Diu. Thom. 1. Posterior. lect. 41. vel idem modus, immutandi potentiam vel aliquid huiusmodi de quo alibi.

Idem etiam cernere licet in scientia. Nam aliquando res ipsa, quæ est obiectum formale, est vna genericè, vt patet in Arithmetica, cuius obiectum est numerus, sub quo penè infinitæ species continentur. Imò aliquando est vna tantum analogicè, vt patet in ente: quod est subiectum Metaphysicæ: & consequenter de pluribus rebus specie, imò & genere diuersis aliquando est vna tantùm scientia. Aliquando verò de eadem, re seu de eadem ratione formali quæ, dantur plures scientiæ. Cuius exemplum adducit Diu. Thom. 1. parte quæstion. 1. artic. 1. & 1. 2. quæst. 54. artic. 2. ad secundum de hac propositione, *terra est rotunda*, quæ pertinet ad Philosophum naturalem, & ad Astrologum; danturque de illa diuersæ demonstrationes. Ergo a ratione formali, quæ, seu ab entitate ipsa obiecti formalis in esse rei non potest sumi vnitas, vel distinctio scientiæ: & per consequens aliqua ratio ponenda est, quæ vltimò constituat rem illam, seu res in esse obiecti scibilis Quam nos cum Caietano congruè appellamus rationem formalem sub qua.

10. Hic autem obseruandum venit, quòd licet D. Thom. 1. 2. quæst. 1. artic. 1. solam rationem sub qua appellet rationem formalem; id autem quod nos vocamus rationem formalem quæ, appellet ipse sanctus obiectum materiale (quod quidem in rigore loquendo verissimum est: habet enim se ratio quæ vt materia respectu rationis sub qua) nihilominus tamen non impropriè Doctores rem illam, quæ per se consideratur in scientia, appellant rationem formalem, ad distinctionem aliarum rerum quæ respectu illius se habent vt quid materiale; vel quia in se recipiunt talem rationem formalem; vel quia per accidens tractantur in scientia. Quod cernere licet in Geometria, quæ agit de quantitate continua, scilicet lineis, superficiebus, figuris, &c. Si enim quantitas continua, quæ est ratio formalis quæ, comparetur ad rationem formalem sub qua, (quæcumque illa sit, de quo loco citato) habet quidem rationem materiæ, potestque optimè cum Diu. Thoma appellari obiectum materiale: si verò comparetur ad substantiam, seu corpus, cui quantitas ipsa inhæret; vel ad alia, quæ per accidens tractantur in Geometria: iam habet rationem formæ, potestque rectè appellari obiectum formale. Propter quod quantitas, continua communiter appellatur ratio formalis. *qua* obiecti Geometriæ: qui modus loquendi (vt cum pluribus loquamur) retinendus est, licet modus loquendi D. Thom. formalior sit. Per quod conciliantur plura Angelici Doctoris testimonia, & expenduntur multa, quæ cum ad rem ipsam pertinere videantur; maturè tamen inspecta ad modum loquendi pertinent.

De ratione formali *sub qua* obiecti Logicæ, neque est præsens difficultas, neque aliquid nunc dicendum nobis est. pendet enim ex generali quæstione de scientiarum vnitate: pro qua tamen interim videri potest D. Tho. 1. Post. lect. 41. opusc. 70. q. 5. art. 1. & alibi sæpè. De obiecto autem materiali nullum potest esse dubium: siue enim sint operationes intellectus, siue

maximè quia tractat de genere, speciebus, subiecto, prædicato, & aliis similibus intentionibus: sed esse subiectum, prædicatum, &c. est verum ens reale: ergo Logica non habet pro obiecto ens rationis. Probatur minor, quia in hac propositione, *homo est animal*, actus intellectus correspondens illi termino, *homo*, non repræsentat naturam humanam præcisè, sed vt subiicitur animal: ergo non solùm repræsentatiu hominis, sed modus repræsentandi illum vt id, de quo dicitur animal, est quid reale: ac proinde esse subiectum non est quid rationis, & sic de aliis huiusmodi intentionibus. Plura alia argumenta adducunt Auctores, inter quos videri potest Ioannes Sanchez libr. 1. Logicæ q. 17. qui licet asperè loquatur de hac opinione; multa tamen pro ea congerit argumenta.

PRÆMITTVNTVR ALIQVA ad resolutionem quæstionis necessaria.

§. II.

PRo solutione quæstionis explicare oportet, quid sit Logicam dirigere operationes intellectus, & quid in illis sit dirigibilitas, vel directio: hæc enim omnia inuoluta magnam in hac materia generant confusionem. Vt autem id ex suis principiis deducamus, sciendum est ex D. Thom. 1. 2. q. 54. art. 4. & 100. art. 2. quemlibet habitum; & præcipuè operatiuum esse perfectionem quandam potentiæ: vnde quælibet scientia erit perfectio intellectus, perficietque illum, & diriget in ordine ad aliquam cognitionem. Sic videmus Geometriam perficere intellectum, vt rectè cognoscat quantitatem continuam; Arithmeticam etiam in ordine ad quantitatem discretam: & sic de aliis scientiis, quarum vnaquæque perficit & dirigit intellectum in ordine ad cognitionem proprij obiecti. Et sic consequenter intellectus erit dirigibilis per vnam scientiam in ordine ad cognitionem vnius obiecti: & per aliam in ordine ad cognitionem alterius: atque ita ab vna accipiet directionem vt producat actus rectos circa vnum obiectum; & ab alia, vt producat actus rectos circa aliud. Itaque rectitudo actus, seu directio illius, quæ est ipse entitas intrinseca actus, numquam fit ab alia scientia; nisi ab illa, cuius proprium fuerit obiectum talis actus. Quare vniuersaliter loquendo nulla scientia erit directiue intellectus; nisi in ordine ad proprium obiectum: neque intellectus erit alio modo dirigibilis à scientia. Cuius ratio est euidens: quia omnes habitus intellectus simul sumpti perficiunt intellectum in ordine ad obiectum adæquatum illius, scilicet verum. Ex hoc autem obiecto adæquato quilibet habitus, quasi sumit vnam partem, & curat de illa perfectè cognoscenda: ac proinde nullus habitus per se loquendo dirigit, & perficit intellectum in ordine ad obiectum alterius habitus; nisi inquantùm dirigit, & perficit in ordine ad proprium obiectum.

15 Contingit autem obiectum alicuius habitus, verbi gratia, alicuius scientiæ, esse vniuersalius, quàm obiecta aliarum scientiarum, quodammodóque continere illa: (non loquimur de ratione sub qua; hæc enim in qualibet scientia semper est diuersa à ratione sub qua alterius) vt patet in Metaphysica, cuius obiectum, scilicet ens, continent sub se obiecta aliarum scientiarum: nam sub ente continentur corpus, quod est obiectum Arithmeticæ: & sic de aliis. Vnde talis scientia, dirigendo intellectum circa proprium obiectum, consequenter dirigit illum aliquo modo circa obiecta aliarum scientiarum, quæ continentur sub proprio obiecto. Et propter hoc Metaphysica præscribit obiecta aliis scientiis, omnium earum principia probat, aliasque functiones generales administrat: non quia per se perficiat intellectum in ordine ad obiectum peculiare vniuscuiusque scientiæ; sed quatenus perficit illum in ordine ad proprium obiectum.

Idem proportionabiliter contingit in Logica: quæ quia in omni opinione habet obiectum quodammodo continens obiecta aliarum scientiarum: ideo perficiendo intellectum in ordine ad proprium obiectum, dirigit consequenter, & perficit in ordine ad obiecta aliarum. Propter quod Metaphysica, & Logica appellantur scientiæ generales: quia earum obiecta se extendunt ad omnia entia: & ita continent sub se obiecta aliarum scientiarum. Quam Logicæ, & Metaphysicæ similitudinem docuit rectè Arist. 4. Metaph. c. 2. dicens: *Dialectici, & Sophistæ tandem cum Philosopho subeunt figuram: nam de omnibus disputant, & circa idem genus Sophistica, & Dialectica versantur cum Philosophia.* Quæ verba exponens D. Thom. lect. 4. ait: *Ostendit quomodo Dialectica, & Sophistica cum Philosophia habeant similitudinem, & in quo differant ab ea. Conueniunt autem in hoc, quod Dialectici est considerare de omnibus: hoc autem esse non potest, nisi consideret omnia, secundum quod in aliquo vno conueniunt: quia vnius scientiæ vnum subiectum est, & vnius artis vna est materia, circa quam operatur. Cum igitur omnes res non conueniant, nisi in ente: manifestum est, quòd Dialectica materia est ens, & ea quæ sunt entis, de quibus etiam Philosophus considerat.*

16 Ex quo iam plura licet inferre. Et primò quidem apparet, quam longè à veritate erret explicatio istius loci Arist. quam adducunt aliqui ex contrariis: vt probent obiectum Logicæ esse actus intellectus: asserentes sensum Arist. esse, quòd sicut Philosophus naturalis agit de actibus intellectus in libris de Anima: ita etiam Logica agit de eisdem actibus, licet sub diuersa ratione. Expositio sanè absurda: ibi enim non loquitur Arist. de Philosophia naturali: sed de prima Philosophia, scilicet Metaphysica, quod quilibet etiam indoctus aduerteret, qui textum consuleret.

Secundò etiam apparet obiectum formale Logicæ, debere esse tale quid, quod possit inueniri in omni ente: siquidem materia illius, vt vidimus, est omne ens: sicut propter eandem rationem obiectum formale Metaphysicæ debet esse quid inuentum in omni ente. Duo autem genera prædicatorum inueniuntur in omnibus entibus: alia sunt, quæ conueniunt illis à parte rei, seclusa intellectu: & hæc tantùm sunt ratio entis, & passiones eius scilicet vnum, verum, bonum, &c. & hæc sunt obiectum formale Metaphysicæ. Alia verò sunt prædicata, quæ conueniunt omnibus entibus per operationem intellectus, vt esse subiectum, prædicatum, genus, speciem, &c. quæ proinde dicuntur secundæ intentiones & intra hoc genus prædicatorum necessariò debet esse obiectum formale Logicæ. Quia autem prædicata primi generis sunt intrinseca, & naturalia omnibus entibus; istæ verò secundæ intentiones extra essentias, naturas illorum, eisque accidentales, & extraneæ: ideo *Metaphysicus* (ait D. Tho loco cit.) *procedit ex principiis ipsius ad probandum ea, quæ sunt consideranda circa communia accidentia entis: Dialecticus autem procedit ad ea consideranda ex intentionibus rationis, quæ sunt extranea à natura rerum. Et ideo dicitur, quod Dialectica est tentatiua: quia temtare proprium est ex principiis extraneis procedere.*

Tertiò tandem apparet, quòd licet vtraque hæc scientia dirigat intellectum in ordine ad obiecta aliarum scientiarum modo explicato: quia tamen Logica dirigit illum, vt cognoscat omnes res, non secundùm sua prædicata realia; sed secundùm illa prædicare, quæ adueniunt rebus per operationes intellectus; ideò

Logica

Logica specialiter dicitur dirigere tales operationes: quia nimirum tradendo notitiam harum intentionum, quæ resultant in rebus ex eo, quòd intellectus sic, vel sic cognoscat eas, dirigitur ipse intellectus in modo proprio operandi: & sic Logica, quæ has intentiones cognoscit, & inter se ordinat, vt ex eis fiant congrua instrumenta sciendi, tribuit ipsi intellectui modum; vt de qualibet rectam, & absque errore cognitionem consequatur. Et hic est specialis modus, quo Logica dicitur dirigere operationes intellectus.

STATVITVR VERA SENTENTIA D. Thom, & quæstio resoluitur.

§. III.

17. Dicendum est in hac difficultate obiectum formale Logicę non esse quid reale, sed ens rationis. Hanc conclusionem intendit Arist. loco citato ex quarto. Metaphysicæ, vt ibi explicat D. Th. & est receptissima inter Antiquos: illamque profiteri omnes Thomistas testatur Masius infra citandus. Et certè nullum vidimus ex discipulis D. Th. contrarium asserentem.

Tradit eam Angelicus Doct. lect. 4. sæpe citata his verbis: *Ens est duplex: ens scilicet rationis, & ens naturæ. Ens autem rationis dicitur propriè de illis intentionibus, quas ratio adinuenit in rebus consideratis, sicut intentio generis, speciei, & similium: quæ quidem non inueniuntur in rerum natura, sed considerationem rationis consequuntur. Et huiusmodi scilicet ens rationis est propriè subiectum logicæ: Huiusmodi autem intentiones intelligibiles entibus naturæ æquiparantur, eo quòd omnia entia naturæ sub consideratione rationis cadunt: & ideo subiectum Logicæ ad omnia se extendit de quibus ens naturæ prædicatur.* Hæc D. Thom. vbi paucis verbis docet quidquid nos in conclusione, & discursu docuimus. Quæ verba repetit opusc. 42. cap. 2. Videri etiam potest Angelicus Doctor, 1. Post. lect. 20. opusc. 56. opusc. 70. q. 6. art 1. & 3. & pluribus aliis locis, quæ breuitatis causa omittimus. Diuum Th. sequuntur Caiet capite de genere, parte 2. Sotus quæst. 5. proœmiali, Nauarrete. 1. par controuer. 14 §. 10 Arauxo lib 5, Metaph. qu. 1 art. 1. n. 5. Masius hic sect. 1. qu. 1 5. Sanchez li. 1. qu. s7. & Gallego contr. 8. qui pro hac sententia adducũt Auerroem, Auicennam, Albertum, Iabellum, Flandriam, Soncinatem, Herueum, & innumeros alios D. Th. discipulos. Quibus etiam consentiunt Tolet hic q. 5. Oña q. 1. art 5. Rubio q. 6. Salas 1. 2. qu. 54. disput. 7. sect. 2. alij moderni.

18. Probatur primò conclusio ratione sup. ex Aristot. & D. Tho. insinuata. Quia consideratio Logicè se extendit ad omnia, de quibus ens reale prædicatur, in quo assimilatur Metaphys. & propterea agit de eisdem prædicamentis, de quibus tractat Metaphysica: ergo considerat omnia illa, sub aliqua vna ratione in eis inuenta. Sed vltra prędicata, seu rationes reales omnibus prædicamentis communes, quæ sunt obiectum Metaphysicæ, nullæ aliæ dantur rationes, seu prædicata, quæ conueniant omnibus entibus; nisi secundæ intentiones, seu prædicata rationis: ergo ratione illarum considerat Logica omnia entia: ac proinde ipsæ erunt obiectum formale eius.

Confirmatur primò quia omne ens reale creatum necessariò abstrahit, vel à materia singulari, vel sensibili, vel intelligibili. Vt enim probat optimè D. Th. opusc. 70. qu. 5. art. 1. alia abstractio non est possibilis, neque possibile est ens reale, quod has abstractiones subterfugiat. Ergo speculatio illius pertinet ad Philosophiam, Mathematicam, vel Metaphysicam: hæc enim diuisio scientiæ speculatiuæ realis adæquata est, vt ex Aristot. & D. Th. videbimus infra disp. 19. ergo nullum ens reale potest esse obiectũ formale Logicæ.

Dices hoc argumento probari, prædictas scientias tractare de omnibus entibus realibus; non tamen sub omnibus rationibus formalibus, secundùm quas possunt considerari. ¶ Sed contrà: quia omne ens reale, secundùm quamcumque considerationem cuiuscumque rationis realis, continetur necessariò sub aliquã abstractionem ex enumeratis: ergo necessariò continebitur sub aliquo ex obiectis dictarum scientiarum: & per consequens nulla alia scientia speculatiua poterit esse de entibus realibus. Logica autem est scientia speculatiua, vt infra ostendemus: ergo non potest habere pro obiecto ens reale.

Confirmatur secundò: quia Logica, Grammatica, & Rhetorica distinguuntur contra scientias reales, & appellantur rationales; non quia ipsæ non sint veræ qualiter reales, vt patet: neque præcisè quia dirigant rationem, seu intellectũ: cum id conueniat omnibus scientiis, vt vidimus: neque quia habeant pro obiecto actus rationis: aliàs scientia de Anima diceretur rationalis, & non realis: ergo ideò distinguuntur cõtra scientias reales, & dicũtur rationales, quia earum obiectum est ens rationis: cum tamen aliæ versentur circa ens reale.

19. Secundò probatur conclusio; quia enti rationis, & non enti reali conueniunt tres illæ conditiones obiecti supra n. 11. assignatæ ex D. Th ergo obiectum Logicæ est ens rationis. Probatur antecedens discurrendo per singulas: quia ens rationis prædicatur ferè de omnibus, quæ in tota Logica tractantur; aliàque ad ipsum reducuntur, vel tanquam partes, vel principia, aut species, &c. quod tamen de nullo ente reali verificari videmus, ergo enti rationis conuenit prima conditio obiecti. Maior patet: quia hæ sunt veræ prædicationes, vniuersale est ens rationis: genus, species differentia, &c. sunt ens rationis: vniuocum, analogum, prædicamentum, propositio, æquipollentia, antecedens, inductio, syllogismus, figura, &c. sunt entia rationis. Neque præter istas, & similes intentiones aliquid aliud tractatur in Logica, quod per se pertineat ad ipsam: nam de substantia, quantitate, qualitate, aut aliis prædicamentis extra controuersiam est non pertinere ad Logicam, secundùm quod sunt partes entis realis: sic enim de illis agit Metaphysica; sed secundùm quod in eis attenditur subiicibilitas, & prædicabilitas, aut ratio generis & speciei. De intellectu autem, & eius actibus solùm tractatur in Logica, secundùm quod sunt principia, & causæ, ex quibus dictæ intentiones resultant, vt patet quando inquirimus, verùm solus intellectus faciat ens rationis, per quem actum illud fiat; & an vniuersalitas resultet in natura per abstractionem, vel comparationem intellectus: neque aliæ quæstiones, nisi his similes mouentur in Logica de actibus intellectus. Vbi ergo in tota Logica tractatur de ente reali tanquam de obiecto?

Respondebis forte omnia ista tractari in Logica in ordine ad actus intellectus. ¶ Sed contra est: quia solutio præmitti posset, si in Logica præcipua cura esset de actibus intellectus (quæ est secunda conditio) vel de eis aliqua peculiaris disputatio, aut liber instrueretur ab Arist. aut de aliquibus in Logica prædicatur actus intellectus; de istis verò intentionibus, obiter in ea disputaretur. Sed tamen omnia econtrariò videmus euenire: nullus enim Logicus talem disputationem, vel librum de actibus intellectus instituit: cum tamen omnes ex professo pertractent de istis intentionibus. Imò Auctores contrarij se ipsos destruunt: quomodo enim easdem quæstiones, ac nos pertractant, eosdem libros Arist. interpretantur: si in obiecto, de quo principalis cura debet esse disciplinæ, à nobis valde dissentiunt, Qui enim obiectũ

Geometriæ affereret esse numerum, tradendo suam Geometriam, non deberet pertractare de magnitudinibus, lineis, superficiebus, figuris, &c. sed de numero eius speciebus, & proportionibus: nam se ipsum destrueret, quia mutando obiectum Geometriæ, non mutaret quæstiones eius, vt patet. At magis distant ens rationis, & ens reale, quàm numerus, & magnitudo: ergo magis se ipsum destruit, qui asserendo obiectum Logicæ esse ens reale, in ea tamen tradenda omnes quæstiones mouet de entibus rationis. ¶ Adde, quòd vt in prima ratione vidimus, per ens rationis, & non per ens reale distinguitur Logica à scientiis realibus (quæ est tertia conditio) ergo in ente rationis, & non in ente reali inueniuntur conditiones obiecti respectu Logicæ

10. Tertiò tandem probatur conclusio: quia in qualibet scientia dantur aliqua prima principia propria obiecti illius scientiæ, à quibus procedit ad conclusiones de obiecto demonstrandas, & in quæ tandem easdem conclusiones resoluit: vnde si obiectum est ens reale, necessariò principia debent etiam esse quid reale: sunt enim, vel partes intrinsecæ obiecti, vt materia, & forma in Philosophia: punctum, & vnitas in Mathematicis: vel essentia ipsius obiecti, vt essentia entis in Metaphysica: vel causæ reales illius: quæ omnia, vt constat, repugnat esse quid rationis, si obiectum est ens reale: sed Logica non habet aliqua prima principia realia, ex quibus procedat ad conclusiones de suo obiecto demonstrandas: ergo eius obiectum non potest esse ens reale. Maior, & consequentia constant: minor verò est expressa D. Thom. opusc. 70. q. 6. art. 1. & probatur quia in omni opinione tota ars syllogistica innititur duobus illis principiis, *dici de omni*, & *dici de nullo*: vel illis, *quæcumque sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se, & quæcumque sunt eadem inter se, distinguuntur ab vno tertio.* Similiter ars definiendi, & diuidendi innititur intentionibus generis, differentiæ, speciei, & similibus: quæ omnia constat esse entia rationis: ergo principia, ex quibus procedit Logica, sunt intentiones rationis, & per consequens eius obiectum.

Confirmatur, quia aliàs Logica esset nobilior, quàm Mathematica; si illius obiectum essent actus intellectus: imò quodammodò esset nobilior Philosophia; cum actus intellectus magis abstrahant à materia, quàm corpus, & sint quid spirituale. Quod tamen falsum est, & contra Arist. qu. 6. Metaphys. c. 1. vbi Mathematicam, & Philosophiam enumerat, vt partes principales scientiæ speculatiuæ, non autem Logicam: nulla alia ratione, vt ait D. Thom. opusc. citato q. 5. art. 1. ad 2. nisi quia est instrumentum earum, neque omninò propter se ipsam quæritur. Quod tamen non esset, si obiectum Logicæ esset aliquod ens reale, vt de se patet. ¶ Quam Logicæ ignobilitatem colligit D. Thom. opusc. 56. ex eo, quòd eius obiectum sit ens rationis his verbis: *Inter omnia subiecta scientiarum debilissimum, & incertissimum est subiectum Logicæ: quia vnumquodque quantum habet de veritate, tantum habet de veritate, & certitudine, vt dicit Arist. 2. Metaphysicæ. Nunc autem secundæ intentiones solum habent esse in animal & ab animal. Ex quo sequitur, quòd habent debilissimum esse: & sic ad plenum sciri non possunt, nisi per primas intentiones.* Plures aliæ rationes videri possunt in Doctoribus supra citatis.

11 Ex dictis facilè destruitur opposita sententia quoad vtrumque modum dicendi. Imprimis enim materia propria, & immediata in qua recipitur obiectum formale Logicæ, non sunt actus intellectus; sed res ipsæ, & entia, vt vidimus ex Diuo Thoma; res enim propriè dicuntur & sunt genus, species, definitio, syllogysmus, &c. Id autem solùm conuenit actibus in-

intellectus secundùm quid & in repræsentando; d cuntur enim definitio: quia repræsentant definitio nem, & sic de aliis. Vndè ipsæ intentiones obiectiua seu modo sciendi obiectiuus, & non mentalis perti net immediatè, & simpliciter ad obiectum formale Logicæ. Quare, licet repræsentatio ex parte intellectu sit quid reale, de quo non dubitamus; tamen esse, quo in rebus resultat per talem esse, quod in rebus resultat per talem repræsentationem, est quid rationis: im ordo ipsorum actuum inter se, vt constituant defini tionem, propositionem, aut syllogismum, est quid rationis, vt ex D. Th. in solutione ad secundum manifestè constabit.

Id verò quod aiebat secundus modus dicendi i prædicta opinione, nulla nititur probabilitate. Actu enim, vt dirigibiles solùm important potentiam pas siuam, vt dirigantur: vnde ad summum possent ess obiectum materiale. Neque de dirigibilitate ipsa a ctuum agit Logica; sed de instrumentis mediis quibu diriguntur, vt sunt definitio, diuisio, & aliæ intentio nes, vt explicatum est.

ARGVMENTIS PRO CONTRARIA sententia factis respondetur.

§. IV.

12 AD primum ex auctoritate D.Th. dicimus imprimus nullum ibi esse verbum, quod indice sanctum Doctorem loqui de obiecto formali, pra terquam quod loquitur manifestè de fine remoto, se vltimato Logicæ, vt ex verbis antecedentibus con stat. Appellantur autem ibi à D. Th. actus intellectu materia propria Logicæ seu obiectum causaliter quia scilicet causant obiectum Logicæ. Quod plan colligitur ex contextu, exemplis quæ ibi adducit subdit enim: *Sicut igitur ex hoc, quod ratio de act manus ratiocinatur, adinuenta est ars ædificatoria, v fabrilis: per quas homo faciliter, & ordinatè huius actu exercere potest: eadem ratione ars quadam necessaria e, quæ sit directiua ipsius actus rationis, &c.* aliud enim est, quòd ars ædificatoria sit inuenta ad dirigenda actiones manus, & Logica ad dirigendas opera tiones rationis: aliud verò quod obiectum ædifi catoriæ sint actiones manus vt dirigibiles, & obie ctum Logicæ operationes intellectus vt dirigibile Primum quidem verissimum est: secundum auter omnino falsum: nullus enim dixit obiectum ædi ficatoriæ esse actiones manus vt dirigibiles: sed ædi ficium ipsum coalescens ex illa dispositione artificia li tanquam ex forma, & ex lapidibus, & lignis tan quam ex materia: actiones autem manus sunt effectio nes (vt ita dicamus) & causæ ipsius ædificij: erg pari ratione asserendum non est operationes intelle ctus, vt dirigibiles, esse obiectum Logicæ; sed secun das intentiones, quæ conponuntur tanquam ex for ma ex illo esse rationis, quod resultat in rebus p operationes intellectus, & rebus ipsis tanquam ex ma teria: operationes autem ipsæ solùm erunt affectione & causæ ipsarum intentionum, quæ sunt obiectum Logicæ. Ex quo non solum remanet clara mens D. Th sed verba eius in ipsos contrarios efficaciter reto quentur, & acutatè ponderata totam hanc difficulta tem elucidant.

13 Ad confirmationem respondetur ibi Sanctum Doctorem perspicuis verbis docere nostram senten tiam: vt enim scientias distinguat, quadruplicem d stinguit ordinem dicens: *Alius est ordo, quem ratio n facit: sed solùm considerat, sicut est ordo rerum naturaliu Alius autem est ordo, quem ratio considerando facit in pr prio actu: puta cum ordinat conceptus suos ad inuice & signa conceptuum, quæ sunt voces significatiua. Terti autem*

autem, &c. Et post pauca, *secundùm hos diuersos ordines sunt diuersæ scientiæ. Nam ad Philosophiam naturalem pertinet considerare ordinem rerum, quem ratio considerat, sed non facit. Ordo autem, quem ratio considerando facit in proprio actu, pertinet ad rationalem Philosophiam* (scilicet Logicam) *cuius est considerare ordinem partium orationis ad inuicem, ordinem principiorum ad inuicem, & ad conclusiones.* Ex quibus D. Th. verbis non videmus quomodo inferri possit obiectum Logicæ esse ens reale: cum potiùs dicat proprium esse Logicæ, considerare ordinem quendam, quem intellectus facit in proprio actu, quem habent partes orationis ad inuicem, & principia ad inuicem & ad conclusiones: qui manifestè est ens rationis, cum sit factus, seu fictus à ratione.

Ad paritatem autem, quæ ibi adducitur de Philosophia morali, respondetur verum esse, quòd vtraque assimilatur in fine: hæc enim intendit dirigere voluntatem, sicut Logica intellectum. Differunt tamen in conditione, & modo finis, & per consequens in obiecto: nam Philosophia moralis intendit, non solum rectitudinem accidentalem actuum voluntatis, quæ sumitur ex circunstantiis: sed etiam & maximè rectitudinem substantialem eorum, quæ sumuntur ex obiecto: & sic obiectum Philosophiæ moralis est ipse actus directus, seu operatio humana ordinata in finem, vt ibidem asserit D. Th. At verò Logica non præstat intellectui rectitudinem substantialem (vt ita dicamus) in ordine ad res quoad suas intrinsecas entitates cognoscendas; hoc enim faciunt aliæ scientiæ, sed solũ quandam rectitudinẽ in ordine ad cognoscendas res quoad aliquid extrinsecum, nempe quoad ordinationem, & dispositionem earum in forma modi sciendi; quæ, vt vidimus, quid extrinsecum, & rationis est. Et sic patet, quòd licet obiectum Philosophiæ moralis sit quid reale, obiectum tamen Logicæ est ens rationis.

24 Ad secundum respondetur, ens rationis, eo modo quo est, habere entitatem, & scibilitatem. Quare sicut habet entitatem ad modum entis realis: ita scibile est ad modum illius. Neque ex hoc sequitur ipsum per accidens esse scibile: sicut enim eius essentia consistit in hoc, quòd cognoscatur ad modum entis realis; sic per se conuenit illi, quod sciatur ad modum alterius. ¶ Adde: quòd, vt benè explicat Arauxo lib. 2. Metaph. artic. 2. num. 12 cum genus entis, & genus scibilis valde diuersa sint, hocque quasi materialiter tantùm ad illud præsupponatur: quamuis ratio entis non possit dici simpliciter de ente rationis; tamen ratio scibilis potest illi per se, & simpliciter conuenire. Cuius exemplum cernitur in Mathematicis, & Philosophia, quarum obiecta, scilicet quantitas, & substantia corporea, quamuis analogicè conueniant in ratione entis; simpliciter tamen participant rationem scibilis, & sic ipsæ vniuocè conueniunt in ratione scientiæ. Videatur Arauxo loco citato.

Ad primam confirmationem negatur minor, ad cuius probationem respondetur ens rationis habere etiam suas passiones, vt infra constabit: de quibus propter transcendentiam prædicatur ipsum ens rationis. Sed non ideò continentur essentialiter sub illo, vt patet de passionibus entis realis: de quibus licet propter transcendentiam prædicetur ens reale; non tamen continetur essentialiter sub eo: sed vtrumque genus passionum conuertitur cum propria essentia.

Ad secundam confirmationem varias solutiones adducunt Sanchez, & Arauxo vbi supra: Masius verò respondet, quòd licet ex parte obiecti, quando est ens rationis, non sit relatio realis ad scientiam, tamen ex parte scientiæ bene potest esse relatio realis ad ipsum. ¶ Hæc tamen solutio falsa est, & contra D. Thom. in 1. dist. 26. quæst. 2. artic. 1. vbi docet entis ad non ens non posse esse relationem realem: quia hæc exigit vtrumque extremorum in actu. Iuxta quam doctrinam respondetur ad confirmationem, quòd scientia; quæ terminatur ad ens reale dicit relationem realem: non verò, quæ habet pro obiecto ens rationis.

25 Ad tertium respondetur, quòd scientia, cum sit habitus acquisitus, generatur ex actibus circa obiectum illius. Vnde si demonstrationem sumamus pro actu discursus, vel pro iudiciis; verè demonstratio generat scientiam: si verò demonstrationem formaliter sumamus pro secunda intentione, vel pro aggregato secundarum intentionum, quæ in illa reperiuntur: sic demonstratio pro formali non est causa realis scientiæ. Neque ex eo, quòd inter ipsos actus requiratur talis ordo, aut dispositio; vt generent scientiam: ideò ordo ille debet esse realis: ille enim non est forma constitutiua actuum in esse causæ scientiæ; sed tantum conditio sine qua non. Non autem repugnat aliquod ens rationis interdum esse conditionem alicuius causæ realis. Quod in aliquo saltem casu admittendum est à contrariis: nam in sacramentis nouæ legis significatio est quid rationis, & tamen iuxta probabilissimam sententiam verè est conditio, sine qua non causarent realiter gratiam. Et, quod certius est, voces significatiuæ verè, & realiter causant in auditu species intentionales rerum, quas significant; cum tamen significatio, sine qua tales species non causarent, sit quid rationis resultans in illis ex impositione humana.

Quæ autem sit ratio huius doctrinæ, non est præsentis loci examinare. Forte talis dependentia, quia effectus, realis dependet tanquam à conditione ab aliquo esse rationis, reducitur vltimò in aliquam causam, seu conditionem realem, ex qua resultat illud esse rationis. Et vt omittamus exempla, in quorum saltem primo aliter philosophandum est: in nostro casu, cum scientia sit effectus realis producendus in ipso intellectu per actum discursus, qui essentialiter requirit alios actus antecedentes, quibus termini, & propositiones cognoscantur: non est mirum, quod vt producatur in ipso intellectu aliquis effectus realis per talem actum subsequentem, necessarium sit per præcendentes actus sic terminos, & propositiones cognosci; vt resultet in illis talis dispositio, seu ordo rationis. Qui consequenter ideo est necessarius, vt generetur scientia: quia ad eam prærequiritur talis, vel talis cognitio obiecti, quæ realis est: atque ita dependentia quam habet scientia ab illo esse rationis tanquam à conditione, vltimò refunditur in aliquam causam, seu conditionem realem.

Ad confirmationem respondetur, habitum Logicæ simul cum intellectu per se producere entitatem realem suorum actuum; ad quam tamen per resultantiam sequitur dispositio illa rationis, Per quem modum omnes aliæ secundæ intentiones resultant, in rebus ex actibus intellectus, vt generaliter de omnibus entibus rationis dicemus disputat. sequenti.

Ad quartum respondetur absurdum esse, quòd esse prædicatum, subiectum, genus, &c. sint quid reale: nam quamuis in actu intellectus, qui repræsentat hominem, vt subiicitur animali, ipsa repræsentatio, & actus sint quid reale: non ideo in homine, est quid reale subiici animali, sed secunda intentio.

Et ab huiusmodi intentionibus res denominantur genus, prædicatum, & cætera, ac proinde nomina ista significant pro formali ens rationis.

QVÆSTIO III.

Quodnam ens rationis sit obiectum Logicæ.

26 Certum est apud Auctores nostræ sententiæ ens rationis vniuersaliter sumptum, non esse

esse obiectum Logicæ: neque aliquis Thomistarum oppositum asserit: perspicuè enim explicat Diuus Thomas, dicens locis citatis intentiones rationis esse subiectum Logicæ. Quod etiam ratione conuincitur: nam de chimera priuatione, aut negatione nihil agitur in Logica: neque cognitio eorum potest ad ipsius finem conducere. Imo non de omni relatione rationis agit: neque enim considerat relationem dextri & sinistri, quam habet columna; neque relationem similitudinis, quam personæ diuinæ dicunt ratione essentiæ; neque etiam relationes quibus Deus refertur ad creaturas, & similes; quæ tamen sunt relationes rationis. Solùm ergo in Logica agitur de quibusdam relationibus rationis, quæ appellantur secundæ intentiones: vt sunt genus, species, propositio, argumentatio, &c. De quibus est difficultas, quæ earum sint obiectum formale Logicæ.

Reiectis Nominalibus, qui in hac quæst. sicut in reliquis, omnia ad voces reducunt: cæteri omnes Doctores, qui obiectum Logicæ asserunt esse secundas intentiones in rebus fundatas, solùm dissentiunt in eo, quòd tale obiectum magis vel minus extendunt.

Quamuis enim omnes concedant ad considerationem Logicam per se pertinere intentiones generis, propositionis, diuisionis, syllogismi, demonstrationis, & similes: quia tamen vident aliquas istarum ordinari ad alias: & hoc diuersió modo: magis enim propositio ordinatur ad argumentationem vt genus ad definitionem; quàm definitio ad propositionem, aut argumentatio ad diuisionem, &c. ideo diuisi sunt magis, vel minus restringentes obiectum formale Logicæ.

23 Prima ergo sententia solam demonstrationem asserit esse obiectum formale Logicæ. Pro qua referuntur Axand. Ammonius, Simplicius, & alij Græci. Potestque suaderi: quia demonstratio est finis, in quem Logica tendit, ordinatque cætera, quæ in ea tractantur, neque quiescit, donec demonstrationis explicet naturam: ergo ipsa est obiectum formale eius.

Secundò alij dicunt syllogismum esse obiectum Logicæ, De quorum numero est Scotus hîc quæstione tertia.

¶ Alij verò extendunt ad omnem argumentationem. Pro qua opinione citantur Beatus Albertus, Auicena, Louanienses, & alij. Potestque vterque modus dicendi probari ex Arist. qui de definitione, aut diuisione ex professo non egit, sed solùm de argumentatione, aut syllogismo. Et sic cap. vltimo, secundi Elenchorum, de syllogismis se doctrinam tradidisse confitetur: ergo solus syllogismus, aut argumentatio erunt obiectum Logicæ.

Cæterum hi omnes modi dicendi falsi sunt. Nam vt alias intentiones Logicales omittamus, quibus commune est esse veritatis ostensiuas, saltem de definitione, & diuisione negari non potest, verè esse instrumenta sciendi, & ignotum manifestare independenter ab argumentatione, aut demonstratione. Propter quod etiã de illis probãtur in logica plures passiones: ergo per se clauduntur sub obiecto formali illius.

28 Propiùs ad veritatem accidit opinio asserens modum sciendi, prout comprehendit definitionem, diuisionem, & argumentationem, esse obiectum adæquatum Logicæ: alias verò intentiones non immediatè contineri sub illo; sed reduci ad hæc tria instrumenta, Sic indicat Masius qu. 14. citata, quem plures alij sequuntur.

Fundamentum est: quia ad hæc tria instrumenta, seu ad has tres intentiones rationis commodè reduci possunt omnes aliæ: nam intentiones simplices, quales sunt intentio generis, speciei, & similes, deseruiunt definitioni, & diuisioni: aliæ verò omnes argumentationi: ergo hæc tria instrumenta, seu modus sciendi, prout comprehendit illa, erit obiectum adæquatum Logicæ.

Confirmatur: quia finis Logicæ est iuuare intellectum, vt de qualibet re scientiam habere possit: sed his tribus instrumentis sufficienter obtinetur talis finis: ergo solùm illa pertinent ad obiectum adæquatum.

Probatur minor: quia tria possumus de qualibet re ignorare, scilicet essentiam, partes eius, & passiones: sed essentiam, aperit definitio; partes diuisio: passiones verò argumentatio: ergo hæc tria instrumenta tantùm per se, & immediatè pertinent ad obiectum adæquatum: cæteræ verò intentiones non per se, & primariò, sed mediantibus istis, & ratione illarum tractabuntur in Logica.

29 Pro veritatis ergò explicatione consideratu oportet quid nomine modi sciendi propriè significatur: quoniam propter huius inconsiderationem multa passim inueniuntur apud Auctores, quæ materiam istam magis confundere quam iuuare solent. Quod perspiciemus facilè si terminos ipsos attendamus. Nam modus sciendi idem sonat, ac modus rectè, & sine errore intelligendi; seu norma, & via quæ ducit, & iuuat; vt rectè, & facilè acquiratur scientia. Sicut enim in qualibet arte dantur aliqui modi ad rectè, & breuiter faciendum artefactum, vt modus rectè conficiendi cathedram, qui erit talis dispositio, & applicatio artis ad materiam, ex qua facilè resultat cathedra: ita modus sciendi erit norma quædam seu modus disponendi res; & taliter applicandi ad intellectum; vt facilè de ipsis veram assequantur scientiam.

Sicut autem in exemplo artis, non solùm appellatur modus faciendi, illa dispositio vltima, seu applicatio materiæ, ex qua immediatè resultat artefactum: sed ad quamlibet partem artefacti seorsim faciendam, datur etiam modus, quo rectè, & faciè talis pars, etiam si minutissima sit, efficiatur: ita similiter in scientiis, non solum dispositio illa rerum, quæ fit in demonstratione, ex qua immediatè resultat cognitio scientifica, appellatur modus sciendi; sed etiam quælibet pars illius dispositionis, seu quælibet intentio quomodocumque conducens ad demonstrationem, participat suo modo rationem modi sciendi.

Imò id etiam vtcunque conuenit intentionibus, quæ fundantur in vocibus: nam talis, vel talis modus significandi; talis, vel talis applicatio, suppositio, aut ampliatio vocum suo modo conducunt, & iuuant; vt de rebus breuiter, & absque errore scientia comparetur.

30 Ex quo patet, quòd si modus sciendi strictissimè sumatur pro illa vltima dispositione, & applicatione rerum in tali forma, ad quam sequitur immediatè cognitio scientifica: sic sola demonstratio potest appellari modus sciendi, prout illam appellauit Arist. 1. Posteriorum, cap. 3.

Si verò modus sciendi sumatur secundùm omnem extensionem, quam potest habere; omnes secundæ intentiones, de quibus Logica tractat, possunt rectè appellari modus sciendi, siquidem omnes illæ sunt aliquo modo veritatis ostensiuæ; iuuantque, & conducunt, vt de rebus acquiratur scientia: quod proprium est intentionum logicalium, & per quod ens rationis logicum differt ab entibus rationis, quæ considerant Grammatica, & Rhetorica.

Sed quia (vt in emplo adducto persistamus) non ita cernitur modus rectè operandi in qualibet minutissima parte artefacti efficienda: & ex alia parte non sola aplicatio vltima, & dispositio materiæ, ex qua immediatè resultat artefactũ, appellatur modus faciẽdi: sed id etiã cernitur in principaliorib⁹ partib⁹ illius efficiẽdis.

Eadem proportione communiter Doctores nomen modi sciendi non extendunt ad omnes secundas intentiones, neque restringunt ad solam demonstrationem; sed tribuunt illud quibusdam principalioribus intentionibus, scilicet definitioni, diuisioni, & argumentationi: quia sunt generalia quædam instrumenta sciendi, illisque speciali, & perfectiori modo conuenit esse veritatis ostensiuas, scilicet manifestando ignotum, quod non habent aliæ intentiones logicales. In quo sensu modus sciendi rectè diuiditur in definitionem, diuisionem, & argumentationem. Id tamen non tollit, quominus nomen modi sciendi latiùs vsurpatum rectè applicetur aliis intentionibus logicalibus: quia, licet aliæ proximiùs, aliæ remotiùs; omnes tamen conducunt ad acquirendam scientiam. In quo sensu Aristotel. 2. Metaph. cap. vltimo Methodum, seu modum procedendi in tradendis scientiis appellauit modum sciendi: cum tamen methodus (de qua ad calcem huius disputationis) non sit definitio, diuisio & argumentatio.

31 Prima conclusio. Ens rationis Logicum, siue secunda intentio, quæ est veritatis ostensiua, vel modus sciendi latè sumptus, prout comprehendit omnes secundas intentiones Logicales, etiam eas quæ fundantur in vocibus, est obiectum adæquatum, seu ratio formalis *qua* obiecti Logicæ, licet intentiones, quæ fundantur in rebus, primariò, & principaliter; illæ verò, quæ fundantur in vocibus secundariò, & minus principaliter; omnes tamen per se, & per accidens pertinent ad obiectum adæquatum Logicæ. Hæc conclusio, quoad vtramque partem est frequens in Schola D. Thomæ. illam tenent Sotus, Sanchez, & Arauxo suprà num. 17. citati.

Et ab hac posteriori parte incipiendo docet eam expressè D. Th. 1. Periherm. lect. 2. dicens: *Sed quia Logica ordinatur ad cognitionem de rebus sumendam: significatio vocum, quæ est immediata ipsis conceptibus intellectus, pertinet ad principalem considerationem ipsius.* Ratioque est manifesta: quia notitia harum intentionum, quæ fundantur in vocibus; vt sunt significatio, suppositio, appellatio, & similes summopere iuuat, vt de qualibet re recta, & sine errore notitia comparetur: ergo talis intentiones sunt etiam veritatis ostensiuæ, & per se conducunt ad dirigendas operationes intellectus, qui est finis Dialecticæ: & ex consequenti continentur sub obiecto adæquato eius.

Sic videmus, Arist. in lib. Periherm. iam ex professo de vocibus disputare. quod etiam præstat in libris de Analysi; sed præcipuè in libris Topicorum & Elenchorum, vbi latè disputat de vocum significatione, suppositione, amphibologia, & similibus intentionibus, ex quibus captiones, seu fallaciæ generantur.

32 Prior autem pars conclusionis probatur 1. quia nunquam D. Thomas obiectum Logicæ restrinxit ad modum sciendi, prout tantùm comprehendit definitionem, diuisionem, & argumentationem: sed indistinctè intentiones omnes Logicales assignat pro obiecto Logicæ, vt patet ex locis supra num 17. citatis, vbi expressè dicit intentiones generis, speciei, prædicati, enuntiationis, & similes esse propriè obiectum Logicæ: ergo ex mente D. Thomæ istæ omnes verè continentur sub illo.

Secundò probatur ab inconuenienti; quia si semel admittimus, in obiectis partialibus alicuius scientiæ, quemlibet ordinem vnius ad aliud excludere eum qui sic ordinatur, à ratione propria, & immediata obiecti: iam in qualibet scientia obiectum principale esset adæquatum: possemusque dicere Deum, aut Intelligentias esse obiectum adæquatum Metaphysicæ, & hominem Philosophiæ naturalis: si quidem quæ tractantur in Metaphysica, dicunt ordinem ad Deum, qui est primum ens; & quæ in Philosophia, ad hominem, qui est præcipua substantia materialis: ergo licet intentio generis, verbi gratia deseruiat definitioni & intentio prædicati propositioni, & hæc argumentationi; non ideo intentiones istæ debent excludi ab obiecto per se, & immediato Logicæ.

Tertiò tandem id satis liquet ex eo, quòd modus sciendi, prout comprehendit definitionem, diuisionem, & argumentationem, non est ratio sub qua obiecti Logicæ, vt falsò aliqui existimant.

Nam, vt ostendemus in lib. Posteriorum prima principia, ex quibus vnaquæque scientia demonstrat, sunt ratio *sub qua* obiecti eius. Rationi autem formali *qua* non obest quælibet multiplicitas, & diuersitas inter obiecta partialia, vt ibidem dicemus, & probat Aristot. 4. Metaph. cap. 2. dum tamen habeant aliquam vnitatem, saltem analogam, & immediatè recipiant rationem *sub qua*: ergo sicut propterea ad eandem rationem formalem *qua* obiecti Philosophiæ naturalis per se, & immediatè pertinent res diuersissimæ, scilicet cœli, elementa, metalla, plantæ, animalia, & homo; pari ratione intentiones omnes logicales per se, & immediatè continentur sub ratione formali *qua* obiecti Logicæ.

33. Secunda conclusio. Obiectum materiale Logicæ sunt res, & voces secundùm suum esse reale, cum ea proportione, quia de obiecto formali statutum est in prima conclusione. Actus verò intellectus non sunt materia, quæ denominatur à secundis intentionibus: sed quasi principia, & causæ illarum. Possunt tamen appellari obiectum materiale Logicæ: quia de illis agit, non ratione sui, sed propter secundas intentiones.

Hanc conclusionem sic propositam tradit Masius hic sect. 1. qu. 13. estque satis ex dictis manifesta. Nam quod res omnes, seu ens sit materia propria, seu obiectum materiale Logicæ, qu. præcedenti vidimus ex D. Thome. Quod etiam manifesta ratio conuincit: nam res sunt, quæ propriè denominantur genus, subiectum, definitio, &c.

De vocibus autem conclusione 1. vidimus ratione significationis, & aliarum intentionum per se pertinere ad obiectum Logicæ: ergo entitas realis vocis, supra quam fundantur tales intentiones, erit obiectum materiale, licet minus principale, quàm res vt per se patet.

De actibus verò intellectus etiam constat ex dictis non esse propriam materiam obiecti Logicæ; nisi quatenus induunt rationem rerum. Quod etiam ratione conuincitur, quia actus, vt actus sunt non recipiunt in se secundas intentiones, neque denominantur genus, definitio, &c. nisi tantùm in repræsentando, vt explicatum est supra. Agit tamen de illis Logica propter secundas intentiones, quatenus scilicet sunt principia, & causæ illarum: in quo sensu appellantur obiectum materiale. Relinquitur ergo plana nostra conclusio.

34 Ex dictis infertur demonstrationem esse obiectum principale Logicæ: siquidem huc dirigitur præcipue cura illius: ipsaque est perfectissimus modus seu instrumentum sciendi. Et hoc tantum probat ratio, quam adducebamus pro prima opinione, & sic ad illam patet solutio.

Ad rationem autem pro secunda sententia respondetur, quòd quamuis Aristot. ex professo non egerit de definitione, aut diuisione: hoc tamen non est, quia non continentur sub obiecto Logicæ, sed vel, quia de definitione iam egerat Socrat. qui fuit primus Auctor methodi definiendi, vt inquit, ipse Aristot. 1. Metaph. cap. de diuisione verò Plato, vt

testantur

testantur graues Auctores: at ars syllogistica vel nulla erat, vel ea exigua, & sic eam Arist. suscepit ex professo explicandam. vel fortè quia, vt inquit Laertius, lib. 5. in vita Arist. ipse de definitione, & diuisione nonnulla ediderat volumina; quæ tamen iniuria temporis perierunt: de quo videri potest Franciscus Patritius lib. 5. discussionum Peripateticarum. Imò cum Arist. (si vera refert idem Laertius) de Logica scripserit 150 libros, fortè de alijs intentionibus logicalibus ex professo disputauit.

35. Ad fundamentum vltimæ sententiæ respondetur, quod licet ad definitionem, diuisionem, & argumentationem omnes intentiones logicales reduci possint; id non tollit, quominus immediatè contineantur sub obiecto adæquato Logicæ: quia omnes illæ immediatè participant rationem sub qua: suntque scibiles, non solùm vt sunt in definitione, diuisione, & argumentatione; sed etiam in seipsis. Vt a simili cernitur in alijs scientijs. Quamuis enim omnia entia naturalia ad duo genera, corruptibile scilicet, & incorruptibile reduci possint: hoc non tollit quamlibet minutissimam speciem entis naturalis per se, & immediatè contineri sub obiecto Philosophiæ, Quod amplius constabit in lib. Posteriorum, cum de scientiarum vnitate disputabimus.

Per quod patet ad confirmationem: concedimus enim quòd definitio, diuisio, & argumentatio proximiùs attingunt finem Logicæ, quàm aliæ intentiones minoris notæ: hoc tamen non tollit quominùs istæ immediatè contineantur sub obiecto illius. Quia sicut ex hoc, quòd sola demonstratio proximè, & immediatè attingat consecutionem scientiæ; non sequitur definitionem, & diuisionem, mediatè contineri sub obiecto Logicæ: sic ex hoc quòd definitio, diuisio, & argumentatio propriùs accedant ad consecutionem scientiæ, non sequitur alias intentiones ab obiecto Logicæ esse reiiciendas: quia vnaquæque est scibilis per sua principia: atque ita immediatè recipit rationem *sub qua* Logicæ.

QVÆSTIO IV.

Quid sit Logica docens, & vtens, & vtrùm sint idem habitus.

36. QVam Græci appellauerunt Logicam rebus concretam, eam Latini dixerunt vtentem: & quam illi à rebus auulsam nominârunt, eam nostri Logicam docentem vocauerunt: ac proinde diuisio, qua illi Logicam diuidebant in Logicam rebus concretam, & à rebus auulsam, eadem omnino est cum diuisione, qua Latini Logicam diuidunt in vtentem & docentem. Quæ diuisio, & antiqua, & communis est. Eamque tradunt D. Thom. 4. Metaph. lect. 4. Scotus quæst. 1. prædicabilium, & initio Elenchorum: à quibus omnes alij acceperunt, & probarunt. Et meritò nam in qualibet scientia, vel arte operationes aliquas dirigente non est idem doctrina, & vsus Doctrina enim est illud dictamen, quo ars, aut scientia præscribit modum, quo efficiendum est illud opus, quod potest esse optimè absque ipsius operis executione: quæ tamen operis executio propriè dicitur vsus artis, aut scientiæ.

Exemplum sit in arte domificatoria, quæ primò præscribit regulas, quomodo scilicet sint erigendi parietes, quamque proportionem debeant inter se seruare partes domus, &c. & deinde iuxta regulas istas artificiosè præscriptas opus exequitur, & domum ædificat. Hoc appellatur artis vsus; illud verò doctrina.

Id ipsum cernere licet in Dialectica, quæ primò dictat ad constitutionem syllogismi in primo modo primæ figuræ debere taliter inter se disponi terminos, vt efficiat tres propositiones vniuersales affirmatiuas: in quarum prima medium subiiciatur, in secunda prædicetur, &c. Deinde verò per actum ab hac doctrina distinctum conficit syllogismum, iuxta regulas ab eadem Logica præscriptas. Eadem ergo Logica, prout præscribit regulas, & docet conficere syllogismum, dicitur docens, & prout regulis præscriptis vtitur, & talem syllogismum conficit, dicitur vtens. Ex quo patet, quod, *vtens*, in præsenti sumitur actiuè: nam passiuè ipsa Logica docens potest dici vtens; siquidem ea vtuntur aliæ scientiæ.

37. In his authores conueniunt. Est tamen difficultas, quænam pars Logicæ dicatur docens, & quæ vtens: an verò tota Logica simul dicatur docens, & vtens.

Et licet quæstio videatur de nomine vt notat Rubio hic qu. 3. tamen non parum interest eam breuiter examinare, quia inde intelligetur rectè, qui syllogismi sint propriè Topici, & Sophistici, & quomodo Dialectica efficiat illos: atque ita quæstio non in solis nominibus hæret.

Relictis ergo iis, qui nomine Logicæ vtentis intelligunt reliquas scientias, quæ à Logica diriguntur: vt certa ab incertis separemus, duo sunt certa apud omnes.

Primum est, quòd Logica docens non tradit regulas, & præcepta nudè (vt ita dicamus) & simpliciter; sed artificiosè, & scientifico modo ea per suas causas ostendendo: & per consequens in ipsa doctrina tradenda exequitur eadem præcepta, conficitque syllogismos, &c.

Secundum est, Logicam docentem, non solùm reperiri in parte demonstratiua; sed etiam in parte topica, & Sophistica (licet id aliqui negauerint, existimantes Logicam, respectu harum partium non esse scientiam, vt qu. seq. videbimus.) Id tamen communi consensu receptum est, & probat optimè D. Tho. 4. Metaph. c. 4. cuius verba ibidem adducemus. Ratioque est manifesta: quia non solùm docet scientifico modo conficere demonstrationem, sed etiam syllogismum probabilem, & apparentem. Vnde solùm remanet difficultas de Logica, quatenus est vtens: vtrum scilicet sit dicenda vtens: vtrum partis demonstratiuæ, an verò respectu partis topicæ, & sophisticæ.

Auctores moderni communiter asserunt Logicam vtentem, sicut & docentem per omnes Logicæ partes diuagari, licet respectu partis topicæ, & sophisticæ peculiari ratione dicatur vtens. Ita Rub. hic qu. 3. Gallego contr. 2. & alij Qui ea co suam sententiam probant, quod in parte demonstratiua Logica ipsa, quæ præcepta tradit, in eis tradendis, & docendis modis sciendi, eisdem præceptis, & modis vtitur: ergo ibi datur vsus Logicæ, & ea consequenti Logica vtens.

38. Nihilominus dicendum est primò Logicam, propriè loquendo, nullum habere vsum respectu partis demonstratiuæ: ac proinde solùm dici vtentem respectu partis topicæ, & sophisticæ. Vtraque pars conclusionis est expressa Diu. Tho. loco cit. vbi ita inquit. *In parte Logicæ, quæ dicitur demonstratiua, sola doctrina pertinet ad Logicam, vsus verò ad Philosophiam, & ad alias scientias particulares, quæ sunt de rebus naturæ.* Idque probat ratione infra num. 40. adducenda, & concludit: *Sic apparet, quod quædam partes Logicæ habent ipsam scientiam, & doctrinam, & vsum, sicut Dialectica tentatiua, & sophistica: quædam autem doctrinam, & non vsum, sicut demonstratiua.* Idem docet Sanct. Doctor. 1. Posterior. lect. 20 & Opusc. 70. qu. 6. artic. 1. Quem inter alios sequuntur, Fonseca 2. Metaphysic. c. 3. q. 1. sect. 6. & Conim. hic. q. 4 art. 2.

Prior pars conclusionis probatur ratione valdè efficaci, quia si Logica haberet vsum respectu partis

demonſtratiuæ , vel eſſet in materia neceſſaria aliarum ſcientiarum , vel in materia propria : ſed neutro ex his modis habet vſum : ergo , &c. Maior conſtat. Minor etiam quoad primam partem conceditur à contrariis. Ratióque eſt manifeſta : nam in materia Metaphyſica , ipſa ſcientia Metaphyſicæ vtitur præceptis à Logica docente traditis ; facit que ſuas proprias demonſtrationes : & idem eſt de aliis ſcientiis, quarum demonſtrationes non producuntur à Logica; ſed ab ipſis ſcientiis quarum ſunt demonſtrationes: aliàs ſi ſola Logica efficeret omnes demonſtrationes, ipſa ſola eſſet ſcientia, quod eſt abſurdum.

39 Non eſt autem hoc ita intelligendum, (vt volunt aliqui , & indicat Rub. vbi ſup.) quòd Logica ſimul cum Metaphyſica habeat vſum in conficienda demonſtratio Metaphyſica : ita vt talis demonſtratio ſimul efficiatur ab vtraque ſcientia , à Logica ſcilicet , vt à cauſa vniuerſali , cui correſpondet gradus demonſtrationis vt ſic ; à Metaphyſica verò vt à cauſa particulari , quæ contrahit gradum illum communem, vt ſit demonſtratio Metaphyſica.

Hoc inquam falſum eſt. Primò : quia ſi in productionem cuiuſcumque demonſtrationis ſoli Logicæ correſponderet per ſe primò gradus demonſtrationis vt ſic ; aliæ verò per ſe primò ſolùm reſpicerent grados differentiales , per quos demonſtratio in communi contrahitur ad eſſe huius , vel illius ſcientiæ : iam ſola Logica eſſet verè ſcientia ; vel ſaltem ſoli illi per ſe primò conueniret ratio ſcientiæ : ſiquidem gradus differentialis ſemper eſt extra genericum , & non includit illum , vt dicemus cap. de Differentia.

Secundò: quia in demonſtratione Metaphyſica tota ſubſtantia actuum eſt Metaphyſica , cùm habeant obiectum Metaphyſicum : Ergo Logica in tali demonſtratione ad ſummum poteſt efficere diſpoſitionem illam, & ordinem actuum in forma argumentationis. Sed neque hanc poteſt Logica efficere in demonſtrationibus aliarum ſcientiarum : ergo , &c.

Probatur minor : quia vt ſequenti diſputatione videbimus , ens rationis non poteſt fieri per ſe ab aliqua cauſa : ſed ſemper reſultat quaſi per accidens, ad productionem alicuius actus realis : ſed illa diſpoſitio , & ordo actuum eſt ens rationis , vt ſup. 21. probatum eſt : ergo reſultat per accidens ad productionem ipſorum actuum , efficiturque ab habitu producente illos. Ac proinde demonſtrationes vniuſcuiuſque ſcientiæ , non ſolùm quantum ad ſubſtantiam actuum; ſed etiam quantùm ad ordinem & diſpoſitionem eorum , effectiue procedunt à tali ſcientia , & non à Logica. Et per conſequens ipſa nullum habet vſum in materia neceſſaria aliarum ſcientiarum. Per quod ſoluta manet difficultas , quia hîc ſolet à Doctoribus pertractari : quomodo ſcilicet Logica concurrat ad actus aliarum ſcientiarum.

§ Dicimus enim cum communi ſententia tantùm concurrere directiuè , & nullo modo effectiue : quod idem eſt ac dicere , quòd logica reſpectu aliarum ſcientiarum ſolùm dicitur docens ; non autem vtens: ſiue quod in materia neceſſaria illarum ſolùm habet doctrinam non verò vſum.

40 Quòd autem neque etiam pars demonſtratiua Logicæ habeat vſum in materia propria (quæ eſt ſecunda pars illius minoris , in qua eſt tota difficultas) etiam aſſeritur à D. Thom. loco citato ex 4. Metaph. Ex cuius verbis ſic formatur argumentum: *Vſus partis demonſtratiuæ conſiſtit in vtendo principiis rerum ; quæ ad ſcientias reales pertinent, non vtendo intentionibus Logicis:* ſed pars demonſtratiua Logicæ in materia propria non vtitur principiis rerum, ſed tantùm intentionibus Logicis, vt de ſe patet, & ipſi aduerſarij concedunt : ergo pars demonſtratiua Logicæ in materia propria nullum habet vſum. Maior eſt ad verbum D. Thom. & probatur : nam vſus de quo hîc loquimur , & à quo Logica denominatur vtens, debet eſſe diſtinctus à doctrina; vt Logica per ipſum vſum formaliter non doceat; ſed potius recipiat doctrinam, & operetur iuxta illam: alias conſiderationes Logicæ docentis , & vtentis non eſſent formaliter diuerſæ , ſed vſus in materia demonſtratiua Logicæ non diſtinguitur à doctrina; ſed potius per talem vſum formaliter docemus, vt patet; aliàs doctrina non eſſet ſcientifico modo tradita: ergo ab eo Logica non poteſt denominari vtens.

Confirmatur : quia ſi Logica reſpectu ſuæ materiæ neceſſariæ diceretur vtens , iam non eſſent idem Logica vtens & Logica rebus concreta ; neque ſimiliter Logica docens , & Logica à rebus auulſa. Logica enim , dum eſt in materia propria , & non deſcendit ad extraneas materias, ſemper eſt à rebus auulſa. ergo reſpectu propriæ materiæ ſemper eſt docens , & non vtens.

Ex quo patet ſecunda pars concluſionis, quòd ſcilicet Logica propriè dicatur vtens reſpectu partis topicæ, & ſophiſticæ. Cum enim in ſyllogiſmo topico , & ſophiſtico deſcendat Dialectica ex principiis ipſius ad quaſcũque res reales, vt ex dicendis cõſtabit: verè tunc admiſcetur ipſis rebus: neque aliquid docet de ſuo obiecto: ſed potius recipit doctrinam illius; & iuxta eam operatur in extranea materia : ergo Logica reſpectu partis topicæ , & ſophiſticæ propriè , & verè dicitur vtens, ſeu rebus concreta.

Per quod etiam facile reſpondetur ad rationem ſupra nu. 37. pro contraria ſententia factam. Dicimus enim , quòd quamuis pars demonſtratiua Logicæ in tradendis regulis, & docendis modis ſciendi, eiſdem regulis vtatur, conficiatque ſyllogiſmos, &c. Vſus tamen iſte, ſeu executio ſolùm eſt doctrina actualis; non verò vſus propriè dictus , de quo in præſenti agimus: neque ab eo Logica denominatur vtens : quia talis executio, ſeu vſus nullo modo diſtinguitur à doctrina: ſed per illum formaliter docemus, vt oſtenſum eſt.

EXPLICATVR AMPLIVS QVA proprietate Logica dicatur vtens reſpectu partis topicæ, & ſophiſticæ.

§. I.

41 OPortet autem radicitus explicare hanc ſecundam partem concluſionis , quomodo ſcilicet vſus iſte conueniat parti topicæ , & ſophiſticæ: aut quomodo illarum proprium ſit procedere ad concluſiones in quacumque materia probabiliter , & apparenter oſtendendas. Inde enim conſtabit, qui ſyllogiſmi ſint propriè topici , & ſophiſtici , & quomodo Logica efficiat illos.

Circa quod Moderni communiter aſſerunt : quod quia materia probabilis , & apparens , eſt incerta & contingens ; ideò non poteſt eſſe propria alicuius ſcientiæ. Vnde cum ſyllogiſmus topicus , & ſophiſticus ratione materiæ non poſſint pertinere ad aliquam ſcientiam , reſtat vt tribuantur ſcientiæ , ad quam pertinet forma ſyllogiſmi : quam conſtat eſſe Logicam , & propterea aſſerunt Logicam peculiari ratione dici vtentem reſpectu partis topicæ , & ſophiſticæ. In quo etiam ſenſu dicunt intelligendum eſſe Ariſt. 1. Topicorum cap. 1. & alibi ſæpè aſſerentem maximè proprium Dialectici eſſe, ex probabilibus diſſerere in quacumque materia.

Hæc tamen doctrina, niſi amplius explicetur , non ſatisfacit, neque reddit ſufficienter rationẽ, quare vſus in materia probabili, & apparenti aliarum ſcientiarum

ſit

sit proprius Logicæ; non verò vsus in materia necessaria. Si enim pars demonstratiua Logicæ solùm habet doctrinam & non vsum in materia necessaria Philosophiæ verbi gratia: quia ipse habitus Philosophiæ efficit suas demonstrationes: non verò Logica: etiam in materia probabili rerum Philosophicarum necessariò concedendus est habitus operatiuus Philosophicus, à quo efficiantur tales syllogismi probabiles. (Nisi velis nullum dari habitum opinatiuum; sed Logicam efficere quoscumque syllogismos probabiles in quacumque materia, quod absurdum est.) Ergo iam Logica in materia probabili rerum philosophicarum nullum habebit vsum: sicut non habet in materia necessaria earum; & per consequens nulla erit ratio, quare tales syllogismi probabiles tribuantur Logicæ vtenti. Vel certè, si illi tribuuntur propter rationem dictam, Logica dicetur vtens respectu rerum probabilium, solùm per quandam extrinsecam attributionem; & non quia ipsa verè efficiat tales syllogismos.

42. Vera ergo intelligentia conclusionis, & explicatio propositæ difficultatis quærenda, & inuenienda est in verbis D. Thom. loco sæpè citato ex 4. Metaph. Ibi enim loquens de parte Topica docet, quòd Dialectica, secundùm quidem quod est docens, habet considerationem de secundis intentionibus, instituens modum, quo per eas procedi possit ad conclusiones in singulis scientiis probabiliter ostendendas; at verò secundùm quod est vtens, vtitur eisdem intentionibus ad concludendum aliquid probabiliter in singulis scientiis. Per quod Dialecticum distinguit à primo Philosopho, seu Metaphysico: quia licet vterque versetur circa omne ens; *Philosophus tamen ex principiis ipsius procedit ad probandum ea quæ sunt consideranda circa communia accidentia entis. Dialecticus verò procedit ad ea consideranda ex intentionibus rationis, &c.*

Ex quo tandem infert Diuus Thomas, quòd Metaphysica (& idem est de aliis scientiis) dicitur demonstratiua; Logica verò vtens tentatiua: quia cum Metaphysica procedat ad suas conclusiones ex principiis propriis sui obiecti, illique intrinsecis: ita que præmissa, & ex consequenti conclusio sunt necessariæ: & ita tales syllogismi sunt demonstrationes. At verò Logica vtens, cum procedat ad probandum aliquid de rebus ex principiis secundarum intentionum, quæ sunt extraneæ, & accidentales ipsis rebus: aliqua saltem præmissarum, & ipsa conclusio sunt contingentes: & per consequens Logica non dicitur demonstratiua, sed potius tentatiua: quia tentare est ex principiis extraneis procedere. Itaque iuxta hanc Diui Thomæ doctrinam, istæ intentiones rationis sunt media, seu principia per quæ pars topica procedit ad concludendum quodcumque probabile. Videatur etiam Diuus Thomas 1. post. lect. 20. vbi optimè explicat hanc doctrinam.

43. Cui iungenda est modò alia eiusdem D. Thom. certa doctrina, quam tradit eodem libro 2. Post lect. 41. 2. 2. quæst. 1. art. 1. & alibi sæpè, nosque latè explicabimus in libris Poster. Quod scilicet medium, seu principium in demonstratione est ratio sub qua obiecti scientiæ, vnde desumitur specificatio eius, quia est quasi quoddam lumen, per quod illuminatur, & cognoscitur conclusio in tali scientia. Quo fit, vt ad iudicandum de quacumque conclusione, cuius scientiæ sit propria, vel qua scientia procedat; & inspiciendum est medium, seu principium, per quod procedit. Vnde si media, seu principia, per quæ pars topica procedit ad inferendas conclusiones probabiles in quacumque materia, fuerint in toto rigore propria Logicæ: syllogismi probabiles ex illis procedentes propriè pertinebunt ad Logicam, fientque ab ea, & non ab alio habitu: sicut quia media, seu principia in demonstrationibus metaphysicis sunt propria huius scientiæ: ideò demonstrationes ex illis procedentes fiunt ab habitu Metaphysicæ, & non ab alio quocumque habitu. Quod adeò verum est, vt eadem propositio: v. g. quòd terra est rotunda, si probetur per media mathematica, vt per figuras eclypsium, pertinet ad Astrologiam: si verò probetur per media naturalia, vt per motus grauium ad centrum, pertinet ad Philosophiam, vt docet D. Thom. locis supra numero 9. citatis.

Media ergo, seu principia, per quæ pars topica procedit ad disserendum probabiliter in quacumque materia; sunt quædam intentiones rationis generales & communes omnibus entibus: vt ex D. Thom. dicebamus; & perspiciet manifestè, qui libros Topicorum Aristot. euoluerit, consideraueritque loca topica, quæ ibi assignantur, ad eruenda argumenta probabilia: vt locum à definitione, à diuisione, à coniugatis, à toto, à similibus à paribus, à dissentaneis, ab oppositis & alia innumera quæ tec ... ibidem Arist. quorum ferè omnia (quæ scilicet propriè Dialectica sunt) pro formali important quasdam relationes, seu intentiones rationis. Et idem proportionabiliter contingit in parte sophistica, quæ ad decipiandum in quacumque materie procedit ex alijs locis apparentibus; quæ dicuntur fallaciæ: vt sunt fallacia æquiuocationis, accentus, accidentis, petitionis principij, ignorantiæ elenchi, & similes: quæ etiam pro formali dicunt quasdam generales intentiones rationis, vt patet.

Cum ergo huiusmodi intentiones rationis verè contineantur sub ratione *sub qua* obiecti Logicæ: planè sequitur eiusmodi loca, seu principia, ex quibus pars topica (& idem proportionabiliter est de sophistica) procedit ad probabiliter disserendum de quacumque re, esse in toto rigore propria Logicæ, & per consequens syllogismos probabiles ex huiusmodi intentionibus procedentes fieri à Logica vtente; non minus, ac demonstrationes procedentes ex principiis metaphysicis sunt propriè Metaphysicæ, & efficiuntur ab ea. In quo etiam sensu; & rigore verum est, quod ex Arist. sæpe retulimus: scilicet maximè proprium Dialectici esse ex probabilibus disserere in quacumque materia. Quomodò autem habitus Logicæ vtentis, qui vt dicemus quæst. sequenti, est entitatiuè scientia, possit elicere syllogismos probabiles, seu contingentes ibidem explicabimus.

44. Nunc pro completa notitia huius materiæ: vt in gratiam cum Doctoribus modernis redeamus: addendum est ex doctrina Comment. 1. Physicor. quam admittit D. Th. opusc. 70. qo. art. 1. vltra modum procedendi explicatum; quo Logica vtens ex intentionibus rationis procedit ad conclusiones de rebus probabiliter ostendendas, (quem propterea appellat rationalem ex parte principiorum: (attribuit etiam eidem Logicæ vtenti cæteros syllogismos: qui in qualibet materia fiunt ex aliquibus principijs, seu propositionibus communibus, & probabilibus; quamuis ibi non inueniatur aliquis terminus secundæ intentionis. Propter quod etiam inter loca topica interdum numerantur aliqua, quæ non videntur importare secundam intentionem, vt locus à causa, ab effectu, & similes. Quam modum procedendi appellat D. Thom. rationalem ex parte termini: quia *in inquisitio rationis* (inquit) *non perducit ad vltimum terminum; scilicet ad resolutionem in prima principia; sed sistitur in ipsa inquisitione: quoniam quærenti adhuc manet via ad vtramlibet.*

Non est autem cur aliquis suspicetur doctrinam istam esse contrariam ei, quæ tradita est. Quia ea his duobus modis procedendi, primus tantùm est maximè proprius Dialecticæ, vt expresse inquit D. Thom ibidem in solutione ad quartum, iste autem secundus tribuitur illi quasi extrinsecè, & reductiuè. Quod quidem non ea solùm ratione, quam supra num. 41. ea modernis tradimus, quatenùs scilicet in istis syllogismis communibus, & probabilibus forma est propria Logicæ; sed etiam, & maximè propter rationem, quam tangit D. Thom. loco citato: quia ea his probabilibus, & communibus paratur via ad necessarias conclusiones in qualibet scientia. Vnde, cum Logica sit ministra generalis omnium scientiarum dirigens, & disponens intellectum in ordine ad illasmare optimo tribuuntur illi syllogismi probabiles, & communes; per quos in quacumque materia paratur via ad cognitionem scientificam de rebus habendam. Et sic omnia consona inueniuntur.

TRACTATVR SECVNDA PARS quæstionis.

§. II.

45. VEniamus ad secundum quæsitum difficultatis: an scilicet Logica docens, & vtens sint idem habitus ¶ Circa quod Vasq. 1. p. d. 8. c. 5. & alij DD. moderni existimantes Logicam docentem esse speculatiuam; vt entem verò practicam, docent esse plures habitus realiter distinctos. Quia tamen falso nituntur fundamento, vt infra videbimus; ideò illis rectis.

Dicendum est secundò Logicam docentem, & ventem realiter esse eundem habitum. Conclusio est procul dubio D. Thom. qui Logicam diuidit in docentem, & vtentem secundùm diuersas considerationes, vel munera cuius verba infra num. 57. adducemus. Eam defendunt communiter Thomistæ, Flandria 2. Metaphys. qu. 5. art. 2. Arauxo ibidem qu. 3. art. 2. Nauerrete 1. part. controuers. 10. Soto, quæst. 2. proœmiali. Sanchez, libro 1. Logicæ, qu. 6 Masios sect 1. quæst. 4. Gallego controu. 2. noster Didacus à Iesu qu. 5. & communiter Doctores.

Fundamenta est: quia Logica docens, & vtens non distinguuntur specie: ergo in vnoquoque intellectu realiter sunt idem habitus. Consequentia patet: quia in eodem subiecto non possunt esse plura accidentia solo numero distincta, vt ex communi D. Thom. & Thomistarum sententia suo loco ostendemus. Antecedens verò probatur: quia vtraque habet eandem rationem *sub qua* obiecti, scilicet eadem prima principia: cum vtraque procedat ex principiis secundarum intentionum, quæ deriuantur ex aliis, vel ex alteratris intra eandem abstractionem à materia, vnde sumitur specificatio Logicæ, vt explicabimus in 1. Poster.

Confirmatur: quia actus Logicæ docentis, & vtentis habent inter se ordinem; & secundus, scilicet vti, nullam addit difficultatem super primum: ergo pertinent ad vnum, & eundem habitum. Consequentia patet, tum inductione in actibus amoris circa Deum & proximum, qui propterea oriuntur ab eodem habitu charitatis; & idem est de aliis; tum etiam ratione: quia cum habitus ponantur ad vincendam difficultatem, vbi non est noua difficultas superfluit nobis habitus. Antecedens verò probatur: quia, vt constat ex dictis, ex cognitione scientifica secundarum intentionum, quæ est doctrina Logicæ procedit ipsa ad differendum probabiliter, aut apparentes in quacumque materia, qui est vsus eius, ergo hic necessariò præsupponit talem doctrinam. Istâ autem semel habitâ, nullo negotio procedis intellectus ad vtendum eidem intentionibus circa res reales, ad quas discendit Logica vt ens: ergo actus eius nullam addit difficultatem supra doctrinam. Videantur Arauxo, Gallego, & alij Thomistæ citati.

QVÆSTIO V.

VTRVM LOGICA SIT scientia.

46 TAm de Logica docente, quàm vtente procedit difficultas. In qua pro tituli intelligentia notandum est, nomine *scientia* non venire in præsenti quamcumque cognitionem, siue sensus, siue intellectus: quomodo dicere solemus *scio Romam esse &c.* neque venire etiam cognitionem euidentem, quæ tamen non sit discursiua, qualis est scientia Dei, de qua disputant Theologicum D. Thom. 1. part. qu. 14. sed venire eam cognitionem de qua Aristor. 1. Poster. c. 2. dixit: *Scire autem putamur vnamquamque rem simpliciter, & non sophistice modo: cum putamus causam cognoscere: propter quam res est, eius rei causam esse, neque posse eam aliter se habere*; Ea quibus verbis colligunt Doctores hanc scientiæ definitionem: *Scientia est habitus per demonstrationem acquisitus.*

In qua quidem definitionem scientia conuenit in esse habitus cum aliis habitibus intellectualibus, in eo autem quòd sit per demonstrationem acquisitus, differt ab illis: nam ea hoc ipso est euidens, per quod à fide diuina differt, quæ licet sit omnino certa; est tamen obscura. Et cum euidentia sit manifestatio certitudinis; eo ipso quòd scientia est habitus euidens, est etiam certus per quod differt ab opinione. Certitudo enim ex D. Thom 1. dist. 26. qu. 2. art. 4. est firma adhæsio intellectus suo intelligibili: ac proinde opinioni repugnat. Ex hoc autem quod acquiratur per demonstrationem, differt scientia à prudentia, & arte, quæ versantur circa singularia, & ab habitu principiorum, qui solet appellari intellectus, seo intelligentia, de quo constat non acquiri per demonstrationem.

Sumpta ergo scientia in hac vltima acceptione; tam de Logica docente, quàm de vtente inquirimus; vtrùm sit scientia. Et quia, teste Arist. 7. Ethic. c. 3. scientia in hac acceptione interdum pro habitu, interdum pro actu vsurpatur: quæstio erit de scientia habituali, quæ nomen scientiæ sibi vindicauit: nam idem de actuali dicendum erit.

47. Prima sententia absolutè negat Logicam, tam vtentem, quàm docentem esse scientiam. Pro qua referuntur Ammonius, Simplicius, Phylopponus, & alij antiqui, tenetque Villalp. qu. 5. proœmiali. Et probatur primò auctoritate Arist. 1. Rhethor ad Theodectem, c. 2. vbi Rhetoricam cum Dialectica coniungens, *Neutra* (inquit) *earum de re determinata, quomodo se habeat, scientia est*. Fauet etiam. 3. Metaph. c. 3. vbi ait. *Absurdum est simul quærere scientiam: & modum sciendi.* Per quod videtur Logicam à scientiis distinguere: nomine enim modi sciendi intelligit Logicam: ergo ipsa non est scientia.

Secundò probatur ratione: quia iuxta triplicem abstractionem à materia, diuiditur adæquatè scientia ab Aristot. Metaphys. cap. 1. in Philosophiam, Mathematicam, & Metaphysicam: sed sub nulla istarum continetur Logica: ergo non est verè scientia. ¶. Confirmatur: quia scientia est de necessariis, & perpetuis, vt

vt docet Aristot. 1. Poster. c. 7. sed Logica docens, est de contingentibus: ergo, &c. Probatur minor: tum quia Logica tractat de syllogismis, definitionibus, & aliis huiusmodi instrumentis, quæ sunt à nobis factibilia; tùm etiam quia quatenus docens est, instituit modum, quo procedi possit ad conclusiones in singulis scientiis probabiliter ostendendas, vt inquit Diuus Thomas loco citato ex quarto Metaphysicæ: ergo Logica non est de necessariis, & perpetuis.

Secunda sententia econtrà affirmat Logicam, non solum vt est docens, sed etiam quatenus vtens est, esse scientiam. Sic docent Murcia q. proœmiali, Chrysost. Cauero disp. 2. dub. 4. & alij moderni.

Quorum fundamentum est: quia Logica docens, & vtens, sunt idem habitus, vt diximus quæstione præcedenti: sed quatenus docens, est verè scientia: vt infra ostendemus: ergo etiam quatenus vtens. Probatur consequentia. Tum quia esse scientiam, & non esse scientiam contradictoriè opponuntur: ergo non possunt de eodem realiter habitu verificari. Tùm etiam: quia eo ipso, quòd sunt idem habitus, non potest non Logica vtens inclinare in eundem actum, in quem inclinat Logica docens: sed hæc inclinat in assensum verè scientificum: ergo, & illa.

48 Nihilominus dicendum est primò Logicam docentem quoad omnes suas partes esse verè scientiam. Conclusio est certissima. Pro qua citatur Plato, de Repub. illamque docent D. Isid. 2. Etym. c. 25. Aug. 8. de Ciuit. c. 4. & expressè D. Thom. loco citato ex 4. Metaph. quem sequuntur Scot. qu. 1 Præd. Sotus, Tolet. Sanc. & Masebic, & communiter DD.

Fundamentum est: quia habitus per demonstrationem acquisitus est verè scientia: sed Logica docens quoad omnes suas partes est habitus per demonstrationem acquisitus: ergo quoad omnes illas est verè scientia. Maior, & consequentia constant. Minor autem probatur: quia in parte analytica hæc est vera demonstratio: *Syllogismus constans ex veris, necessariis, notioribus, causisque conclusionis, generat scientiam: sed talis est demonstratio: ergo demonstratio generat scientiam.* Simili etiam modo de diffinitione, diuisione, & aliis intentionibus logicalibus demonstrantur propriè passiones: ergo pars analytica Logicæ est habitus per demonstrationem acquisitus. Eodem etiam modo procedit Logica docens in parte topica, & sophistica: nam de syllogismo topico demonstrat causare opinionem, sic: *Syllogismus constans ex incertis, & contingentibus, causat assensum formidolosum, seu generatiuum: sed syllogismus topicus est huiusmodi: ergo, &c.* Et eodem modo demonstrat de syllogismo pseudographo, seu de paralogismo generare errorem: & de sophistico deceptionem: ergo Logica docens secundùm omnes suas partes est verè scientia. Per quod patet deceptos esse aliquos, qui admittentes Logicam docentem esse scientiam quoad partem demonstratiuam, id de topica, & sophistica negauerunt.

49 Dicendum est secundò, quòd Logicam vtens, licet entitatiuè sit scientia, vt potè idem habitus cum docente; tamen formaliter vt vtens degenerat, & recedit à modo scientiæ. Conclusio est contra Auctores secundæ sententiæ, sed expressa D. Thom. loco cit. ex 4. Metaph. vt iam videbimus, estque communis inter Thomist. eam tenent Sot. hîc q. 2. Mas. q. 6. Sanc. q. 8. Tole. q. 3. Oña q. 1. art. 2. Rub. q. 3. & alij. ¶ Et probatur, quia Logica tantum dicitur vtens respectu partis topicæ, & sophisticæ, vt ostensum est: sed vsus in istis partibus, est constructio syllogismi probabilis, & apparentis: in quibus, licet forma, & illatio sint necessariæ; materia tamen est contingens, & incerta: ergo Logica in illorum constructione degenerat, & recedit à modo scientiæ. Patet consequentia: quia scientia, quatenus scientia est, non inclinat ad syllogismos probabiles, & apparentes; sed ad necessarios, & demonstratiuos producendos.

50 Hic autem statim occurrit inquirendum: quomodò habitus Logicæ, qui entitatiuè, & realiter scientia est, possit elicere assensus probabiles, & contingentes. ¶ Circa hoc multa adducit Arau. lib. 2. Met. q. 3. 2. in fine. Sed breuiter resp. quòd actus, quos per se primò respicit scientia, & in ordine ad quos specificatur, & definitur, debent quidem esse scientifici, seu demonstratiui; & respectu horum seruat scientia perfectionem scientiæ, eosque elicit formaliter quatenus scientia est. Cæterùm non repugnat scientiam habere aliquos alios actus secundarios, & imperfectos: qui quidem non pertingunt ad rationem actus scientifici defectu alicuius requisiti: sed quia nō adducunt aliquam specialem difficultatem supra primarios: ideò non requirunt alium habitum, sed continentur in virtute ipsius scientiæ: vel quia procedunt ex iisdem mediis, ex quibus procedunt actus primarij: & sic habent eandem rationem sub qua obiecti, vt contingit in actibus Logicæ vtentis: vel quia iudicant de eadem conclusione, ac actus primarij; non tamen per medium necessarium, sicut illi; sed per aliquod signum probabile, aut medium contingens contentum intra propriam abstractionem à materia, vt contingit in eo, qui acquisitam iam scientia de aliqua conclusione per medium necessarium, rursus cognoscit eandem conclusionem per aliquod signum, seu medium contingens. Tunc enim cognitio ista, quamuis non sit actus scientificus: quia est per medium contingens; procedit tamen à scientia iam acquisita vt ex sententiis. D. Th. 3. p. q. 9. a. 3. ad 2. expendemus infra disp. 20. circa libros Post.

Abdeln Logica esse specialem rationem; quare ponantur similes actus secundarij, qui degenerent à ratione actus scientifici. Cum enim Logica sit ministra & instrumentum aliarum scientiarum, vt suprà numero 20. dicebamus, & magis infra explicabimus: notitia secundarum intentionum non omnino propter se ipsas quæritur; sed propter res, quarum cognitioni deseruiunt. Et sic oportet, non solùm quod Logica, dum consideratur à rebus abstracta, habeat actus scientificos; quibus naturam, & passiones suarum intentionum docent; sed etiam quòd vtendo eiusdem intentionibus descendat ad ipsas res reales, illisque ad misceatur, & aliqualem earum notitiam comparet. Quæ quidem notitiæ, seu actus, quamuis à ratione scientifici degenerent; quia procedunt per medium extraneum, & contingens: disponunt tamen, & sunt viæ ad cognitionem scientificam de rebus habendam per alias scientias, vt inquit D. Thom. loco citato: & ita meritò efficiuntur à Logica, quæ est ministra, & instrumentum illarum.

51 Ad argumenta primæ sententiæ respondetur. Ad primum ex Arist. dicimus, quòd, vt patet ex verbis sequentibus, ibi agit de parte topica est vtens, asseritque ipsam, sicut & Rhetoricam, circa nullam determinatam rem, seu materiam versari; sed generaliter inquirere, & inuenire rationes probabiles: ex quibus disserat in quacumque materia. Ex quo solùm sequitur Logicam vtentem, formaliter prout sic, non esse scientiam, quod nos concedimus. ¶ Ad secundum locum diximus sensum Arist. solum esse, quòd non sunt addiscendæ aliæ scientiæ simul cum Logica: quia, vt ibidem ait D. Th. Logica est, quæ tradit communem modum procedendi in aliis scientiis: & sic debet priùs addisci. Ex quo nihil sequitur contra nos.

Ad rationem resp. ex eodem Diu. Thom. opusc. 7. q. 5. art. 1. ad 2. Aristo. in illa diuisione solùm numerasse partes principales scientiæ speculatiuæ: & ideò non meminisse Logicæ: non quia ipsa non vera scientia,

scientia, sicut illæ: sed quia est ministra, & instrumentum earum. Quomodò autem contineatur Logica intra aliquam ex illis tribus abstractionibus à materia, in libris Poster. explicabimus. § Ad confirmationem negatur minor. Ad cuius primam probationem respondetur, quòd Logica docens, considerat syllogismos, definitiones, & similes intentiones, quoad sua prædicata essentialia, & proprias passiones: ex quibus suo modo fiunt prædicationes necessariæ, & æternæ veritatis, sicut in entibus realibus. Atque ita Logica docens suo modo est de necessariis, & perpetuis. § Ad 2. probationem resp. quòd Logica docens instituit quidem modum, quo procedi possit ad conclusiones probabiliter ostendendas: sed hoc demonstratiuè facit, vt addit D. Thom. loco citato in argumento: & secundùm hoc est scientia.

52. Ad fundamentum secundæ sententiæ respond. solùm probare, quòd habitus Logicæ vtentis interpretatiuè, & æqualiter est scientia; non verò formaliter & reduplicatiuè Prout sic enim nullum est inconueniens, quod idem habitus dicatur esse, & non esse scientia comparatione diuersorum actuum, ad quos potest inclinare: quia sic non opponuntur contradictoriè. Quare cum Logica solùm dicatur vtens formaliter inquantum elicit assensus probabiles, & contingentes, qui sunt actus secondarij eius, vt explicuimus: indè est, quod formaliter prout sic, non inclinat ad assensum scientificum; sed potius degenerat, & recedit à modo scientiæ.

Hanc doctrinam, sicut & cætera, quæ in præsenti, & præcedenti quæstione diximus, mirè complexus est Diu. Tho. loco sæpè citato ex. 4. Metaph. loc. 4. & ideò verba eius transcribenda duximus, Inquit ergo Aug. Doct. *Dialectica potest considerari, secundum quod est docens, & secundum quod est vtens. Secundum quidem quod est docens, habet considerationem de istis intentionibus, instituens modum, quo per eas procedi possit ad conclusiones in singulis scientiis probabiliter ostendendas: & hoc demonstratiuè facit, & secundùm hoc est scientia. Vtens verò est, secundum quod, modo adiuncto, vtitur ad concludendum aliquid probabiliter in singulis scientiis: & sic recedit à modo scientiæ. Et similiter dicendum est de Sophistica. Quæ, prout est docens, tradit per necessarias, & demonstratiuas rationes modum arguendi apparenter: secundum verò quod est vtens, deficit à processu veræ argumentationis. Sed in parte Logicæ, quæ dicitur demonstratiua solùm doctrina pertinet ad Logicam, vsus verò ad Philosophiam, & ad alias particulares scientias, quæ sunt de rebus naturæ. Et hoc ideò: quia vsus demonstratiuæ consistit in vtendo principiis rerum, de quibus fit demonstratio, quæ ad scientias reales pertinet non vtendo intentionibus Logicis. Et sic apparet, quod quædam partes Logicæ habent ipsam scientiam, & doctrinam, & vsum, sicut Dialectica tentatiua, & Sophistica; quædam autem doctrinam, & non vsum, sicut demonstratiua.* Hæc Diu. Thom.

53 § Ex quibus tandem elicitur essentialis definitio Logicæ, propter quam præcedentia omnia adducta sunt. Ex hac enim quæstione, vbi probatum est esse scientiam, habemus genus definitionis: ex antecedentibus verò, differentiam. Nam cum scientiæ sumant suam speciem ab obiecto, & per ordinem ad illud constituantur; ipsum obiectum ponitur loco differentiæ, quod fit in obliquo, vt detur intelligi, quòd obiectum non est intrinseca differentia scientiæ; sed ordo, & habitudo ad illud. Quare cum obiectum Logicæ sint secundæ intentiones quæ sunt veritatis ostensiuæ, seu modus sciendi latè sumptus, vt sup. num. 31 probatum est, hæc consequenter erit quidditatiua definitio Logicæ: *Logica est scientia secundarum intentionum, quæ sunt veritatis ostensiuæ:* vel *Logica est scientia modi sciendi latè sumpti.* Quorum terminorum explicatio satis ex dictis constat, & constabit ampliùs disput. sequenti.

QVÆSTIO. VI.

VTRVM LOGICA SIT SCIENTIA practica vel speculatiua.

54 Tota quæstionis decisio pendet ex intelligentia istorum nominum, *practicum*, & *speculatiuum*: inde enim constabit quæ scientia sit practica; quæ verò speculatiua. Et licet horum examen ad Metaphysicam spectet: quia tamen nostro instituto est summè necessarium, saltem attingemus.

Conueniunt ergo Doctores, quòd speculatiuum dicitur ab speculatione; practicum verò à praxi. Speculatiuo autem (quæ à verbo Græco σκοπέω, *scepeo* emanat, quòd Latinè idem est, ac *considero*, seu *contemplor*; vndè deriuatur σκοπός, *scopos*, id est, *speculator* seu *explorator*) ex communi sententia significat quandam contemplationem essentiarum similem illi cognitioni, quam habent, qui ex aliquo eminenti loco inferiora respiciunt. Quam etiam cognitionem appellant Græci theoricam, à verbo Græco θεωρέω, *theoreo*, quod significat speculari. A quo etiam Græci Θεός, *Theos*, dixerunt: quasi scientem, & contemplantem omnia in arce cæli collocatum. Itaque scientia speculatiua erit illa, quæ in sui contemplatione sistit, neque vltra in opus ordinatur. In his Auctores conueniunt. Quare tota difficultas est circà nomen praxis.

QVID SIGNIFICET PRAXIS ET AN reperiatur in intellectu.

§. I.

55. PRimò notandum est nomen *praxis*, Græcum esse, deriuarique à verbo Græco πράττω, *pratto*, quod idem est, quòd *ago* seu *operor*. Non autem habemus nomen aliquod Latinum, quod adæquatè correspondeat practico, seu praxi. Tria verò sunt, quæ id videntur explicare, scilicet *operatiuum*, *actiuum*, & *factiuum*. Sed ex his operatiuum latiùs patet: complectitur enim speculationem, quæ verè dicitur operatio. (Licet aliquando operationem sumat Aristot. pro factione, vt 9. Metaph. cap. 9.) Alia duo, si seorsum, & strictè sumantur, inferiora sunt. Nam actio, iuxta doctrinam D. Thom. 1. 2. quæst. 57. art. 4. per hoc à factione distinguitur, quòd illa significat operationem immanentem, & internam, circa quam versatur prudentia; hæc verò transeuntem, seu externam, circa quam est ars. Quam distinctionem assignat sæpè Arist. vt 6. Metaph. cap. 1. & 1. magnorum Moralium cap. vltim. dum inquit *Circa actionem itaque, & quæ in agendo posita sunt, prudentia: circa facturam, & quæ in faciendo posita sunt, ars.* Quòd si aliquando nomina actionis, & factionis aliter videatur accepisse Philosophus, vt notat Vazq. 1. part. disp. 8. num. 16. tamen vel in re non distinguitur, vt ipse auctor interpretatur, num. 17. vel saltem hic modus accipiendi ista nomina vsitatior est in Philosopho.

56. Praxis igitur, vt hîc sumitur, vtramque operationem complectitur, actionem scilicet, & factionem; nam vtraque ab speculatione distinguitur. Et cum à praxi sumatur denominatio practici; ille erit habitus, seu scientia, aut etiam intellectus practicus, qui

qui circa praxim versatur. Ex quo etiam fit non esse idem practicum, & praxim, si formaliter loquamur; sicut non est idem forma denominans, & res denominata: ac proindè non benè inferri ex eo, quod actus intellectus sint aliquando practici, quòd sint etiam praxis. Videamus igitur, quid sit praxis, & in qua potentia reperiatur: vt inde percipiamus, quæ sit scientia practica. Pro quo,

Secundò notandum est praxim definiri ab Scoto q. 4. Prologi sic: *Praxis est actus alterius potentiæ ab intellectu, posterior intellectione; natus elici conformiter rationi rectæ, ad hoc vt rectus sit.* In qua definitione solùm est nobis examinanda prima particula (cætera enim extra institutum nostrum sunt.) Et videndum, verùm praxis necessariò sit actus alterius potentiæ ab intellectu: an potiùs actus ipsi intellectus verè, & propriè possint dici praxis. In qua difficultate. Molin. 1. part. q. 1. art. 4. disput 2. Vazq ibid disp. 8. Suarez disp. 44. Metaph sect. 13. Rub. hic qu. 5. & alij moderni impugnant definitionem Scoti asserentis actus intellectus propriè esse, & dici praxim. Quod pluribus rationibus confirmare nituntur: quibus tamen (quia earum solutio ex dicendis facile cuilibet constare potest) omissis.

57. Dicendum est primò, quòd operatio, quæ primariò, & per se, & per essentiam (vt ita dicamus) dicatur praxis, à qua reliquia denominantur practica, non debet esse operatio intellectus; sed alterius potentiæ, nempè voluntatis in agibilibus, aut potentiæ exterioris, & transeuntis in factibilibus: Actus autem intellectus tantum denominantur practici, vel ex eo quòd cadunt sub electione liberæ voluntatis, & directione prudentiæ: vel ex eo quod ordinantur ad operationem alterius potentiæ: ac proinde rationem practici aliundè participant, non ex eo, quod sint operationes intellectus. Hanc conclusionem præter Scot. & eius discipulos, docent communiter Thomistæ, Caiet. & Conrad. 1. 2. q. 57 art. 1. Capreol. q. 2. prologi ad argumenta contra 4. conclu. Ferrar. 3 contra gentes c. 25. Atanzo 2. Metaph. q. 3. art. 2. & plures alij, quos referunt, & sequuntur Gallego controu. 5. & noster Didac. à Iesu d 1. q. 6. qui latè, & optimè explicat nostram conclusionem.

Probatur primò ex Arist. 3. de Anima c. 10. vbi loquens de motu locali animalium, asserit de intellectu practico alicuius gratia ratiocinari, esseque principium agendi. per quod distinguit ipsum ab intellectu speculatiuo. Verba Philosophi sunt: *Hæc igitur ambo, intellectus, & appetitus mouendi motu dicto principia sunt. Intellectus inquamuis, qui alicuius gratia ratiocinatur, quique principium est agendi: atque hic fine ab intellectu contemplatiuo differt*: quibus verbis asserens Arist. intellectum practicu principium esse agendi, & per hoc à contemplatiuo differre, necessariò intelligendus est de actione extra intellectum, & alterius potentiæ: nam intra ipsum etiam intellectus speculatiuus principium est agendi, vt per se constat. Ex quo Arist. loco sumptum est illud commune axioma: *Intellectus extensione fit practicus*: de quo licet. Molina vbi suprà disp. 1. & Hurtado hîc disp. 2. sect. 2. §. 1. dicant negari posse; quia neque est Arist. neq; alterius probati Auctoris, cuius auctoritate premamur; in vtroque tamen falluntur. Quod enim sit Arist. testatur D. Th. 1. p. q. 79. a. 11. in argumento; sed contra, citans locum adductum ex 3. de Anima. Quod autem sit probatissimi Auctoris, cuius auctoritate æquum est premi, patet ex eodem D. Th. ibid. & q. 14 de veritate. 4. vbi sic ait: *Intellectus practicus idem est, quod intellectus operatiuus. Vndè sola extensio ad opus facit aliquid intellectum esse practicum.* De quo videri potest Gallego vbi suprà.

Confirmatur ex eodem Arist. 2. Metaph. cap. 1. dicente: *Speculatiuæ etenim finis; veritas: practicæ autem opus.* Ergo illud opus est praxis, quod non est veritas: sed omnis actus intellectus est veritas, seu veritatis cognitio: ergo nullus actus intellectus est praxis. Hinc Commentator commento 3. exponent verba Arist. inquit: *Per speculatiuam scimus, vt sciamus; per practicam verè sumus scientes, vt operemur: quia practicæ finis opus*: ergo quantumcumque facultas aliqua dirigat actiones intellectus, non versatur circa praxim, quia, cum tales actiones dirigimus, scimus, vt sciamus: siquidem actio dirigens, & directa, scire est; & per consequens nullus actus intellectus est praxis.

58. Secundò probatur ex D. Th 1. 2. q 57. a. 1. ad. 1. vbi ait: *Practicum, vel operatiuum, quod diuiditur contra speculatiuum, sumitur ab opere exteriori, ad quod non habet ordinem habitus speculatiuus; sed tantùm ad interius opus intellectus; quod est speculari verum.* Quo loco per opus exterius communiter expositores intelligunt, non solum actiones transeuntes: sed etiam immanentes extra intellectum, seu alterius potentiæ: de quo videri potest Conradus ibid Quomodo etiam loquitur de actione exteriori Sanct. Doctor 2. 2. q. 179. a. 2. Ex quibus locis infert benè Conrad. *Quod actus intellectus non est praxis: sed opus exterius, idest, alterius potentiæ cadens sub electione, & consilio.*

Tertiò probatur à posteriori; quia nulla cognitio dirigens aliam cognitionem est practica: ergo nulla cognitio potest esse praxis. Consequentia patet: antecedens verò probatur: quia per actum intellectus dirigentem alium non scimus, vt operemur, sed potiùs, vt sciamus. Non enim qui dirigit actum intellectus, intendit ipsum actum rectum elicere, vt eliciat, sed vt per illum rectè, & sine errore cognoscat: Ergo actus dirigens & directus non egreditur limites cognitionis, atque adeò nullus potest esse praxis.

Quartò tandem, quia id, quod verè est praxis, pertinet ad scientiam actiuam, vel factiuam: siquidem scientia practica diuiditur adæquatè ab Arist. 6. Meta. cap. 1. in actiuam, & factiuam: sed actus intellectus ad neutram harum pertinent: ergo non sunt praxis. Probatur minor: quia imprimis non pertinet ad factiuam: cum sint operationes immanentes, vt patet. Neque similiter possunt pertinere ad actiuam: nam scientia actiua ex eodem Arist. 6. Ethic. c. 10 versatur circa actiones, quarum principium est, electio: ergo scientiæ actiuæ per se tantum respiciunt actus voluntatis: siquidem electio, vt patet, est actus illius.

59 Confirmatur: quia hac de causa Arist. loco citato ex Metaph. loquens de scientia actiua inquit: *Idem esse agibile, quod eligibile.* Vbi D. Thom. lect. 1. postquam dixit scientias actiuas esse scientias morales: (quæ scilicet tractant de actibus voluntatis) id probat ex eodem Arist. *Quia principium actiuarum est prohæresis, seu electio: nam idem est agibile & eligibile*: Ergo electio ipsa simpliciter est praxis: non verò actus intellectus quatenùs talis est. Videantur Thomistæ suprà citati. Inter quos Capreolus, licet conclus. 4. concedat actum intellectus, quatenùs liber est, & quoad exercitum esse praxim, ipse tamen se explicat ad 1. Gregorij: dicens opus intellectus non esse praxim, nisi mediate electione. Et ad secundum infert ipsum opus intellectus non esse verè praxim; sed potiùs electionem illam, quæ regulatur immediate à prudentia.

Per quod soluuntur plura argumenta, quæ contra nos congerunt aduersarij, objicientes plures actus intellectus, qui imperantur à prudentia, & ipsam contemplationem, quam imperat, & dirigit prudentia præscribendo modum, tempus, & alias circumstantias, vt sit actus virtutis: de quibus necessariò

concedendum

concedendum videtur eſſe praxim ; ſiquidem imperantur , & tegulantur à prudentia. Dicendum eſt enim omnes hos , & ſimiles actus intellectus dirigi, & regulari à prudentia , non formaliter in quantum ſunt actus intellectus ; ſed quatenùs ſunt actus virtutis: quod habent ab electione , vel ab alio actu voluntatis. Vndè ſicut ipſi de ſe non dicuntur boni, vel mali moraliter , ſed per ordinem ad voluntatem, & denominatiuè ad illa : ita neque de ſe ſunt practici , ſed per ordinem ad voluntatem , ſeu electionem, quæ propriè eſt praxis.

60 Ex dictis infertur ſcientiam practicam eſſe illam , quæ verſatur circa praxim , ſeu quæ dirigit actiones alterius potentiæ ab intellectu : ſpeculatiuam verò, quæ non exit extra ipſum intellectum. Vndè etiam colliguntur alia diſcrimina ſcitu digna inter has ſcientias ,quæ tangit benè Tolet. hic quæſt. 4. Differunt enim primò fine , vt dictum eſt. Hic autem finis non debet eſſe extrinſecus , & operantis (vt aiunt) quem ſcilicem ſibi quiſque poteſt pro libiro præſcribere ; ſed intrinſecus , & operis. Qui in ſcientia ſpeculatiua eſt cognitio rei non vt operetur, ſed vt cognoſcatur : in practica autem eſt cognitio rei , non tam vt cognoſcatur , quàm vt operetur. Propter quod dixit Ariſt 2.Metaph. cap. 2. practicum non conſiderare cauſam ſecundùm ſe , ſed in ordine ad opus. Vndè etiam fit ad cognitionem practicam non ſolùm requiri, quòd ſit de re operabili ; ſed etiam quòd ipſa cognitio potiùs eſſe ſpeculatiua. Nam vt rectè inquit D. Th. 1. qu. 14. art. 16. *Si ædificator conſideret , qualiter poſſit fieri aliqua domus , non ordinans ad finem operationis , ſed ad cognoſcendum tantum: erit quantum ad finem ſpeculatiua , conſideratio tamen de re operabili.*

Secundò differunt :) quod etiam tradit Ariſt. 11. Metaph. cap. 6. & lib. 6, citato cap. 6. quia in ſpeculatiuis principium eſt in ipſis rebus : id eſt ab ipſis rebus ſumimus cognitionem ; & ipſa cognitio conformatur rebus;tuncque eſt perfecta, quandò eis adæquatur: & propterea obiectum reſpectu cognitionis ſpeculatiuæ dicitur principium , & menſura. At verò in practicis omnia fiunt econtrà: nam principium eſt in nobis ; quia nos ſumus cauſa rei : & noſtra ſcientia eſt rerum ipſarum menſura : vnde tunc res ſunt perfectæ , quando adæquantur , & conformantur ipſi ſcientiæ Quod quomodò ſequatur ex ipſa natura ſcientiæ ſpeculatiuæ , & practicæ iam explicata, facilè conſideranti patebit.

TRACTATVR PRÆCIPVA DIFFI-cultas , & quæſtio reſoluitur.

§. II.

61. His pro intelligentia quæſtionis neceſſariò prænotatis, ad ipſam accedo. Prima ſententia aſſerit Logicam propriè , & ſimpliciter loquendo, eſſe ſimul practicam , & ſpeculatiuam. Sic docent Vazq. 1. part. diſput. 8. cap. 5. & diſp. lect. 2. Cauero diſp. 3 dub. 5. alij.

Probatur primò ratione , qua conuincitur Rubio: quia Logica non ſolùm procedit modo reſolutorio, qui proprius eſt ſcientiarum ſpeculatiuarum; ſed etiam modo compoſitiuo , qui conſtituit ſcientias practicas: ergo ſimul eſt ſpeculatiua , & practica. Conſequentia patet , & probatur antecedens : quia Logica verè contemplatur naturam , & paſſiones ſui obiecti per reſolutionem vſque ad prima principia: ſimulque introducit formam ſyllogiſmi , aut definitionis in materiam : ergo procedit vtroque modo.

Secundò : quia non repugnat practicum , & ſpeculatiuum eidem ſcientiæ ſimpliciter conuenire, ergo id poteſt , & debet concedi Dialecticæ. Antecedens patet in ſacra Theologia , quæ eſt communi ſententia Theologorum cum D. Thom. 1. p. q. 1. artic. 4. ſimul & practica , & ſpeculatiua eſt. Conſequentia verò probatur : quia Logica eſt communis ianua , & generale quoddam inſtrumentum ad acquirendas omnes ſcientias: ſed inter has quædam ſunt ſpeculatiuæ practicæ : ergo concedi debet Dialecticæ vtraque ratio; ſpeculatiuæ quidem , vt ſpeculationis viam aperiat; & vt introducat ad practicas.

62. Secunda ſententia affirmat Logicam ſimpliciter , & ſolùm eſſe ſcientiam practicam. Sic docent Gabr. Greg. Aureol. & alij antiqui, quos refert. Gallego hic contron. 6. Eamque defendunt ex modernis Fonſ. 2.Metaph.c. 3.q. 1.ſect. 3.Conimb.q.4 proœmiali art.5.Murc.diſp.1.q.4& Rapha.de Auerſa q.1.ſect.6.

Probatur primò ex Ariſt. 6. Metaphyſ. 1. vbi diuidens ſcientiam ſpeculatiuam in Phyſicam, Mathematicam , & Methaphyſicam , nullam Logicè mentionem facit ; ergo ex mente Ariſtotel. Logica non eſt ſcientia ſpeculatiua , ſed practica.

Secundò probatur ratione : quia illa eſt ſcientia ſimpliciter , & ſolùm practica , quæ habet pro obiecto , & fine aliquid operabile ab eo , in quo eſt talis ſcientia; procedit que modo operabili ſed Logica eſt huiuſmodi : ergo , &c. Maior conſtat ; minor verò probatur: quia Logica verſatur circa definitiones ſyllogiſmos, & ſimiles intentiones, quæ ſunt à nobis operabiles ; & tradit modum , & præcepta , quibus rectè conficiantur: quod eſt agere de illis modo operabili.

Tertiò; quia quælibet ſcientia ſpeculatiua eſt nobilior ſcientijs practicis; ſed Logica non eſt nobilior illis: ergo non eſt ſpeculatiua. Maior conſtat ex Ariſt. 6. Metaphyſicæ text. 2 aſſerente , quòd *Theorica aliis ſcientiis deſiderabiliores ſunt* , ſeu *illis proponenda* , vt habet tranſlatio Baſſationis. Minor verò probatur quia nobilitas ſcientiæ ſumitur ex certitudine, & nobilitate obiecti , vt ibidem tradit Ariſtot. ſed inter omnia obiecta ſcientiarum debiliſſimum , & incertiſſimum eſt ſubiectum Logicæ, vt ſupra num eſt ſubiectum Logicæ, vt ſuprà nũ. 22. vidimus ex D. Th. ergo Logica eſt ignobilior cunctis ſcientiis , etiã practicis.

Confirmatur : quia ſcientiæ ſpeculatiuæ non quæruntur quaſi ad aliquid vtiles : ſed vt per ſe honorabiles , vt ex eodem Ariſt. probat D. Tho. 6. Ethic: lect. 6. ſed Logica intrinſecè , & per ſe quæritur propter alias ſcientias; vt potè quæ ex natura ſua eſt via, & inſtrumentum ad illas comparandas: ergo Logica non eſt ſcientia ſpeculatiua ſed practica.

63. Nihilominus dicendum eſt ſecundò Logicam non poſſe eſſe ſimul,& ſimpliciter practicam , & ſpeculatiuam. In hac concluſione conueniunt cum Auctoribus citatis, alio omnes adducendi concluſione ſequenti. ¶ Fundamentum ſumitur ex D. Tho. 1. p. q. 1. art. 4. quia vnus , & idem habitus ſcientiæ inferiores , ſeu omninò naturalis, (quæ ſcilicet principijs altioris ordinis non ſubordinatur) neque eſſe ſimpliciter practicus , & ſpeculatiuus : ſed Logica eſt huiuſmodi: ergo non poteſt eſſe ſimpliciter practica , & ſpeculatiua. Minor , & conſequentia conſtant. Maior autem probatur primò : quia , vt ſumitur ex Ariſt. 6. Metaph. cap. 1. & probant rectè Caietanus, Bannes , Nazarius , & Gonzalez loco citato ex 1. per practicum , & ſpeculatiuum ſumpto formaliter , ſecundum quod inueniuntur in habitibus inferioris ordinis , ſunt differentiæ eſſentiales eorum ſe inuicem excludentes ; quippe cum *vna, & eadem ratio formalis obiecti finita* (vt benè inquit Caiet.) *non poſſit habere vtramque hanc conditionem , quòd ſcilicet ſit , ex qua mitur regula operandi , quod ſit in ſe ſcibilis , etiam*

ſi

si nulla posset ex ea regula operis desumi. Ergo vtraque ratio non potest eidem habitui inferioris ordinis simpliciter conuenire.

Secundò probatur eadem maior: quia scientiæ practicæ, & speculatiuæ omninò naturales, subordinantur habitibus principiorum essentialiter diuersis, nempè synderesi, & intellectui, quæ specie differunt, vt sumitur ex D. Thom. eadem 1. p. quæst. 79. art. 12. ergo practicum, & speculatiuum secundùm quod in eis inueniuntur, sunt rationes essentialiter diuersæ, & repugnantes. Sed Logica est scientia omninò naturalis, & inferioris ordinis, vt patet: ergo ipsa non potest esse simpliciter practica, & speculatiua.

64. Respondebis cum Vazq. vbi suprà, tunc practicum, & speculatiuum esse differentias essentiales; quandò vnumquodque adæquatè inspicitur ab aliqua scientia; non verò si respiciatur inadæquatè, vt contingit in Theologia: ac proindè tunc non se inuicem excludere; sed posse eidem scientiæ conuenire.

Sed contra est, & quia omninò repugnat duo obiecta, quæ secundùm aliquas duas rationes respiciuntur adæquatè à duabus potentiis, vel habitibus, secundùm easdemmet rationes respici inadæquatè ab alia tertia potentia, vel habitu; sed debent respici secundùm altiorem aliam rationem, in qua illæ duæ adunentur: vt patet in exemplo sensus communis, quod adducit D. Thom. art. illo 4. citato. Ex eo enim quòd color, & sonus secundùm proprias rationes adæquatè respiciantur à visu, & auditu; repugnat, vt sub eisdem rationibus respiciantur à sensu communi, etiam inadæquatè: aliàs iste non esset tertia alia potentia, sed aggregatum ex sensibus propriis. Cum ergo practicum & speculatiuum secundùm quod inueniuntur in habitibus inferioribus, adequatè respiciantur à pluribus scientiis naturalibus: planum fit secundùm easdem rationes non posse respici, etiam inadæquatè ab aliqua alia tertia scientia sed id debet esse secundum altiorem aliam, & nobiliorem rationem, vt contingit in Theologia. Hoc autem per se constat non posse Logicæ conuenire, quæ est infima scientiarum: ergo, licet Theologia sit simul practica, & speculatiua id tamen Logicæ est omninò denegandum.

65. Dicendum est tertiò Logicam simpliciter, & absolutè tantùm esse scientiam speculatiuam: licet secundùm quid, & per quandam analogiam possit denominari practica, & ars. Hæc conclusio habet fundamentum in Aristot. vt patet ex dictis §. præcedenti: imò, si credimus Laertio lib. 5. de vitis Philosophorum in vita Aristotel. planè illam docuit diuidens scientiam contemplatricem in Physicam, & Logicam. Est etiam expressa sententia D. August. 8. de Ciuitate, cap. 4. & D. Thom. infrà adducendi: quem sequuntur concordes Thomistæ, Capreolus, & Conradus vbi sup. Torres 1. p. q. 1. art. 4. Nauarrete ibidem controu. 12. in principio, Flandria, & Zanardus 6. Metaph. q. 5. Sot. Tolet. & Masius hîc q. 4. Sanchez lib. 1. q. 16. & plures alij quos referunt, & sequuntur noster Didacus à Iesu, & Gallego sup. qu. 57. citati. Quibus etiam consentiunt Scotus, & discipuli eius qu. 4. prologi: estque communis inter Doctores alicuius nominis, vt quæ. citata art. 1 fatentur Conimbricenses.

66. Probatur primò conclusio ex. D. Th. 1. 2. qu. 57. art. 3. ad secundum, vbi ait: *Etiam in ipsis speculabilibus est aliquid per modum cuiusdam operis: puta constructio syllogismi, aut orationis congruæ, aut opus numerandi, vel mensurandi. Et ideò quicumque ad huiusmodi operationis, habitus speculatiui ordinantur, dicuntur per quandam similitudinem artes.* Quibus verbis duo asserit Angelicus Doctor Primum est, non quodcumque opus extrahere habitum speculatiuum à ratione speculatiui; ac proinde, etiam si in Logica detur constructio syllogismi & in Geometria, aut Arithmetica opus mensurandi, aut numerandi: non ideò scientias istas desinere esse speculatiuas. Secundum est, ex eo, quod in istis scientiis detur aliquid per modum operis, habere aliquam similitudinem cum artibus, & sic analogicè dixi artes.

Confirmatur ex eodem D. Th. 2. 2. q. 5. art. 2. vbi sumens tertium argumentum à scientiis speculatiuis ad practicas sic: *In scientiis speculatiuis, ad eandem scientiam pertinet inquirere, & determinare: ergo pari ratione in operatiuis.* Respondet: *Ad tertium dicendum, quod etiam in speculatiuis alia rationalis scientia est Dialectica, quæ ordinatur ad inquisitionem, & alia scientia est demonstratiua, quæ est veritatis determinatiua.* Ecce D. Tho. expressè asserentem Logicam esse scientiam speculatiuam, pro vt speculatiuum distinguitur contra practicum: & hoc non solum quantum ad partem demonstratiuam: sed etiam quantum ad partem Topicam (& idem est de sophistica, vt patet:) Ergo ex mente D. Tho. Logica simpliciter, & absolutè tantùm est scientia speculatiua.

67. Secundò probatur à priori: quia actus quos Logica dirigit, non sunt praxis, sed speculatio: ergo ipsa non est practica, sed speculatiua. Antecedens probatum est §. præcedenti: & consequentia est euidens: ergo, &c. ¶ Confirmatur ex ibidem dictis, quia Logica neque est factiua, vt de se patet: cum non versetur circa actiones transeuntes: neque actiua, quia hæc versatur circa operationes, quarum principium est electio, quod non reperitur in operationibus: quas Logica dirigit: ergo non est scientia practica. Patet consequentia: quia benè valet à negatione omnium membrorum diuidentium ad negationem diuisi.

Dices cum Vazq. vbi. sup. num. 19. quod etiam in operibus Logicæ principium est electio: siquidem liberè fiunt; & voluntas mouet intellectum ad suos actus, sicut cæteras potentias: ergo Logica verè est scientia practica actiua, vt poté quæ versatur circa opera, cuius principium est electio.

Sed argumentum indignum est, cui Philosophus respondeat. Si enim aliquid probat, probat etiam nullam esse scientiam speculatiuam: siquidem omnes actus cuiuscumque scientiæ fiunt à nostro intellectu liberè, & media motione, seu imperio voluntatis. Quare dictum Arist. quod *scientia actiua versatur circa ea, quorum principium est electio*, debet intelligi formaliter: & per se; ac proinde de operibus, quibus formaliter; & per se conuenit procedere ab electione, quo constat esse opera virtutis; quibus sicut intrinseca est moralitas, ita etiam libertas. At operationibus intellectus, vt diriguntur à Logica & à quacumque alia scientia speculatiua, per accidens conuenit moralitas, ac proinde libertas; eodem enim modo operationes intellectus dirigerentur à Logica, vel aliis scientiis speculatiuis, siue liberè, siue necessariò dirigerentur.

68. Tertiò probatur conclusio: quia ideò in Mathematicis (quæ ex communi sententia, quam tradit Arist. 6. Metap. text. 2. speculatiuæ scientiæ sunt) constructio alicuius operis (puta trianguli, sphæræ, aut astrolabij) non extrahit illas à ratione scientiæ speculatiuæ: quia talis operis constructio ordinatur ad cognitionem veritatis; neque per illam tales scientiæ intendunt ipsum opus factum, sed veritatem. At Logica dirigit operationes intellectus, & conficit syllogismos; non vt operetur, sed vt rectè cognoscat: neque in tali opere efficiendo intendit

opus,

opus, sed veritatem. Ergo talis operis constructio non extrahit illam à ratione speculatiua.

Ex quo etiam patet id, quod ex D. Th. addidimus in conclusione. Cùm enim Logica in huiusmodi operibus efficiendis habeat aliquam similitudinem cum artibus propriè dictis: inde est, quod secundùm quid, & per quandam analogiam possit denominari practica, & ars: sicut propter eandem rationem Geometria, & Arithmetica (quæ sunt scientiæ speculatiuæ) secundum quid denominantur artes.

Quibus adde Logicam, ex parte qua est magistra, & instrumentum aliarum, aliqualiter deficere à rigore, quo cæteræ scientiæ nullum habentes ministerium appellantur speculatiuæ, seu theoricæ. Propterquod inter illas non est numerata ab Arist. vt sup. nu. 51. vidimus ex D. Thom.

69 Ad argumenta respondetur. Ad primum primæ sententiæ negatur antecedens quoad secundam partem. Ad cuius probationem patet ex dictis. Quando enim compositio ipsa, seu introductio formæ in materiam non exit extra intellectum, tota ordinatur ad cognitionem veritatis; ac proinde nihil ibi inuenitur praxis: neque à tali compositione denominatur modus compositiuus ille, qui constituit scientias practicas.

Ad secundum etiam patet ex dictis. Quod enim sacra Theologia sit simul practica, & speculatiua, habet sub altiori alia, & nobilissima ratione, & quia subordinatur principijs superioris ordinis, estque specialis participatio scientiæ diuinæ, quæ simul est speculatiua, & practica: quod non potest alteri scientiæ inferiori conuenire, vt explicatum est. Ad id autem, quod additur in probatione consequentiæ, respondetur, Logicam non esse ianuam ad scientias practicas, aut speculatiuas, reduplicatiuè secundum quod sunt practicæ, aut speculatiuæ; sed secundum quod sunt scientiæ; vt scilicet scientificè, & ordinatè procedant, in quo omnes conueniunt: ac proindè benè potest esse, quòd Logica sit ianua ad scientias practicas absque eo, quod ipsa sit practica.

70 Ad primum argumentum secundæ sententiæ responsum est suprà num. 51. § Ad secundum etiam patet ex dictis. Vt enim aliqua sit scientia practica, debet habere pro obiecto aliquid operabile ex intellectum; quod non contingit in Logica, vt dictum est.

Ad tertium respondetur, quod cum Logica, non sit scientia speculatiua principalis, sed ministra, & instrumentum non est necessarium, quod simpliciter sit nobilior scientiis practicis, sed sufficit secundùm quid esse illis nobiliorem, ea modo scilicet speculatiuè procedendi circa suum obiectum. Neque amplius requiritur ad verificandum dictum Arist. Præterquam quod ibi solùm comparat scientias speculatiuas principales, vt patet in texto.

Per quod patet ad confirmationem. Logica enim ex parte, qua est scientia speculatiua, verè est propter se appetibilis; vt potè quæ tradit cognitionem plurium veritatum circa secundas intentiones: quæ cognitio bonum quoddam est & perfectio intellectus; ac proinde expetibilis propter se. Cum quo tamen stat; quòd ea parte, qua est ministra, & instrumentum aliarum, quæratur propter illas: in quo deficit à rigore, & perfectione, qua aliæ appellantur theoricæ, vt suprà vidimus.

71. § Ex dictis infertur primò Logicam esse speculatiuam, non solùm secundùm quod docens est; sed etiam secundùm quod est vtens. Nam licet vt sic, deficiat à ratione scientiæ, vt diximus numero quadragesimonono, tamen non ideo est propriè ars, aut practica: siquidem terminatur ad actus intellectus qui non sunt praxis: neque operatur ea intentione, vt operetur, sed vt cognoscat. Videatur D. Thomas. secunda secundæ, quæst. 47. art. secundo ad tertium.

§ Secundò infertur, quid dicendum sit ad quæstionem illam inter antiquos celebrem: an Dialectica sit pars philosophiæ, Stoicis ex vna parte, cum Zenone eorum principe id affirmantibus, vt testantur Plutarc. 1. de Placitis cap. 2. & Lærtius in vita Zenonis; Peripateticis verò ex alia parte idem negantibus teste eodem Plutarch. & Laertio in vita Aristot.

§ Si enim Philosophia in sua lata acceptione, prout hic sumitur, est *Scientia entis & veritatis cognitio*, vt definit Iustinus Mart. in Dialogo aduer. Tryphonem: vel *Comprehensio cuiuscunque admirabilis veritatis*, vt ex Auicenna, & Alpharabio definit B. Albertus tract. 1. Logicæ, capite secundo: asserendum procul dubio est esse partem Philosophiæ, cum sit verè scientia: licet qua ratione est instrumentum, non contineatur sub Philosophia, vt principalis pars, sed vt quid reductum ad eam, vt loquitur Diuus Thomas Opusculo 70. quæstione quinta, articulo primo ad secundum.

72 Fundamentum vtriusque est: quia sicut ex eo, quòd homo sit rectè constitutus, sibique in sua natura sufficiens, colligitur habere in se instrumenta necessaria ad suas operationes, quæ verè sint partes eius, vt constat de manibus, pedibus, & aliis: eodem modo; cum philosophia, quæ vt in præsenti sumitur, est quasi integrum quoddam corpus ex omnibus scientiis constitutum, sit sibi sufficiens, neque alicuius ope egens, vt propria vitia corrigat, & omnium scientiarum functiones administret; necessariò concludit intra se ipsam habere debere aliquam partem, quæ simul sit instrumentum aliarum, & vera pars eius: quam constat esse Logicam.

Potest etiam eadem sententia confirmari ex diuisione illa, tam reperita, quam antiqua inter Philosophos, qua diuidebatur Philosophia in naturalem moralem, & rationalem. Quæ ortum habuit, vel ab Stoicis, vt ait Lærtius vbi suprà, vel ab Hebræis, & sanctis Propheris, vt tradit Eusebius l. 1. de Præparatione, cap. 2. à quibus acceperunt Ægyptij, vt Auctor est Pierius lib. 38. in quodam Hieroglyphico. Quam etiam diuisionem: propter innumeros eosque grauissimos Philosophos, admiserunt plures sancti Patres. Inter quos August. 8. de Ciuitate cap. 4. & lib. 11. cap. 25. ex diuisione ista inuestigat numerum personarum sanctissimæ Trinitatis. Et Hieronym. tomo. 3. in Epist. ad Paulam Vrbicam, iuxta hanc diuisionem partitur sacras literas in naturales, in morales, & Dialecticas. Sed de his satis. Videri tamen potest Masius sect. 1. Logicæ. q. 7. qui rectè probat ab hac sententia non dissidere Arist. & alios Peripateticos.

7. § Dubitant etiam Doctores, an Logica sit scientia subalternans, vel subalternata. Sed huius resolutio pendet ex 1. Poster. Vbi de subalternatione scientiarum cum Arist. acturi sumus. Interim sufficiat dicere, quòd si scientia subalternata sumatur, lata quadam significatione, pro scientia, cuius obiectum quomodocunque continetur sub obiecto alterius: sic scientiæ omnes naturales, & Logica dicuntur subalternari Metaphysicæ: ad quam pertinet omnium aliarum, & principia ostendere, & obiecta præscribere.

Si verò subalternationis proprietas spectetur,
prout à nobis explicabitur loco citato,
Logica nulli scientiæ subalterna-
tur, vt ibidem ostan-
demus.

QVÆSTIO

QVESTIO VII.

Quomodo Logica sit necessaria ad alias scientias.

SI ea, quæ quæst. 4. de Logica vtente diximus, vera sunt, planè sequitur ipsam non esse necessariam ad aliarum scientiarum demonstrationes; si quidem in his nullus inuenitur logicæ vsus, vt ibidem ostendimus: sed solùm erit necessaria ad probabiliter disserendum in quacunque materia.

Quare tantum restat difficultas de Logica docente. Hanc autem esse necessariam ad alias scientias, manifestà patet ex dictis sup. n. 3. & 5. vnde solùm potest esse dubium de quantitate necessitatis; an scilicet multum, an parum sit necessaria.

74. Pro tituli intelligentia nota, necessarium definiri ab Aristot. 5. Metaphys. *Quod aliter se habere non Potest*; vel vt ait Diuus Thomas 2. Physic. lectione 8. *Quod in sui natura habet, quod non esse*, siue vt alij definiunt *Quod determinatum est ad esse.* Hoc autem est duplex. Aliud dicitur necessarium absolutè; quod scilicet nullo modo potest aliter se habere, sed est omnino determinatum ac esse. Et huiusmodi est solus Deus. Aliud dicitur necessarium ex suppositione, quod scilicet est determinatum ad est, supposita aliqua causa: nam determinatio ad esse creaturis, necessariò prouenit ex aliqua causa, vt patet.

Vnde huiusmodi necessarium quadruplex erit, iuxta numerum causarum Potest enim aliquid esse necessarium ex causa materiali: quomodo dicimus hominem necessariò mortalem, propter materiam contrariis qualitatibus affectam. Aliud est necessarium est causa formali; sicut necessarium est triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis. Aliud causa efficienti: quod in aliquibus appellatur necessarium per vim, coactum, seu violentum: quomodo sagitta necessariò ascendit, quando mittitur à sagittatorio. Quartò tandem, aliquid dicitur necessarium ex fine. Et hoc diuisit D. Tho. 3. p. q. 65. art. 4. in necessarium simpliciter, sine quo scilicet finis haberi non potest: quomodo cibus necessarius est ad vitam: & in necessarium ad melius esse, sine quo scilicet finis absolutè potest haberi, sed non ita conuenienter; diciturque vtile: quomodo equus requiritur ad iter agendum.

75. Igitur ratione causæ materialis & efficientis satis constat Logicam non esse homini necessariam, sicut neque quamlibet aliam scientiam Neque enim homo est capax disciplinæ; quia habet materiam, vt patet: neque vi, aut coactione, aliqua causa producit in homine scientiam, vt putauit Auicenna, affirmans scientias ab Angelis hominibus imprimi.

Ratione verò causæ formalis quodammodo scientiæ dicuntur homini necessariæ: quatenus ratione suæ formæ est capax illarum, ad easque naturaliter inclinatur. Quo modo Logica magis necessaria homini dicitur, quàm aliæ scientiæ: quia non solum perficit intellectum, manifestando ei plures veritates, quod habet cum illis commune: sed eius vitia corrigit, dirigitque ad alias scientias, & libera ab erroribus, qui in operando poterant ipsi accidere.

Quamuis autem ratione huius inclinationis, & capacitatis Logica, & aliæ scientiæ dicantur homini necessariæ non tamen ipsi habitus scientiarum in se sunt isto modo necessarij.

Non enim sunt propriæ passiones, neque fluunt necessariò ab anima, vt falsò existimauit Plat. qui teste Aristot. 1. Poster. cap. 1. asseruit omnes scientias esse simul naturaliter animæ rationali inditas, vt ibidem videbimus. Quare solum restat difficultas de necessitate ex fine: an scilicet Logica sit necessaria simpliciter, vel tantùm ad melius esse ad comparandas alias scientias.

Tandem nota scientias istas, quarum Logica est ianua, dupliciter posse sumi. Primò vtcunque, & in esse imperfecto secundùm quod important cognitionem vnius vel alterius conclusionis tantùm. Secundò in statu perfecto: vt scilicet sunt sciētiæ integræ, & includunt seriem omnium, vel ferè omnium conclusionum, quæ in eis demonstrantur. Et in vtroque sensu procedit difficultas.

76. Prima sententia absolutè negat Logicā esse simpliciter necessariam ad acquirendas scientias, etiā sub statu perfecto. Pro hac refertur Iandunus 2. Metaph. q. 12. Quam etiā sequitur Iauellus tract. 1. Logicæ c. 4. & multi Recentiores, vt testatur Mas. hîc sect. 2. quæst. 5.

Probatur primò: quia habitus naturalis non datur ad simpliciter posse, sed ad facilius posse: ergo id, quod potest facilè consequi intellectus cum habitu Logicæ artificialis, poterit vtique simpliciter consequi sine illo. Sed medio tali habitu potest facilè comparare alias scientias sub statu perfecto: ergo etiam sine illo poterit easdem simpliciter comparare.

Secundò, habitus Philosophiæ, aut cuiuscunque alterius scientiæ, potest sine Logica vtcunque acquiri per aliquam demonstrationem facilem, vt postea videbimus: ergo illo semel acquisitio, poterit ipse absque ministerio Logicæ disponere ad hoc, vt comparetur sub statu perfecto.

Probatur consequentia: quia Logica solum potest esse necessaria ad habendum perfectè scientias, quatenus ipsa præbet facilitatem ad definiendum, diuidendum, & argumentandum: sed vnaquæque scientia in sua propria materia est facilitas ad huiusmodi opera exercenda: ergo semel acquisita imperfectè aliqua scientia sine Logica, poterit absque illa, etiam in statu perfecto comparari.

Secunda sententia absolutè affirmat, Logicam esse simpliciter necessariam ad acquirendas scientias, etiam imperfectè. Sic docent inter alios Arauxo 2. Metaph. qu. 3. art. 3. & Gallego hîc controu. 1. Quorum fundamentum est: quia scientia etiam in esse imperfecto acquisita est verè scientia, sicut animal imperfectum est verum animal: sed non potest comparari vera scientia sine Logica: ergo neque etiam scientia quantumuis imperfecta.

Probatur minor primò: quia nullus habet veram scientiam alicuius conclusionis, nisi sciat illam resoluere vsque ad prima principia, vt sumitur ex Arist. 1. Post. ca. 2. sed sine Logica nullus scit resoluere etiam imperfectè; cum doctrina ista sit ex difficilioribus, quæ traduntur in Logica: ergo sine illa non potest acquiri vera scientia.

¶ Secundò probatur eandem minor: quia Logica est velut quædam causa vniuersalis, concurrens ad actus perfectos aliarum scientiarum: ergo etiam ad actus scientificos earum; quantumuis imperfecto, omnino necessarius est concursus illius. Patet consequentia in sole, & aliis causis vniuersalibus, quarum concursus necessarius est ad generationem animalium, non solùm perfectorum, sed etiam imperfectorum.

77. Dicendum est tamen Logicam non esse necessariam simpliciter, sed tandum ad melius esse ad acquirendas scientias imperfectè, seu quoad aliquam, aut aliquas conclusiones faciles: esse verò omnino, & simpliciter necessariam ad acquirendas illas sub statu perfecto, seu vt includunt seriem conclusionum, quæ in eis demonstrantur.

Hæc conclusio quoad vtranque partem communior

eſt inter Dialecticos, eamque docent plures Thomiſtæ, Maſ. vbi ſup. Petrus de Bruxellis q. Logicæ, Sanch. lib. 1. qu. 2. noſter Didacus à Ieſu diſp. 2. q. 1 & alij, quos refert Gallego iam citatus.

Prior pars probatur: quia ad acquirendam aliquam ſcientiam ſub ſtatu imperfecto, ſufficit conficere vnam, aut alteram demonſtrationem facilem in quahbet materia illius; vt dictum eſt: ſed ad hoc non eſt ſimpliciter neceſſaria Dialectica: ergo neque ad eas ſic acquirendas.

Probatur minor: quia in ſcientiis ſunt aliquæ concluſiones, ita proximè innitentes principiis lumine naturali notis: ex quibus adeo euidenter, & facilè ſequitur concluſio; vt explicatis terminis, nullo negotio; tales demonſtrationes conficiamus. Et ex alia parte ad cognoſcendam bonitatem illationis ſic per ſe manifeſtæ, ſufficit Logica naturalis, vt teſtatur modus inuentionis ipſius Logicæ artificialis ſup. n. 5. explicatus: ergo ad acquirendas imperfectè ſcientias Logica non eſt ſimpliciter, ſed tantum ad melius eſſe neceſſaria.

Secundam partem concluſionis probant ea, quæ pro ſecunda ſententia adduximus. Non enim quis poteſt perfectè ſcientiam aliquam comparare; niſi ſciat concluſiones omnes reſoluere vſque ad prima; cognoſcat que bonitatem illationum; neceſſitatem, & conditiones præmiſſarum; deceptiones, quæ circa eas ſolent contingere; & alia plura in lib. Poſter. explicanda, quæ ſatis ex ſe patet abſque Logica artificiali conſequi non poſſe: ergo ipſa ad ſcientias ſub ſtatu perfecto acquirendas eſt ſimpliciter neceſſaria.

Confirmatur experientia: quia nullum vidimus abſque Dialectica in aliis ſcientiis euaſiſſe conſumatum; cum tamen ſolius Dialecticæ ductu abſque alio magiſtro plures ſcientias multi comparauerint. Et quidem de Beato Auguſt. Poſſidonius in eius vita ait ſolius Dialecticæ fuiſſe diſcipulum. Econtra verò ob imperitiam Dialecticæ veteres Philoſophos in errores turpiſſimos lapſos fuiſſe teſtatur Ariſt. 1. Poſt. cap. 3. & alibi ſæpe: ergo ipſa eſt ſimpliciter neceſſaria ad ſcientias perfectè acquirendas. Ex quo tandem fit dialecticam ante omnes illas eſſe tradendam, vt pote quæ ad ipſas eſt ſummè neceſſaria, vt explicatum eſt.

78. Ad primum argumentum primæ ſententiæ reſpondetur ſolùm probare priorem partem noſtræ concluſionis. Ex eo enim, quod habitus naturalis non ſit ſimpliciter neceſſarius ad ſubſtantiam operis: ſolum concluditur poſſe quidem ſine Logica acquiri aliquam ſcientiam, quoad ſubſtantiam habitus, quod fit per quam libet demonſtrationem: Inde tamen non ſequitur Logicam non eſſe ſimpliciter neceſſariam, vt talis ſcientia extendatur ad omnes ſuas concluſiones: quia talis extenſio quodammodo pertinet ad modum habitus, vt alibi explicabimus.

Ad ſecundum negatur conſequentia. Ad cuius probationem reſpondetur, quod quamuis Philoſophia, & aliæ ſcientiæ præbeant facilitatem ad conficiendas definitiones, diuiſiones, & demonſtrationes circa ſuum obiectum: non tamen ad cognoſcendam ipſam naturam definitionis, diuiſionis, aut argumentationi hoc enim facit Logica: & ideo ipſa dirigit alias ad definiendum, diuidendum, aut argumentandum circa ſua obiecta.

Vnde quamuis tales ſcientiæ ſemel acquiſitæ circa aliquam concluſionem, diſponant ad cognoſcendas alias; hoc tamen non eſt ſine ope, & directione Logicæ. Sicut quamuis virtus temperantiæ ſit facilitas ad extercendum actus eius, non tamen ſine virtute prudentiæ dirigentis poterit quis medium temperantiæ ſemper attingere.

Ad fundamentum ſecundæ ſententiæ neganda eſt minor. Ad cuius primam probationem reſpondetur Logicam naturalem ſufficere ad cognoſcendam aliquam demonſtrationem facilem, & bonitatem illationis eius quod eſt virtualiter ſcite reſoluere ipſam in ſua principia. Neque amplius requiritur ad acquirendam ſcientiam ſubeſſe imperfecto, vt explicabimus in lib. Poſt. agentes de ſcientiis ſubalternatis.

¶ Ad ſecundum reſpondetur ſolùm habere vim contra eos, qui aſſerunt Logicam effectiuè concurrere ad actus aliarum ſcientiarum, quod nos ſuprà num. 59. oſtendimus eſſe falſum. Ex eo autem quòd Logica ſit ſimpliciter neceſſaria ad actus perfectos ſcientiarum per modum dirigentis, non ſequitur eodem modo eſſe neceſſariam ad actus imperfectos earum, vt inductionē patet in aliis: artibus.

QVÆSTIO VLTIMA.

Quis ſit finis Logicæ, & in quas partes ſit diuidenda.

79. DE fine Dialecticæ non fuit minor quàm de obiecto diſceptatio. Alexander enim, & alij Græci aſſeruerunt eſſe demonſtrationem: argumentationem alij, Sed falluntur vtrique nam ad finem referuntur omnia, quæ tractantur in ſcientia, & ipſe intra illam non refertur ad aliud: quod tamen, neque argumentationi, neque demonſtrationi conuenit: vtraque enim ordinatur ad ſcientiam; cùm ſit inſtrumentum eius. Et ex alia parte ad argumentationem, aut demonſtrationem non ordinantur diuiſio, genus, ſpecies & aliæ plures intentiones, quæ traduntur in Logica.

Rodolphus Agricola 2. de inuentione cap. 3. exiſtimauit Logicæ finem, eſſe probabiliter diſſerere de qualibet re propoſita. Et tandem Stoici finem Dialecticæ eſſe dixerunt, ſeparare verum à falſo.

¶. Sed hi etiam decepti ſunt. Nam probabiliter diſſerere tantum poteſt conuenire cuidam parti Logicæ, nempè topicæ. Præterquam quòd id in aliud ordinatur, vt patet, & ſic non poteſt eſſe finis. Diſcernere autem verum à falſo, ſi ſumitur pro cognitione veritatis, commune eſt omnibus ſcientiis ſpeculatiuis, ſi verò inſtrumento, quod propriè diſcernit; cum hoc ſit ſola argumentatio: iam non poteſt eſſe finis totius Dialecticæ, vt patet. Si autem Stoici, per verum à falſo diſcernere intelligant, vel quemlibet modum rectè cognoſcēdi veritatem; vel diſponere intellectum vt verū à falſo diſcernat: licet non ita propriè loquantur; non tamē omninò à veritate abuertūt.

80. Pro ſolutione ergo difficultatis notandum eſt primò finem, vt ad præſens attinet, *id, cuius gratia alia omnia traduntur in ſcientia*. In qua definitione includuntur plures conditiones finis, quæ à Doctor. aſſignantur, vt quod ſit aliquid *bonum, vltimum: & de quo nulla ſit in illa ſcientia conſultatio.* Quòd ſit bonum patet, nam ſi eius gratia aliquid fit, ergo appetitur: quod autem amatur, bonum eſt, vt patet ex 1. Ethic. cap. 1. Quòd ſit vltimum, etiam conſtat: nam ſi omnia traduntur in tali ſcientia propter finem: ergo ipſe non traditur propter aliud in illa ſcientia: atque adeo erit quid vltimum intra illam. Quòd ſi finis eſt quid vltimum, repugnabit eſſe de illo conſultationem; cum hæc ſit neceſſariò de mediis ex Ariſtot. 3. Ethicorum cap. 3. Exemplum patet in Medicina cuius finis eſt ſanitas: quia eius gratia traduntur omnia in tali arte. Et conſequenter ſanitas eſt quoddam homini bonum, vt conſtat. Et ſimiliter

vltimum; siquidem ad sanitatem præcepta omnia Medecinæ referuntur; & ipse alio non refertur intra eandem artem. Neque vllus Medicus consultatur, an sit sanandus ægrotus, necne, sed quibus mediis possit illi deperdita salus restitui.

Secundò notandum est finem sic explicatum esse duplicem, iuxta duo genera artium, quæ reperiuntur. Aliæ enim appellantur ancillæ; quæ scilicet administrant instrumentum aliquod arti superiori; vt ars frenæfactoria, quæ ministrat frænum militari. Aliæ appellantur reginæ, quæ scilicet vtuntur instrumentis ab ancillis ministratis, vt militaris, quæ vtitur fræno à frænefactoria ministrato. Artes ergo, quæ vocantur ancillæ, habent duos fines, alterum intra ipsam artem, qui est instrumentum ipsum à se confectum, & alterum extra ipsam qui est finis ipsius artis superioris & reginæ: nam cum ancilla intrinsecè respiciat dominam, non solùm habet pro fine opus à se factum, sed finem ipsum, quem regina intendit. Primos appellari potest, finis proximus; alter verò remotus. At verò artes, quæ appellantur reginæ, cùm nulli inseruiant, vnico tantum fine gaudent, vt cernere licet in exemplo allato: militaris enim solùm intendit victoriam: frænefactiua verò, & frænum, & victoriam.

81. His suppositis, facile est colligere, quis sit finis Logicæ docentis; de vtente enim postea dicemus. Cùm enim Logica docens, vt supra vidimus, licet sit scientia speculatiua, veraque pars Philosophiæ; tamen etiam est instrumentum, & ministra aliarum: inde est, quòd in ea duplex finis sit distinguendus, proximus scilicet, & remotus.

Quorum prior erit cognitio sui obiecti, nempe secundarum intentionum: posterior verò comprehendit fines omnium aliarum scientiarum.

Est enim Logica ministra quædam non huius, aut illius scientiæ in speciali sed generalis omnium; propter quod appellatur ars artium: & sic intendit vt finem remotum, non finem peculiarem huius, vel illius scientiæ; sed generale aliquid & commune in quo omnes conueniant. Quare, cùm omnes scientiæ huc tendant, vt perficiant intellectum, & dirigant ad rectè operandum circa suum obiectum, vt explicuimus sup. n. 14. & 15. consequens est, vt finis remotus Logicæ, sit perficere, & dirigere intellectum in suis operationibus, vt in quacumque materia rectè, & sine errore fiant.

82. Non est autem hoc loco prætereundum discrimen inter Logicam, & alias artes; quæ appellantur ancillæ: quod non parum cedit in honorem Dialecticæ. Illæ enim ministrant superioribus efficiendo instrumenta, vt patet in frænefactoria, quæ efficit frænum, factum tradit militari, vt eo vtatur. Et ideo huiusmodi artes propriè dicuntur ancillæ: quia non per modum liberi sed, per modum serui famulantur. Logica verò, cùm nullum habeat vsum in aliis scientiis, vt sæpe dictum est: non ministrat illis efficiendo earum definitiones; sed docendo quomodo efficienda sũt huiusmodi instrumenta. In quo deficit à propria ratione ancillæ: quia nõ ministrat aliis scientiis seruiliter, & operando; sed docendo, & consiliando. Et ideo melius appellatur consiliatiua, aut magistra seu pædagogus illarum.

De Logica autem vtente consequenter ad dicta dicendum est, finem eius esse opinionem obiecti probabilis, & existimationem apparentis, quæ per syllogismum topicum, & sophisticum generantur. Cùm enim Logica solùm habeat vsum in parte topica, & sophistica, vt ostendimus sup. n. 38. aliunde autem cognitio, seu contemplatio syllogismi topici, & sophistici pertineat ad Logicam docentem: consequens est ad vtem solùm posse pertinere constructionem talium syllogismorum. Vnde finis Logicæ vtentis, vel erunt ipsi syllogismi, vel eorum effectus: qui in syllogismo topico est opinio obiecti probabilis, & in sophistico existimatio apparentis. At syllogismis ipsis non potest propriè conuenire ratio finis, neque conditiones eius: cum ordinentur ad producendam opinionem, vel existimationem obiecti: ergo ipsa obiecti probabilis opinio, & existimatio apparentis sunt finis Logicæ vtentis, quod intendimus.

83. Tandem circa partitionem Logicæ nulla restat ex dictis difficultas. Licet enim antiqui aliis diuisionibus vtantur; nemo tamen negare potest illam esse optimam, quæ ex obiecto desumitur. Doctores ergo, qui asserunt obiectum adæquatum Logicæ esse modum sciendi, prout tantùm comprehendit definitionem, & argumentationem, rectè Logicam cum Boetio diuidunt in rationem diuidendi, definiendi, & argumentandi. Quam diuisionem amplectuntur ex Arabibus Auicenna & Alfarabius, laudatque B. Albert tract. 1. in Porphyr. ca. 5.

Nos autem qui latius patere diximus obiectum Logicæ, extendique ad alias intentiones logicales, diuidemus Logicam iuxta earum diuisionem, quæ ex nullo alio capite aptius desumitur, quam ex ipsis operibus intellectus, ex quibus tales intentiones resultant. Quare cum D. Tho. 1. Perihem. lect. 1. & 1. Poster. lect. 1. quem sequuntur Caietan. Sot. Tol. & communiter Doctores, iuxta triplicem operationem intellectus, Logicam partiemur in tres partes generales. Quarum *prima* sibi vendicat explicandas intentiones, quæ primæ operationi dirigendæ deseruiunt: complectiturque Porphyrij Isagogen, & prædicamenta Arist. In *secunda* erit sermo de secundis intentionibus, quibus dirigitur secunda operatio intellectus, circa duos lib. Periherm. Et tandem in *tertia*, quæ continet duos lib. Prior. duos Poster. octo Topicor. & duos Elench. agemus de secundis intentionibus tertiam operationem dirigentibus.

ADPENDIX.

De methodo, seu modo procedendi.

84. Qvanta sit vis methodo in omnibus disciplinis, ignorant proculdubio illi Dialectici; qui nec verbum vnum de ea faciunt; sed nouerunt optimè duo illa Philosophiæ lumina, Galen. & Aristot. qui nullam partem Philosophiæ explicandam susceperunt: quin priùs methodum, quà illa facilius compararetur, tradiderint. *Ego semper* (ait Galen. in lib. Num ars tuendæ sanitatis ad Medicum spectet) *idem censeo: neque enim vnquam, vel tradidi, vel docui artem aliquam, cuius methodum prius non didicerim, & in ea nõ me exercuerim.* Idque ad vnguẽ obseruauit Arist. in omnibus suis operibus. Videatur 2. Metaph. cap. vlt. vbi eleganter disserit de methodo seu modo procedendi in omnibus scientiis. Ex cuius doctrina D. Th. ibid. docet proprium esse Logicæ tradere communes modos procedendi in aliis scientiis.

Videamus ergo breuiter quid; & quotuplex sit methodus, & quæ earum sit præstantior; vbi præcepta aliqua annectemus pro meliori applicatione methodi ad singulas materias. Quod præstabimus non omnino disputando, sed percensendo: neque enim discussio exacta est valdè necessaria in hac materia: Pro qua tamen videri potest Carpentarius in disputat. de methodo aduersus Ramum: vbi doctè illum confutat, eo quòd asseruit Aristot. in Philosophia, & Dialectica nullam seruasse methodum, illũ propterea

appellaris amethodicum. Quam ineptam opinionem confutat etiam Lemosius lib. 2. Paradox. Dialect. errore 10. Disputant etiam de methodo inter alios Mozon. lib. 1. compositionis Dialecticæ. Villalp. quæ vlt. Proœmiali. Interpretesque Galen. sed præcipuè Ioannes Argent. in commentariis in artem paruam, & latissimè Iacobus Zabarella in 4. lib. quos conscripsit de methodo.

85. § Variis nominibus solet appellari methodus. Veteres quidem ante Hippocratem appellabant *viam rectam*: aliquando etiam ab Aristot. dicitur *peritia*, vt primo de partibus animalium cap. 1. aliquando *modus sciendi*, vt loco sup. adducto ex 2. Metaph. aliquando *doctrina*, seu *disciplina*: nam vbi nos 1. Physic. cap. 1. habemus, *omnis cognitio, & disciplina*; & vbi 1. Ethic. cap. 5. habemus, *omnis ars, & doctrina*, in textu Græco, loco *doctrina*, & *disciplina*, habetur *methodus*. A Quintiliano etiam 1. lib. Institutionem appellatur, *breue compendium*: & tandem à Cicerone aliquando dicitur, *via*, & aliquando *doctrina*, vel *peritia*.

Methodum sub nomine peritiæ definit Arist. loco citato de partibus animalium. Ex quo loco, & aliis definitionibus, quæ sæpe affert Galenus, sic possumus methodu describere: *Methodus est via communis, & ordinata, qua breuiter, & cum ratione ac operantium finem peruenimus*. Vel breuius: *Methodus est modus ordinatus procedendi in veritatis indagine*. Vbi aduertendum est, ex Hippoc. in lib. de Hominis natura, duas esse vias indagandæ veritatis: alteram per sensum, & experientiam; vt qui scire desiderans, an ignis sit calidus, manum illi applicaret: alteram per rationem; vt si ad sciendum ignem esse calidum, vteretur ratione petita ex Philosophia; ex eo, quòd sit tenuis, rarus, &c. Prima non pertinet ad methodū, sed secunda. Nam cū metodus versetur circa vniuersalia: sensui, & experientiæ inniti non potest. Et propter hoc imprima descriptione posuimus illam particulam, *cum ratione*, & in secunda, *modus ordinatus*: vtraque enim denotat viam illam, quæ repetitur in methodo, debere esse per rationem, & non per sensum.

86 § Variè diuiditur methodus à Doctoribus: Nam Auctor Rhetoricæ ad Herennium lib. 3. sub nomine dispositionis diuidit methodum in eam, quæ progreditur ex instituto artis; & in eam, quæ se accommodat ad causam temporis. Prima vtitur, qui iuxta artis præcepta progreditur; vt si in oratione, priùs vteretur exordio; deindè narratione; tertiò diuisione; quartò confirmatione; quintò confutatione; & sextò epilogo: nam ita præscribit Rhetorica. Cæterùm si quis propter temporum angustias, aut propter aliam occasionem exorditetur, vel à confutatione, vel aliundè, prætermisso exordio, aut naratione: ille vteretur secunda methodo, scilicet se commodante ad causum temporis.

Rodolphus Agric. 3. de inuentione Dialect. cap. 6. diuidit methodum in naturalem, arbitrariam, & artificiosam. Sub naturali comprehenduntur omnes methodi, quæ procedunt iuxta regulas ordinarias artis; siue procedāt cōponēdo, siue resoluendo: de quo infrà.

§ Methodus arbitraria est illa, in qua, prætermissa methodo naturali, ad arbitrium, aliqua ratione compellente, alium ordinem sequimur. Quod nos ex parte obseruauimus sup. in institutionibus, agentes priùs de modo sciendi, quàm de terminus: & in his proœmialibus prius inuestigantes differentiam Logicæ, quæ sumitur ex obiecto: quàm genus eius. Quod item obseruauit Porphyr. in prædicabilibus, agens priùs de specie, quàm de differentia: & Aristot. in prædicamentis, disputans priùs de relatione, quàm de qualitate, vt ibi videbimus. § Methodus artificiosa vocatur illa, in qua de industria peruertimus totum ordinem, ita vt posteriora priùs, & priora posteriùs tradantur. Quæ methodus familiaris est Oratoribus, & Poetis Vndè Virg. lib. 1. Eneadum tradit nauigationem Eneæ in Carthaginem: & 2. libr. canit excidium Troianum: cum tamen priùs Troia destructa fuerit; quàm quòd Eneas ad Carthaginis oras appulerit: Et quod amplius est, hac etiam methodo vtuntur aliquando Euangelistæ, interdum priùs referentes, quæ posteriùs facta sunt, vt patet Marc. 14. vers. 23. & notant communiter Doctores, qui historiam Euangelicam texunt.

Cæterùm, quamuis hæ diuisione optimæ sint, tamen non multum conferunt Philosophis: & ideò non sunt impropriè Dialecticè. Non enim scientiæ vtuntur omnibus his methodus. Nam methodus artificiosa nulli scientiæ deseruit. Methodo autem arbitratoria, licet aliquoties in scientiis vtamur; frequentius tamen vtimus methodo naturali, & ideò de hac deinceps agemus.

87. Diuiditur ergo methodus naturalis in methodum compositionis & resolutionis. Methodus compositionis est via, in qua progredimur à simplicioribus, & prioribus, ad magis composita, & posteriora: quod quatuor modis potest contingere. *Primo*, quando procedimus à simplicioribus ad magis composita, vt quando Grammaticus progreditur à literis, ad syllabas; à syllabis, ad dictiones; & ab his, ad perfectas orationes. Quammodū, vt potè magis Tyronibus accommodatum, ex parte etiam obseruauimus in summulis, agentes in lib. 1. de terminis, deindè de propertione: & vltimò de argumentatione. *Secundo*, quando progreditur à magis ad minùs vniuersalia, vt si disputaturi de animalibus, priùs ageremus de animali in communi, & posteà de homine, vel alio speciali animali. Quem modum obseruauit Aristot in tota Philosophia, & in libris de Partibus, & historia animalium. *Tertio*, quando procederur à causis ad effectos. Quemadmodum obseruaret, qui disputaturus de eclipsi lunæ, priùs ageret de interpositione terræ. *Quarto* tandem, quando progredimur à mediis ad finem. Quem modum obseruat Architectus, faciens priùs fundamentum, erigens deindè parietes, & tandem constituens rectum; ad quod sequitur secura. & commoda habitatio, quæ est finis.

At verò Methodus resolutionis: cùm sit contraria methodo compositionis; erit contrario modo definienda, & diuidenda. Est ergo via, in qua progredimur à magis compositis, & posterioribus, ad simpliciora, & priora. Quod consequenter aliis quatuor modis contingat. *Primò* à compositionibus ad simpliciora, vt in Grammatica ab oratione ad dictiones, &c. *Secundò* à minus ad magis vniuersalia; vt ab homine ad animal. *Tertiò* ab effectu ad causam; vt ab eclipsi ad interpositionem terræ. *Quartò* à fine ad media vt à sanitate ad medicamenta.

88. § Ex his duabus methodis, methodus resolutionis est accommodata ad artes inueniendas: nam ex notione finis artes sunt adinuentæ. Et ita Aristot. ex demonstratione, quæ est vltimum in Dialectica, inuenit totam artem. Quia enim ad demonstrationem necessariæ sunt propositiones; de illis egit in lib. Periherem. & quia ad propositiones necessarij sunt termini simplices; de illis egit in lib. Præd. Methodus autem compositionis, præcipuè duobus primis modis, apta est ad disciplinas tradendas. Cum enim ars imitetur naturam, teste Arist. 1. Physic. c. 3. & hæc in suis operibus progrediatur, vel à simplicibus ad composita, vt patet in elementis, ex quibus procedit ad mixta; vel ab vniuersalibus ad

minus

minùs vniuersalia, vt patet in generatione hominis, in qua iuxta doctrinam eiusdem Arist. 2. de Gener. animalium, cap. 34. prius embrio est viuens; deinde animal; & postea homo: consequens est, vt ars quælibet tradenda sit methodo compositionis. Huius methodi vtrumque modum in hac Logica seruaturi sumus: nam ab intentionibus rerum simplicium ad propositiones, & ab his ad argumentationem cum Arist. deueniemus. iuxta tres generales partes, quas prœmisimus: & in vnaquaque earũ ab vniuersalioribus ad minùs vniuersalia descendemus.

89 ¶ Tandem ad doctrinam de methodo singulis materiis rectè applicãdam plura præcepta traduntur. Quæ magis necessaria videntur, sunt; Primum: vt in omni re habente principia, causas vel elementa; ab illis disputatio incipiat. Quod præcipit, & obseruat Aristot. 1. Phys. nam acturus de corpore, prius disputat de principiis eius, nempè materia, & forma. ¶ Secundum est, vt quantum fieri possit, procedatur ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia, vt sup. dicebamus. ¶ Tertium: vt procedatur etiam, quantum fieri possit, à notioribus nobis ad notiora naturæ. Sic præcepit & obseruat Aristot. in Metaphysica, vbi acturus de substantiis separatis, priùs egit de materialibus. ¶ Diximus, *quãtum fieri possit*: quia aliquando præcepta ista possunt se mutuò impedire: & tunc obseruandũ est sequens preceptũ.

¶ Quartum, & maximè notandum præceptum est, vt in tradenda qualibet disciplina habeatur ratio, tùm rerum, quæ tractantur, tum etiam auditorum, quibus proponuntur. Primum docuit Plato in Phedro, & Arist. 1. Ethic. cap. 3. Non enim res omnes eodem genere argumentorum sunt pertractandæ; sed res sempiternas, & omnis mutationis expertes exactissimis demonstrationibus, quantùm fieri possit, oportet discutere: at caducæ, & quæ statim labuntur, satis erit, si rationibus vero similibus, & probabilibus pertractentur: neque enim in omnibus rebus quærenda est eadem certitudo, & acribologia mathematica vt loquit Arist. 2. Metaphys. cap. vlt. De quo videri potest D. Tho. ibidem. lect. 5.

90 Quòd autem, etiam auditorum sit habenda ratio in tradendis disciplinis, præcipiunt Pytagorici, vt testatur epist. Lysidis ad Hiparcum. Idque docent Plat epist. 2. ad Dionis. & Porphyr. in lib. Responsionum. Nam tyronibus alicuius artis non sunt alta mysteria proponenda: prouectioribus autem proponi poterunt res sublimes, & acutissimæ demonstrationes. Huc spectat, quod Plat. in Timæo docuit res omnes esse animatas anima quadam se diffundente per illas: cum tamen in aliis locis docuerit sola animalia esse animata. Non quòd summus Philosophus sibi contrarietur, vt notat optimè Galenus in libellò de substantia facultatum: sed quia diuersos auditores instituebat. Nam coram rudibus, qui percipere non possunt esse alia animata præter animalia, docuit sola animalia esse animata: at coram prouectioribus, quos in Timæo instituebat, aptique erant ad profunda quæque mysteria penetranda docuit hoc reconditum mysterium: omnia scilicet esse animata.

Ex quo non parum reprehenditur abusus quorundam Dialecticorum nostri temporis: Nihil enim se fecisse putant, si in ipso limine Dialecticæ subtiliores Metaphysicæ quæstiones non pertractant. Et quod peius est, ij, qui regulas rectè procedendi seuerè obseruãt, vt ignorantes sugillantur. Cedemus ergo nos aliquando abusui, vt morẽ nostri tẽporis sequamur, interdũ attingentes Metaphysicas quæstiones: vel quia erũt ad nostrum institutum necessariæ: vel quia alio commodiori loco non poterunt pertractari. Id tamen rarò fiet, & ita, vt propria non omittamus.

PRIMA PARS LOGICÆ DE SECVNDIS INTENTIONIBVS, QVIBVS DIRIGITVR PRIMA operatio intellectus.

TVNC Prima operatio intellectus censetur directa quando res simplices apprehenduntur, sicut sunt in se. Quod magna ex parte fit: quando intellectus cognoscit rationes genericas in quibus vnaquæque res cum aliis conuenit; & propriam differentiam, per quam ab eis distinguitur. Ad quod perfectè consequendum oportet noscere, tum ipsas intentiones generis, & differentiæ: tum etiam res ipsas, seu perfectiones reales, quæ ab illis denominantur. Si enim has ignores; consequenter ignorabis, quæ earum pro genere; quæ verò pro differentia in definitione collocanda sit. Quod vt commodius fieret, opus fuit res omnes, quæ in mundo sunt, ad certa genera reuocare. Cum enim ens incomplexum, quod est obiectum primæ operationis sit confusè dispersum in vniuerso; vt patet de albedine; quæ confusione quadam cum figuris, cum quantitate, aut relatione mixta est: difficillimum foret circa quodcumque incomplexum, intellectus aciem figere; nisi rerum ordines distinguerentur: & sic diuisa, ad certa capita reuocarentur.

Hac de causa Aristoteles in libro Prædicamentorum omnia entia realia ad decem classes reduxit: vt sic facilè possimus rerum omnium essentias inuenire. Quia tamen prædicamenta solùm pertinent ad institutum dialecticum, vt obiectum materiale, quòd in se recipiunt intentiones generis, & speciei, vt dictam est ideò oportuit ante librum Prædicamentorum de huiusmodi intentionibus disputare. Et inde emanauit communis Dialecticorum vsus, præmittens Porphyrij Isagogen de quinque Vniuersalibus: quem ordinem nos etiam obseruabimus. Sed priusquam ad Porphyrij tractatum accedamus, sit.

DISPVTATIO SECVNDA DE ENTE RATIONIS.

QVAMVIS nulla ſcienia inferior, habens pro obiecto aliquam determinatam ſpeciem entis, conſideret ſe gradus generieos talis obiecti (non enim Philoſophia per ſe conſiderat gradum ſubſtantiæ, qui inuenitur in corpore: neque Atithmetica rationes entis, aut accidentis, quæ inueniuntur in numero; & ſic de aliis) tamen abſque aliquali talium graduum notitia à ſcientia ſuperiori mutuata, non poteſt ſcientia inferior commodè procedere. Hac de cauſa, quamuis Logicæ obiectum ſit quedam determinata ſpecies entis rationis, vt diſp. 1. num. 31. explicuimus? & per conſequens ad Logicam per ſe non pertinear de ente rationis in communi diſputare: quia tamen abſque aliquali eius notitia non poterit perfectum ſui obiecti cognitionem comparare: meritò hanc diſputationem inſtituimus eam à Metaphyſica mutuantes, ad quam pertinet conſideratio entis rationis in communi.

QVÆSTIO PRIMA.

AN DETVR ENS RATIONIS.

QVID nomine entis rationis ſignificetur, diſput. 1. n. 11. explicuimus. Pro maiori tamen eius notitia, & tituli intelligentia ſciendum eſt, ex D. Thom. opuſc. 48, tract, 2. c. 1. quod ens in anima, ſeu rationis dicitur multipliciter. *Primò* effectiuè: vt *arca* (inquit) *eſt in mente artificis, antequam fiat*: & generaliter omnes effectus intellectus, ſiue naturales, ſiue artificiales appellantur hoc modo entia rationis. *Secundo*, ſubiectiuè: ſicut ſcientia aut quilibet habitus, vel actus, aut etiam ſpecies intelligibiles: quæ omnia ſunt in intellectu tanquam in ſubiecto. *Tertio* tandem, obiectiuè, per modum ſcilicet obiecti cogniti, ſicut ſunt res omnes, quæ intellectui præſentantur. Quæ adhuc ſunt in duplici differentia. Nam vel tales res habent eſſe extra intellectum: & hæc ſunt entia realia; vel nullum aliud eſſe habent, quàm obiici ipſi intellectui, ita vt intellectus cognitione ceſſante ſtatim euaneſcant, & hæc propriè appellātur entia rationis. De quibus inquirit difficultas an ſint admittenda, necne?

4. Partem negatiuam defendunt Balles. q. 2. Philoſophiæ, & Bern. quidam Mirand. (non Picus Mirandul. vt citat Murcia nominum ſimilitudine deceptus) Mauron, & alij quos refert Araux. lib. 3. Metaphyſicæ q. 1. art. 2. Quam etiam reputant probabilem plures moderni.

Probatur 1. quia ens rationis nullas habet cauſas ſui: ergo ipſũ non eſt poſſibile, ſeu factibile. Conſequentia patet: quia repugnat aliquid creatũ habere eſſe, & non ab aliqua cauſa. Antecedens cauſa efficienti, remouentur etiã aliæ cauſæ, ſiquidem efficiẽs eſt, quæ re ſpiciẽs finẽ educit formã ex materia: ſed nulla datur cauſa efficiens entis rationis; quandoquidem intellectus à quo ſolo poteri procedere, cauſat media efficiẽtia, ſeu actione reali, quæ neceſſariò terminatur ad effectum realem, ergo ens rationis nullas habet cauſas.

Secundo quia ens rationis, antequàm cognoſcatur, nullo modo eſt, vt ſupponimus: ergo non eſt cognoſcibile: ergo neque ens. Patet hæc vltima conſequentia: quia eo modo, quo aliquid eſt ens, eſt cognoſcibile: ſed id quod appellatur ens rationis, ante cognitionẽ eſt omnino nihil: ergo eſt incognoſcibile & per conſequens non poteſt terminare cognitionem. Quomodo enim cognoſcetur, quód antequam cognoſcatur non erat cognoſcibile?

Confirmatur, & explicatur hæc ratio: quia id quod in actu ſecundo intelligitur, debet præſupponi intelligibile in actu primo: ſed ens rationis, antequam actu cognoſcatur, non præſupponitur cognoſcibile, vt probatum eſt, ergo nullum poteſt habere eſſe per ipſam cognitionem. Probatum maior: quia obiectum non fit intelligibile per ipſam cognitionem intellectus poſſibilis; ſed per actionem intellectus agentis, quæ illi præſupponitur: ergo quidquid in ſed ſecundo cognoſcitur, ſiue cognoſcatur vt obiectum primarium, ſiue vt obiectum ſecundarium, proportionabiliter præſupponitur factum cognoſcibile ab intellectu agente.

Tertiò tandem: quia ſi daretur ens rationis, conſequenter concedendum eſſet poſſe dari genus abſque ſpeciebus; eſſentiam abſque paſſionibus; & paſſiones abſque eſſentia: quæ omnia videntur abſurda. Probatur ſequela: quia ſi daretur ens rationis, totum ſolum eſſet eſſet cognoſci: ſed poſſet cognoſci gradus genericus entis rationis, v. g. gradus vniuerſalitatis; qui inuenitur in quinque prædicabilibus, abſque eo quod actu cognoſcantur propriæ rationes vniuſcuiuſque: ſimiliter poſſet cognoſci vniuerſale, abſque prædicabilitate, quæ eſt paſſio eius; & prædicabilitas, abſque vniuerſali: ergo actu daretur genus abſque ſpeciebus; eſſentia abſque paſſionibus; & paſſio abſque eſſentia.

5 Nihilominus dicendum eſt neceſſariò concedenda eſſe entia rationis. Hæc concluſio eſt communis conſenſu Peripateticorum. Quam docuit Ariſt. 4. Metaph. textu 13. & 14. & lib. 6. textu 8. D. Tho. tùm locis ſup. diſ. 1. n. 17. adductis, tùm etiam in 1. diſt. 26. q. 2. art. 1. & 1. par. qu. 28. art. 1. vbi Caietanus, & communiter expoſitores.

Probatur primò, ſumpta ratione in contrarium, ac ſumebat oppoſita ſententia: quia ens rationis eſt per ſe & directè ſcibile: ergo etiam eſt intelligibile: per conſequens poſſibile. Conſequentiæ patent: quia ſcibilitas eſt quedam ſpecialis, & perfecta intelligibilitas. Antecedens verò latè oſtenſum eſt loco citato, vbi probauimus obiectum formæ Logicæ eſſe ens rationis.

Secundò probatur experientia: quia priuationes, & negationes cognoſcimus: ſed non vt in ſe ſunt: quia ſic ſunt nihil: ergo cognoſcuntur, ac ſi eſſent aliquid: ergo tunc, quæ nullum eſſe habent à parte rei, habent eſſe obiectiuè in intellectu; quod eſt ens rationis à nobis inuentum.

Tertiò: quia hæc propoſitio eſt vera, *animal eſt genus*: ergo de animali enuntiatur aliquid, quod illi conuenit. Sed non enuntiatur aliquod prædicatum, aut eſſe reale, vt patet: ergo enuntiatur aliquod prædicatum, aut eſſe illi per rationem conueniens.

Confirmatur: quia quando diſtinguimus, quæ à parte rei ſunt idem, quando iungimus, quæ à parte rei ſunt diſtincta; & quando comparemus ea, inter quæ nullus eſt ordo realis (quod in rebus tractandis

ſæpè

sæpè necessarium, sæpiùs autem vtilissimum esse experientia ipsa testatur) cognoscimus illa, ac si verè essent distincta, vel haberent veram vnionem, aut relationem: ergo cognoscimus, quod non est, ac si esset: & per consequens tunc est in intellectu aliquod esse obiectiuè, quod non est in rebus. Hoc autem vocamus ens rationis: ergo possibilia sunt, & de facto dantur entia rationis.

6. Ad argumenta respondetur. Ad primum negatur antecedens. Ad cuius probationem Suarez disp. 54. Metaph. sect. 2. cócedit quidem ens rationis, eo modo quo est ens, habere causam efficientem sui, id tamen de alijs causis, & maximè de finali renuit concedere.

§ Immeritò tamen. Non est enim cur in entibus rationis causæ efficienti non correspondeat sua finalis, iuxta generalem doctrinam de connexione harum causarum. Maximè cum intellectus sæpè formet entia rationis, vt res rectè, & sine errore cognoscat: ad quem finem, ex natura sua ordinantur intentiones logicales: ergo non solum cognitio ipsa intellectus, qua formatur ens rationis, habet causam finalem, vt inquit Suarez, sed ipsi etiam enti rationis correspondet causa finalis sibi proportionata.

De materiali etiam constat: nam vt quæst. sequenti videbimus, ens rationis non est pura denominatio extrinseca; sed ad modum formæ quasi intrinsecè subiecta denominat: vndè res ipsæ denominatæ habent rationem causæ materialis respectu illius. Ipsumque consequenter erit quasi causa formalis illarum, & sic non indigebit alia causa formali.

Quare solùm restat respondere ad id, quod de causa efficienti adducitur in argumento. Concedimus ergo ens rationis non habere causam efficientem propriè dictam; quæ scilicet verè, & realiter influat in effectum. Sicut enim ens rationis non habet esse verum, & reale; ita etiam non potest esse effectus causæ verè, & realiter influentis. Et ideò non fit per propriam actionem realem, aut etiam per veram, & realem emanationem. Sed sicut est ens secundùm quid, & quasi vmbra, & similitudo entis realis: ita etiam secundùm quid dicitur fieri, aut esse effectum, per similitudinem ad ens reale, quatenus ex operatione intellectus res aliter, ac sunt in se, concipientis, intelligitur in illis resultare quoddam esse fictum, quod tantùm habet esse obiectiuè in intellectu.

Quomodo autem hoc fieri possit, explicat benè noster Didac. à Iesu disp. 3. q. 2. distinguens in intellectu duplicem quasi efficientiam: aliam, qua dicitur facere effectum, & aliam, qua dicitur facere obiectum. Sit exemplum in verbo mentis: quod quando intellectus primò format per actum directum, dicitur facere effectum: quia tunc verè & realiter producit illud. Quando verò per cognitionem reflexam cognoscit idem verbum, dicitur facere illud obiectum: quia tunc facit, vt id quod erat effectus intellectus, obiiciatur cognitioni eius, quod est esse obiectum. Efficientia ergo, qua intellectus dicitur facere effectum, exigit actionem aut emanationem realem; quia per illam communicatur effectui verum esse reale. Efficientia verò, qua intellectus dicitur facere obiectum, prout sic non terminatur ex natura sua ad communicandum aliquod esse reale: & ideò non exigit similem actionem, aut emanationem: sed est pura denominatio extrinseca, quando res cognoscuntur secundum esse, quod habent à parte rei: quando verò intellectus cognoscit eas aliter, ac sunt in se, facit quidem illas obiectum: non præcisè denominando cognitas: sed communicando illis quoddam esse fictum, ratione cuius terminent cognitionem, vt magis constabit quæst. sequenti.

7. Ad 2. respon. concedendo antecedent. Inde tamen non sequitur ens rationis, antequam cognoscatur absoluiè non esse cognoscibile: sed quod non sit prius cognoscibile, quàm cognoscatur. Hoc autem ideò est: quia actu cognosci est de essentia entis rationis. Quando verò actus est de essentia entis; potentia ad illum actum non antecedit in illo ente: vt patet in Deo, in quo quia actu existere, aut intelligere est de essentia eius: non antecedit istos actus possibilitas existendi, aut potestas intelligendi.

Ad confirmationem respondet benè noster Didacus vbi suprà, distinguendo duplex intelligibile. Aliud, respectu cuius intellectus cognoscitiuus comparatur vt passiuus; vnde etiam possibilis denominatur: & hoc est, quod fit proximè intelligibile ab intellectu agente, supponitúrque actioni intellectus possibilis. Aliud verò est intelligibile, respectu cuius ipse intellectus possibilis potiùs comparatur vt agens: & hoc non potest supponi illius actioni, vt patet; si quidem producitur per illam. Et huiusmodi est ens rationis. Quod consequenter, non tam ratione sui, quàm ratione obiectorum realium, præsupponit operationem intellectus agentis. Sed de hoc redibit sermo, infrà quæst. 3.

Ad tertium respondetur concedendo sequelam, in qua nullum est inconueniens: quia sicut in entibus realibus prædicata superiora possunt optimè cognosci absque inferioribus; & essentia absque passione; & è contrà: ita in his entibus vnum potest esse absque alio, quia in eis idem est esse, & cognosci; vtpotè quæ recipiunt esse per ipsam cognitionem. Ratio autem vtriusque est: quia inferiora, non sunt de essentia superiorum, neque essentia est de essentia passionis, vel è contra: & ideò in entibus realibus superius potest intelligi absque inferiori, &c. Et in entibus rationis vnum potest absque alio esse. Quia tamen superius est de essentia inferioris: ideò repugnat, quòd in entibus realibus inferius intelligatur absque superiori; & quòd in entibus rationis sit absque illo. Ex quo tandem fit, quod licet genus possit esse absque specie; non tamen species absque genere.

QVÆSTIO II.

AN IN SOLA DENOMINATIONE extrinseca, vel in aliquo esse ficto consistat essentia Entis rationis.

8. EX dictis quæstione præcedenti manet etiam aliqualiter explicata essentia entis rationis; sed constabit plenius ex hic dicendis. Vbi pro tituli intelligentia sciendum est denominationem esse duplicem: aliam intrinsecam; & aliam extrinsecam. Intrinseca est, quæ sumitur à forma existente in ipsa re denominata; extrinseca verò est, quæ sumitur à forma existente in alio subiecto: vt albedo, intrinsecè denominat parietem album: quia existit in illo, sed visio extrinsecè denominat eundem parietem visum: quia non existit in illo, sed in vidente. Quo fit vt eadem forma denominet intrinsecè subiectum, in quo est, extrinsecè verò terminum, quem respicit: vnde in subiecto ponit aliquod esse reale (si forma sit realis) in termino verò nihil reale ponit, quamuis denominet illum realiter tale, vt postea dicemus.

Plura alia circa essentiam denominationis, & denominatiuorum dicenda sunt à nobis in ante prædicamentis. Nunc solum est addendum, quòd quamuis *Denominatio, denominari, denominatiuum*, & alia huiusmodi, propriè, & formaliter loquendo, non pertineant ad ordinem rerum, sed potius ad ordinem nominum; siquidem res, non vt res sunt, sed vt nominibus significantur, dicuntur denominari, vt denomi-

natiuæ, vt patet ex diffinitione denominatiuorum ab Aristot. tradita loco citato: ac proinde, denominatio ipsa sic pro formali sumpta sit ens rationis; si quidem est ipsa significatio, vel deriuatio nominis: quamuis inquam hæc ita sint; in præsenti tamen non loquimur de denominatione in hoc formali sensu, sed materialiter, & vt continetur in ordine rerum, secundùm quod forma tribuendo suum effectum formalem subiecto, vel respiciendo terminum, dicitur intrinsecè, vel extrinsecè denominare illa. In quo sensu, quando forma denominans est realis, verè dicimus denominationem, tam intrinsecam, quàm extrinsecam dari à parte rei: paries enim à parte rei dicitur albus ab albedine sibi inexistente, & à parte rei dicitur visus, à visione existente in animali. Loquendo ergo in hoc sensu inquirit quæstio: an essentia entis rationis consistat in aliqua denominatione extrinseca ab intellectu, vel aliunde proueniente; an potius sit aliquod esse fictum, resultans in obiecto ex ipsa cognitione, illudque ad modum formæ intrinsecæ denominans.

9 Prima sententia, cuius meminit Rub. in tractatu de ente rationis quæst. 2. asserit quamlibet denominationem extrinsecam, à quacunque forma prouenientem, esse ens rationis. Iuxta quam sententiam, non solùm denominatio, qua res denominatur cognita; sed etiam ea qua denominatur volita, visa, &c. imò qua res insensibilis, puta columna, dicitur dextra, vel similes, sunt entia rationi.

Probatur primò hæc sententia, quia Deus ex tempore denominatur creator; non à relatione reali in ipso existente: implicat enim aliquid rea ex tempore Deo aduenire, ergo à relatione rationis. Sed sola denominatione extrinseca dicitur creator: ergo relatio rationis est denominatio extrinseca. Prima consequentia patet: quia creator est terminus relatiuus dicens ordinem ad creaturam: ergo constituitur per aliquam relationem, realem, vel rationis.

Secundò, quia denominatio est opus rationis: ergo non datur ante operationem intellectus. Sed denominationes extrinsecæ nihil ponunt in rebus denominatis, præter ipsam denominationem, quam efficit intellectus: ergo sunt entia rationis.

Secunda sententia docet, non omnes denominationes extrinsecas esse entia rationis, sed eas tantùm, quas res recipiunt ab actu intellectus. Iuxta quam sententiam ens rationis est illud esse cognitum, quod habent res ex eo, quòd à solo intellectu cognoscantur. Ita videtur sentire Durand. in primo d. 29. q. 5. num. 7. Sot. q. 2. vniuersalium, Oña, & alij plures. Quorum aliqui adhuc magis limitant essentiam entis rationis, asserentes non quamlibet denominationem extrinsecam cogniti, sed illam tantùm, quæ conuenit rebus ex eo quòd aliter, ac sunt in se, concipiantur esse ens rationis.

Fundamentum huius sententiæ est: quia ens rationis est illud, cuius totum est obiici intellectui: sed hoc nihil aliud est, quàm denominatio extrinseca cogniti aliter, ac est in se: ergo in hac consistit essentia entis rationis. Probatur minor: quia actu obiici intellectui nihil aliud est, quàm terminare actionem intellectus, seu quòd cognitio versetur circa illud, quod est esse cognitum: ergo quando aliquid ita obiicitur, seu cognoscitur, vt nihil aliud habeat præter obiici, seu cognosci, totum suum esse erit terminare actionem intellectus, seu esse cognitum. Sed quando intellectus cognoscendo rem aliter, ac est in se attingit quodammodo ipsum nihil: tunc res cognita provt sic, nihil aliud habet, præter ipsum obiici, seu cognosci: ergo in tali esse cognito consistit essentia entis rationis.

10 Dicendum est tamen, quòd essentia entis rationis non consistit in aliqua denominatione extrinseca, etiam ab intellectu proueniente: sed est quoddam esse fictum, seu diminutum, resultans in rebus, dum sunt in intellectu, ipsasque ad modum formæ intrinsecæ denominans. V. g. quando intellectus naturam humanam à singularibus abstractam comparat, seu cognoscit in ordine ad illa; resultat in tali natura habitudo quædam, seu relatio ad ipsa singularia: quæ cum non conueniat naturæ humanæ, secundùm quod est à parte rei; sed provt ab intellectu concipitur: propriissimè est ens rationis.

Ita sentiunt communiter Doctores. Sumiturque ex Arist. 6. Metaph. text. 8. vbi ens in anima, seu rationis appellat ens diminutum, vt testatur D. Th. in 4. dist. 1. quæst. 1. art. 4. quæstiunc. 2. Qui etiam planè docuit hanc conclusionem 1. part. quæst. 16. art. 3. ad 2. & opusculo 52. cap. 1. vbi inquit, *Tunc effici ens rationis quando intellectus nititur apprehendere, quod non est, & ideo fingit illud, ac si ens esset.* Id etiam colligitur ex primo d. 2. q. 1. art. 3. vbi ait: *Aliquando hoc, quod significat nomen, est aliquid, quod consequitur ex modo intelligendi rem, quæ est extra animam; Et huiusmodi sunt intentiones, quas intellectus noster ad inuenit, &c.* Qui modus loquendi frequens est in D. Thom. Videatur Sanchez lib. 2. Logicæ quæst. 2. conclus. 7. vbi ait: *Quod est subuertere totam Logicam, asserere ipsos actus intellectus extrinsecè denominantes esse secundas intentiones, & entia rationis.*

11 Probatur conclusio quoad primam partem: quia ens rationis id vocamus, quod nullum aliud esse habet, nisi esse obiectiue in intellectu, sed ante operationem intellectus dantur denominationes extrinsecæ (loquendo de denominatione materialiter, & vt continetur intra ordinem rerum iuxta dicta num. 8.) ergo ens rationis non potest consistere in aliqua denominatione extrinseca. Probatur minor: quia Deus dicitur creator, & paries quando videtur ab aliquo animali, dicitur visus, non solum ante operationem intellectus, sed etiam si nullus esset possibilis intellectus in rerum natura: ergo totum esse harum denominationum non est esse obiectiuè in intellectu.

Confirmatur: quia non solùm istæ denominationes; sed etiam eæ, quibus res denominantur cognitæ aliter, ac sunt in se, vera sunt denominationes reales; de quibus verissimè dicitur dari à parte rei: sed hoc manifestè pugnat cum essentia entis rationis: ergo non potest in huiusmodi denominationibus consistere. Minor est manifesta: nam ens rationis condistinguitur contra ens reale, per esse, vel non esse à parte rei: & ideò communiter Doctores reputant absurdum absolutè concedere, entia rationis dari à parte rei. Maior etiam, præterquam quod est D. Th. 2. p. q. 35. a. 5. facilè suadetur: nam Deum esse creatorem, parietem visum, ad rem intellectam etiam aliter ac in se, (loquendo de denominatione materialiter in sensu explicato) nihil aliud est, quàm creaturas referri Deum, visionem terminari ad parietem, & intellectionem ad rem tali modo intellectam, quæ omnia constat esse à parte rei.

Dices: ergo denominatio extrinseca ponit aliquid reale in re denominata. Nam idem videtur esse, asserere quòd paries est realiter visus: & quòd esse visum est aliquid reale in pariete.

¶ Respondetur negando consequentiam. Dictæ enim propositiones sunt valdè diuersæ: & prima est verissima; secunda autem omnino falsa. Cuius ratio est quia per primam solùm significatur parietem esse materiam, circa quam operatur potentia, seu esse obiectum

ctum

ctum eius quod à parte rei verum est. Secunda autem propositio significat parietem esse materiam in qua, seu subiectum alicuius esse realis in illo exactione potentiæ resultantis: quòd falsum est. Ex quo patet, quòd reuera prius est rem esse extrinsecè denominatam, vt esse visum parietem, & Deum esse creatorem: quam quòd in re sic denominata intelligamus relationem aliquam rationis. Vnde Deus formaliter loquendo non denominatur creator à relatione rationis, quam in ipso concipimus respectu creaturarum; hæc enim posterior est, sed à reali relatione creaturarum ad ipsum. Et idem proportionabiliter est in aliis denominationibus extrinsecis etiam in ea, qua res denominatur cognita aliter quàm est in se. Quando etiam animal cognoscitur in ordine ad inferiora; quamuis ex tali cognitione resultet relatio rationis, à qua constituitur in ratione generis: tamen formaliter loquendo animal non denominatur sic cognitum ab illa relatione: sed à reali cognitione, qua intellectus cognouit illud cum reali ordine.

12 Per quod facilè probatur secunda pars conclusionis. Tum quia semel admisso, quòd ens rationis non consistat in aliqua denominatione extrinseca; necessariò asserendum est esse aliquod esse fictum resultans in rebus ex operatione intellectus. Tum & maximè quia omnes relationes rationis, & præcipuè secundæ intentiones logicales nullo modo intelligi, aut explicari possunt; si præter istas denominationes extrinsecas, quibus res dicuntur cognitæ, non admittimus istud esse fictum resultans in ipsis rebus, easque quasi intrinsecè denominans: sed eadem ratio est de his entibus rationis, ac de aliis omnibus: ergo asserendum est omnia consistere in isto esse ficto. Minor, & consequentia constat: nullus enim quantum ad hoc distinguit inter secundas intentiones, & alia entia rationis. Maior autem probatur: quia illa esse cognita seu illæ denominationes extrinsecæ, etiam eæ, quibus res dicuntur cognitæ in ordine ad illud, præcisè inquantum sunt denominationes extrinsecæ, solum dicunt ordinem ad formam realem, a qua sumuntur: ergo præcisè provt sic, non ordinant rem cognitam ad suum correlatiuum. Sed de essentia secundarum intentionum, & cuiuscumque relationis rationis est referre rem cognitam ad suum correlatiuum, vt infrà constabit: ergo non possunt essentialiter consistere in denominationibus extrinsecis.

13 ¶ Ex quibus potest facile describi ens rationis (propriè enim sub his terminis definiri non potest: quia cum sit terminus complexus constans genere, & differentia, potius est definitiu quam definitum) *Ens rationis est, quod solum habet esse obiectiuè in intellectu*, vt definit Auer. 6. Metaph. Comment. 3. vel, vt sumitur ex D. Thom. 1. p. quæst. 16. art. 3. ad 2. *Ens rationis est, quod cum non sit in rerum natura; accipitur vt ens in ratione.* Ex quo patet, quòd si denominatio extrinseca, quam supra explicuimus, apprehendatur ab intellectu, vt quid existens in ipsa re denominata, vere efficitur ens rationis. Nam cum in re sic denominata illud esse reale non sit formale denominans: quodque esse apprehenditur, fingitur ab intellectu, & ex consequenti est ens rationis.

Dices, etiam denominatio extrinseca, qua res denominatur cognita, nullum esse habet nisi esse obiectiuè in intellectu: ergo illi conuenit definitio entis rationis. Probatur antecedens, quia repugnat illud esse cognitum esse extra intellectum, & ibi non esse subiectiuè, aut effectiuè, vt patet, ergo tantum est obiectiuè. ¶ Respondetur cum Suar. d. 54. Metaph. sect. 2. num. 13. illud esse cognitum, quod est denominatio extrinseca, potius esse formaliter, & subiectiuè in intellectu, quàm obiectiuè. Est enim, vt vidimus, actus intellectus extrinsecè positus in obiecto. Vnde per ipsum actum, quo res aliqua denominatur cognita, non cognoscitur istud esse cognitum, & per consequens nondum est obiectiuè; vsque dum per alium actum cognoscatur, & tunc fiet ens rationis. Ex quo vlterius sequitur, quòd licet aliqua entia rationis fiant per actum directum intellectus, vt postea dicemus; ista tamen, quæ habent pro materia denominationes extrinsecas cogniti, semper fiunt per actum quasi reflexum, vt ex dictis patet.

14 Ad argumenta respondetur, ad primum patet ex dictis num. 11. Deus enim formaliter loquendo non denominatur creator à relatione rationis quæ in illo fingitur respectu creaturarum, sed à relatione reali creaturarum ad ipsum; siquidem ante omnem considerationem nostram verè Deus denominatur creator. Vnde nomen *creator*, non significat pro formali aliquam relationem secundùm esse; sed ipsam substantiam, seu actionem diuinam, secundùm quod terminat relationem creaturarum, seu vt extrinsecè denominatur ab illa. Quod quidem antecedit omnem relationem rationis: atque ita huiusmodi denominationes fundamentaliter tantū sunt entia rationis.

Ad secundum constat ex dictis supra num. 8. Si enim denominatio sumatur formaliter, vt pertinet ad ordinem nominum, verum est esse ens rationis. Sed hoc non est peculiare in denominatione extrinseca: sed conuenit etiam intrinsecæ, vt ibidem diximus. Si verò denominatio sumatur materialiter, & vt pertinet ad ordinem rerum: sic denominatio extrinseca verè datur à parte rei & sic fundamentaliter tantùm est ens rationis.

Ad tertium respondetur, quòd quando dicitur totum esse entis rationis consistere in obiici intellectui: non est sensus, quòd ipsum pati, seu attingi rem ab intellectu (in quo consistit denominatio extrinseca) sit essentialiter ens rationis: tale enim obiici, seu attingi verè datur à parte rei: sed sensus ille est causalis; quod scilicet obiici, seu attingi est causa, seu occasio essendi enti rationis: quatenus ex eo, quòd res attingatur ab intellectu aliter, ac est in se, resultat in illa quoddam esse fictum, quod quodammodo habet rationem obiecti, & termini. In quo esse ficto, & non in illa passiua attingentia sita est essentia entis rationis. Ad quod explicandum non diximus in definitione quod totum esse entis rationis est obiici; sed esse obiectiuè in intellectu: sic enim melius significatur ens rationis habere rationem obiecti, & termini respectu intellectionis.

QVÆSTIO III.

PER QVAM POTENTIAM, ET quo eius actu fiat ens rationis.

15 Titulus quæstionis non procedit de causa propriè dicta, quæ verè & realiter influat in effectum: hanc enim non posse habere ens rationis explicuimus supra n. 6. Quare solum inquirimus à qua potentia, & per quem actum fiat, seu resultet ens rationis eo modo, quo fieri, aut resultare potest.

Auctores, qui quæstione præcedenti asseruerunt quamlibet denominationem extrinsecam esse ens rationis, consequenter asseruiat à qualibet potentia, & per quemlibet actum illud fieri. Imò non solùm à potentiis vitalibus, sed insuper asserunt à situ, actione, &c. fieri ens rationis. Cuius sententiæ eadem sunt fundamenta, quæ ibidem adduximus & soluimus.

Alij

Alij plures, qui nobiscum sentiunt de natura entis rationis, tenent non solùm intellectum, sed voluntatem etiam, & imaginatiuam illud efficere; de quorum numero est Scotus, in 1.dist.45. quæst. vnica. Alij id extendunt ad alios sensus internos: alijque diuersimodè sentiunt. Nam cum ens rationis habeat esse quoddam fictum, facilè Doctores pro suo quisque ingenio diuersimodè fingunt. Quorum sententiæ probari possunt his argumentis.

16 Primò ratione Scoti: quia illa potentia, quæ ordinat vnum ad aliud, ad quod à parte rei non ordinatur, causat in illo relationem rationis: sed sæpè voluntas ordinat medium ad finem, ad quem à parte rei non ordinatur, vt cum peruersè ordinat Deum ad creaturam: ergo tunc causat in illo relationem rationis. Maior patet: quia relatio ficta, vbi non erat, non est ens reale, neque purum nihil: ergo est ens rationis. Minor verò probatur: quia amare vnum propter aliud, est ordinare vnum ad aliud.

Secundò: quia sicut intellectus terminatur aliquando ad verum apparens scilicet priuationem, & negationem: sic voluntas sæpè terminatur ad bonum apparens nempe peccatum: sed intellectus ex eo, quòd versetur circa id, quod non habet veram entitatem, facit ens rationis: ergo pari ratione illud efficiet voluntas; siquidem versatur aliquando circa id, quod non habet veram bonitatem.

Tertiò de sensibus idem probatur: quia sensus verè operatur circa sensibilia in communi: sed illa pro vt sic non sunt à parte rei: ergo tantum habent esse obiectiuè in sensibus, & ex consequenti sensus poterit facere ens rationis. Minor, & consequentia patent. Maior autem probatur: quia sensus non specificatur ab hoc, aut illo sensibili inadæquato, & particulari; sed à sensibili adæquato quod est sensibile in communi, & vniuersali.

Quartò saltem de imaginatiua, seu phantasia hominis id efficaciter probatur: quia illa potens est ex duabus rebus tertiam componere, vt patet in insomniis; & quando ex auro, & monte format montem aureum: sed tunc cognoscit illum ac si verè esset: ergo facit ens rationis. Minor, & consequentia constant. Maior verò est D.Thom.1.p.q.12.art.9.ad 2. cuius verba postea adducemus.

STATVITVR VERA SENTENTIA, & legitima eius rationes indagantur.

§. II.

17. PRima conclusio. Solus intellectus potest efficere ens rationis. Sic docent communiter Doctores. Sumiturque ex Arist.6.Metaph.text.8. qui, vt rectè notat Caiet.1.p.q.28. art.1. sufficienter se determinasse esse putauit de ente rationis, quod ibi appellat ens in anima, determinando de ente vero: nulla illa ratione, nisi quia omne ens rationis pertinet, & fit ab intellectu. Idem etiam sumitur ex Diuo Thoma, qui sæpe diuidens adæquatè ens in reale, & rationis, istud appellat conceptionem, quam facit anima, seu intellectus, vt patet 1.part. quæst.3. art.4.ad 2. primo d.19. quæst.5.art.1.ad 1. & alibi sæpè.

18. Hæc conclusio probari solet impugnando alias sententias. Quia tamen similes rationes non sunt ita efficaces: ideò radix istius veritatis altiùs inquirenda nobis est.

Pro quo nota primò intellectum, cum sit potentia cognoscitiua spiritualis, non esse organo affixum. Ex quo fit posse supra se ipsum reflectere, vt rectè notat D.Th.opusc.48.tract.2.c.1. Quod non solùm verum est de propria reflexione, quando scilicet alio actu distincto reflectitur supra suos actus; sed in quolibet etiam actu directo intellectus inuenitur quasi quidam modus reflexionis, quatenus quodammodo aduertit ad suum actum, aut effectum illius. Non secus ac in quolibet actu directo voluntatis concedunt Theologi cum D.Th.1.2.q.16. art.4. ad 3. proportionalem modum reflexionis, inquantum voluntas eligens verbi gratia medium, quodammodò consentit se eligere: & vtitur se ad eligendum, & econtrà.

Ex hac autem quasi reflexione, quæ inuenitur in actibus intellectus, fit vt per eundem actum, per quem intellectus producit ens rationis, cognoscat illud: quia tunc cognoscendo obiectum, aduertit etiam ad effectum talis cognitionis. Hic autem modus reflexionis omnino repugnat sensibus. Cuius differentiæ ratio à priori sumitur ex latitudine obiecti intellectus, scilicet entis: sub quo continentur, non solùm alia, quæ intellectus cognoscit; sed ipse etiam intellectus, & actus eius: & ideò in omnibus suis actibus, cognoscendo rationem entis; quodammodò cognoscit eosdem actus, aut effectibus illius. At verò obiectum cuiuscumque sensus est aliquod particulare ens, sub quo non continetur, neque sensus ipse, neque actus, aut effectus eius: vt patet in visu, sub cuius obiecto, scilicet colore, neque ipse, neque actus eius continentur, & ideo quando videt colorem, nullo modo potest dici videre, aut aduertere ad seipsum, aut ad suum actum.

19. Secundò nota dupliciter explicari posse, quomodo intellectus cognoscat ens rationis. Primò, si dicamus intellectum ex specie impressa, & expressa, entis realis elicere aliam tertiam speciem impressam repræsentatiuam entis rationis: à qua immediatè procedat cognitio illius. Iuxta quam sententiam dabitur quidem propria species impressa entis rationis: quamuis semper repræsentet illud cum habitudine ad ens reale, & cum dependentia ab specie impressa, & expressa eius, à quibus fuit extracta. Et hic modus dicendi habet non paruum fundamentum in D.Th. loco citato ex quæst.12. primæ partis, vbi ait, quòd: *Aliqua potentia cognoscitiua sunt, quæ ex speciebus primo conceptis, alias formare possunt, sicut imaginatio ex præconceptis speciebus montis, & auri format speciem montis aurei, & intellectus ex præconceptis speciebus generis, & differentia, format rationem speciei, &c.* Per quem modum explicat, quomodò Paulus postquam desiit videre essentiam diuinam, potuit recordari arcanorum, quæ viderat.

Secundò potest id explicari, si dicamus per ipsam speciem expressam entis realis simul cum expressa absque alia inde educta cognosci ens rationis: quia eadem species impressa, quæ primariò repræsentat intellectui ens reale potest secundariò repræsentare illi ens rationis. Iuxta quam sententiam non datur propria species entis rationis: sed cognitio eius immediatè procedit ab ipsa specie impressa entis realis. Qui etiam modus dicendi habet fundamentum in D. Th. Nam pluribus locis, quæ effert Masius sect.3. de vniuersalibus, q.5. affirmat Deum cognosci per species creaturarum; priuationes per species formarum; potentiam per species actus, &c. atque ita vtramque sententiam esse probabilem, & conformem doctrinæ D.Thom. probat Sanchez libro 1. Logicæ quæst.19. conclus.6.

20. Hinc iam facilè intelligitur, & probatur conclusio. Quæ ex primo fundamento sic specialiter suadetur: quia ens rationis est illud, quod nullum aliud esse habet nisi cognosci, seu esse obiectiuè in cognoscente: ergo per eundem actum, per quem fit, cognoscitur: ergo solùm potest fieri à potentia, potente aliquo modo reflectere, seu aduertere ad suum actum, & effectum eius. Sed solus intellectus potest hoc efficere: ergo solus intellectus potest facere ens rationis.

rationis. Minor, & vltima consequentia constant ex dictis. Primum etiam antecedens supponitur vt certum, etiam apud contrarios: vnde solum restant duæ priores consequentiæ. Quarum prima probatur, qui si ens rationis solùm habet esse dum est obiectiuè in cognoscente: ergo quando non est obiectiuè, non habet esse: ergo simul est effectus, & obiectum respectu cognitionis: & per consequens per eundem actum fit, & cognoscitur. ¶ Per quod etiam probatur secunda consequentia quia si ens rationis per eundem actum fit, & cognoscitur: ergo solùm fit à potentia, quæ possit versari circa suum effectum, tanquam circa obiectum. Sed hoc est posse aliquo modo reflectere modo explicato: ergo ens rationis solum potest fieri à potentia, potente sic reflectere: quam ex primo fundamento constat esse intellectum.

21. Ex secundo etiam fundamento sic generaliter probatur conclusio, quia ens rationis est quoddam esse fictum, quasi medium inter purum nihil, & ens reale, vt constat ex q. præcedenti: ergo si cognoscitur per speciem propriam iuxta primum modum dicendi num. 19. explicatum, solùm potest fieri à potentia, potente ex speciebus entis realis elicere speciem repræsentantem tale esse fictum. Sed nulla alia potentia præter intellectum potest elicere similem speciem: ergo nulla alia potest facere ens rationis. Antecedens, & duæ consequentiæ constant. Minor verò in primis de sensibus externis est manifesta: nullus enim eorum potest ex pluribus speciebus elicere alia, qua ipse cognoscat vt constabit in libris de Anima. De voluntate etiam ibidem ostendemus non indigere speciebus, vt operetur: nec consequenter posse elicere illas. Vnde solum restat difficultas de sensibus internis, & præcipuè de imaginatiua, seu phantasia: cui hoc videtur tribuere D. Thom. loco citato.

De qua sic probatur minor: quia obiectum adæquatum imaginatiua (& idem argumentum sit de aliis sensibus internis) est aliqua determinata species entis realis: ergo dato, quod possit ex speciebus præconceptis montis, & auri elicere tertiam aliam montis aurei, nunquam tamen talis species pertinget ad repræsentandum eidem potentiæ illud esse fictum, vt condistinguitur ab ente reali, alias repræsentaret illi aliquid extra obiectum adæquatum quod est impossibile. Quæ ratio non currit in intellectu: quia obiectum adæquatum: eius est ens vniuersalissimum; ac proinde species propria entis rationis, sine eo quòd egrediatur limites talis obiecti adæquati, potest pertingere ad repræsentandum illud esse fictum, quamuis sub similitudine entis realis. Sicut iuxta eundem modum dicendi species propria Dei pertingit ad repræsentandum ipsum Deum; licet cùm anologia ad creaturas.

22. Tandem si ens rationis immediatè cognoscitur per speciem entis realis, iuxta secundum modum dicendi: tantùm fieri poterit ab illa potentia, cui species impressa entis realis potest secundariò repræsentare esse fictum. Sed solus intellectus est huiusmodi: siquidem aliæ potentiæ, neque primariò, neque secundariò possunt percipere esse fictum, aliàs operarentur extra adæquatum obiectum: ergo solus intellectus potest facere ens rationis.

Ex dictis infertur ad actum, seu speciem expressam, qua cognoscitur ens rationis, semper antecedente, non solùm speciem impressam, sed etiam expressam alicuius entis realis, quocumque modo cognitio entis rationis explicetur. Vnde, si actum reflexum impropriè sumamus pro eo, qui quomodolibet supponit alium: sic omne ens rationis fit per actum reflexum: siquidem necessariò supponit cognitionem alicuius entis realis. Quia tamen acceptio ista est valde impropria: actus enim propriè reflexus est ille, qui versatur, vel circa ipsam cognitionum, vel circa obiectum secundùm id quod habet, formaliter quatenus cognitum est; ideò sit.

23. Secunda conclusio. Ens rationis non necessariò fit per actum reflexum: sed potest optimè fieri per actum propriè directum. Sensus huius conclusionis non est, quòd omnia entia rationis fiant per actum directum: hoc enim non conuenit secundis intentionibus logicalibus, vt infra constabit; sed quòd non omnia petunt fieri per actum propriè reflexum. In quo sensu intellecta conclusio est manifesta ex dictis. Breuiterque probatur: quia, vt infra constabit, plures sunt relationes rationis, quæ non habent pro ratione fundandi denominationem extrinsecam cogniti; sed immediatè fundat illas intellectus supra ipsam entitatem realem, vt relatio creatoris, & similes: ergo tales relationes non resultant ex cognitione, quæ terminatur ad obiectum secundum id, quod habet, quia cognitum est: ac proinde non fiunt per actum propriè reflexum.

24. Tertia conclusio. Per quamlibet operationem intellectus potest fieri ens rationis. Sic docent communiter Doctores, vt testatur Rub. tractatu de ente rationis, quæst. 4. & probatur discurrendo per singulas operationes, & de prima quidem res est manifesta; nam quamuis de intentionibus logicalibus, vt de vniuersalitate, generalitate, & similibus aliqui negauerint fieri posse per primam operationem, vt infra disput. 3. num. 59. videbimus: vniuersaliter tamen loquendo de entibus rationis id negari non potest. Constat enim fieri ens rationis, quando negationes, & priuationes apprehendimus ad modum entis realis, etiam si nullum intercedat iudicium, aut discursus. Et idem est de pluribus relationibus rationis. Imò de vniuersalitate, & similibus intentionibus loco citato ostendimus fieri per simplicem apprehensionem: ergo hæc potest entia rationis formare.

De secunda etiam, & tertia operatione idem probatur: quia relatio, quam dicit pro formali prædicatum ad subiectum & antecedens ad consequens, sunt entia rationis: sed tales relationes resultant ex iudicio, & discursu: ergo iudicium & discursus faciunt entia rationis.

Maior satis per se constat: nam prædicatum, formaliter provt sic, dicit habitudinem formæ respectu subiecti, & antecedens habitudinem causæ respectu consequentis: sed à parte rei prædicatum non semper est forma subiecti; neque antecedens causa realis consequentis, vt patet: ergo relatio, quam pro formali dicit subiectum, aut antecedens, non est realis; sed rationis.

Minor verò probatur: quia prædicatum, vt distinguitur à prædicabili, & dicit actum eius, non datur ente iudicium: tum quia per simplicem apprehensionem non cognoscitur animal, v. g. vt exercens officium prædicati, sed tantum, vt prædicabile, de quo infra; tum etiam, quia non datur prædicatum absque prædicatione, sicut non datur terminus absque propositione iuxta dicta secundo lib. Summularum: sed prædicatio, & propositio pertinent ad secundam operationem, vt patet: ergo relatio illa, quæ resultat in animali; quando efficitur actu forma, & prædicatum hominis, non potest fieri per apprehensionem: sed per iudicium, cuius proprium est prædicabilia reddere prædicata.

25. Idem etiam patet in argumentatione. Quamuis enim non habeamus distincta nomina ad significandum antecedens, provt est in potentia illatiuum, & provt est actu inferens; & similiter ad significandum consequens, provt est in potentia inferibile, & provt

prout est actu illarum: negari tamen non potest, quòd licet relationes, quas dicunt antecedens, & consequens, prout sunt in potentia, vnum illatiuum, & alterum inferibile, possint resultare ex actu iudicij, aut etiam ex apprehensione; tamen antecedens, vt actu inferens, & consequens, vt actu illatum, solum cognoscuntur per discursum: ergo relationes quas dicunt antecedens, & consequens prout sic non possunt ex alia operatione resultare.

Dices: habitudo, quàm dicit prædicatum ad subiectum, etiam vt actu prædicatur, & consequens ad antecedens; etiam vt actu infertur, est quid simplex & incomplexum: ergo potest cognosci per apprehensionem. Et consequenter per ipsam, & non per alias operationes fient huiusmodi relationes rationis.

Confirmatur: quia quando aduenit secunda aut tertia operatio intellectus iam præsupponitur ens rationis factum per primam: ergo aliæ aduenientes operantur circa illud iam factum, & non efficiunt illud.

Ad argumentum respondetur tales relationes posse considerari, vel quasi in abstracto, seu in actu signato; vel quasi in concreto, & in actu exercito. Priori modo sunt quid incomplexum, & cognosci possunt per apprehensionem: ex qua cognitione resultauit ens rationis pertinens ad primam operationem. Posteriori autem modo sunt quid complexum, & ex consequenti solum possunt cognosci per actum iudicij & discursu.

§ Ad confirmationem dicimus, quod licet ens rationis pertinens ad primam operationem sit factum, quando aduenit secunda materia: non tamen facta sunt entia rationis, quæ pertinent ad istas operationes.

Soluuntur argumenta suprapòsita, simulque expeditur, quid de phantasia, & cogitatiua hominis dicendum sit in hac quæstione.

§. III.

26. AD argumenta in principio quæstionis facta respondetur. Ad primum negatur minor. Quoniam vt docet D.Thom.1.2.quæst.17.art.1. probat ibidem Caietan. contra Scotum, ordinare vnum ad aliud non est opus voluntatis, sed intellectus. Tum quia ordinare proprium est sapientis, vt dicitur lib.1. Metaph. in principio, & refert D.Th. in proœmio contra Gentiles. Tum etiam quia quidquid ordinis est in naturalibus, à ratione proficiscitur, & in illam resoluitur: siquidem opus naturæ, est opus intelligentiæ, & quidquid ordinis apparet in electionibus, aut aliis actibus voluntatis, à consilio, & intellectu deriuatur.

Cuius indicium est, quòd si intellectus proponit bonum voluntati absque aliqua ordinatione: fertur voluntas in illud absolutè, neque illud potest ad aliud ordinare. Vnde quando voluntas amat vnum propter aliud, non ordinat vnum ad aliud formaliter loquendo; sed iam ordinatum per intellectum dirigit. Ex quo tandem fit voluntatem tantum posse præbere fundamentum proximum relationis rationis, sicut præbent etiam aliæ potentiæ, denominando extrinsecè sua obiecta, vt rectè obseruat Caietan.1.p.q.28.art.1.

Ad secundum similiter respondetur, quod licet voluntas aliquando tendat in bonum apparens, ac si esset verum bonum; hoc tamen non est: quia ipsa ex se habeat attingere tale obiectum formaliter quatenus apparens est; sed hoc habet ab intellectu: qui bonum apparens apprehendit, ac si verum bonum esset. Vnde ex tali apprehensione, & non ex actu voluntatis causatur ens rationis.

§ Adde, quod cum voluntas differat ab intellectu per hoc, quòd iste attrahat ad se res, illa verò feratur in ipsas, vt docet D.T. p.q.16. art.1. Inde est quod intellectus ex proprio modo operandi habet communicare esse obiectiuum rebus non solum denominando cognitas vt facit respectu entium realium; sed fingendo etiam obiectiuam quandam entitatem intra animam, vt apparet in entibus rationis. At verò voluntas, cum potiùs exeat à se ipsas res: non potest communicare illis aliquod esse obiectiuum, aut bonitatem, vt per se patet.

27. Ad tertium respondetur sensum distingui ab intellectu penes hoc, quòd huius obiectum est quid singulare, vt dicemus in libris de Anima. Quare visus verbi gratia (& idem est de aliis sensibus) nunquam videt colorem vt sic, sed aliquem singularem colorem: intellectus verò potest cognoscere quamlibet rationem vniuersalem, non cognitis singularibus.

Dicimus tamen visum terminari ad colorem in communi, & specificari ab illo: quia albedo, nigredo, & alia obiecta inadæquata visus, conueniunt in ratione communi coloris; & ideo eam assignamus pro obiecto adæquato. Quam differentiam inter sensum, & intellectum explicuit bene Caietanus 1. parte q.80. art.2. dicens obiectum sensus esse vniuersale aduerbialiter; obiectum verò intellectus vniuersale nominaliter: verè enim dicimus, quòd obiectum visus est color vniuersaliter; non verò color vniuersalis. Videatur ibi Caietanus.

Ad quartum respondetur, quod si loquamur de phantasia hominis secundum se, & secundum ea, quæ habet intra limites potentiæ sensitiuæ: esto, quod prout sic possit ex duabus rebus tertiam componere, vt planè indicat D.Thom. loco ibi citato, & constat in insomnis, quæ etiam in brutis reperiuntur: adhuc formatio entis rationis est illi deneganda. Cuius ratio sumitur ex dictis n.18. quia cum phantasia sit potentia organo affixa, sicut reliqui sensus, habeatque pro obiecto adæquato quandam speciem entis realis: non potest secundùm se, & secundùm ea, quæ habet sibi propria, attingere illud non entis, quod est in monte aureo, ad modum entis. Quod tamen iuxta ibidem dicta necessarium est, vt fiat ens rationis.

28. Dices: eo ipso, quòd phantasia propria virtute componat ex auro, & monte, montem aureum, aut aliam similem chimeram: attingit sua cognitione totum illud aggregatum, ac si esset verum ens reale: ergo quod non est, cognoscit ad modum entis: & per consequens fingit ibi aliquod esse.

Respondetur, quòd loquendo de phantasia secundùm se, non dicitur componere chimeram: quia attingat sua cognitione illud aggregatum, formaliter quatenus est quid compositum, & vnum: aut quia attingat formaliter in ratione obiecti vnionem illam, seu esse fictum, quod intelligitur resultare in partibus componentibus, in quo consistit ens rationis. Sed dicitur eas componere materialiter, quatenus vna, & eadem cognitione fertur simul supra illas reales entitates partium, quas antea seorsum cognouit. Siue hoc proueniat ex eo, quod species sensibiles, propter aliquam alterationem organi perturbatæ, non repræsentent res perfectè, vt inter se distinctas: siue ex eo, quòd formetur noua species simul repræsentans illas res. Nunquam tamen, neque species impressa, neque expressa phantasiæ ex propria virtute pertingit ad repræsentandum illud non entis, seu illud esse fictum, per quod tales partes formaliter componuntur; sicut pertingit intellectus ratione dicta. Cuius signum est, quòd phantasia, saltem secundum se, nunquam percipit se decipi in formatione, aut cognitione talis chimeræ, quod tamen percipit intellectus, vt patet.

29. § Dixi

29. ¶ Diximus: *Loquendo de phantasia hominis secundum se, & secundum ea, quæ habet intra limites potentiæ sensitiuæ.* Quia si loquamur de illa, prout subordinatur intellectui; habet aliqualem difficultatem: & multo maiorem in cogitatiua, & reminiscentia: quibus propter maiorem coniunctionem ad intellectum, concedunt frequenter Philosophi aliqualiter iudicare, aut discurrere circa singularia. Cui sententiæ consequens videtur, quòd efficiant etiam aliquam propositionem, aut syllogismum; & ex consequenti aliquale ens rationis. Hæc tamen omnino pendent ex dicendis in libris de Anima: ac proinde non possunt hic plenè explicari.

Satis est dicere, quòd si talis coniunctio solùm consistat in eo, quod sensus isti immediatè ministrent intellectui, absque eo, quòd ab intellectu in illos refluat aliqua realis virtus, vt defendunt plures Doctores: ibidem proculdubio dicendum est, ac diximus de phantasia secundum se sumpta. Non enim per talem coniunctionem extrahuntur isti sensus à propria natura, vt patet.

Si verò per talem coniunctionem refluat ab intellectu in huiusmodi sensus aliqua realis virtus; ratione cuius participent aliquid de ipso intellectu, & possint aliqualiter operari extra propriam sphæram, eliciendo veros actus iudicij, aut discursus, licet imperfectos, vt ex sententia Diui Thomæ, & grauissimorum Philosophor. docent rectè Caiet. 1. 2. quæst. 74. art. 4. Bañez 1. parte qu. 78. art. 4. dub. 1. & alij: sic satis probabiliter posset concedi, sensus istos, præcipuè cogitatiuam, & reminiscétiam per tales imperfectos actus aliqualiter pertingere ad formale propositionis, aut syllogismi: & per consequens aliqualiter efficere ens rationis. Neque hoc præiudicat supra dictis: quia talia entia rationis fierent ab istis sensibus non secundum quod sensus sunt; sed secundùm quod participant aliquid de intellectu; & sic intellectus ipse esset causa principalis illum.

30. Nihilominus tamen partem negatiuam longè probabiliorem iudicamus. Et fundamentum est: quia quando ex coniunctione alicuius causæ superioris ad inferiorem, profluit ab illa in hanc virtus, vt possit aliqualiter operari extra suam sphæram; tunc quidem causa inferior ratione talis influentiæ solum potest producere imperfectiores, & faciliores effectus causæ superioris.

Cuius optimum exemplum est in sententia valde probabili, quam tradit D. Thomas quæst. 3. de Potentia art. 11. ad 14. & sequuntur plures Doctores, asserentes ab intelligentia motrice deriuari in corpora cœlestia medio motu virtutem quandam intentionalem, vt possint producere viuentia: & tamen ratione talis virtutis, & refluentiæ solum possunt producere aliqua imperfecta viuentia, quorum generatio est facilis. Ergo etiam si ab intellectu refluat in istos sensus virtus explicata; ratione illius solùm poterunt elicere aliquos imperfectos actus iudicij, & discursus secundùm, id, quod est in illis facilius; non verò secundùm id, quod est ipsi intellectui valde difficile.

Cùm autem pertingere ad cognoscendum illud esse fictum quod est formale in propositione, aut syllogismo, sit ipsi intellectui valde difficile, vt constat experientia propter quod etiam Logica est difficillima vt docet D. Thom. Opusc. 70. quæst. 6. art. 1. ad 3.) inde est, quod quamuis ratione talis refluentiæ concedatur sensibus internis aliqualiter iudicare, aut discurrere; non est tamen illis concedendum pertingere ad formale propositionis, & syllogismi, & per consequens efficere ens rationis.

¶ Hic solet à quibusdam Modernis disputari: vtrum intellectus angelicus & diuinus faciant entia rationis. Sed quæstio hæc est propria Theologorum; & tractatur ab illis cum D. Tho. 1. p. qu. 14. art. 9. Quæ, quia nullo modo est ad Dialecticum institutum necessaria, non est in præsenti examinanda: Qui voluerit, consulat Nazarium loco citato controu. 1. Ioannem Gonzalez disputatione 39. Nauarrete controuersia 49. & alios Thomistas.

QVESTIO III.

Quotuplex sit ens rationis.

31. IN hac difficultate parua, aut nulla est inter Doctores dissensio; & ideò non est cur eorum sententias referamus. Pro veritatis ergo explicatione primò notandum est, cum Suarez disp. 54. Metaph. sectione prima num. 8. ex triplici capite posse oriri formationem entium rationis *Primo* ex quadam fœcunditate intellectus, ratione cuius potest pro libito ex veris entibus ficta componere, coniungeréque partes, quæ in re coniungi non possunt, vt cum fingit chimeram. Et huiusmodi entia rationis, sicut nullum habent fundamentum in rebus, sed sunt omnino ficta; ita neque sunt doctrinalia, neque scientiis deseruire possunt.

Et ideo etiam aliquando inter entia rationis, non numerantur: & meritò à nobis omittuntur in præsenti.

Secundò, ex latitudine cognitionis humanæ, ratione cuius se extendere conatur, etiam ad non entia. Sed quia obiectum adæquatum eius est ens, cuius limites transilire non potest: fit, vt quantumcunque nitatur apprehendere non entia, semper cognoscat illa ad modum entis; & per consequens faciat ens rationis. Et huiusmodi entia rationis semper habent pro fundamento proximo ipsum non ens, seu priuationes, & negationes.

Quamuis enim commune sit omnibus entibus rationis, quod à parte rei non existat illud esse fictum, in quo consistunt: tamen non in omnibus ipsum non ens, seu carentia est fundamentum proximum, seu id quod concipitur. Vt patet in genereitate, quæ non resultat in animali ex eo, quod aliquod non ens apprehendatur ad modum entis sed ex eo, quod animal consideretur cum ordine ad suas species, quem tamen ordinem à parte rei non habet.

Ex quo patet in isto secundo genere entium rationis, proximum fundamentum, seu id quod concipitur, esse non ens: siue id fiat in abstractio, vt quando concipimus cæcitatem ad modum formæ realis; siue in concreto, vt quando concimus Petrum cæcum: nam tunc etiam fit ens rationis, quatenus cognoscimus illum sub tali carentia, & priuatione visus.

Tertiò tandem, formatio entium rationis potest prouenire ex imperfectione, seu debilitate ipsius intellectus, qui aliquando non potest cognoscere res, prout in se sunt: & ideo illas sæpè comparat ad alias, ad quas re vera non ordinatur. Interdum etiam quia non potest vnico actu comprehendere quidquid est in obiecto, distinguit in illo plura, quæ in re distincta non sunt. Quomodo formantur relationes rationis, quæ consequenter semper habent pro fundamento aliquod ens positiuum, quod istud cognoscitur cum ordine ad aliud. Per quod istud genus entium rationis distinguitur à secundo, vt per se patet.

32. Secundo notandum est ex doctrina Arist. 4. Metaph. text. 4. & lib. 5. tex. 27. quam explicat D. Th. eisdem locis, & in 1. dist. 13. qu. 1. art. 4. & dist. 28. q. 1. art. 1. ad 2. adiuncta etiam doctrina quam tradit 1. par. q. 32. art. 4. ad 2. q. 3. de malo art. 7. & alibi sæpè, negationem posse sumi tripliciter.

Primò, latè pro quocunque non esse, soletque appellari negatio simplex seu pura: quia dicit meram remotionem seu absentiam entitatis, neque pro vt sic determinat sibi, aut connotat aliquid subiectum, in quo sensu ipsum nihil, seu non esse, non homo, non sedens, & similes termini infini dicuntur negationes: imo etiam fictiones, seu chimeræ, pria à parte rei nullum habent fundamentum solent in hoc sensu appellari negationes.

Secundò sumitur negatio minus latè pro remotione, seu carentia entitatis, seu formæ in aliquo subiecto, abstrahendo tamen ab hoc, quod habeat, vel non habstat aptitudinem ad talem formam Quomodo comprehendit, tam privationes, quàm negatione propriè dictas. Propter quod etiam solet frequenter priuatio per negationem definiri; sicque definisse Aristot. testatur D. Thomas distintione 18. citata, & 1. par. qu. 16. artic. 4.

Tertiò tandem sumitur negatio propriè, & strictè, pro carentia formæ in subiectio inepto ad illam recipiendam: vt equus habet negationem rationalitatis: quia nullam habet aptitudinem ad illam, & generaliter vna species habet negationem alterius propter eandem rationem. Et negatio in hac acceptione opponitur priuationi propriè dictæ, quæ est carentia formæ in subiecto apto nato.

33. Pro cuius maiori intelligentia, tertiò nota tres alias conceptiones priuationis assignari ab Aristot. lib. 5. citato Metaph text. 27. quas explicat D. Tho. distinct. 28. citata, & 1. p. q. 33. art. 4. ad 2. & q. 9. de Potentia art. 7. ad 11.

Prima est, quando subiectum caret forma, quæ quidem nata est haberi ab aliquo, quodcunque illud sit; sed ipsum subiectum non est aptum habere illam. Quomodo solet dici plantam esse priuatam visu, aut lapidem esse rem mortuam: quia quamuis neque planta apta nata sit habere visum, neque lapis vitam; visus tamen, & vita nata sunt haberi ab aliquo, nempe ab animali. Quæ acceptio priuationis coincidit secunda acceptione negationis supra explicata, & condistinguitur à prima, vt consideranti patebit. Propter quod etiam sæpè distinguunt Doctores priuationem à negatione, per habere, vel non habere subiectum, vt patet in Diuo Thoma distinct. 28. citata, & 1. p. q. 17. art. 4. & lib. 5. Metaph. lect. 14. & alibi sæpè.

Secunda acceptio priuationis est, quando subiectum caret forma, quam licet ipsum nequeat habere, nata tamen est haberi ab aliquo sui generis. Quomodo carentia visus in talpa dicitur priuatio, & cæcitas: quia quamuis talpa, vt communiter dicitur, non sit apta nata habere visum; habetur tamen ab aliquo sui generis, scilicet ab aliis animalibus.

Tertia tandem acceptio priuationis est, quando subiectum caret forma, quam ipsum natum est habere, quando, & vbi natum est habere illam; vt tenebræ in aëre, cæcitas in cane post nonum diem, & similes. Et hæc est propria acceptio priuationis, vt inquit D. Thom. locis citatis ex dist. 28. & quæst. 9. de Potentia: contraponiturque tertiæ acceptioni negationis supra explicatæ, Quas in hoc sensu frequentius vsurpant Doctores: & de illis sic sumptis loquimur in præsenti.

34. Tandem nota quòd tam priuationes, quàm negationes, si sumantur pro carentia, seu non esse formæ; sunt quidem à parte rei: non quia à parte rei habeant aliquam entitatem, seu essentiam, vt notauit Diuus Thomas in secunda distinctione 37. qu. 1. art. 2. ad 2. & cap. 1. de Ente & essentia; sed quia à parte rei sunt remotiones, seu carentiæ entitatis, seu formæ. De quo videri possunt Caiet. 1. p. q. 48. art. 2. Capreol. in 2. dist. 34. q. 1. ad 2. & Ferr. 3. contra Gentes cap. 19. Quomodo priuationes, & negotiationes, formaliter loquendo neque sunt entia realia, neque rationis sed potius non entia. Sunt tamen fundamantaliter entia rationis: quia possunt ab intellectu considerari per modum entis: & tunc id, quod à parte rei est non ens, fit ens in anima, seu rationis, vt rectè dixit D. Th. 1. dist 46. q. 1. a. 2. ad 2. Et hoc modo de priuatione & negatione loquimur in præsenti.

35. Dicendum est ergo ens rationis habens fundamentum in rebus adæquatè diuidi in carentiam, seu negationem & relationem. Sumimus hic negotionem in secunda acceptione supra explicata, vt comprehendit negationem, & priuationem propriè dictas: sic enim est immediatum membrum diuidens huius diuisionis. Quod claritatis gratia appellamus carentiam: quia hoc tamen æquè dicitur de priuatione, & negatione. Ex quo fit hanc diuisionem in rè non distingui ab ea, qua communiter diuiditur ens rationis in priuationem negationem, & relationem, est tamen immediatior illa, & per consequens magis exacta. Quomodo tradit eam D. Th. quæst. 21. de Veritate art. 1. dicens: *Id quod est rationis tantum, non potest esse nisi duplex scilicet negatio, vel relatio.* Sicq; sumitur ex Arist. 5. Metaph. text. 27. vbi sub communi nomine negationis priuationes, & negationes inter entia constituit: & tex. 20. antecedenti relationem rationis insinuat. Pro quo etiam videri potest D. Th. in 1. dist. 2. q. 1. art. 3. & alibi sæpè.

Ratio sufficientiæ huius diuisionis patet ex dictis: quia formatio entium rationis non potest ex alio capite prouenire, nisi ex tribus illis enumeratis: ergo omnia entia rationis, vel sunt merè fictiones, & chimeræ, quæ nullum habent fundamentum; vel sunt carentiæ, & relationes, quæ tale fundamentum habēt.

Quod autem in has adæquatè diuidatur ens rationis habens fundamentum, ex ipso potest sic facilè probari quia, vel proximum fundamentum quod nititur intellectus cognoscere, est aliquod non ens, seu remotio entitatis, vel aliquod ens positiuum: si primum, ens rationis inde resultans erit carentia, seu negatio communiter dicta, vt patet: si autem secundum, vel cognoscitur tale ens, sicut est à parte rei, & per se ipsum, & sic nullum fit ens rationis: vel cognoscitur per comparationem, aut ordinem ad aliquid aliud, quod à parte rei nullum talem dicit ordinem: & sic fit relatio rationis.

Vtrumque explicatur exemplo denominationis extrinsecæ. Si enim intellectus nitatur cognoscere illud esse visum, resultans ex visione animalis, quod à parte rei nihil est in pariete, apprehendatque, vt aliquid in eo existens; procul dubio ens rationis inde resultans non est relatio, sed carentia, seu negatio; si quidem ibi non ens apprehenditur per modum entis absoluti in pariete existentis. Si verò intellectus nitatur cognoscere ipsum parietem, quatenus est obiectum actu terminans visum; tunc refert illud ad potentiam, & causat relationem rationis; quia à parte rei licet potentia referatur ad obiectum; obiectum tamen non refertur ad potentiam.

36. Contra assignatam doctrinam duobus modis possumus insurgere.

Primò, quia omne ens rationis videtur relatio: ergo malè assignatur prædicta diuisio. Probatur antecedens: tum quia ipsæ priuationes, aut negationes non fiunt entia rationis sine habitudine ad aliud; priuatio enim alicuius est priuatio, & idem est de negatione: tum & maximè, quia omnia entia rationis ex eo, quod totum esse eorum sit cognosci dicunt essentialem ordinem ad intellectum cognoscentem: ergo omnia sunt relationes rationis.

Secundò quia plura alia sunt entia rationis præter

enumerata

enumerata: ergo diuisio est insufficiens Probatur antecedens: quia præter chimeram, & alia monstra rationis, quæ fingimus in prædicamento substantiæ possumus in aliis prædicamentis formare entia rationis habentia à parte rei fundamentum: vt cum concipimus spatium imaginarium per modum cuiusdam extensionis, & inane illud, quod apprehendimus supra cœlum empyreum, per modum loci continentis illud: item cum concipimus denominationem viui, aut cogniti in re denominata per modum cuiusdam passionis, & sic de aliis prædicamentis: ergo vltra priuationes, aut negationes, quæ apprehenduntur per modum qualitatis; & relationes rationis, quæ apprehenduntur a modum relationis realis, dantur alia entia rationis ad modum aliorum prædicamentorum.

37. Ad primum respondetur negando antecedens. Ad cuius probationem dicitur habitudinem, quam priuatio; & negatio dicunt ad subiectum, & formam: & quam omne ens rationis dicit ad intellectum, esse tantùm relationem secundùm dici, seu transcendentalem. Non enim per illam dicuntur esse alicuius sicut termini, sed sicut subiecti, formæ, seu principiæ. Quod non tollit, quin priuatio, & negatio constituant speciale genus entis rationis quasi absolutum, & condistinctum à relatione rationis, quæ intra limites entis rationis, suo modo est relatio secundùm esse & prædicamentalis, vt suo loco videbimus.

¶ Adde, quod si intellectus in ipso ente rationis, quod est priuatio, aut negatio, rursus cognoscat illum transcendentalem ordinem, quem habet, proculdubio efficiet veram relationem rationis: quia tunc comparat vnum alteri, & cognoscit respectum secundum dici, seu transcendentalem ad modum prædicamentalia: quod sufficit, vt fiat vera relatio rationis; si quidem eius fieri est cognosci.

Ad secundum, omissis quorundam solutionibus, inter quos videri potest noster Didacus disput. 3. quæ. 5. breuiter responderur entia rationis, quæ in illis; & similibus casibus fiunt, sufficienter reduci ad aliquod ex enumeratis:

Si enim spatium imaginarium, quod argumentum inducit, concipiatur intra latera alicuius corporis vacuum, est vera priuatio, vt patet ex definitione vacui ab Aristot. tradita 5. Physicorum. Si verò concipiatur extra omne corpus continens, vt est inane illud, quod apprehenditur extra cœlum empyreum, est pura negatio. Quòd si vacuum illud, aut inane sic conceptum, comparemus ad aliquid aliud, per modum continentis ad contentum, tunc fiet relatio rationis. Et idem proportionabiliter est de denominatione extrinseca, vt n. 35. explicuimus.

38 Consulto omittimus quandam doctrinam, quam aliqui in præsenti adducunt ex D. Thom. 1. par. te. q. 28. art 1. quoniam commodiori, & proprio loco scilicet de relatione, eam exponendam reseruamus.

Vt autem omnia, quæ ad ens rationis pertinent, quantum in nobis est, completa relinquamus: obseruandum est ens rationis vniuersalissimè sumptum esse transcendens respectu suorum inferiorum. Cùm enim eorum differentiæ non sint omninò nihil, neque entia realia: necessariò asserendum est esse entia rationis: & ex consequenti ens rationis includi in illis. Ex quo rursus sequitur non dari vnum supremum genus entia rationis: sed possumus ex dictis tria quasi prædicamenta constituere scilicet fixionem carentiam, & relationem.

Primum genus est in infinitum multiplicabile, iuxta infinitas combinationes, quas intellectus potest fingere inter partes diuersarum specierum: & ideo relinquendum est.

¶ Carentia etiam, seu negatio communiter sumpta immediatè diuiditur in priuationem, & negationem propriè dictas, vt sup. diximus. Quæ etiam subdiuiduntur, iuxta diuisionem formarum, quarum sunt carentiæ; & per consequens diuagantur per omnia prædicamenta, propter quod etiam vt alienæ relinquendæ sunt.

¶ Tertium verò genus, scilicet relatio rationis, quia magis accedit ad institutum Dialecticum; sic potest definiri: *Est ens rationis ex aliqua intellectus comparatione resultans* Relatio enim rationis, vt ipsum nomen indicat, non potest intelligi absque intellectu plura extrema comparante. Nomine autem comparationis in præsenti intelligimus quamcumque cognitionem rei cum ordine ad aliam. In quas verò species relatio rationis diuidatur, commodius explicabimus quæstione sequenti.

QVÆSTIO V.

QVID SIT SECVNDA INTENTIO Logicalis & quæ eius proprietates, & species.

39 EXaminatis de ente rationis in communi iis, quæ necessaria sunt ad cognoscendas secundas intentiones, quæ sunt obiectum Logicæ: tempus est vt de ipsis disputemus. Sed antequam ad vnamquamque in speciali descendamus: ad calcem huius disputationis de illis in generali, quæ necessaria visa fuerint, breuiter præmittemus. Qui plura voluerit, consulat Herueum tract. de secundis intentionibus. Masium sect. 4. de Vniuersalibus, Sanch. lib. 2. Logicæ, Carolum Billeum in opere de secundis intentionibus, & alios.

Primò ergo sciendum est, quòd *intentio* in communi sua significatione dicit tendentiam in aliud. Aliter autem à Theologis, & Philosophis: & aliter à Dialecticis vsurpatur. Apud, illos significat actum voluntatis circa finem; & aliquando etiam ipsum finem: vt cum dicimus, mea intentio in prædicando est salus animarum. Dialectici verò sumunt intentionem, quatenus sonat attentionem quandam: iuxta quod solet dici, pluribus intentus minor est ad singula sensus: id est pluribus attentus: ideò nomen intentionis tribuunt actibus intellectus, cuius proprium est attendere. Sed quia sæpè nomina ipsa actuum applicari solent obiectis eorum: ideò nomen intentionis non raro vsurpant Dialectici pro obiectis actuum intellectus: distinctionis tamen gratia actus ipsos appellant intentionem formalem; obiecta verò intentionem obiectiuam.

40 Harum vnaquæque in primam, & secundam diuiditur, ex eo quod intellectus potest dupliciter versari circa res. Si enim cognoscat eas secundum id, quod habent à parte rei, vt quando cognoscit hominem esse animal, aut equum esse hinnibilem; tunc ipse actus cognoscens dicitur prima intentio formalis; res verò cognita dicitur prima intentio obiectiua: & nomina sic significantia res dicuntur nomina primæ intentionis, *vt homo, equus.* Si verò intellectus cognoscat res, non secundum ea, quæ conueniunt illis à parte rei; sed secundùm ea, quæ habent ab operatione eiusdem intellectus; vt quando cognoscit animal esse genus, aut hominem esse speciem: tunc ipse actus cognoscens dicitur secunda intentio formalis, res verò cognita secundùm illud esse, quod habet ab intellectu, dicitur secunda intentio obiectiua: & nomina significantia res secundum tale esse, dicuntur, nomina secundæ intentionis, vt *genus, & species.* Quamuis autem hæc ita sint; vsu tamen receptum est, vt prima & secunda intentio sic

absque additio prolatæ, pro obiectiuis ferè semper vsurpentur.

Ex quibus apparet, quod secunda intentio obiectiua semper est ens rationis: vtraque verò formalis, vt potè actus intellectus, semper est ens reale: prima etiam intentio obiectiua (quidquid dicat Herueus vbi supra, quem rectè impugnant Caiet. cap. de specie, Soto quæst. 3. Vniuersalium, & Mas. loco citato, quæst. 2. absolutè loquendo, etiam est ens reale: quia si ante formationem entis rationis necessariò supponitur cognitio entis realis, vt suprà num. 19. probatum est: ergo attentio, seu intentio obiectiua, quæ absolutè, & simpliciter est prima; necessariò est ens reale. Verum est aliquando contingere, præsertim in prædicabilibus secundas intentiones materialiter acceptas, ab aliis secundis intentionibus denominari: sed tunc priores secundùm quid tantùm denominantur primæ, comparatione posteriorum superuenientium: quia respectu earum induunt conditionem, & officium primarum. Ex quo etiam fit intentiones istas non esse multiplicandas secundùm numerum, ita vt appellantur tertiæ, & quartæ. Si enim, quando vna secunda intentio denominatur ab alia, induit rationem primæ; illa alia superueniens non rectè dicitur tertia, sed secunda.

41. Secundò notandum est plures esse relationes rationis præter illas, quæ considerantur à Logico, vt disp. 1. n. 26. notabamus. Nam præter eas, quas ibidem adduximus manifestum est, tùm ea, quæ considerat Grammaticam, vt pronomen, participium, declinatio, & cætera, quæ pertinent ad orationis congruitatem; tùm etiam ea, quæ considerat Rhetorica, vt exordium, epilogus, synecdoche, & alia, quæ ad orationis ornatum pertinent, pro formali significati relationes rationis: quæ tamen vt patet non continentur sub obiecto Logicæ. Quare explicandum restat, in quo differant relationes rationis, quas Logica speculatur, nempè definitio, propositio, subiectum, syllogismus, &c. ab illis, quas considerant Grammatica, & Rhetorica. In quo putum videmus inmemorati Doctores: cum tamen in hoc ita sit intima obiecti Logicæ penetratio.

Plena harum relationum cognitio pendet ex dicendis in prædicamentis de relationibus realibus, per ordinem ad quas relationes rationis cognoscuntur. Ibi distinguemus in vnaquaque relatione, relationem ipsam, fundamentum eius, rationem fundandi, & interdum conditionem sine qua non: vt in patre paternitas est ipsa relatio; substantia patris est fundamentum, & (iuxta aliquorum sententiam) potentia generatiua est ratio fundandi; generatio verò ipsa est conditio, siue qua non.

42. Hæc ergo omnia suo modo docent inueniri in relationibus rationis. Nam relatio creatoris, v. g. quam in Deo concipimus ad creaturas, habet pro fundamento ipsam substantiam diuinam; pro ratione verò fundandi possumus assignare attributum omni potentiæ: ipsa enim est ratio, propter quam Deo tribuimus talem ratione & tandem in hac, & similibus relationibus cognitio nostri intellectus est conditio sine qua non, si enim illa non esset, omni potentia non Intelligeretur fundare talem relationem. Quod autem nostra cognitio non sit ratio fundandi hanc relationem, patet: quia quamuis relatio creatoris sit effectiuè à cognitione; ipsa tamen cognitio non se habet ex parte fundamenti, vt ratio recipiendi talem relationem. Non enim ideò Deus fundat per intellectum relationem creatoris; quia cognitus est: sed quia est omnipotens, & produxit creaturas: ac proinde omnipotentia ipsa & non cognitio nostra, est ratio fundandi talem relationem.

Quia ergo specificatio, & distinctio relationum realium colligitur benè ex rationibus fundandi, vt suo loco ostendemus: ideò hæc etiam erit congrua via ad inuestigandam specificam constitutionem, & distinctionem nostrarum relationum: & per consequens hinc petenda est prima diuisio relationis rationis. Aliquæ enim sunt, quæ immediatè fundantur ab intellectu supra aliquod ens reale, vt patet in relatione creatoris, quam explicuimus in similitudine, quam in essentia habent personæ diuinæ; & aliis huiusmodi. Aliæ verò sunt relationes rationis prædictis immaterialiores, quorum ratio fundandi non est aliqua entitas, aut perfectio realis; sed denominatio extrinseca, præcipuè quæ sumatur, vel à voluntate imponente vocibus significationem, vel ab intellectu cognoscente rerum veritatem. Et huiusmodi sunt relationes rationis, quas considerant Grammatica, Rherhorica, & Logica.

43. Quod satis demonstrant subiuncta exempla. Nam in Grammatica declinationes nominum, aut verborum coniugationes, quas diximus esse relationes rationis, non fundantur immediatè supra entitatem realem vocum; sed supra illa iam ad significandum deputatas ex libera imponentium voluntate. Vnde ratio fundandi non est ipsa entitas vocum, sed impositio passiua earum, seu denominatio extrinseca à voluntate imponente, quod idem est.

Similiter exordium, tropus, figura, & aliæ relationes, quas considerat Rhetorica, non solùm præsupponunt impositionem vocum, vt patet: sed requirunt etiam ex parte rationis fundandi ipsam congruitatem, quam intendit Grammatica. Postquàm enim Grammatica ordinat voces significatiuas in forma orationis congruæ, deinde Rhetorica exornat, & reddit orationem pulchram. Per quod duæ istæ artes, & relationes rationis, quas considerant, essentialiter inter se distinguuntur, vt consideranti patebit.

Tandem idem cernitur in relationibus logicis Nam generalitas, qua animal refertur ad suas species, non fundatur immediatè supra entitatem realem, ita vt ipsa perfectio realis animalis sit ratio fundandi; sed supra talem entitatem, quatenùs cognita est. Non enim animal ex eo præcisè, quod sit viuens sensibile, est immediatè capax genereitatis; sed ex eo quòd sit cognitum sine speciebus, seu abstractum ab illis, vt infrà disput. 3. num. 61. ostendemus. Et idem est de aliis relationibus logicalibus, quibus quia commune est fieri per actum reflexum: commune etiam est fundari immediatè supra cognitionem passiuam, seu denominationem extrinsecam cogniti. Quæ doctrina est expressa D. Thom. in 1. dist 2. quæst. 1. artic. 3. de potentia quæst. 7. art. 11. & opusc. 48. ca. 1. cuius verba adducemus loco citato.

44. § Ex quibus plura iam licet inferre. Hinc enim primò intelligitur, quare relationibus logicalibus vniuersaliter conueniat, vt propria passio, esse veritatis ostensiuas, vt suprà disput. 1. num. 30. tetigimus: cum tamen id non habeant relationes Grammaticæ aut Rhetoricæ. Quod significarunt antiqui Dialectici in illo versu, quem refert Elandria 1. Meth. q. 8. art: 6.

§ *GRA. loquitur, D I A, vera refert: RHE. verba colorat*

Gra, id est Grammatica: *Dia*, id est Dialectica: *Rhe*, id est Rhetorica. Nascitur inquam hoc ex eo quod, cum in relationibus logicalibus cognitio passiua sit ratio fundandi: non solum relationes ipsæ, sed etiam ratio fundandi, ex qua tota relationis essentia pendet,

est

est intra ipsum intellectum; quod non habent aliæ relationes dictæ: & ideò relationum logicalium notitia, & non aliarum per se, & intrinsecè iuuat ad penetrandum intellectum, & modum operandi eius. Cum autem propria veritas reperiatur in intellectu, & ab eo deriuetur ad res, vt docet D. Tho. 1. p. q. 26. art. 1. & ostendemus in libris de Anima: inde tandem fit solas relationes logicales, quæ per se notificant proprium modum operandi intellectus; esse veritatis ostensiuas.

Ex quo vlteriùs sequitur, solas has relationes propriè appellari secundas intentiones. Cum enim secunda intentio formalis sit quasi secunda attentio rei: tunc aliqua relatio rationis propriè est secũda intentio obiectiua, quando fundatur supra rem, secundùm quod cognita est; quod proprium est relationum logicalium. Cum quo tamen stat, quod nomen secundæ intentionis sæpè Dialectici extendant ad omnia entia rationis; vt quando terminum diuidunt in terminum primæ, & secundæ intentionis: quia in omnibus entibus rationis quodammodò inuenitur secunda attentio: secundùm quod præsupponunt cognitionem entis realis, vt suprà nu. 19. notauimus. Sed hæc acceptio secundæ intentionis valde impropria est, vt ex dictis constat.

45. ¶ Secundò infertur, quomodo possit vtcumque ordinari arbor relationum rationis: (omnes enim comprehendere iuxta regulas diuisionis essentialis est ferè impossibile) Primò ergo relatio rationis diuiditur in eam, cuius ratio fundandi est aliquod ens reale; & in eam, cuius ratio fundandi est denominatio extrinseca. Sub primo genere continentur, quæ per se non pertinent ad aliquam facultatem rationalem, vt relatio creatoris, similitudo inter diuinas personas, relatio, qua Antichristus dicitur posterior Adam & aliæ similes.

Secundum genus continet illas relationes, quæ sunt obiectum per se alicuius facultatis rationalis. Ex qua parte (omissis aliis, quæ sunt in isto genere) potest diuidi in eas, quarum ratio fundandi est denominatio extrinseca à voluntate imponente significationem; & in eas, quarum ratio fundandi est denominatio extrinseca ab intellectu cognoscente. Hoc secundum genus propriè dicitur secunda intentio, estque obiectum adæquatum Logicæ. Primum verò genus subdiuiditur in relationes Grammaticæ, & Rhetoricæ tanquam in species subalternas, quarum vnaquæque continet plures species, quas explicant Grammatici, & Rhetores; ad quos hoc tanquam proprium remittimus.

46. Relatio propriè dicta diuiditur prima diuisione in tria genera, iuxta tres operationes intellectus, à quibus res possunt denominari cognitæ; nempè in secundas intentiones, quæ præsupponunt apprehensionem, & dirigunt illam; & in eas, quæ præsupponunt, & dirigunt iudicium; & in eas, quæ præsupponunt, & dirigunt discursum. Iuxta quam secundarum intentionum diuisionem, suprà disput. 1. numer. 38. Logicam diuisimus in tres partes.

Primum genus plures continent intentiones, quas sic possumus ordinare. Aliæ enim sunt, quæ consequuntur apprehensionem rei, vt subiicitur alteri: & ab his res denominatur subiicibiles. Aliæ verò sunt, quæ consequuntur apprehensionem rei, vt de alia prædicatur, à quibus res denominantur prædicabiles. Subiicibile diuiditur eadem proportione, ac prædicabile: quia vt cap. de differentia ostendemus, vnicuique prædicabili respondet proprium subiicibile: vnde ex diuisione prædicabilis potest sufficienter colligi diuisio subiicibilis.

Prædicabile ergo diuiditur in prædicabile de vno tantùm, vt indiuiduum; & in prædicabile de pluribus, scilicet vniuersale, seu vniuocum. Sub primo membro continentur etiam prædicata æqualia, vt quando differentia prædicatur de specie: tunc enim non prædicatur de pluribus, neque respectu illius est vniuersalis, vt ostendemus cap. de differentia. Ad secundum verò, scilicet vniuersale, pertinet reductiuè analogia, aut etiam æquiuocatio: quæ licet simpliciter sint relationes, & intentiones rationis; sunt tamen secundum quid vniuersalitates: quia non in rebus ipsis, sed in nominibus tantum fundantur, vt suo loco dicemus. Deindè vniuersale, diuiditur in quinque vniuersalia, scilicet genus, speciem, differentiam, proprium, & accidens. Quæ sunt species infimæ: vbi consequenter sistit diuisio secundarum intentionum, quæ consequuntur apprehensionem.

47. Secundum genus secundarum intentionum, illarum scilicet, quæ supponunt, & dirigunt iudicium, potest nomine incomplexo appellari propositio: diuiditúrque essentialiter in affirmatiuam, & negatiuam, vt ex Arist. & D. Th. ostendimus lib. 2. Institutionum, c. 3. Quæ etiam sunt species infimæ: nam aliæ propositionis diuisiones, vel sunt analogi in analogata, vel subiecti in accidentia, aut etiam accidentis in subiecta, vt ibidem diximus.

Tertium tandem genus secundarum intentionum potest nomine incomplexo appellari argumentatio; diuiditúrque in syllogismum, & inductionem, iuxta ea, quæ 3. lib. Summul. cap. 3. diximus. Ex quibus inductio diuiditur in ascensum, & descensum: & syllogismus in tres figuras; & vnaquæque in suos modos. Qui etiam sunt speciei infimæ sumpti formaliter pro secunda intentione: nam aliæ diuisiones syllogismi in demonstratiuum, topicum, & sophisticum; in singularem, & vniuersalem; in categoricum & hypotheticum, & similes, sunt accidentis in subiecta, vt ibidem diximus.

Tandem nota, quòd licet secundæ intentiones, vtpotè accidentia quædam rationis, collocentur in prædicamento in abstracto, & non in concreto, sicut de accidentibus realibus dicemus in antepraedicamentis: defectu tamen nominum abstractorum, vel quia non sunt ita vsitata, aliquando vsi sumus nominibus concretis; qualia sunt subiicibile, prædicabile, genus, species, propositio, argumentatio syllogismus, &c. Sed sumenda sunt in abstracto pro secundis intentionibus, quas pro formali significant, vt ita exactior sit earum coordinatio. Quam vt ipsis oculis intuendam proponas: facilè ex dictis poteris ad formam arboris redigere.

PORPHYRII SAGOGE
DE QVINQVE VNIVERSALIBVS.

SOLENT Commentatores Auctoris : in cuius librum Commentaria parant, nomen, vitam, operis inscriptionem, vtilitatem, methodum, & obiectum suis Commentariis præfigere. In his nos altiora patentes non immorabitur.

Authoris nomen fuit Porphyrius, cuius vitam, & mores, patriam, & genus, Soto hîc, & Recentiores, ex Volateriano docent. ¶ Opus inscribitur Isagoge, seu introductio simpliciter & absque aliquo alios vel per antonomasiam, vt vult Ammonius, vel quia res, cuius erat introductio, notat erat Crisaorio, cui Porphyrius tractatum hunc remisit. ¶ Eius vtilitas est maxima: vniuersalium cognitio simpliciter est necessaria ad exactam prædicamentorum notitiam comparandam. Licèt autem posset simul cum illis tradi, commodiùs tamen & vtiliùs à Porphyrio in formam isagogæ redacta est. ¶ Methodus est facilis, & modo introductorio, definiendo, diuidendo, singulaque exemplis illustrando, vt tyronibus expediebat.

Obiectum (quidquid alij dicant) est vniuersale in communi, sumptum pro secunda intentione, non pro denominata, aut aggregato ex vtroque: sic enim est ens per se, & pars obiecti adæquati Logicæ, vt constat ex diuisione eius paulò ante adducta: vnde non est cur in hoc ampliùs immoremur. Solùm est aduertendum Porphyrium, & Dialecticos frequentiùs tractare de hac, & alijs intentionibus logicalibus significatis in concerto, non quia Logica per se, & ex æquo consideret, tam intentiones, quàm res, quæ ab eis denominantur; aut quia de aliquo ex vtrisque aggregato sit, vt rectè notauit Caiet. cap. de genere part. 2. in solutione ad vltimum: sed quia notitia secundarum intentionum non omninò propter se quæritur, sed propter res, quarum cognitioni deseruiunt, vt diximus sup. disput. 1. num. 30. & ideò ab illis, non tam ab abstracto, quàm in concreto significatis disputatur: quia nomina concerta significant formas connotando subiectum, vt constabit infra disput. 4. In quo etiam sensu dixit benè Auic. Logicam esse de secundis intentionibus adiunctis primis: id est, de intentionibus formaliter: de rebus verò materialiter, & denominatiue, vt explicat Caiet. loco citato.

Diuiditur integer liber in tres partes. Prima continet proœmium. Secunda de singulis quinque vniuersalibus per quinque capita differit. Tertia omnia simul comparat, & in quibus conueniant, in quibusve differant, sexto, & finali cap. absoluit. Sic partitur hunc librum Ioan. Argyrop. cuius translatione, tam circa Porphyrium quàm circa Arist. frequentiùs vtemur, eo quòd communiùs circumferatur.

PROOEMIVM PORPHYRII.

SVMMA TEXTVS.

PRIMO proponit Porphyrius necessitatem huius tractatus ad notitiam prædicamentorum acquirendam. Deinde ostendit materiam de qua acturus est, enumerans quinque vniuersalia, scilicet genus, differentiam, speciem, proprium, & accidens. Et tandem faciliores quæstiones, altioribus relictis, explicare pollicetur. Appellat autem altiores, quæ maiori indigent inquisitione, quàm vt à tyronibus percipi possint. De quarum numero (inquit) sunt, an vniuersalia in re subsistant, vel in sola intellectus notitia: an corpora sint, vel corporis expertia: an separata, vel in sensibilibus posita.

Notationes circa textum.

QVAM sit necessaria prædicabilium cognitio ad prædicamentorum notitiam comparandam, inde satis liquet: quia prædicamentum, vt omnes communiter definiunt, est series, seu coordinatio prædicabilium secundùm debitam subiectionem, vel prædicationem: ergo prædicabilia sunt partes prædicamentorum: ac proinde illorum notitia valdè conducet ad horum cognitionem.

Iam verò circa hoc Porphyrij prooemium disputant Doctores de vniuersalibus in communi, mouentes non solùm eas quæstiones, quas Porphyrius tractare recusauit; sed & alias plures his adhuc altiores: quod Cano lib. 9. de Locis cap. 9. laudat; Soto tamen aliquas inuitus tractat. Sed re vera materia est summè necessaria; & ex ea pendent ferè omnia, quæ tractantur in Logica: vnde nobis etiam erit ignoscendum, si morem nostri temporis sequentes easdem quæstiones pertractemus. Quas distinctionis gratia ad duas disputationes reducemus, in priori colligentes, quæ pertinent ad essentiam vniuersalis, tam ex parte materiæ, quàm ex parte formæ: vt posteà in sequenti de passionibus eius disputemus.

Pro his autem, & aliis infra tractandis, aduertendum ducimus sæpiùs vsuros esse nominibus apud Latinos non ita vsitatis: quia summè sunt necessaria ad penetrandas res, de quibus disputatur. Et ideò, quamuis minus Latina; non sunt tamen fastidiosè contemnenda: quia vt benè inquit August. 4. de Doctrina Christiana, cap. 11. *Quid obest clauis lignea, si per eam id, quod volumus, aperire licet?*

DISPVTATIO TERTIA, de essentia vniuersalis.

VT Confusio quam *vniuersalis* nomen afferre potest, auferatur, percipiamusque, de quo vniuersali sit nobis in præsenti sermo: notandum est vniuersale primò diuidi in complexum, & incomplexum. Complexum est principium illud generale, seu propositio vniuersalis, in qua veritates alicuius scientiæ fundantur: & generaliter omnis propositio signo vniuersali affecta dicitur in hoc sensu vniuersale. De quo non agimus in præsenti.

Vniuersale incomplexum est, quod voce simplici significatur, & est sic vnum, vt dicat aliquem ordinem ad plura: vnde ex diuersitate huius ordinis sumuntur diuersæ acceptiones vniuersalis incomplexi. Primò enim potest aliquod vnum habere ordinem ad plura vt causa eorum; & hoc appellatur *vniuersale in causando*; cuiusmodi est Deus & aliæ causæ vniuersales. Secundò, vt exemplar, & similitudo eorum, appellaturque *vniuersale in repræsentando*: & huiusmodi sunt ideæ artificis, species intelligibiles, & generaliter omnes actus intellectus, quibus cognoscuntur naturæ communes: omnia enim hæc sunt exemplar & similitudo plurium, vt patet. Tertiò aliquid potest comparari ad plura, vt signum eorum: & huiusmodi sunt voces communes; quæ quia plura significant, dicuntur *vniuersales in significando.*

Quartò tandem aliquid potest respicere plura vt existens in illis; vnde oritur, quòd de eis prædicetur: cuiusmodi est animal, & aliæ naturæ communes, quæ verè existunt in suis inferioribus, & de illis prædicantur. Et hoc appellatur *vniuersale in essendo*, seu *in prædicando*, estque simpliciter, & absolutè vniuersale: nam alia enumerata entitatiuè, & simpliciter sunt singularia, vt per se constat; solúmque dicuntur vniuersalia: quia causant, repræsentant, vel significant plura, quod est esse vniuersale secundùm quid.

Aliis ergo acceptionibus relictis, solùm disputamus in præsenti de vniuersali in essendo, seu in prædicando: quod solet etiam appellari *vniuersale Logicum*: quia continetur sub obiecto Logicæ. Differunt autem vniuersale in essendo, & in prædicando, tanquam essentia, & passio: quia ex eo, quòd aliquid sit in multis, sequitur posse de illis prædicari. Propter quod etiam Aristot. vniuersale logicum interdum definit per esse in multis; interdum verò per prædicari de illis, vt magis infra constabit.

QVÆSTIO PRIMA.

AN A PARTE REI DENTVR NATVRÆ, quæ denominari possint vniuersales.

Vt clariùs procedamus; agemus in his prioribus quæstionibus de vniuersali ex parte materiæ, seu de iis, quæ pertinent ad naturam denominatam; posteà verò de secunda intentione, quæ est forma illius.

Pro intelligentia ergo, tùm tituli huius quæstionis, tum etiam eorum; quæ in aliis dicenda sunt, sciendum est, quòd actus intellectus consueuerunt appellari partus, seu conceptus mentis, sumpta metaphora à partu, seu conceptu prolis. Vnde etiam nomen conceptus extensum est ad significandum obiectum actus, seu rem ipsam, quæ intelligitur: claritatis tamen gratia actus ipse appellatur conceptus formalis, & res quæ cognoscitur, conceptus obiectiuus.

Quia verò intellectus potest separare perfectiones, quæ à parte rei sunt idem in aliqua re, formareque de vnaquaque distinctum conceptum formalem, vt quando in homine cognoscit rationem animalis sine rationale: hinc est, quòd etiam dantur in qualibet re plures conceptus obiectiui, nempè rationes illæ, seu gradus, qui correspondent conceptibus formalibus; quamuis à parte rei tales rationes, seu gradus non distinguantur. Ex quo rursus sequitur nomine conceptus obiectiui non significari ipsas res materialiter sumptas, & secundùm omne id, quod à parte rei habent, sed secundùm illam rationem, gradum, aut perfectionem, quæ intelligitur per conceptum formalem. Quare si in quolibet singulari, v. g. Petro, præter differentiam indiuidualem dantur etiam rationes gradus, seu perfectiones communes, quæ possint sine illa intelligi, manifestum est quòd conceptus obiectiui non semper erunt rationes indiuiduales: sed sæpiùs erunt rationes, gradus, seu naturæ communes: quæ consequenter erunt materia vniuersalis. In hac ergo quæstione inquiritur vtrum à parte rei dentur tales conceptus obiectiui, gradus, seu naturæ, quæ denominari possint vniuersales.

5. Heraclitus, & Cratylus Philosophi Platone antiquiores, teste Aristot. lib. 1. Metaph. cap. 6. & lib. 4. cap. 5. negauerunt esse in rebus naturas vniuersales. Propter quod etiam scientias abstulerunt, nihil certò sciri posse affirmantes, eò quòd res omnes sint in continuo motu, & fluxu; scientiæ autem debeant esse de perpetuis & necessariis.

Quorum fundamentum adducit D. Thom. 4. Metaph. lect. 12. quia de re, quæ mutatur, in quantum mutatur, nihil potest verè affirmari; quod enim mutatur de albedine in nigredinem, prout sic, nec est album, neque nigrum: sed res omnes sunt in continuo fluxu, & mutatione: ergo de illis nihil potest verè affirmari. Quam opinionem vsque adeò secutus est Cratylus (testibus Aristot. & D. Thom. ibidem) quòd existimauerit non oportere aliquid verbo dicere; sed ad exprimendum, quod volebat: mouebat solum digitum: quia credebat veritatem rei, quam volebat enuntiare, priùs transire, quàm oratio finiretur; breuiori autem spatio digitum mouebat. Propter quod etiam Heraclitum increpabat: quia dixit fieri posse, vt bis eundem fluuium quisquam ingrediatur; ipse enim neque semel arbitrabatur.

Ab hoc Heracliti, & Cratyli delirio non longè distant Nominales, qui vniuersalia, & scientias à rebus abstulerunt, asserentes dari quidem voces vniuersales, vt *homo est animal*; illisque in mente correspondere conceptus formales vniuersales: cæterùm, neque vocibus, neque conceptibus ipsis correspondere in rebus aliquid commune; sed tantùm singularia. De quibus quia non potest esse scientia: consequenter asseruerunt sola nomina, aut etiam conceptus formales posse ad obiectum scientiarum pertinere.

Pro hac sententia refertur Ocham cap. 14. suæ Logicæ, & in 1. dist. 2. quæst. 7. vbi etiam, idem tenent Gabriel, & alij. Quibus fauere videtur Arist. cap. de substantia, vbi definiens secundas, id est vniuersales substantias, ait: *Illas significare quale quid*: significare autem solis vocibus conuenit, vt patet. Et lib. 1. de anima text. 8. ait: *Animal autem vniuersale, aut nihil est, aut posterius. Similiter autem, & si quid commune aliud prædicatur.* Id est, animal vniuersale, aut nihil est, aut est post res: in vocibus scilicet, quæ impositæ sunt ad significandum, postquam res sunt.

Ratione etiam suaderi potest: quia quidquid existit à parte rei, est singulare: ergo à parte rei nulla datur res, seu natura vniuersalis; sed tantum voces aut conceptus: quæ vt paulò ante diximus, entitatiuè sunt singularia. Patet consequentia: quia vniuersale opponitur singulari: ergo si à parte rei omnes res sunt singulares; à parte rei nulla erit vniuersalis.

6. Secunda sententia præcedenti opposita concedit naturas vniuersales: & addit eas esse à parte rei à singularibus separatas; esseque principia omnium indiuiduorum talis naturæ. Quam opinionem Aristot. 1. Metaphys. capite 6. & libro 7. capite 8. Platoni. Quem licet in bonum sensum explicari contendant grauissimi Patres, & Doctores: quod scilicet loquatur de ideis in mente diuina existentibus, vt exponunt Augustinus, Dionysius Areopagita, Nazianzenus, Seneca, Plutarchus, Eugubinus, & Picus Mirandulanus, quos referunt hîc Masius, Conimbricenses, & alij: illud tamen est magni ponderis contra Platonem; quod quamuis Diuus Thomas libro 4. de regimine Principium, cap. 4. dicat Aristot. non planè referre aliorum sententias, maximè Socratis, & Platonis in hoc tamen sequens Aristot. tribuit prædictam opinionem Platoni, 1. part. quæst. 15. art. 1. ad 1. & quæst. 84. artic. 1. opusc. 55. & alibi sæpè: quem sequuntur Abulens. Matth. 25. quæst. 572. Auerr. Ferrar. Sotus, Carthusianus, & alij.

Quidquid autem sit de hoc, duo fundamenta istius sententiæ adducit Aristot. 7. Metaphys. text. 55. Primum est: quia scientia est de vniuersalibus, perpetuis, & inuariabilibus: ergo præter singularia, quæ sunt caduca, & contingentia, ponendæ sunt naturæ aliquæ reales, & vniuersales à singularibus separatæ. Probatur consequentia: quia aliàs non essent mutationis & contingentiæ expertes: si cum ipsis singularibus orirentur, & interirent.

Secundum est: quia vnumquodque producitur à suo simili: sed multoties videmus ignem generari à non igne, & alia plura à non similibus: ergo ponendæ sunt aliquæ naturæ vniuersales separatæ, quæ sint principia & causæ omnium habentium talem naturam: vt sic vnaquæque res semper producatur à

suo

suo simili. Alia leuiora argumenta videri possunt apud Auctores citatos.

7. Nihilominus tamen dicendum est primò, à parte rei non solùm dari voces, aut conceptus formales communes, sed illis verè correspondere conceptus obiectiuos, seu naturas vniuersales. Hoc conclusio est communis consensus Philosophorum contra Nominales. Pro qua videri possunt Boëc. hic, D. Th. de ente & essentia, c. 4. & opusc. 55. & 56. Beatus Albet. tract. 2. Logicæ, Masius sect. 2. de Vniuersalibus q. 1. & alij Recentiores. Sumitúrque ex Arist. 1. Periheimen. c. 5. vbi ait: *Rerum aliæ sunt vniuersales, aliæ particulares*, & lib. 1. Poster. c. 2. docet: vniuersalia esse notiora singularibus illáque intellectu, hæc verò sensu cognosci: quod etiam docet 2. de anima, c. 5. Quibus locis non potest esse sermo de vocibus: siquidem voces, etiam communes, sensu percipiuntur, vt patet: ergo loquitur de rebus significatis.

Ratione etiam probatur. Primò: plures sunt prædicationes veræ, & necessariæ, in quibus genus prædicatur de specie, & species de inciduis. Huiusmodi enim propositiones, *Petrus est homo, homo est animal*, veræ sunt, & necessariæ. Ergo id, quod in illis enuntiatur, est res aliqua, & non voces, aut conceptus formales. Patet consequentia: quia si voces aut conceptus prædicarentur, vtraque propositio esset falsa, & impossibilis: nam ita falsum est dicere Petrum esse hanc vocem, *homo*: sicut dicere hominem esse conceptum formalem animalis.

Respondebit cum Nomioalibus voces communes, v. g. *hominē aut animal*, non significare aliquā naturam communem indiuiduis, sed immediatè ipsa singularia.

Sed contra hoc est: quia adhuc essent falsæ, & impossibiles propositiones, in quibus subiectum est terminus singularis, & prædicatum terminus communis: siquidem hæc propositio, *Petrus est homo*, redderet hunc sensum: Petrus est omnia singularia hominis, quod per se constat esse falsum.

Secundò probatur: quia scientiæ reales verè tractant de rebus: sed non de singularibus: ergo de rebus vniuersalibus. Minor, & consequentia constant: quia singularia sunt corruptibilia, & à natura per accidens intenta. Maior autem probatur: quia Philosophia definiens hominem, quòd sit animal rationale, non definit hanc vocem, *Homo*: siquidem illa non constat corpore, & anima rationali. Et Astrologia demonstrans terram esse rotundam, id non probat de vocibus, vt patet. Vtimur tamen eius loco rebus: quia has ad solas adducere non possumus, vt inquit Arist. in lib. Topicorum: ergo verè dantur res, & naturæ vniuersales.

8. Dicendum est secundò naturas vniuersales non esse à parte rei à singularibus separatas. Hæc etiam conclusio recipitur vnanimiter à Philosophis. Quam probat Arist. contra Platonem pluribus locis: sed præcipuè 7. Metaph. text. 51. vbi illum ex professo impugnat. De quo videri possunt D. Th. ibidem lect. 14. & alij Auctores citati.

Probatur primò ratione desumpta ex eodem Angelico Doctore opusc. 55. & 56. Quia impossibile est aliquid esse de essentia alterius, & quod non sit in illo: imò prædicatio necessariò requirit aliquam identitatem rei, de qua dicitur, vt indicat ipsa forma prædicationis, & nos infra ostendemus: ergo sibi ipsi contrarius est Plato, dum admittit naturas illas, seu ideas esse de essentia singularium, veréque prædicari de illis, & simul asserit ab eis esse realiter separatas.

Confirmatur ex eodem D. Th. c. 4. de ente, & essentia: vbi impugnans sententiam Platonis inquit: *Neque separatum illud proficit in cognitione singularis signati.* Ex quibus verbis sic format rationem Caiet. ibid. quia genus, aut species est id, quo indiuidua cognoscuntur; siquidem vnumquodque cognoscitur per suum genus, speciem, & differentiam: sed essentia per se subsistens non in singularibus, non est id, quo indiuidua cognoscuntur: cum vnumquodque cognoscatur quidditatiuè per id, quod est in eo, & non per id, quod in eo non est: ergo essentia per se subsistens, vt ponitur à Platone, non est genus, neque species, neque aliquod aliud prædicatum essentiale respectu indiuiduorum.

Secundò: quia si daretur talis natura à singularibus separata, simul esset vniuersalis, & non vniuersalis: vniuersalis quidem, vt supponimus, & non vniuersalis: quia talis natura; seu idea verè existeret à parte rei: ergo ex vi alicuius actionis realis; siquidem esset quid creatum. Sed quælibet actio realis terminatur ac rem singularem: ergo idea illa verè esset singularis. Probatur minor; quia illius proprium est fieri, cuius proprium est esse, seu subsistere, vt probatur D. Th. 1. p. q. 65. art. 4. sed in rebus creatis esse seu subsistere, proprium est suppositi singularis; non verò naturæ communis, vt docet idem Angelicus Doctor, q. 9. de potentia art. 5. ad 13. & nos aliquando ostendemus: ergo id, quod propriè fit, est suppositum singulare. § Consulto omittimus alias rationes, quæ contra hæc Platonis vniuersalia ex principiis fidei desumi possent: qualis est illa de peccato originali, quod totam naturam humanam infecit; cum tamen Christus homo fuerit illius incapax, & aliæ similes.

9. Ad argumenta respondetur, Ad fundamentum Heracliti & Cratyli respondet Arist. loco ibi citato ex 4. Metaph. vtramque præmissam esse falsam quod probat optimè sex rationibus. Et de maiori quidem constat: nam dato quòd de pariete verbi gratia; dum mutatur de albedine in nigredinem, non posset verè dici esse album, aut nigrum; tamen verè potest dici oppositum, scilicet non esse album, neque nigrum, sed mutari; & sic iam erit aliqua determinata veritas, de qua possit esse scientia. Neque minor etiam est vniuersaliter vera (inquit Arist.) nam licet concedamus res esse sub motu ad quantitatem, & qualitatem: non tamen semper erit sub motu ad formam substantialem, & sic poterit esse aliqua determinata veritas. Quas rationes latè prosequitur Aristot. de quo videri potest D. Thom. ibi lect. 12. Nos vnico verbo respondemus peccare argumentum arguendo à rebus secundùm existentiam ad easdem secundùm essentiam. Licet enim singularia sint contingentia, & mutabilia; essentiæ tamen sunt immutabiles, & perpetuæ, vt disp. sequenti explicabimus.

Ad loca Arist. pro sententia Nominalium respondetur. Ad primum, ibi loqui de nominibus significantibus secundas substantias, non de ipsi secundis substantiis, vt patet ex eius verbis. § Secundum autem locum explicat optimè D. Th. ibid. lect. 1. & lib. 3. sequenti lect. 12. quòd scilicet Arist. illis verbis simul excludit opinionem Platonis, & docet modum, quo fit vniuersale, & ita sensus est: animal vniuersale nihil est ab speciebus separatum, vt fingebat Plato: est tamen in eisdem, vt quid posterius, scilicet ab intellectu fundatum: & ex earum conuenientia desumptum: vnde mala est glossa adducta in argumento.

Ad rationem pro eadem senteotia respondetur, quòd sicut naturæ vniuersales à parte rei sunt idem cum singularibus, ita à parte rei existunt per existentiam singularium; sicut etiam fiunt per actiones, quibus fiunt singularia. Ex hoc tamen solùm sequitur non dari vniuersale à parte rei separatum: hoc enim est quod opponitur singulari; non tamen infertur non dari à parte rei naturas communes, & vniuersales, singularizatas tamen, & à singularibus à parte rei nō separatas.

Ad fundamentū Platonis ex dictis patet. Ad primum concedi

concedimus scientias esse de naturis vniuersalibus, perpetuis, &c. Sed hoc ideo est: quia abstrahunt ab existentia, solúmque considerant obiectum secundum essentiam. Constat enim, quòd eodem modo, ac nunc est vera hæc propositio: *Omnis est homo animal*. Esset etiam vera, si nullum existeret indiuiduum hominis. Imo dato quod esset possibilis sententia Platonis de existentia reali vniuersalis separati; talis existentia non esset necessaria ad veritatem propositionis: quia etiam ante illam existentiam, esset verum hominem esse animal, vt de se patet. Vnde ad probationem consequentiæ respondeiur essentias, seu quidditates vniuersales dici perpetuas, & inuariabiles; non quia cum singularibus non oriantur, aut intereant; sed quia id non habent secundùm se, sed ratione singularium. Vnde ipsæ secundùm se sunt perpetuæ, & inuariabiles negatiuè, vt explicabimus disp. seq.

Ad secundum respondetur errasse Platonem existimando inter causam, & effectum necessariam esse similitudinem formalem, & vniuocam: sufficit enim virtualis, seu eminentialis, vt patet in Deo respectu creaturarum, & generaliter in omnibus causis æquiuocis.

QVÆSTIO II.

VTRVM A PARTE REI DETVR *vnitas formalis in natura.*

10. SVpposito quòd à parte rei dantur naturæ, quæ denominari possunt vniuersales, vlterius inuestigandum est, quid requiratur ex parte ipsius naturæ, seu quid in ea à parte rei præsupponatur, ratione cuius sit capax secundæ intentionis vniuersalis. Et ad hoc ordinantur ista, & sequentes quæstiones de vnitate formali: hæc enim (si datur à parte rei) procul dubio est id, ratione cuius natura ex capax vniuersalitatis; siquidem non recipit eam ratione vnitatis numericæ, vt patet. Vt ergo à certioribus incipiamus, & necessaria alia simul expliceinus.

Primò certum est, ad hoc vt natura sit materia apta vniuersalis, non debere esse singularem essentialiter, qualis est natura diuina; quæ quia est simplicissima, & actus purus, non admittit compositionem ea ratione communi, & singulari: sed ipsa per se ipsam est essentialiter singularis; ac proinde repugnat esse vniuersalem. Vnde prædicationes in quibus natura diuina dicitur de personis, *Vt Pater est Deus, Filius est Deus, &c.* non possunt esse alicuius ex quinque prædicabilibus. Vtrum autem naturæ, quibus repugnat habere plura indiuidua, vt de naturis angelicis tenent communiter Thomistæ, possint esse materia vniuersalis, disput.6. dicemus.

11. Secundò certum est entia per accidens, vt aceruus, & generaliter quæ componuntur ex entibus completis, aut rebus diuersorum prædicamentorum, non posse esse materiam vniuersalis. Cuius ratio est manifesta: quia vniuersale, de quo loquimur in præsenti, est vnum simpliciter: sed ens per accidens non est simpliciter vnum, sicut neque est simpliciter ens: ergo non potest esse materia apta vniuersalis.

Eadem est ratione excluduntur transcendentia analoga, & æquiuoca. De quibus quia agendum est in anteprædicamentis, nunc satis sit dicere, quòd sicut defectu vnitatis excluduntur à linea prædicamentali; ita etiam excluduntur à materia vniuersalium. Vnde illæ tantum naturæ, quæ vniuocè, seu æqualiter, quantùm est ex parte sua, participantur ab inferioribus, vt est natura humana, & similes, possunt esse materia vniuersalis.

Tandem quia de concretis accidentalibus infra agendum est, nunc etiam sufficiat dicere, illud aggregatum ex subiecto, & accidenti (siue totum hoc significet nomen concretum, siue non, de quo infra) non posse esse materiam vniuersalis: quia prout sic est ens per accidens constans rebus diuersorum prædicamentorum, quod expressè docuit D.Thom. cap.6. de ente, & essentia dicens: *Ex accidenti, & subiecto non fit vnum per se. Vnde non resultat ex eorum coniunctione aliqua natura, cui intentio generis vel speciei possit attribui.*

Ergo cum naturæ istæ, quæ possunt esse materia vniuersalis, non sint à parte rei à singularibus separatæ, sed in eis existentes, vt ostendimus quæst. præcedenti: manifestum est iuxta pluralitatem realem & distinctionem numericam indiuiduorum naturas ipsas esse realiter multiplicatas in illis, & ex consequenti naturam humanam Petri verbi gratia esse vnam numero per vnitatem numericam quam habet Petrus, & naturam humanam Pauli esse vnam numero per vnitatem numericam, quam habet Paulus; & sic de aliis. Sed quia duæ istæ naturæ solùm distinguuntur per principia materialia, ex quibus sumitur distinctio numerica; non verò per aliqua principia formalia, seu essentialia, in quibus potius conueniunt: hinc emergunt plures difficultates circa vnitatem formalem, vtrum scilicet in natura præter vnitatem numericam detur à parte rei vnitas formalis. Deinde: an talis vnitas sit à parte rei communis indiuiduis, & vna in illis: an potius multiplicetur sicut multiplicantur vnitates numericæ. Et tandem quomodo in quolibet indiuiduo distinguantur vnitas formalis, & numerica. Quarum difficultatum rigidum examen est proprium Metaphysicæ: sed aliquia earum notitia conducit plurimum ad cognitionem vniuersalium.

12. § A prima ergo incipiendo, Pro tituli intelligentia sciendum est ex Aristot. 5. Metaphys. cap.6. & libro 10. cap.1. quod, *Vnum* est ens indiuisum in se, & diuisum à quolibet alio: siue vnum pro formali dicat solam carentiam, vt quidam dicunt; siue vt volunt alij, includat etiam essentialiter ipsum ens, ita quod, tam ens quàm carentia diuisionis interent essentialem rationem vnius, de quo alibi. Quare vnitas erit vel ipsa indiuisio, seu carentia diuisionis: vel entitas indiuisa. Quidquid autem dicatur certum est tamen tot esse vnitates, quot fuerint diuisiones: carentia enim specificatur, & cognoscitur per formam oppositam.

Diuisio autem est duplex, vt probat Caietanus de ente, & essentia cap.4. quæst.6. alia materialis, & alia formalis. Diuisio materialia est, quæ causatur per principia materialia; seu differentias indiuiduales; quæ quia sumuntur à materia, dicuntur materiales: & hac diuisione diuiditur quælibet species infima in sua indiuidua. Diuisio formalis est, quæ causatur per principia formalia, seu differentias essentiales; quæ quia sumuntur à forma, dicuntur formales: quo modo differunt species cuiuscunque generis. In hac autem diuisione formali est latitudo, vt rectè notat Caietan. potest enim fieri per differentias formales magis, ac magis communes; sicut genera ipsa, quæ diuiduntur, possunt esse magis ac magis communia.

Vtrumque cernere licet in Petro, qui à Paulo differt non per aliqua principia formalia, aut essentialia: in his enim omnino conueniunt, sed ratione materiæ, seu per differentiam indiuidualem, & sic inter eos solùm est distinctio materialis. At verò Petrus ab hoc equo non solùm differt ratione materiæ; sed per principium formale, scilicet rationale: sed ab hac planta differe per aliud principium formale

commu

communius, scilicet per sensibile: similiter ab hoc lapide differt per principium formale superius, scilicet per animatum: & sic de aliis, ascendendo per lineam prædicamenti substantiæ. Ex quo fit, quòd tantùm diuisio, qua homo diuiditur in Petrum, & Paulum, est materialis, & ex consequenti quòd in ea nulla est latitudo. At vero, non solùm diuisio, qua animal diuiditur in hominem, & equum, sed etiam, qua viuens diuiditur in animal, & plantam: & etiam, qua mixtum diuiditur in viuens, & non viuens, & aliæ superiores sunt diuisiones formale: & per consequès in diuisione formali inuenitur latitudo explicata.

13. Ex quibus sequitur primò vnitatem esse duplicem: aliam materialem, & aliam formalem. Vnitas materialis erit vel carentia diuisionis materialis, vel entitas carens diuisione materiali iuxta duos modos dicendi supra relatos. Vnitas verò formalis similiter erit, vel carentia diuisionis formalis, vel entitas carens diuisione formali. In qua, sicut in ipsa diuisione, erit latitudo: siquidem Petrus non solùm caret diuisione formali: quia est rationalis: sed etiam quia est sensibilis, animatus, &c. Quod expressè docuit Arist. 5. Metaph. cap. 6. cuius verba in conclusione adducemus.

Secundò sequitur, quòd vnitas numerica est maxima vnitas: quia nullam admittit diuisionem: vnitas verò formalis minor est illa, quia non excludit diuisionem numericam: & intra latitudinem vnitatis formalis illa erit minor, quæ causatur per principium formale magis commune: quia plus admittit diuisionis. Verbi gratia in Petro vnitas, qua est hoc indiuiduum, est maxima: quia excludit omnem diuisionem: vnitas verò qua est vnus homo, est minor præcedenti: qoia ex vi huius non excluditur, quod sit hic, vel hic homo: vnitas autem, qua est animal, est minor præcedentibus: quia ex vi illius non excluditur, quòd sit hoc animal, scilicet homo: aut illud animal, scilicet equus. Et idem proportionabiliter est de aliis gradibus superioribus, vt consideranti patebit.

14. Ratio autem à priori huius doctrinæ est: quia vnitas dicit carentiam diuisionis: carentia autem tanto maior est, quanto minus relinquitur in subiecto de forma qua priuat. vt patet de obscuritate, surditate, & aliis priuationibus: vnde illa carentia erit maxima, quæ in subiecto nihil relinquit suæ formæ. Cum ergò vnitas numerica nihil relinquat de diuisione: formalis verò admittat magis, ac magis iuxta latitudinem explicatam: manifestum fit vnitatem numericam esse maximam: formalem verò esse minorem, ac minorem, secundùm quod causatur per principium magis, ac magis commune.

His sic explicatis: de vnitate numerica nullus ambigit dari à parte rei. Constat enim quodlibet indiuiduum à parte rei esse ens indiuisum in se, & diuisum à quolibet alio vltima diuisione: & per consequens esse vnum numero, quod est habere a parte rei vnitatem numericam. Vnde solùm est difficultas de vnitate formali: an scilicet in Petro, verbi gratia, præter vnitatem numericam detur à parte rei vnitas formalis. Cuius sensus non est an vnitas formalis, & numerica distinguantur à parte rei; sed an sicut à parte rei datur vnitas numerica, sic etiam detur à parte rei vnitas formalis: potest enim hæc esse à parte rei, quin sit realiter distincta à numerica. Sicut à simili statuimus quæstione præcedenti dari à parte rei, non solùm differentias indiuiduales: sed etiam naturas communes quamuis istæ non distinguantur realiter ab illis. In hoc ergo sensu inquirimus: an sicut datur à parte rei vnitas numerica in natura, sic etiam detur vnitas formalis.

15. Partem negatiuam defendunt quidam moderni, contendentes solum vnitatem numericam dari à parte rei. Et probant primò ex Aristot. 4. Metaphysic. text. 7. vbi agens de *vno*, solùm enumerauit vnitatem numericam, specificam, & genericam: sed istæ duæ sunt per intellectum: ergo sola vnitas numerica datur à parte rei.

Secundò: sicut non datur nisi duplex ens, reale scilicet, & rationis; ita non datur nisi duplex vnitas, realis scilicet, & rationis: sed vnitas realis est vnitas numerica: ergo vnitas formalis solùm potest esse per intellectum. Probatur minor: quia omnia, quæ sunt in singularibus, à parte rei sunt singularizata, & indiuiduata: ergo quamuis Petrus, verbi gratia, à parte rei sit homo, animal & viuens; nihil tamen istorum erit à parte rei commune, sed singulare: & ex consequenti omnia erunt vnum numero per vnitatem numericam, ac proinde non dabitur vnitas formalis.

Tertiò, quia plures rationes reales quæ in quolibet ente possunt per intellectum distingui, non efficiunt à parte rei plura entia: ergo non faciunt plura vna: ergo vnitas realis, quæ est passio entis, non sequitur rationes formales, etiam reales; sed entitatem singularem: & indiuiduam.

Confirmatur, quia vnitas realis in actu tantùm est passio entis realis in actu, nisi enim actu sit ens: actu vnum esse non potest: sed ens actu tantùm est ens singulare: ergo vnitas realis tantùm sequitur singularitatem, & indiuiduationem. Consultò omittimus plura alia argumenta, quæ pro hac sententia formant Auctores eius: quia solùm probant vnitatem formalem à parte rei non esse distinctam à numerica, de quo agendum est quæst. 5.

16. Dicendum est tamen à parte rei, & ante omnem operationem intellectus dari vnitatem formalem naturæ. Hæc conclusio vnanimiter admittitur à discipulis Diui Thomæ, & Scoti, vt testatur Suarez disput. 7. Metaph. sect. 1. num. 2. citans vtriusque scholæ Doctores. Pro qua videri possunt Antonius Andr. 7. Metaphysicæ, quæst. 17. & Caiet. de ente & essentia cap. 4. quæst. 6. vbi asserit hanc conclusionem esse adeò manifestam, vt nullus sanæ mentis possit eam negare. Colligitur manifestè ex Aristot. 5. Metaph. text. 11. vbi ait: *Vniuersaliter enim quæcumque non habent diuisionem, in quantum non habent, sic vnum dicuntur: vt si in quantum homo non habet diuisionem, vnus homo; si verò in quantum animal, vnum animal.* Idem docet D. Thom. opusc. 42. c. 7. vbi naturæ secundùm se, vt præscindit ab esse, quod habet in indiuiduis, vel in intellectu, expressè concedit quandam vnitatem, ratione cuius habet vnam definitionem, & vnum nomen: quod vt patet non potest esse verum, nisi de vnitate formali.

Probatur conclusio ratione: quia vnitas formalis est carentia diuisionis formalis, seu entitas indiuisa formaliter: sed Petrus à parte rei habet carentiam diuisionis formalis, seu entitatem formalem indiuisam; & non tantùm in diuisionem materialem: ergo à parte rei, non solùm habet vnitatem numericam; sed etiam formalem.

Maior & consequentia constant.

Minor verò probatur: quia sicut à parte rei Petrus non est diuisus in plures materias, seu indiuidua: ita nòn est diuisus in plures formas, seu essentias: ergo sicut à parte rei habet carentiam diuisionis materialis. Ita à parte rei habet carentiam diuisionis formalis.

Confirmatur: quia à parte rei non solùm datur diuisio materialis inter indiuidua eiusdem speciei; sed etiam datur diuisio formalis inter indiuidua diuersarum specierum: ergo in Petro præter vnitatem numericam datur à parte rei vnitas formalis.

Conse

Consequentia patet: quia priuationes seu carentiæ regulantur per habitus, seu formas oppositas. Antecedens verò probatur: quia nullo intellectu considerante, seu Petrus distinguitur à Paulo materialiter: ita distinguitur ab equo essentialiter.

17. Respondebis Petrum à parte rei per ipsam vnitatem numericam, non solùm carere diuisione materiali; sed etiam formali: & ex consequenti per illam à parte rei distingui, tum ab indiuiduis eiusdem speciei, tum ab aliis quibuscunque.

Sed contra: quia vel sumis vnitatem numericam Petri, secundùm quod sibi realiter identificat quamcunque entitatem indiuisum, seu quamcunque indiuisionem, quæ est in Petro, ex quacunque radice proueniat, & sic verum quidem est per eam Petrum carere quacunque diuisione, & distingui à quocunque alio; sed hoc ideo est: quia in vnitate numerica sic sumpta includitur vnitas formalis, quæ realiter cum illa identificatur. Vel sumis vnitatem numericam, præcisè secundùm quod est materialis, seu secundùm quod causatur per principia materialia: quomodo non includit vnitatem formalem; sed condistinguitur ab ea; & sic omnino falsum est per vnitatem numericam Petrum distingui essentialiter ab equo. Principia enim materialia prout sic, cum desumatur à materia prima, tanquam à prima radice, non possunt causare distinctionem essentialem: sed hæc necessariò causatur per principia formalia, quæ à forma, tanquam à prima radice desumuntur. Et hoc modo loquimur in præsenti de vnitate materiali, & formali, vt ex dictis patet.

Secundò probatur conclusio: quia à parte rei Petrus, & Paulus habent relationem similitudinis, seu identitatis in natura humana: ergo datur ibi vnitas formalis. Probatur consequentia: quia relatio similitudinis, seu identitatis fundatur in vnitate ex Arist. 5. Metaph. text. 20. Cùm autem non fundetur in vnitate numerica: siquidem in hac potius sunt dissimiles, & diuersi: manifestum est fundari in vnitate formali.

Confirmatur: quia multa alia necessariò conceduntur esse à parte rei, quæ saluari non possunt, nisi detur vnitas formalis in natura: ergo illa concedenda est. Probatur antecedens: quia à parte rei concedimus in quolibet genere dari vnam speciem præstantissimam, quæ est mensura cæterarum: & similiter à parte rei vnum vni contrarium esse, & alia huiusmodi; quæ tamē non possūt intelligi de alia vnitate nisi formali; ergo verè datur à parte rei in natura.

18. Ad argumenta respondetur.

Ad primum, Aristotelem ibi sub vnitate specifica, & generica comprehendisse vnitatem formalem: tum quia ex parte priuationis conueniunt; siquidem omnes dicunt carentiam diuisionis formalis: tum etiam quia vnitas formalis est proximum fundamentum ex parte naturæ, respectu vnitatis specificæ, vel genericæ: & ideo solet appellari fundamentaliter specifica, vel generica.

Ad secundum negatur minor. Sicut enim entitas reali Petri non solùm continet principia materialia, vnde sumitur differentia numerica; sed etiam principia formalia, vnde sumitur differentia essentialis: ita vnitas realis Petri, non solùm continet vnitatem numericam, quæ sequitur principia materialia; sed etiam vnitatem formalem, quæ sequitur principia essentialia: quamuis à parte rei, vt supponimus, non distinguantur istæ vnitates, sicut non distinguuntur à parte rei differentia numerica, & essentialis.

Vnde ad probationem minoris concedimus quidem omnia, quæ à parte rei sunt in Petro, esse singularizata, nihilque esse à parte rei commune: inde tamen solùm sequitur vnitatem formalem esse à parte rei coniunctam cum vnitate numerica in vnoquoque indiuiduo: & non dari aliquam vnam vnitatem formalem communem omnibus. Cum quo tamen stat verè dari vnitatem formalem, quod intendimus.

Tertium argumentum cum sua confirmatione præcipuè probat vnitatem formalem, & numericam à parte rei non esse plures vnitates, seu non distingui realiter, quod nos non negamus, vt constabit quæstione 4. Adhuc tamen ad argumentum, quatenus potest esse contra nos, respondetur, quòd sicut rationes, seu perfectiones reales, quas distinguit intellectus in aliquo ente, efficiunt à parte rei vnum ens, ita vnitas formalis, & numerica à parte rei efficiunt vnam vnitatem realem, quæ est passio entis. Vnde malè infertur talem vnitatem non sequi rationes formales reales; sed entitatem singularem, & indiuiduam. Nam eo ipso, quòd sequatur totam illam entitatem singularem: sequitur etiam omnes rationes reales, quæ in ea continentur seruata proportione.

Per quod patet ad confirmationem. Concedimus enim vnitatem realem in actu, solum sequi entitatem singularem quæ est entitas in actu. Negandum est tamen tantùm sequi ad singularitatem, seu differentiam numericam: quoniam etiam sequitur ad alias perfectiones essentiales, quæ in tali entitate singulari continentur, vt explicatum est.

QVÆSTIO III.

Vtrum à parte rei detur in natura vna vnitas communis, vel potius multiplicetur in inferioribus.

19. QVæstio hæc celebris est inter discipulos D.Thom. & Scoti. In qua pro tituli intelligentia notandum est ex Caietano de ente & essentia cap. 4. quæst. 6. vnitatem naturæ dupliciter posse esse communem negatiuè scilicet, & positiuè. Tunc est communis negatiuè; quando natura non est appropriata alicui supposito, vt ipsum nomen indicat: nam negatiuè commune idem est, quod non singulare. Vnde natura sic sumpta idem est, quòd natura *solitaria*, vt loquitur Caiet. absque consortio scilicet indiuiduorum. Tunc verò vnitas est positiuè communis; quando natura indiuisa manens secundùm illam vnitatem, reperitur in pluribus.

Cui Caiet. doctrinæ addit bene Masius sect. 2. de Vniuers. q. 3. vnitatem positiuè communem posse subdiuidi in numericam, specificam, & genericam. Tunc natura habet vnitatem numericam positiuè communem; quando manens eadem numero, & indiuisa, reperitur in pluribus suppositis, vt natura diuina, quæ indiuisa manens, & eadem numero, identificatur cum tribus personis realiter distinctis. Tunc verò natura habet vnitatem specificam, vel genericam positiuè communem, quando indiuisa manens, secundum illud gradum specificum vel genericum, reperitur in pluribus realiter distinctis.

Non procedit ergo difficultas de vnitate numerica positiuè communi: certum enim est nullam naturam creatam habere talem vnitatem; sed id proprium esse naturæ diuinæ: sed solùm procedit de vnitate formali specifica, vel generica. Estque punctus difficultatis in hoc: an à parte rei detur in natura vnitas formalis positiuè communis, ita vt manens indiuisa secundū illum gradum specificum, vel genericum ad quos cōsequitur, reperiatur in pluribus absque eo, quòd in illis realiter multiplicetur. Et hoc est, quod præcipuè controuertitur inter Diui Thomæ, & Scoti discipulos. Nos tamen simul etiam explicabimus: an saltim natura habeat à parte rei vnitatem formalem negatiuè communem.

20. Prima

20. Prima sententia asserit naturam humanam, verbi gratia habere à parte rei quandam vnitate formalem positiuè communem indiuiduis, neque in illis multiplicatam, Sic docet Scot. 7. Metaph. qu. 18. & 2. dist. 3. q. 1. quem sequuntur Antonius Andr. Monlorius & alius eius discip. quos refert Mas. vbi sup.

§ Simus aliquot diuersimodè explicare mentem Scoti; quouis tamen modo exponatur, hoc tandem asserere tenentur, tam ipse quàm omnes illi qui asserunt dari à parte rei vniuersale formaliter, seu vniuersalitatem, vt videbimus quæst. 55.

Sed quidquid de hoc sit, sententia sic intellecta probatur.

Primò: quia à parte rei Petrus, & paulus sunt vnum in natura humana: ergo à parte rei talis natura habet vnitatem illis communem; & non multiplicatam in eis. Probatur consequentia: quia quando aliqua duo realiter distincta sunt vnum in aliqua ratione, talis ratio debet esse vna in illis.

Secundò: quia inter Petrum, & Paulum est realis relatio similitudinis, seu identitatis in natura: sed hæc relatio fundatur in vnitate reali ex Aristot. c. de Relatione: ergo sicut inter Petrum & Paulum datur vnica relatio identitatis, ita dabitur aliqua vnitas realis communis que non multiplicetur in eis. Maior, & minor patent consequentia verò videtur constare ex paritate rationis.

Tertiò: quia natura humana, quæ est in Petro & Paulo, definitur vnica definitione: ergo habet aliquam vnitatem in illis. nihil enim definiri potest, nisi quatenus vnum ex Arist. 4. Metaph. tex. 10. & lib. 7. tex. 13 Sed hæc vnitas non est per intellectum: nam à parte rei, & non ab intellectu habet natura, quòd sit definibilis: ergo est vnitas realis, & ex consequenti sicut definitio indiuisa manens est positiuo communis indiuiduis, ita etiam vnitas.

Quartò: quia quantumcunque natura diuidatur per differentias numericas; manet formaliter indiuisa: ergo in illa manet vnitas formalis. Sed talis natura manens eadem formaliter, communicatur pluribus: ergo vnicam, & eandem vnitatem formalem habent illa plura: & per consequens dabitur in natura vnitas formalis, quæ non multiplicetur in illis. Plura alia argumenta congerunt Doctores pro hac sententia: quæ tamen solum probant dari à parte rei vnitatem formalem, quod nobis non aduersatur.

21. Secunda sententia negat naturæ à parte rei vnitatem formalem communem indiuiduis; quæ non multiplicetur in eis: sed similem vnitatem asserit prouenire naturæ ab intellectu. Ita D. Tho. Opusc. 55. & 1. parte quæst. 85. art. 1. ad 2. Quem sequuntur eius discipuli, Caietanus vbi supra. Capreolus in 3. disputatione 8. quæst. 2. Soncinas 7. Metaph. quæst. 17. Sot. quæst. 2. Vniuers. Isabel. tract. 5. Toletus quæst. 3. Rub. ibidem, & communiter Doctores. Qui tamen videntur diuisi in explicatione huius sententiæ, variosque dicendi modos adducit Rob. in sua Logica magna, sed certè in rei veritate non sunt discordes quamuis non eodem modo loquantur. Inter alios id explicat optimè Caietanus 4. illos cap. de Ente & Essentia quæstione 6. vbi concedit quidem præter vnitatem numericam aliam vnitatem realem, nempe formalem: sed hanc asserit non esse communem pluribus indiuiduis, aut in illis vnam; sed realiter in illis multiplicari, ita vt vnumquodque habeat suam vnitatem formalem. In quo contra Scotum conueniunt. Thomistæ concedunt tamen in omnibus indiuiduis esse à parte rei quandam vnitatem conformitatis, vt loquuntur veteres discipuli Diui Thomæ Herbeus quolib. 1. quæst. 9. & Niger. quæst. 22. Clipe. non quæ sit simpliciter vnitas, aut aliquod tertium commune indiuiduis: sed conformitas quædam, aut similitudo eorum, vt magis explicabimus concl. 3. Quem modum loquendi sumpserunt ex D. Thoma Opusc. 48. tract. 1. cap. 4.

Vt ergo clariùs procedamus, neque materiam fusis ex se difficilem defectu distinctionis confundamus, aduertendum est: quòd cum vnitas vt suprà num. 12. notauimus dicat, entitatem, & negationem: siue sola negatio sit ratio formalis vnitas, siue entitas cum negatione, (quod nunc non interest) consequenter possumus loqui, vel de entitate ipsa reali, quare importat vnitas formalis hominis, verbi gratia, quæ est ipsa natura humana: vel præcisè de negatione, seu indiuisione formali, quæ consequitur talem naturam. Quamuis autem negatio ipsa videatur quid formalius in vnitate; tamen præcipua controuersia inter vtramque scholam non est de ipsa mera negatione: an scilicet vnica negatio diuisionis realiter sit in omnibus indiuiduis.

Neque id solùm voluisse Scotum conuincitur manifestè: quia, vt quæst. seq. videbimus, inter naturam humanam & singularitatem Petri posuit Scot distinctionem quandam ex natura rei, & ante operationem intellectus, vt ita posset manere natura formaliter indiuisa in indiuiduis, multiplicatis numerum singularitatibus eorum. Vnde etiam fit præcipuam Thomistarum sententiam contra Scotum, non esse de ipsa mera negatione, sed de positiua entitate, quam importat vnitas. In quo sensu præcipuè discutienda est à nobis præsens difficultas: quamuis etiam agemus de negatione, vt quæstio ex nulla parte indecisa remaneat.

22. Prima conclusio. Loquendo de vnitate, quantum ad realem entitatem quam dicit, à parte rei nulla datur vnitas formalis, quæ sit positiuè communis indiuiduis, aut quid realiter vnum, & indiuisum in illis: sed tot dantur à parte rei vnitates formales in aliqua natura, quot dantur indiuidua illius. Conclusio hæc, quoad vtramque partem, recipitur vnanimiter à Thomistis: estque communis inter Doctores contra Scot. Quam etiam tenent D. Aug. Damasc. Basil, & Boëtius; quorum verba adducit Masius sect. de Vniuersalibus qu. 3. conclusione 8. Et hanc vnitatem realem positiuè communem excludit D. Tho. cap. 4. de ente & essentia, vbi loquens de natura secundùm se, ait: *Si quæratur, vtrum ista natura possit dici vna, vel plures; neutrum concedendum est: quia vtrumque est extra intellectum humanitatis: & vtrumque potest sibi accidere.* In quo etiam sensu explicandus est Sotus, quæst. 2. de Vniuers. & si qui alij graues Doctores asserere inueniantur nullam dari vnitatem realem præter numericam.

Prime pars conclusionis probatur ratione, quam indicat D. Thom. ibidem. quia si in natura daretur à parte rei, & ante intellectum vnitas formalis positiuè communis pluribus; cum illam non haberet natura ex reali contradictione ad indiuidua: necessariò conueniret naturæ secundùm se, flueretque ex intrinsecis principiis eius, & per consequens esset propria eius passio: cum ex eodem Diuo Thoma non possit aliter considerari natura, quàm vel abstracta per intellectum; vel contracta ad indiuidua; vel secundùm se, & secundùm sua prædicata intrinseca. Sed hæc vnitas formalis positiuè communis non conuenit naturæ per intellectum, & supponimus ex Scoto, neque propter contractionem realem, vt de se patet: ergo conuenit naturæ secundùm se: ex consequenti erit quid intrinsecum, & propria passio eius. Tunc sic conficienda est ratio D. Thomæ Natura secundùm se habet hanc vnitatem positiuè communem, vt aduersarij fatentur: ergo repugnet contrahi, & esse singularem.

Probatur consequentia: quia non potest admittere talem vnitatem communem, vtpote ex extrinsecis principijs fluentem: quod tamen necessarium erat, vt contraheretur; siquidem repugnat naturam esse contractam, & positiuè communem, vt de se patet.

23. Secundò probatur conclusio directè contra mentem Scoti: quia natura humana à parte rei est multiplex in indiuiduis: ergo à parte rei non est vna in illis. Consequentia patet. Antecedens verò probatur, quia natura non distinguitur realiter à singularitate, vt ostendemus, q. sequenti: sed à parte rei tot sunt singularitates realiter distinctæ; quot indiuidua, vt per se constat ergo tot etiam erunt naturæ; siquidem in creatis impossibile est aliqua duo esse realiter idem, & quod multiplicetur realiter vnum, alio realiter non multiplicato.

Confirmatur: quia omnes proprietates reales, quæ prædicantur de aliqua natura, prædicantur etiam de indiuiduis illis: sed data à parte rei hac vnitate positiuè communi, esset proprietas realis naturæ, vt probatum est: ergo prædicatur de indiuiduis eius; & per consequens, sicut in sententia Scoti hæc est vera Prædicatio: natura humana habet vnitatem positiuè communem pluribus; ita etiam vera esset hæc. Petrus habet vnitatem positiuè communem pluribus, quod absurdum est.

¶ Adde, quod cum natura humana Petri verè sit vna numero vt pote singularizata, & contracta per differentiam numericam: iam eadem numero natura esset positiuè communis pluribus, quod proprium est naturæ diuinæ vt vidimus. Ergo à parte rei nulli datur in natura talis vnitas positiuè communis.

Per quod patet secunda pars conclusionis. Si enim natura humana à parte rei habet vnitatem formalem, vt ostendimus quæstione præcedenti: & talis vnitas non est vna in omnibus indiuiduis ergo à parte rei tot sunt constituendæ, quot sunt indiuidua.

¶ Confirmatur primò: quia vnitas formalis quantùm ad realem entitatē (vt modo loquimur) est ipsa natura, ergo multiplicata natura, multiplicatur etiā vnitas.

¶ Confirmatur secundò: quia hæc vnitas formalis est passio naturæ, sicut vnum est passio entis; sed passiones multiplicantur, multiplicata essentia: ergo sicut alia est natura humana Petri & alia Pauli; ita etiam alia erit vnitas formalis vnius, & alia alterius.

24. Sed inquires; an sicut in vnoquoque indiuiduo dantur à parte rei vnitas numerica, & formalis; sic etiam concedendum sit dari à parte rei plures vnitates formales, pro numero graduum essentialium; quamuis inter se non distinguantur realiter, sicut neque etiam distinguuntur vnitas numerica, & formalis.

¶ Partem negatiuam absolutè defendunt aliqui moderni. Sed non loquuntur consequenter, dum admittunt in Petro, vt aliquo modo plures vnitatem numericam & formalem: & tamen in eodem sensu negent in illo plures vnitates formales.

Respondetur ergo affirmatiuè cum Caiet. loco citato. Breuiterque probatur: quia eo modo, quo à parte rei constituitur Petrus in esse hominis per rationale; constituitur etiam in esse animalis per sensibile; & in esse viuentis per animatum; & sic deinceps: ergo sicut caret diuisione formali specifica per rationale; ita caret diuisione formali generica per sensibile, & alias differentias superiores: ergo non solum habet vnitatem formalem specificam, sed genericam; & per consequens eo modo, quo à parte rei dantur in Petro vnitas numerica, & formalis; dabuntur etiam plures vnitates formales pro numero graduum essentialium.

Addendum tamen est, quod sicut omnes isti gradus sunt quasi partes vnius integræ essentiæ, quæ ex illis resultat: sic ex his vnitatibus formalibus integratur vna vnitas formalis completa, ad cuius constitutionem non pertinet vnitas numerica: quia differentia indiuidualis, vnde nascitur, est extra essentiam, & ideo plus differunt vnitas numerica: & formalis, quàm dictæ formales inter se. In quo sensu possunt explicari Auctores contrarij.

25. His statutis de vnitate positiuè communi, circa secundum sensum quæstionis: an scilicet à parte rei natura sit saltem negatiuè communis, videtur esse aliqua esse dissensio inter Sotum & Masium vbi supra. Imo Caietanus ibidem citatus videtur sibi esse contrarius.

Cùm enim in conclusione secunda dixisset, naturam à parte rei esse communem negatiuè: postea in solutione ad secundum expressè affirmat naturam secundùm se esse communem negatiuè.

Pro veritatis ergo explicatione, & horum Doctorum intelligentia notandum est, quod vt supra ex Diuo Thoma dicebamus, triplex status potest, & debet in natura distingui: scilicet status abstractionis, quem habet natura ab intellectu; & status contractionis, quem habet propter realem contractionem ad indiuidua; & tandem status, quem vocant, naturæ secundum se: quando scilicet in natura tantùm attenduntur prædicata intrinseca, & propria eius ratio.

De vnitate ergo; quam habet natura in statu abstractionis, nihil est in præsenti dicendum: quia hæc est vnitas rationis, & forma vniuersalis, de qua quæstione quinta & sexta agendum est. Vnde nunc solùm possumus loqui, vel de natura in statu contractionis & vt est à parte rei; vel de natura secundùm se, & secundùm sua prædicata intrinseca.

26. Secunda conclusio, Loquendo de natura formaliter prout est parte rei, sed in statu contractionis non est communis negatiuè; si verò eadem natura, quæ est à parte rei, consideretur, non prout est in tali statu; sed secundùm se, & secundùm suam propriam rationem, seu ex principijs intrinsecis eius sic est communis negatiuè, id est, non petit esse singularem. Iuxta vtramque partem huius conclusionis intelligendi sunt Auctores citati.

Primam enim intendit Masius, vt patet cit. cl. 6. & latè probat Caiet. concl. 2. citata. Estque ex se euidens: nam quælibet natura prout est à parte rei, est realiter contracta, & positiuè singularis, ergo, non solùm non est positiuè communis sed neque etiam negatiuè. Patet consequentia: quia negatiuè commune, vt diximus, idem est, quod non singulare.

Secundam partem conclusionis intendit Sot. & docet Caiet. in solutione ad 2. vt ipse se satis explicat. Quæ vt facilè percipiatur, notandum est hanc propositionem: *Natura secundùm se est communis negatiuè*, in re non distingui ab ista negatiua: *Natura secundùm se non est singularis*: quæ vt patet, verissima est. Sicut enim homo ex suis principijs essentialibus, neque est albus, neque niger; sed vtrumque accidit illi: ita etiam natura secundùm se, seu ex suis principijs intrinsecis, neque est singularis, neque vniuersalis; sed vtrumque accidit illi, vt dixit D. Th. loco adducto ex c. 4. de ente & essentia: ergo natura secundùm se, est communis negatiuè, id est, secundùm se non est singularis.

Non est autem cur aliquis inferat, *Natura secundùm se est communis negatiuè ergo secundùm se est non singularis*: quia prima propositio, vt diximus in re est negatiua, & æquiualet huic: *Natura secundùm se non est singularis*: ex qua non bene sequitur: *Ergo natura secundùm se non est singularis*. Quoniam vt bene notat Sot. est fallacia à negatiua de prædicamento finito ad affirmatiuam de infinito; maximè quando

quando interuenit aliqua redoplicatio, seu limitatio: vt si quis argueret: *Petrus essentialiter non est albus: ergo essentialiter est non albus.* De quo videri potest Aristot. libro secundo Perihet. cap. 1. & lib. 1. Priorum, cap. vlt.

17 Tertia conclusio. Quamuis natura à parte rei non habeat aliquam vnam vnitatem in indiuiduis, vt explicatum est: rectè tamen loquuntur veteres Thomistæ, asserentes habere vnitatem conformitatis. Ita Masius vbi supra conclusione octaua. Sicque expressè loquitur Diuus Thomas Opusc. 48. tract. 1. cap. 4. Vnde conclusio solùm indiget explicatione. Appellant Thomistæ vnitatem conformitatem, seu similitudinem, quam habent a parte rei indiuidua ratione naturæ. Ad quod non requiritur alia tertia vnitas, aut entitas eadem in omnibus indiuiduis; (imò ad realem similitudinem obstaret, vt dicemus in solutione secundi argumenti:) sed quod natura vnius indiuidui sit conformis naturæ alterius in prædicatis essentialibus. Ad eum modum, quo duorum hominum maxime in facie conformium, & similium, dicimus esse vnam faciem: non quia verè, & realiter sit in illis aliqua vna facies, vt patet; sed quia facies eorum sunt inter se maximè similes. Similitudo enim est velut quædam identitas. Videatur D. Th. 2. Poster. lect. 20.

¶ Hucusque loquuti sumus de vnitatibus secundùm realem vnitatem, quam dicunt: de quo, vt vidimus, est præcipua controuersia. Ne tamen quæstio circa ipsas negationes, seu carentias, quas important vnitates, indefinita maneat, sit.

28 Postrema conclusio. A parte rei in natura non est aliqua negatio, seu carentia diuisionis, quæ sit vna, eadem in omnibus indiuiduis: sed tot sunt negationes, quot indiuidua.

Hæc conclusio, licet non sit ita certa sicut præcedentes: posset enim aliquis dicere priuationes, & negationes non indiuiduari ab entitate, quæ habet rationem subiecti, sed aliunde: certè tamen id omnino irrationabiliter diceretur. Nam priuationes, & negationes se habent ad modum accidentium, vt omnes fatentur: ergo per similitudinem ad illa debent accipere suam quasi indiuiduationem. Sed repugnat vnum accidens realiter indiuisum esse in pluribus subiectis; propterea quod accidentia indiuiduantur a subiecto: ergo repugnat etiam vnicam, & indiuisam negationem esse in omnibus indiuiduis.

29 Ad argumenta ex dictis facilè respondetur.

Ad primum respondet bene Caietanus vbi suprà, Petrum, & Paulum à parte rei dici vnum formaliter: non quia habeant aliquam naturam ipsis positiue communem; sed quia gaudent mutua negatione diuisionis formalis, id est, quia non habent à parte rei, vnde diuidantur formaliter. Quæ doctrina clarior erit, si dicatur, Petrum, & Paulum dici, & esse vnum per conformitatem; non verò per entitatem aliquam in illis vnam, vt diximus concl. 3.

Ad secundum, concessa maior, & minor, neganda est consequentia. Imò potius ex illis præmissis sequitur in Petro, & Paulo esse duas vnitates reales, & non aliquam tertiam in illis indiuisam. Nam, vt dicemus capite de Relatione, ad hoc vt sit relatio realis: non solum debent distingui realiter fundamentum, & terminus; sed etiam ratio fundandi, & terminandi. Defectu cuius, æqualitas, vel similitudo, quæ est inter diuinas personas ratione essentiæ, non est relatio realis, sed rationis, vt docet Diuus Thomas prima parte, quæst. 28. artic. 4. & quæst. 42. art. 1. ad 4. quia quamuis personæ ipsæ realiter distinguantur, ratio tamen fundandi, & terminandi, nempe diuina essentia, est realiter vna in illis.

Ad tertiú respondetur, quod vt natura sit definibilis remotè, sufficit vnitas confirmitatis, quam diximus habere à parte rei indiuidua alicuius naturæ: quia verò intellectus, priusquam definiat naturam, necessariò concipit illam confusè vnico conceptu, in quo resplendet ipsa natura absque singularitatibus distinguentibus: ideo vltra conformitatem illam realem, datur in natura aliqua vnitas rationis, vt saltem aliqua denominatio extrinseca, ratione cuius natura sit proximè definibilis. Quæ vnitas rationis procul dubio requiritur: nam quidquid definitur, debet esse simpliciter vnum, vt bene probat argumentum. Vnde ad minorem dicimus naturam à parte rei habere, quod sit diffinibilis remotè, non verò proximè; sed hoc habere ab intellectu.

Ad quartum respondetur cum Caiet. concedendo naturam, quæ diuiditur realiter per differentias numericas, manere formaliter indiuisam; non tamen vnica indiuisione, sed pluribus; ideo non sequitur habere vnam vnitatem formalem, sed plures.

¶ Adde, quod licet vnitas formalis a parte rei multiplicetur in indiuiduis, vt explicatum est: tamen vnitas formalis vnius non distinguitur formaliter ad vnitate formali alterius; sed tantum materialiter, & numericè. Quare licet natura, quæ in se quid formale est, sit realiter diuisa per indiuidua, non est tamen formaliter diuisa: & sic verè dicitur semper manere formaliter indiuisam, non verò indiuisam realiter. Ex quo tandem fit naturam à parte rei habere plures indiuisiones, seu vnitates formales; non formaliter inter se distinctas, sed tantùm materialiter, vt explicatum est.

QVÆSTIO IV.

QVOMODO IN VNOQVOQVE indiuiduo distinguantur vnitas formalis, & numerica.

30 Solutio huius difficultatis pendet ex decisione alterius; an scilicet præter distinctionem realem, & rationis detur alia distinctio media. Pro vtriusque autem intelligentia breuiter explicandum est, quid, & quotuplex sit distinctio.

Distinctio ergo est separatio vnius ab alio. Diuiditur que primò in realem, & rationis. Distinctio realis est, qua duo a parte rei separantur (*separantur* dicimus, non quod realiter secentur, aut diuidantur; sed quod à parte rei vnum non sit aliud: est enim proprium vnius, esse in se indiuisum, & diuisum à quolibet alio) seu quæ versatur inter duo, quorum vnum à parte rei non est aliud. Distinctio rationis est, quæ versatur inter ea, quæ cum à parte rei sint idem, concipiuntur ab intellectu vt plura: de qua ex dictis constat esse ens rationis.

Distinctio realis subdiuiditur in negatiuam, & positiuam, vt ex communi Metaph. sententia explicant Suar. disp. 7. Metaph. sect. 1. & Caberus hîc tract. 2. disput. 2. dub. 1. Negatiua, est quæ versatur inter ens, & non ens; vt inter Petrum, & cæcitatem, vel inter duo non entia, vt inter cæcitatem, & surditatem: dicitur autem realis: non quia extrema sint aliquid reale: vel quia ex parte alicuius sit aliqua relatio realis; sed quia inter illa verificatur à parte rei propositio negatiua: vel vt inquit Suar. quia ita vnum non est aliud, quod si positiuæ res essent, realiter distinguerentur.

Distinctio realis positiua est, quæ à parte rei versatur inter duo entia. Quæ rursus diuiditur in distinctionem rei à re, & distinctionem modalem: Prima est, quæ versatur inter duas res (sumendo rem, distinguitur contra modum.) Secunda est, quæ

versatur inter rem,& modum;vt inter naturam,& substantiam. Ad quam etiam reducitur,quæ versatur duos mudos,vt inter vnionem,& substantiam.

31 Rursus distinctio realis diuiditur in accidentalem, & essentialem. Illa est, quæ causatur per principium accidentale : quomodò distinguitur homo albus à nigro. Ad quam reducitur distinctio numerica rerum materialium;quia differentia numerica,per quam indiuidua eiusdem speciei differunt,licet sit quid substantiale ; est tamen extra essentiam eorum. Distinctio essentialis est,quæ causatur per principium essentiale: quomodo distinguuntur res diuersi generis,vel speciei. Ad quam reducitur distinctio numerica Angelorum in sententia Thomistarum asserentium non posse esse plures Angelos eiusdem speciei ¶ Tandem his distinctionibus additur distinctio includentis ab incluso.: quæ est distinctio realis , & versatur inter totum, & partem : quomodo totum corpus distinguitur à brachio : quia includit illud , & addit aliquid aliud. Continetur autem sub enumeratis pro ratione extremorum , inter quæ versatur.

Distinctio rationis diuiditur in distinctionem rationis ratiocinatæ , & rationis ratiocinantis. Prima sic vocatur , quia licet à ratione fiat inter ea , quæ à parte rei sunt idem ; habet tamen fundamentum in rebus , vt eas sic distinguat , & separet : vt quando intellectus distinguit in essentia hominis principium sentiendi , & ratiocinandi ex diuersis operationibus , quas in illo experitur. Distinctio rationis ratiocinantis est ; quæ ex mera intellectus operatione resultat , nullo in rebus præcedenti fundamento Fitque vel per quandam disiunctionem eiusdem à se ipso, vt quando dicimus , Petrus est Petrus ; vel per identitatem ad se ipsum, vt quando illum apprehendimus, vt idem sibi ipsi vel aliis similibus modis.

Vbi obiter obseruandum est distinctionem rationis , & præcipuè rationis ratiocinatæ (hæc enim in scientiis vtimur) frequenter appellari distinctionem formalem ; quod etiam nomine sæpè appellatur distinctio realis essentialis : quia sumitur à forma. Et ita nomen distinctionis formalis , iam in vsu communi æquiuocum est ; cognoscetur tamen ex subiecta materia , quando supponat pro vna, & quando pro altera, vt contingit in aliis æquiuocis.

32 Has omnes distinctiones enumerant communiter DD. Dubitant tamen : an præter distinctionem realem , & rationis detur aliqua distinctio actualis media , quæ sit minor distinctione reali , & maior distinctione rationis. propter Scot. id affirmantem in 1. dist. 2. quæst. 7. & in 2. dist. 3. quæst. 1. vbi eam appellat distinctionem actualem ex natura rei. ¶ Pro cuius intelligentia obseruandum est distinctionem realem sumi dupliciter. Primò , pro distinctione rei à re supra explicata : id enim propriè significat ly *realis* , vt constat ex eius etymologia. Et in hoc sensu distinctio modalis potest congrue appellari distinctio media inter realem propriè dictam,& rationis, de quo non est controuersia apud Doctores.

Secundò verò & frequentiùs sumitur distinctio realis pro distinctione actuali ante intellectum , vt comprehendit realem propriè dictam,& modalem & condistinguitur à distinctione rationis. In quo sensu tractatur hæc difficultas contra Scotum. Quem quamuis aliqui explicare conentur in priori sensu ; frequentius tamen explicant illum discipuli eius in hoc secundo. Et meritò : nam illam suam distinctionem constituit, non solùm inter rem , & modum ; sed etiam inter attributa diuina , & inter essentiam , & relationes diuinas , inter quæ tamen nulla potest esse distinctio actualis ante intellectum , vt probant communiter Theologi cum D. Th. 1. part. qu. 13. art. 4. & qu. 28. art. 2. Hanc autem distinctionem mediam constituit Scot. inter naturam,& singularitatem & consequenter inter vnitatem numericam , & formalem , vt ita simul vtramque & difficultatem absoluamus.

Probatur primo generaliter concedendam esse dictam distinctionem mediam : quia quæ distinguuntur definitione , distinguuntur ante intellectum : sed plura distinguuntur definitione , quæ non distinguuntur realiter , vt de actione, & passione videtur docere Arist. 3. Physic. & de relatione, & fundamento tenent non pauci : ergo datur distinctio, quæ sit ante intellectum, & non sit realis , Minor , & consequentia constant. Maior autem probatur : quia quæ distinguuntur definitione , etiam nullo intellectu considerante , habent plures essentias : ac proindè distinguuntur ante intellectum ¶ Alia argumenta ad idem probandum congerunt DD. Sed vel sunt eadem , quæ supra adduximus pro sententia Plat. ponentis vniuersalia separata , vt rectè notat Suar. disp. 5. Metaphys. sect. 2. vel tantum probant præter vnitatem numericam dari in natura vnitatem formalem : & ideò omittuntur.

33 Secundò probatur eadem sententia , quatenus specialiter ponit dictam distinctionem ex natura rei inter vnitatem numericam, & formalem : sed inter naturam , & singularitatem. Quia relatio realis identitatis in natura , quam Petrus dicit ad Paulum, fundatur in vnitate formali , & non in vnitate numerica : contrà verò relatio diuersitatis indiuidualis, quam idem Petrus dicit ad Paulum ratione singularitatis fundatur in vnitate numerica ; & non in vnitate formali : ergo istæ vnitates distinguuntur ex natura rei Patet consequentia : quia fundant relationes realiter diuersas.

Tertiò : quia indiuiduum ante omnem intellectum addit aliquid reale supra naturam specificam , ratione cuius conuenit illi negatio diuisionis materialis: ergo illud superadditum distinguitur à natura aliquis distinctione actuali ante intellectum Probatur consequentia, & quia non potest intelligi additio absque actuali distinctione : sed additio est ante intellectum : ergo etiam distinctio. Cum autem ad illud additum sequatur vnitas numerica , sicut ad naturam vnitas formalis : planè videtur colligi , tales vnitates distingui actualiter ante intellectum.

34 Prima conclusio. Distinctio illa media inter realem , & rationis , quam ponit Scotus,est impossibilis Hæc est communis inter Philosophos. Pro qua videri possunt Herbeus,quod lib. 3. q. 3. Soncinas. 7. Metaph. qu. 36. Sotus q. 3. vniuers. Granado 1. part. controuers. 5. tract. 3. disp. 3. sect. 1. & alij.

Fundamentum est : quia diuisio distinctionis in realem , & rationis datur per differentias , quarum vna includit negationem alterius , ratione cuius opponuntur contradictoriè: ergo impossibilis est aliqua distinctio media inter illas. Consequentia patet: quia inter contradictoriè opposita nullum potest fingi medium , vt est per se euidens. Antecedens verò probatur : quia distinctio realis , seu ante intellectum est distinctio , & non ab intellectu: & distinctio rationis est distinctio ab intellectu : ergo distinctio realis , & rationis æquiualent distinctioni non ab intellectu, & distinctioni ab intellectu , quæ contradictoriè opponuntur.

Confirmatur ratione Sot. quia distinctio , sicut & vnitas consequuntur rationem entis : ergo sicut implicat dari ens , quod non sit reale, vel rationis, aut vnitatem , quæ non sit à parte rei , vel per intellectum ; ita etiam repugnabit dari aliquam distinctionem , quæ non comprehendatur sub distinctionem reali , vel rationis.

35 Secunda conclusio Loquendo de vnitate

quantum

quantum ad realem entitatem, quam dicit, vnitas formalis in vnoquoque indiuiduo solum distinguitur distinctione rationis ratiocinatæ ab vnitate numerica. Hæc etiam conclusio est communis contra Scot. Quam solùm conuincunt argumenta eius: & habetur passim apud D. Th. Videri potest c. 3 de ente, & essentia: vbi optimo discursu probat, quod neque genus posset per se prædicari de specie, neque species de indiuiduo: si genus distingueretur realiter à differentia specifica, aut species à differentia numerica. Videantur etiam alij Auctores citati.

Fundamentum est: quia indiuiduum non addit supra naturam aliquid à parte rei distinctum ab illa: ergo differentia indiuidualis, & natura non distinguuntur actualiter ante intellectum; & ex consequenti, neque vnitates inde consurgentes. Consequentia patet. Antecedens verò probatur: quia si illud, quod indiuiduum addit supra naturam, scilicet singularitas, seu differentia numerica, distingueretur ea natura rei ab illa, iam natura haberet à parte rei vnitatem positiuè communem pluribus, imò incideretur in sententiam Plat. de vniuersali separato, quam ex dictis satis constat esse falsam.

36. Quòd autem hæc sequantur, sic potest facilè ostendi: quia si natura esset à parte rei distincta à singularitate: & necessariò haberet in se propriam vnitatem realem, per quam ipsa constitueretur in esse vnius vt sic posset à singularitate distingui. Priùs enim intelligitur rem esse in se indiuisam, & vnam, quàm quòd sit diuisa à quolibet alio. Sed talis vnitas à parte rei esset vna in omnibus indiuiduis: ergo esset positiuè communis Maior, & consequentia constant. Minor verò probatur: tum quia natura intra se ipsam nihil habet, per quod possit multiplicari: tum & maximè, quia per vnionem cum indiuiduis, non amitteret illam sua vnitatem. Sicut quia materia prima, ex eo quòd sit entitas realiter à forma distincta, habet sua propriam vnitatem, ideò non amittit illam per vnionem ad plures formas, sed semper manet eadem numero in illis, vt explicabimus lib. 1. Phy. Ergo vnitas naturæ à parte rei esse vna in omnibus indiuiduis.

Tandem quòd incideretur in sententiam Platonis, etiam patet. Nam quamuis natura esset vnita cum singularitatibus, tamen ratione illius vnitatis verè esset entitas in se actu vniuersalis: & saltem de potentia absoluta posset esse sine singularitatibus: ac proinde posset dari vniuersale separatum, quod omninò implicat, vt supra ostendimus contra Platonem. Maneat ergo differentiam indiuidualem, & naturam non distingui realiter, neque vnitates inde consurgentes. Cum autem non sit possibilis aliqua distinctio media, vt vidimus: consequens est illa solùm distingui per operationem intellectus. Et cum talis distinctio habeat fundamentum à parte rei; siquidem natura specifica, & vnitas formalis sumuntur, tanquam à prima radice à forma substantiali; differentia verò indiuidualis, & vnitas numerica à materia signata: fit tandem talem distinctionem esse rationis ratiocinatæ.

37. Tertia conclusio Loquendo de negationibus, in vnoquoque indiuiduo negatio, quam importat vnitas numerica, distinguitur realiter negatione à negatione, quam importat vnitas formalis. Sic tenet expressè Caiet. de ente, & essentia cap. 4. q. 6. in fine. Et ratio est manifesta: quia diuisio materialis, & formalis distinguuntur specie; siquidem est verè essentialis: illa verò quodammodo pertinet ad accidentalem, vt potè quæ sumitur à materia signata quantitate, quæ est accidens, vt aliquando explicabimus: ergo negatio diuisionis materialis specie distinguitur à negatione diuisionis formalis. Sed quæ distinguntur specie, distinguuntur numero: ergo in quolibet indiuiduo à parte rei alia est priuatio, quæ sequitur vnitatem materialem, & alia, quæ sequitur vnitatem formalem: & per consequens realis negatiuè distinguuntur.

38. Ad Argumenta resp. Ad primum distinguenda est maior, scilicet *quæ distinguuntur definitione, distinguuntur ante intellectum*: nam si definitio tradatur de re, prout in se est à parte rei verissima est. Quia enim definitio hominis explicat naturam eius, secundùm quod in se est à parte rei: & definitio equi similiter: ideo bene sequitur, quòd distinguantur ante intellectum: Si verò definitio tradatur de re, secundùm quòd intellectus eam sic, vel sic accipit; falsa est maior. Per quod patet ad argumentum: quidquid sit de actione, & passione; relatione, & fundamento, de quibus suis locis agendum est.

Ad secundum resp. quod licet eadem entitas à parte rei non possit fundare in vnico subiecto plures relationes solo numero distinctas, etiam respectu diuersorum terminorum, vt dicemus c. de relatione: benè tamen potest fundare plures relationes specificè diuersas. Eadem enim quãtitas bicubita est æqualis respectu alterius bicubitæ; & inæqualis respectu tricubitæ. Et huiusmodi sunt relationes adductæ in argumento.

Solutio tertij; arg. pendet ex quæstione de principio indiuiduationis substantiarum. Pro nunc tamen resp. quod licet differentia numerica sumatur principio realiter distincto: ipsa tamen non est realiter distincta à natura; sed est ipsa natura facta hæc per ordinem ad principium indiuiduationis, vt explicabimus in lib. de Genes. Quare si Additionem propriè sumamus, per differentiam numericam nihil realiter additur naturæ. Dicimus tamen naturam contrahi per additionem differentiæ indiuidualis, quia quodlibet argumentum, seu mutationem, etiam rationis apprehendimus, & nominamus ad modum augmenti quantitatis, quod fit per additionem.

QVÆSTIO V.

AN A PARTE REI DETVR VNIuersale pro formali, seu vniuersalitas.

39 HVcusque egimus de vniuersali pro materiali: seu de natura denominata, iisque quæ in ea requiruntur, vt sit materia vniuersalis. Inceps verò agemus de vniuersali pro formali seu de vniuersalitate: de qua in hac quæst. inquirimus: an detur à parte rei in natura, vel per intellectum. Cuius resolutio ex dictis quidem est fere manifesta. Cum enim vniuersale ex Arist. 2. Post. c. vlt. & alibi sæpè sit: *Quod est vnum in multis, seu vnum præter multa, quod in omnibus illis est idem:* vt ibi subdit: necessariò petit vnitatem multis positiuè communem, neque in eis multiplicatam. Quare cum nulla talis vnitas sit in natura à parte rei, vt supra ostensum est: neque etiam erit à parte rei vnitas constitutiua vniuersalis. & ex consequenti vniuersale pro formali tantum erit per operationem intellectus. Quia tamen D. D. specialiter tractant hanc quæstionem: & aduersarij non desistunt pro ea decertare: ideò illam breuiter diluciemus, quædam alia huc spectantia obiter explicantes.

Scot. 7. Metaph. q. 18. & 2 dist. 3. qu. 1. consequenter ad ea, quæ sup. q. 3 ex ipso retulimus, asserit vniuersalitatem à parte rei conuenire naturæ, esseque proprietatem realem eius. Quam sententiã defendunt Valles, Monlor, & plures Parisien. vt testatur

Mas. sect. 2. de vniuersalibus, q. 4. vbi plurima pro illa congerit argumenta, quorum potissima sunt.

40. Primò ex Arist. 1. Perher. c. 4. vbi ait: *Rerum alia sunt vniuersales, alia particulares*: ergo sicut res sunt à parte rei particulares; ita etiam à parte rei erunt vniuersales. ¶ Confirmatur: quia vniuersale, & particulare sunt correlatiua: sed à parte rei datur particulare formaliter: ergo etiam dabitur vniuersale formaliter.

Secundò: quia obiectum præcedit potentiam, etiam secundùm id, quo formaliter est obiectum; siquidem prout sic specificat eam; sed obiectum intellectus est vniuersale: ergo præcedit illum etiam secundùm id, quod formaliter constituit illud in ratione vniuersalis; ac proinde ante intellectum dabitur vniuersale formaliter, seu vniuersalitas.

Tertiò: quia vniuersale non potest constitui formaliter in esse talis per quid singulare: sed quæcumque intentio ab intellectu producta est singularis: ergo per illam non potest constitui formaliter vniuersale. Maior constat: quia vniuersale, & singulare opponuntur. Minor autem probatur: tum quia quæcumque secunda intentio fit à causa singulari, cum consequenter, quia continetur sub aliqua specie, vt indiuiduum eius.

Tandem quia vniuersale pro formali quo dicit, nēpe vnitatem, & aptitudinem ad essendum in multis: sed quælibet natura à parte rei est vna; siquidem habet vnitatem formalem: & simul est apta, imò de facto est in pluribus: ergo à parte rei est formaliter vniuersalis.

41. Nihilominus sententiam iam indicatam constanter amplectendo, dicendum est à parte rei non dari vniuersale formaliter, seu vniuersalitatem; sed naturam fieri formaliter vniuersalem per operationem intellectus. Hæc conclusio est iam omninò in scholis recepta. Tradit eam S. Thom. opusc. 55. & 56. & c. 4. de ente, & essentia, vbi latè Caietan. pro qua etiam videri possunt Mas. loco citat. Suar. d. 6 Metaphysic. sect. 5. & Rub. de vniuersalibus, quæst 4. & alij.

Probatur primò ex Aristot. 1. de anima cap. 1. vbi ait: *Animal autem vniuersale, aut nihil est, aut posterius, similiter autem, & si quid commune aliud prædicetur*. Quibus verbis, vt sup. num. 9. ex D. Tho. diximus, Arist. simul excludit opinionem Plat. & docet modum quo fit vniuersale: & est sensus, quòd animal nihil est ab speciebus separatum; est tamen vt quid posterius, id est, in eis ab intellectu fundatum, ea & earum similitudine desumptum. Quem sensum licet contrarij non admittant; illum tradunt præter D. Tho. grauissimi alij Arist. interpretes, Auct. Alex Themist. Philop. B. Albert. Egid & alij in expositione eiusdem loci. Idem etiam tradit Arist. 2. de Anima c. 5. & 2. Post. c. vlt. vbi expressè dicit vniuersalia esse in anima.

42. Ratione etiam probatur conclusio ex dictis, quia natura in statu contractionis non est formaliter vniuersalis, neque etiam considerata secundùm se: ergo solùm potest esse vniuersalis formaliter, quatenus est in intellectu, seu in statu abstractionis. Consequentia patet: quia non est alius status, in quo possit natura considerari. Antecedens verò quoad priorem partem est euidens. Quoad posteriorem verò probatur: tùm quia natura secundùm se non habet vnitatem positiuè communem, vt ostentum est: tùm etiam quia illi, prout sic, omninò accidit esse vniuersalem, vel particularem: ergo secundùm quod consideratur in tali statu, non est formaliter vniuersalis. ¶ Confirmatur: quia vt natura sit formaliter vniuersalis, debet esse simpliciter vna, & non multiplicata: sed nulla talis natura est à parte rei, vt constat ex dictis: ergo non datur à parte rei natura formaliter vniuersalis.

Secundò: quia hæc prædicatio: *homo est vniuersalis*, est accidentalis: sed prædicatum illius non est entitatiuè substantia, vt contingit in aliquibus prædicationibus accidentalibus: ergo dicit pro formali aliquod accidens: non reale: ergo rationis. Maior patet: quia si esset prædicato essentialis, prædicatum conueniret omni contento sub subiecto, & ita verè diceremus, Petrus est vniuersalis, Ioannes est vniuersalis, quod est absurdum. Minor etiam est manifesta: quia vniuersale etiam reperitur in alijs prædicamentis; siquidem quantitas est vniuersalis, relatio est vniuersalis, &c. ergo non potest esse entitatiuè substantia. Per quod etiam patet non posse esse aliquod accidens reale: siquidem non continetur in aliquo determinato prædicamento. Restat ergo vniuersalitatem esse formam rationis: ac proinde non dari à parte rei. Plures alias rationes adducit Mas. vbi suprà.

43. Ad argumenta respondetur. Ad primum desumptum ex Arist. D. Tho. in eius expositione lect. 10. sibi obijciens quod sequeretur dari à parte rei vniuersale: respondet ibi diuidi res, non absolutè, sed vt significantur per nomina. Quia verò nomina non significant eas, nisi mediante intellectu; ideò diuisio ista datur de rebus, non secundùm quod referuntur ad intellectum, qui potest distinguere ea, quæ sunt coniuncta in rebus. Cuius signum (subdit D. Tho.) est, quod non definiuit Arist. vniuersale; & singulare secundùm aliquid, quod pertinet ad res, sed per actum animæ, qui est prædicari de multis, vel de vno solo. ¶ Quod si contendas Arist. loqui de ipsis rebus secundùm se, respondetur locutum fuisse de vniuersali fundamentaliter, non verò de vniuersali formaliter.

Ad confirmationem respondetur particulare, secundùm suam entitatem realem, non esse correlatiuum vniuersalis neque fundamentaliter, neque formaliter sumpti. Si verò singulare, seu particulare sumatur formaliter, inquantum subijcitur vniuersali, etiam formaliter sumpto: tunc propriè sunt correlatiua, sed vt sic neutrum datur à parte rei.

Ad secundùm respondetur obiectum intellectus, etiam formaliter, vt obiectum est, tantùm esse vniuersale fundamentaliter. Non enim ab eadem forma constituitur in esse obiecti, & in esse vniuersalis: & sic potest esse formaliter obiectum; cum tantum sit fundamentaliter vniuersale, vt magis infrà explicabimus.

Ad tertium respondetur, quòd sicut species impressa, vel expressa rei etiam si in se sit quid singulare; dicitur tamen, & est in repræsentando vniuersalis: pari ratione secunda intentio vniuersalis potest esse entitatiuè singularis, cùm tamen sit constitutiua vniuersalis.

44. Dices: ergo sicut vniuersale in repræsentando non est simpliciter vniuersale, vt supra diximus: ita etiam neque vniuersale in essendo.

Respondetur negando consequentiam. Et ratio est: quia species impressa, seu quæcumque alia res, quæ denominatur vniuersale in repræsentando, est verè, & realiter singularis: &, vt sic denominetur, exiget necessariò singularitatem: vnde simpliciter est singularis, & secundùm quid vniuersalis. Cæterum res, quæ denominatur vniuersale in essendo, non solum non est singularis; sed potiùs exigit abstractionem, & separationem à singularitatibus. Vnde proxima materia vniuersalis nullo modò est singularis: & per consequens potest denominari simpliciter vniuersalis; ad quod non requiritur formam denominantem, scilicet vniuersalitatem esse vniuersalem, vt *quod*, sed sufficit esse vniuersalem, vt *quo*. Sicut albedo, quamuis non sit alba vt *quod*, constituit proprissimè album; quia est alba vt *quo*. Imò sicut albedo,

si

si esset vt quod alba ; non posset esse forma constitutiua albi : ita si vniuersalitas esset vt *quod* vniuersalis, non posset esse forma constitutiua illius.

QVÆ SIT APTITVDO, QVAM pro formali dicit vniuersale : & an ipsa detur à parte rei.

§. vnicus.

45 VLtimum argumentum petit, vt explicemus, quæ sit aptitudo propria vniuersalis formaliter sumpta, de qua disputant Doctores in præsenti.

§ Pro cuius intelligentia primò notandum est, aptitudinem, vt ipsum nomen indicat, nihil aliud esse, quàm potentiam ad aliquem actum, seu ad aliquod esse. Vnde aptitudo vniuersalis erit potentia ad essendum in multis, non indeterminatè, & vagè in hoc scilicet, vel in illo ; sed simul, & positiuè respiciendo plura. Ad quod, licet non sit necessarium vniuersale actualiter esse in pluribus ; cum verba in definitione non dicant actum, sed aptitudinem : est tamen necessarium aptitudinem, seu potentiam vniuersalis positiue terminari ad plura; ita vt illa quasi componant, & integrent terminum adæquatum vniuersalis : si enim propriè dicitur vniuersale esse vnum in multis, seu vnum præter multa. Hanc ergo aptitudinem contendunt Auctores contrarij reperiri in natura à parte rei, & ante intellectum. Sed, vt videamus, quæ aptitudo sit in natura ante intellectum, quæ verò non.

Secundò notandum est naturam posse considerari dupliciter : primò vt possibilem, seu vt antecedit realem existentiam : secundò, vt existentem realiter extra causas Et hoc secundo modo, adhuc dupliciter : vel reduplicatiuè vt existẽtem: vel tantùm præcisiuè, id est naturam, quæ existit, non tamen considerata ipsa existentia. Igitur de natura reduplicatiuè, vt existens est, certum debet esse, non habere aptitudinem ad essendum in multis, sic enim est singularis, & propria vnius ; vt patet. Quare solùm potest esse dubium de natura possibili, vel de ipsa natura existente, præcisa tamen existentia.

Ratio dubitandi est: quia natura possibilis non petit essentialiter hanc numero singularitatem, vel existentiam: aliàs esset essentialiter singularis, quod nulli naturæ creatæ conuenit : ergo indifferens est ad plures existentias, & per consequens ex se, & non ab intellectu, habet aptitudinem ad essendum in multis. Similiter natura existens, si præscindatur existentia, non manet determinata: ergo indifferens, siquidem interminatum, & indifferens idem sunt: ac proinde etiam natura sic considerata, habebit aptitudinem ad essendum in multis.

46 Nihilominus dicendum est naturam, siue consideretur vt possibilis, siue vt existentia, non habere à parte rei aptitudinem, vt sit in multis: sicut requiritur ad vniuersale : ac proinde aptitudinem propriam vniuersalis, sicut & eius vnitatem solum dari in natura per operationem intellectus Conclusio est communiter recepta contra Scot. pro qua videri possunt Suar. d. 6. Metaph. sect. 6. & alij Auctores citati.

Fundamentum est: quia aptitudo propria vniuersalis est positiua indifferentia, seu habitudo ad essendum in pluribus: quæ proinde erit verè : & simpliciter vna, neque amittetur per hoc quod vniuersale descendat ad essendum in aliquo inferiori: sed talis aptitudo non datur à parte rei in natura, siue consideretur vt possibilis, siue vt existens, præcisa existentia: ergo in ea propter se, non datur à parte rei aptitudo propria vniuersalis. Maior ex dictis constat. Minor autem probatur: quia in natura possibili ad summum potest intelligi aptitudo ad vnam singularitatem, seu existentiam vagè sumptam, id est hanc vel illam : quando autem contrahitur per singularitatem, vel existentiam, amittit illam indifferentiam ad essendum in hoc, vel in illo, vt per se constat.

Similiter natura existens si secundùm se, & præcisa existentia sumatur ; cum prout sic, tantùm sit negatiuè communis, seu indifferens, vt supra dictum est, summum potest habere aptitudinem negatiuam ; quatenus secundùm se non est inepta, neque illi repugnat, quod contrahatur per hanc, vel illam singularitatem. Quæ negatiua aptitudo, seu non repugnantia multiplicatur realiter, iuxta multiplicationem ipsius naturæ, vt patet ex dictis de vnitate formali. Ergo neque natura possibilis, neque existens, præcisa existentia, habent à parte rei aptitudinem, quæ requiritur ad vniuersale : & per consequens hæc conuenit naturæ per intellectum.

Per quod patet, tùm ad argumentum, propter quod hæc adducta sunt ; tum etiam ad rationem dubitandi paulò antea factam, Respondetur enim naturam à parte rei non habere, neque vnitatem, neque aptitudinem, quæ requiritur ad vniuersale: solum enim datur in ea à parte rei vnitas conformitatis, quæ non est aliqua vna vnitas in pluribus, vt supra diximus. Item solum est indifferens negatiuè, in quantùm de se non est determinata ad hoc, vel illud. Non verè habet à parte rei aliquam indifferentiam, seu communicabilitatem positiuam, vt explicatum est.

47 § Ex dictis infertur formam istam rationis, à qua natura constituitur in esse vniuersalis, quæ nomine incomplexo dicitur vniuersalitas, non esse negationem, aut priuationem rationis. Quod docent communiter Doctores cum Porph. cap. de specie : & latè prosequitur D. Thom. quæst. 7. de potentia, art. 11. probantque Mas. de vniuersalibus sect. 4. quæst. 2. & Sanch. lib. 2. Logicæ. q. 27. qui plures alios Thomistas adducunt, Ratio autem ex dictis manifesta est: quia vniuersalitas non consurgit ex eo quòd intellectus apprehendat aliquod non ens ad modum entis; sed ex eo quòd naturam positiuam cognoscat cum ordine ad inferiora: ergo non est negatio, aut priuatio, sed relatio.

§ Ex quo iam facilè potest inuestigari, & inueniri definitio essentialis vniuersalitatis, descendendo per arborem relationis supra statutam ; & quærendo in eo genus vltimum ; & propriam differentiam, vt in qualibet definitione inuestiganda faciendum esse præcipit ex Arist. Caiet. 2. Poster. c. 10. conclus. 6. Sed quia non habemus nomina incomplexa ad significanda genera illa intermedia ; neque adhuc examinauimus, vnde sumenda sit prædicta differentia in istis accidentibus ; vel quomodo formandæ sint eorum definitiones, quandò definiuntur, in abstracto, vel in concreto; de quo latè nobis agendum est cap. de gener. vbi DD. ista controuertunt : ideò (supponendo pro nunc accidentia, quandam fieri possit, definienda esse per proprium subiectum ; loco quidem generis, quando definiuntur in concreto; loco verò differentiæ, quando definiuntur in abstracto) sic possumus vniuersalitatem in abstracto definire. *Vniuersalitas est relatio, seu aptitudo rationis ad essendum in pluribus naturæ vnius.* Ex qua definitione formatur definitio vniuersalis in concreto, inuertendo terminos in hunc modum, *Vniuersale est natura vna relata ad essendum in pluribus.*

§ Per quod tandem facilè penetrantur definitiones omnes, quas tradidit Aristotel. de vniuersali in concreto, ponens loco generis subiectum, seu naturam : hanc enim significat relatiuum illud, *quod*, semper

ſemper ab Ariſt. poſitum in definitionis vniuerſalis, vt patet 1. Perihet. c. 5. *Vniuerſale dico, quod de pluribus aptum eſt prædicari.* 2. Poſter. c. vltimo. *Vniuerſale eſt, quod eſt vnum præter multa, quodque in omnibus illis vnum ineſt.* 4 Metaph. text. 14. *Singulare dicimus, quod vnum numero eſt; vniuerſale verò, quod in his.* libro 7. text. 45. *Hoc enim dicitur vniuerſale, quod pluribus natura aptum eſt ineſſe.* Quem modum definiendi perpetuò obſeruauit Ariſtot. à quo ſumpſit illum Porph. in ſuis definitionibus. Quod valde nota, vt rectè calleas altem definiendi accidentia quam latè explicauimus loco citato.

QVÆSTIO. VI.

PER QVEM ACTVM INTELLECTVS reſultet in natura vniuerſalitas.

48. Sub aliis verbis proponi ſolet hæc difficultas: an ſcilicet vniuerſale formaliter fiat per abſtractionem, vel per comparationem intellectus. Sed generalior eſt titulus à nobis propoſitus: & meliùs comprehendit, quæ dicenda ſunt in hac quæſtione. In qua mirum eſt, quam variè Doctores loquantur: & ideò non omnes, ſed præcipuas ſententias referemus. Priùs tamen vtcumque explicandus eſt modus operandi intellectus, ſeu quomodò fiat cognitio: vt ſic pateat quomodò, & per quem actum fiat vniuerſale:

Quia ergo nihil eſt in intellectu, quin prius fuerit in ſenſu: prior eſt operatio ſenſus, quàm intellectus. Fit autem ſenſatio in ſenſibus externis, per hoc quòd obiectum ſenſibile mittit ſpeciem intentionalem ſe ipſum repræſentantem: qua informatus ſenſus prodicit in ſe ſpeciem expreſſam obiecti; per cuius receptionem in ſenſu fit ſenſatio.

Rurſus ex ſenſatione iſta ſenſuum externorum, imprimuntur aliæ ſpecies intentionales ſenſibus internis in quibus proportionabili modo fit ſenſatio interior. De quorum numero, & diuerſitate non eſt cur hic quæſtionem moueamus. Id ſolùm oportet aduertere, quòd ſpecies expreſſæ, ab his ſenſibus internis productæ, ſolent communi nomine appellari phantaſmata.

49. Cùm autem ſenſus ab intellectu differat per hoc, quòd huius obiectum ſit quid vniuerſale; illius verò quid ſingulare, teſte Ariſt. 1. Phyſic. cap. 5. duo inde ſequuntur. Primum eſt phantaſmata omnia, ſeu ſpecies expreſſas ſenſuum interiorum repræſentare obiectum ſingulare, v.g. Petrum, cum hoc numero colore, ſapore, ſono, calore, aut aliis qualitatibus ſenſibilibus, iuxta diuerſitatem ſenſationum.

Secundum eſt obiectum iſtud, prout ſic, non poſſe ab intellectu percipi cum nondum ſit vniuerſale. Vnde neceſſarium erit, quòd prius quaſi denudetur ab illis conditionibus indiuidualibus, ſeparetúrque ab omni materia ſingulari; vt ſic fiat proximè intelligibile, & proportionatum obiectum intellectus. Et ad hoc ponitur intellectus agens: cuius officium eſt denudare phantaſmata à conditionibus indiuidualibus; vt ita ſpecies, quæ directè repræſentabat Petrum, iam directè ſolùm repræſentet naturam humanam. Quod facit intellectus agens, illuminando phantaſmata; vt medio tali lumine, producant in intellectu poſſibili, ſeu paſſibili ſpeciem intelligibilem, directè repræſentatiuam talis naturæ. Hæc ergo denudatio, ſeu ſeparatio naturæ à conditionibus indiuidualibus dicitur abſtractio intellectus agentis: quia quaſi abſtrahit, & ſeparat naturam à ſingularitatibus.

50 Rurſus intellectus poſſibilis, prædicta ſpecie informatus, ſeu fœcundatus, producit in ſe ipſo ſpeciem expreſſam, ſeu verbum mentis, quod eſt veluti conceptum patere, quod cognoſcit naturam humanam. Hoc autem poteſt dupliciter contingere. Primò quando intellectus poſſibilis cognoſcit naturam, præcisè ſecundùm ſua prædicata eſſentialia, non cognoſcendo ſingularia, ſed ab illis præſcindendo, & abſtrahendo. Et hæc dicitur abſtractio præciſiua intellectus poſſibilis pertinétque ad primam eius operationem (ad diſtinctionem alterius abſtractionis, quæ dicitur negatiua & reperitur in ſecunda operatione, quando ſcilicet aliquid ab alio ſeparamus, media propoſitione negatiua. De qua abſtractione non agimus in præſenti: quia euidens eſt per eam non fieri vniuerſale: ſicut etiam eſt euidens non fieri per tertiam operationem.) ¶ Secundo modo poteſt intellectus cognoſcere naturam, in ordine ad ſingularia, & vt ex ab illis particip. b lis. Quod neceſſariò fit cognitione reflexa, vt benè notant Suar. & Rub. infra citandi: intellectus enim cognoſcens naturam, vt eſt participabilis ab inferioribus, ſupponit ipſam ſeparatam ab illis, à quibus participanda eſt: quòd tamen natura non habet à parte rei, ſed ab intellectu; & ſic talis cognitio exterminatur ad eam, ſecundùm id, quod habet ab intellectu, quod eſt eſſe reflexam. Hæc ergo cognitio intellectus dicitur comparatio. Quæ ſi fiat, vt fieri poteſt, per ſimplicem apprehenſionem, cognoſcendo ſcilicet naturam cum ordine ad inferiora, abſque affirmatione aliqua: dicitur comparatio ſimplex. Si verò fiat attribuendo naturam illam ſingularibus, media actuali prædicatione: dicitur comparatio compoſita.

51. Ex quibus, ſi vera ſunt, vt ſupponimus ex Libris de anima, duæ colliguntur abſtractiones, nempè abſtractio intellectus agentis, & abſtractio præciſiua intellectus poſſibilis. Quibus ſi addantur duæ comparationes eiuſdem intellectus ſimplex ſcilicet, & compoſita, iam habemus quatuor operationes, de quibus poteſt quæſtio procedere. Iuxta quam operationem numerorum quatuor ſunt apud auctores præcipuæ opiniones, quas breuiter attingemus.

VARIÆ SENTENTIÆ CVM SVIS Auctoribus, & fundamentis referuntur.

§. I.

52. PRima ſententia aſſerit vniuerſalitatem reſultare in natura per abſtractionem intellectus agentis. Sic docent Zumel. 1. p. q. 13. art. 7. concluſione 7 Sot. quæſt. 2. vniuerſalium, & alij. Citaturque pro ea Caiet. c. 4. de ente, & eſſentia, vbi in quodam dub. poſt quæſt. 6. § *His viſis* (inquit) *natura ſecundùm eſſe obiectiuum in intellectu agente eſt vniuerſalis in prædicando.* ¶ Sed proculdubio ibi loquitur Caiet. de vniuerſali fundamentaliter: tum quia ſtatim eiſdem verbis affirmat id ipſum de natura ſecundùm eſſe obiectiuum in intellectu poſſibili: tum etiam quia quæſt. 7. ſequenti ſæpè repetit vniuerſalitatem eſſe relationem rationis, factam ab intellectu poſſibili. Imò in fine cap. 5. *Reſponſio autem:* expreſsè docet huiuſmodi relationes fieri in natura per cognitionem reflexam, quia cognoſcitur in ordine ad inferiora. Sed quidquid ſit de hoc.

Probatur primò hæc ſententia ex D. Thom. 1. p. quæſt. 85. artic. 1. ad 1. vbi inquit: *Ea, quæ pertinent ad rationem ſpeciei cuiuſlibet rei materialis, poſſunt conſiderari ſine principiis indiuidualibus: quia non ſunt de ratione ſpeciei. Et hoc eſt abſtrahere vniuerſale à particulari, ſiue ſpeciem intelligibilem a phantaſmatibus.* Et opuſc. 55. *Eadem natura, quæ ſingularis erat, efficitur poſtea vniuerſalis, per actionem intellectus depurantis ipſam à conditionibus, quæ ſunt hîc, & nunc.* Quod

etiam

etiam indicat. 7. Met. lect. 13. ergo ex sententia Diui Thomæ vniuersale in actu fit per actionem intellectus agentis.

Secundò probatur ratione Soti: quia esse vniuersale in actu est esse intelligibile in actu; siquidem vniuersale est obiectum intellectus: sed res fit intelligibilis in actu per abstractionem intellectus agentis, vt docet Arist. 3. de anima, tex. 8. ergo per illam fit actu, seu formaliter vniuersalis.

Confirmatur: quia tunc natura fit formaliter vniuersalis, quando primò habet in intellectu illas conditiones, cum quibus à parte rei esset vniuersalis, si darentur vniuersalia separata Platonis: sed statim ac intelligitur natura abstracta, seu denudata per intellectum agentem, habet in intellectu totum quod Plato ponebat à parte rei in vniuersali separato: ergo tunc fit formaliter vniuersalis.

Tertiò fieri aliquod vniuersale est fieri commune, & indifferens: sed esse sic commune, & indifferens, nihil aliud est quàm esse denudatum à conditionibus indiuiduantibus: ergo tunc fit vniuersalis per eam actionem, per quam sic denudatur.

Confirmatur: quia natura per contractionem ad principia indiuiduantia, fit singularis: ergo per abstractionem, & denudationem ab illis, fit vniuersalis.

53. Secunda sententia docet vniuersale fieri per abstractionem præcisiuam intellectus possibilis. Ita Durand. in 1. disp. 3. p. 2. qo. 5. ad 2. & in 2. disp. 3. q. 7. num. 7. & 12. Tolet. q. 2. vniuersalium, & alij. Habetque non parum fundamentum in D. Th. qui 1. par. q. 85. art. 2. ad 2. sic inquit: *Sed quòd humanitas apprehendatur sine indiuidualibus conditionibus, quòd est ipsum abstrahi, ad quod sequitur intentio vniuersalis, accidit humanitati, secundùm quod percipitur ab intellectu, in quo est similitudo naturæ speciei, & non indiuidualium principiorum.* Idem videtur docere c. 4. de ente & essentia, & alibi sæpè.

Ratione etiam probatur: quia vniuersalitas tunc tribuitur naturæ ab intellectu; quando primò cognoscitur, vt aptum fundamentum illius: sed natura abstracta ab intellectu agente est aptum fundamentum vniuersalitatis; siquidem tunc est vna, & vniformis: ergo cum primò cognoscitur sic vniformis tribuitur illi vniuersalitas. Cumque hoc fiat ante comparationem, per abstractionem præsiuam intellectus possibilis: consequens est tunc fieri formaliter vniuersalem.

Confirmatur: quia per abstractionem intellectus possibilis, non accipit natura fundamentum proximum vniuersalitatis: ergo recipit ipsam vniuersalitatem. Consequentia videtur nota. Et antecedens probatur: quia ex eo quòd separetur à singularitatibus, à quibus realiter multiplicabatur, manet formaliter vna, & indiuisa, & consequenter proximè apta, vt respiciat plura: sed talem separationem habet ante abstractionem intellectus possibilis, vt patet: ergo ab illo non recipit natura fundamentum vniuersalitatis, sed ipsam vniuersalitatem.

54. Tertia sententia docet vniuersalitatem fieri per comparationem simplicem intellectus possibilis. Hæc est frequentior inter Thomistas. Eam defendunt Araujo 3. Metaphys. quæst. 3. art. 5. Soncin. libr. 5. quæst. 27. & super Porphyr. quæst. 1. conclus. 4. Sanch. lib. 2. Logicæ quæst. 16. Rub hîc quæst. 5. noster Dida. à Iesu disput. 4. quæst. 4. & plures alij, quos refert, & sequitur Galleg. controuers. 10. Estque aperta mens Caietan. vbi supra, §. *responsio autem*, vbi expressè docet relationem generis, & similes fieri per cognitionem comparatiuam. Quod etiam generaliter de omni relatione rationis docet 1. part. quæst. 28. articul. 1. §. *aduerte*, quem sequitur Nazar. ibidem in expositione textus estque proculdubio D. Thom. vt infra videbimus.

55. Quarta sententia asserit vniuersalitatem fieri per comparationem compositam intellectus. Pro hac citantur aliqui Auctores antiqui. Sed quia eos non vidimus, neque in alio Doctore expressam inuenimus: & neminem pro ea adducimus. § Potest tamen probari: quia vniuersalitas est relatio rationis, qua natura respicit multa, seu est in multis: ergo fit ab intellectu per comparationem, qua eadem natura attribuitur multis. Sed hæc est comparatio composita: ergo per ipsam fit in natura vniuersalitas. Probatur minor: quia non potest intellectus cognoscere naturam esse in multis; nisi intellectualiter exprimat coniunctionem cum illis, importatam per ly *est*, seu *esse*: ad quod, vt patet, necessaria est actualis prædicatio.

56. Præter has opiniones extremas sunt multæ aliæ mediæ, quas non oportet adducere, tum quia eisdem ferè fundamentis nituntur, tùm etiam quia earum aliquæ in re non distinguuntur à præcedentibus, & consequenter eodem modo impugnabuntur. Vt autem à certioribus incipiamus.

Quarta ista sententia vt omnino falsa, & singularis, reiicienda est: eamque rectè impugnat noster Didac. vbi supra. Nam, vt cõstat ex definitionibus Arist. supra relatis, aptitudo ad essendum in pluribus, vel vt prædicetur de pluribus, pertinet ad rationem vniuersalis, seu prædicabilis, non verò actualis prædicatio; hæc enim non facit prædicabilia, sed prædicata, vt patet: ergo ante comparationem compositam, iam est factum prædicabile; seu vniuersale. Solùm ergo restat difficultas, in ferendo iudicio de tribus prioribus opinionibus. Quod quidem non est facilè, non tam propter rei difficultatem, quàm propter D. Th. qui diuersis locis videtur diuersa tradidisse, propter quod etiam discipuli eius diuisi sunt, vt vidimus.

CONCILLIATIS VARIIS D. THOmæ testimoniis, legitimè eius mens, & vera sententia stabilitur.

§. II.

57. PRo solutione ergo difficultatis, & vera D. Thom. intelligentia, sciendum est vniuersale in repræsentando esse illud, quod æqualiter est imago, & similitudo plurium, quæ per illud repræsentantur; licet in se sit quid singulare, vt supra circa proœm. Porph. dicebamus. Quomodò species intelligibilis naturæ humanæ dicitur vniuersalis: quia repræsentat id, in quo singularia hominis conformantur. Et de hoc vniuersali frequenter loquitur D. Tho. appellans illud absolutè vniuersale, vt patet, cap. 4. de ente & essentia, & opuscul. 55. & 56. Quam etiam speciem intelligibilem sæpè vocat intentionem, vt patet in eodem opuscul. 56. circa medium.

Ex quibus D. Thom. locutionibus orta est magna ex parte, dissensio discipulorum eius, & confusio in hac quæstione. Sed proculdubio de hoc vniuersali in repræsentando loquitur S. Doctor quandocumque asserit fieri per abstractionem intellectus agentis, vt satis ipse se explicat in primo loco adducto pro prima sententia dicens: *Et hoc est abstrahere vniuersale à particulari, seu speciem intelligibilem à phantasmatibus.* De hoc autem vniuersali non procedit præsens difficultas: sed de natura, vt affecta secunda intentione vniuersalis: per quam scilicet operationem tribuatur naturæ illud esse fictum, seu illa denominationis, à qua constituitur formaliter in esse vniuersalis.

Cum

Cùm autem ad formationem entis rationis, necessarium sit rem concipi secundùm aliquid, quod à parte rei non habeat, seu aliter ac in se, vt constat ex dictis disp. 2. manifestum fit vniuersalitatem non posse fieri per operationem, qua cognoscitur natura secundùm illa prædicata, quæ directè repræsentantur per speciem intelligibilem, talia enim prædicata conueniunt naturæ à parte rei, vt patet. Quare si per abstractionem præcisiuam intellectus possibilis, solùm cognoscitur in natura, quod directè repræsentatur per speciem intelligibilem: per talem operationem non resultabit ibi vniuersalitas, vt patet.

¶ Adde, quod cum vniuersalitas, sicut quælibet alia secunda intentio logicalis fundetur in rebus, quatenus cognitæ sunt; ita vt denominatio cogniti sit ratio fundandi illam, vt supra dicebamus; & constabit ex locis Diu. Thom. pro conclusione adducendis: consequens est ad operationem intellectus, per quam fit, necessariò præcedere aliam cognitionem, à qua res denominentur cognitæ. Propterea enim istæ appellantur secundæ intentiones; fiúntque per operationem reflexam intellectus.

58 Ex quo tandem fit, tam per abstractionem intellectus agentis, quàm per cognitionem directam intellectus possibilis seruata proportione, tantùm constitui naturam in potentia proxima ad recipiendam secundam intentionem vniuersalis. Et hoc solùm intendit D. Thom. quando locis citatis pro secunda sententia, docet ad abstractionem consequi secundam intentionem vniuersalis: eo scilicet modo, quo relationes reales dicuntur consequi ad suum fundamentum proximum, vt benè explicat Arauxo vbi supra. Solet autem natura sic proximè apta, appellari absolutè vniuersalis: quia vt aliud propositum dixit D. Th. opusc. 42. c. 20. *Quod propè est ad actum, nihil ab actu differre videtur.* Quæ doctrina, & D. Tho. concordia sumitur ex eodem Angel. Doctore opusc. 48. c. 1. cuius titul. est: *Quid sit vniuersale, & quomodo originetur.* Vbi D. Thom. naturam abstractam ab intellectu agente, vocat vniuersale; & abstractionem ipsam appellat vniuersalitatem, seu intentionem: & nihilominus docet propriam vniuersalitatem, seu secundam intentionem vniuersalitatis fieri per actum reflexum, postquam natura est iam abstracta, & cognita; quando scilicet cognoscitur in ordine ad inferiora. Qui actus est comparatio simplex intellectus, vt patet.

59 Dicendum est ergo vniuersale formaliter, & in actu, seu vniuersalitatem propriam, quæ est secunda intentio logicalis, fieri in natura per comparationem simplicem intellectus possibilis. Ita docent Auctores tertiæ sententiæ: estque proculdubio expressa mens D. Thom. Tùm quia 1. part. quæst. 28. art. 1. id generaliter docet de omni relatione rationis. Tùm quia specialiùs de secundis intentionibus logicalibus, præsupponere vt rationem fundandi denominationem cogniti testatur in 2. dist. 2. q. 1. art. 3. his verbis: *Ex hoc quod intellectus intelligit animal, vt in pluribus speciebus, attribuit ei intentionem generis. Et huiusmodi intentionis licet proximum fundamentum non sit in re, sed in intellectu, tamen remotum fundamentum est res ipsa.* Et quæst. 7. de potentia art. 11. *Huiusmodi sunt relationes rationis quæ attribuuntur ab intellectu rebus intellectis, prout sunt intellectæ, sicut relatio generis & speciei. Has enim relationes rationis ratio adinuenit, considerando ordinem eius, quod est in intellectu, ad res quæ sunt extra.* Tùm denique quia specialiter de secunda intentione vniuersalis; fieri per actum reflexum, quo natura abstracta, & cognita comparantur ad inferiora, docet expressè opusc. 48. citato c. 2. dicens. *Quia intellectus reflectitur supra se ipsum, & supra ea, quæ in eo sunt, siue subiectiuè, siue obiectiuè: considerat iterum hominem, sic à se intellectum sine conditionibus materiæ, & videt, quòd talis natura, cum tali vniuersalitate, seu abstractione intellecta, potest attribui huic, & illi indiuiduo: & ideò format secundam intentionem de tali natura. Et hanc vocat vniuersale, seu prædicabile.* Eisdem ferè verbis id explicat Caiet. loco citato de ente & essentia. Non potest ergo; perpensis omnibus, negari hanc esse D. Thom. sententiam.

60. Probatur prima conclusio, ratione excludente duas priores sententias: quia nullum ens rationis resultat in natura per abstractionem intellectus agentis, & possibilis: sed omnis vniuersalitas propriè dicta est ens rationis, ergo nulla vniuersalitas propriè dicta resultat in natura per abstractionem intellectus agentis, & possibilis. Consequentia est euidens: & minor ex dictis certa. Maior autem probatur. Et in prima de intellectu agente id patet: quia ens rationis fieri non potest à potentia non cognoscitiua; cum eius essentia sit cognosci, vt disp. 2. probatum est. Cum ergo intellectus agens sit potentia non cognoscitiua, vt supponimus ex libris de anima: planum fit ab ipso non posse fieri ens rationis.

De intellectu verò possibili sic probatur maior: quia per abstractionem præcisiuam, solum cognoscitur obiectum secundùm illa prædicata, quæ directè repræsentantur per speciem intelligibilem: ergo per illam non cognoscitur natura secundùm aliquid quod à parte rei non habeat; ac proinde nullum per ipsam fiet ens rationis. Probatur hæc consequentia: quia ex eo, quòd intellectus cognoscat naturam humanam non cognitis singularitatibus, formaliter loquendo non cognoscit illam aliter ac in se; neque fingit ibi aliquod esse. Sicut à simili idem intellectus cognoscens in pomo saporem, qui à parte rei est in illo, merè negatiuè se habens circa calorem eius, neque illud cognoscit aliter, ac est in se, neque per talem cognitionem format ens rationis. Ergo intellectus cognoscens prædicata communia naturæ, merè negatiuè se habens circa singularitates, (in quo consistit abstractio præcisiua) non cognoscit naturam aliter, ac est in se, neque ex consequenti per talem cognitionem, format ens rationis.

61. Secundò, quia vniuersalitas, sicut quælibet alia secunda intentio, præsupponit vt rationem fundandi denominationem extrinsecam cogniti: ergo antequam adueniat vniuersalitas, iam natura est cognita: ergo vniuersalitas non resultat in natura per abstractionem præcisiuam intellectus possibilis. Antecedens, & prima consequentia ex dictis patent. Secunda verò probatur: quia abstractio præcisiua, qua cognoscitur natura non cognitis singularitatibus, est primus actus intellectus possibilis circa talem naturam. Vt enim ostendemus in lib. de Anima, intellectus directè solùm cognoscit naturas communes, & ex earum cognitione indirectè, & per quandam reflexionem cognoscit singularia. De quo videri potest Diu. Thom. in 4. dist. 50. qu. 1. artic. 3. Ergo per abstractionem præcisiuam non potest resultare in natura vniuersalitas. Si ergo, neque per abstractionem intellectus agentis, aut possibilis; neque per comparationem compositam eiusdem intellectus, potest fieri secunda intentio vniuersalis; vt probatum est: restat à sufficienti enumeratione, fieri per simplicem comparationem.

Tertiò positiuè probatur per hanc comparationem fieri: quia vniuersale est relatiuum secundùm esse, & vniuersalitas vera relatio rationis ex his, quæ sub primo genere secundarum intentionum logicalium

enumerauimus

enumerauimus supra disp. 2. n. 46. ergo fit per comparationem simplicem intellectus. Probatur consequentia: quia ens rationis fit per hoc, quòd apprehendatur aliquod esse, vbi nullum est: ergo relatio rationis fiet per hoc, quòd apprehendatur ordo inter aliqua; inter quæ talis ordo non est. Hoc autem est vnum alteri comparare: ergo vniuersalitas ex ratione communi relationis rationis habet fieri per comparationem. Cúmque ratione proprij generis, in quantum scilicet est relatio, seù intentio rei simplicis, excludat iudicium aut discursum: planè sequitur fieri per simplicem apprehensionem naturæ in ordine ad inferiora, quæ est comparatio simplex intellectus possibilis, quod intendimus.

FVNDAMENTIS ALIARVM SENtentiarum satisfit.

§. III.

62 AD Primum argumentum pro 1. sententia ex auctoritatibus D. Thom. constat ex his, quæ adduximus ad concilianda eius testimonia. Ex quibus in priori loco satis ipse Sanctus explicat se loqui de vniuersali in repræsentando. ¶ Quo etiam modo potest explicari secundus locus, vel melius de vniuersali fundamentaliter, & in potentia proxima. Quod colligitur ex vltimo adducto pro nostra conclusione: vbi eodem modo loquendi vtitur, naturam abstractam ab intellectu agente appellans absolutè vniuersale: & tamen, statim docet secundam intentionem, seu vniuersale formaliter, fieri per actum reflexum, seu comparationem intellectus.

Ad secundum respondetur negando maiorem, si loquamur de vniuersali secundo intentionaliter, seu Logicè sicut in præsenti loquimur. Vt enim quæstione præcedenti dicebamus, obiectum intellectus, etiam formaliter quatenus obiectum est, & vt est actu intelligibile; tantum est vniuersale fundamentaliter, & in potentia proxima. Ratio est manifesta: quia esse obiectum intellectus, & actu intelligibile, habet natura à reali, & intrinseca entitate sua, & à perfectione, & immaterialitate quam habet, vel quia est actus, & forma separata, vel quia secundùm se abstrahit ab aliqua materia, saltim singulari. At verò esse actu, & formaliter vniuersalem habet natura à secunda intentione, quam fundat intellectus, supra entitatem illam actu intelligibilem, quæ est obiectum eius. Et sic stat optimè obiectum intellectus, etiam formaliter quatenus est obiectum, & actu intelligibile, esse tantùm fundamentaliter vniuersale. Quod solùm significatur, quando communiter dicitur obiectum intellectus esse vniuersale. Sicut quando econtrà dicitur, obiectum sensus esse singulare, non significatur res constitui in esse obiecti sensus per secundam intentionem, quam pro formali dicit singulare.

Ad confirmationem, concessa maiori, neganda est minor. Cuius ratio est: quia ex eo præcisè, quòd natura esset realiter separata, vt ponabat Plato; statim esset in ea relatio realis, qua vniformiter respiceret indiuidua, & ratione illius esset formaliter vniuersalis. At verò ex hoc præcisè, quòd natura separetur per intellectum agentem; neque resultat in illa relatio realis ad indiuidua, vt patet; neque etiam rationis: tum quia intellectus agens non est effectiuus entis rationis: tum etiam quia ipsa non refert naturam ad inferiora, quod necessarium erat, vt resultet relatio rationis. Et sic ex præcisè, quod natura separetur per intellectū agentem, non est formaliter vniuersalis, sed tantùm fūdamentaliter, & negatiuè.

Ad tertium respondetur, quod fieri aliquid formaliter vniuersale, est fieri positiuè commune, & indifferens. Hoc autem non habet formaliter natura, per separationem à singularitatibus; sed per secundam intentionem, seu relationem rationis ad inferiora, vt explicatum est.

¶ Per quod patet ad confirmationem. Solùm enim probat naturam per abstractionem fieri vniuersalem negatiuè, & potentia: aliàs consequentia esset omninò falsa.

63. Ad auctoritatem D. Th. pro secunda sententia adductam, iam diximus supra sensum eius esse. ad abstractionem intellectus possibilis sequi secundam intentionem vniuersalis, eo modo, quo relationes dicuntur consequi ad suum fundamentum. Abstractio enim præcisiua vltimò disponit naturam, vt fiat formaliter vniuersalis per subsequentem comparationem.

Ad rationem pro eadem sententia respondetur per abstractionem præcisiuam intellectus possibilis non cognosci naturam, formaliter vt vnam, aut vniformem; neque vt proximum fundamentum vniuersalitatis: ad hoc enim necessarius est actus reflexus, vt patet; sed solùm cognosci secundùm sua prædicata essentialia, aut gradus communes, quod habet à parte rei. Per subsequentem autem comparationem cognoscitur vt vna, dicens vniformem ordinem ad inferiora. Et sic per hanc fit formaliter vniuersalis.

Ad confirmationem respondetur negando antecedens. Ad cuius probationem dicimus vniuersalitatem cum sit secunda intentio, conueniens rebus quatenus cognitæ sunt, vt sæpè explicuimus: vltra vnitatem formalem, aut indiuisionem, quam habet natura abstracta per intellectum agentem, requirere proculdubio in ea denominationem extrinsecam cognitæ, à qua vltimò completur in ratione fundamenti, & constituitur in potentia omnino proxima ad illam recipiendam. Et talem denominationem recipit natura per abstractionem præcisiuam intellectus possibilis, non verò ipsam vniuersalitatem.

Ad fundamentum quartæ sententiæ constat ea eius impugnatione. Vniuersalitas enim non conuenit naturæ prout actu est in multis; sed prout est apta esse in illis, & ideo non exigit operationem intellectus, qua natura actu attribuatur multis; sed qua fiat proximè apta, vt tribuatur multis, seu qua cognoscatur in ordine ad multa Ad quod non requiritur comparatio composita, vt per se patet.

Quid de vniuersali Metaphysico sentiendum sit, ex dictis explicatur.

§. IV.

64. IAm facilè intelligetur diuisio vniuersalis, quæ communiter circumfertur, in vniuersale Metaphysicum, & Logicum, per quam aliqui dissoluunt hanc quæstionem, & conciliant sententias oppositas; afferentes vniuersale Metaphysicum fieri per abstractionem intellectus agentis vel possibilis; Logicum verò per comparationem. Sed licet hæc doctrina in se (si bene intelligatur) vera sit; insufficiens tamen est ad solutionem quæstionis. In qua non inquirunt Doctores: per quam operationem natura fiat vniuersalis fundamentaliter, seu in potentia proxima; sed per quam operationem fiat actu, & formaliter vniuersalis.

Constat autem vniuersale Metaphysicum non esse vniuersale actu, & formaliter; sed in potentia tantùm

tantùm, & fundamentaliter: ac proinde per hanc diuisionem non possunt conciliari adductæ sententiæ.

Quòd autem tantùm vniuersale Logicum sit actu, & formaliter vniuersale; Metaphysicum verò solùm in potentia, & fundamentaliter satis ex se patet. Nisi enim velimus abuti terminis, vniuersale Metaphysicum nihil aliud sonat, nisi vniuersale, quod est obiectum Metapysicæ, sicut vniuersale Logicum significat vniuersale, quod est obiectum Logicæ.

Cùm ergo ex dictis disp. I. constet res pertinere ad obiectum Logicæ, non ratione suæ entitatis realis, sed ratione secundarum intentionum; ad obiectum verò Metaphysicæ non nisi ratione sue entitatis, & perfectionis realis: planum fit vniuersale Logicum esse naturam simul cum secunda intentione, à qua actu, & formaliter constituitur in esse vniuersalis; vniuersale verò Metaphysicum solùm esse ipsas naturas, seu essentiales reales, de quibus agit Metaphysica, quæ prout sic, tantum sunt fundamentaliter vniuersales. Quia tamen neque Metaphysica, neque aliæ scientiæ disputant de naturis prout sunt in singularibus; sed prout ab eis separantur, aut sine eis cognoscuntur: ideò solet dici vniuersale Metaphysicum fieri per abstractionem intellectus agentis, aut possibilis. Non quia per has operationes, naturæ recipiant aliquam vniuersalitas tam Metaph. vt aliqui fingunt; sed quia tunc habent immaterialitatem, & actualitatem necessariam ad terminandas scientias.

65 Ex quo tandem fit naturam, sic à singularibus præcisam, si pertineat ad obiectum Philosophiæ, posse dici vniuersale Philosophicum; si ad Mathematicas, Mathematicum; si ad Metaphysicum, Metaphysicum.

Consueuerunt tamen omnes naturæ reales sic præcisæ appellari vniuersale Metaphysicum, vel sumpta denominatione à digniori scientiâ, vt optimè notat Rub. de vniuersalibus quæstione 5. numero 93. vel quia obiectum Metaphysicæ transcendit obiecta aliarum scientiarum, & sic possunt quodammodo talia obiecta appellari vniuersale metaphysicum. Ex quibus omnibus patet diuisionem adductam nullo modo esse vniuocam, sed vel totius concreti in suas partes, vel analogi in analogata.

DISPVTATIO QVARTA,

De passionibus Vniuersalis.

SIcvt accidentia realia suas habent passiones, quas de illis scientiæ demonstrant, vt cernitur in Geometria, Arithmetica, & aliis: sic etiam secunda intentio vniuersalis, quæ est quædam forma, seu accidens rationis, suas habet proprietates: quarum notitia, & examen ad Logicam pertinet. Duæ autem vniuersalis passiones (omnis aliis minoris notæ) assignantur communiter à Doctoribus, scilicet esse *perpetuum*, & esse *prædicabile*. Quarum prima conuenit vniuersali ratione materiæ, seu naturæ denominatæ: ipsæ enim naturæ vniuersales dicuntur, & sunt perpetuæ. In quo sensu sæpè docet Arist. scientias agere de rebus perpetuis, vt patet 1. Poster. c. 4. & 8. & lib. 6. Ethicorum cap. 4. cuius etiam passionis meminit D. Th. 1. part. qo. 46. art. 2. & alibi sæpè. Secunda conuenit vniuersali ratione formæ: ipsa enim secunda intentio vniuersalis est prima radix, & ratio, quare naturæ reales prædicentur de inferioribus. Cuius etiam meminit Arist. 1. Perihet. c. 5. & D. Th. Opusc. 48. c. 1. Cum ergo disputatione præcedenti explicuerimus essentiam vniuersalis, tam ex parte materiæ, seu naturæ denominatæ; quàm ex parte formæ, seu intentionis, æquum est, vt in hac de passionibus vniuersalis eadem proportione disputemus.

QVÆSTIO PRIMA.

Quomodo vniuersalia sint perpetua, & an peremptis singularibus, pereant etiam vniuersalia.

2 PRo tituli intelligentia, & solutione huius, ac sequentis difficultatis sciendum est Diuo Thomam in prima distinctione 33. art. 1. *esse* dici tripliciter, scilicet esse essentiæ, esse existentiæ, & esse, quod significat veritatem propositionis. Verba Diui Thomæ sunt, *Vno modo dicitur* esse *ipsa quidditas, vel natura rei: sicut dicitur quod definitio est oratio significans, quod est* esse. *Alio modo dicitur* esse *ipse actus essentiæ: sicut viuere, quod est esse viuentibus. Tertio modo dicitur* esse, *quod significat veritatem compositionis in propositionibus; secundùm quod* est, *dicitur copula.* Quam doctrinam inter alios explicat latè, & optimè Nazar. 1. p. q. 3. art. 4. contron. 1.

De perpetuitate ergo vniuersalium, quantum ad istud tertium *esse*: an scilicet propositiones vniuersales sint perpetuæ veritatis quæstione sequenti. De *esse* verò in 2. acceptione, nempè de esse existentiæ: an scilicet vniuersalia sint perpetua quoad existentiam, Plato vt vidimus suprà disputatione tertia num. 6. existimauit vniuersalia habuisse ab æterno realem existentiam à singularibus separatam, & per consequens realiter fore iure remansura, etiam si singularia omnia interirent.

Hæc tamen sententia omnino falsa est: tum quia falsò nititur fundamento, vt ibidem ostendimus: tum etiam quia quidquid est præter Deum dependet ab ipso, tanquam à primo efficiente, vt indicant verba illa Ioan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt.* Et docet Aristot. 12. Metap. cap. vltimo: sed si vniuersalia haberent ab æterno realem existentiam non essent ipse Deus, vt supponimus: ergo ab illo recepissent talem existentiam, fuissentque ab æterno producta. Sed iuxta fidem Catholicam Genes. 1. *Nihil productum est à Deo ab æterno*: ergo vniuersalia non habuerunt ab æterno realem existentiam.

Ex quo etiam fit, quòd si perirent omnia singularia alicuius naturæ vniuersalis (vt de facto continget in fine mundi) talis natura vniuersalis nullo modo maneret existens; sed cum singularibus interiret: ac proinde si omnia singularia, quæ sunt in rerum natura, perirent; consequenter vniuersalia omnia quoad realē existentiā funditus interirent. Et hoc est quod inquit Arist. c. de Substantia: *Destructis scilicet primis substantiis, impossibile esse, aliquid aliorum remanere.*

Iuxta hanc ergo secundā acceptionē, quatenus esse significat existentiā, omnino certū est vniuersalia non esse perpetua. Quare solùm difficultas est inter Doctores, de prima acceptione, nempe de esse essentiæ.

Quamuis enim omnes fateantur rerū essentias aliquo modo esse ab æterno; nō oriri, neque interire; esse semper, & vbique; & alia eiusmodi, quæ perpetuitatem denotant: non est tamen exploratū, quomodo hæc illis conueniant. Et hoc est quod in præsenti inuestigamus.

3 Vetus est opinio, asserens rerum essentias, seu

vniuer

vniuersalia esse perpetua, eo quod verè habeant ab æterno extra Deum aliquam realitatem essentiæ, quam vocant diminutam quandam entitatem; non verò existentiæ. Sic videtur Scot. in 1. dist. 35. q. vnica. Quam sententiam tribuit Mayroni, & aliis Scotistis, Niger secunda parte Clypei quæstio secunda. In eandemque fuisse quosdam antiquos Thomistas testatur Soncin. 9. Metaph. q. 4. qui plura pro illa adducit argumenta. Hæc tamen sunt præcipua.

Primò: quia quæ continentur in prædicamentis, sunt aliquid extra Deum: sed vniuersalia, antequam existant, continentur in prædicamentis: antequam enim rosa existat, verè est in prædicamento substantiæ: ergo antequam vniuersalia existant, sunt aliquid extra Deum, non realitate existentiæ, vt patet: ergo realitate essentiæ.

Secundò quæ sunt vnum & idem, habent eandem entitatem: sed natura vniuersalis, antequam existat, & postquam existit est vna & eadem: eadem enim est rosa, quæ in hyeme potest produci, & quæ in vere est producta: ergo natura vniuersalis, antequam sit, & postquam est habet eandem entitatem, sed non quantum ad existentiam: ergo quantum ad essentiam.

Tertiò; quia ab æterno verum est dicere, homo est animal: ergo ab æterno dantur homo, est animal. Non secundùm existentiam, vt patet. ergo secundum essentiam: ac proinde vniuersalia erunt ab æterno secundum aliquam realitatem extra Deum. Iuxta quam etiam erunt positiuè perpetua, ingenerabilia, & incorruptibilia: manebuntque cum aliqua entitate, & realitate essentiæ, etiamsi intereant omnia singularia.

Nihilominus tamen dicendum est primò, quòd vniuersalia non sunt perpetua secundùm essentiam positiuè, ita scilicet quod ab æterno fuerint in aliquo gradu entis extra Deum: ac proinde nec remanere possunt secundùm aliquam realitatem peremptis singularibus; sed sicut nihil sunt, antequam singularia producantur; ita etiam in nihilum redeunt quando singularia destruuntur. Sic docet expressè D. Thom. 1. p. quæst. 10. art. 3. ad. 3. & de potentia quæst. 3. art. 5. ad 2. vbi ait: *Quidditas creatæ, antequam esse habeat, nihil est nisi forte in intellectu creantis: vbi non est creatura; sed creatrix natura.* D. Thom. sequuntur Capreol. in 2. dist. 1. quæst. 1. Soncin. Nig. & Naza. vbi sup. Bannez & Zumel. loco citato, ex 1. par. Masius hic sect. 2. q. 8. & communiter Doctores.

Fundamentum est: quia omnino repugnat aliquam naturam vniuersalem esse secundum essentiam aliquid reale extra Deum, & non habere realem existentiam: sed ab æterno vniuersalia nihil sunt quantum ad existentiam, vt dictum est: ergo nihil etiam sunt quantum ad essentiam.

Probatur maior: quia quidquid est extra Deum, habet illud esse à Deo: ergo si esse est quid reale; habebit illud per aliquam veram, & realem actionem, seu emanationem: sed chimericum est fingere actionem, aut emanationem realem, quæ non terminetur ad ponendum aliquid singulare extra causas, in quo consistit existentia: ergo omnino repugnat essentiam ab æterno habere aliquod esse extra Deum, & non esse existentem, vel singularem.

Confirmatur: quia ex opposita sententia sequeretur nullam dari propriam creationem in tempore, si præcederet ab æterno esse reale essentiæ extra Deum: hoc autem est absurdum: ergo illud ex quo sequitur. Probatur sequela: quia creatio est productio totius entis secundùm omnem realitatem, quàm in se habet: sed talis productio esset in tempore impossibilis; si præcederent ab æterno, vniuersalia cum realitate essentiæ: iam enim non producerentur secundum essentiam, sed tantum secundùm existentiam, vt patet: ergo nulla daretur vera creatio in tempore.

5. Dicendum est secundò, vniuersalia secundùm essentiam esse perpetua negatiuè, ex eo quòd sunt negatiuè ingenerabilia, & incorruptibilia: quatenus secundum se non habent principium suæ corruptionis, aut generationis, & per consequens neque sui finis, aut principij. Ita D. Thom. 1. par. quæst. 16. artic. 7. ad 2. & quæst. 1. de Veritate art. 5. ad 13. & 14. quem sequuntur Auctores citati.

Probatur breuiter & explicatur: quia quod est negatiuè incorruptibile, est negatiuè perpetuum: sed vniuersalia sunt negatiuè incorruptibilia: ergo sunt negatiuè perpetua.

Maior est euidens: probatur minor: quia illud est negatiuè incorruptibile, quod de se nullum habet principium, à quo corrumpatur: sed vniuersalia ex se nullum habent principium corruptionis; si quidem corruptio & generatio in singularibus sunt, vt patet: ergo vniuersalia sunt negatiuè incorruptibilia.

Confirmatur: quia sicut vniuersalia nullum sibi determinant locum: ita nullum sibi determinant tempus: sed ex eo quod non determinant sibi locum, dicuntur esse negatiuè vbique, & immensa: ergo ex eo quòd non determinant sibi tempus, dicuntur esse negatiuè æterna, & semper.

Minorem probat D. Thom. loco citato ex 1. p. exemplo materiæ primæ, quæ secundùm se non dicitur vna positiuè: quia scilicet habeat vnam formam, sicut homo dicitur vnus ab vnitate vnius formæ, sed negatiuè tantum, per remotionem scilicet omnium formarum distinguentium: ergo eodem modo vniuersalia erunt perpetua; siquidem ex se non habent, per quod determinentur ad hoc, vel illud tempus.

6. Ex quo iam sequitur solutio eius, quod in posteriori quæstionis parte proposuimus. Sicut enim vnitas negatiua, quam habet materia prima secundùm se, non tollit, quin positiuè plurificetur iuxta numerum compositorum, habeatque à parte rei tot vnitates positiuas; quod habet formas substantiales: ita similiter quòd vniuersalia sint negatiuè perpetua, vt explicatum est; non tollit quin verè, & realiter generentur, aut corrumpantur per accidens ad generationem, & corruptionem singularium. Quod perspicuè ducuit Arist. 1. Post. c. 9. & explicant optimè D. Thom. & Caiet. ibidem.

Ex quo tandem fit, peremptis singularibus perire vniuersalia. Potest tamen dici ipsa manere tripliciter. *Primò*, in virtute suarum causarum. 2. in exemplaribus, seu ideis diuinis. 3. tandem in intellectu creato, vel Angeli, vel hominis ratione specierum intelligibilium, quæ illa repræsentant. Videatur Mas. vbi sup.

7. Ad argumenta respondetur. Ad primum negatur minor. Cum enim vniuersalia, antequam existant, nihil sint à parte rei: non possunt actu, & realiter contineri in prædicamento. Dicuntur tamen ab æterno esse in prædicamento, potestate, in quantum scilicet ab æterno sunt possibilia, non per aliquam potentiam passiuam realem ex parte ipsorum, sed per potentiam actiuam causæ, in cuius virtute præexistunt. Similiter dicuntur esse ab æterno in prædicamento, non formaliter, secundum aliquam realitatem essentiæ eorum, sed repræsentatiuè; ratione scilicet exemplarium diuinorum, per quæ ab æterno repræsentantur vniuersalia in propriis categoriis.

Ad secundum respondetur cum Mas. loco citato, ea quæ sunt vnum, & idem positiuè, habere eandem entitatem; non verò ea quæ sunt vnum negatiuè. Rationale enim, & animal in homine, quia sunt vnum positiuè, habent eandem entitatem, sed materia prima, quia est vna numero negatiuè in omnibus, quæ

generantur, & corrumpuntur; non habet eandem entitatem in illis: sed aliam entitatem, & realitatem habet in homine, aliam in equo, &c. Quia ergo natura vniuersalis, antequam sit in rerum natura, & postquam est, tantum est negatiuè vna: (non enim possunt, nihil, & aliquid esse positiuè vnum, vt patet) inde est, quòd naturę vniuersalis, antequam sit, & postquam est, non habeat eandem entitatem.

Ad tertium, concesso antecedentis; negatur consequentia. Quamuis enim ab æterno detur entitas, in qua fundatur veritas æterna illius propositionis; non est entitas creata hominis, & animalis, sed ipsa entitas exemplarium diuinorum, quæ non distinguuntur ab ipso Deo. Videatur Soncinas loco citato.

QVESTIO II.

Quomodo propositiones vniuersales sint æternæ veritatis.

8. Diuus Bonauent. Herb. Gabr. & Ocham. quos refert Masius vbi suprà, quæst. 9. existimant propositiones, vniuersales & necessarias ab æterno non habuisse actu veritatem, sed solùm in potentia. Verbi gratia hæc propositio: *Homo est rationalis:* (inquiunt solùm est actu vera, dum existit homo; dicitur tamen ab æterno vera, inquantum homo ab æterno potuit esse rationalis, vel (quod inquantum potuit existere res significata per propositionem. Eandem sententiam tenet etiam Zumel. 1. p. q. 10. art. 3. qu. vnica concl. 2. vbi addit sibi aliquando contrarium placuisse, sed re melius inspecta, mutasse sententiam. Quam probat dupliciter.

Primò: ex eo, quòd res est vel non est, dicitur oratio vera, vel falsa ex Arist. in postprædicamentis: sed res neque secundùm existentiam, vt patet, neque secundùm essentiam, vt vidimus, sunt ab æterno actu: ergo oratio, seu propositio illas enuntians non post esse ab æterno vera actu sola potestate.

Secundò: quia si veritas harum propositionum esset actu æterna, maximè quia connexio inter prædicatum, & subiectum esse actu ab æterno: sed hoc est falsum: ergo illud ex quo sequitur. Sequela videtur nota. Minor autem probatur: quia non potest esse actu vnio, seu connexio absque extremis: sed ab æterno non sunt actu homo, & animal, vt supponimus ex quæst. præcedenti: ergo ab æterno non est actu vnio inter illa.

9. Tertiò probatur eadem sententia: quia in propositione verbum debet esse indicatiui modi, & temporis præsentis, vt docent Dialectici lib. 1. Perihet. ergo nulla propositio potest significare veritatem actu æternam. Patet consequentia: quia quod significat cum tempore præsenti, non potest significare veritatem ab æterno.

Quartò: hæc propositio: *Homo est viuus*, est essentialis, & tamen non est perpetuæ veritatis: ergo non omnis propositio necessaria est æternæ veritatis. Probatur minor; tum quia ad vitam in homine requiritur vnio animæ ac corpus, quæ non est ab æterno: tum etiam quia homo aliquando est mortuus: ergo non semper est viuens; & per consequens talis propositio non erit æternæ veritatis.

Tandem: quia hæc propositio, *Christus est homo*, est essentialis & tamen non habet veritatem æternam ergo intentum. Maior patet: quia Christus verè est indiuiduum naturæ, quamuis non habeat personalitatem, seu subsistentiam, imò nec existentiam creatam Minor verò probatur: quia Christus in triduo mortis eius, non fuit homo, vt docent Scholastici cum Magistro in 3. dist. 22. & Theologicum D. Tho. 3. p. q. 50. art. 4. ergo in illo triduo hæc propositio, Christus est homo, fuit falsa: ac proinde non est æternæ veritatis.

10. Plena difficultatis solutio pendet ex perfecta notitia veritatis: quam tamen hîc tradere, nec licet, nec vacat. Sed supponendum est ex D. Thoma. 1. p. q. 16. art. 1. veritatem cuiuscunque rei consistere in conformitate eiusdem rei ad intellectum, ita vt veritas per priùs sit in intellectu, & ab eo deriuetur ad res: secus ac bonitas, quæ per priùs est in rebus, & ab aliis deriuatur ad voluntatem. Quod discrimen nascitur ex differentia inter has duas potentias supra disput. 2. num. 26. insinuata. Et hæc veritas solet appellari transcendentalis. Præter quam datur alia quæ appellatur veritas formalis, & tantùm reperitur in intellectu componente, & diuidente, vt probat D. Thomas loco citato art. 2. Et hæc est, quæ reperitur in propositionibus, quando aliquid affirmamus vel negamus conformiter ad res significatas.

In hac autem veritate adhuc possumus duo considerare. Primum est id, quod formale est, & propriè veritas dicitur. Et hoc nihil est aliud quàm enuntiare, seu cognoscere connexionem prædicati; & subiecti: quod patet esse in intellectu Vnde si detur ab æterno intellectus cognoscens hanc connexionem: dabitur etiam in eo ab æterno veritas formalis talis propositionis.

Secundò possumus in hac veritate propositionum considerare, non id, quod formale est, sed fundamentum eius: illud scilicet super quod fundatur veritas formalis. Hoc autem nihil aliud est, quàm connexio, & vnio illarum rerum, inter quas fit enuntiatio: seu identitas prædicati, & subiecti: hæc enim saltem ex modo significandi necessaria est ad veritatem propositionis.

11. Secundò notandum est identitatem istam prædicati, & subiecti, quam possumus appellare veritatem fundamentalem esse duplicem, vt supra nu. 7. dicebamus: aliam positiuam, aliam negatiuam. Tunc est identitas positiua inter aliqua, quando illa, quæ dicuntur idem, verè habent eandem realitatem, & entitatem; sicut animal rationale in Petro, dum existit, verè habet entitatem, & realitatem naturæ humanæ, quæ in eo est.

Et hanc identitatem, seu veritatem fundamentalem positiuam, ex quæstione præcedenti conuincitur manifestè non fuisse ab æterno inter subiectum, & prædicatum alicuius propositionis necessariæ: cum nulla entitas extra Deum fuerit ab æterno.

Identitas verò negatiua est negatio diuersitatis inter aliqua extrema, seu non diuersitas inter illa. Quæ identitas, cum sit negatio, sequitur leges aliarum negationum Vnde tádiu dicetur esse inter aliqua extrema, quamdiu abfuerit ab illis diuersitas, quam negat. Quare si ab æterno abest diuersitas inter aliquod prædicatum, & subiectum, & æternum aberit, vt contingit in propositionibus necessariis: erit consequenter ab æterno negatio diuersitatis inter tale prædicatum & subiectum, & per consequens identitas negatiua, seu veritas fundamentalis negatiua.

12. Dicendum est ergo primò veritatem fundamentalem positiuam, seu identitatem positiuam inter prædicatum, & subiectum in propositionibus necessariis non fuisse ab æterno: proinde vniuersalia, quantum ad hanc veritatem propositionis, non esse æterna: neque hoc modo dari propositiones æternæ veritatis. Hæc concl. est ex quæstione præcedenti, & modo adductis est manifesta: & ideò in ea immorandum non est.

Dicendum est secundò veritatem fundamentalem negatiuam seu identitatem negatiuam inter

prę

prædicatum, & subiectum in propositionibus necessariis fuisse ab æterno: & banc identitatem æternam sufficere ad æternitatem propositionum, secundùm propriam, & formalem veritatem, quam conclusione sequenti statuemus. Prima pars huius conclusionis constat ex dictis. Si enim inter prædicatum, & subiectum harum propositionum nec fuit, nec est, nec erit, nec potest esse diuersitas: ergo ab æterno fuit negatio talis diuersitatis; & per consequens identitas negatiua. Secunda verò pars ex sequenti conclusione, & solutionibus argumentorum erit manifesta.

13. Postremò dicendum est, loquendo de propria, & formali veritate propositiones vniuersales necessarias habere perpetuam, firmissimam, & actualem veritatem, siue res existant, siue non: ac proinde vniuersalia, quoad istam veritatem propriam, & formalem, esse actu ab æterno. Ita Arist. 1. Poster. cap. 9. Vbi, vt optimè notat Caiet. non solùm ait scientiam esse sempiternorum, & non corruptibilium (quod est asserere vniuersalia quantum ad essentiam esse æterna) sed etiam demonstrationem esse sempiternorum & non corruptibilium: vt indicaret non solùm res, de quibus est scientia, esse æternas, sed etiam propositiones, de quibus est demonstratio, esse æternæ veritatis. Eandem conclusionem tenet D. Thom. 1. part. quæst. 10. artic. 3. ad. 3. quem sequuntur inter alios Bannex ibidem, Capreol. in 1. dist. 8. quæst. 1. conclusione 1. Soncinas 9. Metaph. quæst. 5. Niger 1. parte Clypei quæst. 48. Sot. 2. lib. summular. cap. 2. & 10. & Mas. sect. 2. de vniuersalibus q. 9. Qui in confirmationem huius sententiæ adducit plura, eaque expressa loca D. August. Anselmi, & Porph. Quam etiam probat optimè Caiet. loco citato.

Fundamentum est: quia formalis veritas propositionis non est in ipsis rebus, sed in intellectu cognoscente connexionem prædicati, & subiecti: sed ab æterno intellectus diuinus actu cognoscit connexionem prædicati, & subiecti istarum propositionum: ergo ipsæ ab æterno fuerunt actu veræ veritate propria, & formali. Maior ex dictis constat. Minor verò, præterquam quòd est per se nota, facilè probatur: quia propositiones istæ sunt enuntiabilia necessaria, ac proindè non potuit non intellectus diuinus ab æterno actu versari circa illa.

Confirmatur primò: quia huiusmodi enuntiationes necessariæ non possunt habere indeterminatam, & quasi suspensam veritatem: cum non sint in materia contingenti: ergo ab æterno fuerunt determinatè, & actu veræ, vel falsæ. Si primum, habetur intentum: si secundum, ergo verum fuisset ab æterno tales propositiones esse falsas.

Secundò confirmatur ex Caiet. quia ex duabus contradictoriis in materia naturali, altera necessariò est determinatè, & actu vera: sed istæ propositiones, *homo est animal, homo non est animal*, sunt huiusmodi etiam homine non existente, vt patet ex Arist. Postprædic. cap. de oppositis: ergo etiam homine non existente, altera necessariò erit determinatè vera; ac proindè ab æterno fuit actu vera.

14. Ad argumenta resp. Ad primum, dictum Aristot. intelligendum esse de veritate fundamentali, seu de identitate inter prædicatum, & subiectum positiua, si prædicatum & subiectum existant; vel saltem negatiua, si non existant. Talis autem identitas negatiua fuit ab æterno sufficiens, vt intellectus diuinus cognosceret connexionem prædicati, & subiecti. Cum enim ipsa cognitio Dei non produxerit ab æterno prædicatum, & subiectum, vt patet: non potuit esse necessaria ab æterno identitas positiua inter illa; ac proinde sufficiens fuit identitas negatiua illorum, vt in intellectu diuino esset actu, & formaliter veritas

talis propositionis. ¶ Per quod patet secundum argumentum. Procedit enim de identitate positiua, quæ tamen non est necessaria, vt explicatum est.

Ad tertium resp. cum Sot. vbi supr. in his propositionibus necessariis, verbum, *est*, non significare cum tempore, propriè loquendo; sed abstrahere ab omni differentia temporis. Et hoc est, quod communiter docent Dialectici, scilicet in his propositionibus verbum absolui à tempore, id est, impediri ab extremis, ne significet aliquam differentiam temporis. ¶ Si tamen contendas verbum in his propositionibus verè importare aliquam durationem præsentem, dicendum est illam esse instans, seu nunc æternitatis; non verò instans, aut nunc temporis.

15. Ad quartum concessa maiori, neganda est minor. Ad cuius primam probationem dicendum est, non esse necessarium ad veritatem illius propositionis, *homo est viuens*, connexionem, aut vnionem positiuam inter corpus, & animam fuisse ab æterno; sed sufficere identitatem negatiuá prædicati, & subiecti, quæ tamen fuit ab æterno; siquidem nec homo fuit aliquando non viuens, nec datur homo absque connexione animæ, & corporis. ¶ Per quod patet ad secundam probationem. Nam cadauer illud, in quod resoluitur homo, abusiuè, & æquiuocè appellatur homo: propriè enim loquendo numquam homo est mortuus: quia quando moritur, desinit esse homo.

Per quod etiam patet ad vltimum. Si enim in rigore loquamur, in triduo mortis Christi non fuit Christus, in quantùm *Christus* significat hunc hominem: cum dissoluta fuerit vnio inter animam, & corpus eius: licet Verbum diuinum sit manseri seorsim vnitum animæ, & seorsim corpori. Quare hæc propositio, *Christus est homo*, semper est vera. Quando tamen Theologi asserunt Christum in triduo non esse hominem, non inspiciunt rigorem istum logicum; sed volunt excludere errores asserentium Christum in triduo fuisse hominem, & docere, ad veritatem mortis eius necessarium fuisse, quòd inter animam & corpus eius desierit vnio, & consequenter quòd desierit etiam esse hominem. Ex hoc tamen nihil sequitur contra nos: quia etiam desiit esse hunc hominem, scilicet Christum.

QVÆSTIO III.

QVID, ET QVOTVPLEX sit prædicatio.

16 EXplicata prima passione vniuersalis, quæ conuenit illi ratione naturæ, restat agamus de prædicabilitate, quæ conuenit illi ratione formæ, iuxta ea, quæ diximus in proœmio disputationis. Cùm autem prædicabilitas sit potentia seu aptitudo naturæ, vt prædicetur de inferioribus, eisque attribuatur per actualem prædicationem: inde est plenam prædicabilitatis cognitionem omninò pendere est cognitione prædicationis, quæ est proprius actus eius. Præterquam quòd, ignorata prædicatione, & modo prædicandi, cognosci non potest, quæ prædicationes sint vnius prædicabilis, & quæ alterius: ad quod præcipuè ordinatur ista Porphyrij isagoge. Cum autem prædicationes exerceantur 10 nominibus concretis, vel abstractis: aliqua de iis, antequam ad alia procedamus, præmittenda sunt.

17 ¶ Primò ergo statuendum est concreta accidentium eandem prorsus rem significare, ac eorum abstracta. Vt enim optimè dixit Aristot. cap. de substantia: *Nomen albi nisi qualitatem nihil significat.* Quod etiam docuit expresè D. Thom. in primum

distinct. 18. quæst. 1. articul. 2. ad tertium vbi ait: *Subiectum non includitur in significatione nominis significantis accidens concretiue, vt dixit Commentator 4. Metaphysica, quamuis Auicenna contrarium senserit.* Quod etiam clarius habetur 7. Metaphysic. lectione 1. vbi explicans ipse Sanctus dictum Aristot. quod, *accidentia in concreto magis entia videntur:* inquit hoc ideò esse: quia determinatur eis aliquod subiectum per ipsam nominis significationem, scilicet substantiam: *Et ideò* (ait) *vnumquodque talium nominum, quæ significant accidens in concreto, videntur importare prædicamentum substantiæ: non ita quòd prædicamentum substantiæ sit pars significationis talium nominum: album enim, vt in prædicamentis dicitur, solam qualitatem significat: sed inquantum huiusmodi nomina significant accidentia, vt inhærentia substantiæ.* Quæ doctrina communis est inter Doctores, & pro ea videri possunt Capreol. in prima distinct. 4. quæst. 1. & 2. Caietan. cap. 7. de ente, & essentia. Soncin. 5. Metaph. quæst. 38. Mas. in anteprædicamentis quæst. 3. Sanch. lib. 4. Logicæ quæst. 3. & Fonseca 5. Metaph. cap. 7. quæst. 5. lect. 3. qui plures alios adducit pro ac sententia, eamque variis rationibus confirmat.

Breuiter potest suaderi: quia hæc prædicatio, *homo est albus*, est accidentalis, & in materia contingenti: ergo res significata per prædicatum est id, quod potest adesse, & abesse à subiecto, & quod est accidens respectu illius. Hoc autem est sola qualitas albedinis, & non subiectum, vt de se patet: ergo sola albedo, & non subiectum, est res significata per nomen album.

Confirmatur: quia si subiectum esse pars significati istorum nominum: iam concretum accidentale, non solùm est modo significandi, sed etiam quoad rem significatam esset ens per accidens; & per consequens omnino indefinibile. Quod tamen est contra Arist. & communem Philosophorum vsum, qui sæpè definiunt concreta accidentium, docentque artem definiendi illa, vt videbimus disp. sequ. ergo huiusmodi concreta non important subiectum, & formam vt partes sui significati, sed solam formam; ac proindè eandem rem significant, ac eorum abstracta.

18 ¶ Quamuis autem in hoc conueniant; differunt tamen in modo significandi talem rem. Nam abstractum significat formam accidentalem per modum substantiæ, seu per se stantis, quasi non esset alicui inhærens, neque per ordinem ad illud acciperet entitatem, sed per se ipsam, sicut habet substantia. Quod non ideò est, vt optimè notat D. Th. loco citato ex 7. Metaphysic. & opusc. 42. cap. 19. quia accidens per se ipsum habeat entitatem, aut absque subiecto possit existere: sed quia, cum significatio conueniat nominibus mediante conceptione intellectus, siquidem voces sunt notæ passionum, quæ sunt in anima, vt dicitur 1. Perihet. intellectus autem possit seorsim intelligere ea, quæ sunt coniuncta: hinc fit, posse etiam separare formam accidentalem à subiecto. *Et quia illud, quod per se accipitur, ab alio separatum* (inquit D. Thom. opusc. citato) *videtur per se existens: ideò designatur nomine abstracto, quod significat remotionem eius ab alio. Et hoc modo abstracta accidentium significant formas; quæ quidem inhærent, sed non significant eas per modum inhærentium.* At verò nomen concretum significat eandem formam, quasi alteri adiacentem, quod & inhærentem, quod est significare formam concernendo, & connotando subiectum tanquam id cui inhæret forma, & in quo exercetur effectus formalis eius. Et propterea concretum accidentale appellantur connotatiuum: quia quasi in obliquo designat, & connotat subiectum, in quo est forma, quam significat.

19. ¶ Iam verò ex hoc præcipuo discrimine inter concretum, & abstractum, plura alia deducuntur, ad præsentem disputationem omninò necessaria. Tria sunt præcipua, quæ enumerat D. Tho. opuscul. 69. lect. 2. Primum est, abstracta esse talia per se ipsa, vt albedo; concreta verò esse talia per abstracta, vt album est album per albedinem.

Secundum est, abstracta denotare formas simplices, puras, & impermixtas: albedo enim solam albedinem significat sine permixtione alterius qualitatis; concreta verò significare formas sine præcisione aliarum qualitatum, cum quibus permixtæ sunt, vt album significat albedinem in subiecto, in quo etiam reperitur quantitas, calor, &c. Cuius rationem reddit optimè D. Thom. quia id: quod abstractè consideratur, significatur vt quo aliquid est tale: albedo enim significat, vt quo aliquid est album. Cùm autem nihil sit album, nisi per id, quod pertinet ad rationem albedinis: inde est huiusmodi abstracta nihil alienum in se habere posse. In concretis verò, cum ex modo significandi album, verbi gratia importet id, quod habet albedinem: & ex eo quòd aliquid habeat albedinem, non prohibeatur habere aliquid aliud, quod sit extra essentiam albedinis: indè est concreta significare formas cum aliis permixtas. Et hæc est radix quare abstracta diuersarum specierum nequeant inter se prædicari, etiam si reperiantur in eodem subiecto: hæc enim est falsa, *albedo est dulcedo*, quàuis vtraque existat simul in lacte; cũ tamen earũ concreta de se mutuò prædicẽtur: verè enim dicitur, *album est dulce*, vel *dulce est album*.

Tertium tandem discrimen (quod etiam tangit. D. Thom. 1. q. 3. art. 3. & 3. p. qu. 2.) sequitur ex præcedenti, vt ait D. Tho. Et consistit in hoc, quòd abstracta sumuntur vt partes; concreta verò vt tota. Quamuis enim vtraque nomina significent eandem rem: quia tamen ex modo significandi, abstractum significat, vt quo aliquid est; concretum verò, vt quod habet formam: inde est, abstractum ex modo significandi sumi vt partem formalem respectu concreti; concretum verò vt totum compositum ex subiecto, & accidenti. Et hæc radix, quare abstracta non possint prædicari de cõcretis: quia nulla pars prædicatur de toto. De quo iterum redibit sermo qu. seq.

20 ¶ His prænotatis, explicemus iam, quid, & quotuplex sit prædicatio. Prædicatio ergo, attributio, seu propositio (quæ quantum ad præsens idem sunt) est oratio enuntiatiua; in qua scilicet prædicatum attribuitur, vel enuntiatur de subiecto. Diuiditúrque à Soto qu. vlt. vniuersalium, generali diuisione; in identicam, disparatam, & mediam. Prædicatio identica est illa, in qua idem enuntiatur de se ipso; disparata, in qua prædicatum nullam habet connexionem cum subiecto; media verò, in qua prædicatum, & subiectum habent sufficientem connexionem, sed non omnimodam identitatem.

Rursus prædicatio media diuiditur in directam, & indirectam. Directa est illa, in qua illud, quod à parte rei habet rationem formæ, ponitur in propositione, vt prædicatum, & illud quod habet à parte rei rationem materiæ, vt subiectum. Cuius oppositum constituit propositionem indirectam. Vnde hæ propositiones: *Homo est animal: homo est rationalis: homo est risibilis*; sunt directæ, & earum conuertentes indirectæ.

Vbi considerare oportet, hanc doctrinam tenere, siue propositiones sint affirmatiuæ, siue negatiuæ, siue veræ, siue falsæ. Nam hæc est identica, licet falsa, *homo non est homo*: & hæc est disparata, licet vera: *homo non est lapis*. Similiter hæc est directa, licet falsa: *homo non est animal*. & hæc est indirecta, quamuis nega

negatiua: *rationale non est homo.* Videatur Soto loco citato; vbi optimè confutat quosdam Dialecticos sui temporis, aliter explicantes propositionem directam, & indirectam. Cum enim ex modo essendi rerum sequatur modus prædicandi, vt testantur Aristot. 5. Metaphysic. text. 14. & Diu. Thom. ibidem lect. 9. & forma sit in subiecto, non verò subiectum in forma: consequens est prædicationem directam tunc fieri, quando ponitur vt forma, seu prædicatum id, quod verè est forma: & vt subiectum id, quod verè est subiectum. Et econtrà in prædicatione indirecta.

Vnde: quia superius se habet, vt forma respectu inferioris ex Aristot. 2. Physic. text. 28. & 5. Metaphysic. text. 2. intelligitur enim quasi recipi in inferiori quandò contrahitur ad illud: ideò quoties superius prædicatur de inferiori; prædicatio est directa. Ex quo tandem apparet, quòd vt prædicatio sit directa, prædicatum debet esse, vel superius, vel saltem æquale respectu subiecti. Non autem erit directa; si prædicatum sit inferius, etiam si in se habeat rationem formæ, vt cernitur in hac: *animal est rationale*: qui licet rationale sit in se forma, tamen non exercet rationem formæ respectu superioris propter rationem dictam. Esset tamen directa, si diceretur: *animal est rationale*, *vel irrationale*: quia iam prædicatum esset æquale.

21. ¶ Dubitat autem Sotus de hac propositione: *hoc animal est homo*: an sit directa. Videtur enim non esse directa: nam hæc indefinita: *animal est homo*, est indirecta: ergo etiam eius singularis, scilicet *hoc animal est homo*.

Sed nihilominus respondet benè illam propositionem esse directam, si designetur aliquis homo singularis; esse verò disparatam, si designetur aliquis equus. Ratio est: quia propositionem esse directam, vel indirectam, debet regulari ex parte suppositi, seu eius pro quo supponit subiectum: non verò præcisè ex parte rei significatæ: quia in nominibus potior est modus significandi, quam res significata, vt infrà dicemus, sed quando, designato Petro dicimus: hoc animal est homo ly *hoc animal*, quamuis significet animalitatem, supponit tamen pro Petro: si verò designetur Bucefalus, supponit pro quodam equo: ergo talis propositio est directa, designato Petro; disparata verò, designato Bucefalo.

Nec ratio dubitandi vrget. Nam in hac propositione indefinita: animal est homo; ly *animal*, non solùm significat gradum superiorem ad hominem; sed etiam supponit pro illo: quod non contingit in propositionibus singularibus, vt explicatum est.

¶ Ex quo etiam infertur propositiones, in quibus diuersa accidentia inconcreto de inuicem prædicantur, omnes esse directas: cum tamen eædem prædicationes, si fiant in abstracto, sint disparatæ. Hæ enim prædicationes sunt directæ, *album est dulce*: *est album*: illæ verò disparatæ, *albedo est dulcedo*: *dulcedo est albedo.* Cuius ratio sumitur ex ipso modo, & natura prædicationis, inqua prædicatum significatur vt forma, & habet proprium locum, & situm formæ: subiectum verò significatur vt materia, habétque proprium situm materiæ, & subiecti. Quia autem concretum accidentale simul significat formam, & ex modo significandi supponit pro subiecto: inde est, quod quando in huiusmodi propositionibus concretum ponitur à parte subiecti, non solùm supponit, vtcumque pro subiecto (quod habet concretum ex se;) sed etiam exercet talem suppositionem, (quod illi conuenit ex situ propositionis: quando verò ponitur à parte prædicati, quamuis non amittat propriam suppositionem, quodammodò tamen impeditur propter situ prædicationis, & leges appellationis; magisque attenditur in illo res significata, scilicet forma.

22. Radix autem huius doctrinæ est quod in his propositionibus, concretum accidentale positum à parte subiecti sumitur substantiuè; positum verò à parte prædicati, sumitur adiectiuè: vnde prouenit diuersitas explicata, vt latiùs dicemus in notationibus ad cap. de genere. Maneat ergo huiusmodi prædicationes, quæ fiunt inter concreta accidentalia, quæ communicant in aliquo communi subiecto, semper esse directas. Qua etiam ratione post incarnationem Verbi hæ sunt prædicationes directæ: *homo est Deus*: *Deus est homo*: quia duæ istæ naturæ, diuina scilicet, & humana, reperiuntur in eodem supposito Verbi, pro quo semper subiectum supponit.

¶ Secundò sequitur solam prædicationem directam esse propriè prædicationem, proprieque ad scientias pertinere; ac proinde ipsam solam vocari absolutè prædicationem. Quo sensu dixit Porphir. capite de specie: *Nam aut paria de paribus, aut maiora de minoribus prædicentur oportet; minora verò de maioribus non opportet.* Propter quod etiam omnes aliæ prædicationes, tam indirectæ, quàm identicæ, & disparatæ, meritò à prædicabilibus reiiciuntur, ad quæ tantùm pertinent prædicationes formales, & directæ. Imò ex his etiam excluditur prædicatio, in qua definitio prædicatur de definitio, vel de quolibet contento sub illo: quia quamuis essentia, quæ exprimitur per definitionem, sit ens per se, & idem quod species; tamen vt significatur nomine complexo, deficit a simplicitate prædicabilium, nec potest recipere intentiones eorum.

Tandem prædicatio formalis, & directa diuiditur ab eodem Soto in essentialem, & accidentalem. Essentialis est, in qua prædicatũ est de quidditate subiecti: accidentalis verò, in qua prædicatum accidit subiecto, siue sit entitatiuè substantia, siue accidens; siue sit accidens proprium, sine commune.

His explicatis: quia duo sunt genera nominum, quibus possunt prædicationes exerceri, scilicet nomina primæ & secundæ intentionis quæ explicuimus suprà disputatione secunda, numero 40. Videamus iam, quomodo in vtrisque fiant prædicationes. Prius autem agemus de nominibus primi generis.

QVESTIO IV.

QVOMODO PRÆDICATIONES *fiant in nominibus primæ intentionis.*

23. QVia nomina primæ intentionis, alia sunt abstracta, alia concreta: quatuor inter illa possunt fieri combinationes. Et sic potest primò dubitari, an concreta prædicentur de concretis. Secundò, an abstracta de abstractis. Tertiò, an concreta de abstractis. Quartò, an abstracta de concretis. Et quia tam concreta quam abstracta, alia sunt substantialia, vt *homo*, *animal*, *humanitas*, *animalitas*: aliæ accidentalia, vt *album*, *coloratum*; *albedo*: ideò de omnibus nonnihil agemus. Id tamen ante omnia aduertendum est pro hac, & sequenti qu. nos hic loqui de propositionibus affirmatiuis. Propositio enim negatiua non pertinet ad aliquod prædicabile; & sic à præsenti disputatione reiicitur: Inquirimus ergo, quando propositiones affirmatiuæ sint veræ in nominibus primæ intentionis.

I iij

AN CONCRETA *prædicentur de concretis.*

§. Primus.

24 NVlla circa hoc est inter Auctores difficultas: & ideò sit ¶ Prima conclusio. Propositiones, in quibus concreta de concretis prædicantur, siue concretum sit substantiale, siue accidentale, sont veræ, & concedendæ; vt *homo est animal*, *album coloratum*: Et similes. Et idem est, quando concretum accidentale prædicatur de substantiali, vt *homo est albus* (quando enim sit è contra, propositio est indirecta, vt diximus: de quibus propositionibus modò non loquimur.) Ita docet expressè D. Thom. de ente, & essentia cap. 3. De quo videri potest Caietan. ibidem.

Fundamentum est: quia concretum significat formam cum aliis permixtam, & sumitur vt totum, vt ex D. Thom. diximus qu. præcedenti Propter quod etiam non præscindit ex modo significandi ab aliis, quæ inueniuntur, vel in eodem supposite, vel in eodem subiecto. Sed animal, & homo, ver. g. sunt in eodem supposito & album, & coloratum in eodem subiecto, neutraque significant cum præcisione aliorum; sed potiùs sumuntur vt tota permixtè continentia, quid quid est in aliis. Ergo inter illa verissima est prædicatio. Videatur D. Thom. loco citat.

25. Dices: nihil potest prædicari de alio nisi contineat illud: sed vnum concretum, nempè animal, aut coloratum non continet, quidquid est in alio, scilicet in homine, vel albo: ergo vnum concretum non potest prædicari de alio. Probatur minor: quia homo addit suprà animal rationalitatem: & album suprà coloratum addit propriam differentiam albedinis. ¶ Confirmatur: quia pars non potest verè prædicari de toto: sed animal est pars hominis, & coloratum albi: ergo non possunt prædicari de illis.

Ad argumentum respondetur animal posse considerari, vt est pars actualis hominis, & vt est totum potentiale. Quatenus est pars actualis, componit Metaphysicè hominem: sicque nec continet totum, quod homo continet, nec est quid superius; & consequenter non prædicatur de illo. Quatenùs verò est totum potentiale, est quid superiùs ad hominem, & equum; continetque confusè, & in potentia rationalitatem, & hinnibilitatem: & hoc modo non est pars, sed totum, & prædicatur de homine, & equo. Quæ doctrina constabit amplius cap. de Gener potestque cum propositione applicari ad concreta accidentalia. ¶ Per quod patet ad confirmationem.

AN ABSTRACTA, TAM *substantialia, quam accidentalia verè prædicentur de abstractis.*

§. II.

26 A Certioribus incipiendo, vt certum statuendum est prædicationes, quæ fiunt inter abstracta accidentium, quorum vnum est de essentia alterius; esse omninò veras, & formales, vt si dicas *albedo est color, color est qualitas: Logica est scientia est habitus.* Sic enim significata accidentia propriè ponuntur in prædicamento; suntque entia per se, & completa, & habent propriè genera, & species, vt post eà dicemus.

Eadem certitudine, circa abstracta substantialia statuendum est omnes prædicationes, io quibus abstractum, quod ponitur loco prædicati, non pertinet ad essentiam abstracti, quod ponitur loco subiecti, esse omninò falsas, vt *humanitas est risibilitas*, *rationalitas est animalitas*, & econtrà, *animalitas est rationalitas*, & similes. Ratio est manifesta: quia quando prædicatum non est de essentia subiecti, non potest prædicari de illo in *quid*, sed in *quale*, & per consequens prædicatio eri & per consequens prædicatio erit accidentalis. Vt autem prædicatio accidentalis sit vera, prædicatum debet significari adiectiuè, seu per modum alteri adiacentis: quod tamen non contingit, quando prædicatum significatur in abstracto, vt patet ex dictis quæst. præcedenti. Ergo huiusmodi propositiones, in quibus abstractum, quod ponitur loco prædicati, non est de essentia abstracti, quod ponitur loco subiecti: omnes sunt falsæ. Quæ etiam ratio conuincit propositionem, in qua abstractum differentiæ prædicatur de abstracto speciei, vt quando dicimus, *humanitas est rationalitas*, in sensu formali esse falsam. Quamuis enim differentia sit de essentia speciei: quia tamen prædicatur de illa, non omninò in *quid*, sed in *quale quid*, vt explicabimus cap. de differentia; ideò debet significant adiectiuè, seu per modum alteri adiacentis. Quod non contingit, quando prædicantur in abstracto, vt per se constat.

27. Tandem idem dicendum est de prædicationibus inter abstracta generis, & differentiæ; & inter abstracta differentiæ superioris, & inferioris, vt si dicas, *rationalitas est animalitas*: *rationalitas est sensibilitas*, & similes. Cum enim differentia nullatenùs includat genus, nec etiam differentias superiores, vt dicemus capite de differentia; & ex modo significandi vnum non significetur, vt adiacens alteri; vt fit, quando prædicantur in concreto: manifestum est tales prædicationes in abstracto esse falsas.

Tota ergo difficultas reducitur ad abstracta substatialia, quorum vnum est de essentia alterius, & prædicatur in *quid*, vt quando de humanitate prædicatur animalitas, vel qualibet alius gradus genericus. Et ita inquirimus: an sicut hæ prædicationes sunt veræ; *homo est animal*, *animal est corpus* ita etiam istæ sint veræ, *humanitas est animalitas*, *animalitas est corporeitas*. Procedit autem difficultas in sensu formali: nam in sensu identico euidens est apud omnes esse veras; siquidem ipsa res, quæ est humanitas, est res, quæ est animalitas, aut corporeitas.

28. Partem negatiuam defendunt inter alios Scotus in primo distinct. 2. quæst. 7. & distinct. 5. quæst. 1. Nipius. 3. Metaphysic. quæst. 2. Cantriens. 1. part. quæst. 28. articul. 2. disputat. 2. & Rubio tractatu de prædicationibus numero 14. qui pro eadem sententia adducit Caietanum & Ferrar. sed immeritò, vt postea videbimus.

Probatur primò ex D. Thom 4. contra gentes, cap. 81. de ente, & essentia cap 3. & 4. opuscul. 69. capit. 2. & alibi sæpè. Vbi docet abstracta ista substantialia significari, vt partes formales, seu vt id, quo aliquid est tale; & consequenter cum præcisione aliorum: ergo vnum non potest prædicari de alio. Probatur consequentia: quia iam animalitas esset genus, & humanitas species: si vtraque haberet rationem totius, ¶ Confirmatur ex Auicenna, qui vt refert Diu. Thom. loco citato de ente, & essentia, inquit, quod *equinitas tantum est equinitas*: ergo non est animalitas.

Secundò probatur ratione: quia vt aliquid formaliter prædicetur de alio, necesse est, vt quidquid subiectum actu continet; contineat etiam prædicatum, saltem confusè, & in potentia: sed abstractum generis, nec actu; nec potentia continet totum, quod

est in abstracto speciei: ergo non potest formaliter prædicari de illo. Probatur minor, quia quodcumque nomen abstractum significat suum significatum per modum formæ abstsactæ abstractione formali, vt posteà explicabimus. Omne autem abstractum abstractione formali, nec potentia includit id, à quo abstrahitur: imò potiùs excludit illud; siquidem, provt sic, comparatur ad illud, vt pars ad suam compartem.

Tertiò: animalitas est illud, quo animal est animal; & humanitas illud, quo homo est homo: sed illud, quo homo est homo, non est illud, quo animal est animal: ergo humanitas non est animalitas. Maior habetur passim in D. Thom. Minor verò probatur: quia illud, quo homo est homo, significatur vt ratio formalis, & principium constitutiuum hominis, & illud, quo animal est animal, significatur vt ratio formalis, & principium constitutiuum animalis: sed ratio formalis, seo principium constitutiuum hominis, formaliter loquendo, non est ratio formalis, seu principium constitutiuum animalis; siquidem homo, & animal sunt diuersa constituta: ergo id, quo homo est homo, non est id, quo animal est animal.

29. Pro solutione difficultatis primò sciendum est ex D.Thom.1.part.quæst.40. artic.3. abstractionem (vt latè in libris Posteriorum dicemus, agentes de variis abstractionibus à materia) esse duplicem. Alia dicitur totalis, seu vniuersalis; illa scilicet, qua vniuersale abstrahitur à particulari, vt animal ab homine. Alia dicitur formalis, seu præcisiua; & est illa, per quam forma abstrahitur à materia:) non quia semper id, quod abstrahitur hac abstractione, sit vera forma: sed quia habet modum formæ respectu eius, à quo abstrahitur) De discrimine harum abstractionum plura dicemus loco citato; potestque videri Caiet.de ente & essentia cap.1. quæst.1. Nunc certum debet esse, nomina non dici abstracta ab abstractione vniuersali. Idque constat manifestè: tum quia homo, animal, viuens, & alia genera prædicamenti substantiæ sunt propriissimè vniuersalia, & consequenter abstrahunt abstractione vniuersali; & tamen non significantur in abstracto, sed in concreto: tùm etiam quia ex quolibet concreto quantumuis singulari sumatur nomen abstractum, vt ex Petro Petreitas; ex Deo Deitas: cùm tamen nulla ibi interueniat abstractio vniuersalis: ergo ab hac abstractione nomina nō denominantur abstracta, sed ab abstractione formali; per quam, non solùm separamus accidens à subiecto, vt contingit in abstractis accidentalibus; sed etiam naturam a supposito: vt cernitur in abstractis substantialibus.

30. Ex quo primò fit vtraque abstracta præcisè secundùm quod inuoluunt hanc abstractionem formalem, nullum dicere ordinem ad inferiora, sed ad concretum, seu suppositum, à quo abstracta, & separata sunt. Non enim dicimus: color alicuius albedinis est color, sed color alicuius colorati est color: nec similiter dicimus; animalitas alicuius humanitatis est animalitas; sed alicuius animalis est animalitas. Ac proinde secundùm istam rationem semper significantur per modum partis, seu vt quo aliquid est tale: quia id, quod abstrahitur abstractione formali, comparatur vt actus, & constitutiuum respectu eius, à quo abstrahitur. Et hoc est, quod toties repetit Diuus Thomas rùm locis pro secunda sententia citatis; tum etiam aliis multis, quæ videri possunt in tabula aurea, verba *abstractum*, numero 6. Neque aliquid aliud docent Caietanus, & Ferrar. pro eadem sententia adducti.

Hinc etiam vlterius sequitur nullum abstractum, *præcisè ratione huius abstractionis formalis, posse prædicari de aliquo, nisi interueniat etiam abstractio vniuersalis.* Cuius ratio est euidens: quia, vt supra tetigimus, & latiùs dicemus capite de genere, vt aliquid prædicetur de alio, debet habere rationem totius, vt sic possit continere subiectum: sed albedo, aut quodlibet aliud abstractum non habet rationem totius ab abstractione formali; cùm potius ab illa habeat rationem partis: ergo, præcisè ratione talis abstractionis, non possunt prædicari de aliquo, nisi interueniat etiam ibi aliqua abstractio vniuersalis, ratione cuius induant rationem totius. Quare ad videndum, vtrùm prædicationes possint fieri inter huiusmodi abstracta, inspiciendum est, an, & quomodo possint induere rationem totius, seu an, & quomodo inter illa possit esse abstractio vniuersalis.

31. Secundò consideranda est differentia compositi substantialis, & accidentalis. Illud enim, cùm sit ens per se, & simpliciter vnum, & totum: componitur necessario ex partibus, quæ simpliciter sint partes, & per consequens nunquam erunt simpliciter tota, sed tantùm secundùm quid. At verò compositum accidentale; quia est ens per accidens: secundùm quid tantum est vnum, & totum: & per consequens partes eius secundùm quid tantum erunt partes, simpliciter autem tota. Quo fit, vt illud, quod significatur vt pars compositi substantialis, qualiter significatur abstractum substantiale, ex modo significandi simpliciter sit pars; & per consequens non posset esse simpliciter totum, sed tantùm secundùm quid: quod verò significatur vt pars compositi accidentalis, qualiter significatur abstractum accidentale, quia secundùm quid tantum est pars: optimè poterit esse simpliciter totum.

Vnde sicut concreta accidentium ponuntur in prædicamento, & dicuntur vniuersalia, aut prædicabilia secundùm quid tantùm, & per reductionem ad sua abstracta; ita econtrà abstracta substantialia sunt in prædicamento, & dicuntur vniuersalia, aut prædicabilia secundùm quid tantùm, & per reductionem ad sua concreta. Quæ est perpetua doctrina D. Thom. vt patet cap.7. de ente, essentia, & alibi sæpè.

32. Ex quo tandem fit, quòd sicut in abstractis accidentium, significari; vt partes secundùm quid suorum concretorum (quod habent ab abstractione formali) non impedit, quin simpliciter habeant rationem totius respectu suorum inferiorum: ita econtrà in abstractis substantialibus, significari, vt partes simpliciter suorum concretorum (quod habent ab abstractionè formali) non tollit, quin possint secundùm quid habere rationem totius respectu suorum inferiorum, & de illis prædicari.

Tandem nota, quòd adhuc in ista comparatione ad inferiora, sicut concretum substantiale potest considerari, vel vt confusè continet illa; sicque est totum, & prædicatur in recto de illis, vel vt præscindit ab eis, seu excludit illa; sicque est pars eorum, neque prædicatur de eis, vt explicabimus capite de genere, ita similiter abstractum substantiale, quando comparatur ad inferiora, potest considerari, vel vt confusè continet illa; sicque conuenit illi ratio totius secundùm quid, quam explicuimus, vel præscindit ab eis; & sic est, pars eorum. Hoc secundo modo repugnat, quòd in recto prædicetur: non autem primo.

33. Secunda conclusio. Animalitas, & alia abstracta substantialia, sumpta cum præcisione suorum inferiorum, non possunt de illis prædicari. Non tamen repugnat huiusmodi abstractis sumi

absque tali præcisione, seu vt confusè continent inferiora: & per consequens verè possunt prædicari de illis. Tales autem prædicationes non per se, & simpliciter, sed secundùm quid, & per reductionem pertinent ad prædicabilia. Hæc conclusio habet tres partes, & quoad omnes est cōmunior inter Thomistas. Illam tenent Soto qu. 3. vniuersalium Mas. ibidem sect. 4. quæst. 6. Sanch. lib. 3. q. 13. Omnia q. 3. art. 3. Cante. cap. de differentia. Suarez disput. 6. Metaphysic. sec. 12. & communiter moderni.

Prima pars satis ex se constat: quia animalitas, & alia abstracta sic præcisa ab vlterioribus perfectionibus inferiorum, sunt partes eorum: nulla autem pars, pro vt sic, potest prædicari de toto, vt explicabimus capite de genere. ¶ Adde, in tali præcisione semper interuenire abstractionem formalem, quæ propterea dicitur præcisiua: sed ratione huius abstrationis non contingit prædicatio, vt explicatum est: ergo huiusmodi abstracta sumpta cum tali præcisione nequeunt prædicari de inferioribus.

34. Secunda verò pars conclusionis, in qua est tota difficultas, probatur ex dictis quia ad veram prædicationem de inferioribus sufficit prædicatum habere aliquo modo rationem totius respectu illorum, eaque continere in confusio; sed non est contra rationem istorum abstractorum substantialium habere aliquo modo rationem totius respectu abstractorum inferiorum, illàque continere in confusio: ergo, seruata eorum natura, possunt abstracta ista superiora verè prædicari de inferioribus. Maior constat & probatur minor: quia ex vi abstractionis formalis quam essentialiter exigunt huiusmodi abstracta, solùm præscindunt à concreto, seu supposito, & significantur, vt partes illius: sed cum tali abstractione formali, & præcisione respectu concreti, non repugnat aliqualis abstractio vniuersalis, & continentia confusa respectu inferiorum: (vt patet: tùm in abstractis accidentalibus, tum etiam in formis physicis, quæ stante abstractione formali, qua præscinduntur, & sumuntur vt partes suorum inferiorum admittunt nihilominus abstractionem vniuersalem, ratione cuius induunt rationem totius & prædicantur de suis inferioribus) ergo non est contra naturam istorum abstractorum habere aliquo modo rationem totius, & prædicari de abstractis inferioribus.

35 Secundò probatur efficaciùs: quia designata humanitate, hæc prædicatio est vera: *Hæc animalitas, est animalitas*: ergo hæc etiam erit vera: *Humanitas est animalitas*. Antecedens patet: quia eadem est ratio de illa, ac de istis propositionibus: *Hæc humanitas est humanitas: humanitas Christi est humanitas*, & similibus, quæ sunt verissimæ, & à nemine negantur. Consequentia verò probatur: quia sicut in hac propositione: *Humanitas est animalitas*, subiectum includit aliquid, quod non est de essentia prædicati, nempè principium specificum, quod importat humanitas: sic etiam in ista: *Hæc animalitas est animalitas*, subiectum includit aliquid quod est extra essentiam prædicati, nempè principium indiuiduale, quod designatur per illud pro nomen, *hæc*, & ratione cuius talis prædicatio verè est superioris de inferiori. Ergo si de ratione anim·litatis esset, significare naturam sensitiuam cum o· nimoda præcisione quorumcumque aliorum, quæ sunt extra essentiam eius, & propterea esset falsa prima propositio, vt aduersarij dicunt: eadem ratione esset etiam falsa secunda. Maneat ergo econtrà, quod sicut animalitas, salua proprietate abstracti substantialis, potest induere rationē totius, & prædicari de hac, & illa animalitate: ita etiā potest prædicari de humanitate, & equinitate.

Tertia tandem pars conclusionis, scilicet huiusmodi prædicationes, quæ fiunt inter abstracta substantialia, non pertinere ad prædicabilia per se, & simpliciter; sed tamen secundùm quid, & per reductionem, manifesta est secundo notabili. Cum enim huiusmodi abstracta significentur, vt partes compositi substantialis: simpliciter conuenit illis esse partes; & per consequens secundum quid tantum possunt induere rationem totius. Quod non sufficit, vt aliquid sit simpliciter genus, aut species: quia naturæ quæ ab his intentionibus denominantur, debent esse tota per se, & completa, vt supra explicatum est, & constabit amplius in antepræedicamentis.

36 Per quod patet ad argumenta. Ad primum resp. D. Thom. solùm docere, abstracta ista significari vt partes, & sumi cum præcisione respectu concreti seu suppositi: id enim solum postulat abstractio formalis, à qua denominantur abstracta. Hoc tamen non tollit, quominus respectu inferiorum possint induere aliqualem rationem totius: quod sufficit, vt verè de illis prædicentur, quamuis non sint genera, aut species simpliciter, sed per reductionem, vt explicatum est.

Ad confirmationem respondetur in illa propositione Auicennæ, non excludi à subiecto prædicata essēntialia; & generica, vt est animalitas respectu equinitatis: sed alia, quæ non conueniunt naturæ secundum se. Et ita sensus est: equinitas tantùm est, equinitas, id est, de se non habet prædicari, vel subijci, aut quòd sit vniuersalis, vel singularis.

Ad secundum negatur minor. Cuius probationem integram concedimus, abstractum scilicet, præcisè ratione abstractionis formalis, quam importat, habere rationem partis, nec illi prout sic conuenire, de alio prædicari, quod verissimum est. Sed inde non sequitur abstractum esse incapax alicuius abstractionis vniuersalis, ratione cuius habeat conditionem totius respectu inferiorum, vt patet in abstractis accidentalibus.

Ad tertium, concessa maiori, distinguenda est minor. Si enim illud, quo homo est homo, & illud, quo animal est animal, sumantur cum omnimoda præcisione, vt aliquando etiam sumuntur concreta, iuxta dicta in prima parte conclusionis; concedenda est: negando vero, si sumantur absque tali præcisione. Neque aliquid amplius probat ratio ibi facta, vt consideranti patebit. ¶ Est tamen obseruatione dignum, quod quamuis, tam concreta, quam abstracta substantialia comparata inferioribus possint sumi; vel cum omnimoda præcisione, vel sine illa, vt explicatum est: tamen propter eorum naturam, discriminaque supra inter illa explicata, frequentius abstracta sumuntur cum tali præcisione, concreta verò sine illa. Et hoc fortè decepit Auctores contrarios.

AN CONCRETA PRÆDICENTUR DE ABSTRACTIS, & ABSTRACTA DE CONCRETIS.

§ III.

37 PArs affirmatiua potest probari. Primò: quia hæ propositiones sunt veræ, *entitas est ens*, & econtra: *bonitas est bona: vnitas est vna*, & econtrà: easque admittit D. Thom. 1. 2. quæst. 55. art. 4. ad. 1. & qu. 21. de veritate art. 4. ad 4. & art. 5. ad 9. Ergo abstracta possunt prædicari de concretis, & econtrà. ¶ Secundò: hæ propositiones sunt veræ, *Deus est Deitas & Deitas est Deus*: & eas admittit D. Thom. 1. p. q. 3. art. 3. ergo, &c. ¶ Tandem: quia hæ propositiones sunt veræ, *linea est quanta; superficies est quanta*, easque admittunt Dialectici; ergo non solùm in prædicatis transcen-

transcendentibus,& diuinis; sed etiam in prædicatis particularibus concreta prædicantur de abstractis, & econtrà.

Pro solutione notandum est abstractum, cum ex modo significandi significetur vt pars concreti; tunc propriè habere istam significationem, tuncque sumi propriè vt partem; quando concretum includit aliquid aliud præter ipsum abstractum, vt contingit in humanitate respectu hominis, in albedine respectu albi, & similibus: homo enim, præter humanitatem, includit personalitatem, seu suppositum; & album, præter albedinem, includit subiectum. Et ita in his concretum non potest prædicari de abstracto, neque abstractum de concreto: quia, nec pars potest in recto prædicari de toto, nec totum de parte, vt inquit D. Thom. c. 3. de ente, & essentia.

38 Quare si contingat abstractum in rei veritate non esse partem respectu concreti, nec concretum includere aliquid præter abstractum: tunc propter omnimodam identitatem realem vtriusque, poterit vnum de alio prædicari. Adhuc tamen propter modum significandi diuersum, soli abstracto conuenit esse relationem, qua concretum est tale. Et huiusmodi sunt Deus, & Deitas: quia enim nihil includit Deus, quod non includat Deitas: ideò vnum potest de alio affirmari: sed quia Deitas diuerso modo significat, ac Deus: ideò de Deitate verè dicimus esse rationem quia Deus est Deus, quod tamen de concreto, scilicet Deo, affirmare non possumus: falsum est Deum esse rationem Deitatis.

Idem etiam contingit in prædicatis vniuersalissimis: & transcendentibus. Nam licet propter transcendentiam, quam, tam in concreto, quàm in abstracto important, de se inuicem, & de omnibus rebus prædicentur, vt præter loca allata docet D. Thom. 2. distin. 27. quæst. 1. art. 2. ad 1. & quæst. 1. de virtutibus articul. 3. ad 8. nihilominus tamen, propter diuersum significandi modum, non potest dici ens esse rationem essendi eos aut veram rationem essendi verum: sed id conuenit abstractis; entitas enim est ratio essendi ens, & veritas ratio essendi verum. Videatur Mas. de vniuersalibus sect. 4. q. 5.

39 Tertia conclusio. Quamuis in prædicatis generalibus, & diuinis, abstracta verè prædicentur de concretis, & econtrà; id tamen repugnat in aliis rebus creatis, & prædicatis particularibus. Vnde hæ sont falsæ prædicationes; *homo est humanitas*, *albedo est alba*; & econtrà. Ita docet expressè D. Thom. locis citatis, quem sequuntur Capreol. in 1. dist. 4. q. x. concl. 2. Sot. q. 3. vniuersalium, Caiet. & Bannez, 1. p. qu. 3. art. 3. Mas. vbi supra, noster Diadacus à Iesu, disp. 5. q. 2. estque communis Doctorum consensus.

Fundamentum est: quia inter prædicatum, & subiectum debet esse vnitas, seu identitas realis, vt sæpè diximus: sed quando concretum includit aliquid aliud præter abstractum, vt contingit in rebus creatis, & particularibus; non sunt idem realiter concretum, & abstractum, sed distinguuntur distinctione reali includentis, & inclusi: ergo repugnat, quòd de se inuicem prædicentur.

Confirmatur: quia in his rebus abstractum verè, & propriè est pars concreti; quod non contingit in prædicatis generalibus, & diuinis: ergo licet in his, concretum verè prædicetur de abstracto; & econtrà; in illis tamen id omnino repugnat.

40 Ex dictis patet solutio ad duo priora argumenta. § Ad tertium verò, respondetur primò cum Mas. loco citato, quod quando Dialectici admittunt illam prædicationem, *linea est quanta*, & similes: ibi subiectum non accipitur, vt abstractum, seu vt mensura, sed vt concretum, seu vt est quid mensuratú & facit hunc sensum: hoc mensuratum est quantum. Cuius doctrinæ signum est, quod similes prædicationes solent admitti, vbi non habemus nomen abstractum, & concretum alicuius rei, vt contingit in linea: & ideo nomen interdum sumitur, vt concretum, interdum, vt abstractum.

Vel secundò respondetur cum D. Thoma in 4. dist. 12. quæst. 1. art. 1. quæstiuncula 3. ad 3. quòd quia quantitas inter omnia accidentia propinquior est substantiæ: non dependet secundùm suam rationem à materia sensibili; & ideò in prædicando, & subiiciendo accipit modum substantiæ, & accidentis: vnde lineam dicimus, & quantitatem, & quantam Propter quod etiam Arist. cap. de quantitate, & 5. Metaphys. text. 10. lineam, & alias species quantitatis appellat quanta per se.

Iuxta quam Aristotel. & Diu. Thom. doctrinam, hoc speciale est in quantitate, quod scilicet denominat se ipsam; siue hoc proueniat ex eo, quod quantitas, vt *quod* habeat in se ipsa, per quandam identitatem, eundem effectum, quem tribuit substantiæ, vt explicant: aliqui siue (quod verò similius est) eò quod eadem res respectu diuersorum dicitur quantitas, & quanta, vt benè explicat Mas. scholiis ad cap. de quantitate. Cum enim quantitas simul sit mensura substantiæ, & mensurabilis per aliam quantitatem, vt ibidem explicabimus inde est quòd eadem res, secundùm quod est mensuratiua, seu mensura substanstantiæ dicitur quantitas: secundùm verò quod est mensurabilis, seu mensurata, dicitur quanta. Videatur D. Th. 5. Mataph. lect. 15.

QVÆSTIO V.

QVO MODO PRÆDICATIONES *fiant in nominibus secundæ intentionis, tam inter se, quam respectu primarum.*

41 Secundæ intentiones habent rationem accidentium respectu primarum, vt sæpe diximus, & ideò ex dictis de accidentibus realibus respectu substantiæ, habetur quid de secundis intentionibus respectu primarum dicendum sit. Quare sicut accidentia in abstracto non prædicantur de substantia: non enim dicimus, *Homo est albedo* propter rationem, num. 26. adductam: ita secundæ intentiones in abstracto non prædicantur de primis: falsum enim est dicere, *Animal est genereitas*, aut *Homo est specieitas*. Sed sicut accidentia in concreto verè prædicantur de substantia: hæc enim est vera, *Homo est albus*; ita secundæ intentiones in concreto verè prædicantur de primis: dicimus enim, *Animal est genus*, *homo est species*.

§ Potest autem dubitari, an secundæ intentiones in concreto prædicentur de primis, tam in concreto, quàm abstracto, loquendo generaliter tam de substantiis quàm de accidentibus. An videlicet, sicut est verum, *Animal est genus*, ita etiam verum sit, *Animalitas est genus*. Et sicut econtrà verum est, *Albedo est species*: ita etiam verum est, *Album est species*. Sed huius solutio habetur iam ex dictis. Et circa substantias tradit eam Diuus Thomas de ente, & essentia cap. 4. dicens: *Quia illud, cui conuenit ratio generi, speciei, vel differentiæ, prædicatur de hoc singulari signato, impossibile est, quòd ratio generis, speciei, vel differentiæ conueniat essentiæ, secundum quod per modum partis, significatur, vt nomine humanitatis, vel animalitatis. Et ideo dicit Auicen. quod rationalitas non est differentia, sed differentia principium, & eadem ratione humanitas non est species, neque*

animalitas genus. De accidentibus vero contrarium statuit infra cap.7.vbi sic ait : *Ex accidenti, & subiecto non fit vnum per se. Vnde non resultat ex eorum coniunctione aliqua natura, cui intentio generis, vel species possit attribui. Vnde nomina accidentalia concretivè dicta non ponuntur in prædicamento ; sicut species, vel genera, vt album, & musicum, nisi per reductionem ; sed solum secundum quod abstractè significantur, vt albedo, & musica.*

Ratio autem huius doctrinæ sæpè insinuata, nunc breuiter statuitur. Quia duo requiruntur in primis intentionibus, vt propriè, & simpliciter denominentur ab his secundis generis, & speciei scilicet esse entia completa, & esse entia per se : sed hæ duæ conditiones solum reperiuntur io concretis substantiæ, & in abstractis accidentium : (abstractum enim substantiæ licet sit ens per se, non tamen est ens completum : quia significatur vt pars ; concretum verò accidentis licet sit ens completum, non tamen est ens per se, quia significatur, vt compositum accidentale) ergo sola concreta substantiæ, & abstracta accidentium propriè, & simpliciter denominantur genera, & species. Cum quo tamen stat, id quod supra statutum est, nimitum abstracta substantiæ, & concreta accidentium, secundùm quid, & per reductionem denominari genera & species.

42. ¶ Quomodo autem prædicationes fiant inter ipsas secundas intentiones restat explicare. In quo primò certum est, vnam secundam intentionem, quando est de essentia alterius, optimè posse de illa prædicari, tam in concreto quando in abstracto. Sicut enim verè dicimus, *Albedo est color, color est qualitas* : & similiter, *Album est coloratum, coloratum est quale* : ita verè dicimus, *Genereitas est vniuersalitas : vniuersalitas est relatio rationis* : & similiter, *Genus est vniuersale : vniuersale est relatiuum rationis.* Neque in hoc vlla est differentia inter secundas intentiones, & accidentia realia. Vnde solùm restat difficultas de prædicationibus accidentalibus, seu denominatiuis, quæ fiunt inter ipsas secundas intentiones.

Sed io hoc etiam philosophandum est cum proportione ad accidentia realia. Sicut enim in his, quædam sunt inter se repugnantia, quæ scilicet oon possunt eidem subiecto inesse, vt albedo, & nigredo ; dulcedo, & amaritudo, & inter hæc falsa est prædicatio, tam in concreto, quàm in abstracto : Alia verò sunt, quæ non habeot tamen repugnantiam, sed compatiuntur in eodem subiecto, vt albedo, & dulcedo, calor, & siccitas ; & inter hæc si fiat prædicatio in abstracto falsa est ; vera tamen si fiat in concreto. Ita proportionabiliter inter secundas iotentiones quædam inter se pugnant, nec possunt eandem naturam denominare, vt intentio generis, & differentia: & inter hæc falsa est prædicatio siue in abstracto, siue in concreto fiat: falsum enim est dicere: *Genereitas est differentias : & genus est differentia.* Aliæ verò sunt, quæ non habent talem repugnantiam, sed possunt eidem naturæ attribui, vt intentio generis, & speciei subalternæ. Et inter hæc falsa est prædicatio si fiat in abstracto : falsum enim est dicere, *Genereitas est specieitas subalterna* : est tamen vera si fiat in concreto : verum enim est, *Genus est species subalterna.*

43. ¶ Tandem addendum est, quòd quamuis in bis intentiunibus abstractum non prædicetur de concreto in prædicatis particularibur, sicut diximus, de nominibur primæ intentionis ; potest tamen optimè concretum prædicari de abstracto ; in quo secundæ intentiones distinguuntur à primis. Nascitur autem hoc ex eo quòd vna secunda intentio de abstracto significata potest esse fundamentum alterius, & inducere rationem primæ respectu illius. Quidquid enim potest esse obiectum iotellectus, potest etiam denominari à secundis intentionibus, vt patet. Ergo quando vna secunda intentio capax est denominationis alterius, potest hæc in concreto significata, prædicari de illa in abstracto. Qua ratione verè, & propriè dicimus, *Vniuersalitas est genus*, aut *genereitas est species.* Si enim vniuersalitas diuisione vniuoca, & essentiali diuiditur in genereitatem, specieitatem, &c. vt postea dicemus : ergo vniuersalitas verè est genus ad illas, illæque sunt verè species vniuersalitatis.

Sed dices : si vna secunda intentio potest esse fundamentum alterius, & hæc alterius, & sic de aliis, iam dabitur processus in infinitum secundis intentionibus, quod videtur inconueniens. Talem autem processum noo dari probatur : quia fundamentum debet esse maioris entitatis quàm id, quod fundatur supra illud : ergo sicut secunda intentio est debilior quàm prima supra quam fundatur ; ita tertia erit debilior secunda, & sic deinceps, deueniemusque citò ad eam, quæ sit omnium debilissima ; & ex consequenti, non dabitur infinitus processus.

44. Respondetur tamen quod Hebr.q.3.de secundis inteotionibur, Mas. de vniuersalibus sect.4. q.8. & cum communi Dialecticorum talem processum in infinitum non solùm non inconuenire, sed esse necessarium in secundis intentionibus. Hæ enim consequuntur actiones intellectus, in quibus necessariò concedendus est talis processus : si quidem qualibet intellectione posita, potest iotellectus eam actu reflexo intelligere, & hanc rursus in alio actu, & sic in iofinitum. Quæ doctrina est expressa D.Thom.5. Metaph. lect.11.

Neque argumentum adductum vrget. Tum quia in entibus realibus vniuersaliter falsum est fundamentum debere esse maioris entitatis quàm res fundata; vt in materia prima, quæ habet rationem fundamenti, respectu formæ substantialis. Tum etiam: quia licet id possit verificari in accidentibus realibus respectu substantiæ cui inhærent, & à qua dimanant, seu conseruantur ; id tamen non est necessarium io entibus rationis, seu secundis intentionibus respectu quarum se habet merè passiuè, recipiendo eas ab intellectu, à quo producuntur, & conseruantur.

QVÆSTIO VI.

AN VNIVERSALIA SINT *tantùm quinque?*

45. EXplicata essentia, & passionibus vniuersalium in communi ; antequam ad singula eius inferiora descendamus ; oportet examinare ipsorum numerum, quem Porphyr. in eodem proœmio statuit illis verbis. *Cum necessarius sit Crisaori ad prædicamentorum notitiam, quidnam sit genus cognoscere, quid differentia, quid species quid proprium, & quid accidens, &c.* Vbi Porphyr. omnes prædicandi modos reducit ad certa capita, quæ vniuersalia, seu prædicabilia nuncupauit. Ad eum modum, quo Arist. omnes modos essendi ad certas coordinationes reuocauit, quas appellauit categorias, siue prædicamenta. Quamuis autem Porphyr. vt certum supponat quinariam prædicabilium numerum : quia tamen contra illum pro vtraque parte militant plura, eaque non leuia argumenta, meritò Doctores hanc difficultatem instituunt.

Igitur vniuersalia esse plura quàm quinque, his argumentis suadetur.

Primò: quia tot modis dicitur vnum contrariorum,

quot

quot dicitur alterum ex Arist.1. Top. c.12. sed vniuersale,& singulare sunt contraria, & singularia sunt numero infinita : ergo vniuersalia,etiam erunt infinita.

Secundò : quia tot sunt partes vniuersalis,quot entis,ex eodem Arist.4.Metaph.c.1. sed partes entis,scilicet prædicamenta , sunt decem : ergo decem etiam erunt vniuersalia.

Tertiò:quia existentia est in pluribus : & prædicatur de illis;& tamen non est genus, species,aut differentia : cum existentia in creaturis sit extra earum essentiam,vt sæpè docet D.Thom. nec similiter est proprium : cum sit prædicatum quoddam commune omnibus entibus,illis conueniens ex tempore per actionem causæ efficientis, & per consequens contingenter.Nec tandem est accidens commune : quia existentia non potest adesse,& abesse, absque subiecti corruptione : ergo constituit distinctum prædicabile.

Quartò tandem:quia indiuiduum vagum,& similiter definitio prædicantur de pluribus, vt patet : ergo sunt prædicabilia : siquidem ab actu,ad potentiam,bene valet.Sed non sunt genus species,&c.ergo sunt alia prædicabilia præter ista quinque.

46. In alio verò extremo vniuersalia, scilicet esse pauciora , his argumentis probatur.

Primò : quia prædicatio directa est actus prædicabilitatis,quæ est passio vniuersalis,vt sup.diximus : sed tantùm datur duplex prædicatio directa,scilicet essentialis,& accidentalis, vt etiam vidimus : ergo tantùm etiam datur duplex prædicabilitas:ergo duplex tantùm vniuersalitas. Et per consequens duo tantùm erunt prædicabilia , seu vniuersalia , nempè essentiale , & accidentale.

Secundò : quia differentia subalterna,& infima (& idem est de proprio subalterno,& infimo)non constituunt duo prædicabilia , etiamsi altera prædicetur de pluribus differentibus specie ; altera verò de pluribus differentibus numero:sed penes hoc differunt genus, & species : ergo non constituunt duo prædicabilia.

Tertiò:quia omne accidens saltim completum,vel est genus , vel species : cum habeat propria inferiora de quibus essentialiter prædicatur:ergo quintum prædicabile,vel superfluit, vel coincidit cum genere, aut specie.

Quartò tandem : quia vniuersalia sunt quædam attributa,seu prædicata Dialectica,quæ de pluribus prædicantur : sed Aristot.1. Topicor. cap.3.4.& 5.assignat quatuor tantum prædicata Dialectica, scilicet genus, definitionem,proprium,& accidens : ergo tot,& non quinque erunt prædicabilia. Plura alia argumenta congerunt Masius hic sectione 5.q.1. Sanch. lib.3. q.2: Rub. quæst.9.& alij.

47. Nihilominus dicendum est quinque tantum dari vniuersalia seu prædicabilia Porphyr. hîc , & D.Thom.1.contra Gentes cap.32.quos sequuntur communiter Doctores , tam antiqui ; quàm moderni. Qui omnes hunc prædicabilium numerum à Porphyr. statutum sic admittunt , vt paradoxum esset illum immutare.

Cæterùm , non est facile huius numeri rationem reddere , ostendendo diuisionis sufficientiam , quam iidem Doctores diuersis viis explicant. De quo videri possunt Mas. Sanch. & Rub. citati. Nos altius repetito principio , eam inuestigabimus ex ipsa vniuersalis, seu vniuersalitatis natura;unde enim sumitur ratio à priori huius veritatis. Quod vt clariùs fiat,duo notanda sunt.

Primum est , quod quamuis Doctores in præsenti, & nos cum illis loquentes de quinque vniuersalibus , frequentius vtamur nominibus concretis generis,speciei,differentiæ,&c. quia ista nomina sunt magis vsitata ; præcipuè tamen loquimur non de toto illo concreto , seu coniuncto , sed de ipsis secundis intentionibus , scilicet genereitate , speciesitate &c. His enim propriè, & per se conuenit esse species,non earum concretis , vt supra explicatum est. Vnde quando inquirimus quot sit vniuersalia , & an vniuersale sit genus ; legitimus sensus est : quot sint vniuersalitates,seu secundæ intentiones vniuersalium;& an vniuersalitas sit genus ad illas.Quare inuestigando quot sint differentiæ diuisiuæ vniuersalitatis in communi,cognoscemus consequenter,quot sint vniuersalitates,& vniuersalia.

Secundò pro nunc supponendum est propriam , & essentialem differentiam , tam in accidentibus realibus,quàm in istis intentionibus rationis sumi ex proprio , & adæquato subiecto , vt ostendemus disputatione sequenti. Propter quod,quando definiuntur in abstracto(sic enim habent propriam,& perfectam definitionem) subiectum ipsum ponitur loco differentiæ,vt tetigimus supra disp.4.n.47. & amplius explicabimus loco citato.

Quare hæc erit optima via ad cognoscendas species alicuius accidentis generici, scilicet inuestigare, quot possint esse subiecta adæquata, & inter se distincta intra illud genus:sic enim inuenientur omnes differentiæ diuisiuæ talis generis;& per consequens numerus specierum eius.

48. His suppositis , sic facilè redditur ratio sufficientiæ huius diuisionis : quia proprium , & adæquatum subiectum vniuersalitatis in communi , est natura simpliciter vna , per quam ipsam definiuimus disput.3. citata : ergo quot fuerint modi diuersi naturæ simpliciter vnius , seu quot fuerint naturæ diuersæ in ratione subiecti vniuersalis , tot erunt differentiæ diuisiuæ vniuersalitatis,& per consequens species.Sed quinque tantum assignari possunt huiusmodi modi diuersi naturæ simpliciter vnius scilicet natura perfectibilis , seu constitutibilis , quæ est subiectum adæquatum genereitatis,& natura perfectiua,seu constitutiua , quæ est subiectum adæquatum differentialeitatis ; & natura perfecta , seu constituta , quæ est adæquatum subiectum speciei̇tatis,& natura profluens ab essentia , quæ est subiectum adæquatum proprietateitatis , & denique natura extrinseca , seu contingens , quæ est subiectum adæquatum accidentaleitatis. Ergo quinque tantùm dantur differentiæ diuisiuæ vniuersalitatis , & per consequens quinque species eius.

Antecedens , & prima consequentia patent ex secundo supposito. Minor verò cum sit exclusiua,continet duo probanda , scilicet quod in ratione subiecti vniuersalitatis, quinque istæ considerationes naturæ, sint inter se diuersæ , & quòd non possit aliis modis considerari natura.

49. Primum probatur sic : natura perfectibilis comparatur ad inferiora , vt quid in illis potentiale, & per modum materiæ ; natura verò perfectiua comparatur ad inferiora , vt constitutiuum essentiæ eorum ; & per modum actus, seu formæ ; at verò natura perfecta comparatur ad inferiora,vt tota eorum essentia,seu per modum compositi,vel constituti ex potentia,& actu. Item natura profluens comparatur ad inferiora,vt quid necessariò coniunctum cum eorum essentia. Et tandem natura extrinseca , seu contingens comparatur ad inferiora,vt quid potens adesse,& abesse ab eorum essentia : ergo naturæ istæ diuerso modo comparantur ad inferiora , & per consequens sunt diuersæ in ratione vniuersalis.

Secundum verò,scilicet non posse aliis modis considerari naturam in ratione vniuersalis, facilè probatur : quia vel natura comparatur ad inferiora,vt quid illis essentiale ; vel accidentale , si primum , tantùm

possunt

possunt formari tres priores considerationes: sicut enim in essentia præter potentiam & actum, & compositum ex vtroque nihil aliud est, ita natura non nisi tribus illis modis potest ad inferiora comparari; si secundum, vel comparatur ad inferiora, vt accidens proprium, vel commune, nec possibilis est alius modus; nam proprium, & commune (quod æquiualet non proprio) opponuntur contradictoriè. Manet ergo quinque tantùm esse subiecta adæquata vniuersalitatis; & ex consequenti quinque differentias diuisiuas, & species eius.

50. Ex dictis perspicuæ remanent proprissimæ, & essentiales definitiones harum quinque intentionum. Cognito enim proprio genere, nempè, *Vniuersalitas*, & proprio, & adæquato vniuscuiusque subiecto, quod debet poni in obliquo loco differentiæ, conficitur essentialis definitio vniuscuiusque, quas omnes opportunè adducemus disp. sequenti.

Ad argumenta respondetur. Ad primum pro prima parte dicimus cum Scot. quæst. 9. vniuersalium, dictum Aristot. verum esse de oppositis formaliter, quatenus opposita sunt: sic enim quot modis dicitur vnum; dicitur etiam, & alterum, id est, quot sunt significationes, vel acceptiones vnius, tot debent esse alterius.

Inde tamen non sequitur tot debere esse subiecta materialia, seu supposita vnius; quot sunt alterius, vt patet in albo, & nigro, quæ opposita sunt, & formaliter provt sic quot modis dicitur vnum, dicitur etiam aliud: non tamen est necessarium, tot esse res, seu supposita nigra, quot sunt alba, vt patet. Si ergo quamuis secundæ intentiones, quas pro formali dicunt vniuersale, & singulare, sint oppositæ, & formaliter provt sic, quot modis dicatur vna, dicatur etiam & altera: inde tamen non sequitur, quòd si subiecta materialia vnius possint esse infinita, possint etiam subiecta alterius.

Ad secundum respondetur vbi loqui Arist. de vniuersalibus materialiter, & sensum esse, quod tot sunt naturæ reales, quæ possunt denominari vniuersales, quot sunt partes entis. Nos tamen hic non loquimur de numero subiectorum materialium, quæ possunt recipere vniuersalitates, sed de numero ipsarum intentionum.

51. Ad tertium respondetur existentiam esse quoddam complementum, seu terminum substantiæ, & per consequens ens incompletum, & habere rationem partis: vnde simpliciter loquendo solùm respicit essentiam, quam terminat, & non aliqua inferiora: sicut diximus de abstractis substantialibus; ac proinde non potest constituere aliquod vniuersale, de cuius ratione est esse simpliciter totum, & consequenter naturam integram, & completam. Quòd si intellectus (sicut potest in aliis entibus incompletis) abstrahat existentiam ab omnibus existentibus, (quomodo induit rationem totius secundum quid) tunc existentia in sua communissima ratione, erit analoga: sicut essentia, seu ens; si verò solam existentiam substantiæ, vel alterius prædicamenti abstrahat, & prædicet de inferioribus, tales prædicationes reducentur ad illud prædicabile, cuius similitudinem sortiuntur: sicut contingit in aliis formis, & entibus incompletis.

Ad quartum in primis de definitione dicimus excludi à numero prædicabilium: quia est terminus complexus, vt ostendimus supra num. 22. De indiuiduo verò vago, aliqui respondent esse analogum: sed certè irrationabiliter; nam aliquis homo non prædicatur per prius de Petro, quàm de Paulo. Alij dicunt esse nomen æquiuocum, & vtramque solutionem approbat, & explicat Masius lect. 5. de vniuersalibus quæst. 1: sed hanc posteriorem optimè impugnat Caietan. cap. de Specie, & Sanchez lib. 3. q. 17.

Melius ergo respondetur ex doctrina D. Thomæ 1. parte quæstione 30. art. 4. indiuiduum vagum significare naturam cum determinato modo essendi, scilicet vt particulariter subsistentem, quamuis abstrahat ab hoc, vel illo determinato modo subsistendi. Vnde cum hæc conuenientia indiuiduorum solùm sit in habere modum particulariter subsistendi, qui non est aliqua natura integra, vt requiritur ad rationem vniuersalis; ideo non constituit distinctum vniuersale. Videantur Sanchez loco citato, & Arauxo lib. 3. Metaphysicæ, quæst. 4. art. 1.

52. Ad argumenta pro secunda parte adducta respondetur. Et primum quidem tangit difficultatem, quæ solet hic tractari: an scilicet vniuersale immediatè diuidatur in ista quinque, an verò priùs diuidatur in essentiale, & accidentale.

In quo aliqui sentiunt diuisionem illam esse immediatam, & ita respondent argumento, quod diuersitas vniuersalium, non sumitur ex qualitate prædicationis, an scilicet sit essentialis, vel accidentalis, sed ex variis modis essendi in pluribus.

Cæterùm hæc solutio, licet primo aspectu videatur sufficiens, introspecta tamen non satisfacit: nam in communi omnium sententia genus & species non ex eo præcisè distinguuntur, quia genus prædicatur de speciebus, species verò de indiuiduis: (alias differentia subalterna, & infima constituerent diuersa prædicabilia) sed distinguuntur penes hoc, quod genus prædicetur de pluribus, vt essentia perfectibilis, & potentialis; species verò vt quid perfectum, & actuatum, seu vt tota essentia inferiorum. Ergo in propriis differentiis prædicabilium, intrinsecè clauditur, esse quid essentiale respectu inferiorum.

Præterea: quia differentia, & proprium prædicantur de pluribus per modum actus perfectiui, seu constitutiui in aliquo esse: sicut enim rationale, prædicatur de pluribus indiuiduis, vt perfectio constitutiua hominis in aliquo esse: ita etiam risibile prædicatur de pluribus indiuiduis, vt actus, & perfectio constitutiua hominis in aliquo esse.

Nec inter ea potest fingi alia distinctio, nisi quod rationale est perfectio, & actus simpliciter constituens hominem in esse essentiali; risibile verò est perfectio, & actus secundùm quid, constituens hominem in esse accidentali: ergo si hæc duo prædicabilia non distinguantur per hoc, quod alterum est essentiale; alterum verò accidentale, nihil remanet vnde sumatur distinctio specifica eorum, in esse prædicabilium.

53. Propter hæc ergo, & alia, quæ omittuntur: multo probabilius est diuisionem non esse immediatam. Quod inter alios docent Arauxo vbi supra in solutione ad vltimum, Rub. quæst. 7. vniuersalium, Canter. cap. 9. prædicamen. Murcia disput. 1. q. 1. & alij. Colligitúrque satis expressè ex Beato Alberto tractatu secundo in Porphyr. cap. 9. & Soto quæst. vlt. vniuersalium, & aliis antiquis, dum quinarium prædicabilium numerum probant ex duplici genere prædicationis, essentiali scilicet, & accidentali.

Iuxta quam sententiam respondetur argumento, vniuersale priùs diuidi in essentiale, & accidentale, & sursus in essentiale in genus, speciem, & differentiam: accidentale verò in proprium, & accidens; quæ diuisiones apertè colliguntur ex Porph. cap. vlt. de communitatibus.

In hoc autem Proœmio solùm enumerauit species infimas: quia vt bene docet Soto lib. 2. Summularum cap. 4. lect. 2. diuisio alicuius generis etiam subalterni, potest fieri assignando omnes species infimas, quando illæ possunt certo numero comprehendi.

54. Ad

54 Ad secundum respondetur magnum esse discrimen inter genus, & speciem, ex vna parte, & differentiam subalternam, & infimam: (& idem est de proprio) ex eo enim quòd differentia prædicetur de pluribus in quale quid, eodem omnino modo respicit illa, siue sint species, siue indiuidua, nempe modum actus perfectiui, & constitutiui essentiæ eorum. Cum enim differentia subalterna non sit perfectiobilis per infimam, sed vtraque sit actus quidam simplex, vt dicemus cap. de Differentia; inde est, quòd vtraque propriè sit constitutiua, & perfectiua essentiæ.

Cæterùm eo ipso quòd genus prædicetur in quid de speciebus, & species in quid de indiuiduis, illud prædicatur vt quid perfectibile, & potentiale, ista verò vt quid perfectum, & constitutum; & per consequens diuerso modo prædicantur de inferioribus. Vnde genus, & & species non differunt præcisè per prædicari de speciebus, vel indiuiduis; sed per prædicari in quid de speciebus; & per prædicari in quid de indiuiduis, vt explicabimus cap. de Genere.

Ad tertium respondetur, quod accidens, si comparetur ad propria inferiora, est de illorum essentia; & per consequens continetur sub genere, vel specie, & idem de differentia essentiali, & propriis passionibus cuiuslibet accidentis, quæ illi comparata continentur sub tertio, & quarto prædicabili, sed non sic accidens pertinet ad quintum, sed quatenus prædicatur de subiectis, quæ accidentaliter denominat, vt magis suo loco explicabimus.

55 Ad quartum respondetur, aliam esse rationem de prædicatis Topicis: de quibus ibi agit Aristot. & aliam de prædicatis, seu de prædicabilibus; de quibus agit hîc Porphyr. Quamuis autem longum, & molestum sit exactam eius disparitatis rationem reddere, non possumus tamen radicalem eius explicationem subterfugere.

Illic ergo Aristot. agit de prædicatis, ex quibus conficiuntur Problemata Dialectica, quæ sunt propositiones quædam: quæ in alterutram partem disputari possunt, & ex quibus fiunt syllogismi topici, seu probabiles. Ad quod, vt bene notat Scot. quæstione duodecima in Porphyr. solùm attenditur, quòd prædicatum propositionis sit essentiale, vel accidentale, conuertibile, vel inconuertibile, nec vllo modo obest esse complexum, & sic ponitur pro prædicato definitio (quam ibi appellat Aristot. terminum, sicut etiam facit 8. Metaphysicæ text. 9.) & quia ad Dialecticum solùm pertinent per se syllogismi ex terminis communibus confecti, vt notat B. Albertus 1. Topic. tract. c. 2. ideo problemata, seu propositiones Dialecticæ, debent esse de subiecto communi definitionem habente, quale est species; & propterea species non ponitur ab Arist. inter prædicata topica: quia est illorum subiectum.

Quia ergo quidquid de specie prædicatur, est conuertibile vel inconuertibile, essentiale, vel accidentale, quatuor inde colliguntur prædicata ex quibus fieri possint proclamata: aliud essentiale non conuertibile, nempe genus: (sub quod comprehenduntur differentia subalterna vt expressè inquit Arist. ibidem cap. 3.) aliud essentiale conuertibile, scilicet definitio: sub quod comprehenditur differentia infima, non enim refert ad problema Dialecticum, quòd tota definitio, vel sola differentia prædicetur) aliud accidentale non conuertibile, vt accidens commune: & aliud accidentale conuertibile, videlicet proprium. Vel alio modo potest fieri problema Dialecticum vt patet; & sic optima est diuisio prædicati topici ab Arist. tradita.

Nos tamen hîc cum Porph. longè aliter de prædicatis, seu prædicabilibus disputamus: loquimur enim de illis vt deseruiunt prædicamentis, quomodo comparantur ad inferiora, & debent esse quid incompletum; & ideo excluditur definitio & includitur species, quæ verè potest ad inferiora comparari. Similiter licet differentia subalterna, & genus eodem modo constituant problema dialecticum, & sic non faciant distincta prædicata in illa consideratione, quia tamen diuerso modo comparantur ad inferiora, vt explicatum est; ideo constituunt distincta prædicabilia. Ex quo tandem fit prædicabilia esse 5. licet 4. tantùm sint prædicata Dialectica.

QVÆSTIO VLTIMA.

An vniuersale sit genus ad quinque prædicabilia.

56. Partem negatiuam defendunt inter alios Beatus Albertus tractat. 2. prædicamentorum cap. 9. Canter. ibidem cap. 4. & Oña quæstione secunda Vniuersalium, artic. 3. qui omnes adducunt diuisionem esse analogam, licet diuersimodè explicent talem analogiam. De quo videri potest Rub. quæstione septima Vniuersalium.

Refert autem Canter. pro sua sent. Alexander. Ammonium, Simplic. & Sotum, sed immeritò vt benè notat Rub. illi enim loquuntur de vniuersali primò intentionaliter, seu de natura denominata, quæ respectu omnium rerum, quæ denominantur vniuersales, non potest esse vniuoca, sed analoga, vt patet. Eandem etiam opinionem inquit Fonseca esse ferè omnium sectatorum D. Th. sed planè deceptus est: nam præter vnum, aut alterum quos refert Mas. sect. 5. de Vniuersalibus quæ. 2. cæteri Thomistæ communiter docent oppositum, vt constabit ex nostra conclusione.

Probatur primò dicta sententia: quia non omnia prædicabilia sunt vniuoca: ergo non omnibus conuenit æqualiter, & simpliciter esse vniuersalia; & per consequens vniuersale non erit genus respectu illorum, sed analogum.

Antecedens probatur primò: quia denominatiua non sunt vniuoca, vt patet ex Arist. in antepredicamentis cap. 1. vbi illa condistinguit: sed proprium, & accidens sunt denominatiua: siquidem constituunt 4. & 5. prædicabile solum prædicantur de subiectis: ergo proprium, & accidens non sunt vniuoca.

§ Secundò probatur idem antecedens: quia proprium, & accidens quando prædicantur prædicatione 4. & 5. prædicabilis, necessariò prædicantur in concreto, vt vidimus sup. n. 26. sed concretum accidentale non est propriè ens per se: ergo nec etiam potest esse propriè vniuersale, vel vniuocum; & consequenter non omnia vniuersalia æqualiter conueniunt in ratione vniuoci, vel vniuersalis.

57 Secundò: quia vniuersale prædicatur de omnibus prædicamentis, estque superius illis: sed supra prædicamenta nullum datur genus: ergo vniuersale non potest esse genus.

§ Confirmatur: quia ideo ens non est genus respectu suorum inferiorum, quia transcendit eorum differentias: sed vniuersale transcendit differentias quinque prædicabilium: ergo non est genus respectu illorum. Probatur minor: quia differentia est vnum ex quinque prædicabilibus, ergo quælibet differentia est vniuersalis: ergo vniuersale transcendit differentias.

Tertiò tandem: quia si vniuersale esset genus ad quinque vniuersalia, magna sequeretur in hac materia confusio, imò & plura absurda.

§ Primò enim vna species prædicaretur de alia;

quod sic probatur. Si vniuersale est genus ad quinque prædicabilia : ergo primum prædicabile, scilicet genus, erit species vniuersalis ; & per consequens species prædicabitur de genere. Et eadē ratione species prædicabitur de differentia, proprio, & accidenti.

§ Secundò, eadem species prædicaretur de se ipsa prædicatione formali, & idētica: nam hæc esset prædicatio secūdi prædicabilis: *Species, est species vniuersalis.*

§ Tertiò, concretū prædicaretur de suo abstracto: nam hæc esset vera, *Specieitas est species vniuersalis.*

Quartò, genus contineretur sub sua specie : nam vniuersale eo ipso quòd sit genus ad quinque vniuersalia, est quoddam particulare genus condistinctum ab animali, colore, & aliis generibus : ergo continebitur sub genere in communi, nempe sub primo prædicabili, quod est species ipsius vniuersalis.

Quintò idem daretur genus, quod sit indiuiduum suæ speciei; quia primum prædicabile est species infima, vt supponimus : ergo ius inferiora erunt indiuidua. Sed si vniuersale est genus ad quinque prædicabilia, esset etiam inferius primi prædicabilis, vt ostensum est: ergò iam vniuersale, quod est genus respectu generis, esset indiuiduum ipsius generis. Quæ omnia, & plura alia his similia, quæ sequuntur ex contraria sententia, videntur absurda: ergo vniuersale non potest esse genus respectu quinque prædicabilium.

58 Nihilominus dicendum est vniuersale secundò intentionaliter, seu vniuersalitatem esse verum, & proprium genus ad has quinque intentiones. Ita colligitur ex. D. Th. 1. contra Gent. c. 35. & Opusc. 56. de Vniuers. quem sequuntur communiter Thomistæ Iabel. tract. de quinque prædicabilibus cap. 1. 5. & 6. Sotus q. 4 vniuersalium, &c. de genere, qu. vnica ad 4 Toletus qu. 5. vniuersal. Mas. sect. 5. q. 2. Sanchez lib. 5 q. 8 ad 3. & alii plures, quos refert, & sequitur Gallego controu. 11 Idem etiam docet Scot quæst. 8. vniuersalium, quem sequuntur Ioann. Angel. Anton. Ande. & alii eius discipuli.

Fundamentum est : quia vniuersalitas prædicatur in quid de plurib. differentibus specie, scilicet de genereitate, specieitate, &c. nec per prius dicitur de vna quam de alia: sed omnes æqualiter participant vniuersalitatem: ergo hæc est verum genus respectu illarum. Consequentia patet ex definit. generis antecend. verò probatur Et in primis vniuersalitatem prædicari in quid de his intentionibus, res est manifesta ; nam inquirenti quid est genereitas? optimè respondemus, est vniuersalitas: sicut inquirenti, quid est homo? respondetur esse animal.

Quòd verò intentiones istæ non accidentaliter, aut numericè, sed essentialiter, & specificè inter se distinguantur ; iam ostensum est quæst. præced. Et tandem quòd omnes vniuocè, & æqualiter participent rationem vniuersalitatis probatur: quia omnibus verè & propriè conuenit esse relationis ; quibus naturæ abstractæ referuntur ad plura, in quo consistit essentia vniuersalitatis, vt vidimus supra disp. 3. nu. 47. nec hanc rationem participat vna istarum intentionum cum dependentia ab alia : siquidem vnaquæque earum esset vera vniuersalitas ; etiam si aliæ intentiones essent impossibiles, quod non contingit in analogatis, vt suo loco constabit: ergo vniuersalitas essentialiter, & vniuocè prædicatur de his quinque intentionibus: ac proinde est verū genus respectu illarū.

59 Ad argumenta respondetur. Ad primum negatur antecedens, ad cuius primam probationem communiter respondetur, *Vniuocum* posse considerari dupliciter. Primo strictè, prout condistinguitur non solum ab æquiuocis, & analogis, sed etiam à denominatiuis, quo sensu, illa sola prædicabilia dicuntur vniuoca, quæ sunt de essentia inferiorum. Secundò magis latè prout condistinguitur tantum ab æquiuocis, & analogis, & significat vnam rationem, quæ æqualiter reperitur in inferioribus, abstrahendo ab hoc quòd sit essentialis, vel accidentalis ; quo sensu comprehendit denominatiua, & coincidit cum vniuersali, quod diuiditur in quinque vniuersalia.

§ In priori ergo sensu inquiunt locutum esse Aristot. in anteprædicamentis : quia ibi agit tantùm de vniuocis quæ collocantur in prædicamentis. hic verò sermonem esse de vniuoco in secunda acceptione: quia inuestigamus omnes modos prædicabilium, vt sciamus, quæ eorum pertineant ad prædicaméta, quæ verò ab illis reiiciantur.

Hæc solutio pro nunc sufficiens erat, donec de vniuocis, & denominatiuis in anteprædicamentis agemus. Sed quia ex vna parte prima illa acceptio, & restrictio vniuoci ad prædicabilia essentialia, non rectè fundatur in definitione vniuocorum ab Aristot. tradita, in qua nullum est verbum, quod non conueniat etiam vniuocis accidentalibus, vt ibidem constabit : ex alia verò parte Porphyr. & D. Th. semper vsurpant vniuocum in secunda acceptione, vt patet c. 6. de cōmunitatibus, & citato lib. contra Gentes: ideo,

Aliter respondetur ex ibi dicendis, quòd licet denominatiua formaliter inquantum talia, non sint vniuoca: siquidem pro formali important secundas intentiones essentialiter diuersas, materialiter tamen sæpè coincidunt : quia contingit eandem rem diuersis comparatam denominari ab vtraque intentione: sicut de specie subiicibili & prædicabili dicem. 5. cap. de Specie. Ita ergo similiter album, secundùm quod consideratur in ordine ad forma denominantem, nempe albedinem, à qua nominis appellationem habet, dicitur denominatiuum; prout verò comparatur ad. inferiora, in quibus æqualiter inuenitur, dicitur vniuocum, seu vniuersale.

60 Ad secundam probationem illius antecedentis respondetur, concretum accidentale propriè non esse ens per accidens : cum significet solam formam vt supra numero 17 ostendimus. Quamuis autem ex modo significandi sumatur, vt tale, tamen quando ponitur à parte prædicati, vt contingit in prædicationibus 4. & 5. prædicabilis, magis in illo attenditur res significata quàm modus significandi, vt notauimus nu. 21. 22. Quo fit vt ipsa res significata, scilicet entitas accidentis, non autem totum concretum prout inuoluit subiectum, recipiat in se secundas intentiones constitutiuas proprij & accidentis, quod sufficit vt natura denominata ab illis sit simpliciter vna, & ens per se, quamuis non debeat significari in abstracto, sed in concreto : quia ista prædicabilia prædicantur in quale.

Ad secundum respondetur, quod prædicamenta non conueniunt in aliquo vniuoco essentiali, & sic nullum habent genus supra se ; conueniunt autem vniuocè in vniuersali, tanquam in quodam denominatiuo, seu accidente rationis, quod potest optimè tribuere illis intellectus, quamuis sint primò diuersa, vt infra constabit.

Ad confirmationem similiter respondetur vniuersalitatem non transcendere differentias genereitatis, specieitatis, &c. hæc enim est falsa, *Differentia constitutiua genereitatis, essentialiter est vniuersalitas*, quod necessarium erat ad transcendentiam. Quia tamen rursus illud differentiæ possumus tribuere intentionem, à qua denominetur vniuersalis ; ideò dicimus differentiam illam esse vniuersalem, sed hoc est accidentaliter, & denominatiuè, non verò essentialiter, sicut requiritur ad transcendentiam.

61. Tertium argumentum non tam habet difficultatem, quàm confusionem, ortam ex multitudine

intentio

intentionum, quas possumus ipsis intentionibus superaddere. Cum enim vna secunda intentio possit gerere vices primæ respectu alterius, & denominari ab illa, & hæc ab alia, & sic in infinitum; inde est quod genus possit esse species, & quòd species sit supra suum genus, & quòd genus sit indiuiduum suæ speciei, & aliæ huiusmodi, quæ in argumento tanguntur. Quæ vt clariùs explicentur, loquemur de his intentionibus in abstracto, sic enim sunt propriè genera, & specie; & indè facile applicabitur eadem doctrina concretis earum.

Ne igitur in hac materia confundamur; attendendum maximè est ad prædicationes, quæ inter has intentiones, & prædicabilia fiunt, quando scillicet sint essentiales, vel denominatiuæ quod ex supra dictis facilè dignoscetur Tunc enim prædicatio erit essentialis quando prædicatum fuerit de quidditate subiecti; cuius optimum signum erit si prædicatio sit vera, siue in abstracto, siue in concreto fiat, vt patet in his: *Genereitas est vniuersalitas: genus est vniuersale: hæc genereitas est genereitas: hoc genus est genus.* Tunc verò prædicatio erit denominatiua, quando prædicatum accidentaliter conuenit subiecto; cuius optimum signum erit, si prædicatio, quæ in concreto est vera, sit in abstracto falsa, vt patet in his: *Vniuersale est genus: genus est species vniuersalis*, quæ sic sunt veræ: fiunt autem falsæ si dicas: *Vniuersalitas est genereitas, genereitas est speceitas, &c.*

62 Quo supposito, respondetur ad argumentum, impossibile esse etiam in his intentionibus, quòd vna species prædicetur de alia, vel species de suo genere, vel concretum de suo abstracto, &c. prædicatione essentiali & quidditatiua. Quare istæ prædicationes. *Vniuersale est genus ad quinque vniuersalia, genus est species vniuersalis: speceitas est species vniuersalis: vniuersale est indiuiduum generis*: & similes, omnes sunt denominatiuæ, pertinentque ad quintum prædicabile: siquidem factæ in abstracto omnes sunt falsæ. In huiusmodi autem prædicationibus accidentalibus, quæ fiunt inter secundas intentiones, non solùm non est inconueniens, vnam speciem prædicari de alia, concretum de abstracto, &c. sed necessarium. Cum enim istæ intentiones adinuicem possint esse nominatiuæ, & denominatæ, inde est quòd vna species verbi gratia genereitas, possit esse natura denominata respectu speceitatis, & sic verè dicetur: *Genereitas est species vniuersalis.* Similiter quòd ipsum genus, scilicet *vniuersalitas*, possit esse natura denominata respectu suæ speciei nempè *genereitatis*, & sic dicetur: *vniuersalitas est genus.* item quòd speceitas vt natura quædam particularis contenta sub particulari genere, possit denominari à se ipsa, inquantùm est forma & principium *quo*, constitutiuum speciei, & sic dicetur, *species est species vniuersalis.* Quæ omnia fiunt ab intellectu multiplicando intentiones, & mediis posterioribus denominando priores. Ea en enim quòd vniuersalitatem comparat ad sua inferiora, attribuit illi intentionem generis, & sic vniuersalitas, quæ erat superior ad genereitatem, & speceitatem, &c. per illam intentionem generis constituitur in esse talis generis, & per consequens collocatur sub genereitate, & fit indiuiduum eius. Per quem modum intelligenda sunt alia plura, quæ in hac materia solét afferri: prolisû enim esset in his intentionibus amplius immorari.

63 Ex dictis in his disputationibus solutæ manent quæstiones illæ, quas Porphyr. in hoc prooemio tractare recusauit. Ad primam enim: an vniuersalia sint à parte rei, vel in intellectu, iam constat, vniuersale pro formali semper esse in intellectu: pro materiali verò aliquando esse à parte rei, scilicet quando naturæ denominatæ sunt reales: aliquando verò in intellectu, nimirum quando naturæ denominatæ, sunt entia rationis.

Ad secundam quæstionem: an vniuersalia sint corporea, vel incorporea: eodem modo respondetur, quòd vniuersale pro formali semper est incorporeum: cum sit quid rationis ab intellectu effectum: pro materiali verò, aliquando est corporeum, *vt animal, arbor*, & aliquando incorporeum, vt *Angelus scientia.*

Ad tertiam quæstionem: an vniuersale sit a rebus separatum, vel non; iam diximus naturas vniuersales non esse à parte rei à singularibus separatas, sed solùm per intellectum.

His quæstionibus addit quartam D. Thom. opusc. 56. an scilicet vniuersale sit substantia, vel accidens; cui respondet; vniuersale pro formali semper esse accidens rationis, pro materiali verò aliquando esse substantiam, & aliquando accidens.

CAPVT PRIMVM, DE GENERE.

IN His Porphyr. capitibus, & in aliis Arist. lib. adducemus breuem quandam textus summam, aliquibus (si opus fuerit) notationibus illustratam; vt cognita litera, fructuosiùs ad disputationes procedamus. Oportet tamen textum ipsum, & præcipuè Arist. iterum atque iterum perlegere, ad quem penetrandum, semper adhibendus est D. Thom. qui extitit Arist. fidelissimus, & Interpres, & Discipulus, & quo sublato, vt rectè dicit Picus Mirandulanus, mutus maneret Aristoteles.

SVMMA TEXTVS.

2 CAPVT hoc duas continet partes; in priori enumerat Porphyr. tres generis acceptiones; in posteriori verò definit genus in tertia acceptione, & definitionem traditam probat esse rectam. In prima ergo parte genus primò sumitur pro collectione multorum, qui inter se sunt cognatione coniuncti; quo sensu, eos qui ab Hercule deriuati sunt; Heraclidarum genus appellamus. § Secundò sumitur genus pro principio generationis, quod quis trahit à patre, vel à patria; quo sensu Orestes à Tantalo, qui fuit eius atauus, & Pindarus, quæ fuit patria, genus duxisse dicuntur: dat enim vt pater, sic patria cuique ortus initium. Quarum acceptionum secunda est magis propria, & ex ea deriuatur prima. Ideò enim multitudo aliquorum appellatur genus: quia ab aliquo vno deriuati sunt. § Tertiò sumitur genus pro eo, cui supponuntur species, quod appellat Porphyr. genus Philosophorum, id est, Logicum.

In secunda parte, relictis prioribus acceptionibus, definit genus in tertia dicens: *Genus est, quod de pluribus differentibus specie hoc ipso quid est prædicatur.* vel iuxta translationem Perionij; *cum quid res sit quæritur*, vel *in eo quod quid*, vt transfert Boëtius. Quam definitionem probat esse rectam: quia per illam particulam, *de pluribus*; differt genus ab indiuiduo, quod de vno tantùm prædicatur; per illam, *differentibus specie*, differt ab specie, quæ prædicatur de differentibus numero: & tandem per illam, *in eo quod quid*, differt à tribus aliis prædicabilibus, quæ prædicantur in quale.

NOTATIONES, ET DVBIA aliqua circa textem.

CIRCA primum partem capitis notandum est Porphyr. non enumerasse omnes acceptiones generis: constat enim à Grammaticis distingui genus masculinum, fœmininum & neutrum, à Rhetoribus, demonstratiuum, deliberatiuum & iudiciale, & à Iurisperitis, sæpissime sumitur pro specie, vt testatur Petrus Gregorius lib. 1. in syntaxim artis mirabilis cap. 8. qua etiam acceptiona vsus est Arist. in lib de Longitudine, & breuitate vitæ, dicens: hominum genus longiorem vitam ducere equorum genere; eiusdemque meminit D. Thom. 1. 2. quæst. 18. art 2. Solùm ergo Porphyr. enumerauit eas acceptiones, quæ cum genere Dialectico aliquam habeant similitudinem; ac proindè conducere poterant ad illud cognoscendum. Desumpsit autem eas ea Arist. 5. Metaph. cap. 28. vbi eadem generis acceptiones enumerat, quarum longiorem explicationem qui cupit, legat Caietan. Sotum, Tolet. Masium, & alios Commentatores.

Circa secundum partem capitis explicandæ erant particulæ definitiones, & præcipuè vltima; sed hoc commodiùs fiet in disputatione. Nunc verò.

4. DVBITATVR circa methodum, quam Porphyrius obseruat, agens priùs de genere, deindè verò de specie, differentia, & cæteris. In hoc dubio complectemur omnia, quæ de methodo circa vnumquodque prædicabile solent à Doctoribus dubitari, ne eadem sæpius repetamus. Inquirimus ergo, an ordo, & methodus, quam Porphyrius obseruat in tradendis prædicabilibus sit optima.

Et videtur quod non. Primò, quia in proœmio promisit se acturum priùs de differentia quàm de specie, quod tamen modò non seruant: ergo vel errauit promittendo, vel non seruando promissum. ¶ Secundò, quia differentia est nobilior genere, sicut actus est nobilior potentia: ergo est prior illo: cum nobilior sint priora; ac proinde de illa prius agendum erat. ¶ Tertiò, quia priùs agendum est de parte quam de toto, sed differentia est pars speciei: ergo priùs agendum erat de differentia, quàm de specie ¶ Quartò tandem: quia à facilioribus est incipiendum, sed accidentia communia sunt faciliora: vt potè sensibus nota; ergo ab accidenti debebat Porph. incipere; & ea consequenti non rectam seruauit methodum.

Pro huius solutione primò recolenda sunt, quæ supra ad calcem disputationis primæ diximus, de variis speciebus methodi. Vbi ex Arist. ostendimus, methodum compositionis præcipuè duobus primis modis, scilicet, quando proceditur à simplicioribus ad composita, & ab vniuersalioribus ad minùs vniuersalia aptiorem esse, ad tradendas disciplinas; ad quam etiam methodum pertinet quando proceditur à causa ad effectum, vt ibidem diximus.

5. Secundò, sciendum est ea Aristot. in post prædicamentis, quod aliquid esse prius alio, contingit tripliciter. *Primo* prioritate temporis, quomodo pater est prior filio. *Secundò* prioritate naturæ, quando scilicet natura vnius est prior natura alterius, & hac prioritate est prius illud, à quo non valet consequentia; vt superiora respectu inferiorum. Qua etiam proprietate causa est prior effectu, vt ibidem notat Arist. *Tertio* modo aliquid dicitur prius dignitate; quo sensu honorabiliores, & præpositos solemus appellare priores.

Igitur de priorita temporis non est in præsenti sermo: quia nihil conducit ad methodum scientiarum: & propter eandem rationem prioritas dignitatis relinquenda est: nam prætetquam quod impropriissimè dicitur prioritates, vt ibidem ait Aristot. parum etiam conducit ad methodum, maximè sit compositionis, de qua nunc loquimur. Vnde sola prioritas naturæ potest in præsenti deseruire.

6 Quo supposito, dicendum est methodum à porphyr. obseruatam, fuisse optimam. Ita sentiunt concorditer Doctores. Et probatur ratione manifesta: quia methodus compositionis aptior est ad tradendas disciplinas, vt ex Aristendimus loco citato: sed hanc seruauit Porph. fere in omnibus prædicabilibus: ergo methodus eius optima est. Probatur minor: quia imprimis substantia est prior natura accidenti, ea Aristot. 7. Metaphys. cap. 1. vtpotè, quæ habet rationem causæ respectu illius: ergo iuxta methodum compositionis prius agendum est de illis prædicabilibus, quæ significantur per modum substantiuæ, quàm de illis quæ significantur per modum accidentis. In accidentibus verò, propria passio immediatiùs tangit essentiam, quàm accidens commune: ergo iuxta rectam methodum quinto, & vltimo loco agendum est de accidenti communi, & ante ipsum, scilicet, quarto loco, de proprio. Similiter inter prædicabilia essensialia, priora sunt quæ significantur in quid, seu per modum substantiæ, quàm quæ significantur, vt quale, seu per modum alteri adiacentis, qualis est differentia: ergo de hac agendum est tertio loco. Iam verò inter genus, & speciem manifestum est prius de illo, quàm de ista agendum esse; nam in genere concurrunt duo illi modi principales methodi compositionis: cum sit simplicius, & vniuersalius specie; est etiam prius natura quam illa: siquidem à genere ad speciem non valet consequentia; ergo optima methodo ordinata sunt omnia prædicabilia.

Diximus Porphy. ferè in omnibus prædicabilibus seruasse methodum compositionis: quia licet species aliquo modo sit prior differentia, quatenus illa significatur in quid, ista verò in quale; ea qua parte dici possit Porph. seruasse methodum compositionis, dum prius de specie, quàm de differentia egit; absolutè

absolutè tamen loquendo in hoc seruauit methodum arbitrariam: nam iuxta methodum compositionis, prius agendum erat de differentia, quæ est simplicior specie, & habet rationem partis respectu eius: quando autem duo se impedtunt intra idem genus methodi, vtendũ est methodo arbitraria, vt vidimus loco citato.

7 Dices: ergo Porph. in hoc casu secutus methodum arbitrariam præmisit regulis artis: siquidem talis methodus est voluntaria; & per consequens non rectè processit. ¶ Respondetur, tantùm abesse, methodum arbitrariam esse ignobiliorem aliis, vel extra artem, vt potiùs sit perfectissima, & magis ad mentem artis. Sicut enim virtus epikiæ non solum non est contra iustitiam, sed potiùs est summa iustitia: quia licet corrigat verba legis contrarium præcipientis, est tamen iuxta mentem Legislatoris in casu, quo datur propter particulares circumstantias occurrentes, quas si Legislator aduerteret, proculdubiò præciperet oppositum. sic similiter in præsenti methodus arbitraria corrigit alias propter particulares rationes, quæ occurrunt: quia tunc ipsa ars dictat sequendam esse talem methodum relictis aliis; ac proinde in tali casu methodus arbitraria, non solùm non est contra, sed magis ad mentem artis.

Propter quas autem rationes, seu causas Porphyr. relicta methodo compositionis, vsus sit arbitraria, agens prius de specie quam de differentia, explicant Doctores, cap. de specie. Aliquas nos attingemus hic, vbi semel de methodo huius libri disputauerimus. ¶ Primam tradunt Beatus Albert. & Boet. quia scilicet genus, & species sunt correlatiua, & sic vnius perfecta notitia ab alterius cognitione dependet; vnde incongruum esset hæc duo prædicabilia disiungere. ¶ Secundam traduut alij: quia videlicet cap. de genere facta fuerat mentio speciei; & ita oportuit statim de specie disputare, ne diutius suspensi teneremur. ¶ Tertia potest esse: quia liber hic ordinatur ad categorias construendas, in quibus per se, & in recta linea ponuntur genera, & species, non verò differentia, proprium, aut accidens. Vnde æquum fuit, prius de specie, quàm de differentia disputare. ¶ Aliæ rationes videri possunt apud Mas. cap. de specie.

8 Ad argumenta respondetur. Ad primum, Porph. in proœmio ordinasse prædicabilia iuxta methodum compositionis, vt doceret hanc regulariter sequendam esse in tradenda disciplina; postea verò inuertit illam; & vtitur methodo arbitraria: agens priùs de specie; vt ostenderet primam methodum quandoque relinquendam esse, quando scilicet sic rationes occurrentes suadent.

Ad secundum respondetur differentiam esse priorem genere, dignitate, non verò natura. Prioritas autem dignitatis parum refert ad methodum, maximè quando opponitur prioritati naturæ, vt contingit in præsenti; nam genus est prius natura, differentia; siquidem ab illo ad eam non valet consequentia.

Ad tertium respondetur à parte ad totum procedi methodo compositionis, id autem non est necessarium in methodo arbitraria, quam in hoc casu Porphyrius obseruauit.

Ad quartum respondetur non semper nos incipere à facilioribus, vt patet in scientiis, in quibus addiscendis incipimus à Logica, quæ est illis difficilior, vt docet Diuus Thom. opusc. 70. quæst. 6. art. 1. ad 3. Præterquàm quòd, accidentia sunt faciliora cognitione sensus: sed cognitione intellectus, vniuersaliora sunt faciliora, vt docet Aristoteles primo Physicorum capite primo.

DISPVTATIO QVINTA

De genere, primo prædicabili.

QVAMVIS plura, quæ communia sunt quinque prædicabilibus, discussa sint in præcedentibus; nonnulla tamen alia, quæ circa modum definiendi illa, & circa definita, & definitiones eorum solent controuerti, in hunc locum reiecimus. Quia licet in rei veritate generali sint omnibus, ea tamen tractant Doctores, circa definitionem generis; vnde potest facilè doctrina aliis prædicabilibus applicari. Vt ergo communia hæc, & alia, quæ sunt propria, melius explicemus, ante omnia sit.

QVÆSTIO PRIMA.

AN DEFINITIO GENERIS, A PORPHYRIO TRADITA SIT BONA; Et vtrùm sit essentialis, vel descriptiua.

CIRCA primum, Laurent. Valla, vt testantur Louanienses in hoc capite, quos citat Mas. hic sect. 1. q. 2. reiicit, & impugnat hanc definitionem. Contra quam sic potest obiici.

Primò: quia quidquid definitur, debet esse species, ex Arist. 7. Meta. text. 39. sed genus non est species, sed potius aliud prædicabile condistinctum ab specie: ergo genus non potest definiri.

Respondebis genus esse speciem vniuersalis, & hac ratione posse definiri.

¶ Sed contra: quia hæc definitio conuenit generi in quantum genus, sed genus in quantùm genus non est species: ergo non definitur genus in quantum species, & per consequens non potest definiri hac definitione.

Confirmatur: quia quod definitur debet constare genere, & differentia: sed generis non datur aliud genus: aliàs istius etiam daretur aliud genus, & sic in infinitum: ergo genus non potest definiri.

Secundò: quia tota hæc definitio conuenit definitioni, & tamẽ definitio non est genus; sicut nec vniuersale, vt supra dictum est: ergo conuenit aliis à definito. Probatur maior; quia definitio animalis, scilicet viuens sensibile, prædicatur de pluribus differentibus specie, nempè de homine, & equo, & prædicatur in eo quod quid. Nam quærenti quid est homo? sicut rectè respondemus: est animal; ita rectè etiam respondemus: est viuens sensibile.

Confirmatur: quia etiam ens prædicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quid: siquidem dicitur de homine, & equo in quæstione, quid res est, vt patet & tamen non est genus, vt testatur Arist. tertio Metaphys. cap. 3. ergo, &c. Et idem argumentum fit de anima respectu vegetatiuæ, sensitiuæ, & rationalis: ergo hæc definitio conuenit aliis à definito.

Tertiò: quia secundæ substantiæ, significant quale

quid, ex Aristotel, capite de substantia: sed genera sunt secundæ substantiæ, vt ibidem etiam docet Philosophus: ergo significant quale quid, & consequens, nec genus prædicatur in eo quod quid, nec per hoc differt à differentia.

Quarto; quia etiam differentia prædicatur in eo quod quid: ergo, dato quod hoc conueniat generi, adhuc nihil est in sua definitione, per quod distinguatur à differentia. Probatur antecedens; quia perfectiorem modum essendi consequitur perfectior modus prædicandi: sed differentia habet perfectiorem modum essendi, quàm genus: cum illa habeat rationem actus, istud verò rationem potentiæ; ergo perfectior modus prædicandi debetur differentiæ, quàm generi. Cum autem perfectius sit prædicari in quid, quàm in quale, planè videtur sequi, differentiam prædicari in quid.

11 Prima conclusio. Definitio generis à Porphyr. tradita, scilicet genus est, quod prædicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quid, recta est. Tradit eam Aristoteles eisdem verbis libro 1. Topicorum cap. 4. & lib. 4. cap. 1. & 2. & 5. Metaph. cap. 28. Quam etiam admittit D. Th. opusc. 48. tract. 1. cap. 2. & in secundo dist. 34. quæst. 1. artic. 2. ad 5. recipiuntque communiter Dialectici. Et meritò: nam hæc definitio non solum seruat communes leges bonæ definitionis; siquidem nihil habet superfluum, aut diminutum; & traditur per notiora definito: exprimitque aliud, quod habet rationem generis, & aliquid, quod est differentia; sed etiam seruat speciale leges diffiniendi concreta accidentalia: dum traditur per subiectum loco generis. Quæ omnia manifestè constabunt ex dicendis. Ergo vndequaque perfecta est prædicta definitioni. Vndè solùm restat verba eius explicare.

Et quidem primum illud relatiuum, *quod*, non esse idem quod vniuersale, aut aliud concretum superius ad genus; sed significare subiectum, seu naturam denominatam, quæ ponitur loco generis in hæc definitione; infra latè ostendemus. Cæteræ omnes particulæ ponuntur loco differentiæ, & exprimunt peculiarem modum, quod genus prædicatur de inferioribus, seu prædicabilitatem, quæ est propria passio generis. Quia tamen priores particulæ sunt manifestæ; vltima solùm est explicanda, scilicet, *in eo quod quid*, tam pro hac definitione, quàm pro definitionibus aliorum prædicabilium.

12 Quod vt fiat, notanda est distinctio horum relatiuorum, *quid*, & *quale*, prout ad præsens attinet. Nam ly, *quid*, est relatiuum substantiuum, seu absolutum; & ita significat per modum substantiæ, seu per se stantis: sed ly, *quale*, est relatiuum adiectiuum, seu connotatiuum, & ita significat per modum accidentis, seu alteri adiacentis. Ex quòd ad interrogationem, *quid est hoc*; respondemus nominibus substantiuis, videlicet generis, vel speciei: quia hæc sensum significant per modum substantiæ, & per se stantia. Ad quæstionem verò, *quale est hoc*; respondemus nominibus adiectiuis scilicet differentiæ, proprij, & accidentis: hæc enim tria significantur per modum accidentia, seu alteri adiacentia. Licet non eodem modo: nam differentia, qua ratione pertinet ad substantiam, seu essentiam rei, non omninò significatur, vt quale; & qua ratione exprimitur per modum alteri adiacentis, non omninò significatur, vt quid; & ideò dicimus differentiam significari, vt quale quid. Per quod denotatur differentiam, quantùm ad rem significatam, esse de substantia, seu essentia rei; ex modo tamen significandi sumi vt accidens, seu adiacens ipsi rei. At verò proprium, & accidens: quia tam quoad rem significantem, quàm quoad modum significandi sunt extra essentiam rei: ideò omnino significantur in quale.

Ex quo tandem fit genus, & speciem prædicari omnino in quid: proprium, & accidens omnino in quale: differentiam verò modio modo nempe in quale quid. De discrimine proprij & accidentis suo loco dicemus. De genere verò, & specie satis ex supra dictis constat. Cum enim genus sit quid essentialiter perfectibile, necessariò continet sub se plures species; & ita prædicatur in quid de pluribus differentibus species. Species verò, cum sit quid vltimo in essentia perfectum, & constitutum, non potest sub se continere plura essentialiter distincta, sed tantùm materialiter, & numericè; scilicet indiuidua; & sic prædicatur in quid de pluribus differentibus numero. Per quod non solùm remanet perspicua definitio generis, hîc a Porphyr. tradita; sed aliæ etiam, quas de aliis prædicabilibus tradit capitibus sequentibus. Videantur D. Th. opusc. 48. tract. 1. cap. 3. & 4. vbi tradit totam hanc doctrinam.

13 Ad argumenta respondetur. Ad primum, quòd quidquid definitur debet esse species, vt *quod* & denominatiuè, id est, debet esse talis natura, vt possit denominari à secunda intentione speciei: & hoc est, quod docet Arist. Et in hoc sensu genus verè est species, vt supra explicatum est. ¶ Nec contra hoc verget replica argumenti: nam etiam genus, inquantum genus, est *quod*, & denominatiuè species.

Ad confirmationem respondetur negando minorem. Quamuis enim solùm detur vnicum genus, vt *quo*, & essentialiter, nempè intentio constitutiua primi prædicabilis: naturæ tamen, seu gradus, qui denominantur ab hac intentione, sunt plures, & vnus potest esse genus respectu alterius: vt animal respectu hominis, viuens respectu animalis, & sic de aliis generibus subalternis, in quibus tamen non proceditur in infinitum, sed peruenitur ad supremum genus substantiæ, quod non potest propriè definiri: quia non habet supra se aliud genus, per quod definiatur. Et idem proportionabiliter contingit in secunda intentione generis, & aliis entibus rationis.

Ad secundum, simul cum confirmatione respondetur: *definitionem*, *ens*, aut alia analoga, & *animam*, aut alia incompleta, propterea non esse propriè genera; quia non sunt simpliciter vniuersalia: & ita formaliter loquendo, non excluduntur ab hac definitione, per particulas, quæ in ea habent rationem differentiæ; sed per illud relatiuum *quod*, positum loco generis. Significat enim genus, qua ratione est vniuersale, debere esse naturam quamdam simpliciter vnam & per consequens vniuocam, per quod excluditur analogum: completam, per quod excluditur pars & incomplexè significatam, per quod excluditur definitio, vt magis explicuimus supra disputatione 3.

14 Ad tertium respondetur, ex doctrina Diui Thomæ 7. Metaphysic. lect. 13. vbi explicat eadem verba Arist. quòd sicut omnis forma dicitur qualitas materiæ, quia in illa recipitur, & quasi sustentatur; ita etiam in quacumque propositione prædicatum dicitur qualitas subiecti, quatenus habet rationem formæ respectu illius, eique quodammodo adiacet. In quo generali sensu dixit Aristot. primas substantias significare hoc aliquid, secundas verò quale quid. Id est, primæ substantiæ (scilicet Indiuidua, seu supposita) semper habent rationem materiæ, & subiecti respectu secundarum: secundæ verò (scilicet genera & species) semper habent rationem formæ, & prædicari respectu primarum; quod non tollit, quominùs secundæ substantiæ prædicentur per modum per se stantis, seu in eo quod quid; sicut

in

in præsenti sumitur, per se patet.

Ad confirmationem respondetur differentiam habere quidem perfectiorem modum essendi, quàm genus secundùm se; non verò prout concipitur, & significatur à nobis: qui illam apprehendimus ad modum accidentis, seu qualitatis adiacentis: genus verò ad modum substantiæ, seu subiecti recipientis illam. Vnde, quia modus prædicandi sequitur modum essendi, non secundùm se, sed mediante modo cognoscendi, inde fit, genus habere perfectiorem modum prædicandi quam differentiam.

15. ¶ Superest secunda pars difficultatis, in qua Scot hîc qu. 14. & 15. & discipuli eius, quos sequitur Hurtado hîc disput. 4. sect. 1. existimant definitionem istam esse essentialem. Quorum fundamentum est: quia objectum formale huius tractatus non est vniuersale, sed prædicabile: ergo hîc consideratur genus formaliter quatenus est prædicabile. Cùm autem genus quatenus prædicabile definiatur essentialiter per prædicationem, quæ est proprius actus prædicabilitatis, planè videtur sequi definitionem istam esse essentialem.

Secunda conclusio. Hæc definitio non est essentialis, sed descriptiua. Ita docent Porphyr. in hoc cap Boet. Albertus tract. 3. prædicabilium cap. 34. & D. Thom. opusc. 48 tract. 1. cap. 2. quem sequuntur Sotus quæst. vnica huius cap §. vltimo. Tolet. quæst. 5. Massect. 1. quæst. 4. Rub. quæst. 4. & plures alij, quos refert, & sequitur Gallego hîc controuersia 13. ¶ Ratio est manifesta ex disputatione præcedenti: nam prædicabilitas de pluribus est passio vniuersalis vt sic: siquidem ex eo quòd vniuersale sit in pluribus, nascitur quòd de illis prædicetur: ergo talis prædicabilitas, scilicet de pluribus differentibus specie in quid, erit passio talis vniuersalis, nempè generis. Et per consequens definitio, quæ traditur per illam erit descriptiua. Nec in hoc oportet ampliùs immorari.

Ad argumentum respondetur falso niti fundamento: non enim prædicabile, sed vniuersale est obiectum huius libri, vt diximus in procemio Porphyr. & docet D. Thom. opusc. citato. Ratio est manifesta: nam vniuersale, & prædicabile considerantur per se in hoc libro, & illud se habet tanquam essentia; istud verò tanquam propria passio: ergo in hoc libro agitur de vniuersali tanquam de obiecto, de prædicabili verò, tanquam de passione, quæ de tali obiecto demonstratur. Quæ autem sit propria, & essentialis definitio generis, tam in concreto, quàm in abstractu, explicari non potest, nisi præmissa difficultate sequenti.

QVÆSTIO. II.

QVOMODO DEFINIANTVR, TAM IN concreta, quàm abstracta accidentium.

16. AD rectè formandam definitionem generis; & aliorum prædicabilium, pluráque alia, quæ inde dependet, cognoscenda, præmittere oportuit hanc quæstionem. In qua, relictis variis sententiis, proponenda, est & ex professo explicanda ars definiendi accidentia, quam Aristot. & D. Thom. tradiderunt, & perpetuò obseruarunt. Vt enim benè inquit Arist. 6. Metaph. text. 5. *Oportet, vt non lateat, quomodo ipsum quid erat esse, & ratio sit: nam absque hoc quærere, nihil est facere.* Id est oportet scire, quomodò definiendum sit, hoc enim ignorato, aliud quærere est nihil facere.

¶ Pro huius ergo explicatione omnino recolenda est doctrina, quam ex eodem Aristotel. & D. Thom tradimus disputatione præcedenti nu. 16. vbi ostendimus concreta, & abstracta accidentium eandem prorsus rem significare, solùmque distingui ex parte modi significandi, quatenus abstractum significat formam quasi per se stantem, & ab alio separatam, & ex consequenti puram, & impermixtam: concretum verò significat eandem formam quasi alteri adiacentem, & per consequens connotat subiectum, tanquam id, cui inhæret forma, & in quo exercetur effectus formalis eius, vt magis explicuimus loco citato.

17 Ex qua doctrina plura inferuntur ad præsentem quæstionem omnino necessaria. Primò enim sequitur, quòd concretum licet quoad rem significatam sit ens per se, sicut abstractum; ex modo tamen significandi sumitur vt ens per accidens, & de illo loquimur, vt de ente per accidens. Cuius ratio est, quam ex D Tho. tetigimus loco citato: quia, scilicet, nomina non significant res absolutè, & secundùm se: *Nec modus significandi* (inquit D. Thom. 7 Metaphys. lect. 11.) *consequitur immediatè modum essendi rerum, sed mediante modo intelligendi: quia intellectus sunt similitudines rerum; voces autem intellectuum, vt dicitur* 1. *Perher.* Vnde in ipsis nominibus modus significandi potior, & immediatior est, quàm res significata, plusquam ad illum attendimus; & propter ea de concretis accidentalibus loquimur ac de entibus per accidens. Quod non contingit in abstractis: quia tam quoad rem significatam, quam quoad modum significandi sunt entia per se, vt explicatum est.

Secundò sequitur, accidentia in abstracto tantùm significata posse propriè, & rigorosè definiri. His enim tantùm attribuit intellectus intentiones generum, & specierum, vt optimè notauit D. Thom. de ente, & essentia, cap. 7. & opusc. 42. capit. 19. ¶ Ratio autem ex dictis est manifesta. Cum enim definiamus res, vt nominibus significantur: ad hoc quòd aliquid possit propriè definiri, non solùm requiritur, quòd in se sit ens per se; sed etiam quòd significetur per modum entis per se. Quod tamen non habent concreta accidentium, sed eorum abstracta, vt vidimus: ergo hæc tantùm possunt propriè definiri.

18 Cæterùm, quia concreta ista non omninò sunt entia per accidens, sicut est aceruus lapidum, aut alia huiusmodi ideò non omnino excluduntur à definitione, sed possunt, & solent quodammodo definiri. Et ita Arist sæpè ea definit, vt patet in definitionibus vniuersalis, quas supra ex ipso retulimus; per quem etiam modum Porphyr definiuit hæc quinque prædicabilia. Et tandem D. Th. ex eodem Arist. sæpè tradit modum definiendi huiusmodi concreta, vt postea videbimus: ergo possunt aliquo modo definiri.

De huiusmodi tamen definitionibus idem semper debet esse iudicium, ac de eorum definitis: ita vt quemadmodum concreta accidentium ex modo significandi censentur entia per accidens, nec suscipiunt denominationem generis, aut speciei, nec ponuntur in lineis prædicamentorum, nisi per reductionem, vt inquit D. Th. locis citatis, inquantùm, scilicet, reducuntur ad sua abstracta: eodem prorsus modo, definitiones accidentium in concreto, prout sic, non censentur simpliciter, & absolutè definitiones, nec in eis inueniuntur propriæ, & rigorosæ definitionis conditiones, vt postea videbimus; sed sunt definitiones per reductionem, inquantùm, scilicet, reducuntur ad definitiones abstractorum quæ seruant leges propriæ & rigorosæ definitionis.

19. ¶ Hæc autem doctrina eò magis notanda est, quò plures propter eius considerationem in arte definiendi accidentia hallucinantur, nec penetrant definitiones, quas de his prædicabilibus tradit

Porphyr.

Porphyr. aliasque plures, quas de concretis accidentium, tam realium, quam rationis, tradit sæpè Aristot. Vt ergo doctrina hæc plenius percipiatur, aptum exemplum habemus libro. 5. institutionum capite 6. vbi de reductione syllogismorum imperfectorum ad perfectos egimus. Quemadmodùm enim syllogismus imperfectus non omnino excluditur à ratione syllogismi, quamuis non ita immediatè, et à se habeat vim inferendi conclusionem, sed virtute syllogismi perfecti, quem in se quodammodò imbibit, et ad quem si reducatur facta aliqua conuersione, aut transpositione præmissarum, fit syllogismus perfectus, vt ibidem explicuimus: ita similiter definitio concreti non omnino excluditur à vera ratione definitionis, quamuis non ita immediatè, aut à se habeat explicare essentiam, sed ratione definitionis abstracti, quam in se virtualiter continet, et ad quam reduci potest, facta transpositione terminorum. Vt enim postea explicabimus, ex iisdem terminis, qui ponuntur in definitione concreti, formatur definitio abstracti transmutando illos: ita vt terminus, qui in vna definitione habebat locum generis, in alia habeat locum differentiæ, et econtrà. Quod pro nunc sufficiat explicare exemplo ab Arist. et D. Th. toties repetito: *simum* enim definitur quòd sit *nasus curuus*. Vbi *nasus* ponitur loco generis, et *curuitas* loco differentiæ: *simitas* verò definitur, quòd sit *curuitas nasi*, vbi *curuitas* ponitur loco generis, et *nasus* loco differentiæ.

20. In quibus definitionibus perspicimus imperfectionem vnius, et perfectionem alterius; si aduertamus, quòd in definitione concreti, scilicet, *simi*, ponuntur in recta res diuersorum prædicamentorum; siquidem *nasus* significat substantiam, et *curuitas* qualitatem; quod tamen est contra rationem perfectæ definitionis, in qua (si sit essentialis, de qua nunc loquimur) genus, et differentia necessariò pertinent ad idem prædicamentum, vt de se patet. Qua imperfectione caret diffinitio abstracti, nempè *simitatis*; quamuis enim ibi subiectum, scilicet, *nasus*, ponatur loco differentiæ: ponitur tamen in obliquo; vt detur intelligi subiectum non esse propriam differentiam simitatis, sed id, vnde sumitur propria eius differentia; seu per ordinem ad quod, constituitur in ratione simitatis. Vnde talis differentia significata per subiectum in obliquo positum, est intra idem prædicamentum cum suo genere, scilicet *curuitate*, et sic ex vtroque constituitur perfecta definitio simitatis.

Maneat ergo ex hactenus dictis, quòd sic concretum, et abstractum in re significata nullatenus differunt; sed tantùm ex modo significandi; sic eorum diffinitiones in re definita omnino conueniunt, eandemque rem explicant; differunt tamen tanquam perfectum, et imperfectum in modo definiendi, et explicandi talem rem. Quando enim definitum significatur in abstracto, aptum est, vt illi assignetur genus, et differentia intra proprium prædicamentum, et sic perfectè diffiniatur. Quando verò significatur in concreto: quia habet modum entis per accidens, solùm potest habere imperfectam diffinitionem. Quæ ideò traditur per terminos diuersorum prædicamentorum: quia in huiusmodi diffinitionibus sic explicatur ipsa natura accidentis, vt simul etiam ostendatur, id, in quo exercetur definitio, seu effectus formalis accidentis, nempè subiectum, quod pertinet ad diuersum prædicamentum, vt patet.

21 ¶ His circa definitiones accidentium generaliter, sed necessariò, prælibatis; specialiter inuestigandæ sunt leges ad illa tam in concreto, quàm abstracto definienda Circa quod Arist. lib. 7. Metaphys. text. 4. iuxta translationem antiquam sic ait: *Substantia omnium primum est ratione, et notitia, et tempore. Ratione: quia necesse est vniuscuiusque ratione, substantiæ rationem esse, etc.* Quæ verba exponens D. Thom. lect. 1. inquit: *Substantia est prima inter omnia entia secundùm definitionem, et secundùm cognitionem, et secundùm tempus. Quòd sit prima secundùm definitionem, patet: quia in definitione cuiuslibet accidentis, oportet ponere definitionem substantiæ: sicut enim in definitione simi ponitur nasus, ita in definitione cuiuslibet accidentis ponitur proprium eius subiectum.* Cuius rationem ex eodem Aristotel. reddit infrà lect. 4. *Quia substantia, quæ habet quidditatem absolutam non dependet in sua quidditate ex alio; ita vt oporteat exteriorem essentiam in eius definitione poni. Accidentia verò non habent esse, nisi per hoc, quod insunt subiecto. Et ideo eorum quidditas est dependens à subiecto; et per hoc, oportet, quòd subiectum in definitione accidentis ponatur, quandoque quidem in recto, quandoque verò in obliquo. In recto quidem, quando accidens significatur in concretione ad subiectum: vt cùm dico, simum est nasus concauus.* Vbi prosequitur doctrinam suprà insinuatam.

Quam adhuc magis explicat de Sensu, et sensato lect. 6. vbi Aristotel. iuxta hanc legem inuestigat definitionem coloris, quod vt explicet Diu. Thom. subdit: *Est autem considerandum quòd semper oportet, subiectum ponere in definitione accidentis: vt dicitur 7. Metaphysica. Differenter tamen: nam si accidens definiatur in abstracto, subiectum ponitur loco differentiæ: id autem quod pertinet ad genus accidentis ponitur loco generis: vt cùm dicitur, simitas est curuitas nasi. Cùm autem accidens definitur in concreto, è conuerso subiectum ponitur loco generis: sicut cùm dicitur, simum est nasus curuus. Quia ergo hic color definiendus est in abstracto, primò incipit inuestigare id, quod est essentialiter ipse color.* Idem repetit opuscul. 46. capit. 5. et opuscul. 42. cap. 19. et quæstione 3. de veritate articul. 7. ad 2.

22 Quæ autem sit huius inuersionis ratio, et quare in definitione concreti subiectum ponatur vt genus; in definitione verò abstracti vt differentia, ostendit eleganter Angel. Doctor. 1. 2. quæstio. 53. articul. 2. ad 3. ratione desumpta ex diuerso modo significandi vtriusque suprà explicato, in hunc modum: *Quocumque modo significetur accidens, habet dependentiam ad subiectum, secundùm suam rationem. Aliter tamen, et aliter: nam accidens significatum in abstracto importat habitudinem ad subiectum, quæ incipit ab accidenti, et terminatur ad subiectum: nam albedo dicitur, qua aliquid est album: et ideò in definitione accidentis in abstracto non ponitur subiectum quasi prima pars definitionis, quæ est genus: sed quasi secunda, quæ est differentia: dicimus enim, quòd simitas est curuitas nasi. Sed in concretis incipit, habitudo à subiecto, et terminatur ad accidens: dicitur enim album, quod habet albedinem Propter quod in definitione huiusmodi accidentis, ponitur subiectum tanquam genus, quod est prima pars definitionis: dicimus enim quod simus est nasus curuus.*

Aliam rationem huius veritatis adducit S. Doctor loco citato, ex 7. Metaphysic. vbi post verba iam adducta subdit. *Nasus ponitur in definitione simi tanquam genus, ad designandum, quod accidentia non habent subsistentiam nisi ex subiecto.* Cùm enim genus in quacumque definitione significetur vt per se stans, et omnino in *quid*, differentia verò vt quid illi adiacens, seu in *quale quid*, concretum autem ex modo significandi (qui in omnibus potior est) supponat pro subiecto, quod substat formæ significatæ; inde est, quòd in definitione concreti debet poni subiectum vt per se stans, et substans formæ significatæ, et per consequens vt genus; sic enim designatur quod

acciden-

accidentia non subsistunt nisi ratione subiecti.

Tertiam tandem rationem ponit D. Th. c. vltimo de ente & essentia. Vbi loquens de accidentibus ait: *E contrario esset, si eorum definitio sumeretur in concreto: sic enim subiectum poneretur sicut genus: quia tunc definirentur per modum substantiarum compositarum, in quibus ratio generis sumitur à materia.* Vbi D. Tho. eo quòd concreta ex modo significandi censeantur composita ex subiecto, & accidenti, vt supra explicuimus, infert, definienda esse ad eum modum, quo definiuntur substantiæ compositæ, seu corporeæ, in quibus, vt infra ostendemus, genus sumitur à materia, cuius vicem gerit subiectum in accidentibus. Sed huius rationis vis ex ibi dicendis meliùs percipietur.

4, ¶ Ex his omnibus perspicua remanet ars definiendi accidentia, & generalis regula pro vtroque genere definitionum. Quod scilicet, tunc propriè, perfectè, & essentialiter definitur accidens in abstracto, quando ponitur pro genere prædicatum, seu gradus superior, qui inuenitur in essentia talis accidentis, & loco differentiæ proprium eius subiectum in obliquo significatum. Tunc verò accidens in concreto propriè, & essentialiter (eo modo quo definiri posse diximus) definitur, si econtrà, loco generis ponatur proprium eius subiectum in recto, & loco differentiæ gradus ille superior in recto, & adiectiuè significatus; vt in exemplo toties à Diu. Thom. repetito constat.

Quare tunc melius definiens quæcumque accidentia, quando iuxta hanc regulam, quoad fieri possit, eorum definitiones texuerimus. Atque consequenter altius penetrabimus definitiones ab Aristot. Porphyr. & D. Thom. traditas, quando iuxta regulam ab ipsis præscriptam illas expenderimus. Nec in hoc est amplius immorandum. Videri tamen possunt Comment. & Metaph. Comment. 17. Sonc. ib. q. 6. qui optimè explicant hanc Aristot. & D. Th. doctrinam. Quibus etiam consentiunt Caiet. de ente, & essentia, cap. 7. quæst. 15. in fine, Ferrar. 1. contra gentes, cap. 30. & lib. 3. cap. 7 Zanardus 7. Metaphysic. q. 3. Scotus in 4. dist. 12. & Cantetus in prædicabilibus cap. de accidenti, vbi addit: sic semper definisse antiquiores Philosophos.

24 ¶ Hic oportebat explicare, quid intelligatur per subiectum proprium accidentis; an scilicet sola substantia: an verò aliquid aliud. Si enim solam substantiam appellamus subiectum, nullo modo poni poterit pro differentia alicuius accidentis: cùm sit commune omnium subiectum. Iam verò si intelligitur aliquid aliud cuilibet accidenti correspondens, incredibile videtur omne accidens habere proprium subiectum, à subiecto alterius accidentis distinctum; ex quo ambigua satis, & difficilis redditur regula statuta. Sed de hoc commodiori loco acturi sumus infra q. 6. generaliter inuestigantes, à quo sumatur genus, & differentia, & de accidenti explicantes differentiam inter propriam passionem, & accidens commune.

Interim tenendum est vt certum, cuilibet accidenti correspondere proprium subiectum, seu principium à quo causetur; sicut est certum omne accidens dependere à substantia. ¶ Et ratio Metaphysica est: quia actus, & potentia ita mutuè, & essentialiter sibi correspondent vt repugnet in rebus naturalibus dari aliquam potentiam, quæ per se non respiciat aliquem actum, per quem constituatur, & definiatur. Vt sumitur ex Arist. 9. Metaph. text. 13. & probat optimè contra Scotum, Caiet. tom. 3. opuscul. tract. 3. q. 1. ergo econtrà similiter repugnabit dari aliquem actum in rebus naturalibus, cui per se non correspondeat aliqua potentia, per ordinem ad quam cognoscatur, & definiatur. Sed omne accidens est actus quidam secundùm quid, vt patet: ergo vnicuique etiam suo modo correspondebit propria potentia, seu subiectum per quod definiatur.

25 Confirmatur: quia nullum potest dare accidens naturale, quod ab aliquo gradu generico, specifico, vel indiuiduali substantiæ non procedat; ergo quodlibet accidens habet intra substantiam causam adæquatam sui. Eadem autem est causa efficiens, & materialis accidentis: ergo sicut habet causam adæquatam à qua emanet; ita etiam habebit adæquatam materiam seu subiectum in quo sit. Quòd si ab eodem gradu substantiæ, plura accidentia sæpè oriantur, semper id fiet cum aliquo ordine, & dependentia. Vnde sicut substantia simul cum primo accidenti habet rationem principij adæquati respectu secundi accidentis; ita etiam habet rationem proprij subiecti. Ex quo tandem fit quodlibet accidens habere proprium subiectum, per quòd possit definiri. Per quod patet ad rationem dubitandi.

Quia tamen propria principia accidentium non semper sunt nobis nota; imò sæpiùs ea ignoramus; inde fit vt non semper possimus dictam regulam obseruare in definitionibus accidentium, sed cogamur aliunde quærere eorum differentias, scilicet ex effectibus, vel proprietatibus eorum. Quod etiam notauit D. Th. loco citato de ente, & essentia, vbi post verba adducta subdit: *Sed quia propria principia accidentium non semper sunt manifesta; ideo quandoque sumimus differentias accidentium ex eorum effectibus. Sicut congregatiuum & disgregatiuum, dicuntur differentiæ coloris: quæ causantur ex abundantia, vel paucitate lucis, ex qua diuersæ species coloris causantur.* Hæc tamen ignorantia nostra, non præiudicat veritati generalis regulæ, imò etiam ampliùs eos firmat, vt de se patet.

26. ¶ Contra illam, tamen est difficile argumentum: quia genus in qualibet definitione est, id, in quod definitum conuenit cum aliis, differentia verò, per quod differt ab illis: sed impossibile est in eadem re definitum conuenire cum alijs, & differre ab illis; ergo impossibile est, quòd tam gradus superior, quam etiam subiectum, ponantur vt genus in vna definitione; & vt differentia in alia. Si enim *curuitas*, verbi gratia, est quid superius respectu *simitatis*, vtpotè quæ comprehendit sub se alias curuitates: & propterea ponitur, vt genus in definitione simitatis: ergo fieri non potest, quòd in definitione *simi*, ponatur loco differentiæ. Et idem argumentum fit de subiecto, scilicet naso, vt consideranti patebit.

Hoc argumentum primo aspectu apparet difficile, & habet proculdubio vim apud eos, qui concedunt concreta accidentia esse propriè genera, & species, posséque propriè definiri. Sed in contraria doctrina Diu. Thom. quam supr. num. 17. statuimus, facilè respondetur, quod quia definitio abstracti est propriè, & simpliciter definitio, ideò in ea ponitur pro genere, quod propriè est genus definiti, & pro differentia, quod propriè est differentia eius, & ita seruantur ibi leges perfectæ, & rigorosæ definitionis. At verò in definitione concreti, cum secundùm quid tantùm, & impropriè sit definitio, sufficit poni, quæ secundùm quid, & impropriè habent rationem generis, & differentiæ. Non autem repugnat, vt id quod in vna definitione est simpliciter differentia, in alia sit secundùm quid genus, & econtrà, respectu diuersarum rerum. Cuius ratio est: quia potest, & solet contingere, vt id, quod in vna coordinatione, aut diuisione est superius, & diuisum respectu aliquorum, in alia coordinatione, aut diuisione sit inferius, & membrum diuidens respectu vnius illorum; vt patet manifesto exemplo. Quando enim diuisione accidentis in

in subiecta, diuiditur album in hominem, & equum, ibi *album* est diuisum, & superius ad hominem, & equum, quæ sunt membra diuidentia: si verò econuersà, diuisione subiecti in accidentia, diuidatur homo in album, & nigrum; iam *homo* fit diuisum, & superius respectu albi: & ideò quamuis *album* secundùm se latiùs pateat, quàm homo, tamen formaliter, vt est membrum diuidens, in hac diuisione, non extenditur vltra diuisum; & sic potest esse differentia per quam homines albi distinguantur à nigris. Sicut etiam in prima diuisione, quamuis *homo* secundùm se sit quid commune albis, & nigris; tamen formaliter vt est membrum diuidens respectu *albi*, non extenditur vltrà illud: & consequenter, prout sic solùm distinguitur ab equo albo.

27. Ad hunc ergo modum contingit in his definitionibus: quando enim definitur accidens in abstracto, conuenientia fit cum rebus eiusdem generis: & ita potest poni pro genere, quod propriè, & simpliciter est genus; & pro differentia, quod propriè est differentia intra illud genus, vt patet quando definitur simitas, quòd sit curuitas nasi: tunc enim *simitas*, conuenit *in curuitate*, cum figuris eiusdem generis, scilicet, cum *gibbositate*, *crispitudine*, similibus; differt verò ab illis, per hoc quòd ipsa est curuitas talis partis, scilicet *nasi*, aliæ verò sunt curuitates, *scapillarum*, *& capillorum*. Sed quando definitur accidens in concreto, conuenientia fit per aliam lineam, nempè cum rebus diuersi generis, in hoc tantùm quòd insunt eidem subiecto: & ita pro genere ponitur ipsum subiectum, in quo conueniunt, & pro differantia id, quod pertinet ad proprium genus vniuscuiusque, vt patet quando definitur *simum*, tunc enim *simitas* conuenit cum *rectitudine*, aut *aquilinitate*, quæ sunt figuræ diuersi generis, in hoc quòd insunt eidem subiecto, scilicet, *naso*, & distinguitur per id, quod pertinet ad proprium genus, scilicet, per curuitatem aut rectitudinem: & ita definitur rectè simum per nasum loco generis, & per curuitatem loco differentiæ.

DVBIVM APPENDIX.

An accidens in concreto, rectè etiam definiatur per concretum superius loco generis.

28. PRæsens dubium præcipuè procedit, quando ignoratur proprium subiectum accidentis, & definitur per suum effectum formalem, aut passionem. Et ita inquirimus: an sicut hæc est exacta definitio albedinis, *Albedo est color disgregatiuus visus*: ita etiam sit hæc, *Album est coloratum disgregatiuum visus*.

Quidam Doctores moderni censent non solùm istam definitionem esse exactam, sed etiam perfectiorem illa, quæ traditur per subiectum.

Quod probant primò: quia connotatiuum tantùm significat formam, licet connotet subiectum: ergo in eius definitione potiùs seruandus est modus, quo forma ipsa in abstracto definitur, seruata semper connotatione, Sed forma in abstracto definitur per suum genus: (albedo enim per colorem definitur, non per corpus) ergo connotatiuum nempe album potiùs debet definiri per connotatiuum, genericum, scilicet coloratum.

Secundò: quia hæc est perfecta definitio albedinis, albedo est color disgregatiuus visus: ergo hæc erit perfecta definitio albi, album est coloratum disgregatiuum visus. Probatur consequentia: quia sicut se habet genus in abstracto ad formam in abstracto definitam: ita genus in concreto ad formam in concreto.

Tertiò quia aliquando subiectum accidentis non est vniuocum: ergo saltim tunc non poterit accidens definiri per illud loco generis. Antecedens patet in natura, quæ est subiectum genereitatis, & aliarum intentionum, sub qua comprehenduntur naturæ reales, & rationis, & omnia prædicamenta, quibus tamen nihil potest dari commune vniuocum.

29 Vera tamen resolutio est, quòd seruata proprietate concreti accidentalis, & proprio modo significandi, & definiendi, quem exigit, quatenus tale est, nunquam rectè definitur per concretum, seu connotatiuum superius loco generis. Vnde quando proprium subiectum accidentis non est notum, & ideò definitur per suum effectum formalem, aut passionem, ponendum est pro genere subiectum concreti superioris, & non ipsum concretum superius. V. G. supponamus subiectum coloris esse perspicuum: & proprium subiectum albedinis non esse nobis notum, & ideo definiendam esse per eius effectum, nempe disgregare visum: tunc quidem asserimus hanc esse exactam definitionem albi: *Album est perspicuum disgregatiuum visus*, non autem istam, *album est coloratum disgregatiuum visus*.

Fundamentum planè constat ex dictis: cum enim subiectum necessariò debeat intrare definitionem accidentis, vt ex Arist. & D. Tho. vidimus: aliunde autem in definitione concreti non possit poni loco differentiæ, manifestum fit debere poni pro genere.

¶ Præterquam quod iam idem esset modus significandi, & definiendi concreti, & abstracti, & vtriusque definitio esset æquè perfecta in ratione definitionis, & vtrumque æquè propriè collocaretur in prædicamento; quæ omnia aliena sunt à vera doctrina D. Thomæ.

¶ Adde connotatiuum, quando prædicatur vt tale, semper significari, & prædicari, in *quale*: ergo non potest in definitione habere locum generis, cuius proprium est prædicari omnino in *quid*.

30. Tandem id conuincit modus definiendi, quem perpetuò obseruauit Arist. vt patet in definitionibus vniuersalium, quas ex ipso adduximus sup. disp. 3. num. 47 in quarum nulla, posuit pro genere, *vnum*, aut simile concretum superius, sed relatiuum illud *quod* exprimens naturam, seu subiectum. Quod etiam obseruauit 5. Metaph. definiens, *diuersum*, *differens*, *simile*, *contrarium*, *quantum terminum*, *totum*, & similia concreta: & lib. 1. Top. definiens, *genus*, *proprium*, & *accidens*, à quo acceperunt istum modum definiendi Porphyr. D. Th. & quotquot rectè calluerunt artem definiendi: ergo aliter sentientes non sunt audiendi in Scola Aristot. & D. Thomæ.

Diximus; *Seruata proprietate concreti, & proprio modo significandi, quem exigit, &c.* Quia si concretum non sumatur propriè, vt concretum est, sed tantùm attendatur in eo res significata, tunc sicut remanet per quod distinguatur ab astracto; ita eadem erit vtriusque definitio, & per consequens erit dicere: albedo est color disgregatiuus visus: & album est coloratum disgregatiuum visus. Sed hoc est abuti terminis, & omnia confundere, vt per se patet.

31. Ad argumenta respondetur. Ad primum, quod licet connotatiuum significet solam formam, sicut abstractum; in modo tamen illam significandi valdè differunt, & quodammodo opponuntur, vt ex D. Thoma vidimus nu. 21. Quare cum definitio concreti non solùm correspondeat rei significatæ, sed etiam proprio modo significandi eius: manifestum fit non posse eodem modo vtrumque definiri. Vnde

argumentum

argumentum potiùs probat oppositum; nam eo ipso quòd in definitione debeat reperiri connotatio, cum hæc non sit in definitione abstracti, debent diuerso modo definiri.

§ Ad hæc: argumentum se ipsum destruit: si enim in definitione concreti, non solùm explicatur forma, sed etiam connotatio eius: ergo necessariò debet poni in definitione subiectum. Repugnat enim quòd explicetur connotatio, aut res connotans quatenus talis absque re connotata, quæ in præsenti est subiectum.

Ad secundum negatur consequentia: imo potiùs cum Arist. & D. Th. inferendum erat oppositum: siquidem contrario modo debet procedi in vtraque definitione. Ad probationem negatur paritas: cum enim res definiantur secundùm quod significantur nominibus, & modus significandi concreti, & abstracti sit valdè diuersus, & oppositus, quamuis res significata sit eadem: inde est, vt modus illa definiendi debeat esse diuersus, & oppositus.

32 Ad tertium respondetur non esse necessarium, quod subiectum ponendum loco generis in definitionibus generis, & aliarum intentionum, sit vnicum. Et explicabimus infra quæstione quarta.

§ Tandem, antequam ad definitionem generis, vnde egressi sumus, reuertamur; vt primum principium statuendum est de secundis intentionibus proportionabili modo philosophandum esse, ac de accidentibus realibus: habent enim se respectu rerum, quas denominant, ad modum accidentium: per quem etiam modum de illis definitiones tradimus, fingimus diuisiones, & argumentationes fabricamus. Qua regula sublata, auferre etiam oportet totius Logicæ principia; & ex consequenti scientias. Quare eadem erit differentia inter abstracta, & concreta secundarum intentionum; eodémque modo eorum definitiones inuestigabuntur; sicut in accidentibus realibus. Iuxta quam regulam Arist. lib. 1. Perihet. definiuit, *orationem, nomen, verbum*, & alias huiusmodi intentiones. De quo videri potest D. Th. ibidem lect. 4. circa definitionem nominis.

QVÆSTIO III.

Quod sit definitum in definitione generis, & generaliter in definitionibus aliorum prædicabilium, quando definiuntur in concreto.

33. Qvamuis ea dictis difficultate præcedenti, fa-cilè solui posset quæstio præsens: vt tamen aliorum sententias discutiamus, eam oportet pertractare. Quam Dialectici monent circa definitionem generis vt inde applicetur doctrina aliis prædicabilibus; imò & aliis concretis accidentalibus, quibus generalis est.

Vt autem status difficultatis explicetur, notandum est cum nostro Did. à Iesu hîc dist. 6. qu. 1. in genere quinque posse considerari. Primum est ipsa natura denominata, secundùm suam entitatem realem. Secundum est genereitas ipsa, seu secunda intentio secundùm se. Tertium est aggregatum, seu compositum ex vtraque: ita vt tam naturam, quàm intentionem ex æquo includat. Quartum est ipsa natura non secundùm se sed vt connotat intentionem: ita vt natura principaliter, & quasi in recto sumatur, secunda verò intentio solùm in obliquo, & de connotato. Quintum tandem è contra est ipsa secunda intentio, non secundùm se, sed vt connotat naturam: ita vt intentio principaliter, & in recto sumatur; natura verò solùm in obliquo, & de connotato.

34. Vt ergo certa ab incertis separemus, certum in primis debet esse, naturam denominatam, verbi gratia, *animal*, secundùm suam entitatem realem non esse definitum in definitione generis. Cuius ratio est euidens: quia iam propria definitio conueniret accidentaliter suo definito; quod est contra lumen ipsum rationis; siquidem nihil est alicui magis intrinsecum, & essentiale, quàm sua propria definitio. § Quod autem id sequatur, patet: quia sicut hæ prædicationes, *animal est genus, homo est species*, similes sunt accidentales, & in materia contingenti: ita etiam istæ, *animal prædicatur de pluribus differentibus specie: homo prædicatur de pluribus differentibus numero, &c.* in quibus tamen prædicationibus prædicatur definitio generis, & aliorum prædicabilium de natura secundùm suam entitatem, vt patet: ergo si natura prout sic esset definitum, iam definitio conueniret contingenter suo definito.

Secundò etiam certum est, secundam intentionem generis secundùm se, & vt præscindit à natura, non esse definitum in hac definit. § Ratio est: quia 2. intentio generis prout sic necessariò significatur in abstracto, vt patet: sed forma in abstracto significata non potest esse definitum eo definit in concreti: siquidem neque concretum, neque definitio eius prædicantur de suo abstracto, vt diximus disp. præced. ergo 2. intentio generis secundùm se, vt præscindit à natura, non potest esse definitum in definit. eius. Vnde solùm restat difficultas de aliis tribus acceptionibus generis, iuxta quas sunt variæ sententiæ.

35. Prima asserit definitum esse aggregatum, seu compositum ex natura, & secunda intentione; ita vt vtrumque directè definiatur, scilicet natura vt *quod*; & secunda intentio vt *quo*. Sic defendit Caber. hîc tract. 3. disp. 2. dub. 1. & videtur esse mens Rubij cap. de Genere q. 2. quatenus ait; completum definitum huius definitionis coalescere ex vtroque, scilicet ex natura, & ex secunda intentione, tanquam ex subiecto, & forma.

Probatur primò hæc sententia ex dicto illo Auicen. quod Logica tractat de secundis intentionibus adiunctis primis: ergo coniunctum, seu compositum ex prima, & secundis intentionibus erit definitum, quod Logica explicat per hanc definitionem.

Secundò: quia illud definitum in aliqua definitione, cui per se conuenit talis definitio, & cum quo reciprocatur: sed compositum ex natura, & secunda intentione est huiusmodi: ergo est definitum in definitione generis.

Prob. minor: quia secundæ intentioni generis essentialiter conuenit esse id *quo*, seu ratione cuius natura prædicatur de pluribus, & naturæ prout denominatur à secunda intentione essentialiter conuenit esse id *quod* prædicatur: ergo vtrumque directè, & per se definitur, natura vt *quod*; intentio verò vt *quo*.

36. Secunda sententia asserit definitum esse naturam, vt connotat secundam intentionem; ita vt principaliter, & in recto definiatur ipsa natura: secunda verò intentio quasi de connotato, & in obliquo. Hæc videtur esse sententia Toleti, & aliorum, quos citat Omnia q. 1. vniuersalium art. 1 quam nouissimè defendit Raphaël de Auersa qu. 8. Logic. sect. 2.

§ Potéstque probari 1. quia Porph. in hoc cap. & Arist. 1. Top. c. 4. post traditam definitionem generis, statim subiungunt, *vt animal, &c.* ergo ipsa natura est, quæ principaliter, & in recto definitur.

Secundò: quia natura vt subiicitur intentioni, & nō intentio ipsa est, quæ prædicatur de plurib. differentibus specie: ergo natura vt in obliquo cōnotat intētionem, non verò intentio ipsa in recto est definitū in hac definitione. Consequētia patet. Antecedens verò probatur: quia secunda intentio non prædicatur de multis, sed solum est ratio quare natura prædicetur.

Tertiò

Tertiò: concretum accidentale supponi pro subiecto: ergo genus supponi pro natura: ergo natura est, quæ definitur. Consequentiæ videntur notæ. Antecedens verò probatur: quia actiones, & passiones non tribuuntur formis, sed suppositis; albedo enim non disgregat visum, sed album: nec forma generatur, sed compositum.

37. Tertia sententia docet definitum in definitione generis esse secundam intentionem, vt connotat naturam, seu in concreto significatam; ita vt ipsa secunda intentio sit res definita, natura verò connotetur ex modo definiendi. Sic docent communiter Thomist. Caiet. in hoc cap. de Ente & Essentia cap. 9. Araux. lib. 3. Metaph. qu. 4. art. 2. Sot in hoc c. q. vni. concl. 1. Sanch. li. 4. q. 3 noster Didac. à Iesu dist. 6. q. 1. Galleg. controuer. 12. & plures alij, quos adducit, & sequitur Mas. hic sect. 1. q. 3.

In explicatione autem huius sententiæ variant aliquo modo Thomistæ: nam Caiet. Sanch. & Mas. asserere videntur, ipsam entitatem secundæ intentionis esse definitum *quod*: cui consequenter, vt *quod*, conuenit prædicari de pluribus differentibus specie, quod ad longum explicat Sanch. Hunc tamen modum dicendi reiicit inter alios Sot vbi sup. concl. adocens quòd sicut quando album definitur esse disgregatiuum visus, licet res, quæ definitur, sit albedo, non tamen definitur tanquam quod disgregat, sed tanquam ratio disgregandi; ita similiter in definitione generis, licet res, quæ definitur sit ipsa entitas secundæ intentionis, non tamen definitur tanquam id, quod prædicatur, tanquam ratio quare naturæ prædicentur, vt magis infra explicabimus.

38. Prima conclusio. Definitum in definitione generis, nec est aggregatum, seu conflatum ex natura, & secunda intentione; nec natura ipsa vt subijcitur secundæ intentioni. In hac concl. conueniunt Auctores tertiæ sententiæ. Et prima eius pars sumitur ex D. Thoma cap. 6. de Ente & Essentia. Ex cuius doctrina.

Probatur primò: quia compositum ex accidenti, & subiecto, non potest vnica definitione definiri; cum sit aggregatum ex rebus diuersorum prædicamentorum; & per consequens ens per accidens, iuxta ea, quæ diximus supra dist. 3. num. 11. sed compositum ex natura, & secunda intentione est huiusmodi, siquidem constat ex ente reali, & rationis: ergo non potest vnica definitione definiri.

Secundò probatur argumento quo sup. num. 14. vtebamur: quia si natura esset pars principalis definiti, seu definitum *quod*; vt ait prima sententia; iam definitio conueniret accidentaliter saltem vni parti definiti, seu definito *quod*; hoc autem est impossibile, vt patet ex Aristot. 1. Poster. cap. 4. asserente definitionem, & partes eius prædicari de definito in primo modo dicendi per se, scilicet essentialiter: ergo repugnat naturam esse definitum *quod* in hac definitione.

39. Huic argumento respondet Rub. loco citato, in genere, & quolibet alio concreto accidentali posse distingui duplex substratum, seu subiectum; aliud proximum, adæquatum, & per se, vt ipse loquitur, aliud verò remotum, inadæquatum, & per accidens. De primo inquit essentialiter prædicari concretum: hæc enim est prædicatio essentialis, *Corpus in quantum albedinis substratum, album est*. De secundo verò concludit concretum prædicari accidentaliter, hæc enim est accidentalis: *Paries est albus*.

Sed contra: quia quamuis in quolibet concreto distingui possit subiectum adæquatum & inadæquatum (vt respectu coloris subiectum adæquatum est perspicuum terminatum; tale verò perspicuum, nempe *nix* aut *paries* est subiectum adæquatum, & similiter respectu genereitatis subiectum adæquatum est natura perfectibilis: talis verò natura nempe *animal*, aut *quantitas* est subiectum inadæquatum, nunquam tamen concretum accidentale potest essentialiter prædicari de subiecto siue adæquato, siue inadæquato; quantumuis ratio subiecti reduplicetur. Vnde prædicatio illa, *Corpus in quantum albedinis subiectum, est album*: est omnino accidentalis.

¶ Quod sic manifestè probatur: quia quantumcunque subiectum consideretur in quantum subiectum, semper manet, vt pars compositi accidentalis: ergo semper altera pars scilicet forma, manet extra essentiam talis subiecti: ergo accidentaliter tantùm potest de illo prædicari.

40. Confirmatur; quia iam prædicationes, in quibus propriæ passiones in concreto significatæ prædicantur de propria essentia, quæ est adæquatum earum subiectum, vt *Homo est risibilis*: *equus est hinnibilis*, & similes essent essentiales, quod tamen inauditum est in Dialectica, quantumuis ratio subiecti in illis reduplicetur dicendo: *Homo in quantum est risibilis*, vel *homo in quantum subiectum risibilitatis est risibilis*: ergo similiter quantumcumque reduplicetur, dicendo: *Corpus in quantum subiectum albedinis est album*; vel *natura perfectibilis in quantum genereitatis est genus*, semper manet propositio accidentalis, ac proinde natura, etiam vt est subiectum adæquatum genereitatis, non poterit esse pars principalis definiti huius definitionis.

Eadem ratione conuincitur secunda pars conclusionis. Sic enim subiectum cuiuscunque concreti quantumuis sumatur formaliter vt subiectum, seu vt subijcitur formæ, semper manet extra essentiam ipsius formæ: ergo quantumuis natura sumatur formaliter, vt subiicitur secundæ intentioni, semper secunda intentio manebit extra essentiam naturæ, & per consequens hæc erit prædicatio accidentalis: *Natura in quantum subiicitur intentioni, est genus*.

Ratio autem vtriusque est: quia reduplicationes istæ, *inquantum subiectum*, *inquantum subiicitur*, & similes, non reduplicant aliquid pertinens ad ipsam formam, sed quid pertinens ad subiectum, seu naturam, nempe subiectionem, capacitatem, seu potentiam passiuam ad recipiendam talem formam, quæ subiectio, capacitas, aut potentia semper manent extra essentiam formæ: ergo naturæ etiam reduplicatiuè, inquantum subiicitur, accidentaliter conuenit esse genus & prædicari de pluribus, & per consequens ipsa prout sic non potest esse definitum in definitione generis.

41. ¶ Hic autem obseruandum venit reduplicationes istas, in quibus de subiecto alicuius formæ reduplicatur subiectio seu capacitas ad illam formam, vt est illa adducta, *Corpus inquantum subiectum albedinis est album*, & similes, inanes esse, & vnas.

¶ Ratio est manifesta: nam ex vt prædicationis subiectum subiicitur prædicato, & recipit illud ratione capacitatis, seu potentiæ passiuæ, quam habet ad ipsum recipiendum: ergo idem est dicere, *Corpus inquantum subiicitur albedini est album*, ac dicere, *Corpus est album*, & ex consequenti impertinenter reduplicatur illa subiectio in ipso subiecto.

Per quod excluditur solutio aliorum recentiorum, qui vt argumentum à nobis factum dissoluant, dicunt, quod natura potest considerari formaliter, vt *habens* secundam intent. & illi formaliter quatenus *habens est*, conuenit essentialiter definitio.

42. Sed hæc etiam reduplicatio est manifestum effugium: nam vel per ly, *inquantum habens*, reduplicatur potentia passiua naturæ, in qua intelligimus quasi recipi genereitatem, & sic iam constat, quòd genereitas manet omnino extra essentiam talis naturæ; sicut

omnis

omnis actus, aut forma præcipuè accidentalis, est extra essentiam potentiæ receptiuæ eius.

Vel reduplicatur aliqua alia secunda intentio, aut forma rationis, per quam natura quasi disponatur, & fiat vltimò apta ad recipiendam genereitatem, & hoc in primis est absurdum: nam eâ ratione qua ad recipiendam genereitatem requireretur in natura alia secundâ intentio: ad hanc etiam requireretur alia, & sic in infinitum. Sed dato quòd talis secunda intentio, aut forma rationis esset necessaria in natura; vt reciperet genereitatem, adhuc genereitas esset accidentalis naturæ, sic vltimo dispositæ.

Cuius ratio est euidens: quia quæcumque dispositio est extra essentiam formæ ad quam disponit: sed talis intentio, aut ens rationis compararetur ad genereitatem, vt dispositio ad formam: ergo esset extra essentiam genereitatis; & per consequens genereitas erit accidentalis naturæ, quantumuis dispositæ ad illam recipiendam.

Vel tertiò, per ly *inquantum habens*, reduplicatur aliqua vnio rationis, qua genereitas actu coniungatur naturæ, & neque hoc etiam facit genereitatem conuenire essentialiter naturæ: nam dato quòd inter formam rationis, & subiectum eius, detetur aliqua vnio, aut nexus medius, (quod est omnino vanum) talis vnio esset accidentalis, vt patet ergo ex vi illius genereitas non posset esse essentialis naturæ.

Vel tandem per illam particulam reduplicatur aliquid essentialiter pertinens ad ipsam genereitatem, & tunc libenter fatemur prædicationem esse essentialem: quia commune est prædicationibus accidentalibus fieri essentiales facta reduplicatione supra formam; vt quando dicimus, homo inquantum albus est disgregatiuus; animal inquantum genus est vniuersale, &c. sed tunc prædicatum appellat supra ipsam formam, ac proinde ipsa erit definitum huius definitionis, non verò natura, quod intendimus.

43. Secunda conclusio. Definitum in definitione generis, est secunda intentio in concreto significata, seu vt connotat naturam; ita quod intentio ipsa sit res definita, natura verò connotetur ex modo definiendi. In hac etiam conclusione conueniunt Auctores tertiæ sententiæ, & breuiter probatur: quia hic definitur aliquid commune entibus realibus, & rationis; siquidem in vtrisque reperiuntur genera, & species, vt patet: sed nihil potest esse illis commune nisi secunda intentio: ergo ipsa sola res, quæ definitur.

Confirmatur primò: quia definitio generis, & aliorum prædicabilium sunt propriè Logicæ: ergo in illis solum definitur id, quod per se pertinet ad Logicam: hoc autem est secunda intentio: ergo, &c.

¶ Confirmatur secundò: quia definitiones istæ dantur per subiectum loco generis, vt sup. diximus, & constabit amplius qu. seq. ergo definitum illarum est 2. intentio in concreto significata. Patet conseq. quia iste est modus proprius definiendi concreta accidentium, vt ostendimus n. 23.

44. Tertia concl. Quamuis sola 2. intentio sit res definita in his definit, quia verò ex modo significandi connotatur natura tanquam id, in quo exercetur definitio: ideo ipsi entitati 2. inten. secundùm se, non conuenit definitio vt *quod*; sed tantùm vt *quo*; ex modo tamen quo significatur in concreto, supponit pro natura, cui vt *quod* conuenit definitio. Hæc concl. est contra Caiet. & Sanch. sup. citatos, eam tamen defendit inter alios Sot. ibidem adductus, qui meritò addit: *Quod quicunque aliud dixerit non est audiendus in schola Arist.* Colligitúrque manifestè ex dictis quæst. præced. & docet proculdubio eam D. Tho. c. 4. de Ente, & Essentia circa finem.

Fundamentum est: quia res definiuntur secundùm quod significantur per nomina: sed nomen concretum in accidentibus significat solam formam, & connotat, seu supponit pro subiecto: ergo quando definitur accidens significatum in concreto, sola forma est definitum, cum tamen fiat connotatio, & suppositio pro subiecto, tanquam in quo exercetur talis definitio, ergo definitio quæ toti hoc inuoluit, solum potest conuenire formæ, vt *quo*, seu tanquam rationi, qua subiectum denominatur tale vt *quod*.

Confirmat quia id quod propriè loquendo est definitum in aliqua definitione, est res significata per nomen definiti; quod verò inuoluitur ex modo significandi, non pertinet propriè ad definitum: sed ad modum definiendi: ergo propriè loquendo sola secunda intentio est res definita, seu quæ explicatur in his definitionibus: quamuis ex modo definiendi simul innuatur naturam esse id, cui, vt *quod* conuenit definitio, & in quo exercetur effectus formalis secundæ intentionis; & ex consequenti hujusmodi definitiones non possunt conuenire ipsi secundæ intentioni secundùm se, nisi tantùm vt *quo*.

Dices: definitio debet conuenire vt *quod* suo definitio, & non tantum vt *quo*: cum definitio prædicetur in recto de definitio: ergo secunda intentio non potest esse definitum in definitione generis, aut aliorum prædicabilium; siquidem non conuenit illi, vt *quod* predicari de pluribus.

Ad hoc argument. imprimis resp. absolutè loquendo falsum esse, quòd huiusmodi definitiones non habent definitum, cui conueniant vt *quod*, in illis enim definitur secunda intentio, non in abstracto, sed in concreto significata: cui vt sic conuenit vt *quod* definitio: nam licet genereitas, aut specieitas non prædicentur de pluribus, genus tamen, aut species verè prædicantur de pluribus, & sic absolutè loquendo, datur definitum, cui conueniat vt *quod* definitio.

46. Quamuis autem hoc verum sit adhuc tamen non est omnino soluta difficultas: nam quòd huiusmodi definitiones conueniant, vt secundæ intentioni significatæ in concreto, non prouenit ex ipsa entitate secundæ intentionibus, quæ est res significata per tale nomen, sed ex modo significandi, secundum quem nomen supponit pro natura: sed sola res significata est propriè definitum, non verò res, pro qua concretum supponit, vt dictum est. Ergo iam secundæ intentioni præcisè secundùm id, secundùm quod est definitum, non potest conuenire, vt *quod* definitio, sed tantùm vt *quo*. Et sic perstat inconueniens argumenti.

Resp. ergo argumentum esse quidem difficile apud illos, qui huiusmodi definitiones concretorum à perfectione definitionis degenerare non aduertunt; tenetur enim consequenter assignare aliquod definitum, cui vt *quod* conueniat definitio. Nos verò facilè ex dictis respondemus, in definitione perfecta necessariò assignandum esse definitum, cui vt *quod* conueniat definitio: quia ibi solum explicatur natura definiti, & nihil aliud connotatur: ac proinde eadem res est quam significat, & pro qua supponit nomē definiti. At verò cū definitiones concretū accidentalium degenerant à perfectione definitionis; propterea quòd nomē concretum significat vnam rem & supponit pro alia, vt supra nu. 16. explicuimus: inde fit vt in huiusmodi definitionibus præter rem illam quæ est definitum, fiat suppositio pro re, in qua exercetur ipsa definitio, & per consequens quod tota definitio non possit conuenire vt *quod* sed tantum vt *quo* ipsi rei, quæ definitur. Sic enim simul explicatur essentia accidentium, quæ tantum est esse principium

quo fnormm effectum:& innuitur tales effectus exercuri in subiectis eorum, qui est proprius modus definiendi concleta accidentium quatenus concreta sunt.

47 Ad argumenta in priucipio facta resp. Ad primum, quod vt rectè glossar Caiet. in boc c.2. ad vltimum, & nos explicuimus sup. circa Procem. Porphyr. num.1. dictum illud Auic. *Logica traitat. de secundis intentionibus adiunctis primis*, non est sic intelligendum, vt ex æquo consideret vtrasque aut de aliquo ex vtriusque aggregato sit, sed de intentionibus formaliter & per se, de tebus verò materialiter, & denominatiuè.

Ad secundum negatur minor. Ad cuius probatiooem resp. quòd vt definitio conoeniret per se, & essentialiter toti illi aggregato, seu composito ex natura, & secunda intentione; necessarium, erat, quod sicut secondæ intentioui ratione sui conuenit essentialiter esse principium *quo* prædicamenti: sic ipsi naturæ ratione sui, & non ratione secundæ inteotionis conueniret essentialiter esse id *quod* prædicatur, vt sic ex vtraque componeretur integrum definitum, Cæterum qui asserit naturæ formaliter vt denominatur à secunda, intentione, conuenire essentialiter, prædicari vt *quod*; totum refundit io ipsam intentionem: & consequenter tenetur concedere illam solam esse definitum.

48. Ad primum argum. secundæ sententiæ respon. Porpb. & Arist. statim post definitionem generis, subiunxisse exemplum in natura; vt ostendant in huiusmodi definitionibus ex modo definiendi fieri suppositionem pro subiecto, taoquam in quo exercetur definitio, vt explicatum est.

Ad secundum respon. quod licet natura sit id quod prædicatur de pluribus hoc tamen conuenit illi accidentaliter etiam prout subiicitur secundæ intentioni, vt sup. ostendimus: & ideo natura etiam prout sic, non potest esse definitum. Benè autem secunda intentio, quamuis illa non prædicetur, vt quod: quia huiusmodi definitiones concretorum solùm vt *quo* debent conuenire illi rei, quæ propriè est definitum, propter rationem paulò ante adductam.

Ad tertium, concesso antecedenti, & prima consequentia, neganda est secunda. Quamuis enim nomen concretum ex modo significandi supponat pro subiecto, sola tamen forma est res significata, & per consequens illa sola propriè loquendo est definitum.

QVÆSTIO VI.

QVID PONATVR PRO GENERE in definitione huius & aliorum prædicabilium, vbi etiam statuuntur essentiales eorum definitiones.

49 SOlutio etiam huius difficultatis magna ex parte coostat ex dictis, eam tamen breuiter discutiemus, vt contrariorum argumenta dissoluamus.

Conueniunt ergo plures DD. in hoc, quòd in definitione generis, & aliorum prædicabilium, quando definiuntur in concreto, non debet poni loco geoeris subiectum seu natura denominata, sed aliquod concretum superius ad illa: sicque dicant intelligendas esse definitiones Porph.

Adhuc tamen diuisi sunt. Nam Louanien. Titelm. & alij, quos refert Mas. hic sect.1.q.5. dicunt genus in his definitionibus esse *vniuersale*, & ita sensum earum esse: genus est vniuersale, quod prædicatur de pluribus differeatibus specie; species est vniuersale quod prædicatur de pluribus differentibus numero.

Caietan, verò Tolet. & Villal. in hoc c. dicunt loco generis poni *prædicabile*, quod putant exprimi in illa particula, *quod prædicatur*, sensumque definitionum esse genus est prædicabile de pluribus differentibus specie: species est prædicabile de pluribus differentibus numero.

Tandem Niger, & alij, quorum meminit Mas. vbi supra dicunt vtrumque, scilicet *vniuersale & prædicabile*, posse habere locum generis; parùmque referre siue voum, siue alterum constituatur.

50. Propria vniuscuiusque sententiæ fundamenta facilè quisque soluet: & ideò solum adducemus communia quibus probatur, non subiectum, sed concretum aliquod superius ponendum esse pro genere in his definitionibus. Quod suadetur primò: quia definitio essentialis, & quælibet eius pars, prædicatur essentialiter de definitu, vt docet Arist. 1. Posterior. cap. 4. sed subiectum, seu natura denominata in recto significata non prædicatur essentialiter de genere, aut aliis prædicabilibus: alias ens reale prædicaretur essentialiter de entibus rationis ergo subiectum, seu natura denominata oon potest poni in rectè seu pro genere in definitiooibus illorum.

Confirmatur: quia definitio, & definitum sunt idem, vt docet ex Arist. D. Thom. 1. d.25, q.1.a.1. ad 2. sed secunda iotentio, quam diximus esse definitum in his definitionibus, non est ideo quod subiectum, seu natura posita loco generis: ergo non est idem cum tota definitione.

Secundò probatur argumento suprà qu. 2. facto, cuius solutionem in hunc locum remisimus. Quia subiectum, seu natura, quæ denominatur à secunda intentione generis, aut aliorum prædicabilium, non est quid vniuocum respectu omnium subiectorum, aut naturarum, quæ possunt recipere tales intentiones; si quidem non solum in prædicamentis, sed etiam in entibus rationis inueniuntur genera, species, & aliæ similes intentiones, quibus tamen omnibus nihil potest esse vniuocè commune, vt patet: ergo subiectum, seu oatura non debet pooi pro genere in definitione generis, & aliorum prædicabilium.

51. Prima conclusio. Id quod ponitur loco generis in definitione generis & aliorum prædicabiliũ, quãdo definiuntur inconcreto, id est subiectum seu natura, eamque significat relatiuum illud, *quod* à Porph. positum. Hanc esse mentem. Arist. & D. Tho. euidens est ex dictis q.2. quos sequuntur inter alios Sonc. 7. Metaph. q.7. Zanard. ibidem q.3. Paul. Vener. & Iab. in hoc cap. Mas. vbi su. qui addit auctoritate D. Thom. coniunctos grauissimos moderoos illam profiteri: quam etiam defendunt Cap. hîc d. 2. dub.4. & Rub. quæst.3. qui plures alios adducit.

Breuiter probabitur ex dictis, quia in definitionibus concretorum accidentalium, tam realium, quam rationis. subiectum ponitur loco generis, non verò aliquod concretum superius, vt ostensum est loco citato: sed genus species, & alia prædicabilia sic significata sunt concreta accidentalia rationis, vt omnes fatentur: ergo in eorum definitionibus subiectum ponitur loco geoeris. Sed subiectum horum accidentium est natura denominata: ergo illa ponenda est loco generis.

Quod autem hæc fuerit mens Porphyr. colligit benè Rub. tum ex eo, quod Aristot. à quo ferè omnes istæ definitiones sumptæ sunt, sic consueuit definire huiusmodi concreta ratioois, vt supra vidimus: tum etiam quia exponens Porph. definitionem generis expresè ioquit indiuiduum excludi per illam particulam, *quod prædicatur de pluribus*, quod falsum esset, si *vniuersale* esse genus definitioois. Cum enim indiuiduum oon sit vniuersale iam esset verbo *vniuersalis* exclusum, & per consequens superuacaneum esset illud rursus excludere per particulas, quæ se tenent

nent ex parte differentiæ, Imò etiam esset impossibile: nam propriè loquendo per differentiam definitionis definitum non distinguitur nisi ab illis cum quibus conuenit in genere, quod inconueniens esset, si in illo relatiuo *quod* subintelligatur natura, & sensus definitionis sit: genus est natura, quæ prædicatur de pluribus, &c. vt consideranti patebit. Manet ergo hanc esse legitimam eius intelligentiam.

52. Secunda conclusio. Quando genereitas, & aliæ intentiones prædicabilium inabstracto significatæ definiuntur, *vniuersalitas* debet poni loco generis. Hæc assertio recipitur ab omnibus, estque ex dictis manifesta. Cum enim definitiones abstractorum accidentalium sint propriæ, & perfectæ definitiones, vt supra explicatum est; in eis ponitur pro genere id, quod est verè genus definiti: sed huiusmodi est vniuersalitas respectu genereitatis, & cæterarum intentionum, vt ostendimus disput. 4. numero 58. ergo vniuersalitas ponitur pro genere in definitionibus illarum.

¶ Hinc iam facilè formari possunt essentiales definitiones harum quinque intentionum in abstracto. Si enim *vniuersalitas* est propriè genus earum, & differentiæ essentiales; per quas distinguuntur, sumendæ sunt ex propriis, & adæquatis earum subiectis, quæ explicuimus loco citato numero 48. sic iuxta regulam statutam essentialiter definientur: *Genereitas est vniuersalitas natura perfectibilis, seu constituibiles. Specieitas est vniuersalitas natura perfectæ, seu constitutæ, Differentialitas est vniuersalitas natura perfectiua, seu constitutiua: Proprietarietas est vniuersalitas natura profluentis ab essentia: Accidentalitatis est vniersalitas natura extrinsecæ, seu contingentis.* Cum autem ex definitione abstracti sumetur definitio concreti inuertendo terminos, hæc erit essentialis definitio generis. *Genus est natura perfectibilis vniuersalis*; perquem etiam modum formantur essentiales definitiones aliorum prædicabilium, & sic omnia consonam. Vnde etiam facilè quisque intelliget, in quo deficiant plures definitiones essentiales generis, quas tradunt alij, & refert Sanch. lib. 3. Logicæ quæstio 5. & ideò illas omittimus.

53. Dices: quomodo vniuersale ponitur pro differentia in prædicta definitione essentiali generis; cum potiùs vniuersale sit prædicatum superius, in quo conueniunt quinque prædicabilia. ¶ Hoc argumentum generaliter contra modum definiendi concreta accidentalia, soluimus supra quæst. 2. & nunc denuò obiicimus, vt facilè quisque sciat doctrinam illam communé his prædicabilibus applicate.

Respondetur ergo non esse inconueniens, vt id, quod in definitione genereitatis est propriè, & simpliciter genus; sit secundùm quid differentia in definitione generis: quia propter diuersum modum significandi abstracti & concreti fit conuenientia per diuersam lineam, & respectu diuersorum, Quando enim definitur genereitas, conuenientia fit secundum lineam, seu diuisionem essentialem: & per consequens cum intentionibus eiusdem generis, nempe cum specieitate, & his vniuersalitatibus; & ita ponitur pro genere *vniuersalitas*, quæ est verum genus illarum: & pro differentia, *natura perfectibilis*, vnde sumitur vera differentia genereitatis. Quando verò definitur genus, conuenientia fit secundùm lineam, seu diuisionem subiecti in accidentia, & per consequens cum intentionibus diuersi generis, nempè cum subiicibilitate, aut aliis, quæ possunt esse cum genereitate in eadem natura perfectibili, & sic ponitur pro genere tale subiectum, in quo conueniunt, & pro differentia *vniuersale*: quia per illud distinguitur genus à subiicibili generico, & ita secundùm quid habet rationem differentiæ, vt consideranti patebit.

54. Ad argumenta respondetur. Ad primum, quod Aristot. dictum procedit de definitione, quæ simpliciter, & perfectè est definitio, & de partibus, quæ verè, & quoad rem significatam, sunt partes definitionis: hæc enim constituunt essentiam definiti; & per consequens de illo essentialiter prædicantur. Subiectum autem, seu natura denominata non ponitur in recto in definitione concretis non quia prout sic sit vera pars eius: sed quia ex modo significandi concretum supponit pro subiecto, vt explicatum est, & ita non est necessarium, vt subiectum prædicetur essentialiter de definito.

Per quod patet ad confirmationem. Dicimus enim, definitionem quæ simpliciter, & perfectè est definitio quia nihil aliud præsta nisi explicare essentiam definiti: nihil aliud continere nisi partes essentiales eius: & ita esse omninò idem cum definito. Definitionem verò, quæ ex modo significandi sic explicat essentiam definiti, vt simul etiam exprimat id, in quo exercetur talis definitio, continere aliquid aliud præter essentiam definiti, & ita ex hac parte non posse esse idem cum illo. Et hoc est, quod contingit in definitione generis, & aliorum concretorum accidentalium.

Ad secundum respondetur, quod quia in definitione concreti non ponitur vt genus, id quod est verè genus definiti: sed id pro quo concretum supponit, vt sæpè explicatum est: ideò non est necessarium, vt genus in definitione concreti supponat vniuersaliter distributiuè; sed potest supponere indeterminatè, & vagè pro vna, vel altera natura, absque eo quod detur aliquis gradus seu conceptus illis vniuocè communis; & ita quantùcumque diuersæ sint naturæ, quæ denominantur à secundis intentionibus prædicabilium; adhuc natura potest habere rationem generis in definitionibus eorum. Definitionesque erunt legitimæ: quia supponunt indeterminatè pro qualibet natura, vt explicatum est.

55. Dices: subiectum, quod ponitur in definitione accidentium realium, supponit vniuersaliter distributiuè, & est vniuocum respecta subiectorum in adæquatorum: ergo idem dicendum est de subiecto, quod ponitur in definitione accidentium rationis. Consequentia patet à paritate rationis. Antecedens verò probatur: quia quando dicimus, album est perspicuum disgregatiuum visus: vel simum est nasus curuus, ly *Perspicuum* & *nasus*, distributiuè supponunt pro omnibus perspicuis, & nasis; & sunt vniuoca respectu illorum, quod etiam patet in aliis exemplis.

Respondetur, transeat antecedens, non enim pro nunc possumus examinare, quomodo subiectum adæquatum accidentis realis sit vniuocum, respectu subiectorum inadæquatorum. Hoc tamen dato, negatur consequentia est enim quoad hoc inter accidentia realia, & rationis disparitas valde notanda: & consistit in hoc, quod subiectum respectu accidentium realium non est merè subiectum, sed habet etiam rationem principii & causæ, vt eoim sup. num. 24. dicebamus, accidens reale habet intra substantiam principium adæquatum à quo causatur, & hoc est eius subiectum proprium. Cum autem principium accidentis per aliquam vnam rationem constituatur in esse principii eius; consequens est, vt etiam per aliquam vnam rationem constituatur in esse subiecti talis accidentis; ac proinde quod subiectum in eius definitione possit supponere distributiuè, & esse vniuocum

vniuocum ad omnia subiecta, in quibus reperitur tale accidens. At verò respectu accidentium rationis; cum non causentur in rebus ex principiis intrinsecis earum, sed à causa merè extrinseca, nempè ab intellectu; subiectum habet meram rationem subiecti, & sic non est necessarium quod in esse talis constituatur per aliquam rationem vniuocam, sed potest intellectus rebus quantumuis diuersis tribuere ista accidentia rationis. Ex quo tandem fit non esse necessarium vt subiectum adæquatum eorum supponat distributiuè, vel sit vniuocum, etiam si id reperiatur in accidentibus realibus.

56 In fine huius quæstionis, antequam ad propria huius prædicabilis accedamus, vt ipsum, & alia comprehendas, penetresque quo tendant difficultates, quas deinceps de vnoquoque instituemus, & quo modo ad institutum Dialecticum pertineant; considerandum est, quod cum plena notitia harum intentionum pendeat ex comprehensione propriæ definitionis: ex præcedentibus autem disputationibus satis constet, quid sit vniuersalitas, quæ est genus earum, solùm restat penetrare propria subiecta, per quæ illas definiuimus. Quid scilicet sit natura perfectibilis, seu potentialis, quid natura perfectiua, siue actuatiua, &c. Et ad hoc ordinantur quæstiones deinceps instituende in his disputationibus, vt consideranti patebit, & sub hac ratione dialecticus mouet illas.

QVÆSTIO V.

AN NATVRA GENERICA prædicetur de speciebus vt totum, vel vt pars, & quo modo contineat differentias.

57 QVamuis priùs sit naturam esse vniuersalem, quam prædicabilem, quia tamen quantum ad hoc idem iudicium est de vtroque, merito à Doctoribus quæstio hæc agitatur de natura respectu prædicabilitatis, quæ nobis notior est, vt potè propria passio vniuersalis. Et sic sensus quæstionis est: an natura generica, vt *animal*, recipiat intentionem vniuersalis, aut prædicabilis, secundùm quod habet rationem totius respectu specierum, vel quatenus consideratur vt pars illarum. Cum enim genus communiter appelletur totum potentiale, & simul etiam sit pars speciei; si quidem ex illo, & differentia componitur species: merito dubitatur, quoniam ex his modis natura generica prædicetur de speciebus. In qua quæstione multa solent aliqui Doctores adducere, plures que assignare generis acceptiones, sed id forte ab imis fundamentis non adducunt, nec explicant quid, animal, verbi gratia habeat quando sumitur vt totum, & quando sumitur vt pars; aut quomodo ex genere, & differentia fiat compositio: quæ tamen omninò necessaria sunt ad plenam huius rei intelligentiam.

Vt ergo à certioribus incipiamus, primò certum est animal, aut quod libet aliud genus (generalissimo tantùm excepto) simul esse genus, & speciem sub alternam: quia: vt disput. sequenti videbimus, quolibet genus intermedium potest comparari, vel ad inferiora, & sic habet rationem vniuersalis seu prædicabilis; vel ad superius genus & sic habet rationem subiicibilis. Primo illo modo appellatur genus; isto verò secundo dicitur species sub alterna sicque est totum actuale, compositum ex genere superiori, & propria differentia, quæ actu includit, non minus ac species infima includit proprium genus, & vltimam differentiam, vt ex quibus actu componitur. Quia tamen animal, aut quodlibet aliud genus, solum est totum actuale, & species respectu superiorum, non verò respectu inferiorum de quibus prædicatur; hinc est quod numquam genus prædicatur de speciebus vt totum actuale cum actu non sit tota essentia earum, sed hoc propriò est speciei infimæ respectu indiuiduorum, & ideo de illis prædicatur totum actuale. Aliter ergo prædicatur genus de speciebus, & hoc est, quod in presenti quæstione inquirimus.

58 Secundò ex dictis disput. 4. num. 29. satis constare potest, id quod est verè pars respectu alicuius, non posse prædicari de illo; & per consequens vt aliquid prædicetur de alio debere habere aliquo modo rationem totius respectu illius. *Si enim animal* (inquit D. Thom. cap. 3. de ente, & essentia) *non est totum quod est homo, sed pars eius, non prædicaretur de eo: cum nulla pars integralis prædicetur de suo toto.* Quod etiam docet 7. Metaph. lect. 12. & constat manifesto signo quia eadem res, nempè *materia* significata per modum totius; verè prædicatur de homine; dicimus enim *Homo est materialis*; significata verò per modum partis falsò de illo enuntiatur: non enim dicimus, *Homo est materia*, & idem cernitur in anima, & aliis partibus. Quare cum omnia prædicabilia verè prædicentur de suis inferioribus, necessariò asserendum est nullum eorum posse prædicari, vt veram partem suorum inferiorum, sed vt aliquo modo habet rationem totius, vt expressè docet Arist. 1. Physic. c. 1.

Et quidem de proprio, & accidenti res est manifesta, nam quando prædicantur prædicatione quarti, & quinti predicabilis necessario significantur in concreto, vt vidimus sup. disput. 4. numero 26. concretum verò semper significantur per modum totius, vt ibidem diximus, ergo proprium, & accidens numquam prædicantur vt partes, sed vt tota. De genere autem, & differentia, & proportionabiliter de specie, est specialis difficultas: quia quodlibet eorum potest considerari, vt totum; & vt pars Metaphysica, vt infra explicabimus. De quibus, quamuis in prima consideratione certum sit posse prædicari de inferioribus: merito tamen dubitatur: an etiam possint prædicari, quatenus considerantur vt partes Metaphysicæ: quia huiusmodi partes non sunt verè, & propriè partes, sed magis videntur quædam tota. Vnde tota quæstionis solutio pendet ex cognitione compositionis Metaphysicæ, & partium eius, inde enim constabit, an aliis prout sic conueniat, vel repugnet prædicari inferioribus.

Vbi tandem nota; Doctores, de genere tantùm, controuertere hanc quæstionem: quia quidquid de eo dictum fuerit, facile potest applicari differentiæ, & suo etiam modo speciei; si quidem species etiam consideratur vt pars, quæ cum differentia numerica componit indiuiduum.

QVID SIT COMPOSITIO, QVAM appellant metaphysicam, & quo modò sumantur partes eius.

§. I.

59 COmpositio, quæ in eadem re fit ex materia, & forma, solet appellari Physica, seu naturalis, eiusque partes, scilicet materia, & forma, partes physicæ, seu naturales. Et meritò quidem: nam omne compositum ex materia, & forma continetur sub obiecto Phylosophiæ naturalis; ac proinde compositio ipsa per quam resultat, & partes etiam ex quibus resultat, pertinent ad Philosophiam naturalem, & de illis agit Aristot. in lib. Physic.

Præter

Præter hanc autem compositionem, inuenitur alia, quæ fit ea diuersis gradibus eiusdem essentiæ; quorum alter significatur vt materia, seu per modum potentiæ, & est quid commune; alter verò vt forma, seu per modum actus, & est quid proprium, vt in homine, præter compositionem realem ex materia prima, & anima rationali consideratur alia compositio ea gradu quodam communi in quo homo conuenit cum aliis nempè animali, & ex alio proprio, per quem ab illis distinguitur, scilicet rationali. Illũ appellamus genus: istum verò differentiam: & sic dicimus speciem componi ex genere, & differentia. Vbi genus, & differentia non sumuntur formaliter pro intentionibus, vt patet, sed materialiter pro ipsis gradibus, qui aliàs suscipiunt tales denominationes.

60 Hæc ergo compositio, frequenter appellatur metaphysica, & par eius pertes metaphysicæ & fortè impropria locutione: nam ad metaphysicam non possunt pertinere omnes compositiones, quæ fiunt ex quibuscumque gradibus genericis, & differentialibus, sicut neque gradus ipsi, vt patet de generibus intermediis, & differentiis diuisiuis eorum, quæ continentur sub corpore in prædicamento substantiæ, quæ vt alia sunt, non considerantur à Metaphysico. Nisi velis compositionem hanc appellari metapysicam; ad eum modum quo supra disp. 2. nu. 65 diximus naturam, quæ denominatur vniuersalis, appellari vniuersale metaphysicum; vel per antonomasiam à digniori scientia, vel propter transcendentiam obiecti Metaphysicæ.

Quamuis autem propterea communis modus loquendi possit retineri: propriùs tamen, & meliùs compositio ista ea genere, & differentia, & partes eius dicuntur compositio, & partes Logicæ. Sicque ex Arist. appellat illa D. Tho. 3. p. q. 90 art. 2. & meritò; tum quia sic meliùs distinguitur compositio hæc à compositione ex essentia, & existentia, quæ propriè dicitur, & est compositio Metaphæsica; tùm etiam quia quamuis gradus ipsi generici, & differentiales, materialiter, & secundùm suam entitatem realem non pertineant ab obiectum Logicæ: formaliter tamen, quantùm ad eorum distinctionem, & compositionem pertinent ad illam. Quia, vt postea dicimus, talis distinctio, & compositio fiunt ab intellectu, sunt que entia rationis logicalia.

61. Explicatis, *an sit*. & *quid nominis*: huius compositionis: vt *quid res* cognoscamos Primò statuendum est hanc compositionem non esse realem, nec partes eius scilicet, gradus istos distingui realiter formaliter, vt loquitur Scot. neque aliqua alia distinctione ante intellectum, vt constat ex dictis disp. 3. d. 35. Quæ doctrina frequens est inter Doctores, & præcipue Thomistas: quamuis nonnulli eorum oppositum senserint, vt notat Sanchez, lib. 2. q. 8. In quam opinionem inclinare videtur Caiet ca. 3. de Ente & essentia. §. *alij dicunt*; sed re vera non discedit à communi sententia, vt constat ex eodem paulò infrà, scilicet c. 4. sequenti q. 6. Quam etiam sequuntur Ferrar. 2. contra gentes c. 95. Bannez 1. de Gener. c. 4. q. 8. a. 1. Sonc. 7. Metap. q. 39. Iabel. ibidem q. 18. Ataxau. lib. 3. q. 4. & 6. Et alij plures quos refert, & sequitur Gallego hîc controuers. 16.

Quæ sententia probatur, expresso D. Thom. testimonio, q. 27. de veritate art. 1. ad 9. asserentis: *Ad hoc, vt aliquid sit in prædicamento aliquo accidentis, non requiritur, quòd sit compositum compositione reali, sed solummodò compositione rationis ens genere, & differentia*, & cap. 3. de Ente & essentia, inquit, de hac compositione: quòd non est *Sicut ex duabus rebus tertia res, sed sicut ex duobus intellectus tertius intellectus*. Quem locum de distintiones, & compositione rationis intellexit Capreol. in dist. 8. quæst. 2. art. 3.

Ratione etiam suadetur eadem sententia. Tùm quia si animal verbi gratia, & rationale distinguerentur realiter in homine, essent verè, & realiter partas eius, & per consequens nullo modo possent prædicari de illo; quod patet esse falsũ. Tùm etiam, quia vt optimè colligit D. Tho. 1. part. q. 50. art. 4. ad 1: si genus, & differentia different sicut alia & alia natura & non tantùm vt determinatum, & indeterminatum, iam in eodem cõpositio essent plures formæ substantiales, quod esse impossibile probat optimè Angelicus Doctor. q. 76. sequenti, art. 2. & nos ostẽdemus lib. 1. Physicorum. Cuius rationis efficacia constabit ea dicendis Tùm denique, quia si gradus genericus distingueretur realiter à differentia haberet potentiam realem ad recipiendam quam illam, non minus ac materia prima habet potentiam realem, vt actuetur per formam. Ex quo vlterius sequeretur, quòd sicut materia prima: quia habet talem potentiam in ordine ad plures, & oppositas formas, potest de vna in alteram transmutari; sic animal, cum necessariò respiciat plures, & oppositas differentias, posset de vna in alteram transmutari, quod est absurdum. Maneat ergo gradum genericum, & differentialem non distingui realiter; & ex consequenti compositionem quæ ea illis fit, solum esse compositionem rationis. Neque in hoc est amplius immorandum suppositis his quæ d. 3. nu. 35. & sequentibus diximus de gradu specifico, & indiuiduali. Videri tamen possunt Sanchea, Gallego, & alij Auctores citati.

62. Supposito ergo quòd gradus isti, qus significantur nominibus generis, & differentiæ, vt *animal*, & *rationale*, non sunt à parte rei distincti, sed sola operatione intellectus; necessariò sequitur vtrumque nomen significare eandem rem à parte rei, scilicet essentiam nominis, quæ à parte rei est vna entitas realiter composita ex materia, & forma; sicut quælibet alia essentia rerum materialium: ac proindè *animal* non importare solam materiam, nec *rationale* solam formam, sed vtrumque nomen significare totum compositum. Oportet autem explicare, quid distinguat intellectus in hac eadem entitate, vt ex ea sumat genus, & differentiam: inde enim planum fiet, & quomodo possint de specie prædicari. Et tandem detegemus radicem, vnde sumi debent genus, & differentia, De quo agendum est quæstione sequenti Pro quo.

63 Secundò esciendum est, in quolibet composito substantiali non esse plures formas substantiales, vt probabimus lib. 1. Physicorum, & docet sæpè Diu. Thom. sed in nomine verbi gratia tantùm esse vnicam materiam primam, & vnicam formam substantialem, ex quarum coniunctione resultat homo; inter quas partes talis est ordo, vt altera sit potentia simpliciter, altera verò, actus simpliciter: huius proprium est dare esse & constituere; illius verò recipere tale esse, & per formam constitui. Vnde materia prima ex se neque est homo, aut equus, neque animal, aut viuens, &c. sed à forma habet quodcumque esse actuale in illa repertum. Forma verò iuxta maiorem, vel minorem perfectionem vnica, & eadem existens, pluras, vel pauciores perfectiones tribuit materiæ; ea eo quòd sit radia plurium, vel pauciorum operationum. Non quòd perfectiones istæ essentiales, quarum forma est principium, sint à parte rei actu distinctæ; cùm forma sit vna in vna materia: sed quia ex diversis operationibus, quarum forma est principium, colligimus ipsam quasi eminenter seu virtualiter continere illas perfectionis. Verbi gratia, anima rationalis per sui vnionem cũ materia, non solùm tribuit illi esse hominem,

sed etiam esse animal, viuens, corpus &c. quia constituit quandam essentiam, à quia oriuntur non solùm operationes intellectus, sed etiam sensus, nutritionis &c.

Cum ergo intellectus cernens has operationes, videat aliquas soli homini conuenire, vt *intelligere*, & *velle*: alias non solùm illi, sed etiam animalibus, vt *sentire*: alias non solùm animalibus, sed etiam plantis, vt *augeri*, & *nutriri*, & sic de aliis: distinguit in eadem essentia plures gradus, alios aliis superiores, apprehenditque gradum inferiorem semper addere aliquam perfectionem gradui superiori. Qui omnes gradus totam entitatem hominis, scilicet compositum ex materia, & forma, important, diuersimodè tamen: nam quia intellectus potest distinguere in tali forma radicem vnius perfectionis, à radice alterius; potest consequenter vno nomine significare compositum, scilicet materiam cum forma dante solam perfectionem superiorem: & alio nomine eandem materiam cum eadem forma dante etiam vlteriorem perfectionem: & ita distinguuntur nomina significantia gradus prædicamenti substantiæ: nam *corpus* significat compositum ex materia, & forma, secundùm quod est principium quantitatis: *viuens* significat idem compositum ex materia, & forma, secundùm quod est principium vitæ: *animal*, secundùm quod est principium sentiendi; & tandem *homo*, secundùm quod est principium intelligendi. Quæ perfectiones, quia habent rationem actus respectu graduum superiorum, & contrahunt illos, significantur nominibus adiectiuis, scilicet, *rationale*, *sensibile*, *animatum*, *&c*. Et ita ex gradu superiori, quod est *corpus*, & perfectione superaddita significata adiectiuè, scilicet, *animatum*, conflatur gradus inferior, nempè *viuens*. Et idem proportionabiliter cōtingit in cæteris, vt consideranti patebit.

64. Cæterum, quia quilibet istorum graduum simul est totum respectu inferioris, cum illum contineat in confuso; & etiam pars eius, cum includatur in eo: inuestigandum restat quomodò sit pars, & quomodò totum. Quod explicat eleganter D. Th. cap. 3. de ente, & essentia (vnde doctrina hactenus tradita desumpta est) adducens exemplum in *corpore*, & *animali*. Cum enim nomen *corpus*, significet compositum ex materia, & forma secundùm illam perfectionem, a qua profluit quantitas, vt dictum est, quæ perfectio ex se, neque includit actu vlteriorem perfectionem, neque illam excludit; (homo enim ex eo, quod habet perfectionem, quæ est radix quantitatis, neque actu dicit perfectionem vitæ, neque prohibetur habere illam) inde fit vt, corpus possit vno modo concipi cum præcisione vlterioris perfectionis, excludendo scilicet per intellectum quamlibet aliam perfectionem, quæ non sit de conceptu corporis; quomodò est pars materialis hominis: siquidem non continet omnem perfectionem, quæ est in homine, sed potius excludit, & condistinguitur à perfectione viuendi, aut sentiendi. ¶ Secondo modo potest considerari corpus, vt dicit perfectionem, seu formam, à qua profluit quantitas, quæcumque sit talis forma, siue tribuat hanc solam perfectionem, siue alias vlteriores addat. Et hoc modo corpus non præscindit, neque excludit tales vlteriores perfectiones, sed potius in confuso, & in potentia continet illas. Sicque est totum respectu hominis; siquidem aliquo modo continet, quidquid repetitur in homine.

65. Idem etiam cernitur in *animali*. Si enim sumatur, vt significat perfectionem sentiendi, cum præcisione, & exclusione vlterioris perfectionis, est pars hominis: siquidem pro vt sic non dicit totum quod est in nomine, sed condistinguitur à perfectione ratiocinandi, & cum illa componit hominem. Si verò *animal* sumatur, vt dicit perfectionem, seu formam sentiendi, quæcumque sit talis forma, siuè sit sensitiua tantùm, siuè simul etiam intellectiua: sic in confuso, & in potentia continet omnem perfectionem hominis, & aliorum animalium; & per consequens est totum respectu illorū. Videatur etiā D. Th. 7. Metaph. lect. 13. vbi optimè explicat, & probat hanc doctrinā.

Quæ etiam proportionabiliter applicanda est differentiæ, vt in principio quæstionis notabamus. Si enim differentia, verbi gratia, *sensibile*, sumatur cum præcisione, vt scilicet excludit perfectionem gradus superioris, & quamlibet etiam perfectionem vlteriorem, habet rationem partis. Si verò sumatur absque ista præcisione, & vt aliqualiter includit in confuso, quidquid est in illis quorum est differentia, sic habet rationem totius respectu illorum. Comparatur autem ad ea, non vt quid perfectibile, & potentiale sicut genus, sed vt quid perfectiuum, & actuatiuum illorum, vt per se patet. Cum ergo omnis compositio necessario fiat inter partes, qua ratione sunt partes, planè sequitur quòd genus, & differentia non pertinent ad compositionem speciei: qua ratione sumuntur vt tota; & ex consequenti compositio ista fit ex gradu generico & differentiali, vt sunt formaliter partes, & sumuntur cum mutua præcisione. Per quod tandem explicatum manet, quid sit compositio ista Metaph. vel potius Logica; & quomodò sumantur partes eius. Videatur. D. Tho. locis citatis, & Caiet. etiam, qui optimè explicat doctrinam illius, cap. 3. de Ente, & essentia.

TRACTATUR PRÆCIPUA DIFficultas, & quæstio resoluitur.

§ III.

66 His necessariò prælibatis, ad quæstionem initio propositam redeuntes inquirimus; an quando animal verbi gratia prædicatur de homine, prædicetur de illo qua ratione est pars in compositione metaphysica eiusdem hominis: an verò qua ratione est totum potentiale respectu eius. Et quia pars generica hominis, nempè animal potest considerari vt actu componit hominem, quomodò est pars actualis eius & vt antecedit actualem compositionem, quomodò appellatur pars potentialis; (ad eum modum quo materia prima vt actu est vnita formæ, dicitur pars actualis compositi, & antequam vniatur, dicitur pars potentialis) ideò de vtroque procedit difficultas. Et inquirit: an animal non solum prædicetur de homine qua ratione est totum potentiale, de quo non potest esse dubium, sed etiam prædicetur de illo qua ratione est pars actualis eius, vel saltim qua ratione est pars potentialis illius.

67. Prima sententia, absque distinctione partis actualis, & potentialis, docet naturam genericam posse prædicari de speciebus, non solùm qua ratione est totum, sed etiam vt est pars Metaphysica illarum. Citantur pro hac sententia Paulus Venetus cap. de specie. & Scot. q. 16. prædicabilium. Eam defendunt Oña art. vlt. huius capitis, Sanch. lib. 3. q. 6. & alij

Probatur primò ex Arist. 1. Posteriorum cap. 4. vbi inter modos *per se* enumerat prædicationem, qua definitio, & partes eius prædicantur de definito: ergo genus, & differentia non solùm quatenus sunt quædam tota, sed etiam quatenus partes, prædicantur de specie.

Secundò probatur ratione fundamentali huius sententiæ:

sententiæ: quia partes istæ Metaphysicæ multum differunt à partibus Physicis, & ratio quare istis repugnat prædicari, omnino cessat in illis: ergo non est cur negetur genus, & differentiam posse vt partes prædicari. Probatur antecedens: quia partes Physicæ sunt veræ, & propriæ partes, distinguunturque à toto distinctione reali includentis ab incluso; & ideò in definitione eius non ponuntur in recto, sed in obliquo: non enim dicimus: *Homo est materia & forma*: sed *homo est ex materia, & forma* Nihil autem horum inuenitur in gradu generico, & differenti ali: non enim sunt veræ, & propriæ partes, cum significent totum compositum, nec sumuntur ab aliqua parte essentiæ, sed à tota illa: propter quod etiam in definitione non ponuntur in obliquo, sed in recto; siquidem non dicimus: *homo est ex animali, & rationali*: sed *homo est animal rationale* ¶ Alias rationes adducit Sanch. quas in præsenti omittimus: quia ex dictis facillimè soluuntur, vel tantùm concludunt in sensu materiali illud quod est pars Metaphysica, prædicari de toto, licet non quatenus pars, quod nemo dubitat.

Secunda sententia asserit naturam genericam posse prædicari de speciebus, vt est pars potentialis, licet repugnet illam prædicari vt est pars actualis in compositione explicata. Ita Cantetus in hoc cap. dub. 3. Et potest breuiter suaderi: quia ideò natura generica, vt componit speciem, non potest prædicari de illa: quia vt sic amittit potentialem continentiam, qua continebat species, & earum differentias, quæ tamen continentia necessaria omnino est, vt genus prædicetur de speciebus; sed talem continentiam potentialem non amisit quando consideratur pars potentialis: ergo provt sic potest prædicari de speciebus.

68. Nihilominus tamen absolutè dicendum est naturam genericam (& idem proportionabiliter est de differentiali) non posse prædicari de speciebus, qua ratione est pars in compositione Metaphysica illarum, sed quandocumque prædicatur de eis, necessariò debere sumi vt totum. Ita colligitur ex Arist. 2. Posterior. cap. 8. & 5. Metaphysic. vt postea videbimus. Docentque expressè Porphyr. cap. sequenti. & D. Thom. opusc. 48. tract. 1. cap. 4. in primo d. 25. q. 1. art. 1. ad 2. de ente, & essentia c. 3. sæpè citato. Quibus locis explicat optimè quomodo, *corpus*, & *animal*, & alia genera non sunt genera, nec prædicabilia respectu specierum, secundùm quod sumuntur vt partes, & cum præcisione vlteriorum perfectionum, sed secundùm quod sumuntur, vt quædam tota in confuso, & in potentia quidquid est in speciebus continentia. D. Thom. sequuntur Caiat. eodem. cap. 3. Sot. hic qu. vnica art. 2. (qui optimè notat, genus quando sumitur vt pars, formaliter provt sic non abstrahere abstractione vniuersali, sed potius abstractione formali, ratione cuius non contingit prædicatio, vt vidimus supra disputatione 4. numero 30.) Masius sect. 2. quæstio 2. Rubio quæst. 5. Suarez disp. 15. Metaphysicæ sect. 1. num. 15. & communiter Doctores.

Probatur, & explicatur conclusio ex dictis: quia vt aliquid prædicetur de alio, debet saltim confusè, & in potentia continere totum, quod est in illo. Sed gradus genericus, & differentialis, licet significent totum compositum ex materia, & forma: tamen formaliter quatenus sumuntur vt partes, non significant illud secundùm omnes perfectiones, quas in se habet, sed cum mutua præcisione, & exclusione aliquarum, vt explicatum est. Ergo formaliter provt sic, non possunt prædicari de composito, sed solùm quatenus induunt rationem totius. Minor, & consequentia constant ex dictis. Maior etiam admittitur communiter ab omnibus, eamque, planè conuincit ipsa forma prædicationis, quæ propriè loquendo non importat vnionem, sed identitatem prædicati cum subiecto. Ad quam (si prædicatio sit formalis, & non identica) requiritur, quòd prædicatum confusè, & in potentia sit totum id, quod actu includit subiectum, & quod subiectum actu & distinctè sit totum id, quod actu includit prædicatum.

Confirmatur: quia partes physicæ, & reales hominis non possunt in recto prædicari de illo: quia à parte rei non continent totum, quod est in homine: ergo pari ratione, quæ per intellectum sunt partes hominis, formaliter provt sic, non possunt in recto prædicari de illo; siquidem quatenus ab intellectu sumuntur vt partes, non continent totum, quod est in homine. Quæ rationes æque militant contra primam, & secundam sententiam supra relatas; repugnat enim quod pars Metaphysica, siue consideretur vt actu componit, siue vt antecedit compositionem, formaliter quatenus pars est, contineat totum illud, quod continet compositum, cuius est pars, vt consideranti patebit.

69 Ad argumenta respondetur. Ad primum ibi Aristot. loqui materialiter, dum asserit partes definitionis prædicari de definito. Et ita sensus est gradus illos, qui sunt partes definitionis, prædicari de definito; non tamen formaliter vt sunt partes, hoc enim nihil referebat ad intentum Aristotelis. Nam ibi solùm intendebat statuere, quòd prædicationes, in quibus tota definitio, & partes eius prædicantur de definito, sunt in primo modo dicendi per se: quia sunt essentiales; quòd æquè verum est siuè partes prædicentur vt partes, vel vt tota. Et ita standum est communi doctrinæ, quam ipse tradit 5. Metaphysic. capite 25. vbi partes subiectiuas in hoc distinguit à partibus integrantibus (sub quibus comprehendit partes definitionis, vt explicat D. Thom. ibidem lectione 21.) quod partibus subiectiuis (scilicet speciebus respectu generis) ad est tota essentia totius; partibus autem integrantibus, quatenus tales sunt, non adest tota essentia totius. Quod etiam tradit, D. Th. 3. parte quæstione 90. art. 1. & quodlibeto 10. art. 5. Ex quibus locis Aristotel. & Diu. Tho. vrgens argumentum sumitur pro nostra sententia, vt patebit consideranti.

Ad secundum respondetur, quòd licet isti gradus, seu partes Metaphysicæ, proximè non sumantur à singulis partibus physicis, nec significent solam materiam, aut formam, sed sumantur à toto composito, & significent illud; tamen quatenus partes sunt, non significant compositum secundùm omnes perfectiones, quas in se habet, sed cum præcisione facta inter illas: & ideò provt sic non possunt prædicari in recto de toto, sunt nec partes Physicæ. Differunt tamen ab his, quòd partes Physicæ, cum sint essentialiter partes, nunquam possunt habere rationem totius simpliciter loquendo: & sic nunquam prædicantur in recto de composito. At verò istis gradibus accidit, quòd sumantur cum mutua præcisione, & consequenter esse partes, & propterea possunt considerari absque tali præcisione, & habere rationem totius simpliciter loquendo, sicque considerata prædicari de toto.

Ad fundamentum secundæ sententiæ respondetur, quòd quocumque modo natura generica sumatur vt pars, siue potentialis, siue actualis, semper sumitur cùm præcisione alterius compartis, & ita provt sic excludit illam; & consequenter non habent continentiam potentialem requisitam ad prædicationem: siquidem in quantùm pars, non continet quidquid est in toto.

70. ¶ Ex dictis soluitur secunda pars diffi-

cultatis in principio propositæ: quomodo scilicet genus contineat differentias. Dicendum est enim continère illas non in actu, sed tantùm in potentia. Ad eum modum, quo materia prima continet in genere causæ materialis omnes formas, quod expressè tradit Arist. 2. Poster. cap. 8. dicens: *Supponatur tale esse genus, vt sit secundum potentiam in plus.* Vbi D. Thom. lect. 13. & opuscul. 42. cap. 9. & 10. eandem sententiam docet, quam etiam tradit Porphyr. capite de differentia ¶ Et quidem de genere, qua ratione est pars speciei, non potest dubitari solùm continere alteram compartem, scilicet differentiam in potentia, & non in actu: prout sic enim actu se inuicem excludunt, vt ex dictis patet. Similiter de genere, qua ratione est totum respectu specierum, idem necessariò est concedendum: nam vt sic genus abstrahitur abstractione vniuersali, & separatur à differentis: ergo non potest actu illas includere. Præterquam quod cum differentiæ diuisiæ generis sint oppositæ, si actu includerentur in illo, genus non haberet vnum conceptum, aut significatum distinctum ab speciebus, sed immediatè significaret illas; & per consequens esset analogum: non enim obest confusa, & indistincta inclusio, vt in antepraedicamentis videbimus de *ente*, quod quamuis confusè contineat prædicamenta; verè tamen est analogum: quia immediatè, & actu significat illa.

¶ Secundò infertur genus non prædicari formaliter de differentiis, prædicatione, quæ sit propria alicuius prædicabilis, licet prædicetur verè de illis: hæc enim est vera, *rationale est animal*, sed non est prædicatio formalis. Et ratio est: quia ad veritatem propositionis sufficit prædicatum aliquo modo continere subiectum, quod contingit in genere respectu differentiæ: tamen vt prædicatio sit formalis, vlterius requiritur, quòd subiectum includat in se rationem prædicati, quod non contingit in differentia respectu generis. Semper enim differentia excludit genus: quia respectu eius semper habet rationem partis, vt ex dictis patet. Videatur D. Th. 3. Metaph. lect. 8.

QVÆSTIO VI.

VNDE SVMATVR GENVS, ET differentia tam in substantiis, quàm in accidentibus.

71. HÆc difficultas tangitur à Porphyr. cap. de differentia: propter quod ab aliquibus ibi pertractatur. Sed quia ex quæst. præcedenti pendet magna pars resolutionis eius, non oportuit eam illuc vsque differre.

Aristot. 7. Metaphysic. text. 33. sic ait: *Cùm autem definitio ratio sit, omnis autem ratio partes habeat, ac sicut ratio ad rem, & pars rationis ad partem rei se habet.* Quæ verba exponens D. Thom. inquit: *Sed dicendum est, quòd partes definitionis significant partes rei, inquantum à partibus rei sumuntur partes definitionis. Non ita quod partes definitionis sint partes rei: non enim animal est pars hominis, nec rationale: sed animal sumitur ab vna parte, & rationale ab alia. Animal enim est, quod habet naturam sensitiuam: rationale verò, quod habet rationem: natura autem sensitiua est vt materialis respectu rationalis. Et inde est quòd genus sumitur à materia, differentia à forma; species autem à forma, & materia simul.*

Idem prosequitur Philosop. 8. Metaph. text. 9. dicens: *Quare substantia est quidem, cuius contingit definitionem, & rationem esse, vt puta composita, siue sensibilis, siue intellectualis sit. Ex quibus autem hæc primis, non est: siquidem aliquid de aliquo significat ratio diffinitiua, & oportet hoc quidem vt materiam: illud verò vt formam esse.* Vbi Aristot. inducit contra ideas Platonis argumentum Antisthenicorum probantium nihil posse definiri: quia quidditas rei est quid simplex; definitio verò est sermo longus, vt ipsi dicebant, compositus videlicet ex partibus. Cui argumento respondet, omnem substantiam, quæ definitur, esse compositam. Verba Diui Th. lect. 3. in eius expositione sunt: *Ad soluendam istam dubitationem oportet dicere, quod substantia, quæ definitur, siue sit intellectualis, siue sit sensibilis oportet quod sit composita. Ea verò ex quibus primo componitur cum sint simplicia, non contingit definiri. Dictum est enim supra, quod ratio definitiua adiungit aliquid alteri, quorum vnum est vt forma, aliud vt materia; nam genus sumitur à materia; & differentia à forma.*

Ex his, & aliis Aristotelis locis, sumpserunt D. Thom. & cæteri Philosophi hoc commune proloquium: *Genus sumitur a materia: & differentia a forma,* quod hic à nobis explicandum est. Et in primis certum debet esse iuxta hanc Aristotel. & Th. doctrinam, vt aliqua substantia possit propriè definiri, vel recipere has intentiones, aut poni in prædicamento, debere esse compositam aliqua compositione, vel materiæ, & formæ; vel essentiæ, & existentiæ. Propter quod inter substantias solus Deus excluditur à Prædicamento, nec recipere potest intentiones generis, & differentiæ, aut etiam definiri: quia nec ex materia, & forma componitur, vt patet, nec essentia sua est aliud à suo esse, seu existentia, sed ipsum suum esse est essentia eius. Quam doctrinam tradit eleganter Angelic. Doctor. cap. 6. de ente, & essentia his verbis: *Triplex inuenitur modus habendi essentiam in substantiis. Aliquid enim est sicut Deus, cuius essentia est ipsum suum esse: & ideo inueniuntur aliqui Philosophi dicentes: quod Deus non habet essentiam: quia essentia eius non est aliud, quàm esse ipsius. Et ex hoc sequitur, quod ipse non sit in genere: quia omne quod est genere, oportet quod habeat quidditatem præter esse suum, &c.* Vbi optimè notat Caietan, ad intentum rationis Diu. Thom. sufficere, quòd esse, seu existentia non sit de quidditate eius quod est in genere: quod verum est in omni opinione, siue existentia distinguatur realiter ab essentia siue non. Proprium enim Dei est, quod existentia eius sit sua essentia; ita vt hæc propositio *Deus est*, sit quidditatiua, & in primo modo dicendi per se, quod nullo modo inuenitur in creaturis.

Qui tamen in creaturis, ideò existentia est extra conceptum quidditatiuum essentiæ in sententia D. Thomæ, quia realiter distinguitur ab illa, ideò rectè Sanctus Doctor ex identitate reali, quam in Deo habet esse, seu existentia cum essentia, infert Deum non contineri in prædicamento, nec componi ex genere, & differentia, ac proinde nullum esse in Deo fundamentum ad formandos tales gradus. Ex quo tandem econtrà sequitur planè, realem compositionem ex essentia, & existentia esse primum requisitum, vt creaturæ collocentur in prædicamento, & vt in eis inueniatur fundamentum ad formandam compositionem ex genere, & differentia.

72 Hoc supposito, & relicto Durand. in secundo, distinctione 3. quæst. 1. qui ita strictè intellexit dictum axioma, vt conuenientiam genericam negaret inter illa, quæ non habent materiam communem. Relicto etiam Vasquez 1. par. disp. 179. cap. qui contra communem omnium consensum negauit genus sumi a materia, & differentiam à forma, quem rectè impugnat Nazar. ibidem quæstione 50, articulo 2. controuers. 2. Ex iis, qui hoc proloquium admittunt, non omnes eodem modo illud explicant.

Quidam

Quidam enim vt refert D. Thom. opusc.42. capite 4. quos sequuntur aliqui Moderni, asserunt in substantiis materialibus genus sumi radicaliter à materia, & differentiam à forma; at verò in substantiis spiritualibus genus sumi ab essentia, differentiam verò ab existentia. Itaque sicut compositio Physica ex materia, & forma in substantiis materialibus est fundamentum compositionis ex genere, & differentia; ita in Angelis asserunt hi Doctores compositionem realem ex essentia, & existentia esse fundamentum, super quod fundat intellectus, & à quo sumit genus, & differentia.

Hæc tamen sententia quo ad secundam partem omnino falsa est, & contra Diu.Thom. opusc. citato. Ex cuius verbis planè conuincitur: inquit enim: *Cum autem omne quod est in genere vt completum existens, componatur ex genere, & differentia: genus autem sumatur ab eo quod est in potentia, differentia verò à forma, siue actu: in substantiis verò separatis essentia est vt potentia, esse verò vt actus: sequi quibusdam videtur genus huius sumi ab essentia; differentiam verò ab esse. Sed hoc nihil est: quia essentia est aliud ab esse Angeli, sed illud vnde sumitur differentia, non est aliud ab essentia rei constituta per differentiam.* Quæ ratio euidens est, repugnat enim differentiam sumi, seu fundari supra id quod non pertinet ad essentiam eius, cuius est differentia, vt de se patet. Quam doctrinam latè prosequitur, & probat S. Doctor cap.5. sequenti. Videtur etiam quodlibet 9.articulo 6.ad 4.

Alij verò, inter quos Suar. disput. 6. Metaph. sect.11. explicant dictum axioma, per quandam similitudinem, & metaphoram; ita vt vniformiter verum sit in omnibus rebus genus sumi à materia, & differentiam à forma, in hoc sensu, quòd sicut materia est potentia de se indifferens, vt determinetur, & limitetur per formam: forma verò est actus ex se determinans, & constituens, sic similiter genus tam in substantiis spiritualibus, & corporeis, quàm in accidentibus se habet vt potentia quædam, & materia indifferens: differentia verò, vt actus seu forma limitans, & constituens. Propter quam similitudinem genus, & differentia dicuntur desumi à materia, & forma.

Sed hæc etiam sententia relinquenda est: non enim explicat, sed potius fugit difficultatem: quia sola illa proportio, aut metaphora extrinseca non est sufficiens fundamentum ad formandam compositionem ex genere, & differentia, nisi in ipsa re, in qua distinguuntur isti gradus, sed intrinseca radix, & reale fundamentum ad talem distinctionem & compositionem. Ergo intra ipsam essentiam Angeli, vel hominis verbi gratia, debet assignari radix vnde sumantur gradus generici, & differentiales eorum: & hoc est, quod in præsenti inuestigamus. Quare planè fugit difficultatem, qui in eius explicatione recurrit ad dictam similitudinem, & analogiam generis, & differentiæ cum materia, & forma.

73. Pro solutione ergo difficultatis sciendum est, aliud esse, loqui de proximo fundamento, super quod fundantur, & à quo sumuntur gradus genericus, & differentialis; aliud verò de fundamento, seu prima radice, à qua tales gradus oriuntur, & sumuntur. Loquendo in priori sensu est quæst. præcedenti constat, totam essentiam esse, à qua sumitur tam gradus genericus, quam differentialis, siue in Angelis, siue in corporibus, aut accidentibus: nomina enim significantia tales gradus in quacumque essentia significant totam illam, & non aliquam eius partem vt ibidem latè explicuimus. Et constat in Angelis: nomen enim significans gradum genericum, in omnes conueniunt, scilicet spiritus, & nomina, quibus propriam cuiuslibet differentiam circumloquimur, sumuntur, & significant totam essentiam Angeli, licet diuersimodè: nam gradus genericus significat eam, vt est radix perfectionis communis, in qua omnes Angeli conueniunt, scilicet, intellectualitatis, seu immaterialitatis; gradus verò differentialis significat eandem essentiam, vt est radix perfectionis particularis, & propriæ cuiuslibet Angeli. Quam quia ignoramus, explicamus per talem intellectualitatem, & immaterialitatem. Et idem contingit in substantiis materialibus, & accidentibus in quibus omnibus, vt inquit D.Th.opusc.citato, genus indifferenter sumitur ex ipsa potentia essentiæ, id est, ex tota essentia, secundùm quod consideratur elongata ab esse, differentia verò à perfectione talis essentiæ, per quam appropinquat ad esse actus id est à tota essentia, secundùm illud, quod in ea est magis actuale.

Ex quo fit, quòd in fundamento proximo, à quo sumantur, & super quod fundantur genus, & differentia, omnino conueniunt substantiæ spirituales, corporeæ, & accidentia. Et quia tota essentia secundùm perfectionem communem habet rationem materiæ: respectu eiusdem secundùm perfectionem propriam, vt supra tetigimus: in hoc sensu loquendo de fundamento proximo, vniuersaliter potest affirmari, in omnibus rebus genus sumi ab eo, quod est in illis materiale, & differentiam ab eo, quod est formale. Quo modo loquendi vtitur D. Thom. in verbis adductis. Et de huiusmodi fundamento verè asserit Suar. appellari materiale, & formale per quandam similitudinem, & analogiam ad propriam materiam & formam. Sed de hoc fundamento proximo parua, aut nulla controuersia est inter Doctores. Quare tota difficultas versatur in declaranda prima radice, seu fundamento remoto, à quo sumuntur genus, & differentia, tam in substantiis spiritualibus, quàm in corporeis, & accidentibus.

74. Dicendum est ergo primò in substantiis spiritualibus totam essentiam esse fundamentum non solùm proximum, sed etiam radicale, à quo sumuntur genus, & differentia; & per consequens vtrumque fundari super eandem simplicem essentiam; quæ secundùm quod consideratur, vt indeterminata, & perfectibilis, est radix gradus generici; secundùm verò quod consideratur, vt determinata, & perfecta, est radix gradus differentialis. Conclusio est expressa D.Th.1.par. q.50.art.2. ad 1.de Ente, & Essentia, cap.6. & opusc.42.cap.5. quem sequuntur Caiet.cap.6. citato Ferrar.2. contra gent. c.95. Sanch. lib.3.q.7. Mas. cap. de differentia sect.2. q.5. Rub.5. q.4. & communiter Doctores.

Probatur ratione manifesta, quam adducit D. Th. opusc.citato: quia in Angelis nulla alia inuenitur compositio realis præter compositionem ex essentia, & existentia, sed hæc non potest esse radix compositionis, quam ex genere, & differentia format intellectus; vt ex eodem D.Th. vidimus in impugnatione primæ sententiæ: ergo vtrumque fundatur super vnum simplex, & per essentiam indiuisibile, vt loquitur D.Th. nempè super ipsam essentiam Angeli, quæ est entitas quædam simplex, & forma separata, seu non immixta materiæ, & per consequens in eis tota essentia, est fundamentum, non solum proximum, sed etiam radicale, à quo sumuntur genus, & differentia, vt explicatum est.

75. Dicendum est secundò, in substantiis corporeis genus, & differentiã radicaliter sumi à materia, & forma; & per consequens in eis, aliam esse radicem generis, & aliam differentiæ. Ita Auctores citati pro prima

conclusio

conclusione, & vtramque tradit expressè D. Thom. loco citato ex 1. part. his verbis. *In rebus materialibus aliud est quod determinat ad specialem gradum, scilicet forma, & aliud quod determinatur, scilicet materia. Vnde ab alio sumitur genus, & ab alio differentia. Sed in rebus immaterialibus non est aliud determinans, & determinatum, sed vnaquaque earum secundum seipsam tenet determinatum gradum in entibus; & ideo genus, & differentia in eis non accipitur secundum aliud, & aliud, sed secundum vnum, & idem.* Idem expressiùs docet, & probat Opusc. 42. citato loco.

Facilè suadetur, & explicatur conclusio sic. Proprium est gradus generici esse quid potentiale, & perfectibile; sicut proprium est gradus differentialis esse quid actuatiuum, seu perfectiuum, ergo licet fundamentum proximum horum graduum sit tota essentia, secundùm quod consideratur vt perfectibilis, vel perfectiua: tamen primæ radices, à quibus sumuntur tales gradus, erunt illæ res, à quibus primò oritur dicta potentialitas, & actualitas. Sed intra latitudinem substantiarum materialium, omnis potentialitas primò oritur à materia prima, & omnis actualitas primò oritur à forma: ergo materia, & forma sunt primæ radices, à quibus sumuntur gradus genericus, & differentialis.

Antecedens, & prima consequentia constant: minor autem probatur: quia intra latitudinem substantiarum materialium; materia prima est prima potentia, & forma substantialis primus actus; cum autem primum in vnoquoque genere sit causa eorum, quæ sunt post in illo genere, vt dicitur 2. Metaph. text. 4. planum fit in genere substantiarum materialium omnium potentialitatem oriri à materia prima, & omnem actualitatem à forma; & consequenter ab eis tanquam à primis radicibus sumi gradum genericum, & differentialem. Videantur Caiet. cap. 6. citato de Ente & Essentia. Conrad. 1. 2. q. 54. art. 1. ad primum: Naz. vbi sup. & alij Thomistæ.

76. Illud obiter aduertendum est, quòd licet materia prima, & forma substantialis sint primæ radices generis, & differentiæ modo explicato; differunt tamen in hoc, quòd sola materia prima non est integra gradus generici, si ab ea præscindatur omnis forma: cum tamen hoc conueniat formæ respectu differentiæ, quod Sanch. & Suar. citati notarunt rectè ex D. Thom. de spiritualibus creaturis art. 1. ad 24. asserente. *In rebus compositis ex materia & forma genus sumitur à materia, & differentia à forma; ita tamen quod per materiam non intelligatur materia prima, sed secundum quod per formam recipit quoddam esse imperfectum, & materiale respectu esse specifici; sicut esse animalis est imperfectum, & materiale respectu hominis, &c.* Quæ verba repetit Opusc. 42. cap. 4. & sensus eorum est, quod gradus genericus animalis, verbi gratia, non potest integrè oriri à sola materia prima, nisi in ea intelligatur aliquod esse imperfectum proueniens à forma.

Cuius ratio est: quia gradus generici, qui à materia sumuntur, non solùm dicunt potentialitatem, quæ à sola materia prima tanquam à prima radice deriuatur, vt vidimus, sed etiam includunt aliquod esse actuale, per quod in tali gradu constituuntur: sed huius non potest esse radix materia prima per se solam, cum sit pura potentia, sed ad tale esse actuale necessariò requiritur formam: ergo materia prima per se sola, non potest esse integra radix gradus generici, nisi in ea intelligatur aliquod esse imperfectum proueniens à forma. Quod autem hæc sit integra radix, vnde sumitur differentia, patet in eodem exemplo: nam rationale, quod est differentia hominis, integrè sumitur ab anima, siquidem ipsa est prima radix, à qua recipit materia omnes perfectiones, tam superiores, quàm inferiores, vt explicatum est.

77. Dicet: sicut gradus genericus, nempe animal, non solum dicit potentialitatem, sed etiam aliquod esse actuale, licet imperfectum, & propterea, non solum connotat materiam, sed etiam formam; ita è contra, gradus differentialis, scilicet rationale, non dicit solam actualitatem, sed etiam connotat materiam: siquidem rationale, quod est differentia hominis, non significat quamcumque naturam intellectiuam, sed eam, quæ simul est materialis: ergo sicut sola materia prima non est integra radix gradus generici, nempe animalis, pari ratione, nec sola forma hominis erit integra radix gradus differentialis, scilicet rationis.

Respondetur, quod licet rationale connotet materiam, & animal formam, adhuc tamen in ista connotatione est magnum discrimen, ex eo quod gradus generici sint compositi ex gradu superiori, & proprio constitutiuo, differentiæ verò sint conceptus simplices, nullam includentes compositionem, vt infra videbimus.

Hinc enim fit gradum genericum connotare vtramque partem, videlicet materiam & formam, tanquam quid intrinsecè petitum à tali gradu; & ex consequenti tanquam integram radicem, vnde ipse desumitur; differentiam verò non sic connotare materiam, sed quasi extrinsecè, & illatiuè: eo modo quo ex differentia colligitur genus, & de illa prædicatur.

78. Dicendum est tertiò, genus & differentiam in accidentibus radicaliter non sumi à materia & forma, sed primum genus sumi ex proprio modo essendi, quo quodlibet prædicamentum accidentium constituitur in esse talis entis, differentiam verò ex diuersitate principiorum, à qui causantur. Hanc etiam concl. docent Auctores pro prima adducti, estque ad verbum desumpta ex D. Th. ad finem de Ente & Essentia, vbi optimè eam probat, & explicat Caietanus.

Fundamentum est: quia accidentis essentia non componitur ex materia & forma, nec aliqua alia compositione reali actus, & potentiæ: ergo in illo non est alia radix generis, & alia differentiæ, sed vtrumque fundatur supra eandem simplicem essentiam accidentis; ad eum modum, quo de substantiis spiritualibus diximus; & consequenter tota essentia vt determinata, & perfectibilis fundauit gradum genericum accidentis, & eadem tota essentia, vt determinata, & perfecta, fundauit gradum differentialem.

Differunt autem quantum ad hoc substantiæ spirituales & accidentia, quòd illæ cum sint entia simpliciter, habent completam definitionem, & sic integra earum differentia sumitur à propria essentia, & non ab aliquo alio extrinseco: ista verò cum sint entia secundum quid, habent definitionem incompletam, seu per additionem: quia scilicet non possunt definiri, nisi ponatur subiectum in eorum definitione, vt vidimus sup. num. 23. Et ideo sola essentia non est integra radix, vnde sumitur differentia, sed completur in esse radicis per extrinsecum subiectum, seu principium proprium talis accidentis. Propter quod dicitur differentiam in accidentibus radicaliter sumi ex propriis principiis, à quibus causantur, seu (quod idem est) ex propriis subiectis.

79. Quomodo autem primum genus sumatur ex proprio modo constitutiuo cuiuslibet prædicamenti accidentium, planè constabit, cum de illis disputabimus. Sufficiat pro nunc dicere, quòd cum ens intimè transcendat rerum omnium vltimas differentias, vt ibidem ostendemus; inde fit, vt prædicamenta ista ex communi ratione entis non habeant

Omni. . .

habeant sufficientem potentialitatem, & præcisionem, vt ab ea sumatur aliquod genus omnibus commune, & sic prima potentialitas, & radix generis in quolibet prædicamento, prouenit ex proprio modo constitutioo talis prædicamenti. Videantur D. Th. & Caiet. loco citato.

Quid autem intelligatur per proprium principium, vel proprium subiectum, magna ex parte dictum est supr. num.24. & explicant bene Caietan. dicto cap.7. de ente & Essentia, & Ferr.3. contra Gentes cap.7. circa illa verba D. Thom. ratione 5. *Omne, quod est de genere accidentis, oportet quod ex principiis alicuius substantiæ causetur.* Illud tantum est aduertendum, quod etiam aduertit D. Thom. eodem cap. 7. dicens: *Aliquando accidentia ex principiis essentialibus causantur secundum actum perfectum; sicut calor in igne, qui semper actu est calidus: aliquando verò secundùm aptitudinem tantùm, sed complementum accipiunt ex agente exteriori, sicut diaphaneitas in aere, quæ completur per corpus lucidum exterius, &c.*

In his ergo accidentibus cum proportione loquendum est: nam in accidentibus primi generis differentia etiam secundùm actum perfectum sumitur ex propriis principiis: io accidentibus tamen secundi generis cùm illud complementum sit extrinsecum, & sola aptitudo sit essentialis, solùm potest sumi ex propriis principiis differentia illius aptitudinis, non verò talis extrinseci complementi. Videantur Caiet. & Ferr. citati.

CAPVT SECVNDVM, De Specie.

SVMMA TEXTVS.

Caput hoc continet tres partes. In prima enumerat Porphyr. acceptiones, & definitiones speciei. In secunda constituit seriem prædicamenti, adducens exemplum in substantia. In tertia definit indiuiduum.

¶ Ad primam accedendo, species primò sumitur pro pulchritudine, quo sensu dicitur, quòd præstantissima species digna est imperio. Secundò sumitur Logicè pro eo, quod sub genere collocatur, vt homo sub animali: quam sic definit. *Species est id, quod subiicitur generi: & de quo genus hoc ipso quid est; seu in eo quod quid prædicatur:* & iterum, *Species est id, quod de pluribus differentibus numero hoc ipso quid est prædicatur*, & subdit hanc definitionem tantùm conuenire speciei infimæ, alias verò conuenire etiam speciebus subalternis.

2. In secunda parte docet in quolibet prædicamento esse vnum supremum genus, supra quod non est aliud, esse etiam speciem infimam, sub qua non est alia species, & tandem esse genera intermedia, quæ simul sunt species, & genera, respectu diuersorum: nam si superioribus comparentur, sunt species; si verò inferioribus, genera; ex quo infert intermedia habere duos respectus, nempe ad superiora, & ad inferiora, extrema verò vnum tantum: nam primum genus solùm respicit inferiora; & vltima species tantùm superiora: quod quomodo verum sit, infra explicabitur.

¶ Addit etiam genera suprema esse decem, species verò infimas, licet sint plures, habere tamen determinatum numerum: at indiuidua esse infinita. Propter quod Plato iubebat à generibus descendere ad species infimas, ibique sistere, infinita autem omittere: quia sub scientia cadere non possunt.

In tertia parte distinguit tres acceptiones indiuidui, scilicet indiuiduum determinatum, vt *Socrates*; demonstratiuum, vt *hic homo*, designato Socrate, & ex suppositione, seu circumlocutum, *Sophronici filius*, supposito quod Socrates fuerit vnicus filius Sophronici. Indiuiduum autem omnibus commune definit dupliciter. Primò sic: *Indiuiduum est, quod de vno solo prædicatur.* Secundò sic: *Est illud, quod ex talibus proprietatibus constat, quarum idem aggregatum nunquam in alio fiet.*

NOTATIONES ET DVBIA circa litteram capitis.

3. Illud in primis circa primam partem notádum est, quod sicut cap. præcedenti Porph. non enumerauit omnes acceptiones generis, sed eas, quæ habét aliquam similitudinē cum genere, quod ipse appellat Philosophorum: ita hîc non enumerat omnes acceptiones speciei. Nam aliter species apud Rhetores, aliter apud Grammaticos, & aliter apud Iurisprudétes sumitur, vt tradit noster Didacus à Iesu in præsenti, de quo etiam videri possunt B. Albert. tr.4. in Porph. c.1. Sot. Tolet. & alij in hoc c. Meminit autem speciei, secundùm quod sumitur pro forma, seu pulchritudine, propter similitudinem, quam in hac acceptione habet cum specie Logica. Sicut enim forma & pulchritudo resultat ex actuatione, & formatione materiæ, quæ de se erat informis, eodem modo species Logica resultat ex actuatione, & formatione generis per differentiam, quod de se erat informe, & potentiale. Et ita dixit Boec. quod *Sicut æs, accepta forma, transit in statuam; ita genus accepta differentia transit in speciem.*

Deinde excusat se Porph. eo quod videatur circulo vti: dum cap. præced. definit genus per speciem, & modò definit speciem per genus: agerens id fecisse, quia sunt correlatiua. Quod quidem in præsenti examinandum erat: sed quia omnino pendet ex quæstione, quam Dialectici disputant cap. de relatione: an relatio terminetur ad absolutum, vel respectiuum: ideo communiter Doctores dictam quæstionem ad cap. de relatione remittunt.

4. ¶ De coordinatione prædicamenti substantiæ, quam ponit hîc Porphyrius in secunda parte capit. agendum est quæst.5. Modò verò DVBITATVR Primò: quomodo sit verum id, quod infert, scilicet prædicata intermedia habere duos respectus, extrema verò vnum tantum.

¶ Ratio

¶ Ratio dubitandi est: nam quidquid de genere supremo, saltim de specie infima, euidens est, non solùm respicere superiora genera, in ordine ad quæ est subiicibilis, sed etiam inferiora indiuidua, respectu quorum habet veram rationem vniuersalis, & prædicabilis: ergo etiam species infima habet duos respectus.

Respondetur internum Porphyr. solùm esse, quòd prædicata extrema, scilicet genus supremum, & species infima, non habent diuersos respectus, vnde sumant diuersas denominationes, sicut habent prædicata intermedia: hæc enim respectu superiorum appellantur species, & respectu inferiorum genera; sed genus supremum, dato quòd respiciat vt aliquo modo superiùs rationem communem entis, respectu tamen eius non denominatur species, sed retinet denominationem generis, quam habet respectu inferiorum: & similiter species infima, tam respectu superiorum, quàm respectu inferiorum denominatur species. ¶ Per quod patet ad rationem dubitandi.

5. ¶ De numero prædicamentorum, quem hîc statuit Porphyrius agendum est in antepredicamentis. Nanc tamen DVBITATVR Secundò, quid intendat Porphyrius addens: species infimas esse finitas, indiuidua verò infinita.

¶ Ratio dubitandi est: nam si loquatur de facto, tam species, quàm indiuidua sunt finita, si verò loquatur de possibili, tunc vel sermo est de infinito simpliciter, & in actu (infinitum categorematicè vocant) & sic iuxta meliorem opinionem D. Th. nec species, nec indiuidua possunt esse infinita, vt dicemus lib. 3. Physicorum: vel sermo est de infinito secundùm quid, & in potentia, (infinitum syncategorematicè appellant) & sic tam species, quàm indiuidua sunt infinita.

Respondetur, Porphyrium locutum esse de facto, quomodo constat species esse finitas, habereque determinatum numerum: nec enim iuxta communem cursum rerum, species multiplicantur, sed semper sunt in eodem numero.

Additur verò indiuidua esse infinita: quia fortè existimauit mundum fuisse ab æterno; & consequenter fuisse indiuidua categorematicè infinita: vel quia cùm indiuidua sint in continua multiplicatione: iuxta communem modum loquendi, infinita esse videntur. Propter quod etiam non sunt per se intenta à natura; nec consequenter cadunt sub scientia.

Et sic inducit Porphyrius regulam illam Platonis, quod in scientiis descendendo a generibus supremis, sisteodum est in specie infima, nec progrediendum ad indiuidua, quod verissimum est, hæc enim cum à materia sumantur, contingentia sunt, nec ex se habent determinatum numerum, vnde nec de illis potest esse scientia.

Ex quo rursus sequitur indiuiduum non poni in linea prædicamentali, vt veram partem illius coordinationis, sed vt fundamentum, cui innituntur omnia prædicata talis prædicamenti. Et propterea integra est scientia alicuius prædicamenti, etiam si per eam non cognoscantur indiuidua secundùm differentias numericas, quibus in esse talium constituuntur.

6. Tandem circa tertiam partem aduerte, quòd tres illæ acceptiones indiuidui, seu tria illa nomina nempè, *Socrates hic homo,* (designato Socrate) *& Sophronici filius*, eandem omnino rem significant, vt patet; differunt tamen in modo illam significandi: nam ly *Socrates* significat rem, quæ est Socrates determinatè, & expresse: ly verò *hic homo*, quasi confusè, & indeterminatè: & tandem ly *Sophronici filius*, per quandam circumlocutionem. Maiorem de indiuiduo notitiam, & definitionum eius explicationem ad calcem disputationis adducemus.

DISPVTATIO SEXTA,
De Specie, secundo prædicabili.

QVARE de secunda intentione speciei secundo loco disputemus, vidimus cap. præcedenti num. 7. Quamuis autem ex dictis in eadem disputatione magna ex parte constet, quid sit natura perfecta, seu constituta, (quæ est proprium subiectum eius intentionis, vnde sumitur essentialis eius differentia) & in quo distinguatur à natura profectibili, quæ est proprium subiectum genereitatis, id tamen amplius explicabimus in hac disputatione. Quod quia pendet etiam ex cognitione proprij correlatiui harum intentionum; ideo de specie subiicibili, quæ est correlatiua generis, & de indiuiduo quod est correlatiuum speciei prædicabilis, hic etiam agemus. Ante omnia tamen sit

QVÆSTIO PRIMA.
AN DEFINITIONES SPECIEI A Porphyrio traditæ sint bonæ.

7. VArias speciei definitiones tradiderunt antiqui, vt refert Masius hac sect. 1. q. 1. eis tamen meritò præferuntur adductæ definitiones à Porph. quibus definiuit tam speciem subiicibilem, quàm prædicabilem, vt explicant communiter Interpretes: nam priora illa verba, scilicet, *Species est id quod subiicitur generi: & de quo genus hoc ipso quod est prædicatur*, explicant speciem secundum respectum ad superiora, seu quatenus est subiicibilis: alia verò scilicet, *species est id quod de pluribus differentibus numero, hoc ipso quod est prædicatur*, explicant speciem secundùm respectum ad inferiora, seu quatenus est vniuersalis, aut prædicabilis. De quibus definitionibus eodem ordine agemus in hac qu. non tam vt eas explicemus, cum satis ex supradictis constent, quàm, vt satisfaciamus aliquibus argumentis, quæ contra ipsas fiunt.

Primò ergo aduertendum est priora illa verba non componere vnicam definitionem, vt asseruerunt Auic. Sot. & Tolet. sed esse duas integras definitiones, & inter se valde diuersas, vt docent Boec. Albert. Canter.

Caiet.

Caiet. Mas. Sanch. Rub. & alij in hoc cap. Idque satis exprimit. Porphyr. quicitans dicta verba in plurali dicit: *cætera verò definitiones*. Itaque prima, illa verba: *Species est id quod subiicitur generi*, ast integra definitio, diuersa ab alia, quæ continetur in verbis sequentibus, videlicet: *Species est id, de quo genus hoc ipso quid est prædicatur*.

8. Differunt autem istæ definitiones, penes hoc, quod prima est essentialis, alia verò descriptiua: nam sicut in genere diximus, quòd esse in pluribus speciebus est essentia eius, prædicari verò de illis, propria passio; ita similiter in speciei quatenus est correlatiua generis, seu quatenus est subiicibilis, duo possunt considerari, nempe esse id quo existit ratio superior, scilicet genus, & esse id, de quo eadē ratio superior prædicatur, vt magis explicabimus quæstione 3.

Primum habet rationem essentiæ in specie subiicibili, & explicatur optimè in prima definit. dicendo: *Species est id, quod subiicitur generi*, vel *in quo est genus*, quod idem est. Secundum verò habet rationem passionis, & explicatur bene altera descriptione dicendo: *Species est id, de quo genus hoc ipso quid est prædicatur*.

Tandem nota tertiam definitionem, quam adducit Porph. speciei prædicabilibus, scilicet *Species est id, quod de pluribus differentibus numero: hoc ipso quod prædicatur* non esse essentialem, sed descriptiuam, vt docent communiter Doctores, & constat ex his, quæ circa definitionem generis diximus dispat. præced. num. 15.

Hoc supposito contra definitiones istas potest obiici: & primò contra duas priores, quia omnes earum particulæ conueniunt indiuiduo: sed indiuiduum non est species subiicibilis: ergo conueniunt aliis à definito. Probatur maior: quia indiuiduum verè ponitur sub genere, & de ipso verè prædicatur genus, in eo quod quid.

9. Respondebis, in definitionibus assignatis subintelligi *immediata*, ita vt sensus sit species est, quæ immediatè subiicitur generi ¶. Sed contra: quia præterquam quòd talis particula debebat exprimi in definitione, & non subintelligi; quippè cùm pertineat ad differentiam, adhuc isto modo intellectæ definitiones conueniunt aliis à definito, nempe indiuiduis genericis, quæ immediate ponuntur sub genere, & de quibus genus immediatè prædicatur, vt patet quando dicimus: *Hoc animal est animal: hæc quantitas est quantitas*: ergo tales definitiones non sunt admittendæ.

Secundò contra tertiam arguitur: quia hæc etiam conuenit aliis à definito: ergo est mala. Probatur antecedens. Primò; quia Deus prædicatur in quid de pluribus nempe de personis diuinis, & numero differentibus, siquidem verè sunt tres eadem essentia, cōstituuntque verā trinitatē, quæ numerus est vt patet & tamē Deus non est species, cùm sit quid singulare.

¶. Secundò: quia de anima rationali, puncto, & aliis huiusmodi constat non esse simpliciter species, cùm sint entia incompleta; & tamen verè, simpliciter prædicentur de pluribus differentibus numero, in eo quod quid.

10. Tertiò arguitur: quia dicta definitio non conuenit omni contento sub definitio: ergo non est bona. Probatur antecedens. Primò, quia non omnis species prædicatur de pluribus, siquidem sol, luna, phœnix, & qualibet species angelica tantum habent vnicum indiuiduum, de quo prædicentur: ergo ex hac parte definitio ista non conuenit omni contento sub definito.

¶ Secundò: quia non omnis species prædicatur de pluribus differentibus numero, siquidem numerus est species quantitatis, teste Arist. in Prædicamentis, ergo non possunt differre numero, nisi quæ habent quātitatem: ergo ex hac etiam parte definitio ista non conuenit speciebus rerum spiritualium.

Quartò tandem: quia definitio debet conuenire definito, inquantum huiusmodi, seu secundum quod tale est; siquidem conuenitur cum ipso definito: sed hæc non conuenit speciei inquantum species est: ergo, &c.

Probatur minor, quia species, vt species est, respicit genus, illique subiicitur, sed species inquantum subiicibilis, non est prædicabilis vt dicemus qu. 3. ergo speciei inquantum species non conuenit prædicari de pluribus.

11. Respondebis fortè quod species, inquantum species est, habet simul respicere genus, & indiuidua, & ita nihil sequitur.

¶ Sed contra, quia relatiuum ex vnico fundamento, seu ratione fundandi solùm potest respicere vnicum terminum adæquatum, vt sumitur ex Diuo Th. 1. parte q. 32. art. 2. & constat inductione: sed ex vna parte vt species est, solùm dicit vnicum fundamentum, seu rationem fundandi; ex alia verò parte genus, & indiuidua sunt termini adæquati inter se diuersi, vt patet: ergo species vt species est, non potest simul respicere genus, & indiuidua.

Dicendum tamen est definitiones speciei à Porphyr. traditas esse bonas. Sic docent communiter Dialectici, sumiturque ex doctrina Arist. 1. Topic. c. 5. lib. 4. cap. 1. & 2. & Alibi sæpe. Et priorem quidem tradiderunt Stoici, vt testatur Laërt. lib. 7. de vitis Philosoph. in Canone, eamque adducit Damasc. in sua Logica 2. Posteriorem verò admittit & Probat D. Th. Opusc. 48. tract. 1. c. 3. quarum omnium bonitas satis constat ex dictis c. præced. Omnes enim traduntur per subiectum loco generis, & quæ ex eis sunt descriptiuæ, per propriam passionem loco differentiæ, nihilque continent superfluum, aut diminutum, vt magis constabit ex solutione argumentorum.

12. Ad primum respondet acutè Caietan. hic ex Albert. Quia tamen aliqua supponit, quæ nondum examinata sunt, clariùs enim Tolet. respondetur, quòd quando dicimus, *Speciem esse, quæ ponitur sub genere, &c.* sermo est formalis, sicut debet esse in definitionibus, & sic intelligitur de immediata positione sub genere, secundùm quod habet rationem generis: & ita sensus est: species est, quæ immediatè ponitur sub genere tali positione, secundùm quam est genus, quod nulli præter speciem conuenit. Nam licet *animal* de hoc animali & *quantitas* de hac quantitate immediatè prædicetur: tamen ad eum modum quo *hoc animal*, aut *hæc quantitas*, ex modo significandi habens rationem indiuidui: ita etiam *animal*, aut *quantitas* ex modo, quo prædicantur *de hoc animal*, aut *de hac quantitate*, habent rationem speciei, & non generis; siquidem prout sic enuntiatur vt tota essentia inferiorum, quod proprium est speciei, vt ex dictis supra constat.

¶ Per quod patet ad replicam ibi factam. Videatur Rub. hic quæst. 5. conclus. 2.

Ad secundum negatur antecedens. Ad cuius primam probationem respondetur personas diuinas propriè, & simpliciter loquendo, non differre numero, vt ex D. Thom. 1. parte quæst. 30. docet Sot. hic quæst. vnica, quia non differunt in natura, quod tamen necessarium est, vt aliquid sit species. Cum enim species sit vniuersalis, necessariò respicit plura, quæ simpliciter sint plura, & sic necessariò est multiplicabilis, & diuisibilis per differentias: quod tamen naturæ diuinæ repugnat; cum non multiplicetur in personis. Vnde ibi non est pluralitas absolutorum, sed relationū tantùm vt inquit D. Tho. q. citata. art.

riad 3 Quæ licet non sufficiat vt Deus sit species, sufficit tamen, vt in eo sit vera Trinitas personarum. Videatur Angelicus Doctor in 1. dist. 24. quæst. art. 2.

Ad secundum probationem illius antecedentis respondetur; quòd entia incompleta, sicut non ponuntur in recta linea prædicamentorum, nec propriè, & simpliciter sunt vniuersalia, genera, aut species; sed tantùm secundùm quid; ita etiam non conuenit illis simpliciter prædicari de pluribus, sed tantùm secundùm quid; cum eadem sit ratio de essentia, aut de propria passione, Videantur quæ diximus suprà disp. 4. numer 31. & 51.

13 Ad tertium negatur etiam antecedens. Cuius prima probatio tangit difficultatem infrà quæst. 4. explicandam: an scilicet species angelica sit prædicabilis, & ita ibi patebit solutio argumenti quantum ad species angelicas. De aliis verò vt de sole, phœnice, & huiusmodi, respondetur, quòd licet de facto non habeant plura indiuidua, non tamen repugnat ea habere, saltim ex principiis specificis talium naturarum, vt rectè docet Diuus Thomas quarta contra gentes, cap. 35. & sic possunt potentia Logica prædicari de pluribus differentibus numero.

Ad secundam probationem eiusdem antecedentis respondetur, etiam in aliis prædicamentis præter quantitatem reperiri vnitatem, & numerum transcendentalem, vt docet idem. D. Thom. 1. part. quæst. 30. articul. 3. & hoc sufficit ad verificanda verba definitionis, Nam omittendo pro nunc, verum in substantiis, quæ non habent quantitatem, possit esse distinctio numerica, certum est eam reperiri in accidentibus rerum spiritualium; siquidem iuxta probabilem opinionem intellectus Angelorum solùm numero distinguuntur. Et saltem de gratia, aut charitate eorum negari non potest; ac proinde verè sunt species infimæ, cùm tamen numerus ille non sit species quantitatis, vt de se patet.

14 Ad quartum: cum sua replica respondet Caiet. in quodam dub. circa hanc definitionem, concedendo eam non conuenire speciei in quantùm species est, sed secundùm quandam eius proprietatem, quæ sequitur ad esse speciem: existimat enim vt quæst 3. videbimus, essentiam speciei, quatenus species est; solùm esse respicere genus, indeque oriri tanquam passionem, quòd sit vniuersalis, seu prædicabilis, & sic concludit in hac definitione non definiri speciem, in eo quod species, sed secundum quandam eius passionem.

Hæc tamen solutio, vt loco citato ostendemus, falso nititur fundamento: & ideò illa relicta, respondetur ex ibi dicendis subiicibilitatem, quam habet species respectu generis, & prædicabilitatem, quam habet respectu indiuiduorum, esse relationes inter se disparatas. Quapropter species æquiuocè dicitur de specie subiicibili, & prædicabili, & consequenter non habet aliquam vnam definitionem, prout comprehendit vtramque, vt contingit in aliis æquiuocis, Vnde sicut *canis*, quatenus canis est, nec est solùm latrabilis, nec solùm marinus, sed vtrumque: ita species quatenus species, nec solùm habet respectum ad genus, nec solùm ad indiuidua, sed vtrumque. Et in hoc sensu intellecta solutio ibi adducta, optima est.

15 Ad cuius replicam respondetur in ea tangi difficultatem, vnde desumenda sit specificatio harum intentionum, quod tamen pendet ex dicendis cap. de relatione. Interim dicimus, quòd si illa petenda sit ea fundamento, & ratione fundandi, vt tetigimus suprà disp. 2. num. 42. consequenter asserendum est, quod sicut subiicibilitas, & prædicabilitas sunt relationes disparatæ, quas nomen *species* æquiuocè significat: ita etiam habent fundamenta: seu rationes fundandi inter se disparata quas idem nomen inuoluit, nempè cognitionem passiuam naturæ specificæ, vt id de quo dicitur generica, & cognitionem passiuam eiusdem, vt id, quod dicitur de indiuiduis; & ita falsa est minor argumenti quoad primam partem.

Si verò asseratur tam à fundamento, quàm à termino sumendam esse specificationem relationum; consequenter dicendum est, quòd etiam si species, quatenus species est, solùm dicat vnicam rationem fundandi, adhuc subiicibilitas, & prædicabilitas possunt esse relationes diuersæ, & disparatæ propter diuersos, & disparatos terminos adæquatos; videlicet genus, & indiuidua. De quo constabis ampliùs cap. de relatione.

QVÆSTIO II.

AN GENVS POSSIT CONSERVARI in vnica specie, & species in vnico indiuiduo.

16 HÆc difficultas maximè iuuat ad plenè percipiendum discrimen inter naturam genericam, & specificam, secundùm quod sunt propria subiecta genereitatis, & specieitatis, per quæ bas intentiones definiuimus. Et ideò iuxta methodum suprà præscriptam, statim post examinatas descriptiones Porphyr. procedimus ad hanc quæstionem.

In qua quidem disputamus de ipsa natura generica, & specifica, non verò de secundis intentionibus: nam de his sicut certum est, esse relationes rationis ad plura inferiora, ab intellectu formatas, & intra ipsum manentes; sic etiam certum est non necessariò exigere, vt illa plura sint à parte rei existentia. Siue enim existant species, & indiuidua, siue non, intellectus potest formare intentionem generis & speciei apprehendendo naturas illas possibiles in ordine ad sua inferiora possibilia. Semper tamen intentiones istæ requirunt, vt terminum adæquatum, plura inferiora. Vnde loquendo de naturis istis Logicè, id est, prout denominantur à secundis intentionibus, nec natura generica habet vniuersalitatẽ in ordine ad vnam speciem tantùm; nec natura specifica in ordine ad vnicum indiuiduum, vt per se patet. Difficultas ergo solùm est de ipsa natura generica, vel specifica secundùm se: an scilicet animal, quod est genus ad hominem, & equum possit conseruari in sola specie humana, aliis animalibus non existentibus. Et similiter: an homo, qui est species respectu Petri, & Pauli, possit conseruari in solo Petro, aliis omnibus indiuiduis de medio sublatis.

17 Secondò notandum est naturas istas genericam, & specificam posse considerari dupliciter. Primò Physicè, & quasi materialiter, id est, secundùm realem entitatem, quam dicunt prædicata essentialia, quæ actu includunt; vt in animali, illa entitas, quæ est principium sentiendi, est etiam realiter perfectio vitæ, corporis, substantiæ, &c. & idem est in homine. In quo sensu nulli dubium est, genus posse in vnica specie conseruari, & speciem in vnico indiuiduo: nam solo Petro existente, verè etiam existit entitas, & perfectio realis, quam actu dicunt, homo, animal, viuens, &c. cum omnia sint à parte rei in Petro vnica, & eadem entitas realis.

Secondò possunt considerari natura generica, & specifica Metaphysicè, & quasi formaliter, vt scilicet sunt conceptus quidam præcisi, & gradus

ioter

inter se diuersi: ex quibus alter, nempè genericus est totum quoddam potentiale, & informe materiæ valde simile; & per consequens vltra perfectibile, & diuisibile per differentias formales; alter verò, videlicet, specificus est quoddam totum actuale, & perfectum vltimòque in essentia constitutum; & per consequens solum diuisibile per differentias materiales, seu numericas. Et in hoc sensu procedit difficultas: an scilicet gradus genericus secundùm potentialitatem, quam includit, Metaphysicè consideratus, sufficienter intelligatur actuari, & saluari in vnica specie, & similiter species in vnico indiuiduo.

18 Prima sententia absolutè affirmat posse genus conseruari in vnica specie, & speciem in vnico indiuiduo. Ita Scot. in hoc cap. q. 18. Louanienses ibidem parte 4. Ioannes Anglicus qu. 15. in prædicabilia Scoti & alii, quos referunt Mas. & Sanch. infrà citandi. Non latet nos, Auctores istos posse explicari de consideratione Physica generis, & speciei: sed quidquid sit de hoc.

Probatur primò hæc sententia: quia non minus materia prima secundùm se est indifferens, & in potentia ad plures formas, quàm genus ad plures differentias specificas: nec minus formæ perficiunt materiam primam; quàm differentiæ genus: sed materia prima cum omni sua potentialitate sufficienter saluatur in vno indiuiduo actuata per vnam formam. ergo potentialitas generis sufficienter saluatur in vna specie actuata per vnam differentiam.

Secundò: qui si genus ratione suæ potentialitatis, non posset saluari in vnica specie, neque etiam posset saluari in duabus, sed exigeret syncategorematicè infinitas, quod videtur absurdum: ergo, &c. Probatur sequela: quia potentialitas generis non est ad duas differentias, sed ad syncategorematicè infinitas, vt patet in potentialitate numeri in ordine ad differentias specificas numerorum, quæ possunt in infinitum multiplicari: ergo vel dicendum est genus posse saluari in vnica specie, vel negandum quod saluatur in duabus.

19 Tertiò: quia iam etiam sequeretur, loquendo de potentialitate generis, Deum neque de potentia absoluta posse conseruare illud in vnica specie: hoc autem videtur falsum: ergo, &c. Sequela est manifesta, minor verò probatur: quia Deus potest, & de facto satiat totam potentialitatem materiæ primæ per vnam formam, vt patet in cœlo: ergo poterit etiam producere vnam differentiam ita perfecta, vt exhauriat totam potentialitatem generis, ac proindè tunc saluabitur in vna specie secundùm totam suam potentialitatem.

Quartò: quia si natura generica animalis tantùm remaneret in aliqua suarum specierum, v. g. in homine, vt de facto erit post diem iudicii, talis species posset definiri: ergo verè in ea essent conceptus Metaphysici generis, & differentiæ; & ex consequenti gradus genericus secundùm potentialitatem, quam habet Metaphysicè consideratus, verè conseruaretur in vnica specie.

Confirmatur: quia etiam si nullum esset possibile animal præter hominem, adhuc hæc prædicatio, *homo est animal*, esset essentialis, & non speciei, aut differentiæ: ergo esset prædicatio generis, ac proindè simul animal esset genus, & saluaretur secundùm totam suam potentialitatem in vnica specie.

Alia argumenta, quibus probatur altera pars huius sententiæ, scilicet quòd species possit conseruari in vnico indiuiduo, consultò omittimus: quia non sunt contra nos, vt infrà constabit.

20 Secunda sententia, præcedenti ex regione opposita, negat posse genus conseruari in vnica specie, aut speciem in vnico indiuiduo. Sic defendit Oña in hoc cap. quæst. 2. artic. 2. quem sequuntur aliqui moderni. ¶ Fundamentum eorum est: quia vtraque natura diuiditur per differentias oppositas, & incompossibiles: ergo vtraque exigit plura inferiora, vt earum potentialitas intelligatur plenè actuata. Consequentia videtur nota: quia, vt postea dicemus, hæc est ratio propter quam DD. communiter negant genus Metaphysicè sumptum posse conseruari in vnica specie. Antecedens verò probatur: quia sicut animal diuiditur per rationale, & irrationale, quæ sunt differentiæ oppositæ, & incompossibiles; ita etiam homo diuiditur per differentias indiuiduales, quæ similiter sunt oppositæ, & incompossibiles.

21 Vera tamen: & communis sententia distinctione vtitur; iuxta quam dicendum est naturam genericam Metaphysicè consideratam, secundùm potentialitatem, quam dicit intra latitudinem perfectionis essentialis, integrè non perfici, neque saluari in vna specie, benè autem naturam specificam in vnico indiuiduo. Hæc est proculdubio mens Aristot. 4. Topicor. cap. 3. & 5. metaph. text. 10. eamque non obscurè docet D. Thom. 1. Poster. lect. 12. & in 1. distinct. 19. quæst. 4. art. 2. quem sequuntur eius discipuli, Sot. in hoc cap. quæst. vnica, Flandria, Venetus, & Niger, quos refert, & sequitur Mas sect. 2. de genere quæst. 1. Sanch. lib. 3. quæst. 11. Tolet. in hoc cap. qu. vnica, Rub. ibidem qu. 3. & communiter DD.

Vt explicetur, & probetur conclusio, obseruandum est discrimen inter naturam genericam, & specificam supra à nobis insinuatum, quòd scilicet natura generica, cum sit diuisibilis per differentias formales, quæ necessariò causant distinctionem specificam, ipsa in se est quid imperfectum, in completum, & informe intra latitudinem perfectionis essentialis, in qua consequenter perficitur, & completur per easdem differentias; ad eum modum quo materia prima perficitur, & completur per formas substantiales. At verò natura specifica cum in se sit quid perfectum, actuale, & vltimò constitutum intra latitudinem perfectionis essentialis: in hac nullo modo perficitur per differentias numericas, sed solùm diuiditur, & multiplicatur, quæ potiùs est imperfectio, vt statim constabit.

22 Ex quo iam facilè probatur conclusio à priori: quia integra perfectio potentiæ sumitur ex actu adæquato illi correspondente: sed natura generica, vt nunc loquimur de illa, est potentia quædam Metaphysica, respiciens vt adæquatum actum omnes differentias, per quas contrahitur ad species: ergo non habebit integrá perfectionem, quam prout sic postulat, vsque dum fuerit actuata, & contracta per tales differentias. Maior, & consequentia constant. Minor etiam à nemine negatur, estque satis ex se manifesta; tum quia vnaquæque differentia diuisiua est inferior generi, & inconuertibilis cum illo; & per consequens ei inadæquata: tum etiam quia ex eo quòd talis differentia essentialiter faciat vnam speciem distingui ab aliis, sub eodem genere; huius potentialitas necessariò est radix oppositarum differentiarum: ergo nulla earum per se solam potest adæquate talem potentialitatem.

At verò natura specifica considerata intra latitudinem perfectionis essentialis, non habet rationem potentiæ, sed potiùs est quoddam totum actuale vltimò in essentia completum, & perfectum; & consequenter non respicit vt actum essentialem differentias indiuiduales. Imò potiùs, vt rectè notauit D. Thom. 2. Physic. lect. 5. ipsa natura specifica quodam

modo comparatur ad indiuiduum vt actus, & forma eius; ac proinde quodammodo etiam deprimitur; & materializatur per differentias indiuiduales, ergo vt natura specifica intelligatur cum omnimoda perfectione essentiali, non requiruntur plura indiuidua.

Confirmatur: quia sic se habet natura generica respectu differentiarum: sicut materia prima rerum corruptibilium respectu formarum substantialium: sed materia prima earum non potest habere omnem suam perfectionem sub vnica forma, aliàs non haberet aptitudinem ad alias: ergo nec etiam genus potest habere omnem suam perfectionem sub vnica differentia essentiali.

At verò natura specifica respectu differentiæ indiuidualis, quodammodo assimilatur materiæ primæ rei incorruptibilis respectu suæ formæ, quatenus sub ea intelligitur esse plene perfecta, & actuata, nec habere appetitum ad alias, vt explicatur in lib. de cælo: ergo sicut materia prima rerum incorruptibilium, habet omnem suam perfectionem sub vnica forma, ita etiam species sub vnica differentia indiuiduali.

23 Secundò probatur à posteriori: quia nullum datur in rerum natura genus, quod actu non habeat plures species; plures autem sunt species, quarum vnicum tantùm est indiuiduum: ergo signum manifestum est, quòd genus actu exigit plures species, vt saluetur omnimoda perfectio essentialis eius, non autem species plura indiuidua. Patet consequentia: quia aliàs natura superflueret in multitudine illarum specierum, vel deficeret in singularitate horum indiuiduorum, quorum vtrumque alienum est ab ingenio naturæ.

Confirmatur: quia natura per se solùm intendit multitudinem specierum in vniuerso; non autem multitudinem indiuiduorum, nisi propter conseruationem speciei, vt docet D. Tho. 1 part. quæst. 47. art. 1. & quæst. 85. art. 3. ad 4. Nec hoc alia ratione, nisi quia genus habet in vnaque specie distinctam perfectionem essentialem, quod non habet species respectu indiuiduorum. Vnde etiam fit vt species per se maneant per se ad ordinem vniuersi, & sint partes essentiales eius, non autem indiuidua: ergo genus secundùm potentialitatem, quam dicit intra latitudinem perfectionis essentialis, non intelligitur plenè saluari in vna specie, bene autem species in vno indiuiduo.

Confirmatur secundò: quia etiam vltima naturæ intentio non est ad ipsa genera, vt art. 1. citato addit D. Thom. nulla alia ratione, nisi quia genus secundùm se est quid incompletum, & informe vltra perfectibile per plures differentias, & determinabile ad varias species. Ergo non intelligitur plenè perfectum in vna tantùm specie.

24 Ad argumenta pro prima sententia respondetur. Ad primum neganda est minor loquendo de potentialitate materiæ primæ metaphysice, & secũdùm omnem eius latitudinem, vt in præsenti loquimur de genere. Quamuis enim tota entitas huius potentialitatis physice, & realiter considerata inueniatur sub qualibet forma; sicut inuenitur tota essentia physica generis, numquam tamen plenè, & perfectè actuatur per vnam formam, vt supra dicebamus, & ita nihil sequitur contra nos, imò inde sumitur efficax argumentum pro nostra sententia.

Ad secundum respondetur, argumentum optimè probare genus secundùm omnem suam potentialitatem, & omnimodam perfectionem quam postulat intra latitudinem perfectionis essentialis, exigere tot species, quot sunt differentiæ diuisiuæ eius, siue sint finitæ, siue infinitæ, quod quidem verissimum est, & sequitur planè ex dictis. Solet autem frequenter dici, genus non posse saluari nisi in duabus speciebus: quia quæ ad minus sunt necessariæ, vt intelligatur genus esse totum potentiale. Vel etiam: quia sæpius sub quolibet genere assignamus duas tantùm differentias alteram positiuam, & propriam principalioris speciei, alteram verò negatiuam, & impropriam, loco aliarum, vt patebit in arbore infra adducenda.

25 Ad tertium respondetur, quòd loquendo de genere physicè, & realiter, satis euidens est posse Deum conseruare quodlibet genus in vnica specie: loquendo verò de illo metaphysicè, & secundùm plenitudinem suæ potentialitatis, est manifesta implicatio, quòd sit genus, & quòd intelligatur plene perfectum in vna specie. Iam enim vna differentia simul esset actus adæquatus, & non adæquatus generis, quod à Deo fieri non potest. ¶ Ad id autem, quod contra hoc obiiciunt de materia prima, iam constat ex dictis. Si enim sermo sit de materia prima rerum corruptibilium, implicat propter eandem rationem ipsam intelligi plenè actuatam per vnam formam, id autem habet de facto materia cæli: quia vt ibi explicabimus, illa respicit actum secundùm genus, ista verò secundùm speciem, & ita illa assimilatur generi; ista verò speciei. Vndè meritò vsi sumus hoc exemplo, ad probandam vtramque partem nostræ conclusionis.

Ad quartum respondetur conceptum metaphysicum generis posse considerari præcisè secundùm prædicata essentialia: quæ actu includit, seu vt est pars speciei, & hoc modo intrat definitionem eius, saluaturque in vna specie, vt supra dictum est, non verò secundùm quod consideratur vt totum potentiale, siue secundùm omnem perfectionem quam postulat intra latitudinem perfectionis essentialis, vt in præsenti loquimur.

Ad confirmationem respondetur, quòd dato illo impossibili, idem omnino esset animal, & homo, & ita prædicatio illa non esset formalis, sed identica, vt consideranti patebit.

26 Ad fundamentum secundæ sententiæ respondetur, quòd licet differentiæ indiuiduales sint oppositæ sicut specificæ; hæ tamen addunt perfectionem essentialem supra genus, & sic potentialitas, quam dicit intra latitudinem perfectionis essentialis, non actuatur totaliter per vnam differentiam. At differentiæ indiuiduales nullam talem perfectionem addunt speciei, & ita natura specifica totam suam perfectionem essentialem habet in vnoquoque indiuiduo. Verum est, quòd si natura specifica consideretur formaliter, quatenus vniuersalis, habet quandam potentialitatem, seu indifferentiam ad plura indiuidua. Sed hæc est consideratio Logica, iuxta quam quælibet natura vniuersalis requirit vt terminum adæquatum plura inferiora, vt in principio quæstionis diximus, quo sensu non loquimur in præsenti, vt ex dictis patet.

QVÆSTIO III.

VTRVM SPECIES QVATENVS subiicibilis sit vniuersalis, vel quomodo se habeant hi respectus.

27 EX Dictis in præcedentibus satis constat, in qualibet natura vniuersali duas esse relationes rationis respectu inferiorum, nempe *vniuersalitatem, & prædicabilitatem*, quibus, cum sint mutuæ, necessariò correspondebunt ex parte ipsorum inferiorum duæ aliæ relationes ad naturam vniuersalem. Quæ indistinctè solent appellari *subiicibilitates*, sed distinctionis gratia, primam possumus appellare.

subiici

subiicibilitatem naturæ in qua; secundum verò *subiicibilitatem naturæ de qua*. Ex quibus hæc secunda est passio primæ; sicut prædicabilitas vniuersalitatis. Quæ doctrina generalis est ad quinque prædicabilia, vt diximus disput. 5. num. 46. adducemus tamen exemplum in hoc secundo vniuersali, cui specialiter applicatur propter rationem sup. num. 4. insinuatam. Igitur in homine quatuor relationes rationis inueniuntur, duæ respectu superioris, scilicet animalis, & totidem respectu inferiorum, scilicet Petri, & Pauli. Secundum quod natura habet duas priores, dicitur *species subiicibilis*; secundùm verò, quod habet duas alias, dicitur *species vniuersalis, & prædicabilis*.

Præsens ergo difficultas non comparat interse duas subiicibilitates, neque item comparat vniuersalitatem, & prædicabilitatem, de hoc enim satis ex dictis constat. Sed comparat duas priores cum duabus posterioribus; & inquirit: an species quatenus respicit superiora, & dicitur subiicibilis, respiciat etiam inferiora, & sit prædicabilis, vel (quod in idem recedit) an relationes istæ seruent inter se ordinem passiones, & essentiæ, & vna oriatur ex alia; sicut de duabus subiicibilitatibus inter se, & de vniuersalitate, & prædicabilitate dictum est.

28. Caiet. in hoc cap. quem sequitur Araux. lib. 3. Metaph. quæst. 4. art. 3. conclus. 3. concedit quidem speciem formaliter inquantum subiicibilem non esse vniuersalem, aut prædicabilem; ita quòd per ipsum met respectum ad genus constituatur in vniuersalis, aut prædicabilis. Asserit tamen subiicibilitatem in specie se habere vt essentiam, à qua tanquam passiones oriuntur vniuersalitas, & prædicabilitas. Cuius fundamentum est: quia species formaliter quatenus species, solum respicit genus; ita vt hoc sit maximè proprium speciei: ex eo autem quòd sit sub genere, consequens est habere sub se indiuidua, & illa respicere: ergo relationes quibus respicit inferiora oriuntur à relationibus, quibus refertur ad genus, & per consequens illæ habent rationem passionis respectu istarum.

29. Tolet. econtrà quæstione vnica huius ca. in solutione ad 1. asserit vniuersalitatem habere rationem essentiæ, à qua tanquam passiones profluunt præcabilitas, & subiicibilitas, & ex consequenti tenetur concedere, vt benè notat Rub. hic. q. 2. quòd sicut hæc propositio est vera, *Species in quantum prædicabilis est vniuersalis*, & econtrà; ita etiam hæc, *Species inquantum subiicibilis est vniuersalis*. Contrà.

Probatur primò hæc sententia: quia vniuersale in communi, est genus ad quinque vniuersalia: ergo quodlibet vniuersale respiciet illud tanquam species subiicibilis eius. Sed quodlibet vniuersale, quatenus vniuersale est, respicit dictum genus: ergo quodlibet vniuersale quatenus vniuersale, est species subiicibilis.

Secundò: quia quod immediatè subiicitur generi, est vniuersale: sed species quatenus subiicibilis, immediatè subiicitur generi: ergo species quatenus subiicibilis, est vniuersalis.

Tertiò, quod correlatiua sunt sub eodem genere: sed genus inquantum genus est vniuersale: ergo species subiicibilis, inquantum subiicibilis, debet etiam esse vniuersalis.

Quartò tandem: quia species subiicibilis prædicatur essentialiter de hac specie subiicibili, & de illa specie subiicibili: ergo quatenus subiicibilis est vniuersalis.

30. Nihilominus dicendum est primò speciem formaliter quatenus subiicibilem non esse vniuersalem; ita quod natura constituatur in esse vniuersalis, aut prædicabilis per relationem ad superiora. Hanc conclusionem docuerunt Alpharabius, & Auicenna, quos refert; & sequitur Albert. tractat. 4. in Porphyr. licet Auicenna videatur dubius propter quod ab Alberto reprehenditur, qui addit hanc extitisse inter cæteros antiquos opinionem. Eam concedunt Caietan. & Arauxo vbi supra; estque receptissima inter Dialecticos. ¶ Et breuiter probatur: quia natura specifica constituitur in esse subiicibilis per ordinem ad genus cui comparatur vt subiectum ab eo contentum: vniuersale autem constituitur in esse vniuersalis per ordinem ad inferiora, respectu quorum est prædicatum continens ipsa: ergo species in quantùm subiicibilis non est vniuersalis.

31. Dicendum est secundò, relationes istas non habere inter se ordinem passionis, & essentiæ, nec vnam oriri ex alia, sed esse omninò diuersas, & disparatas. Hæc est contra Auctores primæ, & secundæ sententiæ; recipitur tamen communiter, tum à Thomistis, tum etiam ab aliis Dialecticis. Pro quo videri possunt Sanchez lib. 3. Logicæ qu. 15. Mas. hîc sect. 1. qu. 4. noster Didac. à Iesu disp. 2. quæst. 1. Rub. vbi supra, & Gall. hîc cõtrouers. 14. qui plures alios adducit.

Fundamentum est: quia istæ relationes adueniunt naturæ, ex eo quòd comparet illam intellectus ad diuersos terminos: sed vna harum comparationum non dependet, nec deriuatur ex alia: ergo nec relationes ipsæ inter se; & ex consequenti non habent ordinem passionis, & essentiæ. Maior, & consequentia ex dictis constant. Minor verò probatur: quia ex eo quòd intellectus comparet speciem ad genus, ipsa non manet aptior, aut magis disposita, vt comparetur ad indiuidua, quàm si nullo modo præcessisset prima comparatio, vt consideranti patebit; & idem contingit econtra: ergo vna istarum comparationum non dependet, nec deriuatur ex alia.

Confirmatur: quia ideò prædicabilitas est passio vniuersalitatis, quia ex eo quòd intellectus comparet naturam ad inferiora, vt quid in illis existens, natura redditur aptior, & vltimò disposita vt comparetur ad eadem inferiora: tanquam quid de illis prædicabile: sed hoc non inuenitur in præsenti: ergo, &c.

Dices: relatio, qua species respicit genus, necessariò supponit vniuersalitatem in specie; aliàs definitio speciei subiicibilis conueniret etiam indiuiduo, ergo subiicibilitas in specie oritur tanquam passio ab vniuersalitate.

¶ Respondetur subiicibilitatem, qua species respicit genus, solùm requirere in specie vniuersalitatem fundamentalem, seu indifferentiam illam negatiuam quam disp. 3. nu. 57. diximus habere naturam ab abstractione intellectus; per quod sufficienter distinguitur species subiicibilis ab indiuiduo. Statim autem ac natura est sic abstracta, potest intellectus prout voluerit comparare eam, vel ad genus, vel ad indiuidua, & sic tales relationes sũt omnino diuersæ, & disparatæ.

32. Ad argumenta respondetur. Ad fundamentum primæ sententiæ, quòd si speciem sumamus fundamentaliter pro natura specifica, quæ denominatur à secundis intentionibus, sic accidentalis est illi, tam subiicibilitas, quam vniuersalitas, aut prædicabilitas: si verò loquamur de ipsis intentionibus inter se comparatis, neutra oritur ex alia, nec necessariò supponit illam, sed sunt relationes disparatæ, vt ostensum est. Ambæ tamen insunt ipsi naturæ specificæ; & ita species, quatenus species, non habet solùm respicere genus, nec solùm indiuidua: sed vtrumque, vt diximus sup. num. 14. Verum est tamen quoddam modo esse magis connaturale, & quasi intrinsecum naturæ specificæ, fundare relationem ad genus, quàm ad indiuidua: quia illud respicit vt quid sibi essentiale, hæc verò vt quid extra essentiam suam; sed

ex hoc non sequitur vniuersalitatem habere rationem passionis, respectu subiicibilitatis, vt de se patet.

33 Ad argumenta pro secunda sententia respondetur. Ad primum, quinque vniuersalia, quatenus sunt species subiicibiles, & respiciunt suum genus, nempè vniuersale, materialiter tantum esse vniuersalia, id est, quasdam naturas vniuersales, non verò esse formaliter vniuersalia, secundùm quod subiiciuntur superiori: quia respectu eius non exercent vniuersalitatem, vt de se constat.

Per quod patet ad secundum: quando enim dicitur, *Illud quod immediatè subiicitur generi, est vniuersale*, intelligitur materialiter: & sensus est illam rem: quæ immediatè subiicitur generi debere esse naturam, quæ denominari possit vniuersalis, non formaliter prout subiicitur, sed aliàs; ex quo nihil sequitur contra nos.

Ad tertium respondetur correlatiua, quæ mutuò se respiciunt, necessariò esse, saltem sub genere remoto relationis; siquidem ex vtraque parte resultat relatio. Sed non in omnibus vtraque relatio est eiusdem rationis, vt patet in relationibus, quas Dialectici appellant disquiparantiæ. Et huiusmodi sunt vniuersalitas, & subiicibilitas, non conueniunt in aliquo genere proximo, sed tantùm in remoto, vt patet ex diuisione relationis rationis supra disp. 1. num. 46. statuta; & consequenter sunt diuersæ rationis. Vndè non benè sequitur, quòd si genus, vt respicit speciem, est vniuersale, etiam species vt respicit genus, debeat esse vniuersalis; imò potius oppositum necessariò concluditur.

Ad quartum respondetur concedendo antecedens, quòd scilicet species subiicibilis respectu huius, & illius speciei subiicibilis, verè est vniuersalis, & prædicabilis, sed hoc ideò est, quia tunc materialiter tantùm est subiicibilis, vt de se patet.

34 ¶ Ex dictis infertur nomen *species* æquiuocè dici de specie subiicibili, & prædicabili, quod rectè notarunt Sot. & Niger. in hoc cap. & probant latè Sanch. & Mas. vbi supra. Ratióque est manifesta: quia licet species subiicibilis, & prædicabilis alias conueniat vniuocè in relatione rationis, aut aliis generibus subalternis: tamen prout isto nomine significantur, nihil habent commune præter nomen; siquidem in ratione *speciei* sunt relationes omninò disparatæ; vt explicatum est. Sicut à simili cernimus in cane latrabili; & marino, qui quamuis vniuocè conueniant in genere substantiæ, corporis, & animalis, tamen vt significantur nomine *canis*, sunt res omninò disparatæ, nihilque habent commune præter nomen: & ideò æquiuocè prædicatur de illis.

QVÆSTIO V.

VTRVM OMNIS SPECIES SVBIICIBILIS, sit etiam prædicabilis.

35. QVæstione præcedenti statutum est subiicibilitatem, & prædicabilitatem nullum inter se seruare ordinem passionis, & essentiæ. Restat nunc videre: an materialiter saltem, ratione subiecti, aliquam inter se seruent societatem, id est: an quælibet natura specifica, quæ potest recipere intentionem subiicibilis possit etiam fundare intentionem prædicabilis.

Mouetur autem hæc difficultas, propter aliquas species, quæ tantùm habent vnicum indiuiduum, vt de Angelis tenet communis Thomistarum sententia. De quibus licèt dubitari non possit esse species subiicibiles; siquidem sunt sub determinato genere meritò tamen vocatur in dubium; an sint vniuersales, & prædicabiles. Cum enim de ratione vniuersalis sit ordo ad plura, vt sæpè dictum est: videtur id ex diametro pugnare cum istis speciebus, quæ sub se non habent plura indiuidua.

Supponimus autem plura indiuidua intra talem speciem esse omnino impossibilia, etiam de potentia absoluta, vt tenent graues Thomistæ & probat Sanch. lib. 3. qu. 18. Ex hypothesi enim huius sententiæ procedit præsens difficultas. Nam de corporibus cœlestibus, quibus saltem ex principiis suæ essentiæ, non repugnat numero multiplicari: & de ipsis naturis Angelicis in sententia asserentium ipsas de facto, vel de possibili habere plura indiuidua, non debet dubitari esse etiam prædicabiles. Inquirimus ergo, vnum dato, quòd sub specie Michaelis sint omninò impossibilia plura indiuidua, adhuc talis natura, vt a nobis concipitur, possit subire intentionem vniuersalis, & prædicabilis.

36 Partem negatiuam defendunt Molina 1. part. qu. 50. art. 4. Suar. disp. 5 Metaph. sect. 2. num. 18. Perez in Laurea Salmantina certamine 3. scholastico. Rub. quæst. 4. Hurt. disput 5. Logicæ sect. 3. Cabero tract. 3. disput. 3. dub. 3. Raphaël de Auersa quæst. 8. sect. 4. & alij Moderni.

Probatur primò hæc sententia: quia vniuersale est vnum in multis: sed natura Angelica non est vna in multis: ergo non est vniuersalis. Probatur minor. Vel illa multa sunt existentia, vel possibilia, vel ab intellectu conficta: non primum, neque secundum, vt supponimus. Tertium autem esse impossibile, probatur, quia species prædicantur essentialiter de pluribus: sed natura Angelica non prædicatur essentialiter de illis inferioribus, quæ fingit intellectus; cum hæc sint entia rationis, illa verò ens reale: ergo ratione illorum non potest natura Angelica denominari vniuersalis, seu prædicabilis.

Confirmatur: quia vniuersalitas resultat in natura, ex eo quòd ab intellectu comparetur ad plura inferiora, iuxta dicta disp. 3. num. 59. ergo vbi fuerit impossibilis talis comparatio, erit impossibilis vniuersalitas. Sed in natura Angelica impossibilis est comparatio ad plura, ex hypothesi quòd sint impossibilia talia plura: ergo ibi est etiam impossibilis vniuersalitas.

Confirmatur secundò: quia ideò Petrus non potest concipi, vt vniuersalis: quia concipitur sub opposito eius, quod petit vniuersalitas, scilicet sub immultiplicabilitate secundùm numerum: sed similiter natura Michaelis concipitur sub eadem immultiplicabilitate, siquidem ex hypothesi facta concipitur, vt tantùm potens descendere ad vnicum indiuiduum, tanquam ad quid adæquans talem naturam: ergo nequit concipi vt vniuersalis.

Secundò probatur: quia licet Angelos apprehendamus ad modum corporum, & per species eorum: non tamen iudicamus esse corpora, nec illis tribuimus aliquid proprium corporum: ergo licet species Angelicas apprehendamus ad modum specierum materialium, quæ sunt vniuersales, & prædicabiles; non ideò illis debemus tribuere easdem intentiones, quas tribuimus istis.

Confirmatur: quia aliàs natura diuina, vt à nobis pro hoc statu concipitur, verè posset denominari vniuersalis, & prædicabilis: consequens est falsum; & contra D. Thom. quæst. 7. de poten. art. 3. ad 1: ergo, &c. Probatur sequela: quia licet essentia diuina in se singularissima sit; tamen ex modo concipiendi nostro apprehenditur, vt quid commune: nec illi, prout sic habet esse in intellectu, repugnat supponere pro pluribus naturis diuinis, si essent. Plura alia argumenta

gumenta pro hac sententia adducunt, & soluunt Sanchez, & Gallego infrà citandi.

37 Pro solutione difficultatis, primò notandum est, quòd licet in Angelis non sit aliud, à quo sumatur species, & aliud à quo sumatur indiuiduatio: sed eadem entitas simplex per se ipsam constituatur in sua essentia specifica, & simul sit hæc, & indiuidua, vt docent communiter Thomistæ cum D. Tho. 1. p. quæst. 13. art. 9. & qu. 50. a. 4. hoc tamen non obest, quin eandem simplicem entitatem vno conceptu considerenius, vt constituit Angelum in sua specie, & habet rationem differentiæ essentialis; & alio conceptu vt indiuiduat, & habet rationem differentiæ numericæ constituentis Angelum in esse indiuidui & singularis. Ex quo etiam fit posse nos præscindere vnum ab alio, abstraheteque naturam specificam Michaëlis à differentia indiuiduali eiusdem. Quia licet eadem entitas realis sit differentia specifica, & indiuidualis: munera tamen talis entitatis sunt valde diuersa; cum singularitas non sit de essentia alicuius creaturæ.

38 Secundò notandum est, quòd quamuis naturæ Angelicæ, eo quòd sint materiæ expertes, sint in se actu intelligibiles, non solùm quantum ad principia specifica, sed etiam quantum ad principia indiuidualia; quia tamen à nobis cognoscuntur per species corporum, quæ non sunt actu intelligibilia, quousque intellectus agens denudet phantasma à conditionibus indiuidualibus, vt tetigimus supra d. 3. n. 49. inde est naturas Angelicas non intelligi à nobis, secundum quod in se sunt intelligibiles, & secundum principia indiuidualia earum, sed secundùm modum nostrum intelligendi, qui est cognoscere naturam specificam præcisam à conditionibus indiuidualibus. Ex quo tandem fit, quòd diuerso modo cognoscimus de facto Angelos, eisque aliter tribuimus intentiones, ac cognosceremus, & tribueremus, si perciperemus illos, secundùm quod in se ipsis sunt intelligibiles: ac sicut ipsi semuicem cognoscunt.

39 Dicendum est ergo naturas angelicas, vt à nobis pro hoc statu concipiuntur, subire intentiones vniuersalis, & prædicabilis, etiam si sint impossibilia plura indiuidua in vnaquaque earum. Si verò secundùm quod in se ipsis sunt, intelligerentur, non fore vniuersales, aut prædicabiles: ac proinde de facto omnem speciem subiicibilem esse prædicabilem.

Vtraque pars conclusionis videtur expressa D. Th. quæstione 13. citata, vbi affirmat omnia nomina significantia naturas specificas esse communicabilia pluribus, siue *re, & ratione*, siue *ratione tantùm*: & concludit his verbis: *Formæ quæ non indiuiduantur per aliud suppositum, sed per se ipsas: quia scilicet sunt formæ subsistentes: si intelligerentur secundùm quod sunt in se ipsis, non possunt communicari neque re, neque ratione. Sed quia formas simplices non possumus intelligere secundùm quod sunt, sed intelligimus eas ad modum rerum compositarum, ideò imponimus eis nomina concreta, significantia naturam in aliquo supposito. Vndè quantùm pertinet ad rationem nominum, eadem ratio est de nominibus, quæ à nobis imponuntur ad significandum naturas rerum compositarum, & de nominibus, quæ à nobis imponuntur ad significandum naturas simplices subsistentes.* Idem docet Angelicus Doctor opuscul. 42. cap. 5. de spiritualibus creaturis art. 8. ad 4. & alibi sæpè. Et ideò hæc sententia est receptissima inter Thomistas. Pro qua videri possunt Capreol. in 2. d. 3. quæst. 1. ad 2. contra quintam conclus. Caiet. hic dub. 3. & qu. 13. citata 1. partis, Raphaël de Ripa qu. 50. sequenti art. 4. Zumel ibidem qu. 2. conclus. 6. Arauxo 1. Metaph. quæst. 4. articul. 4. Soncin. Iabel. Masius, & alij, quos referunt, & sequuntur Sanch. lib. 1. quæstione 18. & Gallego controuers. 15. qui addunt esse omnium Discipulorum D. Th. nec censendum esse Thomistam, qui oppositum senserit.

40 Probatur prima pars conclusionis ratione, quam format Diuus Thomas dicta quæstione 13. Quia intellectus noster intelligit naturam cuiuslibet speciei per abstractionem à singulari: ergo esse in vno supposito singulari, vel in pluribus, est præter intellectum naturæ speciei: ergo seruato intellectu naturæ speciei potest intelligi vt in pluribus existens. Omnia sunt verba Diu. Thom.

Confirmatur, & explicatur ratio ista: quia natura Michaëlis, prout à nobis intelligitur præcisa à sua differentia indiuiduali, non intelligitur determinata ad hoc indiuiduum, sed indifferens, & non appropriata illi, ergo prout sic, est in tali statu, vt si per impossibile haberet plura indiuidua, determinaretur ad vnumquodque eorum per differentiam indiuidualem vniuscuiusque. Ergo ex modo nostro intelligendi natura Michaëlis sic præcisa, potest apprehendi vt vniuersalis, & prædicabilis.

Secundò: quia talis natura abstracta comparatur ab intellectu ad proprium indiuiduum, vt quid indifferens ad suum determinatiuum: ergo ex modo concipiendi nostro, comparatur vt quid superius ad suum inferius; & ex consequenti erit vniuersalis, & prædicabilis. Antecedens est euidens ex dictis. Et prima consequentia patet: nam indifferens inquantùm tale, necessariò concipitur cum maiori latitudine, quam eius determinatiuum: ergo ex modo concipiendi apprehenditur vt quid superius: ac proinde quando natura Michaëlis, sic præcisa, & indifferens, comparatur ad suum indiuiduum, fit formaliter vniuersalis & prædicabilis.

31 Confirmatur: quia prædicatio, in qua naturam specificam Michaëlis prædicamus de suo indiuiduo, verè est prædicatio formalis, & propriè pertinet ad speciem: ergo talis natura specifica, vt à nobis concipitur, verè est vniuersalis, & prædicabilis respectu sui indiuidui. Consequentia patet; probatur antecedens: quia Michaël, vt est quædam res singularis à parte rei existens, est verum indiuiduum, quod directè ponitur in prædicamento substantiæ, vt fundamentum aliorum prædicatorum, vt diximus supra numero 5. ergo supra illud apprehendimus gradum aliquem specificum, cui immediatè subiicitur. Implicat enim dari indiuiduum, quod non contineatur sub aliqua specie infima, vt per se patet. Ergo illud indiuiduum, vt à nobis concipitur, subit intentionem subiicibilis respectu suæ naturæ specificæ. Cum autem relatio mutuò correspondens subiicibilitati indiuidui, sit vniuersalitas, & prædicabilitas speciei, planè sequitur naturam specificam Michaëlis, vt à nobis concipitur respectu sui indiuidui, subire etiam intentionem vniuersalis, & prædicabilis.

Secunda pars conclusionis est etiam receptissima inter Thomistas: breuiterque probatur: quia Angelus secundùm se est actu intelligibilis, non solùm quantùm ad naturam specificam, sed quantùm ad differentiam indiuidualem, & ab eodem principio, quo constituitur in esse specifico, constituitur etiam in esse indiuiduali: ergo si intelligeretur secundum quod in se est, non solùm intelligeretur secundùm naturam specificam, sed etiam secundùm principium indiuiduale. Ergo simul intelligeretur vt Angelus & vt hic Angelus: Ergo non intelligeretur vt vniuersalis, & prædicabilis. Videantur Sanch. & Gallego. vbi suprà.

42 Ad argumenta respondetur. Ad primum concedendum est naturam Angelicam esse vnam in multis: ad hoc tamen non est necessarium, quandò natura

tura est vniuersalis secundùm rationem tantùm, quòd illa multa sine actu existentia, vel actu possibilis, vel actu conficta ab intellectu; sed sufficit quòd ea modo concipiendi nostro, ita comparetur ad proprium indiuiduum, ac si haberet alia plura: quia tunc necessariò concipitur vt superior, cui provt sic, formaliter loquendo, non repugnat multiplicatio. Vt enim benè inquit D. Th. loco citato de spiritualibus creaturis: *Natura huius Angeli non prohibetur esse in multis, ex eo quod pertinet ad rationem speciei, sed ex eo quod pertinet ad rationem indiuidui.* Itaque non ponimus plura indiuidua ficta, de quibus natura Angelica prædicetur, neque exercemus prædicationem respectu talium indiuiduorum fictorum, vt in obiectione innuitur; sed dicimus naturam illam ex modo concipiendi nostro, taliter comparari ad proprium indiuiduum, ac si haberet alia plura: quia respectu illius apprehenditur à nobis vt quid superius, & indifferens, & eo ipso est in tali statu, vt si per impossibile darentur plura indiuidua, verè prædicaretur de illis absque aliqua mutatione ipsius naturæ sic à nobis conceptæ.

Ad primam confirmationem similiter respondetur, quòd quando natura est vniuersalis, secundùm rem, & rationem simul, tunc vniuersalitas prouenit illi per comparationem, qua natura verè comparatur ad plura indiuidua, siue actu existentia, siue possibilia. Quando verò natura solùm potest esse vniuersalis secundùm rationem tantùm, siue ex modo concipiendi nostro, tunc non est necessarium, vt actu comparetur ad plura, sed sufficit ita comparari ad proprium indiuiduum, ac si haberet plura alia, quod est Logicè tantùm esse vniuersalem.

43 Ad secundam confirmationem neganda est minor, loquendo de natura Michaëlis, vt à nobis concipitur præcisa à sua singularitate: nam formaliter provt sic, potius concipitur à nobis, vt communicabilis pluribus, seu vt non habens aliquid, quo prohibeatur descendere ad plura indiuidua, vt explicatum est. Alia autem ratio est de Petro, qui provt talis est, concipitur à nobis vt vnus vnitate numerica, ac proindè apprehenditur vt immultiplicabilis secundùm numerum.

Ad secundum negatur consequentia, & disparitas est manifesta: nam ex cognitione Angeli ad modum corporis, non sequitur necessariò iudicium, quo iudicemus Angelum esse corpus, aut tribuamus illi aliquid proprium corporum, vt de se patet, cum sint diuersi actus. At verò ex eo, quòd naturas angelicas abstrahamus, & comparemus ad eum modum, quo abstrahimus, & comparamus naturas materiales, necessariò sequitur illas fieri vniuersales: quia vniuersalitas resultat in natura per ipsum actum comparationis, vt ex dictis patet.

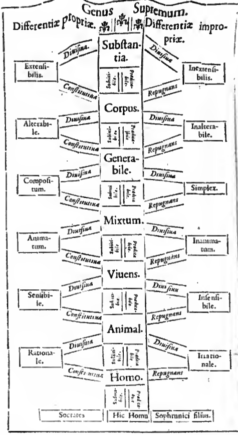
Ad confirmationem respondetur, quòd licet hoc nomen *Deus*, vt à nobis apprehenditur, sit communicabile multis secundùm rationem, vt inquit D. Th. citata quæst. 13. artic. 9. & propterea ex parte modi concipiendi nostri sit terminus communis, vt frequenter docent Thomistæ ibidem: adhuc tamen natura diuina non potest subire intentionem speciei, nec vniuersalis, aut prædicabilis. Tum quia vt latè probat Sanctus Doctor loco citato in argumento, & 1. part. quæst. 3. articul. 5. cum Deus sit ipsum suum esse, & actus immixtus potentiæ, nullum in eo est fundamentum ad formandum gradum genericum, aut specificum: quod tamen verè reperitur in Angelis, vt patet ex iis, quæ diximus disput. præcedenti, num. 73. Tum etiam quia sola natura diuina est essentialissimè singularis, ac proindè illi soli repugnat fieri vniuersalem, aut prædicabilem.

QVÆSTIO. V.

QVOMODO ORDINANDA SIT ARBOR prædicamenti substantiæ.

44. VT doctrinam in hoc, & præcedenti cap. traditam de generibus, & speciebus magis explicaret Porphyr. adduxit exemplum in prædicamento substantiæ ordinans arborem eius: propter quod non enumerauit omnia genera, sed ea tantùm, quæ notiora erant; hoc enim suo instituto satis erat, maximè cum hîc non sit proprius locus examinandi omnes diuisiones huius prædicamenti, sed cap. de substantia. Cæterùm, quia vsu communi iam introductum est, vt in præsenti explicetur coordinatio eius: (quæ sumpta denominatione ab arboribus, arbor prædicamentalis appellatur) neque iterum de illa agendum nobis est? ideò integram arborem cum omnibus suis generibus proponendam, & explicandam esse duximus, sicut cernitur in sequenti figura.

Genus

45 In qua tria circulorum genera continentur. Alij ponuntur ad latus dextrum, vbi collocantur propriæ, & poſitiuæ differentiæ, quæ ſimul diuidut gradum ſuperiorem, & conſtituunt inferiorem. Alij ad latus ſiniſtrum, vbi collocantur differentiæ impropriæ, & negatiuæ, quas ponimus loco aliarum ſpecierum illius generis. Alij tandem collocantur in recta linea, ſeu in medio arboris, vbi ponuntur genera, & ſpecies: nam de indiuiduo iam diximus non eſſe partem quaſi intrinſecam prædicamenti, ſed fundamentum, cui cætera innituntur.

In horum igitur ſupremo circulo collocatur *ſubſtantia*, quæ ex ſupremum genus, ſeu generaliſſimum: quia ſupra ſe non habet aliud genus, propter quod etiam non poteſt proprie definiri. Similiter in circulo vltimo ponitur *homo*, qui eſt ſpecies infima: quia ſub ſe non habet alias ſpecies. In circulis vero intermediis collocantur ea, quæ reſpectu ſuperiorum ſunt ſpecies, & reſpectu inferiorum genera.

Hæc autem omnia inter generaliſſi[...] ciem infimam collocata, licet indiſti[...] pue ab antiquis, appellentur ſpecies [...] balternæ: quia viciſſim modò ſunt ſpe[...] nera: iam tamen viu receptum eſt, [...] quod ſcilicet immediatè diuiditur in [...] appellari genus infimum quia ſub ſ[...] alia genera.

46. Nota tamen: ideò in penult[...] ſitum eſſe *animal*, pro genere infimo [...] ſpectu hominis nullum aliud datur i[...] nus. An autem etiam reſpectu exterio[...] ſit genus immediatum; & conſeque[...] verè ſit genus infimum, ſub lite eſt: q[...] firmantibus cum Sot. hic qu. vnica [...] pauci ſequuntur: aliis verò id negantil[...] fauet Ariſt. 7. Metap. text. 28. vbi ex [...] aſinum, & animal eſſe aliud genus in[...] loco D. Th. lect. 7. id ipſum affirma[...]

aliquod proximum genus, quod non est nominatum commune equo, & asino. Propter quod etiam Bañez 1. part. q.72.art.vnico ad 2.& alij Thomistæ hanc sententiam probant. De quo videri potest Sanch. lib.3.q.12.

47. Cætera, quæ hîc addi possent, videlicet quæ ponantur in recta linea prædicamenti; quæ verò non: & cur differentias ad latus collocemus: & an substantia sit primum genus, vel potius corpus, aliáque huiusmodi, propriam sedem habent in antepredicamentis,& cap.de substantia. Quia tamen in hac arbore duo genera addidimus,quæ nec posuit Porphyrius, nec ponunt communiter Auctores, oportet sufficientiam harum diuisionum, & necessitatem ponendi dicta genera, auctoritate, & ratione firmare.

Quantum ad auctoritatem, licet Doctores communiter non addant alia genera, nec constituant alias diuisiones præter eas, quas Porphyr. attulit, propter rationem supra dictam, quod etiam obseruauit D. Thom. opuscul. 48. tract. 2. c. 3. collocans in arbore ea tantùm genera, quæ Porph. collocauit. Tamen idem Angel. Doct. opus 42. vbi ex professo inuestigat omnia genera prædicamenti substantiæ, adducit omnes diuisiones, quas in arbore posuimus ¶ Primam quidem, qua *substantia* diuiditur in corpoream, & incorpoream, siue in materialem, & immaterialem, seu extensibilem, inextensibilem (quæ omnia idem sunt) adducit cap. 4. 5 6. & 7. ¶ Secundam verò, qua *corpus* diuiditur in inalterabile, & alterabile, siue in incorruptibile, & corruptibile, seu in cœleste, & sublunare (quæ etiam idem sunt) tradit cap. 14.

¶ Tandem tertiam, qua *generabile* diuiditur per compositum, & simplex, & quartam qua *mixtum* diuiditur per animatum, & inanimatum; & duas alias, scilicet *viuentis*, per sensibile, & insensibile, & *animalis*, per rationale, & irrationale explicat, & latè probat cap. 18. Videatur ibi.

48. Ratione etiam idem facilè demonstratur à posteriori. Quod vt fiat, meminisse oportet id, quod supra disp. 5. num. 25. dicebamus, scilicet omnia accidentia, seu operationes attribui alicui gradui substantiæ, cui adæquate, & conuertibiliter conueniunt. Omittimus nunc, quæ eorum sunt propriæ passiones, quæ verò non: de quo infrà disputatione 9. Vnde ex diuersis operationibus, seu accidentibus, quorum vnum,neque profluit ab alio, neque connectitur cum illo, optimè colliguntur diuersi gradus, seu genera prædicamenti substantiæ.

Qua ratione D. Tho. cap. 18. citato probat, *animalis* esse distinctum à genere superiori *viuentis*, addereque illi perfectionem positiuam: quia scilicet *in animali* (verba sunt D. Tho.) *super operationes vegetabiles, quæ sunt generari, nutriri, & augmentari, reperitur actio quædam super addita, scilicet sentire.*

Iuxta quam doctrinam sic facilè colligemus gradus, seu genera prædicamenti substantiæ: quia in *Petro* reperiuntur intellectus, & voluntas; quæ tamen non conueniunt illi formaliter, quatenus Petrus est, aliàs non reperirentur in alijs hominibus.

Neque conueniunt illi, quia est substantia,corpus, generabile, mixtum, viuens, aut animal: aliàs omnes substantiæ, vel corpora, &c. aut omnia animalia haberent intellectum, & voluntatem, quod patet esse falsum, Ergo conueniunt Petro; quia est homo, & per consequens immediatè supra indiuiduum collocandus est *homo*, tanquam species infima huius prædicamenti.

Item potentiæ sensitiuæ conueniunt eidem Petro, & non quatenus homo, aliàs solis hominibus conuenirent: nec quatenus viuens, aut ratione alicuius gradus superioris, quia non reperiuntur in plantis: ergo quatenus animal,ac proinde gradus *animalis* collocandus erit immediatè supra hominem.

49. Similiter potentiæ vegetatiuæ conueniunt eidem Petro, & non quatenus homo, aut animal: aliàs solis hominibus, aut animalibus conuenirent; neque quatenus mixtum, aut ratione alicuius gradus superioris; siquidem non reperiuntur in lapidibus aut metallis: ergo quatenus viuens; & ex consequenti, gradus *viuentis* collocandus erit supra animal.

Item, qualitates secundæ reperiuntur in eodem Petro, quæ tamen non conueniunt illi,quatenus homo, animal, aut viuens;siquidem reperiuntur etiam in rebus non viuentibus, nec quatenus generabile, aut ratione alicuius gradus superioris: siquidem non inueniuntur in elementis, quæ si pura sint,non habent colorem, aut saporem, &c. ergo conueniunt illi quatenus mixtum; & consequenter gradus *mixti* collocandus est supra viuens.

Præterea, in Petro reperitur potentia generatiua communiter dicta, seu productiua similis in specie: quæ tamen non conuenit illi quatenus homo animal, viuens, aut mixtum: siquidem reperitur etiam in elementis: neque quatenus corpus, aut substantia: quia nec Angeli, aut corpora cœlestia habent similem potentiam: ergo conuenit illi quatenus generabile;ac proinde gradus *generabilis* collocãdus est supra mixtũ

Item quantitas, motus, tempus, & alia huiusmodi, conueniunt Petro, non quatenus homo, animal, viuens, mixtum aut generabile: quia etiam reperiuntur in cœlo: neque quatenus substantia, quia non inueniuntur in Angelis: ergo conueniunt illi quatenus corpus; & per consequens gradus *corporis* collocandus est supra generabile.

Tandem, Petro conuenit subsistere in se, & substare accidentibus; non tamen quatenus homo, animal, viuens, mixtum,generabile, aut corpus, quia etiam reperiuntur in Angelis: neque quatenus ens, quia non conueniunt accidentibus: ergo quatenus substantia; & ex consequenti gradus *substantiæ* collocandus est supra corpus.Ens autem non potest esse genus, vt ostendemus in anteprædicamentis: ergo substantia est genus supremum in summo prædicamenti vertice collocandum. Ex quo tandem fit constituenda necessariò esse omnia genera à nobis assignata.

Quod autem non supersint alia, ex eo probatur: quia nullum datur accidens, quod ad aliquem ex istis gradibus, modo explicato, non reducatur: ergo in arbore à nobis statuta nullum genus desideratur, nullum redundat.

QVÆSTIO. VI.

De natura indiuidui.

50. DVas indiuidui definitiones adduxit Porphyrius in hoc cap. vt vidimus ibi, quarum explicationem in hunc locum remisimus. Ante omnia tamen aduertendum est Porph. non definisse indiuiduum, quatenus est subiicibile respectu speciei: quia ex definitione speciei subiicibilis colligi facilè poterat indiuiduum sic sumptum esse; *quod ponitur sub specie*, vel *de quo species prædicatur*. Vnde dictæ definitiones procedunt de indiuiduo secundum se,& non formaliter vt respicit speciem.

Secundò,pro earum intelligentia notandum est, in indiuiduo duo inueniri, nempe naturam specificam, in qua conuenit cum alijs; & differentiam indiuidualem, per quam talis natura redditur alteri communicabilis,propriaque huius,& non alterius.

Sicut ergo ex natura specifica, præcisa differentia indiuiduali, sumit intellectus fundamentum, vt attribuat illi vniuersalitatem, eamque apprehendat vt

per

prædicabilem de pluribus: quia vt sic præcisa non est cuiquam illorum appropriata: ita ab eadem natura specifica, quando consideratur appropriata, & particularizata sumit intellectus fundamentum, vt attribuat illi intentionem particularis, & indiuidui; eamque apprehendat vt prædicabilē de vno tantum, id est, de se ipso.

51. Tertiò nota hinc fieri, quòd sicut natura specifica potest significari dupliciter, videlicet nominibus primæ intentionis, vt sunt, *homo, leo, equus*, &c. & nominibus secundæ intentionis, qualia sunt, *species, vniuersale, subiicibile*, &c. ita etiam natura particularis & indiuidua potest dupliciter significari, nempe nominibus primæ intentionis, vt sunt, *persona, hypostasis, prima substantia, Petrus, hic homo*, & similia; & nominibus secundæ intentionis, vt sunt hæc, *indiuiduum, singulare, particulare, & suppositum.* (Sic enim sumitur nomen istud iuxta propriam, & primæuam eius significationem, vt docet D. Thomas. 1. parte, quæstione 29. artic. 2. & in prima distinctione 26. quæstione. 1. artic. 1. ad 3.) Iuxta hunc ergo duplicem modum, quo natura singularis significatur, (de quo videri potest sanctus Doctor quæstione nona de Potentia articulo 2 ad secundum) correspondent duæ definitiones Porphirij, vt communiter explicant eius Interpretes. Prima enim, scilicet, *indiuiduum est, quod de vno tantum prædicatur*, conuenit indiuiduo secundò intentionaliter sumpto; secunda verò, videlicet, *Cuius collectio proprietatum sic est in vno, vt numquam in alio fiat*, conuenit indiuiduo primò intentionaliter; quamuis congruè etiam explicari posset secundò intentionaliter. De quo videri potest Sanch. lib. 3. quæst. 19. concl. 4.

Quartò circa hanc primam definitionem nota, eodem modo, quo in definitionibus prædicabilium diximus sup. disp. 5. num. 44. definitum esse secundam intentionem in concreto significatam; ita vt ipsa secunda intentio sit res, quæ definitur; naturæ verò sit id; pro quo supponit, & in quo exercetur definitio; sic etiam philosophandum esse in hac definitione indiuidui. Itaque definitum erit secunda intentio, à qua res denominatur indiuidua & singularis: naturæ verò particulares erunt id, pro quo supponit, in quo exercetur definitio; absque eo quod detur aliquid reale vniuocum illis commune, vt de natura generica diximus disputatione citata numero 54.

52 Hanc ergo secundam intentionem indiuidui in concreto significatam definiuit per negationē Aristot. 1. Perihet. cap. 5. dicens *Singulare est id, quod non est prædicabile de multis.* Quod ipsū explicuit positiuè Porph. dicendo: *Indiuiduum est, quod de vno tantùm prædicatur.*

Et vtraque definitio facit hunc sensum, indiuiduum est natura quædam, quæ ad se ipsam, & non ad plura refertur, & de se ipsa, & non de pluribus prædicatur. Hoc magis constabit reducendo hanc definitionem (sicut in aliis præstitimus) ad definitionem eiusdem intentionis in abstracto significatæ, quæ sic potest formari: *Secunda intentio constitutiua indiuidui est relatio rationis naturæ: quæ tantùm potest respicere seipsam relatione prædicabilitatis*, seu *quæ nulla habet inferiora, de quibus sit prædicabilis.*

Cùm enim indiuiduum in serie prædicabilium sit fundamentum, cui cætera innituntur, & de quo prædicantur; consequens est, vt ipsum de nullo alio possit prædicari, nisi tantùm de se ipso; ac proinde ipsum non est prædicabile prædicatione doctrinali, seu artificiali, vt loquitur Caiet. Sed tantùm identica, & naturali.

53 Contra hanc definitionem sic explicatam plura solent obiici argumenta, quæ ex dictis facilè soluuntur. Videri possunt (si placet) Mas. hîc sectione 2. quæst. 1. & 2. Sanch. lib. 3. quæstione 19. & alij. Hoc vnum quod difficilius est, sufficiat in præsenti. Quia indiuiduum verè prædicatur de pluribus; ergo falsum est, quòd de vno tantùm prædicetur. Probatur antecedens: quia hæ sunt veræ prædicationes: *Petrus est indiuiduum, Paulus est indiuiduum.* Similiter istæ, *hoc indiuiduum est indiuiduum, & hoc indiuiduum est indiuiduum*: ergo indiuiduum verè prædicatur de pluribus.

Respondetur in his prædicationibus tantùm prædicari secundam intentionem, quæ est omnibus communis, & quid vniuersale, non verò naturam particularem: & propterea prædicationes adductæ, non sicut prædicationes indiuidui, sed primæ pertinent ad quintum prædicabile; secundæ verò ad secundum. Sicut à simili cernitur in genere: nam ista prædicatio, *homo est animal*, est propria generis; sit verò dicas; *animal est genus*, est prædicatio accidentis; si autem dicas: *hoc genus est genus*, prædicatio speciei. Eodem ergo modo hæc prædicatio, *Petrus est Petrus*, est propria prædicatio indiuidui, si verò dicas: *Petrus est indiuiduum*, est prædicatio quinti prædicabilis: si autem dicas: *hoc indiuiduum est indiuiduum*, est prædicatio speciei. Nec inconuenit id quod essentialiter est indiuiduum, esse denominatiuè speciem, vel accidens; sicut de genere explicuimus sup. disp. 4 num. 61.

54 Quintò, circa secundam definitionem notandum est, nomen significans indiuiduum primò intentionaliter sumptum, si illud significet determinatè, id est, si in sua significatione includat determinatum indiuiduationis principium, vt *Socrates Plato*, & huiusmodi, verè definiri non posse; sicut neque etiam potest esse subiectum scientiæ, vt communiter docent Dialectici. Et propter ea D. Thomas prima parte, quæst. 29. artic. 2 ad tertium dixit: *Essentia est id, quod significatur per definitionem: definitio autem complectitur principia speciei non autem principia indiuidualia.* Vnde quoties indiuiduum primò intentionaliter sumptum definitur, debet esse sub aliqua ratione communi, vt de indiuiduo vago diximus supra disputatione quarta, num. 51. Quæ doctrina est expressa Angelici Doctoris quæstione 9 de Potentia, artic. 2. ad primum asserentis: *Sicut nomen quod significat naturam, est commune, & definibile, vt homo, & animal, ita nomen, quod significat naturam cum tali modo existendi, vt hypostasis, vel persona. Illud verò nomen, quod in sua significatione includit determinatum indiuiduationis principium, non est commune, nec definibile, vt Socrates, & Plato.*

55 In hac ergo definitione Porph. nō definitur natura, cū hoc, aut illo determinato modo essendi, vt significatur nomine *Socratis* aut *Platonis*, sed natura cū particulari modo essendi, vt abstrahit ab hoc, vel illo. Sic enim sumptum indiuiduum primò intentionaliter, habet sufficientem communitatem, vt possit definiri. Et hoc modo definitur prima substantia ab Aristot. in prædicamentis, vt ibi videbimus. Hoc etiam modo definitur persona à Boëtio, quòd sit rationalis naturæ indiuidua substantia.

Denique notandum est collectionem illam proprietatum, quæ ita est in vno indiuiduo, vt in altero reperiri non possit, explicari à Dialecticis his versibus.

¶ *Forma, figura, locus, tempus, cum nomine, sanguis,*
¶ *Patria, sunt septem, quæ non habet vnus, & alter.*

Per *Formam* intelligitur singularis complexio. *Figura* verò significat partium proportionem, & delineamenta. *Locus*, eam partem terræ, vrbis vel domus, vbi quis natus est. *Tempus* verò, ipsius generationis momentum; quo etiam spectat propria constellatio, seu syderum aspectus, sub quo natus est. *Nomen*, quod cuique imponitur *Sanguis*, prosapiam. Et tandem *Patria* prouinciam significat. Quæ omnia simul sumpta non possunt duobus conuenire, vt de se patet.

Hæc autem definitio, vt bene notat Sot. solum conuenit indiuiduis substantiæ. Nam hæc intendebat Porphyr. præcipuè definire.

CAPVT

CAPVT TERTIVM,
De Differentia.

SVMMA TEXTVS.

1 CAPVT hoc duas continet partes. In prima enumerat Porphy. quinque diuisiones differentiæ: in secunda totidem assignat definitiones. ¶ Prima diuisio est, differentia alia est communis, vt sedere, & currere: alia propria, vt ceruleus oculorum color, aut risibile: alia propriissima, per quam scilicet res constituitur in sua essentia, & distinguitur essentialiter ab aliis, vt rationale in homine. ¶ Secunda diuisio. Differentia alia facit diuersum per accidens, vt communis, & propria: alia diuersum per se, vt propriissima. Vel clariùs secundum Perionij translationem, alia facit *diuersum & varium*, vt communis, & propria: alia facit *omnino aliud*, vt propriissima. ¶ Tertia diuisio. Differentia, alia separabilis, vt moueri, & quiescere: alia inseparabilis, vt aquilinum, & simum, rationale, & irrationale. ¶ Differentia inseparabilis sursus diuiditur (& est quarta diuisio:) alia est per se, vt rationale, & disciplinabile: & hæc est de substantia rei, neque suscipit magis, aut minus: alia per accidens, vt aquilinum, & simum: & hæc solum facit diuersum, potestque suscipere magis, & minus. ¶ Tandem differentia per se subdiuiditur quinta, & vltima diuisione: nam alia est diuisiua generis, vt rationale, & irrationale respectu hominis: alia constitutiua speciei: vt sensibile respectu animalis, & rationale respectu hominis.

2 In secunda parte definit differentiam, quinque definitionibus. ¶ Prima est: *Differentia est id, quo species excedit genus.* Contraquam mouet argumentum: nam vel genus continet differentias, vel non: si primum, ergo iam species per differentiam non excedit genus, imò eadem res contrarias formas habebit; si secundum, vnde ergo species differentiam habet? nam ex nihil fit. ¶ Et respondet, genus continere in potentia omnes differentias, actu verò nullam, & sic neque fieri ex nihilo, sed ex potentia generis, neque dari actu duo contraria in eadem re. Quia verò species continet actu differentiam, quam genus tantum continet in potentia: inde est quod actu species per differentiam excedat genus. ¶ Secunda definitio est: *Differentia est, quæ prædicatur de pluribus differentibus specie in quale quid* ¶ Tertia est: *Differentia est id, quo ea, quæ sunt sub eodem genere, separat.* ¶ Quarta est: *Differentia est id, quo singula differunt.* ¶ Quinta, & vltima definitio, quam tradit Porphyr. exactiùs (vt ipse inquit) pertractans ea, quæ ad differentiam pertinens, est: *Differentia est, quia ita singula differunt, vt pertineat ad substantiam, & rationem, sitque pars rei, cuius est differentia.*

NOTATIONES, ET DVBIA
circa litteram capitis.

3 PLura ex his, quæ Porph. docet in hoc cap. sumpsit ex Arist. nam vltima diuisio differentiæ traditur 2. Poster. c. 14. & 1. Topic 7. & lib. 6. c. 3. Similiter, quòd genus contineat differentias in potentia, præter locum sup. 5. n. 70. adductum, docet etiam 4. Topic. c. 1. & 7. Metaph. c. 12 Præterea differentias prædicari in quale quid, habetur 4 Topic. c. 2. & alibi sæpè. Et tandem quòd differentiæ propriissimæ, seu essentiales non suscipiant magis & minus, docet Arist. 6. Topic. c. 3.

Iam verò circa has diuisiones, & definitiones multa solent in præsenti dubitari, quæ vel constant ex dictis circa alia prædicabilia, vel sunt parui ponderis, & ideo illa breuiter in his notationibus explicabimus.

Primò ergo notandum est, quòd *differre*, seu *differentia*, si vim nominis, vt in præsenti sumitur, attendamus, significat distantiam, distinctionem, seu diuersitatem inter aliqua. Sumitur autem dupliciter, vt ex doctrina Arist. 5. Metaph. text. 15. docet & probat D. Th. ibid. lect. 12. & 1. q. 3. art. 8. ad 3. lib. 1. contra Gentes cap. 17. & alibi sæpè.

Primò enim sumitur latè, & impropriè pro quacumque diuersitate, aut distinctione aliquorum, ad quod non requiritur, vt in aliquo vno conueniant. Quo sensu prædicamenta, ipsasque differentias dicimus inter se differre; cum tamen sint primò diuersa, vt infra constabit.

¶ Secundò sumitur propriè, pro diuersitate eorum, quæ in aliquo vno conueniunt, seu prout importat ea quæ non se ipsis, sed aliquo alio inter se differunt. Vnde etiam nomen *differentia* applicatum est ad significandum principium huius distinctionis, seu gradum illum, per quem vnum differt ab alio; & sic sumitur in præsenti.

4 Secundò circa 1. diuisionem notandum est non dici aliquid differentiam communem, quia actu inueniatur in vtroque extremo scilicet in re quam distinguit, & in re à qua distinguit; hoc enim est manifesta implicatio: siquidem *sessio* non distinguit sedentem ab alio, vel à seipso sedente, sed ab alio, vel à se ipso nõ sedente. Dicitur ergo differentia communis: quia est accidens neutri extremorum proprium, & vicissim potest vtrique accidere: sicut è contra, non dicitur aliquid differentia propria, aut propriissima præcisè, quia non inuenitur in altero extremo, respectu cuius exercet rationem differentiæ; sed quia cum vna sit propria passio, & altera constitutiuum essentiale; sic inueniuntur in vno extremo, vt non possint esse in altero, respectu cuius exercent rationem differentiæ. Qualis autem sit ista diuisio, explicabitur in disputatione.

5. Tertiò circa 2. diuisionem notandum est non esse sub diuisionem præcedentis, imò neque nouam diuisionem: nam differentia communis & propria coincidunt cum differentia per accidens; seu quæ facit diuersum & varium: differentia verò propriissima coincidit cum differentia per se, seu quæ facit aliud. Vt autem hi termini cõprehendantur, obseruandũ est, quòd relatiuũ *aliud*, si sumatur substantiuè, & in neutro genere potest dupliciter accipi, vt colligitur ex D. Tho. primò vt significat diuersitatẽ in essentia formalem; & secundò, vt significat diuersitatem in essentia materialem. Primam acceptionem innuit. 1. p. q. 31. art. 2. ad

ad 4. estque certissima: nam homo propriissimè est aliud ab equo: secundam verò tradit in 3. dist. 21. q.1. art. 1. dicens, non omne, quod est aliud à Socrate, esse aliud ab homine, quia scilicet Petrus est aliud à Socrate, & tamen non est aliud ab homine. Et quia in essentia diuina, neutra diuersitas repetitur; ideo neutro modo filius dicitur *aliud* à parte. Potest tamen adiectiuè dici *aliud suppositum*, vel *alius*, aut *alter*, quia sic solùm significatur diuersitas suppositi seu personæ.

Quamuis autem ly *aliud*, vtramque acceptionem admittat, & vtroquo modo sumatur ab Arist. 2. Physic. tamen: & Dialectici in hac diuisione sumunt ly, *aliud* in prima acceptione tantùm, & sensus, quòd differentia propriissima facit diuersitatem formalem. Cùm enim sit constitutiua essentiæ, distinguit eam essentialiter ab omnibus aliis, quod non habent differeotia communis, & propria, quæ cum sint extra essentiam, tantùm distinguunt accidentaliter rem, cuius sunt differentiæ. Et hoc significauit Porph. dicens has differentias facere diuersum, ac varium, seu *alteratū* vt vertit Boët. quæ nomina tantum significant diuersitatem accidentalem. Videatur Sanch. l. 3. q.20.

Addit etiam Porphyr. circa hanc diuisionem, quod differentia faciens aliud dicitur specifica, differentia verò faciens diuersum, seu varium simpliciter appellatur differentia. Quod non ob aliquam dignitatem, aut perfectionem huius differentiæ dictum est, sed potius ob eius ignobilitatem, & imperfectionem, vt ex B. Alberto notant benè Sot. & Mas. hîc, eo sensu, quo bruta absolutè, & sine addito solemus appellare animalia, & generaliter nomen generis, alio addito solet tribui speciei imperfectiori.

6. Circa tertiam, & quartam diuisionem, nihil se offert notandum: nam ferè coiociduot cum præcedentibus.

Circa vltimum verò bene notat Sot. hic, posse dupliciter intelligi. Primò, ita vt membra eius indicent. diuersas differentias, & sit sensus, quòd eiusdē generis est differentia constitutiua, & diuisiua; animal enim cōstituitur per persēsibile, & diuiditur per rationale, & irrationale, & idem est de aliis generibus.

¶. Secundò membra illa diuidentia possunt indicare diuersas rationes formales eiusdem differentiæ; ita vt sit sensus, eandem differentiam verbi gratia rationale, secundùm vnam rationem formalem esse constitutiuam speciei, scilicet hominis; & secundùm aliam esse diuisiuam generis, scilicet animalis, & vterque sensus verus est, & vtriusque exempla subiungit Porph. licet hic secundus sit magis ad rem, & intentum eius.

7. Tandem DVBITABIS: an sit verum id, quod Porph. addit, scilicet differentias per se seu propriissimas non suscipere magis, & minus: ¶ Dubium hoc propriam sedem habet cap. de Substantia, breuiter tamen cum communi seotentia respondetur affirmatiuè, quæ est expressa seotentia Arist. 8. Metaph. text. 10. vbi rerum essentias comparans numeris: *Quemadmodum de numero, ablato, vel addito aliquo, ex quibus numerus est, non est amplius idem numerus, sed diuersus, etiam si minimum auferatur, aut addatur: ita neque definitio, neque ipsum quid erat esse, erit amplius, ablato aliquo vel addito.* Idem docent Caiet. Isabel. Sot. & alij, quos refert, & sequitur Rub. hîc q. 3.

Fundamentum est: quia essentiæ consistunt in indiuisibili, iuxta commune Metaphysicorum axioma, cuius rationem reddit optimè D. Thomas 1.2. quæst. 52. artic. 1. nam illud secundum quod aliquid sortitur speciem, seu à quo accipit specificationem, oportet esse fixum, & stans, & quasi indiuisibile, vt ita res specificata habeat determinatam, & certam esseotiam; cuius manifestum signum est, quòd prædicata essentialia non dicuntur de speciebus secundùm magis, & minus. Cum ergo differentiæ essentiales sint constitutiuæ rerum in propria esseotia, & gradu certo entis, planum fit consistere in indiuisibili, ac proiode non suscipere magis, & minus.

DISPVTATIO SEPTIMA
de Differentia, tertio prædicabili.

QVIA de Vniuersali quod est genus respectu differentiæ, satis egimus in præcedentibus: ideo vt hoc tertium prædicabile comprehenderemus, iuxta methodum supra disp. 5. num. 56. præscriptam, solum restabat in hac disp. cognoscere quid sit natura constitutiua seu contractiua, vnde sumitur essentialis eius differeotia, quod ostendunt quæstiones, quas de differentia, primò intentionaliter sumpta postea instituemus. Sed quia parte prima illa diuisio differentiæ à Porphyr. tradita, habet specialem difficultatem: ex alia verò quamuis de differentia constet esse vniuersale, non tamen constat respectu cuius habet istam vniuersalitatem: an scilicet speciei, vel respectu indiuiduorum: ideo vtramque istam quæstionem oportuit aliis præmitere.

QVÆSTIO I.

QVALIS SIT PRIMA DIVISIO DIFFERENTIÆ, vbi de diuisionibus eius.

SVponendum est ante omnia, diuisiooem istam differentiæ in communem, propriam, & propriissimam esse adæquatam, vt docent communiter dialectici. Quamuis de hoc aliqui dubitauerint, quorum meminit Sanch. lib.3. Logicæ, quæst. 23.

Probat autem eius sufficientiam Mas. hîc sectione prima, quæst. 2. perfacili argumento: quia quidquid verè differt ab alio, vel differt secundùm essentiam, vel secundum accidentia: si primum, erit differentia propriissima seu essentialis; secundum, vel est accidens propriū, & sic erit differentia propria, vel est accidens cōmune, & sic erit differētia cōmunis: ergo prædicta diuisio est adæquata. Videatur noster Dic. à Iesu hîc q. 3.

Est tamen contra hoc vulgare argumentum sumptum ex differentia indiuiduali, quæ quidem verè est differentia, vt patet: & tamē non est propriissima; cùm non faciat differre essentialiter: neque est propria, aut cōmunis; siquidem Petrus & Paulus inter se, non accidentaliter tantùm, sed substantialiter distinguuntur.

Respondetur tamen, omissis aliis solutionibus, in prædicta diuisione solum diuidi differentiam, quæ aliquo modo potest pertinere ad hoc prædicabile:

quæ scilicet potest subire intentionem vniuersalis, & prædicabilis:quod nõ habet differentia indiuidualis, vt patet. Et ideò propriè, & per se, neque continetur sub diuiso, neque sub aliquo membrorum diuidẽtium. Potest tamen aliquo modo reduci ad differentiam propriissimam ex ea parte, qua facit differre substantialiter, & sumitur radicaliter ab vna parte substantiæ in quo assimilatur differentiæ propriissimæ. Licet, ex qua parte sumitur etiam à quantitate iuxta doctrinam D.Thom. in 1. dist.26.q.2.art.2.& 4.dist.12. q.1.art.1.Quæstiunc.3.ad 3.& alibi sæpè, interdum talis differentia appellatur accidentalis:& prout sic reducitur quodammodo ad communem:quia quantitas est accidens commune, vt disp.9.ostendemus.

9.Hoc supposito, pro explicatione quæstionis notandum est quadrupliciter posse fieri comparationem inter diuisum, & membra diuidentia huius diuisionis. *Primo*, si tam diuisum, quam membra diuidentia sumantur primò intentionaliter pro naturis denominatis. *Secundò*, si diuisum sumitur pro natura denominata, & membra diuidentia pro secundis intentionibus. *Tertiò*, econtra. Et tandem *Quartò*, si tam diuisum, quàm membra diuidentia sumantur secundò intentionaliter.

Primo modo certum est diuisionem non posse esse vniuocam, sed analogam: si quidem naturæ istæ denominatæ diuagantur per omnia prædicamenta. Secundo etiam, & tertio modo certum est diuisiones esse subiecti in accidentia, & accidentis in subiecta. Neque de hoc est difficultas inter Doctores. Quorum tamen quidam inquirunt; an ex aliquo ex his modis sumpserit Porphyr. istam diuisionem. Quibus respondendum est probabiliter posse explicare hoc tertio modo. Sed multò probabilius est tam diuisum, quam membra diuidentia sumpsisse vltimo modo scilicet secundò intentionaliter: tum quia sic explicant communiter Doctores hanc diuisionem: tum etiam quia nomen *differentia*, vt in præsenti sumitur, est terminus secundæ intentionis, sicut genus species, & alia: tum denique quia sic diuisio ista propriè, per se pertinet ad Logicam, tam ex parte diuisi, quam ex parte membrorum diuidentium. Et ita sensus diuisionis erit: secunda intentio differentiæ alia est, quæ facit differre communiter, alia propriæ, & alia propriissimè. In quo sensu dubitatur a Dialecticis, qualis sit ista diuisio.

10 Relicta sententia eorum, qui dixerunt diuisionem esse purè æquiuocam, quam satis constat esse falsam. Oña hic quæst.1.art.2. Cabero tract.3. disput.4. dub.2, & alij Moderni per oppositum contendunt diuisionem esse vniuocam, & generis in species.

¶ Quorum fundamentum est:quia non obstante, quod ex quinque intentionibus prædicabilium, tres priores sint rationes prædicandi essentialiter, adhuc vniuersalitas est quid vniuocum, & verum genus respectu omnium: ergo etiamsi ex intentionibus harum differentiarum, altera faciat differre communiter, alia propriè, & alia propriissimè: adhuc secunda intentio differentiæ erit vniuoca, & genus respectu illarum. Probatur consequentia: quia ideò conuenientia illarum quinque intentionum est vniuoca:quia omnibus verè, & simpliciter conuenit esse rationes prædicandi de pluribus: neque id habet vna per habitudinem: aut dependentiam ab alia, vt supra disput.4. nom.38. dicebamus. Sed eodem modo conuenit istis intentionibus esse rationes differendi; siquidem etiam si non daretur differentia propriissima, adhuc aliæ essent differentiæ: ergo, &c.

11. Confirmatur primò; quia quamuis accidens dependeat à substantia, ideò substantiæ, & accidenti physicè loquendo nihil detur commune vniuocum:hoc tamen non tollit, quominus æqualiter denominentur à secunda intentione generis, & vniuocè in illa conueniant. Ergo quamuis differentia communis, & propria physicè loquendo, aliquo modo dependeant à propriissima, & prout, sic non conueniant vniuocè cum illa; adhuc secunda intentio differentiæ potest illis vniuocè communis.

Confirmatur secundò: quia quando intellectus comparat albedinem, aut risibilitatem Petro, & Paulo vt id, per quod distinguuntur ab Ethiope, & equo, verè tribuit illis naturis intentiones vniuersalium. Sed tales intentiones propriæ, & simpliciter non pertinent ad primum, & secundum prædicabile, vt patet:neque etiam ad quartum, & quintum; siquidem per talem actum non cognoscitur risibilitas, vt quid profluens ab essentia: neque: albedo vt quid contingens: in quo consistunt propriæ rationes quarti, & quinti prædicabilis. Ergo tales intentiones propriè, & simpliciter pertinent ad tertium prædicabile. Probatur consequentia: quia tales intentiones propriæ, & simpliciter debent pertinere ad aliquam speciem relationis rationis: non ad aliam nisi ad hoc tertium prædicabile:ergo, &c. ¶ Hæc & alia argumenta, quæ solent fieri pro hac opinione, eam probabilem efficiunt, sicque illam censuit Medina, vt testatur Sanchez postea citandus. Sed non ideò discedendum est à communi, & recepta sententia.

12. Dicendum est ergo diuisionem istam, etiam secundò intentionaliter sumptam, esse analogam. Hæc fuit veterum sententia cum Auic. in sua Logica. Quam etiam defendunt Beatus Albertus tract. 5. in Porphyr. cap.1. Iabel. Caietan:& Sot. in commentariò huius capitis. Mas. ibidem sect. 1. quæst.3. Medin. quem adducit, & sequitur Sanch. lib. 3. quæst.22. & communiter Thomistæ. Quibus etiam consentiunt Scot. hic q.23. Rub. q.2. & alij Moderni.

Fundamentum est, quia sola intentio differentiæ propriissimæ simpliciter participat rationem differentialitatis: ipsaque sola constituit hoc tertium prædicabile:ergo aliæ intentiones differentiæ communis, & propriæ solùm possunt conuenire cum illa analogicè in esse differentialitatis. Consequentia patet. Antecedens vero probatur, quia propria ratio differentialitatis, secundum quod constituit hoc tertium prædicabile, per quam distinguitur ab aliis intentionibus aliorum prædicabilium, consistit in hoc, quod sit vniuersalitas naturæ, constitutiuæ, seu contractiuæ, vt diximus dis.4. numero 41. Estque satis per se manifestum; cum differentia comparetur generi, vt actus potentiæ, seu vt determinatum indeterminato, vt etiam ex D.Thom. vidimus disput. 5. numero 61. Esse autem vniuersalitatem naturæ constitutiuæ, seu contractiuæ, non potest simpliciter conuenire intentionibus differentiæ communis, & propriæ, sed solùm intentioni differentiæ propriissimæ: siquidem id, quod est simpliciter actus, seu constitutiuum; debet esse in eodem genere cum potentia cuius est actus, seu constitutiuum, aliàs ex vtroque non fieret vnum per se, vt patet inductione. Cum ergo sola differentia propriissima sit in eodem genere cum genere, quod constituit; differentia verò communis, & propria sint extra, & faciant cum illo compositionem accidentalem: planum fit solam differentiam propriissimam esse simpliciter actum, & constitutiuum respectu generis: ac proinde ipsam solam simpliciter pertinere ad hoc prædicabile.

13 Confirmatur: quia contraria sententia euertit

totam

totam ferè doctrinam de his prædicabilibus, à Dialecticis communiter receptam: ergo non est admittenda. Probatur antecedens: quia omnes enumerant differentiam inter prædicabilia essentialia, & hac via probant sufficientiam quinarij numeri prædicabilium. Adduntque differentiam non prædicari omnino in quid, neque omnino in quale, sed medio modo, scilicet, in quale quid: quia quantùm ad rem significatam est de substantia seu essentia rei; ex modo verò significandi sumitur vt accidens, seu adiacens ipsi rei, vt magis explicuimus disp. 5. nu. 32. Item ferè omnes asserunt has quinque intentiones esse species infimas vniuersalitatis. Quæ omnia, & alia his similia directè pugnant cum prædicta sententia, vt consideranti patebit. Maneat ergo, quòd sicut sub generitate, specieitate, aut proprietate non collocantur per se, & simpliciter, sed secundùm quid tantùm & per reductionem illæ intentiones, quibus intellectus denominat ea, quæ secundùm quid tantùm sunt genera, species, aut propria, qualia sunt entia incompleta: ita similiter sub differentialitate non continentur per se, & simpliciter intentiones, quibus intellectus denominat ea, quæ secundùm quid tantùm sunt differentiæ nempè communis, & propria.

14. Ad fundamentum contrariæ sententiæ, neganda est consequentia. Ad cuius probationem respondetur, quòd sublata differentia propriissima, per locum intrinsecum auferretur tertium prædicabile, tam physicè, quam logicè loquendo: quia tunc nihil esset, quòd intra idem genus posset esse simpliciter actus & constitutiuum respectu generis; & consequenter neque simpliciter denominari differentia. Quod tamen non contingit in prædicabilibus essentialibus respectu accidentalium, vel è contra, vt consideranti patebit. Et ideo ratio vniuersalis potest esse illis omnibus vniuoca, nó verè ratio differétiæ istis tribus.

Ad primam confirmationem similiter respondetur negando consequentiam. Et ratio disparitatis: quia quamuis accidens sit ens, & essentia secundùm quid comparatione substantiæ: vnumquodque tamen intra suum genus habet, quidquid requiritur ad fundandas intentiones generis, speciei, vel differentiæ: quia vtrobique essentia continet plures perfectiones, & gradus habentes rationem actus, & potentiæ, & compositi intra idem genus: & ideo tam in substantiis, quam in accidentibus propriè, & simpliciter reperiuntur perfectibilis, perfectiui, & perfecti: & per consequens vera genera, differentia & species. At verò differentia communis, & propria etiam respectu eius cuius sunt differentiæ, habent rationem actus extranei; & alterius generis, faciuntque cum illo compositionem accidentalem: & ita non habent quidquid requiritur ad fundandam intentionem constitutiuam huius tertij prædicabilis, vt explicatum est; ac proindè secundùm tantùm, & reductiuè possunt ad illud pertinere.

15. Ad secundam confirmationem, concessa maiori, & minori, neganda est consequentia. Committitur enim ibi fallacia, à dicto secundùm quid, ad dictum simpliciter. Ad probationem autem dicimus, quòd quandocumque intellectus comparat aliquid incompletum habens modum generis, aut speciei respectu suorum inferiorum, vt quando anima apprehendit vt genus respectu vegetatiuæ, & sensitiuæ; aut punctum vt speciem respectu huius & illius puncti: vel quando comparat differentiam communem, & propriam, vt albedinem, & risibilitatem respectu Petri, & Pauli: per tales actus resultant in huiusmodi naturis intentiones quædam, quæ in suo genere sunt quid imperfectum, & extra rectam lineam proprij prædicamenti: ad eum modum quo de embrione, & cadauere in genere substantiæ docet D. Tho. 1. de generatione lect. 8. Quo fit vt sicut embrio ad nullam speciem substantiæ per se pertinet; sed reducitur ad speciem animalis: sic intentiones istæ propriè, & simpliciter non pertinent ad prædicabilia, sed secundùm quid tantùm, & per reductionem.

16. ¶ Circa definitiones autem differentiæ aduertendum est Porphyr. adduxisse omnes illas, quibus tunc solebat definiri differentia. Vndè non est necessarium quamlibet definitionem esse in re distinctam ab alia, aut explicare diuersam perfectionem, seu munus differentiæ, vt patet in tertia, & quarta, quæ inter se parum, aut nihil differunt. Quia verò aliquæ ex illis quinque definitionibus possunt accommodari differentiæ communi, & propriæ: aliundè autem sola differentia propriissima pertineat ad hoc prædicabile, vt explicatum est: ideò Porphyr. in vltima definitione quasi corrigens illas, & limitans, vt solum conueniant differentiæ propriissimæ, addit illam particulam, scilicet, *quod pertineat ad substantiam, & rationem, sitque pars rei, &c.* Propter quod etiam omnes has definitiones ad duas possumus reducere, nempè ad secundam, & vltimam: quæ adæquatè conueniunt differentiæ propriissimæ. Ex quibus hæc vltima est essentialis, coinciditque cum ea, quam supra disp. 5. n. 52. diximus formandam esse ex definitione essentiali sui abstracti, vt consideranti patebit. Neque in hoc est ampliùs immorandum.

Secunda definitio, scilicet *Differentia est, quæ prædicatur de pluribus differentibus specie in quale quid*, est descriptiua, vt constat ex dictis disput. citata, num. 15. Quare autem Porphyrius addiderit illam particulam, *differentibus specie*: vel an hæc definitio conuenire possit differentiis infimis, de quo est celebris controuersia inter Dialecticos, examinabitur infra quæst. 3.

QVÆSTIO II.

AN DIFFERENTIA SIT VNIuersalis per ordinem ad speciem, quam constituit, vel per ordinem ad indiuidua.

17. TITVLVS difficultatis loquitur de differentia infima: hæc enim tantum potest comparari ad speciem, quam constituit, & ad indiuidua eius. Sensus tamen, & resolutio quæstionis generalis est ad differentiam infimam, & subalternam: quia proportionabilis est de vtraque difficultas. Quare de differentia infima, verbi gratia *rationali*, inquirimus: an sit vniuersalis per ordinem an speciem, cum qua conuertitur, nempè *hominem*; ita vt hæc prædicatio; *homo est rationalis*, sit prædicatio huius prædicabilis: & similiter de differentia subalterna, vt *sensibile*, an sit vniuersalis per ordinem ad speciem subalternam, scilicet *animal*: vel solùm habeant rationem vniuersalis, illa respectu indiuiduorum, & ista respectu specierum sibi inferiorum.

Prima sententia vtrumque negat, contendens differentiam non constitui in esse vniuersalis, neque per ordinem ad speciem, neque per ordinem ad indiuidua, sed per ordinem ad propria inferiora, vt *rationale* (ait hæc opinio) non constituitur in esse vniuersalis respectu hominis, neque respectu Petri, & Pauli, sed respectu huius, & illius rationis. Hanc sententiam absque Auctoribus refert Sanch. lib. 3. q. 28. ¶ Et fundamentum eius est: quia vniuersale est

correlatiuum particularis: ergo vnumquodque vniuersale habet proprium particulare. Sed proprium particulare rationalis non est homo, nec Petrus;cum hi sint correlatiui generis,& speciei: ergo proprium particulare rationalis est hoc aut illud rationale; ac proindè respectu horum constituetur in esse vniuersalis, non verò respectu speciei, & indiuiduorum.

18. Secunda sententia affirmat differentiam verè esse vniuersalem per ordinem ad speciem, quam constituit; ita vt hæc prædicatio, *homo est rationalis*, sit propria huius prædicabilis. Sic indicant Caiet. Sot. & Tolet in hoc cap. ¶ Potestque suaderi primò: quia differentia, formaliter quatenus talis, est vniuersalis: sed differentia constituitur in esse talis per ordinem ad speciem: si quidem prout sic dicit esse constitutiuum eius: ergo per eundem ordinem constituitur in esse vniuersalis.

Respondebis fortè maiorem esse falsam: quia sicut homo, formaliter quatenus rationalis, non est animal: ita differentia, formaliter quatenus tale vniuersale, non est vniuersalis. Et ideò, licet quatenus differentia, respiciat speciem: non propterea constituetur in esse vniuersalis per ordinem ad illam.

Sed contra: quia iam sequeretur, quòd differentia non solum quatenus vniuersalis, sed neque etiam quatenus differentia est, respicere speciem; quod tamen patet esse falsum: ergo, &c. Probatur sequela: quia sicut vniuersale, vt sic, respicit inferiora vt sic; ita talè vniuersale debet respicere talia inferiora: ergo iam differentia non constituetur in esse talis vniuersalis per ordinem ad speciem: quæ est illi æqualis: sed per ordinem ad sua propria inferiora.

Secundò probatur eadem sententia: quia quodlibet vniuersale constituitur in esse vniuersalis per ordinem ad ea, de quibus immediatè prædicatur: sed differentia immediatè prædicatur de specie, & media specie de indiuiduis. ergo differentiam in esse vniuersalis potius constituitur per ordinem ad speciem, quàm per ordinem ad indiuidua. Minor, & consequentia constant Maior autem probatur: quia genus non constituitur proximè in esse vniuersalis per ordinem ad indiuidua, licet de illis prædicetur, sed per ordinem ad species, non alia ratione: nisi quia de speciebus immediatè prædicatur, non verò de indiuiduis.

Confirmatur: quia hæc prædicatio, *homo est rationalis*, est prædicatio directa, & formalis: ergo est alicuius prædicabilis. Sed non potest esse alterius nisi differentiæ, vt patet: ergo differentia verè constituitur in esse vniuersalis per ordinem ad speciem, quam constituitur.

19 Nihilominus dicendum est primò propria inferiora differentiæ, verb. gra. *rationalis*, non esse hoc, aut illud rationale, sed indiuidua speciei, scilicet Petrum & Paulum. Hæc conclusio est communis inter Dialecticos. Et probatur: quia differentia prædicatur de pluribus in quale quid: sed *rationale* non prædicatur de hoc, & illo rationali in quale quid, sed omninò in quid: ergo respectu illorum non habet rationem differentiæ; & consequenter neque tales prædicationes pertinent ad tertium prædicabile. Maior, & consequentia constant. Minor verò probatur: quia *animal*, quod in se genus est, quando prædicatur de indiuiduis genericis; nempè de hoc, & illo animali, ex modo prædicandi induit conditionem speciei; non alia ratione, nisi quia tunc prædicatur de inferioribus vt tota eorum essentia, quod proprium est speciei, vt diximus suprà disp. 6. num. 12. Sed quando rationale prædicatur de hoc, aut illo rationali, prædicatur vt tota essentia talium inferiorum. Ergo respectu eorum induit conditionem speciei, & prædicatur omnino, in quid: etiamsi in se sit differentia.

20 Dicendum est secundò differentiam infimam non constitui in esse vniuersalis per ordinem ad speciem sed per ordinem ad indiuidua: & idem proportionabiliter est de differentia subalterna. Hanc conclusionem indicat Isabel. in hoc c. & defendunt Oña hic q. 1. ar. 2. noster Didacus, dis. 8. q. 2. & latè, & optimè Sanch. lib. 3. q. 25. qui plures alios adducit. Colligitur ex D. Th. 2. Posterio, lect. 13. vbi affirmat differentiam vltimam nullo modo esse in plusquam speciem, quod tamen necessarium erat, vt esset vniuersalis respectu speciei. Et tandem id planè docuit Porph. in c. dum definit differentiam, non in ordine ad vnam speciem, sed per prædicari de pluribus inferioribus: & cap. præcedenti, dum enumerans modos prædicationis directæ inquit: *Nam aut paria de paribus, vt hinnibile de equo: aut maiora de minoribus prædicentur oportet* Constat autem prædicationes vniuersalium esse illas, in quibus maiora de minoribus prædicantur: ergo aliæ prædicationes, in quibus paria de paribus prædicantur, non pertinent ad prædicabilia. Et huiusmodi est differentia respectu speciei, vt patet in exemplo Porphyr.

Ratione etiam probatur: quia vniuersale est natura vna dicens ordinem ad plura inferiora: sed species non est quid inferius ad differentiam: ergo differentia non est vniuersalis respectu speciei. Maior constat. Minor verò probatur: quia superius ex Arist. in post prædicamentis est id, à quo non valet subsistendi consequentio: sed à differentia ad speciem valet consequentia, & contra: ergo differentia non est superior respectu speciei.

21 Respondebis primo; quod licet Physicè differentia sit æqualis cum specie, Logicè tamen, & inquantum predicabilis, est superior ad illam: quia prædicatione formali differentia prædicatur, tum de ipsa specie; tum etiam de indiuiduis; cum tamen species prædicatione formali, tantum prædicetur de indiuiduis: & hoc sufficit, vt differentia sit vniuersalis respectu speciei.

Sed contra: quia iam sequeretur nullam esse prædicationem æqualis de æquali, Logicè loquendo, contra dictum Porph. & contra communem sententiam Dialecticorum, qui in libris posteriorum, non solum tales prædicationes admittunt, sed eas asserunt aptiores esse ad perfectissimam demonstrationem: ergo, &c.

Præterea: & quia vniuersale tantum est superius Logicè loquendo respectu eorum, à quibus abstractione vniuersali: sed differentia non abstrahitur ab specie abstractione vniuersali, sed tantum abstractione formali: ergo respectu speciei non est quid superius Logicè loquendo. Maior constat, & probatur minor, quia ab illis abstrahitur aliquid abstractione vniuersali, quæ immediatè vnit in vna ratione, & in quibus multiplicatur per contractionem: sed differentia non vnit in vna ratione speciem cum indiuiduis; neque per contractionem multiplicatur in specie, & indiuiduis, sed solum in indiuiduis, vt patet: ergo &c.

22. Secundò respondebis differentiam, quando prædicatur de specie, virtute prædicari de pluribus, quæ in specie continentur, & ita prædicatur de specie æquiualere pluribus prædicationibus de indiuiduis.

Sed contrà: quia talis virtualis continentia non sufficit ad veram prædicationem vniuersalis: ergo, &c. Probatur antecedens: quia sicut vniuersale est simpliciter vnum, ita dicit ordinem ad multa, quæ simpliciter sint multa; alias non saluaretur propria abstractio, & superioritas, quam requirit vniuersale.

Sed

Sed indiuidua prout virtute continentur in specie non sunt simpliciter multa, sed potiùs simpliciter vnum; siquidem, teste Porph. *participatione speciei plures homines sunt vnus homo*, ergo differentia non potest esse vniuersalis respectu speciei, ex quod virtute contineat indiuidua.

Secundò impugnatur eandem solutio: quia qoando differentia prædicatur despecie; tunc species formaliter loquendo non est prædicabilis, sed subiicibilis, vt constar ex dictis, ergo formaliter prout sic, non continet virtute inferiora. Probatur consequentia: quia sicut de ratione prædicati, formaliter prout sic, solùm est continere in potentia subiectum; ita de ratione subiecti, formaliter prout sic solum est acta continere prædicatum: ergo quælibet continentia potentialis respectu inferiorum est extra rationem, formalem subiecti, seu subiicibilis Ergo quando differẽtia prædicatur despecie; tunc species formaliter loquendo, vel oon habet, vel saltem non exercet continentiam potentialem indiuiduorum; & per consequens hæc non potest facere, vt differentia sit vniversalis respectu speciei.

23. Ad fundamentum primæ sententiæ respondetur, quòd sicut vniuersale non solùm dicit naturam, seu rationem, quæ prædicatur, sed etiam relationem prædicabilitatis ad inferiora; ita particulare non solum dicit naturam, seu rem, de qua vniuersale prædicatur, sed etiam relationem subiicibilitatis ad superiora: & mediis his relationibus vniuersale, & particulare sunt correlatiua. In hoc ergo sensu verum est vnumquodque vniuersale habere proprium particulare: quia nimirum vnumquodque vniuersale, respicit inferiora habentia peculiarem relationem subiicibilitatis ad ipsum. Vnde eadem res v. g. *Petrus* vt relatione subiicibilis respicit totam essentiam, est proprium particulare speciei; vt verò alia relatione subiicibilis respicit constitutiuum suæ essentiæ, est proprium particulare differentiæ: vt verò alia relatione respeci. naturam quandam profluentem à sua essentia, est proprium particulare proprij: & sic de aliis. Quo fit: vt diuersa vniuersalia petant diuersa particularia, non materialiter, & in esse rei, sed formaliter, & in esse subiicibilis.

24. Ad argumenta secundæ sententiæ respondetur. Ad primum benè ibi responsum est: quæstione 4. ostendemus, nulla differentia includit genus. Ad replicam autem eodem modo respondetur, verum esse, quòd differentia, quatenus tale vniuersale, respecit talia inferiora. Sed sicut per ly, *tale vniuersale*, importaotur duo, scilicet ratio communis vniuersalis, & talitas, seu differentia contrahens: ita similiter per ly, *talia inferiora*, importantur duo, scilicet inferiora vt sic, & talitas inferiorum. Quare sicut talitas vniuersalis non includit in se vniuersale vt sic; ita talitas inferiorum non includit in se inferiora vt sic: Ex quo taodem fit, quòd sicut ratio propria differentiæ, per quam contrahitur vniuersale vt sic, scilicet esse perfectiuam, seu constitutiuam, sumitur per ordinem ad speciem, quam constituit, ita etiam illa specialis ratio, per quam inferiora vt sic contrauntur, vt sint propria inferiora differentiæ, attenditur respectu speciei, cuius differentia est constitutiua.

Ad secundum distinguenda est maior. Si enim sensus sit, vniuersale constitui in esse vniuersalis per ordinem ad ea, de quibus prædicatur immediatè, qua ratione est vniuersale, concedenda est; neganda verò, si prædicetur immediatè, non vt vniuersale, sed alio modo. Differentia autem, qua ratione vniuersalis est, non prædicatur immediate de specie, sed tantùm de indiuiduis: ideò qnamuis Petrus, & Paulus sint rationales, quia sunt homines; tamen rationale noo est vniuersale, quia respicit hominem, sed quia respecit Petrum, & Paulum. Valdè enim diuersa sunt, quòd Petro conueniat esse rationalem, quia est homo, & quod rationali conueniat secunda intentio vniuersalis: quia respicit hominem. Primum est verissimum; secundum autem omniò falsum, vt ex dictis patet.

25. Ad confirmationem respondetur noo omnes prædicationes directas pertinere ad quinque vniuersalia sed solùm illas, in quibus maiora de minoribus prædicatur, (si cætera necessaria ad sint.) Præter quas constat plures alias esse directas, io quibus paria de paribus prædicantur. Quæ per se pertineot ad prædicabile de vno tantùm, vt diximus supra disp. 2. n. 46.

¶ Si autem inquiras: quomodo appellandæ sint istæ prædicationes, inquibus differentia, & proprium prædicantur de sua specie Respondetur graues auctores eas appellare prædicationes *tertij, & quarti prædicati*: quia in illis prædicantur res quæ aliàs, si comparentur ad inferiora, sunt tertium, & quartum prædicabile. Qui modus loquendi frequens est ioter Thomistas, de quo videri potest Sanch. vbi suprà. Quidquid autem si de modo loqueodi, certum debet esse tales prædicationes ooo esse tertij & quarti prædicabilis.

QVÆSTIO III.

AN DENTVR DIFFERENTIÆ *vltimæ, quæ cum speciebus conuertantur.*

CElebris fuit hæc difficultas inret antiquos Dialecticos. Quibus non paruam occasiooem præbuit Porphyrius, dum in secunda definitione asserit differentiam prædicari de pluribus differentibus specie. Si enim hoc conuenit omni differentiæ: sequitur nullam esse, quæ cum specie infima conuertatur: & ex consequenti non dari differentias vltimas, seo infimas. Quare duo nobis examinanda sunt Primum est: an rei veritate dentur tales differentiæ vltimæ. Deindè, quid in hoc senserit Porphyr. & quomodo saluetur definitio eius.

26. Circa primum multi ex antiquis asserere videntur, non dari differentias infimas, sed omnes esse subalternas; & ex consequenti ad defioiendam aliquam speciem infimam ponendas esse duas, vel plures differeotias subalternas, quarum vnaquæque latiùs pateat quàm species definita; omnes verò simul sumptæ cũ ea conuertantur. Pro hac senteotia Mas. hi. sect. 1. q. 6, refert Thermistium 2. Post c. 20. Philoppon. ibidem cap. 14. & Auerroem 7. Metaphysicæ text. 43.

Probatur primò ex Arist. 2. Post. cap. 14. vbi agens de defioitionibus specierum, sic ait: *Talia eò vsque sumenda sunt, quousque tot fuerint sumpta: vt vnumquodque illorum quidem pluribus competat; cuncta autem simul non ad plura sese extendant.* Ferè idem docet 2. Topicor: cap. 7. & lib. 6. c. 3. Et lib. 1. de partibus animalium, cap. 2. non admitit tot differentias vltimas, quot sunt species: ergo, &c.

27. Secundò probatur ex Porphyr. qui cap. de communitatibus generis, & differentiæ sic ait: *Continet enim, & differentia species, etsi non omnes, eas quas genus continet: rationale enim, etsi non ex parte rationis, vt animal; Deum tamen, ac hominem quæ sunt species, continet.* Idipsum colligitur ex eo, quod Porph. semper vtitur duabus, aut pluribus differentiis ad definiendam speciem, vt *rationali, & mortali* ad definiendū

hominem. Ex quibus vnaquæque latius patet quam homo: nam rationale conuenit Deo, & Angelis: mortale verò aliis animalibus, sed vtraque simul iuncta soli homini. Ergo ex Porphyrii sententia non dantur differentiæ vltimæ sed omnes sunt subalternæ.

Tertio probatur ratione: quia per solas differentias subalternas simul sumptas sufficienter constituitur species, & distinguitur ab aliis: ergo superfluunt aliæ differentiæ simplices, & vltimæ. Probatur antecedens exemplo, quod adducit Aristot. loco citato ex 2. Poster. nam hæc est optima definitio Trinitatis: *Trinitas est numerus impar primus.* In qua tamen singulæ particulæ in plus se habent, quàm Trinitas. Nam esse numerum imparem conuenit quinario, septenario, &c. similiter esse numerum primum conuenit binario: vtrumque autem simul sumptum, nempe esse imparem primum, solùm potest conuenire ternario. Ergo hæ differentiæ subalternæ simul sumptæ sufficiunt constituere numerum ternarium, & distinguere eum ab aliis, & ex consequenti superfluit alia differentia vltima.

28. Nihilominus dicendum est primò præter differentias subalternas verè dari differentias vltimas, & simplices, quæ cum speciebus conuertantur. Hæc conclusio est communis inter Dialecticos, illam docet D. Thom. 2. Post. lect. 13. & 7. Metaph. lect. 12. B. Alb. Alexand. Sim. Auic. & alii, quos adducit, & sequitur Mas. vbi suprà, & communiter Recentiores.

Tria loca Arist. adducit D. Thom. lect. 13. citata pro hac sententia. Primus est ex 7. Metaphysic. text. 42. vbi docet possibile esse, quod definitio ex duobus constituatur, quorum vnum sit genus, & aliud differentia. Quod explicans Boët. in lib. de diuisionibus, constanter affirmat, quod si non esset penuria nominum, nulla definitio haberet plures quam duos terminos. Item text. 43. sequenti inquit Arist. *Et sic semper vult procedere, donec vtique veniat ad non differentias: tunc autem erunt tot species pedis, quot differentiæ.* Quod explicans D. Thom. ait. *Et ita semper procedendum est in diuisione differentiarum, donec diuidens veniat ad non differentias, id est, ad vltimas differentias, quæ non diuiduntur vlterius in alias differentias: & tunc tot erunt species pedis, quot differentiæ.* Tandem idem colligitur ex lib. 8. Meth. text. 6. vbi dicitur differentiam correspondere formæ.

Ex quo loco sic probatur ratione conclusio: quia differentia in rebus materialibus sumitur à forma, sicut genus à materia: sed in qualibet re materiali est propria forma, per quam vltimò constituitur in suo esse: ergo in qualibet re materiali etiam debet esse differentia, per quam vltimò constituatur. Cum autem quælibet talis forma sit vnica, & simplex, non composita ex pluribus formis, planè sequitur debere illi correspondere differentiam infimam, & simplicem. Quod Argumentum proportionabiliter habet locum in Angelis, & in accidentibus: nam etiam illud, à quo sumitur in eis differentia, est quid simplex & indiuisibile: ergo talis etiam debet esse differentia.

Confirmatur: quia differentia subalterna est quid simplex: ergo etiam differentia vltima. Antecedens conceditur à contrariis. Consequentia verò probatur: quia si à gradu imperfecto & potentiali, quem tribuit forma, sumitur vera differentia simplex: potiori iure à gradu perfecto, & actuali sumitur vera, & simplex differentia, quæ sit vltima & specifica. ¶ Confirmatur secundò: quia propriæ passiones, quæ consequuntur gradus infimos, & specificos, sunt simplices, & aliis perfectiores: ergo tales etiam debent esse differentiæ, à quibus radicaliter dimanant.

29. Ad argumenta Ad primum ex Arist. respondet D. Thom. 2. Post. lect. 13. quòd quando in eadem definitione sumimus plures differentias quarum singulæ latiùs patent quàm definitum; iunctæ verò cum illo conuenerunt: tales differentiæ verè sunt accidentales, sumptæ ex aliquibus accidentibus communibus ad declarandam vltimam, & essentialem differentiam quam ignoramus. Et propterea sæpè differentiæ istæ dicuntur substantiales, seu essentiales: quia scilicet inducuntur ad declarandam substantiam, seu essentiam rei: sed re vera sunt accidentales. Et de huiusmodi differentiis loquitur Aristot. locis in argumento adductis.

Quod adeò verum est, vt ex differentiis subalternis, quæ sunt veræ, & substantiales differentiæ quantumcunque plures iungantur, nullo modo possit confici propria definitio speciei. Nam vt benè argumentatur Suar. disput. 15. Meth. sect. 11. numero 13. *si rationale, & mortale*, essent differentiæ subalternæ nunquam ex earum coniunctione constituetur homo. Cuius rationem tangit optimè Mas. vbi supra ad 2. Nam vel differentiæ subalternæ sunt constitutiuæ duorum generum, quorum vnum sub alio non continetur: tunc repugnat iungi in vna definitione, si quidem sunt incompossibiles vt patet: vel sunt constitutiuæ generum, quorum vnum continetur sub alio; & huiusmodi differentiæ, etiam si omnes iungantur in definitione alicuius speciei infimæ, adhuc conueniunt aliis speciebus; ac proinde definitio non erit bona.

30. Ad secundum ex Porph. constabit in secunda parte difficultatis. Verba autem adducta eundem videntur habere sensum, ac loca Arist. Quamuis enim, errauerit existimans dari animalia immortalia: tamen in constituendis differentiis vltimis fuit proculdubio Peripateticus.

Ad tertium iam patet, quod differentiæ subalternæ si verè sint essentiales, non possunt constituere speciem in vltimo, & specifico gradu; si verò fuerint accidentales, solum possunt esse signum propriæ, & specificæ differentiæ, quando simul iunguntur. Quod facere licet, cum vltimam differentiam ignoramus, vt contingit in definitione adducta numeri ternarij. Non enim ambæ differentiæ ibi assignatæ sunt essentiale: nam cum idem genus semel tantùm possit in species diuidi; numerus vna diuisione adæquatè diuiditur in imparem, & parem, & alia in primum; & non primum: necessarium est aliquas ex his differentiis esse accidentales.

AN SECVNDA DEFINITIO Porphyriana conueniat etiam differentiæ infimæ.

§. vnicus.

31. IN secunda parte quæstionis, circa mentem Porph. non est cur nimis soliciti simus: an senserit dari differentias vltimas. Eas tamen ipsum admisisse, colligitur ex lib. de interrogationibus c. 3. Vbi referente Mas. loco citato, sic interrogat; *cum dixeris differentiam de pluribus speciebus afferri: nunquid rem, vt sua sese habet, explicasti?* Et respondet: *non ita planè, sed vt plerumque esse consueuit: reperiuntur enim aliqua, quæ speciebus adæquantur, &c.* Quibus verbis planè concedit differentias vltimas. Quas licet videatur in aliquibus speciebus admittere, in aliis verò non: solùm tamen intendit non semper esse nobis natas. Ex quo patet, quod quando loco supra in argumento secundo adducto, ait differentiã continere plures species, loquitur, vel de differentia subalterna, vel falsè de aliquibus differentiis accidentalibus, quæ intra aliquod genus infimum solent conuenire pluribus speciebus talis generis.

generis, sed non omnibus. Quare autem in definitionibus vtatur Porph. aliquando pluribus differentiis, iam diximus n.29. in explicatione verborum Arist.

32. Hinc ergo exurgit non parua difficultas: quomodo hoc tertium prædicabile definiuit Porph. per *prædicari de pluribus differentibus specie*: Et ideò meritò inquirunt Dialectici: an prædicta definitio conueniat etiam differentiis infimis. ¶ Ratio autem dubitandi est, quia ex vna parte ipsa definitionis verba indicant illam tantùm conuenire differentiis subalternis; ex alia verò id non videtur consonum intentioni Porphyrij definientis differentiam, prout est tertium prædicabile, ad quod non solum pertinet subalterna, sed etiam infima.

Prima sententia affirmat dictam definitionem conuenire etiam differentiis infimis. Auctores tamen eius non eodem modo explicant verba definitionis. Quidam enim, teste Auic. Bea. Alb. tract.5.c.6. sic intelligunt definitionem, quòd differentia prædicetur de pluribus differentibus specie, non inter se, sed aliis; vt *rationale* prædicatur de Petro, & Paulo, qui licet inter se non differant specie, differunt tamen specie ab equo, & leone.

Hæc tamen subtilitas nimis crassa est, vt rectè inquit Sanch. lib.3. quæst.24. & explicatio est extorta, vt benè inquiunt Albert. & Auicen. citati. Neque enim talem sensum possunt reddere illa verba: nam hæc propositio, *Petrus, & Paulus differunt specie*, sic exponitur: Petrus est alicuius speciei, & Paulus similiter: & Petrus non est eiusdem speciei, cuius est Paulus. Quod autem hic sit legitimus eius sensus, patet ex definitione generis: vbi eadem verba sic intelliguntur ab omnibus. Quare, relicta hac explicatione, aliisque, quæ adducit, & impugnat Galleg. hic controuers.17.

33. Secundò alij exponunt dictam definitionem, asserentes illam conuenire per non repugnantiam differentiis vltimis, non inquantùm sunt vltimæ, sed inquantùm sunt differentiæ: vt *rationalis*, inquantùm differentia est, non repugnat prædicari de pluribus differentibus specie, aliàs id omni differentiæ repugnaret. Quæ explicatio, & sententia antiquissima est, vt tradit Tolet. in hoc cap. Eamque illustrem fecerunt Caiet. ibidem, & Sot. hic, quæst. vnica ad 6. reputantque probabilem Tolet. & Galleg. vbi suprà, & Araux. lib.3. Metaph. q.4. art.6.

Probatur ratione: quia plures sunt definitiones, quæ necessariò explicandæ sunt per non repugnantiam: ergo hæc similiter potest explicari. Probatur antecedens: quia definitio *quanti* ab Aristot.5. Metaphysic. scilicet *quantum est, quod est diuisibile in ea, quæ insunt, &c.* licet positiuè conueniat pluribus rebus, vt ligno, & lapidi; aliis tamen conuenit negatiuè solùm, & per non repugnantiam rationi communi, vt cœlo, quod quidem, quatenus tale est, diuidi non potest, cum sit incorruptibile; ac proinde conuenit illi definitio quanti ex eo solùm, quod quatenus quantum est, non repugnat illi diuisio. ¶ Item licet minimum naturale, quatenus minimum est, non possit diuidi: quia tamen quatenus quantum est, non repugnat ei definitio; absolutè tribuimus ei definitionem quanti. Ergo similiter licet differentia vltima, quatenus vltima est, non possit prædicari de pluribus differentibus specie: quia tamen id non repugnat ei, quatenus differentia est, absolutè dicemus prædictam definitionem conuenire etiam differentiis vltimis.

34. Cæterùm hic etiam modus dicendi falsus est. Nam si semel admittimus definitiones per non repugnantiam rationi communi, in plura deuenimus manifestè absurda: iam enim hæc esset bona definitio equi: *Equus est substantia sensibilis rationalis*. Nam licet equo, quatenus equus est, repugnet esse rationalem; id tamen non repugnat ei, quatenus animal est, vt patet. Et generaliter si hic modus definiendi esset bonus, definitio vnius speciei conueniret alteri; siquidem differentia constitutiua vnius speciei non repugnat alteri propter rationem communem, & genericam, sed propter rationem propriam, & specificam. Ergo neque etiam est asserendum definitionem differentiæ subalternæ conuenire per non repugnantiam differentiæ infimæ.

Quod autem prædicta absurda sequantur, patet: quia sicut rationale, & hinnibile sunt rationes essentiales oppositæ, sic esse subalternam, & infimam, sunt rationes accidentales oppositæ, & repugnantes: ergo si harum oppositio non obstat, quo minus definitio differentiæ subalternæ conueniat infimis per non repugnantiam; nec etiam oppositio rationum essentialium obstabit, quin definitio vnius speciei possit alteri per non repugnantiam conuenire. Per quod excluduntur solutiones, quæ solent adduci in fauorem Caiet. vt consideranti constabit. Videatur Vincentius Iustinianus lib.2. dialect. institutionum cap.6. vbi optimè impugnat prædictum modum definiendi.

35. Dicendum est ergo dictam definitionem Porphyr. non conuenire differentiis infimis, atque ita illum solùm definisse subalternas. Hæc conclusio communis est inter Dialecticos. Quorum non pauci affirmant eam esse Diu. Thom. In quo tamen expressam non inuenimus, neque inuenire potuit Gallego, vt ipse fatetur. Reperitur tamen quid simile 2. Poster. lect.13. vbi explicans Aristotel. asserentem, quòd differentia est in plus quàm species, inquit, solùm loqui de differentia subalterna, non autem meminisse infimarum: quia incognitæ sunt. Et ita hanc sententiam sequuntur communiter Thomistæ, Iabel. & Mercat. in hoc cap. Sanch. & Araux. vbi suprà Mas. hic sect.2. quæst.7. Vincentius Iustinianus iam citatus, & plures alij, quos refert, & sequitur Gallego controuers. 17. Quibus etiam consentiunt Scot. quæst.37. in Porphyr. Tolet. Fonsec. & alij quos adducit, & sequitur Rub. hic quæst.9. Ipseque Caietan. & Sot. approbant hanc sententiam. Quæ satis patet ex verbis definitionis, & impugnatione contrariæ.

Inquires tamen: cur Porphyr. agens de tertio prædicabili, quod complectitur vtramque differentiam, specialiter definiret subalternam.

36. Respondetur primo cum Burleo, quem adducit Mas. quæst.7. citata ad 1. quòd sicut Porphyr. cap. præcedenti plures adducit definitiones speciei, quarum aliquæ conueniunt speciei infimæ, & subalternæ, aliæ verò soli speciei infimæ: ita etiam in hoc cap. adducit aliquas definitiones, quæ conueniunt vtrique differentiæ, vt sunt 1.3.4.5. & aliam, quæ solùm conuenit differentiæ subalternæ, scilicet hanc secundam. Neque id illi vitio vertendum est, cuius institutum erat, non tam examinare, quàm referre ea, quæ ad categorias Arist. poterant conducere.

Secundò, & meliùs, respondetur cum Mas. Rub. & aliis, ideò Porphyr. solam differentiam subalternam definisse: quia eius vsus in definitionibus, diuisionibus, & disputationibus frequentior est. Sicut econtrà cap. sequenti solùm definiuit proprium infimum: (cum tamen proprium subalternum verè sit proprium:) quia proprietatibus specificis frequentiùs, quàm subalternis vtimur. In vtroque Arist. imitatus, qui licet differentias vltimas concedat, vt vidimus num.28. tamen quando ex professo agit de differentia in ordine ad demonstrationes, vel argumenta probabilia, solùm meminit subalternarum, et

patet 2. Poster. c. 14. 15. & 16. & 1. Topic. cap. 3. cum tamen econtrà agens de proprio, solùm definierit infimum, vt patet ex primo Topicorum cap. 3.

37. Ad argumentum pro sententia Caiet. negatur antecedens. Ad cuius probationem respondetur, quòd *quanto*, secundum quod tale est, positiuè conuenit indiuisibilitas: & sic omne quantum prout sic est positiuè diuisibile. Quod autem diuisio ipsa sit quasi impedita, nec possit exerceri in cœlo, aut minimo naturali, prouenit non ratione quantitatis, sed ratione subiecti, in quo est.

Vel secundò respondetur, & fortè meliùs, propriam passionem quantitatis non esse diuisibilitatem naturalem, seu realem, sed Matematicam, siue per designationem. Quod docuit Sot. 1. Physic. quæst. 4. & colligitur non obscurè ex D. Thom. 1. part. quæst. 68. art. 2. & in secundo dist. 30. quæst. 2. art. 2. de potentia quæst. 4. art. 1. ad 5. & alibi sæpè. Constat autem talem diuisibilitatem positiuè conuenire corporibus cælestibus, aut minimo naturali. Præterquàm quòd definitio alicuius diuisi posset consenire vni membro diuidenti per solam non repugnantiam; & quòd sic contingeret in definitione quanti respectu cœli; inde tamen non licet inferre, definitionem vnius membri diuidentis posse alteri conuenire per non repugnantiam; aliàs sequerentur absurda supra enumerata. Hoc autem contingeret in præsenti si definitio differentiæ subalternæ conueniret infimæ per non repugnantiam.

38. ¶ Ex dictis infertur quòd cum differentia speciei infima vniuersalis, quæ diuisione accidentis in subiecta diuiditur in infimam, & subalternam, vt explicatum est: omninò per accidens se habet ad intentionem constitutiuam huius prædicabilis, quòd natura, quam denominat, prædicetur de pluribus differentibus solo numero, vel de differentibus specie. Vnde, sublata hac particula à definitione Porphyrij, manet optima, & adæquata descriptio huius prædicabilis dicendo: *Differentia est, quæ prædicatur de pluribus in quale quid.*

QVÆSTIO IV.

VTRVM DIFFERENTIA INFIMA includat subalternas.

39. SEnsus difficultatis est formalis, & procedit de differentia secundùm perfectionem illam, seu gradum, quem formaliter significat: nam in sensu materiali, & identico, non est dubium differentiam infimam includere subalternas, & ipsa genera, cum quibus realiter identificatur. Quærimus ergo: an rationale verbi gratia, formaliter prout significat perfectionem illam, seu gradum, per quem homo distinguitur ab aliis animalibus; & ratione cuius homo excedit animal, ita sit conceptus simplex; vt non solùm non sit aggregatum plurium differentiarum, vt quæstione præcedenti statutum est; sed neque etiam includat in sua ratione formali aliquam differentiam subalternam, ex qua, & propria ratione intelligatur componi, ad eum modum, quo species componitur ex genere, & differentia. Cum hac autem quæstione coincidunt aliæ, scilicet: an differentia subalterna per se prædicetur de infima: & an genus includatur in differentiis vltimis: & tandem an per se se prædicetur de differentiis, per quas diuiditur. Quarum omnium eadem est solutio, vt consideranti patebit.

40. Pro parte affirmatiua referuntur communiter Nominales, quatenus constituunt rectam lineam in differentiis, non minus ac in generibus, & speciebus. Quam etiam sententiam defendit Soncin. 7. Metaph. q. 37. Sed exercitij gratia, vt ipse ait: contraria enim plus illi placet.

Probatur autem primò ex Aristot. 7. Metaphysic. text. 43. vbi tria dicit. Primum: quòd differentiæ superiores clauduntur in infima: & ideo nihil refert, siue in definitione ponantur illæ omnes, siue ista sola. Secundum: quòd differentia infima est tota rei substantia: & ideò ea posita in definitione, non licet aliquam superiorem adiungere; alias committeretur nugatio, qualis esset, si hominem definiremus esse animal rationale sensibile. Tertium est, quod ad inueniendam vltimam differentiam procedendum est per diuisionem differentiæ superioris in inferiores, quæ sint per se diuisiuæ eius; vt si *habens pedes* (quæ est differentia animalis) diuidatur per habere pedes fissos, vel non fissos: hæ enim sunt differentiæ per se habentis pedes. *Nam fissio* (inquit) *pedum, aliqua pedalitas est.* Ex quibus omnibus necessariò sequi videtur differentias infimas includere subalternas.

Secundò arguit Soncin. quia conceptus differentiæ infimæ esset simpliciter simplex, si non includeret subalternas: hoc autem est falsum: ergo, &c. Minor patet: quia conceptus differentiæ infimæ, non est simplicior conceptu generis generalissimi; cui tamen non est simpliciter simplex: cum soluitur in duos, scilicet conceptum entis, & modi proprij vniuscuiusque. Sequela verò probatur: quia conceptus differentiæ infimæ iam non esset resolubilis in plures conceptus, si non includeret subalternas: ergo iam esset conceptus simpliciter simplex.

Tertiò quia rationale verbi gratia, est substantia: ergo vel corporalis, vel spiritualis. Ergo iam aliqua differentia subalterna prædicatur formaliter de infima: & sic, &c. ¶ Confirmatur: quia hæc est bona consequentia in *darapti*. Omnis homo est sensibilis: omnis homo est rationalis: ergo aliquod rationale est sensibile. Sed in præmissis maior, & minor extremitas includuntur, & prædicantur formaliter de medio: ergo in conclusione maior extremitas, scilicet *sensibile* includitur, & prædicatur formaliter de minori, scilicet *rationali*.

41. Nihilominus dicendum est differentias infimas non includere subalternas, & consequenter neque genera; sed esse conceptus simplices; ac proinde de illis neque genus, neque differentias superiores posse formaliter, & per se prædicari. Sic sentiunt communiter Thomistæ, Capreol. Flaod. Iabel. Ferrar. Tolet. & alij quos referunt, & sequuntur Sanch. lib. 3. quæst. 28. Mas. hic sect. 2. quæst. 3. & Rub. quæst. 7. Quibus etiam consentiunt. Scot. in 4. distinct. 11. quæst. 3. & 7. Metaphysic. quæst. 17. Anton. Andreas ibidem quæst. 15. & communiter Doctores. Estque expressa sententia Aristot. 4. Topicor. cap. 2. asserentis: *Omne quod participat genus; vel species, vel indiuiduum est. Differentia autem, neque indiuiduum, neque species. Manifestum igitur, quòd non participat genus differentia.* Idem docet 3. Metaphysic. text. 10. De quo videri potest. D. Th. ibidem lect. & lib. 5. lect. 12. de Ente, & essentia, c. 7. & 1. contra gentes cap. 17.

Probatur primò conclusio ratione, ex eisdem locis desumpta: quia differentiæ sunt omnino diuersæ, id est, se totis differunt, quod est in nullo conuenire: ergo non includunt in se genera, neque differentias superiores. Consequentia est euidens: quia si illa includerent, conuenirent in eis, vt patet: Antecedens verò, præterquam quod est Aristot. & Diui Thom. probatur: quia si non sunt omnino diuersæ;

diuersæ; ergo differunt aliis differentiis. De quibus inquirendum erit: an sint omnino diuersæ: vel differant aliis differentiis: & sic vel dabitur processus in infinitum, quod est absurdum: vel peruenietur ad aliquas omnino diuersas, seu quæ se totis differant, & in nullo conueniant; quod intendimus.

42. Secundò, quia genus, & differentia formaliter sumpta comparantur vt actus, & potentia, seu vt contrahibile, & contractiuum, suntque partes in compositione Metaphysica. Sed extra rationem potentiæ, seu contrahibilis est actus, seu contractiuum, & econtrà: & generaliter quælibet pars in quacumque compositione præscindit ab alia, & excludit eam. Ergo extra rationem generis est differentia, & econtrà; & ab inuicem excluduntur. Quare cum teste D. Th. 1. contra gentes cap. 14. non solùm genus, sed etiam differentia subalterna contrahatur per differentias vltimas, & habeat rationem potentiæ respectu earum, vt potè quæ constituit genus in quodam gradu essentiæ potentiali, & vlterius perfectibili: planè sequitur non solum genus, sed etiam differentias subalternas esse extra essentiam vltimarum.

Tertiò tandem: quia inde Aristot. 3. Metaphysic. text. 10. probat genus non esse de essentia differentiarum: quia alia dupliciratione conueniret speciebus: semel quidem ratione sui, & iterum ratione differentiæ, in qua includeretur. Quod meritò reputat absurdum: quia in definitione committeretur nugatio; siquidem dicere, *homo est animal rationale*, esset dicere, *homo est animal, animal rationale.* Sed idem absurdum sequeretur, si differentiæ subalternæ includerentur in infimis: ergo, &c. Probatur minor: quia cum dicimus: *homo est animal rationale*; idem est ac dicere: *homo est viuens sensibile rationale*: ergo si rationale includeret in sensibile, idem esset dicere: *homo est animal rationale*, ac dicere, *homo est viuens sensibile, sensibile rationale.* Maneat ergo differentias infimas non includere subalternas, aut genera; sed esse conceptus simplices inter se omnino diuersos.

43. Ad argumenta respondetur. Ad primum Aristotelem loqui in sensu identico, materiali. Quod ex eo patet: quia ibi mouet quæstionem: quomodo definitio sit quid vnum; cum habeat partes. Quam vt soluat, meminit doctrinæ à se traditæ 2. Poster. cap. 14. vbi docuerat dupliciter posse speciem infimam definiri, scilicet ponendo primum genus, & omnes differentias intermedias vsque ad infimam, vt si dicas: *Homo est substantia corporea, animata, sensibilis, rationalis*: vel ponendo genus proximum, & vltimam differentiam dicendo: *Homo est animal rationale.* Et nihil refert (inquit Aristot.) an isto, vel illo modo fiat: nam genus proximum, nihil est præter genus primum, & aliquas differentias. Quo supposito probat, quòd siue definitio componatur ex genere proximo, & differentia vltima; siue ex genere primo, & pluribus differentiis: nihil obstat ad vnitatem definitionis, quia genus, & differentia non distinguuntur tanquam duæ res, sed tanquam indeterminatum, & determinatum; siquidem eadem res significata vt indeterminata, est genus; & vt determinata differentia. Quod manifeste ostendit Aristot. loqui de identitate, quam differentia infima habet cum genere, & differentiis subalternis; & consequenter in sensu identico, & materiali: quomodo non procedit difficultas, vt in tituli explicatione notauimus. Videatur D. Thom. circa hunc locum.

Ad secundum neganda est sequela: quamuis enim differentia quodammodo sit simplicior primis generibus, quatenus ipsa sumpta cum præcisione est vltima pars, & actus constitutiuus essentiæ; adhuc tamen propriè loquendo, non est quid simpliciter simplex: quia hoc est proprium actus puri; differentia verò multum habet potentialitatis ex conditione intima creaturæ, cui sicut repugnat, quòd sua essentia sit suum esse, ita repugnat esse actum purum, aut quid simpliciter simplex.

44. Ad tertium respondetur substantiam, & corporeum, vel incorporeum posse dupliciter sumi. *Primò* propriè, secundùm quod substantia est primum genus & corporeum, & incorporeum differentiæ diuisiuæ eius: & sic rationale, loquendo in sensu formali, non est substantia, & consequenter, neque corporea, aut incorporea. *Secundò* latè prout substantia distinguitur contra accidens, & prout corporeum, & incorporeum significant quamcumque habitudinem ad corpus, vel spiritum: & hoc modo rationale dicitur substantia, sicut materia etiam, aut forma dicuntur hoc sensu substantiæ; similiter dicitur corporea: quia est differentia cuiusdam substantiæ corporeæ nempè hominis.

Ad confirmationem respondent aliqui, inter quos Rub. hîc quæst. 7. ad 1. quòd ex virtute formæ syllogisticæ solum sequitur extremitates, quæ in præmissis vniuntur cum medio, vnitas inter se in conclusione: non tamen quod habeant eundem modum vnionis, vel quod propositiones habeant eandem perseitatem, & sic posse contingere, quòd præmissæ in sensu formali sint veræ, conclusio verò solùm in sensu materiali.

Hæc solutio proculdubio est vera: sicque respondent Mas. & Sanch. vbi sup. Credimus tamen in illo syllogismo, tam præmissas, quàm conclusionem esse prædicationes formales, & in sensu formali veras. Non quia *rationale*, formaliter vt est differentia, includat in se *sensibile*; sed quia ibi *rationale*, quæ est minor extremitas, ex situ prædicationis supponit, non tam pro ipsa formali, & simplici differentia, quàm pro supposito, quod materialiter importat. Vnde cum *sensibile*, quod est prædicatum habeat aliquo modo rationem formæ ex ea parte, qua quodammodo est quid superius: inde est, vt seruata tali suppositione, nihil deficiat, vt conclusio illa sit prædicatio formalis, & directa. Hoc tamen non semper est necessarium: & ideo standum est solutioni datæ.

QVÆSTIO V.

An quælibet differentia sit perfectior genere.

45. QVamuis comparatio circa perfectionem propriè, & simpliciter non fiat inter partes, sed inter entia completa, quibus tantùm sicut simpliciter conuenit esse entia; ita etiam esse perfecta; & consequenter esse magis, vel minus perfecta: adhuc tamen licet, saltem secundùm quid, comparare ipsas partes inter se; & hoc modo comparamus in præsenti gradum genericum, & differentialem.

Quod notauit optimè Diuus Thomas prima parte quæst. 50. art. 4. ad primum dicens, quòd differentia comparatur generi. *Sicut determinatum indeterminato, & proprium communi; non autem, sicut alia, & alia natura.*

Inquirimus ergo: an quælibet differentia determinet genus ad specialem naturam, addendo aliquam perfectionem; ita vt semper verum sit, quòd species in perfectione per differentiam excedit genus.

Oña hic quæst. 1. art. 5. quem sequuntur aliqui Moderni, non admittit vniuersaliter omnem differentiam addere aliquam perfectionem supra genus. Sed hoc inquit efficere eas tantùm quæ eleuant genus ad altiorem gradum naturæ, vt *animatum*, quæ eleuat mix-

tum

tum ad gradum vitæ; *rationale*, quæ eleuat animal ad gradum intellectiui, & similes.

Probatur primò: quia differentiæ quæ non eleuant genus ad altiorem gradum, significant perfectionem ipsam generis magis contractam, & limitatam: ergo illæ non addunt generi perfectionem, sed potius auferont.

Probatur consequentia: quia coarctatio seu limitatio intra idem genus attestatur imperfectioni rei limitatæ: siquidem tollit illi aliquid talis generis, & non addit alterius gradus perfectionem.

Secundò: quia volitio libera est genus ad omnes volitiones liberas, tam bonas, quàm malas: sed differentia contrahens illam ad esse prauæ, & peccanti est imperfectior, quàm volitio libera in communi; cum hæc non sit ex naturâ sua mala, illa verò sit: ergo talis differentia nullam addit perfectionem.

Confirmatur: quia sapientia vt sic addit maiorem perfectionem, quàm sapientia creata: ergo hæc differentia non addit perfectionem. Consequentia patet. Antecedens verò probatur: quia sapientia vt sic, est perfectio simpliciter simplex, non verò sapientia creata.

Tertiò: quia iam sequeretur quamlibet speciem habere distinctam operationem ab aliis speciebus eiusdem generis, & vnam operationem esse alia perfectiorem: hoc autem est falsum: ergo, &c. Sequela videtur manifesta. Minor autem probatur: quia iuxta valde probabilem sententiam, omnes species angelicæ habent easdem operationes scilicet intelligere, & velle; & aliqua animalia non solum non habent distinctam operationem, sed potius deficiunt eis aliquæ ex his, quæ conueniunt ratione generis: siquidem vulgo dicitur talpam carere visu, pisces olfactu, & sic de aliis.

46. Nihilominus dicendum est omnem differentiam esse perfectionem suo genere, ad modum quo actus est perfectior potentia; ac proinde nullam dari differentiam, quæ non addat generi aliquam perfectionem. Hæc est mens Arist. 8. Metaph. text. 10. Vbi rerum essentias comparat numeris: quia sicut numeri per vltimam vnitatem se inuicem superant, & superantur; ita species per differentias. Quod etiam docet expressè, tum Porphyr. in hoc cap. tum etiam D. Thomas de spiritualibus creaturis art. 8. ad 9. (cuius verba adducemus in solutione ad 3.) & 1. p. q. 50. art. 4. ad 1. & quæst. 57. artic. 2. ad 2. estque communis consensus Dialecticorum.

Fundamentum est: quia omne genus est perfectibile vlteriori perfectione: ergo omnis differentia addit aliquam perfectionem supra genus. Antecedens constat ex definitione generis, quod in hoc distinguitur ab specie, vt supra vidimus. Consequentia verò probatur: quia illa vlterior perfectio, ad quam genus est in potentia, est differentia: sed in quacunque specie actuatur, & perficitur potentialitas generis; siquidem non datur species, quæ non sit totum actuale vltimo in essentia perfectum, & constitutum: ergo in quacumque specie differentia addit aliquam perfectionem supra genus.

Confirmatur: quia omnis actus, aut forma est nobilior potentia, seu materia, secundùm quod talis est; eique necessario tribuit aliquam perfectionem, seu effectum formalem; sed omnis differentia habet rationem actus, seu formæ, respectu generis: ergo omnis differentia est nobilior genere, eique tribuit aliquam perfectionem.

47. Ad argumenta respondetur.

Ad primum, quòd illimitatio in genere causæ materialis potiùs est imperfectio: quia causatur ex priuatione perfectionis, scilicet formæ, & actus; & ideo materia prima inter omnia entia est imperfectissimum, & propriè nihil: quia secundùm se est omnino illimitata in genere causæ materialis; cùm sit pura potentia. Et idem proportionabiliter contingit in genere, quod hoc modo est quid illimitatum, ex eo quod non habet in se actu perfectiones, quas tribuunt illi differentiæ.

Ad secundum respondetur volitionem liberam malam posse considerari dupliciter. Primò in esse moris, seu formaliter quatenus mala: & sic non dicit perfectionem, sed summam imperfectionem, siue malitia illa sit aliquid positiuum, & reale; siue sola priuatio rectitudinis: de quo Theologi.

¶ Secundo modo potest considerari physicè, & in esse rei: & sic habet differentiam positiuam, & realem, quæ addit aliquam perfectionem supra genus, sicut quælibet alia differentia.

Ad confirmationem respondetur, quòd sapientia vt sic, non est genus, sed analogum ad sapientiam creatam, & increatam. In analogis autem maiorem perfectionem dicit analogum quàm secundaria analogata, vt suo loco ostendemus.

Ad tertium respondetur ex Diuo Thoma loco citato de spiritualibus creaturis, sic asserente: *Illud, quod constituit in specie, est nobilius eo, quod constituit in genere; sicut determinatum indeterminato: habet enim se determinatum ad indeterminatum, vt actus ad potentiam. Non autem ita, quod semper illud, quod constituit in specie ad nobiliorem naturam pertineat, vt patet in speciebus animalium irrationalium. Non enim constituuntur huiusmodi species per additionem alicuius naturæ nobilioris, supra naturam sensitiuam, quæ est nobilissima in eis; sed per determinationem ad diuersos gradus in illa natura: & similiter dicendum est de intellectuali, quod est commune in Angelis.*

Iuxta quam doctrinam respondetur, negando sequelam. Quia differentia tunc solùm est necessariò radix nouæ operationis, quando eleuat genus ad altiorem naturam. Quando verò non eleuat, sufficit esse radicem, quare eadem operatio perfectiori, vel imperfectiori modo participetur ab speciebus. Vnde etiam in illis animalibus, quæ aliquo sensu sunt distincta, propria vniuscuiusque differentia perfectior est, quàm genus animalia: quia saltem determinat aliquam operationem, quæ confusè tantùm, indeterminatè, & simpliciter conueniebat generi. Vt autem rectè dixit Diuus Thomas secunda distinctione 13. quæstione prima, articulo 6. ad 1. *Habere intellectum sic, nobilius est quàm habere intellectum simpliciter, & habere sensum sic, quàm habere sensum simpliciter.*

48. ¶ Ex dictis infertur genus propriè loquendo non diuidi in differentias; siquidem differentiæ non includunt genus: sed per differentias diuidi in species.

Vt autem id rectè fiat, oportet sumere differentias, quæ per se diuidant illud, vt dicitur Metaphysicæ textu 43. nam si sint differentiæ per accidens, diuisio non erit generis in quantum genus, & consequenter neque essentialis. Quod explicuit optimè Diuus Thomas 1. 2. quæstione 35. articulo octauo dicens: *Ad rationem speciei pertinet, quod se habeat ex additione ad genus. Sed generi potest aliquid addi dupliciter: vno modo, quod per se ad ipsum pertinet, & virtute continetur in ipso, sicut rationale additur animali: & talis additio facit veras species vt per Philosophum patet in 7. & 8. Metaphysica. Aliquid vero additur generi, quasi aliquid extraneum à ratione ipsius, sicut si album animali addatur, vel aliquid huiusmodi, & talis additio non facit veras species generis.*

CAPVT

CAPVT QVARTVM,
De Proprio.

SVMMA TEXTVS.

QVATVOR acceptiones *Proprij* adducit Porphyr. in hoc cap. *Primò* enim dicitur proprium, quod conuenit soli speciei, sed non omni indiuiduo eius, vt homini esse Medicum, vel Geometriam. *Secundò*, quod conuenit omni, & soli, sed non semper, vt canescere. *Quartò*, tandem quod conuenit omni, soli, & semper, vt risibile: quamuis enim homo non semper rideat; semper tamen habet ridendi facultatem. Et *hoc* (inquit) *appellatur maximè proprium*, vt vertit Perionius: seu *verò proprium*, vt habet Argyropilus: quia conuertitur cum specie.

NOTATIONES ET DVBIA
circa hoc caput.

PLures huius nominis significationes adducit Petrus Gregor. lib. 2. Syntaxis c. 13. & tomo 1. Comment. cap. 11. Nam *proprium* apud Platonem sumitur pro optimo; apud Ciceronem pro eo, quo quis vtitur, vel fruitur: in possessionibus etiam, & rerum dominiis diuersimodè sumitur à Iurisperitis. Sed à Dialecticis dupliciter solet vsurpari.

Primò, vt distinguitur ab improprio: quo sensu dicimus *leonem*, aut *agnum* propriè significare quasdam species animalis, & impropriè Christum Dominum.

Secundò, vt distinguitur à communi: sicque sumitur in præsenti & comprehendit hoc quartum prædicabile. De quo, cur quarto loco tractetur, satis constat ex dictis capite de Genere n. 6. vbi semel egimus de ordine omnium prædicabilium.

Proprij autem in hac secunda significatione assignantur Porphyr. quatuor acceptiones in textu adductas: quam doctrinam paucis mutatis, desumpsit ex primo Topicorum capite quarto, vbi primam, & secundam acceptionem Porphyrij sub vna comprehendit Aristot. optimeque appellauit *proprium ad aliquid*: quia proprium in illis acceptionibus non absolutè dicitur proprium, sed comparatione alterius speciei, vel indiuidui, vt consideranti patebit. Similiter proprium in tertia acceptione vocauit Aristot. *proprium quando*: quia secundum tempus conuenit, vt canescere. Et tandem proprium in 4. acceptione definit Aristot. dicens: *Proprium est, quod non indicat quid esse rei, soli autem inest, & conuersim prædicatur*. Et hoc appellat simpliciter proprium, reliqua verò secundùm quid.

3. Circa primam acceptionem notandum est ex Arist. loco citato, quòd ibi esse Medicum, seu Geometram non sumitur pro generali aptitudine, seu capacitate, quam habet homo ad acquirendas scientias, ex eo quòd rationalis est: hæc enim est proprium quarto modo; siquidem fluit ab essentia hominis, & conuenit omni, soli, & semper. Sed sumitur, vel pro ipso habitu, seu actu Medicinæ, vel Geometriæ, vt explicant Villalpan. & alij, vel pro peculiari habilitate, & inclinatione, qua aliqui homines potiùs inclinantur ad vnam scientiam, quàm ad aliam, vt rectè interpretatur Soto. His enim modis esse Medicum, vel Geometram conuenit soli homini, sed non omni.

Circa secundam acceptionem DVBITABIS: quomodo Porphyrius assignet esse bipedem pro hominis proprio; cum Arist. 2. Perihet. cap. 4. dicat esse eius differentiam.

¶ Sed respondet optimè Ascicius in hoc capite ad quintum argumentum, quòd esse bipedem non est vera differentia hominis, sed exempli gratia, ponitur ab Arist. pro vera differentia, vt etiam patet ex 7. Metaphysic. textu 43.

¶ Adde, quod quamuis esse bipedem simpliciter loquendo, neque sit proprium, neque differentia, sed accidens commune, vt ex dicendis constabit; secundùm quid tamen, sicut induit rationem proprij, ex eo quòd quodammodo consequitur ad esse hominis; ita etiam secundùm quid induit rationem differentiæ, quatenus distinguit illum à quadrupedibus. Et sic potuit à Porph. assumi vt exemplum proprij, & ab Arist. differentiæ.

4. Circa tertiam etiam acceptionem. DVBITABIS de exemplo ibi à Porphyrio adducto: nam canescere non soli homini conuenit; siquidem alia animalia canescunt; vt testantur Aristot. lib. 3. de historia animalium capite vndecimo, & Plinius libro 11. cap. 37.

¶ Aliqui respondent candorem, quis in pilis aliquorum animalium cernitur, non esse veram canitiem; sicut neque etiam eorum hominum, qui a natiuitate capillos habent albescentes, vt fertur de his, qui zonas frigidas inhabitant.

Hæc tamen solutio falsa est: nam vera, & legitima causa canitiei, quam assignat Arist. lib. 5. de generatione animalium cap. 4. scilicet humor putrescens in radicibus pilorum, qui vi caloris naturalis consumi nequit, non minus reperitur in canibus, equis, & aliis, quàm in homine.

¶ Et ideo melius respondetur Porphyrium attulisse exemplum non ex omni parte verum, sed quia sic contingit vt plurimum, (quod sæpè inuenitur apud graues Auctores) frequentior enim est, & magis nota canities in hominibus, quam in aliis animalibus, vt notauit Arist. loco citato de historia animalium.

DISPVTATIO OCTAVA, de Proprio, quarto prædicabili.

Plura, quæ circa hoc prædicabile inquiri possent, satis constant ex disputationibus præcedentibus: & pauca, quæ restant, breuiter in præsenti perstringemus.

QVÆSTIO PRIMA.

An Proprium, solùm quarto modo acceptum, constituat hoc prædicabile, vbi etiam definitio eius exponitur.

EX dictis disp. præced. n. 10. & sequentibus circa diuisionem differentiæ, satis constare potest, quid dicendum sit in prima parte huius quæstionis. Sed quia aliqui Doctores, etiam circa proprium, non desistunt impugnare communem sententiam: ideo breuiter eorum fundamenta adducenda, & soluenda sunt.

5. Est ergo prima sententia absolutè affirmans tres priores acceptiones proprij verè, & simpliciter pertinere ad hoc prædicabile; & consequenter diuisionem esse vniuocam, & generis in species. Sic docent Louaniens. & Canterus in hoc capite, Murc. ibidem quæstione vnica in fine, & Hurtado disp. 6. Logicæ sect. 5. §. 21. & 22.

Probatur primo: quia tres illæ acceptiones habent specialem modum respiciendi inferiora, quam non habet accidens quintum prædicabile: ergo propriè, & per se non pertinent ad quintum, sed ad quartum.

Consequentia patet: quia prædicabilia distinguuntur per diuersos modos respiciendi, & prædicandi de inferioribus.

Antecedens verò probatur: quia proprium in prima acceptione respicit inferiora sub formalitate *solius*, scilicet vt quid conueniens soli speciei, sed non omni indiuiduo eius; in secunda verò vt quid conueniens *omni, sed non soli*; & in tertia vt quid conueniens *omni, & soli, sed non semper*: at accidens commune solùm respicit inferiora sub formalitate *contingentis*, seu vt potest abesse, & adesse præter subiecti corruptionem: ergo, &c.

Secundò: quia licet tres acceptiones istæ, sumptæ pro actu, sint accidentia communia; si tamen sumatur pro aptitudine, seu potentia, verè dimanant ex principiis substantiæ: ergo verè sunt passiones, pertinentque propriè ad hoc prædicabile.

Consequentia patet, & probatur antecedens: tum ex D. Th. de Ente & Essentia c. 7. Vbi expresè affirmat omne accidens saltim secundùm aptitudinem causari à principiis substantiæ: tum etiam inductione: quia aptitudo, seu potentia ad esse Medicum oritur ex principiis essentialibus naturæ humanæ; cum omnis homo naturaliter scire desideret, vt inquit Arist. 1. Metaph. Et simile argumentum fit de duabus aliis acceptionibus.

6. Secunda sententia contendit, saltem aliquam ex his tribus acceptionibus verè, & propriè pertinere ad hoc prædicabile. Et de secunda quidem id docet Fonseca 5. Metaph. c. 28. sect. 19. quæst. ad 1. & 2.

¶ Cuius fundamentum est: quia quod conuenit omni, & semper, conuenit necessariò; sed proprium in 2. acceptione, vt esse bipedem, conuenit omni, & semper: ergo conuenit necessariò, ac proinde non pertinebit ad 5. sed ad 4. prædicabile. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur: quia si ad veram rationem proprij esset necessarium, quòd soli conueniret; proprium subalternum non esset verè proprium, sed accidens commune, respectu speciei infimæ, quod tamen esse falsum constabit infra.

Tandem de tertia acceptione verè pertinere ad hoc prædicabile docent aliqui Moderni, vt testatur Rub. hîc q. 1.

¶ Quorum fundamentum est: quia, quod conuenit omni, & soli, habet quidquid requiritur ad veram rationem passionis, etiam si non semper conueniat: ergo tertia acceptio verè pertinet ad hoc prædicabile.

Consequentia patet, & probatur antecedens: quia quod verè ab essentia dimanat, est propria passio: sed vera emanatio alicuius non tollitur ex eo, quòd non semper conueniat, sed tempore à natura statuto: quia tunc solùm adest in subiecto dispositio necessaria, vt patet in potentia visiua canis post nonum diem, & aliis huiusmodi: ergo vera ratio passionis tollitur ex eo, quòd non semper conueniat.

7. Nihilominus dicendum est vltimam tantum acceptionem proprij constituere hoc prædicabile, cætera verò simpliciter pertinere ad quintum: & secundum quid, seu per reductionem ad hoc quartum, ad eum modum, quo de differentia communi, & propria diximus pertinere ad tertium: ac proinde diuisionem proprij in hac acceptione non esse vniuocam, sed analogam. Sic docet Arist. 1. Topic. c. 2. & Porph. in hoc cap. vbi expresè affirmant solùm proprium in 4. acceptione esse simpliciter proprium: in aliis verò tantùm secundum quid. Propter quod etiam D. Thom. Opusc. 48. tract. c. 6. & 7. agens de proprio, solùm explicat, & definit illud in 4. acceptione. Quam sententiam concorditer sequuntur eius discipuli Caiet. Iabel. Sot. & Mas. in Comment. huius capitis, Araujo, lib. 3. Metaph. q. 4. art. 7. & Sanch. lib. 3. q. 53. quibus etiam consentiunt Toletus, Oña, Rubio, Conimbric. & alij quos refert, & sequitur Gallego hîc controuersia 18.

Ratio à priori huius conclusionis facilè deduci potest ex ea, quæ disp. præcedenti num. 12. ostendimus, solam differentiam propriissimam constituere tertium prædicabile.

¶ Sed denuò probatur ratione desumpta ex Diuo Thoma loco citato: quia illud est verè, & simpliciter proprium, quod dimanat à principiis essentialibus, & cum eis habet naturalem & necessariam connexionem; sed tantùm proprium, quod conuenit omni, soli, & semper, est huiusmodi; ergo illud solùm est verè, & simpliciter omnium. Maior & consequentia constant. Minor autem probatur per suam conuertentem: quia si habet necessariam connexionem cum principiis essentialibus: ergo inuenitur in omnibus, in quibus inueniuntur talia principia essentialia; & per consequens conueniet omni habenti illa. Rursus: ergo vbi non fuerint talia principia essentialia, neque etiam erit tale proprium; & per consequens conueniet soli habentibus talem essentiam. Et tandem: ergo quamdiu illa habuerint talem essentiam, tamdiu habebunt eius proprietatem. Sed quæ participant aliquam essentiam, semper habent illam: ergo semper etiam habebunt talem proprietatem: & per consequens conueniet omni, soli, & semper.

8. Confirma

8. Confirmatur primò: quia tres priores acceptiones verè non dimanant à principiis essentialibus, & consequenter non habent necessariam connexionem; ergo non constituunt hoc prædicabile.

Probatur antecedens: quia *esse Medicum*, si sumatur pro habitu vel actu Medicinæ, satis constat non fluere ab essentia hominis: si verò sumatur pro habilitate, seu inclinatione ad vnam scientiam, potius, quàm ad aliam, iuxta dicta nu. 3. manifestum est id prouenire ex principiis indiuidualibus, & diuerso hominum temperamento, aut etiam ex vario syderum aspectu, sub quo quisque natus est, ratione cuius ij, quibus Iupiter præest, procliues sunt ad scientias: quibus verò Mercurius, (qui linguæ dominatur) insitam habent propensionem ad eloquentiam, &c. Neque esse Medicum potest alio modo pertinere ad hanc primam acceptionem, vt notauimus loco citato.

¶ Similiter *esse bipedem*, aut *canescere*, satis apparet consequi ex dispositione materiæ: sicut esse masculum, aut fœminam: iuuenem, aut senem, & alia huiusmodi: ergo solùm dimanant ex principiis materialibus, & Indiuidualibus: non verò ex formalibus, & essentialibus

Confirmatur secundò: quia quod habet necessariam connexionem cum essentia, licet possit ab ea præscindi abstractione præcisiua: considerando scilicet essentiam absque illo: non tamen potest præscindi abstractione composita: ita scilicet, vt absque præiudicio talis essentiæ negetur de ea, aut affirmetur eius oppositum. per quod Dialectici distinguunt proprium à quinto prædicabile, vt videbimus capite sequenti. Sed esse Medicum, bipedem, aut canum, possunt non solùm præscindi, sed etiam negari, & eorum oppositum affirmari de essentia hominis, absque præiudicio eius. Ergo non habent cum illa necessariam connexionem.

9. Ad argumenta respondetur.

Ad primum primæ sententiæ dicimus, quòd licet tres priores acceptione proprij; formaliter prout sic, habeant speciales modos seu formalitates respiciendi inferiora, distinctas ab intentione quinti prædicabilis: illæ tamen non constituunt proprium simpliciter, sed tantùm secundùm quid, imò sunt intentiones quædam imperfectæ, reductiuè pertinentes ad hoc prædicabile: ad eum modum, quo disputatione præcedenti nu. 15. diximus de differentia propria & communi.

Ratio autem huius sumitur ex dictis quia ad veram, propriam rationem proprij exigitur, vt dimanet ab essentia, quatenus essentia est, siue à principiis formalibus rei, quod non habent tres priores acceptiones, vt ostensum est; & ideo simpliciter sunt accidentia communia.

Ad secundum ex dictis num. 3. constat, quòd si aptitudo ad Medicinam sumatur pro generali capacitate, seu inclinatione ad scientias, conuenit homini quarto modo proprij, non primo, si vero sumatur pro speciali habilitate ad vnam potius, quàm ad aliam, solum dimanet ex principiis materialibus seu indiuidualibus, quod non sufficit ad veram rationem passionis: imò id peculiare est accidentium communium, vt ostendemus disput. sequenti. Et hoc ipsum intendit D. Thom. loco citato in argumento, vbi expressè docet accidentia causari ex principiis substantiæ: quædam quidem ex principiis formalibus: & hæc inquit esse proprias passiones; quædam verò ex principiis materialibus: & hæc dicit esse accidentia in indiuiduis, seu communia. Sed de hoc redibit sermo disp. citata.

10. Ad fundamentum secundæ sententiæ negatur antecedens. Non enim ex eo præcisè quòd aliquid conueniat omni, & semper; conuenit necessariò, vt patet de accidenti inseparabili, vt de albedine cygni, quæ conuenit omni, & semper; & tamen est accidens commune, vt docent. Dialect. cum Porphyr. cap. seq. Requiritur ergo vltra, quod dimanet ex principiis essentialibus, seu formalibus: quod non habet proprium in secunda acceptione, vt explicatum est. ¶ Ad probationem autem antecedentis respondetur, ad veram rationem proprij non esse necessarium, vt hoc, quod est *conuenire soli*, habeat respectu vniuscuiusque, de quo prædicatur (imò hoc est impossibile; aliàs neque daretur etiam proprium infimum, vt consideranti patebit) sed respectu essentiæ à qua dimanat; ita scilicet, quòd conueniat solis habentibus talem essentiam, quod patet conuenire proprio subalterno.

Ad vltimum negatur antecedens. Ad cuius probationem respondetur, id, quod est verè proprium, dimanare ab essentia, quatenus essentia est, seu à principiis essentialibus, & formalibus; & ideò semper adesse in subiecto dispositionem ad illud: quia semper ibi sunt ipsa principia essentialia, cum quibus habet necessariam connexionem. Vndè repugnat, quòd propria passio, secundùm vnum tempus, conueniat, & secundùm aliud non. Hoc autem habent canities, & alia accidentia indiuidualia: quia sequuntur ex tali, vel tali dispositione materiæ, aut complexione humorum, in quibus contingit variatio ¶ Per quod patet ad exemplum argumenti: nulla enim est variatio secùdùm tempus in ipsa potentia visiua canis, quæ est passio animalis, sed in dispositione organi ad eliciendum actum visionis

11 In secunda parte difficultas circa definitionem proprij, non est cur immoremur. Quamuis enim ipsum non definiuit Porphyr. ex eius tamen verbis formatur definitio proprij sic: *Proprium est, quod conuenit omni, soli, & semper.* Per quam definitionem, si rectè intelligatur, definitur proprium, vt est quartum prædicabile. Ly enim, *conuenit omni*, non distribuitur pro omni specie, vt patet; sed pro omnibus inferioribus speciei: & sic idem est ac si diceretur: *Proprium est, quod prædicatur de pluribus.* Cum autem in his acceptionibus non loquatur Porphyr. de conuenientia essentiali, vt patet: sub intelligendum est *accidentaliter*, & sic definitio Porphyr. facit hunc sensum: *Proprium est, quod prædicatur de pluribus accidentaliter, & necessariò.* Hunc enim exprimunt verba Porph. formaliter sumpta: quia quidquid ratione formæ conuenit omni indiuiduo alicuius speciei, & semper, nascitur ex principiis essentialibus: & sic prædicatur necessariò de inferioribus.

In eodem ferè sensu posset explicari definitio Aristot. sup. num. 1. adducta, scilicet *Proprium est quod non indicat quid esse rei; soli autem inest, & conuersim prædicatur.* Sed quia vix in ea aliquis ordo ad inferiora insinuatur: non tam videtur definisse proprium, vt est quartum prædicabile, quàm vt est quartum prædicatum. Præsertim cum ibi Arist. solùm agat de proprio in ordine ad argumentationem, vt est problema dialecticum, & conuertitur cum specie quo modo non est quartum prædicabile, sed quartum prædicatum, vt diximus disput. præcedenti num. 25. Id autem quod ait Aristot. Proprium non indicare quid esse rei, intelligendum est intrinsecè, id est, non indicat essentiam rei tanquam pars intrinseca eius: nam extrinsecè, & tanquam signum, certum est propriam passionem indicare essentiam rei, vt de definitione descriptiua diximus supra in præambulis institutionum.

QVÆSTIO II.

RESPECTV CVIVS PROPRIVM CONSTItuatur in esse vniuersalis. Vbi etiam, an subalternum, & infimum pertineat ad hoc prædicabile.

12. PRoprium verè esse vniuersale, & vnum ex quinque prædicabilibus satis constat ex iis, quæ de numero eorum diximus disp. 4. Vndè solum inquirimus, respectu quorum habeat istam vniuersalitatem, an scilicet respectu illius essentiæ, à qua dimanat: an verò respectu inferiorum eius.

In quo certum debet esse, proprium non constitui in esse vniuersalis respectu inferiorum eodem nomine significatorum, videlicet risibile respectu huius, & illius risibilis; de differentia diximus disp. præcedenti num. 19. Vtriusque enim eadem est ratio, quam ibi adduximus. Quamuis autem ex ibidem dictis de differentia facile deduci posset, quid dicendum sit in hac quæstione; eam tamen oportuit breuiter attingere: quia habet specialem difficultatem circa proprium propter hæc argumenta.

Primò: quia, vt disp. sequenti videbimus ex Arist. & D. Thom. in hoc distinguitur proprium ab accidenti communi, quòd accidens commune conuenit speciei ratione indiuiduorum: nam ideo homo est albus: quia Petrus est albus; proprium verò conuenit indiuiduis ratione speciei; ideo enim Petrus est risibilis: quia homo est risibilis. Ergo proprium per prius prædicatur de specie, quàm de indiuiduis: ergo potiùs constituitur in esse vniuersalis per ordinem ad speciem, quàm per ordinem ad indiuidua.

Secundò: quia ex prædicationibus quinque vniuersalium solæ prædicationes huius quarti prædicabilis possunt propriè, & à priori demonstrari, vt colligitur ex Arist. 1 Post. c. 4. sed proprium propriè, & à priori demonstratur de specie: ergo prædicatur de illa prædicatione quarti prædicabilis. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur: quia in primis prædicationes quinti prædicabilis, cum sint in materia contingenti, non sunt necessariæ: ergo non possunt demonstrari. Deinde prædicationes generis, speciei, vel differentiæ, licet sint necessariæ, sunt tamen essentiales: ergo à priori demonstrari non possunt, cum nihil possit esse prius ipsa essentia, vt patet: ergo solæ prædicationes quarti prædicabilis possunt propriè, & à priori demonstrari.

13. Tertiùs: quia idem accidens, quod respectu illius gradus, à quo dimanat adæquatè, est propria passio, respectu graduum inferiorum est accidens commune: ergo vel nulla datur prædicatio 4 prædicabilis, quatenus vniuersale est, vel constituitur in esse vniuersalis per ordinem ad illam speciem, seu gradum, à quo adæquatè dimanat. Consequentia est euidens. Antecedens verò probatur: quia omne accidens habet proprium, & adæquatum subiectum, seu principium à quo dimanat, & per quod definitur, vt diximus disput. 5. num. 24. ergo omne accidens respectu illius gradus habet veram rationem passionis. Ergo saltim respectu graduum inferiorum erit accidens commune, illuc nulla dabitur prædicatio quinti prædicabilis.

Prima conclusio. Proprium non constituitur in esse vniuersalis per ordinem ad speciem, seu essentiam, à qua dimanat, & cum qua conuertitur; sed per ordinem ad inferiora illius. Quod propositione seruata, intelligendum est de proprio subalterno, & infimo, (supponendo quòd vtrumque pertineat ad hoc prædicabile) sicut disp. præcedenti num. 20. explicuimus de differentia. Hanc conclusionem ostendunt manifestè, quæ ibidem adduximus: & ideò solùm restat argumentis satisfacere in quo tota huius quæstionis difficultas sita est.

14. Ad primum ergo respondetur differentiam illam inter proprium, & accidens commune procedere de proprio, accidenti metaphysice, & realiter sumptis; non verò de proprio logicè considerato, seu formaliter vt denominatur à secunda intentione. Vndè licet verum sit, quòd entitas risibilitatis, prius conueniat homini, quàm Petro; prædicatione tamen vniuersalis, seu prædicabilis non priùs prædicatur de homine, quàm de Petro. Et quamuis differentia constitutiua proprij in esse quarti prædicabilis sumitur per ordinem ad speciem; tamen non ideò est vniuersale per ordinem ad illam: non enim proprium respectu eiusdem habet vniuersale, & tale vniuersale, vt de differentia diximus disput. præcedenti num. 24.

Ad secundum respondetur non solum prædicationes, quæ propriè pertinent ad quartum prædicabile, posse à priori demonstrari; sed etiam prædicationes, quas disp. citata num. 25. appellauimus quarti prædicabilis; immò istæ probatiori demonstratione perficiuntur.

¶ Ratio autem huius est: quia propria passio non ingreditur demonstrationem, formaliter quatenus habet rationem superioris, & vniuersalis; sed vt dimanat ab essentia, cuius est passio, ad quam comparatur, vt prædicatum æquale, seu conuertibile. Et ideò demonstratio, in qua talis passio concluditur de ipsa essentia, cum qua conuertitur, perfectior est aliis demonstrationibus: in quibus eadem passio concluditur de inferioribus, respectu quorum habet rationem vniuersalis: quia illæ necessariò supponunt illam, & dependent ab ea. Si quando autem Arist. aut alij graues Auctores insinuare videantur, solas prædicationes proprij à priori demonstrari, intelligendi sunt non solùm de proprio logicè, vt est quartum prædicabile sed etiam de proprio metaphysicè, vt est quartum prædicatum.

15. Ad tertium negatur antecedens accidens enim quod verè est propria passio alicuius essentiæ, semper est propria passio, quando prædicatur de quibuscumque inferioribus talis essentiæ. Ad probationem autem respondetur non sequi ex eo præcisè, quòd accidens habeat proprium subiectum, seu principium, à quo causetur, & per quod definiatur, esse propriam passionem eius: quia vltra requiritur, vt causetur ex principiis formalibus, & essentialibus. Quod non habent omnia accidentia, vt sæpè dictum est, & constabit amplius disp. sequenti.

¶ Veniamus ad secundam partem difficultatis. In quo notandum est; quòd cum proprium dimanet ab essentia, & hæc componatur ex genere, & differentia, alia sunt propria, quæ dimanant, ab essentia ratione gradus generici, & alia ratione gradus differentialis. Illa appellantur propria subalterna, ista verò infima. De his certum est pertinere ad hoc prædicabile: de illis verò est aliqualis difficultas.

Sumitur autē ratio dubitandi Primò ex Porph. hîc, & Arist. 1. Topicor. c. 4. qui solùm definiunt propriū infimū: ergo illud tantùm pertinet ad hoc prædicabile.

Secundò: quia emanatio propriæ passionis ab essentia reducitur ad genus causæ efficientis, vt sumitur D. Thom. 1. part. qu. 77. art. 7. sed nullum accidens potest sic dimanare à gradu generico: ergo nullum accidens potest esse propria passio respectu illius. Probatur minor: quia nihil agit, nisi prout est in actu, & determinatum: sed gradus genericus est quid potentiale, & indeterminatum: ergo non agit ad emanationem passionis.

16. Secun

16 Secunda conclusio : licet proprium infimum propriissimè habeat rationem proprij, & strictissimè dicatur passio, vt poté quod sequitur essentiam vltimò completam, & perfectam ; tamen proprium subalternum est etiam propria passio, & per se pertinet ad hoc prædicabile. Sic sentiunt communiter Doctores, & docet expresse D. Thom opusc. 48. tract. 1. cap. 7. & de ente, & essentia cap. 7. ¶ Breuiterque probatur: quia plura sunt accidentia, quæ dimanant à principiis genericis, & cum eis habent necessariam connexionem ; quæ consequenter neque per intellectum possunt adesse, & abesse, salua manente tali essentia, vt de potentiis sensitiuis patet respectu animalis ; de nutritiuis respectu viuentis, & aliis huiusmodi : ergo verè dantur propria generica, seu subalterna.

Ad primam rationem dubitandi respondetur Aristotelem, & Porphyrium definisse proprium infimum propter rationem disput. præcedenti num. 36. adductam ; non verò quia existimauerint non dari propria subalterna : siquidem 5. Topic. cap. 2. aptum esse ad sentiendum, docet Arist. esse passionem animalis, & plures proprietates supremorum generum assignat in prædicamentis.

Ad secundum negatur minor. Ad cuius probationem respondetur propria subalterna non dimanare ab essentia generica, præcisè vt est totum potentiale, seu formaliter in quantum indeterminatè, & inconfuso continet inferiora : sic enim non habet sufficientem actualitatem, vt benè probat argumentum, sed quatenus habet rationem totius actualis. Cum enim passio sit accidens essentiæ, dans illi esse secundum quid, necessariò supponit eam constitutam in esse simpliciter. Vbi autem intelligitur constitutio, etiam apprehenditur compositio ex actus, & potentia, & ex consequenti totum actuale.

CAPVT QVINTVM,
De Accidenti.

SVMMA TEXTVS.

TRES definitiones accidentis, & vnam diuisionem continet hoc caput. Prima definitio est ; *Accidens est, quod adest, & abest sine subiecti corruptione.* Statim autem diuidit illud Porph. in separabile, vt dormire, & inseparabile vt nigrum esse in coruo, vel Æthiope. ¶ Et quia ex hac diuisione posset obijci contra definitionem : si datur accidens inseparabile : ergo non omne accidens potest adesse, & abesse : tacitè respondet huic obiectioni explicans definitionem : & dicit cogitatione, & intellectu coruum album, & Æthiopem non nigrum, sine subiecti corruptione concipi posse. Secunda definitio est : *Accidens est quod inesse, & non inesse idem potest,* Tertia : *Accidens est quod neque genus, neque species, neque differentia, neque proprium est ; semper autem est in subiecto.*

NOTATIONES CIRCA HOC CAPVT.

2 AVICENN. Alpharab. & alij Arabes, vt testatur Beatus Albert. tract. 7. Logicæ cap. 1. reprehendunt hìc Porphyr. eò quod statim definierit accidens, antequàm varias eius significationes proponeret, inuertens methodum, quam in aliis prædicabilibus seruauerat. Sed pro eo respondet benè Caiet. quod cum ex aliis capitibus iam constaret ipsum agere de vniuersalibus, quatenus pertinent ad considerationem Logicam : non fuit necessarium id explicare de accidenti.

Cæterùm, maioris claritatis gratia, duas eius acceptiones (omissis aliis) referunt communiter Doctores, quas adducit, & explicat D. Thom. de spiritualibus creaturis art. 11. *Primò* sumitur Physicè. *Secundò* Logicè. Accidens Physicum est, quod distinguitur contra substantiam, & diuiditur in nouem genera, scilicet quantitatem, qualitatem, &c. Propter quod appellatur accidens prædicamentale. Accidens verò Logicum diuiditur contra essentiam, & comprehendit quidquid non est, nec pertinet ad essentiam rei, sed se habet omninò accidentaliter, seu contingenter ; siue entitatiuè sit substantia, siue accidens ; siue ens reale, siue rationis. Quomodo dicimus aurum accidere vasi, rationale animali ; existentiam Petro, & secundas intentiones entibus realibus : quia faciunt prædicationes accidentales, seu contingentes. Et propterea accidens in hac acceptione appellatur accidens prædicabile : est que terminus secundæ intentionis, & vltimum ex quinque vniuersalibus, de quo in præsenti agimus. Cætera, quæ hìc circa definitiones & diuisionem à Porphyr. traditas notari possent, quæst. 1. explicabuntur.

DISPVTATIO NONA,
De Accidenti, quinto prædicabili.

MVLTA in præsenti inquirunt aliqui de accidenti reali, & pro vt pertinet ad prædicamenta; quæ tamen relinquenda sunt, vt potè aliena in hoc loco, vbi de accidenti Logico, seu de quinto prædicabili disputamus. De quo ex dictis disput. 4. num. 70. & sequentibus iam constat vere esse vnum ex quinque vniuersalibus: & ideo huic quæstioni supersedendum est. Vt autem quæ restant, breuiter perstringamus, sit.

QVÆSTIO PRIMA.

AN RECTE DEFINIATVR ACCIDENS A PORPHIR. VBI etiam respectu quorum constituatur in esse quinti prædicabilis.

3 PRIMA pars difficultatis præcipuè procedit de prima definitione Porph. hac enim explicata, facilè intelliguntur aliæ duæ.

Est autem ratio dubitandi: quia vel illa verba, *quod adest, & abest, sine subiecti corruptione*, intelliguntur primò intentionaliter de adesse, & abesse per realem inhæsionem, sicut calor adest aquæ, quando est calida; abest autem, quando est frigida: & hoc non conuenitur accidenti inseparabili; quod tamen directè pugnat cum Porph. qui accidens à se definitum statim diuidit in separabile, & inseparabile: tùm etiam quia mors, & existentia actualiter accidunt homini, & de illo prædicantur prædicatione quinti prædicabilis; & tamen neque mors adesse, neque existentia abesse potest sine subiecti corruptione.

Vel intelliguntur secundò intentionaliter de adesse, & abesse per intellectum? & neque hoc etiam dici potest: tùm quia valde æquiuocè loqueretur Porph. siquidem in diuisione, quam statim subiungit, planè loquitur de separabilitate, & inseparabilitate reali, vt omnes fatentur: tùm etiam quia iam definitio conueniret aliis à definito similiter proprio. Quod sic probatur: quia propria passio non est de conceptu, & quidditate rei, cuius est passio, sed quid posterius illa, & effectus eius: ergo etiam si per intellectum præscindatur, seu negetur de tali essentia, integra manebit propria ratio, & definitio eius: & ea consequenter poterit cogitatione, & intellectu adesse absque subiecti corruptione.

4 Propter hæc Auic. & alij antiqui, vt referunt Beatus Albertus vbi suprà, & Caiet. in hoc cap. reprehendunt Porphyr. eò quod nullam tradiderit definitionem accidentis, quatenus est quintum prædicabile. Alij verò, quos refert, & sequitur Rub. hic quæst, 2. admittentes illud definiri hac definitione, explicant verba eius de præsentia, seu absentia reali.

¶ Sed vtraque sententia procedit ex sinistra intelligentia definitionis, & vtramque reiiciunt communiter Dialectici. Qui dictam definitionem, vt huius prædicabilis admittunt, eamque explicant, vt explicuit ipse Porph. de adesse, & abesse per intellectum, seu secundò intentionaliter. Quæ etiam est expressa sententia D. Thom. de spiritualibus creaturis art. vlt. ad 7. quem sequuntur Caiet. & Sot. in hoc cap. Sanch. lib. 3. q. 43. & alij Thomistæ, nosque libenter amplectimur.

Probatur breuiter. Contra Auic. quidem: quia hîc Porph. intendebat explicare quintum prædicabile: ergo ipsum definiuit hac definitione. Quod etiam planè constat ex tertia, vbi explicatur accidens per negationem aliorum prædicabilium: ergo nomine accidentis intelligit quintum prædicabile. ¶ Contra Rub. verò, & alios: quia hîc definitur secunda intentio quinti prædicabilis: sed hæc non est principium quo, seu ratio, quare natura realiter inhæreat, vel non inhæreat, sed quare natura affirmetur, vel negetur sine subiecti corruptione: ergo non rectè definiretur per in esse, vel non in esse realiter.

Confirmatur: quia sic intellecta definitio non conuenit omnibus prædicatis accidentalibus; siquidem multa sunt entia rationis, aut etiam entitatiue substantia, vt patet in his prædicationibus: *homo est species: vas est deauratum*, & similibus; quæ tamen verè pertinent ad hoc prædicabile: ergo verba illa, *quod adest, & abest, &c.* intelligenda sunt de adesse, & abesse secundùm intellectum, seu de affirmatione, & negatione, absque eo quòd tollatur essentia, seu definitio subiecti.

Ex quo iam perspicua remanet tota definitio: reddit enim hunc sensum. *Accidens est, quod indifferenter affirmatur vel negatur; absque eo quòd destruatur definitio subiecti*; vel breuiùs cum Caiet. *Accidens est, cuius neque affirmatio, neque negatio subiecti rationem tollit*. Qua definitione satis apparet definiri accidens, vt est quintum prædicabile: siquidem datur per prædicabilitatem, quæ est passio vniuersalis. Et cum ea concidit descriptio, qua communiter definitur hoc prædicabile dicendo: *Accidens est, quod prædicatur de pluribus in quale, & contingenter*. Si enim prædicatur contingenter: ergo indifferenter potest affirmari, & negari, salua essentia subiecti.

5 Dices: accidentia inseparabilia non verè affirmantur, & negantur de subiecto. Si enim hæc est vera, *cignus est albus*: quia nullus datur cignus niger: ergo hæc erit falsa, *cignus non est albus*. siquidem ab eo quòd res est, vel non est, ratio dicitur vera, vel falsa.

Respondetur dupliciter posse aliquam propositionem esse veram: *primò* simpliciter, & absolutè prolatam, quo modo hæc propositio simpliciter est vera, *omnis cignus est albus*, & eius negatiua simpliciter falsa: *secundò*, secundùm quid, & cum aliqua additione. Et hoc modo contingit in præsenti: non enim simpliciter dicimus accidens indifferenter negari, vel affirmari de subiecto; sed affirmari, vel negari de subiecto sine eius corruptione, id est, siue affirmetur, siue negetur, non tollit naturam subiecti. Siue enim ponatur cignus albus, siue non albus, manet integra essentia eius: atque ita verum est, indifferenter affirmari, & negari, & negari de subiecto absque eius corruptione.

¶ Per

¶ Per quod etiam explicata manet 2. definitio Porph. scilicet, *Accidens est, quod inesse, & non inesse eidem potest.* Satis enim constat intelligendam etiam esse secundò intentionaliter: tum quia ferè eisdem verbis traditur: tum etiam quia sumpta est ex Arist. 1. Topic. c. 4. vbi definit accidens, secundum quod constituit vnum ex prædicatis Dialecticis. Et sic reddit eundum sensum, ac præcedens, videlicet, *Accidens est quod potest* (id est contingit, vt vertit Boëc.) *affirmari, vel negari de subiecto.* Vbi ly *contingit*, satis benè explicat potentiam Logicam quinti prædicabilis, vt affirmetur, vel negetur, salua essentia subiecti: hoc enim est prædicari contingenter.

6 ¶ Tandem circa tertiam definitionem notandum est, quod licet non sit pluris facienda, sicut neque pluris facit eam Arist. loco citato: non est tamen omnino contemnenda: tum quia non datur per solas negationes: tum etiam quia quando isto notæ sunt res illæ, per quarum negationem aliquid explicatur, vt contingit in præsenti; non malè definitur per tales negationes loco differentiæ. Et sic dicta definitio reddit hunc sensum: accidens est, quod est in subiecto (non inhæsionis sed prædicationis) idest, quod prædicatur de pluribus, & non sicut genus, species, differentia, vel proprium, per quod vtcumque cognoscimus positiuum illud, in quo accidens differt ab alijs prædicabilibus, scilicet prædicari contingenter.

Ad rationem dubitandi secundùm ea, quæ nobis aduersantur, respondetur. Et imprimis ad id, quod primò affertur de morte, & existentie, quatenus etiam potest esse contra definitionem, secundò intentionaliter intellectam, relictis, alijs solutionibus, dicimus existentiam quidem posse optimè affirmari, aut negari, salua essentia subiecti. Siue enim dicatur *homo existit*; siue *homo non existit*, semper manet eadem definitio, & essentia hominis.

De morte autem maior est difficultas: quia quando prædicatur de homine, tollit ab eo prædicatum essentiale, scilicet esse viuens, & sic non videtur posse affirmari, & negari, integra manente essentia hominis. Sed relictis alijs solutionibus, quas adducit, & impugnat Sanchez vbi suprà.

7. Respondetur primò, cum Caiet. in hoc cap. dub. e. hanc prædicationem, *homo est mortuus*, propriè non esse quinti prædicabilis: quia prædicatum non est quid conueniens, sed omninò repugnans subiecto, & destruens illud. Vt enim probat optimè D. Tho. 3. part. quæst. 50 articul. 4. cum vnio animæ, & corporis compleat essentiam hominis; per eorum separationem desinit esse homo: & ita mors facit, quòd aliquid non sit homo. Est autem vera illa propositio, *homo est mortuus*, non quia extrema non sint disparata, & repugnantia; sed ratione ampliationis, secundùm quam copula extenditur ad tempus præteritum: facit enim hunc sensum, *quod est, vel fuit homo, est mortuum*, id est, *olim homo, modò est mortuus.*

Vel secundò respondetur cum Sanch. loco citato, mortem pertinere ad quintum prædicabile, non in facto esse, & completo consideratam, sed in fieri, & quasi in via. Siue enim dicatur: *homo moritur*, siue: *homo non moritur*, non tollitur essentia hominis. Et hoc sufficit, vt terminus huius motus, qui explicatur in propositione per *mortuum*, pertineat ad hoc prædicabile, non in se, sed in suo fieri, aut via, siue in dispositionibus antecedentibus.

Vel tandem tertiò respond. cum Soto hic, quod esse mortuum est accidens quinti prædicabilis ratione corporis, & respectu illius. Et sic adest, & abest à corpore præter eius corruptionem; quia corpus, quòd modo viuit idem postea erit mortuum, licet habeat aliam formam cadaueris. Dicitur tamen idem corpus ratione materiæ, vt inquit D. Thom. q. citera art. 5. ad primum: & quia sic homines communiter loquuntur.

8 Ad ea verò, quæ secundò afferuntur in ratione dubitandi respondetur. Ad illud de æquiuocatione dicimus, quod vt magis explicaret Porph. accidens secundò intentionaliter sumptum, à se definitum, diuisit statim illud in varia subiecta, quæ à tali intentione denominari possunt, in quo nulla committitur æquiuocatio. Fuisset quidem aliqua si in ipsis definitionibus, ly *esse*, diuersimodè supponeret pro esse reali, & per intellectum: nullum tamen est inconueniens illud accepisse difformiter in definitione, & diuisione; vt ostenderet, quod à secunda intentione quinti prædicabilis denominatur quodcumque accidens non profluens ab essentia, siue sit realiter separabile, siue non.

Tandem ad id, quod de proprio affertur, neganda est consequentia. Ex eo enim quòd propria passio sit quid posterius essentia & effectus eius; solum sequitur essentiam posse intelligi absque tali passione abstractione præcisiua, non verò abstractione composita. Cum enim propria passio dimanet ab essentia, & cum ea habeat necessariam connexionem non solum pertinet ad integritatem eius; & ea consequenti ablata passione, non manet integra essentia; sed etiam eo ipso, quod passio negatur de essentia, verè ipsa destruitur. Nam sicut bene valet: *est risibilis: ergo est homo*: ita etiam rectè sequitur: *non est risibilis: ergo non est homo.* Quod non contingit in accidentibus communibus quantumuis inseparabilia sint; vt consideranti patebit.

9 ¶ Circa secundam partem difficultatis, non est immorandum. Omnes enim fatentur accidens constitui in esse quinti prædicabilis per ordinem ad subiecta, quæ accidentaliter denominat; non verò per ordinem ad alia inferiora, quibus potest essentialiter conuenire. Vnde hæ prædicationes sunt quinti prædicabilis, *Petrus est albus: equus est caloratus*: non verò istæ; *hoc album est album: album est coloratum, &c.*

Cuius ratio ex dictis est manifesta: quia esse quintum prædicabile; est posse abesse, & adesse absque subiecti corruptione: ergo accidens constituetur in esse quinti prædicabilis respectu eorum quibus potest sic abesse, & adesse. Sed hoc habet tantùm respectu subiectorum, quæ accidentaliter denominat, non verò respectu inferiorum essentialium, vt per se patet: albedo enim non potest separari ab hac albedine, sua ua eius essentia; benè tamen ab homine, vel equo: Ergo accidens non constituitur in esse quinti prædicabilis per ordinem ad inferiora essentialia, sed respectu subiectorum, quæ accidentaliter denominat.

Dices. Ergo quintum prædicabile non essentialiter, sed accidentaliter est vniuersale, & ex consequenti vniuersale non erit genus ad quinque prædicabilia. ¶ Respondetur negando cõsequentiam. Aliud enim est quod secunda intentio quinti prædicabilis faciat naturam accidentaliter prædicari de subiectis; aliud verò, quod ipsa secunda intentio sit accidentaliter vniuersalitas. Illud quidem verissimum. Nam sicut genereitas, ex eo quòd sit vniuersalitas naturæ perfectibilis, facit ipsam prædicari de speciebus: ita accidentareitas, ex eo quòd sit vniuersalitas naturæ extraneæ, se contingentis, facit ipsam prædicari accidentaliter de subiectis denominatis. Id tamen non tollit, quominùs ipse accidentareitas sit essentialiter vniuersalitas: quia essentiale est illi, quod faciat naturam prædicari accidentaliter de subiectis.

QVÆSTIO II.

IN QVO DIFFERANT PROPRIA PASSIO, & accidens commune.

VT plenè percipiamus secundas intentiones constitutiuas huius & quarti prædicabilis: omninò necessarium est inuestigare, in quo differant propria passio, & accidens commune, seu natura profluens ab essentia, seu natura extrinseca, siue contingens, quæ sunt subiecta adæquata, per quæ intentiones istas definiuimus suprà dist. 5. num. 52. Vnde non est præsentis instituti examinare in particulari an istud vel illud accidentis sit propria passio, aut accidens commune; sed generaliter; quæ accidentia verè profluant ab essentia, & sint propriæ passiones; quæ verò ab essentia non dimanent, sed sint accidentia communia.

Louanienses, & alij, quos quidam Neotherici sequuntur, existimant omnia accidentia esse proprias passiones respectu alicuius gradus substantiæ, seu respectu sui proprij, & adæquati subiecti per quod definiuntur: esse verò accidentia communia, si comparentur alijs gradibus inferioribus, siue subiectis inadæquatis.

Probatur primò hæc sententia: quia differentia, quam Arist. & D. Th. videntur statuere inter propriam passionem, & accidens commune, scilicet quòd propria passio sequatur formam; & accidens commune materiam, non videtur euacuere difficultatem. ergo melius dicendum est, omnia accidentia esse proprias passiones respectu sui proprij, & adæquati subiecti. Probatur antecedens. Tum quia ambiguum valde est, quæ accidentia sequantur materiam, & quæ formam, maximè in sententia D. Thom. cap. 7. de ente, & essentia, asserentis nullum esse accidens, quod à sola materia dimanet. Tum etiam: quia quantitas (idem est de alijs similibus accidentibus) sequitur materiam teste eodem D. Thom. 3. part. quæst. 90. artic. 2. de potentia quæst. 6. art. 5. & alibi sæpè; & tamen est propria passio corporis: ergo aliquod accidens sequens materiam est propria passio.

Secundò: quia color respectu hominis, & equi, est accidens commune, vt omnes fatentur; & tamen respectu gradus *mixti* est propria passio: ergo idem accidens est propria passio, & accidens commune respectu diuersorum. Probatur minor: quia hæc propositio, *mixtum est coloratum*, potest probari per veram demonstrationem: ergo est necessaria. Ergo prædicatum non conuenit contingenter subiecto: & per consequens color respectu mixti non est accidens commune, sed propria passio

Tertiò: quia etiam accidentia, quæ causantur ex varia dispositione materiæ, vt masculinum, & fœmininum in animalibus, sunt propriæ passiones, saltem respectu illius complexionis, seu temperamenti, ex quo resultant: ergo omnia accidentia sunt propriæ passiones respectu alicuius gradus. Probatur antecedens: tum ex Arist. 10. Metaph. text. 25. vbi ait: *Masculus autem, & fœmina propria quidem animalis passiones sunt.* Tum etiam quia talia accidentia per se prædicantur de illa dispositione, seu temperamento materiæ ex quo resultant, & sunt per se effectus eius.

11 Cæterum hæc sententia omnino falsa est. Et quidquid sit de hoc aut illo accidenti in particulari, generaliter sustinere non potest omnia accidentia esse proprias passiones respectu alicuius gradus, respectu verò aliorum esse accidentia communia. Tum quia plura sunt accidentia, quæ quibuscumque comparentur, sunt communia, & contingenter conueniunt, vt patet de actibus intellectus, & voluntatis: aliàs hæ propositiones, *homo intelligit*, *Petrus amat*, & similes, possent demonstrari, quod est absurdum. Tum etiam quia ex antecedenti necessario, sequeretur consequens contingens, quod omninò implicat, vt diximus lib. institutionum cap. 2. sequela patet: quia hæc propositio, *homo est coloratus*, apud Auctores contrarios est contingens; hæc autem necessaria, *mixtum est coloratum*; sed illa prima sequitur ex hac secunda, adiuncta altera propositione necessaria, vt constat in hoc syllogismo: *omne mixtum est coloratum*: *omnis homo est mixtum*: ergo *omnis homo est coloratus*. Vbi maior est necessaria; cum passio prædicetur de propria essentia; minor etiam est necessaria; siquidem in ea genus prædicatur de sua specie, vt patet: ergo iam ex antecedenti necessariò sequeretur consequens.

12. Dicendum est ergo, quod propriè, & in rigore loquendo, non omnia accidentia sunt propriæ passiones, sed illa tantùm, quæ oriuntur ab essentia ratione formæ, & quæ per se primò conueniunt speciei; ea verò, quæ oriuntur ab essentia ratione materiæ, & quæ per se primò conueniunt indiuiduis, sunt accidentia communia. Hæc conclusio est communis, ferè omnium Dialecticorum, vt testantur. Caiet. in hoc cap. & Mas. c. de propriu quæst. 9. Eámque expressè docet Aristot. 10. Metaph. text. 25. citato, vbi inquirens, quare aliquæ differentiæ contrariæ indicant distinctionem specificam; vt gressibile & volatile aliæ verò non, vt album, & nigrum, respondet: *an quoniam illa quidem propria passiones generis sunt: hæc verò minime?* Reddit autem statim rationem, quare illa sint passiones, & non ista: quia illa sequuntur rationem, seu formam; hæc verò materiam, dicens: *Et cum illud quidem ratio, hoc verò materia fit: quæcumque in ratione contrarietates sunt, specie differentiam faciunt: quæcumque verò in consumpto materia, minime faciunt.* Ex quo tandem infert accidentia, quæ proueniunt ratione materiæ, per accidens se habere ad speciem: & ideò per prius conuenire indiuiduis, & ratione illorum speciei *Homo enim* (inquit) *est albus: quia Gallias est albus: per accident igitur homo est albus.*

13 Ex qua Aristot. doctrina deprehendimus duo discrimina in conclusione assignata inter proprias passiones, & accidentia communia. Primum, & præcipuum, quòd scilicet illæ sequuntur compositum ratione formæ; hæc verò ratione materiæ, explicat optimè D. Th. cap. 7. de ente, & essentia. Vbi, cum prius dixisset quædam accidentia principaliter consequi materiam primam; quædam verò formam substantialem, subiungit: *Et quia vnaquaque res indiuiduatur ex materia, & collocatur in genere, vel specie per suam formam: ideò accidentia, quæ consequuntur materiam, sunt accidentia indiuidui, secundum quæ etiam indiuidua eiusdem speciei differunt adinuicem. Accidentia verò, quæ consequuntur formam, sunt propriæ passiones, vel generis, vel speciei: sicut risibile consequitur in homine formam, &c.* Cui doctrinæ si addatur, quod S. Doctor. docet 1. dist. 17. quæst. 1. art. 2. ad 2. dicens: *Quædam sunt accidentia, quæ causantur ex principiis subiecti: & hoc dupliciter: quia vel causantur ex principiis speciei, & sic sunt propriæ passiones quæ consequuntur totam speciem: vel ex principiis indiuidui, & sic sunt communia*: quod etiam repetit 1. Posteriorum lect. 14. & alibi sæpe, euidenter sequitur in doctrina D. Th. hoc esse præcipuum discrimen inter proprias passiones, & accidentia communia, quòd illæ consequuntur compositum ratione formæ; ita vt forma sit prima radix illarum; ista verò consequuntur compositum ratione materiæ, ita vt materia sit prima radix eorum.

14 Proba

14 Probatur ratione conclusio quoad hanc partem: quia illæ sunt propriæ passionis absolutè, & simpliciter, quæ dimanant ab essentia, quatenus essentia est: sed essentia constituitur in esse essentiæ per formam, & non per materiam: ergo illæ sunt propriæ passiones, quæ dimanant ab essentia ratione formæ, & non ratione materiæ.

Confirmatur primò: quia materia est prima radix differentiæ materialis, & numericæ sicut forma est prima radix differentiæ specificæ, & essentialis: ergo accidentia, quæ sequuntur materiam, sunt propria indiuiduorum; quæ verò sequuntur formam, sunt propria speciei seu essentiæ. Ergo hæc sunt propriæ passiones, illa verò non. Probatur hæc vltima consequentia: quia passio sequitur essentiam ratione differentiæ specificæ, non verò ratione differentiæ indiuidualis; siquidem inuenitur in omnibus participantibus talem naturam.

Confirmatur secundò: quia propriæ passiones, vel tributæ sunt naturis ad aliquas operationes, vel saltem sequuntur essentiam, prout constituta est in determinato gradu entis: ergo tantum accidentia, quæ sequuntur formam, sunt propriæ passiones. Probatur consequentia: quia forma, & non materia, est prima radix operationum, aut constitutionis essentiæ in determinato gradu; cum forma sola sit actus simpliciter.

15 ¶ Ex hoc præcipuo discrimina inter proprias passiones, & accidentia communia, sequitur secundum; quod tangitur in conclusione, & tradit Arist. loco citato, explicatque optimè D. Th. ibidem lect. 11. quòd scilicet, propriæ passiones per prius conueniunt speciei, & media illa indiuiduis. Callias enim est risibilis: quia homo est risibilis; accidentia verò communia per prius conueniunt indiuiduis, & ratione eorum speciei: homo enim est albus, quia Calias est albus. ¶ Cuius ratio est ex dictis manifesta: quia forma est prima radix, vnde sumitur species; materia verò est prima radix, vnde, sumitur indiuiduatio: ergo accidentia, quæ proueniunt a forma, per prius conueniunt speciei, quæ verò à materia, per prius indiuiduis. Maior huius materiæ explicatio pendet ex libris de generatione, vbi de principio indiuiduationis agemus.

16 Ad argumenta resp. Ad primum negatur antecedens. Ad cuius probationem dicendum est, quod licet ex defectu nostro, difficile sit generalem illam regulam cuilibet materiæ applicare, explicareque in particulari, quæ accidentia sequantur materiam quæ verò formam, non tamen ideo est falsa. Neque D. Th. contrarius est: non enim dicimus aliqua accidentia sequi, vel oriri à sola materia sine communicatione formæ: hoc enim falsum est, (quidquid alij dicant) & negat merito D. Th. sed dicimus inter accidentia, quæ oriuntur à toto composito, alia oriri ab eo ratione formæ, & alia ratione materiæ, ita vt illorum prima radix sit forma, istorum verò materia.

Ad id autem, quod in eodem argumento affertur de quantitate respondetur cum Caiet. cap. 7. de ente, & essentia quæst. 17. quantitatem in rigore loquendo non esse propriam passionem corporis, sed accidens commune: vtpotè, quæ sequitur essentiam ratione materiæ, & per se pertinet ad indiuiduationem: & ita est de numero illorum accidentium, quibus indiuidua inter se differunt. Ad quod, vt benè notat Caiet non est necessarium, quòd vnum indiuiduum habeat vnum accidens, & aliud aliud; sed sufficit vtrumque indiuiduum habere idem accidens diuerso modo. Et sic indiuidua differunt per quantitatem: nunquam enim inueniuntur duo quanta omninò similia, siquidem propriis saltem sitibus differre necesse est. Quod plane indicat quantitatem non esse propriam passionem. Nam propria passio vel inuenitur eodem omnino modo in habentibus essentiam, à qua procedit; vel saltem ex se non habet istam inæqualitatem, quam cernimus in quantitate.

17 Ad secundum vt respondeatur, notandum est magnam fuisse ab antiquis temporibus de natura coloris controuersiam, & adhuc sub iudice lis est. Pythagorici enim existimarunt colores esse de genere quantitatis, scilicet vltimam superficiem, quæ apparet, seu *Epiphaniam*, vt ipsi dicebant. Platonici autem flammulas, & lumina quædam esse dixerunt. Peripatetici verò fortè media via incedunt: nam Arist. in lib. de sensu & sensato definit colorem dicens: *color vtique erit perspicui extremitas in corpore determinato*, vbi ly, *extremitas*, vt benè notat D. Thom. lect. 6. non sumitur pro extremitate corporis, quatenus corpus est; hæc enim est de genere quantitatis; sed pro extremitate perspicui, quatenus perspicuum est, quæ est de genere qualitatis, sicut ipsum perspicuum. Perspicuum autem, vt ibidem docet Aristot constituitur per lumen: nam lumen, vt ipse definit. 2. de anima tex. 69. *est actus perspicui ea ratione, qua perspicuum est*, Vnde color aliquo modo supponit, vel inuoluit lumen. Et tandem addit Aristot. quòd sit in corpore determinato, seu terminato, id est opaco: quia color tantùm inuenitur in vltima superficie, quæ sola in corporibus opacis recipit lumen. De quo redibit sermo in lib. de anima.

Hoc supposito respondetur, quocumque ex his modis explicatur natura coloris, non posse esse propriam passionem, etiam respectu gradus substantialis mixti. Si enim est de genere quantitatis iuxta Pythagoram: iam constat quantitatem non esse propriam passionem. Si verò sit de genere luminis iuxta Platonicos; multo minùs erit propria passio: cum sit accidens ab extrinseco adueniens. Si tandem est quædam qualitas perspicui terminati iuxta Peripateticos, vel supponit lumen in ipso perspicuo, vel saltem temperamentum primarum qualitatum in tali, vel tali proportione; quod nascitur ex principiis indiuidualibus, estque dispositio quædam accidentalis: ac proindè color ipse non potest esse propria passio.

Ad probationem autem minoris respondetur hanc propositionem, *mixtum est coloratum*, non posse propriè demonstrari, si nomine *mixti* intelligamus gradum illum essentialem, quem posuimus in arbore: sic enim propositio nullo modo est necessaria. Si verò nomine *mixti* intelligeremus accidentalem illam mixtionem seu peculiare temperamentum, ad quod sequitur color, tunc posset quidem propositio demonstrari per medium, quod licèt sit accidentale respectu rei, in qua est color, esset tamen per se respectu illius mixtionis, seu peculiaris temperamenti. Et ita color respectu talis temperamenti habet quodammodo, & secundùm quid rationem passionis, sicut reliqua accidentia communia respectu sui proprij, & adæquati subiecti, à quo causantur: de quo propterea prædicantur in quarto modo dicendi per se ex assignatis ab Arist. lib. 1. Post. cap. 4. Ex quo tandem fit colorem respectu talis temperamenti induere rationem quarti prædicati: sed non ideò pertinet ad quartum prædicabile, neque simpliciter est propria passio, vt ex dictis patet.

18 Ad tertium similiter respondetur masculinum, & fœmininum simpliciter esse accidentia communia: quia licet per se conueniant, & oriantur ab illo peculiari temperamento, seu dispositione, quam tempore conceptionis habet materia, ex eo quòd calor operans sit fortis, vel remissus; & propterea respectu talis dispositionis secundùm quid dicantur passiones,

passiones, possintque de illa demonstrari: tamen cum ipsa dispositio, vnde masculinum, & fœmininũ oriuntur, simpliciter sit accidentalis, & per accidens respectu essentiæ animalis; inde fit, vt talia accidentia simpliciter sint communia, licet respectu sui adæquati subiecti, seu principij, induant rationem quarti prædicati, & secundùm quid appellentur passiones. Et hoc solùm intendit Aristot. nam post verba adducta in argumento statim subdit: *Sed non secundum substantiam; verum in materia, & corpore, &c.* id est, non simpliciter, & ex parte formæ, sed ex parte materiæ, & secundùm quid, vt explicat ibi D. Th. Videatur Caiet. 1. Posterior. cap. 7. dub. 2.

CAPVT VI.

DE COMMVNITATIBVS QVINQVE prædicabilium.

HÆC est tertia pars tractatus Porphyrij iuxta partitionem in eius proœmio statutam: in qua ipse singula prædicabilia prolixè inter se comparat; & in quibus conueniant, in quibusve differant texto & finali capite absoluit. Quæ omnia sufficienter constant, tùm ex dictis de vniuersalibus in communi, tum etiam ex dictis de vnoquoque in particulari: & propterea nos cum communi Doctorum capite illud prætermittimus.

LIBER CATEGORIARVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

AGGREDIMVR *iam Aristotelis lib. ingredimurque Lycæum illud, vndè vera naturalium rerum cognitio, Doctore Aristot. ad extremas vsque orbis partes emanauit. De cuius vita, & admirabili ingenio, & in rebus, vel inueniendis, vel iudicandis, vel disponendis acumine, ac de absoluta in omni doctrinæ genere perfectione plura prælibanda essent. Sed ne omnia prætermisisse, non sine tanti Philosophi iniuria, videamur; aliqua saltẽ attingemus.*

1. *Fuit Arist. natione: Macedo: Patria Stagirites: natus circa annum ab orbe condito 3655. & ante partum Virginis 329. iuxta Chronologiam Bellarmini. A pueritia vsque ad septem decimum ætatis annum, tum humanioribus studiis sub Praxeo quodam: tum ob consumptum patrimonium militari, imo & pharmacopolicæ arti operam dedit. Deinde Socratis auditor vsque ad annum ætatis vigesimum, postea vsque ad quadragesimum fuit Platonis discipulus. Tres insuper annos cum Harmia commoratus inde ad Alexandri Magni institutionem à Philippo patre, Persarum Imperatore, euocatur. Quod munus vsque ad annum quinquagesimum fœliciter executus, Athenas postmodum petiit: vbi Lycæum aperuit, ibique per tredecim circiter annos philosophiam summa cum omnium admiratione, & vtilitate docuit. Cæterùm coram Senatu accusatus, quòd deorum cultum contemneret, publica se oratione defendit: atque inde ad Calcidem Euboæ insulæ declinans, completo sexagesimo tertio ætatis anno, instante morte vt testantur Cælius Rodiginus lib. 16. cap. 34. & alij graues Auctores, auxilium primæ causæ implorauit illis verbis:* causa causarum miserere mei. *Legantur Lactantius, Plutarchus, Ammonius, & alij: ex quibus multa refert Masius initio prædicamentorum.*

2. *Extant etiam plura grauissimorum Philosophorum encomia de ingenio, & doctrina Aristot. Eum Plato* mentem sui gymnasij, & Philosophum veritatis *appellauit. Cœlius* collocatum illi esse *dixit* quidquid humano ingenio capi potest: *Lucretius,* Genus humanum ingenio superesse: *Auerroes*, fuisse regulam, & exemplar, quod ad ostendendam perfectionem vltimam inuenit natura: *pluraque alia à Doctoribus referuntur, quæ longum esset recensere. Scripsit in omni parte philosophiæ plura volumina: de quo videri possunt Franc. Patric. tom. 1. discussionum peripateticarum lib. 4. & Possevinus lib. 12. suæ Biblioth. selecta. Quorum Arist. operum non est parua laus, quod grauissimi Philosophi susceperint explicanda, Alexander, Themistius, Psellus, Ammonius, Boetius, Auerroes (qui ob diligentem explanationem commentatoris nomen assequi meruit:) tandem D. Th. qui alios longè superans, extitit Arist. fidelissimus, & interpres, & discipulus.*

3. *Primus igitur inter opera Aristot. est lib. hic Categoriarum. De quo licet Iamblicus, teste Boetio, dubitauerit esse Arist. styli tamen breuitas, & subtilitas, communisque Peripateticorum consensus conuincunt ipsum fuisse eius Auctorem. Inscribitur autem* Arist. Categoricæ, *a verbo Græco* κατηγορέω Catigoreo, *quod Latinè idem est, ac* prædico, *sive* enuntio. *Quia nimirum categoria est series prædicabilium, in qua superiora de inferioribus prædicantur: & ideo Auctore Boetio latinè prædicamenta appellata sunt. Vtrumque autem nomen, scilicet* categoria, *seu* prædicamentum, *sumitur aliquando pro solo supremo genere: frequentius verò pro tota serie superiorum, & inferiorum. In quo sensu supra circa proœmium Porphyr. num. 2. ex communi sententia definimus prædicamentum, quòd sit*, series, seu coordinatio prædicabilium.

Quòd autẽ sit obiectum huius libri, & quare eum instituerit Arist. & quomodo ad Dialect. pertineat de prædicamẽtis disputare, ex dictis in proœmio huius primæ partis constat. Reuocantur enim in hoc libro ad certas classes õnia entia realia, vt facilè rerũ definitiones, & diuisiones inueniremus. Vnde prædicamẽta secũdum suas entitates reales solùm pertinẽt ad obiectũ materiale Logicæ, vt sæpius à nobis explicatũ est.

4 *Adhuc*

4 *Adhuc autem* DVBITANT *aliqui: vtrum Arist. in hoc lib. agat præcipuè de vocibus, an de rebus, propter Alexandrum Porphy. Boecium, & alios quos refert Mas. loco citato ad voces præcipuum Arist. intentum reducentes.* ¶ *Quorum fundamentum est: quia de ipsis rebus, quæ sunt prædicamento, egit in Metaphysica, ad quam rerum, & non vocum pertinet speculatio: ergo in Logica de vocibus, & non de rebus disputauit.*

Respondetur tamen ex dictis supra disp. 2. n. 33. res, & voces per se pertinere ad obiectum materiale Logicæ: quia tam intentiones fundatæ in vocibus, quàm quæ fundantur in rebus, clauduntur per se subiecto formali eius: istæ quidem primariò, & principaliter: illæ verò secundariò, & minus principaliter: quo circa tractatur in hoc lib. ab Arist. de rebus, & vocibus. Vnde Logica non attendit præcisè ad ipsas res sicut Metaphysica: sed ad res, secundùm quod vocibus significantur. Per quod patet ad fundamentum contraria sententia.

Continet autem liber iste tres partes: ante prædicamenta, prædicamenta, postprædicamenta. In prima agitur de quibusdam præ requisitis ad prædicamenta: vnde dignoscitur, quæ in illis collocanda; quæ verò ab eis reiicienda sint: continétque quatuor capita. ¶ *Secunda de ipsis prædicamentis per quinque capita disputat.*

¶ *Vltima tandem, aliis quinque capitibus explicat quædam, quæ consequuntur ipsa prædicamenta, & ad eorum pleniorem notitiam consequendam iuuant.*

ANTEPRÆDICAMENTA ARISTOTELIS.

CAPVT PRIMVM, De Æquiuocis, Vniuocis, & Denominatiuis.

SVMMA TEXTVS.

HÆc tria definit in hoc cap. Aristot. sic: *Æquiuoca dicuntur, quorum, nomen commune est; ratio verò substantiæ nomini accommodata, diuersa*: vt animal dicitur, & ipse homo, & id, quod est pictum. *Vniuoca dicuntur, quorum, & nomen commune est, & ratio substantiæ nominis accommodata, est eadem*: vt animal dicitur, & ipse homo, & equus: *Denominatiua dicuntur quæ ab aliquo, nominis appellationem habent, solo differentia casu*: vt à Grammatica, Grammaticus.

NOTATIONES ET DVBIA circa hoc caput.

5. TRipliciter possunt comparari prædicamenta, vt notant Albert. & Ægid. hîc. *Primò*, si omnia cum ente conferamus, cuius partes, & membra sunt. *Secundo*, si singula cum suis inferioribus comparemus. *Tertiò*, si quædam illorum aliis attribuamus. Primo modo prædicamenta sunt æquiuocata, seu analogata respectu entis (sub æquiuocis enim comprehendit hîc Arist. analoga, vt postea dicemus.) Secundo modo vnumquodque prædicamentum est vniuocum respectu suorum inferiorum. Tertio modo prædicamenta accidentium sunt denominatiua substantiæ. Cùm ergo in vnoquoque prædicamento priùs consideretur ratio entis, deinde propria inferiora, & vltimò prædicata extranea: ideo Aristot. priùs explicuit æquiuoca (quamuis vniuocis dignitate cedant) deinde vniuoca, & tandem denominata.

Vbi nota, quod nomen ipsum æquiuocum, (& idem proportionabiliter est de vniuocis, denominatiuis, & analogis) dicitur æquiuocum æquiuocans, res verò per tale nomen significatæ æquiuoca æquiuocata. Vnde constat res ipsas secundum se non dici vniuocas, aut æquiuocas, sed prout nominibus significantur. Hæ enim intentiones sunt de genere earum, quæ immediatè fundantur in omnibus: propter quod eas definiens Arist. non dixit: *æquiuoca sunt, vniuoca sunt, &c.* sed *æquiuoca dicuntur, vniuoca dicuntur.* Quo supposito solùm superest traditas definitiones breuiter exponere.

6. Definiens Arist. æquiuoca sic inquit: *æquiuoca dicuntur.* Loquitur de æquiuocis æquiuocatis, vt patet, *quorum nomen.* Nomen hic vt notat Boët., accipitur vt comprehendit verbum, participium, & alias partes orationis: in quibus inueniri potest æquiuocatio, *est commune*: vt innuat nomen debere esse omnino vnum: sic enim propriè erit commune. Vnde quælibet diuersitas in nomine, etiam si fiat sola mutatione alicuius litteræ, vel solius accentus, tollit æquiuocationem.

Qua ratione *occido*, non est æquiuocum, licet significet actionem auferendi vitam, & passionem, seu mortem: quia in prima significatione producitur, & in secunda corripitur: *ratio verò*, id est conceptus obiectiuus, siue sit propria definitio, siue non, *substantiæ*: id est essentiæ. Substantia enim interdum sumitur pro essentia, interdum verò pro substantia, quæ distinguitur contra accidens: quibus acceptionibus correspondent duæ aliæ accidentis, quas disp. 9. n. 2. explicuimus. Præter quam quod loco *substantiæ* habetur in Græco *οὐσία*, *vsia*; quod nomen, auctore Macrobio in somnium Scipionis lib. 1. cap. 14. propriè non substantiam, sed essentiam significat: *nomini accommodata, diuersa*; vt ostendat ad æquiuocationem solùm requiri, vt æquiuocata, secundùm quod significantur per nomen æquiuocum, non habeant vnam rationem, licet aliàs secundùm quod aliis nominibus significantur, verè habeant vnam rationem, & vniuocè conueniant. Nomen enim *canis*, æquiuocum est ad latrabilem, & marinum: quia secundùm

quod

quod significantur per tale nomen, non habent vnam: licet aliàs in nomine *substantiæ*, aut *animalis*, conueniant vniuocè.

7. Per quod explicata etiam manet definitio vniuocorum. Quæ ab æquiuocis solum distinguitur in hoc, quòd nomen vniuocum immediatè significat vnam rationem, quæ est communis vniuocatis; æquiuocum verò immediatè significat proprias rationes æquiuocatorum. Quod probat à posteriori in hoc cap. Aristot. quia si quis quærat, quæ est ratio canis, quæ inuenitur in latrabili, & marino; non assignabit vnam definitionem illis communem, sed proprias eorum definitiones adducet. Si verò quærat, quæ est ratio animalis, quæ inuenitur in homine, & equo; respondet vnica definitione animalis, dicendo: est viuens sensibile: absque eo quòd cogatur proprias hominis, & animalis definitiones adducere.

8. ¶ Circa definitionem denominatiuorum notandum est in quacumque denominatione tria inueniri, scilicet formam denominantem, rem denominatam, & ipsum denominatiuum, vt albedo est forma denominans parietem album, paries est res denominata: concretum, scilicet album, est denominatiuum. Quibus non annumeramus denominationem ipsam: quia non omnino distinguitur ab his; sed quodammodo inuoluit ea. Denominatio enim est illa quasi causalitas, seu applicatio, qua denominatiuum ratione formæ denominantis applicatur rei denominatæ.

Ex his ergo, forma dominans est prima radix, & origo totius denominationis, à qua denominatiuum accipit appellationem, & vim denominandi. Quando enim dicitur, *paries est albus*; illud denominatiuum positum à parte prædicati, denominat subiectum ratione albedinis, quam significat, & a qua solo casu differt, id est, cadentia nominis; siquidem nomina in principio conueniunt, & in fine differunt: res verò significata per vtrumque eadem est.

Ex quo plana remanet definitio denominatiuorum; reddit enim hunc sensum. *Illa dicuntur denominatiua, quæ cum solum differunt casu*, id est, cadentia nominis *ab aliquo alio*, scilicet à forma denominante: *ab illo tamen habent nominis appellatione*: quia forma denominans est prima radix totius denominationis.

In qua definitione tres denominatiuorum conditiones insinuari notat bene Caietanus hic.

Prima est, quòd denominatiuum debet deriuari à forma denominante secundùm nomen. Quod non est intelligendum iuxta regulas Grammaticorum, apud quos non semper concretum deriuatur ab abstracto, imò frequentius fit è contra; sed iuxta regulas Logicæ, in qua abstractum est prima radix concreti.

Secunda est, quòd denominatiuum differat à forma denominante *casu*, id est, cadentia nominis. Hoc autem intelligendum est per se loquendo: nam per accidens potest contingere vtrumque nomen non differre casu, seu cadentia, vt patet in *Musica* sumpta pro muliere & pro arte. Quod tamen non tollit, quin in priori significatione verè sit denominatiuum: cùm hæc sit prædicatio quinti prædicabilis. *Maria est Musica.* Quia dum ex nomine deriuatiuo masculino formatur fœmininum; casu accidit, vt coincideret cum nomine formæ denominantis.

Tertia conditio est, vt denominatiuum, & forma denominans non differant in re significata, sed sola cadentia nominis. Per quod, vt inquit bene Caiet. non excluditur differentia, quam ex modo significandi inter concretum, & abstractum explicuimus sup. disp. 4. nu. 18. quia hæc differentia comitatur differentiam secundùm cadentiam nominis. Regula autem generalis est, dictionem exclusiuam non excludere à concomitantibus: dicendo enim: solus Sortes currit, non excluditur hoc risibile à cursu, vt notauimus lib. 2. Institut. cap. vltimo.

9. Explicatis his definitionibus, DVBITATVR primò: an sint rectæ, propter hæc argumenta. Primo: quia quidquid definitur, debet esse species, vt sumitur ex Arist. 8. Metaph. tex. 9. ergo quid vniuocum: ergo æquiuoca non possunt definiri.

Secundò, nomen æquiuocum verè non est vnum, neque commune, sed potius plura: ergo malè in definitione dicitur, *quorum nomen est commune*. Probatur antecedens: quia nomen constituitur in esse tali per significationem: sed in æquiuoco sunt plures significatione cùm significet immediatè plura; ergo sunt etiam plura nomina.

Tertiò, quia omnia genera, de quibus quidem dubitari non potest esse vniuoca, sunt etiam æquiuoca, teste Arist. 7. Physic. tex. 31. ergo æquiuoca non distinguuntur; & per consequens male assignatur vtraque definitio.

Quartò quia denominatiua sunt vniuoca; ergo male definiuntur diuersa definitione. Probatur antecedens: quia quartum, & quintum prædicabile sunt denominatiua; & tamen propriè sunt vniuoca, vt diximus disputatione quarta num. 60.

Quintò: quia *homo*. sunt denominationem ab humanitate, & *animal* ab animalitate, à quibus solo casu differunt; & tamen neque homo, neque animal sunt denominatiua: ergo definitio conuenit alteri à definitio.

Sexto: quia *studiosus*, vel est denominatiuum ab studio, vel à virtute; non primum; quia ab studio non solum casu differt, sed etiam in re significata; neque secundum, quia à virtute non differt sola cadentia nominis, sed in toto nomine: ergo malè dicitur in definitione, denominatiuum, & formam denominantem differre solo casu.

10. Nihilominus definitiones Arist. esse rectas probat auctoritas eius, & communis Dialecticorum consensus, quòd iuxta subiectam materiam est genus probandi ita efficax, vt irrationale sit aliud postulare. Vndè ad argumenta respondetur.

Ad primum, concesso antecedenti, distinguendum est consequens. Si enim sensus sit, quòd æquiuoca non possunt definiri primò intentionaliter, & secundùm illas entitates, seu rationes diuersas; concedenda est consequentia. Si verò sensus sit non posse definiri secundò intentionaliter, vt scilicet induunt secundam intentionem, à qua constituuntur in esse æquiuocorum: neganda est. Nam hoc modo sunt vniuoca: siquidem æquiuocatio est quædam species secundæ intentionis, quæ æqualiter participatur ab his, vel illis æquiuocis.

Ad secundum respondetur, ad multiplicationem concreti, seu compositi accidentalis non sufficere multiplicationem formæ. Quamuis enim aliquis habeat plures artes; dicitur tamen vnus artifex. Cuius ratio est: quia concretum significat formam concernendo subiectum, & ex modo significandi supponit pro illo: vnde ad eius multiplicationem debet multiplicari subiectum. Videatur Diuus Thomas prima parte, q. 30 art. 3. Cùm ergo in præsenti *canis*, aut aliud nomen æquiuocum sit concretum accidentale importans de formali significationem, & connotans pro materiali vocem; non sufficit multiplicatio significationes, vt dicantur plura nomina; sed necessaria etiam est pluralitas vocis.

11. Ad tertium respondet Diuus Thomas explicans Arist. loco ibi citato lectione 8. quòd genera solent physicè loquendo, appellari æquiuoca: quia non significant aliquam rationem, quæ physicæ, & à parte

rei

rei fit vna in speciebus. Animal enim verbi gratia, non sumitur ab aliqua forma substantiali, quæ realiter sit vna in homine, & equo, sed à peculiaribus formis eorum, secundùm quod tribuunt perfectionem sentiendi, vt explicuimus disp. 5. n.65. Solent etiam genera appellari analoga inæqualitatis, seu physica, propter rationem infra adducendam. Hoc tamen non tollit, quia sint propriè vniuoca; significāt rationem, quæ logicè loquendo, & prę vt abstracta est à speciebus, eadem omnino est illis.

Ad quartum respondetur, quòd sicut species, formaliter quatenus subiicibilis, non est vniuersalis, neque è contra, etiam si intentiones istæ materialiter coincidant in eadem natura: ita denominatiua, non sunt vniuoca, neque è contra etiam si intentiones istæ coincidant in eadem re.

Et ratio est manifesta quia album habet esse denominatiuum in ordine ad formam denominantem, à qua nominis appellationem recipit: esse verò vniuocum habet in ordine ad subiecta inferiora, in quibus æqualiter inuenitur. Quos respectus, & rationes esse inter se essentialiter diuersas, & disparatas, satis ex se patet, & conuincitur planè ex eo, quòd ratio formalis denominatiuorum æquè bene saluatur, tam in terminis vniuocis, quàm analogis, tam communibus, quàm particularibus. Et contra etiam ratio formalis vniuocorum æquè bene saluatur, tam in terminis denominatiuis quàm non denominatiuis.

Quod signum euidens est, intentiones constitutiuas denominatiuorum, & vniuocorum esse inter se essentialiter diuersas, & disparatas; ac proinde exigere diuersas definitiones.

12. Ad quintum respondetur, quòd per illam particulam, *ab alio*, positam in definitione denominatiuorum, communiter Doctores intelligunt, formam denominantem non debere esse de essentia rei denominatæ: nam quod de essentia rei est, propriè non dicitur aliquid aliud ab ipsa, neque ponit in numero cum illa. Et propter *homo* non est denominatiuum ab humanitate, neque *animal* ab animalitate; bene tamen humanum, & animale: quia cùm sint termini adiectiui, significant humanitatem, & animalitatem per modum accidentium alteri adiacentium; & per consequens cum alietate sufficienti ad rationem denominatiui.

Vbi etiam aduertendum est ex Caiet. nomine formæ denominantis in præsenti, non solum intelligi, id quod verè est forma, aut accidens; sed omne illud quo aliquid dicitur tale accidentaliter, siue in se sit accidens, siue substantia, siue materia, siue forma. Non enim est minus denominatiua ista prædicatio: *Cathedrà est lignea*, vel *vas est terreum*, quam ista, *homo est albus*. Venit siquidem à ligno ligneum, & à terra terreum, sicut ab albedine album.

Ad sextum respondetur communiter assignari tres modos denominatiuorum; alia *re, & non voce*, vt studiosus à virtute; alia *voce, & non re*, vt studiosus ab studio, alia *re, & voce* vt albus ab albedine. Ex quibus hac vltima propriè, & simpliciter sunt denominatiua.

Et ratio est: quia esse denominatiua neque conuenit rebus secundùm se, neque etiam vocibus secundùm suum esse reale; sed rebus, vt significantur per voces, Et sic ad rationem denominatiui propriè dicti vtrumque requiritur, scilicet vt denominatiuum, & forma denominans conueniant in principio nominis, & quod non differant in re significata.

Defectu primi, *studiosus*, verè non est denominatiuum à virtute: & defectu secundi non est denominatiuum ab studio; ac proindè negandum est antecedens argumenti.

13. ¶ Secundò solet hic DVBITARI; quod sit definitum in his definitionibus. ¶ Respondetur ex his, quæ circa definitionem generis, & aliorum prædicabilium diximus disputatione 5. num. 43. definitum esse secundam intentionem constitiuam æquiuocorum, vniuocorum, & denominatiuorum significatam in concreto, quomodo supponit pro ipsis rebus æquiuocatis, vniuocatis, &c. Vnde ipsi intentioni conuenit definitio vt *quo*; rebus autem vt *quod*. Neque hoc indiget noua probatione. Videantur quæ ibidem diximus, & etiam Sanchez lib. 4 qu. 1. conclusione 4.

14. ¶ Tertiò tandem DVBITATVR. An sub æquiuocis comprehenderit Arist. analoga.

Analoga, vt infra constabit, dicuntur illa, quæ inter se differunt, vt tamen habeant aliquam similitudinem, & proportionem. Propter quod communiter à Doctoribus appellātur media inter purè æquiuoca, & vniuoca; quia ratio significata per nomen analogum, neque est omnino eadem sicut in vniuocis, neque omnino diuersa sicut in æquiuocis sed partim eandem, & partim diuersa.

Est ergo dubium: an sub altero ex his extremis definierit Aristoteles analoga: an verò ea prætermiserit.

¶ Et ratio dubitandi est quia nō videtur maior ratio, quare sub vno, quàm sub altero extremo contineatur.

Respondetur tamen Arist. sub definitione æquiuocorum proculdubiò comprehendisse analoga. Ita expressè D. Thomas. Opusc. 48. tract. 2. cap 1. Caiet. 1. parte quæst. 13. artic. 5. & communiter Doctores Quod manifestè constat; tum ex exemplo ab Aristot. adducto de *homine* respectu viui & picti: respectu quorum non est purè æquiuocum, sed analogum vt patet: tum etiam quia rationem portata per nomen analogum non sic est partim eadem, & partim diuersa, quasi ex æquo contineat vtrunque: sed simpliciter est diuersa, & secundùm quid eadem, vt infra explicabimus.

Ergo analogum non sic est medium inter æquiuocum, & vniuocum quasi æqualiter distet ab vtroque; sed multo magis approximatur æquiuocis, & simpliciter annumeratur illis; ac proinde sub iis comprehensum est ab Arist. Per quod patet ad rationem dubitandi.

Iuxta quam doctrinam communiter Doctores diuidunt æquiuoca vt sic, in purè æquiuoca, & analoga. In his ratio significata per nomen simpliciter est diuersa, & secundùm quid eadem in illis verò tam simpliciter, quàm secūdùm quid est diuersa; & ita est omnino diuersa. Propter quod etiam solent appellari æquiuoca à casu, & ita appellauit illa Aristot. 5. Ethic. lect. 7. apud D. Thomam.

DIS.

DISPVTATIO DECIMA,
de nominum Analogia.

1 QVAM necessaria sit analogiæ cognitio, tum ad Physicas, & Metaphysicas, tum etiam ad Theologicas quæstiones experientia sola potest ostendere. Via enim in scientiis reperitur nomen, quod aliqua analogia non sit analogum. Vix tractatur difficultas ad cuius solutionem aditum non patefaciat analogica. Sed si multum necessaria, est tamen proculdubio plus difficilis; si iuxta peripateticam veritatem penetranda sit: & ideo oportet Arist. & D. Th. iterum atque iterum euoluere. Quorum mentem, veram que analogiæ notitiam inter alios assequutus est plenè Caiet. in aureo illo opusculo de nominum analogia, à quo eam acceperunt Nazarius 1.p.q.13.art.5. in tract. de Analogia: Atauao lib 4. Metaph qo.1. per totam, Zaoardus ibidem q 3.4 & 5. Elandria lib. 12.q.8. Soto in hoc cap. Masius ibid. disp.1. sect.1. de quo etiam videri possunt Ferrar. 1. contra Gentes cap. 34 & alij Thomistæ. Quorum nos vestigiis inhærendo, agemus in hac disp. de Analogia in communi, quæ propriè ad Dialecticum pertinet; infra verò de Analogia entis circa cap. 4. vbi propriam sedem habet, disputabimus.

QVÆSTIO PRIMVM.
QVID SIT ANALOGIA.

IN hac, & duabus seq. quæst. breuiter proponemus doctrinam Analogiæ à prodictis auctoribus traditam, & in schola D. Th. communiter receptam. Quam potestà conabimur ab imis fundamentis deducere, si fortè plus aliquid lucis huic pernecessariæ materiæ ea proprio marte afferre possimus.

2 Igitur Græca præpositio *ἀνὰ, ana*, sæpè significat proportionalem quandam distributionem, vt notant Ioannes Scapula, & Iacobus Zerarinus in suis dictionariis: & patet Mat. 20. *ἀνὰ δηνάριον ἔλαβον ana dinarion elabon*, id est, acceperunt singuli denarium. Et ab ea in hac significatione formatur nomen *ἀνάλογος analogos*, quod idem est, ac *ad proportionem similes*, seu *proportione respondens*, scilicet res, quæ ad aliam proportione quadam constituta, & comparata est, vt ex Aristot. adducit idem Scapula Et inde *analogia* Græcè idem est, quòd Latinè *proportio, comparatio*, seu *proportionalitas*; quæ omnia vt infra constabit, non omnimodam æqualitatem, aut similitudinem, sed aliqualem conuenientiam simul cum differentia, aut inæqualitate important. Et ideo illa propriè appellamus proportionata, aut proportionalia, quæ cum, simpliciter sint diuersa, aut inæqualia habent tamen aliquam similitudinem aut æqualitatem Ex quo tandem fit, analogiæ nomen inuoluere diuersitatem seu inæqualitatem, simul cum aliqua conuenientia, aut similitudine.

3 Hinc nomen istud extensum est ad significandam quacumque inæqualitatem rationis communis, vndecumque proueniat. Et quia genera, licet quantum ad essentiam, seu rationem præcisam, æqualiter conueniant speciebus; habent tamen perfectius esse in vna, quàm in alia, ratione inæqualium differentiarum contrahentium: ideo consueuerunt appellari analoga.

¶ Hic tamen modus analogiæ imperfectissimus est, neque tollit vniuocationem: quia inæqualitas illa non attenditur in ipsa ratione præcisa significata per nomen, sed ratione differentiarum contrahentium & secundùm esse seu existentiam. Et ideo huiusmodi analoga appellãtur à Diuo Thoma in prima distinctione 19. quæstione 5. art. 2 ad 1. *Analoga secundùm esse, & non secundùm intentionem*. Appellantur etiam *analoga physica*: quia talis inæqualitas attenditur secundùm esse, & perfectionem realem, non verò secundùm rationes præcisas, & abstractas. Et tandem dicuntur *analoga inæqualitatis*: quia licet in omni analogia reperiatur inæqualitas; consueuit tamen nomen diuisi simpliciter, & absque additio applicari imperfectiori membro diuidenti, vt notauimus capite de Differentia numero quinto.

4 ¶ Analoga ergo in hac communissima acceptione, vt comprehendunt analoga physica iam explicata, definiuntur à Doctoribus, esse illa: *Quorum nomen est commune; ratio verò substantia secundùm illud nomen partim est eadem, & partim diuersa*. Proportionabiliter enim potest applicari hæc definitio, tam analogis propriè dictis, quàm etiam analogis physicis, seu inæqualitatis. *Nam animal*, verbi gratia, qua ratione dicitur analogum inæqualitatis, significat rationem, quæ partim est eadem in speciebus, scilicet quantum ad essentiam, & conceptum præcisum, & partim diuersa, nempe quantum ad esse, & inæqualem participationem. Et ideo huiusmodi analoga physica communiter definiuntur esse illa *Quorum nomen est commune; ratio verò substantia secundùm illud nomen est omnino eadem; inæqualiter tamen participata*.

¶ Sed relictis his analogis, quæ apud Logicum non sunt analoga, sed verè & propriè vniuoca, deinceps agemus de analogis propriè dictis, quæ verè mediant inter vniuoca, & æquiuoca: quæque meritò *analoga logica, seu secundùm intentionem*, communiter appellantur. Quorum naturam vt melius percipiamus.

5 Obseruandum est, quòd inter rationem omnino eandem, & rationem omnino diuersam, mediat ratio, quæ partim est eadem, & partim diuersa, vt de se constat. Hæc autem ratio media tripliciter potest ex cogitari, *Primò*, si æqualiter participet de vtroque extremo; ita vt simul sit tripliciter eadem, & simpliciter diuersa. *Secundò*, si magis declinet ad omnimodam identitatem; ita vt sit simpliciter eadem, & secundùm quid diuersa. *Tertiò*, si magis propendeat in omnimodam diuersitatem; ita vt sit simpliciter diuersa, & secundum quid eadem. Neque fingi potest inter duo illa extrema alter modus medij, vt patet. Cùm ergo analoga propriè dicta non includant omnimodam identitatem, sicut vniuoca; neque omnimodam diuersitatem, sicut æquiuoca; sed medio modo se habeant: videndum est quonam ex his modis medient inter illa.

6 Et quidem satis constat primo modo mediare non posse. Nam idem simpliciter, & diuersum simpliciter opponuntur contradictoriè: ergo repugnat rationem significatam per nomen analogum simul esset

esse simpliciter eandem, & simpliciter diuersam in analogicis.

¶ Neque secundo etiam modo potest analogum mediare inter vniuocum & æquiuocum. Tum quia iam analoga essent simpliciter vniuoca: tum etiam quia eo ipso, quòd aliqua ratio præcisa, & abstracta sit simpliciter vna & eadem; excludit pro vt sic quæcumque principia distinguentia: ergo repugnat, quod quantum est ex parte sui, includat actu aliquam diuersitatem. Dequo redibit sermo disput. seq. q. 5.

¶ Potest autem optimè fieri, vt rationes simpliciter diuersæ habeant aliquam identitatem, secundùm quid, & quodammodo inter se assimilentur ratione alicuius attributionis, vel proportionalitatis, vt postea videbimus: ergo non primo, aut secundo, sed tertio modo mediant analoga inter vniuoca, & pura æquiuoca: & ex consequenti important diuersitatem simpliciter, & identitatem secundùm quid.

7. Ex quo iam facilè deprehenditur, quid sit analogia logica. Quamuis enim eadem definitione, quam supra tradimus de analogis in generali, pro vt comprehendunt analoga physica, possunt etiam specialiter definiri analoga propriè dicta seu logica; siquidem definitio analogi simpliciter intellecta est definitio analogati principalis, vt infra constabit: tamen quia per particulas illius definitionis non ita clarè exprimitur, quomodo analoga medient inter purè æquiuoca, & vniuoca: in quo propria eorum ratio consistit: ideo exactius definiemus analoga logica in communi, dicendò: *Analoga sunt, quorum nomen est commune; ratio verò substantia secundum illud nomen, simpliciter est diuersa, & secundum quid eadem* Cuius definitionis bonitas satis ex dictis patet, neque indiget ampliori probatione.

QVÆSTIO II.

QVOTVPLEX SIT ANALOGIA.

COmmoni Dialecticorum consensu analogia propriè dicta, seu Logica, diuiditur in analogiam attributionis, seu proportionis, & analogiam proportionalitatis. Quæ diuisio sumitur ex Aristot. 1, Ethicor. cap. 6. Eamque sub his terminis tradit Diu. Thom. quæst. 2. de veritate art. 2. & explicat optimè Caietan. de nominum analogia capit 2, & 3. vbi ex mente Angelici Doctoris 12. Metaphysic lect. 3. definit analoga attributionis esse. *Illa, quorum nomen est commune; ratio verò substantia, secundum illud nomen est eadem secundùm terminum, & diuersa secundùm habitudines ad illud.* Vt sanum, commune nomen est Medicinæ, vrinæ, & animali; ratio verò omnium inquantum sana sunt, est eadem secundùm terminum: quia eademmet sanitas est, quam respicit animal, in quo est; & Medicina a qua causatur; & vrina, quæ illam indicat. Est verò diuersa secundùm diuersas habitudines ad sanitatem: quia siquis assignet, quid est animal in quantum sanum subiectum dicet sanitas: Medicinam verò in quantum sanam, causam sanitatis, &c. vbi terminus quidem idem est, nempè sanitas: sed habitudines diuersæ, sunt; nempè subiecti, causæ, & indicatiui.

9. Appellatur autem hæc analogia, *attributionis*: vel quia in ea principale analogatum tribuit denominationem aliis (Medicina enim dicitur sana: quia est causa sanitatis animalis; vrina dicitur sana: quia signum sanitatis animalis, &c.) vel quia analogata minus principalia quasi attribuuntur principaliori analogato, & reducuntur ad illud tanquam ad propriam mensuram, & radicem, vnde ratio significata per nomen deriuatur ad ipsa. ¶ Dicitur etiam *analogia proportionis*, ad distinctionem analogiæ proportionalitatis: quia, vt infrà constabit, non proportio, sed proportionalitas requirit quatuor terminos, qui tamen non sunt necessarij in analogia attributionis.

¶ Item hæc analogia appellatur ab Aristot. loco citato, & à D. Thom. ibidem *analogia ab vno*, vel *ad vnum*: quia ea minus principalia analogata, quandóque procedunt tanquam ab efficiente ab vno, scilicet à principali analogato; quandóque verò tanquam ad finem ordinatur ad illud. ¶ Et tandem ab eodem Diu. Thom. in primo distinct. 19. quæst. 5. art. 2. ad primum appellatur *analogia secundùm intentionem tantum, & non secundùm esse*: quia in ea ratio significata, licet referatur ad omnia analoga per prius, & posterius; tamen non habet esse nisi in vno. *Intentio enim sanitatis* (inquit D. Th.) *refertur ad animal, vrinam; & dietam diuersimodè secundùm prius, & posterius; non tamen secundùm diuersum esse: quia esse sanitatis non est nisi in animali.*

10. Vbi obseruandum est cum Caietan. loco citato hanc analogiam attributionis posse fieri in quolibet genere causæ, præcipuè si causam exemplarem ad formalem reducamus. Possunt enim plura ad vnum finem, vel ad vnum efficiens; vel ad vnum exemplar, vel ad vnum subiectum, secundùm aliquam ad vnum denominationem, attributionem diuersimodè habere. Exemplum primi adducit Aristot. 4. Metaphysic. lect. 3. apud Diu. Thom. de *sano* respectu animalis, & Medicinæ: hæc enim ad animal tanquam ad finem ordinatur. Exemplum secundi adducit etiam ibidem de *medicatiuo* respectu Medicinæ, & sermonis medicinalis, instrumentorum: hæc enim à Medicina vt ab efficienti procedunt. Ibidem etiam adducit exemplum quarti, de *ente* respectu substantiæ, & accidentium, quæ ad substantiam tanquam ad commune subiectum ordinantur. Et tandem exemplum tertij adducit 1. Ethic. lect. 7. apud D. Thom. de *bono* respectu boni, quod per se est bonum & boni, quod est bonum propter aliud: hoc enim ad illud tanquam ad exemplar ordinatur.

11. ¶ Hæc autem analogia attributionis duplex est: vel, vt propriùs loquamur, in hac analogia dupliciter potest comparari analogum ad analogata, vt docet Diu. Thom. 1. par. q. 13. artic. 5. & potentia quæstione 7. artic. 7. *Primò*, si comparetur ad omnia analogata: tunc enim vnum suscipit denominationem per ordinem ad alterum, scilicet ad principale. Et propterea dicitur *analogia vnius ad alterum*, vel *vnius ad vnum*, (siue sit vnum tantùm analogatum minus principale, siue plura: hoc enim nihil refert) vt cum *sanum* comparatur animali ex vna parte, & medicinæ, & vrinæ ex alia: & similiter cum ens comparatur substantiæ ex vna parte, & quantitati, qualitati, &c. ex alia: tunc enim vnum membrum diuidens suscipit denominationem per ordinem ad alterum.

Secundo modo potest comparari analogum ad sola analogata minùs principalia, vt cum *sanum* comparatur medicinæ ex vna parte, & vrinæ ex alia: & similiter cum *ens* comparatur quantitati ex vna parte, & qualitati ex alia. Et tunc vnum non recipit denominationem per ordinem ad alterum, sed ambo per respectum ad aliud tertium, scilicet ad principale analogatum: propter quod etiam appellatur à D. Th. *analogia multorum ad vnum*, vel *duorum ad aliquod tertium*. Qui quidem modus comparationis, iuxta hanc D. Thom. doctrinam, sufficiens est ad causandam veram analogiam. Nam quamuis analogum comparatum secúdis analogatis, æqualiter denominat

illa: non ideò est vniuocum respectu eorum: quia talia analogata suspiciunt denominationem per ordinem ad aliud tertium, scilicet ad primum analogatum, quod in rei veritate continetur sub diuiso talis diuisionis. Per quod soluuntur plura argumenta quæ possunt fieri in hac materia.

12. § Analoga proportionalitatis, vt definit Caiet. opusc. citato c. 3. sunt illa, *quorum nomen est commune, ratio verò substantia secundùm illud nomen est similis secundum proportionem.* Vt videre corporali visione, & videre intellectualiter communi nomine vocantur *videre*: quia sicut visio corporalis rem corpori animato ostendit, intellectio rem animæ representat: & ita sicut se habet visio ad potentiam visiuam, ita intellectio ad intellectum. § Aliud exemplum communiter affertur de nomine, *principium*, quod proportionabiliter dicitur de corde hominis, & fundamento domus: nam sicut se habet cor ad principiandum hominem, ita fundamentum ad principiandum domum. In quibus exemplis nomen est commune vt patet; ratio verò per illud importata similis est secundum proportionem: quamuis valde diuerso modo oculus cognoscat, & cor principiet hominem; ac intellectus intelligit, & fundamentum principiat domum; neque vnum ab alio deriuetur: tamen proportio, quam habet visio ad oculum, & cor ad hominem, similis est proportioni, quam habet intellectio ad intellectum, & fundamentum ad domum.

Appellatur autem hæc analogia, *proportionalitatis* quia versatur inter quatuor terminos, & à D. Thomas. in 1. dist. 19. quæst. 5. art. 2. ad 1. vocatur *analogia secundum intentionem, & esse*: quia ratio significata refertur ab intellectu ad omnia analogata, in quo conuenit cum analogia attributionis: & habet esse in vnoquoque, eo quòd intrinsecè repariatur in omnibus, quando proportionalitas est propria: in quo distinguitur ab analogia attributionis. Quo fit, vt quamuis vtraque hæc analogia sit vera analogia Logica: & quamuis analogia attributionis frequentior sit in significationibus nominum; analogia tamen proportionalitatis est illa multo nobilior: si quidem in ea proprius intercedit proportio & comparatio, quam analogiæ nomen significat. Et ideo apud Arist. & Græcos ipsa sola nomen analogiæ sibi vsurpauit, vt notat Ferrar. 1. contra gent cap. 34. & colligitur ex pluribus locis Arist. quæ adducit Caiet. c. 3. citato: habeturque expressè 1. Et hic cap. 3. iuxta translationem antiquam.

13. § Tandem analogia proportionalitatis diuiditur in analogiam proportionalitatis propriæ, & proportionalitatis metaphoricæ. Quæ in hoc præcipuè differunt, quod in prima, ratio significata per nomen analogum intrinsecè inuenitur in omnibus analogatis. Et hoc modo *ens* est analogum substantiæ, & accidenti: nam sicut se habet substantia ad suum esse, ita accidens ad suum. Ratione cuius proportionalitatis, ratio entis significata per nomen suo modo saluatur intrinsecè in accidenti. In analogia verò proportionalitatis metaphoricæ ratio significata intrinsecè est in vno, & extrinsecè in alio. Quo modo risus est analogum ad risum hominis, & veriditatem prati: quia sicut se habet risus hominis ad hominem, ita veriditas ad pratum: in quo ratio significata per nomen risus extrinsecè tantum reperitur, vt de se patet.

QVÆSTIO III.
QVÆ SINT CONDITIONES *vtriusque analogiæ.*

14 ANalogiæ attributionis tres communiter assignantur conditiones, quas rectè explicat Caiet. c. 2. citato *Prima*, & præcipua est, vt fiat secundùm denominationem extrinsecam tantum; ita vt ratio significata per nomen analogum, tantùm sit intrinsecè, & formaliter in primo analogato; in aliis verò per extrinsecam denominationem. Quæ conditio formaliter intellecta verè conuenit omnibus huiusmodi analogis, vt patet in *sano* quod significat sanitatem, quæ solùm reperitur formaliter in animali: ipsum enim solum est intrinsecè sanum, vt potè habens in se sanitatem; medicina verò, aut vrina extrinsecè: quia causat, vel significat sanitatem existentem in animali. Similiter ratio *entis*, secundùm quod formaliter est analogum attributionis respectu substantiæ, & accidentis, solùm reperitur intrinsecè in substantia, in accidentibus verò extrinsece; nam quantitas ratione istius analogiæ non dicitur *ens*, quasi ipsa in se sit ens: sed quia est mensura entis, scilicet substantiæ: & qualitas dicitur *ens*: quia est dispositio entis, & idem est de aliis.

Quæ doctrina est expressa Aristot. 11. Metaph. lect. 3. apud D. Thom. vbi comparat analogiam *entis* respectu substantiæ, & accidentis, cum analogia *sani*. Quod explicans Diu. Thom. inquit: *In his verò, quæ prædicto modo dicuntur, idem nomen de diuersis prædicatur secundùm rationem partim eandem, & partim diuersam: diuersam quidem quantum ad diuersos modos relationis; eandem verò quantum ad id, ad quod fit relatio: esse enim significatiuum, & esse effectiuum, diuersum est; sed sanitas vna est: Et similiter est de multiplicitate entis. Nam ens simpliciter dicitur id, quod in se habet esse, scilicet substantia; alia verò dicuntur entia: quia sunt huius, quod per se est, vel passio, vel habitus, vel aliquid huiusmodi. Non enim qualitas dicitur ens; quia ipsa habeat esse; sed quia per eam substantia dicitur esse disposita: & similiter est de aliis accidentibus. Et propter hoc dicitur, quod sunt entis.* Idé docet cum Aristot. 4. Metaph. in principio, & alibi sæpè.

Non est autem hinc inferendum accidens non habere intrinsecè entitatem: hoc enim stultum est nec nos absolutè dicimus rationem entis inueniri extrinsecè in accidenti; sed quod ratio entis, formaliter secundùm quod est analogum attributionis, inuenitur extrinsecè in accidenti: quod magis constabit quæstione sequenti.

15. § Secunda conditio infertur ex hac prima & eam tradit expressè D. Thom. 4. Metaph. lect. 1. & 1. 2. quæst. 20. art. 3. ad. 3. quod scilicet ratio significata per nomen analogum attributionis est vna, non solùm ratione, sed etiam numero saltem negatiuè. Id est, quòd non multiplicetur realiter in analogatis, sicut multiplicatur ratio significata per nomen vniuocum. Nam à parte rei alia est animalitas hominis, & alia equi: & ita animalitas non potest esse eadem numero in speciebus, sed ratione tanquam: non est tamen alia sanitas animalis, & alia Medicinæ, &c. Sed eadem numero sanitas, quæ intrinsecè est in animali: extrinsecè denominat Medicinam, & vrinam sanam. Sequitur autem hæc conditio ex præcedenti. Quia distinctio denominationis intrinsecæ, & extrinsecæ non sumitur ex parte formæ sed ex parte subiectorum: & ita vnica numero forma realis causat in vno subiecto denominationem intrinsecam, in alio verò extrinsecam.

16 Tertia conditio huius analogiæ est, quòd in ea primum analogatum ponitur in definitione cæterorum: nam cætera non suspiciunt denominationem, nisi per ordinem ad aliud. Si enim velis definire Medicinam in quantum sanam, dices, *esse causam sanitatis animalis*: si vrinam, *esse signum sanitatis animalis*, & sic de aliis. Cùm enim analogata, quæ extrinsecæ denominantur à primo, respiciant illud vt terminum suarum habitudinum: oportet ipsum ponere

in

in eorum definitione, quando definiuntur, secundùm quod habent talem relationem. Ex eadem ratione hæc conditio habet etiam locum in analogia proportionalitatis metaphoricæ supra explicata. Ex quo tandem fit commune illud Dialecticorum axioma, videlicet: *Analogum per se sumptum stat pro famosiori significato*, de his duabus analogiis, proportionis scilicet, & proportionalitatis metaphoricæ intelligendū esse.

17 Tandem, relicta analogia proportionalitatis metaphoricæ, quæ ferè easdem habet conditiones, ac analogia attributionis, vt patet ex dictis; Analogiæ proportionalitatis propriæ aliquæ etiam assignantur conditiones, quas ex Caiet. adduxit Arauxo lib. 4. Metap. q. 2. art. 4. *Prima*, & præcipua est quam supra retigimus, quod scilicet hæc analogia necessariò fit secundum denominationem intrinsecam vtriusque analogati. Tunc enim aliqua proprie dicuntur proportionabiliter eadem, quando inuenitur æqualitas proportionum inter illa: ad quod necessarium est, vt in vnoquoque sit verum, & intrinsecum fundamentum proportionalis conuenientiæ, vt infra constabit. Hinc oritur, quòd in his analogis vnum non definiatur per alterum; sed definitio vnius proportionabiliter sit definitio alterius, & quod ibi analogum sit quid superius analogatis: & vt tale diuidatur, & prædicatur de illis, sitque medium demonstrationis, quæ sunt aliæ conditiones huius analogiæ. De quibus tamen, quia potius sunt proprietates illam consequentes commodiùs agemus ad calcem q. sequentis.

Hæc sunt, quæ ex Aristot. D. Thom. & Caiet. docent concorditer Thomistæ de analogia. Quia tamen ex eorum ignorantia, vt benè inquit Caietan. cap. 1. plures in scientiis errores emergunt, oportet illa ampliùs explicare, quod præstabimus quæstione sequenti.

QVÆSTIO IV.

AN CONDITIONES VTRIVSQVE *analogiæ sint rectè assignatæ.*

18. PRæsens difficultas præcipuè procedit de prima conditione vtriusque analogiæ: hac enim explicata, facilè intelligentur aliæ analogorum conditiones, & proprietates. Inquirimus ergo: an analogia attributionis semper fiat secundùm denominationem extrinsecam tantùm: ita vt ratio significata per nomen, secundum quod sic est analogum, solùm reperiatur intrinsecè in primo analogato, in aliis verò per extrinsecam denominationem. Et similiter: an analogia proportionalitatis propriæ necessariò fiat secundùm denominationem intrinsecam: ita vt ratio significata per nomen sic analogum, intrinsecè, & formaliter reperiatur in omnibus analogatis. Quamuis enim vtrumque vt certum receptum sit in scola Aristot. & D. Thom vt vidimus: de vtroque tamen nouiter dubitant aliqui Moderni.

Suarez disput. 28. Metaph. sect. 3. num. 14. quem sequuntur Rub. hîc quæst. 3 & alij, negat ex vna parte, primam illam conditionem conuenire omnibus analogis attributionis, distinguens duplicem modum huius anologiæ: alterum, quando ratio analogi reperitur intrinsecè in vno analogato: in aliis verò extrinsecè: & alterum quando ratio analogi intrinsecè repetitur in omnibus. Inter quos modos attributionis plures assignat differentias. *Prima* est, quòd in priori, secunda analogata definiuntur per primum: non verò in posteriori. *Secunda*, quòd in priori non datur vnus conceptus communis omnibus analogatis; bene tamen in posteriori. *Tertia* tandem, quòd in priori analogia, nomen analogum non potest esse medium demonstrationis; benè tamen in posteriori. Pro qua sententia adducit D. Thom. & Caiet. 1. p. qu. 13. artic. 6. eamque probat num. 17. sequenti ex Arist. 4. Metaph. cap. 1. & lib. 5. cap. 6. & lib. 7. cap. 4. quibus locis constituit analogiam attributionis accidentium ad substantiam: quam satis constat (inquit Suarez) talem esse, vt ratio entis propriè, & intrinsecè omnibus conueniat.

19. Secundò probatur eadem sententia: quia creaturæ analogantur analogia attributionis cum primo ente, quatenus sunt effectus ab eo causati: sed vt effectus Dei, sunt formaliter, & intrinsecè entia: ergo ratio entis etiam formaliter vt est analogum attributionis, reperitur intrinsecè in creaturis. Maior est certa, vt constabit infrà. Minor verò probatur: quia esse effectus Dei esse entia per participationem ergo sicut implicat creaturas, secundùm quod analogantur analogia attributionis cum Deo, subterfugere rationem effectus, ita implicat subterfugere intrinsecam rationem entis participati.

Confirmatur: quia creaturæ, etiam vt sic analogatæ, non possunt suscipere denominationem entis ab entitate primi entis: ergo talem denominationem habent à suis intrinsecis entitatibus. Probatur antecedens, quia entitas primi entis, cum sit entitas per essentiam solùm potest tribuere denominationem entis per essentiam: sed creaturæ nequeunt subire hanc denominationem, cum sint entia per participationem: ergo, &c.

Ex alia etiam parte, circa analogiam proportionalitatis, idem Suar. sect. citata num. 11. singularem inuenit opinionem, cui subscribit. Habero hîc tract. 4 disput. 2. dub. 3. in fine, quòd scilicet, omnis vera analogia proportionalitatis includit aliquid metaphoræ, & improprietatis, sicut ridere dictum de homine, & de prato. Et consequenter negat primam illam conditionem analogorum proportionalitatis propriæ.

Cuius fundamentum est: quia non omnis proportionalitatis sufficit ad causandam analogiam proportionalitatis: siquidem vera proportionalitas potest etiam reperiri inter res vniuocas, & omnino similes. Verè enim dicimus, quòd sicut se habent quatuor ad duo: ita octo ad quatuor: vel quòd sicut homo comparatur ad suos sensus, ita equus ad suos: & tamen nomen *dupli*, vel *animalis*, non est analogum, sed vniuocum. Ergo illa sola proportionalitas causat veram analogiam proportionalitatis, quæ includit aliquid metaphoræ, & improprietatis.

NONNVLLA EX MATHEMATICIS *ad præsentem materiam necessaria præmittuntur.*

§ I.

20. PRo solutione quæst. supponendum est, quod sicut *magnum*, & *paruum. æquale*, & *inæquale*; & alia huiusmodi propriè reperiuntur in quantitatibus, vt notauit D. Thom. 1. 2. qu. 15. art. 1. & inde transferuntur ad alia prædicamenta: dicitur enim magna virtus, æqualis scientia: ita *proportio*, & *proportionalitas* propriè inueniuntur inter quantitates; siquidem sunt passiones numeri, & magnitudinis: & inde ad res alias transferuntur. Cum autem nequeat cognosci, quòd per translationem dicitur tale, ignorato eo quod propriè habet talem denominationem: inde est, vt numquam possit percipi, quid sit proportio, aut proportionalitas, quā formæ intellectus in aliis prædicamentis; nisi præcognitis propriis

proportione, & proportionalitate quantitatum quas cōsiderant Mathematici.

Quia ergo plures moderni, dum de analogia disputant, non curant de cognoscendis proportione, & proportionalitate Mathematicis: ideò materiam hanc comprehendere, imò & cognoscere minimè possunt. Indeque ortæ sunt opiniones constituentes analogiam in vnitate conceptus communis, & abstracti cum inæquali participatione, & aliæ similes: quas Caiet. de nominum analogia c. 1. meritò appellat originem errorum in aliis scientiis. Videamus ergo quid sint proportio, & proportionalitas propriè dictæ, seu Mathematicæ.

21 ¶ Pro quo, primò sciendum est proportionem definiri ab Euclide lib. 5. Element. *Proportio est circa duarum quantitatum eiusdem generis proximi vnius ad alteram habitudo.* vel, vt breuiùs definit D.Thom. 5. Et hic. lect. 5. *Proportio est habitudo vnius quantitatis ad aliam.* Nulla enim est quantitas, cui respectu alterius non conueniat aliqua habitudo seu relatio realis: & hæc habitudo quantitatum nomine incomplexo appellatur proportio. Relicta autem ea, quæ est inter quantitates incommensurabiles, quam propterea Mathematici appellant proportionem irrationalem; cuius cognitio nihil refert ad præsens.

Proportio rationalis, seu quæ est inter quantitates commensurabiles, diuiditur ab Euclide vbi sup. & à D. Thom. 5. Metaph. lect. 17. in proportionem æqualitatis, & inæqualitatis. Prima versatur inter quantitates eiusdem extensionis, vt inter 2. & 2. vel palmum, & palmum. Et hæc frequentius appellatur æqualitas, quam proportio quia vt sup. n. 2. dicebamus, nomen *proportionis* inuoluit aliquam inæqualitatem: ob idque quantitates eiusdem omninò extensionis, non tam proportionatas, quàm æquales solemus appellare. Secunda verò versatur inter quantitates diuersæ extensionis, vt inter 2. & 4. vel inter magnitudines vnius, & duorū palmorū. Et hæc retēto cōmuni nomine frequentiùs appellatur proportio.

Proportionis autem inæqualitatis sunt duæ species, scilicet excidens, & excessum, seu magis, & minus. Proportio autem inæqualitatis excidentis, seu inæquale excedens in quinque species diuiditur, quarum nomina sunt. *Multiplex, super particularis, superpartiens, multiplex superparticularis, & multiplex superpartiens.* Et quia harum specierum notitia valdè conducit, non solum ad præsentem tractatum; sed etiam ad prædicamentum relationis, & ad alias materias, in quibus exempla sæpiùs è Mathematicis petuntur, placuit eas breuiter explanare ferè eisdem verbis, quibus D. Thom. ipsas exponit 5. Met. lec. 17.

Proportio ergo tunc *multiplex* dicitur, quando magnitudo, aut numerus maior aliquoties continet minorem, sicut sex continet duo, ter. Et siquidem contineat ipsum bis, dicitur *duplum*, sicut se habent 4. ad 2. si ter, *triplum*; si quater, *quadruplum*, & sic deinde. *Superparticularis* appellatur, quando numerus maior contineet minorem semel, & insuper vnam aliquam partem eius, & tunc si contineat totum, & medium, vocatur *sesquialterum*, sicut se habent 3. ad duo. Si autem totum, & tertiam partem: *sesquitertium*, sicut 4. ad 3. Si verò totum, & quartam partem: dicitur *sesquiquartum*, sicut 5. ad 4. & sic deinde.

Superpartiens dicitur, quando numerus maior continet minorem semel, & insuper non solum vnā, sed plures partes eius, & si contineat duas partes, appellatur *superbipartiens*, sicut se habent 5. ad 3. Si verò tres, dicitur *supertripartiens*, sicut 7. ad 4. & sic de reliquis.

Multiplex superparticularis vocatur, quando numerus maior continet totum minorem pluries, & insuper aliquam partem eius. Et si contineat ipsum bis, & mediam partem eius, dicitur *duplum sesquialterum*, sicut se habent 5. ad 2. Si autem ter & mediam partem illius: nuncupatur *triplum sesquialterum*, sicut 7. & 2. et sic deinceps. *Multiplex superpartiens*, dicitur quando numerus maior habet totum minorem pluries, & etiam plures partes illius, & si contineat minorem bis, & duas partes eius sicut se habent 8. ad 3. appellatur *duplum superbipartiens* & sic de aliis: hæc enim proportio potest diuidi secundùm species *multiplicitatis* & secundum species *superpartientis*, quas iam explicamus. Et totidem etiam sunt species ex parte inæqualitatis eius quantitatis, quæ exciditur, nam numerus minor, & proportio inæqualitatis ad maiorem dicitur sub multiplex, sub particularis, &c. facilè intelliguntur ex dictis.

22. ¶ Secundò sciendum est proportionalitatem propriè dictam definiri ab Euclide eodem lib. 5. Element. sic *Proportionalitas est similitudo, seu comparatio multarum proportionum.* Vel, vt clariùs ex Arist. definit D. Thom. eodem 5. Ethico. lect. 5. *Proportionalitas est æqualitas proportionum: cum scilicet æqualem proportionem habet hoc ad hoc, & illud ad illud.* Sēper enim in proportionalitate Mathematica reperitur aliqua vera; & propria æqualitas proportionum.

Vt si dicas: sicut se habent 6. ad 3. ita 4. ad 2. ibi est vera proportionalitas, quia quamuis numeri ipsi sint inæquales, & similiter excessus, quibus extrema, nempè 6. & 4. superant 3. & 2. proportio tamen, quæ est inter 6. 3. æqualis est proportioni, quæ est inter 4. 2. siquidem vtraque est proportio dupla. Similiter si dicas: sicut se habento 6. & 4. ita 3. ad 2. ibi vtraque est proportio sesquialtera. Item, sicut se habent 8. ad 6. ita 4. ad 3. vbi vtraque est proportio sesquitertia, & sic de aliis. Quo fit proportionem in hoc distingui à proportionalitate, quòd illa versatur inter quantitates, hæc verò inter proportiones. Et sic proportionalitas necessariò requirit quatuor terminos; siue omnes sint diuersi, vt contingit in proportionalitate, quam Mathematici appellant disiunctam, seu discretam; siue alter bis repetatur; vt quando dicimus: sicut se habent 8. ad 4. ita 4. ad 2. quæ appellatur proportionalitas continua, seu coniuncta. De quo videri potest D. Th. loco citato.

23. ¶ Tertio sciendum est, quod quamuis ad veram, & propriam proportionalitatem non sufficiat quæcunque similitudo, seu habitudo inter proportiones; sed debeat esse vera æqualitas; ita vt ambæ sint eiusdem speciei, vt explicatum est: quia tamen sicut inter numeros, ita etiam inter proportiones diuersæ speciei datur dependentia, & habitudo in ratione mensuræ, & per consequens aliqualis similitudo, & attributio vnius ad alia, vt posteà dicemus: inde est, quòd si ex vna parte ponatur proportio dupla v. g. & ex alia sesquialtera dicendo: sicut se habent 4. ad 2. ita 6. ad 4. fiet aliqualis proportionalitas, licet imperfecta, & impropria. Quia tunc secunda proportio aliquo modo attribuitur primæ & dependet ab ea: & per consequens ibi intercedit aliqualis habitudo proportionum. Quam possumus appellare proportionalitatem secundùm quid, imperfectam, seu impropriam; ad distinctionem proportionalitatis propriè dictæ, quæ absolutè, & simpliciter dicitur proportionalitas.

Iam ergo habemus ex dictis quatuor relationes, seu habitudines; duas inter quantitates, scilicet omnimodam æqualitatem, & proportionem; duas inter proportiones, scilicet æqualitatem proportionum, *seu proportionalitatem propriè dictam*, & proportionem, seu attributionem proportionum, quæ est *proportionalitas secūdum quid, & impropria.* Quibus

est

quatuor relationibus realibus correspódent quatuor intentiones rationis, quas ad illarum similitudinem format intellectus: Primæ correspondet vniuocatio. Secundæ analogia proportionis, seu attributionis. Tertiæ, analogia proportionalitatis propriæ, & vltimæ analogia proportionalitatis metaphoricæ, vt magis ex dicendis constabit.

24. ¶ Quartò sciendum est, quòd vnitas, & punctū sunt primæ mensuræ numerorum, & magnitudinum: ex vnitate enim pluries sumpta causantur binarius, ternarius, &c. ipsa verò non mensuratur per aliud intra genus quantitatis. Similiter ex ducti puncti causatur linea, ex ductu lineæ superficies, &c. ipsum verò non mensuratur per aliud intra idem genus. Vnde numerus, vel magnitudo quando propinquior est vnitati; vel puncto, tantò plus participat de ratione mensuræ. Quo fit, vt in quacumque proportione numerus, seu magnitudo minor habeat rationem mensuræ respectu maioris; & per consequens maior dependeat à minori tanquam a regula, per quam cognoscitur. ¶ Sit exemplum in numeris quadratis, id est, qui coalescunt ex eodem numero multoties repetito. Nam. 256. mensuratur per 16. qui est eius radix quadrata; si quidem 16. per 16. multiplicata reddunt 146. mensuratus per 4. & 4. per 2. quæ sunt eorum radices quadratæ; & tandem 2. per vnitatem, quæ est prima mensura numerorum ¶ Idem cernimus in magnitudinibus. Nam leuca mensuratur per milliarium, milliarium per stadium, stadium per passus, passus per pedes, pes per palmos, palmus per digitos, & digitus per gradum ordei, quod assumitur à Geometra, vt prima mensura magnitudinis, quia nulla linea quantumuis minima potest certò resolui in punctum.

Quod autem dictum est de numero, & magnitudine, dicendum etiam est de eorum proportionibus. Nam omnes super particulares mensurantur per sesquialteram, quæ est prima illius generis: & omnes multiplicitates per duplam; & hæc per vnitatem. Vnde sicut inter numeros, aut magnitudines maior dependet à minori tanquam à mensura: ita similiter inter proportiones & per consequens quoties fit proportionalitas illa, quam appellauimus secundùm quid, & impropriam: minor proportio habet rationem mensuræ respectu maioris: hæcque dependet ab ea, vt explicatum est. (Apellatur in præsenti proportio minor, quæ magis accedit ad vnitatem.) ¶ Ex quo tandem collige, quod ex quatuor illis relationibus supra explicatis, in *omnimoda æqualitate*, vna quantitas non dependet ab alia: si quidem neutra mensuratur per alteram: cum sint eiusdem extensionis, Et similiter in *proportionalitate propriè dicta*, vna proportio non dependet ab alia: siquidem vtraque est eiusdem speciei, at verò in *proportione* vna quantitas dependet ab alia; cum mensuretur per illam. Et similiter in *proportionalitate secundum quid, & impropria*, vna proportio depēdet ab alia: siquidem vna mensuratur per aliam, vt dictum est.

25 ¶ Quintò, & maximè notandum est, quòd licet proportionalitas inueniantur inter numeros, qui alias vniuocè conueniunt in ratione numeri; non ideò ipsa proportio, aut proportionalitas est conuenientia vniuoca, sed quid ab ea valdè diuersum, & ex diuerso principio desumptum. Conuenientia enim vniuoca numerorum attenditur penes gradum communem numeri, qui in illis inuenitur; non verò penes proprias eorum differentias, quas potius excludit, & ab eis præscindit At verò proportio, aut proportionalitas omninò tolleretur à numeris, si præscinderentur eorum differentiæ; ac proinde non attenditur penes gradum communem numeri, sed penes propriam vniuscuiusque differentiam: & super eam immediatè fundatur.

Si exemplum in istis numeris 8. 4. 2. quorum conuenientia vniuoca attenditur ex eo quod intellectus considerat rationem numeri vt sic; non considerata propria vniuscuiusque differentia. At verò proportiones duplæ eorum, & consequenter ipsarum proportionalitas fundatur in hoc, quod numerus octonarius, secundùm quòd talis est, bis includit quaternarium, secundùm quod est quaternarius, & quaternarius secundum quod talis est: bis includit binarium, secundùm quod est binarius. Ex quo patet, quomodo vniuocatio includat identitatem simpliciter; proportio verò, & proportionalitas diuersitatem simpliciter: quia nimirum illa attenditur penes gradum præcisum, & abstractum à principijs distinctiuis, & per consequens simpliciter vnum; istæ verò attenduntur penes gradus differentiales, qui sunt primò diuersi.

26. ¶ Hinc sequitur (& vltimo nota) quod inter quæcumque inuenit intellectus conuenientiam genericam potest etiam formare veram analogiam ratione alicuius proportionis, vel proportionalitatis eorum: quamuis de facto ferè nulla sunt imposita nomina ad significandam talem conuenientiam analogam inter illa. Ratio autem est manifesta: quia quæcumque conueniunt genericè in aliquo gradu, habent necessariò aliquid primò diuersum, per quod distinguantur, scilicet differentias, ratione quarum potest fieri aliqua proportio, vel proportionalitas inter ipsa. Ergo inter quæcumque est conuenientia generica, potest etiam (licet ex diuersa radice) formari vera analogia. Non tamen contingit econtra. Nam bene potest inter aliqua esse analogia, absque eo quod sit ibi conuenientia generica: quia possunt aliqua esse primò diuersa secundum se tota; & ex consequenti nullum habere gradum, in quo conueniant, vt de prædicamentis infra dicemus.

Doctrinam hanc tradit expressè Aristot. 5. Metaph. text. 12. vbi distinguens quadruplicem vnitatem, scilicet numericam, specificam, genericam, & analogam inter eas hunc constituit ordinem, quòd maior includit minorem, non tamen econtra. Et ita quæ sunt vnum numero, sunt vnum specie, non tamen econtrà, & quæ sunt vnum specie, sunt vnum genere, non tamen econtra: & tandem quæ sunt vnum genere, sunt etiam vnum analogia; non tamen econtrà. Videatur D. T. ibid. lect. 8. Quare si haberemus nomen ad significandum hominem, & equum secundùm suas proprias rationes cum aliqua eorum habitudine, vel attributionis, vel proportionalitatis; sicut habemus ad significandum gradum genericum animalis, in quo conueniunt, illud verè esset analogum attributionis, vel proportionalitatis; sicut istud verè est vniuocum.

APPLICATVR DOCTRINA tradita præsenti instituto, & quæstio resoluitur.

§. II.

27. COgnitio, quid propriè significent proportio, & proportionalitas, & quomodo inter quantitates inueniantur, facilè cognoscetur. quomodo ad alia prædicamenta transferantur, & quomodo intellectus fundet analogiam. ¶ Tunc enim inter quascumque res erit analogia proportionis, seu attributionis; quando assimilentur numbris inæqualibus: qui quamuis secundùm id in quo fundatur proportio, sint inæquales, vt primò diuersi; vnus tamen eorum dependet ab alio, & mensuratur per illum. Vnde nomen sic analogum ita debet significare

immediatè analogata ; vt primum , qui est terminus,& mensura cæterorum,primariò , & distinctè significet;reliqua verè secundariò,& confusè , quatenus à primo denominantur. Vt *sanum*,ita significat immediatè animal,medicinam,& vrinam ; vt primariò,& distinctè significet sanitatem animalis, quæ est terminũ,quem medicina,& vrina respiciunt,& à quo sana denominantur;secundariò verò,& confusè ipsam medicinam , & vrinam , secundùm quod sunt causa, & signum talis sanitatis animalis.

28 ¶ Similiter tunc erit inter quascumque res analogia proportionalitatis propriæ ; quando earum habitudines assimilentur proportionalitati , quæ est inter proportiones æquales numerorum : quarum neutra dependet , neque mensuratur per alteram, quamuis numeri sint inæquales.Quare nomen sic analogum , ita debet significare immediatè analogata secundùm suas proprias rationes , vt neutrum significet secundariò , & per ordinem ad aliud , sed vtrumque æqualiter , secundùm quòd mutuò assimilantur inter se in hoc,quòd sicut vnum se habet ad suum esse ita aliud ad suum. V. G. *principium* (supposito quod sit analogum proportionalitatis propriæ , vt communiter ponitur respectu cordis, & fundamenti domus) non debet significare immediatè aliquam rationem ab eis præcisam,& abstractam : (in hac enim non potest fundari proportionalitas , sed vniuocatio, vt dictum est:)sed ita immediatè vtrumque , vt neutrum primario , aut secundariò significet , sed ambo æqualiter,vt proportionabiliter assimilantur inter se. Et ita non refert si dicas : sicut se habet cor ad hominem , ita fundamentum ad domum , vel econtrà.

29 ¶Tandem tunc erit inter quascumque res analogia proportionalitatis metaphoricæ ; quando earum habitudines assimilentur proportionalitati illi secundùm quid,& impropriæ , quæ est inter proportiones in æquales numerorum : quorum vna necessario mensuratur per aliam , & dependet ab ea. Vnde nomen sic analogum , ita significat immediatè analogata secundum proprias proportiones ; vt alterum primariò,& distinctè significet; alterum verò secundariò , & confusè & prout à primò denominatur. V.G.*risus*,significat immediatè risum hominis , &viriditatem prati,vt illum primario,& distinctè,hanc verò secundariò , & confusè , & prout à primo recipit denominationem,significet.

30. His suppositis dicendum est primò in quacumque analogia attributionis rationem significatam per nomen analogum , secundùm quod tali analogia est analogum,intrinsecè reperiri in primo analogato, in aliis verò per extrinsecam denominationem: ac proinde fictitiam esse diuisionem analogiæ attributionis suprà num.18. relatam. Hæc est plena mens Arist. & D.Thom.11.Metaphys. lect.3. vt vidimus supra numero 14. Quod etiam constat ex lib.4. text.1. vbi Philosophus docet ens esse analogum attributionis eo modo quo sanum.his verbis : *Ens autem multipliciter dicitur;verum ad vnum , vnamque naturam.& non æquiuocè,sed quemadmodum omne salubre ad sanitatem, &c.* vbi prosequitur Aristot. eandem comparationem,docens accidentia secundùm hanc analogiam non dici entia:quia in se habeant esse ; sed quia sunt substantiæ,quæ per se est ens,vel passiones,vel viæ, vel effectiones,vel corruptiones, &c. Quem locum exponens D.Thom.lect.1.inter alia inquit illis verbis:*Verum ad vnum, vnamque naturam* significari , in hac analogia entis rationem significatam per nomen esse vnam, non solùm ratione , sed etiam numero in omnibus analogatis. id est. non multiplicari in illis , vt suprà numero 15. in secunda conditione huius analogiæ explicuimus.

Ex quo loco sumitur euidens argumenom : quia impossibile est,vt forma creata non multiplicata realiter,sit intrinsece in pluribus realiter distinctis : sed ratio significata per analogum attributionis est forma realiter non multiplicata : ergo repugnat esse intrinsecè in pluribus analogatis. realiter distinctis. Maior est euidens : minor Diu. Thom. consequentia legitima:ergo, &c. Vnde mirum est, quomodo Suarez pro illa sua sententia adducat hæc,& similia Aristot.& Diu. Thom. testimonia vbi planè docent oppositum.

31 Eandem conclusionem docet expressè Diu. Th, 1.Eth. lect. 17. Vbi Arist. inquirit , quomodo bonum dicatur de omnibus bonis : & respondet non omnino æquiuocè, sed *vel quia sunt ab vno,vel ad vnum omnia conferunt : vel comparatione potius rationum. Et enim vt est in corpore visus,ita est in anima mens.* In quibus verbis,duo priores modi , scilicet *ab vno ad vnum* , pertinent ad analogiam attributionis: quæ quandòque fit in genere causæ efficientis , quòd vocat Aristot. *ab vno*, & quandòque in genere causæ finalis , quod vocat Aristot. *ad vnum.* vt vidimus suprà numero 9.& 10. Tertius verò modos est analogia proportionalitatis , vt docent communiter Interpretes , & constat ex exemplo adducto ab Aristot. Explicans ergo hunc locum Diu. Thom. concludit his verbis:*Ideo hunc tertium modum prafert , quia accipitur secundùm bonitatem inhærentem rebus : primi autem duomods secundum bonitatem separatam,à qua non ita propriè aliquid denominatur.* Diu.Thomam sequuntur concorditer discipuli eius,Ferrara , Nazarius , Zanardus, Arauxo , Masius , Soto , & alii supra numero 1.citati.Explicatque optimè hanc sententiam Caiet.cap.2.de nominum analogia,& 1. par. quæst.13. art. 6. vbi non solum non concedit dari analogiam attributionis,in qua secunda analogata non definiantur per primum,vt illi Suar. adscribit : sed potius generalem doctrinam , quam priori loco tradiderat de omni analogia attributionis , quod scilicet in ea secunda analogata definiuntur per primum extendit ad analogiam proportionalitatis metaphoricæ , vt patet ex eius verbis.

32 Probatur primò conclusio ratione desumpta ex definitione huius analogiæ , quam admittunt contrarij Quia analoga attributionis sunt , quorum nomen est commune, ratio verò substantiæ secundum illud nomen est eadem secundùm terminum,diuersa verò secundùm diuersas habitudines ad illum:ergo huiusmodi analogia solum conueniunt in termino , quem respiciunt. Sed terminus respectus non potest esse intrinsecè in omnibus : ergo neque ratio significata per nomen sic analogum.Antecedens & prima consequentia constant. Minor verò probatur : quia terminus quem huiusmodi analogata respiciunt,non distinguitur à principali analogato: ipsum enim est,cui reliqua attribuuntur , & ad quod dicunt habitudinem. Cùm ergo principale analogatum non possit esse intrinsecè in aliis , sed solum extrinsecè,vt patet;planum fit terminum,quem huiusmodi analogata respiciunt, non posse esse intrinsecè in omnibus.

Confirmatur ex ipsa nominis etymologia. Nam ideo analogia ista dicitur *attributionis* ; quia in ea secunda analogata suscipiunt denominationem analogi per attributionem ad principale analogatum: sed dici aliquid tale per attributionem ad aliquid extrinsecũ,est dici tale extrinseca denominatione:ergo,

Dices: ex hac ratione sequi analogum, & principale analogatum non distingui. Quod tamen esse falsum constat : quia hæc propositio , *accidens est ens*, est vera,hæc autem falsa *accidens est substantia*. Ad hoc argumentum non potest hic commodè responderi

Sed

sed constabit infrà n.41. vbi agemus de distinctione analogi ab analogatis.

33. Secundò probatur conclusio: quia quod *ens*, *bonum*, aut alia huiusmodi sint etiam analoga proportionalitatis propriæ respectu Dei, & creaturarum, non tollit creaturas posse denominari extrinsecè entia, aut bona, formaliter secundùm quod attribuuntur Deo vt aliquid eius: sed hoc non potest illis conuenire ratione analogiæ proportionalitatis propriæ: ergo conuenit illis ratione analogiæ attributionis; & ex consequenti proprium erit istius analogiæ rationem significatam per nomen analogum inueniri extrinsecè in secundis analogatis. Minor, & consequẽtia constant. Maior autem probatur: tum ex D.Th. 1.p.q.6. art.4. vbi expresse affirmat omnia creata, non solùm dici entia, & bona intrinsecè, & formaliter bonitatibus propriis, sed etiam extrinsecè, & causaliter bonitate ipsa diuina, sicut primo principio exemplari, effectiuo, & finali totius bonitatis. Tum etiam quia ideò vrina dicitur extrinsecè sana à sanitate animalis, quia dicit ad illam habitudinem signi, & effectus; in qua habitudine fundatur analogia, quam habet sanum respectu eorum: sed creaturæ etiam sunt signa, & effectus diuinæ entitatis, & bonitatis: ergo poterunt ab ea extrinsecè entia, & bona denominari, etiam si per impossibile ab entitatibus, & bonitatibus sibi inhærentibus intrinsecè non denominarentur; & consequenter in tali habitudine fundabitur analogia attributionis, quæ conuenit *enti*, & *bono* respectu Dei, & creaturarum. Plures alias rationes adducit Arauxo lib.4. citato Metaph. q.2. art.2. vbi latè probat hanc conditionem conuenire etiam analogis proportionalitatis metaphoricæ: sed hoc à nemine negatur, & satis constat ex dictis.

34. Dicendum est secundò rationem significatam per nomen analogum proportionalitatis propriæ intrinsecè reperiri in omnibus analogatis. Hæc conclusio expressa D.Th. loco adducto ex 1.Eth. eamque admittunt non solùm discipuli eius, sed fere omnes alij Doctores. Quia tamen plures ex istis hinc probant dari conceptum communem analogatis, vt disp. sequent. videbimus: ideo oportet legitimum huius conclusionis sensum breuiter aperire.

Dupliciter ergo potest explicari conclusio. Primò, si dicatur nomen analogum proportionalitatis propriæ immediatè significare aliquam vnam rationem, seu gradum præcisum, qui intrinsecè participetur ab vtroque analogato; & mediatè ipsa analogata: sicut vniuocum immediatè significat vnam rationem communem, & abstractam ab vniuocatis, & mediatè ipsa vniuocata: licèt differant in hoc, quòd analogum ex se, & intrinseca ratione sua petit descendere ad analogata cum quadam subordinatione, prioritate, & dependentia, quod non habet vniuocum. Quo modo intelligunt hanc conclusionem, qui ponunt conceptum cõmunem entis, & aliorum analogatorum. Sed explicatio ista omnino falsa est, vt videbimus loco citato.

Secundo modo potest explicari conclusio, dicendo nomen analogum proportionalitatis propriæ immediatè significare ipsa analogata secundùm suas proprias rationes, non absolutè sumptas, sed vt proportionabiliter se habentes inter se: inquantum scilicet vnumquodque fundat habitudinem ad suum esse similem habitudini, quam fundat alterum. Quomodo sicut est verum, quod esse vniuscuiusque analogati est illi intrinsecum; ita est verum, quòd analogum significans proportionabiliter vtrumque, significat rationem, quæ est intrinsecè in analogatis. Et hic est legitimus, & peripateticus sensus nostræ conclusionis: quem defendunt illam Caietan. opuscul. citat cap.3. & 4. cæteri Thomistæ, qui negant conceptum communem enti, & aliis analogis. In quo sensu.

35. Probatur breuiter conclusio: quia non repugnat dari nomen æquiuocum immediatè significans plura absque aliqua habitudine, & proportione; de quibus quando prædicatur, non prædicat aliquid commune neque omnia simul: sed propriam vniuscuiusque rationem sine habitudine ad alterum: ergo neque etiam repugnabit dari nomen analogum immediatè significans analogata, vt proportionabiliter se habentia; de quibus quando prædicatur; non prædicabit aliquid vnum commune, neque omnia simul; sed propriam vniuscuiusque rationem, non absolutè sumptam, sed cum proportionabilitate explicata. Aliunde autem repugnat nomen analogum immediatè significare aliquam rationem simpliciter vnam, & abstractam; aliàs cum vniuocis coincideret, vt infra ostendemus: ergo concedenda est analogia, in qua ratio significata intrinsecè sit in omnibus analogatis modo explicato. Quæ cum non sit analogia attributionis, aut proportionalitatis metaphoricæ, vt constat ex prima conclusione: necessariò asserendum est esse analogiam proportionalitatis propriæ.

Argumentis in principio quæstionis adductis respondetur.

§. III.

36. AD primum ex auctoritatibus constat ex 2. conclus. Nullibi enim Arist. & D.Th. neque leuiter insinuant rationem significatam per nomen analogum attributionis, formaliter prout sic, reperiri intrinsecè in omnis analogatis: quin potius priori loco ex 4.Metaph. planè docent oppositum. Ex aliis verò solùm colligitur ens esse analogum attributionis respectu substantiæ, & accidentis, de quo non dubitamus.

Id autem quod addit Suar. scilicet hanc analogiam talem esse, vt ratio entis propriè, & intrinsecè conueniat omnibus, nihil vrget. Quamuis enim ens intrinsecè reperiatur, tam in substantia, quàm in accidentibus: id tamen non habet, formaliter quatenus est analogum attributionis, sed quatenus est analogum proportionalitatis propriæ, vel ratione transcendentiæ. Videatur Caiet. vbi supra c.2.

Ad secundum respondetur, quòd sicut quando dicimus medicinam analogari analogia attributionis cum animali, quatenus est causa sanitatis eius, non est sensus, hoc ipsum, quod est medicinam esse causatiuam, formaliter esse ipsam denominationem, qua dicitur extrinsecè sana à sanitate animalis: sed esse proximum, & reale fundamentum supra quod cadit talis denominatio: ita similiter quando dicimus creaturas analogari analogia attributionis cum primo ente, quatenus sunt effectus eius; non est sensus, hoc ipsum, quod est creaturas esse effectus Dei, seu habere esse participatum, esse ipsam formalem denominationem, qua dicuntur entia ab entitate, quam significat ens, vt est analogum attributionis, sed esse proprium, & reale fundamentum, supra quod cadit talis denominatio. Vnde sicut stat optimè, quòd respicere sanitatem animalis, seu esse causatiuum illius, sit quid intrinsecum medicinæ, materialiter tamen se habens ad denominationem analogi, quæ est illis extrinseca: ita etiam stat optimè, quod creaturæ vt effectus Dei sint intrinsecè entia entitatibus sibi propriis, materialiter tamen se habentibus ad denominationem entis, secundùm quod est analogum attributionis. Quæ quidem est illis extrinseca; quia vt dictum est, & magis infra constabit; analogum attributionis simpliciter non distinguitur à principali analogato: ac proinde ens, secundùm quod tali analogia est analogum ad Deum, & creaturas,

creaturas, tantum significat entitatem increatam, à qua satis constat non posse creaturas intrinsecè denominari. Videatur Araux lib. 4. Metaph. q. 2. art. 2. n. 25. vbi optime explicat hanc doctrinam.

37. Ad confirmationem negatur antecedens. Ad cuius probationem respondetur, quod entitas per essentiam subiectum quidem illam habens denominat ens per essentiam in recto; aliis verò quæ illam respiciunt vt terminum extrinsecum, tribuit denominationem entis per essentiam, non in recto, sed in obliquo: & ideo creatura non dicitur ens per essentiam, sed quid entis per essentiam, sicut iuxta hanc analogiam accidens non dicitur ens, sed entis.

Ad fundamentum alterius sententiæ, quam n. 19. retulimus ex Suar. Respondetur virum hunc doctissimum in hac parte fuisse proculdubio de numero eorum, de quibus dixit Arist. 2. Elencho. & refert Caiet. loco citato, c. 10. quòd *æquiuocatio latens in his proportionalibus peritissimos etiam latet*. Nam certè ratio illa peccat non distinguens radices seu principia, vnde sumuntur, & supra quæ fundantur proportionalitas, & vniuocatio: neque attendens, quàm sint inter se diuersæ, etiam si in eisdem rebus inueniantur, vt vidimus supra n. 25. & 26. ¶ Quare ad argumentum respondetur negando antecedens. Si enim imponeretur nomen ad significandos hominem, & equum secundùm suas proprias rationes, vt proportionabiliter se habentes; verè esset analogum proportionalitatis propriæ, sicut nomen *animalis* est illis vniuocum; & idem esset de numeris, & aliis quibuscumque; vt ibid. explicuimus.

Cætera analogorum conditiones, & proprietates ex dictis inferuntur, & explicantur.

§. IV.

38. EX præiactis fundamentis facilè deducuntur, & explicantur cætera, quæ de analogis solent disputari: & ideo illa hic breuiter perstringemus. Videri tamen potest Caiet. qui ea latè, & optimè tractat opusc. citat. à c. 4. vsque ad finem. ¶ Primò ergo ex dictis intelligeret, quare in analogia attributionis, & proportionalitatis metaph. secunda analogata definiuntur per primum, non verò in analogia proportionalitatis propriæ; quæ est doctrina D. Th. de veritate q. 2. art. 11. ad 7. & 1. par. q. 13. art. 6. vt ibi explicat Caiet. Ratio est: quia ad hoc, vt aliquid definiatur per aliud, necessarium est, quòd in sua essentia dependeat ab illo. In analogis autem proportionalitatis propriæ habitudines, seu proportiones sunt æquales: & ita neutra dependet ab altera: & per consequens res ipsæ, inter quas attenditur proportionalitas, ratione istius analogiæ non dicunt dependentiam. Cuius contrarium contingit in analogia attributionis, & proportionalitatis metaphoricæ, vt sup. explicatum est.

39. ¶ Secundò plenè percipietur, quare in his duabus analogiis analogum per se sumptum stat pro famosiori significato, non verò in analogia proportionalitatis propriæ. Ratio enim est, quia hoc analogum non magis significat vnum analogatum, quàm aliud, sed æqualiter vtrumque cum proportionabilitate explicata, & ita absolutè prolatum non magis stat pro vno, quàm pro alio. At verò analogum attributionis, & proportionalitatis metaphoricæ non significant æqualiter omnia analogata, sed primum ex propria impositione, primariò & distinctè; reliqua verò secundariò & confusè, & quatenus à primo denominantur; & ita simpliciter prolata stant pro illo.

40. ¶ Tertiò infertur analogum attributionis, & proportionalitatis metaphoricæ, formaliter prout sic, non posse esse medium demonstrationis; benè autem analogum proportionalitatis propriæ. Ratio est: quia cum in prioribus analogiis analogum ex propria impositione, & distinctè tantùm significet principale analogatum; alia verò confundat & connotet, vt recipiunt illud, & denominantur ab eo: ideò nomen sic analogum, non distribuitur secundùm aliquid intrinsecum in omnibus; & per consequens præmissa, in qua prædicatur de secundo analogato, semper est contingens, quod repugnat demonstrationi. At verò analogum proportionalitatis propriæ æqualiter significat vtrumque: & ratio significata intrinsecè repetitur in omnibus: & ideò distribuitur secundùm aliquid intrinsecum pro omnibus, & præmissæ habent sufficientem necessitatem ad demonstrationem.

41. ¶ Quartò infertur, quomodò analogum distinguatur ab analogatis. Non enim distinguuntur tanquam conceptus aut gradus diuersi: sed penes diuersum modum concipiendi, & significandi eundem gradum. V. g. *ens*, & *substantia* non distinguuntur sicut duo gradus: sed sicut idem diuerso modo significatus, & conceptus. Nomine enim *substantia* significatur ratio substantiæ absolutè in se ipsa consideratæ: nomine verò *entis*, significatur eadem ratio, prout fundat similitudinem cum accidentibus, vel terminat habitudinem eorum.

Hoc autem diuerso modo contingit in diuersis analogis. Nam analogum attributionis, aut proportionalitatis metaphoricæ non significat vtrumque analogatum intrinsecè, vt ita dicamus & quasi partes principales sui significati: sed primum propriè & distinctè, alia verò quasi de connotato & confusè, inquantùm ad primum ordinantur. Vnde nomini sic analogo correspondet quidem conceptus, qui in se simpliciter est vnus, sed non distinctus à conceptu principalis analogati, nisi penes modum concipiendi, & significandi explicatum: ab aliis tamen analogatis verè, & simpliciter distinguitur, vt ex dictis patet.

At verò analogo proportionalitatis propriæ correspondent tot conceptus obiectiui, quot sunt analogata, cum quadam tamen proportionabilitate inter se quam non dicunt ipsa analogata: ratione cuius nomen sic analogum distinguitur ab eis. V. g. hoc nomen *ens* si sumatur vt est analogum attributionis ad substantiam, & accidens, significat eundem gradum, quem significat hoc nomen, *substantia*, licèt cum discrimine explicato: & ex consequenti sicut conceptus accidentis simpliciter est distinctus à conceptu substantiæ: ita etiam à conceptu entis, prout est sic analogum. Si verò *ens* sumatur, quatenus est analogum proportionalitatis propriæ: tunc æquè significat substantiam, & accidens, non absolutè sumpta, sed vt proportionabiliter se habentia, inquantum scilicet simili modo fundant habitudines, seu proportiones vnumquodque ad suum esse. Et in hoc sensu dicitur analogum proportionalitatis propriæ distingui ab analogatis: sicut res vt similis alteri distinguitur à se se ipsa absolutè concepta, quod est distingui secundùm quid.

42. Quintò infertur ab analogis non posse abstrahi aliquam rationem, quæ simpliciter sit communis, & præcisa ab eis. Et quidem de analogia attributionis, & proportionalitatis metaphoricæ satis patet: siquidem ibi idem est conceptus adiectiuus analogi, & principalis analogati, vt dictum est. De analogia verò proportionalitatis propriè etiam constat.

Quia cum hæc attendatur penes rationes proprias analogatorum, & immediatè fundetur in eis: ipsa proportionalis conuenientia secum affert, & intimè includit differentiam, seu diuersitatem analogatorum: ac proinde repugnat vt simpliciter præscindatur ab eis. Dicitur tamen nomen sic analogum abstrahere ab analogatis, eò modo, quo distinguitur ab eis; quatenus

tenus

renus scilicet res vt sic habens ad aliam, abstrahit à se ipsa absolutè sumpta, quod est abstrahere secundùm quid. De quo redibit sermo infra citata cap. 4. cum de conceptu communi entis disputemus.

Hoc autem sufficit, vt analogum proportionalitatis sic superius analogatis, & prædicetur formaliter de eis, sufficienterque distribuatur. Quæ omnia, & alia his similia, quæ in vniuocis simpliciter reperiuntur, verificantur in his analogis, tantùm secundùm quid. Videatur Caiet. loco citato, c. 4. & 5.

43. ¶ Sextò tandem infertur analogiam attributionis, & proportionalitatis metaphoricæ causari per dependentiam: siquidem in eis secunda analogata suscipiunt denominationem per habitudinem ad primum, à quo secundùm illud nomen omnino dependent, analogiam verò proportionalitatis propriæ formaliter prout sic, non causari per dependentiam: siquidem proportiones, quas importat, sunt inter se omninò æquales; ac proinde adinuicem independentes. Quamuis enim analogata secundùm suas proprias rationes possint aliunde habere aliquam subordinationem, & dependentiam: hæc tamen non attenditur in hac analogia, sed potius æqualitas proportionum, vt suprà explicatum est.

Contra dicta de analogia proportionalitatis propriæ est vulgare argumentum: quòd, quamuis ex dictis facilè solui posset, ad pleniorem tamen dictorum notitiam breuiter proponendum est. Quia si ad propriam proportionalitatem non sufficeret quæcumque habere proportionum, sed requireretur propria æqualitas earum, ita vt proportiones essent eiusdem speciei; iam analoga proportionalitatis propriæ verè essent vniuoca: consequens est falsum: ergo, &c.

Probatur sequela, quia à duabus proportionibus eiusdem speciei abstrahibilis est ratio proportionis, quæ sit illis vniuoca: ergo si ens significat æqualitatem istam proportionum, verè significabit rationem vniuocam inferioribus.

44. Respondetur tamen, quod aliud est loqui de fundamento relationis, & aliud de ipsa relatione. Potest enim contingere aliquas relationes vniuocè conuenire in ratione relationis: cùm tamen earum fundamenta sint primò diuersa, vt patet ex Arist. c. 7. huius libri, vt relationem eiusdem generis assignat pro fundamentis diuersa prædicamenta. Quare, licet nomen significans ipsas relationes possit esse vniuocum: non ideo erit vniuocum nomen significans earum fundamenta. Et sic contingit in præsenti. Nam analogum proportionalitatis propriè, vt *ens*, aut *bonum*, non significat gradum ipsum relationis, in quo conueniunt duæ proportiones: (hunc enim significat nomen istud, *proportio*, quòd verè est vniuocum:) neque similiter significat ipsam æqualitatem proportionum:) hanc enim significat nomen istud, *proportionalitas*, quod etiam est vniuocum:) sed significat res fundantes tales proportiones, & proportionalitatem. Quæ, quia non attenduntur penes gradum communem, sed penes propriam vniuscuiusque differentiam: ideò ab illis rebus non potest abstrahi ratio aliqua vniuoca, benè tamen ab ipsis relationibus.

CAPVT SECVNDVM,
De Complexis & Incomplexis.

SVMMA TEXTVS.

1. DVAS diuisiones, & vnam definitionem continet hoc caput. ¶ Prima diuisio est eorum, quæ dicuntur, alia cum complexione dicuntur, vt *homo currit*, alia sine complexione, vt *homo*. ¶ Secunda, eorum quæ sunt, quædam de subiecto dicuntur: in subiecto tamen non sunt, vt substantiæ vniuersales: quædam in subiecto sunt, de subiecto autem non dicuntur, vt accidentia singularia: quædam in subiecto sunt, & de subiecto dicuntur, vt accidentia vniuersalia: quædam verò neque in subiecto sunt, neque de subiecto dicuntur, vt substantiæ singulares. ¶ Tandem definit id, quod est esse in subiecto dicens: *In subiecto autem esse dico, quod cum sit in aliquo, non sicut pars; impossibile est esse sine eo, in quo est.*

NOTATIONES ET DVBIA
circa hoc caput.

2. PRimo notandum est primam diuisionem huius capitis correspondere illi, qua libro 2. Summularum diuisimus terminum in complexum, & incomplexum, cum hoc tamen discrimine, quòd illa principaliter datur de vocibus, quarum notitiam tractatus Summularum sibi vendicauit, hæc verò præcipuè est de rebus: quia res sunt, quæ collocantur in prædicamentis, in ordine ad quæ agit hîc Arist. de complexis & incomplexis, vt illa reiiciat, ista verò admittat. Et sic sensus diuisionis est: rerum, quæ per voces significantur, aliæ sunt incomplexæ, quæ scilicet pluribus conceptibus concipiuntur, correspondentibus pluribus vocibus, per quas significantur; & aliæ incomplexæ, quæ scilicet vnico conceptu concipiuntur, correspondenti vni voci, per quam significantur: quæ prout sic simpliciter dicuntur vnæ, aliæ verò tantùm secundùm quid. Et ita diuisio est analogia.

3. Secundò pro explicatione secundæ diuisionis, nota ex Caietano quatuor esse rationes, duas reales, & duas rationis, quarum aliquas necessariò debet habere quidquid in recta linea prædicamenti collocatur: scilicet *substantialitas*, & *accidentalitas*; *vniuersalitas*, & *particularitas*. Ad primam sequitur *non esse in subiecto*: ad secundam *esse in subiecto*. (Intelligitur de subiecto inhæsionis, cùm sint rationes reales.) Ad tertiam sequitur *dici de subiecto*: (de subiecto scilicet prædicationis, cùm sint rationes rationis.) Combinatis ergo inter se singulis rationibus realibus, cum singulis rationibus rationis, formantur quatuor membra diuidentia huius diuisionis. Quæ consequenter facit hunc sensum: quæcumque res in prædicamento collocantur, vel sunt substantiæ vniuersales; vel substantiæ particulares, vel accidentia vniuersalia, vel accidentia particularia. Vnde hæc propriè non est vna diuisio, vt benè notat Toletus: sed

quædam

quædam entium enumeratio, in qua plures diuisiones inuoluuntur.

Continetur enim ibi diuisio entis in substantiam, & accidens, de qua infra agendum est, & diuisio substantiæ in vniuersalem, & particularem; & similiter diuisio accidentis in vniuersale, & particulare: quæ duæ sunt diuisiones subiecti in accidentia quædam rationis. Et tandem continentur diuisio vniuersalis in substantiam, & accidens; & diuisio particularis in substantiam, & accidens: quæ sunt diuisiones accidentis in subiecta.

4. Tertiò circa definitionem notandum est, quòd octo modis dicitur aliquid esse in alio; quos ex Arist. lib. 4. Physicorum colligit hic Boëtius. Primò vt *pars in toto*, sicut manus in corpore. Secundò vt *totum in parte*, sicut dicimus perfectionem totius esse in partibus. Tertiò vt *species in genere*. Quartò vt *genus in speciebus*. Qui duo modi ad priores reducuntur: quia species est pars subiectiua generis. Quintò vt *forma in materia*, sicut anima in corpore. Sextò vt *in mouente*, *seu efficiente*, sicut subditi sunt in manu Regis. Septimò vt *in fine*, sicut auarus in diuitiis. Octauò sicut *locatum in loco*, vt aqua in vase. Quibus non addidit Aristotel. esse *in tempore*: quia statim de illo erat acturus. Præter hos autem datur modus essendi in *subiecto*: quem Aristot. vt ab omnibus aliis distinguat, in præsenti definit, sicut vidimus in textu.

5. Hoc supposito, sic explicat definitionem Caiet. vt prima particula habeat vicem generis; secunda verò, & tertia locum differentiæ. Et ita in prima conuenit accidens cum aliis modis essendi in alio; per secundam verò distinguitur à quatuor prioribus, intelligendo per illam, tam quod non est sicut pars, quàm quod non est sicut in parte: per tertiam verò distinguitur à quatuor modis posterioribus, in quibus res, quæ est in alio, potest esse sine illo.

Meliùs tamen explicabitur definitio, dicendo illam particulam, *in alio*, si simpliciter intelligatur, sufficienter distinguere accidens à substantia, & ideo habere vicem differentiæ; ly verò, *quod non est*, seu *ens*, vicem generis: ac proinde integram definitionem accidentis contineri in illis primis verbis, *quod est in alio*, id est, *ens in alio*: alias verò particulas addidisse Aristot. maioris claritatis gratia. Ly ergo *in alio*, quod habet vicem differentiæ, simpliciter intellectum duo importat. Primum est, vt illud, in quo accidens est, sit omnino aliud, ita vt neque sit de eius essentia, neque cum eo componat vnam essentiam: per quod distinguitur accidens à quinque prioribus modis essendi in alio. Ad quod magis explicandum addidit Arist. illam particulam, *& non sicut pars*. Secundum est quod de accidentis essentia sit esse in alio, ita vt verè illi inhæreat, & absque eo iuxta exigentiam suæ naturæ non possit existere: per quod accidens distinguitur ab aliis modis essendi in alio. Ad quod magis explicandum addidit. Arist. vltimam particulam.

6. Modo DVBITATVR: an definitio Arist. sit sufficiens, propter hæc argumenta. ¶ Primò: quia dicta definitio conuenit formis brutorum. Nam anima equi est in materia, non tanquam pars eius, & impossibile est ab ea separari, saltem naturaliter. ¶ Secundò: quia corpus est in loco, & in tempore, & non tanquam pars illorum, vt de se patet, impossibileque est ab eis separari: siquidem non datur corpus sine loco, aut tempore: ergo, &c.

¶ Tertiò: quia odor pomi est in subiecto, & tamen separatur ab illo, quando de pomo transit ad manum: ergo definitio non conuenit omni contento sub definito.

Respondetur tamen definitionem esse sufficientem, vt patet ex dictis.

¶ Et ita ad primum argumentum dicimus, formam non esse in alio, propriè loquendo. Tum quia ly, *aliud*, vt diximus, significat, quod est omnino aliud, ita vt neque sit de eius essentia, neque pertineat ad eandem essentiam, quod non habet forma respectu materiæ, vt patet. Tum etiam quia, vt bene Commentator ait, Aristot. vtitur sermone famoso, appellans absolutè *aliquid*, quod est simpliciter aliquid: at materia prima neque est quid, neque quantùm, &c. ¶ Ad secundum respondetur ly, *in alio* importare veram inhæsionem: quia significat, de essentia illius esse, in alio existere: quod tamen non habet corpus respectu loci, & temporis; siquidem ab eis extrinsecè mensuratur. ¶ Ad tertium respondetur odorem non separari à pomo: (non enim accidens transit de subiecto in subiectum: &c.) sed exhalari subtiliores partes substantiæ in quibus odor defertur. Cuius signum est, quòd pomum marcescit manibus attrectatum.

CAPVT TERTIVM,
De Regulis.

SVMMA TEXTVS.

DVAS regulas prædicamentis deseruientes continet caput istud. Prima est: *Quando aliquid prædicatur de aliquo vt subiecto, quidquid prædicatur de prædicato, dicitur etiam de subiecto.* Vt si de Petro prædicatus homo, & de homine prædicatur animal, viuens, &c. etiam prædicabuntur de Petro. Secunda circumfertur communiter sic, iuxta translationem Boëtij: *Diuersorum generum & non subalternatim positorum, diuersæ sunt specie differentiæ; subalternorum verò generum nihil prohibet easdem differentias esse.*

NOTATIONES ET DVBIA
circa hoc caput.

1. DVo prædicatorum genera collocari in prædicamento diximus supra disp. 6. n. 45. alia in recta linea, scilicet genera, & species: & alia ad latus, scilicet differentias. His ergo duobus generibus prædicatorum cognoscendis deseruiunt duæ istæ regulæ. Et propterea, vt ex Boëtio, Ammonio, & Simplicio notant Caiet. Sot. Tolet. & alij, prima solùm statuitur ab Arist. pro prædicationibus essentialibus generis, & speciei: hæc enim tantùm ponuntur in recta linea. Quod innuit Arist. illis verbis: *Quando aliquid prædicatur de alio, vt*

vt de subiecto, &c. id est, vt de substantia, seu in eo quod quid: quod solùm conuenit generi & speciei. Ex ita sensus regulæ est. Quando aliquid prædicatur quidditatiuè de aliquo subiecto, quidquid prædicatur quidditatiuè de prædicato, prædicatur etiam quidditatiuè de subiecto.

Alij extendunt hanc regulam, tum ad prædicationes quinque prædicabilium; tum ad alias quascumque, dummodo seruetur eadem suppositio: defectu cuius non valet: *homo est animal: animal est genus*: ergo *homo est genus*. Quæ quidem extensiones veræ sunt, sed non intentæ ab Arist. qui in præsenti agit de hac regula, præcisè vt est ante prædicamentum. Iuxta alias autem extensiones continet principia syllogistica, scilicet *dici omni*, & *dici de nullo*: quæ non sunt ante prædicamenta, sed priora analytica.

Ex hac regula elicitur modus arguendi, quem Cicero ac etbalem, Græc *sopitru Soriten*, nostri verò vocant de primo ad vltimum. Qoia si homo est animal; & animal viuens; & viuens substantia, de primo ad vltimum homo est substantia.

3. Circa secundam regulam notant bene Caiet. & Tolet. in aliquibus Codicibus corruptè legi; *diuersa sunt species, & differentia*: debet enim legi: *diuersa sunt specie differentia*: quia in Græco legitur in datiuo: *tu eide, to eidei*. Appellat autem differentias specie diuersa: non quia genere conueniant, sed vt differentias materiales excludat, differentias essentiales, seu formales vocauit specie, id est, essentialiter diuersas.

DVBITATVR primò: quomodo sit intelligenda hæc secunda regula. Est autem tota difficultas in explicando, quid intelligatur per genera subalternatim posita: inde enim cognoscemus, quæ sint genera non subalternatim.

In quo certum est illa genera, quorum vnum est sub alio, esse sobalternatim posita, vt animal, & viuens. Vnde solùm est difficultas: an ea genera, quorum vnum non continetur sub alio, sed ambo sub vno tertio, vt animal, & planta, quæ continentur sub viuenti, sint subalternatim posita. Id enim affirmant Caiet. Tolet. Oña, & alij contendentes Arist. hìc, per genera subalternatim posita, intelligere tam illa, quorum vnum continetur sub alio, quàm ea, quæ continentur sub vno tertio: & ita, per genera non subalternatim posita, vtrumque excludere; tantumque intelligere ea genera, quæ continentur sob diuersis prædicamentis.

4. Sed melius cum Soto, & aliis respondetur negatiuè. Non enim duo genera dicuntur inter se subalterna, seo subalternatim posita: si vnum non continetur sub alio: etiamsi ambo contineantur sub vno tertio. Sicut Astrologia, & Perspectiua non sunt inter se scientiæ subalternæ: etiamsi vtraque vni Geometriæ subalternetur. Hanc autem fuisse meotem Arist. patet tum ex translatiooe Perioni, & Argyropili, qui ita vertunt: *Quando genera diuersa sunt, neque vnum ab altero continetur: eorum etiam differentia specie differunt. Eorum autem generum, quorum vnum sub altero continetur, nihil prohibet easdem differentias esse*. Tum etiam in textu Græco: nam vox *hypallila*, *hypallila*, ab Arist. posita significat ea, quorum vnum continetur sub alio; vt notat Budæus in suis Commentariis. Et ita sensus regulæ est.

Quando duo genera ita sunt diuersa; vt vnum non contineatur sub alio; siue quia sunt in diuersis prædicamentis, vt *animal*, & *scientia*; siue quia inter se condistinguontur, & opponuntur sub aliquo tertio, vt *animal*, & *planta*; necesse est, vt habeant differentias essentiales, tam diuersas, quam constitutiuas formaliter diuersas. Genera enim primò diuersa, vel opposita, prout sic, nec possunt coostitui per eandem differentiam, neque diuidi in eadem membra, vt postea dicemus. Quando verò vnum genus continetur sub alio, possunt quidem habere eas differentias, vt iam explicabimus.

5. DVBITATVR secundò vtrùm vera sit hæc regula, vt nobis explicata est. ¶ Non dubitamus de veritate istius regulæ iuxta expositionem adductam Caiet. & aliorum, qui per genera non subalternatim posita, solùm intelligunt genera diuersorum prædicamentorum: sic enim satis constat esse verissimam. Nam si genera suprema sunt diuersa: quæcumque sub illis continentur, erunt à fortiori diuersa; & consequenter repugnabit easdem differentias essentiales in doobus prædicamentis collocari, vt patet in exemplo Aristot. *animal* enim, & *scientia*, neque possunt eisdem differentiis diuidi, neque eadem differentia constitui.

Quare si quando io diuersis prædicamentis eadem nomina pro differentiis ponuntur: id fit, vel quia sunt differentiæ accidentales, vt quando sobstantia diuiditur in vniuersalem, & particularem; & item quantitas, aut qualitas in vniuersalem, & particularem: vel quia ignoramus proprias differentias, & loco earum substituimus alias, vt quando qualitas diuiditur in naturalem, & supernaturalem, & similiter actio, aut vbi. Vel taodem id contiogit: quia talia nomina io rei veritate sunt æquiuoca, & consequenter non significant vnam rationem, sed plures. Quod notauit expressè Arist. Topic. cap. 13. adducens pro exemplo, ly, *acutum*, quod inuenitur in quantitatibus, & qualitatibus: dicimus enim angulum acutum & vocem acutam. Redditque pro ratione regulam statutam dicens: *Vox enim à voce differt, quòd acuta; item magnitudo à magnitudine. Ita fit, vt acuti vocabulum sit in homonymis: diuersorum enim generum, quorum vnum ab alio continetur, diuersa sunt differentia*. Per qund facilè soluuntur plures instantiæ, quæ contra hanc regulam afferri soleot.

Hoc supposito tota difficultas est: an prædicta regula sit etiam vniuersaliter vera, iuxta nostram expositionem. Ita quòd quæcumque genera, intra idem prædicamentum inter se condistincta, & opposita, vt *planta*, & *animal*, debeant necessariò habere diuersas differentias, tam diuisiuas, quàm constitutiuas. ¶ Circa quod Alexand. Boët. & Simpl. quos citat, & sequitur Oña in Annotationibus huius Cap. negant, dictam regulam iuxta expositionem nostram esse vniuersaliter veram, asserentes bene posse duo genera, quorum vnum sub alio non continetur, habere easdem differentias: dummodo contineatur sub vno tertio, & consequenter sint intra idem prædicamentum.

7. Probat Oña suam sententiam aliquibus instãtiis. Primò: quia animal gressibile, & volatile sunt genera, quorum vnum non continetur sub alio, sed ambo sub vno tercio; & tamen babent easdem differentias diuisiuas, scilicet *bipes*, & *quadrupes*.

Secundò: quia quantitas diuiditur in continuam, & discretam; & vnaquæqoe in successiuam, & permanentem, vel si priùs fiat diuisio quantitatis in successiuam, & permanentem; postea vnaquæque debet diuidi in continuam, & discretam: ergo, &c.

Tertiò idem cernitur in *potentia*, quæ potest diuidi in cognoscitiuam, & appetitiuam; & deinde vnaquæque in spiritualem, & corporalem, vel è cootra: & in *propositione*; quæ diuiditur in affirmatiuam, & negatiuam, & vnaquæque in veram & falsam.

Tandem de differentiis constitutiuis potest sic probari: quia homo, & Angelus sunt inter se ita diuersi, vt vnus noo contineatur sub alio, & tamen eadem differentia, nempè *rationale*, est constitutiua vtriusque: ergo genera, quæ continentur sub vno tertio, etiamsi vnum non contineatur sub alio, possunt habere easdem differentias, tam constitutiuas, quàm diuisiuas.

8. Nihilominus dicendum est primò genera, quorum vnum non continetur sub alio, sed ambo sub vno tertio necessariò habere diuersas differentias constitutiuas sibi proprias. Hæc conclusio est euidens. Breuiterque probatur : quia illo duo genera, quæ in aliquo tertio conueniunt, vt animal & planta, sunt inter se diuersa, & opposita, vt supponimus: ergo per aliquid distinguuntur, & opponuntur. Non per gradum genericum, in quo conueniunt: ergo per propriam vniuscuiusque differentiam.

9. Dicendum est secundò, genera quorum vnum continetur sub alio, sed ambo sub vno tertio, non posse habere easdem differentias diuisiuas : sed vnumquodque necessariò habere differentias diuisiuas diuersas à differentiis diuisiuis alterius. Et loquimur de differentiis essentialibus : nam de accidentalibus id non repugnat. Hæc conclusio, & regula in hoc sensu nobis ita certa est, sicut iuxta Caiet. expositionem certum est genera diuersorum prædicamentorum non posse habere easdem differentias diuisiuas : nam eadem est vtrobique ratio. Quare sic primò probatur conclusio. Diuersa genera quorum vnum non est sub alio, sunt diuersæ potentiæ Metaphysicæ essentialiter distinctæ : ergo correspondent illis actus essentialiter diuersi. Sed differentiæ diuisiuæ sunt actus generis, quatenus est potentia Metaph. ergo generibus essentialiter diuersis, correspondent differentiæ diuisiuæ essentialiter diuersæ.

Confirmatur : quia genus, & differentiæ diuisiuæ eius, assimilantur materiæ primæ, & formis substantialibus: sed in sententia Thomistarum constituente materias primas essentialiter diuersas, scilicet materiam cœlorum, & sublunarium, vnicuique materiæ correspondent diuersæ formæ : neque fieri potest, vt eadem forma informet vtramque : ergo pari ratione generibus essentialiter diuersis, vt animali, & plantæ debent correspondere differentiæ diuisiuæ essentialiter diuersæ.

Secundò probatur : quia eadem species non potest esse sub diuersis generibus quorum vnum non sit sub alio, verbi gratia, sub *animali*, & *planta* : ergo diuersa genera, quorum vnum non est sub alio, non possunt habere easdem differentias.

Consequentia est euidens : quia sicut differentia constituit speciem, ita vna, & eadem differentia, vbicumque sit, constituit vnam, & eandem speciem; aliàs differentia non conuerteretur cum specie, tolleretur que præcipuus arguendi locus, à differentia ad speciem. Antecedens verò est Arist. 4. Topicor. cap. 2. asserentis: *Cum enim species vna duobus generibus subiecta est : tunc alterum ab altero continetur.* Maneat ergo genera diuersa, quorum vnum non est sub alio, non posse habere easdem differentias.

10. Ad argumenta respondetur.

Ad primũ, quòd *bipes*, & *quadrupes* sunt differentiæ materiales, non verò essentiales : & ita nihil sequitur.

Ad secundum, non omnes illas diuisiones esse essentiales. Quando enim aliquod diuisum adæquatè diuiditur duplici diuisione, altera necessariò est accidentalis : quia idem genus non potest bis diuidi in species. Et hoc contingit in præsenti : nam quantitas adæquatè diuiditur in continuam, & discretam; & similiter in successiuam, & permanentem. Prima ergo diuisio est essentialis, secunda verò accidentalis. De quo infra cap. de Quantitate.

Per quod patet ad tertium. Diuisio enim potentiæ in cognoscitiuam, & appetitiuam est essentialis : quia sumitur ex obiecto, à quo potentiæ specificantur. Alia verò in spiritualem, & corpoream sumitur ex obiecto materiali; & ita est accidentalis. Idem etiam contingit in diuisionibus propositionis, vt explicuimus lib. secundo Sumularum, capite tertio.

Ad vltimum respondetur, quod *rationale*, vt est differentia hominis, importat cognitionem discursiuam, & medijs phantasmatibus : & ita prout sic non conuenit Angelo. Ablatis tamen imperfectionibus, solet tribui Angelis, vt docet Diuus Thomas secunda secundæ, quæstione 83. art. 10. ad 2. sed tunc non est differentia hominis, vt de se patet.

11. Tandem circa 2. partem huius regulæ obseruandum est, quòd licet genera, quorum vnum est sub alio, habeant quodammodo easdem differentias; tam diuisiuas, quàm constitutiuas : quia differentia constitutiua superioris, est etiam inadæquatè, & remotè constitutiua inferioris : & differentiæ diuisiuæ inferioris, sunt etiam inadæquatè, & remotè diuisiuæ superioris: per hoc tamen non excluditur, quod ista genera habeant proprias differentias, per quas proximè, & adæquatè constituantur; & diuidantur, vt consideranti patebit. Exceptis tamen generalissimis, quæ licet habeant proprias differentias diuisiuas, non tamen habeant constitutiuas, vt infra videbimus.

CAPVT QVARTVM,

De diuisione entis in decem prædicamenta.

SVMMA TEXTVS.

1. VNICAM diuisionem, & vnicam membrorum diuidentium proprietatem continet hoc caput. Diuisio est entis per se in decem prædicamenta. Quam tradit Aristot. diuidendo nomina incomplexa : nam vel significant *substantiam*, vt homo; aut *quantitatem*, vt bicubitum : aut *qualitatem*, vt album : aut *ad aliquid*, vt duplum : aut *vbi*, vt in foro : aut *quando*, vt heri : aut *situm*, vt iacere : aut *habitum*, vt armatum esse : aut *actionem*, vt secare : aut *passionem*, vt secari. Sunt ergo decem prædicamenta, nempè substantia, quantitas, qualitas, relatio, vbi, quando, situs, habitus, actio, & passio. Proprietas autem omnium est, vt secundùm se sumpta, cum nulla affirmatione, aut negatione dicantur. Quod probat : quia omnis affirmatio est vera, vel falsa : incomplexa autem qualia sunt prædicamenta, non dicunt verum, vel falsum.

NOTATIONES CIRCA HOC CAPVT.

2 PRæsens diuisio est subdiuisio primæ, quam c. 2. statuit Aristot. & ita in eodem sensu iotelligenda est. Non enim agit hîc præcipuè de vocibus, sed de rebus, quæ per voces significantur. Et ita sensus est. Res per voces incomplexas significata, vel est substantia, vel quantitas, &c.

Circa secundam partem capitis dubitant Oña, Conimbricenses, Mas. & alij: quomodo Aristot. probet prædicamenta esse incomplexa, ex eo quòd non dicant affirmationem, vel negationem: propter Sotum sic Arist. interpretantem. Videtur enim ratio inefficax, cum sint aliqua incomplexa, quæ non habent affirmationem, vel negationem, vt *homo albus*. ¶ Et respondet. Arist. tantùm velle distinguere librum istum, à libris Periher. vbi agitur de propositione: ad quod efficax est ratio inducta.

Sed (pace horum Doctorum dictum sit) *non benè* dubitant, & planè falluotur circa intentum & processum Arist. Non enim ipse probat prædicamenta esse incomplexa ex eo, quòd non dicant affirmationem, vel negationem: nam talis consequentia indigna est Aristot. sed potius econtrà probat, prædicamenta secundùm se non dicere affirmationem, vel negationem, ex eo quòd sint incomplexa. Assignata enim proprietate, quod scilicet non dicant affirmationem, vel negationem, id probat: quia non dicunt veritatem, vel falsitatem; quod tandem probat, quia sunt incomplexa; vt patet in litera: quæ consequentiæ efficaces, & euidentes sunt Reliqua quæ hîc notari solent, sequenti disputatione explicabuntur.

DISPVTATIO XI.

De diuisione Entis in sua inferiora:

QVAMVIS res hæc sit propria Metaphisicæ, ad quam pertinet rationem entis, & habitudines eius speculari: est tamen ad prædicamentorum notitiam omninò necessaria, neque aderit alibi opportunior occasio ista explicandi. Et ideò, quæ de hac materia diffusè à Doctoribus in præsenti pertractantur, sequentibus difficultatibus complectemur.

QVÆSTIO PRIMA.

VTRVM ENS SIT PVRE ÆQVIVOCVM respectu suorum inferiorum.

3 LOquimur in præsenti de Ente in sua latissima significatione, prout se extendit ad omnia. Cuius plures solent assignari diuisiones adæquatæ Diuiditur enim *primo*, in ens per se, & per accidens. *Secundò*, in ens reale, & rationis. *Tertio*, in Deum, & creaturas. *Quarto*, in substantiam, & accidens. *Quintò*, in ens absolutum & relatiuum. *Sextò*, in ens completum, & incompletum. *Septimo*, in decem prædicamenta. *Octauò*, in actum, & potentiam: & sic de alijs diuisionibus. Quarum aliquas tradit Aristot. 5. Metaph. text. 13. lib. 6. text. 4. lib. 6. text. 21. & alibi sæpè: & ferè omnes habentur apud Diu. Thom. vt videri potest in tabula aurea verbo *Ens*.

4 Vt autem eas, vtcumque ordinemus (exacta enim discussio plura peteret à præsenti instituto aliena) aduertendum est id, quod supra circa caput 3. num. 10. dicebamus: nullum scilicet esse inconueniens, quod aliquid diuidatur pluribus diuisionibus adæquatis, dum tamen non omnes sint essentiales; Nam in his, si omnes sunt essentiales necessariò debet esse subordinatio ita vt vna sit subdiuisio alterius.

Igitur ex his diuisionibus, *Prima* communiter omittitur in præsenti. Quia cum ens per se sit illud, quod simpliciter est vnum; ens verò per accidens, quod aggregatione tantùm est vnum: talis diuisio magis attenditur ex parte vnitatis, quæ est passio entis, quàm ex parte ipsius entis. similiter *quarta*, & *septima*, non sunt duæ diuisiones, sed vna, & eadem, vt ex. D. Thom. ostendemus infrà num. 58.

Præterea in *quinta* diuisione vtraque differentia non est positiua, & consequenter, neque propriè essentiales. Ly enim *absolutum* formaliter non dicit aliquem gradum positiuum, in quo conueniant substantia, quantitas, & reliqua accidentia absoluta, sed solam negationem relationis, quæ consequitur ad talia prædicamenta, & fundatur in propria ratione vniuscuiusque. Quòd si ly *absolutum* sumatur non formaliter pro negatione, sed materialiter pro fundamentis illius: iam hæc diuisio erit eadem cum septima, qua ens diuiditur in decem prædicamenta.

Sexta etiam diuisio verè non est essentialis: nam eius membra diuidentia, formaliter prout sic, non dicunt perfectiones oppositas; sed solùm exprimunt maiorem, & minorem perfectionem: quibus proinde non repugnat iouenirt intra eandem speciem: vt patet in natura humana, intra quam inueniuntur *completum*, & *incompletum*, nempè compositum, & partes eius. Quod planè indicat diuisionem non esse essentialem: à simili constat de *masculino*, & *fœminino*, quas non esse differentias essentiales optimè colligimus ex eo, quòd inueniuntur intra eandem speciem.

5 Denique *octaua* diuisio entis per actum, & potentiam, tripliciter potest intelligi. Primò: ita vt sit diuisio totius in partes, ex quibus componitur: quomodo accipiunt illam Aristot. 1. Physicor. text. 71. & D. Thom. opusc. 42. cap 5. Sic autem est diuisio actualis: neque pertinet ad præsentem considerationem, vbi diuisiones potentiales entis inquirimus. ¶ Secundò, ita vt sit diuisio eiusdem entis quasi in diuersos status, perfectum scilicet, & imperfectum: sicut frumentum dicitur in potentia, quando est in herba; & in actu, quando est perfectum. Sicque accipit illam frequenter Aristot. vt patet. 5. Metaph. text. 13. lib. 3. Phys. text. 3. & alibi sæpè. ¶ Tertio, tandem potest generaliùs intelligi, vt

comprehendit quidquid habet qualemcumque rationem actus, & potentiæ siue sint tota, siue partes, siue essentialiter diuersa, siue tantum penes statum perfectum, & imperfectum. Quo modo eam videntur accepisse. Arist. & D. Tho. 11. Metaph. lect. 9. Et his duobus modis intellecta diuisio, habet quidem modum diuisionis essentialis: sed formaliter vt traditur per hæc membra, non est talis, sicut diximus de diuisione præcedenti. Et ratio est eadem: quia vtrumque membrum huius diuisionis sic explicatæ potest inueniri intra eandem speciem: ergo ex se non causant distinctionem essentialem. Qua etiam ratione D. Thom. loco citato ex 3. Phys. dixit, quod diuisio entis per actum, & potentiam non distinguit genera entium: quia actus & potentia inueniuntur in quolibet genere.

His ergo diuisionibus omissis: tres alias sic possumus ordinare, vt primò diuidatur in ens reale, & rationis: deinde ens reale in Deum, & creaturas: & tertiò ens creatum in substantiam, & accidens, seu in decem prædicamenta. Quæ omnes verè sunt diuisiones essentiales, significántque perfectiones positiuas, vt consideranti patebit. Et ideò de illis deinceps agemus. Nunc autem inquirimus, an earum diuisum sit purè æquiuocum respectu membrorum diuidentium.

6 Ens esse purè æquiuocum ad ens reale, & rationis docent aliqui ex Thomistis, Soncinas 4. Metaph. quæst. 5. & lib. 10. quæst. 1 Iabel. lib. 1. quæst. 1. Bañez 1. p. quæst. 28. art. 1. & alij. ¶ Probat hanc sententiam Soncinas primò: quia ens rationis, & ens reale nullam habent similitudinem: ergo ens dictum de vtroque nihil importat illis commune præter nomen. Consequentia patet, & probatur antecedens: quia magis distant ens reale, & rationis, quàm ens finitum, & infinitum: sed inter hæc nulla est similitudo: ergo neque inter illa. Probatur minor: quia maior distantia minuit similitudinem: ergo distantia infinita illam omninò tollit. Sed inter ens finitum, & infinitum est distantia infinita: ergo, &c.

Secundò: quia talis est diuisio entis in reale, & rationis, qualis diuisio hominis in viuum, & mortuum: sed hæc est purè æquiuoca: ergo & illa. Probatur minor: quia ita se habet homo, deficiente vita, sicut oculus deficiente visu: sed oculus, deficiente visu, æquiuocè dicitur oculus, ex Arist. 2. de Anima text. 9. ergo etiam homo deficiente vita, æquiuocè dicitur homo.

7 Prætereà ens esse purè æquiuocum respectu Dei, & creaturarum, docuit Rabi Moyses, vt refert D. Thom. q. 7. de potentia artic. 7. Tribuiturque Aureol. in 1. dist. 2. q. 1. Sed neque id ille asseruit, neque in tali sensu impugnat cum Capreol. ibidem art. vt falsò aliqui existimant. ¶ Potest tamen probari hæc sententia. Primò: quia æterno, & temporali nihil est commune præter nomen, ex Arist. 10. Metaph. cap. vltimo: sed Deus est æternus, creatura autem temporalis: ergo eis nihil est commune nisi nomen. Hoc autem est proprium purè æquiuocorum. ergo, &c.

Secundò, vbicumque est aliqua similitudo, potest esse comparatio: sed inter Deum, & creaturas nulla potest esse comparatio: ergo neque aliqua similitudo; & ex consequenti æquiuocè conueniunt. Maior, & consequentia constant. Minor verò probatur: quia vbicumque est aliqua comparatio, oportet esse aliquam formam, quæ participetur à pluribus; vel æqualiter, vel secundùm magis, & minus: sed nulla talis forma potest esse in Deo, & creaturis, cum Deus sit simplicissimus: ergo nulla potest ibi esse comparatio. Alia argumenta pro hac parte adduci D. Thom quæstione citata de potentia, & quæst. 2. de veritate art. 11.

8 Tandem, quòd ens si purè æquiuocum ad substantiam, & accidens, seu ad decem prædicamenta, docuerunt plures antiqui, quos refert Mas. hîc cap. 6. sect. 1. qu. 1. Quibus fauere videtur Porphyr. cap. de specie, dum ex Aristot. ait: *Si enim omnia quis entia vocauerit, æquiuocè, & non vniuocè vocabit.* Et probatur primò: quia magis differunt substantia, & accidens; quàm canis latrabilis, & marinus; siquidem hæc continentur sub eodem prædicamento; non autem illa: sed nomen *canis* respectu horum est purè æquiuocum: ergo etiam nomen *ens* respectu illorum.

Secundò: quia ens immediatè significat omnia prædicamenta: ergo est purè æquiuocum respectu illorum. Antecedens constabit infrà. Consequentia verò probatur: quia ideò canis est purè æquiuocum respectu latrabilis, & marini: quia immediatè significat illos.

9 Nihilominùs dicendum est ens non esse purè æquiuocum respectu entis realis, & rationis, neque respectu Dei, & creaturarum: neque respectu substantiæ, & accidentis. Primam partem conclusionis docuit Aristotel. 4. Metaph. cap. 2. vbi inter entia, de quibus ait ens analogicè, & non æquiuocè prædicari, enumerat priuationes & negationes. Idem docet D. Thom. ibidem, & quæst. 2. de veritate artic. 11. ad 5. Caietan de nominum analogia cap. 8. & alij plures, quos refert, & sequitur Mas. loco citato. ¶ Breuiterque probatur: quia ens rationis fit, & cognoscitur ad modum entis realis: & quidquid de entibus rationis docent Metaphysici, & Logici explicant per similitudinem, & proportionem ad entia realia: ergo ens non dicitur de illis purè æquiuocè.

Secundam partem conclusionis docet D. Thom 1. p. q. 13. art. 5 lib. contra gentes cap. 34. & alibi sæpè: estque communis inter Doctores. Et probatur ratione supra ex Aristot. 11. Metaph. cap. 3. quia si ens esset purè æquiuocum respectu Dei & creaturarum, non possent cadere sub vna scientia Metaphysicæ, neque posset in illo fieri contradictio, neque esse medium demonstrationis, quæ tamen constat esse falsa: ergo, &c.

Confirmatur ratione D. Thom. quia ex cognitione vnius æquiuocati nihil potest cognosci alterius: sed ex cognitione creaturarum deuenimus in cognitionem Dei, iuxta illud Rom. 1. *Inuisibilia Dei, per ea, quæ facta sunt à creatura mundi, intellecta conspiciuntur:* ergo ens non est purè æquiuocum respectu Dei, & creaturarum.

Tertia etiam pars conclusionis receptissima est inter Doctores. Eam docent Arist. 4. Metaph. cap. 2. lib 7. c. 8. & lib. 11. c. 3. & D. Th. ibidem. Probaturque cum eisdem rationibus, ac præcedentes. Tùm etiam quia inter æquiuocata nullus attenditur ordo prioris, & posterioris secundùm nomen æquiuocum: sed inter substantiam, & accidens in ratione entis reperitur talis ordo, &c. Probatur minor: quia accidens definitur per substantiam, & totum eius esse est in esse substantiæ: ergo ex natura sua præsupponit illam, & dependet ab ea. Plures aliæ rationes videri possunt apud D. Thom. & Auctores citatos.

10 Ad argumenta resp. Ad 1. primæ sententiæ negantur primum antecedens, & minor syllogismi sequentis. Ad cuius probationem dicendum est, duplicem esse similitudinem, vt ex Aristot. 1. Topic. tradit. D. Thom. qu. 2. de veritate artic. 11. ad secundum. Alia est inter ea eiusdē generis, quando scilicet eadem ratio reperitur in diuersis. Et hæc quidem minuitur

per

per distantiam: ac proindè non stat cum infinita distantia Dei, & creaturarum. Alia est similitudo inter res diuersi generis, quæ attenditur secundùm aliquam proportionem, vel proportionalitatem; vt quando alterum se habet ad alterum, sicut aliud ad aliud, vt ibidem, inquit Arist. Et hæc similitudo non minuitur per maiorem distantiam. Non enim est maior similitudo proportionalis inter duo, & vnum; & sex, & tria: quam inter duo, & vnum; & centum, & quinquaginta, vt inquit D. Tho. ibidem in solutione ad quartum: ac proindè talis similitudo potest stare cum distantia infinita. Et ratione huius creaturæ dicuntur similes Deo. Licet econtrà non dicamus Deum esse similem creaturis; quia vt ex Dionysio notauit D. Thom. in solutione ad primum, rex non dicitur similis suæ imagini, sed econtrà.

Ad secundum neganda est minor. Ad cuius probationem respondetur, Arist. sub æquiuocis comprehendisse analoga, vt vidimus circa cap. 2. n. 14. Quo etiam sensu locutus est Porphyrius adductus pro tertia sententia, vt patet ex illis verbis: *æquiuocè, & non vniuocè, &c.* Vbi a negatione vniuocationis infert æquiuocationem; quod non rectè fieret, si sub æquiuocis non comprehenderet analoga, vt per se patet.

11. Ad primum secundæ sententiæ respondetur ex D. Thom. de potentia quæst. 7. art. 7. ad 1 Arist. loqui de communitate naturaliter, & non logicè. Quia nimirum corruptibile, & incorruptibile non conueniunt in aliquo Physico, sicut conueniunt corruptibilia, in quibus omnibus materia prima est eiusdem rationis in sententia Aristot. diuersa verò essentialiter à materia cœlestium corporum. Non tamen negat conuenientiam Logicam quæ fit in aliqua ratione abstracta per intellectum, quomodo corpora cœlestia, & sublunaria conueniunt in gradu corporis, & substantiæ. Et propter hæc dicuntur genera Logica, & non Physica: quia non sumuntur à materia eiusdem rationis. Videatur D. Thom. opusc. 42. cap. 7. & 8. Præterquam quod Arist. loco citato in argumento non ait: *æterno, & temporali nihil est commune præter nomen*; sed *corruptibile, & incorruptibile differunt genere*: quod de genere Physico, scilicet materia prima, verissimum est, vt nuper dicebamus. Videatur D. Th. in Comment. illius loci.

Ad secundum negatur minor. Ad cuius probationem respondetur ex dictis primæ sententiæ, quòd sicut duplex est similitudo; ita duplex potest fieri comparatio. Quando ergo comparatio fit inter res eiusdem generis: tunc datur aliqua forma, vt vel gradus, qui participetur ab his, inter quæ fit comparatio. Et hæc propriè, & simpliciter dicitur similitudo, & comparatio. De qua loquitur Arist. 7. Physicor. text. 30. negans comparationem inter res diuersi generis. Alia tamen est comparatio secundùm quid, quæ sequitur similitudinem proportionalem Et ad hanc non est necesse, vt aliquid vnum participetur à pluribus; sed quòd habeant, aliquam proportionem vel proportionalitatem.

Ad primum tertiæ sententiæ respondetur distinguendo antecedens. Si enim sensus sit, quòd secundùm se, magis differunt substantia, & accidens, quàm canis marinus, & latrabilis, concedendum est: negandum verò, si sensus sit, magis differre, secundùm quod significantur nominibus *entis*: & *canis*: Nam rectè notauit D. Thom. qu. 2. de veritate artic. 11. ad 7. potest optimè speciebus vnius generis imponi aliquod nomen absque consideratione alicuius conuenientiæ, & huiusmodi est nomen *canis*; rebus verò diuersorum generum potuit imponi nomen ex consideratione alicuius proportionis, aut proportionalitatis, & huiusmodi est nomen *ens*.

Ad secundum negatur consequentia. Nam ad puram æquiuocationem vltra requiritur, vt nomen significet immediatè plura absque consideratione alicuius conuenientiæ: quod non contingit in ente.

QVÆSTIO II.

VTRVM ENS SIT VNIVOCVM RESPECTV suorum inferiorum.

13. ENs non esse vniuocum respectu entis realis, & rationis receptissimum est inter Doctores: quamuis id negent Bonetus quidam, & pauci alij Scotistæ, & refert Mas. hîc sect. 1. qu. 2. Irrationabiliter tamen: nam præterquam quòd ens non est vniuocum respectu quorumcumque inferiorum, vt iam ostendemus; multo minus id potest habere respectu entis realis, & rationis: siquidem hoc est similitudo quædam imperfectissima & vmbra entis realis, à quo in suo esse, & cognosci omnino pendet. Quare solùm est difficultas de ente respectu Dei, & creaturarum; & respectu substantiæ & accidentis.

Scotus in primo distinct. 3. qu. 1 & 3. & lib. 4. Metaph. qu. 1. quem sequuntur Discipuli eius, & Nominales, vt refert Mas. loco citato, docent ens esse vniuocum, tam respectu Dei, & creaturarum, quàm respectu substantiæ, & accidentis. Cuius rationes, quæ supponunt ens habere vnum conceptum simpliciter præcisum à suis inferioribus, quem nos infra excludemus, nihil vrgent in nostra sententia: & ideò alia nunc probanda est dicta opinio. Prius tamen aduertendum duximus id, quod notarunt Ferr. 1. contra gentes cap. 32. & Iabel. 4. Metaphysicæ quæst 1. fortè Scotum in re non discordare à vera sententia: nam quid ipse per vniuocationem intellexerit, explicat dicens: *Ne fiat contentio de nomine vniuocationis, conceptum vniuocum dico, qui ita est vnus, quòd eius vnitas sufficiat ad contradictionem, & potest esse medium syllogisticum.* Quod quidem nos libenter concedimus; sed non bene Scotus vnitatem illam appellat vniuocationem, cum ad hæc sufficiat analogia, vt sæpè diximus, & patet ex Arist. 4. Metaph. cap. 2. Non latet nos, alios aliter interpretari Scotum, de quo videri potest Arauxo 4. Metaph. quæst. 5. art. 2. Sed quidquid sit de hoc:

14. Probatur primò hæc sententia: quia mensura, & mensuratum debent esse eiusdem rationis: sed perfectio diuina est mensura omnium creaturarum: ergo sunt eiusdem rationis, & ex consequenti conueniunt vniuocè. Probatur maior: quia mensura debet esse *homogenea*, seu *cognata* mensurato, vt loquitur Arist. 10. Metaph. text. 4. Propterea enim quadratura circuli non est scita, quia linea recta, & circularis non habent aliquam mensuram vtrique homogeneam.

Secundò: quia nihil cognoscitur, nisi per speciem eiusdem rationis: sed creaturas cognoscit Deus per suam essentiam: ergo essentia Dei, & creaturæ sunt eiusdem rationis.

Tertiò: quia ens potest esse medium demonstrationis: ergo est vniuocum. Probatur consequentia: quia vnitas analogiæ, præcipuè in sententia negante conceptum communem analogatis, non sufficit, vt distribuatur aliqua vna ratio, quæ vniatur cum extremitatibus in præmissis; siquidem non datur talis vna ratio, aut conceptus communis analogatis.

15. Prima conclusio. Ens non est vniuocum respectu Dei, & creaturarum. Et idem est de quocumque alio nomine significante aliquid illis commune, Ita D. Thom. 1. part. qu. 13. art. 5. de potentia quæst. 7.

art. 7. de veritate qu. 8. art. 11. primo contra gentes cap. 32 & alibi sæpè, quem sequuntur concorditer discipuli eius, & communiter DD. Colligiturque ex illo Exod. 3. *Ego sum, qui sum*: & Isaiæ 40. *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo*: quibus verbis, vt Dionysius ait, significatur Deum non quodammodò esse, sed absolute, & sine vllo termino, vniuerso illo, quod est esse, in se comprehenso, & occupato; creaturas verò esse vestigia quædam, & vmbras ipsius Dei, ab illo suum esse mendicantes.

Probatur primò ratione. D. Thom. Quia quando aliquis effectus non adæquat virtutem causæ, nomen illis commune non potest esse vniuocum: sed creaturæ sunt effectus Dei non adæquantes virtutem eius in aliqua ratione: ergo nomen illis commune non potest esse vniuocum. Probatur maior: quia quando effectus non adæquant virtutem causæ agentis, non recipiunt similitudinem eius secundùm eandem rationem, sed deficienter; ita vt, quòd diuisim, & multipliciter est in effectibus, sit in causa simpliciter, & vniformiter: ergo nomen non potest esse commune causæ, & effectibus secundùm eandem rationem; & per consequens neque vniuoce.

16 Dices plures esse effectus non adæquantes virtutem causæ, qui tamen vniuoce conueniunt cum illa in aliquo gradu, vt patet in causis æquiuocis. Verè enim sol conuenit vniuocè cum auro in gradu corporis, & substantiæ: & tamen aurum est effectus solis non adæquans virtutem eius. Ergo ratio adducta D. Thom. non est efficax.

Respondetur illam esse efficacissimam, si formaliter intelligatur. Est autem sensus formalis eius, quòd effectus in illa ratione, in qua est effectus non adæquans virtutem causæ, non potest vniuocè cum illa conuenire, licet alias in alia ratione, secundùm quam non habet rationem effectus, possit vniuocè conuenire. Et hoc contingit in sole, & auro: nam aurum secundùm gradus corporis, & substantiæ, non est effectus cœli, nisi per accidens: & ideò in illis possunt vniuocè conuenire. Si verò imponeretur nomen ad significandam illam rationem, secundùm quam aurum est effectus solis non adæquans virtutem eius; procul dubiò esset analogum, & non vniuocum. Cum ergo creaturæ sint effectus Dei non adæquantes virtutem eius, non solùm secundum gradus particulares, sed neque etiam secundùm vniuersalissimam rationem entis, vt probat S. Doctor. 1. part. qu. 45. art. 5. planè sequitur nullum nomen posse de Deo, & creaturis vniuocè prædicari. Videatur Suarez disp. 28. Metaphysic. sect. 3. nu. 7.

17 Secundò probatur conclusio ab eodem D. Thom. quæst. 13. citata, & qu. 2. de veritate. Quia ratio entis taliter est in Deo, vt includat essentialiter omnem gradum essendi, imò sit ipsum esse simplicissimum absque admixtione alicuius potentiæ, aut distinctione inter essentiam, & esse. In creaturis verò inuenitur alio modo longè diuerso, cum ibi esse recipiatur, & limitetur per essentiam finitam; & consequenter sit compositio ex potentia, & actu. Ergo ens non prædicatur de Deo, & creaturis secundùm eandem rationem; & per consequens neque vniuocè.

Has duas rationes graues, & acutas appellat Suarez loco citato num. 9. Eas tamen impugnat: quia vel nimium (inquit) probant, vel efficaces non sunt. Probant enim, non solùm ens non esse vniuocum, sed etiam non habere conceptum abstractum, & præcisum, quem ipse ponit: & ideò infert non esse efficaces. ¶ Nos autem inde inferimus esse efficacissimas; quia simul destruunt plures opiniones falsas, de quarum numero esse hanc eius sententiam de conceptu communi entis, ostendemus infra quæstione. 5.

18 Tertiò probatur ab eodem D. Thom. 1. contra gentes cap. 32. sic: *Omne, quod de pluribus vniuocè prædicatur, vel est genus, vel species, vel differentia, vel accidens, vel proprium. De Deo autem nihil prædicatur vt genus, vt supra*, scilicet cap. 16. *ostensum est: & similiter, neque vt differentia, neque vt species, quæ ex genere, & differentia constituitur. Neque aliquid ei accidere potest, vt supra*, scilicet cap. 24. *demonstratum est: & sic nihil de Deo prædicatur, neque vt accidens, neque vt proprium: nam proprium, de genere accidentium est. Relinquitur ergo nihil de Deo, & rebus aliis vniuoce prædicari.*

Maiorem huius argumenti negant Scotus in 1. dist. 3. qu. 3. & dist. 8. qu. 2. Suar. disputat. 32. Metaph. sect. 2. nu. 10 & alij Moderni asserentes, quod quamuis ens vere esset vniuocum; non tamen esset genus: quia includitur in vltimis differentiis, quod repugnat rationi generis; neque esset aliud ex quinque prædicabilibus, vt de se patet. ¶ Et ideò sic breuiter probatur: quia omne nomen vniuocum significat rationem simpliciter vnam in inferioribus vt patet ex definitione vniuocorum. Ergo talis ratio actu non includit inferiora; aliàs simul esset simpliciter vna, & simpliciter plures, quod omninò repugnat. Ergo simpliciter abstrahit ab vniuscuiusque ratione, & solum in potentia continet illa. Sed omnis potentia respicit suum proprium actum: ergo ratio sic abstracta respicit sua inferiora: ergo est natura vna relata ad plura inferiora, seu vna in multis: ergo vniuersalis: ergo vel genus, vel species, vel differentia, &c. aliàs, diuisio vniuersalis in quinque prædicabilia non esset adæquata, quod supra disp. 4. n. 47. ostendimus esse falsum. Videatur Ferrar. loco citato, qui optimè expendit rationem adductam D. Thomæ.

19 Ex quo intelliges, quàm friuola sit ratio contrariorum, qui concedentes ens esse conceptum quendam abstractum, & vniuocum, contrahibilemque per varios modos constitutiuos Dei, & creaturarum; substantiæ, & accidentis; negant tamen esse genus: quia deficit illi proprietas generis, scilicet non includi in differentiis. Sicut qui concederet equum esse animal rationale, ineptè negaret esse hominem: quia deficit illi risibilitas. Repugnat enim, quòd alicui conueniat essentia, & quòd non conueniat propria passio: vel contra, quòd de aliquo negetur propria passio, & quòd non negetur essentia. Sed essentia generis est esse naturam essentialiter perfectibilem, habentem rationem potentiæ respectu illorum, per quæ contrahitur. Et hoc oritur tanquam passio, quòd non includatur in differentiis: quia potentia est extra actum, & actus extra potentiam. Ergo cum aduersarij concedant ens importare rationem quandam præcisam, essentialiter contrahibilem per varios modos, habentemque rationem potentiæ respectu eorum: concedere etiam tenentur non includi in illis: vel si hoc inficiantur, oportet etiam, vt negent esse rationem abstractam, & contrahibilem. Videatur Ferrar. loco citato.

20 Secunda conclusio. Ens non est vniuocum respectu substantiæ, & accidentis. Ita docet Arist. vbicumque de hac materia tractat 4. Metaph. cap. 2. lib. 7. cap. 1. & 4. lib. 11. cap. 2. & 1. Ethicor. cap 6. Vbi etiam D. Thom. & cap. 1. de ente, & essentia. Quem sequuntur concorditer Thomistæ, Capreol. Caiet. Ferrar. Deza, Niger, Isabel. Sonc. Soto, & alij plures, quos refert, & sequitur Mas. hic sect. 5. quæst. 2. & communiter Doctores.

Hanc conclusionem probat etiam tertia ratio pro prima conclusione facta. Si enim ens respectu substan

substantiæ, & accidentis esset vniuocum; cum non esset species, differentia, proprium, aut accidens, esset necessariò genus. Quod tamen est falsum: cum ens sit de essentia differentiarum, quod repugnat generi, vt vidimus disp. 6. 41. Ergo ens non est vniuocum respectu substantiæ, & accidentis.

Secundò probatur: quia omne accidens definitur per substantiam, vt docet Aristo. 7. Metaph. cap. 1. & nos explicuimus supra disputat. 5. nu. 21. Ergo ens non potest esse vniuocum vtrique. Probatur consequentia: vniuocata æqualiter participant rationem vniuocam, & per consequens absque dependentia vnius ab alio. Hoc autem non potest inueniri in ente, si accidens definitur per substantiam, vt de se constat: Ergo, &c.

21 Hanc etiam rationem labefactare conatur Suarez vbi supra num. 7. quia destruit conceptum communem entis. Et ita respondet, quòd licet accidens, quatenus est accidens, definiatur per substantiam; non tamen qua ratione est ens. Quia accidens, præcisè quatenus accidens, dicit habitudinem ad substantiam; non vero quatenus est ens; sed potiùs substantia, & accidens in quantum entia habent vnam, & eandem definitionem. Et ita prout sic vnum non definitur per aliud.

Cæterum hæc solutio, & doctrina omnino falsa est: & planè destruit analogiam attributionis, in qua secunda analogata, non solum secundùm suas proprias rationes, sed etiam secundùm rationem analogam, dependent à primo, & definiuntur per illud, vt supra vidimus. Repugnat etiam Aristoteli 7. metaph. cap. 1. vbi docet accidentia ideò dici entia sunt entis entia; hæc quidem quantitates: illa verò qualitates, &c. Et inde infert accidentia in concreto esse magis entia, quàm in abstracto: quia significata in concreto connotant substantiam, à qua accipiunt rationem entis. Vbi Commentator comm. 3. addit, quòd *sedens, & stans non dicuntur entia sine substantia.* Repugnat etiam D. Thom. qui 1. Perihermenias lect. 8. & alibi sæpè expressè affirmat inter accidens, & substantiam esse prioritatem, & dependentiam, non solùm secundùm proprias rationes, sed etiam in ipsa ratione communi entis. Ergo non solùm ratio præcisa accidentis, sed ipsa etiam ratio entis quæ est in accidentibus, participatur dependenter à substantia. Et ex consequenti accidentia, non solùm inquantum accidentia, sed etiam inquantum entia, definiuntur per substantiam.

Tandem dicta solutio repugnat ipsi Suarez, qui ponens in ente respectu substantiæ, & accidentis conceptum communem, asserit ibidem numer. 15. illum non esse vniuocum, sed analogum ex eo, quòd ipse conceptus præcisus entis ex se postulat descendere inæqualiter ad substantiam, & accidens, & cum subordinatione secundum priùs; & posterius; ita quòd ipsa ratio entis descenda ad accidens media substantia. Ergo non præcisè rationem accidentis, sed ipsam etiam rationem entis participat accidens cum subordinatione, & dependentia à substantia; & per consequens, non solum secundùm quod accidens, sed etiam inquantum ens definitur per substantiam. Videantur Caietan. cap. 2. de ente, & essentia quæst. 3. & Ferrar. 1. contra gentes cap. 32. ¶ Plures alias rationes, quibus Thomistæ probant hanc conclusionem, impugnat Suar. loco citato. Quas tamen expendemus infra cum de conceptu entis disputabimus.

22 Ad argumenta respondetur. Ad primum respondet D. Thom. qu. 7. de potentia art. 7. ad 1. part. qu. 13. art. 5. ad 4. rationem illam, & dictum Arist. procedere de mensura, cui mensuratum potest coæquari, vel commensurari. Talis autem non est Deus: cum in infinitum excedat creaturas. Itaque iuxta hanc doctrinam duplex est mensura: alia commensurabilis, seu proportionata; alia incommensurabilis, & excedens. Prima debet esse eiusdem rationis, seu homogenea, non verò secunda. Deus autem non dicitur mensura creaturarum primo, sed secundo modo:

Dices distinctionem hanc videri voluntariam quia de ratione mensuræ est, quòd sit commensurabilis, & proportionata mensurato, vt ipsum nomen indicat. Quomodo enim potest aliquid per aliquam regulam mensurari; nisi illi commensuretur, & coæquetur: Ergo voluntariè ponitur mensura, quæ sit incommensurabilis mensurato.

Respondetur nomen mensuræ primò impositum esse ad significandum id, per quod certificamur de quantitate alicuius rei. Et ideò ratio mensuræ propriè inuenitur in quantitatibus: inter quas quia semper est mutua proportio, ideò quantitas mensurans, & mensurata semper commensurantur, & coæquantur inter se. Et in hoc rigore, & proprietate nihil habet rationem mensuræ extra prædicamentum quantitatis. Inde tamē nomen mēsuræ translatum est ad res omnes, quibus quomodolibet certificamur de aliis, licet in se ipsis improportionatæ sint. Et hoc modo Deus dicitur mensura creaturam: quia cum sit fons, & origo totius perfectionis, & ex maiori, vel minori participatione ipsius certificamur de perfectione, vel imperfectione creaturarum.

23 Ad secundum respondetur distinguendo antecedens. Si enim sensus sit nihil cognosci, nisi per speciem eiusdem ratione in repræsentando, concedendum est: negandum verò, si contendas debere esse eiusdem rationis in essendo. imò vt benè aduertit D. Th. loco citato de potentia ad quintum, quandò species intelligibilis eminentius, & nobilius esse habet; tantò ex ea relinquitur perfectior cognitio, vt eernimus in speciebus inditis Angelorum. Et ideò cognitio Dei, est excellentissima: quia essentia sua, per quam cognoscit, est supereminens species, seu idea rerum creatarum.

Ad tertium concesso antecedenti, neganda est consequentia. Ad cuius probationem respondetur, quòd licet ens non habeat conceptum communem simpliciter vnum, & præcisum ab inferioribus; adhuc potest esse medium demonstrationis: quia ad hoc sufficit identitas proportionalis, quam habent in ente inferiora eius. Ratio est: quia vt aliquid sit medium demonstrationis; sufficit posse integrè coniungi cum extremitatibus, & distribui vnica distributione pro omnibus inferioribus: ad quod satis proportionalis conuenientia eorum. Nam eo ipso quòd aliquid sequitur ad rationem vnius, vt proportionabiliter se habet ad aliud: idem etiam sequitur proportionabiliter ad rationem alteris. Verbi. sic ex immaterialitate animæ rationalis sequitur esse spiritualem, proportionabiliter in Deo ex immaterialitate ipsius sequetur eius spiritualitas, absque eo quod detur aliqua ratio immaterialitatis simpliciter vna in illis. De quo redibit sermo infrà qu. 5. Videatur tamen Caiet. de nominum analogia cap. 10.

Ex dictis infertur ens respectu quorumcumque consideretur non posse esse vniuocum: quia includitur in differentiis illorum, & consequenter neque habere conceptum communem, vt infra constabit.

QVÆSTIO. III.

QVA ANALOGIA ENS SIT ANALOGUM respectu suorum inferiorum.

Svpposito, quòd ens, neque est purè æquiuocum, neque vniuocum, necessariò sequitur à sufficienti enumeratione, illud esse analogum. Et ideò solum restat difficultas, quo genere analogiæ dicatur analogum: an scilicet sola attributione, vel sola proportionalitate, vel vtraque simul.

24. Et in primis de ente respectu entis realis, & rationis certum est esse analogum attributionis. Hoc enim definitur per illud; sicque dependet; vt ab ipso participet totum suum esse: ergo verè illi attribuitur, & per ordinem ad ipsum denominatur ens. Vtrum autem sit etiam analogum proportionalitatis propriæ, dubium potest esse. In quo illi, qui asserunt ens rationis consistere in denominatione extrinseca, consequenter negant ibi esse propriam proportionalitatem, sed tantùm metaphoricam. In sententia verò asserente ens rationis consistere in quodam esse ficto, quod ad modum formæ intrinsecè denominat res, quam suprà disp. 2. nomer. 10. sequuti sumus: consequenter asserendum est, ens respectu entis realis, & rationis verè esse analogum proportionalitatis propriæ. Ratio est manifesta: quia, cum ratio entis sit vniuersalissima, quidquid non habet illam intrinsecè, intrinsecè est nihil. Quod iuxta hanc sententiam affirmari non potest de ente rationis: cui intrinsecum est illud esse fictum, in quo consistit. Ergo æqualem proportionem habet cum ente reali in hoc, quòd sicut ens reale se habet ad suum esse reale; ita ens rationis ad suum esse fictum; & ea consequenti ens respectu illorum erit analogum proportionalitatis propriæ. Quare solùm restat difficultas de aliis duabus diuisionibus.

25. Prima sententia absolutè negat ens esse analogum proportionalitatis propriæ, tam respectu Dei, & creaturarum, quàm respectu substantiæ, & accidentis, solam analogiam attributionis vtrobique constituens. Ita Suar. disp. 28. Metaph. sect. 3. num. 11. & disput. 32. sect. 2. num. ¶ Et probat primò: quia nomen analogum proportionalitatis non significat analogata vnica impositione: sed pluribus: at hoc non habet ens; neque respectu Dei, & creaturum: neque respectu substantiæ, & accidentis, ergo non est analogum proportionalitatis respectu illorum.

Secundò: quia omnis vera analogia proportionalitatis includit aliquid metaphoræ, & impropretatis, sicut ridere dicitur de prato per translationem metaphoricam: sed ens respectu Dei, & creaturarum, aut substantiæ, & accidentis nihil metaphoræ, seu improprietatis, includit: ergo, &c. Probatur maior: quia aliàs vera analogia proportionalitatis posset esse inter vniuocata; siquidem inter illa reperitur vera proportionalitas absque metaphora, vt patet in numeris.

26 Secunda sententia affirmat ens respectu Dei, & creaturarum solùm esse analogum proportionalitatis propriæ: respectu verò substantiæ, & accidentis habere vtramque analogiam. Ita Caiet. cap. 1. de ente, & essentia, q. 3. concl. 2. & videtur expressè sententia D. Thom. q. 2. de veritate, art. 11. ¶ Probaturque ratione, quam ibi insinuat Sanctus Doctor. Quia proportio, & non proportionalitas importat determinatum excessum inter res, inter quas inuenitur. Cuius signum manifestum est, quòd non est æqualis proportio inter vnum, & duo: & inter vnum, & tria; & inter vnum, & quatuor: sed quanto magis numerus elongatur ab vnitate, tantò minus proportionatur illi: & per consequens si in infinitum elongatur, deficeret omnino proportio: quod non contingit in proportionalitate, vt supra num. 10. explicuimus. Cum ergo inter Deum, & creaturas non sit determinatus excessus, sed infinitus, planè videtur sequi, nullam posse esse ibi proportionem, sed tantum proportionalitatem. Ac proinde inter Deum, & creaturas non erit analogia attributionis; sed tantum proportionalitatis propriæ.

27. Prima conclusio. Ens respectu Dei, & creaturarum, non solùm est analogum proportionalitatis, sed etiam attributionis. Hæc est communis inter Thomistas, vt testatur Araux. 4. Metap. q. 3. art. 3. Pro qua videri possunt Zanard. ibidem. q. 1. Nazar. 1. part. q. 13. art. 5. conclus. 9. Mas. hic sect. 1. q. 4. concl. 2. & alij.

Prima pars conclusionis satis ex se patet. Tum quia inter Deum, & creaturas verè est similitudo proportionalis: quæ non minuitur per quamcumque distantiam, vt ex D. Thom. vidimus loco citato. Tum etiam quia ratio entis formaliter, & intrinsecè reperitur in creatura, vt per se constat: sed id non conuenit enti, quatenus est analogum attributionis; vt supra disput. 10. num. 30. ostensum est. ergo quatenus est analogum proportionalitatis.

Secunda etiam pars conclusionis est procul dubio D. Th. 1. p. q. 13. art. 5. & q. 7. de potentia art. 7. vbi negans inter Deum, & creaturas analogiam *multorum ad vnum:* seu *duorum ad aliquod tertium*, expressè concedit analogiam *vnius ad alterum*, seu *vnius ad vnum:* qui modus analogiæ pertinet ad analogiam attributionis, vt vidimus disput. citata num. 11. & docent communiter Doctores. ¶ Probatur breuiter ratione: quia Deus dicitur ens per essentiam, creaturæ autem dicuntur entia per participationem, & ab entitate Dei possunt extrinsecè denominari entia, in quantùm sunt vestigia Dei, & ordinantur in illum: ergo ens est analogum attributionis respectu illorum.

28 Secunda conclusio. Ens etiam est analogum attributionis, & proportionalitatis: respectu substantiæ, & accidentis. Vtraque pars conclusionis est communis inter Thomist. De quo vltra prædictos videri possunt Caiet. vbi suprà conclus. 1. Ferr. 1. contra gentes c. 34. Flandria 4. Metaph. quæst. 2. artic. 4. & alij. Primam docent Aristot. & Diu. Thom. 4. Metaph. lect. 1. lib. 6. lect. 2. lib. 11. lect. 3 & alibi sæpè. Breuiterque probatur: quia accidens in ratione entis dependet essentialiter substantia, & per illam definitur, estque effectus eius non adæquans virtutem agentis: & tandem ad ipsam tanquam ad finem ordinatur: ergo ens respectu substantiæ, & accidentis, est analogum attributionis.

Confirmatur: quia substantia dicitur ens quasi habens esse, accidentia verò denominantur entia: quia sunt eius vel dispositiones, vel mensuræ, vel passiones, &c. Ergo ens significat rationem, quæ est eadem secundùm terminum, diuersa verò secundùm diuersas habitudines ad illum, quæ est definitio analogiæ attributionis.

Secundam etiam partem conclusionis docet cum Aristot. Diu. Thom. 11. Metaph. lect. 4. primo dist. 19. q. 5. art. 2. ad 1. & 3. distinct. 1. q. 1. artic. 2. Breuiterque probatur: quia ratio entis non inuenitur extrinsecè in accidenti secundùm omnem considerationem; aliàs accidens à parte rei esset nihil, neque posset ens esse medium demonstrationis. Ergo secundùm aliquam considerationem accidens habet veram, & intrinsecam entitatem, secundùm quam possit attendi in illo vera, & propria proportionalitas respectu substantiæ. Cumque talem entitatem non importet ens ratione analogiæ attributionis, vt

supra

supra ostensum est : planum fit id habere rationem analogiæ proportionalitatis propriæ.

29 Ad argumenta respondetur. Ad primum primæ sententiæ dicimus antecedens esse verum de analogo proportionalitatis metaphoricæ, non verò de analogo proportionalitatis propriæ. Neque hoc indiget maiori explicatione.

Ad secundum negatur antecedens. Cuius probatio peccat non distinguens inter rationes communes, secundùm quas attenditur vniuocatio, & rationes proprie, secundùm quas attenditur proportionalitas, vt magis explicuimus suprà disp. 10. num. 35. & 37.

Ad locum D. Thomæ, & rationem inde desumptam pro secunda sententia respondetur ex doctrina eiusdem Angel. Doct. suprà num. 22. adducta, quòd sicut ratio mensuræ, ita etiam proportio potest sumi dupliciter. Primò propriè, & in rigore, vt est passio quantitatis : & hoc modo requirit determinatum excessum quia est certa habitudo duarum quantitatum vt definiunt Mathematici. Et à proportione in hoc sensu negat D. Th. posse desumi analogiam attributionis inter Deum, & creaturas, vt patet ex ratione, quam ibi adducit. Secundo modo potest latiùs sumi proportio, vt extenditur ad quascumque res, inter quas inuenitur dependentia in aliquo genere causæ; vel quia vna definitur per aliam; vel quia ab illa recipit esse, vel quia ad eam, vt ad finem ordinatur, aut alio simili modo. Et hoc modo verè est inter Deum & creaturas analogia proportionis *ab vno* vel *ad vnum* : siquidem omnes creaturæ ab vno Deo procedunt, & ad vnum Deum ordinantur. Sicque concedit hanc analogiam D. Tho locis citatis in prima conclusione.

30. Sed obiicis : quia nomen proportionis, quando à quantitatibus transfertur ad res alias, non omninò remouetur à sua significatione, sed alienatur: ergo determinatus excessus, secundùm quem attenditur proportio propriè dicta inter quantitates, debet aliquo modo manere, quando proportio transfertur ad res alias. Et per consequens doctrina tradita non est sufficiens.

Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Ratio est : quia id ratione cuius formaliter & per se primò loquendo, nomen proportionis transfertur à quantitatibus ad alias res, non est determinatus excessus, sed ratio mensuræ. Quæ tamen vna quantitas non est mensura alterius; nisi habeant inter se determinatum excessum ; & similiter vna res finita respectu alterius ; ideò ibi rationem mensuræ semper comitatur determinatus excessus. Si verò contingat aliquam rem habere rationem mensuræ respectu aliarum, quas infinite excedat : tunc non deficiet omninò proportio : etiam si omninò deficiat determinatus excessus : quia non deficit ratio mensuræ supra quam proportio fundatur. Et hoc modo inter Deum, & creaturas, etiam si non sit determinatus excessus, est tamen proportio sufficiens ad analogiam attributionis.

31 ¶ In fine huius quæstionis, analogia aliorum nominum, quæ de Deo, & creaturis dicuntur, comprehendatur, obseruandum est, quatuor esse genera nominum. Alia enim significant perfectionem infinitam, & illimitatam, vt *omnipotens*, *æternus*, *&c.* Et hæc sunt Dei propria, neque creaturis attribuuntur. Alia significant imperfectionem, & defectum, vt *finitum*, *temporale*, & similia : & hæc sunt propria creaturarum, neque Deo possunt attribui. Alia significant quidem perfectionem, sed finitam & limitatam, vt *leo*, *petra*, *&c.* & hæc propriè de creaturis prædicantur : de Deo autem impropriè, & per metaphoram. Alia tandem significant *in suo conceptu perfectionem absolutè, non determinando* quòd sit finite, vel infinita, *vt ens*, *sapiens*, *iustus*; & hæc propriè de Deo, & creaturis prædicantur. Adhuc tamen in eis potest considerari, vel res *significata*, vel modus significandi. *Si* rem significatam attendamus : per prius dicuntur de Deo, quàm de creaturis : econtrà verò, si modus significandi præcipuè attendatur : quia hunc semper comitatur in nominibus aliqua imperfectio. Videatur Diu. Thom. 1. part. quæstio. 13. articul. 6.

32 ¶ Tandem inquires : in quo genere causæ fiat analogia attributionis, quæ est inter Deum, & creaturas ; substantiam, & accidens.

Ad quod breuiter respondetur creaturas dependere à Deo in genere causæ finalis, efficientis, & exemplaris, vt notat benè Caiet. 1. p. quæst. 13. art. 6. & ideò in hoc triplici genere causæ fieri analogiam, quæ est inter Deum, & creaturas. Accidens etiam dependet à substantia in genere causa finalis, efficientis, & materialis, vt probat D. Th. 1. part. quæst. 77. artic. 7. & ideò in ista hoc triplex genus causæ causatur inter illa analogia attributionis: quamuis ad eam frequentiùs attendatur dependentia in genere causæ materialis, vt ex Commentatore notauit Caiet. loco citato : quia nomen ens videtur magis significare istam dependentiam.

QVÆSTIO IV.

VTRVM ENS SIT TRANSCENDENS respectu suorum inferiorum.

33 TRanscendens appellatur id, quod ita est de essentia rerum, vt nihil in eis inueniatur, de quo formaliter non prædicetur, in eiusque ratione non imbibatur : ad distinctionem vniuoci, quod licet sit de essentia suorum inferiorum ; in eis tamen est aliquid, nempè differentia, de qua formaliter non prædicatur, vt patet in animali, quod quamuis sit de essentia hominis; non tamen est de essentia rationalis, vt diximus supra disput. 7. num. 41. At verò prædicatum transcendens, ita est de essentia inferiorum, vt etiam imbibatur essentialiter in vltimis eorum differentiis, seu modis constitutiuis. Quo modo sex transcendentia communiter numerantur à Doctoribus præcipuè à Diu. Thom. qo. 1. de veritate artic. 1. opusc. 42. c. 2. & alibi sæpè, scilicet *ens*, *res*, *vnum*, *aliquid*, *verum*, *& bonum*. Ex quibus *ens* habet rationem essentiæ quia est id, quod primò apprehenditur de quacumque re : alia verò rationem passionis, quæ supponunt, & consequuntur ens. Quia ergo aliqui negant transcendentiam entis, & passionum eius : ideò breuiter examinanda est. Quidquid autem de ente dictum fuerit, proportionabiliter applicari potest suis passionibus. Propterea enim in titulo solùm inquirimus de ente, an sit transcendens.

34 Partem negatiuam defendit Scotus in primo distinct. 3. q. 3. contendens eos formaliter non includi in vltimis differentiis rerum, neque in modis constitutiuis prædicamentorum ; ac proinde solùm prædicari de illis identicè, eo modo, quo genus prædicatur de differentiis.

Probatur primò hæc sententia : quia si vltimæ differentiæ hominis, & equi ; aut modi constitutiui quantitatis, & qualitatis includerent in se rationem entis ; necessariò conuenirent in ente : ergo vt inter se differrent, indigerent differentiis : nam quæ conueniunt, differentiis differunt ex Aristot. 5. Metaph. cap. 9. Quod si illæ differentiæ includent etiam ens, conuenient similiter in ente, & indigebunt differentiis aliis, per quas differant : ergo vel dandus est processus

in

in infinitum, vel dicendum differentias non conueni-re in ente, & per consequens non includere illud.

Secundò: quia sicut compositum reale constatur ex actu, & potentia reali; ita compositum, quod format intellectus ex diuersis gradibus, componitur ex gradu potentiali, seu determinabili, & ex gradu actuali, seu determinante. Ergo sicut resolutio compositi realis non sistit, vsque dum perueniatur ad simpliciter simplicia, scilicet ad potentiam, quæ nihil includat actus & ad actum, qui nihil includat potentiæ: ita in resolutione compositi rationis deueniendum est ad gradus simpliciter simplices scilicet omninò potentialem, & omninò actualem, quorum vnus nihil includat alterius. Tales autem sunt conceptus entis, & vltimæ differentiæ: ergo neque ens includit differentias, neque differentiæ includunt ens. Alias rationes pro hac sententia adducit Soncin. 4. Metaph. q. 19.

35. Pro solutione difficultatis, & intelligentia eorum, quæ posteà dicenda sunt, explicare oportet, quid significet *ens*: propriè enim definiri non potest cum sit res vniuersalissima, supra quam nihil est assignabile, per quod definiatur. Illud tamen vtcumque explicat D. Th. opusc. 42. cap. 1. dicens, *Ens est, cuius actus est esse*. Vel, vt ait quodlibet. 2. quæst. 2. articul. 3. *Ens est id, cui competit esse*. Quæ quasi descriptio licet extendi posset ad omnia; propriè tamen loquendo solùm conuenit enti reali creato. Non enim ens rationis dicitur ens, quasi habeat esse, seu existentiam; sed quia de illo format intellectus propositiones, vt eisdem locis notat ex Aristot. D. Thom. Neque similiter Deus dicitur ens; quasi habeat esse, si in rigore loquamur: hac enim phrasi denotatur distinctio inter eum, quæ habet esse, & ipsum esse habitum. Quod tamen nullo modo reperitur in Deo: in quo nulla est compositio ex actu, & potentia, neque esse eius est receptum in aliqua essentia. Et ideò, vt ex Dionysio & Damasceno notat Diu. Thom. opusc. citato, & explicat latè Picus Mirandulanus de ente, & vno, cap. 3. & 4. veriùs dicitur Deum esse super omne ens, quàm esse ens: quia scilicet non habet esse, sed essentialiter est ipsum esse simplicissimum, purissimum, & per se subsistens. Propter quod etiam, vt ex eodem Dionysio probat Angel. Doctor. dist. 8. quæst. 1. artic. 3. & 1. p. quæst. 13. art. 11. *qui est*, seu *esse* est proprissimum inter omnia diuina nomina, iuxta illud Exodi 3. *Ego sum, qui sum*, &c. *qui est, misit me ad vos*. Vbi Septuaginta transtulerunt, ἐγώ εἰμι ὁ ὤν *ego imi ho on*, id est, ego sum ipsum ens, seu ipsum esse. Quod idem significat nomen illud ineffabile tetragrammaton יהוה *Iehoua*, quod Iudæi pronuntiare non audebant, eo quòd ab ipsis haberetur sacratissimum, vtpotè nomen Dei primarium, & essentiale, radixque aliorum omnium nominum. Deducitur enim à radice היה *haio*. Quæ idem valet, ac *est*. De quo videri potest inter alios Cornelius Cornelij, Exod 6. vers. 6 30.

Sicut ergo, si daretur Albedo in se subsistens, & separata, non diceretur habere albedinem; sed esset ipsa albedo per essentiam, & in genere albedinis infinita; à qua consequenter esse album deriuaretur ad omnia alba: ita Deus, qui est ipsum esse subsistens, non dicitur propriè habere esse; sed est ipsum esse per essentiam, & in genere entis infinitum, à quo consequenter deriuatur esse ad omnes creaturas: quæ propterea dicuntur entia per participationem, veréque recipiunt esse ab ipso ente per essentiam. Vnde in eis ipsum esse non est actus purus, & impermixtus, sed verè limitatus, & receptus in essentia, quæ est eius potentia: & ideò realiter distinguuntur, vt aliquando ostendemus.

36. Iuxta quam doctrinam, vniuersalissima compositio, quæ in creaturis inuenitur, fit ex vniuersalissimo actu, qui est *existentia*, seu *esse*, & ex vniuersalissima potentia, quæ est *essentia*, seu *ens*. Distinguuntur autem à Diu. Thom. opusculo citato *ens*, & *essentia*, sicut *quod*, & *quo*, quemadmodum *viuens*, & *vita*, sicut enim vita est id, quo viuens viuit: ita essentia est id, quo ens est. Ex quo iam plana remanet descriptio suprà ex Diu. Thom. adducta. Ens enim propriè significat id, quod est, seu id, cuius actus est esse, seu id, cui competit esse, non verò ipsum esse. Et hoc modo est prædicatum essentiale omnium rerum: quia potentia, seu aptitudo ad esse est intrinseca, & essentialis cuilibet creaturæ. Si verò nomen entis sumatur, non pro potentia ad esse, sed pro ipso esse, seu existere: sic de solo Deo prædicatur essentialiter, vt optimè explicat D. Thomas quodlibeto 2. qu. 2. artic. 3. Vbi iuxta hunc sensum docet ex mente Commentatoris, hanc propositionem, *Sortes est*, esse accidentalem: quia cum esse in creaturis, sit ab alio participatum, & receptum; necessariò debet esse extra essentiam, quæ eo sensu quod est æternæ, est etiam independens, & à nullo recepta.

37. Ex quibus, iam duæ formantur, entis acceptiones. Primò enim sumitur, vt significat potentiam illam, cuius actus est esse. Sicque solet appellari ens *nominaliter*: quia in tali significatione quasi non exercetur ipsum esse, sed solùm connotatur.

Secundò sumitus ens, vt includit ipsum esse, & valet ibidem; quod *existens*. Sicque solet appellari ens *participialiter*: quia tunc exercetur ipsum esse, & non solùm connotatur iuxta distinctionem nominis, & participij, quam explicuimus lib. 2. institut. cap. 1. Videatur Ferr. contra Gentes. c. 25. qui breuiter explicat, quid sit ens nominaliter, & participialiter, dicens *ens* esse nomen concretum, quod potest duas formas significare, scilicet, *essentiam*, & *existentiam*, Quando ergo ens pro formali significat essentiam, dicitur ens nominaliter; quando verò pro formali significat existentiam, dicitur ens participialiter.

38. Dicendum est ergo primò. Ens nominaliter sumptum verè esse transcendens respectu suorum inferiorum. Ita D. Thomas 1. parte qu. 13. artic. 5. & 1. contra Gentes c. 25. Ferrar. ibidem, Sonci. 4. Metaph. qu 19. & communiter Doctores, quorum plures refert, & sequitur Suar. disp. 2. Metaph. sectione 5.

Probatur primò conclusio ex Arist. 3. Metaph. text. 10. vbi ens non esse genus probat hac ratione. Nullum genus prædicatur de differentiis: ens prædicatur de differentiis: ergo ens non est genus. Quærit ergo optimè à Scoto Soncinas: an maiorem intelligat Arist. de prædicatione formali, an de identica. Si secundum: ergo maior est falsa: nam genus in sensu identico prædicatur de differentiis, cum non distinguatur ab illis. Vt ergo maior sit vera, debet intelligi de prædicatione formali. Ergo in eodem sensu procedit minor, ne varietur suppositio: & per consequens ex sententia Arist. ens prædicatur formaliter de differentiis, & transcendit illas.

Secundò, quia ens, & nihil opponuntur contradictoriè, sicut aliquid, & nihil, & consequenter inter illa nullum datur medium: ergo quidquid non est essentialiter ens, est omnino nihil. Sed differentiæ non sunt omnino nihil, vt per se constat: ergo includunt essentialiter ens.

¶ Confirmatur: quia omne obiectum intellectus est essentialiter ens: sed differentiæ sunt obiectum intellectus, cum possit illas cognoscere: ergo sunt essentialiter ens. Quæ rationes procedunt de ente nominaliter sumpto: sic enim est de essentia differentiarum, vt patet.

39 Dicen

39 Dicendum est secundò ens participialiter sumptum non includi essentialiter in vltimis differentiis suorum inferiorum, & consequenter non esse transcendens prædicatur tamen de illis accidentaliter, & denominatiuè. Hæc etiam conclusio satis ex dictis constat, breuiter tamen probatur: quia ens participialiter sumptum significat pro formali ipsum esse, seu existentiã, sed hæc non includitur essentialiter in vltimis differentiis: ergo neque ens participialiter sumptum.

Probatur minor: quia esse, seu existentia non est de essentia alicuius creaturæ, siquidem conuenit ei per causam efficientem, & est quid receptum in ipsa essentia: ergo non includitur essentialiter in vltimis differentiis creaturarum. Prædicatur tamen accidentaliter de illis: quia sicut hæc est prædicatio denominatiua *homo est*, seu, *homo est existens*, ita etiam hæc, *rationale est* seu, *rationale est existens*. Videatur D. Tho. quod lib. 2. citato.

40 Ad argumenta Scoti, videant quid respondere possint Auctores asserentes ens vere habere vnum conceptum communem, & præcisum: contra hos enim proculdubio conuincunt ens non esse transcendens. Quem conceptum quia concessit Scotus, satis consequenter asseruit ens esse vniuocum, & non transcendere rerum differentias. Cæterùm in nostra sententia, nullam vim habent eius argumenta. Vnde ad primum respondetur differentias, propriè loquendo, non conuenire in ente; quasi eis sit aliquid vnum, in quo conformentur: quod necessarium est ad propriam conuenientiam de qua loquitur Arist. loco ibi citato. *Conuenire* enim propriè est plura simul in vnum venire; ac proinde vbi non est aliquid vnum non possunt duo conuenire. Quia ergo ens non dicit aliquem vnum gradum, in illo differentiæ, propriè loquendo, non conueniunt; sed sunt primò diuersæ, & se totis differunt: & ex consequenti non indigent aliis differentiis, per quas distinguantur. Dicitur autem differentias, vel prædicamenta conuenire in ente, non propriè, & simpliciter; sed secundùm quid, & proportionabiliter, vt sæpè explicuimus, & constabit ampliùs quæst. sequenti.

Ad secundum respon. proportionem illam, & paritatem, quam continet primum enthimema, si rectè intelligatur, verissimam esse; sed minorem subsumptam in rigore esse falsam. Non enim ens est gradus verè vnus, in quem compositum Metaphysicum possit resolui, tanquam in aliquam vnam potentiam, sicut compositum Physicum resoluitur in potentiam verè vnam. Sed in vnoquoque prædicamento, compositum. Metaphysicum resoluitur, tanquam in primam potentiam, id genus supremum illius prædicamenti. Ideo enim prædicamenta dicuntur prima genera: quia ibi, propriè loquendo, sistit resolutio: cum sint conceptus omnino simplices; & consequenter irresolubiles in alios simpliciores. Dicimus tamen frequenter suprema genera quasi componi ex gradu entis, & modo constitutiuo vniuscuiusque, & in eos posse resolui: non quia verè habeant in se plores gradus aut conceptus obiectiuos, ex quibus componantur; sed vel quia res simplices apprehendere non possumus absque aliqua compositione: vel quia ens quodam modo, & secundùm quid, saltem ex modo significandi, distinguitur, & abstrahit à generibus supremis, vt de analogis explicuimus sup. disp. 10. n. 42.

41 ¶ Ex dictis facilè soluitur quæstio, quam nouiter mouent aliqui Moderni: an scilicet analogia entis causetur per dependentiam, vel per transcendentiam; quam ex Thomistis nullus, quem viderimus, tractat: quia semel statuta generali doctrina suprà tradita de analogia, superuacanea est. Dicimus ergo analogiam attributionis, quam habet ens respectu suorum inferiorum causari per dependentiam, & non per transcendentiam.

In illa enim, 2 analogata suscipiunt denominationem à primo, & per ordinem ad illud constituuntur quod formaliter loquendo non prouenit à transcendentia entis, sed ex eo quod primò, & per se significat vnum, alia verò non nisi per respectum, & habitudinem ad istud: in quo consistit dependentia.

De analogia verò proportionalitatis propriæ, quam habet ens è contra dicendum, est, formaliter loquendo, non causari dependentiam: propter rationem sup. disp. 10. n. 28. & 41. ad ductam. Causatur tamen per transcendentiam. Et ratio est, quia prædicamenta, aut alia inferiora entis, quæ immediate significantur per illud, vt est analogum proportionalitatis propriæ, prout sic, sunt primò diuersa, & se totis differunt: propter quod talis proportionalitas attenditur inter illa secundùm se tota, & non præcisè ratione differentiarum. Sed transcendentia est causa, quòd inferiora entis sint primò diuersa, & quòd inter illa secundùm se tota attendatur proportionalitas, vt de se constat. Ergo ipsa est causa talis analogiæ proportionalitatis. Posset quidem, dato quod ens non esset transcendens, sed vniuocum, attendi inter inferiora eius ratione differentiarũ propria proportionalitas, sicut inter numeros, aut alias res vniuocas attẽdi posse diximus loco citato nu. 26. Sed illa distincta esset ab ea, quam de facto habent inferiora eius, & quam ipsum nomen importat. Et ideo hæc necessariò supponit transcendentiam, & fundatur in illa, vt explicatum est.

QVÆSTIO V.

Vtrùm ens dicat vnum conceptum communem, & præcisum à suis inferioribus.

42 PRo tituli intelligentia recolenda sunt, quæ diximus disput. 3. n. 4 vbi distinximus duplicem conceptum, alium formalem qui est ipse actus intellectus, & alium obiectiuum, qui est gradus ille, seu perfectio, quæ cognoscitur per cõceptũ formalẽ. De vtroque ergo procedit difficultas: & ita duo inquirimus.

¶ Primum est: an enti correspondeat in intellectu vnus conceptus formalis distinctus à conceptibus formalibus inferiorum. Et loquimur de conceptu formali vltimato, quo scilicet cognoscimus res significatas per voces: nam de non vltimo (quo scilicet percipimus ipsas voces, certum est esse vnum: cùm nomen sit vnum.)

¶ Secundum est: an ex parte obiecti ens significet aliquem gradum, seu perfectionem distinctam à gradibus, seu perfectionibus, quas significant inferiora eius; ita vt sicut hoc nomen, *animal*, non significat immediatè hominem, & equum, sed gradum sentiendi: ita nomen *entis*, non significet immediatè substantiam, & accidens, vel Deum, & creaturas, sed gradum illum, seu perfectionem ipsis communem. Loquimur autem de ente, secundum quod est analogum proportionalitatis. Nam formaliter vt est analogum attributionis, satis constat ex dictis supra disputatione 10. num. 30. & 42. non posse habere vnum conceptum præcisum; cùm prout sic non distinguatur à primo analogato, neque reperiatur intrinsecè in omnibus.

43 Igitur circa primam partem quæstionis Aureol. in primo distinct. 2. q. 1. & alij absolutè negant, enti correspondere vnum conceptum formalem. Et contra verò Soncin. 4. Metaph. q. 2. & alij illum absolutè concedunt. Sed opus est distinct. qua vtamur. suorum

Caiet. Ferr. & alij Thomistæ infra citandi.

Pro cuius intelligentia sciendum est, quòd conceptu mentalis potest esse duplex, alius perfectus, seu explicitus, aut distinctus; & alius imperfectus, seu implicitus, aut confusus.

Conceptum perfectum, seu explicitum in præsenti appellamus actum illum intellectus, qui repræsentat plura secundùm aliquam vnam rationem, seu gradum; ita vt immediatè, & distinctè repræsentet talem gradum, seu perfectionem, quæ in illis inuenitur. Et conceptus iste, non solùm entitatiuè, sed etiam formaliter in ratione imaginis, est simpliciter vnus; cum res repræsentata sit simpliciter vna. Conceptum verò imperfectum, seu confusum appellamus eum, qui immediatè repræsentat plura secundùm aliquam similitudinem proportionalem: quæ proinde non attenditur in aliqua vna ratione illis communi, sed secundùm suas proprias rationes, non absolutè consideratas, sed vt proportionaliter se habentes. Et hic conceptus licet entitatiuè sit verè vnus, vtpotè vnus numero actus intellectus, tamen formaliter in ratione imaginis, seu in repræsentando non potest dici absolutè, & simpliciter vnus, sed tantùm secundùm quid; cum res repræsentata non sit simpliciter vna, sed tantùm proportionaliter, seu secundùm quid.

44 Prima conclusio. Enti non correspondet in intellectu vnus conceptus formalis perfectus, & distinctus, sed imperfectus, & confusus: qui licet entitatiuè, & realiter sit verè vnus; in repræsentando tamen, seu in ratione imaginis, tantùm est vnus secundùm quid. Sic docet Caiet. de nominum analogia cap. 4. & 5. Qui licet aliqualiter videatur ab hoc dissentire q. 2. de Ente & Essentia; ipse tamen la explicat pro hac concl. in tract. de conceptu entis, qui habetur post tractatum de nominum analogia. Quem sequuntur communiter Thomistæ Ferrar. 1. contra Gent. c. 34. Zanard. 4. Metaph. q. 2. Arauxo ibid. q. 3. artic 4. Naz. 1. parte quæst. 15. artic. 5. ad argumenta contra quintam conclusionem, & alij antiqui, quos referunt, & sequuntur Mas. hic sect. 2. qu. 6. & Galleg. controu. 20.

Fundamentum est: quia ens significat immediatè sua inferiora, vt sunt proportionabiliter similia, non verò aliquem vnum gradum, seu rationem ab eis præcisam: ergo in intellectu non correspondet enti aliquis conceptus formalis, perfectus, & distinctus, simpliciterque vnus in præsentando; sed imperfectus & confusus, tantumque proportionabiliter vnus. Consequentia patet: quia ex vnitate rei repræsentatæ pensatur vnitas imaginis. Antecedens verò probabitur à nobis concl. 2.

Quid de conceptu obiectiuo dicendum sit.

§. I.

45 VEniamus ergo ad secundam partem quæst. da qua est potissima difficultas. In qua Scotus 1. dist. 3. & dist. 8. q. 2. docet ens immediatè significare vnum conceptum obiectiuum communem inferioribus, simpliciter ab illis distinctum, & præcisum, & consequenter actu non includentem inferiora.

Sequuntur hanc sententiam Antonius Andr. Bonetus, Lychetus, & alij Scoti discipuli, quos refert Mas. vbi sup. Ex Thomistis verò Iabel. 4. Metap. q. 1. & Soto hic q. 1. concl. 2. & lib. 1. Phys. q. 2. concl. 5. Ex aliis verò Suar. disp. 2. Metaph. sect. 2. n. 8. Hurtad. ibid. sect. 3. & Cabero hic tra. 4. disp. 3. dubio 6.

Probatur primò auctoritate D. Th. 1. p. q. 5. art. 2. ad 2. asserentis: *Substantia, quantitas, & qualitas contrahunt ens, applicando ens ad aliquam quidditatem, seu naturam.* Contractio autem intelligi non potest absque conceptu abstracto & præciso: ergo, &c. Et quæst. 1. de Veritate artic. 1. docet ens esse id, quod primò intellectus concipit, & in quod resoluit omnes conceptiones: explicatque modum, quo contrahitur ad prædicamenta: quæ omnia saluari non possunt absque conceptu obiectiuo, qui sit verè vnus, & præcisus: ergo concedendus est iuxta mentem D. Thomæ.

Secundò probatur ratione Scoti. Quia conceptus obiectiuus, de quo intellectus est certus, distinctus est à conceptu, de quo est dubius. Sed potest intellectus esse certus de aliqua re, quòd sit ens & dubitare, an sit substantia, vel accidens, vt patet in quantitate, de qua nemo dubitat esse ens; cum tamen plures dubitauerint, an sit substantia. Ergo conceptus obiectiuus entis distinctus est à conceptibus substantiæ & accidentis.

Tertiò: quia ens, vt est analogum proportionalitatis, vel significat immediatè substantiam, vel accidens, vel vtrumque simul, vel aliquid illis commune. Non primum: quia hæc esset falsa, *accidens est ens*. Neque secundum: quia hæc esset falsa, *substantia est ens*. Neque tertium: quia, vel significat vtrumque copulatiuè vel disiunctiuè: non copulatiuè: quia iam hæc propositio, *substantia est ens*, erit falsa; siquidem faceret hunc sensum: *substantia, est substantia & accidens*: neque etiam disiunctiuè, vt opinatus est Soncinas: quia hoc est contra ipsam experientiam. Ergo ens significat aliquam vnam rationem, seu gradum communem substantiæ, & accidenti, actu non includentem illa, sed ab eis distinctum, & separatum.

Quartò: quia ens est prior natura quàm substantia & accidens; siquidem ab illo ad vnumquodque ex his non valet consequentia: ergo in illo priori habet conceptum aliquem obiectiuum distinctum à conceptibus substantiæ, & accidentis.

Probatur consequentia: quia in illo priori, audito nomine entis, mens non distrahitur ad substantiam, vel accidens: ergo verè concipit aliquam vnam rationem vtrique communem.

Confirmatur: quia primum in vnoquoque genere debet esse maximè vnum: ergo in genere intelligibilium, quod primò cognoscitur ab intellectu, erit maximè vnum. Sed ens est, quod primò cognoscit intellectus, vt docent Arist. & D. Th. 1. Physic. lect. 1. Ergo ens est maximè vnum.

Vltimò probatur à priori (inquit Suarez) quia omnia entia realia habent similitudinem, & conuenientiam in ente: ergo omnia possunt concipi & repræsentari secundùm illam præcisam rationem, in qua conueniunt: ergo verè habent aliquem conceptum obiectiuum abstractum.

46 Secunda conclusio. Ens non significat immediatè aliquem gradum, seu rationem communem inferioribus ab eis distinctam, & abstractam: sed immediatè significat ipsa inferiora vt proportionabiliter se habentia inter se: atque ita, simpliciter loquendo, ens non habet vnum conceptum obiectiuum suis inferioribus communem. Ita docet Diu. Thomas de Ente respectu substantiæ, & accidentis 8. Metaph. lect. 3. & lib. 10. lectione 3. de Ente verò respectu Dei, & creaturarum planè indicat 1. par. q. 13. artic. 5. secundo dist. 16. quæst. 1. artic. 1. ad 3. de Potentia quæst. 7. artic. 7. & quæstione 2. de Veritate artic. 11. dum docet nullum nomen prædicari de Deo, & creaturis secundùm eandem rationem. Intellige autem per *rationem* conceptum obiectiuum, vt ipse Sanctus explicat, & notat Ferrar. 1. contra Gentes c. 34. Diuum

Thomam

Thomam sequuntur communiter discipuli eius, Caiet. Ferrar. Zanardus, Arauxo, Nazarius, & Masius, concl. 1. adducti. Soncin. 4. Metaphysic. quæst. 2. Fland. in ibidem artic. 5. & alij, quos refert, & sequitur Galleg. controuersia citata. Quam sententiam appellat verissimam Vasquez 1. parte, disput. 114. cap. 2. qui etiam videri potest disp. 22. antecedenti cap. 5. & Rub. in tractatu de Analogia, qui plures alios adducit.

47. Probat primò hanc sententiam Caiet. quæstione 2. de Ente & Essentia ex Arist. 8. Metaph. text. 16. vbi docet, quòd ens statim se ipso est substantia, quantitas, & cæteta prædicamenta, non expectans aliud faciens ipsum naturas prædicamentales: ergo ens non significat conceptum aliquem communem prædicamentis.

Patet consequentia: quia si talem conceptum significaret, cùm hic actu non includeret prædicamenta, vt supponimus; iam expectaret aliquid, per quod ad ipsa contraheretur.

Confirmatur, ex eodem Aristot. 10. Metaph. text. 8. docente ens non significare aliquem gradum supra prædicamenta, sed immediatè ipsa prædicamenta, his verbis: *In prædicatione, vnus homo, non addit aliquid aliud quam, homo, sicut neque ipsum esse præter quid est, aut quale, aut quantum.* Quem locum exponens Commentator, inquit: *Ens, & vnum significat id, quod significat in prædicamento substantiæ, aut quantitatis, aut qualitatis, prima significatione, sine medio, & non mediante aliquo communi.* Quo etiam sensu intellexit Aristot. Diu. Thom. ibidem lect. 3. dum ait: *Cùm dicitur vnus homo, non aliquam naturam aliam ab homine prædicat, sicut neque ipsum, quod est ens, prædicat aliam naturam à decem prædicamentis, &c.* Et tandem idem docet Porph. cap. de Specie asserens: *Cùm autem sint decem prima, communicatio nomine tantùm, haud vero, & ratione ad id nomen accommodata est.*

48. Secundò probatur ratione; quia nullus gradus verè communis & præcisus, potest esse transcendens: ergo nullum transcendens potest esse gradus, aut conceptus communis. Sed ens est transcendens: ergo non potest esse gradus, aut conceptus communis. Minor, & vltima consequentia constat. Prima etiam est manifesta per regulas conuersionis, iuxta quas vniuersalis negatiua conuertitur simpliciter. Antecedens verò probatur: quia repugnat, quòd aliquid comparetur ad aliud, vt pars ad compartem, & quod transcendat illud, seu includatur in eo; aliàs inter ipsa esset impossibilis compositio, ad quam fieri necessaria est coniunctio extremorum, ita etiam quòd extrema ipsa se inuicem excludant, & vnum non sit aliud. Ergo nullus gradus potentialis & determinabilis potest transcendere, aut includi in illis, per quæ contrahitur, & determinatur; siquidem inter se comparantur, vt partes. Cùm ergo omnis gradus verè communis & præcisus, sit potentialis, & determinabilis per alios, liquet profectò nullum talem gradum posse transcendere illos; & ex consequenti omnino inter se pugnare, quod ens sit transcendens, & quod simul habeat conceptum communem, & præcisum.

Confirmatur, quia ideo genus dicit vnum conceptum præcisum, & communem: quia non est de essentia differentiarum: sed ens est de essentia differentiarum, seu modorum, per quos ad prædicamenta determinatur: ergo ens non dicit vnum conceptum præcisum, & communem.

Probatur maior: quia quod est de essentia alicuius, non potest verè præscindi, seu abstrahi ab illo, ergo ideo genus præscinditur, seu abstrahitur à differentiis: quia non est de essentia illarum.

49 Dices: genus præscinditur, & abstrahitur ab speciebus, & tamen est de essentia illarum.

§ Respondetur, propriè loquendo, genus non præscindi ab speciebus, sed à differentiis. Præcisio enim scissionem importat, sicut abstractio separationem. Separatio autem, seu scissio fit necessariò inter partes, vt de se patet. Quando autem dicimus aliquam partem abstrahi à toto, vt lapidem ab aceruo, aut genus ab specie, locutio est per synecdochen, ideoque verificatur: quia in toto remanet alia pars, à qua propriè abstrahitur, & separatur, quia in ea non includitur. Quod quidem inuenitur in genere respectu specierum; sed non in ente respectu inferiorum: & ita in sensu explicato potest rectè dici, genus abstrahi ab speciebus, non verò ens ab inferioribus.

50. Tertiò probatur conclusio ab inconuenientibus: quia si ens haberet conceptum communem, esset vniuocum: consequens est falsum: ergo, & illud ex quo sequitur. Sequelam admisit Scotus: quia penetrauit vim illationis: facilè quesuadetur ex definitione vniuocorum. Nam conceptus ille haberet nomen commune, vt patet; & ratio significata esset omnino eadem. Quod sic probatur: quia illa ratio est omnino eadem, vt requiritur ad vniuocationem, quæ in se non includit actu principia distinguentia, etiamsi illa includat in potentia: sed ille conceptus præcisus esset huiusmodi; ergo, &c.

Maior constat in animali, quòd quamuis contineat in potentia rationale, & irrationale; dicit tamen rationem omnino eandem, & vniuocam: quia actu non includit illa. Minorem autem concedunt aduersarij: estque satis clara: quia ille conceptus apud ipsos est actu vnus: ergo actu non includit ea, per quæ multiplicatur.

Respondebit ad quod Suar. & alij Moderni communiter respondent, quod conceptus analogus, qualis est conceptus præcisus entis, etiamsi actu non includat principia distinguentia; tamen ex se postulat descendere ad inferiora cum quadam inæqualitate, & subordinatione, non solùm ex parte ipsorum inferiorum, sed etiam ex intimis visceribus ipsius conceptus analogi: quod tamen non habet conceptus vniuocus. Animal enim ex se non petit hanc inæqualitatem, sed tota prouenit à differentiis, per quas contrahitur.

Sed contra: quia vel loqueris de inæqualitate actuali, & formali, asserens conceptum analogum abstractum in se habere aliquam actualem inæqualitatem, quam in se non habet conceptus vniuocus, & hoc non, quia iam conceptus ille actu includeret aliqua principia distinguentia, à quibus causaretur ista inæqualitas actualis, & per consequens actu non esset vnus. Vel loqueris de inæqualitate radicali & potentiali, asserens conceptum analogum præcisum ex se esse radicem inæqualitatis, quam habent inferiora, eamque continere in potentia. Hoc autem non tollit vniuocationem quia conceptus genericus est etiam radix inæqualitatis, quæ inuenitur inter species, & continet illam in potentia; siquidem in potentia, & in radice continet earum differentias: quod autem est radix principiorum causantium inæqualitatem, etiam est radix ipsius inæqualitatis, vt per se patet. Ergo semel admisso conceptu præciso entis, negari non potest illum esse vniuocum.

51. Vlterius etiam sequeretur ens posse poni in definitionibus, contra Aristot. 8. Metaph. text. 16. asserentem. *Quare non inest in definitionibus, neque ens, neque vnum, &c.* Probatur sequela: quia in qualibet definitione, loco generis, potest poni definitio ipsius generis ex Arist. 2. Topic. c. 2. sed si ens diceret vnum conceptum præcisum, iam genera suprema haberent veras definitiones: ergo in qualibet definitione, loco generum supremorum possent poni

eorum

eorum definitiones, in quibus necessariò continerut ens: ac proinde iam in definitionibus poneretur ens.

Quòd autem hoc sit absurdum, probatur ratione, qua Arist. 3. Metaph. text. 10. probat genus non esse de essentia differentiarum. Quia scilicet duplici ratione genus intraret definitionem, semel quidem ratione sui, & iterum ratione differentiæ, & ita committeretur nugatio: nam bis genus repeteretur in definitione, vt magis explicuimus supra disp. 7. nu. 42. Sed hæc eadem nugatio contingeret, si poneretur ens in definitionibus; siquidem est de essentia differentiarum, vt patet: ergo, &c.

§ Hoc inconueniens esse parui momenti indicauit Suar. disp. 32. Metaph. sect. 2. nu. 8. quod tamen omnino absurdum reputauit Arist. & meritò: nam ita certum est vnam partem definitionis non posse includi in alia; sicut est certum partes cuiuscumque compositionis realis se inuicem excludere.

52 Tandem si ens diceret conceptum communem & præcisum, sequeretur aliquid esse prius, & simplicius Deo; in eoque dari compositionem ex actu & potentia; & prædicamenta non esse conceptus simplices, nec primò diuersa: quæ tamen falsa sunt: ergo & illud ex quo sequuntur.

Probatur sequela: quia quilibet conceptus abstractus habet rationem partis respectu inferioris; cum ex illo, & ex gradu proprio intelligatur componi: sed omnis pars prior, & simplicior est composito: ergo, &c. Quòd si conceptus ille habet rationem partis, iam Deus, & prædicamenta erunt composita ex diuersis gradibus, in quorum vno conuenient, in alio differrent; & per consequens non different se totis, neque erunt primò diuersa. Videatur pro hac ratione D. Thomas 1. p. quæstione tertia, artic. 5. & 1. contra Gentes cap. 42. ratione 7.

Ex quibus omnibus probata manet secunda pars conclusionis. Si enim ens non significat immediatè aliquem gradum, seu conceptum obiectiuum præcisum à suis inferioribus: ergo immediatè significat ipsa secundùm suas proprias rationes.

Argumentis pro contraria sententia factis respondetur.

§. II.

53 AD primum locum D. Tho. respondetur, quod eo sensu, quo supra disputatione 10. num. 42. diximus analogum abstrahere ab analogatis, dicitur etiam contrahi ad illa: non scilicet simpliciter tanquam gradus præcisus ab eis, sed per maiorem expressionem eiusdem conceptus, quod est contrahi secundùm quid. Et hoc modo concedit D. Thomas eos contrahi ad prædicamenta: quia eandem rem, seu gradum, quem ens confusè & imperfectè significat, significat substantia, aut accidens perfectè & distinctè. Propter quod D. Thom. addidit illam limitationem, *applicando ens ad aliquam quidditatem*. Hanc autem esse mentem Angelici Doctoris patet ex primo contra Gentes c. 25. Vbi loquens de propria contradictione, negat ens contrahi posse per aliquam differentiam.

Ad alium locum D. Thom. respondetur ens esse primò notum, & omnia resolui in illud, non tanquam in vnum, conceptum simpliciter, sed vnum analogicè. Quod ibi explicat D. Thom. dum docet, quod inferiora dicuntur addere enti: non quia addant aliquam naturam, aut conceptum distinctum, per quem propriè contrahatur; sed per maiorem expressionem eiusdem conceptus: *In quantum scilicet inferiora entis* (inquit) *exprimunt ipsius modum, qui nomine entis non exprimitur.*

54 Ad secundùm distinguenda est maior. Si enim sensus sit conceptum, de quo intellectus est certus, debere esse distinctum simpliciter à conceptu, de quo est dubius: neganda est: concedenda verò, si sensus sit debere esse distinctum secundùm quid, seu penes maiorem, & minorem expressionem. De eodem enim conceptu, vt est alteri similis, & vt imperfectè, & confusè significatur, potest intellectus esse certus alicui conuenire; cum tamen dubitet an illi conueniat idem conceptus absolutè sumptus, vel vt perfectè, & distinctè significatur.

Ad tertium respondetur ens non significare aliquem gradum communem substantiæ, & accidenti, neque solam substantiam neque solùm accidens, sed vtrumque simul secundùm suas proprias rationes. Hoc autem dupliciter potest intelligi. *Primò*, quòd ens significet substantiam, & accidens secundùm suas proprias rationes absolutè sumptas, vt exprimuntur nominibus substantiæ, & accidentis, vel disiunctiuè, vt voluit Soncinas, vel copulatiuè, vt intendit argumentum: & vtrumque est falsum, neque amplius probat ratio ibi facta. *Secundò*, quòd eas significet substantiam, & accidens secundùm suas proprias rationes, vt proportionabiliter inter se similes. Et hoc, propriè loquendo, neque est significare copulatiuè, neque disiunctiuè: quia copulatio, vel disiunctio exercetur inter res absolutè sumptas; sed sufficienter explicatur dicendo, ens significare substantiam, & accidens secundùm suas rationes, proportionabiliter simpliciter similes, quod est significare vtrumque simpliciter, seu nudè, non verò cum copulatione, vel disiunctione. Et ita quando ens prædicatur de substantia, & accidenti, non prædicat eandem omninò rationem. Sed quando dicimus; *substantia est ens*, ibi de substantia absolutè sumpta prædicatur ratio eiusdem substantiæ, vt proportionabiliter similis accidentibus: & quando dicimus: *accidens est ens*, ibi de accidenti absolutè sumpto prædicatur ratio accidentis, vt proportionabiliter similis substantiæ. Et hic est proprius modus prædicandi analogi proportionalitatis propriæ, in quo distinguitur ab vniuoco, & æquiuoco, vt etiam notauimus suprà disputat. 10. numero 35.

55 Ad quartum respondetur, quòd sicut conuenientia proportionalis, quam substantia, & accidens habent in ente, sufficit, vt sit secundùm quid superius: ita etiam vt sit prius natura illis, & vt audito nomine entis, mens propriè loquendo non distrahatur. Ad distractionem enim necessarium erat, vt nomen significaret plura vt plura, seu rationes omninò diuersas, sicut æquiuocum: quod non habet ens, vt patet.

Ad confirmationem respondetur antecedens esse verum de eo, quod est primum in vnoquoque genere via perfectionis. Secus verò, si sit primum secundùm imperfectionem, seu ordine generationis, vt patet de materia prima: quæ quia in genere substantiæ est prima via imperfectionis, ideò habet minimam vnitatem, scilicet negatiuam, vt suo loco dicemus. Et hoc modo ens in genere intelligibilium est primò cognitum, vt docent Aristot. & D. Thom. loco citato in argumento. Quia, vt ibidem explicabimus, cum intellectus noster in cognoscendo procedat de potentia ad actum, priùs peruenit ad cognitionem confusam. Et ita priùs occurrunt illi vniuersaliora, quæ sunt potentialiora, & confusiora. Et in hæc primò occurrit id, quod vniuersalissimum est, nempè ens. Quod

conse

consequenter inter alia potiùs habet minimam vnitatem.

Ad quintum, quod est ratio à priori P. Suarez, respondetur distinguendo antecedens. Si enim sensus sit omnia entia realia in ratione entis habere similitudinem, & conuenientiam secundùm quid, seu proportionalem, concedendum est: negandum verò, si intelligatur de conuenientia simpliciter, & propria. Quo etiam modo distinguendum est consequens. Et ita solùm sequitur omnia entia realia habere conceptum obiectiuum abstractum secundùm quid, non verò simpliciter.

¶ Ex quo non solùm ruit ratio illa à priori: sed facilè contra suum Auctorem retorquetur. Omnia entia realia in ratione entis solùm habent conuenientiam secundùm quid, & proportionalem; quæ consequenter secum affert, & intimè includit eorum diuersitatem: ergo solùm possunt concipi, & repræsentari secundùm rationem secundùm quid præcisam, in qua proportionabiliter conueniant. Ergo solùm habent conceptum obiectiuum secundùm quid, seu proportionabiliter vnum, & ex consequenti simpliciter plures.

56 ¶ Ex dictis infertur primò suprema genera propriissimè esse conceptus simplices, sicut de differentiis diximus disput. 7. numero 41. cum enim ens non significet aliquem vnum gradum, in quo prædicamenta conueniant; non potest in eis fundari ab intellectu compositio rationis, quæ sit vera compositio ex duobus gradibus, sicut fundatur in generibus intermediis. Vnde quamuis apprehendamus prædicamenta, quasi componi ex ente, & peculiari modo vniuscuiusque, id prouenit: non quia ex parte ipsorum sit sufficiens fundamentum ad formandos diuersos gradus: sed quia nos res simplices semper apprehendimus cum aliqua compositione. Ex quo rursus sequitur prædicamenta in toto rigore esse primò diuersa, & se totis differre. Non enim conueniunt in aliquo conceptu, & in aliquo differunt, quæ non componuntur ex diuersis conceptibus, vt de se patet.

57. ¶ Secundò infertur ens, in rigore loquendo non ideò esse transcendens respectu supremorum generum: quia includatur in differentiis constitutiuis eorum; siquidem non habent tales differentias, vt explicatum est. Vnde transcendentia essentialiter consistit in quadam identitate conceptus, seu in eo, quòd transcendens non significet immediatè aliquem gradum distinctum ab iis, respectu quorum dicitur trascendens: sed immediatè sit ipsa secundùm omnem rationem, quam habent. Propter quod transcendentia melius explicatur per negationem, sicut illam explicuimus num. 33. dicendo transcendens esse, id quod ita rebus conuenit, vt nihil in eis inueniatur, de quo formaliter non prædicetur. Quia autem ex hac identitate conceptus prouenit in rebus habentibus differentias, quo transcendens prædicetur essentialiter de illis: ideò solent aliqui definire, transcendens esse id, quod imbibitur in vltimis differentiis: sed hoc non semper inuenitur, vt explicatum est. Ex quo vlterius sequitur, non solùm ens, vt abstrahit a completo, & incompleto, sed etiam ens completum esse transcendens respectu supremorum generum. Nihil enim in eis, de quo formaliter non prædicetur ens completum; siquidem non habent partes, ex quibus componantur.

58. ¶ Tertiò tandem infertur, quod etiam accidens est transcendens respectu nouem prædicamentorum; siquidem in eis nihil inuenitur, de quo formaliter non prædicetur; & per consequens non significat immediatè aliquem gradum, seu conceptum obiectiuum illis communem; sed ipsa nouem genera secundum suas proprias rationes, vt proportionabiliter se habentes. Ac proinde erit analogum proportionalitatis, propriæ quidem, si omnia nouem prædicamenta sint intrinsecè entia, & accidentia, vt multi docent: si verò eorum aliqua consistant in sola denominatione extrinseca, vt alij volunt (de quo infrà disput. 16.) tunc analogia respectu omnium erit proportionalitatis metaphoricæ: neque in hoc est amplius immorandum. Ex his tamen collige eandem omninò esse diuisionem entis in substantiam, & accidens, ac in decem prædicamenta. Quod docuit expressè Diu. Thomas opusc. 42. cap. 3. dicens: *Ens vno modo dicitur substantia, alio modo accidens: & hæc est diuisio entis per decem prædicamenta.* Ratio autem est clara: quia cum accidens non significet aliquam gradum medium inter ens, & quantitatem, qualitatem, aut alia prædicamenta accidentium, sed immediatè ipsa nouem genera, vt dictum est: æque immediatè, & in eadem membra diuiditur ens in vtraque diuisione.

QVÆSTIO VLTIMA.

QVOMODO ALIQVA ALIA dubia antepradicamentalia expedientia sint.

DVBITATVR PRIMO.

Quæ entia, & quomodo in prædicamentis collocentur.

59. CONstans Dialecticorum sententia est, in prædicamentis quædam collocari per se, & in recta linea; alia verò per accidens, & reductiuè, & ea, quæ in recta linea collocantur, in primis debere esse entia realia: nam ens, quod diuiditur in decem prædicamenta, est ens reale: similiter debere esse entia per se, completa, incomplexa, vniuoca, & essentialia: & consequenter à recta linea prædicamentorum excludi entia per accidens, incompleta, complexa, æquiuoca, analoga, & prædicata accidentalia. Cuius ratio sumitur ex ipsa definitione prædicamenti. Cum enim prædicamentum sit series, seu ordinatio prædicabilium: ad hoc, vt aliqua per se collocentur in prædicamento, requiritur, & quòd propriè, & simpliciter sint prædicabilia, & quòd habeant inter se propriam seriem, seu ordinationem; siquidem verba in definitione stant simpliciter. Sed vt sint simpliciter prædicabilia, debent esse entia per se, completa, incomplexa, & vniuoca: &, vt habeant propriam seriem, seu coordinationem, debent esse prædicata essentialia; siquidem solùm inter ea potest esse essentialis subordinatio superioris, & inferioris. Ergo omnia præassignata requiruntur.

Hac etiam ratione, differentiæ essentiales excluduntur à recta linea prædicamenti. Quia cum non prædicentur omninò in quid, sed in quale quid; inter ipsas, & alia prædicata essentialia non est propriè series, aut subordinatio essentialis superioris, & inferioris: siquidem respectu gradus generici non est propriè inferior; cum non includat illud: & respectu gradus specifici non est superior, sed æqualis; cum sit constitutiua eius. Quia verò differentiæ solùm ex modo significandi significantur per modum alteri adiacentis; cùm tamen res significata sit ipsa tota essentia, quam significat genus, vt disput. 5. numero 63. explicatum est: ideò inter alia omnia, quæ reductiuè collocantur in prædicamenti, differen-

eiæ habent specialem dignitatem, & proprium locum, scilicet ad latus illius speciei, quam constituunt, vt etiam vidimus suprà disp. 6. n. 45.

60 Quomodo autem res collocentur in prædicamentis: an scilicet in concreto, vel in abstracto significatæ, satis constat ex dictis disputat. 5. citata, vbi explicuimus radicem, quare in prædicamento substantiæ propriè, & per se collocentur concreta; abstracta verò nonnisi per reductionem: & contra in prædicamentis accidentium.

Adhuc tamen propter Caietanum inuestigandum est: an saltem dici possit, concreta accidentium per se collocari in prædicamentis; secundum quod ad Metaphysicum spectant.

Pro quo sciendum est Caietanum cap. 7. de ente, & essentia circa finem, distinguere duas considerationes prædicamentorum: vnam, secundùm quòd de eis tractat Metaphysicus, qui tantum attendit res significatas, & aliam, secundùm quòd pertinent ad Logicum, qui etiam attendit modum significandi. Cum ergo concreta accidentium, quantum ad rem significatam, sint entia per se; ex modo verò significandi sint entia per accidens: ideò inquit in prædicamentis, secundùm quòd considerantur à Metaphysico, collocari per se, tam concreta, quam abstracta accidentium, in eisdem verò, vt considerantur à Logico, collocari sola abstracta.

61 Hanc Caietani sententiam approbant, & defendunt Sanchez libr. 5. Logicæ quæstio. 2. Mas. hîc sectio. 2. Quæstio. 4. & Araujo libro 5. Metaph. quæst. 1. artic. 3. Alij tamen eam contemnunt, appellantque singularem, & improbabilem. Sed immeritò: nam in rei veritate solùm vult Caiet. quod res significata per concretum accidentale per se ponatur in prædicamento, licet non secundum quod tali nomine significatur: in quo nihil nouum in se asserit. Verum est tamen hanc eius doctrinam parùm necessariam esse, neque satis propriè loqui. Nam tota distinctio inter concretum, & abstractum sumitur ex modo significandi, vt supponit ipse Caietan. & nos explicuimus supra disputatione 4. numero 18 Ergo, si Metaphysicus non attendit in prædicamentis modum significandi, sed tantum res significatas: proprius diceretur, in eis formaliter vt à Metaphysico considerantur, neque poni concreta, neque abstracta; siquidem hæc essentialiter includunt modum significandi; & per consequens eo sublato, neque manet concretum, neque abstractum, sed hæ formalitates parum prosunt, & minus firmitatis habent. Quamuis enim Metaphysicus non consideret nomina vt partem sui obiecti, sicut considerat Logicus; tamen non adducit res ipsas ad scholas, neque eas per se ipsas collocat in prædicamentis, sed loco illarum substituit nomina: quibus cum sit intrinsecus modus significandi, non rectè faciet, si in prædicamentis accidentium loco rerum substituat nomina concreta. Quare standum est communi doctrinæ, quam loco citato absolutè tradidimus, quamque absque tali distinctione tradunt Aristoteles tertio Topicorum, capite primo, Diu. Thomas. cap. 7. de ente, & essentia, & opusculo 42. cap. 19. Soto capite de quantitate quæstione prima ad secundum, & communiter Dialectici.

DVBITATVR II.

Quod sint prædicamenta.

62 MInor est his temporibus de numero prædicamentorum dissensio, quam fuit apud antiquos Philosophos. Plato enim teste Aristotel. 3. Metaphys. cap. 3. vnum constituit rerum omnium prædicamentum, scilicet ens. Quam sententiam secuti sunt Scotus & plures alij. ¶ Xenocrates, & Andronicus, vt refert Simplicius, duo constituunt prædicamenta, scilicet substantiam, & accidens. ¶ Laurentius Valla, vt testantur Conimbricens. hîc quæst. 2. art. 3. enumerat tria, nempè substantiam, quantitatem, & actionem. ¶ Stoici, vt Auctor est Plotinus lib. 1. Enneade 6. quatuor assignant. ¶ Plato etiam in Sophista; vt refert Mas. hîc sectio. 2. q. 1. quinque constituit.

Vt harum opinionum defectum emendarent alij, quorum meminit Niphus 6. Metaphys. disputatione 7. vndecim constituerunt prædicamenta, addentes communi numero vnum prædicamentum entium rationis. ¶ Et tandem Pythagorici, vt colligitur ex Aristotel. 1. Metaphys. capite 5. vsque ad viginti prædicamentorum numerum protulerunt. Quæ antiquorum sententiæ ex dictis in hac, & præcedenti disput. & ex dicendis de vnoquoque prædicamento facile reiiciuntur: & ideò illis relictis.

63 Vera, & communis sententia decem constituit prædicamenta. Quam primus docuit Architas Tarentinus quem sequutus Aristotel. tantum huic numero apud subsequentes Philosophos conciliauit auctoritatem, vt quamuis non adeò firma ratione stabiliatur: iam tamen paradoxum esset illi repugnare. Vnde Auicenna 7. Metaphysicæ, vt refert, Scotus 4. distinct. 13. quæstio. 1. art. 1. *Cogentur* (inquit) *obseruare illam diuisionem famosam prædicamentorum, quæ dicitur esse decem generalissima, propter Philosophorum antiquam auctoritatem, cui non debet facile contradici.* Sed antequam vtcumque ostendamus huius diuisionis sufficientiam.

Notandum est denarium istum prædicamentorum numerum probabiliter tantum sustineri. Neque enim perspectas habere possumus rerum omnium essentias, vt omnino conuincatur eas omnes ad decem classes esse necessariò reducendas. Quare non sic huic numero inhærendum est, vt velimus ita propriè, & exactè saluare rigorem prædicamentorum, sicut saluatur in substantia verbi gratia, quantitate, aut qualitate. Nam de situ quidem vix intelligitur, quid addat supra vbi, quod ab ipso, & relatione sit primò diuersum. Similiter de habitu non facilè explicatur quomodo constituat nouum prædicamentum. Et idem fortè est de quibusdam alijs. Hanc autem fuisse mentem grauiorum Philosophorum post Aristot. satis apparet ex eo quòd ferè omnes antiqui sex vltima prædicamenta in denominatione extrinseca constituere videntur; ita vt eadem forma respectu subiecti, in quo est, sit in vno prædicamento; quatenus verò comparatur ad aliud, quòd intrinsecè denominat, ponatur in alio: per quod distingunt sex ista prædicamenta ab alijs quatuor, vt suo loco videbimus. Iuxta quam tamen sententiam via explicari potest, quomodo hæc sunt ab illis primò diuersa, si prædicamentorum conditiones, & rigorem in omnibus ad vnguem obseruare velimus. Restat ergo hanc prædicamentorum enumerationem solùm esse propositionem quandam Dialecticam, probabilem, præcipuè innitentem auctoritati Philosophorum, qui eam tradiderunt, & probarunt.

64 Hinc fit sufficientiam huius diuisionis non posse omnino conuinci: ac proinde non esse quærendam rationem, cui repugnari non possit, sed quæ verosimiliter ostendat numerum istum satis congruenter esse constitutum. Quod sic nos deducere possumus cum Diu. Thom. 5. Metaphysic. lect. 9. & 3. Physicorum lect. 5. Quia prædicamentum est

fertes

series prædicabilium; ergo tot erunt prædicamenta, quod fuerint coordinationes, seu series prædicabium. Sed hæc sunt tantùm decem: ergo decem tantùm sunt prædicamenta. Minorem probat Diu. Thomas, ex diuerso modo prædicandi rerum, qui consequenter arguit diuersum modum essendi: vtrumque hoc dicutsu. Quia prædicatum tripliciter potest se habere ad primam substantiam. *Vno modo* quando prædicatmo est id, quod est ipsum subiectum, non solùm quantum ad modum significandi, sed etiam quantum ad rem significatam, vt cum dicimus: Petrus est homo, animal, &c. Ex huiusmodi prædicata constituunt prædicamentum *substantia*. *Secundo modo*, cum prædicatum sumitur, secundùm quod inest subiecto. Et tunc, vel prædicatum inest subiecto absolutè, vt consequens materiam, & sic est *quantitas*: vel vt consequens formam, & sic est *qualitas*: vel in est, non absolutè, sed in ordine ad aliud, & sic est *relatio*. *Tertio modo* cum prædicamentum sumitur ab eo, quod est extra subiectum: & hoc dupliciter. Nam vel id, à quo sumitur prædicatum, non omninò est extra subiectum; sed secundùm aliquid est in illo: & tunc, si sit secundùm principium, est *actio*; si verò secundum terminum, *passio*. Vel id, à quo sumitur prædicatum, est omnino extra: & tunc si non sit mensura subiecti, prædicatur per modum *habitus*: si verò sit mensura: cum mensura extrinseca sit, vel tempus, vel locus; ex tempore sumitur *quando*, & ex loco *vbi*, non considerato ordine partium in loco; eo autem considerato, erit *situs*. Ergo decem sunt prædicamenta. Videatur D. Thomas vbi supra. Quomodo autem inter se distinguantur, explicabimus capite de relatione, agentes de distinctione eius à fundamento.

DVBITATVR III.

An inhærentia aptitudinalis sit de essentia accidentium.

65. DVbium istud commune est nouem generibus accidentium: & ideò suus etiam locus debetur ei in his antepraedicamentis. Pro tituli autem intelligentia nota, illud dici *inhærere*, quod est in aliquo tanquam in subiecto, à quo sustentatur: quod etiam solet appellari *inesse*, seu *inexistere*. Et hoc inhærere, seu inesse in abstracto, & quasi in actu signato, dicitur *inhærentia*. Quæ proindè est propria accidentium: siquidem accidentis esse io esse. Si ergo accidens consideretur, vt actus est in subiecto, talis iohærentia dicitur *actualis*: si verò solùm consideretur in accidenti aptitudo, seu propensio ad inhærendum; dicitur *inhærentia aptitudinalis*. Et ita meritò dubitatur, vtra harum sit de esseotia accidentium.

Scotus in quarto distinct. 2. quæst. 1. existimat vtramque inhærentiam esse veram relationem, ac proinde neutram esse de essentia nouem prædicamentorum: quia ex eis plura sunt entia absoluta. Additque eos, qui hoc verunt in dubium, ignorare quid nominis ipsius inhærentiæ.

Econtra verò Gentiles Philosophi fortè existimarunt de essentia accidentis esse inhærentiam, oon solùm aptitudinalem, sed etiam actualem. Nam, vt benè notat Iabel. 7. Metaphysic. quæst. 1. ex sensatis non potest conuinci, accidens posse esse sine actuali inhærentia. Hancque fuisse mentem Aristotelis, & Commentratoris defendit oostet Ioannes Bacon, vt ibidem refert Iabel. quod etiam latè Prosequitur Niphus 7. Metaphysic. disputatione 1. Mediam tamen sententiam, quòd scilicet inhærentia aptitudinalis sit de essentia accidentium; non verò actualis, recipit communiter schola D. Thom. iuxta quam.

66. Dicendum est solam inhærentiam aptitudinalem esse de essentia accidentium. Sic docet Angelicus Doctor. 4. distinct. 12. quæst. 1. artic. 1. quæstiuncula 1. ad secundùm, vbi reddeos rationem, quare accidentia possint à Deo conseruari sine actuali inhærentia ad subiectum, ait: *Esse in subiecto non est definitio accidentis: sed econtrariores, cui debetur esse in alio: & hoc numquam separatur ab aliquo accidente, neque separari potest: quia illi rei, quæ est accidens, secundum rationem suæ quidditatis semper debetur esse in alio &c.* Diuum Thomam sequuntur Caietan. de ente, & essentia cap. quæstione 15. Capreolus in primo distinctione 42. quæstione 1. articulo 3. Iabel. vbi supra Ferrar. 4. cootra gentes cap. 75. & Masius sect. 1. de accidentibus quæstione 1. qui addit esse omnium Thomistarum. Quibus etiam alij Doctores consentiunt.

Fundamentum potissimum sumitur ex mysterio Eucharistiæ, vbi quantitas, & alia accidentia conseruantur sine subiecto: ergo actu inhærere noo est de essentia illorum. Antecedens patet ex Concilio Tridentino sessione 13. can. 2. Consequentia verò probatur: quia implicat rem conseruari sine propria essentia.

Dices, hoc argumento solùm coouinci intentum de quantitate; non verò de aliis accideotibus: siquidem hæc in Eucharistia non omnino conseruantur absque subiecto. ¶ Sed contra est: quia quamuis ratio adducta oon inducat vtrobique eandem certitudinem; tamen, supposito mysterio, negari oon potest, valdè efficax desumi argumentum à quantitate ad alia accidentia Eucharistiæ. Tum quia quantum ad hoc eadem est ratio de omnibus accidentibus completis; siquidem quòd quantitas, aut qualitas exigant subiectum, à quo sustententur, oon oritur ex peculiari ratione huius, aut illius, sed ex communi ratione accidentis. Tum etiam quia alia accidentia Eucharistiæ verè conseruantur absque integro, & connaturali subiecto, ad quod dicunt essentialem habitudinem; & per consequens non habent actualem inhæreotiam ad illud. Tum demum quia inhærentia actualis ad subiectum supernaturaliter, seu per miraculum sustentans, nan potest esse de essentia alicuius accidentis; siquidem nihil est cuilibet rei magis oaturale, quàm sua essentia: ergo si de essentia albedinis verbi gratia esset aliqua inhærentia actualis: hæc non deberet esse respectu solius quantitatis, sed respectu totius subiecti, a quo connaturaliter petit sustentari. Cum ergo talis inhærentia actualis oon sit in Eucharistia: planum fit ipsam noo posse esse de essentia albedinis, & aliorum accidentium, quæ ibi manent.

68 Secundò probatur nostra sententia: quia inhærentia actualis, vel non est aliqua entitas distincta ab ipsa existentia accidentium, vt docent plures Thomistæ, & defendit Masius, vbi supra quæstione secunda, vel ad summum est aliqua vnio, seu nexus medius, quo accidens copulatur subiecto: sed neutrum potest esse de essentia accidentis: ergo, &c. Maior videtur certa: nam inhærentia actualis, vt ipsum nomen indicat, est id, ratione cuius accidens actu existit in subiecto, seu ipsum actuale esse in subiecto: ergo vel est ipsa actualis existentia accidentis, vel aliquid, medio quo actu coniungatur illi. Minor verò probatur: quia existentia est extra essentiam cuiuscumque creaturæ, & cum illa facit compositionem vt aliquando ostendemus. Similiter

nexus ille medius, estq quod detur, distinguitur ab ipso accidenti:ergo non potest esse ipsa, essentia eius. Per quod patet, quid dicendum sit ad Scotum. Si enim nomine *inhærentia* intelligatur relatio aliqua prædicamentalis, quam accidens habeat respectu subiecti, fatemur nullo modo esse de essentia accidentis. Nos tamen nomine inhærentiæ non intelligimus talem relationem, sed fundamentum eius:quod explicamus per relationem transcendentalem eiusdem accidentis ad subiectum. In quo sensu sumitur nomen istud à Dialecticis Vnde cum Scoto solùm remanet quæstin de nomine. In qua adhuc non potest ipse efficacitet probare, inhærentiam esse nomen relationis.

PRÆDICAMENTA
ARISTOTELIS.

EXPLICATIS iis quæ ad Prædicamentorum notitiam erant necessariò præmittenda, & propterea antepradicamenta meritò nuncupatur:iam in hac secunda parte libri per quinque sequentia capita disserit Aristoteles de vnoquoque prædicamento in speciali. Quem nos imitantes eodem ordine de illis agemus.

CAPVT QVINTVM,
De substantia.

SVMMA TEXTVS.

TRES partes continet hoc Saput. In Prima, sub intellecta diuisione substantiæ in primam, & secundam, vtramque definit Arist. dicens: *Substantia, quæ propria, primò, & maximè dicitur, est, quæ neque de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto aliquo est. Secunda verò substantia sunt species, & genera, in quibus in sunt prima.*

In secunda parte comparat primas substantias cum secundis, & res inter se, dicens primas substantias esse magis substantias, quam secundas: quia pluribus subiiciuntur, Substant enim accidentibus, quibus substant secundæ substantiæ & insuper subiiciuntur ipsis secundis substantiis. Ex quo infert, sublatis primis substantiis, impossibile esse aliquid alinrum remanere, Differunt autem accidentia, & secundæ substantiæ, quod hæ prædicantur de primis, non solum nomine, sed etiam ratione, aut definitione: illorum verò aliqua neque nomine, neque ratione: cætera verò nomine tantùm, & non ratione, aut definitinne de primis prædicantur. Comparat deinde secundas substantias inter se, dicens ex eis speciem esse magis substantiam, quàm genus: quia propinquior est primæ substantiæ; & ideò inter ipsas species vnam non esse magis substantiam, quam aliam, sicut etiam inter primas substantias vna non est magis substantia, quàm alia: quia æquè omnibus aliis subiiciunt ur.

In tertia parte enumera sex proprietates substantiæ. *Prima*, est, quod tam prima quàm secunda substantia non est in subiectn. *Secunda*, quòd secundæ substantiæ, & differentiæ vniuocè prædicantur de prima substantia *Tertia*, quòd prima substantia significat hoc aliquid; secundæ verò videntur significare quale quid. *Quarta*, quod substantiæ nihil est contrarium. *Quinta*, quòd non suscipit magis & minus. Et *vltima*, quæ maximè videtur propria, substantia est quòd eadem manens sit contrariorum susceptiua.

NOTATIONES ET DVBIA
circa hoc caput.

CIRCA primam partem Iabel. existimat in prioribus verbis Arist. duas contineri definitiones primæ substantiæ, vnam in illis aduerbiis: *Quæ propriè, primò, & maximè dicitur*, & aliam in verbis sequentibus: *Quæ neque de subiecto dicitur, neque in subiecto est.* Sed quidem aduerbia illa non habent formam definitionis; sed ea posuit Arist à parte definiti, tanquam encomia quædam, primæ substantiæ dignitatem declarantia: & ita tantum sequentia verba relata pertinent ad definitionem. De qua, & de definitione secundæ substantiæ, ac diuisione in vtramque agemus in disp. Nunc tamen.

Dubitatur primò: quo sensu substantia singularis dicitur propriè, primò, & maximè substantia.

¶ Ratio dubitandi sumitur ex Arist. 8. Metap. cap. primò, vbi expressè vniuersalia appellat magis substantias, quàm singularia: Qui etiam in post prædicamentis docet vniuersalia esse priora singularibus.

3 Diuersimodè respondent aliqui ex antiquis: quorum sententias refert Masius hîc sectione secunda, quæstinne prima. Illis tamen relictis, respondetur cum Caietano, & aliis, quod quia substantia dicta est à substando accidentibus, vel à subsistendo: ideò illa dicitur prnpriè, primò, & maximè substantia; quæ prnpriè & primò sustentat accidentia, & quæ propriè, & primn subsistit. Quod constat conuenire primis substantiis: nam ideò homo substat, seu sustentat accidentia, quia Petrus illa sustentat: &

& ideo subsistit, quia Petrus subsistit. Hoc autem intendit. Aristoteles in præsenti, probant primam substantiam esse magis substantiam, quam secundam: quia pluribus substat. Quod non solùm deprecatione, sed etiam, & maximè de reali sustentione accidentium intelligendum est. Ideò enim homo est albus, quia Petrus est albus.

Dices: propriæ passiones conueniunt primis substantiis ratione secundarum: ideo enim Petrus est risibilis, quia homo est risibilis, vt diximus supra disput. 9. numero 11. ergo vniuersaliter non est verum secundas substantias substare accidentibus ratione primarum.

Respondetur doctrinam illam procedere de connexione prædicati cum subiecto; non verò de reali eorum existentia. Quamuis enim risibile prius respiciat hominem quam Petrum: quia dimanat ab homine, ratione cuius conuenit Petro; tamen quantum ad realem existentiam, ideo risibile realiter existit in homine; quia realiter existit in Petro, vel Paulo. Radix autem vtriusque est: quia connexio prædicati cum subiecto est necessaria, & absoluitur à tempore: atque ita per prius conuenit speciei. At eorum existentia est temporalis, & contingens, conueniens eis per actionem causæ efficientis: ac proinde per prius conuenit singularibus quæ propriæ dicuntur fieri, vt supra disp. 3. n. 8. vidimus.

4 Ad rationem dubitandi respondetur. Ad primum locum Aristot. dicimus primò cum Alexandro, & D. Thom. ibi loqui Aristotelem ex mente Platonis, cuius tangit sententiam cefferentem substantias vniuersales, seu ideas esse magis substantias: quæ tamen opinio supra à nobis explosa est. ¶ Vel secundò respondetur ibi secundas substantias appellari magis substantias; quia secundùm se sunt incorruptibiles, & immutabiles: quod non habent substãtiæ singulares.

Ad secundum locum respondetur ibi Aristot. distinguere duplicem prioritatem: aliam consequentiæ, & hoc modo vniuersalia sunt priora singularibus: quia ab vniuersalibus ad singularia non valet consequentia: & aliam causalitatis; & hoc modo singularia sunt priora vniuersalibus: quia vniuersalia recipiunt à singularibus existentiam, & causalitatem. Dicimus ergo cum Caietano quod Aristot. substantias singulares appellat primas secundo modo, qui pertinet ad perfectionem, non verò primo, qui potius arguit imperfectionem.

Dubitabis secundò: circa secundam partem capitis: quomodo intelligatur discrimen ibi assignatum inter accidentia: & secundas substantias. ¶ Ratio dubitandi est: quia sicut de primis substantiis prædicantur secundæ, & earum definitiones: ita etiam prædicantur accidentia in concreto significata, & eorum definitiones: ergo sicut illæ predicantur nomine, & definitione; ita etiam & ista.

5. Respondetur tamen cum B. Albert. Caietan. Soto, & aliis. quos refert & sequitur Mas. in scholiis huius capitis, discrimen illud formaliter esse intelligendum, & consistere in hoc, quod de primis substantiis prædicantur secundæ, & earum definitiones, formaliter quatenus definitiones. Quando enim dicitur: *Petrus est animal rationale*, ibi prædicatur de Petro definitio hominis formaliter quatenus est definitio: quia prædicatur in quid: & ideò talis prædicatio reducitur ad secundum prædicabile. Quod non habent accidentia respectu primæ substantiæ: nam horum aliqua, nec nomine, nec ratione prædicantur, scilicet accidentia in abstracto: alia verò, scilicet concreta, nomine quidem, sed non definitione prædicantur: quia quamuis verè dicatur: *Petrus est albus*, & *Petrus est perspicuum disgregatiuum visus*: ibi tamen prædicatur definitio albi, formaliter, quatenus est definitio, sed vt accidens commune: & ideò prædicatio est quinti prædicabilis. Per quod patet ad rationem dubitandi.

Sed instabis, quando accidens prædicatur de primis substantiis prædicatione quinti prædicabilis, prædicatur de illis vniuocè: ergo prædicatur nomine, & ratione; si quidem vniuoca sunt, quorum nomen est commune, ratio verò substantiæ est omnino eadem: Sed prædicari ratione est prædicari definitione: ergo, &c.

Respondetur tamen, per *rationem* in definitione vniuocorum, significari quemcumque conceptum obiectiuum simpliciter vnum, siue prædicetur essentialiter, siue accidentaliter, vt suo loco explicuimus In præsenti verò prædicari ratione, seu definitione sumitur ab Arist. formaliter pro prædicatione essentiali, vt explicatum est. Ex ita nihil sequitur contra nos.

6 Circa tertiam partem capitis *prima proprietas* satis constat ex dictis cap. 2. anteprædicamentorum. Pro *secunda* verò solùm est aduertendum, ibi prædicari vniuocè, idem esse, quod prædicari nomine, & ratione quidditatiua, seu essentialiter: sic enim ex proprietas substantiæ. *Tertia* autem difficilis est sensus: & ideò eam diuersimodè explicant Auctores, vt refert Mas. hic Vera tamen interpretatio est, quam ex Diu. Thom. tradidimus supra disput. 5. num. 14. quod scilicet prima substantia dicitur significare hoc aliquid, quia semper in prædicatione habet locum subiecti, seu substantiæ: secundæ verò dicuntur significare quale quid: quia respectu primarum habent locum prædicati, quod generali quadam ratione dicitur qualitas, & forma subiecti; quia quodammodo adiacet illi. Hunc autem esse sensum Arist. patet ex textu, vbi reddens rationem huius differentiæ ait. *Neque enim res vna subiecta est, vt in prima substantia: sed de multis homo, animaque dicuntur, &c.* & postea subdit, quod secundæ substantiæ non significant qualitatem, sed quasi designant, & ad significant ¶ De aliis proprietatibus, quia indigent maiori explicatione, agemus disput. sequenti.

7 Dubitatur vltimò: quare de substantia egerit Arist. ante alia omnia prædicamenta. Non mouemus hoc dubium: quia dubitare liceat substantiam esse priorem accidentibus, & priori loco de illa disputandum; sed vt hac occasione explicemus, quæ sint huius causæ, & quibus modis substantia sit prior accidentibus; res scitu valdè digna, quam definit Arist. 7. Metaph. cap. 1. dicens: *Substantia omnium primum est, ratione & notitia, & tempore. Aliorum nullum est separabile: hæc autem sola. Et ratione hoc primum: necesse est enim in vniuscuiusque ratione substantiæ rationem esse. Et scire tunc singula maxime putamus: quandò, quid est homo cognoscimus magis, quàm aut quale, aut quantum, &c.* Vbi tribus modis docet Arist. substantiam esse priorem accidentibus scilicet *definitione, cognitione, & tempore*: singulaque probat: quæ in præsenti oportet explicare.

Et quidem horum primum satis constat ex iis, quæ diximus supra disput. 5. num. 21. explicantes aliqua ex his verbis Arist. Si enim in definitione cuiuscumque accidentis ponitur substantia; in definitione verò substantiæ non ponitur accidens: manifestum est definitionem substantiæ esse priorem definitionibus accidentium. Neque in hoc est amplius immorandũ.

8 Quantum ad secundum verò, in quo est maior difficultas, Herb. Iandunus, & alii, quos refert Mas. hic sect. 1. quæst. 3. voluerunt substantiam dici priorem notitia, & cognitione, per quandam tantùm dignitatem, & excellentiam: quia scilicet est ens nobilius accidentibus: non verò quia secundùm o-

ginem cognitio substantiæ præcedat cognitionem illorum. Poteltque probari.

Primò: quia substantia mediis qualitatibus sensibilibus intrat ad intellectum: ergo accidentia priùs cognoscuntur, quam substantia. ¶ Secundò: quia ex cognitione accidentium, & proprietatum deuenimus in cognitionem substantiæ: ergo hæc posterius cognoscitur, quam illa. ¶ Tertiò, quia quæ sunt minùs entia, prius cognoscuntur, vt videtur sentire Aristot. 7. Metaph. cap. 4. vbi docet substantias materiales, quæ sunt minùs entia priùs cognosci, quàm immateriales, quæ sunt magis entia: sed accidentia sunt minus entia quàm substantiæ: ergo &c.

8 Pro solutione notandum est duplicem esse cognitionem, scilicet sensus, & intellectus. Et hæc rursus est duplex: alia confusa, & alia distincta. Confusam in præsenti appellamus eam qua cognoscitur res imperfectè, & secundùm gradus generales tantùm perinde ac quando à longe videmus aliquid, de quo tunc solùm apprehendimus esse substantiam, vel corpus; non tamen discernimus, an sit animal, vel homo, &c. Distincta verò est, qua rem apprehendimus perfectè, & secundùm gradus, tam communes, quam proprios; non secus ac quando res de propinquo videmus.

9 Dicendum est ergo, quod quamuis cognitione sensus priùs accidentia cognoscantur, quàm substantia; cognitione tamen intellectus prius cognoscatur substantia, quàm accidentia. Cum hac tamen proportione, quod cognitio confusa substantiæ prior est cognitione confusa accidentium; & similiter cognitio distincta substantiæ, prior est cognitione distincta accidentium: at cognitio confusa accidentium præcedit cognitionem distinctam substantiæ. Sic docent communiter Doctores, de quo videri possunt Zanardus 7. Metaphysicæ quæst. 5. Sòncin. ibid. q. 13. Aqualius q. 4. Iabel. q. 3. & Maſ. vbi suprà.

Probatur breuiter: nam in primis, quod cognitione sensus prius cognoscantur accidentia, euidens est: & id, conuincit primum argumentum in contrarium adductum. Quod vere cognitione intellectus priùs substantia cognoscatur cum proportione explicata, patet. Nam accidentia sunt entia secundum quid, respiciuntque substantiam, vt propriam mensuram, à qua sicut participant esse, ita & cognosce vt argumentatur Diu. Thom. explicans verba adducta Aristot: ergo quælibet cognitio accidentium præsupponit cognitionem saltem confusam substantiæ.

Specialiter autem de cognitione distincta probatur: quia accidentia definiuntur per substantiam: ergo cognitio distincta eorum supponit cognitionem distinctam substantiæ. Patet consequentia: quia cognitio distincta definiti pendet ex cognitione distincta partium definitionis.

Denique quòd aliqualis cognitio accidentium præsupponatur ad cognitionem distinctam substantiæ; probat secundum argumentum in contrarium adductum, & docet Arist. 1. de Anima cap. 1. Satisque ex se patet: nam ex proprietatibus, operationibus, & accidentibus, quæ nobis viciniora sunt inuestigamus latentes substantiarum essentias: ergo, &c. Per quod patet ad primum, & secundum argumentum.

10 Ad tertium verò negatur maior Neque illa potest colligi ex Arist. Ipse enim solum ait substantias materiales, quæ sunt minùs entia, prius cognosci vbi ly, *quæ sunt minus entia*, est copula implicationis, quæ nihil refundit in principalem proportionem Non verò inquit per causalem, *quia sunt minus entia &c.* Quod tamen necessarium erat vt teneret argumentum.

Tandem quantum ad tertium, quo modo scilicet substantia sit prior tempore accidentibus, plures non parum laborant in eius explicatione. Quorum varios modos dicendi referunt, & impugnat. Zanardus, vbi supra & Maſ. q. 2. ¶ Illis tamen omissis, vera expositio Aristot. est, quam ibidem lect. adducit Diu. Thom. quod scilicet, quia in tota latitudine substantiarum, datur aliqua substantia absque vllis accidentibus, scilicet Deus: at verò in tota latitudine accidentium, non datur aliquod accidens absque substantia: ideò merito substantia dicitur prior accidentibus *tempore*, id est, *duratione*, quia in rei veritate substantia aliqua præcessit existentiam omnium accidentium prioritate durationis. Et hoc est, quod loco adducto significauit Aristot. dicens: *Aliorum enim nullum est separabile, hæc autem sola.*

DISPVTATIO DVODECIMA,

De prædicamento substantiæ.

PRÆCIPVA Cura Arist. in hoc cap. est explicare, quid sint prima, & secunda substantia: hæ enim sunt, quæ in hoc prædicamento tanquam inferiora, & superiora disponuntur: quod solum pertinet ad Logicum. Et ideò hic nullas mouet quæstiones ex his, quas de substantia tractat 5. Metap. Quem nos etiam imitantes in præsenti ea tantùm examinabimus, quæ sunt Dialecticæ instituti, commodiori loco relinquentes plura alia, quæ de substantia, subsistentia, & existentia disputant Metaph. & ab aliquibus hic non necessariò imò, & intempestiuè admiscentur.

QVÆSTIO PRIMA.

QVÆNAM SIT PROPRIA, ET FORMALIS ratio constitutiua huius prædicamenti.

AB Etymologia incipiendo, nomen substantiæ, vt notat D. Isidorus li. 2. Originum cap. 27. & l. 1. Similitudinum cap. 4. impositum est huic prædicamento ex duplici eius proprietate, scilicet subsistendi in se, & substandi aliis. Differunt autem *subsistere* & *substare*, quod subsistere est perfectè in se esse independenter à quolibet alio, vt à sustentante; substare verò est tanquã fundamentũ, & fulcimentũ subesse. Ex quibus licet subsistere prius sit, quàm substare, sicut prior est res in se, quàm in ordine ad alias: quia tamen hoc nobis notius est, ideò frequentius

substantiam

substantiam à substando deriuamus. Et ideò huius tantum etymologiæ meminit Arist. in hoc cap. & 5. Metaphys. cap. 8.

Hinc iam desumuntur tres substantiæ acceptiones, omissis aliis. Quia enim quælibet essentia etiam accidentium quodammodo substat suis passionibus: ideo nomen substantiæ lata quadam significatione *primò* sumitur pro essentia, vt ex Arist. vidimus cap. 1. huius libri num. 6.

Quia tamen accidentia simpliciter non substant aliis, sed tantùm secundum quid, & vt *quo*, vt infra explicabimus: ideò nomen substantiæ *secundò*, & magis propriè sumitur, vt distinguitur contra accidens, comprehendit quidquid non est in alio tanquam in subiecto. Quo sensu materiam, & formam, & modos etiam substantiales substantias appellamus.

Sed quia neque etiam substantiæ incompletæ (excepta anima rationali, cui iuxta probabilissimam sententiam peculiare est habere propriam subsistentiam, vt videbimus lib. 2. Physicorum) & multo minus modi substantiales propriè, & per se substant accidentibus: ideò *tertia*, & proprijssima acceptione sumitur substantia pro ea, quæ ponitur in recta linea huius prædicamenti, nempè pro substantia creata completa, quæ propriè, & simpliciter substat accidentibus vt potè quæ in se, & per se subsistit independenter à quocumque alio, non solum vt à subiecto, sed etiam vt à comparte, seu concausa suæ subsistentiæ. Et de hac inquirimus per quid constituatur in sua propria, & essentiali ratione.

12. Prima sententia docet hoc prædicamentum formaliter non constitui per aliquid positiuum, sed per negationem essendi in alio; & hanc tantum significari ly *per se*, quod solet poni in definitione substantiæ. Pro hac citatur Porph. in interrogationibus, eamque defendit Soncin. 5 Metaph. q. 14.

Cuius fundamentum est: quia supra ens addit substantia aliquid, per quod constituitur in sua propria ratione: sed non addit aliquid positiuum: ergo solùm addit negationem, quæ sit constitutiua eius. Maior, & consequentia constant. Minor autem probatur: quia illud positiuum non est quid rationis, vt patet; cum nequeat per aliquid rationis constitui prædicamentum reale, neque etiam potest esse quid reale: tum quia in quolibet clauditur essentialiter ens; ac proinde non potest esse illi superadditum: tum consequenter, quia in definitione substantiæ committeretur nugatio: siquidem bis repeteretur ens, si ly *per se*, positum pro differentia esset quod positiuum includens ipsum ens. Restat ergo substantiam nihil positiuum addere supra ens, sed suam negationem.

13. Secunda sententia asserit substantiam constitui in sua propria, & essentiali ratione per hoc, quod est subiici, seu substare accidentibus. Sic docent Boëtius, & alij, quos refert noster Didacus à Iesu disp. 12. quæst. 1. ¶ Potestque probari ex ipsa etymologia supra explicata. Nam vt inquit Isidorus, ibidem adductus: *Substantia est, quæ propriè substare dicitur*: ergo essentialis eius ratio erit subiici, vel substare accidentibus. ¶ Confirmatur: quia inde Aristot. in hoc cap. probat primas substantias esse magis substantias, quam secundas: quia magis substant, & pluribus subiiciuntur, vt vidimus in textu. Ergo ipsa ratio substantiæ consistit in hoc quod est subiici, vel substare accidentibus.

14. Prima conclusio. Substantia non constituitur in sua propria, & essentiali ratione per negationem essendi in alio: neque similiter per hoc, quod est subiici aut substare accidentibus. Hæc est communis consensus Dialecticorum: pro qua videri potest inter alios Mas. hic sect. 2. q. 5.

Prior pars probatur primò: quia nullum ens reale positiuum potest constitui in sua essentia per solam negationem, aliàs pura negatio esset natura aliqua positiua, quod est absurdum: sed substantia est ens reale positiuum, & inter omnia alia perfectissimum: ergo non potest in essentia constitui per solam negationem.

Secundò, quia in quilibet re essentia debet esse omnium primum, à quo oriantur cætera, quæ cum illa habent connexionem: sed negatio essendi in alio non potest esse primum, quod inuenitur in substantia, & generaliter nulla negatio potest esse primum, quod inuenitur in re: ergo, &c. Probatur minor: quia quæcumque negatio innititur alicui affirmationi, & causatur ab ea, vt patet in inductione. Ideò enim homo non est lapis: quia est rationalis, ideò equus non est rationalis: quia est hinnibilis, & sic de aliis. Ergo ideo substantia non est in alio tanquam in subiecto: quia essentialiter petit in se, & per se esse: ac proinde hoc præcedit talem negationem.

Per quod etiam probatur posterior pars conclusionis. Subiici enim, seu substare accidentibus, non est primum, quod inuenitur in substantia: tum quia prius est rem in se, & per se esse, quàm quod aliis fundamentum, aut fulcimentum præstet, eaque sustentet: tùm etiam quia non ideo substantia in se, & per se existit quia substat accidentibus, sed econtrà ideò substat illis, quia est res in se, & per se consistens: ergo subiici, aut substare accidentibus non potest esse ratio essentialis substantiæ, sed proprietas ab illa dimanans.

Confirmatur: quia substantia non definitur essentialiter per habitudinem ad accidentia: ergo subiici, seu substare illis non potest esse constitutiuum essentiale ipsius. Consequentia patet: quia subiici, seu substare intrinsecè dicit ordinem ad accidentia, vt de se constat. Antecedēs verò probatur: nam ex Arist. 7. Metaph. c. 1. asserente substātiam esse priorem definitione accidentibus: tum etiam quia iam substantia haberet definitionem incompletam, seu ex additione, sicut accidentia: quod suprà *n. 7.* vidimus esse falsum.

15. Secunda conclusio. Propria, & essentialis ratio huius prædicamenti sufficienter explicatur per *esse per se*, seu *per se stare*, si intelligatur simpliciter, & secundùm aptitudinem, ad eum modum quo suprà cap. 2. huius lib. num. 5. diximus propriam rationem accidentis sufficienter explicari per *esse in alio*, sumptum simpliciter, & secundùm aptitudinem. Hæc etiam est communiter inter Dialecticos. Sumiturque ex libro de causis, vbi definitur hoc prædicamentum sic: *Substantia est quæ per se stat*: vel definit Damasc. cap. 23. suæ Logicæ: *Substantia est res per se existens, non indigens altero ad consistentiam.* Quam etiam definitionem admittit D. Thom. opusc. 42. cap. 10. & explicatiùs tradit. 4. dist. 12. q. 1. art. 1. quæst. 1. ad 2. dicens definitionem, vel quasi definitionem substantiæ esse, quòd sit *res, cui debetur esse per se*, sicut definitio accidentis est, *res, cui debetur esse in alio.* De quo videri potest Mas. vbi suprà.

Explicatur, & probatur breuiter conclusio: quia *per se* potest sumi tripliciter. *Primò*, vt distinguitur contra per accidens, & significat id, quòd verè habet vnicam essentiam: hoc autem modo commune est omnibus prædicamentis, vt patet; ac proinde non potest esse constitutiuum substantiæ. *Secundò*, vt distinguitur contra *per aliud*, & valet idem, quod ens à se: & hoc modo nulli creaturæ conuenit, sed soli Deo: qui cum sit primum ens, à se ipso, & non ab alio habet suum esse; & consequenter neque hoc etiam modo potest esse constitutiuum huius prædicamenti, vt de se constat. *Tertiò*, tandem sumitur esse per se, vt distinguitur ab *esse in alio*, quod est proprium

accidentium, vt scilicet significat id, quod ex natura sua postulat per se stare independenter à quocumque subiecto sustentante. Quo modo esse per se, & esse in alio sunt quidam modi generales oppositi determinantes ens ad substantiam, & accidens. Ergo sicut propria ratio, & essentia accidentis est esse in alio secundùm aptitudinem, seu inclinatio ad inhærendum: sic propria ratio, & essentia substantiæ creatæ erit ista aptitudinalis perseitas, seu esse rem, cui debetur per se existere independenter ab alio. Quod simpliciter in intellectum satis constat conuenire substantiæ completæ, quæ per se pertinet ad hoc prædicamentum: alia enim, quæ ad ipsum reducuntur, scilicet partes, & modi, seu termini substantiales, licet non dependeant ab alio tanquam à subiecto; dependent tamen tanquam à compare, seu concausa suæ subsistentiæ, vel tanquam ab essentia, quam modificant, aut terminant: & ita simpliciter loquendo, non stant per se, neque sunt res, quibus debeatur per se existere. Ex quo tandem fit, definitiones adductas sufficientes explicare naturam huius prædicamenti.

16. Ad fundamentum primæ sententiæ neganda est minor. Ad cuius probationem fatemur propriam rationem, quam exprimit substantia, esse quid positiuum.

Ad huius autem primam impugnationem resp. quòd cùm prædicamenta sint conceptus omninò simplices, vt explicuimus disp. præced. n. 56. substantia non dicitur addere supra ens aliquid positiuum, quia ibi dentur duo conceptus; quorum vnus addatur alteri: sed quia exprimit proprium conceptum, qui nomine entis non exprimitur, vt ibidem explicuimus.

¶ Per quod patet ad secundam: propterea enim prædicamenta non possunt verè definiri, quia ens non potest poni in definitionibus, vt ex Arist. vidimus sup. disp. 5. n. 42. & disp. 11. n. 51. & ideo supra adductæ non sunt definitiones, sed quasi definitiones, vt inquit D. Th. citato loco, sententiarum.

17. Ad fundamentum secundæ sententiæ resp. argumentum ab etymologia sumptum non esse efficax, vt sumitur ex D. Thom. 2. 2. q. 92. art. 2. ad 2. sæpè enim res, à qua nomen imponitur, & res, ad quam significandam imponitur, valdè diuersæ sunt, vt patet in lapide, & aliis multis. Præterquam quòd etiam nomen substantiæ deriuatur à per se stando, seu per se subsistendo, vt ex Isidoro vidimus in principio quæstionis.

Ad confirmationem respondetur, argumentum Arist. esse à posteriori, procedens ex reali proprietate substandi ad ipsam essentiam substantiæ: & ita nihil sequitur contra nos.

QVÆSTIO II.

Iuxta quam rationem Substantia diuidatur in primam, & secundam, & qualis sit hæc diuisio.

18. CVm prima, & secunda substantia, de quibus nunc agimus, sint substantiæ completæ, vtpotè in recta linea huius prædicamenti collocatæ: planum fit diuisum huius diuisionis non esse substantiam in prima, aut secunda acceptione quæst. præced. explicatis, aliàs diuisio non esset adæquata; sed substantiam directè ponibilem in prædicamento, seu completam. Quod satis explicuit Aristot. in cap. dum excludit differentias à ratione primæ & secundæ substantiæ. Quia tamen in substantia completa, tria adhuc considerare possumus iuxta supra dicta, scilicet essentiam ipsam, seu conceptum quidditatiuum substantiæ, realem eius proprietatem subsistendi, vel substandi accidentibus, & secundam intentionem, à qua substantia denominatur subiectū prædicationis: ideo difficultas est inter Doctores, secundùm quam harum rationum diuidatur substantia in primam & secundam: inde enim pendet qualis sit dicta diuisio.

Prima sententia asserit diuisum huius diuisionis esse substantiam, ratione secundæ intentionis, ita vt sensus sit: substantia secundùm quod est subiectum prædicationis, alia est vniuersalis, alia particularis: & consequenter diuisionem esse vniuocam. Sic docet Tartaretus, vt referunt Conimbricenses hîc q. 2.

¶ Hæc tamen opinio omnino videtur aliena à mente Arist. qui in præsenti disputant de substantia, secundùm quod ponitur in prædicamento: in quo non collocatur ratione alicuius intentionis, sed ratione suæ entitatis realis, vt per se constat. Propter quod etiam liber hic pertinet ad obiectum materiale Logicæ, vt disp. 1. explicuimus.

19. Secunda sententia docet diuisum huius diuisionis esse substantiam ratione realis proprietatis subsistendi, vel substandi accidentibus: ita vt diuisio reddat hunc sensum: substantia, qua ratione substat accidentibus, alia primò substat, scilicet particularis; alia secundò substat, scilicet vniuersalis: & consequenter diuisionem esse analogam. Sic tenent ex Thomistis Iabel. 5. Metaph. q. 7. Caiet. & Mas. hîc: & ex aliis Suarez disputatione 33. Metaph. sect. 2. Tolet. & Rub. in hoc cap. & Conimb. vbi supra.

Tertia tandem sententia (omissis aliis) docet diuisum esse substantiam secundùm suam essentiam, & conceptum quidditatiuum; diuidique in duos modos subsistendi, scilicet particulariter, & vniuersaliter: ex quibus alter est modus realis, quem suppositum addit supra naturam: alter verò est modus, & accidens rationis, à quo natura constituitur in esse vniuersalis.

Et consequenter, inquit hæc sententia, diuisionem esse subiecti in accidentia: quamuis quodammodo etiam sit analoga, cum vnum membrum diuidens sit quid reale, & aliud rationis. Pro hac citantur Mercatus, & alij antiqui: eamque defendunt Sanchez lib. 5. Logicæ, q. 4. Gall. controuers. 13. & latè Arauxo 5. Metaph. q. 2. art. 1. & 2. à quibus non dissentiunt Caiet. & Mas. vbi supra: hîc enim expresè fatetur se amplecti sententiam istam sic explicatam; ille vero expresè affirmat hîc diuidi essentiam substantiæ per diuersos modos subsistendi. De quo etiam videri potest Zanar. 5. Metaph. q. 14.

20. Prima conclusio. Secunda sententia valdè probabilis est: & licet iuxta eam non diuidatur substantia secundùm suam essentialem rationem; videtur tamen satis ad mentem Arist. Hæc concl. colligitur ex toto hoc cap. vbi sæpè comparat Philosophus primam, & secundam substantiam in ratione substandi: ergo ibi loquitur de substantia sub tali ratione. Quo semel admisso, rectè asseritur diuisionem verè & propriè esse analogam: ac proinde nihil falsum continet hæc sententia, sed potest optimè sustineri.

21. Secunda conclusio. Tertia etiam sententia optimè explicat diuisionem substantiæ in primam & secundam: & ita diuisio simpliciter est subiecti in accidentia, & secundum quid analogi in analogata. Hæc est proculdubio mens D. Thom. vt expendunt rectè Sanch. & Gall. citati. Nam q. 9. de Potentia art. 2. ad 6. sic inquit: *Cum diuiditur substantia in primam & secundam, non est diuisio generis in species: sed est diuisio generis secundum diuersos modos essendi. Nam secunda substantia significat naturam generis secundùm se absolutam; prima verò significat eam, vt indiuidualiter subsistentem. Vnde magis est diuisio analogi, quam generis.* Quibus verbis, vt notat bene Sanchez, non dixit D. Thom. absolutè diuisionem esse analogam, siquidem

siquidem præmiserat in ea diuidi genus in diuersos modos, qui modus diuisionis necessariò pertinet ad diuisionem subiecti in accidentia: sed dixit magis esse analogi, quàm generis: quia magis accedit ad diuisionem analogam, quàm ad vniuocam: & ideo diximus secundum quid esse analogam. Videatur Angelic. Doctor 1. part. quæst. 29. art. 1. ad 2. & ibidem Caiet.

Probatur breuiter conclusio: quia diuisum in hac diuisione est id, quod per se pertinet ad prædicamentum substantiæ, & collocatur in eius recta linea: sed hoc est ipsa essentia substantiæ, & non proprietas eius: ergo meliùs explicatur hæc diuisio in tertia sententia, quàm in aliis. Iam verò si diuisum est ipsa essentia substantiæ, manifestum fit, diuisionem simpliciter esse subiecti in accidentis.

Nam id, quod prima substantia addit supra substantiam, est modus quidam realis particulariter subsistendi: & id, quod addit secunda substantia supra substantiam, est modus vniuersaliter subsistendi in intellectu: sed isti habent rationem accidentium, respectu substantiæ: ergo quando substantia diuiditur in illos, diuiditur subiectum in accidentia.

Est autem inter ipsa membra diuidentia subordinatio, & dependentia; cùm alterum sit ens reale, & alterum rationis: ergo eadem diuisio quodammodo etiam est analoga. Videantur Sanch. & Arauxo vbi supra.

22. Contra hanc tamen diuisionem quocumque modo explicetur, potest obiici. Primò: quia membra diuidentia cuiuscumque diuisionis debent esse opposita, neque se mutuò includere: sed prima & secunda substantia non opponuntur, imo vna includitur in alia, & prædicatur de illa: ergo hæc est mala diuisio. Probatur minor: quia homo, aut animal, quæ sunt secundæ substantiæ, verè prædicantur de Petro, qui est prima substantia.

Secundò: quia diuisum huius diuisionis, quocumque modo explicetur, coincidit cum vno membro diuidenti; ergo est mala. Probatur antecedens: quia siue hîc diuidatur substantia secundùm suam essentiam, siue secundùm rationem substandi; diuisum debet esse substantia vt sic, & communiter considerata: ergo est substantia communis; ergo substantia secunda.

Ad primum respond. secundam substantiam formaliter sumptam, vt est membrum diuidens in hac diuisione, non includi, neque prædicari de prima, hæc enim est formaliter falsa, *substantia prima, est substantia secunda*: & ita membra diuidentia verè sunt opposita.

Ad probationem autem minoris respond. solùm conuincere rem illam, quæ materialiter denominatur secunda substantia, prædicari de prima. Quod quidem verum est, quia talis res ipsa natura substantiæ secundùm se, vt præuenit modos primæ, vel secundæ substantiæ. Sic autem non est membrum diuidens, sed potiùs diuisum. Vnde non sequitur vnum membrum diuidens, formaliter, vt tale, prædicari de alio.

23. Per quod patet ad secundum. Respondetur enim diuisum esse substantiam consideratam secundùm se, & secundùm sua essentialia tantùm, seu vt præuenit modos indiuidualiter, vel vniuersaliter essendi. Quo modo neque est indiuiduum, neque genus, aut species: & consequenter neque prima, aut secunda substantia.

Sed instabis: quia adhuc substantia prout sic, & vt præuenit tales modos, verè est communis: & D. Thomas in verbis adductis asseruit esse diuisionem generis in diuersos modos essendi: ergo diuisum verè est substantia vniuersalis, & per consequens substantia secunda.

Respondetur, quod quia ipsa natura substantiæ secundùm sua essentialia considerata, habet vnitatem formalem, quæ de se non est propria huius, vel illius indiuidui, ideo dicitur communis, seu vniuersalis negatiuè tantùm, vt explicuimus supra disp. 3. num. 26. & quia hoc est fundamentum vnitatis genericæ: ideo appellatur à D. Thom. diuisio generis in diuersos modos. Esse tamen sic communem non sufficit ad veram, & formalem vniuersalitatem, vt vidimus ibidem num. 46. & consequenter neque ad rationem secundæ substantiæ: proinde diuisum non coincidit cum vno membro diuidenti.

QVÆSTIO III.

An definitiones primæ & secundæ substantiæ sint rectè assignatæ.

24. Definitionem primæ substantiæ, quam hîc tradit Aristot. scilicet: *Quæ de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto aliquo est*; non esse exactam, his argumentis suadetur.

¶ *Primò*: quia definitio, quæ datur per negationem est vitiosa: sed hæc datur per negationem, imò per duas negationes: ergo est vitiosa.

¶ *Secundò*: quia substantia considerata secundùm se, & vt præuenit modos indiuidualiter, vel vniuersaliter essendi, neque est in subiecto, neque dicitur de subiecto: & tamen prout sic non est prima substantia, vt dictum est: ergo definitio conuenit aliis à definito.

¶ *Tertiò*: quia substàntia prima est substantia singularis: sed singularia non definiuntur, ex Arist. 7. Metaph. cap. 5. ergo, &c.

¶ *Quartò*: quia substantia prima prædicatur de hac, & illa prima substantia: ergo falsò dicitur primam substantiam non dici de subiecto.

Similiter definitionem secundæ substantiæ, quam in eodem cap. tradit Arist. scilicet: *Substantiæ secundæ sunt genera & species, in quibus insunt primæ*, non esse bonam probatur his argumentis.

¶ *Primò*: quia de ratione secundæ substantiæ non est, quòd sit genus, vel species; sed tantùm quòd sit vniuersalis: ergo malè definitur ab Arist. quòd sunt genera & species, &c. Probatur antecedens: quia substantiam esse genus, aut speciem, est esse talem, vel talem secundam substantiam: ergo id non est de ratione secundæ substantiæ, vt abstrahit ab omnibus secundis substantiis, quomodo hîc definitur.

¶ *Secundò*: quia secundæ substantiæ prædicantur de primis: ergo insunt illis: ergo falsum est dicere, quòd in secundis substantiis insunt primæ.

25. Nihilominùs definitiones istas non esse vitiosas probat auctoritas Arist. & concors consensus Dialecticorum illas admittentium. Quod genus argumenti est adeo sufficiens in proposito, vt nullum disciplinarum ingenium possit eas non admittere: & ideo solùm indigent explicatione. Pro qua meminisse oportet quæ sup. disp. 5. n. 44. diximus circa definitiones accidentium, & earum definita, quando definiuntur in concreto: vbi ostendimus rem definitam esse ipsum accidens, licet ex modo significandi fiat suppositio pro subiecto; ac proinde accidenti conuenire definitionem tantùm, *vt quo*, vt ibidem explicuimus. At hunc ergo modum intelligenda est definitio primæ substantiæ, vt bene notat Caiet. hîc. Cùm enim prima substantia pro materiali dicat ipsam essentiam substantiæ, & pro formali modum quendam realem particulariter subsistendi, vel substandi accidentibus: inde fit, vt definitio conueniat vt quo, illi modo realis

simulque explicetur talem definitionem exerceri in ipsa substantia, quæ habet rationem subiecti respectu talis modi. Et ita sensus planus definitionis est, quod ille modus realis particulariter subsistendi est ratio, quare substantia prima, neque fit in subiecto, per quod distinguitur ab accidentibus, neque dicatur de subiecto, per quod distinguitur à secundis substantiis.

Simili modo debet etiam explicari definitio secundæ substantiæ. Nam modus ille vniuersaliter essendi, seu secunda intentio, à qua substantia constituitur in esse secundæ, seu vniuersalis, est ratio, quare in secundis substantiis insint primæ, id est, contineantur potentialiter in eis tanquam partes subiectiuæ earum. Primæ enim substantiæ continentur in secundis; vt inferiora essentialia in superioribus: quam potentialem continentiam habent ipsa à secunda intentione vniuersalis, non cuiuscumque, sed generis vel speciei: hæ enim tantùm possunt esse superiora essentialia, respectu primarum substantiarum.

Et ideò rectè Arist. definiens secundas substantias, dixit esse genera & species, in quibus insunt primæ: vbi tandem aduertendum est, quod cùm prima & secunda substantia sint termini complexi, ipsæ potiùs sunt definitiones: & ideo adductæ ab Arist. seruare non possunt rigorem definitionum, sed tantùm sunt explicationes quędam, seu circumlocutiones primæ & secundæ substantiæ. Quas si breuiùs velis explicare: *Prima substantia, est substantia singularis: & secunda substantia, est substantia vniuersalis.*

26. Ad argumenta respondetur.

Ad primum plures adhibet solutiones Mas. hîc sect. 2. q. 2. quæ ibi videri possunt. Respond. tamen primò, quòd quando definitio est descriptiua, vel non est propria definitio; non est vitium ponere pro differentia aliquas negationes, præcipuè quando iam explicatum est illud positiuum, cuius sunt negationes, vt contingit in præsenti: iam enim Arist. cap. 2. explicuerat, quid sint esse in subiecto, & dici de subiecto.

Vel secundò, vt meliùs respond. illa verba: *Neque in subiecto est, neque de subiecto dicitur*, quæ ponuntur loco differentiæ, non esse explicanda merè negatiuè, sed quasi contrariè, ita vt sensu sit: prima substantia est id, cui positiuè repugnat esse in subiecto, vel dici de subiecto. Vt à simili contingit, quando Philosophi definiunt violentum esse, quod fit à principio intrinseco, passo non conferente vim: vbi ly, *non conferente vim*, non intelligitur negatiuè, sed contrariè, id est resistente.

Ad secundum respond. quo substantiæ secundùm se consideratæ, & vt præuenit singularitatem, vel vniuersalitatem, neque conuenit, neque repugnat esse, aut dici de subiecto, sed merè negatiuè se habet. Ad rationem verò primæ substantiæ necessarium est, quod positiuè repugnet illi: & hoc significatur in eius definitione, vt explicatum est.

Ad tertium respond. singularia determinata, vt Petrum, vel Paulum non posse definiri; singularia verò indeterminata, vt indiuiduum vagum, personam, & alia huiusmodi posse definiri, eo quod important modum particulariter existendi absque determinatione, & cum quadam communitate: & huiusmodi est prima substantia. Videantur, quæ diximus sup. disp. 4. n. 51. & disp. 6. num. 54.

Ad quartum resp. quod licet prima substantia significet modum subsistendi communem; supponit tamen pro Petro, vel Paulo, verbi gratia, in quibus exercetur definitio: & de his debet verificari, quod non dicuntur de subiecto. Quod solet aliis terminis explicari, dicendo primam substantiam in actu exercito non dici de aliquo; non verò primam substantiam in actu signato. Videantur, quæ circa definitionem indiuidui diximus disputatione sexta citata, n. 51.

27. Ad primum contra secundam definitionem respondetur, quòd licet de ratione secundæ substantiæ vt sic, non sit esse determinatè genus, vel determinatè speciem, tamen neque etiam est esse quodcumque vniuersale; sed illud quod potest esse superius essentiale, respectu primæ substantiæ. Et hoc necessariò est genus, vel species: quia in his solùm possunt essentialiter contineri primæ substantiæ. Et ideo sic definiuit Arist. secundas.

Ad secundum respondetur, quòd secundæ substantiæ insunt actu in primis: quia sunt de earum essentia; è contra verò primæ insunt in potentia in secundis: quia sunt partes subiectiuæ earum. Et hoc secundum significatur in definitione: dicendo enim quòd primæ substantiæ continentur in genere: euidens est sermonem esse de continentia potentiali.

QVÆSTIO IV.

Quænam substantiæ in hoc prædicamento collocentur.

28. OMnia, quæ in hac materia solent disputari, magna ex parte constant ex dictis sup. disp. 5. neque de eis est ferè iam disceptatio inter Doctores: & ideo illa breuiter perstringemus in hac quæst. In primis autem certum est omnes substantias completas, corporeas, & corruptibiles, vt sunt elementa, mixta, inanimata, plantæ, & animalia, per se collocari in hoc prædicamento: neque de his dubitauit aliquis, quem viderimus. Cernitur siquidem in eis sufficiens fundamentum ad formandos gradus genericos, & differentiales: cùm sint compositæ ex materia & forma: & ideo non est cur à prædicamento reiiciantur. Quare solùm potest moueri difficultas de corporibus cœlestibus, de Angelis, de Deo Opt. Max. & de Christo Domino. De quibus eodem ordine per singula breuiter discurremus.

¶ Et in primis de corporibus cœlestibus id receptissimum est: (quidquid dicant Auerr. Nip. & Gandauo explicantes quædam verba Arist. 10. Metaph. cap. vlt. Ratio est clara: quia, vt in Philosophia ostendemus, etiam corpora cœlestia verè sunt composita ex materia & forma: ergo ibi etiam est sufficiens fundamentum, vnde intellectus desumat genus & differentiam. Quòd enim illa sint incorruptibilia, aut quòd materia eorum sit alterius rationis à materia sublunarium, solùm probat ipsa naturaliter non conuenire in aliqua vna entitate reali, seu quod corruptibile, & incorruptibile differunt genere physico, quod tantum intendit Arist. loco cit. vt vidimus sup. disp. 11. n. 11. Hoc autem non obstat, quo minus logicè detur gradus præcisus, in quo vniuocè conueniant corpora cœlestia & sublunaria: atque adeo quod in prædicamento per se, & propriè collocentur. De quo videri potest D. Thom. locis citatis.

29. Secundò de Angelis communis Philosophorum sententia tenet, verè esse in hoc prædicamento. Quamuis id negauerint præter Auerr. & alios adductos, Plotinus lib. 1. Æneade 6. Alb. & Ænead. 10 hoc cap. fortè ducti auctoritate Arist. 9. Metaph. text. 22. vbi eos appellat substantias, simplices, & entia semper in actu.

¶ Sed fundamentum est nullius roboris, & ratio in contrarium manifesta. Quia quamuis Angeli non sint compositi ex materia & forma, & per consequens physicè loquendo, sint materiæ puræ, & substantiæ simplices; neque habeant potentiam contradictionis ad essendum, & non essendum, quod loco citato intendit Aristot. tamen metaphysicè loquendo,

non

non sunt actus puri, sed realiter compositi ex essentia & existentia, vt generaliter de omni creatura ostendemus lib. 2. Physic. Ergo intra eorum essentiam est potentialitas sufficiens ad fundandum gradum genericum, in quo cum aliis conueniat; & per consequens verè collocantur in hoc prædicamento. Videantur quæ diximus supra disput. 5. num. 73. & sequentibus.

30. ¶ Tertiò, de Deo opt. Max. (quidquid dicant Nominales) constans est Philosophorum, & Theologorum sententia, non contineri in recta linea huius prædicamenti. Quod sancti Patres non obscurè docent: quorum plura loca addunt noster Didacus hic disput. 12. quæst. 2. & Naza. 1. parte quæstione 3. artic. 5. Probatque latè & optimè D. Thom. ibid. & primo contra Gentes cap. 24. & 25. Cùm enim in Deo nulla sit compositio ex actu & potentia; sed sua essentia sit ipsum suum esse per se subsistens, & per consequens actus secundùm omnem considerationem simplicissimus, & purissimus; inde fit, vt in eo nihil sit, quod possit esse radix, aut fundamentum gradus potentialis, qualis est gradus genericus. Videantur quæ diximus disp. citata, & disp. 11. n. 15. vbi ostendimus nihil posse esse vniuocum Deo, & creaturis.

Per quod facilè excluditur Vazqu. prima parte, disputatione vigesimasecunda cap. 3. qui suscitans Nominalium sententiam; admittit in Deo compositionem ex genere & differentia: impugnatque rationes, quibus D. Thom. q. 3. citata, probat Deum non contineri in aliquo prædicamento. Sed illum meritò reiiciunt Theologi, etiam suæ societatis: ex quibus Molina ibid. artic. 5. affirmat talem sententiam non rectè stare cum definitione Ecclesiæ cap. firmiter de summa Trinit. & fide Catholica: vbi decernitur Deum esse omnino simplicem. De quo etiam videri possunt Suarez disp. 30. Metaph. sect. 4. & 1. part. lib. de Essentia Dei, cap. 4. Valent. ibid. q. 3. disp. 1. punct. 5. Rub. cap. de differentia q. 4. & Conimbr. hic quæst. 1. art. 1. Ex Thomistis verò impugnant rectè hanc sententiam Arauxo lib. 5. Metaph. q. 2. art. 3. Ioan. Gonçales 1. par. q. 7. controu. 5. Nauarrete controu. 20. & latè Nazar. 5. citato controu. 1. 2. 3. & 4.

31. ¶ Vtrum autem Deus reductiuè collocetur in hoc prædicamento, secundùm quod est principium efficiens omnium substantiarum, sicut collocantur materia & forma, secundùm quod sunt principia substantiarum materialium, difficultas esse potest, propter D. Th. qui q. 7. de potentia artic. 2. ad 7. concedit Deum esse per reductionem in genere substantiæ, vt principium eius, quemadmodum punctum & vnitas in genere quantitatis: cuius tamen contrarium expresse docet loco citato ex 1. parte art. 5.

Propter hæc duo loca, Capreol. in 1. dist. 8. q. 2. & Sanch. lib. 5. q. 13. fatentur D. Thom. mutasse sententiam; ea tamen rectè concordat Caiet. dicto artic. 5. ex doctrina eiusdem Angelici Doctoris in primo dist. 8. quæst. 4. artic. 2. ad 3. dicens, quòd dupliciter potest aliquid esse in prædicamento reductiuè sicut principium. *Vno modo*, tanquam principium contentum ab ipso genere: & hoc modo negat D. Thom. posteriori loco Deum esse per reductionem in prædicamento substantiæ. *Alio modo*, vt principium continens ipsum genus: & sic concedit D. Th. Deum esse reductiuè in genere: quia in hoc sensu quodammodo est in omnibus generibus, cùm omnia contineat: licet per appropriationem quandam dicatur esse in prædicamento substantiæ: quia hæc propinquior est Deo, quàm accidentia. De quo etiam videri possunt Nazarius vbi sup. disp. 5. & Bergomensis in concordantiis D. Th. dub. 464.

32. Cæterùm, quamuis in re hæc ita sint: absolutè tamen negandum est Deum reductiuè collocari in prædicamento substantiæ: tum quia in communi modo loquendi, illa dicimus collocari in prædicamento, quæ continentur intra illud: tum etiam quia principium, de quo propriè dicitur reduci ad aliquod genus, non se extendit vltra illud: vt patet de puncto, & vnitate, respectu quantitatis. At Deus est supereminens principium totius esse, & omnium prædicamentorum: & ideo standum est modo loquendi, & doctrinæ D. Th. loco cit. ex 1. parte.

33. ¶ Tandem de Christo Domino (quidquid dicant Scot. in 3. distinct. 7. quæst. 1. Basolis & Durandus ibidem) asserendum est verè esse primam substantiam contineríque in prædicamento substantiæ, sicut continentur alia indiuidua naturæ humanæ. Sic docet expresse D. Thom. 3. part. q. 2. art. 3. ad 3. & art. 5. lib. 4. contra Gentes cap. 37. & in tertio, distinct. 7. quæst. 1. artic. 1. Quem sequuntur communiter Doctores.

Potestque probari ex cap. *Cum Christus, de hæreticis*, vbi Alex. 3. definit Christum, secundùm quod est homo, esse aliquid, id est singulare quid. Cuius rationem reddit dicens: *Quia sicut Christus, est verus Deus, ita est verus homo ex anima rationali, & humana carne subsistens.* Vbi quamuis Vasq. 3. parte, disp. 17. cap. 5. dicat solùm definiri, Christum esse aliquid, vt distinguitur contra nihil; non verò esse hoc aliquid de genere substantiæ: tamen in hoc posteriori sensu intellexerunt illa verba Glossa, & Panormitanus ibidem, D. Thom. 3. parte, quæst. 2. art. 6. in argumento sed contra, D. Bonauentura in 3. distinct. 6. art. 1. quæst. 3. & Scot. ibidem quæstione vltima. Satisque patet ex illa causali, quam subdit Pontifex: vnde in hoc non est immorandum.

Ratione etiam perfacili, omissis aliis, probatur: quia res collocantur in prædicamento ratione essentiæ, seu naturæ: sed natura humana Christi Domini in toto rigore, & proprietate est eiusdem speciei cum nostra: ergo verè & propriè collocatur in eodem prædicamento. Quia tamen naturæ substantiales non ponuntur in prædicamento significatæ in abstracto, sed in concreto, quomodo connotant suppositum quod in Christo est ipsum suppositum verbi diuini: ideo hoc ponitur in prædicamento, non secundùm se, & absolutè; sed præcisè quatenus sustentat humanitatem Christi Domini, vt expresse docet D. Thom. in 3. distinct. 6. q. 1. quæstiuncula 1. ad 2. Videantur Bañes 1. part. q. 3. art. 3. & Araux. lib. 5. Metaph. quæst. 2. art. 4.

34. Neque valet vulgare argumentum: *Christus ponitur in prædicamento: Christus est Deus; ergo Deus ponitur in prædicamento.* Variatur enim appellatio: quia poni in prædicamento est secunda intentio appellans supra Christum ratione humanæ naturæ. Quando verò absolutè infertur: *Ergo Deus ponitur in prædicamento*, appellat supra Deum ratione Deitatis. Valet autem consequentia, si inferretur: *Ergo Deus ponitur ratione humanæ naturæ.*

Dices: Christus non est creatura ex D. Th. 3. part. quæst. 16. ergo non ponitur in prædicamento. Probatur consequentia: quia quidquid ponitur in prædicamento, debet esse aliquid creatum, vt patet ex dictis.

Respondetur tamen sufficere, vt aliquid ponatur in prædicamento, quòd sit quid creatum secundùm illud, secundùm quod formaliter constituitur in prædicamento. Et hoc inuenitur in Christo Domino: in quo natura humana aliquid creatum est, licet suppositum sit diuinum.

Sed instabis: quia hæc propositio, *Christus est creatura*, absolutè non admittitur: quia ponit in Christo

Christo imperfectionem: sed hæc etiam, *Christus ponitur in prædicamento*, ponit in illo imperfectionem: ergo absolutè non est admittenda.

Respondetur, quòd prima propositio ponit imperfectionem in supposito Christi Domini; secunda verò tantum ponit imperfectionem in natura humana eius: quia fieri, seu creari per se primò conuenit supposito, & quasi per accidens naturæ, seu essentiæ; siquidem hæc per se, neque fit, neque creatur, sed potiùs est æterna, vt explicuimus supra disput. 4. num. 5. At verò poni in prædicamento per se primò conuenit essentiæ, siquidem hæc est, quæ denominatur genus, vel species; & quasi per accidens supposito, à quo sustentatur. Et ideo prima propositio absolutè negatur, & secunda conceditur: quia supposito Christi repugnat imperfectio, non verò naturæ humanæ eius.

QVÆSTIO V.

QVOMODO INTELLIGENDÆ SVNT proprietates substantiæ ab Arist. traditæ.

35. PRima, secunda, & tertia proprietas explicatæ sunt in rationibus: & ideo de aliis tribus agendum est in præsenti. Et quidem circa quartam solùm est notandum id, quod aduertit Aristot. illam conuenire substantiæ, non tamen soli: nam quantitas etiam non habet contrarium. Vtrumque autem intelligendum est de contrariis propriè dictis: quæ vt infra in postprædicamentis videbimus, sunt illa, quæ sub eodem genere maximè distant, & ab eodem subiecto mutuò se expellunt: sic enim satis constat substantiæ, & quantitati nihil esse contrarium.

Per quod soluuntur plura argumenta, quæ contra hanc proprietatem fiunt: vt quòd formæ substantiali contrariatur priuatio, ex Arist. 1. Physicorum text. 10. asserente hominem fieri ex non homine tanquam ex contrario. Item quòd differentiæ substantiales eiusdem generis sunt contrariæ, vt sumitur ex Aristot. 10. Metaph. text.

Et tandem quòd elementa sunt contraria, vt docet idem Aristot. lib. 2. de generat. Ergo substantiæ potest aliquid esse contrarium. ¶ Respondetur enim formam, & priuationem non esse propriè contraria: quia non continentur sub eodem genere: Neque differentias substantiales: quia non sunt in subiecto; neque tandem elementa: quia ipsa non se expellunt ab eodem subiecto, sed eorum qualitates. Appellantur autem forma, & priuatio contraria, largè: quia opponuntur priuatiuè. Et largiùs differentiæ: quia sunt primò diuersæ. Et tandem elementa dicuntur contraria, radicaliter: quia scilicet sunt radices qualitatum, inter quas est formalis contrarietas.

36. ¶ Circa quintam proprietatem dubitant Doctores: an conueniat omni substantiæ etiam incompletæ, propter Auerr. 3. cœli com. 67. & alios, quos refert Mas. hîc sect. 2. quæst. 9. qui existimant omnes formas substantiales, excepta anima rationali, suscipere magis, & minus. ¶ Imo de anima rationali potest idem suaderi: quia animæ rationales sunt inæquales, vt docent grauissimi Philosophi, D. Thom. in 2. dist. 32. quæst. 2. art. 3. & 1. part. quæst. 85. art. 7. Caiet. ibidem, Ferr. 1. contra gent. cap. 30. Med. 3. part. quæst. 5. art. 3. & alij: ergo aliqua substantia suscipit magis & minus.

Contrariam tamen sententiam tenent communiter Doctores cum Arist. in hoc cap. vbi non solùm substantias completas: sed quascumque alias negat suscipere magis, & minùs, dum ait; *Substantia non dicitur magis, & minus, neque cæterorum quidquam omnino, quæ substantiæ subsunt rationem, &c.*

Pro cuius intelligentia notandum est ex eodem Aristot. in præsenti, aliud esse, quòd vna substantia sit perfectior alia, aliud verò, quod suscipiat magis, vel minus; vel quod intendatur, aut remittatur. Ad illud enim sufficit, vt eadem indiuisibilis essentia habeat perfectius esse in vno, quàm in alio, seu quod inæqualiter participetur ab eis ratione inæqualium differentiarum, siue essentialium, siue indiuidualium. Ad hoc verò, vt rectè explicat D. Th. 1. 2. q. 52. art. 1. & opusc. 48. tract. 2. cap. 4. necessarium est, quòd in ipsa essentia etiam indiuiduali sit latitudo quædam gradualis, ratione cuius possit secundùm seipsam augeri, vel minui, seu magis, aut minùs vehementer imprimi subiecto. Hoc enim significant nomina, *intensionis, & remissionis*, quæ iuxta primam sui impositionem dicuntur de lyræ fidibus: quæ quando vehementiùs sonant, appellantur intensæ; quando verò reddunt grauiorem sonum, remissæ.

Quod quidem non posse conuenire substantiæ, sed qualitatibus explicat D. Thom. 1. p. quæst. 93. art. 3. ad 3. & colligit Caiet. hîc optimo signo. Quamuis enim vna substantia sit altera perfectior; eadem tamen non perficitur secundùm essentiam, ita vt Petrus v. g. modo sit minùs homo, & postea magis homo. Qualitates verò, quæ suscipiunt magis, & minùs, non solum inueniuntur secundùm magis, & minus in diuersis subiectis; sed etiam in eodem, saltem de possibili. Quamuis enim de facto aliquæ ex his qualitatibus in eodem subiecto non intendantur, aut remittantur; hoc tamen illis non repugnat vt substantia repugnare diximus.

Per quod patet ad substantiam de anima rationali. Dicimus enim vnam esse meliorem alia ratione perfectioris esse, vel perfectioris corporis, seu ratione perfectioris differentiæ indiuidualis, quæ desumitur ab illo: non verò quia suscipiat magis, aut minus, vt explicatum est. Videatur D. Th. opusc. citato.

37. ¶ Circa sextam, & vltimam proprietatem est etiam difficultas inter Doctores; an conueniat substantiæ quarto modo proprij. Quamuis enim id videatur voluisse Aristot. dum dixit: *Maximè verò proprium substantiæ esse videtur, &c.* contra tamen militant hæc argumenta.

Primò: quia hæc proprietas ex Aristot. in hoc cap. conuenit substantiæ, quæ ex vna numero: sic enim ait: *Maximè substantiæ proprium esse videtur, cum vnum, idemque numero, sit contrariorum susceptiuum esse.* Sed sola prima substantia est vna numero: ergo soli illi conuenit, & non secundæ: & per consequens non conuenit omni substantiæ.

Secundò: quia neque Deus, neque Angeli, neque corpora cœlestia possunt recipere contraria; aliàs essent corruptibilia: ergo talis proprietas non conuenit omni substantiæ.

Tertiò: quia, vt hîc Arist. contra se argumentatur, eadem operatio recipit contraria, nempe veritatem, & falsitatem: nam Petro sedente vera est hæc propositio, *Petrus sedet*: quæ tamen fit falsa, surgente Petro: sed oratio est accidens: ergo hæc proprietas non conuenit soli substantiæ.

Quartò: quia etiam quantitas potest suscipere contraria: eadem enim superficies potest esse alba, & nigra. Similiter intellectus recipit scientiam, & errorem. Et quod maius est, in mysterio Eucharistiæ, quantitas per se solam verè calesit, & frigesit, recipitque alia contraria: ergo &c.

38. Propter hæc argumenta aliqui existimarunt, recipere contraria non conuenire substantiæ quarto modo proprij. ¶ Sed non ideò deserenda est recepta sententia, quam ante Aristot. significauit Architas, vt referunt Conimb. hic qu. 3. docetque D. Th. opusc.

opusc. 40. tract. 2 cap. 4. & sequuntur hîc Caiet. Sot. Mas. Sanch. & communiter Doctores.

Pro cuius explicatione nota; quòd recipere contraria, propriè loquendo, prout hîc loquitur Aristot. necessariò fit cum mutatione intrinseca subiecti, vt ipse Arist. se explicat, repugnat enim, quod vnum numero subiectum abiiciat vnum contrariorum, & recipiat alterum: quin intrinsecè mutetur. Similiter non loquitur hîc Arist. de quocumque subiecto, sed de eo, quod propriè, & absolutè est subiectum, & solet appellari subiectum *quod*. Quo supposito.

39 Ad argumenta respondetur. Ad primum respondet benè Caiet. hanc proprietatem non esse restringendam ad solas primas substantias. Non enim inquit Arist, quòd proprium est illius substantiæ, quæ est vna numero, esse susceptiuam contrariorum, sed *Proprium est substantiæ, quod cum vna numero sit, sit susceptiua contrariorum.* Cuius sensus est, proprium esse substantiæ, quòd, seruata vnitate numerica, sit susceptiua contrariorum. Quod etiam conuenit secundæ substantiæ, homo enim seruata vnitate numerica, quam habet in Petro, recipit contraria.

Dices: dato, quòd secundæ substantiæ recipiant contraria; tamen id habent ratione primarum: ideò enim homo recipit calorem, & frigus: quia Petrus recipit illa: ergo esse susceptiuum contrariorum non est propria passio substantiæ; & consequenter non conuenit illi quarto modo. Antecedens patet ex dictis supra num. 5. Consequentia verò probatur: quia propria passio priùs debet conuenire secundæ substantiæ, quàm primæ, vt explicuimus disput 9. num. 12.

Respondetur, quòd aliud est substantiam habere aptitudinem ad recipienda contraria, seu esse susceptiuam eorum: aliud verò: actu recipere illa: sicut aliud est hominem esse risibilem, & actu ridere. Aptitudo ergo ad recipiendum contraria est propria passio substantiæ; receptio verò actualis accidens commune: sicut aptitudo ad ridendum est passio hominis; actualis verò risus accidens commune. Quod etiam patet mille aliis exemplis. Dicimus ergo, quod sicut ideò Petrus est risibilis, quia homo est risibilis; econtrà verò ideo homo ridet quia Petrus ridet: sic similiter ideo Petrus est susceptiuus contrariorum, quia substantia est susceptiua contrariorum; econtrà verò ideo substantia recipit contraria: quia Petrus recipit illa.

40 Ad secundum resp. quòd hîc agit Arist. de substantia, quæ ponitur in prædicamento, nempè de substantia creata: & ita proprietas eius non debet conuenire Deo. Angeli autem, & cœli verè possunt recipere contraria. Nam Angelus potest recipere scientiam, & errorem: & corpora cœlestia motus contrarios, vt patet in motibus naturali, & rapto planetarum, qui etiam id propriis epyciclis interdum mouentur sursum, vt quando tendunt versus augem; interdum verò deorsum, vt cum ad oppositum augis regrediuntur. Verum est motus istos propriè non esse contrarios, vt rectè probat D. Thom. lib. 1. de Cœlo lect. 8. quia neque fiunt à contrario in contrarium, neque per eandem lineam, neque super eosdem polos, vt ibidem explicabimus. Sed hoc nihil obstat. In præsenti enim non sumit Arist. contraria rigorosè; sed tantùm vult maximè proprium esse substantiæ, esse subiectum *quod* accidentium, siue sint propriè contraria, siue non.

Ad tertium respondet Arist. quòd licet oratio possit transire de vera in falsam; propriè tamen non recipit contraria: quia oratio ipsa non mutatur intrinsecè; cum non abiiciat à se aliquid, & recipiat aliud. Sed talis mutatio fit ipso obiecto, scilicet Petro, qui amittit sessionem, & acquirit stationem, per cuius variationem oratio extrinsecè dicitur transire de vera in falsam. At verò substantia propriè recipit contraria: quia in se ipsa mutatur abiiciendo vnum, & acquirendo aliud. In quo sensu intelligenda est hæc proprietas, vt supra explicatum est.

41 Ad quartum respondetur quantitatem, intellectum, & alias potentias non recipere accidentia vt *quod*, sed vt *qua*, siue vt rationes recipiendi. Vnde de illis non potest absolutè dici, recipere accidentia, sicut dicitur de substantia. Quòd si in Eucharistia quantitas per se solam recipit accidentia, & habet modum subiecti *quod*; ideò est: quia ibi quantitas virtute diuina habet modum substantiæ, vt docet D. Thom. 3 p. q. 77. art. 3 ad. 2. Siue id fiat à Deo tribuendo quantitati modum quasi substantialem, ratione cuius per se sit vt tenent plures Doctores; siue conseruando existentiam substantiæ panis, & vini, vt aliqui etiam inconsideratè asserere ausi sunt; siue per solam manutentiam conseruando quantitatem cum sua existentia, & supplendo per nouum concursum vicem substantiæ, vt docent plures alii: de quo disputant Theologi loco citato in materia de Eucharistia.

EXPLICATVR AMPLIVS, QVO modò soli substantiæ conueniat esse subiectum quod *accidentium.*

§ vnius.

42 Occasione huius argumenti magis explicare oportet, quomodò vnum accidens sit subiectum alterius, propter Suar. disputat. 14. Metaph. sect. 4. vbi distinguens ly *quòd*, *qua*, inquit, si per subiectum *quod* intelligatur primum fundamentum, & basis totius causalitatis, in qua sustentatur accidens: & per subiectum *quo*, id, quod ita recipit aliud, vt ipsum sustentetur in alio: sic proculdubiò solam substantiam esse subiectum quod accidentium, & quodcumque accidens respectu alterius subiectum quo tantùm. Si verò per subiectum *quod*, intelligatur id, cui inhæret accidens, non tantùm vt rationi recipiendi, seu vt integro, & immediato subiecto, quod respectu eius exercet propriam causalitatem materialem; & per subiectum *qua*, id quod tantum est ratio recipiendi sic inquit iste Auctor plura accidentia verè esse subiectum quod aliorum; licet alia tantùm sint subiectum quod, siue rationes recipiendi.

Si autem quæras ab illo: quæ sit regula ad discernenda talia accidentia; respondet numero 12. nullam posse statui, sed respiciendum esse ad naturam vniuscuiusque. Quam doctrinam mirum est velle Suarez esse Diui Thomæ: cum neque leuiter insinuet eam, & oppositum sæpissimè doceat, vt postea videbimus.

Potest tamen probari hæc ratione: quia in Eucharistia qualitates panis inhærent soli quantitati, non per nouam inhærentiam, quæ illis per consecrationem conferatur; sed per antiquam, quam habebant in quantitate, vt docet D. Thom. 3. part. quæst. 77. artic. 2. ergo ante consecrationem soli quantitati immediatè inhærebant.

43 Cæterum hæc sententia falsa est, & omnino aliena à mente Aristotelis, & Diui Thomæ. Qui quantùm ad hoc nunquam distinguunt inter accidentia, vt distinguit Suarez; sed vniuersaliter affirmant vnum accidens, in tantùm esse subiectum alterius, in quantùm est ratio recipiendi illud, siue inquantum ambo recipiuntur, & inhærent ipsi substantiæ ordine quodam, ita vt vnum priùs, & alterum posteriùs recipiatur. Quo fit, vt respectu secundi accidentis, propriè loquendo, non dentur duo integra

subiecta, vnum proximum, & aliud remotum: sed substantia simul cum proprio accidenti constituit integrum, & immediatum subiectum secundi: ad eum modum, quo in causis efficientibus substantia ignis verbi gratia, & calor erit propriè loquendo, non sunt duæ causæ, alia proxima, & alia remota; sed ab vtroque simul procedit calefactio; ab illa vt à supposito, quod operatur; ab hoc verò, vt à ratione agendi, seu virtute, qua ignis agit.

Hæc est expressa doctrina Arist. 4. Metaph. tex. 14. vbi ait: *Accidenti enim non est accidens; nisi quia ambo eidem accidunt.* A quo accepit eam D. Thom. 1. 2. q. 7. art. 1. (quem locum non apparet qua ratione adducat Suar. pro sua sententia:) nam in solutione ad secundum sic ait Angelic. Doct. *Aliquid dicitur accidens alicuius dupliciter. Vno modo: quia est ei, sicut album dicitur accidens Sortis. Alio modo: quia est simul cum eo in eodem subiecto, &c.* Quemmodum statim in solutione ad tertium subdiuidit dicens: *Sicut dictum est, accidens dicitur accidenti accidere propter conuenientiam in subiecto. Sed hoc contingit dupliciter. Vno modo, secundum quod duo accidentia comparantur ad vnum subiectum absque aliquo ordine, sicut album, & musicum ad Sortem. Alio modo cum aliquo ordine: puta quia subiectum recipit vnum accidens alio mediante, sicut corpus recipit albedinem mediante superficie, &c.* Vbi expressè docet accidens soli substantiæ propriè in esse, seu inhærere; alteri verò accidenti non nisi in quantum ambo ordine quodam substantiæ insunt. Ergo sola substantia est, quæ propriè loquendo exercet causalitatem materialem respectu accidentium cum subordinatione explicata.

Idem docet q. 2. de virtutibus art. 3. ad 2. dum inquit: *Forma non est forma, ita quòd vna forma præstet subiectum alteri. Nihil tamen prohibet plures formas in eodem subiecto esse secundum quendam ordinem, scilicet vt vna sit formalis respectu alterius, sicut calor est formalis respectu superficiei, &c.* Videatur etiam q. 1. antecedenti art. 4. ad 5. lib. 1. Post. lect. 34 in 3. d. 33. q. 2. art. 4. quæstiunc. 1. in corpore, & ad 1. & 2. in 4. dist. 6. qu. 3. art. 1. quæstiunc. 1. ad 3. & alibi sæpè. Ex quibus, & aliis locis D. Tho. probat hanc sententiam Capr. in 1. dist. 3. q. 3. ar. 3. ad 2. Scoti, & 1. dist. 18. qu. in 2. 2. 3. ad 1. Estque receptissima inter Thomistas. Pro qua videri possunt Caiet. 1. p. q. 77. art. 1. & in hoc cap. circa finem. Soto ibid. & in 4. dist. 10. quæst. 2. art. 2. Mas. hîc sect. 2. quæst. 10. Sanch. lib. 5. quæst. 11. Bergom. in Concordantiis D. Thomæ. dub. 20. & alij.

44 Fundamentum est: quia omne accidens definitur per proprium, & immediatum subiectum, cui inhæret, vt ostendimus suprà disp. 5. n. 21. sed semper definitur per substantiam, vt ibidem ex Arist. diximus: ergo semper substantia pertinet ad proprium, & immediatum subiectum accidentis.

Confirmatur primò: quia quælibet forma, seu actus immediatè attingit propriam materiam, seu potentiam, vt patet inductione: sed in propria materia, seu potentia accidentium semper includitur substantia: ergo semper accidentia immediatè attingunt substantiam. Probatur minor: quia accidens dat propriæ materiæ esse secundum quid: ergo requirit, & supponit in illa esse simpliciter.

Confirmatur secundò: quia ideò in sententia D. Tho. materia prima non est integrum, & immediatum subiectum quantitatis, aut alterius accidentis (& idem est de formis materialibus) quia non habet propriam subsistentiam, vt videbimus lib. 1. Physicorum: sed nullum accidens habet propriam subsistentiam, vt patet: ergo nullum accidens potest esse subiectum integrum, & immediatum alterius.

45 Argumentum in contrarium adductum pendet ex pluribus, quæ in materia de Eucharistia habent non paruam difficultatem. Pro nunc tamen dicimus, quòd si inhærentia actualis accidentium non distinguitur ab eorum existentia, sed accidens per ipsum suum inexistere absque aliquo alio vnitur subiecto, vt explicat noster Didacus à Iesu disp. 12. qu. vltima conclus. 3. & docent plures Thomistæ: sic consequenter dicendum est, quod qualitates panis ante consecrationem per ipsam suam existentiam inhærebant substantiæ quantæ tanquam vni integro subiecto; post consecrationem verò manet quidem eadem existentia quantitatum; & ita manent cum antiqua inhærentia; sed hæc iam non exercetur circa substantiam, & quantitatem; sed solum circa quantitatem: & ita quantitas tunc habet vices subiecti quod. Videatur Naz. 1. p. qu. 3. art. 3. controu. 1. parùm ante conclusiones. Si verò inhærentia actualis, seu vnio accidentis ad subiectum sit aliquis alius modus distinctus ab eius existentia, vt alij volunt; consequenter asserendum est post consecrationem, licet maneat in qualitatibus antiqua existentia, non tamen manere antiquam vnionem; sed virtute consecrationis de nouo vniri quantitati. Neque D. Th. in argumento adductus contrarius est. Solùm enim asserit manere accidentia secundum esse, quod priùs habebant, quod verissimum est: sed inde non sequitur manere cum antiqua vnione, si hæc ponitur distincta ab existentia accidentium.

49 § Ex dictis infertur, qua acceptione proprij conueniant substantiæ istæ sex proprietates. *Secunda* enim, & *tertia* conueniunt primo modo, scilicet soli, sed non omni. Nam prædicari essentialiter de prima substantia conuenit quidem soli substantiæ, vt patet; sed non omni: cum ipsa prima substantia non omnis cum ipsa prima substantia non prædicetur formaliter de se ipsa. Scilicet significare hoc aliquid conuenit soli substantiæ; sed non omni cum non conueniat secundis substantiis.

Deinde *quarta*, & *quinta* proprietas conueniunt substantiæ secundo modo proprij scilicet omni, sed non soli. Nam omni substantiæ conuenit non habere contrarium, & non suscipere magis, & minus; non tamen soli: cum id conueniat etiam quantitati, & aliis pluribus prædicamentis.

Tandem *prima*, & *vltima* proprietas, scilicet non esse in subiecto, & esse susceptiuum contrariorum modo explicato, conueniunt substantiæ quarto modo proprij, vt satis ex dictis patet. Ex illis tamen vltima appellatur ab Arist. maximè propria: quia est positiua perfectio substantiæ, & non mera negatio sicut prima.

CAPVT

CAPVT SEXTVM, DE QVANTITATE.

SVMMA TEXTVS.

IN tres partes diuiditur hoc Caput. Prima continet duas diuisiones quantitatis. Quarum prima est: quantitas alia discreta, cuius scilicet partes non copulantur aliquo termino communi, vt *numerus*, & *oratio*: & alia continua, cuius scilicet partes copulantur termino communi, vt *linea*, *superficies*, *corpus*, *tempus*, & *locus*: nam partes lineæ copulantur punctis, partes superficiei lineis, &c.

Secunda diuisio est: quantitas alia habet situm, seu positionem partium inter se, vt linea, superficies, corpus, & locus: alia verò non habet talem positionem, vt tempus, numerus, & oratio. in illis enim verè designari potest, quem situm, seu positionem singulæ partes habeant; non vero in his, vt patet: quamuis eorum partes habeant ordinem prioris, & posterioris.

In secunda parte inquit Arist. quòd istæ septem species quantitatis sunt quantæ per se, & ratione sui, alia vero omnia sunt quanta per accidens: quia non per se, sed per istas species sunt quanta. Nam actio dicitur longa: quia multum temporis in ea consumitur: albedinem etiam multam dicimus, quæ est in magna superficie, &c.

In tertia parte enumerat tres proprietates. *Prima* est, non habere contrarium. § Contra quam obiicit: quia multum, & paucum; magnum, & paruum videntur contraria: ergo, &c. § Et respondet primò, ista non esse quantitates, sed relationes: quia dicuntur in comparatione ad aliud. Cuius signum est, quòd montem dicimus paruum; millium vero magnum. § Secundò respondet, quòd siue sint quantitates, siue relationes, adhuc non sunt contraria: quia non se expellunt; siquidem idem simul est magnum, & paruum respectu diuersorum.

Secunda proprietas est non suscipere magis, & minus: neque enim vnum bicubitum, aut vnum tempus est magis bicubitum, aut tempus quàm aliud. § *Tertia* proprietas maximè propria quantitatis est, vt secundùm eam res dicantur æquales, vel inæquales. Nam vnum corpus dicitur æquale, vel inæquale alteri, & similiter numerus, tempus, &c. quod tamen non inuenitur in aliis prædicamentis. Qualitas enim non dicitur æqualis alteri, sed similis, &c.

NOTATIONES ET DVBIA circa hoc Caput.

NOMEN Quantitatis ab hoc prædicamento ad res alias propter quandam similitudinem non frequenter translatum, efficit duas acceptiones: quas adducit D. Thom. 1. p. quæst. 42. art. 1. ad 1. Primò enim sumitur latè, pro perfectione, seu virtute cuiuscumque naturæ: soletque appellari quantitas virtutis, seu perfectionis. Quo sensu dicitur magna scientia, aut virtus, id est, perfecta: & Deum appellamus magnum, non corpore, sed perfectione naturæ. De qua etiam acceptione Aug. 6. de Trin. cap. 8. inquit: *In his, quæ non mole, sed virtute magna sunt, idem est maius esse, quod melius esse.* Secundò sumitur quantitas strictè, vt significat molem, seu extensionem corporum appellaturque quantitas molis. Et hæc est, quæ hoc prædicamentum constituit, de qua in præsenti agit Aristot. & nos deinceps agemus.

§ Circa primam diuisionem, eam esse generis in species dicemus q. 3. Nunc tamen pro intelligentia membrorum diuidentium explicare oportet, quid sit partes copulari, vel non copulari termino communi. Quod explicat optimè Caiet. ex ipsis vocibus. Ad hoc enim, vt aliquid sit terminus communis; duo requiruntur, scilicet quòd terminet, & quòd sit communis. Et quia adiectiuum est modus, & determinatio substantiui: non sufficit ad hoc, quòd aliquid dicatur terminus communis, quòd sit terminus, & quòd sit communis; sicut neque ad hoc, quòd aliquis sit monachus albus, sufficit, quòd sit monachus, & quòd sit albus; sed exigitur, quòd actum terminandi habeat communem, idest, quòd ita sit terminus vnius partis, vt etiam sit terminus alterius; sicut punctum, in quocumque loco lineæ designetur, vtriusque partis, hinc scilicet, & indè, terminus est. Et quoniam terminus, inquantum terminus, oportet quòd sit indiuisibilis: quia si posset diuidi, non esset vltimum terminans, vt patet: ideò termini communis nomine significatur aliquid indiuisibile communiter terminans vtramque partem: quod in linea est punctum, in superficie linea; in corpore superficies; & in tempore instans. Hæc Caietanus.

3 § Secundò circa secundam diuisionem notandum venit, quòd dupliciter potest ibi explicari *situs*, seu *positio partium*. Primò formaliter, vt significat ipsam dispositionem partium in ordine ad locum, à qua habent, quòd aliæ sint sursum, aliæ deorsum, &c. Et hoc modo positio partium pertinet ad prædicamentum situs: & consequenter diuisio sic intellecta non potest esse essentialis, vt patet; sed erit subiecti in accidentia: siquidem situs, & negatio eius sunt accidentia respectu quantitatis. Et hic sensus videtur ad mentem Arist. comprehendens enim sub hac diuisione easdem quantitates, quas sub prima comprehenderat, satis ostendit eandem quantitatem in communi esse diuisum in vtraque diuisione. Ex quo necessariò sequitur alteram esse accidentalem, iuxta ea quæ diximus in anteprædicamentis capite 3. num. 10. Quare cum prima diuisio sit essentialis, vt supponimus: hæc necessariò erit accidentalis, si formaliter intelligantur eius membra diuidentia, vt dictum est.

Secundò modo potest sumi *situs*, seu *positio partium* radicaliter pro situabilitate, seu aptitudine, quam linea, superficies, & corpus habent, vt disponantur secundùm locum, hæ enim solæ quantitates possunt recipere figuram, ad quam consequitur dispositio in ordine ad locum & sic istæ solæ sunt situabiles: tempus

verò cum omninò sit insigurabile; est etiam insituabile. Non enim partes eius possunt disponi sursum, aut deorsum, vt per se constat: sicut non possunt recipere figuram trianguli, pyramidis, &c. Et idem etiam est de numero, aut ratione: nam licet numeris sæpè figuras tribuamus, vt cum dicimus numerum quadratum, cubum, &c. Hoc tamen conuenit illis, secundùm quod sumuntur, vt quantitates continuæ, sicut econtrà proportionem sæpè tribuimus quantitatibus continuis, secundùm quod sumuntur discretæ, nempè vt bicubitæ, tricubitæ, &c.

Igitur iuxta hunc sensum, quantitatem habere situm, seu positionem partium erit esse figurabilem, situabilem: sic enim circumloquimur gradum essentialem, in quo linea, superficies, & corpus conueniunt, & per quem distinguuntur a tempore, & ex consequenti sic intellecta hæc secunda diuisio erit essentialis, & subdiuisio præcedentis; facietque hunc sensum. Quantitas continua alia est figurabilis, seu situabilis, scilicet linea, superficies, & corpus: & alia insigurabilis, seu insituabilis, vt tempus. Neque obstat, quòd sub hoc secundo membro etiam numerentur numerus, & oratio, quæ sunt quantitates discretæ: quia quando aliquod membrum diuidens est negatiuum, si non sumatur priuatiuè, sed omninò negatiue; possunt sub illo contineri plura, quæ non continentur sub diuiso, vt patet mille exemplis. Sic ordinant has diuisiones Sonc. 5. Metaph. quæst. 24. & alij.

4 ¶ Tertiò circa secundam partem capitis notandum est species quantitatis appellari ab Arist. quanta per se. (Sic rectè transfert Argyropilus: Boëtius enim, quem sequitur Caietan. sic vertit:) *Propriè enim quantitates hæ sola dicuntur: alia verò omnia secundùm accident quanta sunt, &c.* Tum quia per se sunt principia, vnde ad res alias deriuatur denominatio quanti: sicut si albedinem appellaremus per se albam: quia per se est principium dealbandi. Tùm etiam quia speciale est in quantitate quodammodò denominari à se ipsa, vt tetigimus suprà disp. 4. nu. 40. Cuius ampliorem explicationem, quia in hunc locum remisimus: ideò pro eius intelligentia considerandum est, quòd licet ratio mensuræ non sit essentia quantitatis, sed passio eius, vt postea dicemus: quia tamen est nobis notior: ideò frequentius loquimur de quantitate sub ratione mensuræ. Sicque de ea egisse in præsenti Aristot. satis colligitur ex eo, quòd locum, & superficiem ponit, vt duas species quantitatis, propter diuersum modum mensurandi; cum tamen in ipsa ratione essendi quantitatis non distinguantur.

Quia ergo inter quantitates neutra est prima mensura; siquidem hoc tantùm conuenit puncto, & vnitati, vt explicuimus suprà disp. 10 num. 24. ideò hoc speciale est in isto prædicamento, quòd vna quantitas possit mensurari per aliam. Et ita vna linea mensuramus aliam; vna superficie aliam, & sic de cæteris, vt docet D. Th. de potentia, qu. 5. art. 7. ad 24. Quo fit, vt quantitas, quæ in se, & intrinsecè est mensura aliarum rerum, dicatur mensurata, dum regulatur per aliam quantitatem: ac proindè eadem quantitas simul dicitur mensura, & mensurata: & consequenter in eodem sensu simul dicitur quantitas, & quanta. Quia tamen vnam quantitatem per aliam mensurari non tollit, quo minùs in se, & intrinsecè sint mensuræ aliarum rerum: ideò quantitas sic mensurata dicitur mensurata, seu quanta per se: quia tam res mensurans, quàm mensurata est intrinsecè mensura: & sic verificatur, quòd quantitas mensuratur per seipsam, vt inquit D. Th. loco citato. Res verò aliorum prædicamentorum dicuntur mensuratæ seu quantæ per accidens, seu per aliud; quia res mensurata non est mensura, sed quid aliud ab ea diuersum. Et hic est verisimilior modus explicandi hunc locum Arist. & quomodò quantitas denominet se ipsam. Videantur Masius in scholiis huius capitis, & alij Thomistæ.

5 ¶ Tandem in tertia parte capitis, relictis prima & secunda proprietate, quæ capite præcedenti explicata sunt, circa tertiam notandum est æqualitatem, & inæqualitatem esse relationes consequentes quantitatem, & in illa fundatas: & ideò dicitur proprium esse quantitatis, vt secundùm eam res dicantur æquales, vel inæquales. Appellatur autem hoc maximè proprium: quia conuenit quarto modo proprij. Nam secundùm omnes species quantitatis dicitur aliquid æquale, vel inæquale; non verò secundùm alia prædicamenta, vt considerandi patebit. ¶ Vbi nota, quòd sicut per similitudinem ad veram quantitatem, perfectio, seu virtus cuiuscumque rei appellatur quantitas: ita per similitudinem ad veram æqualitatem, vel inæqualitatem conuenientia omnimoda, vel excessus rerum secundùm perfectionem dicitur æqualitas, vel inæqualitas. Quo sensu duas albedines eiusdem intensionis appellamus æquales; si verò altera sit remissior, inæquales: & Christus Dominus dicitur æqualis patri secundùm diuinitatem; inæqualis verò secundùm humanitatem. Ex quo fit, vt seruata eadem proportione, sicut vera æqualitas, vel inæqualitas est passio consequens quantitatem molis, quæ est vera quantitas: ita similitudinaria æqualitas, vel inæqualitas est quasi proprietas consequens quantitatem virtutis, quæ per quandam similitudinem appellatur quantitas.

DISPVTATIO DECIMOTERTIO,
De prædicamento Quantitatis.

QVAMVIS Qualitas, vt potè accidens consequens formam, dignitate superet quantitatem, quæ consequitur materiam: rectè tamen Arist. statim post substantiam de quantitate disputauit. Tùm quia hæc intelligitur ante quascumque qualitates in substantia corporali, de quibus præcipuè egerat Arist. Tum quia in ratione substandi quantitas plus imitatur substantiam, quàm alia accidentia, & magis participat de ratione subiecti: vnde etiam potest diuina virtute per se sustentare alia accidentia, quod de aliis multi non improbabiliter negant, & saltem non est ita certum. Iam verò circa quantitatem plura possent inquiri, nisi iterum de ea agendum esset in libris Physic. Et ideò in hac disputatione essentiam eius, & species, quas statuit Aristot. tantùm explicabimus.

QVÆSTIO

QVÆSTIO PRIMA.

AN QVANTITAS REALITER DISTINGVATVR à Substantia.

PArs negatiua videtur fuisse Platonis, qui teste Aristotel. 1. Metaphysic text. 5. vnam posuit omnium rerum materiam, cuius differentiæ diuisiuæ essent magnum, & paruum, arbitratus proculdubiò eandem rem esse materiam, & quantitatem. Quam sententiam sequuti sunt Stoici, teste Aphrodisio, sequuntur que Nominales, quos refert Suar. disp. 40. Metaph. sect. 2. asserentes eandem rem esse substantiam, & quantitatem. Vocant tamen substantiam, secundùm quod substat accidentibus; quantitatem verò, secundùm quod habet partes extra partes. Et idem proportionabiliter asserunt de aliis accidentibus corporeis, quòd scilicet quantitas non distinguitur ab eis; sed vnumquodque per se ipsum est extensum, & quantũ.

Fundamentum huius sententiæ quantum ad substantiam, & quantitatem est: quia si quantitas esset res distincta à substantia; maximè, vt illa mediante, substantia reciperet accidentia contraria: sed ad hoc non est necessarium, quòd sit realiter distincta: ergo, &c. Probatur minor: quia recipere contraria est proprietas substantiæ; ergo per se ipsam absque aliquo alio potest illa recipere.

7 Opposita tamen sententia communis est inter Philosophos, & Theologos. Eam docent Aristot. 7. Metaph. text. 8. D. Aug. 5. de Trinitat. c. 10 & D. Th. 3. p. q. 77. a. 2. & in 4. dist. 12. q. 1. a. 1. quæst. 3 Pro qua videri possunt inter alias Suar. vbi sup. Arau. lib 5. Metaph. qu. 3. art. 6. & Mas. hîc sect. 1. qo. 5.

Breuiterque probatur. Tum ratione generali: quia nullum accidens reale potest esse idem realiter cum substantia: sed quantitas est accidens reale: ergo non potest esse idem realiter cum substantia. Minor, & consequentia constant. Maior autem nostro iudicio est certissima, implicat enim quod eadem entitas realis sit realiter per se, & realiter inhæreat alteri, vt magis ostendemus cap. sequenti, cum de distinctione relationis à fundamento disputemus. ¶ Tùm etiam ratione speciali desumpta ex mysterio Eucharistiæ, in quo quantitas panis de facto separatur à substantia: ergo antea distinguebantur realiter. Patet consequentia: quia realis separatio signum euidens est distinctionis realis.

Respondent Nominales in mysterio Eucharistiæ periisse quantitatem panis simul cum substantia, vtpotè idem realiter cum ipsa; manere tamen quantitatem coloris, saporis, & aliorum accidentium, quæ realiter distinguebantur à substantia.

8 Hæc tamen solutio, & sententia, licet quia saluat veritatem transsubstantiationis, non sit hæretica: quia tamen est contra communem Theologorum consensum in Ecclesia communiter receptum, non caret aliqua temeritate. Et ideò sic breuiter impugnatur.

Primò: quia transsubstantiatio, quam, Concilia, & Patres ponunt in Eucharistia, est conuersio totius substantiæ panis in totam substantiam Christi Domini, manentibus eisdem accidentibus, vt sumitur ex Concil. Latera. sub Innoc. III cap. 1. & Trid. sess. 13. Can. 2. sed quantitas panis est verum accidẽs de prædicamento accidentis, etiam in sententia Nominalium: ergo ipsa etiam debet manere.

Secundò: quia omninò irrationabiliter ponitur vna quantitas ad extendendam substantiam, & alia ad extendendam albedinem, &c. ergo aliena omninò est à veritate dicta sententia. Probatur antecedens: quia effectus formales eiusdem rationis prouenire debent ab eadem forma, sed extensio substantiæ, & extensio albedinis, atque aliorum accidentium sunt eiusdem rationis, vt patet: ergo ab eadem forma prouenire debent. Cum ergo in Eucharistia maneat quantitas coloris, vt ad sensum patet: etiam manebit quantitas substantiæ; siquidem eadem est quantitas vtriusque.

Tertio tandem: quia si accidentia Eucharistiæ non vnirentur in quantitate panis tanquam in communi subiecto, nullo modo vnirentur, nullamque haberent colligationem: ac proinde posset color manere, immoto sapore; quod ad sensum patet esse falsum: ergo, &c. Probatur sequela: quia qualitates istæ non comparantur inter se, tanquam actus, & potentia; neque fingi potest alius modus vnionis, nisi secundum quod eidem communi subiecto insunt; quod nullum aliud potest esse, nisi quantitas panis: ergo verè subiectantur in illa: ac proinde ipsa realiter separatur, & distinguitur à substantia.

9 Ad fundamentum contrariæ sententiæ respondetur in primis, quod quantitas non ex eo præcisè distinguitur realiter à substantia, vt hæc, media illa, recipiat accidentia: nam etiam si nullum aliud esset accidens, adhuc distingueretur à substantia. Deinde dicimus, quod substantiæ proprium est esse subiectum *quod* contrariorum, vt supra explicatum est: quod autem sic est subiectum, non excludit à se subiectum *quo*, quale est qualitas; sed potius illud exigit, vt sit ratio recipiendi. Sicut ex eo, quod anima rationalis sit subiectum *quod* actuum intellectus, non excludit, sed potius exigit ipsam potentiam intellectiuam, vt sit ratio recipiendi illos.

QVÆSTIO II.

In quo consistat ratio formalis, & essentia quantitatis.

10 TRia sunt præcipua, quæ quantitas tribuit substantiæ, de quibus potest procedere difficultas, scilicet ratione mensuræ, diuisibilitas in partes, & earum extensio, seu dilatio: quæ oportet seorsum explicare ad resolutionem difficultatis.

Mensura ergo propriè dicta definitur ab Aristot. 10. Metaph. text. 2. esse. *Id, quo quantitas rei cognoscitur*: sicut vlna est mensura panni: quia media illa cognoscimus quantitatem panni. Ad hoc autem necessarium est, vt mensura sit vna, & indiuisibilis secundùm illam rationem, secundùm quam assumitur vt mensura, vt probat ibid. Arist. Ratioque est manifesta, quia mensura est id, vndè primò deriuatur cognitio rei mensuratæ: ergo prout sic, debet esse indiuisibilis. Si enim haberet partes: iam esset aliud prius, vnde deriuatur cognitio; & per consequens ipsa non esset mensura. Sic videmus vlnam in ratione vlnæ esse indiuisibilem: quæ non componitur ex vlnis, palmum in ratione palmi, & sic de aliis.

Hoc autem dupliciter contingit. Nam vel mensura est tantùm secundùm quid indiuisibilis & simpliciter diuisibilis: vt vlna, quæ est indiuisibilis in ratione vlnæ; simpliciter tamen diuidi potest cum cõponatur ex

palmis: & idem est de aliis mensuris, quibus homines vtuntur, vt cubitum, pes, passus, &c. Et huiusmodi mensuræ simul sunt mensura & res mensuratæ. Vel mensura, est simpliciter indiuisibilitas, vt vnitas, & punctum: quæ propterea sunt primæ mensuræ quantitatum; ea consequenti repugnat, quòd sint res mensuratæ. Hæc autem quæ de propria mensura inter quantitates molis dicta sunt, proportionabiliter applicantur quantitatibus virtutis, inter quas inuenitur etiam mensura virtutis, seu perfectionis, vt loco citato probat Aristot. De qua intelligitur commune dictum: *Primum in vnoquoque genere est mensura cæterorum*: per accessum enim, vel recessum ab illo primo, cognoscimus perfectionem aliorum in illo genere. Tota hæc doctrina desumpta est ex D. Thom. 1. dist. 8 qu. 4. art. 3. lib. 10. Metaph. lect. 2. & lib. 1. Poster. lect. 26.

11. Secundò notandum est, quòd quamuis ratio mensuræ tantùm conuenire videatur mensuræ, quæ est extrinseca mensurato: hæc enim est, quæ in vsu humano applicatur ad rerum quantitates cognoscendas, vt patet de vlna respectu panni, de pede respectu ædificij, &c. tamen inter Philosophos loquendo, etiam datur mensura intrinseca mensurato. Et hoc modo quantitas est mensura substantiæ, cui inhæret, & aliorum accidentium corporalium, quæ media quantitate subiectantur in substantia. Cum enim à quantitate recipiant extensionem: media illa verè cognoscimus eorum magnitudinem; & per consequens habet veram rationem mensuræ respectu illorum. Quæ doctrina est expressa D. Thom. in 2. dist. 2. q. 1. art. 2. ad 1 & q. 1. de veritate artic. 5. vbi diuidit mensuram in extrinsecam, & intrinsecam: atque hanc esse in mensurato sicut accidens in subiecto; & ponit exemplum de quantitate respectu corporis, cui inhæret.

Per quod excluditur Suarez disput. 40. Metaph. sect. 3. num. 11. asserens ex mente Scot. & Durand. quantitatem non habere rationem mensuræ respectu subiecti in quo est. Vt enim contra ipsum benè argumentatur Sanch. lib. 5. Logicæ quæst. 15. substantia habet, quòd sit tanta à quantitate: ergo quòd cognoscatur esse tanta, habet etiam ex sua quantitate: & per consequens quantitas erit mensura intrinseca illius. Et idem argumentum fieri potest in aliis accidentibus corporeis, vt per se patet.

12. Dices quantitas extendendo substantiam tribuit illi aptitudinem, vt mensuretur per mensuram extrinsecam: ergo potiùs constituit eam in ratione mensuratæ, seu mensurabilis, quàm habeat rationem mensuræ respectu eius.

Respondetur, quantitatem mensurando intrinsecè substantiam tribuere illi talem aptitudinem. Inde autem solum sequitur quantitatem non esse mensuram simpliciter primam in genere quantitatis, quod libenter concedimus: quia, vt sæpè diximus, id tantùm conuenit puncto, & vnitati. Vndè quæcumque quantitas simul est mensura, & res mensurata: quia proprium subiectum mensurat intrinsecè, & constituit aptum, tum vt assumatur vt mensura extrinseca aliorum, tum etiam vt passiuè mensuretur per aliam mensuram extrinsecam.

Per quod excluditur etiam aliorum sententia, qui diuidentes mensuram in actiuam, & passiuam, dicunt, esse mensuram actiuam non conuenire omni quantitati: benè tamen esse mensuram passiuam, seu mensurabilem.

¶ Quæ quidem non benè dicuntur: nam in primis aptitudo passiua rei, vt mensuretur, valdè impropriè appellatur mensura, sicut aptitudo ad recipiendam albedinem abusiuè diceretur albedo. Deindè omnis quantitas verè habet rationem mensuræ actiuæ: tum quia intrinsecè mensurat proprium subiectum: tum etiam quia reddit illud aptum: vt assumatur tanquam mensura extrinseca aliarum rerum. Quamuis enim in vsu humano quæ am tantùm quantitates, vt palmus, pes, calamus, &c. destinatæ ad mensurandum; aptitudo tamen actiua ad mensurandum alia oritur ex ipsa natura quantitatis; ac proinde conuenit omni quantitati.

13 Tertiò notandum est diuisibilitatem nihil aliud esse, quàm aptitudinem, seu potentiam passiuam rei, vt diuidatur in partes. Cum autem variæ sint partes; variæ etiam erunt diuisiones, & diuisibilitates: & ita alia erit diuisibilitas in partes physicas, alia in partes Metaphysicas, &c. Præter quas datur alia in partes integrantes, seu extensiuas, vt aptitudo, quam habet linea vnius vlnæ, vt diuidatur in tertias, vel quartas partes. Et hæc est propria quantitas: quia ab ea habent res aptitudinem, vt diuidantur in partes integrantes, vt infra dicemus.

Hîc autem nota ex Suario lib. 5. Metaphysic. quæst. 9. hanc diuisibilitatem esse duplicem, aliam proximam, aliam remotam; illa est immediata ratio, qua res quantitas diuidatur; hæc verò est, à qua fluit ipsa diuisibilitas proxima. Sicut à simili distinguimus duplicem potentiam in homine ad intelligendum, aliam proximam, nempè intellectum, & aliam radicalem, seu remotam, scilicet ipsam essentiam animæ rationalis.

14. Quartò tandem nota, quod extensio, vt in præsenti sumitur, est latitudo illa, seu moles, quam intelligimus substantia corporea quantitate effecta: quod explicamus per habere partes extra partes. Hæc autem extensio duplex est. Alia in ordine ad locum, quando scilicet vna pars actu est extra locum alterius: vt in nobis nunc manus non solùm est extra entitatem capitis, sed etiam extra locum eius, cum actu correspondeat diuerso spatio. Alia est extensio in ordine ad se, quando scilicet vna pars est extra aliam, ita vt secundùm suam molem quantitatiuam non sint permixtæ, & confusæ; sed caput immediatè vniatur collo, collum pectori, & sic de aliis. Quod potest contingere, etiam si tales partes correspondeant eidem loco: vt patet in Eucharistia, vbi Christus Dominus verè habet extensionem hanc in ordine ad se: quia partes eius non sunt confusæ, ita vt caput sicut est vnitum collo, ita sit vnitum pedibus; sed verè seruant inter se ordinem & vna est extra entitatem alterius: actu tamen non sunt extensæ in ordine ad locum: quia omnes eidem indiuisibili spatio correspondent: & ideò totus Christus continetur in qualibet parte minutissima Hostiæ.

Quamuis autem duæ istæ extensiones supernaturaliter separentur in Eucharistia, vt dictum est: connaturaliter tamen extensio in ordine ad locum debetur alteri, & dimanat ab ea, vt patet in cæteris rebus quantis. Propter quod Suarez, & alij, quos adducemus quæstione sequenti extensionem istam partium, quam appellauimus in ordine ad se, appellant ipsi radicaliter localem, & situalem, seu quantitatiuam; vt eam distinguant ab alia quadam extensione, quam constituunt in substantia secundùm se, & ante quantitatem, vt ibidem videbimus.

15. His ita constitutis: satis constat essentiam quantitatis non consistere in extensione actuali partium in ordine ad locum. Nam iuxta communem sententiam (quidquid contradicat Durandus) Christus Dominus in Eucharistia habet quantitatem; & tamen ibi non est extensus in ordine ad locum. Vnde solùm remanet difficultas de extensione in ordine ad se, diuisibilitate, & ratione mensuræ. Circa quod, relictis quibusdam Scholasticis, quorum

memi

meminit Masius hic sectione prima quæstione tertia, contendentibus nullam posse à nobis assignari essentiam quantitatis, eo quòd sit summè latens, & obscura.

Prima sententia asserit essentiam quantitatis consistere in ratione mensuræ. Pro qua citatur Albert. hic tract. 8. cap. primo: eamque docere videtur D. Thom. opusc. 52 circa finem, vbi ait: *Propria ratio quantitatis, quæ competit quantitati, quatenus quantitas est, ratio est mensura.* Et prima parte quæst. 28. art. 2. & alibi sæpè, definit quantitatem, quòd sit mensura substantiæ. Quod etiam satis insinuat Arist. in hoc capite, dum probat orationem esse quantitatem: quia mensuratur syllaba breui, & longa.

Ratione etiam suadetur: quia illa est ratio essentialis quantitatis, quæ diuiditur in diuersas species huius prædicamenti, & contracta per plures differentias, diuersificatur in illis; sed hæc est ratio mensuræ, & non diuisibilitas, aut extensio: ergo, &c. Probatur minor: quia superficies, & locus, quæ ponuntur ab Arist. vt duæ species quantitatis, non differunt secundùm extensionem, aut diuisibilitatem, sed penes diuersum modum mensurandi: siquidem eadem extensio, secundùm quod mensurat subiectum, in quo est, dicitur superficies; & secundùm quod mensurat corpus, quod continet, dicitur locus.

16 Secunda sententia docet essentiam quantitatis consistere in diuisibilitate. Hanc sequuntur plures Thomistæ Capreol. in 2. dist. 3. q. 1. art. 3. ad 11. Scoti & dist. 19. q. vnica ad secundum contra primam conclusionem. Soncinas 5. Metaph. qu. 21. Iabelus quæst. 20. Zanardus ibidem Fland. quæst. 14. artic. 4. & Aquarius quæst. 11. Quibus etiam consentiunt Scot. hic qu. 17. & 5. Metaph. qu. 9. Anto. Andræas, ibidem q. 10. & alij eius discipuli. Colligiturque ex Arist. eodem lib. 5. Metaph. text. 18. vbi quantum definit esse: *Id, quod est diuisibile in ea, quæ insunt, quorum vtrumque, vel vnumquodque vnumquid aptum est esse.* Et satis indicat D. Th. in 1. dist. 19. quæst. 1. artic. 1. ad primum, vbi inquit: *Æqualitas consequitur rationem quantitatis, quæ consistit in quadam diuisibilitate, &c.*

Probatur ratione Scoti: quia iuxta diuersos modos diuisibilitatis ponuntur diuersæ species quantitatis: ergo eius essentia consistit in diuisibilitate. Consequentia patet, & probatur antecedens: quia in primis aliter est diuisibilis quantitas continua, ac discreta: siquidem hæc diuiditur in partes, quæ nullo communi termino iunguntur; illa verò in partes communi termino copulatas. Similiter linea, superficies, & corpus distinguuntur per hoc quòd vna est diuisibilis secundùm longitudinem, alia secundùm latitudinem, alia secundùm profunditatem; idem est de aliis speciebus quantitatis: ergo, &c.

17 Nihilominus dicendum est primò essentiam quantitatis non consistere in ratione mensuræ, neque in diuisibilitate proxima. Sic docent Auctores conclus. sequenti adducendi. Et probatur prima pars. Nam in primis esse mensuram primam in hoc genere non potest esse essentia quantitatis: hoc enim tantùm conuenit puncto, & vnitati, quæ non sunt quantitates, sed principia earum, vt patet. Deinde, vel per mensuram intelligimus aptitudinem, quam tribuit quantitas subiecto, vt assumatur ad mensurandas alias res, quæ solet appellari mensura actiua, vel aptitudinem, vt passiuè mensuretur. (Nam actu mensurare, aut mensurari euidens est non esse essentiam quantitatis.) Sed in neutra aptitudine potest consistere essentia quantitatis: ergo, &c. Probatur minor: quia vtraque aptitudo supponit extensionem partium, & oritur ex ea: ideò enim aliquod quantum potest mensurare alia, aut mensurari ab alio: quia habet partes: ergo prius est habere partes, quàm habere talem aptitudinem. Cum ergo essentia sit omnium primum, planè sequitur in neutra aptitudine posse consistere essentiam quantitatis.

Per quod etiam probatur secunda pars conclusionis: quia aptitudo, quam res quanta habet, vt diuidatur necessariò supponit extensionem partium: nam ideò linea potest diuidi in partes, quia habet partes, & non econtrà: ergo habere partes prius est, quàm potentia proxima ad diuisionem: & sic, &c.

Dices: saltim diuisibilitas radicalis, aut etiam mensurabilitas radicalis, erit essentia quantitatis.

Respondetur in qua esse verum: nam in rei veritate extensio ipsa est radicaliter diuisibilitas, aut mensurabilitas; siquidem est radix vnde oriuntur diuisibilitas, & mensurabilitas proximæ. Adhuc tamen non explicatur sufficienter essentia quantitatis per hos terminos. Sicut si quis diceret risibilitatem radicalem esse essentiam hominis, in re quidem nihil falsum diceret; siquidem radix risibilitatis est ipsa rationalitas. Cæterùm insufficienter, & confusè explicaret tunc essentiam hominis: quia nondum exprimebatur, quid esset illud, à quo tanquam à radice oritur risibilitas. Idem ergo contingit in præsenti, vt consideranti patebit.

18 Dicendum est secundò extensionem partium in ordine ad se esse rationem formalem, & essentiam quantitatis. Sic docet apertè D. Thom. 1. part. quæst. 14. art. 2. ad 1. vbi ait: *De ratione quantitatis est ordo partium.* Et clariùs 4. contra Gent. c. 65. his verbis: *Positio, quæ est ordo partium in toto, in eius* (scilicet quantitatis) *ratione includitur:* Quem sequuntur Ferrara ibidem c. 87 §. *ad euidentiam*, Nuño 3. p. q. 76. artic. 4. dub. vnic. Araujo lib. 5. Metaph. qu. 3. art. 1. Masius vbi supra, Sanch. lib. 5. Logicæ qu. 15. & Galleg. controuer. 24. qui addit esse communem in schola Thomistarum.

Quibus in hac parte consentiunt Toletus, Rub. Vazq. Fonseca, & multi alij quos refert Galleg. loco citato. Vbi rectè probat ab hac sententia in re non discordare Thomistas citatos pro secunda: loquuntur enim de diuisibilitate radicali, vt satis se explicant Capreolus secundo loco, & Soncin. q. citata in solutione ad primum.

Fundamentum sumitur ex dictis: quia illud est ratio formalis, & essentia alicuius, in quo tandem resoluuntur omnes illius proprietates: sed omnes proprietates quantitatis vltimò resoluuntur in extensionem partium: ergo in illa consistit essentia eius.

Probatur minor: quia ideo quantitas potest esse æqualis, vel inæqualis, quia est extensa; ideo potest mensurari, vel mensurare: quia in se habet dilatationem, vel extensionem; ideo est diuisibilis in partes, quia habet illas. Non tamen valet è contra: neque est assignabilis alia ratio prior, quare quantitas sit in se extensa, nisi quia est quantitas. Ergo extensio in ordine ad se est eius essentia.

Confirmatur: quia ipsa moles, quæ distinguit hoc prædicamentum à quantitate virtutis, nihil aliud est quàm habere in se extensionem partium: & secundùm hanc fiunt diuisiones essentiales huius prædicamenti. Continuitas enim, vel discretio, longitudo, aut profunditas, &c. sunt tales, vel tales modi habendi partes. Et tandem ideo locus reijcitur communiter à recta linea huius prædicamenti (vt postea videbimus) quia non habet specialem modum extensionis distinctum à superficie. Ergo ratio formalis & essentia quantitatis consistit in extensione partium in ordine ad se.

19 Ad argumenta respondetur. Ad locum D. Tho. pro prima sententia adductum dicimus Primò, ibi sum.

mensuram pro radicali mensurabilitate, quæ est extensio.

§ Secundò, & melius respondetur sensum esse, quod ratio quantitatis, secundùm quod considerant à Logico, est ratio mensuræ: siquidem ob hanc causam Arist. (vt in notationibus capitis dicebamus) posuit duas species quantitatis, superficiem & locũ: quod in illo Opusculo explicare volebat Diuus Thomas.

§ Quibus adde dictum Opusculum esse ex reprobatis iuxta censuram Diui Antonini 3. p. historialiũ, titul. 18. c. 10. quam referunt Antonius Senensis in Bibliot. Prædicatorum, & Sixtus Senensia lib. 4. Bibliot. verbo *Thomas Aquinas*: quamque secuta est editio Pij V. Romæ facta anno 1571. & admittunt communiter Doctores. De quo etiam videri potest Antonius Picamus Patricius, Præfatione ad Opuscula Diui Thomæ, multo antea excussa Venetiis anno 1547.

Per quod patet, tum ad locum Arist. tum ad rationem factam pro hac sententia. Quia enim in hoc cap. agebat Arist. de quantitate in ratione mensuræ: ideo ex ea sumpsit argumentum ad probandum orationem esse quantitatem: ideoque posuit vt duas eius species, superficiem, & locum, propter diuersum modum mensurandi earum. In Metaphysica verò, vbi agebat de quantitate secundùm suam essentiam, negauit locum esse veram speciem quantitatis, vt infrà videbimus.

20. Ad argumenta secundæ sententiæ respond. Ad locum Arist. ibi definisse quantitatem per diuisibilitatem, tanquam per propriam passionem, quæ nobis notior est, & ex qua facilè colligimus ipsammet essentiam: sicut propter eandem rationem definit D. Tho. quantitatem per rationem mensuræ.

§ Ad locum eiusdem Angelici Doctoris respondetur ibi loqui de diuisibilitate radicali. Neque opus fuit exprimere extensionem partium; quia ibi non definiebat quantitatem.

Ad rationem respondetur distinguendo antecedens. Si enim sensus sit, species quantitatis sumi tanquam ex prima radice ex diuerso modo diuisibilitatis; omnino falsum est; quia priùs intelligitur quantitatem continuam, & discretam, & vniuscuiusque species habere diuersum modum extensionis, quàm diuisibilitatis, vt dictum est. Si verò sensus sit, species istas sumi ex diuerso modo diuisibilitatis, tanquam à signo nobis notiori; verum est antecedens. Sed inde solùm sequitur diuisibilitatem esse passionem quantitatis.

21. § Ex dictis infertur primò, quod esse extensum in ordine ad locum non potest esse effectus quantitatis in genere causæ formalis, siue vt alij dicunt, effectus primarius: hic enim separari non potest à quantitate, etiam de potentia absoluta, vt sentiunt communiter Doctores: sed vel est effectus formalis vbi circumscriptiui, vel alterius accidentis innominati à quantitate connaturaliter dimanantis. Propter quod solet appellari effectus secundarius quantitatis: potestque ab ipsa diuinitus separari, vt contingere diximus in Eucharistia. Sicut etiam cernimus in subsistentia, aut existentia creata: quæ solent appellari effectus secundarij formæ substantialis: & ideo possunt ab ea separari per potentiam diuinam, vt de facto separantur in natura humana Christi Domini.

22. § Secundò infertur multominùs posse consistere essentiam quantitatis in impenetrabilitate, scilicet in repugnantia, quam substantia corporea habet, vt sit in eodem loco cum alia. Tum quia impenetrabilitas necessariò supponit extensionem in ordine ad locum: siquidem non habent talem repugnantiam, nisi quæ sunt in loco. Tum etiam quia potest à quantitate separari, vt de facto contingit in natiuitate Christi Domini, & quando ad discipulos intrauit ianuis clausis. Tunc enim quantitas Christi Domini mansit penetrabilis, ex eo quod impedita, vel ablata est à Deo impenetrabilitas, quæ est connaturalis passio quantitatis, vt sumitur ex Diuo Thoma in 4. distinctione 44. qu. 2. art. 2. quæstiuncula 2.

Ex quo etiam fit, quod penetrabilitas opposita impenetrabilitati, de qua loquimur, potiùs est priuatio, quàm aliud positiuum, solumque inuenitur in corporibus; & per consequens, neque Angeli, neque animæ separatæ propriè dicuntur penetrari, quando sunt in eodem loco simul cum corporibus.

QVÆSTIO III.

An substantia corporea sine quantitate habeat partes.

23. SVpposita distinctione reali quantitatis & substantiæ quæstione 1. statuta rationabiliter negari non potest substantiam posse per diuinam potentiam absque quantitate conseruari, sicut de facto in Eucharistia quantitas conseruatur absque substantia. Minùs enim dependet in sua existentia substantia à quantitate, quàm quantitas à substantia, vt de se patet. In casu ergo, quo conseruaret Deus substantiam absque quantitate, procedit præsens difficultas, & inquiritur an tunc substantia haberet partes. Et non est dubium de partibus essentialibus, tam Physicis, quàm Metaphysicis: hæ enim, cùm componant essentiam substantiæ corporeæ; necessariò illam comitantur.

Neque similiter est dubium de extensione partium in ordine ad locum, seu in loco. Quamquam nonnulli Moderni, quorum meminit Vazquez 1 p. disput. 199. c. 3. eò deuenerint, vt hanc etiam concedant in substantia absque quantitate conseruata, asserentes tunc habere quandam extensionem localem entitatiuam, ita vt caput corresponderet sursum, pedes deorsũ, &c. Hi tamen, vt pote sensibus addicti, relinquendi sunt. Dubium ergo est de partibus integralibus, & extensione in ordine ad se: an scilicet substantia sic conseruata haberet in sua entitate aliquam actualem extensionem: ita quod verè ibi essent partes, & alteri vnirentur, essentque consequenter actu manus, pedes, &c.

Refertur sententia affirmans, variaque eius argumenta adducuntur.

§. I.

24. VAlde plausibilis est his temporibus apud aliquos Modernos opinio, asserens substantiam corpoream sic absque quantitate conseruatam verè habere partes integrales, & extensionem actualem modo explicato. Sic docuerunt Nominales; quos referunt, & sequuntur Suarez disputat. 4. Metaph. sect. 4. Fonseca lib. 5. c. 13. qu. 2. sect. 3. Conimbr. 1. Physic. c. 2. qu. 2. artic. 3. Rub. ibidem c. 3 qu. 2 Oña hic qu. 1. art. 1. Caber. disp. 2. dub. 2. & communiter Recentiores extra scholam D. Thomæ.

Si autem eis obiicias extensionem, & diuisibilitatem iuxta Peripateticam doctrinam ad quantitatem pertinere: excogitarunt facilem solutionem, distinguendo duplicem extensionem, & diuisibilitatem; aliam substantialem, seu entitatiuam, & aliam quantitatiuam. Hanc inquiunt esse propriam quantitatis; & consequenter absque ea manere substantiam, quando separatur quantitas: illam verò habere substantiam à seipsa; & per consequens semper retinere eam. Per quod facilè soluere arbitrantur tum Arist. & D. Thom.

D. Tho. teſtimonia, tum etiam argumenta, quæ contra nos fiunt.

Concedunt autem hanc extenſionem, non ſolum in ipſa ſubſtantia completa; ſed etiam in materia prima ſecundùm ſe: ita quod ipſa à forma & quantitate præciſa, habeat partes integrantes actu diſtinctas, & vnitas. Videatur Suarez ibid. num. 12.

Probatur primò hæc ſententia ex D. Thoma in 2. diſt. 30. quæſt. 2. artic. 1. vbi diſputans: quomodo alimentum tranſeat in veritatem humanæ naturæ, impugnat quorumdam ſententiam aſſerentium, quod quia materia prima ex ſe caret omni quantitate: ideo æqualiter ſe habet ad omnem quantitatem: probat que quantitatem debere proportionari materiæ: ergo ſentit D. Thom. extenſionem quantitatiuam materiæ ſupponere in ipſa propriam extenſionem entitatiuam.

25 Secundò ibidem docet, animas per nutritionem acquirere, non ſolùm nouam partem quantitatis, ſed etiam nouam partem ſubſtantiæ. Ex quo ſic formatur argumentum. Quoties aliquid ſucceſſiuè producitur, neceſſariò debet habere partes reſpondentes partibus motus productiui, quarum vna poſt aliam producatur: ſed ſubſtantia corporea producitur ſucceſſiue per nutritionem: ergo vere habet partes, & extenſionem.

Reſpondebis, ideo tunc ſubſtantiam habere partes, quarum vna poſt aliam producatur: quia ibi eſt quantitas. ¶ Sed contra: quia per nutritionem intelligitur præciſè produci ſubſtantia, & prius natura quàm per augmentationem intelligatur produci quantitas: ergo in ipſa ſubſtantia ante quantitatem intelligitur pluralitas partium.

Tertiò idem D. Thomas 1. parte qu. 92. art 3. ad 1. docet, quod quando Deus formauit Euam ex coſta Adami; addidit materiam per creationem, vel conuerſionem productam. Vbi Caiet. concedit in ipſa eſſentia materiæ ſecundùm ſe dari plus, aut minus: quod etiam concedit Soncin. 8 Metaph qu. 4. Ex quo ſic formatur argumentum. Vbi datur plus, aut minus, ibi datur diſtinctio partium: ſed in ſubſtantia ante quantitatem datur plus, aut minus: ergo ibi datur diſtinctio partium.

Maior patet: quia id, quod habet plus, excedit id, quod habet minus, in aliquo reali: ergo diſtinguitur realiter à tali exceſſu. Minor autem videtur D. Th. nam ſi in ſubſtantia non daretur plus, aut minus ante quantitatem, non haberet plus ſubſtãtia Adami, quàm coſta ab illo educta: & conſequenter non oporteret producere nouam materiam in formatione Euæ.

26 Quartò probatur ex conſecratione Euchariſtiæ in caſu, quo Sacerdos conſecraret medietatem Hoſtiæ à ſe deſignatam, quod eſſe poſſibile nullus poteſt dubitare. In quo caſu ſic formatur argumentum. Subſtantia, quæ erat in medietate Hoſtiæ conſecratæ verè deſinit eſſe, & ſeparatur à ſubſtantia, quæ manet in altera medietate non conſecrata: & tamen quantitas totius Hoſtiæ manet integra, & indiuiſa: ergo iam ſubſtantia diuiditur ſecundùm ſeipſam, & non ad diuiſionem quantitatis.

Reſpondebis, in tali caſu virtute conſecrationis diſcontinuari quantitatem in duabus illis medietatibus, licet à nobis percipiatur.

Sed contra: quia id videtur voluntariè dictum, & directè pugnat cum doctrina D. Thom, tertia parte, quæſt. 77. artic. 8. ad ſecundum, vbi docet, quòd ſi vino conſecrato infundatur parum vini non conſecrati; *Erit quidem vna dimenſio ſecundùm continuationem quantitatis, non tamen vna ſecundùm modum eſſendi: quia vna pars eius erit ſine ſubiecto, & alia erit in ſubiecto*: ergo idem dicendum eſt de illis medietatibus Hoſtiæ in caſu poſito.

Quintò, quia ſubſtantia eſt ſubiectum quantitatis: ergo tota quantitas recipitur in tota ſubſtantia, & partes quantitatis in partibus ſubſtantiæ. Ergo ſicut tota ſubſtantia antecedit totam quantitatem: ita partes ſubſtantiæ antecedunt partes quantitatis.

Antecedens eſt certum: & prima conſequentia probatur: quia ſubiectum & forma debent proportionari: ergo cùm quantitas habeat partes, & ſit extenſa; ſubſtantia etiam debet habere aliquam extenſionem.

Confirmatur primò: quia res diuiſibilis non poteſt recipi in ſubiecto indiuiſibili: ſed quantitas recipitur in ſubſtantia: ergo ſubſtantia non eſt de ſe indiuiſibilis.

Probatur maior, quia ideo accidentia corporea non poſſunt recipi in Angelo, quia hic eſt indiuiſibilis, illa verò diuiſibilia.

Confirmatur ſecundò, quia in illo priori, in quo ſubſtantia recipit quantitatem, vel recipit illam quatenus diuiſibilis, vel quatenus indiuiſibilis. Si primum: ergo ſubſtantia ante quantitatem habet partes. Si ſecundum: ergo ſubſtantia manet ſemper indiuiſibilis: quia eadem eſt ratio recipiendi, & conſeruandi. Hoc autem eſt falſum: ergo, &c.

27 Sextò: quia ſubſtantia cum quantitate habet partes ſubſtantiales, ſiquidem in Petro caput, & pes partes ſubſtantiales ſunt, & ſubſtantialiter diſtinctæ: ergo illas non recipit à quantitate. Probatur conſequentia: quia nullum accidens poteſt tribuere effectum ſubſtantialem: ſed iſtæ partes ſunt ſubſtantiales: ergo, &c.

Confirmatur, quia cœlum verbi gratia, maiorem quantitatem natura ſua poſtulat, quàm granum frumenti: ergo propter aliquam maioritatem ſubſtantialem, quam in ſe habeat. Probatur antecedens: quia ſicut quantitas abſolutè, ſequitur ſubſtantiam corpoream abſolutè: ita tanta, aut maior quantitas ſequitur tantam, aut maiorem ſubſtantiam.

Septimò: quia ſi auferret Deus in inſtanti quantitatem à ſubſtantia Oceani, vel maneret tunc ſubſtantia diuiſibilis, vel indiuiſibilis: non ſecundum, ergo primum. Probatur minor. Tum quia iam tota illa ſubſtantia conflueret in punctum; moueretorque localiter in inſtanti. Tum etiam quia non eſſet maior ratio, quare confluxus iſte fieret in Oceano Indico, vel Atlantico. Tum denique, quia bibens guttã vt illa aqua integrũ Oceanum biberet, quæ videntur abſurda.

Octauò: quia ſi ſubſtantia haberet à quantitate partes integrantes; ſequeretur, quòd quæ diſtinguuntur realiter, realiter identificarentur; & quæ realiter ſunt idem, realiter diſtinguerentur: vtrumque autem eſt impoſſibile: ergo, &c.

Probatur ſequela: quia nunc caput, verbi gratia, diſtinguitur realiter à brachio: auferatur quantitas, tunc vel manent diſtincta caput, & brachium, vel ſunt idem. Non primum per te: ergo realiter identificantur. Similiter ponatur ſubſtantia aquæ abſque quantitate; tunc illa ſubſtantia realiter eſt idem; ſi verò ponatur quantitas; tunc partes aquæ realiter diſtinguuntur.

Vltimò: quia ſubſtantia corporea, ablata quantitate, verè eſt in loco, ſicut antea: ergo habet aliquam extenſionem, ratione cuius ſit in illo. Conſequentia videtur certa. Antecedens verò probatur, quia ſi ab aqua exiſtente in vaſe auferatur quantitas; verè manebit ibi ſubſtantia aquæ; ſiquidem inde non migrauit in alium locum; neque deſtructa eſt (vt ſupponimus) ſed manet in rerum natura: ergo ſubſtantia ablata quantitate, verè eſt in loco ſicut antea.

Non

Nonnullis prænotatis sententia negans, & vera proponitur, & statuitur.

§. II.

28 VT meliùs intelligatur, & stabiliatur nostra sententia, maximè considerandum, & perpendendum est quòd cum substantia sit ens simpliciter, est cõsequenter propriũ subiectum accidentium: ac proinde inuenitur in ea capacitas, & potentia passiua ad illa recipienda. Vnde sicut est impossibile substantiam esse sub accidentibus, & quòd non tribuat ei suum effectum formalem: ita repugnat substantiam habere talem effectum formalem aut esse accidentale, antequàm recipiat ipsa accidentia; licet præintelligatur in substantia potentia passiua ad ea recipienda. Quia tamen nos pro hoc statu intelligimus mediis sensibus, & imaginatione, quæ non possunt percipere substantiam secundùm se, & ab omni accidenti nudam: ideo etiam quando nitimur, intelligere substantiam secundùm se, & vt præuenit omnia accidentia, imaginamur illam, ac si verè haberet aliqua accidentia.

Accidentia autem, quæ ad minus sunt necessaria, vt sensus interior operetur, sunt sensibilia communia, scilicet quantitas, motus, vbi, & similia: & ideo sensus interior (quantumuis intellectus nitatur apprehendere substantiam secundùm se, & nudam) semper percipit eam cum talibus sensibilibus.

Cum autem intellectus pro hoc statu, si supra non eleuatur, & sensibilia non transcendit, sequatur cognitionem sensuum: inde fit, vt substantia secundum se apprehendat per modum sensibilium, tribuatque ei aliquam extensionem, vbicationem, aut motum. Non enim percipit, quomodo talis substantia, quæ capax est quantitatis, sit corporea, & non sit extensa: aut quomodo verè, & realiter existat in rerum natura; & non sit in aliquo loco: aut quare tunc non possit moueri motu physico.

Quæ tamen intelligeret, si supra se reflectens, & sensibilia transcendens cogitaret, quod sicut substantia ante albedinem non est alba, sed dealbabilis: ita ante quantitatem non est extensa, sed extensibilis: & ante vbi non est vbicata, sed vbicabilis, &c.

Et quòd sicut dealbabilitas in substantia non est aliqua albedo entitatiua: sed potentia passiua ad recipiendam albedinem: ita extensibilitas, aut vbicabilitas in substantia non est aliqua extensio, aut vbicatio entitatiua, sed capacitas, seu potentia passiua ad recipiendam quantitatem, & vbi. Cum autem potentia passiua, dum non recipit actum, cuius est capax, habeat priuationem eius: ideo hæc duo necessariò concedenda sunt, scilicet quod substantia ante quantitatem, & vbi, est extensibilis, & vbicabilis: & quòd dum non recipit quantitatem, & vbi, est inextensa, & inubicata. Et quia diuisibilitas proximè est passio extensionis, vt supra explicatum est: ideo substantia, dum non est extensa, non est proximè diuisibilis; & per consequens est indiuisibilis. Quo modo loquendi vtitur sæpè ex Arist. D. Thom. vt postea videbimus.

29 Ex qua manifesta doctrina redditur vanum effugium de partibus, aut extensione entitatiua, quod à contrariis excogitatum est. Hanc enim extensionem ad id ponunt in substantia secundùm se, vt possit recipere quantitatem; ne diuisibile recipiatur in subiecto indiuisibili.

Ad hoc autem minimè est necessaria; cum accidens solùm requirat in subiecto potentiam passiuam ad illud recipiendum; aliàs si ad recipiendam extensionem quantitatis non sufficeret extensibilitas substantiæ, sed necessaria esset alia extensio actualis entitatiua: idem, seruata proportione, dicendum esset de aliis accidentibus: atque ita vt corpus quantum reciperet vbi circumscriptiuum, deberet præhabere aliquod aliud vbi coitatiuum: & similiter vt anima reciperet intellectum, deberet præhabere quendam intellectum entitatiuum, &c. Nam sicut isti Auctores non percipiunt, quomodo diuisibile recipiatur in subiecto indiuisibili: sic intelligere non poterunt, quomodo vbi circumscriptum, seu præsentia localis recipiatur in subiecto non existente in eo: aut quomodo potentia ad intelligendum recipiatur in suscepto non potente intelligere. Hoc autem non esse inintelligibile: sed oppositum manifestè implicat: nam ante receptionem actus necessariò antecedit in potentia priuatio actus, non verò ipse actus. Hic autem adeo decipiuntur aduersarij, vt rectè notarunt D. Thomas infra num. 41. adducendus, & Capreol. in 2. dist. 3. q. 1. artic. 3. ad 14. Scoti, quia inextensionem, seu indiuisibilitatem substantiæ secundùm se, apprehendunt vt contradictoriè, seu contrariè oppositam extensioni, & diuisibilitati quantitatis; cùm tamen solùm opponatur priuatiuè.

30 Dicendum est ergo substantiam de se, seu ablata quantitate, non habere partes integrantes, neque vllam extensionem aut diuisibilitatem, etiam entitatiuam: & consequenter manere indiuisibilem. Et idem est de materia prima. Sic docet ex Arist. D. Thom. 4. contra Gentes, cap. 65. his verbis, *Nam remota quantitate substantia omnis indiuisibilis est, vt patet per Philosophum 1. Physic.* & 1. parte qu. 50. art. 2. *Materiam autem diuidi in partes non conuenit, nisi secundùm quod intelligitur sub quantitate: qua remota, remanet substantia indiuisibilis, vt dicitur 1. Physicorum.* Quod explicatiùs tradit quodlib. 9. qu. 4. artic. 1. dicens: *Impossibile est quod vna materia contrarias, & disparatas formas recipiat nisi secundùm diuersas partes. Diuersitas autem partium non potest intelligi in materia, non intellecta diuisione; neque diuisio, non intellecta dimensione: quia substantia, quantitate sublata remanet indiuisibilis, vt dicitur 1. Physic.* Quæ Angelici Doctoris testimonia adeo expressa sunt, vt absque eius iniuria tergiuersari non possint, aut ad alium sensum detorqueri. Idem etiam docet loco adducto in primo argumento contrariæ sententiæ, vt in eius solutione videbimus.

Et ideo hanc concl. defendunt Capreol. vbi sup. & disp. 18. q. 1. art. 3. ad 2. & 4. in 4. dist. 15. q. vnic. ar. 3. ad 1. Caiet. 1. p. q. 52. art. 1. Ferrar. 1. Physic. q. 4. Soncin. 5. Metaph. qu. 19. Sanch. lib. 1. Logicæ q. 15. concl. 7. Naza 1 parte quæstione 50. artic. 2. in informatione textus. Estque receptissima inter Thomistas, vt fatetur Suarez vbi supra. Quam etiam defendunt Durandus prima distinctione 34. quæstione 1. in fine. Beatus Albert. lib. 1. Physicorum quæstione sexta. Tolet. ibidem quæst. 7. & Vasquez 1. p. disp. 196. cap. 3. vbi acriter reprehendit oppositum.

Dupliciter probari potest hæc conclusio. Primo, ostendo, extensionem illam entitatiuam, quæ ponitur in substantia, non esse necessariam. Secundò, ostendendo esse impossibilem. Primum satis constat ex discursu suprà facto. Optimè enim potest intelligi in substantia capacitas, seu potentia passiua, vt extendatur per quantitatem, & recipiat partes absque eo, quod habeat in se aliquas partes, aut extensionem entitatiuam actualem, vt ibi explicuimus; ergo, &c. Quòd autem talis extensio, aut diuisibilitas sit impossibilis.

31 Probatur primò: quia ante quantitatem nulla potest esse in substãtia cõpositio partium integralium etiam

etiam entitatiuarum: ergo ante quantitatem non potest esse in substantia extensio, aut diuisibilitas, etiam entitatiua. Consequentia patet.

Antecedens verò probatur: quia compositio partium integralium etiam entitatiuarum est accidentalis: ergo non potest esse in substantia ante quantitatem. Consequentia est nota: quia cum quantitas sit primum accidens substantiæ corporalis: quidquid in ea intelligitur ante quantitatem, pertinet necessariò ad essentiam.

Antecedens autem probatur: quia compositio partium integralium etiam entitatiuarum non fit ex actu, potentia simpliciter: cum vna pars non constituat aliam, aut det illi esse, aut recipiatur in ea; neque sint inter se primò diuersæ, sed eiusdem rationis, vt ipsi aduersarij fatentur; ergo est accidentalis

Confirmatur, quia partes integrales etiam etherogeneæ in esse partium, & distinctio earum causatur ab accidentibus: ergo illis ablatis non manebunt actu partes integrales.

Consequentia est euidens, & antecedens probatur: quia caput v. g. & manus solùm de materiali significant substantiam, de formali verò talem, vel talem figuram cum his, aut illis accidentibus Similiter ossa non distinguuntur à carne in substantia secundùm se; sed penes durom, & molle; quæ sunt accidentia: ergo ridiculum est dicere, quòd ablata quantitate, & aliis accidentibus dantur in substantia caput, manus, &c.

32 Secundò probatur ratione Albert. quam adducit Ferrar. vbi supra. Quia materia prima hominis, remota quantitate, vel est simplex, vel composita. Si simplex, erit indiuisibilis. Si composita, aut prima compositione, aut secunda. Non prima, quia hæc fit ex potentia & actu simpliciter, vt habetur 8. Metaph. text. 8 materia autem est pura potentia. Non etiam secunda, quæ est ex subiecto, & accidenti. quia vbi non est prima compositio, repugnat esse secundam. Ergo materia prima verè est indiuisibilis remota quantitate.

Confirmatur primò: quia si materia prima secundùm se componeretur ex partibus, necessariò ibi esset distinctio partium: sed hæc est impossibilis in materia prima: ergo, &c. Probatur minor: quia vbi est distinctio vnius ab alio, necessariò interuenit aliquis actus; siquidem *actus est qui distinguit* ex 7. Metaph. text. 49. sed in materia secundùm se nullus est actus, cùm sit pura potentia: ergo ibi non potest esse distinctio partium.

Confirmatur secundò: quia priùs est esse quàm maius esse: sed materia prima de se non habet esse, vt ostendemus 1. Physic. ergò neque habet maius esse: ergo secundùm se non est diuisibilis, aut extensa, etiam entitatiuè.

33 Tertiò, quia esse extensum quacumque extensione, sicut esse quale, est esse secundùm quid, ergo sicut esse quale prouenit substantiæ à forma accidentali: ita etiam esse extensum quacumque extensione;& per consequens, sicut, ablata quantitate, substantia non remanet qualis: ita ablata quantitate non remanebit vllo modo extensa. Probatur antecedens; quia illud est esse secundùm quid, respectu substantiæ, per quod non potest responderi ad quæst. *quid est*, ipsius substantiæ, vel quod non complet, aut terminat eam intra limites substantiæ, sed esse extensum est huiusmodi: ergo,&c. Maior constat, quia in substantia nullum aliud daretur esse simpliciter, nisi vel esse essentiæ, per quod respond. ad quæst. *quid est*, vel esse substantiæ, aut existentiæ quæ sunt complementa, & terminus substantiæ.

Minor verò probatur: quia quæreti quid est homo, non respondetur, est extensus etiam entitatiuè; sed animal viuens, &c. Neque talis extensio est complementum, aut terminus substantiæ in ratione substantiæ: siquidem neque constituit eam in esse suppositi, aut primæ substantiæ: neque tribuit illi vltimam actualitatem, vt per se patet: ergo esse extensum etiam entitatiuè est esse secũdùm quid,& accidentale.

Confirmatur primò: quia ridiculum esset distinguere quoddam esse quale entitatiuè, & aliud esse quale qualitatiuè, assereteque substantiam secundùm se esse qualem primò, non verò secundò: ergo absurdum etiam est distinguere quoddam esse extensum entitatiuè,& aliud esse extensum quantitatiue,& illud tribuere substantiæ secundùm se. ¶ Confirmatur secundò: quia ex opposita sententia sequitur nullum esse quantum per accidens. Si enim semel admittitur in substantia propria extensio ad recipiendam quantitatem, ne diuisibile: recipiatur in subiecto indiuisibili: pari ratione in albedine, relatione, & aliis accidentibus corporeis ponenda est propria extensio entitatiua, vt recipiatur in quantitate; ne indiuisibile recipiatur in subiecto diuisibili. Quæ omnia, & alia his similia absurda sunt, & aliena à schola Aristot. Ergo substantia secundùm se, & absque quantitate nullam habet partium extensionem etiam entitatiuam.

ARGVMENTIS PRO CONTRARIA sententia factis respondetur.

§. III.

34 AD primum ex auctoritate D. Thomæ respondetur ibi Sanctum Doctorem expresse docuisse nostram sententiam; bis enim, aut ter reperit materiam non habere à se extensionem, aut diuisibilitatem his verbis: *Ex materia res quanta efficitur, non per extensionem: cum extensio non sit nisi eius, quod alias quantitatis erat, sed per quantitatis susceptionem.* Et infrà: *Diuisio non accidit materiæ, nisi secundùm quod consideratur sub dimensionibus saltim interminatis: quia remota quantitate, vt in primo Physicorum dicitur, substantia erit indiuisibilis, &c.* Vndè mirum est, quomodo hic articulus adducatur à viris doctis pro contraria sententia. Respondetur ergo ad argumentum, quod ibi D. Thomas probat non sequi ex eo, quòd materia de se non habeat quantitatem, quòd sit in potentia respectu cuiuscunque quantitatis imaginabilis. Ad id tamen ostendendum, non sumit rationem ex eo, quod materia ex se habeat aliquem extensionem, quam expresse negat; sed ex eo quod materia est in potentia ad formas naturales, quæ petunt determinatam quantitatem,& mediis illis recipit eam, Ex quo optimè concludit non posse recipere quamcumque quantitatem imaginabilem. Videatur D. Thom. ibidem.

35 Ad secundùm cum sua replica respondetur, quòd siue nutritio,& augmentatio sint actiones realiter distinctæ, siue non (de quo agemus in libris de anima) à parte rei semper ibi producitur substantia cum quantitate, ratione cuius dantur in ea partes, quarum vna post aliam producatur per nutritionem. Vnde quamuis prioritate naturæ intelligatur, ante quantitatem substantia in ratione substantiæ potentis recipere partialem extensionem quantitatis, seu vt est radix illius, quod sufficit ad specificandam nutritionem, vt præintelligitur augmentatione: non tamen intelligitur priùs in ratione partis actualis. Et ideò si auferret Deus quantitatem à substantia aliti, vel alimenti, vel ab vtraque non posset actu fieri nutritio: quia sine quantitate substantia non potest actu esse pars integralis. Adde, aliud intendere naturam in

in generatione totali: quia primò producitur viuens, & aliud in generatione partiali: quia iam productum nutritur. Per illam enim intendit producere esse, & ita prius intendit, quod primo habet esse, scilicet substantiam; per hanc verò non intendit natura producere esse, sed perficere rem productam in ordine ad operari, quam dispositionem habet res per acquisitionem quantitatis congruæ, & ideò in generatione partiali prius intendit natura producere quantitatem; propter quod etiam potentia nutritiua ordinatur ad augmentatiuam, & non econtra, vt dicemus in libris de anima. Ex quo tandem fit, vt in nutritione non intendatur, neque producatur pars substantiæ, nisi vt est sub quantitate, a qua constituitur in esse partis.

36 Ad tertium respondetur materiam in illo casu, siue addita fuerit per conuersionem, siue per creationem, semper fuisse sub quantitate alicuius formæ, vt per se patet: (neque enim potuit materia per se solùm, & absque omni forma creari, vt dicemus libro 1. Physicorum) & ratione talis quantitatis potuit fieri additio vnius partis materiæ ad aliam. Ad id autem quod ex Caiet. & Sonc. afferebatur, dicimus quòd, vt ipsi ibi explicant, & docet D. Thom. opusc. 32 in materia secundùm se non datur actus plus, aut minus, sed tantùm in potentia, & aptitudine, secundùm quod est radix maioris, vel minoris, quantitatis iuxta exigentiam formæ substantialis, ratione cuius recipit illam. Et propter à materia existens sub costa Adami, non erat in potentia ad totam quantitatem Euæ, saltem seruata densitate debita ad corpus muliebre. Et generaliter materia existens sub quacumque forma, & dimensione, non est in potentia ad quamcumque dimensionem, sed est certus limes, vltra quem neque in potentia extenditur, vt rectè inquit Caietanus ibidem. Videatur etiam Soncinas, qui se explicans ait: Non intendo dicere, quòd materia sit partibilis secundùm se, & quòd seclusa quantitate in ea sint partes, &c.

37 Ad quartum respondetur primò non esse improbabilem solutionem ibi assignatam. Sicut in arbore v. g. probabile est partem arefactam, quæ non informatur anima, non continuari secundùm rem, sed solùm secundùm apparentiam partibus viuentibus: quia cum ibi sint duæ formæ substantiales; & consequenter duæ materiæ, & duo composita: etiam accidentia debent esse diuisa, & maximè quantitas, quæ simul cum materia est principium indiuiduationis talium compositorum.

Iuxta quod resp. ad locum in contrarium adductum; ibi D. Th. solùm intendere, esse vnam dimensionem, secundum apparentiam tantùm, non verò partes illas propriè, & in rigore esse continuas. Quod non obscure colligitur ex exemplo, quod adducit de corpore constituto ex duobus metallis, cuius vna pars sit aurea, & alia argentea; de quo affirmans S. Doctor esse plura secundùm speciem naturæ; satis indicat demensiones solùm esse continuas secundùm apparentiam, seu mathematicè consideratas, non verò propriè, & naturaliter. Si enim, teste eodem D. Th. 1. 2. q. 20. ar. 6. & in 2 dist. 40. q. vnica art. 4. *Lignum, cuius vna pars est alba, & altera nigra, secundùm illud esse, quo est coloratum, est multa, & non continuum*: multò magis corpus, cuius alia pars est aurum, & alia argentum, secundùm esse simpliciter, & substantiale erit multa, & non continuum; & per consequens eadem numero quantitas continua non poterit esse in vtroque metallo: siquidem vnum numero accidens continuum non potest esse in pluribus subiectis realiter distinctis, & non continuis. Sed quidquid sit de his exemplis.

38 Secundo, & meliùs respondetur cum Pauld. quem refert, & seq. Capr. in 4. disp. 13. q. 1. ar. 3. ad 1. sequunturque communiter Thomistæ, quod in casu argumenti permanent continuæ dimensiones totius Hostiæ. Ad id autem quod contra hoc obiicitur, respondetur, tunc substantiam illius medietatis propriè loquendo non diuidi ab alia: hoc enim repugnat substantiæ, nisi ad diuisionem quantitatis, vt rectè probat argumentum; sed desinere esse ex vi actionis supernaturalis conuertentis talem substantiam in corpus Christi, in quo nulla est repugnantia. Cum enim substantia, quando est sub quantitate, verè habeat in se ipsa partes, & extensionem ab ipsa quantitate communicatas: quamuis agens naturale non possit ad has pertingere, nisi operando etiam circa quantitatem; quia agit mediis dispositionibus naturalibus, quæ subiectantur in illa; tamen diuina virtus, quæ independenter ab illis operatur, potest optime ex illis partibus substantiæ aliquas annihilare, corrumpere, aut conuertere, integra manente quantitate. Videantur Auctores citati.

39 Ad quintum negatur consequentia. quia substantiam esse totam integraliter, vel habere partes, est effectus ipsius quantitatis. Vnde ante ipsam neque est esse actu totum integrale, neque partes. Ad probationem autem conceditur subiectum, & formam debere proportionari; proportio tamen non stat in eo, quòd subiectum, & forma habeant similes actus: hoc enim potiùs repugnat proportioni, quæ est inter potentiam, & actum; sed in eo, quod subiectum habeat potentiam passiuam, vt recipiat formam, & forma vim actuandi talem potentiam, & tribuendi suum effectum formalem; ad quod non requiritur potentia similem effectum, sed potiùs priuationem eius.

Ad primam confirmationem distinguenda est maior. Si enim sensus sit rem diuisibilem non posse recipi in subiecto indiuisibili negatiuè, id est, habentem negationem diuisibilitatis, concedenda est: propterea enim quantitas non potest recipi in Angelo. Si verò sensus sit, non posse recipi in subiecto indiuisibili priuatiuè, id est, habente priuationem diuisibilitatis, neganda est. Imò id est omnino necessarium: sicut enim albedo recipitur in subiecto priuatiuè non albo; ita diuisibile, seu diuisibilitas recipitur in subiecto priuatiuè indiuisibili.

Ad secundam confirmationem respondetur: quod subiectum recipiens formam, non recipit eam quatenus habet denominationem talis formæ, neque quatenus habet denominationem formæ oppositæ; sed quatenus habet potentiam passiuam, in qua præcedit priuatio formæ recipiendæ. v. g. paries non recipit albedinem quatenus albus, nec quatenus niger; sed quatenus est dealbabilis; nondum albus. Sic ergo substantia non recipit quantitatem quatenus diuisibilis, vel indiuisibilis, si per diuisibilitatem, & indiuisibilitatem intelligamus formas aliquas contrariè, vel contradictoriè oppositas. Si verò per indiuisibilitatem intelligatur priuatio, sic substantia recipit quantitatem quatenus indiuisibilis. Inde tamen non sequitur substantiam semper manere indiuisibilem: quia acquisita forma statim deperditur priuatio. Item si per diuisibilitatem intelligamus primam & radicalem aptitudinem, quæ est in substantia, vt per quantitatem fiat proximè diuisibilis; asserendum est substantiam, quatenus est radicaliter diuisibilis, recipere quantitatem. Neque hæc inter se pugnant: sicut non pugnat, quòd paries recipiat albedinem, quatenus est dealbabilis, & quatenus est non albus.

40 Ad sextum respondetur: quòd quando dicitur substantiam cum quantitate habere partes substantiales, non est formalis locutio, sed denominatiua,

&

& materialis, faciens hunc sensum; id quod habet partes, est substantia. Sicut quando dicitur in calefactione fieri substantiam calidam, non significatur substantiam se tenere à parte termini formalis, sed tantùm à parte termini materialis: & sensus est, quòd in substantia fit calor. Ita similiter quantitas non tribuit partes substantiales sic, quod totum hoc sit eius effectus formalis; sed tribuit substantiæ habere partes. Et eodem sensu intelligenda est, vt sit vera alia propositio, quod scilicet caput, & manus substantialiter distinguuntur; id est, res quæ distinguuntur sunt substantiæ: si enim intelligatur in sensu formali, quod scilicet principium causans distinctionē actualem inter caput, & manus, est substantia; propositio est omninò falsa: nam talis distinctio solùm prouenit à quantitate, & aliis accidentibus, vt explicatum est.

Ad confirmationem negatur consequentia, si sermo sit de aliqua maioritate actuali. Solum enim habet substantia cœli maioritatem quandam radicalem, ex eo quod sit radix maioris quantitatis: hoc autem non est habere maiorem extensionem actualem, sed esse extensibilem per maiorem quantitatem. Vndè malè infertur ex eo, quod quantitas absolutè sequitur substantiam corpoream absolutè, quòd tanta quantitas sequatur tantam substantiam: sed inferendum est, quòd tanta quantitas sequitur substantiam, quæ est radix huius tantæ quantitatis, & non alterius.

41. Ad septimum concedendum est substantiam Oceani manere tunc priuatiuè indiuisibilem. Ad id autem quod contra hoc obiicitur, respondetur ex D. Thoma loco citato ex secundo sententiarum, quod arguens imaginatur indiuisibilitatem substantiæ, seu materiæ, præcisa quantitate, ad modum indiuisibilitatis puncti; quod tamen falsum est. Nam materia, aut substantia dicitur indiuisibilis per remotionem totius generis quantitatis, seu quia omnino priuata est quantitate; & ita neque manet in loco, neque habet situm: cùm situs, & vbi supponant quantitatem. At punctum est indiuisibile, vt principium quantitatis, & sic habet determinatum situm, vt ibi inquit D. Thomas. Dicimus ergo, quod sicut substantia recipiens quantitatem, non sic extenditur, quasi transeat de minori ad maiorem magnitudinem, vel de minori ad maiorem situm; sed quia de non magna in magnam, & de non situata in situatam. Ita econtrà, quando aufertur quantitas, non sic substantia comprimitur, quasi transeat de maiori ad minorem magnitudinem, vel de maiori ad minorem situm; atque ita partes confluant ad situm vnius puncti; (hoc enim absurdum est, neque id Thomistæ asserunt: cum loco citato neget D. Tho.) sed quia transit de magna in non magnam, & de situata in non situatam. Quare talis substantia non reducitur ad situm vnius puncti, sed omninò desinit habere locum, & situm. Id autem, quod additur in argumento, scilicet, quod quis biberet Oceanum; vanum est. Neque enim tunc Oceanum haberet guttas, cum non haberet partes; neque bibi, aut deglutiri posset: cum non esset in loco, neque consequenter posset moueri.

42. Ad octauum respondetur cum Capreol. in 2. dist. 18. q. 1. artic. 3. ad 4. quod quando aufertur quantitas, desinunt esse caput, & brachium, & per consequens substantia desinit habere partes. Quare neque identificantur, quæ erant distincta, neque quæ erant idem, distinguuntur: quia talis identitas, & distinctio sunt relationes in partes; & ita vbi non sunt partes, non est distinctio, aut identitas.

Ad vltimum respondet bene Caietan. 1. part. quæst. 52. artic. 1. circa medium sic: *Ad exemplum, quod adducitur de aqua existente in vase, remota quantitate, dicitur, quòd imaginatio in hoc decipitur. Quoniam seclusa quantitate, aqua illa nusquam remaneret: quia nullam habitudinem, haberet ad locum. Et ideo non oportet quærere quò ierit, sed vas plenum aere reperietur, qua indiuisibili reddita, & nusquam existente. Sicut si poneretur à Sorte remoueri quantitatem: tunc non haberet partes integrales, scilicet cor, hepar, caput, &c. Quia remaneret substantia indiuisibilis: & tamen imaginamur, quod remaneret Sortes. Vnde istis imaginationibus non est credendum.* Hæc Caiet. Quibus adde, quòd quamuis tunc substantia illa non esset in vniuerso, tanquam locatum in loco: esset tamen in eo tanquam pars in toto. Sicut Angelis esse contingere docet Bañez ibidem, & nos explicabimus lib. 4. Physicorum.

43. Ex dictis facilè formari potest aliqualis definitio huius prædicamenti; (propriè enim definiri non potest, vt sæpè dictum est) est ergo quantitas, *Accidens tribuens partes substantiæ*, seu *Accidens substantiæ extensiuum.* Vt enim quæst. 2. vidimus, effectus formalis maximè proprius quantitatis, est tribuere extensionem, seu partes substantiæ. Cùm autem hæc secundùm se nullam habeat extensionē, aut partes entitatiuas, vt ostensum est, nullam aliam particulam oportet addere dictæ definitioni. Sed sicut essentia corporis de prædicamento substantiæ sufficienter explicatur per hoc, quòd sit substantia extensibilis, id est, apta vt extendatur per quantitatem; ita essentia quantitatis sufficienter explicatur, dicendo: esse accidens tribuens partes substantiæ, seu extensiuum substantiæ, id est, potest extendere illam: quam aptitudinem semper retinet, etiam si actu non extendat substantiam, quando separatur ab ea. Ex qua definitione inferuntur omnes proprietates quantitatis, vt consideranti patebit.

QVÆSTIO IV.

AN LINEA, SVPERFICIES, ET corpus sint verè species quantitatis continuæ.

44. Diuisionem quantitatis in continuam, & discretam esse essentialem, & generis in species docent Aristot. in hoc capite, dum post enumeratas quantitates, tam continuas, quàm discretas subdit: *Propriæ autem quantitates hæ sunt, quas diximus: aliæ vero omnia secundùm accidens sunt, &c.* & D. Thomas 1. part. quæst. 30. art. 3. quodlib. 10. art. 1. de potentia q. 9. artic. 7. & alibi sæpè. Quem sequuntur concorditer discipuli eius Capreol. Caiet. Soncin. Iabel. Sot. Mas. & cæteri, quos referunt, & sequuntur Arauxo 5. Metaph. quæst. 3. art. 2. Sanchez hic lib. 5. q. 19. & Galleg. controu. 25. De quo etiam videri potest Naza 1. p. q. 30. art. 3. contr. vnica. Facileque probatur ex dictis: nam continuum, & discretum diuidunt quātitatem secundùm rationem formalem quantitatis: ergo sunt differentiæ per se, & essentiales; & ex consequenti constituunt veras species huius prædicamenti. Consequentia patet; antecedens vero probatur: quia habere partes, quæ est essentia quantitatis, formaliter diuiditur per habere partes vnitas, in quo consistit esse continuum, & per habere partes disiunctas, in quo consistit esse discretum.

Potest tamen contra hoc facere quòd quantitas discreta non videtur quid simpliciter vnum, & ens per per se, sed potiùs aggregatum ex pluribus entibus completis: quod si ita est, iam non erit vera, & propria species quantitatis. Sed de hoc agendum est infrà, quæst. 7. Interim eam appellabimus speciem, vt

appellant communiter Doctores, etiam ij, qui contendunt quantitatem discretam esse ens per accidens. Cùm autem Ari. in præsenti constituerit plures species, tam sub quantitate continua, quam sub quantitate discreta; semel hoc statuto, planum fit vtramque esse speciem sub alternam huius prædicamenti. Quare ad plenam eius notitiam solùm restat examinare in hac, & sequentibus quæstionibus: an omnia ista ab Aristotele enumerata, vel quæ eorum sint verè, & propriè species quantitatis.

45 Igitur incipiendo à linea, superficie, & corpore, de quibus hæc prior quæstio procedit: quia ordine generationis, & doctrinæ præcedunt alias species: Pro tituli intelligentia sciendum est: *lineam* significare longitudinem, quæ intelligitur causari ex ductu puncti; *superficiem* verò latitudinem, quæ intelligitur causari ex ductu lineæ, & *corpus* profunditatem, quæ intelligitur causari ex ductu superficiei. Vnde superficies supponit longitudinẽ, corpus verò longitudinẽ & latitudinem. Et propterea dicitur lineã includere vnam dimensionem; superficiem duas, & corpus tres. Nõ quia omnes has de formali significent superficies, & corpus: nã vt rectè notauit D. Th. opusc. 48. tract. 3. c. 5. vnaquæque de formali significat vnam dimensionẽ tantùm; sed quia superficies importans vnã, & supponens aliam, dicitur includere duas; & corpus importans vnam, & supponens duas, dicitur includere tres. Quo sensu Arist. 5. Metaph. c. 3. dixit: *Magnitudo, quæ quidem ad vnum continua est, longitudo: quæ verò ad duo, latitudo: quæ autem ad tria, profunditas.* In quibus verbis continentur definitiones essentiales istarum dimensionum, scilicet: *Linea est quantitas continua ad vnum: Superficies est quantitas continua ad duo: Corpus est quantitas continua ad tria*: Quæ etiam sic clarius possunt definiri: *Linea est quantitas continua punctis: Superficies est quantitas continua lineis: Corpus est quantitas continua superficiebus.* De his ergo tribus dimensionibus inquirimus: an sint verè, & propriè species quantitatis.

46 Partem negatiuam circa lineam, & superficiem defendunt Hurtado disput. 13. Metaph. sect. 6. & Cabero hic disput. 2. dub. 5. Quorum fundamenta sunt. ¶ Primò: quia sicut motus ordinatur essentialiter ad terminum, & punctum ad lineam: ita linea ordinatur essentialiter ad superficiem, & superficies ad corpus: ergo sicut motus, & punctum sunt quid incompletum, & propterea non sunt propriæ species quantitatis, sic etiam linea, & superficies erunt quid incompletum, & non veræ species.

Confirmatur: quia linea, & superficies secundùm proprias extensiones saltem includantur in corpore, secundùm quod corpus habet trinam dimensionem: ergo non sunt propriè species. Probatur consequentia: quia vna species non includitur in alia.

Secundò: quia quantitas, hoc ipso quòd talis est, habet partes impenetrabiles in eodem loco: sed hæc impenetrabilitas non conuenit partibus istarum dimensionum: ergo non sunt verè, & propriè quantitates. Probatur minor: quia si supra vnum corpus perfectè planum ponatur aliud æquale, superficies vltima vnius tangit omnes partes superficiei vltimæ alterius; ac proinde penetrantur: quandoquidem penetrari nihil aliud est, quàm quòd vna quantitas tangat omnes partes alterius.

47 Nihilominùs dicendum est lineam, superficiem, & corpus esse propriè, & per se species quantitatis continuæ. Ita Arist. in hoc cap. & 5. Metaph. cap. 13. & D. Thom. ibidem lect. 15. opusc. 48. tract. 3. cap. 5. & alibi sæpè. Quem sequuntur Capreol. 1. dist. 31. ad 5. Durandi, Sonc. 5. Metaph. quæst. 24. Isbel. ibidem in epitome ad cap. de quanto, Arauxo quæst. 5. art. 5. Caiet. Sot. Sanch. & Mas. in hoc cap. & communiter Doctores.

Fundamentum est: quia linea, superficies, & corpus sunt intrinsecè, & essentialiter quantitates; vt potè quæ à se ipsis, & non ab alio habent extensionem, & diuisibilitatem. Deinde vnaquæque habet propriam, & completam extensionem, essentialiter ab alia distinctam. Ergo sunt verè species quantitatis continuæ. Probatur minor: quia vniuscuiusque partes exposcunt diuersa continuatiua, vt copulentur; siquidem partes lineæ copulantur punctis, partes superficiei lineis, & partes corporis superficiebus; & vnaquæque extensio, quatenus talis est, non ordinatur ad aliam, vt posteà constabit. Ergo re verà vnaquæque ex his dimensionibus habet propriam, & completam extensionem distinctam essentialiter ab alia.

Confirmatur primò: quia tot sunt species extensionis permanentis, quot sunt modi positionis in vnoquoque corpore: sed isti sunt tres, scilicet distantia instantia inter ante, & retro; dextrum, & sinistrum; sursum, & deorsum. Ergo tres etiam erunt species extensionis fundantes tales positiones. ¶ Confirmatur secundò quia linea, superficies, & corpus habent diuersas proprietates: nam productum, & breue sunt passiones lineæ: latum, & strictum superficiei: celsum, & humile corporis, vt docent Aristotel. & Diu. Thom. citati. Ergo habent essentias diuersas.

48 Ad argumenta respondetur. Ad primum neganda est consequentia. Et disparitas consistit in hoc, quòd motus, vt motus est, semper consideratur vt via, & transitus; & per consequens vt quid incompletum. Similiter punctum secundùm omnem considerationem, & versus omnem partem est quid indiuisibile, & inextensum; & ita neque motus, neque punctum secundùm aliquam rationem possunt esse species quantitatis. At verò linea, vt linea est, (& idem proportionabiliter est de superficie) potest considerari dupliciter. Primò versus longitudinem, quo modo habet veram, & propriam extensionem, & est diuisibilis in partes, neque formaliter prout sic ordinatur ad superficiem; ac proinde est quid completum, & vera species quantitatis. Secundò versus latitudinem: & hoc modo linea est indiuisibilis, ordinaturque ad vniendas partes superficiei: sicut punctum, ad vniendas partes lineæ; & per consequens prout sic, neque est species quantitatis, neque quantitas, sed continuatiuum quantitatis.

Ad confirmationem respondetur, quod corpus essentialiter non dicit trinam dimensionem, sed solam profunditatem, vt num. 45. vidimus ex Diu. Tho. & ideo materialiter tantum includit lineam, & superficiem, inquantum supponit eas: quod non tollit esse veras species quantitatis continuæ. Sicut à simili contingit in quantitate discreta: quaternarius enim includit ternarium non formaliter, vt ternarius est, sed materialiter ratione trium vnitatum, & ideò ternarius est vera species numeri.

49 Ad secundùm neganda est minor. Ad cuius probationem respondetur duas illas superficiens non penetrari: quia non se tangunt formaliter secundùm quod sunt quantitates, siue vt sunt diuisibiles, sed formaliter quatenus sunt indiuisibiles. quamuis vnaquæque earum materialiter tangat omnes partes alterius. Ad penetrationem enim non sufficit duas quantitates sese, vtcumque tangere in omnibus suis partibus, sed vltra requiritur, vt tangant se in omnibus partibus formaliter secundùm illam dimensionem, versus quam fit contactus: quod non contingit in duabus illis superficiebus, vt per se patet.

Dices: hoc ipso præcisè quòd duo corpora sese

tangant

tangant in omnibus partibus penetrantur: ergo ex eo præcisè quòd inter duas superficies sit similis contactus, dabitur penetratio.

§ Respondetur negando consequentiam. Et ratio est: quia cum corpus versus omnem dimensionem sit diuisibile; ex eo præcisè quòd duo corpora se tangunt secundùm se tota, aut secundum aliquas partes profunditatis, debent etiam se tangere formaliter quatenus sunt diuisibilia; ac proinde ad huiusmodi contractum necessaria est intromissio vnius in aliud circa eundem locum in quo consistit penetratio. At verò duæ illæ superficies, licet versus latitudinem sint diuisibiles; tamen versus profunditatem, siue vt terminant illa corpora, sunt indiuisibiles, & formaliter prout sic fit contractus, ac proinde nulla ibi datur intromissio vnius partis in aliam circa eundem locum, vt considerant patebit.

50. Tandem inquires: an linea, superficies, & corpus sint species infimæ quantitatis continuæ.

§ Respondetur affirmatiuè. Non enim propria vniuscuiusque extensio continet sub se extensiones essentialiter distinctas in ratione: cuius signum est, quod linea recta potest fieri curua: & superficies quadrata circularis. Præterquam quod tales differentiæ sumuntur ex diuersis figuris, quæ sunt vera accidentia quantitatis, vt patet. Ergo diuisio lineæ in rectam, & curuam: superficiei in quadratam, & circularem: corporis in pyramidalem, & curuam, & aliæ similes non sunt generis in species, sed subiecti in accidentia. Alia quæ circa has dimensiones solent disputari: an scilicet physicè sint species, & inter se realiter distinctæ, vel tantùm Mathematicè: an componantur ex indiuisibilibus: an partes, & indiuisibilia sint actu in illis, vel solùm in potentia: & alia huiusmodi, proprium locum obtinent libro sexto Physicorum: nec rectè hic ab aliquibus pertractantur.

QVÆSTIO V.

AN LOCVS, TEMPVS, ET MOtus sint vera species quantitatis continuæ.

51. PRæcipua ratio dubitandi sumitur ex Aristotele, qui in hoc capite inter quantitates continuas numerauit locum, & tempus; quibus etiam ex paritate rationis alij addunt modum, cùm tamen quinto Metaphysicæ cap. 13. vbi exactè inuestigiat essentiam, & species quantitatis, nullum illorum constituerit sub quantitate continua. Et ideò quid tenendum sit, per singula discurrendo, breuiter discutiemus.

Primò ergo sciendum est *locum* definiri ab Aristot. 4. Physicor sic: *Est vltima superficies corporis continentis immobilis prima.* In qua definitione, relictis vltimis verbis, quæ ibidem explicabimus, primæ illi particulæ, scilicet *vltima superficies corporis continentis*, denotant locum in sui ratione includere, non solùm vltimam superficiem, sed etiam relationem ad corpus locatum, vt notauit Vasquez prima parte, disputat. 193. capite 3. vel saltem aptitudinem circumscribendi, & continendi locatum, in qua fundatur talis relatio. Verbi gratia vas continens aquam est locus eius: quia secundùm suam vltimam superficiem concauam circumscribit aquam: & ideò ad rationem loci pertinent vltima superficies, & relatio continentiæ, seu aptitudo circumscribendi locatum; quorum quolibet deficiente, deficit ratio loci, vt patet in cælo empyreo, quod propriè non est in loco: quia non habet aliam superficiem ipsum continentem. Similiter si à vase præscindamus relationem, seu aptitudinem continendi aliud corpus erit quidem quantum, & habebit superficiem, sed talis superficies non erit locus, vt per se notum est. Maneat ergo, locum in sua ratione vltra superficiem includere aliquid aliud, nempè talem relationem, seu aptitudinem continendi rem locatam; quam cum actu continet, dicimus locum esse plenum, si verò actu non contineat, dicitur esse vacuum. Et ideò vacuum definitur ab Arist. lib. citat. c. 7. sic: *Est locus non repletus corpore.*

52. Secundò sciendum est, *tempus* definiri ab eodem Arist. ibidem cap. 11. sic: *Est numerus motus secundùm prius, & posterius.* Vbi numerus non sumitur pro specie quantitatis discretæ quæ est obiectum Arithmeticæ, & diuiditur in binarium, quaternarium, &c. Constat enim tempus esse quid continuum, cum præteritum, & futurum, quæ sunt partes eius, copulentur termino communi, scilicet instanti præsenti. Ly ergo *numerus* in definitione Arist. vt magis explicabimus loco citato, idem est, quod mensura, seu extensio. Et ita sensus est: tempus est mensura, seu extensio motus secundùm prius, & posterius. Quam definitionem, vt intelligamus oportet aliqualiter explicare quid sit motus. Pro quo.

53. Tertiò notandum est cum Masio hîc sect. 3. quæst. 6. in quolibet motu quatuor posse considerari. Primum est egressus ab agente. Secundum est receptio in passo. Tertium est ipsa forma, quæ est terminus motus in quodam esse imperfecto, & secundùm quod intelligitur in fluxu, & acquisitione. Quartum tandem est ipse fluxus, & transitus, non habita ratione termini. Ex his ergo primum, & secundum constituunt prædicamenta actionis, & passionis, & sic non sunt essentialiter ipse motus, qui ad nullum prædicamentum pertinet, sed potius est postprædicamentum, vt ostendemus lib. 3. Physicorum. Tertium etiam licet non pertineat per se ad aliquod genus: cum sit quid incompletum, & imperfectum, sed reducatur ad illud, ad quod pertineat eadem forma, quando est iam perfecta, & completa; adhuc tamen non est ipse motus. Tùm quia re vera non est postprædicamentum, nec quid distinctum ab ipso termino: Tùm etiam quia vt rectè notauit D. Tho. 2. dist. 40. q. 1. art. 4. ad primum, propria ratio motus abstrahit absque vtroque termino, & consideratur sine differentia agentis, & patientis. Restat ergò motum propriè, & formaliter consistere in illo fluxu, & transitu intermedio, nulla habita ratione termini.

54. Quartò sciendum est, *motum* sic formaliter sumptum definiri ab Aristot. 3. Physic. cap. 2. sic: *Est actus entis in potentia, prout in potentia.* In cuius explicatione multa ibi dicenda sunt, nunc solùm tantùm minerua asserendum est, quòd in motu propriè dicto, prout distinguitur à mutatione instantanea, ex eo quod non simul actuet totum mobile, sed partim actuat, & partim relinquat in potentia (quod significatur in definitione adducta) necessariò intelligitur esse prius, & posterius; & per consequens vere extensio successiua. Et hæc est tempus, intelligiturque dimanere ab ipsa quantitate, seu extensione permanenti rei mobilis medio motu, in genere causæ quasi efficientis; sicut ipsa quantitatis, seu extensio permanens dimanat immediatè à substantia corporea. Et hoc est, quod docet Aristot. 5. Metaphysic. cap. 13. asserens tempus habere extensionem à motu, & motum à magnitudine, in genere scilicet causæ efficientis. Quod non tollit quin ipsum tempus in genere causæ formalis extendat, & mensuret motum, & quantitatem permanentem; sicut quantitas permanens extendit, & mensurat substantiam à qua dimanat. Ex quibus iam facilè intelligetur definitio temporis:

dicitur enim extensio, seu mensura motus secundùm prius, & posterius: qua non extendit, aut mensurat substantiam secundùm se, vt mensurat quantitas permanens, sed dum est in motu, & successione, quæ necessariò includit prius & posterius vt explicatū est.

55. Prima conclusio. Locus non est propriè, & per se species quantitatis continuæ, sed reducitur ad eam ratione superficiei, quam includit. Hæc est mens Arist. & Diu. Thom. loco citato Metaphysicæ, dum asserunt locum esse quantum per accidens; quos sequuntur Auctores quæst. præcedenti citati, & communiter Philosophi.

Fundamentum sumitur ex dictis: quia locus præter superficiem includit relationem, seu aptitudinem ad continendum corpus locatum, quæ per accidens se habet ad propriam, & essentialem rationem superficiei, vt notum est: ergo locus prout sic, est ens per accidens, & consequenter non potest esse vera species quantitatis. ¶ Confirmatur: quia locus nullam aliam extensionem habet præter extensionem superficiei: ergo non potest constituere distinctam speciem quantitatis, sed reducitur ad superficiem.

56 Secunda conclusio. Tempus re vera est species quantitatis, quamuis valde imperfecta, & tenuissimæ entitatis. Hæc est contra Sanchez lib. 5. quæstio. 17. & Arauxo loco citato quæst. præcedenti. Eam tamen docent ex antiquis Alb. Iamblicus, & alij quos refert & sequitur Toler. hic quæst. 2. Quam etiam defendunt Aquar. 5. Metaphysic. q. 11. Masius hîc sect. 3. q. 5. noster Didac. a Iesu q. 2. Rub. quæst. 3. estque communior inter Doctores. Eam docet in præsenti Arist. neque dissentit 5. Metaph. vt volunt aduersarij: ibi enim distinguit duos modos quanti per accidens. Aliud quod verè dicitur tale: quia de se nullam habet extensionem, sed extenditur per ipsam extensionem subiecti, vt musicum, & album: musica enim, & albedo nullam habent propriam extensionem, vt patet. Alterum verò, quod non tam dicitur quantum per accidens, quàm per aliud, vt explicat D. Thom. ibidem lect. 15. quia nimirum, licet in se habeat propriam extensionem, illa tamen resultat, & deriuatur ab alia, quam præsupponit; atque ita non diuiditur per se, sed ad diuisionem alterius. Et hoc modo tempus appellatur ab Aristot. quantum per accidens, seu per aliud. Videatur D. Thom. ibidem. Ex quo loco.

Probatur conclusio. Quia tempus esse quantum per aliud modo explicato, non tollit, quin re vera sit species quantitatis; quamuis arguat esse imperfectissimam, & tenuissimæ entitatis: ergo non est cur excludatur à vera ratione quantitatis. Probatur antecedens: quia etiam si superficies necessariò supponat extensionem lineæ; & corpus superficiei; orianturque quodammodo ex eis: adhuc sunt veræ species quantitati, vt supra vidimus. Similiter etiam si numerus supponat necessariò quantitatem continuam, & resultet ex diuisione eius, teste D. Thom. par. quæst. 30. art. 3. adhuc est vera species quantitatis, vt infra videbimus, nulla alia ratione nisi quia habent propriam extensionem distinctam ab ea, quam præsupponunt, & à qua intelliguntur oriri. Ergo etiam si tempus supponat; & oriatur ab extensione permanente rei mobilis medio motu, vt explicatum est; adhuc erit vera species quantitatis, si habet propriam extensionem ab aliis distinctam.

57 Quod autem eam habeat, satis ex dictis patet: nam tempus habet proprias partes; scilicet præteritum, & futurum, & propriā continuatiua, scilicet instans præsens. Item proprietates ab aliis diuersas: nam cæteræ quantitates continuæ mensurant permanenter; tempus verò successiuè: & ideo illæ habent totum suum esse simul, istud verò solum existit secundum aliquid indiuisibile sui, vt docet D. Thom. opusc. 44. & nos explicabimus lib. 4. Physicor. Ergo verè tēpus habet propriā extensionē ab aliis distinctā.

Per quod tandem patet, quare tempus inter omnes quantitates continuas sit imperfectissimæ, & debilissimæ entitatis. Quia scilicet, vt rectè inquit D. Thom. opusc. citato, illa sunt minimæ entitatis, quæ vel secundum se non sunt entia actu, vt materia prima, vel secundum se tota non extant, vel secundum aliquid indiuisibile sui, vt tempus, & alia successiua. De quo redibit sermo citato lib. 4. Physicor.

58 Tertia conclusio. Motus non est per se, & propriè species quantitatis. Hæc est contra Fonsec. 5. Metaph. c. 13. quæst. 8. sect. 3. & Conimbricen. 5. Physicorum cap. 2. q. 2. art. 3. Eam tamen recipiunt communiter Doctores cum Arist. qui nec hîc nec 5. Metaph. numerauit motum inter species quantitatis. De quo videri possunt Mas. vbi supra quæst. 6. Sanch. Tolet. & Rub. citati conclusione præcedenti, & Araux. 5. Metaph. quæst. 3. art. 5. Facilèque probatur. Tum quia motus est fluxus quidam, & transitus de vno in aliud; & consequenter ens incompletum, & imperfectum, vt docent Arist. & D. Thom. 11. Metaph. lect. 9. ergo non potest directè, & per se ad aliquod prædicamentum pertinere. Tum etiam quia motus est postprædicamentum, vt constabit infra ex Arist. ergo non potest esse vera species quantitatis.

Contra has duas conclusiones obijcies: quia extensio, & continuitas temporis dimanat à motu, vt passio ab essentia, teste D. Thomas 1. p. quæst. 53. art. 3. ergo vel motus est per se species quantitatis, sicut tempus, vel tempus non est per se in prædicamento sicut motus: Probatur consequentia: quia passio non potest esse imperfectior, quam subiectum cuius est passio: ergo si motus propter suā imperfectionem, & incompletionem excluditur à recta linea prædicamenti, multò magis debet excludi tempus, vel si tempus admittitur, debet etiam admitti motus. ¶ Confirmatur: quia motus habet propriam extensionem, & continuitatem sicut tempus, eique assignantur propriā continuatiua, scilicet mutata esse: ergo est vera species quantitatis.

59 Ad argumentum neganda est consequentia. Ad cuius probationem respondetur, dato quod antecedens sit verum de subiecto proprio & adæquato seu de subiecto *quod*, non tamen esse vniuersaliter verum de subiecto, *quo*, seu de eo, quod est ratio recipiendi aliud: vt patet in quantitate respectu figuræ, & aliarum qualitatum corporalium quæ media illa recipiunt in substantia: & tamen sunt perfectiores ipsa quantitate. Et ita contingit in præsenti: motus enim solum est id, medio quo extensio temporis recipitur in re mobili, & dimanat ab ea, ac proinde tempus potest habere sufficientem perfectionem, & completionem, vt sit species quantitatis, etiam si motus non habeat illam. Quòd autem de facto hoc ita sit, colligitur optimè ex eo, quod motus ex natura sua est via ad terminum, & ordinatur ad illud tanquam ad id, à quo completur in ratione entis, quod non habet tempus, vt de se constat.

Per quod patet ad confirmationem. Quamuis enim motus habeat propriam aliquam extensionem actualem, præter extensionem temporis; illa tamen est in suo genere incompleta; sicut ipse motus; quod non conuenit extensioni temporis, vt dictum est. Et ideo hæc potest esse vera species quantitatis, non autem illa.

60 Ad rationem dubitandi in principio positam respondetur cum D. Th. 5. Metaph. lect. 15. & Calet. in hoc cap. Aristotelem in prædicamentis egisse.

de

de quantitate secundùm rationem mensuræ: & ideo ibi numerauit locum inter species quantitatis: quia licet non habeat distinctam extensionem à superficie; est tamen diuerso modo mensura. In Metaphysica verò egit de quantitate secundùm suum esse: & ideò eas tantùm species numerauit, quæ habent extensionem per se ipsas, & non per aliud, seu deriuatam ab alia. Propter quod prætermisit ibi tempus, & orationem: quia enim extensio dependet à motu: quod tamen non tollit quin sint veræ species quantitatis, vt dictum est. Consultò omittimus alia plura, quæ circa locum, tempus, motum adduci possent: quia propriam sedem habent lib. 3. & 4. Physicor. vbi ea discutiemus:

QVÆSTIO VI.

QVID SIT VNITAS PREDIcamentis alis. Et vtrum addat aliquid supra quantitatem continuam.

61. EXplicatis speciebus quantitatis continuæ, eodem ordine examinandæ sunt duæ aliæ, quas Aristot. in præsenti constituit sub quantitate discreta, scilicet numerus, & oratio. Ad quod præmitenda est quæstio presens: quia cùm numerus sit multitudo mensurata per vnum, vt disinit D. Thom. 1. p. q. 7. art. 4. notitia eius omnino pendet ex cognitione vnitatis. Cum autem duplex sit vnitas; vna, quæ est passio entis, & solet appellari transcendentalis: quia in omnibus entibus reperitur: & alia, quæ est propria quantitatis, & solet appellari prædicamentalis: quia tantùm inuenitur in hoc prædicamento: inde est duplicem etiam esse multitudinem, seu numerum. Alius appellatur transcendentalis. & reperitur in omnibus rebus; de quo proinde intelligendum est, quandò dicimus, Angelorum ordines esse nouem: personas Sanctissimæ Trinitatis tres, &c. vt docet Angelicus Doctor q. 30. sequenti art. 3. Alius verò est numerus prædicamentalis, seu multitudo vnitatum prædicamentalium & de hoc agimus in præsenti. Ad quem cognoscendum specialiter inquirimus: quid addat vnitas prædicamentalis supra quantitatem continuam; inde enim cognoscemus quid illa sit, & in quo distinguatur à transcendentali.

62. Plures Doctores, vt refert D. Thom. 1. p. q. 11. art. 1. ad 1. non distinguentes inter vnum, quod conuertitur cum ente, & vnum, quod est principium numeri, seu inter vnitatem transcendentalem, & prædicamentalem, in contrarias sententias abierunt. Auic. enim 3. Metaphysic. c. 2. considerans vnum, quod est principium numeri addere aliquid oppositum supra ens, idem existimauit de vno, quod conuertitur cum ente. Quem sequuntur Scot. in 2. dist. 3. quæst. 2. lib. 4. Methap. q. 2. Anto. Andr. ibidem quæst. 3. & alij eius Discipuli.

Hanc tamen sententiam, quantùm ad secundam partem, in qua à veritate discendit, impugnat rectè Diu. Thom. loco citato: quia quælibet res est vna per se ipsam: aliàs si per aliquid aliud esset vna, cum illud iterum sit vnum esset vnum per aliquid aliud; & sic procederetur in infinitum. Ergo vnum, quod cõuertitur cum ente, non potest superadere illi entitatem aliquam positiuam, a qua constituantur in ratione vnius. Neque in hoc est immorandum: quia non est præsentis instituti: potest tamen videri D. D. Tho. locis infrà adducendis.

63. Secunda sententia extremè huic opposita fuit Pythagoræ, & Platonis, qui considerantes vnum, quod conuertitur cum ente, non addere aliquam rem supra ens, sed solam indiuisionem, existimauerunt idem dicendum esse de vno, quod est principium numeri. Quam sententiam sequuntur Durand. in 1. dist. 24. quæst. 2. Gregor. ibid. Fonsec. 5. Metaph. cap. 13. quæst. 3. sect. 3. Suar. disput. 4. sect. 9. nu. 9. & alij affirmantes vnitatem propriam quantitatis explicandam esse eodem modo, ac transcendentalem aliorum entium; ac proinde sicut vnitas propria qualitatis nihil positiuum addit supra illam, sed est ipsa eius entitas vt indiuisa; ita vnitatem prædicamentalem nihil positiuum addere supra quantitatem continuam, sed esse ipsammet quantitatem, vt indiuisam.

Probatur primò hæc sententia: quia si vnitas prædicamentalis adderet aliquid positiuum; vel illud esset relatiuum, vel absolutum: sed vtrumque est falsum: ergo, &c. Probatur minor quoad primam partem: quia si priùs quantitas est vna, quàm quod in illa intelligatur aliqua relatio: imò ipsa eius vnitas debet esse ratio fundandi talem rationem, vt infra constabit. Ergo quantitas non potest constitui in esse vnius per aliquid relatiuum. Quoad secundam verò partem probatur: quia cum tale positiuum non possit esse res alterius prædicamenti propter rationem factam, necessariò erit vel quantitas discreta, vel continua: sed non potest esse discreta: siquidem vnitas potius dicit indiuisionem: ergo erit quantitas continua. Hanc autem dicit vnitas pro materiali: ergo supra illam nihil addit positiuum, sed solam negationem.

64. Secundò: quia alia entia, verbi gratia duæ substantiæ secundùm se, aut duæ qualitates per suasmet entitates sunt vnæ, & se ipsis constituunt numerum binarium absque aliqua alia realitate illis superaddita: ergo idem dicendum est de duabus quantitatibus continuis. Probatur consequentia. Tùm ratione D. Thom. facta contra primam sententiam quia si quantitas continua esset vnum per aliquid aliud, illud aliud esset vnum per aliquid aliud; & sic in infinitum. Tùm etiam ratione Gregorii, quia ex eo præcisè quod aliquid sit vnum vnitate propria entis, potest alteri connumerari, seu constituere cum illo numerum: sed vnitas propria entis non addit supra ipsum aliquid positum; sed solam indiuisionem: ergo ex eo præcisè quod quantitas continua intelligatur indiuisa, potest alteri connumerari, & constituere numerum prædicamentalem. Restat ergo, quòd sicut vnitas transcendentalis nihil positiuum addit supra entitatem, ad quam consequitur: ita neque vnitas prædicamentalis supra quantitatem. Plura alia argumenta pro hac sententia adducit Capreol. in 1. dist. 24. quæst. vnica.

Tertia sententia, inter præcedentes media, distinguit inter has duas vnitates; negatque cum posteriori opinione, vnitatem transcendentalem addere aliquid positiuum supra entitatem, cuius est vnitas; cum posteriori verò affirmat vnitatem prædicamentalem addere aliquid supra quantitatem continuam. Sic docent Aristot. & Albert vt testatur D. Thom. dist. 24. citata qu. 1. art. 3. Pro quo videri potest idem Commentator 4. Metaph. comm. 3. lib. 5. commen. 11. & lib 10. comm. 8. & D. Thom. ibid. aliisque locis infra adducendis. Quæ sententia est communis in schola Arist. & D. Thom.

65. Dicendum est ergo vnitatem prædicamentalem non esse solam quantitatem continuam vt indiuisam, sed supra eam addere quid positiuum, & reale incompletum, reductiuè pertinens ad prædicamentum quantitatis; ratione cuius ipsa quantitas continua est pars numeri prædicamentalis. Sic docent communiter Thomistæ, inter quos latè explicat, & defendit hanc conclusionem Cap. vbi sup. concl. 1.

ꝛ ad argumenta contra illam. Quem sequuntur Sonc. Metaph. quæst. 25. Iabel. ibid. quæst. 4. ratione 1. & lib. q. 9. Sanch. lib. 5. Logicæ q. 21. ad 1. Mas. in hoc cap. sect. 2. quæst. 4. Gallego contr. 25. circa finem, & Arauxo lib. 5. Metap. quæst. 3. art. 3. vbi Fonsecam reprehendit, eò quòd negauerit hanc fuisse sententiam D. Thom. additque quò fideles Angelici Doctoris sectatores ipsum in hac fuisse sententia testatur, & vt genuinam eius mentem amplectuntur.

Probatur primò vno, vel altero Angelici Doctoris testimonio: nam quod lib. 10. art. 1. sic ait: *Respondeo dicendum, quod vnum, quod est principium numeri, de necessitate aliquid positiue dicit in eo, cui attribuitur: quia cum ex vnitatibus numerus constituetur, nisi vnitas res aliqua esset, numerus res esse non posset, Et sic non potest poni in aliquo genere, tanquam species. &c.* Et loco citato ex primo sententiarum: *Vnum quod conuertitur cum ente, nihil positiuè addit ad id, cui adiungitur, &c. Sed vnum quod est principium numeri ponit aliquid additum ad esse, scilicet esse mensura; cuius ratio primo inuenitur in vnitate: & deinde consequenter in aliis numeris: & deinceps in quantitatibus continuis, &c.* Quod etiam repetit 4. Metaphys. lect. 2. & lib. 10. lect. 3. Et tandem 1. part. quæstio. 11. artic. 1. ad. 1. post impugnatas duas primas sententias supra relatas concludit: *Sic igitur dicendum est, quod vnum, quod conuertitur cum ente, non addit aliquam rem supra ens: sed vnum quod est principium numeri, addit aliquid supra ene ad genus quantitatis pertinens.* De quo etiam videri potest quæst. 30. sequenti artic. 3. de potentia q. 9. art. 7. & alibi sæpè.

66 Respondebis fortè id, quod Fonseca, & Suar. vbi sup. respondent, sensum Diu. Thom. esse, quod vnitas prædicamentalis addit aliquid positiuum supra ens, in quantum addit supra substantiam quantitatem ipsam continuam, quæ est res positiua.

Sed hec expositio, est non solùm falsa, sed etiam absurda. Quod sit falsa probatur primò: quia si quando Diu. Thom. locis citatis vtitur nomine *substantia*, sumit illud pro *essentia*, vt rectè notat Arauxo vbi supra, & constat euidenter ex contextu; referens enim Sanctus Doctor qu. 11. citata, extremas alias sententias sic ait: *Pythagoras, & Plato videntes, quod vnum, quod conuertitur cum ente, non addit aliquam rem supra ens, sed significat substantiam entis, prout indiuisa existimauerunt sic se habere de vno, quod est principium numeri. E contrario autem Auicen considerans quod vnum, quod est principium numeri, addit aliquam rem supra substantiam entis (alias numerus ex vnitatibus compositus non esset species quantitatis:) credidit, quod vnum, quod conuertitur cum ente, addat rem aliquam supra substantiam entis, &c.* Quibus verbi per *substantiam entis*, euidens est significari essentiam entia; & sensus planus est, quod iuxta primam sententiam neutra vnitas addit aliquid positiuum supra essentiam, adquam consequitur: iuxta secundam verò, vtraque addit aliquid positiuum. Inter quæ duo extrema media via procedit Diuus Thom. vt vidimus. Ergo eodem sensu, quo negat de vnitate transcendentali addere aliquid positiuum supra essentiam, cuius est vnitas, id concedit de vnitate prædicamentali; ac proinde hæc verè addit aliquid positiuum supra essentiam quantitatis continuæ. Quod etiam satis expressit Sanctus Doctor aliis locis adductis, dicens vnitatem prædicamentalem addere aliquid positiuè, *in eo cui attribuitur*, seu *cui adiungitur, &c.* Idest in eo cuius est vnitas, seu ad quod consequitur, nempè in quantitate continua. De quo etiam videri potest dist. 24. citata q. 1. art. 3. ad 4.

67 Secundò impugnatur eadem solutio: quia D. Thom. loco citato ex 1. p. expressè ait: id quod addit vnum prædicamentale supra ens, esse quid *ad genus quantitatis pertinens*. Quod esse reductiuè intelligendum constat planè: tum quia modus hîc loquendi frequens est in D. Thom. tùm quia alias esset impropria, & barbara locutio, si de ipsa quantitate diceretur pertinere ad genus quantitatis: tùm denique quia eadem 1. p. q. 3. art. 5. de potent. q. 7. art. 9. ad 7. & alibi sæpè expressè doce vnitatem prædicamentalem esse quid reductiuè pertinens ad genus quantitatis, sicut punctum, quod tamen negant Doctores, quos impugnamus. Ergo in sententia D. Thom. vnitas prædicamentalis non est ipsa quantitas continua, sed quidam completum, ipsi superadditum, & ad ea diuersum; sicut etiam in omni sententia dicendum est de puncto.

Tandem quòd dicta expositio sit absurda patet: quia manifestè eludit intentum D. Th. & reddit vanam differentiam, quam assignat inter vtramque vnitatem. Vt enim rectè docet ipse Sanctus loco citato de poten. ad 8. etiam vnitas transcendentalis ponit aliquid positiuum, inquantum ponit ipsum ens, cuius est vnitas. Ergo si ex eo præcisè vnita prædicamentalis dicitur addere aliquid positiuum supra ens, quia addit supra substantiam ipsam quantitatem, quæ est res positiua; idem etiam dicendum esset de vnitatibus transcendentalibus aliorum accidentium; si quidem hæc etiam addunt supra substantiam accidentia ipsa, quæ sunt res positiuæ. Ex quo rursus sequeretur, quòd vterque numerus, vel neuter esset res aliqua, & vera species alicuius generis: cuius oppositum intendit D. Thom. eisdem locis. Ergo dicta expositio planè eludit intentum eius.

68 Secundò probatur conclusio ratione D. Tho. quia nisi vnitas prædicamentalis adderet aliquid reale in completum supra quantitatem continuam, ratione cuius fieret pars numeri prædicamentalis: talis numerus non posset esse ens per se, & vera species quantitatis: consequens est falsum, & contra Arist. & Dio. Thom. vt ostendemus quæst. sequenti: ergo, &c. Probatur sequela: quia ideo numerus transcendentalis duorum intellectum, aut etiam duarum substantiarum corporalium, ablata quantitate, non est vera species alicuius generis: quia vnitates transcendentales, ex quibus componitur, cùm sint ipsæ entitates talium rerum cum negatione diuisionis absque aliquo alio, non sunt simpliciter partes, sequentia completa, & per consequens numerus inde resultans est aggregatum entium completorum, & ens per accidens. Ergo si vnitates, prædicamentales duorum hominum verb. gr. essent ipsæ quantitates completæ eorum cum negatione diuisionis absque aliquo alio; numerus inde resultans esset similiter aggregatum entium completorum; ac proinde ens per accidens, & per consequens non posset esse vera species quantitatis. Sed de hoc redibit sermo q. sequenti in solutione ad tertium.

Confirmatur: quia ex hoc vno, vel præcipuo fundamento Suarez disp. 41. Metaph. sect. 1. Fonseca, & alij Auctores contrarij probant numerum prædicamentalem non esse ens per se, & veram speciem quantitatis, vt ibi videbimus: ergo vt oppositam sententiam tunc rectè explicemus, & defendamus, opposita nunc sunt iacienda fundamenta, asserendumque vnitatem prædicamentalem esse quid reale, & incompletum superadditum quantitati continuæ, & essentialiter ordinatum ad componendum numerum.

69 Tertiò: quia in quantitate continua datur aliqua entitas incompleta, quæ sit principium magnitudinis, nempè punctum: ergo etiam in quantitate discreta necessariò concedenda est aliqua entitas incompleta, quæ sit principium numerorum, scilicet

scilicet vnitas : & sic, &c. ¶ Confirmatur, & explicatur vis huius rationis : quia vnitas prædicamentalis, sicut & punctum, est mensura simpliciter prima intra genus quantitatis, vt ostendimus sup. disp. 10. n. 24. & ampliùs constabit in libris Posteriorum: ergo non potest esse sola quantitas continua cum indiuisione. Probatur consequentia. Tum quia quantitati solùm conuenit sic esse mensuram, vt etiam sit res mensurata, vt sup. num. 12. explicuimus; quod repugnat primæ mensuræ. Tùm etiam quia ad rationem mensuræ non sufficit rem esse indiuisam, sed requiritur, quòd sit indiuisibilis in illa ratione, in qua est mensura, vt ibi ex Arist. vidimus : ergo ad rationem mensuræ simpliciter primæ in genere quantitatis requiritur, quòd sit in tali genere simpliciter indiuisibilis : hoc autem non habet quantitas continua etiam cum indiuisione; siquidem talis indiuisio non tollit, sed potiùs supponit diuisibilitatem in quantitate. Ergo vltra hanc ponenda est aliqua alia entitas verè indiuisibilis, & incompleta, quæ sit vnitas prædicamentalis : Videatur D.Th. 1. Metaph. lect. 3. vbi docet vnitatem esse omnino indiuisibilem.

70. Quartò tandem ad hoc facit ratio super numero 62. adducta, qua D. Thom. ostendit vnitatem transcendentalem non addere aliquid positiuum supra ens; eadem enim sumpta à contrario sensu, vt ibidem D. Thom. subintelligi voluit, contrarium probat de vnitate prædicamentali sic. Non solùm res aliorum prædicamentorum, sed etiam ipsa quantitas continua non potest esse vna quantitatiuè, & pars numeri prædicamentalis per se ipsam : ergo aliquid aliud est necessarium, per quod fiat vna, & pars talis numeri. Probatur antecedens : quia aliàs inter ea, inter quæ semel inuenitur talis numerus, semper inueniretur; & vbi à principio non esset, nunquam esset, vt contingit in vnitate, & numero transcendentali, quatenus tales sunt. Cuius tamen contrarium experimur in prædicamentali : nam in ligno continuo verbi gratia non est numerus quantitatum, sed vnitas; si verò diuidatur, iam non est vnitas, sed numerus. Similiter in duobus partibus aquæ separatis est verus numerus quantitatum : & non vnitas; quibus tamen coniunctis, deperditur numerus, & fit vnitas : ergo tales res, & quantitates sunt vnæ per aliquid superadditum, quod possit per diuisionem produci, & per visionem deperdi. Videatur Zanar. lib. 10. Metaph. quæst. 3. & 5. ad 6. Ex quo rursus fit entitatem illam realem, & incompletam superadditam quantitati continuæ distingui ab ea ex natura rei, & ante operationem intellectus, saltem vt modum à re : siquidem manente quantitate continua, acquiritur, & deperditur talis vnitas, vt ex dictis patet. Videatur D. Th. 3. p. q. 77. art. 4. & in 4. dist. 12. q. 1. art. 2. quæstiuncula 3.

71. Hic autem statim inquirendum venit quid sit istud reale incompletum, quod superaddit vnitas prædicamentalis. Aliqui, vt refert Capreol. vbi suprà, respondent esse formam continuitatis. Sed hoc non satisfacit : quia forma continuitatis non distinguitur ab ipsa quantitate continua, & sic est diuisibilis in multa, quod est contra rationem vnitatis.

Et ideo aliter, & bene respondet idem Capr. cum Auicen. 3. Metaph. c. 2. quod est ipsum esse indiuisum, seu existentia quantitatis continuæ. Cuius sententiam, quantum ad hoc, admittit D. Thom. in 1. dist. 24. citata, estque satis verosimilis: nam vt ostendimus lib. 1. Physic. & tractat latè Nauar. 1. p. controuer. 18. & 19. esse, seu existentia cuiuslibet rei etiam compositæ est omnino simplex, & indiuisibile : ergo quando quantitas continua diuiditur, esse primum remanet, neque diuiditur, sed quælibet pars diuisa habet nouum esse.

Quod optimè consonat cum iis, quæ de prædicamentali vnitate dicta sunt, & fauet non parum D. Th. loco citato ex 4. sententiarum, vbi expresè docet ex Arist. *Quod in additione quantitatis ad quantitatem, vna quantitas esse incipit, duabus esse desinentibus. E contrario in diuisione, &c.*

Secundò respondet Capreol. quòd *vnitas ista, neque est forma continuitatis; neque esse talis formæ, sed quoddam accidens indiuisibile consequens quantitatem continuam. Et differt à puncto in hoc, quod punctus habet situm in linea, vel continuo, non autem vnitas; sed habet pro subiecto adæquato totum continuum : ita quod aucto, vel diminuto tali continuo, non remanet prior vnitas, sed alia.*

Idem docet Zanard. vbi sup. ad tertium. Cui doctrinæ non parum fauet D. Thom. loco citato 3. part. art. 8. & quodlib. 10. art. 3. vbi expresè fatetur, quod quando alicui liquori permiscetur alter eiusdem speciei, non manet idem numero, vel in toto, vel in parte : secundùm quod mixtio facta est. Cui etiam consonat alia doctrina, quam habet sanctus Doctor ibidem artic. 4. & 5. Metaph. lectione decimatertia, vbi expresè dicit, quòd quando duo corpora priùs diuisa copulantur, corrumpuntur duæ superficies terminatiuæ eorum, & fit vna : quando verò vnum corpus diuiditur in duo, corrumpitur vna superficies, & fiunt duæ.

72. Ad argumenta secundæ sententiæ respondetur.

Ad primum ex dictis patet id, quod addit vnitas prædicamentalis, esse quid absolutum : sed tamen incompletum, & indiuisibile, pertinensque ad genus quantitatis, non per se, vt species eius, sed reductiuè, vt principium numeri; quemadmodum punctum, vt principium magnitudinis.

Ad secundum neganda est consequentia. Ad cuius primam probationem respondetur, quod quia solius quantitatis propria est diuisibilitas in partes integrantes, vt ex Aristotele & D. Thoma explicuimus suprà quæstione tertia : ideo apud ipsos sola quantitas inter omnia alia entia habet specialem, & proprium modum vnitatis : qui propterea appellatur prædicamentalis; consistitque in eo quòd quantitas non sit vna per se ipsam, sed per aliquod indiuisibile superadditum, vt vidimus numero 66. Hoc autem non est vnum per aliquid aliud sed per se ipsum : tum, quia est essentialiter ipsa vnitas; & ita est vna per seipsam : tum etiam quia cùm sit quid indiuisibile, non potest ipso manente amittere, vel acquirere rationem vnius, sicut potest quantitas; & ideo non indiget aliquo alio, per quod fiat vnum : & ita non proceditur in infinitum.

Notat autem bene Zanard. vbi suprà ad 6. quod hæc vnitas non est vna quantitatiuè, nisi tantum vt quo : vt quod verò est vna vnitate transcendentali, quæ supra entitatem solùm addit negationem, vt explicatum est.

Ad secundam probationem respondetur, ex eo præcisè, quod aliquid sit vnum vnitate propria entis, solùm posse constituere numerum transcendentalem, qui propterea non est ens per se, neque vera species alicuius generis : quia non est aliquid superadditum ipsis rebus numeratis; sicut neque etiam vnitates ex quibus componitur.

Quare si vnitates prædicamentales essent ipsæ quantitates numeratæ absque aliquo alio, numerus ex illis coalescens non esset accidens per se vnum, & vera species quantitatis, vt ex dictis constat.

Id autem quod vltimò infertur, scilicet ex eo quod quantitas continua intelligatur indiuisa posse alteri connumerari, & constituere numerum prædicamentalem; verum quidem est : non enim sola indi-

uisio addita quantitati continuæ sufficiat ad constituendum numerum, qui sit verum ens per se: sed quia talis indiuisio, seu negatio, supponit in quantitate continua illud incompletum, & indiuisibile, per quod constituitur positiuè vna, & ratione cuius, quamdiu durat connecit ei talis negatio.

QVÆSTIO VII.

An numerus prædicamentalis sit ens per se, & vera species quantitatis.

73. **E**X dictis satis constat numerum transcendentalem non esse aliquod vnum ens, aut veram speciem alicuius generis. Et ideo solùm est dubium de numero prædicamentali, seu de multitudine istarum vnitatum, quas explicaimus.

De quo adhuc non procedit difficultas, vt applicato ad ipsas quantitates continuas, & alias res numeratas, seu in concreto significato, quo modo appellatur ab Arist. 4. Physic. cap. 12. *Numerus numeratus*: sic enim certum est non esse propriè speciem, neque propriè eos per se; sicut de aliis concretis accidentium diximus disp. 5. n. 17.

Sed difficultas est de numero in abstracto, scilicet de multitudine vnitatum prædicamentalium, vt præscindunt etiam ab ipsis quantitatibus continuis, quarum sunt vnitates: qui numerus appellatur ab Aristot. lib. citato. *Numerus numerans*. Et de hoc inquirimus: an sit ens per se, & vera species quantitatis.

Partem negatiuam defendunt Durand. in 2. dist. 43. q. 2. art. 1. Gabriel & Greg. Ocham, & alij Nominales, quos referunt, & sequuntur Oña in hoc cap. q. 2. art. 4. Conimb. art. 1. Fonsec. lib. 5. Metaph. cap. 7. q. 5. sect. 1. & c. 13. q. 4. Suar. disp. 41. citata, sectione 1. Hurt. disp. 13. sect. 6. §. 45. Vasquez 1. parte disp. 26. cap. 3. Auersa hic quæst. 18. sectione 2. & alij.

74. Probant primò hanc sententiam Conimb. ex Aristot. 9. Physic. cap. 3. asserente numerum esse plures vnitates, & 8. Metaph. cap. 3. vbi ait: *Numerum non esse vnum, sed sicut cumulum*.

Secundò id probant alij ex D. Thom. prima parte quæstione 30. artic. 1. ad 4. & artic. 2. ad 5. vbi expressè dicit: numerum absolutum, seu abstractum non esse nisi in intellectu: ergo sentit numerum pro formali esse ens rationis; & consequenter non esse veram speciem quantitatis.

Tertiò id probant ferè omnes hac præcipua ratione: quia ex multis entibus in actu, & completis non potest fieri ens per se, vt sæpè docet Aristot. & patet ex ipsa natura entis completi, de cuius ratione est non ordinari essentialiter ad componendum: sed vnitates prædicamentales sunt plurs in actu, & completa: (supponunt enim dicti Auctores esse ipsas quantitates continuas, vt supra vidimus:) ergo numerus ex illis resultans non potest esse ens per se.

Quartò, probatur eadem sententia: quia ens per se debet habere partes vnitas: sed has non habet numerus, imò repugnant rationi eius: ergo, &c.

Probatur maior: quia ens per se est illud, quod habet vnicam essentiam: sed id, cuius partes non sunt vnitæ, non habent vnicam essentiam, cùm sint absolutè plura: ergo non est ens per se.

§ Confirmatur, quia accidens, quod est per se vnum, non potest esse in pluribus subiectis realiter distinctis, & diuisis: ergo numerus non potest esse accidens per se vnum.

Vltimò: quia inter vnitates non solùm non inuenitur vnio Physica, sed neque vnio ordinis sufficiens ad constituendum vnum per se: ergo, &c. Probatur antecedens. Tum quia vnio ordinis præcisè absque aliqua alia, non videtur sufficiens ad constituendum vnum per se, vt patet in exercitu, & ciuitate, quæ licet habeant vnitatem ordinis, non tamen sunt vnum per se. Tum etiam quia inter vnitates eiusdem numeri non est ordo realis, sed rationis tantum; siquidem in ternario, verbi gratia, vnitas non est parte rei prima, alia secunda, & alia tertia: sed id fit ab intellectu constituente vnam primo loco, aliam secundo, &c. Ergo non habent vnitatem ordinis sufficientem ad constituendum vnum per se, & veram speciem entis realis.

75. Nihilominus dicendum est numerum prædicamentalem esse ens per se, & veram speciem quantitatis. Hæc conclusio est receptissima in schola Arist. & D. Thom. Docet illam Philosophus, non solùm in hoc cap. vbi aliqui asserunt non esse locutum ex propria sententia, sed etiam 5. Metaph. cap. 13. vbi quantitatis species inuestigat.

Idem habet D. Thom. ibid. lect. 15. & latè probat lib. 8. lect. 3. vbi inter alia sic ait: *Est enim per se vnum numerus, in quantum vltima vnitas dat numero speciem, & vnitatem; sicut etiam in rebus compositis ex materia, & forma, per formam est aliquid vnum, & vnitatem, & speciem sortitur, &c.* infertque pro inconuenienti, quod si *numerus non esset simpliciter vnum, sed per modum coacervationis, non esset aliqua species entis.* Quod etiam vt inconueniens deducit locis supra num. 65. adductis: ergo quando Diuus Thomas ibidem, & quæst. 30. primæ partis, artic. 3. & de Potentia quæst. 9. art. 7. & alibi sæpè docet numerum esse speciem quantitatis, loquitur de vera & propria specie. Quam in hoc sensu intelligunt, & sequuntur omnes eius discipuli, vt inquit Sanchez lib. 5. Logicæ, quæstione 21. De quo videri possunt Capreol. in primo dist. 24. quæst. 1. concl. 5. Nazar. 1. parte quæst. 30. artic. 3. controuers. vnica, Herbeus quodlib. 2. quæst. 11. Soncin. lib. 10. Metaph. quæst. 7. Zanar. 1. ibid. quæst. 3. Iabel. lib. 6. quæstione 9. Flandria lib. 5. quæst. 14. art. 6. Arauxo ibid. q. 3. art. 2. Caiet. & Soto in hoc cap. Mas. ibid. sectione 2. quæst. 2. noster Didacus à Iesu disp. 13. quæst. 2. & plures alij, quos refert & sequitur Galleg. hic controuers. 25. Quibus etiam consentiunt Scot. 5. Metaph. q. 9. Tolet. in hoc c. q. 1. Rub. quæst. 6. & alij. Tenet etiam Euclides in sua Arithmetica, & omnes Mathematici.

76. Probatur primò ratione: quia vt aliquid sit per se vnum, & ens saltim in infimo gradu perseitatis, non est necessarium, quòd partes eius sint realiter vnitæ: sed sufficit si sint essentialiter ordinatæ ad componendum, & habeant aliquam vnitatem compositionis, vel ordinis: sed huiusmodi sunt partes numeri: ergo quamuis illæ non sint realiter vnitæ, adhuc numerus potest esse per se vnum, & ens. Minor est Arist. in hoc c. & constabit quæst. sequenti. Maior autem probatur. Tum quia domus, verbi gratia, & alia artificialia sunt entia per se ratione vnius figuræ, quam habent partes eius, etiamsi inter se non sint realiter Vnitæ. Tum etiam quia non repugnat aliqua verè esse entia incompleta, etiam si physicè inter se non vniantur. Ergo possunt esse & verè simpliciter partes alicuius entis discreti. Tum denique quia ratio vnius per se non consistit in indiuisibili, sed habet plures gradus; siquidem Deus est magis per se ens, & vnum, quàm Angelus, & Angelus quam substantia materialis; & hæc plus quàm quantitas continua. Ergo saltem in infimo gradu potest aliquid discretum esse per se vnum, si partes eius sint quid incompletum, & habeant inter se ordinem. Videatur D. Th. 7. Metaph. lect. vltima, vbi inter alia inquit: *Compositum quandoque sortitur speciem ab aliquo vno, quod est, vel forma, vt*

patet

patet in corpore mixto: vel compositio, vt patet in domo: vel ordo, vt patet in syllaba, & numero: & tunc oportet, quod totum compositum sit vnum simpliciter. Quandoque verò compositum sortitur speciem ab ipsa multitudine partium collectarum, vt patet in aceruo, & populo, & in talibus compositum non est vnum simpliciter, sed tantum secundùm quid.

77. Secundò probatur: quia numerus est proprium, & per se obiectum Arithmeticæ; ergo non potest esse ens per accidens: antecedens est euidens. Consequentia verò probatur. Tum ex Aristot. 6. Metaph. c.2. & alibi sæpè, asserente de ente per accidens non posse esse scientiam aut definitionem. Tum etiam ratione manifesta: quia ens per accidens non habet vnicam & determinatam essentiam: ergo prout sic non habet passiones, quæ de illo possint à scientia demonstrari. Patet consequentia: quia passio sequitur essentiam constitutam in aliquo determinato gradu entis per differentiam essentialem: cùm autem hæc necessariò constituat ens per se, & non per accidens, planum fit istud prout sic non posse habere passiones à scientia demonstrabiles: ac proinde non posse esse obiectum scientiæ. Quæ doctrina saltim de obiectis scientiarum non subalternarum, qualis est Arithmetica, est euidens, & extra contr. apud Metaphysicos: ergo, &c. Quæ ratio etiam concludit numerum esse veram speciem quantitatis, vt consideranti patebit.

78. Vt huic argumento (quod proculdubio conuincit intentum) respondeat Suar. loco citato; simulque in concordiam adducat vtramque sententiam; præmittit n.16. quod licet numerus in rei veritate, & prout est à parte rei, sit ens per accidens; tamen prout à nobis concipitur per modum vnius, dici potest habere aliquam vnitatem sufficientem, vt de illo tanquam de vna specie entis loquamur, & vt sub tali consideratione in prædicamento quantitatis collocetur. Quo supposito, respondet vnitatem istam, quam habet numerus in ordine ad intellectum, vt ab eo per modum vnius concipiatur, sufficientem esse vt numerus sit obiectum Arithmeticæ.

Hæc tamen solutio, & concordia friuola est, habetque contra se vtriusque sententiæ argumenta, vt consideranti patebit. Et quod peius est, quidquid refugiat Suar. tandem incidit in sententiam Aureoli apud Capreol. in 1. distinct. 24. q.1. art.1. asserentis numerum pro formali esse ens rationis; & ex consequenti obiectum formale Arithmeticæ non esse ens reale. *Mirabile quidem* (inquit Sanch. vbi sup. q.22.) *volunt Doctores isti obiectum Logicæ esse ens reale contra communem sententiam; obiectum autem Arithmeticæ faciunt ens rationis contra communem omnium sensum.*

79. Respondent aduersarij obiectum formale Arithmet. non esse numerum pro formali, sed sumptum materialiter pro ipsis quantitatibus continuis.

¶ Sed hæc solutio plus falsa est, quàm præcedens. Tum quia quantitas continua, quæ est materiale in numero, est obiectum formale Geometriæ, vt per se patet; ac proinde Arith. non distingueretur à Geometria. Tum etiam quia Arithmet. non curat an binarius, v.g. sit linearum, vel corporum; sed potius abstrahit à continuitate, & considerat formalem rationem multitudinis. Tum denique quia passiones, quas de numero demonstrat Arith. nempe proportiones & proportionalitates non conueniunt illi ex materiali ratione quantitatis continuæ; sed secundùm formalissimam rationem discreti. Cuius duo sunt signa manifesta: vnum est, quod vt proportionem aut proportionalitatem aliqualiter applicemus quantitati continuæ, debet ipsa apprehendi sub ratione formali discretæ; vt bicubitæ, tricubitæ, &c. vt notauimus sup. n.5. alterum est quod Arithmeticus demonstrat nullum esse numerum, qui non habeat aliquam speciem proportionis, respectu cuiuscumque alterius; cuius tamen oppositum concludit Geometra de quantitate continua, esse scilicet aliquas incommensurabiles, seu nullam habentes proportionem numerorum. De quo videri potest D. Thom. 1. Metaphysic. lect.13. Ergo proportio, aut proportionalitas, non conueniunt numero ex ratione materiali quantitatis continuæ, sed secundùm formalem rationem discretæ; ac proinde secundùm hanc est obiectum formale Arithmeticæ.

80. Ad argumenta contrariæ sententiæ respond. Ad primum dicimus Conimbr. referre fideliter verba Arist. ipse enim non dicit absolutè. *Numerus non est vnus, sed sicut aceruus*; sed sic. *Et numerum oportet aliquid esse, quo vnus, si vnus est; aut enim non est, sed quasi congeries; aut sic est: dicendum est, quidnam illud sit, quod eum ex multis facit.*

Quibus verbis, vt patet; non dicitur absolutè numerum esse sicut aceruum, sed quod si vnus est, aut erit sicut aceruus, vel explicandum erit, quid sit illud, quod ipsum vnum constituit: quod statim explicat Arist. ex eo quòd vnaquæque pars numeri est *entelechia, & natura quædam.* Id est, vt explicat D.Th. ibid. lect.3. *Numerus est vnum per se, ex eo quod vna pars eius est vt forma alterius.*

Ad secundum ex auctoritate Angelici Doctoris respondetur sensum eius non esse, quod essentia numeri prædicamentalis sit ens rationis, sed quòd non datur à parte rei numerus abstractus ab omni subiecto, sicut quando dicimus, quod animal abstractum à suis speciebus non datur à parte rei, sed tantum in intellecto: non est sensus quòd natura animalis, quæ abstrahitur, non est realis, sed quòd separatio illa, & status abstractionis fit ab intellectu.

81 Ad tertium illi Doctores, qui ex vna parte defendunt vnitatem prædicamentalem esse solam quantitatem continuam cum in diuisione, & ex alia numerum esse ens per se: respondent vnitates esse quidem entia completa in genere continui, sed respectu entis discreti verè esse entia incompleta, & sic posse componere vnum per se. Adducuntque exemplum in linea quæ in genere lineæ est quid completum, tamen respectu superficiei, habet incomplexionem, secundùm quod vnit partes eius.

Sed hæc solutio certè non satisfacit, eamque meritò impugnant Conimbr. & alij: Quamuis enim id, quod est simpliciter totum, & ens completum in vno genere, possit esse secundùm quid pars, & quid incompletum in alio, vt diximus suprà disp.4. n.31. & patet in homine, qui simpliciter est totum in genere substantiæ, & secundum quid par., respectu compositi accidentalis: tamen omnino videtur repugnare quod idem absolutè, & in rigore loquendo, sit simpliciter totum, & simpliciter pars, seu ens completum & incompletum, etiam respectu diuersorum.

Et ratio est, quia vera completio, aut incompletio, seu esse simpliciter partem aut simpliciter totum, non est aliqua relatio adueniens rebus comparatione facta cum aliis: sicut esse magnum, vel paruum in quantitate; sed est quid conueniens eis absolutè in seipsis, secundùm essentialem vniuscuiusque conceptum, ratione cuius quidquid est simpliciter pars, & ens incompletum, essentialiter petit alterius consortium ad sui perfectionem, vt patet in materia, & forma. Quod verò est simpliciter totum, & ens completum integrè intelligitur in sua essentia perfectum, absque eo quòd componat cum alio; ac proinde accidentaliter tantùm, & secundùm quid potest esse pars respectu alterius.

Cùm ergo quantitas continua Petri, verbi gratia, sit

sit accidens reale simpliciter completum: cuius perfectio essentialis integra omnino esset, etiamsi non daretur alia quantitas, cui enumeraretur, consequens est, si vnitates prædicamentales sunt ipsæ quantitates continuæ absque aliquo alio, quòd non sint simpliciter partes, neque essentialiter ordinentur ad componendum numerum; & per consequens quod ipse non sit ens per se.

82. Confirmatur: quia aliàs possemus dicere hominem, v. g. licet in genere substantiæ sit quid completum: tamen in genere albi verè est ens incompletum, & consequenter compositum accidentale esse per se. Similiter duos intellectus, & duas voluntates, licet in ratione intellectus aut voluntatis, sint accidentia completa; tamen in ratione numeri transcendentalis verè esset entia incompleta; & per consequens talem numerum esse aliquod ens per se. Quæ omnia, & his similia sunt absurda: ergo insufficiens est prædicta solutio.

Neque exemplum adductum de linea vrget. Tum quia non est ita certum talia indiuisibilia continuatiua actu esse in quantitate: esto autem quòd actu sint in illa, tamen non sunt partes eius, sed continuatiua: non enim superficies componitur ex lineis, neque corpus ex superficiebus, vt dicemus lib. 6. Physic. vnitates autem sunt veræ partes numeri. Tum & maximè: quia vt sumitur ex D. Thoma quæstione 9. de Potentia, art. 7. tres istæ dimensiones non tam sunt species Physicæ & naturales quantitatis, quàm Mathematicæ, & per designationem; ex eo quòd Geometra sumit vnamquamque vt per se subsistentem, & independentem ab alia: cùm tamen omnes reuera constituat idem accidens reale, dimanans a substantia corporali: de quo propterea, vt de vno & specifico accidenti tractat Philosophia. Quare linea, verbi gratia, & superficies absolutè & realiter loquendo, non sunt entitates, simpliciter completæ: & sic non est mirum ipsas ordinari essentialiter ad corpus, quod tamen dici non potest de quantitate naturali trinæ dimensionis, respectu numeri, vt patet; ac proinde non est eadem ratio.

Relicta ergo hac solutione, respondetur ad argumentum ex doctrina quæstionis præcedentis, vnitates prædicamentales non esse ipsas quantitates continuas sed quid incompletum illis superadditum; & sic posse constituere vnum per se. Videatur Arauxo vbi sup. ad secundum.

83. Ad quartum distinguenda est maior. Si enim sensus sit, omne ens per se debere habere partes vnitas termino communi, neganda est; concedenda verò si sensus sit debere esse vnitas saltim aliquo ordine: & hoc modo vniuntur partes numeri, vt postea explicabimus. Quod sufficit, vt absolutè non sint plura, sed habeant vnicam essentiam quamuis discretam.

¶ Ad confirmationem similiter respond. accidens quod est per se vnum, non posse esse in pluribus subiectis adæquatis, seu totalibus: bene autem in pluribus subiectis inadæquatis & partialibus: & hoc modo numerus est in pluribus realiter distinctis. Sic enim integer binarius non est vnaquæque vnitas, sed ambæ simul; ita adæquatum eius subiectum non est vna quantitas, sed duæ.

Ad vltimum negatur antecedens. Ad cuius probationem respondetur realem ordinationem inter duo, ratione alicuius incompleti in eis inuenti, esse sufficientem ad constituendum vnum per se.

Vnde quia in hominibus inquantum sunt partes vnius exercitus, vel ciuitatis, non inuenitur aliqua realis & physica entitas incompleta, à qua constituantur partes talis exercitus vel ciuitatis, sed moraliter tantùm & in æstimatione hominum censentur quid incompletum, ideo exercitus vel ciuitas, physicè loquendo, non est ens per se, sed solùm moraliter: numerus verò prædicamentalis physicè est ens per se: quia vnitates ex quibus componitur, sunt quid physicè incompletum, vt explicatum est.

Ad secundam probationem antecedentis respondetur non esse necessariam ad hoc, vt sit ordo realis inter vnitates, quòd vna determinatè sit prima, & alia secunda, &c. sed sufficit quod indeterminatè se habeant inter se, vt materia & forma: præcipuè cùm vltima vnitas specialiter dicatur forma numeri, eo quòd quasi determinat alias, & constituit in hac vel illa specie numeri, vt ex D. Thoma 8. Metaph. lect. 3. adduximus in conclusione. Sed pro huius maiori intelligentia sit.

QVÆSTIO VIII.

An, & quomodo vltima vnitas sit forma numeri.

84. Controuersia hæc solùm est inter Doctores, qui nobiscum sentiunt numerum esse ens per se. Quorum quidam (& sit prima sententia) absolutè negant vltimam vnitatem esse formam numeri, contendentes ipsam simul cum aliis solùm esse materiam eius; formam verò esse structuram illam, seu compositionem, quæ in binario est binitas, in ternario ternitas, &c.

Sic docent Aureol. apud Capreol. in 2. distinct. 24. q. 1. in argumentis contra secundam conclusionem Anton. Andræas 8. Metaph. cap. 3. Rub. in hoc cap. q. 7. Murcia disput. 3. quæst. 2. & alij. Qui addunt, quando numerus successiuè producitur, & potest assignari vltima vnitas, dici posse aliquo modo formam; sed valdè impropriè, & metaphoricè, inquantum est vltima pars materiæ; non autem quia verè habeat rationem formæ respectu aliarum; quod etiam docet Suarez disput. 41. Metaph. sectione 4. num. 12.

Probatur primò hæc sententia: quia compositio quæ fit in ipsa entitate accidentia, non potest esse compositio ex materia & forma, præcipuè in quantitate, cuius partes sunt eiusdem rationis: ergo in numero nulla vnitas potest esse forma respectu alterius.

Secundò, quia compositio materiæ & formæ, requirit veram vnionem vtriusque inter se; & quod forma verè recipiatur in materia, vt patet inductione: sed neutrum reperitur in numero: neque enim vnitates copulantur aliquo termino communi: neque vltima recipitur in aliis, vt per se patet: ergo nulla vnitas potest esse forma respectu aliarum.

85. Tertiò, quia determinata species, habet determinatam formam: ergo si vltima vnitas est forma numeri, dabitur aliqua, quæ determinatè sit vltima. In ternario autem trium vnitatum simul productarum nulla potest esse determinatè vltima: ergo nulla potest esse forma numeri. Plura alia argumenta pro hac sententia adducunt Capreol. vbi sup. Sanch. Mas. Galleg. & alij Thomistæ infrà citandi.

Certè hæc opinio sic explicata falsa est: eamque reiiciunt, tum hi, tum etiam alij omnes Thomistæ, quos vidimus. Et meritò: nam D. Thom. locis num. 75. & 80. adductis absolutè docet ex mente Aristotel. vltimam vnitatem esse formam numeri, eique tribuere speciem & vnitatem, & propterea ex eius additione, vel subtractione causari diuersas species numerorum: ad eum modum, quo ex additione vel subtractione vltimæ differentiæ fiunt diuersæ definitiones. Propter quod etiam ibidem vltimam vnitatem appellat differentiam numeri. Vnde tandem concludit ipsum esse ens per se. Quæ omnia saluati

non

non possunt per solam illam extrinsecam metaphoram, vt patet: ergo necessariò asserendum est cum Thomistis in aliquo verò & proprio sensu vltimam vnitatem esse formam numeri.

Neque rectè id negatur in hac sententia, ex eo quòd in ternario forma sit ternitas; & in quaternio quaternitas,&c. Nam vt rectè notauit Capreol. vbi suprà conclusione quinta cum forma sit duplex; alia totius, vt humanitas; alia partis, vt anima: stat optimè respectu ternitatis, quæ est forma totalis, omnes vnitates se habere vt materiam: cum tamen inter ipsas vna sit forma, respectu alterius: sicut etiam respectu humanitatis corpus,& anima habent rationem materiæ,& tamen anima est vera forma, respectu corporis. Hac ergo opinione relicta.

86. Secunda,& inter Thomistas recepta sententia affirmat vltimam vnitatem verè esse formam numeri. Sic docet Capreol. vbi suprà. Soncin. lib.10. Metaph. quæst.9. Iabel. lib.8. quæst.10. Bartholom. Spina ibid. defens.10. Arauxo lib.5.q.4.art.2.ad 5.Sanch. lib.5. Logicæ quæst.11. Mas. hic sect.2. quæst.5. Galleg. controuers.26.& alij. Qui tamen in eius explicatione diuisi sunt.

Primò enim, quidam ita strictè intelligunt verba D.Th. vt asserant vltimam vnitatem non solùm habere rationem formæ quasi Physicæ respectu aliarum; sed verè esse formam Metaphysicam, seu differentiam essentialem numeri. Sic docet Galleg. putatque esse communem sententiam Thomistarum. Sed immeritò: nam ferè omnes se satis explicant, dum dicunt vltimam vnitatem esse formam partialem; ad eum modum, quo anima est forma corporis: quod etiam significauit D.Thom. loco citato. Et ideò hunc modum dicendi impugnat rectè Sanchez conclus.a. Ratioque est manifesta: quia differentia significat totam essentiam rei, & prædicatur de illa in recto, vt patet ex dictis disput.7. sed vltima vnitas non est totus numerus, nec prædicatur in recto de illo, vt per se constat: ergo non potest esse differentia eius.

87. Secundò, alij concedentes vltimam vnitatem solùm esse formam numeri quasi Physicam, & partialem, dicunt in rei veritate dari in quolibet numerò aliquam vnitatem determinatam, quæ à parte rei sit vltima,& forma aliarum, licet nos ignoremus quæ nam illa sit. Sic docent Capreol. & Iabel. reputatque probabile Sanch. concl.4.

Sed neque hæc etiam modus dicendi satisfacit aliis Thomistis. Tum quia omnes vnitates entitatiuè loquendo sunt eiusdem rationis: ergo nulla potest esse ratio ex natura rei, quare vna potiùs quam alia sit determinatè vltima, aut forma aliarum; maximè quando omnes simul producuntur, quod constat esse possibile. Tum etiam quia aliàs species numeri non diminueretur, nisi per ablationem illius determinatæ vnitatis, quæ est vltima. Quod sic probatur: quia per ablationem alicuius partis materiæ, si cum aliis maneat forma, non corrumpitur species rei; vt patet quando homini abscinditur brachium: ergo si in numero quatenario manet illa vnitas, quæ in rei veritate est vltima; etiamsi auferatur aliqua ex aliis tribus, adhuc manebit quaternarius; quod tamen est absurdum, vt patet: ergo, &c.

88. His ergo, & aliis dicendi modis relictis, asserendum est à parte rei,& entitatiuè loquendo, vnamquamque vnitatem prædicamentalem ex natura sua simul esse determinabilem per alias, & determinatiuam illarum sub diuersis formalitatibus; ac proinde ad inuicem habere rationem materiæ, & formæ. Ad eum modum, quo in matrimonio, aut quolibet alio contractu vterque consensus se habent, vt materia,& forma, secundùm quod se inuicem determinant, & determinantur. Hic est frequentior modus dicendi Thomistarum, quem sequuntur Sanchez, & Arauxo, Masius, & alij ex supra adductis. Estque proculdubio mens D. Thomæ loco citato ex 8. Metaph. lect. 3. vbi propterea compositionem, quæ fit in numero ex multis vnitatibus, explicat per similitudinem ad compositionem Physicam ex materia, & forma. Sicut enim forma constituit, & determinat materiam; ita contingit in vnitatibus. Et tamen discrimen, quòd materia, & forma sunt primò diuersæ, & ita altera sic est potentia, vt non possit esse actus; altera verò sic est actus, vt non possit esse potentia: & ideò ab ea, quæ est actus determinatè sumitur species: quia actus est, qui constituit. At verò vnitates prædicamentales, cùm sint eiusdem rationis, nulla determinatè est actus, aut potentia; & sic nulla determinatè constituit, sed ad inuicem habent rationem actus, & potentiæ: Quod vt explicaret D. Thom. subdidit: *Numerus est vnum per se, ex eo quòd vna pars est vt forma alterius.*

Dices hoc non sufficere ad vnitatem per se, quam ponimus in numero: vt enim compositum sit simpliciter vnum, videtur requiri quòd altera eius pars sit simpliciter potentia, & altera simpliciter actus. Respondetur, quòd cum omne accidens ex natura sua sit actus,& forma, nullum potest propriè loquendo componi ex materia, & forma. Quare si quando accidens ex propria ratione postulat partes, non debet ad eius vnitatem requiri, vt aliqua simpliciter sit forma aliarum; sed satis est omnes esse talis naturæ, vt essentialiter ordinentur ad constituendam vnam integram formam: nam eo ipso altera quodammodo est alteri ratio essendi, in quo consistit ad inuicem habere rationem materiæ, & formæ. Et hoc contingit in numero; ex eo quòd vnitates sint quid incompletum, & essentialiter ordinentur ad componendum illum, vt explicatum est.

89. Secundò obiicies: quia iuxta hunc modum dicendi, in quolibet numero erunt multæ vnitates dantes illi speciem, siquidem vnaquæque respectu alterius habet rationem formæ; & per consequens in quolibet numero erunt multæ vnitates vltimæ: quod tamen videtur contra D.Thom. qui singulariter tribuit vltimæ vnitati esse formam numeri,& dare illi speciem.

Huic argumento respondet Sanch. quòd D.Thom. solùm asserit vltimam vnitatem dare speciem numero,& esse formam eius, in quo non significat vnam solam vnitatem dare speciem, & esse formam, sed hoc habere vltimam, siue sit vna, siue plures. Quod vt meliùs intelligatur, notandum est hoc, quod est vnitatem esse determinatiuam aliarum, esse ipsam formalitatem *vltimam*; sicut etiam esse determinabilem per aliam, est formalitas *non vltima*. Quare sicut à parte rei vnaquæque vnitas, formaliter secundùm quod est determinabilis per aliam, est non vltima, & consequenter materia numeri; sic vna quæque, formaliter secundùm quod est determinatiua aliarum, est vltima; & prout sic habet rationem formæ. Ac proinde formaliter loquendo, semper verificatur vltimam vnitatem esse formam numeri; quæ sunt verba D. Thom.

Cæterùm vt hæc solutio plenè satisfaciat argumento, & omnino explicet mentem Angelici Doctoris, addendum est; quod quia numerus est vnus vnitate ordinis, vt docet Arist. in hoc cap. vbi postquam dixit partes temporis habere intrinsecum ordinem: quia vna est prior, & alia posterior, subdit: *Et in numero similiter modo, ex eo plane: quia prius vnum quàm duo, & duo quam tria; & tria quam quatuor numerantur:*

atque

atque hoc quidem pacto ordinem quemdam habent, &c. inde est, quòd quamuis materialiter loquendo, nulla vnitas in particulari sit determinatè vltima, vel non vltima, prima, vel secunda, &c. vt explicatum est: tamen formaliter loquendo, in qualibet specie numeri semper vna vnitas est vltima, nempè in binario secunda; in ternario tertia, & sic de aliis. Cùm enim realis numerabilitas vnitatum includat dictum ordinem, quomodocumque numerentur, vltima ternarij est tertia; & quaternarij quarta: ac proinde hæc exercet rationem formæ, & determinat alias; Et in hoc proprio, & formali sensu loquitur D. Thom. vbi suprà. Videatur Arauxo art. 1. citato circa finem.

90. Ad argumenta primæ sententiæ ex dictis patet solutio. Ad primum respondetur compositionem, quæ fit in ipsa entitate accidentis non posse esse ex materia, & forma Physica, seu ex partibus primò diuersis: benè autem ex partibus, quæ ad inuicem habent rationem materiæ, & formæ, vt explicatum est.

Ad secundùm similiter respondetur, quòd prior illa compositio est, quæ requirit veram vnionem partium, & quod forma intrinsecè recipiatur, & informet materiam. Hæc verò posterior, cum fiat inter partes discretas, solum requirit vnionem ordinis, & quod vna extrinsecè recipiatur in alia, secundum quod determinat illam, qui est quidam modus informationis, & actuationis proportionatus naturæ entis discreti. Ad eum modum quo, in contractu humano vnus consensus determinat, & actuat intrinsece alium.

Dices; forma extrinseca non constituit vnum per se, cum illo, cuius est forma, vt patet inductione: nam obiectum est forma extrinseca habitus, vel potentiæ; terminus relationis: charitas aliarum virtutum, teste D. Thom. 2. 2. quæst. 23. artic. 8. & sic de aliis: & tamen ex his non resultat vnum per se: ergo, &c. Respondetur determinationem extrinsecam, quæ fit à forma per se ordinata per modum partis ad actuationem alterius: sufficere ad constituendum vnum per se, vt suprà num. 7. dictum est, & hoc inuenitur in numero, non autem in aliis exemplis argumenti, & ideo non est simile.

Ad tertium respondetur, quod quando species essentialiter petit componi ex materia, & forma, quæ sint simpliciter tales, & primò diuersæ, tunc determinata species exigit formam, quæ simpliciter sit determinata, tam formaliter, quam entitatiuè, vt contingit in substantiis materialibus. Quando verò species ipsa est essentialiter forma, & solum componitur ex partibus eiusdem rationis; ad hoc vt sit species determinata sufficit quod habeat formam aliquo modo determinatam, scilicet in communi & secundum aliquam formalitatem, quamuis entitatiuè, & in particulari sit indeterminata: & sic contingit in numero, vt explicatum est.

91. ¶ Ex dictis infertur numerum prædicamentalem non esse speciem infimam quantitatis, vt aliqui dixerunt; sed verè continere plures species numerorum. Quæ est doctrina Aristot. loco citato ex 8. Metaph. vbi propterea aliarum rerum species comparat numeris. Quod etiam ex eo patet: quia Arithmeticus sæpè demonstrat passiones de aliquo numero, quæ nullo modo conueniunt aliis; vt quòd binarius sit simpliciter primus; quòd ternarius sit primus impar; quòd quidam sunt lineales: quidam solidi, &c. quod signum est distinctionis essentialis: ergo numerus est species subalterna quantitatis.

QVÆSTIO VLTIMA.

AN ORATIO SIT VERA species quantitatis.

92. PRo tituli intelligentia notandum est plures esse orationis acceptiones. Nam aliis omissis, à Theologis sumitur pro quodam actu virtutis religionis, quo mens eleuatur in Deum; seu quo aliquid ab ipso petimus. De quo disputat D. Thom. 2. 2. q. 83. Secundò, à Dialecticis vsurpatur, vt deseruit ad explicandos animi conceptus: quo modo definit eam Aristot. lib. 1. Periher. cap. 4. quòd sit *Vox significatiua ad placitum, cuius aliqua pars separata significat*, vt vidimus libr. 2. Summularum. Tertiò, apud Rhetores accipitur, vt est instrumentum quoddam ad persuadendum: De qua Cicer. 2. de Oratore: *Tantam* (inquit) *vim habet flexanima illa, atque omnium regina rerum oratio: vt non modo inclinantem erigere, aut stantem inclinare; sed etiam aduersantem, & repugnantem: vt imperator bonus, ac fortis capere possit.* Et tandem 4. sumitur apud musicos pro oratione externa, seu vocali, secundum quod est realis multitudo prolationum, seu syllabarum discretarum ordine quodam sibi succedentium: & hoc modo sumitur in præsenti. Pro cuius maiori explicatione.

93. Secundò notandum est, quòd sonus est quædam qualitas causa in aëre ex duorum corporum collisione. Vox autem propriè sumpta non est quicumque sonus, sed ille, qui causatur ex collisione quarumdam partium corporis animalis, nempè gutturis, palati, linguæ, dentium, & labiorum. Et sic vnica vox erit, quæ ex vnica collisione causatur; quod fit quando vna vocalis littera cum aliqua, vel aliquibus consonantibus pronuntiatur. Vnde vna vox in præsenti erit vnica syllaba, & plures voces plures syllabæ; oratio verò erit aggregatum ex talibus vocibus, seu syllabis. Verbi gratia hæc dictio, *dominus*, est oratio: quia fit tribus percussionibus sibi succedentibus, iuxta tres eius syllabas; & sic est quid successiuum. Cum autem inter vnam, & alteram pronuntiationem intercedat aliqua temporalis morula; consequens est tales syllabas esse discontinuas; ac proinde totam orationem esse quid discretum.

94. Tertiò notandum est, in his vocibus, seu syllabis plura reperiri. Primò enim inuenitur aër verberatus, in quo recipitur sonus; & de hoc certum est non esse orationem: cum sit substantia. Secundò, sonus ipse causatus ex tali percussione; & neque hic etiam potest esse essentialiter oratio: cum sit qualitas. Tertiò, motio illa seu percussio per quam causatur: in qua duo adhuc possunt considerari. Primum est motio ipsa secundùm se, & sic est vera productio, & collocatur in prædicamento actionis. Secundum est duratio illa, seu extensio, & quasi corpulentia vocis, secundùm quam quælibet syllaba dicitur magna, vel parua, seu longa, vel breuis: & hæc est quantitas vocis, quæ etiam dicitur tempus eius; non quidem extrinsecum, & primi mobilis, sed vnicuique intrinsecum, nempè extensio illa, seu dilatatio syllabæ, quæ maior est in longa, quàm in breui, & ratione cuius sunt ordinabiles secundùm consonantiam, à qua sumitur vnitas, & essentia orationis; sicut ab ordine, seu numerabilitate vnitatum, sumitur ratio numeri. Ac proinde sicut iste essentialiter consistit in multitudine vnitatum sic ordinatarum: ita illa essentialiter consistit in multitudine illorum temporum; seu extensionum syllabarum sic sibi correspondentium secundùm consonantiam.

95. Quartò

95 Quartò tandem notandum est, ex D. Th 2. de animal lect. 18. id quod dictum est de his vocibus, seu syllabis, intelligendum etiam esse de aliis sonis, aut motibus musicis, qui quodammodò etiam dearticulantur, & propterea solent appelari voces. Ac proinde eorum multitudinem, secundùm quod mensuratur longitudine, & breuitate in ordine ad consonantiam, esse etiam orationem. Quare oratio sic explicata continet sub se plures species, secundùm quod syllabæ, vel motus diuerso modo ordinantur secundùm breuitatem, vel longitudinem. Et ideò vt benè notat Toletus hîc q. 2. alia oratio est *populus* pro arbore; & alia pro ciuitate: nam illa est ex prima longa & hæc ex prima breui. Similiter diuersæ species sunt *dominus*, & *domini* Et generaliter sub oratione sic explicata continentur omnia genera carminum, vt exametrum, pentametrum, saphicum, adonicum, &c. Item omnes pedes carminum, vt spodæus, pyrichius molossus, trybrachus, &c. Et tandem species tonorum, vt dispente, diatessaron, &c. Dequo videri potest Sot hîc quæst. 1. art. 4.

96 Dicendum est ergo orationem sic explicatam esse veram speciem quantatis. Sic docet, & probat Aristot. in hoc cap Quem sequuntur D. Thom. loco citato, & in 4. distinct. 3 quæst. 1. artic. 3. quæstiunc. 4. ad 1. & opusc. 48. tractat. 3. cap. 2 Albert. tract de quantitate cap. 1. Soncinas 5. Metaph. qu. 4. Arauxo ibidem qu. 1. art. 4. Soto, & Tolet. vbi supra Mas. hic sect. 1. qu. 7. Rub. quæst 9. & communiter Doctores. Breuiterque probatur. Et in primis quòd sit vera quantitas constat. Tum ex ratione extensionis: vere enim habet partes extra partes; nempè durationes illas, seu morulas syllabarum sibi succedentes. Tum etiam ex ratione mensuræ tam actiuæ, quàm passiuæ: nam tota illa extensio orationis verè mensurat prolationes syllabarum, ipsaque mensuratur suis partibus, scilicet syllaba breui, & longa; sicut numerus mensuratur vnitatibus: ergo oratio est vera quantitas Quod autem sit discreta, etiam est manifestum: nam motiones ipsæ aeris, seu prolationes syllabarum, cum fiant distinctis percussionibus, necessariò sunt discontinuæ, mediatque inter eas aliqua quies; quamuis sensu non percipiatur; ergo similiter durationes illæ, seu morulæ syllabarum verè sunt discontinuæ.

Tandem, quòd aggregatum ex his partibus discretis sit compositum per se vnum; & per consequens, quòd oratio sit vera species quantitatis discretæ, probatur à paritate numeri. Quia ideò hic est vnum per se, & vera species: quia partes eius, licet non vniantur termino communi, formaliter tamen habent verum ordinem prioris, & posterioris, secundùm quod essentialiter possunt numerari vna post aliam, vt suprà explicuimus: sed similiter partes orationis in ipsa successione sibi correspondent secundum concentum seu in ordine ad vnam consonantiam: ergo habent inter se sufficientem ordinem ad constituendum vnum per se; ac proindè nihil deficit, vt oratio sit vera species quantitatis.

97 Per quod etiam patet quomodò oratio distinguatur ab aliis speciebus quantitatis. A numero enim distinguitur: quia quamuis hîc possit attribui rebus successiuis (quomodo numeramus deambulationes, dies, annos, imò & syllabas ipsas orationis, dicendo eam esse dissyllabam, trysyllabam, &c.) non tamen mensuras illas secundum consonantiam, sed secundùm multitudinem, vt explicatum est: à linea verò, superficie, corpore, & tempore distinguitur: quia hæ sunt quantitates continuæ, oratio verò discreta.

Ex quibus potest iam facilè ordinari arbor prædicamenti quantitatis. Quæ prima diuisione diuiditur in continuam, & discretam; deindè continua diuiditur in eam, quam consequitur figura, & situs; & possumus appellare figurabilem, seu situabilem; & in eam, cui repugnat figura, aut situs; potestque appellari infigurabilis, & insituabilis: sic enim circumloquimur differentias essentiales harum specierum. Infigurabile, seu insituabile constituit tempus: quantitas verò figurabilis, seu situabilis diuiditur in lineam, superficiem, & corpus, tanquam in species infimas. Similiter quantitas discreta diuiditur in numerum, & rationem. Vtraquæque autem est species subalterna, & diuiditur in suas species, vt suprà explicatum est.

CAPVT SEPTIMVM, De ad aliquid.

SVMMA TEXVTS.

TRes sunt huius capitis partes. In prima adducit Aristot. definitionem relatiuorum ab Antiquis traditam, quæ erat huiusmodi: *Ea dicuntur ad aliquid, quæ id quod sunt, aliorum esse; aut ad aliquid aliquod alio modo dicuntur*: vt duplum alterius est duplum, & maius altero est maius. Iuxta quam definitionem etiam sunt ad aliquid habitus, dispositio, scientia, & positiones; vt cubatio, statio, &c.

In secunda parte adducit quatuor relatiuorum proprietates. Prima est habere contrarium. Secunda suscipere magis, & minus. Tertia, dici ad conuertentiam, vt dominus alicuius serui est dominus, & seruus alicuius domini est seruus: quod conuenit omnibus relatiuis, si rectè assignentur nomina. Quarta tandem proprietas est, quòd relatiua sunt simul natura, vt duplum & dimidium: nam si duplum, est, etiam erit dimidium, & econtrà; & si non est dimidium, neque etiam erit duplum, & econtrà: & ideò posita se ponunt & ablata se auferunt.

In tertia parte collegit contra definitionem Antiquorum, quòd substantia diceretur ad aliquid, essétque in prædicamento relationis; siquidem caput alicuius dicitur caput, & manus alicuius dicitur manus: & ideò relicta eorum definitione, adducit propriam in hunc modum: *Relatiua sunt, quibus ipsum esse, est ad aliud quodammodo se habere.* Quæ definitio differt à prima, quòd illa conuenit etiam relatiuis secundùm quid, & impropriè dictis: hæc verò solùm conuenit iis, quæ verè sunt relatiua. Ex qua definitione infert quintam relatiuorum proprietatem, quòd scilicet, qui definitè cognoscit vnum; definitè cognoscit & alterum.

Primò: quia relatio non potest habere differentias diuisiuas, aut constitutiuas reales: ergo non potest esse speciale genus entis realis. Probatur antecedens: quia differentiales gaudent oppositione contraria, & veluti priuatiua, vt patet inductione: sed differentiæ diuisiua relationis tantùm opponuntur relatiuè; siquidem inter similes, & dissimile, aut patrem, & filium solùm inuenitur oppositio relatiua: ergo, &c.

8 Secundò, quia relatio videtur postprædicamentum, ergo non est ponenda vt speciale genus entis realis. Probatur antecedens: tum ex minima entitate illius: tum etiam quia diuagatur per multa prædicamenta, & ad illa consequitur, quandoquidem ordo vnius ad aliud inuenitur in pluribus generibus: imò *prius*, & *posterius*, *oppositio*, & alia postprædicamenta sunt relationes.

Tertiò: quia in prædicamentis realibus accidentium concreta non ponuntur, nisi ratione suorum abstractorum: vt explicuimus supra disput. 11. numer. 60. sed relatio in abstracto nequit esse in prædicamento, nisi ratione sui concreti: ergo non constituit aliquod reale prædicamentum accidentis. Probatur minor: quia relatio in tantùm ponitur in prædicamento, in quantum est ad aliud: sed non refertur ad aliud, nisi ratione concreti; non enim ipsa, sed concretum eius propriè refertur: ergo verè non ponitur in prædicamento, nisi ratione sui concreti.

9 Nihilominus dicendum est primò verò dari relationes reales creatas, constituereque speciale genus entis realis. Hæc est communis Philosophorum sententia, cum Arist. in hoc libro, & 5. Metaphys. quam Platonici omnes, & Peripatetici defendunt. Sequunturque Scholastici cum Magistro in 1. dist. 30. & Theologi cum D. Thom 1. p. q. 13. art. 7. & qu. 28. art. 1. de potentia qu. 7. art. 9. & alibi sæpè. Pro qua videri possunt Capreolus distinct. citata quæst. 1. art. 1. Flandria 5 Metaph. quæst. 16. art. 1. Soncinas. q. 24. Arauxo. qu. 5. art. 2. & alij.

Prima pars conclusionis probatur primò: quia in diuinis dantur veræ relationes reales, vt sunt, paternitas, & filiatio: ergo etiam in creatis concedendæ sunt relationis reales. Antecedens salua fide negari non potest. Consequentia verò probatur, quia ideò Pater æternus habet relationem realem paternitatis ad filium: quia verè generat illum, & est principium eius: sed idem contingit in creaturis; homo enim, aut equus verè generat, & est principium alterius: ergò verè dantur in creaturis relationes reales.

10 Secundò probatur ratione D. Th. loco citato de potentia: quia *Perfectio, & bonum, quæ sunt in rebus extra animam: non solùm attenditur secundùm aliquid absolutè inhærens rebus: sed etiam secundùm ordinem vnius rei ad aliam, sicut etiam in ordine partium exercitus, bonum exercitus consistit: cui ordini comparat Philosophus ordinem vniuersi. 11. Metaph. ergo portet in ipsis rebus ordinem quendam esse. Sed hic ordo est relatio quædam: ergo oportet in rebus ipsis relationis quasdam esse, secundùm quas vnum ad alterum ordinatur.*

Confirmatur: quia à parte rei, & seclusa operatione intellectus, vna quantitas est alteri æqualis, & vna albedo alteri similis: sed his nominibus non significantur res absolutæ; sed habitudines vnius ad alterum, vt patet: ergo à parte rei non solùm dantur res absolutæ, sed etiam reales relationes. Alias rationes adducit Arauxo, vbi suprà.

11 Per quod etiam patet secunda pars conclusionis: quia relatio ex eo quod sit ordo vnius ad aliud, habet specialem, & proprium modum essendi diuersum ab aliis entibus absolutis, quorum essentia non potest formaliter consistere in tali respectu, vt patet; habetque relatio sub se plures species, & modos referendi diuersos, vt infra constabit: ergo verè constituit speciale genus entis realis. Ex quo rursus sequitur relationem esse verum ens reale non solùm quantùm ad rationem communem accidentis, seu secundùm esse *in*; sed etiam quantùm ad propriam rationem relationis, seu secundùm est *ad*.

Sed obiicies D. Th. 1. p. q. 28. art. 1. sic asserentem: *Solùm in his, quæ dicuntur ad aliquid, inueniuntur aliqua secundùm rationem tantùm, & non secundùm rem: quod non est in aliis generibus*, &c. Quod etiam repetit quodlibet. 9. art. 4. addens: *Et quamuis ad aliquid ex ratione sui generis non habeat, quod ponat aliquid: non tamen etiam habet ex ipsa generis ratione, quod nihil ponat: quia sic nulla relatio esset aliquid in rerum natura*, &c. De quo etiam videri potest de potentia qu. 2. art. 5. & in 1. distinct. 10. quæst 1. art. 1. ad 3. & dist. 26. quæst. 2. art. 1. Quibus locis planè videtur docere, vel quòd in hoc prædicamento verè continentur aliquæ relationes rationis; vel saltem quòd relatio secundùm propriam rationem constitutiuam huius prædicamenti, seu secundùm quod formaliter dicit *ad*, non sit aliquid reale.

Propter hæc Diu. Thom. testimonia, non defuerunt, qui assererent prædicamentum relationis esse quidem aliquid reale, quatenus dicit esse *in*: sed secundùm quod dicit esse *ad*, esse aliquid rationis. Quam sententiam sæpè defendisse Bartholomæum de Medina Primarium Salmanticensem testatur Sanchez eius discipulus lib. Logicæ, qu. 32. Illa tamen, quia per se constat esse falsam, relicta,

Alij Thomistæ dicunt, quòd quamuis hoc prædicamentum, secundùm quod dicit *in*, sit aliquid reale; tamen secundùm propriam rationem relationis, seu formaliter quatenus dicit *ad*, neque est quid reale, neque quid rationis; sed abstrahens ab vtroque. Quæ videtur esse sententia Capreoli in primo distinct. 39. quæst. 1. & Caiet. loco citato ex 1. parte; neque dissentit Soncinas vbi supra quæst. 26. sequiturque Canarien. eadem 1. parte quæstione 28. articulo.

Opposita tamen sententia, quod scilicet hoc prædicamentum, tam secundùm rationem communem accidentis, quàm secundum specialem, & propriam rationem constitutiuam relationis, sit verum ens reale, est communis inter Doctores. Quam rectè explicant, & defendunt Bañez. Nazarius, & Ripa loco citato ex 1. p. vasquez ibid. disp. 114. cap. 3. Granado controu. 5. tract. 3. disput. 1. Ferrara 4. contra gentes cap. 14. Flandr. vbi supra artic 24. Arauxo articulo 2 & alij, estque plana mens Diu. Thom. quæst. 8. de potentia art. 2.

Fundamentum est: quia relatio, quæ constituit hoc prædicamentum formaliter secundùm quod dicit esse *ad*, determinat ens, & accidens reale, vt sit speciale genus entis realis: ergo non solum ratio communis accidentis, quæ inuenitur in relatione, & significatur per esse *in*, sed etiam propria, & specialis ratio relationis, quæ constituit eam in esse talis accidentis, & significatur per esse *ad*, est verum ens reale. Probatur consequentia. Tùm quia hæc determinatio entis, & accidentis ad prædicamenta fit per realem transcendentiam, & essentialem inclusionem in illis; quæ intelligi non potest nisi ipsa propria, & specialia modus constitutiuus prædicamenti formaliter sit quid reale, vt per se constat. Tùm, & maximè, quia ipse conceptus obiectiuus entis, aut accidentia non est distinctus à propriis conceptibus prædicamentorum sibi inferiorum, vt ostendimus sup. disp. 11. qu 46. & sequentibus. Ergo omnino repugnat quòd relatio quatenus dicit esse *in*, sit aliquid reale, & quatenus dicit esse *ad*, sit aliquid

prædicamentalem. De prima nihil est in præsenti dicendum: supra enim disp. 2. plura egimus de relatione rationis: ex quibus constat etiam relationem realem esse illam, quæ ante operationem intellectus facit respicere aliud.

De secunda autem diuisione Auic. 3. Metaph. & Henri. quodlibet. 3 q. 4. existimarunt coincidere cum prima: ita vt idem sint relatio secundùm dici, & rationis: & similiter relatio secundùm esse, & realis. Quam sententiam verisimilem appellat Suarez disput. 47. Metaph. sect. 3. num. 7. Sed omnino falsa est: & expressè contra Diu. Thom. in 1. dist. 30. q. 1. at. 3. ad 4. & q. 7. de potentia art. 10. ad. 11. Ratio D. Tho. est manifesta: quia etiam in entibus rationis dantur relationes secundùm esse, quæ verè sint relationes, & valde diuersæ ab aliis entibus rationis, quæ possunt appellari relatiua secundùm dici propter aliqualem respectum in eis inuentum; vt patet in secundis intentionibus, & negationibus. Nam tota essentia illarum sita est in ordine vnius ad aliud: ac proinde verè habent esse relationis: istæ verò concipiuntur per modum formæ absolutæ; ac proinde solum habent dici relationis: quia inuoluunt aliqualem respectum ad formas, quibus priuent. Quod argumentum fit etiam in relationibus, quarum plures sunt relationes secundùm esse; aliæ verò secundùm dici, vt postea constabit: ergo non coincidunt primæ duæ diuisiones.

16 Maior difficultas est de secunda, & tertia. Quamuis enim communis Doctorum consensus admittat relationem secundùm dici, & transcendentalem inter se conuerti; & similiter relationem secundùm esse, & prædicamentalem; Suarez tamen loco citato n. 9. aliter sentit, & vnam facit subdiuisionem alterius; existimans prius diuidi relationem in secundùm dici, & secundùm esse, & deinde relationem secundùm esse, in prædicamentalem, & transcendentalem. ¶ Cuius fundamentum est: quia extra hoc prædicamentum verè dantur relationes secundùm esse, vt inter materiam, & formam, accidens, & subiectum; & generaliter in omni ente creato respectu Dei; quæ omnes sunt relationes transcendentales: ergo, &c.

Hæc tamen sententia falsa est, & contra D. Thom. 1. p. q. 13. art. 7. ad 1. vbi explicans, quæ sint relatiua secundùm esse, & secundùm dici, inquit: *Quædam relatiua sunt imposita ad significandum ipsas habitudines relatiuas, vt dominus, seruus, pater, & filius: & huiusmodi: & hæc dicuntur relatiua secundùm esse. Quædam verò sunt imposita ad significanda res, quas consequuntur quædam habitudines: sicut mouens, & motum: caput, & capitatum; & alia huiusmodi, quæ dicuntur relatiua secundùm dici.* Constat autem quòd neque materia aut forma, neque accidens, aut subiectum; neque aliud quodlibet nomen extra hoc prædicamentum impositum est ad significandas ipsas relationes; siquidem alia prædicamenta sunt absoluta: ergo omnes relationes secundùm esse sunt prædicamentales, & è contra.

17 Quamuis autem relationes istæ inter se coincidant, vt explicatum est; tamen nominum etymologiæ, & appellationes sumuntur à diuersis formalitatibus. Etenim eædem relationes, vt *paternitas, & filiatio* dicuntur secundùm esse: quia in rei veritate sunt relationes, & habent esse relationis; appellantur verò prædicamentales, quia pertinent ad hoc prædicamentum. Similiter scientia, sensus, & similia dicuntur relatiua secundùm dici: quia significant res, quas consequuntur quædam habitudines, siue reales, siue rationis: & ideò propter relationes adductas videntur relatiua, & dicuntur talia. Appellantur verò relatiua transcendentalia: quia propria eorum essentia, ad quam sequuntur tales relationes, licet sit quid absolutum, sumitur tamen in ordine ad aliquid extrinsecum; & sic habent aliqualem modum relationis. Quæ formalitates, & etymologiæ licet diuersæ sint: realiter tamen non datur relatio transcendentalis, quæ non sit secundùm dici, & econtrà: quia ex eo, quòd essentia alicuius rei sumatur per ordinem ad aliquid extrinsecum, in quod consistit relatio transcendentalis; sequitur, quòd ad tales res consequantur aliquæ relationes, siue reales, siue rationis, in quo consistit relationem esse secundùm dici vt explicatum est. Alia discrimina, quæ solent assignari inter has relationes, commodiùs explicabuntur quæstione sequenti.

18 Præter has diuisiones relationis dantur duæ aliæ, quæ sunt subdiuisiones præcedentium. Nam relatio secundùm esse, seu prædicamentalis diuiditur in mutuam, & non mutuam. Mutua est illa, cui à parte termini correspondet alia relatio realis, vt paternitas, qua pater respicit filium, cui correspondet in filio relatio realis filiationis. Non mutua est illa, cui non correspondet in termino alia relatio realis, vt relatio seruitutis, qua creaturæ referuntur ad Deum, cui in ipso non correspondet alia relatio realis.

Dices; omnia relatiua secundùm esse, imò etiam relatiua secundùm dici dicuntur ad conuertentiam: ergo omnes relationes sunt mutuæ. ¶ Secundò: quia cuicunque relationi correspondet in termino aliqua relatio saltem rationis: ergo non rectè assignatur prædicta diuisio.

Respondetur ad primum, quòd vt relatiua dicantur ad conuertentiam, sufficit vna relatio inter vtrumque: nam ex eo ipso vnum respicit, & aliud respicitur, in quo consistit propria conuertentia relatiuorum, vt magis explicabimus infra quæstione sexta, & octaua. Ad hoc autem vt relatio sit mutua, requiritur, quòd vtrumque extremum verè respiciat; & consequenter, quòd ex parte vtriusque sit vera relatio, & quod posita vna, quasi naturali sequela ponatur, & altera: hoc enim præ se fert mutuitas relationis, vt patet.

Per quod respondetur ad secundum. Licet enim in in vnoquoque termino relationis possit formari aliqua relatio rationis; hæc tamen non necessariò, & quasi naturaliter consequitur ad primam relationem: sed si intellectus illam pro libito fabricauerit.

19 Tandem relatio mutua subdiuiditur in relationem æquiparantiæ, & disquiparantiæ; quas D. Damas. cap. 34. suæ Logicæ appellat æqualis, & inæqualis comparationis. Relatio mutua æquiparantiæ est illa, cui correspondet in termino alia eiusdem rationis; vt similitudo vnius albi ad aliud, in quo correspondet etiam similitudo ad primum. Relatio disquiparantiæ est illa, cui correspondet in termino alia diuersæ rationis; vt paternitas, cui in termino non correspondet alia paternitas, sed filiatio.

His suppositis Paul. Venet. Ammon. Simplicius, & alij, quos refert Masius hic sect. 1. quæst. 6. existimarunt sub hoc prædicamento contineri relatiua secundum dici, propterea quòd illis conueniat prima definitio ab Aristot. tradita, à qua etiam adducuntur in exempla huius prædicamenti *scientia sensus*, & alia relatiua secundum dici. ¶ Hoc tamen fundamentum nullum est, ex eòque potius inferendum esset oppositum: siquidem propterea dictam definitionem, & exempla reiicit Aristot. vt videmus supra num. 4.

20 Dicendum est ergo omnes, & solas relationes reales creatas quæ verè sunt relationes, & appellantur secundum esse, contineri in hoc prædicamento. Hæc est communis sententia Dialecticorum: quam docet Arist. in hoc cap. vbi propterea insufficientem iudicauit Platonis definitionem quia ex illa inferebatur

relatiua secundum dici ad hoc prædicamentum pertinere. Quod etiam non obscurè docet D. Th. 1. p. quæst 28. art. 1. ad 2. de veritate q. 1. art. 5. ad 15. in 1. dist. 26. q. 1. art. 1. & alibi sæpè, vbi hoc constituit discrimen inter relationem, & alia prædicamenta; quod hæc secundùm proprias rationes ponunt aliquid in subiecto; illa verò secundùm quod talis est, tantum est ad aliquid, seu purus respectus. Ergo sola illa nomina, quæ imposita sunt ad significandas ipsas relationes (quæ sunt relatiua secundùm esse) pertinent ad hoc prædicamentum.

Fundamentum est: quia ad prædicamentum quantitatis solum pertinent, quæ verè sunt quantitates, & in prædicamento qualitatis tantum collocantur, quæ verè sunt qualitates: ergo in prædicamento relationis illæ solæ collocabuntur quæ verè fuerint relationes reales. Sed tales sunt omnes, & solæ relationes secundùm esse, vt ex dictis patet: ergo hæ tantum pertinent ad hoc prædicamentum. Videantur Soto hîc qu. 1. Iabel. 5. Metaph. qu. 21. & alij.

Additum est autem in conclusione solas relationes creatas pertinere ad hoc prædicamentum, vt excludantur relationes diuinæ: quæ quamuis sint verè relationes, tamen propter identitatem cum natura diuina, sunt ipsa substantia Dei; & ideò pertinere non possunt ad hoc prædicamentum, in quo solum collocantur accidentia, vt per se patet.

21 Ad fundamentum Suar. sup. n. 16. adductum respondetur materiam, & formam, accidens, & substantiam, aut quodlibet aliud nomen extra hoc prædicamentum, non significare ipsas habitudines, aut veras relationes, sed res, ad quas consequuntur tales habitudines; ac proinde talia nomina esse relatiua secundùm dici, & transcendentalia. Si tamen propriis nominibus significentur tales habitudines, & ipsæ habuerint alia requisita ad relationem realem, verè erunt relatiua secundùm esse, & prædicamentalia, vt infra constabit.

QVÆSTIO III.

Quæ conditiones requirantur ad relationem realem prædicamentalem.

VT plenè percipiatur quæ relationes sint ad hoc prædicamentum admittendæ, quæ verò ab illo reiiciendæ, explicare oportet, quæ conditiones requirantur ad relationem realem prædicamentalem. Cum enim hæc inter omnia prædicamenta habeat debilissimum esse, vt ex Commentatore docet D. Thom. de potentia qu. 7. art. 8. plura ad illam requiruntur, quàm ad alia.

22. Dicendum est ergo quatuor conditiones requiri ad relationem realem prædicamentalem, scilicet subiectum reale; rationem fundandi realem, terminum realem, & realiter existentem: & distinctionem realem fundamenti, & termini. Sic docet expresse D. Th. opusc. 48. tract. 5. c. 1. (Vbi licet quintam aliam conditionem assignet, nempè quod relatiua sunt eiusdem ordinis: hanc tamen ponit pro relationibus mutuis, vt satis ibi constat: & sic non est vniuersaliter requisita ad relationem realem) Quam etiam conclusionem recipiunt communiter Doctores.

Probatur breuiter & explicatur conclusio discurrendo per singulas conditiones. Et *Prima* quidem satis ex se patet: nam accidens reale necessariò petit subiectum reale, & realiter existens, cui inhæreat. Vndè non ens, aut ens rationis, vel etiam res nondum existens non potest habere relationem realem.

Secunda etiam conditio, quòd scilicet ex parte eiusdem subiecti requiratur aliqua ratio realis, quare referatur, seu ratione cuius insit illi relatio, satis constat: tum quia in hoc distinguuntur magna ex parte relationes reales, & rationis: tum etiam ex ipsa natura relationis: cum enim hæc sit ordo inter duo, cuius realitas, formaliter loquendo, non sumitur à termino; sed à fundamento: si in hoc non intelligitur aliquid reale, quod sit radix, seu ratio, quare respiciat terminum, talis respectus non poterit esse realis. Propter quod (vt bene inquit D. Thom. vbi supra) res intellecta prout sic non refertur realiter ad intelligentem: quia esse intellectam nihil reale ponit in ipsa, vt de se patet.

Hæc autem ratio realis communiter appellatur à DD. ratio fundandi; & ab aliis dicitur fundamentum: sed dissensio non est de re. Si tamen nomina ista propriè accipienda sint, habent se vt *subiectum*; *ratio fundandi*, *& fundamentum*: sicut, corpus, albedo, & album: sicut enim corpus est res illa, in qua recipitur albedo, hæc verò est ipsa forma recepta, & album, compositum ex vtroque sic subiectum relationis significat illam rem materialem, cui relatio inhæret, ratio verò fundandi significat rationem illam, seu accidens, ratione cuius relatio fundatur, seu inhæret subiecto. Fundamentum autem significat compositum ex vtroque, scilicet ex subiecto, & ratione fundandi; propter quod etiam aliqui subiectum appellant fundamentum remotum; rationem verò fundandi fundamentum proximum. Vbi tandem nota, nos in hac conditione non asserere rationem fundandi debere semper esse aliquod accidens, aut quid realiter distinctum à subiecto; sed solùm quod debet esse aliqua ratio realis. Quando verò sit accidens aut quando non, infra constabit.

23 Tertiam conditionem, quòd scilicet terminus sit quid reale, & realiter existens, docet etiam D. Thom. 1. p. quæst. 13. art. 7. in 1. dist. 26. quæst. 2. art. 1. lib. 2. contra gentes cap. 1. & alibi sæpè. Facilèque probatur in relationibus mutuis: nam ibi vtrique extremo inhæret vera relatio realis: ergo requiritur existentia vtriusque. ¶ Generalem tamen rationem reddit D. Thom. loco citato contra gentes: quia aliàs actu essent infinitæ relationes reales in eodem subiecto, si respectu rei possibilis posset esse relatio realis: binarius enim, v. g. prior est infinitis numeris qui in potentia sunt illo maiores, vt notum est: ergo si ad omnes illas referretur, actu essent infinitæ relationes. ¶ Quod tandem probat ibidem Ferrara ex ipsa natura relationis; nam relatio realis ante operationem intellectus versatur inter duo: ergo vnum habet à parte rei aliquid, ratione cuius fundet talem relationem, & alterum similiter habet à parte rei aliquid, ratione cuius terminet. Ergo sicut requiritur realis existentia subiecti, ita etiam & termini.

24 Per quod etiam patet quarta, & vltima conditio, quòd scilicet vtraque extrema sint realiter distincta, & hoc non solùm quantùm ad rationes materiales eorum, sed etiam quantùm ad rationes formales, secundùm quas attenditur relatio: Si enim relatio realis est verus ordo vnius ad aliud, realisque oppositio inter duo: ergo ante operationem intellectus terminus absolutè est aliud à fundamento; & per consequens realiter distinguuntur, etiam secundùm rationes formales causantes relationem. Defectu cuius conditionis D. Thom. 1. part. quæst. 42. 1. ad 5. docet relationes similitudinis, aut æqualitatis inter personas diuinas ratione essentiæ non esse reales: quia licet personæ ipsæ realiter distinguantur, tamen ratio formalis, secundùm quam attenditur talis similitudo, & æqualitas, scilicet natura diuina est omnino eadem in illis.

Et eadem ratione, si per impossibile eadem numero albedo

albedo ponetur in duobus hominibus, non esse inter duos relatio realis similitudinis: quia tunc rationes fundantes similitudinem ex vtroque extremo, non distinguerentur realiter. Videantur Caietan. & Nazar. art. citato.

25 Ex dictis facilè expedientur aliqua discrimina, quæ solent assignari inter relationem prædicamentalem, seu secundùm esse, & transcendentalem, seu secundùm dici. Primum est relationem prædicamentalem necessariò supponere aliquod fundamentum absolutum; quod tamen non necessariò supponit relatio transcendentalis.

Hoc discrimen sanè intellectum verum est (quidquid dicat Suarez vbi supra) nam relatio prædicamentalis est vera relatio, & sic necessariò supponit rem absolutam: relatio verò transcendentalis, re vera est quid absolutum; & per consequens non necessariò supponit illud.

Secundùm discrimen est relationem prædicamentalem, non esse per se intentam a natura, benè autem transcendentalem. Quod etiam verum esse patet ex primo: nam vera relatio non potest produci per se; sed ad productionem alterius: cùm ad illam non detur per se motus ex Arist. 5. Physic. quod tamen non repugnat rei absolutæ, quæ est relatio transcendentalis, vt patet in scientia, & aliis qualitatibus.

26 Tertium discrimen est, relationem prædicamentalem exigere terminum realem, realiter existentem, & realiter distinctum a fundamento: quorum nullum necessariò inuenitur in relatione transcendentali.

Hoc discrimen, quantum ad realitatem, & existentiam termini, satis constat esse verum; siquidem scientia est relatio transcendentalis ad obiectum, etiam si illud non existat, aut sit quid rationis. Quod tamen repugnat relationi prædicamentali, vt vidimus. Sed quantum ad distinctionem realem falsum est: vtrobique enim requiritur distinctio realis; siquidem eiusdem ad seipsum solùm potest esse relatio rationis. Quare licet relatio transcendentalis, seu secundùm dici, non sit vera relatio, sed quid absolutum: tamen illud respectu cuius dicitur relatio necessariò est quid extrinsecum, & saltem realiter negatiuè distinctum, vt patet in scientia respectu obiecti rationis, vel nondum existentis.

27 Quartum tandem, & præcipuum discrimen (omissis aliis) assignatur communiter a Doctoribus cum Caiet. de Ente & Essentia cap. 7. quæst. 15. scilicet relationem prædicamentalem respicere terminum, purè vt terminum; transcendentalem verò respicere illum, non sub præcisa ratione termini; sed sub alia ratione, nempe subiecti, effectus, finis efficientis, &c.

Hoc discrimen non potest plenè percipi, donec ea, quæ ad terminum relationis pertinent discutiamus: quod fiet quæst. 6. & 7. Sufficiat in præsenti dicere, quòd loquendo de termino secundum formalem rationem termini, seu vt formaliter opponitur alteri relatiuo, & est correlatiuum eius; sic verum est discrimen à Caietano assignatum, optimeque explicat naturam relatiuorum prædicamentalium. Cùm enim hæc formaliter prout sic sint simul natura, vt infra explicabimus: inde fit, vt quamuis in radicali ratione terminandi eorum possit includi ratio causæ, effectus, obiecti; aut alia huiusmodi: tamen horum nihil per se petitur ad formalem terminationem talium relationum, Quæ proinde ad hoc præcisè consistit, quòd terminus eas, & correferatur illis; & consequenter sit purus terminus respectu earum. Quod tamen dici non potest de relatiuis transcendentalibus quæ neque sunt simul natura, neque propriè relatiua sed quid absolutum dicens ordinem ad aliquid extrinsecum, à quo sumunt totam suam essentiam. Ac proinde formaliter terminatur ad illud sub aliqua speciali ratione causæ, vel effectus subiecti, vel obiecti, &c. Vt patet in scientia, quæ per se, & formaliter terminatur ad obiectum vt obiectum; & causa ad effectum vt effectum, & sic de aliis.

QVÆSTIO IV.

Quot sint fundamenta relationis.

Cognita essentia huius prædicamenti, species eius vtcumque inuestigare oportet; licet res sit potiùs Metaphysica, vbi Aristot. illas inuestigat. Cùm autem relatio suam entitatem accipiat à fundamento seu ratione fundandi; inde etiam magna ex parte sumit suam specificationem, vt infra videbimus: & ideo quot fuerint genera fundamentorum, tot erunt genera subalterna relationis. Propter quod in præsenti huiusmodi fundamenta inuestigamus.

Dicendum est ergo tria esse genera fundamentorum, seu rationum fundandi, scilicet vnitatem & numerum: actionem & passionem: mensuram, mensurabile: quæ paulò inferiùs exponentur. Sic docet expressè Aristot. 5. Metaph. cap. 15 cuius sententiam recipiunt D. Thom. ibidem lectione decimaseptima, & alij omnes Metaphysici, nec non Dialectici.

Probatur ratione D. Thomæ; quia relatio realis est ordo realis vnius ad aliud: ergo tot modis dicetur relatio, quot modis contigerit vnam rem à parte rei ad aliam ordinari. Sed hoc contingit tripliciter: ergo tot erunt genera relatiuorum & fundamentorum.

Probatur minor, quia vna res potest ordinari ad aliam, vel secundùm esse; prout scilicet esse vnius dependet ab alia, tanquam à mensura suæ perfectionis: & sic est tertium genus mensuræ, & mensurabilis. Vel vna res dependet ab alia secundùm virtutem actiuam aut passiuam; inquantum vna res ab alia recipit, aut alteri confert aliquid: & sic est secundùm genus actionis & passionis. Vel vna res dependet ab altera, secundùm quod quantitas vnius potest mensurari cum altera: & sic est primum genus, nempè vnitas & numerus Non autem inueniuntur relationes, quæ ad hæc tria genera non reducantur, vt ex dicendis constabit: ergo sufficiens est dicta diuisio.

28 Si autem inquiras: quare qualitas non fundat peculiare genus relationis? ¶ Respondet Diuus Thomas qualitatem, secundùm quod qualitas est, tantum ordinari ad subiectum, cui inhæret; ad aliud verò non ordinari, nisi vel secundùm rationem potentiæ actiuæ vel passiuæ; siue vt est principium actionis & passionis, quo modo pertinet ad secundùm genus; vel secundùm quod induit rationem quantitatis, quatenus scilicet dicitur vna, vel plures; quomodo pertinet ad primum genus. Videatur Sanchez lib. 5. Log. quæstione 15. vbi hanc Diui Thomæ rationem latè explicat, & ab impugnationibus defendit.

Difficilius est explicare vnumquodque ex his fundamentis, & quæ relationes ad illud pertineant. Circa quod non potest Logicus, nec debet omnia examinare: præsertim cùm Aristot. in hoc cap. nec verbum faciat de his fundamentis. Videri tamen potest D. Thom. loco citato, vbi Isabel. Soncin. & alij Metaphysici, & 1. part. quæst. 13. artic. 7. & qu. 28. artic. 4. vbi Caietan. Bañes, Nazar. & alij Theologi pertractant hanc materiam; cuius nos aliqua breuiter attingemus.

De primo fundamento relationem.

§. I.

29. ANte omnia circa primam partem istius fundamenti se offert dubitatio: de qua vnitate loquatur Arist. Nam omnia eius verba, & exempla, imò & expositio D. Thomæ vnitatem quantitatiuam redolens: siquidem ibi afferuntur proportiones omnes, quas considerat Arithmetica.

Nihilominus communis consensus Interpretum, & discipuli D. Thom. cum Angelico Magist. q. 7. de Potentia artic. 9. & in 3. dist. 5. q. 1. art. 1. quæstiuncul. 1. extendunt hoc fundamentum ad alia prædicamenta, in quantum induunt modum quantitatis, seu secundùm quod in eis attenditur vnitas, vel multitudo; ad quod sufficit vnitas transcendentalis eorum. De quo videri possunt Caiet. q. 28. citata, Nazar. quæst. 33. Arauxo 5. Metaph. quæst. 5. articul. 9. & alij. Quo sensu dixit Aristotel. vbi suprà: *Eadem namque sunt, quorum vna est substantia: similia verò, quorum qualitas est vna: æqualia verò, quorum quantitas est vna.* Vnde sumptum est commune proloquium: *Vnum in substantia facit idem; in quantitate æquale; in qualitate verò simile.*

Quod etiam dicendum esset in aliis prædicamentis, si haberemus peculiaria nomina exprimentia proprium modum relationis vniuscuiusque. Vt si dicamus (licet impropriè) quod vnum in *vbi* facit præsens: in *situ* verò propinquum.

30 Hinc fit, sub isto primo genere contineri relationes omnes identitatis, & diuersitatis; æqualitatis, & inæqualitatis; similitudinis, & dissimilitudinis; præsentiæ, & absentiæ; propinquitatis, & distantiæ; & si quæ sunt aliæ huius generis. Ex quibus identitas, æqualitas, similitudo, præsentia, & propinquitas fundantur in vnitate, absolutè sumpta, & non formaliter, vt est principium numeri: quia in huiusmodi relatiuis attenditur ordo, secundùm id, in quo extrema conueniunt. Vnde ibi formaliter loquendo, non attenditur numerus, vt patet in Petro & Paulo, qui fundant relationem identitatis in natura humana formaliter secundùm quod sunt vnum, seu vt habent principium conueniendi; non verò secundùm quod causant numerum, seu vt sunt principia differendi.

Aliæ verò relationes, scilicet diuersitas, inæqualitas, dissimilitudo, absentia, distantia, & similes fundantur in vnitate; non absolutè sumpta, sed vt est principium numeri; quia in huiusmodi relatiuis potiùs attenditur id, in quo differunt, & sunt plura; propter quod dici posset cum aliquibus Doctoribus huiusmodi relationem fundari in numero, qui est secunda pars huius primi fundamenti. Sed melius dicitur fundari in vnitate, vt est principium numeri: quia in his relationibus non inuenitur numerus ex parte alicuius extremi: quod saltem necessarium erat, vt ratio fundandi esset numerus; sicut cernitur in proportionibus numerorum, & amplius constabit ex dicendis. Restat ergo has omnes relationes enumeratas fundari in vnitate, quæ est 1. pars huius fundamẽti: & per consequens, si aliæ conditiones requisitæ adsint, verè esse relationes prædicamentales; etiam quando ratio fundandi est vnitas transcendentalis, vt explicatum est.

31 Verùm autem vnitas transcendentalis ipsius relationis possit etiam fundare relationem prædicamentalem; sicut fundat vnitas transcendentalis substantiæ aut qualitatis, res est controuersa inter Doctores, dum inquirunt: an vna relatio possit fundari in alia. In qua parte partem affirmatiuam defendunt Scotus, & alij eius discipuli. Quorum fundamenta adducit, & soluit noster Didacus à Iesu, hîc disp. 4. qu. 3. vbi optimè explicat, & probat partem negatiuam, quando docent communiter Doctores. Estque expressa sententia D. Thom. 1. parte quæst. 42. artic. 5. ad 4. asserentis: *Neque iterum vna relatio refertur ad aliam, per aliquam aliam relationem. Cùm enim dicimus, quòd paternitas opponitur filiationi, oppositio non est relatio media inter paternitatem & filiationem: quia vtroque modo multiplicaretur in infinitum.* Et qu. 35. artic. 3. ad 2. *Relationes, cùm hoc ipsum quod sunt, ad aliquid dicantur, non referantur per aliquas alias relationes; sed per seipsa.*

Quibus verbis continetur ratio à priori huius sententiæ, quam explicatiùs tradit ipse sanctus quæst. 7. de Potentia, artic. 9. ad 2. quia nimirum relatio essentialiter est relatio: ergo se ipsa refertur, & non media alia ratione; sicut quia actio essentialiter est actio, se ipsa fit, & non media alia actione distincta. Alias rationes adducit noster Didacus. Videatur ibi.

32. Circa secundam partem huius fundamenti, dicendum est illas relationes propriè fundari in numero, quæ ex parte alicuius extremi habent aliquem numerum pro ratione fundandi, cuiusmodi sunt proportiones omnes, tam numeri ad numerum, quàm numeri ad vnitatem. Quod docuit expressè Arist. vbi supra dicens: *Dicuntur autem secundum numerum, aut simpliciter, aut determinatè, ad eos, aut ad vnum, vt duplum ad dimidium, &c.* Vbi prosequitur proportiones omnes numerorum. De quo videri potest D. Thomas ibidem lectione 17.

Ratio autem est clara: quia relatio non dicitur fundari in numero, eã eo quòd fundamentum & terminus sint multa, & faciant numerum; sic enim omnis relatio realis fundatur in illo; sit quidem exigit extrema realiter distincta: neque similiter dicitur fundari in numero: quia ponat disconuenientiam, seu differentiam inter illa: hoc enim faciunt etiam relationes, quæ fundantur in actione & passione. Et ideo dicitur fundari in numero: quia ipse numerus est extremum, quod refertur media tali relatione.

33. Ex quo collige, (& bene notat quia neminem vidimus hoc aduertentem) quod quamuis vnitas transcendentalis vnius substantiæ, aut albedinis sufficiens sit ad fundandam relationem prædicamentalem respectu alterius substantiæ, vel albedinis; sicut vnitas prædicamentalis vnius quantitatis sufficiens est ad fundandam relationem prædicamentalem respectu alterius quantitatis; tamen numerus transcendentalis, siue substantiarum, siue quantitatum, siue quarumcumque aliarum rerum non est sufficiens ratio fundandi relationem prædicamentalem; sicut est sufficiens numerus prædicamentalis.

Ratio autem disparitatis est: quia vnitas transcendentalis cuiuscumque entis est ens per se; sicut ipsum ens, cuius est vnitas. Similiter numerus prædicamentalis est per se vnum, & vera species quantitatis; at verò numerus transcendentalis, est ens per accidens, vt vidimus disputatione præced. num. 73. & ideo iste non potest fundare veram relationem, bene autem illa. Ex quo tandem fit proportionem duplam, quam concipimus inter numerum quaternarium, & binarium Angelorum; aut inter binarium, & vnum Angelum non esse veram relationem: & idem est de aliis numeris transcendentalibus; & per consequens illas tantum proportiones esse relationes reales huius prædicamenti, quæ inueniuntur inter numeros quantitatiuos, seu prædicamentales.

De

De secundo fundamento relationum.

§. II.

34 Circa illud genus relation nondũ conuenit inter omnes, quid propriè habeat rationem fundamenti, seu rationis fundandi. An scilicet potentia actiua & passiua: an verò actio & passio, an potiùs substantia ipsa quæ est principium radicale actionis & passionis. Verbi gratia, in relatione paternitatis difficultas est, quid propriè sit ratio fundandi illam: an potentia generatiua patris, an generatio ipsa, an verò neutrum horum, sed ipsa substantia patris.

Scotus 5. Metaph. cap. 13. in 4. dist. 6. quæstione 10. affirmant potentiam generatiuam propriè esse rationem fundandi paternitatem; generationem verò tantùm esse conditionem, sine qua non. Quod etiam docet Atauao vbi suprà.

¶ Et potest suaderi: quia ratio fundandi tamdiu permanere debet, quamdiu manet relatio, cuiot est ratio fundandi: sed generatio transit manente paternitate: ergo non potest esse ratio fundandi illam.

Restat ergo, quòd sit potentia generatiua; siquidem hæc permanet, & est id, ratione cuius conuenit substantiæ hominis esse patrem.

35 Suarez verò disp. 27. sect. 15. n. 5. existimat ipsam substantiam, quæ est radicale principium generationis; esse rationem fundandi, seu fundamentum proximum, vt ipse ait; non verò potentiam generatiuam, aut generationem. ¶ Quod etiam potest suaderi. Primò, quia relatio paternitatis potest manere, tum absque generatione, tum etiam absque potentia generatiua: ergo neutrum est ratio fundandi. Antecedens circa generationem constat ex ratione præcedenti. Circa potentiam verò generatiuam probatur: quia dato casu, quòd à Petro habente filium auferatur potentia generatiua; non ideo auferretur relatio paternitatis, vt patet: ergo hæc potest esse absque illa.

Secundò, quia relatio filiationis immediatè afficit ipsam substantiam, seu suppositum: ergo idem dicendum est de paternitate; & per consequens substantia ipsa erit ratio fundandi, seu fundamentum proximum vtriusque. Consequentia patet. Antecedens verò tractatur à Theologis in materia de Incarnatione, & pro nunc probatur ex Diuo Thoma. 3. p. qu. 35. artic. 5. vbi negat in Christo Domino esse duas filiationes; quia suppositum diuinum est, & incapax recipiendi aliquod accidens. Quæ ratio nulla esset, si relatio filiationis non afficeret immediatè ipsum suppositum, siquidem accidentia, quæ immediatè inhærent, vel naturæ humanæ, vel potentiis eius, aut quãtitati, non repugnat esse de nouo in Christo, vt patet de risibilitate, scientia, colore, & aliis huiusmodi.

36 Tandem, Soto hîc exponens tex. 3. & 5. Physic. qu. 2. art. 2. Caietanus 3. par. 35. ar. 5. Isabel. 5. Metaph. q. 21 Sanch. lib. 5. Logicæ quæst. 31. Gallego controu. 3. ad. 3. & communiter. Thomistæ censent generationem ipsam, & non potentiam generatiuam, aut substantiam patris propriè esse rationem fundandi paternitatem. Quod videtur esse planè ad mentem Arist & D. Tho. qui pro fundamento harum relationum assignant, non potentiam actiuam, & passiuam, aut substantiam; sed actionem & passionem; vt patet loco citato ex 5. Metaph. & 1. p. qu. 28. artic. 4. vbi inquit Angel. Doct. *Secundùm Philosophum in. 5. Metaphysica, relatio omnis fundatur, vel supra quantitatem, vt duplum & dimidium; vel supra actionem & passionem, vt faciens, & factum, pater, & filius, &c.* Idem repetit 4. contra Gentes cap. 24. de Potentia quæst. 8. artic. 1. in 3. dist 8. quæst. 1. art. 5. & Opusc. 48. cap. 4. expressè dicit: quòd *Fundamentum paternitatis, est actio scilicet generatio, qua quis genuit filium, & fundamentum filiationis est passio, scilicet generatio passiua.*

37 Certè si naturam harum relationum attendamus, omnia clara fient. Et in primis recolendum est id, quod disp. 12. num 43. dicimus, scilicet vnum accidens non esse subiectum, *quod* alterius sed tantùm vt *quo*, modo ibi explicato. Vnde fit, vt generaliter loquendo relatio non debeat inhærere rationi fundandi; ita vt ipsa sit quasi immediatum, & integrum fundamentum relationis; sed ita quòd sit medium, seu ratio, quare relatio inhæreat ipsi substantiæ, quæ est subiectum *quod*.

Deindè, si specialiter consideremus relationes huius secundi generis, inueniemus non debere ipsas inhærere rationibus fundandi; in quo planè differt genus istud ab aliis duobus. Etenim in primo aut tertio rationes fundandi sunt formæ perfectæ; nullum includentes motum aut transitum; & ita permanenter, & quasi in facto esse constituunt fundamentum, & sunt rationes recipiendi relationes. At verò in hoc secundo genere rationes fundandi secum afferunt aliquem motum aut transitum; siquidem sequuntur actionem causæ efficientis. Quare cùm à causa efficienti, quando est vniuoca, vt in præsenti est pater, respectu filij solùm dependeat effectus, dum fit; non verò in esse, aut conseruari; inde est rationes fundandi istarum relationum non debere permanenter, & quasi in facto esse constituere fundamentum, seu esse rationes recipiendi illas, sed tantùm in fieri.

38 Cuius doctrinæ signum optimum est, & est secundum discrimen,) quòd licet ad hoc, vt inter duo alba sit relatio similitudinis, vel ad hoc, quòd inter scientiam & obiectum sit relatio mensuræ, necessaria fuerit productio extremorum: (si enim aliquando facta non fuissent, non existerent in rerum natura, & consequenter neque realiter referrentur:) tamen talis productio non petitur per se, & intrinsecè à relationibus similitudinis & mensuræ.

Nam si per impossibile illa alba, aut scientia, & obiectum existerent absque productione, esset ibi similitudo, aut mensurabilitas eiusdem rationis, ac modo est. At verò paternitati, & aliis relationibus huius secundi generis ita per se, & intrinsecè annexa est productio & transitus, seu facere, & fieri; vt quotumcumque ponantur duo homines cum potentia actiua, & passiua, vel cum alia quauis forma permanentis si tamen ab eis præscindamus actionem, & passionem, seu generare, & generari: non potest ibi intelligi paternitas, aut filiatio. Et è contrà, si præscindamus alia omnia ab istis hominibus, etiam ipsam potentiam actiuam, & passiuam; si tamen intelligimus actionem generandi, & passionem seu generare, & generari; statim intelligimus paternitatem, & filiationem.

39. Ex quibus iam duo licet inferre. Primum est, in relationibus huius secundi generis rationem fundandi solùm esse necessariam in fieri, seu in primo produci relationis; & ita manere posse non existente ratione fundandi. Quod non contingit in aliis duobus generibus: quia ibi ratio fundandi est necessaria in facto esse, seu in conseruari relationis: & sic illa ablata aufertur relatio, vt patet in similitudine, quæ tollitur statim ac aufertur albedo ab aliquo extremo.

Secundum est, in duobus aliis generibus relationum productionem cuiuscumque extremi non posse esse rationem fundandi; sed tantùm conditionem

nem

nem sine qua non : vt patet in relatione similitudinis; in qua productio albedinis non est ratio fundandi; sed ipsa albedo.

At verò in hoc secundo genere ipsa productio, seu generatio : verè est ratio fundandi relationem, & non conditio; ac proinde aliis præferenda est tertia sententia. Quæ est procul dubiò Arist. nam postquam assignauit actionem & passionem, pro ratione fundandi, subdit. *Sic enim pater filij pater dicitur: hoc enim fecit; at illud passum quid est*. Per quod patet ad argumenta adducta pro prima & secunda sententia.

40. Vbi tandem obseruandum est, hucusque dicta intelligi de relationibus huius secundi generis, quæ necessariò supponunt actionem causæ, & ad illam consequuntur; vt sunt paternitas, filiatio & similes. Solent autem præter has assignari ex Arist lib. 5. citato Metaphysicæ aliæ relationes huius generis, quibus causæ efficientes, quando sunt constitutæ in actu primo, antequam operentur in actu secundo, referuntur ad passum, vt est etiam in actu primo ad recipiendum, antequam recipiat in actu secundo.

De quo videri potest D. Thom. ibid. lectione 18. Et tales relationes non requirunt actionem & passionem, neque vt rationes fundandi, neque vt conditiones; sed verè fundantur in potentia actiua & passiua, vt per se patet. Quæ omnia docuit Arist. ibidem dicens : *Actiua verò & passiua secundùm potentiam actiuam & passiuam sunt, & actiones potentiarum; vt calefactiuum, ad calefactibile : quia potest : & iterum calefaciens ad calefactum, & secans ad sectum tanquam agentia, &c.*

Ex quo patet ad hoc genus pertinere relationes omnes, quæ inter quamlibet causam efficientem creatam & effectum eius inueniuntur. Diuiditur autem secundùm diuisionem actionis, & passionis, & potentiæ actiuæ, & passiuæ; & sic alia est relatio causæ vniuocæ, alia causæ æquiuocæ; alia causæ immanentis, & alia transeuntis, &c. De quo infra redibit sermo.

De tertio fundamento relationum.

§. III.

41. Circa istud fundamentum solùm se offert notandum id, quod docent Aristot loco citato & D. Tho. ibidem, & prima parte qu. 13. artic. 7. & concorditer Doctores: scilicet relationes huius tertij generis, ex parte vnius extremi tantum esse reales; nempe, ex parte mensurabilis ad mensuram, vt patet in scientia, & scibili; sensu, & sensibili: & similibus.

Nam scientia & sensus, realiter referuntur ad sua obiecta : obiecta tamen non habent relationem realem ad scientiam & sensum. Cuius rationem reddit D. Thom. lect. 7. citata : quia ex parte mensuræ non datur aliqua ratio realis, quæ possit fundare relationem; non enim scibile dicitur relatiuè propter aliquid ex parte eius; sed solùm propter actionem alterius scilicet scientiæ : quæ cùm sit immanens, non ponit aliquid reale in ipso obiecto; sicut ponit in scientia. Ergo licet relatio, qua scientia refertur ad obiectum, sit realis, non tamen è contra Propter quod, inquit rectè Arist. scibile, aut sensibile non dici relatiuè, quia ipsa referantur ad alia; sed quia alia referuntur ad ipsa.

Quòd si rationem vniuersalem assignare velimus, quæ comprehendat omnia relatiua huius tertij generis: sumenda est ex ipsa ratione fundandi eius. Quæ cum sit intima cuiuscumque rei perfectio, secundùm quod est mensurabilis ab alia perfectiori, quæ respectu eius habet rationem regulæ, & mensuræ extrinsecæ, inde fit vt in re mensurata sit vera & realis dependentia; saltem in genere causæ quasi exemplaris; & per consequens vera & realis relatio.

At verò in eo, quod est regula & mensura perfectionis alterius, prout sic, nulla est dependentia; & per consequens neque realis relatio respectu eius. Et propterea, vt bene notauit D. Thom. quæst. 13. citata, semper relationes istæ inueniuntur inter res diuersi ordinis, id est, quarum vna dependet ab alia, non tamen è contra.

42. Ex quo fit ad hoc genus pertinere relationes, quibus creaturæ referuntur ad Deum, & relationes quibus scientiæ, habitus, vel potentiæ respiciunt sua obiecta; & generaliter huiusmodi relationibus referuntur omnes species cuiuscumque generis, ad primam & perfectissimam speciem talis generis, quæ est regula & mensura perfectionis illarum : iuxta illud axioma : Primum in vnoquoque genere est mensura cæterorum.

Vbi tandem obseruandum est pro hoc, & præcedentibus generibus relationum, quòd quando dicimus has, vel illas esse reales, intelligendum est dummodò non deficiat eis aliqua ex conditionibus requisitis ad relationem realem.

Propterea enim, licet Logica mensuretur à suo subiecto; non tamen dicit relationem realem ad illud, vt vidimus disp. 1. n. 24. & in casu quo prima species alicuius generis omnino corrumperetur, non maneret in aliis speciebus relatio realis mensurabilis ad illam, & sic de aliis.

43. ¶ Ex dictis in hac qu. infertur manifestè plures relationes prædicamentales fundari immediatè in substantia: & hoc non solùm ex relationibus huius, & secundi generis; sed etiam ex iis, quæ fundantur in primo. Quæ sententia est communis inter Dialecticos, eamque docet. D. Tho. de Potentia, qu. 6 art 9. ad 4. & quodlibet. 7. art. 10 ad 4. constatque discurrendo per singula fundamenta.

Nam in primis in hoc tertio, relationes illæ, quas Angeli, aut animalia dicunt ad primum Angelum, & animal, tanquam ad mensuram suæ perfectionis essentialis, satis constat fundari in ipsa substantia eorum. Similiter in secundo genere, omnes relationes causæ, vel effectus vniuoci, quæ tantùm requirunt actionem & passionem in fieri, vt paternitas, filiatio, & similes etiam fundantur immediatè in substantia, seu supposito iuxta suprà dicta. Quod saltem de iis, quæ correspondent ex parte effectus, qualis est filiatio, negari non potest; siquidem tales effectus immediatè per suam substantiam, absque aliqua super addit potentia passiua de genere accidentium, terminant generationem substantialem; & per consequens immediatè per suam substantiam fundant relationem ad suas causas efficientes. Tandem in primo genere relationis, quæ fundantur in vnitate transcendentali vnius substantiæ respectu alterius, vt identitas, quæ est inter substantiam Petri, & Pauli; & distinctio qua vtraque, distinguitur à substantia equi immediatè fundatur in substantia, vt per se patet. Nec in hoc est ampliùs immorandum.

QVÆSTIO V.

VTRVM RELATIO DISTINGVATVR realiter à suo fundamento.

44. Cognitis fundamentis, examinandum est: quomodò relationes distinguantur ab illis: an scilicet per operationem intellectus tantùm : an verò

verò à parte rei. Et procedit difficultas de solis relationibus prædicamentalibus. In qua licet plures sunt sententiæ: duæ tamen sunt præcipuæ.

Prima asserit nullam relationem à parte rei distingui actualiter à fundamento; sed tantùm per operationem intellectus. Pro hac sententia citantur Ocham, Maior, Marsilius, & alij Nominales. Eamque defendunt Suarez disp. 47. Metaphysic. sect. 2. Oña hic quæst. 1. art. 6. Lorinus ibid. qu. 4. Conimb. q. 1. art. 4. Hurt. disp. 15 Metaph. sect. 2. & Pereyra lib. 6. Physicor. cap. 16. Quam etiam tenent aliqui Thomistæ, Syluest. in conflat. q. 28. dub. 1. Herb. in 1. distinct. 30. qu. 1. Iabel. 5. Metaph. qu. 12. Soncin. ibidem quæst. 28. Zumel. 1. p. q. 28. art. 2. qu. 6. & videtur esse sententia Soti quæst. 2. huius cap. Sed reuera solùm intendit relationem non distingui à fundamento tanquam rem, & rem: nam in solutione ad 3, se explicat dicens, quòd licet prædicamenta non sint decem res realiter distinctæ, sicut ignis, & calor; sunt tamen decem distinctæ rationes entis, seclusa operatione intellectus, primò diuersæ. In quo etiam sensu alij Thomistæ explicant Herbeum, Iabellum, & Soncin. & fortè hæc est illorum mens: nam nullibi asserunt distingui tantùm per intellectum sed esse rationes formaliter distinctas. Sed quidquid sit de hoc,

Probatur primò hæc sententia ex Aristot. 5. Physicorum textu 10. asserente, ad relationem non dari per se motum, quod probat: *Quia altero subeunte mutationem, alterum mutationem non subiens, verè dici potest ad aliquid*: id est, potest relatio aduenire subiecto absque mutatione eius, per solam mutationem termini. Vbi Diuus Thomas lect. 3. inquit: *Nihil aduenit mihi de nouo, per hoc quod incipio esse alteri æqualis, per eius mutationem.* Quod etiam repetit 3. parte, quæst. 16. articl. 6. ad 2. & tandem opusc. 48. tractatu 5. cap. 2. ait: *Cum dico quòd similitudo Sortis habet albedinem eius, vt fundamentum: non est intelligendum, quòd similitudo Sortis sit aliqua res in Sorte alia ab ipsa albedine; sed solum est ipsa albedo, vt se habet ad albedinem Platonis, vt ad terminum. Si enim similitudo adderet supra albedinem Sortis aliquam rem, nullo modo posset aliquis alicui fieri similis sine sui mutatione. &c.* Ergo ex sententia Aristot. & D. Thomæ relatio non distinguitur realiter à fundamento.

45. Secundò probatur ratione, ex eisdem locis desumpta: quia relatio aduenit fundamento absque vlla mutatione reali eius: ergo non distinguitur realiter ab illo. Consequentia patet: nam forma realis non potest de nouo aduenire alicui, quin ipsum aliter se habeat nunc, ac priùs, quod est mutari. Antecedens verò probatur quia existente Petro albo, si ponatur apud Indos aliud album, statim Petrus incipit esse similis illi: sed hoc fit absque productione alicuius nouæ realitatis in Petro: ergo absque reali mutatione. Probatur minor, quia nulla datur causa talis entitatis: neque enim fundamentum, scilicet Petrus, aliquid tunc operatur, & multò minus potest esse causa terminus, nempè illud album, quod de nouo producitur; quippe cum absurdum videatur rem apud Antipodas productam aliquid reale operari in Petro hic existente.

Confirmatur primò: quia iam terminus de nouo productus esset causa infinitarum penè entitatum; siquidem quando denuò producitur aliquod album, aliæ res, quæ antea erant albæ, de nouo referuntur ad istam, & hæc ad illas; hoc autem videtur absurdum: ergo, &c.

Confirmatur secundò: quia aliàs daretur ad relationem per se motus contra Arist. 5. Physic. nam quod per se est res, & entitas realis, per se est producibilis, & potest terminare aliquam actionem, seu motum: ergo dicendum est relationem aduenire fundamento absque productione alicuius entitatis realis; & per consequens absque mutatione eius.

46. Tertiò: quia accidens reale à parte rei distinctum à subiecto, in quo est, facit cum illo compositionem realem; siquidem vniuntur per modum actus, & potentiæ ante omnem operationem intellectus: sed relatio adueniens fundamento non facit cum illo compositionem realem: ergo non distinguitur à parte rei ab illo. Maior, & consequentia constant. Minor autem est expressa D. Tho. qu. 7. de potentia art. 8. Et probatur: quia vnum album post productionem alterius non est magis compositum, quàm antea.

Confirmatur: quia si relatio distingueretur realiter à fundamento, posset Deus illam separare, manente fundamento, & termino: hoc autem est falsum: ergo & illud ex quo sequitur. Sequela videtur certa: nam fundamentum non est de essentia relationis, neque econtrà: ergo si distinguuntur realiter, poterit Deus adhuc posito termino suspendere suum concursum, ne relatio dimanet à fundamento. Minor verò probatur: quia quantumcumque fingatur auferri entitas similitudinis à duobus albis, manentibus ipsis; ambo habent albedinem: ergo impossibile est, quod non sint similia; & per consequens per ipsas albedines, & non per aliquid superadditum sunt similia.

Quartò, quia iam relatio duplicitatis, qua numerus quaternarius hominum est duplus respectu binarij, esset entitas à parte rei distincta ab ipso numero quaternario, supra quem fundatur: hoc autem videtur absurdum: ergo &c. Sequela patet. Minor verò probatur: quia iam vna simplex relatio esset in quatuor subiectis distinctis, quod videtur impossibile.

Confirmatur: quia saltim duplicitas, qua corpus continuum duorum cubitorum est duplum ad corpus vnius cubiti, non potest esse aliquid realiter distinctum ab ipsa quantitate continua, ergo, &c. Probatur antecedens: quia si talis duplicitas est quid distinctum, vel est tota in qualibet parte quantitatis: vel tota in tota, & pars in parte. Non primum: quia iam quælibet pars esset dupla, quod constat esse falsum. Neque etiam secundum: quia in primis partes duplicitatis non essent eiusdem rationis cum toto; alias sequeretur idem inconueniens, quod quælibet pars quantitatis esset dupla. Sed neque etiam possunt esse diuersæ rationis: quia quod non habet extensionem, aut diuisibilitatem ex se, sed ex quantitate, non est alio modo diuisibile quàm illa: sed quantitas non est diuisibilis, nisi in partes eiusdem rationis: ergo duplicitas, quæ non ex se, sed à quantitate habet diuisibilitatem, non potest diuidi in partes diuersæ rationis.

47. Secunda sententia affirmat omnem relationem prædicamentalem à parte rei distingui à fundamento. Quam docet proculdubio D. Thom. vt infrà constabit, & idem in ea conueniunt fere omnes Thomistæ, Capreolus in 1. dist. 30. quæst. 1. Deza ibidem notab. 3. Caiet. 1. parte, quæst. 28. articul. 2. Bañez ibidem dub. 2. Raphaël de Ripa, dubitatione 1. Ioannes Gonzalez disput. 20. sect. 1. num. 8 Ferrara 4. contra gentes cap. 14. Fland. 5. Metap. quæst. 16. art. 18. Aquarius ibidem quæst. 19. Araujo quæst. 6. art. 4. & 5. Zanardus quæst. 21. Beniculensis in hoc cap. qu. 4. artic. 5. Soto vbi supra. Masius sect. 2. quæst. 2. Sanchez lib. 1. quæst. 38. Noster Didacus à Iesu disput. 14. quæst. 3. & Galleg. controuers. 31. Quos sequuntur Molina 1. parte quæst. 13. art. 7. Valent. ibidem

disp. 2. quæst. 2. punct. 1. & Rubio hic quæst. 14. A quibus etiam in re non dissentiunt Scotus in 3. dist. 3. qu. 1. & Duran. in 1. dist. 30. quæst. 2. vt considetanti patebit.

Quamuis autem Auctores citati vniformiter conueniant in constituenda distinctione actuali ante intellectum; aliqualiter tamen dissentiunt in modo distinctionis. Nam Bañez, Arauxo, Soto, & Rub. contendunt relationem, & fundamentum non distingui realiter entitatiuè, sed distinctione rei à re, sed realiter formaliter, vt res & modus, seu vt duæ formalitates. Masius verò, & Aquarius dicunt distinctionem hanc esse quidem entitatiuam ex parte essentiæ; sed non ex parte existentiæ; id est, essentias ipsas relationis & fundamenti esse diuersas res, non tamen habentes diuersas existentias. At verò Capreol. Deza, Caietan. Ripa Ferrar. Fland. Zanar. Sanch. Galleg. & cæteri absolute affirmant distingui realiter entitatiuè, sicut duas res. Quæ dissensio quamuis non sit magni ponderis, tamen etiam erit à nobis dirimenda.

EXPENDVNTVR ALIQVA AD quæstionis solutionem necessaria.

§. I.

48 Dupliciter possumus hanc quæstionem pertractare. Primò ex communibus principiis prædicamentorum: examinando scilicet: an inter genera primò diuersa necessariò debeat esse distinctio actualis ante intellectum. Secundò ex propriis relationis: an scilicet dato, quòd non omnia prædicamenta distinguantur ex natura rei, adhuc ponenda sit talis distinctio inter fundamentum, & relationem. Et quia nobiliores Thomistæ ex mente sui Magistri procedunt ex vtriusque principiis, vt iam videbimus; & vtriusque notitia necessaria est ad plenam quæstionis solutionem; ideò vtrumque breuiter attingemus.

Circa primum ergo considerandum est, quòd distinctio realis positiua, de qua in præsenti loquimur, supponit necessariò vnitatem transcendentalem eius rei, quæ ab alia distinguitur, proportionatam ipsi distinctioni. (Hæc vltima particula additur propter partes quantitatis, & gradus qualitatis, de quibus, qui asserunt realiter inter se distingui; consequenter dicunt, quod sicut talis distinctio non est completa, sed partialis; ita etiam non supponit in vnaquaque vnitatem transcendentalem completam, sed partialem.) Itaque hoc certum debet esse, quod distinctio realis duorum supponit in vnoquoque vnitatem transcendentalem, per quam quodlibet realiter sit in se vnum. Vnde tunc aliqua erunt à parte rei distincta, quando à parte rei vnumquodque fuerit in se vnum: nam eo ipso erit realiter indiuisum in se, & diuisum à quolibet alio. Est autem vnumquodque à parte rei vnum per suam entitatem, seu essentiam realem; cùm vnitas sit passio entis: ergo illud erit à parte rei distinctum ab alio, quod à parte rei habuerit in se vnicam essentiam. Et cùm per hanc res constituatur in proprio prædicamento; planum fit ea, quæ à parte rei continentur sub diuersis prædicamentis, à parte rei habere diuersas vnitates transcendentales; & per consequens distingui ex natura rei, & ante omnem operationem intellectus.

49 Quo argumento vtitur D. Tho. quæst. 8. de potentia art. 2. ad primum, reddens rationem, quare substantia creata non possit esse idem à parte rei cum relatione; bene autem essentia diuina: quia nimirum substantia creata (inquit) *est definita ad vnum genus; & per consequens excluditur ab alio genere.* Quæ ratio si bona est, & sufficiens (inquit Caiet. vbi suprà,) etiam probat distinctionem realem relationis à quantitate, & qualitate: cum vnaquæque sit definita ad suum genus. Cui nos addimus iuxta hanc rationem D. Thom. etiam probari, omnia prædicamenta distingui ex natura rei, & ante omnem operationem intellectus. Quam sententiam, vt Angelico Doctori conformiorem defendunt plures, & nobiliores Thomistæ Caiet. Bañez, Ferrar. Gonzal. Capreol. Fland. Zanar. Sot. & Sanch. vbi sup. & Araux loco citat. & q. 1. antecedenti art. 4. qui addit ita sentire omnes veros D. Thom. discipulos.

Quod denuò confirmatur ex eodem Angelico Doctore in 2. dist. 12. q. 1. art. 1. ad 3. & q. 7. de potentia art. 3. ad 2. Vbi affirmat prædicamenta seipsis distingui, seu esse primò diuersa: ergo inter illa concedenda est aliqua actualis distinctio ex natura rei, & ante operationem intellectus. Probatur consequentia. *Primò*: quia, vt rectè deducit Arauxo, quæ se ipsis distinguuntur, sunt principia actualis distinctionis in aliis, seu ipsæ relationes actu differendi: ergo magis ipsa distinguuntur inter se.

Secundò ratione, quam format Gonzal. quia ea quæ habent diuersas essentias, quarum vna actu non est alia, neque econtrà, distinguuntur ex natura rei sine aliquo ordine ad intellectum: sed quæ pertinent ad diuersa prædicamenta, sunt huiusmodi; siquidem distinguuntur, tam penes gradum genericum quàm differentialem; & per consequens differunt totaliter in natura: ergo distinguuntur ex natura rei sine ordine ad intellectum.

Tertiò: quia, vt benè argumentatur Sanch. quælibet propositio, in qua vnum prædicamentum negatur de alio, secundùm se est actu immediata, & per se nota, vt constabit in lib. Posteriorum; ergo, seclusa operatione intellectus, quidditas, & essentia substantiæ actu non est quidditas, & essentia quantitatis, & sic de cæteris.

Quartò denique: quia maior separatio est in primò diuersis: quàm in realiter distinctis: siquidem hæc possunt vniuocè conuenire; illis verò nihil est commune præter nomen: sed prædicamenta sine ordine ad intellectum sunt actu primò diuersa; aliàs non darentur à parte rei decem suprema genera entium: ergo etiam sunt actu distincta ante operationem intellectus. Videantur Araux. & Sanch. citati, qui pluribus rationibus impugnant Suarez, & alios contrarium asserentes.

50 ¶ Veniamus ad secundum. Pro quo statuenda est certa, & indubitata regula, quæ solet communiter tradi: scilicet illa distingui realiter, quæ possunt separari, ita vt alterum, vel vtrumque maneat sine alio. Quo fit, vt quando vnum realiter aduenit, altero iam existente; vel perit realiter, altero remanente, sit optimum signum distinctionis realis. Quod docuit expressè Arist. 7. Physic. cap. 1. dicens: *Amplius, si potest alterum sine altero esse, non erit idem, &c.* Et probat rectè Suar. disput. 7. Metaph. sect. 2. tum quia implicat, quòd idem à se ipso realiter separetur; aut quòd idem simul sit, & non sit: tum etiam quia quando vnum ab alio separatur, aliquid tollitur, & aliquid remanet: ergo realiter inter se distinguuntur. Vnde valdè errant, (inquit benè Suar.) qui existimant relationem esse aliquid reale positiuum, sine quo potest fundamentum manere in re ipsa; & tamen non distingui à parte rei ab ipso: est enim aperta implicatio contradictionis.

Est tamen obseruandum, quod licet hæc regula, prout iacet, vera sit: non tamen est adæquatum indicium.

cium distinctionis realis: quia non convertitur. Nam verum quidem est omnia, quæ realiter possunt separari, realiter distingui: non tamen econtra omnia, quæ realiter distinguuntur, posse separari. Vt patet de personis diuinis, quæ licet realiter distinguantur; vna tamen non potest esse sine alia. Et de multis accidentibus, quæ realiter distinguuntur à subiecto, tenent plures graues Doctores, non posse ab illo separari. Ratio autem est: quia ad separationem plus videtur requiri, quam ad distinctionem; ad illam enim vltra distinctionem necessaria est aliqua independentia vnius ab alio; quæ tamen non necessariò inuenitur inter ea, quæ distinguuntur. Vt patet in materia prima, quæ licet realiter distinguatur à forma; omnino tamen dependet ab ea, & consequenter non potest existere sine ipsa. Quibus suppositis.

STATVITVR VERA SENTENTIA, & quæstio resoluitur.

§ II.

51 Dicendum est ergo omnem relationem prædicamentalem ex natura rei, & ante operationem intellectus distingui actualiter à fundamento. Sic docent omnes Auctores secundæ sententiæ, vt vidimus. Et probatur primò ex D. Thoma prima parte q. 28. articul. 2. vbi docet relationem realiter inhærere subiecto: & in solutione ad secundum inquit: *Sicut in rebus creatis in illo quod dicitur relatiuè non solum est inuenire respectum ad alterum, sed etiam aliquid absolutum: ita etiam, & in Deo. Sed tamen aliter, & aliter, nam id, quod inuenitur in creatura, præter id, quod continetur sub significatione nominis relatiui, est alia res; in Deo autem non est alia res, sed vna, & eadem.* Quem locum quamuis aliqui eneruare contendant; ipsum tamen esse expressum pro nostra sententia fatentur. Canarien & alii aduersarij. Et probant rectè Caiet. & Bañez vbi supr. Nam in prædictis verbis planè fit sermo de distinctione reali; siquidem per intellectum etiam distinguuntur in Deo absolutum, & relatio, vt patet.

Eandem doctrinam tradit S. Doct. in 1. dist. 33. quæst. 1. vbi etiam fatetur relationes reales rerum creatarum facere cum eis compositionem: verba eius sunt: *Cum esse essentia diuina sit ipsa essentia, & esse paternitatis sit ipsa paternitas; relinquitur de necessitate, quod ipsa paternitas secundum rem est ipsa essentia. Vnde non facit compositionem cum ea. &c. in aliis autem relationibus in creaturis existentibus est aliud esse relationis, & substantia quæ refertur. & ideo dicuntur inesse: & secundum quod insunt, compositionem faciunt accidentis ad subiectum; quod non conuenit in diuinis relationibus.* Idem expressiùs habet dist. 4. anteced. quæst. 1. art. 1. ad 3. dicens: *Relationes diuinæ non differunt ab essentia realiter, sed tantum ratione, vt dictum est. Et ideò non sequitur ibi compositio, quòd in aliis esse non potest: quia nulla relatio est substantia secundum rem in creaturis. Vnde oportet, quod omne generatum sit compositum, &c.* Videatur etiam lib. 2. contra gentes, cap. 14. Ergo ex sententia Diu. Thom. relatio prædicamentalis creata distinguitur ex natura rei à fundamento.

52. Secundò probatur ratione generali, qua vtuntur Caiet. Bañez, Gonxal. Arauxo, Zanar. & alij Thomistæ citati: quia quæcumque pertinent ad diuersa prædicamenta, distinguuntur actualiter ante operationem intellectus: sed relatio, & fundamentum pertinent ad diuersa prædicamenta: ergo distinguuntur actualiter, ante operationem intellectus. Minor, & consequentia constant. Maior verò satis probata est §. præced. & sumitur ex Arist. 5. Metaphysic. text. 14. vbi ens extra animam inquit diuidi in decem prædicamenta per diuersos modos, non solùm prædicandi; sed etiam essendi, vt ibi explicat D. Thom. Et lib. 10. text. 8. docet nomine entis realis non significari immediatè aliquid vnum; sed ipsa plura, & suprema genera. Quæ omnia, & his similia, quæ passim docet Arist. consistere non possunt absque aliqua distinctione actuali ex natura rei inter prædicamenta: si enim à parte rei dantur decem suprema genera, nomine entis immediatè significata: ergo à parte rei vnum non est aliud: quomodo enim intelligi potest à parte rei numerus inter ea, quæ realiter sunt idem?

53 Tertiò probatur specialiter ex regula suprà statuta: quia relatio aduenit realiter, fundamento existente, & petit realiter ipso remanente: ergo distinguitur realiter ab illo. Consequentia patet. Antecedens verò probatur quia Petrus ante generationem non est pater, & post illam est verè & realiter pater: similiter pereunte filio desinit esse pater, manente eodem petro. Et idem argumentum potest fieri de similitudine respectu albedinis: ergo relatio aduenit realiter, fundamento iam existente, & corrumpitur realiter, ipso remanente.

Respondent contrarij, quod non aduenit, aut perit realitas relationis, sed formalitas eius: vel vt inquit Suar. quod relatio numquam separatur à fundamento secundùm aliquid reale, sed solum destructo termino, cessat relatiua denominatio.

Hæc tamen solutio solum in verbis consistit, & facilè impugnatur: quia illa formalitas, seu denominatio, quæ aduenit, aut perit, vel est quid rationis, vel aliquid reale, Si quidem rationis: ergo non aduenit, aut petit aliquid, quod pertineat ad essentiam relationis prædicamentalis, si quidem nullum ens rationis potest esse de essentia alicuius entis realis; ac proindè Petrus eante generationem habebit totam essentiam relationis paternitatis, dabiturque relatio prædicamentalis sine termino, quæ sunt absurda. Si autem illa formalitas, seu denominatio est quid reale in Petro: ergo iam aduenit vel petit aliquid reale; & per consequens distinguuntur.

Confirmatur primò: quia propria ratio relationis, quatenus relatio est, seu quæ constituit hoc prædicamentum in esse talis, scilicet esse ad non potest consistere, neque intelligi absque termino; vt patet, sed talis ratio intrinsecè, & essentialiter est quid reale, vt ostendimus sup. num. 11. ergo aliquid reale petit pereunte termino, vel aduenit ipso adueniente.

Confirmatur secundò: quia illa relatiua denominatio, quæ dicitur incipere vel cessare posito, aut ablato termino, vel est extrinseca, vel intrinseca. Non primum: quia iam non posset constituere speciale prædicamentum; vt ostendemus infra disp. 16. ergo secundum: & per consequens verè incipit, aut cessat aliqua forma realis, à qua causetur talis denominatio relatiua.

54 Quartò: quia per aduentum relationis prædicamentalis realiter, & intrinsecè mutatur fundamentum: ergo realiter inter se distinguuntur. Consequentia patet. Antecedens vero probatur. Tum quia alias possent poni in Deo relationes reales ex tempore respectu creaturarum salua immutabilitate diuina: quas tamen communiter negant Theologi; nulla alia ratione, nisi quia iam Deus mutaretur per receptionem alicuius accidentis realis. Tum etiam quia in intelligibile est aliquam realitatem aduenire de nouo alicui, & quòd ipsum non mutetur; si quidem mutari est aliter se habere: sed relatio, & formale eius est aliqua realitas, vt supponimus ergo adue-

niente ipsa realiter mutatur fundamentum.

Confirmatur primò quia relatio prædicamentalis facit compositionem realem cum fundamento: ergo ipsum realiter, & intrinsecè mutatur per receptionem illius. Consequentia patet. Antecedens verò est expressum D. Thomæ locis in concl. adductis. Et probatur: quia relatio est verum accidens reale: ergo comparatur vt forma realis subiecto, cui inest: sed quæ comparantur inter se vt actus, & potentia realis, faciunt compositionem realem: ergo &c. ¶ Confirmatur secundò: quia potest augeri entitas, quæ est albedo, non aucta similitudine: ergo distinguuntur ex natura rei. Consequentia videtur euidens: nam impossibile est eandem rem aliter augeri, & non augeri. Antecedens verò constabit infra quæst. octaua.

55. Tandem singulariter de relationibus, quæ immediatè fundantur in substantia, probatur conclusio: quia impossibile est idem à parte rei simul esse substantiam, & accidens reale: sed relatio est accidens reale: ergo impossibile est idem à parte rei simul esse substantiam, & relationem. Probatur maior: quia omnino repugnat idem realiter esse per se, & in alio; si enim à parte rei est in alio: ergo ante omnem intellectum datur vnum, & aliud.

Confirmatur primò, quia esse per se, & esse in alio, sunt modi reales oppositi, quorum vnus trahit negationem alterius: ergo eo modo, quo substantia est ens per se, eo modo non est in alio; & eo modo quo relatio est in alio, eo modo non est per se Sed substantia realiter est ens per se, & relatio realiter est ens in alio: ergo neque substantia realiter est in alio, neque relatio realiter est per se; & per consequens realiter distinguuntur. ¶ Confirmatur secundò: quia relatiuum, & absolutum opponuntur contradictoriè: ergo idem à parte rei non potest simul esse absolutum, & relatiuum. Maneat ergo omnem relationem prædicamentalem distingui ex natura rei à suo fundamento.

56 Dicendum est secundò, distinctionem relationis à fundamento in rigore loquendo non esse modalem, neque solum entitatiuam ex parte essentiæ; sed verè distingui vt duas res habentes diuersas existentias. Hæc conclusio est frequentior inter Thomistas, vt nu. 47. vidimus. Qam planè docet D. Thom. tum lib. 1. sentent. dist. 2. qu. 1. art. 5. ad 2. vbi expresè affirmat, quòd *res* comprehendit sub se absoluta, & relationes tum etiam locis pro prima conclusione adductis, dum inquit, quod fundamentum, & relatio sunt, *alia, & alia res*, quòd *Aliud esse relationis, & substantiæ, qua refertur*; vbi per ly *esse* intelligit existentiam, vt patet ex prioribus verbis: *Cum esse diuina essentia sit ipsa essentia, &c.* Quo etiam sensu eodem lib. 1. sentent. dist. 20. q. art. 1. ait: *Relatio, qua habet esse in creatura, habet aliud esse, quàm sit esse sui subiecti. Vnde est aliquid aliud à suo subiecto.* Et dist. 21. q. 1. art. 2. *Increatis per paternitatem additur nouum esse, quod est esse accidentale & non idem, quod est subiecti, &c.* Quod tandem latè explicat, & probat lib. 4. contra gentes cap. 14. ergo ex sententia D. Thom. relatio in rigore loquendo non est purus modus, sed res, & entitas habens propriam existentiam.

Id etiam conuincunt ferè omnes rationes adductæ pro prima concl. vt consideranti patebit. Et denuò probatur: quia nomen *res* propriè sumptum, vt dicitur à *ratus, rata, ratum*, significat, quod habet quidditatem, siue essentiam, sicut *ens* dicitur, quod habet existentiam, vt ex Auic docet Angelicus Doctor in 2. dist. 37. qu. 1. Ergo id, quod verè habet essentiam, & existentiam, propriè est res, & ens. Sed talis est relatio prædicamentalis; cum sit accidens completum constituens speciale genus entis: ergo propriè est res, & ens.

57. Appellatur tamen sæpè ab auctoribus modus, & distinctio eius modalis; sicut etiam contingit in vltimis prædicamentis: quia cùm solæ substantiæ simpliciter, & absolutè loquendo, sint entia, & res: solùm inter illas simpliciter inuenitur distinctio rei: quam tanto magis participant accidentia, quantò plus habent de entitate, & magis appropinquant substantiæ. Et ideò distinctio inter quantitates, & qualitates semper appellatur rei à re: in aliis verò prædicamentis interdum appelletur modalis, seu Metaphysica; vt explicetur eorum terminus, & imperfectio. De quo redibit sermo infrà disp. 16. Per quod etiam possunt conciliari oppositæ sententiæ: semel enim concesso quòd relatio est speciale prædicamentum accidentis, habens propriam existentiam, sicut alia; contendere, an sit dicenda res, aut modus, est pura quæstio de nomine, vt consideranti patebit.

ARGVMENTIS SVPRA FACTIS respondetur.

§. III.

68. AD primum ex Aristot. & D. Thoma fatemur ad relationem non dari per se motum: quia non producitur per aliquam actionem ad ipsam per se terminatam; producitur tamen per accidens ad productionem, alterius, vel per naturalem resultantiam: & ita ad illam datur per accidens motus. Quod docet expresè sanctus Doctor in 1. dist. 9. in 2. part. expositionis literæ ad primum: & innuit satis apertè Arist. addens ly *per se*, quæ est particula limitans: nam exceptio firmat regulam in contrarium, vt habetur lege. *Nam quid liquidè, ff. de penu. legata*; & cap. 2. *de coniugio leproso.* Id autem quod adduit Arist. & D. Thom. scilicet relationem aduenire absque mutatione subiecti, intelligitur de mutatione absoluta; non verò de relatiua. Sic respondet Bañez 1. p. q. 13. art. 7. dub. 1.

Vel secundò resp. cum Ferr. vbi sup. mutationem esse duplicem; aliam propriè, & strictè sumptam, quæ solet appelari Physica, quia scilicet per se producitur aliquid, vt contingit in mutatione substantiali, augmentatione, alteratione & motu locali; aliam verò largè & communiter dictam, quæ solet appellari Metaphysica, qua scilicet aliquid producitur per simplicem emanationem Arist. ergo, & D. Thom loquuntur de prima, non de secunda Per quod patet ad locum citatum tertiæ partis.

Ad alium verò ex opusc. 48. dici potest solum velle D. Thomam similitudinem Sortis non esse aliam rem productam per actionem per se terminatam ad ipsam. ¶ Vel secundò resp. cum Sanch. & Rub. vbi sup. Angelicum Doctor. mutasse sententiam, cuius vltima voluntas continetur in partibus. ¶ vel tandem & meliùs resp. dictum opus. non esse D. Thomæ; sicut neque quædam alia, quorum meminimus disp. præcedenti num. 19. Quam solutionem præter Auctores ibi citatos approbant circa hoc propositum Ripa, Mas. Galleg. & alij Thomistæ moderni. Ex antiquis verò neque Capreol. Caiet. Ferrar. aut alij, qui nostram sententiam defendunt: neque label aut Sonci. qui contrarium contendunt, vtuntur hoc opusculo; nulla alia ratione, nisi quia apud illos legitimum non habebatur. Soto etiam, qui primus in hac quæst. vsus est prædicto testimonio, loquitur dubitanter, & sub conditione *si sit D. Thomæ.*

Restat

Restat ergo dictum opusc. ab antiquis etiam temporibus inter illegitima computari; ac proinde non esse cur auctoritate eius premamur; maximè cum contrarium habeamus 1. arte, & aliis locis adductis. Videatur Galleg. vbi supra.

59 Ad secundum negatur antecedens. Ad cuius probationem negatur etiam maior: nam re vera posito termino resultat in fundamento noua entitas realis. Ad id verò quod contra hoc affertur respondetur, quòd licet non detur causa producens talem relationem per actionem per se terminatam ad ipsam; datur tamen causa realis, à qua resultet per simplicem emanationem; vt à simili de passionibus animæ docet D. Thom. 1. p. q. 77. art. 7. Talis autem causa non est terminus, sed ipsum fundamentum: à quo non à principio pullullauit relatio; quia positio termini est conditio sine qua non. Cuius optimum exemplum est id, quod aliqui Theologi dicunt, scilicet, quòd si Verbum diuinum dimitteret naturam humanam, pullularet ab illa propria subsistentia quæ tamen modo non pullulat: quia impedita est.

Ad primam confirmationem respondetur, in vno subiecto non posse esse plures relationes eiusdem speciei, vt infra dicemus. Vnde ex positione vnius albi, non resultant in aliis albis plures relationes similitudinis, sed per relationem, quæ in vnoquoque erat, modo referuntur ad illud, quod de nouo ponitur; vt ibidem explicabimus. Esto autem, hoc esset falsum: nullum esset inconueniens ex positione vnius albi resultare tot relationes. Non enim repugnat vnam conditionem sine qua non deseruire pluribus causis, vt in exemplo adducto, si Verbum diuinum esset vnitum mille naturis humanis, & simul dimitteret illas: ex vnica dimissione resultarent mille subsistentiæ in illis naturis.

Ad secundam confirmationem constat ex solutione ad primum. Non enim omne, quod per se est res, & entitas realis, est per se producibile; sed quædam sunt, quæ ex natura sua petunt primò productionem alterius, & hæc non possunt per se primò actionem terminare; vt patet in potentia intellectiua, & aliis propriis passionibus, quæ licet ex se sint entia realia: quia tamen essentialiter exposcunt productionem suæ essentiæ ideò per se primò non producuntur, sed comproducuntur, vel dimanant à tali essentia. Et huiusmodi est relatio, quæ essentialiter petit suum fundamentum productum, à quo posito termino naturaliter resultat, vt dictum est.

60 Ad tertium neganda est minor, vt supra num. 51. vidimus ex Diu. Thom. Cuius probatio non vrget. Nam vt benè inquit Caiet. vbi sup. album simile esse compositius, quàm album non solùm non inconuenit imò est necessarium: quia similitudo realis est essentialiter accidens. Fallitur tamen imaginatio ex eo, quòd relationum nomina non offerunt explicitè esse *in*, sed esse *ad*, & hoc est quod docet Diu. Thomas. loco adducto in argumento, scilicet relationem secundùm explicitam rationem *ad*, non efficere compositionem cum subiecto: quia prout sic consideratur ad terminum, non verò in subiecto. Hoc tamen non tollit; quominùs secundum quod dicit *in*, verè componat cum illo. Videatur Angelicus Doctor artic. sequenti ad 7.

Ad confirmationem negatur sequela: non enim infertur posse relationem separari à fundamento, ex eo quod distinguatur ab eo, vt supra vidimus; & patet mille exemplis. Constat enim quantitatem distingui realiter à figura: & tamen communior sententia censat etiam de potentia absoluta non posse esse quantitatem finitam absque figura. Materia etiam distinguitur realiter à forma, & actio vitalis à suo principio, & tamen iuxta certiorem sententiam, nullo modo possunt esse sine illis. ¶ Et quidem licet in proposito, aliqui admittant posse Deum separare similitudinem à duobus albis, manentibus ipsis; id tamen videtur impossibile, tum propter debilitatem relationis, tum propter essentialem dependentiam, & intimam connexionem cum fundamento, & termino, sicque censent frequenter Thomistæ cum Caietano, vbi supra, ¶ Sed quidquid sit de hoc; dato per impossibile, quod à duobus albis anferretur relatio: non manerent formaliter similia, sed tantum fundamentaliter. Neque hæc doctrina habet maiorem difficultatem, quàm illa, quam capite de proprio quæstione 2. tradit ipse Soto, cuius est hoc argumentum, dicens, quòd si Deus separaret risibilitatem ab homine; tunc homo diceretur radicaliter, & non formaliter risibilis: quia deesset ei quædam entitas, & forma realis, constituens ipsum formaliter risibile.

61 Ad quartam neganda est minor. Ad cuius probationem respondetur, quòd sicut non est impossibile; sed de facto contingit numerum prædicamentalem, quid est quoddam accidens reale, & vera species quantitatis, esse in pluribus subiectis inadæquatis, etiam si sint realiter distincta, & discontinua, iuxta dicta disputatione præcedenti, num. 83. sic non est impossibile; neque vllum continet inconueniens relationem duplicitatis, quæ est propria passio numeri, & fundatur in eo, esse in pluribus subiectis partialibus realiter diuisis.

Ad confirmationem negatur antecedens, & ad probationem respondetur cum Ferrara, duplicitatem illam esse totam in toto, & partem in parte. Cum autem instatur, aut est eiusdem rationis cum toto, aut non: fatemur non esse eiusdem rationis. Ad id verò, quod contra hoc obiicitur, respondetur quantitatem bicubitam dupliciter considerari posse: vno modo in ratione quantitatis continuæ, verbi gratia lineæ, vel superficiei: alio modo, vt induit modum quantitatis discretæ, vt scilicet significatur nomine bicubitæ: quod ergo habet extensionem, & diuisibilitatem ex quantitate, vt habet rationem continui, diuiditur in partes eiusdem rationis; sicut ipsa quantitas: nam linea diuiditur in lineas, & superficies in superficies: & similiter albedo, quæ hoc modo habet diuisibilitatem à quantitate, diuiditur in albedines, &c. At verò id, quod habet diuisibilitatem à quantitate, vt induit modum discreti, non diuiditur in partes eiusdem rationis: quia neque sic quantitas diuiditur; siquidem bicubitum non diuiditur in bicubita; vt patet. Quia ergo duplicitas de qua procedit argumentum, accipit diuisionem à continuo, inquantum induit rationem discreti: ideò non oportet, vt diuidatur in partes, quarum quælibet sit duplicitas; sed quarum quælibet sit pars duplicitatis

QVÆSTIO VI.

VTRVM RELATIO TERMInetur ad absolutum, vel respectiuum.

HVcusque egimus de relatione per comparationem ad fundamentum: restat agamus de illa in ordine ad terminum: quia ex vtriusque notitia pendet plena cognitio relationis, cùm sit ordo vnius ad aliud.

62 Pro tituli autem intelligentia sciendum est *fundamentum & terminum*, aliis nominibus appellari *relatiuum*, & *correlatiuum*. Fundamentum dicitur relatiuum: quia media relatione refertur ad

terminum; terminus verò dicitur correlatiuum: quia ex eo quod fundamentum refertur ad terminum, terminus ipse correfertur ad fundamentum. Quod fit, vel media alia relatione ex parte termini resultante, & ei inhærente, vt cernitur in relationibus mutuis; vel ab eadem relatione fundamenti, à qua terminus extrinsecè denominatur correlatiuum, vt contingit in relationibus non mutuis.

Differunt autem ista nomina, *fundamentum*, & *terminus*, ab his *relatiuum*, & *correlatiuum*, quòd illa non exprimunt in suo formali significato ipsas relationes, quas tamen ista pro formali important; & ideò ex eo quod relatio exigat terminum, in ordine ad quem constituatur in sua essentia, sicut dictum est in superioribus; non habetur definitum: an correlatiuum ipsum exigatur ad hoc, vt terminus intelligatur sub ratione formali termini: an verò concomitanter tantum se habeant. Quod tamen oportet examinare: quia in hoc præcipue intima relationum penetratio sita est. Inquirimus ergo: an terminus relationis terminet formaliter eam secundùm aliquam rationem absolutam; vel potiùs secundùm aliquam rationem relatiuam, seu formaliter quatenus est correlatiuum. Vel clariùs: an ratio formalis terminandi sit quid absolutum, vel quid pertinens ad relationem.

VARIÆ DOCTORVM SENTENTIÆ referuntur.

§ I.

63. TRipartiti sunt Auctores in hac quæstione. Quidam enim (& est prima sententia) vniuersaliter affirmant omnem relationem prædicamentalem terminari ad absolutum. Sic docent Scotus in 1. dist. 30. quæst. 1. & eius discipuli. Quos sequuntur Vasquez 1. p. disput. 159. c. 6. Suar. disp. 47. Metaph. sect. 16. Hurtado ibidem disp. 15. sect. 7. Oña hic q. 1. art. 3. Lorinus q. 8. & Paulus Vallius tom. 1. Logicæ, q. 11. cap. 9. In quam etiam sententiam inclinare videntur ex Thomistis Caprolus in 1. dist. 30. q. 1. art. 2. ad 3. Scoti, quod est circa finem art. Sonc. 6. Metaph. q. 30. ad. 2. & 3. & Soto in hoc c. q. ad 8.

Probatur primò hæc opinio: quia posito fundamento, & termino statim resultat relatio: ergo ante illam intelligitur fundamentum integrè & formaliter constitutum in esse fundamenti, & terminus in esse termini. Sed quidquid antecedit relationem, est res absoluta: ergo terminus constituitur formaliter in esse termini per aliquid absolutum. Minor, & vltima consequentia constant. Prima autem videtur manifesta, quia quidquid habet rationem causæ respectu alicuius, debet esse prius illo, non solum secundùm suam entitatem materialem, sed etiam formaliter secundum id, per quod constituitur in esse causæ eius. Antecedens autem præterquam quod videtur commune Philosophorum axioma, facilè probatur: quia relatio est ordo vnius ad aliud, nempè fundamenti ad terminum; ergo dependet ab illis, & ex eorum positione resultat.

Confirmatur primò: quia si vna relatio esset terminus alterius, iam ex positione vnius resultaret alia; ac proinde non essent simul natura.

Confirmatur secundò; quia terminus verè pertinet ad specificationem relationis, vt infra constabit: ergo etiam secundùm rationem formalem terminandi antecedit ipsam relationem. Patet consequentia: quia specificatiuum habet rationem causæ respectu rei specificatæ, vt inductione patet in omnibus.

64. Secundò: quia si aliquæ relationes terminarentur ad relatiuum, maximè mutuæ: sed hæ verè terminantur ad absolutum: ergo nulla relatio terminatur ad relatiuum. Maior, & consequentia constant. Minor verò probatur: quia in relationibus mutuis ratio terminandi vnum est ratio fundandi aliam: sed ratio fundandi quamcunque relationem non potest esse aliqua relatio, sed quid absolutum: ergo ratio terminandi non potest esse quid relatiuum, sed absolutum. Consequentia est euidens: & minor ex dictis certa: nam vna relatio non potest fundari in alia. Maior autem probatur: quia relationem esse mutuam consistit in hoc, quod id ipsum, quod constituit aliquid in esse termini vnius relationis, constituat ipsum in esse fundamenti alterius: aliàs si ad mutuitatem sufficeret terminum vnius materialiter sumptum esse fundamentum alterius; iam similitudo verbi gratia: quam in albedine habet filius respectu patris; & paternitas, quam habet pater respectu filij, essent relationes inter se mutuæ, quod est absurdum.

Confirmatur primò: quia maternitas ex natura sua est relatio mutua: & tamen inuenitur in Beata Virgine absque reali filiatione sibi correspondente ex parte Christi Domini: iuxta sententiam D. Thom. 3. p. q. 35. art. 5. ergo signum est vnam ex his relationibus non pendere essentialiter ab alia, neque formaliter terminari ad illam. Probatur consequentia quia alias vna non posset manere, neque terminari, sine alia, etiam de potentia absoluta.

Confirmatur secundò ex communi modo loquendi: quia vnum album non dicitur simile alteri simili, sed alteri albo; & vnum quantum non dicitur æquale alteri æquali; sed alteri quanto: ergo ratio terminandi non est relatio; sed quid absolutum.

65 Tertiò tandem probatur: quia repugnat vnum relatiuum exactè, & essentialiter definiri per correlatiuum formaliter sumptum, definitur autem rectè per terminum: ergo terminus, formaliter quatenus terminus, non est quid relatiuum. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur ab inconuenientibus: quod genus argumenti in proposito efficatius est pro hac sententia.

In primis enim sequeretur tales definitiones non dari per notiora definito. Quod sic ostenditur: quia impossibile est idem simul esse notius, & ignotius se ipso: ergo relatiua non possunt se inuicem explicare, vnum per aliud definiendo. Si enim ignoras quid sint *duplum*, & *dimidium*, nihil tibi palam faciet, qui dixerit. *Duplum est, quod est ad dimidium*, & *Dimidium est, quod est ad duplum.*

Vlterius etiam sequeretur dari circulum in definitionibus relatiuorum, quem licet aliqui Auctores admittant: id tamen quàm sit irrationabile, & contra omnem benè definiendi artem; sic probatur. Quæcumque recta definitio tradenda est per priora, & notiora definito ergo etiam in definitionibus relatiuorum non potest dari circulus. Consequentia est euidens. Antecedens verò latè docet, & probat Arist. Topicorum cap. 3. vbi inter alia inquit: *Primùm ergo, si non per priora, & notiora, conficit definitionem. Nam quoniam definitio assignatur eius cognoscendi gratia, quod dicitur. Cognoscimus autem non ex quibuslibet: sed ex prioribus, notioribusque quemadmodum in demonstrationibus. Manifestum igitur, quod qui non per huiusmodi definiuit*, &c. & infrà: *Oportet per genus, differentiam definire eum, qui benè definit. Hæc autem simpliciter priora, & notiora sunt speciebus*, &c.

Confirmatur primò ex eodem Arist. 5. Metaph. cap. 15. vbi planè videtur reiicere circulum à definitionibus relatiuorum; dum inquit: *Similiter & visus*

usum, cuiusdam est visus: non enim est visus (& si verum est hoc dicere) sed ad colorem, aut aliquid aliud tale, illo verò modo bis idem diceretur &c. Quorum verborum sensus videtur esse, quem latè expendit Vasquez vbi supra, & disput. 104. antecedenti cap. 2. quod scilicet visus non rectè definitur per visibile formaliter sumptum, sed per colorem, aut quid simile: quia idem bis repeteretur.

Confirmatur secundò ex D. Thom. 1. p. quæst. 25. art. 3. vbi eadem ratione docet omnipotentiam non benè definiri per possibile, vt sumitur relatiuè ad ipsam: *Quia erit* (inquit) *circulatio in manifestatione omnipotentiæ. Hoc enim non erit aliud quàm dicere, quod Deus est omnipotens, quia potest omnia quæ potest. Relinquitur igitur, quòd Deus dicatur omnipotens: quia potest omnia possibilia absolutè: &c.* Ergo nullo modo admittendus est circulus in definitionibus relatiuorum; & consequenter non rectè vnum per aliud definitur.

Denique sequeretur in huiusmodi definitionibus vnum per se ipsum definiri, & definitum ingredi definitionem. Quod sic probatur: quia ex doctrina Arist. 2. Topicorum cap. 2. loco nominis positi in aliqua definitione, potest poni eius definitio: si enim dicas: homo est animal rationale; licet tibi etiam dicere; homo est viuens sensibile rationale: ergo si hæc est bona definitio patris: pater est, qui est ad filium; loco filij posset poni sua definitio, quæ esset hæc: *Filius est, qui est ad patrem*: & ita fiat nugatoria definitio patris dicendo: *Pater est, qui est ad eum, qui est ad patrem*: iam ergo pater definiretur per se ipsum, & ingrederetur suam definitionem.

66 Secunda sententia præcedenti extremè opposita affirmat omnem relationem prædicamentalem formaliter terminari ad relatiuam. Hæc proculdubio est mens Aristotelis, & D. Thom. vt postea constabit. Et ideo eam defendunt plures, & nobiliores Thomistæ, Caietanus in hoc capite, & 1. p. quæstione 13. artic. 7. Bañez ibidem dubio vnico ad 2. Nazarius controuersia vnica, Zumel quæst. 2. Flandria 5. Metaphys. quæst. 16. art. 20. Arauxo ibidem quæst. 5. artic. 7. Sanchez lib. 5. Logicæ quæst. 34. Vincentius Iustinianus lib. 1. Dialecticarum institutionum cap. 8. quæst. 4. & alij. Quæ etiam fuit mens Auicennæ, vt patet 3. Metaph. cap. 8. & antiquorum Interpretum Arist. vt ex Auerro. adnotabimus infra num. 78.

67 Tertia sententia inter vtramque media distinguit inter relationes mutuas, & non mutuas: hasque asserit ad absolutum terminari; illas verò ad relatiuum. Sic docent Ferrar. 2. contra gentes cap. 11. Deza in 1. dist. 3. quæst. 1. Masius hic sect. 3. quæst. 2. Gallego controuersia 29. Rubio quæst. 7. & Valentia 1. p. quæst. 13. disp. 4. puncto 4. circa finem.

Probatur primò ex Arist. in hoc cap. text. 5. vbi assignans quartam relatiuorum proprietatem, quòd scilicet sint simul natura, expressè fatetur eam aliquibus relatiuis non conuenire, scilicet non mutuis: inquit enim: *Videntur autem ipsa ad aliquid simul esse natura. Et in plurimis quidem verum est: in aliquibus verè non verum, &c.* Quod etiam planè docuisse videtur D. Thom. 1. p. quæst. 13. art. 7. ad 6. dum de relatiuis inquit: *Si autem vnum in sui intellectu claudat aliud, & non è conuerso: tunc non sunt simul natura: & hoc modo se habent scientia, & scibile; &c.* Et quæst. 7. de potentia art. 8. ad 1. apertè fatetur relatiua non mutua, vt Deum, & creaturam non esse simul natura. Ergo ex sententia Arist. & Diu. Thom. relatiua non mutua terminantur ad absolutum; quandoquidem si ad relatiuum formaliter terminarentur, iam essent simul natura, vt patet.

Confirmatur ex eodem Angelico Doctore art. 10. sequenti in solutione ad 4. vbi affirmat, quòd cum hoc nomen, *dominus*, tria importet, scilicet potentiam coercendi subditos, ordinem ad subditos, & terminationem ordinis subditorum ad dominum: huius significatio inuenitur quidem in Deo quantum ad primum, & tertium; non autem quantum ad secundum. Ergo secundum D. Thomas. Deus terminat relationem creaturæ absque aliquo ordine ipsius ad creaturam; & consequenter sub ratione absoluta.

Secundò probatur ratione ex eisdem locis desumpta: quia relationes creaturarum ad Deum, & aliæ non mutuæ, habent à parte rei terminum integrè, & formaliter constitutum ad eas terminandas ante quamcumque relationem: ergo ratio formalis terminandi non potest esse quid relatiuum: sed absolutum. Consequentia patet. Et probatur antecedens: quia in huiusmodi relatiuis, alterum extremum nullam relationem habet, nisi dum actualiter consideratur: & tamen terminat relationem reliqui extremi ad se nullo intellectu considerante: ergo ante omnem relationem est formaliter constitutum in ratione termini; & ex consequenti terminat ratione absoluti.

Confirmantur, & explicatur hæc ratio: quia in Deo verbi gratia, vt est terminus relationis creaturarum, tria tantum possunt considerari, scilicet perfectio illa realis, seu attributum, secundùm quod conuenit illi terminare talem relationem; & denominatio extrinseca resultans in Deo ex reali relatione creaturarum ad ipsum; & tandem relatio rationis, qua intellectus noster correfert ipsum Deum ad creaturas; sed neque per huiusmodi relationem rationis, aut denominationem extrinsecam constituitur Deus in se termini relationis creaturarum: ergo formaliter terminat eas ratione suæ perfectionis, & entitatis absolutæ. Maior, & consequentia patent. Minor verò quoad primam partem constat ex ratione præcedenti: & videtur satis per se manifesta. Quoad secundam verò probatur: quia quamuis ab eadem relatione possit vtrumque extremum denominari relatiuum; alterum intrinsecè, & alterum extrinsecè, id tamen contingit ordine quodam, & causalitate, vt sumitur ex Arist. in hoc capite asserente scibile dici relatiuum: non quia ipsum referatur ad scientiam, sed quia scientia refertur ad ipsum; ac proinde prius est scientiam referri ad scibile, quàm quod ipsum extrinsecè denominetur correlatiuum. Sed ratio formalis terminandi non est posterior ipsa relatione, quam terminat, vt de se constat: ergo per talem denominationem extrinsecam non potest Deus constitui in se termini relationis creaturarum.

Statuitur vera sententia: ipsaque auctoritate, & ratione probatur.

§. II.

86 QVamuis omnes adductæ opiniones sint satis probabiles: secunda tamen sententia vt probabilior, magisque Aristoteli, & Diuo Thomæ conformior, ac christianæ Philosophiæ, & Theologiæ congruentior, cæteris præferenda est, asserendumque omnem relationem prædicamentalem, siue mutuam, siue non mutuam formaliter terminari ad relatiuum. Sic docent Auctores supra num. 66. adducti: estque hæc conclusio communior inter Thomistas.

A quibus non dissentiunt. Capreol. Soncinas, & Soto adducti pro 1. sententia: ipsi enim se satis explicant, & planè de termino materiali loquuntur, si quidem eisdem locis expressè docent, & probant relatiuum non definiri per terminum, vt est prior, & magis

notum, sed vt est simul natura, & æquè notum: adduntque ipsum necessariò debere intelligi relatiuè, vt terminet relationem alterius extremi, vt patet in solutionibus argumentorum sequentium. De quo etiam videri potest Soncinas in expositione Porphyrij cap. de specie ad tertium.

Probatur primò conclusio auctoritate Arist. Porph. & Thom. Aristoteles siquidem in hoc capite probans omnia relatiua, si rectè assignentur, dici ad conuertentiam, inter alia inquit: *Amplius siquidem conuenienter assignatur, ad quod dicitur, omnibus aliis sublatis, quæcunque accidentia sunt: relicto autem solo illo, ad quod assignatum est conuenienter, semper ad ipsum dicetur. Vt si seruus ad hominem dicitur: circumscriptis omnibus, quæ accidentia sunt domino, vt esse bipedem, vel hominem, relicto verò solo, quòd Dominus est, semper seruus ad ipsum dicetur.* Et post pauca. *Circumscribentur ab homine esse dominum: non sanè amplius seruus ad dominum dicetur. Cum enim dominus non sit, neque seruus est, &c.* Quibus verbis manifestè docet Arist. quòd sublata à termino relationis quacunque ratione absoluta, si manet relatiua denominatio, verè terminat relationem. E contra verò si ab illo auferatur esse relatiuum; non ampliùs terminat relationem etiam si maneant quæcumque aliæ rationes absolutæ. Et loquitur vniuersaliter de omnibus relatiuis, vt patet in textu. Quem explicans Auerroes ibidem subdit, quòd semper id, ad quod dicitur relatiuum, debet esse in prædicamento relationis. Ergo ex sententia Aristot. ratio terminandi quamcumque relationem non potest esse aliquid absolutum.

Id ipsum sensisse Porphyrium cap. de specie fatentur ferè omnes eius Interpretes. Reddens enim rationem quare genus per speciem, & rursus speciem per genus definierit, subdit: *Nosse oportet, quod quoniam, & genus alicuius est genus, & species alicuius est species, vtrumque vtriusque: id circo necesse est in vtrorumque rationibus vtrisque vti.* Vbi ex ipsa natura relationem infert, vnum per aliud debere definiri. Quæ ratio nisi procedat de relatiuis, formaliter quatenus relatiua sunt, nulla erit, vt per se patet.

Tandem idem docuisse D. Thom. planè conuincitur. Tum ex eo, quod ipse 1. p. q. 42. art. 3. ad 2. opusc. 37. cap. 1. & alibi sæpè expressè affirmat, vnum relatiuum formaliter includi in definitione alterius. Tum etiam quia apud ipsum omnia relatiua siue mutua, siue non mutua, si rectè assignentur, sunt simul natura, vt infra n. 68. constabit, quod est vnum ex præcipuis fundamentis nostræ sententiæ, vt iam expendemus. Tum denique quia eadem 1. p. q. 40. artic. 2. ad 4. exponens definitionem relatiuorum docet, per ly *aliud* intelligendum esse correlatiuum formaliter sumptum his verbis: *Cum dicitur, quod relatiui esse est ad aliud se habere: per ly, aliud, intelligitur correlatiuum, quod non est prius, sed simul natura.* Et 2. contra gent. cap. 11. *Non potest aliquid intelligi ad alterum: nisi è conuerso illud relatiuè diceretur ad ipsum.* Quæ omnia planè repugnant fundamentis aduersariorum, vt patet: ergo ex sententia D. Thom. terminus formalis cuiuscumque relationis est aliquid relatiuum.

79. Secundò probatur conclusio ratione desumpta ex ipsa natura relationis. Quia relatiua, quatenus formaliter talia, exercent oppositionem relatiuam: sed oppositio relatiua essentialiter includit rationes referendi, & terminandi: ergo vtrumque munus exercent relatiua per relationes. Maior, & consequentia constant: quia relatiua per ipsas relationes, & non per fundamenta absoluta instituunt formalem oppositionem. Minor verò probatur: quia oppositio relatiua non est aliud, quàm respectus vnius ad alterum, vt omnes fatentur cum Aristot. in postprædicamentis cap. de oppositis, & docet D. Thom. 1. p. q. 28. art. 3. explicatque latè Caiet. eodem capite. In respectu autem vnius ad aliud includitur per se vtraque ratio referendi, & terminandi: siquidem non potest intelligi vnum respicere aliud; quin illud respiciatur, & respectum terminet.

Respondent aliqui, verum esse oppositionem relatiuam etiam non mutuam includere prædictas rationes referendi, & terminandi; non tamen vtramque exercere relatiua per relationem: nam licet ipsum respicere per relationem exerceant; terminare autem non, nisi per entitas absolutas: ac proinde non communi, relatiuè opposita ad relatiuum formaliter terminari.

Hæc tamen solutio minimè eneruat vim nostræ rationis: & contra illam sic insurgimus. Quia in relatiuè oppositis illud per se primò respicitur ab altero, quod per se primò illi opponitur sed quod hoc modo alteri opponitur: est correlatiuum formaliter vt tale: ergo vt sic respicitur; & consequenter vt sic exercet munus terminandi. Consequentia constat. Minor etiam est certa: quia ipsa relatio est formalis oppositio, vt sumitur ex D. Thom. loco citato, & docet q. 42. sequenti art. 1. ad 4. Cuius verba adduximus supra num. 31. Maior autem probatur: quia oppositum relatiuè, quatenus tale, illud per se primò respicit, quod è regione primò sibi correspondet, primò contra ponitur, & aduersatur; non autem quod materialiter; & quasi disparatè se habet: sed illud est correlatiuum vt tale: ergo vt sic respicitur, & exercet munus terminandi.

Confirmatur 1. ex Arist. dicto cap. de Oppositis, vbi definiens relatiuè opposita inquit: *Quæcumque vt relatiua dicuntur, ea ipsa quæ sunt, oppositorum dicuntur, aut quomodolibet aliter ad ea.* Quibus verbis perspicuè docet ralatiuè opposita ad correlatiua, vt sibi formaliter opposita terminari; & consequenter ad correlatiua formaliter: siquidem ly *oppositorum*, in definitione positum formaliter debet accipi.

Confirmatur secundò, quia si relatiuè opposita formaliter vt talia solum exercent munus referendi, non verò terminandi; sequeretur oppositionem relatiuam (quæ, vt ostensum est vtramque rationem includit) non inueneri adæquatè in relatiuis, vt relatiuis formaliter.

Hoc autem esse absurdum patet: quia oppositio contraria adequatè reperitur in contrariis, vt contrariis formaliter; & idem proportionabiliter cernitur in oppositione contradictoria & priuatiua.

Ergo idem dicendum est de oppositione relatiua, quòd scilicet adæquatè exercetur per relatiua vt formaliter talia, alioquin huiusmodi oppositio non continebitur adæquatè intra genus relationis; & consequenter proprios limites sui generis egredietur: ex quo vlteriùs fiet non esse veram oppositionem relatiuam.

70. Tertiò probatur Theologica ratione ex diuinis relationibus petita. Quia in diuinis Pater, & Filius, ad inuicem referuntur, & suis respectus terminant per ipsas relationes paternitatis, & filiationis: ergo etiam in creatis similes relationes verè terminantur ad relatiuum.

Antecedens est omnino certum: quia Pater & Filius ad inuicem referuntur, & se inuicem terminant, per eas rationes, per quas realiter distinguuntur, & opponuntur; cùm idem non referatur, nec terminetur realiter ad seipsum. Sed non distinguuntur, aut opponuntur per aliquid absolutum; sed tantùm per relationes iuxta receptum Theologorum axioma: *In diuinis omnia sunt vnũ, vbi nõ obuiat relationis oppositio.* Ergo per solas relationes se inuicẽ respiciunt & terminant

Conse

Consequentia verò probatur. Tum quia relationes creatæ verè assimilantur diuinis in hoc, quod est respicere terminum: ergo etiam assimilari debent in ratione terminandi. Tum & maximè, quia ex ipsa natura oppositionis relatiuè prouenit, quòd relationes diuinæ terminentur ad relatiuum; quandoquidem sicut distinctio inter personas diuinas non potest reduci, nisi ad oppositionem relatiuam, quæ distinctionem in sua ratione includit: ita etiam terminare secundùm rationes relatiuas non potest ex alio capite, quàm ex oppositione prouenire. Cùm ergo in relationibus creatis verè & propriè saluetur ratio oppositionis relatiua, sicut in diuinis: consequens est proportionabiliter esse de vtrisque philosophandum.

Respondent aduersarij, ex relationibus diuinis non posse conueniens argumentum desumi: quia cùm ipsæ sint infinitæ, substantiales, & per se subsistentes, realiterque identificatæ cum absoluto Deitatis: ibi nihil est absolutum distinctum, ad quod possint terminari: ac proinde mirum non est, si vnaquæque se ipsa suum relatiuum terminet. Secus autem contingit in relationibus creatis, quæ sunt accidentia, & distinguuntur à suis fundamentis, &c.

Cæterùm hæc solutio non satisfacit. Et in primis absque fundamento asseritur non posse ex diuinis relationibus ad creatas argumentum efficax deduci. Cum enim persæpè Theologi efficaciter argumententur ex relationibus creatis ad diuinas, ablatis imperfectionibus: cum quibus permixtæ sunt in creaturis; cur non licebit è conuerso à diuinis ad creatas relationes argumentari in his, quæ consequuntur ex ipsa natura relationis, in qua proportionabiliter conueniunt?

Quod autem relationes diuinas terminari ad relatiuum oriatur ex ipsa formalissima ratione relationis, quæ communis est vtrisque relationibus: non verò ex eo, quòd sint infinitæ, substantiales, aut realiter identificatæ cum essentia diuina, sic efficaciter ostenditur. Quia huiusmodi discrimina in solutione assignata, conueniunt prædictis relationibus, secundùm quod dicunt esse *in*: quæ ratio materialiter se habet ad formalem rationem relationis, quæ sumitur versus terminum, & exprimitur per esse *ad*. Sed terminari ad relatiuum non est esse *in*, sed esse *ad*, vt patet. Ergo id non conuenit relationibus diuinis: quia sunt infinitæ, substantiales, &c. Minor & consequentia constant. Maior autem probatur optimo discursu, quem habet D.Thom.1.quæst.28.art.2. Nam quòd relationes creatæ sint accidentia, aut distinguantur à suis fundamentis, omnino sumitur per comparationem ad subiectum, vt patet. Et quia quidquid in rebus creatis habet esse accidentale, translatum in Deum habet esse substantiale: ideo (inquit D.Thom. *Ex ea parte, qua relatio in rebus creatis habet esse accidentale in subiecto, relatio existens in Deo habet esse essentiæ diuinæ. In hoc verò, quod ad aliquid dicitur, non significatur aliqua habitudo ad essentiam, sed magis ad suum oppositum, &c.* Ergo quòd relationes diuinæ sint substantiales, & realiter identificatæ cum essentia; creatæ verò accidentia à suis fundamentis distincta, & alia similia discrimina, non conueniunt illis ex ipsa formali ratione relationis, secundùm quod sunt ad terminum: ac proinde in hoc omnino debent proportionari dictæ relationes: & consequenter perstat efficacia rationis à nobis inductæ.

Confirmatur, quia ex eo quòd propria & formalissima ratio relationis realis non sumatur per ordinem ad subiectum: sicut sumuntur propriæ rationes aliorum prædicamentorum, sed per comparationem ad extrinsecum terminum: oritur vt ex modo, quo concipitur & significatur, præcisè vt est *ad*, non exprimat realitatem sicut illæ: ac proinde fundat maiorem conuenientiam cum relationibus rationis, quàm fundant alia prædicamenta cum entibus rationis ad eorum similitudinem efformatis, vt ex D.Thom. explicuimus sup. num.12. Ergo etiam ex eadem formalissima ratione procedit, quòd relationes diuinæ, præcisè vt sunt ad terminum, non exprimant esse substantiales infinitas, &c. & consequenter fundant in tali ratione maiorem conuenientiam cum relationibus creatis, quàm fundant cætera attributa Dei cum perfectionibus creaturarum sibi correspondentibus.

Cum ergo ex sapientia diuina, verbi gratia, optimè desumatur argumentum ad sapientiam creatam in ratione formali sapientiæ, secundùm quam comparatur ad obiectum: priori iure sumetur argumentum ex relationibus diuinis ad creatas in ratione formali relationis, secundùm quam comparantur ad terminum.

71. Quartò probatur conclusio, quia si relatio non terminaretur ad relatiuum; iam in definitione alicuius creaturæ poneretur Deus sub propria ratione absoluta: ergo iam aliqua creatura ordinis naturalis esset naturaliter incognoscibilis, quod est absurdum. Sequelam admittunt Authores, quos impugnamus. Consequentia verò probatur: quia Deus sub propria ratione absoluta nequit à nobis cognosci in hac vita; quandoquidem conceptus omnes, quos hîc de Deo formamus, necessariò sunt connotatiui, neque Deum immediatè repræsentant absolutè, & simpliciter loquendo, vt sumitur ex D.Thom. in 4. dist.49. quæst.2. art.1. & tractant rectè Capreol. in 1. distinct.22. quæst. 1. conclus.4. & ad 3. Aureol. Nazar. 1. quæst. 13. artic.1. in expositione text. & alij Theologi.

Respondet Suar. sufficere cognitionem confusam & abstractiuam Dei secundùm esse absolutum terminans relationem, quæ cognitio bene potest haberi in hac vita. Hæc tamen solutio plura petit, sed pro nunc reiicitur. Tum quia cognitio distincta & perfecta definiti haberi non potest absque distincta & perfecta cognitione partium definitionis secundùm eam rationem, qua ingrediuntur illam. Tum & maximè: quia saltem talis creatura esset incomprehensibilis à quocumque intellectu creato, etiam de potentia absoluta: quandoquidem ad veram comprehensionem rei exigitur, vt plenè cognoscantur omnes rationes quomodocumque ad ipsam pertinentes. Ergo si Deus secundùm suum esse absolutum pertineret ad definitionem alicuius creaturæ, oporteret ad eius comprehensionem plenè cognosceret tale esse absolutum: quod nulli intellectui creato communicari potest. Videatur Nazar. art.7. sequenti concl.1.

Vltimò probatur conclusio ex proprietatibus relatiuorum ab Aristot. assignatis in hoc cap. Quia omnia relatiua formaliter sumpta, si rectè assignentur, sunt simul natura & cognitione: ergo omnia formaliter terminantur ad relatiuum. Antecedens est Arist. & D.Thom. vt postea constabit, facileque probatur. Quia relatiua formaliter sumpta se mutuo includunt, & ponunt, & perimunt, vt ex eodem Philosopho inquit Angel. Doctor Opusc.37. cap.1. & vnum non est causa alterius, in quo consistit simultas naturæ, vt suo loco explicabimus: vnde etiam prouenit, quòd vnum non possit sine alio intelligi: ergo verè sunt simul natura & cognitione.

Consequentia verò probatur: quia filius, verbi gratia secundùm entitatem absolutam prior est paternitate; cùm hæc ex positione illius resultet: ergo ratione talis entitatis absolutæ non est simul natura. At terminus formalis exigitur in relatiuis ex ipsa

ratione *ad*, secundum quam sunt simul natura: ergo prout sic debet terminare; & ex consequenti secundùm rationem relatiuam. Item si paternitas terminaretur ad entitatem absolutam filij ista cognita: etiam si non cognoscatur relatio filiationis, cognosceretur perfectè paternitas: ergo re vera poterit vna sine alia cognosci; & consequenter non erunt simul cognitione. Quæ omnes rationes cùm procedant ex ipsa natura, & proprietatibus relationis, vt comprehendit mutuas, & non mutuas: æque conuincunt intentum de vtrisque, ac proinde omnes formaliter terminantur ad relatiuum.

Argumentis pro prima sententia factis respondetur.

§. III.

72. AD primum dicimus antecedens esse verum de termino, non formaliter, sed materialiter, aut radicaliter sumpto. ¶ Pro cuius luce notandum est cum Nazario vbi sup. in quocumque relatiuo distinguendam esse duplicem rationem terminandi; aliam radicalem & aliam formalem. Radicalis est illa entitas, seu perfectio absoluta, vnde oritur, & supra quam fundatur ipsa ratio formalis terminandi. Hæc autem est id, in quo vltimo sistit respectus alterius relatiui, & per quod per se primò opponitur, & correfertur illi. Verbi gratia, in patre, ratio radicalis terminandi relationem est potentia generatiua, aut generatio ipsa supra quam fundatur paternitas: quia illa est radix, propter quam conuenit patri terminare filiationem: ratio verò formalis terminandi est ipsa paternitas: quia est id, per quod pater per se primò opponitur filio, & correfertur ad illum, vt suprà explicatum est.

¶ Quando ergo Dialectici asserunt ex positione termini resultare relationem, vel ab illo dependere: loquuntur de termino materialiter, seu radicaliter sumpto; non verò de ipsa ratione formali terminandi. Si autem de hac fiat sermo: nunc non est asserendum relationem dependere à termino, sed ad terminum, vt loquitur D.Th.Opusc.37.cit.c.1.quia cum terminus formalis sit potius terminus per se inclusus in ipsa ratione formali relationis, vt dictum est: non potest habere causalitatem, aut antecedentiam quam ly *ex* vel *ab* important.

Neque contra hoc vrget, quod tangitur in argumento, quod scilicet sicut ante relationem fundamentum intelligitur integrè & formaliter constitutum in esse fundamenti, sic terminus debet præintelligi formaliter constitutus in ratione termini. Est enim quod ad hoc disparitas valdè notanda. Quoniam relatio exigit fundamentum ex communi ratione accidentis, seu vt dicit *in*: ex qua parte habet esse ens reale, vt docet D.Th.1. parte, quæst.28. art.2. & in 1.dist.33. q.1. art.1. ad 1. Et ideo comparatur ad fundamentum, vt ad causam sui esse & realitatis; & consequenter præexigit illud integrè & formaliter constitutum in esse fundamenti.

At verò terminus formalis conuenit relationi ex propria, præcisa ratione relationis, seu vt dicit *ad*: ex qua parte, formaliter loquendo, relatio non habet esse in rerum natura; sed solam oppositionem ad correlatiuum, vt eisdem locis docet Angelic. Doctor: ac proinde ratio formalis terminandi non est causa relationis; sed quasi conditio concomitans eam: & consequenter relatio non præexigit terminum formaliter constitutum in ratione termini: sed potiùs constituuntur per ipsam oppositionem, seu relationem.

73. Per quod patet ad confirmationes.

Ad primam enim respondetur, quòd cum ratio formalis terminandi non sit causa relationis; sed quasi conditio concomitans eam: non verificatur propriè loquendo, quòd ex positione eius resultat relatio: quia ly, *ex*, denotat causalitatem: ac proinde stat optimè vnam relationem esse rationem formalem terminandi aliam, & esse simul natura cum illa.

Quia autem ratio radicalis terminandi est quodammodo causa relationis, quatenus aliquo modo est radix specificationis eius, vt infrà constabit: ideo verè dicitur ex positione eius resultare relationem: in quo sensu loquuntur Dialectici, vt explicatum est.

Ad secundum similiter respondetur, terminum quidem concurrere ad specificationem relationis; cum proportione tamen explicata, quod scilicet ratio radicalis terminandi pertinent ad specificatiuum, vt radix, aut conditio antecedens, ex cuius vnitate, vel distinctione sumitur vnitas, vel distinctio relationis: & huiusmodi specificatiuum habet quidem rationem causæ relationis; & consequenter antecedit eam.

Ratio verò formalis terminandi non sic specificat relationem; sed per modum puri termini, seu conditionis concomitantis illam: & ideo loquendo de hac ratione formali terminandi, relatio non tam dicitur specificari à termino, quàm ad terminum: quia modus specificandi non exigit causalitatem, aut prioritatem. Neque contra huiusmodi specificatiuum sumendum est argumentum ex aliis. Quia sicut singularissimum est in relatione, quòd sit purus respectus ad aliud: ita singularissimum est in illo alio, quòd sit purus terminus, & prout sic specificet relationem.

74. Ad secundum argumentum neganda est minor primi syllogismi, & maior secundi. Ad cuius probationem respondetur quod vt relatio sit mutua, non sufficit terminum vnius materialiter sumptum esse fundamentum alterius; neque requiritur, vt ipsa ratio formalis terminandi vnam sit ratio fundandi aliam: sed sufficit, & requiritur, vt rationes fundandi vtramque per se sibi correspondeant, & inter se habeant aliquem transcendentalem ordinem, vt contingit in actione & passione; aut vnitate & numero. Quam correspondentiam & connexionem rationum fundandi non habent similitudo & paternitas, vt patet: & ideo non sunt relationes inter se mutuæ.

Ad primam confirmationem respondetur, quod quia Christus Dominus propter suppositum diuinum non est capax relationis realis, respectu matris, vt loco ibidem adducto explicat D. Thom. ideo maternitas B. Virginis de facto non est relatio mutua: ac proinde Christus Dominus non terminat eam per aliquam relationem realiter in ipso existentem & ei inhærentem: sed per relatiuam denominationem, qua dicitur Filius à maternitate in B. Virgine existente; per quem modum terminantur cæteræ relationes non mutuæ, vt postea explicabimus.

Hæc autem relatiua denominatio ad minus est necessaria in termino relationis ex ipsa ratione essentiali eius: & ideo quamuis possit impediri alia relatio ex parte termini resultans non tamen potest etiam de potentia absoluta, manente relatione fundamenti, impediri relatiua denominatio termini. Videatur Nazar. vbi sup. in solut. ad 7.

Ad secundam confirmationem resp. quod modus ille loquendi solum probat album, aut quantum esse terminos materiales similitudinis & æqualitatis: quia per tales locutiones solum intendimus explicare causas,

causas, & radices proximas terminandi, quæ non sunt ipsæ relationes, sed albedo, & quantitas, vt ex dictis constat.

75. Ad tertium neganda est maior. Imò potiùs non potest vnum relatiuum, secundùm quod tale est, aliter definiri, nisi per correlatiuum formaliter sumptum, vt ostendunt hucusque adducta. Quæ sententia est expressa Aristot. tum in hoc cap. tum etiam lib. 6. Topic. cap. 3. & 4. cuius aliqua verba postea adducemus.

Quibus locis docet idipsum Auerroës, estque sententia valde recepta inter Philosophos. Pro qua videri potest inter alios Caiet. cap. de Specie, vbi eam probat optima ratione, quam ipse appellat demonstrationem: quia nimirum vnumquodque secundum modum sui esse quidditatiui definiendum est; quandoquidem non est quærenda vniformiter omnium rerum definitio, sicut neque essentia, vt per se patet: sed esse quidditatiuum relatiui, hoc ipsum quod est, alterius, id est, sui correlatiui, est, vt in prædicamentis dicitur: ergo definiendum non est, sine suo correlatiuo.

Quo supposito iam facile respondetur ad inconuenientia, quæ obiiciuntur in illo tertio argumento. Et in primis perpendendum est (vt rectè notat Rubio hic quæst. 7.) omnia illa etiam militare in quacumque sententia circa relationes diuinas.

Cùm enim hæ, vt sunt in se, & cognoscuntur à Deo, & Beatis, verè terminentur ad relatiuum formaliter sumptum, vt sup. vidimus: consequens est per illud necessariò esse definiendas. Ac proinde si Beatus explicatione quadam declarare vellet, quid sit Pater æternus, non posset alio modo, nisi per Filium æternum, & item Filium, nisi per Patrem declarare. Tunc ergo, vel ex tali definitione sequuntur illa inconuenientia, nempè circulus vitiosus, & nugatoria repetitio, ignotum per æquè ignotum, aut idem per se ipsum definiendo, vel non.

Primum dici non potest: aliàs concedendum esset relationes diuinas à parte rei terminari ad absolutum, quod est erroneum: ergo asserendum est secundum: ac proinde neque etiam sequuntur similia inconuenientia ex modo definiendi vnum relatiuum creatum per aliud.

Respondetur ergo ad primum cum Capreol. Caiet. Vincent. Iustin. & aliis suprà citatis, vnum relatiuum non assumi in definitione alterius, vt prius, aut magis notum, sed vt simul, & æquè notum. Stat autem definitionem dari causa innotescendi, & notificare essentiam definiti; etiamsi non quælibet pars definitionis sit notior illo: tum quia aliæ particulæ definitionis sunt notiores: tum etiam quia connotitia relatiui ad hoc cooperatur: quod sufficit, vt tota definitio, absolutè loquendo, dicatur tradi per notiora. Et hic est proprius & specialis modus definiendi relatiua. Neque est mirabile, vt bene inquit Caiet. si singulare genus entium singularium sibi modum definitionis & notitiæ vendicet.

¶ Adde cum Auicen. & Alphar. quorum solutionem admittit Caiet. vbi sup. ipsum correlatiuum formaliter sumptum, secundùm quod explicitè affert, & exercet rationem terminandi (quo modo ponitur in definitione alterius) esse quodammodo notius alio: quia terminans & terminatum, prout sic, habent aliqualem similitudinem actus & potentiæ: actus autem prior, & notior est potentia, vt dicitur 9. Metaphysic. text. 20. Cum quo tamen stat correlatiua, simpliciter loquendo, esse simul natura & cognitione.

76. Ad secundum inconueniens negandum est antecedens. Neque enim in huiusmodi definitionibus datur circulus vniformis, vt aiunt, ita quod relatiua eodem omninò modo, & secundum eandem formalitatem se inuicem definiant, & definiantur, vt ex dictis patet. Non autem inconuenit dari circulum difformem: imò necessariò admittendus est propter ipsam naturam relatiuorum; sicut etiam ex proportionabili causa admittitur ab omnibus demonstratio circularis difformis, vt in lib. Posterior. videbimus. Quo exemplo vsus est Aristot. loco adducto in argumento, dicens: *Quemadmodum demonstrationibus*, &c. vt ostenderet proportionabili modo esse vtrobique philosophandum.

Ad cætera autem eiusdem testimonij verba respond. Arist. in eod. cap. paulò infrà expresè ab illa regula excepisse relatiua, dicens: *Oportet autem non latere quædam fortasse aliter definiri non posse, vt duplum sine dimidio, & quæcumque per se ad aliquid dicuntur. Nam omnibus huiusmodi est idem esse ei, quod est ad aliquid quodammodo se habere. Quare non est possibile sine altero alterum cognoscere, eo quòd necessarium est alterius oratione coassumi, & ad alterum*, &c. Quæ verba non solùm aduersariorum fundamenta eludunt, sed hucusque adducta pro nostra sententia dilucidè confirmant.

Ad primam confirmationem respondetur, longè alium esse sensum illius loci, ac Vasquez interpretatur: propter quod expositio eius vt noua & singularis, meritò reiicitur ab aliis, sed etiam suæ Societatis. De quo videri potest Nazar. 1. p. q. 32. art. 2. contr. 2. & Rub. vbi sup. Legitimus ergo sensus illius loci est, quem ibid. tradunt D. Th. Auer. Auicen. & cæteri, tum Græci, tum etiam Latini Interpretes: quod scilicet relatiua prædicamentalia; prout sic, non dicuntur in ordine ad subiectum, cui insunt, quia sic bis dicerentur ad aliquid. Cùm enim sensus referatur relatione mensurabilis ad sensibile tanquam ad obiectum & mensuram: si prout sic relatiuum, etiam referretur ad id, cuius est sicut subiecti; simul diceretur relatiuè in ordine ad duo totalia extrema: & cum relatiui esse sit ad aliud se habere, iam idem haberet duplex esse, quod omnino repugnat. Videatur D. Th. lect. 18.

Ad secundam confirmationem respondetur, omnipotentiam non esse relatiuum secundum esse, & prædicamentale; sed quid absolutum: & ideo rectè, inquit D. Thom. debere definiri per possibile absolutè. Quia cum huiusmodi definitiones tradantur per simpliciter priora; in eis esset vitiosus quicumque circulus etiam difformis; quod non contingit in relatiuis prædicamentalibus, vt satis ex dictis patet.

77. Tandem ad tertium inconueniens neganda est sequela. Ad cuius probationem respondetur cum Caiet. Sot. Rub. & aliis sup. citatis, doctrinam illam Arist. quod scilicet loco nominis definientis licet ponere eius rationem intelligendam esse quoad ea, quæ intrinsecè cadunt in definitionem, nempe quoad partes intrinsecas definiti; non verò quoad ea, quæ ponuntur vt additum, siue vt connotatum.

Nam in huiusmodi, quamuis aliquando etiam habeat locum prædicta regula: non tamen potest vniuersaliter obseruari propter aliquas speciales causas occurrentes. Quod probat Caiet. optimo exemplo. Cùm enim definitur homo, quòd sit animal rationale: loco quidem *animalis*, potest poni tota sua definitio: quia nihil habet in sua ratione, vt additum: & sic rectè dicitur: homo est viuens sensibile, vbi priùs dicebatur; animal loco verò *rationalis*, non potest poni tota sua ratio: quia hæc includit aliquid, vt intrinsecum, & aliquid vt additum: & ideo quoad ea quidem, quæ intrinsecè includit, scilicet potens vti ratione, licitè poni potest, vt patet; quoad id verò, quod includit vt additum, nempe animal (quæcumque enim differentia ex propria ratione connotat genus,

cuius

cuius est differentia (poni non potest: aliàs sequeretur nugatio in definitione speciei, dum genus bis poneretur in ea, semel quidem ratione sui, & iterum ratione differentiæ.

Ad hunc ergo modum, cum relatiuum non ponatur in definitione alterius vt pars intrinseca, sed vt additum, seu connotatum, eo ordine ad quod sumitur essentia correlatiui: inde fit, vt ex illa doctrina Aristot. non committatur aliqua nugatio in definitionibus relatiuorum.

¶ Est autem specialis & propria ratio: quare in illis seruanda non sit prædicta regula. Quia nimirum vnum relatiuum ponitur in definitione alterius, formaliter vt exercet rationem termini illi oppositi. Hanc autem potest quidem exercere per seipsum, vt patet; non verò per suam defin. in qua alterum relatiuum continetur: aliàs istud sibi ipsi opponeretur, & referretur, quod est impossibile: ergo quamuis vnum relatiuum sit de ratione alterius modo explicato: nihilominus repugnabit, loco vnius in obliquo positi in definitione, poni alterum secundùm quod pertinet ad rationem primi. Videatur Sot. hîc q. 1. in fine, vbi aliter, & bene expendit hanc rationem.

Fundamentis tertiæ sententiæ satisfit, simulque explicatur: quare non dentur duo genera suprema relationem.

§. IV.

78. AD primum ex auctoritate Aristot. negandum est ipsum assignasse quartam illam relatiuorum proprietatem pro solis relatiuis mutuis, in quo plane decipiuntur aliqui Authores contrarij. Legitimus ergo sensus est, quem ex mente omnium antiquorum Interpretum tradit Auerroës ibid. scilicet aliqua relatiua non esse simul natura, quia non sunt rectè assignata correlatiua; si verò rectè assignentur, omnia esse simul natura. Hanc autem esse mentem Aristot. satis clarè habetur ex contextu. Cùm enim priùs vniuersaliter docuisset relatiua dici ad conuertentiam illis verbis. *Omnia autem, quæ sunt ad aliquid, ad conuertentiam dicuntur, &c.* statim ostendit multoties relatiua non dici ad conuertentiam: quia non sunt rectè assignata correlatiua; & ideo curandum esse, vt rectè assignentur, etiamsi necessarium sit nomina fingere: *At verò aliquoties non videbitur conuerti, nisi conuenienter, ad quod dicitur, assignetur, & fortè nomen fingere necesse erit; si non fuerit nomen impositum, ad quod conuenienter assignetur, &c.* Et ita vniuersaliter concludit: *Si autem sic assignentur, manifestum est, quoniam omnia, quæ ad aliquid sunt, ad conuertentiam dicentur.* ¶ In hoc ergo eodem, statim docet relatiua esse simul natura dicens: *Videntur autem ipsa ad aliquid simul esse natura.* Subdit autem. *Et in plurimis quidem verum est*: scilicet in quibus sunt rectè assignata: *In aliquibus verò non verum*: quia nimirum aliquando non rectè assignantur, vt ex dictis patet.

Eundem etiam esse sensum D. Thom. locis in argumento adductis docet ibid. Caietan. & satis patet ex verbis, & exemplis Angelici Doct. Reddens enim rationem, quare scientia & scibile non sunt simul natura, inquit: *Nam scibile dicitur secundùm potentiam, scientiam autem secundùm habitum, vel secundùm actum: vnde scibile secundùm modum suæ significationis præexistit scientiæ. Sed si accipiatur scibile secundùm actum, tunc est simul cum scientia secundùm actum: nam scitum, non est aliquid, nisi sit eius scientia.* Et idem dicit de Deo formaliter secundùm quod est Dominus creaturarum; inter quæ tamen non est relatio mutua, vt patet: ac proinde planè admittit D. Thom. relatiua non mutua, quæ sint simul natura, si rectè assignentur correlatiua.

Ad confirmationem respondetur cum Caietano & Nazario, ibi D. Th. loqui de terminare fundamentaliter, seu de ratione radicali terminandi; solumque intendere, quod Deo non conuenit terminare seruitutem creaturarum per aliquam relationem realiter in ipso existentem. Quod planè constat ex titulo articuli, vbi inquiritur: *Vtrum Deus realiter referatur ad creaturam; ita quod relatio sit res aliqua in Deo.*

Cum hoc tamen stat Deum formaliter terminare seruitutem creaturarum per ipsam relatiuam denominationem, à qua extrinsecè denominatur Dominus, & constituitur correlatiuum earum, vt magis constabit ex solutione sequenti.

79. Ad secundum negatur antecedens. Ad cuius probationem respondetur, quod quamuis in relatiuis non mutuis terminus à parte rei non habeat aliquam relationem sibi inhærentem, ratione cuius terminet: habet tamen relatiuam denominationem, à relatione alterius extremi prouenientem, per quam constituitur formaliter terminus, & correlatiuum illius.

Pro cuius intelligentia notandum est cum Caietano, Nazario, & aliis, dupliciter posse aliquid denominari formaliter relatiuum. Primò intrinsecè à relatione sibi inhærente: quomodo dicimus patrem esse formaliter relatiuum, & filium similiter. Secundo modo extrinseca denominatione à relatione existente in altero extremo; sicut in sententia constituente actionem transeuntem in passo, agens denominatur formaliter tale ab actione, quæ subiectatur in alio. Et hoc modo scibile, & alia relatiua non mutua dicuntur formaliter relatiua, non à relatione sibi inhærente; sed à relatione, quæ est in altero extremo. Quod quidem singulare est in relatiuis tertij generis; sed omninò sufficiens, vt terminus harum relationum absolutè, & formaliter dicatur relatiuum, & verè constituatur in genere relatiuorum. Et hoc significauit Aristot. 5. Metaphysic. cap. 15. dum inquit in relatiuis tertij generis, alterum extremum dici ad aliquid; non quia ipsum dicatur ad aliquid, sed quia aliud dicitur ad ipsum. In quibus verbis esset manifesta implicatio, vt rectè expendit Caietan. loco citato primæ partis, nisi sensus esset, alterum extremum esse formaliter relatiuum, non à relatione sibi inhærente; sed à relatione existente in alio extremo: & hoc sufficere, vt illud sit formaliter relatiuum, seclusa quacumque operatione intellectus.

Sumitur autem fundamentum huius doctrinæ ex ipsa ratione formali relatiui. Cùm enim hæc consistat in esse ad aliud vt sic; vbicumque hoc verè, & formaliter reperitur, reperitur etiam vera, & formalis ratio relatiui. Sed eo ipso, quod vnum extremum, puta scibile, terminet relationem alterius, puta scientiæ; absolutè & formaliter est ad aliud, secluso quocumque opere intellectus: siquidem hoc ipso, à parte rei illi opponitur relatiuè, ac proindè totum, quod est, est sui oppositi, vt ex definitione huius oppositionis vidimus suprà num. 69. Ergo eo ipso, quod vnum extremum terminet relationem alterius; est absolutè, & formaliter relatiuum; & verè constituitur in genere relatiuorum; ita vt implicet contradictionem habere rationem termini, & non esse hoc ipso formaliter relatiuum, secluso quocumque opere intellectus. In quo sensu communiter Doctores concedunt relatiua tertij generis esse formaliter mutua: quia nimirum vtrumque,

que, hoc ipsum quod est, ad alterum dicitur: non tamen sunt mutua quoad realitatem: quoniam relatio realis tantùm est intrinseca ex parte vnius extremi. Ex quo tandem collige id, propter quod hæc omnia adducta sunt: quod scilicet in huiusmodi relatiuis, quamuis ex parte termini supponatur aliqua ratio realis, & perfectio intrinseca, per quam sit capax terminare relationem alterius extremi: hæc tamen solùm est radicalis ratio terminandi; & per consequens proximè, & formaliter constituitur in esse termini per id ipsum, per quod constituitur formaliter in esse oppositi, & correlatiui, nempè per relatiuam denominationem, quam habet à relatione alterius extremi, quæque conuenit ei, secluso quocumque opere intellectus. Videantur Caiet. & Nazar. vbi suprà.

80. Per quod patet ad confirmationem. Neganda est enim minor, quoad secundam partem. Ad cuius probationem respondetur, quod in aliis quidem entibus denominatio intrinseca, & extrinseca ab eadem forma prouenientes contingunt secundùm aliquem ordinem, & causalitatem, quatenus non solum forma, sed etiam denominatio intrinseca, est quodammodo ratio, & causa denominationis extrinsecæ, vt cernitur in visione, & aliis. At verò in relatiuis prædicamentalibus, hoc est speciale, & maximè proprium, vt ab eadem relatione in altero extremo existente vtrumque simul denominetur relatiuum, alterum intrinsecè, & alterum extrinsecè absque aliqua prioritate, aut causalitate inter denominationē intrinsecam; & extrinsecam. Cum enim huiusmodi etiam relatiua sint simul natura, vt suprà vidimus: implicat relationem in altero extremo existentem denominare illud intrinsecè relatiuum; quin in eodem signo alterum denominet correlatiuum: aliàs non daretur tunc oppositio relatiua, vt satis ex dictis patet. ¶ Ad id autem, quod contra hoc obiicitur ex Aristot. respondetur illam causalem importare quidem prioritatem inter relationem, & denominationes ab ipsa procedentes: verè enim relatio est causa, quod vtrumque extremum denominetur relatiuum. Inter ipsas autem denominationes intrinsecam, & extrinsecam, solùm importat exigentiam istius ab illa tanquam à necessaria concomitante.

81. ¶ Ex dictis facilè soluitur quæstio, quæ solet hic à Doctoribus pertractari: an scilicet constituenda sint duo suprema genera relationum, vel tantum detur vnicum generalissimum huius prædicamenti. Habet enim hoc specialem difficultatem in relationibus, quam non habet in aliis entibus, & maximè in sententia, quam elegimus, asserente omnem relationem formaliter terminari ad relatiuum. Est autem ratio dubitandi, quia iuxta hanc sententiam quodlibet generalissimum, quod assignetur in hoc prædicamento, dicit ordinem ad aliud correlatiuum sibi æquale: ergo non poterit continere sub primo; ac proinde dabuntur duo genera suprema.

Nihilominus vt certum statuendum est cum Aristotele in hoc capite, & communi Dialecticorum consensu, vnicum tantùm dari generalissimum relationum: sicut vnicum tantùm datur genus supremum in aliis prædicamentis. ¶ Et ad rationem dubitandi respondetur: primò cum Alberto, Simplicio, & Boëcio, quos adducit, & sequitur Nazarius citata quæstione 13. primæ partis, relationem prædicamentalem, secundùm quod concipitur conceptu abstracto, & præciso à singulis relationum speciebus (quomodo est genus supremum huius prædicamenti) non dici ad aliud, quasi vt *quod*, & in actu exercito; sed tantum in actu signato: ac proinde non requirere terminum, qui in actu exercito sit correlatiuum; sed tantùm in actu signato. Quod non tollit, quominùs quæcumque relatio ex parte termini exercens rationem correlatiui, verè contineatur sub illo conceptu abstracto, & præciso relationis, & consequenter sit vnum tantùm generalissimum huius prædicamenti.

Vel secundò, & meliùs respondetur, non omnes relationes prædicamentales esse realiter mutuas: ac proinde ipsam communem rationem relationis, vt abstrahit ab omnibus suis speciebus, non exigere, vt in correlatiuo sit aliqua relatio ei inhærens; à qua intrinsecè denominetur correlatiuum; sed ad hoc sufficere relatiuam denominationem suprà explicatam. Quæ quidem non potest constituere aliud supremum genus: cùm proueniat ab eadem relatione, à quo alterum extremum intrinsecè denominatur relatiuum: ac proinde ibi non dantur duo generalissima; sed eadem ratio communis relationis, secundùm quod vtrumque extremum denominat relatiuum, constituit supremum genus huius prædicamenti.

QVÆSTIO VII.

VNDE SVMATVR VNITAS, vel distinctio relationum.

Difficultas præcipuè procedit de vnitate, & distinctione essentiali, seu specifica; inde enim pendet statuere speciem huius prædicamenti; & assignare species eius: ad quod præcipuè quæst. hæc ordinatur. Simul tamen aliqua de vnitate, & distinctione numerica attingemus.

82. Igitur circa specificationem relationum, relictis aliis sententiis, quas adducit Araux. quæst. citat. art. 6. tres sunt præcipuè inter Thomistas. Prima asserit relationes accipere adæquatè hanc vnitatem, aut distinctionem ex causis, seu fundamentis; non verò ex terminis. Sic docent expressè Fland. 5. Metaph. q. 16. art. 10. & Nazar. 1. part. qu. 22. art. 2. controuers. 2. Quæ etiam videtur esse sententia Caietan. ibidem, & q. 13. antecedent. art. 7. §. *ad tertiam obiectionem*, quatenus docet speciem relatiui sumi ad terminum, non autem ex termino; sed ex causa, seu fundamento. Cui etiam consonat Bañez eadem quæst. 32. art. 3. dub. 2. ad 3. dicens relationem non sumere speciem à termino; sed à fundamento, & ratione fundandi: quamuis cùm ordine ad terminum.

Probatur primò ex D. Thom. cuius videtur expressa sententia, 3. p. quæst. 35. art. 5. his verbis: *Vnitas relationis, vel eius pluralitas non attenditur secundum terminos; sed secundùm causam, vel subiectum.* Vbi nomine causæ, vt rectè explicat Caietan. intelligit fundamentum, seu rationem fundandi: docetque ab ea sumi distinctionem specificam; sicut à subiecto numericam; neutram verò ex terminis. Idem ferè habet Angelicus Doctor quodlibet 9. artic. 4. vbi inquit: *Quia verò ex eodem res habet esse, & vnitatem: ideò realis vnitas relationis pensanda est ex ipso relationis fundamento, vel causa, &c.* De quo etiam videri potest opusc. 2. cap. 212. Ergo ex sententia D. Thom. vnitas, & distinctio relationis sumitur adæquatè ex fundamento, seu causa eius.

Secundò probatur ratione, quam indicat Angelic. Doctor. Quia ab eo relatio habet vnitatem, & distinctionem; à quo habet esse: sed habet esse à fundamento, & non à termino: ergo à fundamento, & non à termino habet vnitatem, & distinctionem. Maior probatur: tum ratione generali, quia vnum, & multa consequuntur ens: tum etiam inductione. Quia enim homo habet esse hominem à sua differentia; ab illa

etiam

etiam habet suam vnitatem, & distinctionem: & sic de aliis. Ergo idem dicendum est de relatione. Minor verò probatur ex dictis supr. num. 59. quia relatio non producitur à termino: sed eo posito, efficienter dimanat à fundamento: ergo ab illo habet suum esse; & non à termino.

Tertiò: quia priùs intelligimus relationes esse specie distinctas ex fundamentis, quam quod intelligamus esse specie distinctas penes terminos: ergo ex fundamentis sumunt adæquatè suam distinctionem. Probatur antecedens: quia quamuis fundamentum, & terminus requirantur, vt sit relatio; priùs tamen intelligimus ipsam consequi ad fundamentum, & postmodum terminari ad talem terminum: sed in illo priori intelligimus esse specie diuersam ab alia relatione, quæ consequitur ad aliud fundamentum specie distinctum, vt patet: ergo, &c.

Quartò: quia filiatio, qua quis refertur ad patrem, & matrem, est vna in specie propter eandem rationem fundandi: & tamen habet rationes radicales terminandi specie diuersas; nempè concursum actiuum, & passiuum parentum. Similiter relationes paternitatis, & maternitatis ipsorum specie differunt propter diuersas rationes fundandi: & tamen habent eundem terminum in specie. Ergo ex fundamentis & non ex terminis sumunt relationes suam vnitatem, & distinctionem. Consequentia patet. Antecedens verò quoad vtramque partem probatur ex D. Thom. 3. parte quæst. 35. articul. 5. vbi ait: *Rectè consideranti apparet, eadem relatione referri vnumquemque ad suum patrem, & matrem propter vnitatem causæ: eadem enim natiuitate homo nascitur ex patre, & matre. Vnde eadem relatione ad vtrumque refertur, &c.* Et in solutione ad 3. *Contingit, quod ex parte vnius extremi est vna relatio; ex parte autem alterius extremi sunt multæ relationes. Sicut in hominibus ex parte parentum inuenitur duplex relatio, vna paternitatis, & alia maternitatis; quæ sunt specie differentes, propter hoc, quod alia ratione pater, & alia mater est generationis principium, &c.*

83. Secunda sententia econtra affirmat relationes adæquatè sumere suam vnitatem, & distinctionem specificam ex terminis totalibus; non verò ex fundamentis. Sic docet Soncin. 5. Metaph. quæst. 32. cui subscribit Araux. art. 6. citato concl. 3.

Probatur primò ex D. Thom. cuius videtur esse etiam hæc sententia 1. part. quæst. 32. art. 2. vbi inquit: *Cum ratio specifica relatiui consistat in hoc, quod ad aliud se habet: necesse est dicere, quod duæ relationes non sunt diuersæ secundum speciem: si ex opposito vnica relatio eis correspondeat, &c.* Quorum verborum sensus planus videtur esse, quòd quia specificatio relatiui sumitur ex correlatiuo, seu terminem, ad quo est: ideò repugnat dari ex parte fundamenti relationes specie diuersas ad aliquem terminum; si ex parte eius vnica tantùm relatio illis correspondeat. Ergo ex sententia D. Th. penes terminum est tota ratio specificatiua relationis.

Secundò probatur ratione, quam indicat Angelicus Doctor, & format Araux. loco citato. Quia omne accidens respectiuum specificatur adæquatè ab eo, quod respicit: sed relatio prædicamentalis est accidens essentialiter respectiuum ad terminum; cum totum esse illius sit ad illum se habere: ergo adæquatè specificatur à termino. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur inductione in habitibus, potentiis, & aliis relatiuis transcendentalibus; quæ ideò specificantur adæquatè ab obiecto, quia illud respiciunt, in eóque quasi quiescit, & terminatur tradentia habitus, vel potentiæ. Cum ergo similiter se habeat relatio respectu termini, vt per se constat, consequens videtur ab illo adæquatè esse specificandum.

Tertiò argumentatur Soncin. quia ab eo sumitur formalis distinctio alicuius, quod ponitur in eius definitione tanquam differentia: sed terminus est huiusmodi: ergo, &c. Maior patet: quia differentia est causa distinctionis formalis, vt inquit Porphyr. Minor verò probatur: quia relatio rectè, & essentialiter definitur per suum terminum, seu correlatiuum, se vidimus quæst. præcedenti: sed in tali definitione non ponitur ipse loco generis, vt patet: ergo habet vicem differentiæ.

Quartò, quia ab eo relatio habet distinctionem, quo posito, ponitur distinctio, & quo remoto, remouetur: sed posito termino ponitur distinctio specifica relationum; & eo ablato, aufertur: ergo, &c. Probatur minor: quia stante eadem ratione fundandi, verè dantur in vno fundamento relationes specie distinctæ respectu diuersorum terminorum; siquidem per eandem albedinem nix verbi gratia est similis cygno, & dissimilis coruo, quorum quolibet deficiente, deficit relatio ad ipsum terminata, vt notum est. Ergo talis distinctio relationum ponitur, positis terminis; & ablatis, aufertur.

MEDIA SENTENTIA ALIIS præfertur, & probatur.

§. I.

TErtia & communior sententia vtramque præcedentem coniungit, asserens ad specificationem relationum simul concurrere fundamentum, & terminum. Iuxta quam

84. Asserendum est vnitatem, & distinctionem specificam relationum desumi, tum ex termino; tum etiam ex fundamento, non secundum entitates materiales eorum; sed secundùm rationes fundandi, & terminandi cum proportione supra num. 73. explicata. Sic docent Mas. hìc sect. 2. quæst. 6. Sanch. lib. 5. q. 38. noster Didac. à Iesu disput. 14. part. 2. quæst. 2. & alij Thomistæ. Quam etiam defendit Arauxo vbi supr. conclus. 2. & sequuntur Suar. disput. 47. Metaphysic. sect. 17. num. 15. Rub. hìc quæst. 6. num. 52. & alij Moderni. A qua etiam reuera non dissentiunt Caiet. & Bañez pro 1. adducti; siquidem fatentur sumi specificationem relationum à fundamento cum ordine ad terminum. Estque proculdubio mens D. Thom. vbi sup. Nam quòd sumatur à fundamento expressè docet locis pro 1. sent. citatis. De quo etiam videri potest in primo distinct. 26. quæst. 2. art. 2. ad 4. & in 3. dist. 8. quæst. 1. artic. 5. Quòd autem etiam à termino sit desumenda, satis indicat verbis pro secunda sententia adductis: & tradit apertè 1. 2. quæst. 54. artic. 4. vbi generaliter affirmat, quòd *Omnia, quæ dicuntur secundùm ordinem ad aliquid, distinguuntur secundùm distinctionem eorum, ad quæ dicuntur.* De quo etiam videri potest loco citato ex tertio sententiarum in solutione ad secundum, vbi expressè docet rationem, seu essentiam relationis sumi ex eo, ad quod dicitur. Ergo ex sententia D. Thom. ex vtroque relatio sumit suam vnitatem, & distinctionem.

Fundamentum sumitur ex eisdem locis: quia relatio essentialiter est ordo vnius ad aliud: ergo vtrumque per se requiritur ad essentiam eius, alterum tanquam id, à quo emanat relatio; & alterum tanquam id, in quod tendit. Ergo eadem proportione ab vtroque sumitur species ipsius. Quod etiam probant rationes supra pro duabus primis sententiis adductæ, si rectè perpendantur, vt constabit ex earum solutionibus. Videantur Masius, & Sanchez, vbi supra.

85. Sed

85 Sed inquires: quomodo fundamentum, & terminus concurrant ad specificationem relationis; Respondetur id non iisdem verbis explicari à Doctoribus; sed ferè eundem esse sensum. Alij enim asserunt fundamentum concurrere vt præhabens ipsum terminum, secundario quod fundamentorum diuersitas refunditur in rationem formalem termini; sicut principia concurrunt ad specificationem scientiæ, quatenus refunditur in rationem formalem obiecti. Sic declarat hoc Arauxo vbi suprà. Alij clariùs id explicant, asserentes relationem specificari à fundamento quasi in genere causæ efficientis: quia fundamentum est radix, & causa relationis; à termino verò quasi in genere causæ formalis extrinsecæ: quia est id, in quo vltimò sistit relatio. Sic explicat Sanchez loco citato: cui consonant alij dicentes specificationem relationis sumi à fundamento initiatiuè, & radicaliter, à termino verò completiuè, & formaliter.

Quamuis autem hæc vera sint dummodo intelligantur iuxta proportionem sup. num. 73. explicatam: adhuc tamen addendum duximus, ex ratione fundandi, terminandi, quasi compleri integrum specificatiuum, à quo sumitur vnitas, & multiplicatio specifica relationum. Vndè quia vnitas habet rationem boni; multiplicatio verò rationem mali: bonum autem coalescat ex integra causa, malum verò ex quocunque defectu: ideò ad vnitatem specificam relationum requiritur vnitas specifica vtriusque, scilicet fundamenti, & termini totalis. At verò vt relationes specificè multiplicentur, sufficit diuersitas specifica alterutrius. Quare, etiam si ratio fundandi sit vna in specie; si tamen rationes terminandi specificè distinguuntur; relationes erunt diuersæ speciei: vt patet in albo, cuius similitudo ad alterum album, & dissimilitudo ad nigrum distinguuntur in specie. Et similiter econtrà, etiam si ratio terminandi sit vna, si tamen rationes fundandi sint diuersæ, erunt etiam diuersæ relationes, vt patet in relationibus correspondentibus, quas album, & nigrum dicunt ad secundum album.

PROPOSITA, ET EXPEDITA quadam emergenti obiectione, satisfit argumentis initio factis.

§. II.

86 Dices, ex hac doctrina sequi, filium referri ad patrem, & matrem distinctis specie filiationibus correspondentibus paternitati, & maternitati eorum. Hoc autem est falsum, & contra D. Tho. locis adductis in tertio argumento primæ sententiæ: ergo, &c. Probatur sequela: quia saltem in sententia Arist. 1. de generat. animal. cap. 2. & lib. 2. cap. 4. asserentis matrem passiuè tantùm concurrere ad generationem, necessariò concedendum est ex parte patris, & matris esse rationes radicales terminandi specie diuersas; nempè concursum actiuum, & passiuum, ratione quorum relationes paternitatis, & maternitatis in eis fundatæ sunt specie distinctæ, vt expressè docet D. Thom. ibidem. Ergo si ad diuersitatem specificam relationum sufficit diuersitas specifica ex parte alterius extremi: necessariò asserendum est filium referri ad patrem, & matrem distinctis specie filiationibus.

Propter hoc Argumentum Ferrara, 1. contra gentes cap. 2. §. *Ex istis patet*, quem sequuntur Vasq. Colleg. Compl. Logica.

1. parte qu. 32. art. 2. in annotatione ad Suar. vbi sup. num. 28. & alij, asserit in alio esse quidem duas filiationes specie distinctas; loquendo formaliter & in esse relationis, quamuis materialiter, & in esse rei sit vna relatio. Et hoc tantùm (inquit) voluisse D. Thom. loco illo adducto ex 3. parte, quando in corpore articuli docet filium eadem relatione referri ad patrem, & matrem. Quam expositionem satis videtur indicare Sanctus Doctor in solutione ad 3. vbi post verba loco citato adducto subdit: *Ex parte autem prolis est vna relatio secundum rem; sed duplex secundum rationem, inquantum correspondet vtrique relationi parentum, secundum duos respectus intellectus*: ac si diceret: in prole materialiter, & in esse rei est vna tantùm filiatio. Sed formaliter, & in esse relationis sunt duæ specie distinctæ, correspondentes paternitati, & maternitati, quæ specie differunt. Per quod tandem conciliat, & explicat alium locum ex quæstio. 32. primæ partis, suprà pro 2. sententia adductum, vbi Angelicus Doctor docet duabus relationibus specie distinctis non posse ex opposito respondere vnam relationem: quòd scilicet loquatur ibi de vnitate relationis formaliter, & in esse relationis; non verò materialiter, & in esse rei, vt dictum est.

87 Cæterùm, quamuis hæc sententia, & exceptio Ferrar. sit probabilis; longè tamen probabiliùs explicant Angelicum Doctorem cæteri Thomistæ, Caietan. quæstione. 32. citata articulo 2. *ad secundum dubium*. Bañez ibidem dubio 1. conclusione 2. Syluester, Torres, & Zumel in discursu eiusdem articulo. Nazar. controuerso. 2. Arauxo articulo 6. citato num. 48. Sanch. vbi supra conclusione 5. & alij, qui vno ore negant etiam formaliter constituendas esse filiationes specie diuersas respectu patris, & matris.

Fundamentum est: quia licet diuerso modo concurrat vterque parens ad productionem filij, neuter tamen est causa completa, & per se sufficiens; sed concurrunt generationibus partialibus intrinsecè ordinatis ad complendum vnicum totale principium filij. Cuius signum optimum est, vt notat Diuus Thomas loco citato ex tertia parte, quòd homo vnica natiuitate nascitur ex patre, & matre. Ergo non solum ex parte filij vnica tantùm est productio passiua, quæ est ratio fundandi filiationem: sed etiam ex parte parentum tantum datur vna completa ratio radicalis terminandi, coalescens tanquam ex partibus heterogeneis ex concursu actiuo patris, & passiuo matris: & per consequens non dantur duæ integræ rationes terminandi, quod necessarium erat, vt specificè multiplicaretur filiatio. Ex quo tandem fit neque solam paternitatis, neque solam maternitatis relationem per se constituere integrum correlatiuum filiationis, sed esse quasi partes diuersas eiusdem integri extremi: ac proindè ipsas inter se solùm distingui specie incompleta, & quasi partialiter.

Per quod iam constat, non solùm solutio argumenti; sed etiam vera intelligentia, & concordia D. Thomæ. Quando enim loco citato ex prima parte vniuersaliter docet relationibus specie diuersis non posse ex opposito correspondere vnicam relationem; loquitur de relatis totalibus, seu de relationibus habentibus integras rationes fundandi, & terminandi; vt planè constat ex ipso contextu: sicque doctrina est verissima, & satis patet ex nostra conclusione. Quando verò loco citato ex tertia parte inquit aliquando contingere, quòd existente eadem relatione ex parte vnius extremi, ex parte alterius sint multæ relationes;

vt in patre, & matre respectu filij; loquitur de relationibus partialibus, seu de relationibus, quarum fundamenta partialiter concurrunt ad vnum numero effectum, quales sunt paternitas, & maternitas, vt explicatum est. Et tandem quando ibidem addit, quòd *Ex parte prolis est vna sola filiatio secundum rem; sed duplex secundùm rationem*; satis ipse Sanctus se explicat verbis sequentibus: *In quantum correspondent vtrique relationi parentum secundum duos respectus intellectos*. Et sic non est sensus, formaliter esse constituendam duplicem filiationem specie distinctam; sed quòd in eadem reali, & specifica relatione filiationis, cointelliguntur duorum respectus rationis, secundùm quod intellectus nunc intelligit ipsam, vt correspondet patri; & iterum, vt correspondet matri. Videatur Soncin. 5. Metaphysicæ quæst. 38. ad 7. Nazar. vbi supra, & alij Thomistæ citati.

88. ¶ Ad argumenta supra pro prima sententia adducta respondetur. Ad primum, illa loca Diui Thomæ intelligenda esse de specificatiuo per modum principij, à quo in genere causæ efficientis sumitur vnitas relationis. Vt enim satis patet ex eius verbis, ibi Sanctus Doctor loquitur de vnitate, vel pluralitate relationis quantum ad entitatem, seu realitatem eius: secundùm quam rationem præcisè loquendo, verum est non sumi à termino; sed à fundamento: quia solùm fundamentum est vera causa esse, seu realitatis relationis, vt præter loca supra numer. 78. adducta, docet ipse Sanctus 1. distinct. 26. quæst. 2. articulo. 2. ad 5. & 3. distinct. 8. quæst. 1. articulo 5. & alibi sæpè. Cum quo tamen stat proprium conceptum relationis, seu explicitam rationem *ad* etiam sumi à termino, vt ibidem docet Angelicus Doctor.

Per quod patet ad secundum. Solùm enim probat à fundamento sumendam esse vnitatem relationis quantùm ad entitatem, & realitatem eius, quod non inficiamur. Cæterum quia, vt eisdem locis, & prima parte quæst. 28. art. 2. tradit D. Tho. & nos explicuimus supra num. 18. inter alia prædicamenta accidentium habet hoc speciale relatio, quòd vltra habitudinem ad fundamentum, à quo accipit esse, & realitatem; dicit etiam ex propria ratione ordinem ad extrinsecum terminum: inde est, hoc esse speciale in relatione, vt propria eius vnitas, aut distinctio non solùm sumatur ab eo, in quo, & à quo habet esse, sed etiam ab eo, ad quod est.

Ad tertium respondetur, in illo priori solùm intelligi specificationem relationis radicaliter, & initiatiuè; non verò formaliter, & completè, vsque dum intelligatur terminus: quia neque etiam ante illum intelligitur completa ratio relationis.

Ad quartum iam constat ex dictis num. 85. vbi etiam explicuimus verba D. Thom. adducta in primo argumento secundæ sententiæ: quæ quocumque modo intelligatur, solùm probant specificationem relationum completiuè, & formaliter sumendam esse à termino, vt consideranti patebit.

Ad secundum eiusdem secundæ sententiæ respondetur maiorem esse veram, si intelligatur vniuersaliter de omni eo, ad quod accidens relatiuum dicit essentialem habitudinem, siue tanquam ad terminum, siue tanquam ad causam, vel obiectum, &c. Vnde quia relatio prædicamentalis secundùm adæquatam rationem, non solùm respicit essentialiter terminum; sed etiam proprium fundamentum, à quo causatur: ideò potest ipsum radicaliter concurrere ad eius specificationem.

Ad tertium respondetur, quòd in definitione sufficit ponere loco differentiæ id, quod specificat completiuè, & formaliter: quia in eo quodammodo continetur specificatiuum radicale: & ideò rectè definitur relatio per proprium terminum, seu correlatiuum iuxta dicta quæstione præcedenti.

Ad quartum respondetur, non solum posito, & ablato termino, poni, & auferri relationem; sed etiam posito, & ablato fundamento. Nam sicut, stante eadem ratione fundandi, dantur relationes specie diuersæ propter diuersos terminos; sic etiam, stante eadem ratione terminandi, dantur diuersæ relationes propter diuersa fundamenta. Et ita argumentum potiùs probat nostram conclusionem.

Quomodo disponenda sit arbor huius prædicamenti.

§. III.

89. EX dictis, iam possunt aliqualiter ordinari diuisiones huius prædicamenti: (eas enim omnino comprehendere videtur impossibile.) Prima est, quam supra ex Aristotele explicuimus, iuxta tria illa fundamenta ab ipso assignata. Et circa eam solùm se offert notandum, quòd cum actio, & passio sint genera suprema: nihil habent commune, per quod vtraque possit fundare aliquod vnum genus subalternum relationis: ac proinde relationes ibi fundatæ immediatè continentur sub generalissimo huius prædicamenti. Et consequenter prima ista diuisio in rei veritate est quadrimembris: per quam diuiditur relatio in eam, quæ fundatur in quantitate; in actione, in passione, & in mensurabilitate.

Ab hoc autem vltimo membro incipiendo, non improbabiliter posset quis asserere, omnes relationes in eo fundatas esse eiusdem speciei: quia idem videtur esse modus, quo res omnes respiciunt mensuram suæ perfectionis; per quod excusarentur penè infinitæ diuisiones relationis. Hoc tamen parum firmum est: cum enim ex distinctione fundamenti sumatur distinctio relationum, & ratio fundandi istas sit intima perfectio rei mensurabilis, vt supra explicuimus: consequenter asserendum est tot esse relationes essentialiter distinctas sub hoc genere, quot fuerint essentiæ, seu naturæ quæ intrinsecè petant per aliam perfectionem mensurari.

Duo alia genera relationum, quæ scilicet fundantur in actione, & passione, diuiduntur in varias species iuxta diuisiones ipsius actionis, & passionis quas suis locis adducemus, ne eadem repetamus. Et ideò solùm restat diuidere relationem fundatam in quantitate.

90. Hoc ergo genus relationis primò diuiditur in eam, quæ fundatur supra vnitatem; & in eam, quæ fundatur supra numerum. Sub primo membro continentur identitas, æqualitas, similitudo, propinquitas, & diuersitas, inæqualitas, dissimilitudo, distantia, iuxta ea, quæ supra numer. 3. diximus. Relatio fundata in numero nomine incomplexo appellatur proportio; diuiditurque in propositionem æqualitatis, vt inter 2. & 2. aut 4. & 4. &c. quæ est species infima: & in propositionem inæqualitatis. Quæ rursus est duplex; alia appellatur inæqualis excedens, quia est à maiori ad minus: & alia dicitur inæqualis excessum, quia est à minori ad maius.

Porrò

Porrò inæqualitas excedens est quintuplex; alia dicitur multiplex, alia superparticularis, alia superpartiens, alia multiplex superparticularis, & alia multiplex superpartiens. Prima diuiditur in duplam, triplam quadruplam, &c. Secunda in sexquialteram, sexquitertiam, &c. Tertia in superbipartientem, supertripartientem, &c. Quarta in duplam sexquialteram, duplam sexquitertiam; & triplam sexquialteram, triplam sexquitertiam, &c. Et quinta in duplam superbipartientem, duplam supertripartientem, triplam superbipartientem, triplam supertripartientem, &c. quæ omnes sunt species infimæ.

Similiter diuiditur alia inæqualitas, quæ appellatur inæquale excessum. Et ista etiam est quintuplex: alia dicitur submultiplex, alia subparticularis, alia subpartiens, &c. quarum vnaquæque diuiditur in species correspondentes speciebus enumeratis, vt consideranti patebit. Quas omnes proportiones speculantur ex professo Arithmetici, & perstrinxit breuiter omnibus D. Thom. 5. Metaphysic. lect. 17. quem consulat, qui caput earum notitiam comparare.

Quid de vnitate numerica relationis dicendum sit.

§. IV.

91. Nihil potest in præsenti circa hanc vnitatem ab imis fundamentis definiri: pendet enim ex generali quæstione de indiuiduatione accidentium. Breuiter tamen relictis, Scoto in 3. dist. 8. quæst. 1. Vaz. tom. 4. in 3. p. q. 91. art. 1. dub. 4. Suar. vbi suprà num. 16. & aliis, qui iuxta multitudinem terminorum multiplicant numerum relationum.

Dicendum est vnitatem, & distinctionem numericam relationum sumendam esse ex vnitate, vel distinctione numerica subiecti, cui inhærent: ac proindè eundem patrem, verbi gratia, eadem numero paternitate respicere plures filios: & eundem magistrum eodem numero magisterio plures discipulos; & sic de aliis. Ita docet expressè D. Thom. 3. quæstion. 35. art. 5. vbi inquit: *Et quia plures formæ eiusdem speciei non possunt simul esse in eodem subiecto: non est possibile, quòd sint plures paternitates in eo, qui est pater plurium filiorum generatione naturali.* Idem habet quodlibeto primo artic. 2. & quodlibeto 9. artic. 4. & alibi sæpè. Quem sequuntur concorditer discipuli eius, Caiet. & Medin. 3. part. quæst. 35. citata, Aluarez ibidem disput. 45. numer. 16. Ripa. 1. part. quæst. 28. artic. 2. dubitat. 1. ad 4. Canariensis quæst. 42. artic. Bañez quæstione 76. art. 2. dub. vnico, & lib. 1. de generatione quæst. 20. art. 9. ad 4. Capreol. in 1. distinctione 7. quæst. 2. art. 2. Herbeus in 2. distinctione 8. quæstione 1. Paluda. ibidem quæstione. 2. Soncin. 5. Metaph. quæstione 32. conclusione 3. Iabel. qu. 8. Masius hic sect. 3. quæstione 4. Sanch. lib. 4. quæstione 39. noster Didac. à Iesu disput. 14. part. 2. quæstione 2. & alij.

Probatur ratione generali Diui Thomæ, quia duo accidentia solo numero distincta non possunt esse simul in eodem subiecto: ergo neque duæ paternitates in eodem albo respectu duorum filiorum: neque duæ similitudines in eodem albo respectu duorum terminorum, &c. Consequentia patet. Antecedens verò habetur expressè apud Diu. Thom. tùm loco citato: tùm etiam quæst. vnica de virtutibus art. 11. & 3. dist. 23. quæst. 3. artic. 4. quæstiuncula 3. lib. 5. Metaph. lect. 12. & alibi sæpè: latéque à nobis ostendendum est in libris generatione.

92. Sed obiici potest: quia pater habens filium superueniente alio, incipit realiter referri ad illum; si verò moriatur, desinit realiter respicere ipsum, manente paternitate circa alium: ergo verè dantur in illo plures relationes paternitatis. Antecedens videtur certum: quia ante generationem secundi filij, pater non referebatur realiter ad illum; posita verò generatione, iam refertur realiter ad eum: ergo de nouo incipit referri. Similiter vtroque filio existente, pater verè respicit ipsos: altero verò pereunte, iam non refertur ad illum: ergo desinit realiter respicere ipsum. Consequentia etiam probatur ex regula supra numer. 50. explicata: quia quando vnum aduenit realiter, altero iam existente, vel perit realiter, altero remanente, realiter inter se distinguuntur.

Respondetur, quòd sicut acquisita scientia circa vnam conclusionem, quando habetur demonstratio circa aliam eiusdem obiecti, non aduenit nouus habitus, sed noua extensio præexistentis; per quam ille ipse habitus, qui antea inclinabat ad assentiendum primæ conclusioni, denuò inclinat etiam ad assentiendum secundæ, vt constabit in libris de generatione: sic similiter ad hoc, vt pater habens filium, quando nascitur alius, dicatur de nouo respicere illum; non est necessarium, vt addatur noua relatio realis; sed quod præcedens quasi extendatur ex parte termini materialis, & cointelligatur nouus respectu rationis ad talem filium, vt docet D. Thom. locis citatis.

93. Est tamen discrimen valdè notandum, quòd scientia per talem extensionem intrinsecè, & realiter mutatur, & fit maior: quia in sua entitate verè habet latitudinem, & suscipit magis, & minus: relatio verò consistit in indiuisibili, vt quæstione sequenti videbimus: & ideò intrinsecè non fit maior; sed dicitur extendi; quia multiplicantur termini materiales sub illa ratione formali, quam per se primò respicit, & quia in ea cointelliguntur diuersi respectus rationis ad illos. Verbi gratia hæc numero paternitas, quæ est in Petro, non respicit per se primò hunc, vel illum filium in particulari; (vt aduersarij in hoc decepti existimant:) sed communem rationem filij à se geniti. Non enim talis relatio habet quòd sit hæc, & indiuidua per hoc, quòd sit ad hunc particularem filium; sed per hoc, quòd est huius particularis hominis, qui est pater. Quia ergo terminus per se primò respectus, nunc participatur ab vno; postea à duobus, aut pluribus filiis: ideò relatio dicitur extrinsecè extendi, ex eo quod addatur nouus terminus materialis, & nouus respectus ad illum. Ex quo tandem sequitur nullam fieri mentionem intrinsecam in ipsa entitate paternitatis, quando nascitur alius filius. Nam quamuis secunda, aut tertia generatio sufficiens esset, vt resultaret relatio, si nondum esset in Petro: per accidens tamen in hoc casu non producitur: quia inuenit productam. Per quæ soluuntur alia omnia argumenta, quæ Scotus, Suarez, & alij adducunt contra sententiam Diui Thomæ.

QVÆSTIO VLTIMA.

Quo modo intelligendæ sunt proprietates relatiuorum ab Aristotele assignatæ.

94. QVinque relatiuorum proprietates adducit Arist. in hoc capite, vt vidimus in textu, quarum notitia magna ex parte habetur ex dictis in hac disp. & ideò quæ circa illas aliqui latiùs pertractant, breuiter nos in hac quæst. colligemus.

A primo ergo incipiendo, communis Interpretum consensus cum Auerroë, & aliis Antiquis in hoc cap. fatetur, quod habere contrarium, non conuenit relationi secundùm se; sed ratione fundamenti, quando est qualitas, vt supra n. 4. dicebamus. Cuius optimam rationem reddit in præsenti Caiet. quia omnino ad relationem non datur per se motus; benè autem ad qualitatem: ergo non potest relatione sui habere contrarium: sed solùm ratione qualitatis, in qua fundatur. Neque de hoc est controuersia inter Doctores.

95. Idem etiam dicendum est de secunda proprietate, quòd scilicet in rigore loquendo, relatio secundùm se non suscipit magis, & minus: sed tantùm ratione fundamenti, quando est qualitas. Quæ etiam est communis sententia Expositorum cum Auerroe, vbi suprà. Pro qua videri possunt D. Thom. 1. 2. q. 82. art. 4. Caiet. in hoc capit. Soto ibidem qu. 1. ad 4. & 5. Arauxo 5. Metaph. artic. 10. & alij. Ratioque est facilis: quia suscipere magis, & minus, seu intendi, & remitti propriè loquendo exigit, vt in ipsa essentia etiam indiuiduali rei quæ intenditur, aut, remittitur sit latitudo quædam gradualis, ratione cuius possit secundùm se ipsum augeri, vel minui, seu magis, aut minùs imprimi subiecto: quod quidem solis qualitatibus conuenit, vt satis ostendimus supra disp. 12. num. 36. & constabis amplius disp. sequenti: ergo re uera relatio secundùm se non suscipit magis, & minus, nisi ratione qualitatis, in qua fundatur.

Sunt tamen contra hoc duo non leuia argumenta. Primum est: quia non solùm relationes fundatæ in qualitatibus, vt similitudo, & dissimilitudo dicuntur magis, aut minùs (album enim vt quatuor, magis simile est alteri albo vt quatuor, quàm albo vt duo,) sed etiam relationes quæ fundantur, in quantitate: vt æqualitas, & inæqualitas; (palmus enim magis inæqualis est vlnæ, quàm pedi:) sed magis, & minus harum relationum non potest prouenire à fundamentis; cùm quantitas non suscipiat magis, & minus: ergo conuenit ipsis relationibus secundùm se.

Secundò idem probatur de relationibus similitudinis, & dissimilitudinis. Quia hæ decrescere possunt, crescente fundamento, & econtrà: ergo ipsæ relationes secundùm se, & non à fundamento suscipiunt magis, & minus. Consequentia videtur nota. Antecedens autem constat experientia: ponantur enim duo alba, alterum vt sex, & alterum vt quatuor: inter hæc quidem est similitudo; augeatur postea album vt sex, vsque ad octo: tunc crescente fundamento decrescit similitudo, vt patet.

Si autem respondeas inter album vt sex, & album vt quatuor in rei veritate non esse similitudinem, sed potiùs dissimilitudinem, quæ in casu posito crescit, crescente fundamento: adhuc non effugitur difficultas. Nam, esto ita sit; si augeatur album vt quatuor vsque ad quinque, tunc minuitur dissimilitudo; & tamen crescit fundamentum: ergo, &c.

96. In horum solutione multi multa dicunt; sed melius sentientes respondent cum Fonseca 5. Metaphysic. cap. 15. quæst. 5. section. 1. relationes consistere in indiuisibili (quod etiam docuit D. Thom. prima secundæ, quæst. 52. art. 1.) ac proinde quando augetur, vel minuitur quantitas, vel qualitas, non augeri, aut minui relationes; sed variari, ita vt priores deperdantur, & acquirantur aliæ: & consequenter nullam in se suscipere magis, & minus. Videatur Arauxo vbi sup. conclusione 2. §. Est tamen aduertendum, non ideò asserendum esse, quod aliqui volunt, & tangitur in secundo argumento, scilicet tunc solùm relationem inter qualitates eiusdem speciei esse similitudinem, quando illæ sunt eiusdem intensionis; quando verò altera est remissior, aut intensior alia, tunc esse dissimilitudinem. Hoc, inquam, falsum est: tùm quia iam similitudo, & dissimilitudo non essent relationes specie distinctæ: tùm quia est expressè contra D. Thom. prima parte, quæst. 42. art. 1. ad 2. vbi inquit: *Quæcunque communicant in vna forma, possunt dici similia, etiam si inæqualiter illam participent, vt aer dicitur similis igni in calore: sed non possunt dici æqualia, &c.* Quamuis ergo ex intensione, vel remissione qualitatis relationes ibi fundatæ varientur, vt explicatum est; tamen dum manent qualitates eiusdem speciei, omnes relationes dicuntur similitudines.

97. Tertia proprietas, scilicet relatiua dici ad conuertentiam, solùm indiget explicatione. Non enim ibi loquitur Aristoteles de conuersione propositionum, quam explicuimus lib. 2. summularum: neque sermo est de conuertibilitate terminorum, secundùm quam illi dicuntur conuertibiles, qui mutua prædicatione de se inuicem recto prædicantur, vt patet. Sed dici ad conuertentiam in præsenti est, quòd vnum relatiuum explicitur per ordinem ad aliud in obliquo positum, vel quomodolibet dicatur esse illius: nam eo ipso quòd inter aliqua duo sit aliquis respectus; qui respicit, aliquem respicit; & qui respicitur ab aliquo respicitur. Quæ quidem proprietas præcisè sumpta, non solum conuenit relatiuis secundùm esse, & propriis; sed etiam impropriis, & secundum dici, si rectè assignentur, vt satis constat ex præcedentibus. Et ideò talis proprietas non conuenit huic prædicamento quarto modo proprij, sed secundo.

Duæ vltimæ proprietates, scilicet esse simul natura, & cognitione, sunt maximè propriæ relatiuorum secundùm esse, & prædicamentalium; oriunturque ex propria, & formali ratione constitutiua huius prædicamenti: & ideò earum notitia valde conducit ad plenam relationis cognitionem comparandam.

98 Sciendum est ergo ex Arist. intra cap. de modis simul, illa dici simul natura, *Quæ essendi quidem consequentia cum conuertantur: neutrum tamen vt sit, alteri causa est, vt in duplo, & dimidio intueri licet: hæc enim conuertuntur: nam si duplum est, dimidium est, et si dimidium est, duplum est: neutrum tamen est causa, vt alterum sit.* Quibus verbis, vt ex Paulo Veneto notat egregiè Soto hic in expositione textus quinti, duæ continentur conditiones necessariò requisitæ, vt aliqua sint simul natura, quarum qualibet deficiente, non datur talis simultas. Prima est quòd *se mutuò inferant*, ita vt si vnum est alterum etiam sit, & econtra. Secunda est, quòd *vnum non sit causa alterius.* Quod manifestè apparet in relationibus mutuis,

tuis, tam disquiparantiæ, quàm æquiparantiæ. Nam paternitas, & filiatio; & similitudo huius, & illius albi se mutuò inferunt, vt patet, & vna non est causa alterius: non enim vna relatio efficit aliam: cùm non sit actiua; neque est finis eius, aut forma, vt patet, neque tandem respicit illam; siquidem vna relatio non potest fundari in alia, vt videmus supra num. 31.

Idem etiam dicendum esse de relatiuis non mutuis, quòd scilicet propriè, & formaliter sumpta sunt simul natura, si rectè assignentur correlatiua, vidimus supra n. 80. & nunc facile ostenditur ex prædictis duabus conditionibus simultatis. Etenim relatiuæ illæ denominationes ibidem explicatæ, quibus à relatione vnius extremi vtrumque denominatur relatiuum, alterum intrinsecè, & alterum extrinsecè, se mutuò inferunt; siquidem benè valet: datur scientia secundùm actum; ergo datur obiectum scitum; & similiter datur obiectum scitum: ergo datur scientia secundùm actum; & vna denominatio non est causa alterius; quin imò quidem repugnet talem relationem tribuere fundamento denominationem relatiui; quin in eodem signo naturæ intelligatur correlatiuum cui formaliter opponatur, & consequenter ipsa relatiua denominatio, a qua constituitur in esse talis, vt màgis explicuimus loco citato.

99 Hæ autem duæ conditiones non inueniuntur in rebus absolutis, quæ illis relationibus substernuntur. Nam generans, & genitum, supra quæ fundantur paternitas, & filiatio, licet se mutuò inferant; valet enim: est generans: ergo est genitum, & econtrà; tamen vnum est causa alterius, vt de se patet.

Similiter ex duobus albis, super quæ fundantur similitudines, licet vnum prout sic, non sit causa alterius; tamen non se mutuò inferunt: non enim valet, est hoc album: ergo & illud, & tandem scientia, & scibile, licet rectè assignata se mutuò inferant, vt dictum est; sumpta tamen pro rebus absolutis alterum est causa alterius; siquidem obiectum quatenus tale, habet rationem causæ respectu scientiæ.

Ex quo iam fit relationes omnes, siuè mutuas, siuè non mutuas verè esse simul natura; & consequenter fundamentum, & terminum, formaliter vt denominatur ab ipsis, & vt significantur nominibus relatiuis. At ipsæ entitates absolutæ fundamenti, & termini non sunt simul natura; & consequenter neque fundamentum, & terminus, prout significantur nominibus absolutis. Quando ergo inquit Aristotel. relatiua esse simul natura: sensus est formalis, & loquitur non de entitatibus absolutis fundamenti, & termini; sed de ipsis relationibus, seu de fundamento, & termino, secundùm quod formaliter denominantur ab eis, & significantur nominibus relatiuis. Per quod tandem constat proprietatem istam conuenire huic prædicamento quarto modo proprij.

Eodem sensu, & proportione explicanda est vltima proprietas. Ex eo enim quòd relatiua formaliter sumpta sint simul natura, consequens est, vt vnum debeat definiri per aliud, secundùm quod relatiuum est: ac proinde repugnabit vnum sine alio cognosci, quod est esse simul cognitione. Neque in hoc est amplius immorandum, suppositis his, quæ suprà quæst. 6. dicta sunt.

CAPVT OCTAVVM.

De Qualitate, & Quali.

SVMMA TEXTVS.

TRIA præstat in hoc capite Aristot. Primò definit in abstracto qualitatem dicens: ***Qualitatem autem voco, secundùm quam quales esse dicimur.*** § Secundò enumerat quatuor eius species. Prima est habitus, & dispositio, vt scientia, & virtus; sanitas, & morbus. Secunda est naturalis potentia, & impotentia; vt cursores, & pugillatores, & valetudinarij. Tertia est passio, & passibilis qualitas; vt rubor, vel pauor ex verecundia, aut metu causatus; & amaritudo, vel dulcedo. Quarta tandem est forma, & figura vt triangulus, & pyramis. Quibus speciebus enumeratis, definit in concreto quale, dicens: ***Qualia autem sunt ea, quæ denominatiuè ab eis, aut aliquo alio modo dicuntur.*** § Tertiò & vltimò enumerat tres qualitatis proprietates. ***Prima*** est, habere contrarium; vt iniustitiæ contrari[illegible] iustitiæ, & albedini nigredo; quæ tamen proprietas non conuenit omni qualitati: quia lux non habe[illegible] trarium. ***Secunda*** est suscipere magis, & minùs: quæ etiam non conuenit omni qualitati: tum quia de iustitia, & sanitate (inquit Aristot.) aliqui asserunt non dici magis, & minùs, licet id concedant earum concretis: tum etiam quia de figura certum est non suscipere magis, & minùs: siquidem neque trianguli, aut circuli ratio, neque concreta ipsa dicuntur magis, aut minùs talia.

NOTATIONES CIRCA hoc caput.

NOMEN Qualitatis (quod se inuenisse testatur Plato in Thecteto) varias babet acceptiones, quas refert Simplicitus in boc capite. Tres sunt præcipuæ, quas ex Aristotele 5. Metaphysic. cap. 14. & 18. colligunt communiter DD. *Primò* sumitur pro quacomque differentia etiam essentiali : quo sensu differentiæ sæpè appellantur qualitates generis : & de illis dicitur, quòd prædicantur in quale. *Secundò* pro omnibus accidentibus, siuè propriis, siuè communibus, siuè huius, siuè alterius prædicamenti : quo modo de omni accidenti dicitur, quod prædicatur in quale, non solùm quoad modum significandi, sicut differentiæ; sed etiam quoad rem significatam, vt explicuimus supra, disp. 5. num. 12. *Tertiò* tandem sumitur qualitas, vt significat peculiare prædicamentum accidentis ab aliis condistinctum, a quo propriè, & simpliciter denominamur quales, & per quod respondetur ad interrogationem factam per *quale*, vt distinguitur ab interrogatione facta per *quid, quantum, vbi, quando, &c.* Sicut enim si quæratur quantus est Petrus; respondetur est bicubitus, aut tricubitus: & si quæratur, vbi est Petrus; respondetur in Ecclesia, vel in foro : ita quando quæritur, qualis est Petrus? respondetur per terminos huius prædicamenti: est albus, vel niger; Dialecticus, vel Phylosophus, &c.

In hac ergo tertia acceptione describit Aristotales qualitatem dicens: *qualitas est, secundum quam quales esse dicimur*: id est, qualitas est accidens, à quo res constituitur in esse qualis, & per quod propriè respondetur interrogationi factæ per quale. De qua definitione postea redibit sermo: sicut etiam de speciebus, quas in secunda parte cap. assignat Aristot. Hoc solum libuit in præsenti annotare, quòd quamuis B. Albert & Caiet. velint in illo verbo definitionis, quod solet poni in prima persona, scilicet, *dicimur*, esse mysterium, vt scilicet indicaret Arist. sub hac definitione comprehendi qualitates spirituales, & corporeas, quæ simul in homine inueniuntur : hoc tamen mysterium non cogitauit Aristot. nam in textu Græco legitur in tertia persona *λέγονται legunda*, id est, dicuntur : sicque transtulerunt Argytopilus, & Perionius. Vbi etiam nota non abire Aristot. in hoc prædicamento seorsim explicuisse abstractum, & concretum qualitatis : sicut etiam titulus promittebat: id enim fecit, vel quia ab Antiquis non eodem modo sumebatur, vt notat Porphyr. in interrogationibus : vel quia qualitatis essentia obscura erat, & ita non potuit commodiùs describi, quàm per suum concretum, quod nobis notius est propter quod vtrumque oportebat aliquo modo explicare.

3. Ex proprietatibus in tertia parte capitis adductis, prima satis constat ex dictis cap. de substantia num. 35 ¶ Circa secundam verò, vt plenè perciperetur, agendum erat de intensione, & remissione qualitatum. Sed aliena est à præsenti instituto talis disputatio; & ideò solum est notandum intensionem, & remissionem, seu latitudinem gradualem, vt aliqui loquuntur, aliquando inueniri in qualitatibus cum variatione, ita vt eadem qualitas in eodem subiecto, modò sit intensior, & modò remissior : quod contingit in aliquibus qualitatibus quæ sunt termini alterationis; ex eo quod causa nunc fortius, nunc debilius operatur, vt patet in calore, & frigore : & hoc modo certum est non omnes qualitates suscipere magis, & minùs, seu intendi, & remitti. Nam præter qualitates quartæ speciei, de quibus id expresse docet Aristoteles in hoc cap. plures aliæ secundæ speciei, & fortassè omnes non intenduntur, & remittuntur vt patet de intellectu, & voluntate.

Aliquando verò intensio, & remissio, seu latitudo gradualis inueniuntur in qualitatibus inuariabiliter: quando scilicet eadem qualitas in eodem subiecto non augetur, aut minuitur, saltem de potentia ordinaria: verè tamen habet in se latitudinem intensiuam. Cuius signum est, quod tales qualitates in diuersis subiectis inueniuntur magis, & minus intensæ. Et huiusmodi sunt intellectus, & voluntas; & aliæ potentiæ sensitiuæ, & fortè omnes qualitates secundæ speciei; quamuis ob variationem dispositionum in organis, sæpè contrarium appareat.

4. Si ergo extensio, & remissio sumantur altero ex his modis, certum est non conuenire omnibus qualitatibus, quæ sub prima, secunda, & tertia specie continentur; benè tamen si sumantur secundùm se, prout abstrahunt ab hoc, vel illo modo, qui per accidens sunt ad veram rationem latitudinis gradualibus Atque ita in hoc sensu omnes qualitates, excepta forma, & figura, verè suscipiunt magis, & minus Quæ doctrina est expressa D.Th. 1.2. quæst. 52. art. 1. vbi loquens de augmento intensiuo habituum, quod ipse vocat secundùm participationem subiecti, refert ex Simplicio, inter qualitates solam figuram non suscipere magis, & minus. Quam sententiam approbat, & illustrat. D. Thom. redditque eius optimam rationem ex Arist. vt patet in textu. Ex quo tandem fit, quòd si forma, & figura constituunt veram speciem qualitatis (de quo infra) talis proprietas conuenit huic prædicamento primo modo proprij, scilicet soli, sed non omni; sicut etiam prima, vt inquit Arist.

Circa tertiam, & vltimam proprietatem solum est aduertendum, quòd sicut nomen qualitatis solet transferri ab hoc prædicamento ad alia : ita similitudo, & dissimilitudo, quæ significant relationes in veris qualitatibus fundatas, transferri solent ad significandas relationes, quæ fundantur in aliis prædicamentis. Quo sensu duas substantias, duas quantitates, aut relationes solemus appellare similes, quando sunt eiusdem speciei; dissimiles verò, quando sunt specie distinctæ. Sed hoc non tollit, quo minùs similitudo, & dissimilitudo propriè sumptæ tantùm significent relationes, quæ fundantur in veris qualitatibus & per consequens, proprium erit qualitatibus quarto modo proprij, vt secundùm eam res dicantur propriè similes, & dissimiles.

DISPV

DISPVTATIO DECIMOQVINTO,

De prædicamento Qualitatis.

CVM Qualitas non solùm relationi, sed etiam quantitati dignitate præferatur, vt suis locis notauimus: non est cur dubitemus ipsam esse aliis imperfectionibus prædicamentis anteponendam. Iam verò suppositis iis, quæ circa literam capitis, & qualitatis proprietates adnotauimus: solùm restat essentiam eius, & species inuestigare. Pro quo sit.

QVÆSTIO PRIMA.

An definitio Qualitatis ab Aristotele tradita sit bona.

5 Difficile semper fuit essentiam qualitatis in communi explicare, vt testatur D. Augustinus in suo Categoriarum libro. Quamuis enim ex eo, quòd sit genus supremum, & conceptus simplex, propriè definiri non possit, tamen aliorum prædicamentorum essentias aliqualiter explicamus, considerato eo, in quo vniuscuiusque species conueniunt; vt ratio *extensionis*, in quantitatibus: ratio *ad*, in relationibus, &c.

Cæterùm in qualitate, neque ad hunc modum apparet aliquid, per quod possimus illius essentiam vtcumque explicare, nisi per eius concretum, vt fecit in hoc cap. Aristot. qui modus definiendi valdè obscurus videtur. Quod cernens ipse 5. Metaph. cap. 14. vbi erat proprius locus definiendi, agens de qualitate nullam eius definitionem tradidit. Ex quo sumpsit occasionem Oña hic quæst. 1. art. 1. asserendi, Aristot. non cognouisse qualitatis essentiam. Et ideo oportet ante omnia definitionem ab ipso traditam examinare.

Contra quam multa communiter obiiciuntur, & quidem non leuia argumenta. Primum est, quia in tali definitione, definitum definitur per seipsum; siquidem in rei veritate idem est qualitas, & quale: ergo mala est definitio.

Secundò, quia hæc definitio non est notior definito: nam ad cognoscendũ quid sit *quale*, oportet scire quid sit *qualitas*: ergo male qualitas definitur per quale.

Tertiò, quia iam in definitionibus rerum absolutarum daretur circulus, contra id, quod diximus disp. præcedenti num 70. imò illum commisit in hoc cap. Arist. dum primò qualitatem per quale, & postea quale per qualitatem definit.

Quartò tandem, quia definitum ingrederetur definitionem: ergo nullo modo admittenda est prædicta definitio.

6 Nihilominùs dicendum est, quòd quamuis definitio Arist. non solùm non sit rigorosa; sed neque ita propria & exacta, sicut sunt definitiones, quas de aliis prædicamentis tradimus: adhuc tamen non est contemnenda; sed licet illa vti. Primam partem conclusionis satis conuincunt argumenta facta: eamque admittunt communiter Doctores. Secunda verò est contra aliquos Modernos, quibus familiare est definitiones Arist. & communiter receptas repudiare. Inter quos Hurtado disput. 14. Metaph. sect. 1. hanc Arist. definitionem valdè reprehendit: inquitque non esse definitionem, sed inanem quandam nugationem.

Cæterùm, quàm sit ipse reprehendendus, patet, tum quia D. Tho. Opusc. 48. tract. 4. c. 1. dictam definitionem admittit & explicat, eaque vtuntur communiter, tam Metaphysici, quàm Dialectici: tum etiam quia cùm vix appareat aliquid, in quo conueniant omnes species qualitatis ab Arist. assignatæ: vix potuit ipsa commodiùs describi, quàm per eius effectum formalem significatum nomine sui concreti, quod nobis est aliquantulum notius: siquidem non facilè apparet nomen aliud clarius, qualitati in communi adæquatè respondens. Quod sufficit, vt definitio Arist. non contemnenda: præcipuè cum generalissima non possint propriè definiri. Videatur Gallego hic contro. 27.

7. Vt autem hoc plenè percipiatur notanda est egregia Arist. doctrina. lib. 6. Topic. 2. vbi docens definitionem debere tradi per notiora, addit dupliciter hoc contingere.

Primò, quando res per, quas traditur definitio, sunt absolutè, & secundùm se notiores; quod contingit, quando sunt priores: quia tunc sunt verè partes, seu principia definiti; vt punctum, respectu lineæ; vnitas respectu numeri, & litera respectu syllabæ. Et tunc definitio est propriè, & rigorosè definitio, propterque explicat essentiam rei: quia traditur per ea, quæ secundùm se sunt notiora, & priora definito. Vt quando dicimus. *Linea est quantitas continua causata ex ductu puncti: Numerus est quantitas discreta vnitatum, &c.*

Secundò solet definitio tradi per ea, quæ nobis notiora sunt, licet secundùm se sint minus nota: (contingit enim esse nobis notiora, quæ secundùm se sunt ignotiora, vt diximus in Proœmio Philosophiæ:) & hoc modo res posteriores & compositiores sunt nobis magis notæ, quàm priores & simpliciores: & ideo has per illas solemus definire, vt quando dicimus. *Punctum est extremum lineæ: Vnitas est principium numeri: Litera est elementum syllabæ, &c.*

Quæ quidem definitiones, licet propriè non explicent essentiam rei, quæ definitur: quia non traduntur per ea, quæ secundùm se sunt priora & notiora: quia tamen traduntur per notiora nobis; iuuant, vt clariùs cognoscamus res illas, quæ secundùm se sunt priores & notiores; vt ita tandem per eas res posteriores definiri possimus.

8. Hanc doctrinam ferè ad verbum statuit Arist. loco citato. Et ratio eius est: quia cum in definitionibus non sit procedere in infinitum: quando res posteriores per priores definimus, necessariò deueniendum est ad aliquam primam, quæ non possit per aliam priorem definiri; & consequenter neque habere propriam definitionem.

Si tamen eam vtcunque explicare velimus, retrocedendum erit ad posteriores, quæ nobis magis sunt notæ: vt patet in exemplo adducto. Quia enim superficies posterior est linea; & linea puncto: ideo optimè superficies definitur per lineam, & linea per punctum: sed punctum, cùm sit primum in quantitate continua, nõ habet aliud prius per quod definiatur. Quare

si velimus illud vtcumque explicare, oportebit retrocedere ad posteriora, quatenus sunt nobis notiora. Huiusmodi tamen definitiones secundùm quid tantùm, & quoad nos possunt appellari definitiones: nam vt bene inquit Arist. ibid. vera & propria definitio debet tradi per ea, quæ secundùm se sunt notiora, & priora definito.

Cùm ergo quodlibet concretum quoad nos sit magis notum, quam suum abstractum: quia vt ex Arist. lib. 7. Metaph. sæpè retulimus, concreta apparent magis entia, quàm abstracta: ideò quando abstractum non potest habere veram definitionem vt sunt generalissima accidentium; non incongruè definitur per concretum, tanquam per rem nobis notiorem; maximè quando non facilè appareat aliquid aliud clariùs, per quod definiatur. Et hoc modo definiuit Arist. qualitatem per quale, quod nobis notius est.

Cùm autem huiusmodi definitiones secundùm quid tantùm, quoad nos sint definitiones, vt dictum est, non oportet in eis conditiones propriæ & rigorosæ definitionis ad vnguem obseruari, sed satis est, si aliquo modo, & secundùm quid tantùm verificentur. Per quod patet ad argumenta.

9. Ad primum respondetur, in hac definitione non omnino definiri idem per seipsum: sed eandem rem, quatenus est minus nota, & significatur in abstracto, definiri per seipsam, vt significatur in concreto; quomodo est nobis notior. Quod licet non sufficiat ad propriam & rigorosam definitionem; sufficit tamen ad eam, quæ secundùm quid tantùm, & quoad nos est definitio, vt dictum est.

Per quod patet ad secundum. Hæc enim definitio, quoad nos, notior est ipso definito: siquidem quale nobis notius est, quàm qualitas: quamuis secundum se sit ignotius; & propterea, quale secundùm se explicatur per qualitatem; quoad nos verò qualitas explicatur per quale.

Ex quo etiam patet ad tertium. Non enim propriè dicitur circulus; nisi quando vnum definitur per aliud, eodem modo, quo aliud definitur per ipsum, quod non contingit in præsenti. Nam qualitas quoad nos, definitur per quale; quale verò secundùm se definitur per qualitatem. Quia tamen in hoc modo definiendi non potest omnino vitari circulus: ideo rectè concludit argumentum vtramque definitionem non posse esse propriam & rigorosam. Vt autem quantum fieri posset, circulum istum vitaret Arist. postquam definiuit qualitatem per quale; non statim quale per qualitatem explicuit; sed priùs declarauit singulas species eius, & tunc subiunxit: *Qualia autem sunt ea, quæ ab his denominatiuè dicuntur.* Qui modus circuli etiam in demonstrationibus licet, vt ex D. Thom. explicabimus in libris Posteriorum.

Ad quartum respond. non esse idem nomen, quod ponitur à parte à definiti, & quod ponitur in definitione; siquidem illud est abstractum; istud verò concretum. Quæ distinctio sufficit in huiusmodi definitionibus, vt non omnino dicatur definitum ingredi definitionem; & ideo licet illis vti.

Verum est tamen esse imperfectionem non paruam, quòd in definitione, etiam impropria, ponatur nomen deriuatum à nomine definiti, quod quidem vitandum est; nisi quando aliter fieri non possit: propterea enim diximus in conclusione definitionem istam non esse ita exactam, sicut aliæ aliorum prædicamentorum.

QVÆSTIO II.

Quænam sit congruentior Qualitatis definitio.

10. Ante omnia præmittere oportet; quæ sit causa, quare inter omnia prædicamenta ratio qualitatis in communi sit nobis obscurior: cùm tamen in particulari plures sint qualitates sensibus ipsis notæ.

Nascitur autem hoc ex imperfecto modo cognoscendi intellectus nostri, cuius obiectum pro hoc statu est quidditas, seu natura in materia corporali existens, vt docet D. Th. 1. p. q. 84. art. 7. & alibi sæpè. Et ideo substantiam materialem facilè cognoscit: quia simul est ens simpliciter, & quid ipsi proportionatum. Propter quod etiam facilè percipit quantitatem: tum quia proximior est substantiæ materiali, & illi conuenit, secundùm quod talis est: tum etiam quia est secundùm se sensibilis. Cùm verò alia accidentia neque sint entia simpliciter, neque ita proportionata intellectui, sicut quantitas: ideo, vt ea intelligat, indiget, & vtitur aliquo extrinseco, quo iuuetur ad illorum cognitionem.

Cùm ergo relatio, & alia sex vltima prædicamenta in sua natura includant ordinem ad aliquid extrinsecum: iam habet intellectus, quo iuuetur, vt facilè illa cognoscat.

Sola essentia qualitatis in communi, neque est proportionata intellectui nostro pro hoc statu; cùm abstrahat à qualitatibus corporalibus, & spiritualibus neque prout sic includit ordinem ad aliquid extrinsecum, sed omnino absoluta: quia vt ex D. Th. 5. Metaph. lect. 17. notauimus disp. præced. nu. 28. qualitas, secundùm quod qualitas est, solum respicit subiectum, in quo est, ad aliud verò non ordinatur, nisi secundùm particulares rationes huius, vel illius qualitatis, nempè inquantum est habitus, potentia, &c. Ac proinde, licet intellectus noster facilè cognoscat aliquas particulares qualitates; difficile tamen potest percipere communissimam rationem huius prædicamenti, in qua omnes species eius conueniunt.

11. Propter hæc ergo plures Authores, licet Arist. definitionem imperfectam & obscuram esse fateantur, clariorem aliam inuestigare non curant. Alij verò vt imperfectionem dictæ definitionis vitarent; variè distracti sunt in assignanda aliqua alia definitione meliori: variaque inuenerunt, quas longum esset recensere. Vnam tantùm, aut alteram subiicemus. Et prima sit, quam inuenit Suarez disput. 42. Metaph. sectione 1. in hunc modum: *Qualitas est accidens quoddam absolutum, adiunctum substantia creata ad complementum perfectionis eius, tam in existendo, quàm in agendo.* Quam descriptionem satis longam, longius explicat ipse Suarez; admittuntque Conimbr. & alij Moderni Dialectici.

Cæterum, eius insufficientiam probat inter alios Gallego controu. citata. Et quidem si attentè consideretur, ferè omnia eius verba superfluunt: neque tandem explicat propriam rationem qualitatis. Nam imprimis ad quid additur ly *quoddam*? non enim ponitur pro genere, vt patet; neque addit aliquid supra ea, quæ ponuntur à parte differentiæ. Item superfluit ly *absolutum*: vt enim vidimus supra disputatione vndecima num. 4. nomen istud non significat gradum aliquem positiuum inter accidens & quantitatem, aut qualitatem, verbi gratia; sed negationem relationis immediatè fundatam in proprio vniuscuiusque constitutiuo: sicut *irrationale* non significat gradum positiuum inter animal, & equum, aut leonem;

leonem; sed negationem hominis, quæ immediatè fundatur in propria vniuscuiusque differentia. Ergo sicut superfluè definiretur equus dicendo: *Equus animal irrationale hinnibile*: imò & nugatoriè; siquidem in hinnibili continetur irrationale, & ita bis poneretur: sic similiter superfluè & nugatoriè ponitur ly *absolutum* in definitione qualitatis, aut quantitatis.

12. Tertiò, superfluunt illa verba: *adiunctum substantia creata*: id enim continetur in 1. particula definitionis; siquidem accidens ex sua natura petit adiungi substantiæ creatæ; cùm increata nulla possint esse accidentia.

§ Quartò, eadem ratione superfluit ly *ad complementum perfectionis eius*. Non enim est sensus qualitatem complere substantiam in esse substantiali: nam hoc est proprium subsistentiæ, aut existentiæ, vt aliquando dicemus. Ergo intelligendum est de complemento in aliqua perfectione, aut esse accidentali.

Hoc autem conuenit qualitati ex eo, quòd sit accidens: siquidem omnia accidentia, ex eo quòd sint entia & perfectiones secundùm quid; complent substantiam in aliquo esse & perfectione accidentali, vt patet inductione.

Quòd si per hanc particulam significetur qualitatem esse à natura institutam, vt sit ornamentum substantiæ, vt Suarez explicat: iam definitio non conuenit omni qualitati: quis enim dicet habitus vitiosos datos esse a natura vt sint ornamentum aut complementum substantiæ.

Vltima etiam particula, scilicet *tam in existendo, quàm in agendo*, si collectiuè sumatur; non conuenit omni qualitati: plures enim non sunt actiuæ. Si verò disiunctiuè sumatur, incidit in alium defectum, qui, quantum fieri possit, vitandus est: iam enim in rei veritate non erit vnica descriptio; sed plures: neque re vera definietur genus supremum; sed membra illa diuidentia, quibus adæquatè conuenit vnaquæque pars talis disiunctionis. Et tandem tota hæc descriptio non explicat rationem propriam qualitatis; sed verè conuenit quantitati, vt consideranti patebit.

13. Ne autem prædictæ definitionis discussio, nimia & superstitiosa alicui videatur; simulque perspiciatur, quantùm à vera definiendi arte abhorreat similis redondantia; audiat Arist. lib. 6. Topic. cap. 3. vbi explicans modos, quibus contigit definitionem esse superfluam, inquit: *Illud demum incommodum est, sæpè idem de aliqua re dicere. Quod Xenocrati vsu venit; qui sapientiam ait esse definitionem & cognitionem naturarum. Quippè cum definitio, quædam sit cognitio: ita bis ibidem dixit, adiuncto verbo cognitione. In eodem errore versantur ij, qui refrigerationem priuationem caloris naturalis esse definiunt. Nam cum eius, quod insitum est, omnis sit priuatio: supernacaneum est nomen, naturalis, addere; satisque erat dicere caloris priuationem: quandoquidem ex ipso nomine priuationis, rei naturalis esse intelligitur.*

Discamus ergo, & discant omnes ex hac Aristotelis doctrina, à rerum definitionibus superflua verba rescinde. Sed ad qualitatis definitionem redeundo;

14. Secunda est, quam tradit Hurtado loco cit. quæst. præced. vbi reiecta definitione Arist. sic ipse definit: *Qualitas est accidens absolutum à quantitate distinctum.* Hæc tamen definitio potiori iure reiicienda est.

Primò quidem, quia, vel nomine accidentis absoluti intelligit, quod non est vera relatio prædicamentalis: & si tota definitio planè conuenit sex vltimis prædicamentis; siquidem in hoc sensu verè sunt accidentia absoluta distincta à quantitate; vel intelligit, quidquid nullum dicit respectum, neque prædicamentalem, neque transcendentalem: & sic definitio non conuenit omni qualitati, siquidem habitus, potentiæ, & plures aliæ qualitates sunt relationes transcendentales, vt patet. Ergo hæc definitio, vel conuenit aliis à definito, vel non conuenit omni contento sub illo.

Præterea quia, esto definitio illa conueniret omni, & soli quantitati; adhuc non explicat propriam eius rationem, seu quid sit illud, per quod qualitas distinguitur à quantitate, & aliis prædicamentis. Sicut si quis definiret animal, *esse viuens distinctum à planta*; re vera non explicaret propriam rationem constitutiuam animalis; sed perinde esset, ac si per negationem definiret dicendo: *Animal est viuens, quod non est planta.* Quem modum definiendi, vt imperfectissimum contemnit Aristot. 1. Topic. cap. 4. Ergo si propterea reiicit iste Author definitionem Aristot. quia non declarat, quid sit ipsa qualitas: eadem etiam ratione reiicienda est sua definitio.

15. Tertiò tandem alij definiunt qualitatem sic: *Qualitas est accidens proueniens à forma in esse quieto.* Per primam particulam differentiæ distinguit qualitatem à quantitate, vbi, situ, & aliis prædicamentis, quæ quantitatem consequuntur: nam, vt docet D. Tho. 5 Metaphy. lect. 9. & 3. p. quæst. 90. artic 2. de Potentia q. 9. artic. 7. & alibi sæpè, qualitas in hoc à quantitate distinguitur quod hæc sequitur materiam, illa verò formam. Per vltimam verò particulam distinguitur ab actione: quæ quidem prouenit à forma; sed quasi in motu & fluxu, quem secum trahit actio, non verò qualitas; & ideò hæc dicitur à forma prouenire in esse quieto.

Cæterùm hæc etiam definitio, quamuis nihil contineat à veritate alienum; adhuc tamen non videtur omnino sufficienter explicare essentiam qualitatis; sed ad summum est descriptiua. Et ideo inuestigandum restat, quæ sit illa ratio, aut perfectio, cui annexum est prouenire à forma in esse quieto. Sicut enim suprà disput. 13. num. 17. diximus insufficienter explicari essentiam hominis, dicendo esse animal radicaliter risibile: quia confusè indicatur ibi essentia hominis: sic similiter, dicendo qualitatem esse accidens proueniens à forma in esse quieto; valdè confusè importatur essentia qualitatis. Quare, his & aliis definitionibus relictis.

16. Dicendum est veram rationem & essentiam qualitatis in communi, propriumque effectum formalem eius duobus modis, & vtroque optime explicari à D. Tho. quem sequuntur Caiet. Conradus, Cano, Arauxo, Sanch. & Gallego infrà citandi, & communiter Thomistæ.

Primus habetur 1. p. q. 28. art. 2. vbi docet, quod in vnoquoque prædicamento accidentium possunt duo considerari, scilicet ratio communis accidentis, & propria, & peculiaris ratio vniuscuiusque. Hæc autem in qualitate (inquit) est *esse dispositionem substan.* sicut propria ratio quantitatis est esse mensuram aut extensionem substantiæ. Iuxta quam doctrinam, sicut hæc est congrua definitio quantitatis: Quantitas est extensio seu mensura substantiæ, vel accidens extensiuum, seu mensuratiuum substantiæ: sic etiam hæc erit congrua definitio qualitatis: *Qualitas est dispositio substantia*, seu *accidens dispositiuum substantia*, vt posteà explicabimus.

17. Secundus modus declarandi rationem communem qualitatis est apud D. Thomam 1. 2. quæst 49. artic. 2. vbi inquit: *Propriè qualitas importat quendam modum substantia: modus autem est, vt dicit August. super gen. ad literam, quem mensura præfigit: & ideo importat quandam determinationem secundùm aliquam mensuram. Et ideo sicut id, secundum quod*

deter

determinatur potentia materiæ secundum esse substantiale, dicitur qualitas, quæ est differentia substantiæ: ita id, secundùm quod determinatur potentia subiecti secundum esse accidentale, dicitur qualitas accidentalis, &c. Ex quibus verbis formatur alia definitio qualitatis sic: *Qualitas est accidens modificatiuum, siue determinatiuum, vel imponens modum, aut determinationem substantiæ.*

Quæ duæ definitiones si rectè intelligantur, inter se coincidunt, & explicant optimè propriam & essentialem rationem qualitatis in communi, quidquid contra dicat Suarez loco citato. Quia autem definitiones non possunt demonstrari, vt bonitas istarum appareat, sufficiet earum terminos explicare, vt explicant communiter Thomistæ.

18. Pro prima ergo intelligentia notandum est nomen *dispositionis* à disponendo dictum esse. Disponere autem idem est, quod ordinare, seu ponere aliqua cum ordine. Ad quod requiritur, vt in re, quæ disponitur, sint aliquo modo plura, seu partes, quæ possint cum ordine collocari.

Vnde Arist. 4. Metaph. text. 24. definit dispositionem generaliter sumptam dicens: *Dispositio est ordo habentis partes*: vel vt ait D. Tho. lect. 20. *Dispositio est ordo partium in habente partes.* Est autem duplex dispositio partium: Alia in ordine ad locum, quæ scilicet sic ordinat partes rei, vt vna correspondeat sursum, alia deorsum, &c. & hæc constituit prædicamentum situs. Alia est dispositio rei in seipsa: & de hac loquimur in præsenti intelligiturque definitio tradita.

19. Secundò obseruandum est ad hanc dispositionem non esse necessarium, vt verè & realiter sint partes, aut plura in habente ipsam. Nam habitus intellectus appellatur. Ab Arist. in hoc cap. & est vera dispositio: cum tamen in ipso intellectu non sint verè & realiter partes, quæ per talem habitum disponantur.

Sufficit ergo, vt in illo sit quædam indifferentia, & potestas ad plura; quæ est virtualis quædam latitudo, ratione cuius apprehendimus in ipso intellectu quasi plures partes potentiæ, etiam in ordine ad obiectum eiusdem habitus; secundùm quas potest magis ac magis actuari per talem habitum, tam secundùm extensionem, quàm secundùm intensionem, vt magis declarabimus in libris de Generatione.

Vnde habitus sic actuans illas quasi partes potentiæ, verè est dispositio: quia per talem gradualem actuationem ponit ordinem inter tales, quæ antea intelligebantur quasi confusæ & inordinatæ.

Sit exemplum in intellectu respectu Geometriæ, in quo (loquendo de extensione) est potentia ad scire vnam conclusionem, & potentia ad scire alteram, & plures alias. Quæ potentiæ sunt quasi partes vnius integræ potentiæ, quam intellectus habet respectu totius Geometriæ; intelliguntur que quasi confusæ & inordinatæ, antequam adueniat habitus Geometriæ. Qui tamen adueniens, verè ponit ordinem inter illas, ordinatè actuando ipsas, priùs circa primam conclusionem, deinde circa secundam, & cætera.

Idem etiam cernitur in intensione, tum habituum, tum etiam omnium qualitatum, quæ suscipiunt magis & minus. Nam in eadem parte ligni est potentia, vt actuetur per calorem & vt duo, & tria, &c. Quæ quasi partes potentiæ, quæ antea intelligebantur confusæ & inordinatæ; adueniente calore, ordinantur: siquidem prius actuatur potentia ad calorem, vt duo, deinde ad calorem vt tria, & sic de aliis.

Tandem idem cernitur in quarta specie qualitatis. Nam figura hominis verè ordinat & disponit partes eius, ita vt hæc vniatur illi, & non alteri: & hoc non in ordine ad locum nam hoc facit situs; sed in seipsis: siquidem etiam deficiente situ, adhuc potest esse figura, vt de facto contingit in mysterio Eucharistiæ. Et idem etiam est de aliis figuris Mathematicis; nam circulus, aut triangulus verè ordinat & disponit partes lineæ, quæ ante tales figuras intelligebantur quasi confusæ & inordinatæ.

Restat ergo, quod disponere rem in seipsa, vt explicatum est, conuenit omnibus qualitatibus. Cum autem hoc non conueniat aliis accidentibus aliorum prædicamentorum, vt consideranti patebit: planum fit omnes, & solas qualitates esse isto modo dispositiones; & ex consequenti hanc esse optimam definitionem qualitatis: *Qualitas est accidens dispositiuum rei in seipsa.*

Videantur Sanch. lib. 5. Logicæ quæstione 41. & Gallego controu. 17. cit.

20. Superest explicanda secunda definitio supra tradita. Pro qua notandum est, *modum* sumi multipliciter.

Primò enim accipitur latè pro omni accidenti, siue completo, siue incompleto: de quibus frequenter dicimus, quod modificant & afficiunt substantiam.

Secundò solet restringi ad quædam accidentia, quæ licet te vera sint entia completa; sunt tamen minimæ & imperfectissimæ entitatis. Quo sensu figuras, relationes, & sex vltima prædicamenta solemus appellare modos.

Tertiò, modus sumitur propriè, & strictè, pro quibusdam entibus imperfectissimis, & incompletis, quæ non constituant aliquod genus, aut speciem entis, neque sunt veræ partes; sed puræ modificationes, aut affectiones entium, ad eorum prædicamentum reductiuè pertinentes, & per ipsorum esse existentes, vt vnio, punctum & postprædicamenta. Modificare ergo his tribus modis non est effectus formalis qualitatis, vt est per se euidens: neque in hoc sensu intelligi possunt verba D. Thomæ, adducta ex 1. 2. vt rectè notant ibidem Caiet. Conrad. & Cano, quos adducit Sanchez vbi sup. Vnde.

Quartò, & vltimò, modus specialiter sumitur pro dispositione, seu ordinata determinatione. Quæ acceptio meliùs & significantiùs exprimitur secundùm phrasim Hispanam, quando dicimus: *no tiene modo, ô tiene buen modo*; id est, in iis, quæ agit, vel dicit, non habet dispositionem, vel ordinatè procedit, & cætera.

Ex quo patet, modum in hac acceptionem coincidere cum 4. acceptione dispositionis; imò significantiùs exprimere eam: ac proinde hanc etiam esse optimam definitionem qualitatis. *Qualitas est accidens imponens modum, seu determinationem substantiæ.* Quæ in rei veritate concidit cum præcedenti vt explicatum est. Videantur Sanchez, & alij Authores citati.

21. Tandem potest assignari tertia alia definitio, licet descriptiua, iuxta tertiam proprietatem qualitatis sup. nu. 4. explicatam; quam appellat Arist. maximè propriam illius; conuenitque ei quarto modo proprij, vt ibidem diximus; & est huiusmodi: *Qualitas est accidens, secundùm quod res dicuntur similes, aut dissimiles.* Neque indiget maiori explicatione.

QVÆSTIO III.

DE PRIMA SPECIE QVALITATIS, scilicet habitu, & dispositione.

COgnita essentia qualitatis, species eius inuestigandæ sunt. Et à prima incipiendo, nomina ipsa ante omnia distinguere, & explicare oportet: quia habent non paruam confusionem,

22. Ha

22 *Habitus* ergo, vt benè notat Caietan in hoc capite, dicitur ab *habendo*: & ideò sicut habere sumitur tripliciter: ita habitus triplicem habet acceptionem, vt tradunt expresè Aristotel. 5. Metaphysicæ textu 25. & D. Thom. 1. 2 quæstione 49. articul. 2. *Primò* habere sumitur communiter, prout idem valet, ac possidere quocumque modo, siue per inhærentiam, siue per relationem, &c. vt cum dicitur aliquis habere amicum, habere pecunias, scientiam, &c. Et habere, seu habitus in hac acceptione consequitur prædicamenta, éstque postprædicamentum: de quo agit Aristotel. cap. vltimo huius libri. Iuxta quam etiam acceptionem, ipsa res habita, quæcumque sit illa, siue substantia, siue accidens, interdum appellatur habitus. Quo sensu Aristot. cap. de oppositis dixit: *A priuatione ad habitum non est possibilis regressus.*

Secundò sumitur minùs communiter vt est quoddam medium per modum actionis, & passionis inter habentem, & rem habitam, ratione cuius dicimur vestitos, aut armatos esse, &c. Qui enim habet vestum in area, non dicitur habere hoc secundo modo, sed tantùm primò Et habitus in hac acceptione constituit specialem Prædicamentum, vt suo loco videbimus.

Tertiò, tandem sumitur magis strictè, prout significat id, quo res se habet benè, vel malè, vel in se ipsa, vel in ordine ad aliquid aliud. Quo sensu solemus inquirere: *quomodo te habes*; Et habitus in hac acceptione pertinet ad prædicamentum qualitatis, éstque prima species eius: quia est dispositio, qua res benè, vel malè se habet, vel in se ipsa, vt sanitas, & ægritudo; pulchritudo, & deformitas: vel in ordine ad aliud, vt virtus, & vitium; scientia, & error. Videantur Diu. Thom. loco citato, & Ludouicus de Montesino ibidem, disputat. 30. in principio.

24 Nomen *dispositionis* vnde deriuetur, diximus quæstione præcedenti num. 18. vbi etiam duas eius acceptiones adduximus Nunc tertiam aliam oportet addere, qua dispositio sumitur pro habitu in tertia acceptione explicata: nam indifferenter solemus inquirere: *quomodo te habes*; & *quomodo dispositus es*; Propter quod Aristotel. & D. Thom. sæpè confundunt habitum, & dispositionem, secundùm quod pertinent ad hanc primam speciem qualitatis, vt patet 5. Metaphysicæ textu 15. & 1. 2. quæst. 62. articulo 9. Hoc autem est discrimen, vt docent Aristotel. in hoc cap. & D. Thom. quæstione 49. citata art. 2. ad tertium, quod nomen *habitus* propriùs, & frequentiùs applicatur qualitatibus istius speciei, quæ sunt difficilè mobiles: nomen verò dispositionis, illis quæ sunt facilè mobiles. Et meritò quidem, nam quando quis quærit, quomodò se habeat; dispositione permanens quæritur: quam non ita exprimimus, quando inquirimus, quo modò dispositus est; Et ita nomen ipsum habitus, vt rectè inquit Diu. Thom. ibidem, diuturnitatem quandam, & permanentiam importat, quam non significat nomen dispositionis. Propter quod scientiam virtutem, & alias qualitates diuturnas huius speciei absolutè, & propriè, & appellamus habitus; non verò dispositiones: econtrà verò sanitas, pulchritudo, & similes qualitates facilè mobiles propriè dicuntur dispositiones, & non habitus. Et in hoc sensu condistinguuntur inter se habitus, & dispositio, secundùm quod pertinens ad hanc primam speciem qualitatis.

His explicatis: duo oportet breuiter examinare. Primum est, in quo consistat essentia huius primæ speciei: & per quid distinguantur ab aliis. Secundum est: verùm habitus, & dispositio, secundùm quod specialiter sumuntur, vt condistincta, differant essentialiter, vel accidentaliter. Ibi etiam enumerabimus qualitates, quæ sub vnoquoque membro continentur.

24 Circa primum, omissis aliis sententiis dicendum est primò essentiam huius speciei, prout comprehendit, tam habitum, propriè dictum, quàm dispositionem ab illo condistinctam, consistere in hoc, quòd sit qualitas determinans, seu disponens rem benè, vel malè in ordine ad naturam; seu per se primò ordinata ad benè, vel malè esse naturæ subiecti, vel secundùm se ipsam, vt contingit in sanitate, pulchritudine, & aliis similibus, quæ immediatè afficiunt naturam; vel in ordine ad aliquam operationem, vt contingit in scientia, virtute, & aliis habitibus, qui immediatè afficiunt potentias: Sic docet expresè Aristoteles quinto Metaphysicæ textu 25. & secundo Ethicorum capite quinto, quem refert, & sequitur Diuus Thomas quæstione 49. citata, articulo primo, secundo, & tertio, vbi explicat optimè hanc doctrinam. Pro qua etiam videri possunt Montesinus loco citato, quæstione prima, Conradus, Zumel, & alij expositores.

Probatur breuiter ratione desumpta ex Diuo Thoma. Quia in hoc conueniunt essentialiter omnes qualitates huius primæ speciei, & per hoc distinguuntur à cæteris: ergo hæc est propria ratio illius. Antecedens quoad primam partem patet, tùm ex ipsa etymologia habitus, & dispositionis supra explicata, secundùm quod constituunt hanc primam speciem: tùm etiam quia non solùm sanitas, & ægritudo; pulchritudo, & deformitas, & similes qualitates ex sua ratione disponunt rem in ordine ad naturam, quæ benè se habet cum sanitate, & pulchritudine; malè autem cum ægritudine, & deformitate; sed etiam scientia, & error; virtus, & vitium, & similes habitus ex vera ordinantur ad benè, vel malè esse naturæ potentiarum, quibus insunt; siquidem scientia, & virtus disponunt intellectum, & voluntatem conuenienses ad suam naturam; error verò, & vitium disconuenienter. Imò vt benè docet Diu. Thom. articulo tertio citato, huiusmodi habitus, considerata ipsa natura habitus secundùm se, per se primò conuenit ordinari ad benè, vel malè esse naturæ; de consequenti verò, & ex parte subiecti important ordinem ad operationem, inquantùm est finis naturæ, vel perducens in finem. Ergo in hoc, quod est disponere rem benè, vel malè in ordine ad naturam, vt explicatum est, essentialiter conueniunt omnes qualitates huius primæ speciei.

Quod autem per hoc distinguantur ab aliis speciebus (quæ est secunda pars illius antecedentis) etiam patet. Nam secunda species, scilicet naturalis potentia, & impotentia, per se primò sumitur in ordine ad operationem absolutè sumptam, non curando, an sit conueniens, vel disconueniens; vt patet inductione. Intellectus enim æqualiter est potentia respectu intellectionis scientificæ, & erroneæ; & voluntas respectu volitionis honestæ, & peccaminosæ; & idem est de potentiis transeuntibus, vt considerанti patebit. Similiter tertia species per se primò attenditur, vel ex eo, quòd sit terminus alicuius alterationis procedentis à potentiis secundæ speciei, vel ex eo, quòd sit obiectum alicuius sensus, vt infrà videbimus: ad quod impertinens est esse conuenientem, vel disconuenientem naturæ subiecti. Quod etiam per accidens conuenit quartæ speciei; siquidem figura, præcisè prout figura est, non dicit conuenientiam, aut disconuenientiam, vt patet in figuris Mathematicis. Ergo per hoc distinguitur prima species qualitatis ab aliis omnibus.

25 Hinc

25. Hinc fit, vt rectè notauit D. Thom. art. 2. citato ad primum, quod quando in qualitatibus tertiæ speciei, verbi gratia in calore, & frigore, quæ pertinent ad obiectum tactus; aut in colore, qui est obiectum visus, vel etiam in forma, aut figura, quæ est quarta species, consideratur conuenientia, vel disconuenientia ad naturam subiecti; tunc reducuntur ad primam speciem: quia secundùm hanc rationem color, & figura pertinent ad pulchritudinem, vel deformitatem; & calor, & frigus ad sanitatem, vel ægritudinem. In quo sensu (inquit Diu. Th.) *Caliditas, & frigiditas ponuntur à Philosopho in prima specie qualitatis.*

Ex dictis potest sic formari definitio huius primæ speciei, prout comprehendit habitum, & dispositionem: *Est qualitas, secundùm quam res benè, vel malè se habet.* In qua definitione ponitur sub distinctione ly *benè, vel malè*: quia non habemus nomen quod abstrahat à bono, & malo; siue conuenienti, vel disconuenienti.

Cum autem species ista diuidatur in habitum, & dispositionem per esse facilè, vel difficilè mobilem à subiecto: si vnumquodque horum membrorum velimus definire, ponenda erit pro genere, defectu nominis incomplexi, ipsa definitio huius speciei, dicendo: *Habitus est qualitas secundùm quam res benè, vel malè se habet, difficilè mobilis: Dispositio verò est qualitas, secundùm quam res benè, vel malè se habet, facilè mobilis.* De quibus iam videndum est: an essentialiter inter se distinguantur: hoc enim est, quod secundo loco examinandum promisimus.

26. Dicendum est secundò, quod quamuis habitus propriè dicti, vt scientia, & similes, quandò sic imperfectè insunt, vt de facili possint amitti; verè dicantur dispositiones: & econtrà dispositiones propriè dictæ, vt sanitas, & ægritudo, quandò ex aliquo accidenti redduntur difficilè mobiles, verè etiam dicantur habitus; atque ita iuxta modum loquendi interdum distinguantur habitus, & dispositio, vt perfectum, & imperfectum intra eandem speciem: tamen, absolutè loquendo, habitus, & dispositio propriè dicta: quibus scilicet per se, & natura sua conuenit esse facilè, vel difficilè mobiles, verè differunt essentialiter, & specificè. Hæc conclusio est contra Scotum quæst. 9. huius prædicamenti, Vasq. 1. 2. disput. 8. cap. 3. Salas ibidem, quæst. 51. disput. 5. sect. 5. & quosdam alios Recentiores. Eam tamen docet expressè D. Thom. artic. citat. ad 3. quem sequuntur communiter Thomistæ, Caiet. & Conradus ibidem, Arauxo 5. Metaphys. qu. 5. artic. 3. Iabel. & Soto in hoc cap. Mas. ibidem quæst. 4. & Sanch. lib. 5. quæst. 44. Quibus etiam consentiunt Lorca, Valentia, Fonseca, Tolet. Conimbric. Rub. Louan. & alij, quos refert Gallego controuers. 28. Pro qua etiam sententia videri possunt Montesino, vbi supra num. 27. & noster Didacus à Iesu disp. 15. qu. 2.

27. Probatur ratione Aristotel. quam adducit D. Thom. ibidem ex communi modo loquendi. Quia qualitates, quæ ex natura sua sunt facilè mobiles, si ex aliquo accidenti reddantur difficilè mobiles, dicuntur habitus, vt contingit in febri, quæ transit in ethicam. E contrà verò qualitates, quæ ex natura sua sunt difficilè mobiles, cum ita imperfectè insunt, vt de facili amittantur, dicuntur dispositiones, vt patet in scientia; quam dum quis ita imperfectè acquirit, non tam dicitur habere, quàm disponi ad illam. Ergò signum est, propriam rationem habitus intrinsecè, & essentialiter importare diuturnitatem, seu permanentiam; contrà verò dispositionem per se & ex natura sua habere, quod de facili amittatur. Et per consequens habitus, & dispositio propriè dicta essentialiter distinguuntur.

Confirmatur: quia ex eo sanitas, & ægritudo sunt qualitates facilè mobiles: quia per se, & ex natura sua habent causas transmutabiles; & ex eo scientiæ, & virtutes sunt qualitates difficilè mobiles: quia per se, & ex natura sua habent causas immobiles, vt inquit Diuus Thomas loco citato. Sed ex diuersitate causarum per se, & propriarum sumitur distinctio essentialis in effectibus, vt per se notum est. Ergo illæ qualitates, quibus per se, & ex natura sua conuenit esse facilè mobiles, distinguuntur essentialiter ab illis, quæ ab intrinseco, & ex propria ratione sunt difficilè mobiles.

Est tamen hîc aduertendum cum Angelico Doctore ibidem, quod quamuis differentiæ istæ videantur accidentales; cum pertineant ad motum, qui est extra prædicamentum qualitatis: designant tamen proprias, & per se differentias harum specierum; sicut etiam in genere substantiæ frequenter accipiuntur differentiæ accidentales loco substantialium. Per quod facilè soluuntur argumenta, quæ solent fieri contra nostram conclusionem: & ideò illa omittimus.

28. Ex dictis possunt vtcumque enumerari qualitates, quæ sub vnaquaque harum specierum continentur. Sub habitu enim propriè dicto comprehenduntur omnes scientiæ, & virtutes. Quarum seriem, sic possumus ordinare, vt habitus diuidatur in acquisitum, & infusum. Sub infuso continentur Fides, Spes, Charitas, Lumen gloriæ, aliaque permanentia Spiritus sancti dona, & virtutes, si quæ sunt aliæ per se infusæ. Habitus acquisitus diuiditur in intellectualem, & moralem; seu in habitum intellectus, & voluntatis: hic diuiditur, in virtutem moralem, & vitium illi oppositum: & vnumquodque in suas species, in quarum consideratione occupatur tota ferè 2. 2. D. Thom. Habitus intellectualis diuiditur ab Aristot. 6. Ethicor. cap. 3. in intelligentiam, sapientiam, scientiam, artem, & prudentiam. Intelligentia idem est, quod habitus principiorum, de quo in libris Posteriorum: vbi etiam diuisionem scientiæ statuemus. Sapientia non constituit speciem distinctam à scientia vniuersaliter sumpta, vt comprehendit Theologiam, Metaphysicam, & alias scientias, vt ibidem disputat. ac. explicabimus. Ars communiter diuiditur in septem mechanicas: (nam liberales secundùm quid tantùm dicuntur artes.) Et tandem prudentia in monasticam, & œconomicam, & politicam. Quæ omnia percensendo potius, quàm ex professo dicta sunt. Quia tamen diuisio illa habitus intellectualis ab Aristotel. tradita non est immediata: eam ordinabimus loco citato.

29. Sub dispositione, vt condistinguitur ab habito, continentur omnes dispositiones corporales: quia istæ simpliciter non sunt difficilè mobiles, vt inquit D. Thom. 1. 2. qu. 50. artic. 1. ad secundùm propter mutabilitatem causarum corporalium. Et huiusmodi sunt sanitas, & ægritudo; pulchritudo; & deformitas, & si quæ sunt quasi habitus in membris corporis, vt facilitas acquisita saltandi pulsandi citharam, aut alia opera corporalia exercendi. Notandum tamen est, quòd si sanitas, aut ægritudo non est aliquod vnum accidens distinctum à primis qualitatibus; & si pulchritudo, vel deformitas non est accidens distinctum à colore, figura, &c. non continentur propriè, & per se sub hac prima specie; sed tantùm reductiuè: siquidem sic re vera sunt entia per accidens. Si verò sint accidentia ab illis distincta, & inde resultantia: propriè, & per se sub illa continentur.

Ad hanc etiam speciem pertinet ex spiritualibus illa qualitas, quæ per primum, aut secundùm actum virtutis relinquitur in voluntate. Hæc enim

non

non est verè habitus; sed dispositio iuxta sententiam D. Thomæ quæst. 51. sequenti art. 3. vbi docet per primum actum scientiæ posse quidem generari scientiam, quæ sit verè habitus, licet imperfectus: per primum verò actum virtutis non generari virtutem, quæ sit verè habitus; sed dispositio. De quo videri potest Monres. vbi sup. num. 29. & disput. 31. sequenti q. 5.

30. Quid autem de gratia habituali dicendum sit, supposito quòd realiter distinguatur à charitate iuxta sententiam D. Thom. 1. 2. quæst. 110. art. 3. tractant ibidem Theologi, ipsam pertinere ad hanc speciem dispositionis videtur colligi ex solutione ad 3. vbi inquit Sanctus Doctor: *Gratia reducitur ad primam speciem qualitatis: neque tamen est idem, quòd virtus; sed habitudo quædam, quæ præsupponitur virtutibus infusis.* Quibus verbis addit in 2. dist. 26. quæst. 1. art. 4. ad. 1. *Quod non est propriè habitus; sed habitudo quædam, sicut sanitas se habet ad corpus: & ideo dicit Chrysostom. quod gratia est sanitas mentis, &c.* De quo etiam videri potest quæst. 27. de veritate art. 2. ad 6. Quod autem magis sit connumeranda habitibus propriè dictis, suadet ipsa excellentia, & perfectio gratiæ, colligitúrque non obscurè ex eadem quæst. 27. art. 1. ad 9. vbi docet Angelicus Doctor gratiam ex natura sua esse difficilè mobilem à subiecto, etiam si per vnum actum peccati mortalis admittatur. Neque contrarius est aliis locis adductis: quia solum negat gratiam esse habitum: sicut Philosophi loquuti sunt de habitibus, vt ipse ibidem se satis explicat: & ideò hæc sententia apparet probabilior: pro qua videri potest Conrad. loco citato primæ secundæ.

QVÆSTIO IV.

DE SECVNDA SPECIE QVALITATIS, scilicet naturali potentia, & impotentia.

31 PRo intelligentia huius speciei notandum est duplex esse principium operationis: aliud radicale, & remotum, quod est ipsa forma substantialis, vt anima respectu intellectionis, de quo certum est, eo ipso non pertinere ad prædicamentum qualitatis: aliud proximum, & formale, vt intellectus; & hoc est qualitas pertinens ad hanc secundam speciem. Quæ quando tribuit subiecto posse fortiter operari, dicitur potentia naturalis, vt potentia visiua iuuenis: quando verò est principium operationis debilis, appellatur impotentia, vt potentia visiua senis. Similiter potentia generatiua, quando habet proportionatum temperamentum, dicitur absolutè potentia, & ab ea homines denominantur potentes: quando verò temperamentum non est proportionatum, vt in frigidis, dicitur absolutè impotentia: & ab ea dicuntur impotentes. Ex quo patet impotentiam non dicere puram negationem; sed potentiam debilem, & remissam: & ex consequenti non distingui specie à potentia; sed vt imperfectum à perfecto intra eandem speciem.

Potest autem definiri hæc species sic: *Potentia est qualitas productiua*: seu *Qualitas, quæ simpliciter est principium actionis*: intelligendo per actionem, seu productionem, non solùm eas, quæ propriæ sunt actiones, aut productiones alicuius effectus; sed etiam eas, quæ habent modum actionis, licet nullum producant effectum, vt magna, vel parua resistentia ad diuisionem; quarum sunt principia durum, & molle. Quamuis enim tales resistentiæ reuera non sint actiones, aut productiones alicuius effectus; tamen earum principia nempè durities, & mollitudo, sunt qualitates istius speciei, vt expressè docent Aristot. in hoc cap. & D. Thomas in 1. distinct. 42. q. 1. art. 1. & super Iob. 4. lect. 2.

32 Quare primo diuiditur potentia in actiuam, & passiuam, seu meliùs resistitiuam (non enim omnis potentia passiua est qualitas, vt patet in potentia passiua materiæ respectu formæ; aut substantiæ respectu accidentium.) Potentia actiua est illa, quæ est principium actionis, quæ verè est productio alicuius effectus. Quod sufficienter exprimitur illis terminis: *potentia actiua*: quia reuera potiùs sunt definitio, quam definitum. Potentia resistitiua est; quæ est principium alicuius habentis modum actionis; cum tamen non sit vera actio. Et ad hoc genus pertinent durum, & molle; salubre, & valetudinarium, vt testatur Aristoteles in hoc capite intelligendo per salubre, & valetudinarium, non sanitatem, & infirmitatem, quæ pertinent ad primam speciem; sed robur vel debilitatem corporis in sua constitutione; ratione quorum difficilè, vel facilè cedit infirmitatibus. Forte etiam ad idem genus pertinent grauitas, & leuitas: illa enim est principium resistendi motui sursum; ista verò motui deorsum. Verum autem sint potentiæ veræ actiuæ suorum motuum; constabit, cum de motu grauium, & leuium disputabimus.

33 Ad has duas species subalternas potentiæ pertinent quædam qualitates supernaturales, quibus homines deputantur ad cultum Dei secundùm ritum Christianæ religionis, quæ characteres appellantur. Nam character Baptismi pertinet ad potentiam passiuam: quia non ordinatur ad aliquam actionem; sed potius ad receptionem sacramentorum. Characteres verò Confirmationis, & Ordinis pertinent ad potentiam actiuam: quia ordinantur ad actiones hierarchicas. Quæ omnia docet expressè D. Thomas 3. parte quæst. 63. artic. 2. & in 4. dist. 4. quæst. 1. art. 4. quæstiunc. 3. Additque eisdem locis, quòd quia hæ spirituales potestates sunt instrumentales, sicut virtutes sacramentorum: *Ideò sicut virtus, quæ est in sacramentis; non est in genere per se, sed per reductionem, eo quòd est quiddam fluens, & incompletum: ita etiam character non propriè est in genere, vel specie: sed reducitur ad secundam speciem qualitatis.*

Potentia actiua diuiditur in immanentem, & transeuntem. Sub hac continetur intellectus agens & potentiæ generatiua, nutritiua, & argumentatiua, (quæ solent appellari à Medicis potentiæ principales: eisque annectunt alias ministras, vt videbimus in libris de anima) & generaliter omnes potentiæ, seu virtutes naturales, creaturarum, quæ, ad producendum aliquem effectum in extranea materia à natura destinatæ sunt. Sub immanenti continetur potentia cognoscitiua, & appetitiua: illa diuiditur in sensitiuam, & intellectiuam; hæc verò in appetitum sensitiuum, & rationalem. De quibus omnibus, & de vniuscuiusque speciebus, & actibus agendum est loco citato.

QVÆSTIO V.

DE TERTIA SPECIE QVALITATIS, scilicet passione, & passibili qualitate.

34 PRo huius speciei intelligentia notandum est *passionem* sumi multipliciter, vt habetur 5. Metaphysicæ textu 26. lectione 10. apud Diu. Thom.

Primò enim sumitur pro proprietatibus, quæ ab essentia dimanant: quo modo risibile dicitur passio hominis, diuisibilitas quantitatis, &c. Et passio in hac acceptione non est species qualitatis, vt patet: cum inueniatur etiam in aliis prædicamentis.

Secundò sumitur pro quacunque receptione; media

qua passum recipi effectum agentis : & correspondet actioni, qua agens producit illum. Et in hac acceptione constituit speciale prædicamentum, de quo infra.

Tertiò sumitur specialius pro receptione alicuius effectus nociui, & disconuenientis, in qua intercedit propria alteratio. Quæ acceptio frequentior est, quàm secunda : non enim quando quis sanatur, dicitur pati; sed magis quando infirmatur. Et sic quantò magis qualitas recepta est nociua, & disconueniens; tanto passio est maior : In quo sensu passionem Christi Domini dicimus fuisse maximam. Hoc autem non solùm contingit, quando qualitas ex natura sua est nociua, vt tristitia in homine; sed etiam quando per accidens nocet propter excessum; vt nimia lætitia. Et ideò dixit ibidem Aristoteles : *Amplius horum magis nociuæ alterationes, & motus, & maximè lamentabiles; item magnitudines exultationum, & lamentationum passiones dicuntur.* Et iuxta hanc acceptionem, actus appetitus sensitiui appellantur passiones, vt suo loco dicemus : quia fiunt cum aliquali nocumento; maximè quando sunt intensi. De quo videri potest Diu. Thomas 1. 2. quæst. 22. art. 1. & quæst. 24. artic. 2. ad 2. Sed hæc etiam acceptio non pertinet ad hoc prædicamentum; sed ad prædicamentum passionis.

35 Quartò tandem sumitur passio pro qualitate, secundùm quam fit talis alteratio. Quæ teste Arist. in hoc capite, appellatur passibilis qualitas : vel quia causat talem alterationem, vt dulce, & amatum, quæ causant alterationem in gustu; calidum, & frigidum in tactu, & similes qualitates sensibiles : vel quia causantur ex tali alteraratione, vt album, & nigrum, quæ causantur ex aliqua alteratione. Cuius signum (inquit Arist.) est, quòd quando quis pudore afficitur, ruber fit; & qui metuit pallidus. Vndè si cui natura talem perturbationem tribuerit, simili erit colore.

Distinguuntur autem passio, & passibilis qualitas, vt hic ait Aristotel. quia passio significat qualitatem ex aliqua breui alteratione resultantem, vt pallor ex metu, vel rubor ex vereeundia causatus : ac passibilis qualitas significat easdem qualitates, quando oriuntur ex permanenti, & fixa alteratione; vt color rubeus, aut pallidus permanens in hominibus; siue id procedat à natura, vel ab infirmitate, &c. Ex quo tanquam fit passionem, & passibilem qualitatem non distingui specie; sed tantum accidentaliter, vt de potentia, & impotentia dictum est.

36 Qualitas passibilis, cum sit definitio propriè definiti non potest. Potest tamen declarari si dicamus, quòd *Est qualitas sensibilis*, seu *obiectiua*, id est, constituens obiectum alicuius sensus. Sub qua comprehenduntur lux, color, odor, sapor, & qualitates tangibiles, scilicet calor, & frigus; humiditas, & siccitas, & si quæ sunt aliæ qualitates, quæ sunt obiecta sensuum. Ex quibus lux, & quatuor primæ qualitates sunt species infimæ; aliæ verò subalternæ : nam color diuiditur in albedinem, & nigredinem, & alios colores medios: sonus in acutum, & grauem, & alios medios: & sic de cæteris. Asperum autem, & lene; & rarum, & densum, licet videantur qualitates; propriè tamen, vt inquit hîc Aristot. pertinent ad prædicamentum. Nam rarum est, cuius partes distant : densum verò, cuius partes propè sunt: similiter asperum est id, cuius partes sunt aliæ aliis eminentiores : lene verò, siue leue, cuius partes quasi in recto sitæ sunt. Quæ omnia satis patet ad dispositionem partium in loco pertinere.

QVÆSTIO VI.

DE VLTIMA SPECIE QVAlitatis, scilicet forma, & figura.

37 PRo intelligentia huius speciei notandum est, quòd *forma* primo sumitur pro substantiali, quo sensu anima rationalis dicitur forma hominis. Secundò pro quocumque actu, etiam accidentali: quo modo omnia accidentia appellantur formæ accidentales. Et his duobus modis, non est species qualitatis, vt patet. Tertiò sumitur forma pro dispositione, quam habent partes quantitatis in ordine ad se, à qua deriuatur: denominatio formosi, vel deformis; de qua dicitur Psal. 44. *Speciosus forma præ filiis hominum, &c.* Et in hac acceptione est vera species qualitatis.

Similiter *figura*, teste D. Thom. in 3. dist. 16. q. 2. art. 1. ad 1. vno modo sumitur, prout idem est, quòd imago, seu signum alicuius. Et in hac acceptione dicitur Christus transfiguratus : quia claritatem assumpsit ad tempus in signum, seu figuram futuræ claritatis, quæ erit in sanctis. Quo etiam sensu dicitur 1. Corinthiot. 10. *Omnia in figura contingebant illis.* Secundò sumitur figura (inquit D. Thom.) pro qualitate resultante ex terminatione quantitatis. Quo modo non dicitur Christus transfiguratus : quia eadem delineamenta corporis in ipso erant. Et in hoc sensu sumitur in præsenti : estque vera species huius prædicamenti, siquidem verè disponit rem in se ipsa, vt patet ex dictis supra num. 19. Non tamen distinguitur specie à forma in tertia acceptatione, vt docent communiter Doctores, & satis ex se patet : siquidem vtraque eodem modo disponit partes quantitatis in se ipsis.

38. Differunt autem accidentaliter. Vel per hoc, quòd forma significat istam speciem physicè, & naturaliter, id est, iunctam cum aliis accidentibus sensibilibus : figura verò significat eandem speciem Mathematicè, id est, abstractum ab accidentibus sensibilibus, vt docet Boëtius hîc; & indicat D. Thomas 3. contra gentes cap. 105. Vel, vt tradit ipse Sanctus 7. Physicorum lect. 4. penes hoc, quòd forma significat istam qualitatem, prout reperitur, & dat esse artificiatis, quo sensu dicitur forma turris, domus, &c. figura verò significat eandem qualitatem, simpliciter, vel in rebus naturalibus.

Sub forma continentur qualitates constitutiuæ arte factorum, vt turris, nauis, domus, & similes. Sub figura verò, præter figuras animalium, & aliarum rerum naturalium, continentur omnes, de quibus agit Geometra : quas sic possumus ordinare. Primò enim figura est duplex : alia plana, quæ scilicet fit in superficiebus : & alia solida, nempè quæ fit in corporibus. Plana diuiditur in triangularem, seu trigonam; quadrangularem, seu tetragonam, pentagonam, exagonam &c. & circulum, quæ est perfectissima inter figuras planas. Sub triangulari continentur isocheles, isopleuros, & scalenon. Sub quadrangulari continentur quadratum, ex altera parte longius rhombus, rhomboides, &c. Per quem etiam modum diuiduntur aliæ figuræ planæ, excepto circulo, qui est species infirma. Tandem figura solida diuiditur in pyramidem, chilindrum, cubum, oualem, lenticularem, &c. & spheram, quæ est perfectissima inter figuras solidas. Pro quibus omnibus videri possunt Horontius lib. 1. suæ Geometriæ & alij Mathematici.

39. Concludit autem has species qualitatis Arist. dicens, fortè esse alia genera qualitatis; sed hæc

esse

esse, quæ maximè in omnium ore versantur. Quod modestiæ causà dictum reputant communiter interpretes, asserentes diuisionem esse adæquatam. Cuius non facilè assignatur ratio sufficientiæ. Sed inter alias optima est, quam adducit D. Th. 1. 2. quæst. 49. art. 2. sumptam ex ipsa natura qualitatis. Modus enim, seu determinatio, aut dispositio, quam importat qualitas; vel accipitur in ordine ad ipsam naturam subiecti: vel secundum actionem & passionem, quæ consequuntur principia naturæ; vel tandem secundum quantitatem. Si in ordine ad naturam: cum hæc habeat rationem finis, sitque id, quod primò consideratur in re: sic ponitur habitus, & dispositio, quæ est prima species qualitatis, in qua sola attenditur ratio conuenientis, vel disconuenientis, seu boni, vel mali, vt dictum est. Si secundum actionem, & passionem: vel attenditur secundum principia actionis, & passionis: & sic est secunda species, scilicet naturalis potentia, & impotentia, vel secundum actionis, & passionis terminos; & sic est passio, & passibilis qualitas, quæ est tertia species. Vel tandem modus, seu dispositio est inter partes quantitatis: & sic est quarta species, nempè forma, & figura. Neque inuenitur aliqua qualitas, quæ ad has species non reducatur. Videantur D. Thom. vbi supra. Conrad. & Medina ibidem, Caietan. & Soto in hoc capite, Arauxo 5. Metaphysicæ quæst. 4. art. 2. Sanchez lib. 5. Logicæ quæst. 43. vbi rectè impugnat aliam rationem sufficientiæ, quam format Suarez disputat. 42. Metaphysicæ sectione 5. numero 7. sumptam ex illa sua definitione supra impugnata.

40. De speciebus impressis, & expressis, tam sensibilibus, quàm intelligibilibus solet meritò dubitari, ad quam speciem pertineant: videntur enim ferè sub omnibus contineri. Hoc tamen rectè explicari non potest, vsque dum earum naturam cognoscamus. Probabile est species impressas pertinere ad secundam speciem: quia ex natura sua complent potentias operatiuas tanquam concausæ earum: sicque docet inter alios Sanchez loco citato ad 2. Quamuis, vt ibidem refert. probabiliter etiam possit dici, saltem de speciebus intelligibilibus esse habitus: siquidem disponunt hominem in ordine ad naturam, suntque ex ratione sua difficilè mobiles. Quæ sententia videtur colligi ex D. Thom. 1. 2. quæst. 50. art. 5. & 6.

De speciebus expressis probabiliter aliqui asserunt pertinere ad tertiam speciem: quia natura sua sunt termini operationum. Hoc tamen est contra D. Th. 3. partè quæst. 63. artic. 2. ad 2. asserentem: *In tertia specie qualitatis non sunt nisi sensibiles passiones, & sensibiles qualitates.* Qui etiam in dist. 4. q. 1. artic. 1. docet ex Aristot. qualitates tertiæ speciei. *Semper habere ordinem ad aliquam transmutationem corporalem, vel quam inferunt, vel à qua causantur.* Et ideo melius dicendum est esse dispositiones: siquidem ex natura sua sunt facilè mobiles, ordinanturque ad benè, vel malè esse potentiæ, vt patet de actibus virtutis & vitij; scientiæ, & erroris. Sicque docent communiter Thomistæ, Soncin. 9. Metaph. q. 21. ad 4. Ferrar. 2. de anima q. 22. & Sanch. loco citato ad vltimum, qui plures alios adducit.

41. Tandem de primis qualitatibus, nempè calore, & frigore; siccitate, & humiditate non est parua difficultas: nam licet eas enumerauimus sub tertia specie; videntur tamen ad secundam potiùs pertinere, cùm sint potentiæ actiuæ elementorum. Sed quidem standum est dictis: nam sub tertia specie collocat ista qualitates D. Thom. 1. 2. q. 50. art. 1. ad 3. & qu. 52. artic. 1. ad 3. tùm quia verè sunt qualitates tangibiles: tùm etiam quia secundum eas primò attenditur alteratio, ita primò, & per se causant aliquam passionem, vel causantur ab ea vnde sumpta est denominatio passibilis qualitatis. Neque in his oportet in præsenti immorari, de quibus neque Aristot. neque Interpretes eius ex professiò disputant.

CAPVT NONVM

De sex vltimis prædicamentis.

SVMMA TEXTVS.

DVAS Partes continet hoc caput. In prima, prætermissa descriptione actionis, & passionis, solùm assignat duas proprietates, scilicet habere contrarium, & suscipere magis, & minus. § In secunda parte breuissimè explicat alia quatuor prædicamenta ex sola nominum significatione, dicens quòd à situ, seu positione dicitur situm esse habere verò est, vt armatum, vel vestitum esse: vbi vt in Lycæo esse: & quando, vt heri, & cras.

NOTATIONES, CIRCA HOC CAPVT.

QVomodo duæ istæ proprietates conuenire possint actioni, & passioni, ex dictis circa alia prædicamenta satis constat. Non enim conueniunt illis per se, & ratione sui; sed ratione qualitatum, quæ sunt termini earum: & ita per se primò solùm conueniunt qualitati, vt; eisdem locis explicuimus. Neque est aliud notatione dignum in hoc capite; nisi quòd quia Arist. ferè nihil egit de his prædicamentis: ideò Gilbertus Porretanus addidit opusculum de sex principiis inscriptum: ex quo posteriores Dialectici veram horum prædicamentorú notitiam iuxta peripateticam doctrinam desumpserunt.

DISPVTATIO DECIMASEXTA

De sex vltimis prædicamentis.

PErpauca de his prædicamentis tradidit nobis Arist. tum quia paruæ entitatis, & non magnis momenti sunt: tum etiam quia ex collatione quatuor priorum dignoscuntur. Nam ex substantia, & superficie continente, quæ appellatur locus, cognoscimus *vbi*. Ex ex substantia, & tempore; quod est altera species quantitatis, cognoscimus *quando*. similiter ex substantia, & relatione propinquitatis, vel distantiæ *situm*, & *habitum*. Et tandem ex substaotia, & qualitate, quæ est potentia actiuas cognoscimus *actionem* & *passionem*. Ex quo etiam sumitur horum prædicamentorum perfectio, & ordo. Nam quia qualitas perfectior est quantitate, & quantitas relatione: ideò actio, & passio præponuntur vbi, & quando; & hæc situi, & habere. De quibus eodem ordine agemus in hac disputatiooe Priùs. tamen sit

QVÆSTIO PRIMA.

AN ISTA SEX PRÆDICAMENTA CONSISTANT IN *denominatione extrinseca. Vbi etiam: an sint quid absolutum, vel relatione.*

CIrca primum non obscuri nominis Doctores vniuersaliter asserere videntur hæc sex vltima prædicamenta consistere in denominatione extrinseca, ita vt vbi verb. gra. nihil aliud sit quam denominatio illa extrinseca, quæ prouenit substantiæ à superficie continente; quando à tempore mensurante; habitus, à veste adiacente, &c. Sic videtur docere D. Thom. opusc. 48. tract. 6. cap. 1. lib. 3. Physic. lect. 5. & lib. 5. Metap. lect. 9. Et ideò hanc sententiam sequuntur Herb. quodlib. 1. q. 9. Iabel. 5. Metaph. quæst. 23. Soto in hoc cap. & Mas. ibidem quæst. 1. qui plurea alios adducit.

Probatur hæc sententia: quia non sunt multiplicandæ entitates intrinsecæ, vbi solæ denominationes extrinsecæ sufficiunt: sed ex sola circumscriptione extrinseca superficiei continentis dicitur res esse in loco, & ex sola mensuratione extrinseca temporis dicitur esse io tempore, & sic de aliis: ergo præter has denominationes extrinsecas non sunt constituendæ aliæ entitates, & accidentia intrinseca.

4 Prima Conclusio. Hæc prædicamenta non sunt puræ denominationes extrinsecæ, sed formæ quædam, & accidentia intrinseca, relicta in subiecto ea aliquo extrinseco. Sic docent B. Albertus & Gilbert. quos refert, & sequitur Capreol. in 2. dist. 2. quæst. 1. art. 3. Soncin. 5. Metaph. quæst. 41. Araux. ibidem quæst. 7. artic. 1. Sanch. lib. 6. Logicæ per totum, Concales 1. part. q. 10. disp. 22. ad 3. & communiter Doctores. ¶ Estque proculdubio mens Diu. Thomas. Nam 5. Metaph. lect. 15. generaliter docet vltima prædicamenta esse respectus quosdam relictos in rebus ex aliquo extrinseco. Specialiter autem de actione, & passione id docet in 2. dist. 40. quæst. 2. art. 4. Quod etiam de vbi, & quando tradit in 4. dist. 16. quæst. 3. art. 1. quæstiuncula 1. vbi docet, quando, & vbi non esse tempus, & locum; sed quid ex illis in subiecto relictum. Et tandem de situ, & habitu idem tradit 5. Metaph. lect. 20. vbi ea Arist. dicit situm addere supra vbi dispositionem partium in ordine ad locum, quam constat esse in ipsa re vbicata: habitumque esse quid medium inter indumeotum, & habentem: ac proinde non erit ipsum indumentum extrinsecè denominans.

Fundamentum est: quia distinctio penes intrinsecam, & extrinsecam denominationem eiusdem formæ non potest causare diuersa prima genera: ergo semel admisso denario prædicamentorum numero, non possunt hæc vltima constitui in pura denominatione extrinseca. Probatur antecedens, quia eadem omninò forma, quæ intrinsecè denominat subiectum in quo est, denominat extrinsecè terminum, quem respicit per eundem, & vnicum effectum formalem eius: animal enim esse videns; & patietem visum non sunt duo effectus formales visionis, vt per se constat. Ergo repugnat in tali forma, prout sic, esse duas essentias primò diuersas: & ex consequenti constituere plura prædicamenta. Maior huius probatio constabit ex dicendis de vnoquoque.

5 Ad argumentum in contrarium adductum neganda est minor. Nam esse in loco, vel esse in tempore non important puras denominationes extrinsecas à loco & tempore; sed peculiares modos essendi rerum, quæ sunt in loco & tempore, in eisdem existentes. Quia tamen modi isti, seu accidentia dependent à rebus extrinsecis, quæ maiorem habent entitatem, & sine quibus existere non possunt: (vbi enim dependet à loco, quando à tempore, & sic de aliis vt infrà explicabimus:). ideò de illis loquimur, ac si essent denominationes extrinsecæ. In quo sensu intelligendus est D. Thom. locis pro contraria sententia citatis. Solùm enim intendit ista prædicamenta esse debilissimæ entitatis, & sumi ab aliqua forma extrinseca, vt actionem à patiente, passionem ab agente, vbi, & situm à loco, quando à tempore, & habitum ab indumeoto.

Obiicies D. Thom. 1. part. quæst. 110. art. 3. expressè asserentem, quòd *Mobile secundum locum non est in potentia, ad aliquid intrinsecum: inquantum huiusmodi: sed solùm ad aliquid extrinsecum, scilicet ad locum.* Et primò cootra gentes cap. 3. *Aliquando denominantur*

aliquid

aliquid ab eo quod est extra ipsum, vt à loco dicitur aliquid esse alicubi, &c. Ergo non rectè explicatur Diu. Thom. nostra sententia.

Respondetur Angelicum Doct. priori loco distinguere motum localem ab alteratione, & argumentatione in hoc, quod duo isti motus terminantur ad aliquid omninò intrinsecum, nempè ad qualitatem, & quantitatem; & provt sic, non dependent ab aliquo extrinseco: & ideò per tales motus non intelligitur mobile coniungi alicui extrinseco, à quo resultet quantitas, aut qualitas. At verò vbi, quod est terminus motus localis, omninò dependet à loco qui est quid extrinsecum:& ideò priùs mobile intelligitur coniungi loco, quàm quod resultet vbi. In quo sensu mobile motu locali dicitur esse in potentia ad aliquid extrinsecum: quod non habent alij motus. Videantur Araux. vbi suprà ad 1. & Sanch. quæst. 10. ¶ Per quod patet ad locum ex primo contra gentes. Sensus enim est, quod res denominatur esse alicubi à loco tanquam à forma extrinseca, à qua sumitur forma intrinseca, scilicet vbi.

6 ¶ Veniamus ad secundam partem q. an scilicet ista prædicamenta sint quid solutum, vel puræ relationes: Circa quod aliquid. Antiqui, quod refert Herb. vbi sup. docuerunt consistere in aggregato quodam ex absoluto, & relatiuo. ¶ Hæc tamen sententia est manifestè falsa: quia prædicamenta sunt entia per se, & simplicia: ergo non possunt ex rebus diuersorum prædicamentorum integrari.

Secunda sententia docet esse veras relationes. Quæ videtur esse sentent. Scoti in 4. dist. 13. quæst. 1. vbi facta distinctione relationis in extrinsecus, & intrinsecus aduenientem, dicit hæc prædicamenti esse relationes extrinsecus aduenientes. Eandem sententiam, nulla facta distinctione, defendit Capreol. in 2. dist. 6. q. 1. affirmans prædicamenta ista verè esse relationes, & non quid absolutum.

¶ Potestque suaderi: quia hæc prædicamenta dependent in suo esse ab existentia illius extrinseci, ad quod ordinantur: ergo sunt verè relationes secundum esse, & non aliquid absolutum. Consequentia videtur nota; siquidem in hoc differunt relatio secundum dici, seu transcendentalis, & secundùm esse seu prædicamentalis: quòd hæc requirit existentiam termini; non autem illa. Antecedens verò conceditur communiter à Thomistis, & videtur satis ostendi: tùm inductione: tum etiam ex imperfectissima, & debilissima entitate horum prædicamentorum, quæ non rectè saluatur per hoc solùm; quòd dicant ordinem ad aliquid extrinsecum, nisi etiam requirant eius existentiam; siquidem illud conuenit pluribus qualitatibus satis perfectis.

7 Secunda concl. Hæc prædicamenta sunt relatiua tantùm secundùm dici ac proindè non sunt veræ relationes; sed quid absolutum. Sic docent frequenter Thomistæ, Herb. quolibeto citato, Soncin. 5. Metaph. q. 39. & 41. Iabel. ibidem q. vlt. Arauxo vbi sup. conclus. 4. Sotus & Mas. in hoc capite. Sanch. lib citato, & communiter Doctores.

Fundamentum est: quia propria ratio relationis secundum esse est esse *ad*; seu accidens faciens respicere aliud ex proprio, & natiuo effectu eius, sed hoc non conuenit istis prædicamentis: ergo non sunt veræ relationes secundum esse. Probatur minor discurrendo per singula. Nam in primis, quatnor vltima prædicamenta ex propria ratione dicunt esse *in*, siquidem vbi facit rem esse *in* loco quando *in* tempore; situs disponit partes *in* loco: & habitus resultat ex eo quòd vestis sit *in* corpore. Ergo nullum istorum, propriè loquendo, includit esse *ad*. De actione etiam, & passione idem patet. Tùm quia ex propria ratione non dicunt *ad*, sed actio dicit esse *ab agente*; passio verò *in* passo. Tùm etiam, quia si essent veræ relationes, necessariò essent mutuæ, vt patet: hoc autem repugnat: ergo, &c. Probatur minor: quia actio, & passio non sunt simul natura: illa enim est actus actiui; hæc verò passiui, vt inquit Arist. 3. Physic. text. 29. Actiuum autem hæc causa passiui, & priùs illo vt de se constat.

Confirmatur: quia iam hæc prædicamenta continerentur sub prædicamento relationis: & ex consequenti solum essent quatuor genera suprema contra receptam Philosophorum sententiam, quam explicuimus disp. 11. num. 63. Ergo hæc prædicamenta non sunt veræ relationes; sed entitates absolutæ.

8. Ad argumentum in contrarium adductum neganda est consequentia. Ad cuius probationem respondetur quod relationes dependere ab existentia alicuius extrinseci, non oritur formaliter ex eo quòd sint veræ relationes secundùm esse; sed ex eo quòd sunt entia imperfecta, & minimæ entitatis. Quod non solùm relationi, sed etiam aliis entibus conuenit, vt patet de vnione, & aliis modis. quibus in hoc assimilantur ista prædicamenta. Quo fit, vt licet non omnia relatiua secundùm dici, seu transcendentalia petant terminum actu existentem: vt patet de potentiis, & habitibus, (in quo distinguuntur à prædicamentalibus, quæ semper talem existentiam postulant: vt diximus disputatione 14. numero 23. tamen plura sunt relatiua secundùm dici, quæ etiam requirunt existentiam termini, non formaliter ex eo, quòd sint relatiua secundum dici sed ex eo, quòd sint entia imperfecta, & debilissimæ entitatis, vt explicatum est. Et huiusmodi sunt ista prædicamenta, quæ proinde magis accedunt ad relationem prædicamentalem, quàm alia relatiua secundùm dici perfectiora: & per consequens minùs participant rationem absoluti.

QVÆSTIO II.

De prædicamentis actionis, & passionis.

9. AD plenam notitiam horum prædicamentorum oportebat disputare: an omnis actio subiectetur in agente; inde enim pendet statuere, in quo consistat propria ratio, tam actionis, quàm passionis. Hæc tamen difficultas propriam sedem habet lib. 3. Physic. & ideò in præsenti sufficiet hæc prædicamenta vtcumque explicare.

Pro quo notandum est plura reperiri in productione. Physica alicuius effectus, verbi gratia in calefactione. Primò enim inuenitur substantia, seu suppositum ignis cui vt *quod* tribuitur calefactio. Secundò potentia operatiua scilicet qualitas, per quam ignis constituitur potens, seu in actu primo ad calefaciendum. Tertiò effectus, nempè calor in ligno productus. Quartò motus medio quo passum, scilicet lignum transit de non calido in calidum. Quintò mutua relatio prædicamentalis inter ignem, & lignũ.

In nullo autem horum consistit essentialis, & Metaphysica ratio actionis, aut passionis. Nam in primis de substantia seu supposito, id est per se euidens. Qualitas etiam, siue potentia operatiua, quamuis soleat appellari actio intercedenter, siue causaliter, aut originaliter: quia est principium actionis vt ex doctrina D. Thomæ notant Bergomensis in concordantiis dub. 25. & Flandr. 5. Metaph. quæst. 2. art.

2. explicatque latè Nazar. 1. quæst. 25. art. 1. controuersia vnica: tamen certum est in creaturis realiter distingui ab actione propriè, & essentialiter sumpta, vt probat. Angelicus doctor innumeris penè locis, quæ habentur in tabula verbo *actio* numer. 1. Similiter certum est actionem saltim formaliter non esse ipsum effectum, & idem est de passione, siquidem sunt distincta prædicamenta. In relatione etiam prædicamentali ignis ad lignum minùs possunt consistere: quia relatio est distinctum prædicamentum: tum etiam quia hæc resultat ex ipsa actione,& passione, & fundatur in eis, vt patet ex dictis disputat. 14.

10 Tandem de motu idem conuincunt ex D. Tho: Caiet. & Nazar. quæst. 25. citata. Quia in creaturis actio essentialiter sumpta debet esse tale quid, quod proportionabiliter translatum in deum identificetur cum substantia eius, sicut intellectus, aut alia potentia operatiua significat id, quod in creatura est accidens; translatum verò in Deum est ipsa substantia eius. Sed si Deus immediatè calefaceret aut moueret lignum, motus ibi inuentus non identificaretur cum ipso Deo,vt est per se euidens. Ergo in illo motu non potest consistere id, quod in Deo apprehendimus per modum actionis: & consequenter neque in creaturis propria ratio actionis potest consistere in tali motu. Ac proinde concedenda est alia realitas vel formalitas; à qua potentia operatiua constituatur in actu secundo: quæque sit causalitas ipsius agentis. Et similiter ex parte passi concedendum est aliquid: per quod potentia passiua fiat actu recipiens, seu quod sit actualis receptio effectus. Et in his realitatibus, seu formalitatibus consistunt essentiales rationes actionis, & passionis, vt magis explicabimus lib. 3. Physicorum.

11. Ex quo iam facilè possum, vt cumque formari definitiones actionis, & passionis. *Actio* enim *est causalitatas causæ efficientis*: vel *actus secundus potentiæ operatiuæ*: vel melius: *Actio est accidens, à quo res constituitur actu producens*. Cum qua definitione coincidit ea quam tradit Gilbertus lib. de sex principiis, & admittit D. Thom: opusc. 48. tract. 6. cap. 1. scilicet. *Actio est forma secundum quam in id, quod subiicitur, agere dicimur*. Vnde etiam sumitur definitio passionis. Nam, vt benè inquit Angelicus Doctor, cap. 3, sequenti, sicut agere nihil aliud est, quàm causare formam in passo;sic pati nihil aliud est, quam talem formam recipere: ac proinde potest definiri: *Passio est actualis receptio termini*: vel *Actus secundus potentiæ passiuæ*: siue *Accidens, à quo res constituitur actu recipiens*: vel tandem: *Est forma faciens acta produci*. Hæc enim omnia inter se coincidunt; neque indigent noua explicatione. Videatur Arauxo 5. Metaphysic. quæst. 6. art. 1. vbi eodem modo explicat hæc prædicamenta, additque esse communem sententiam Metaphysicorum.

12. ¶ Ex dictis infertur primò, specificationem actionis sumendam esse à principio, seu potentia operatiua: specificationem verò passionis à termino per actionem producto. Quæ est expressa sententia D. Thom. 1. 2. quæst. 1. articul. 1. prima parte, quæstione 14. artic. 5. ad 3. de veritate, quæst. 20. artic. 1. ad secundum, & alibi sæpè, eamque inter alios explicat latè Montesino 1.2.disp.1.q.7.Pro qua etiam videri potest Bañez 1, part. quæst. 77.art.3. Breuiterque probatur: quia actio,vt actio est, dicit essentialem ordinem ad agens,estque proprius actus potentiæ operatiuæ: passio verò vt passio:est receptio termini: & ad illum essentialiter ordinatur. Ergo actio à potentia operatiua & passio à termino specificantur.

Quare quando potentia operatiua fuerit vna in specie:actiones erunt eiusdem speciei,etiam si termini sint specie diuersi. Similiter quandocumque termini fuerint specie distincti:passiones erunt diuersæ speciei, etiam si actiones sint eiusdem speciei. Quod quomodo verificetur, tam in causis vniuersalibus, quàm particularibus pendet ex dicendis 3. Physicorum de subiecto actionis.Nunc tamen addendum est hanc doctrinam nõ esse contrariam ei, quam tradit. Diu. Thom. quæst. 77. citata primæ partis, artic.3.dicens ex duobus actionem specificari, scilicet ex principio,& fine seu termino. Nam ibi loquitur de actionibus causatum, vt inquit Bañez: in quibus in idem redit, quod specificatio sumatur à principio, vel à termino: quia in his causis quoties dantur termini specie distincti,dantur etiam principia specie distincta, & econtrà, vt patet in calefactione, & frigefactione. Vel loquitur de tota operatione, aut motu, secundùm quod includit actionem, & passionem, vt explicat Montesinu: &ideò sub distinctione dixit, specificari ex principio, vel ex termino.

12. ¶ Secundò infertur valdè probabile esse sub genere supremo actionis contineri non solùm actiones transeuntes, sed etiam immanentes creatas, siquidem vtrobique inuenitur vera productio, cum inueniatur verus terminus productus, verum agens, & vera potentia operatiua. Quare si quæ sunt actiones absque termino producto, vt de aliquibus sensationibus, & de visione beatifica docent inter alios Caietan. 1. part. quæstion. 27. art. 1. dubio 1. Banes ibidem dubio 2. & Nauarre. controuersia 54. tales actiones non sunt propriè actiones huius prædicamenti, siquidem non sunt veræ productiones: sed dicuntur grammaticaliter actiones, eo modo, quo resistentia lapidis ad diuisionem, & similes. Subdiuiduntur autem actio transiens, & immanens iuxta diuisiones potentiæ actiuæ, quas adduximus disputatione præcedenti numero 33. & sic facilè quisque potest ad seriem reducere species huius prædicamenti.

14 ¶ Tertiò infertur productiones illas, quæ non præsupponunt vt principium operandi potentiam operatiuam de genere qualitatis,non esse veras actiones prædicamentales. Et huiusmodi sunt in primis omnes actiones Dei,siue immanentes,siue transeuntes:(si verum est Deum agere actione formaliter transeunte) quia neque potentia operatiua eius est qualitas,neque tales actiones sunt accidentia, sed ipsa substantia Dei,vt sæpissimè docet:& probat D. Thomas,de quo videri potest prima parte, quæstione 25. articulo 1.& quæstione 54.art.1.2.& 3. Huiusmodi etiã sunt quædam productiones,quæ solent appellari emanationes ad distinctionem actionum prædicamentaliuo,vt emanatio,qua passiones profluunt ab essentia, & generaliter emanationes omnium accidentium à subiecto, exceptis illis,ad quæ datur per se motus, nempe quantitate,qualitate,& vbi,quando per se producuntur.

15 ¶ Quartò circa prædicamentum passionis infertur,ad ipsum solùm pertinere illas,quæ ex natura sua præsupponunt, & sequuntur actionem prædicamentalem. Vnde non datur vera passio huius prædicamenti, quando proprietates recipiuntur in essentia, neque quando alia accidentia per accidens producta recipiuntur subiecto.

Qua etiamde causa creatio passiua creaturarum non est passio huius prædicamenti: quia creatio actiua Dei quam per se præsupponit, non est vera actio prædicamentalis. Quæ est sententia Diuus Thom. 1. part. quæstione 45. articulo secundo & tertio, pro

qua

qua videri possunt Caiet. ibid. Bañes dub.4. & Nazar. controu.2.

Diximus illas solas passiones pertinere ad hoc prædicamentum, quæ ex natura sua præsupponunt actionem prædicamentalem: quia si Deus per seipsum calefaceret, aut moueret localiter lignum; verè in hoc esset passio prædicamentalis media, qua reciperet calorem, aut vbi; quamuis actio Dei, quam tunc præsupponeret, non esset prædicamentalis, vt diximus: quia hoc esset per accidens; quippè cùm talis passio ex natura sua postulet actionem causæ creatæ.

16. § Quintò tandem colligitur diuisio huius prædicamenti. Si enim in generatione substantiali inuenitur vera passio prædicamentalis, sicut inuenitur in alteratione, & aliis motibus: (quod non potest in præsenti examinari:) iam passio prima diuisione diuidetur in substantialem & accidentalem, seu in generationem passiuam & motum. Illa diuiditur iuxta diuisionem generabilium in arbore substantiæ abductam; hæc verò iuxta diuisionem motus in augmentationem, alterationem, & lationem passiuam. Augmentatio passiua est species infima: quia quantitas, quæ est terminus eius, nempe corpus est species atoma. Alteratio verò passiua diuiditur iuxta diuisionem 1.& 3. speciei qualitatis: hæ enim solæ producuntur per veram actionem, cæteræ autem per emanationem, vt ex ibi dictis patet. Denique latio passiua, seu passio, quæ inuenitur in motu locali, diuiditur iuxta diuisionem vbi, quod est terminus eius: cuius species quæstione sequenti statuemus.

QVÆSTIO III.

De prædicamento vbi.

17. VBi explicatur ab aliquibus esse quendam modum, seu accidens reddens subiectum alicubi existens, ita vt in eo verè sit vbi, antequam consideretur locus; seu supercies extrinseca continens: imò per se, & intrinsecè (inquiunt) non dependet ab illa, vt patet in vltima sphæra, quæ verè & propriè habet vbi, non tamen circumscribitur ab alio corpore.

Ita Suarez disp.51. Metaphys. sect.1.& quidam alij Recentiores: qui hac via, nullo negotio dissoluunt difficilem illam quæst. quæ Aristot.4. Physic. & antiquis Philosophis maximum negotium facessiuit: quomodo scilicet vltima sphæra sit in loco, aut quomodo moueri possit.

Dicunt enim verè & propriè habere vbi, quod appellant locum intrinsecum: quamuis non habeat superficiem continentem, quam appellant locum extrinsecum. Ac proinde posse propriè moueri: quia vbi, & non locus est terminus motus localis.

Hæc tamen sententia falsa est: eamque rectè impugnant Sanch. lib.6. Logicæ q.10.& alij Thomistæ. Quia vbi necessariò requirit locum extrinsecum, ex cuius circumscriptione resultat; ad eum modum, quo ex positione termini resultat in fundamento relatio; & ex insidentia temporis resultat quando in re temporali, &c. In hoc enim, quòd est dependere ab existentia alicuius extrinseci æquo pede currunt hæc prædicamenta & relatio, vt sup. vidimus.

Quare sicut non potest esse quando, nisi sit tempus: quia absque tempore non potest aliquid esse in tempore: sic non potest esse vbi, nisi sit locus: quia absque loco nihil potest esse in loco. Et ideo Arist.11. Metaph. c.10. lib.5. Physic. c.1. & lib.4. c.1. assignans terminum motus localis, indifferenter appellat vbi, vel locum: quia alterum absque altero inueniri non potest. Quod notauit Diuus Thomas citato lib. Metaph. lect.12. his verbis. *Erunt igitur tria genera entis, in quibus potest esse motus, scilicet quantitas, qualitas, & vbi: loco cuius ponis locum: quia nihil aliud significat esse vbi, nisi esse in loco; & moueri secundum locum, nihil est aliud, quam moueri secundum vbi.* Ex quo patet dictam sententiam non soluere: sed fugere difficultatem illam ex 4. Physicorum, vt ibi constabit.

18. Ad id autem, quod affertur de vltima sphæra, pro nunc respondetur ex eodem Arist.46. ipsam non esse in loco per se, perfectè & adæquatè; sicut alia corpora inferiora; sed imperfectè & inadæquatè, nempè secundùm partes, & eodem modo, & non aliter ipsam habere vbi. Siue hoc intelligatur de partibus ipsius sphæræ, vt videtur intellexisse D.Thom. ibid. lectione 7. & nos eodem loco expendemus, siue de aliis partibus vniuersi ab eadem vltima sphæra contentis, ratione quarum ipsa dicatur secundùm quid esse in loco, vt satis probabiliter explicat Iabel. citato lib. Physic. quæst.13. & docet Angel. Doct. Opusc. de natura loci.

Sicut enim quando res posteriores per priores definimus, deuenimus ad aliquam omnino primam: quæ cùm non habeat alias priores, per quas definiatur, simpliciter caret definitione; definitur tamen secundum quid per ipsas res posteriores, vt explicuimus disp. præced. num.8. ita similiter contingit in locatione partium vniuersi. Elementa enim sunt in loco: quia continentur ab sphæra Lunæ: hæc autem, quia continentur à Mercurio; & hic à Venere, & deinceps.

Tùm verò peruenitur ad vltimam sphæram, non potest ipsa simpliciter esse in loco, neque simpliciter habet vbi, cùm non contineatur ab alia. Habet tamen locum, & vbi secundùm quid, inquantum ipsa continet alias. In quo quodammodo approximatur, & attingit vicinum genus spirituum, quorum proprium est esse in loco, non vt contenti & conseruati ab illo; sed magis vt continentes & conseruantes locum, vt sumitur ex D.Thom.1.parte, q.52.art.1.& explicat rectè Caietanus ibidem. Sed de hoc redibit sermo lib. citato Physicorum.

19. Vera ergo explicatio huius prædicamenti sumenda est ex definitione Gilberti, quæ sic habet: *Vbi est circumscriptio corporis à circumscriptione loci proueniens.* Cuius sensus est, vbi esse accidens resultans in re locata eo, quod à loco contineatur, medio quo quasi coæquatur, & proportionatur loco. Propter quod D.Thom.4. distinct.16.q.3.art.1. quæstiunc.1. vbi appellat proportionem locati ad locum, affirmatque quando, & vbi esse quid relictum in corpore ex tempore & loco: ac proinde non potest esse vbi absque loco. Quod adeo verum est, vt quamuis Deus ab æterno fuerit potens replere quæcunque loca; tamen non ideo ab æterno fuit vbique, vt docet & probat D.Thomas 1. distinct.37. quæst.2. articulo tertio: quia vt ibi optimè argumentatur: *In quocunque est aliquid, oportet illud esse, quia in nihilo nihil omnino est: sed neque locus, neque aliqua res ab æterno fuerunt: ergo neque Deo ab æterno conuenit vbique vel in rebus esse.* Vnde etiam fit, quòd si annihilato vniuerso, crearet Deus hominem; vanum esset quærere de illo, vbi esset; siquidem tunc, quamuis verè existeret extra causas, non tamen esset in loco: & sic nullibi esset. Videatur D. August.11. de Ciuitate cap.5. vbi has appellat *Inanes hominum cogitationes, quibus infinita imaginantur loca, cum locus nullus sit præter mundum.* Videatur etiam Bañes 1. parte quæst.8. art.2. Nauarrete controuers.27. & Ioannes Gonzal. disput.17. & 19. qui optimè probant Deum actu non esse in locis, aut spatiis imaginatiis, neque esse vbique non existentibus creaturis. Maneat ergo naturam huius

prædicamenti optimè explicari in definitione Gilberti. Quæ sic potest breuiùs tradi ; *Vbi est accidens resultans in corpore ex circumscriptione loci* : vel *Vbi est accidens, quo res est in loco.*

20. Circa species huius prædicamenti Fons. vt refert Araux. 5. Metaph. q. 7. art. 2. affirmat. non solùm vbi, creaturarum, tam corporalium quàm spiritualium ; sed etiam ipsum vbi, quo Deus est vbique, verè pertinere ad hoc prædicamentum.

¶ Hæc tamen sententia omnino falsa est. Nam si modus essendi vbique proprius Dei sumatur radicaliter pro aptitudine, quam ipse habet ad essendum in omni loco : est attributum immensitatis, & ipsa substantia Dei. Si verò sumatur formaliter pro eo, quo Deus actualiter dicitur esse in omni loco : est pura denominatio extrinseca, vel relatio rationis, vt probat D. Thom loco cit. in quorum tamen nullo potest consistere essentia huius prædicamenti, vt ostensum est : ergo, &c. Quare relicta hac sententia, & immensitate Dei.

Vbi creaturarum solet communi nomine appellari diffinitiuum : quia diffinit & determinat rem, vt sit in determinato loco ; seu vt ita sit hîc, vt non sit alibi : diuiditurque communiter in circumscriptiuum & diffinitiuum particulariter dictum (nomine diuisi applicato vni membro diuidenti.) Vbi circumscriptiuum est, quod ita facit rem esse in loco : vt tota correspondeat toti loco, & partes eius partibus loci. Et hoc vbi dimanat à quantitate ; reperiturque in solis corpóribus vt per se constat. Vbi definitiuum particulariter dictum est, quod ita facit rem esse in loco, vt tota correspondeat toti loco, & tota cuilibet parti loci, ad modum quo anima rationalis est tota in toto corpore, & tota in qualibet parte. Quomodo Angeli sunt in loco : quia quamuis Gabriel possit esse in toto hoc collegio; est tamen totus in toto, & totus in qualibet parte ; cùm sit substantia indiuisibilis.

21. De hoc ergo vbi Angelorum est difficultas inter Doctores : an verè pertineat ad hoc prædicamentum. (Nam de vbi circumscriptiuo nemo est, qui neget.) Hoc tamen pendet ex alia quæst. grauioris quomodo scilicet Angelus sit in loco, quam versant Theologi 1.p.qu.52. Sufficiat in præsenti dicere, quòd quamuis partem affirmatinam defendant Suarez disp. 51. Metaph. sectione 3. Molina quæstione citata.1.parte art. 1. Vasquez ibid. disp. 189.c. 2. & alij Moderni: tamen in contraria sententia conueniunt ferè omnes discipuli D. Thomæ, vt testatur Arauxo, & fatetur Suarez locis citatis.

Pro qua videri possunt Angel. Doct. eadem qu. 52. art. 1. Caiet. Bañes, & Nazar. ibid. Capreol. in 2.dist. 2.q.1.Ferr. 3.contra Gentes cap.68. Sot. in hoc capite, & lib.4.Physic.Arauxo vbi suprà, & alij.

Iuxta quam sententiam, vbi circumscriptiuum est genus supremum huius prædicamenti. Cuius sex species constituit Aristotel.3. Physicorum textu 45. dicens : *Amplius omne corpus sensibile in loco est. Loci autem species & differentia sunt sursum & deorsum, ante & retro, dextrorsum & sinistrorsum. Et hæc non solum ad nos, & positione sunt ; sed in ipso toto determinata sunt, &c.* Videatur Diuus Thomas ibidem lectione sexta.

22. Obiicies ex Suarez vbi sup. sect. 5. Quia non solùm substantia corporea, sed etiam quantitas, albedo, & reliqua accidentia corporalia habent propria vbi, mediis quibus sunt in loco: ergo plura alia dantur vbi corporalia præter circumscriptum.

Antecedens probat Suarez primò ex mysterio Eucharistiæ, vbi pereunte substantia, quantitas manet cum eodem met vbi, quod antea habebat : & tamen petit vbi substantiæ : ergo habebant diuersa vbi.

¶ Secundò, quia si è contra conseruaret Deus substantiam, ablata quantitate ; maneret substantia in loco: & tamen non per vbi quantitatis, quod iam periit: ergo per proprium vbi.

Respondetur negando antecedens. Sicut enim per vnam quantitatem extenduntur substantia, albedo, calor, & reliqua accidentia corporea, vt sup. disp. 13. n.8. ostendimus : ita vnico vbi vbicantur substantiæ, quantitas & alia accidentia corporea : neque ponendum est aliud in quantitate, &c.

Ad primam autem impugnationem respondetur, quòd vbi circumscriptiuum panis ante consecrationem simul vbicabat quantitatem & substantiam panis, illam quidem vt subiectum *quo* ; hanc verò vt subiectum *quod*. Quando autem per consecrationem aufertur substantia, illud vbi desinit vbicare eam, & vbicat solam quantitatem cum aliis accidentibus. Videantur quæ in simili materia diximus disp.12.n.45.

¶ Ad secundam impugnationem respondetur substantiam tunc nullibi esse, vt vidimus disputatione 13. numero 42.

23. Secundò obiicies ex eodem Suarez sect.6. Quia saltim modus existendi in loco quem habet Corpus Christi Domini in Eucharistia, & vulgò appellatur vbi sacramentale, pertinet directè, & per se ad hoc prædicamentum ; siquidem verè constituit Christum Dominum præsentem spatio specierum : & tamen est non est circumscriptiuum: ergo plura alia continentur sub prædicamento.

Respondetur negando antecedens. Quia vt docet D.Thomas tertia parte, quæstione 76. artic.5. lib.4. contra Gentes capite 64. & alibi sæpè, Christus in Eucharistia est per modum quo substantia comparatur aut continetur à dimensionibus ; non verò per modum, quo dimensiones comparantur, aut continentur à loco.

Et ideo Christus per præsentiam sacramentalem, formaliter loquendo, solùm fit præsens speciebus sacramentalibus ; non tamen loco, aut spatio ipsarum, sed hoc habet per accidens, per ipsum vbi circumscriptiuum specierum. Et ita Christus in Eucharistia per accidens est in loco, & per accidens mouetur in illo: ac proinde per motum localem specierum non acquiritur, & deperditur vbi sacramentale, vt falsò asseruit Suarez ; sed tantùm vbi circumscriptiuum earum. Videatur D. Thom. in 4. distinct.10. quæst.1. art. quæstiuncula 4.

QVÆSTIO IV.

De prædicamento Quando.

24. QVando etiam explicatur, ab aliquibus esse quendam modum, seu accidens, quod facit rem durare. Atque ita iuxta hanc sententiam, ablato tempore, manebit quando in corporibus : quia etiam cessante motu cœli, verè manebunt cum sua duratione. Ita defendit inter alios Suarez disputatione 50. Metaphysic. sectione 12. qui vniuersaliter affirmat ; quando nihil aliud esse, quàm intrinsecam rerum durationem, & persistentiam in suo esse; ac proinde species huius prædicamenti esse omnes durationes creatas.

Hæc tamen sententia falsa est : & eam impugnant inter alios Sanch. lib.6.Logicæ q.9.& Ioan. Gonçal.1. part. quæst.10. disp.22.ad 3. Estque contra Arist.cap.4. huius libri, cùm inquit : *Quando est, vt esse heri superiori anno, &c.* Hoc autem formaliter non est durare: sed supponit durationem, seu persistentiam in esse : siquidem absque duratione non potest aliquid esse heri,

heri, vt superiori anno: bene tamen potest habere durationem, & non esse heri, neque superiori anno. Vt de facto continget in fine mundi, cessante motu locali: tunc enim elementa remanentia durabunt; & tamen non erunt heri, neque superiori anno; cùm non sint futuri dies, menses, aut anni iuxta illud Apoc. 10. *Et iurauit per viuentem in sæcula sæculorum: quia tempus non erit amplius.* Et etiam contra D.Thom. 5. Physic. lectione tertia, vbi inquit: *Quando significat in tempore esse.* Similiter in primo sententiarum ad Annibaldum distinctione 37. quæstione 1. art. 1. ad 2. docet, quòd propria denominatio huius prædicamenti est esse in tempore, vt quid mensuratum ab illo.

Et tandem in 4. distinctione 16. quæstione 3. artic. 1. quæstiuncula 2. affirmat quando esse id quod ex tempore relinquitur in re, quæ durat, sicut vbi est id, quod ex loco relinquitur in re locata. Ergo quando non est ipsa duratio rerum, sed quid in illis relictum ex mensuratione temporis.

25. Secundò impugnatur eadem sententia: quia, vel duratio est quid realiter distinctum à re, quæ durat, & ab eius existentia, vt ex communi Thomistarum sententia docet, & probat Gonçal. vbi sup. disputatione 20. sectione 1. concl. 1. vel ex ipsa existentia rei continuata, vt contendit Suarez disputatione citata sect. 1. num. 5.

Si primum, consequenter asserendum est durationem est intrinseca ratione sua esse mensuram rei durantis: ac proinde verè esse quantitatem, vel virtutis, vel molis iuxta receptam durationis diuisionem in æternitatem, æuum, & tempus, vt rectè notat Gonz. ibid. Sin autem dicatur secundum, consequenter asserendum est durationem re vera esse quid incompletum, & diuagari per omnia prædicamenta. Ergo nullo modo potest sustineri, prædicamentum hoc essentialiter consistere in ipsa duratione.

Tertiò impugnatur ad hominem contra Suar. Quia non omnis existentia creata est accidens prædicamentale; quamuis sit accidens Logicum, vt patet de existentiis omnium substantiarum quæ sunt actus quidam seu termini substantiales, & entitatiuè substantiæ, vt patet.

Ergo si duratio est ipsa existentia rei, vt vult Suarez, non omnis duratio creata erit verum accidens prædicamentale: ac proinde non omnis pertinebit ad hoc prædicamentum: cuius contrarium statuit, & probat ipse sect. 12. sequenti num. 22.

26. Respondet ibid. num. 14. durationem quidem Metaph. & realiter non esse verum accidens rei durantis, vt probat argumentum; prædicari tamen accidentaliter de re, quæ durat, & hoc sufficere, vt possit prædicamentum accidentis constituere: quia omnia prædicamenta accidentium sunt vera accidentia; sed quædam sunt, quæ propter solam prædicationem accidentalem constituunt prædicamentum accidentis.

Hæc tamen solutio destruit diuisionem accidentis realis in nouem prædicamenta: confundit accidens logicum seu prædicabile cum accidenti physico, seu prædicamentali: & substantiam collocat directè sub generibus accidentium. Et ideo à Peripateticis non est impugnanda, sed relinquenda.

27. Vera ergo explicatio huius prædicamenti sumitur ex definitione Gilberti, qui ita inquit: *Quando significat rationem ex temporis insidentia relictam; non tempus ipsum.* Et infrà: *Quando est quædam affectio rebus addita, per quam dicuntur esse, aut fuisse, aut futuras esse; non verò est tempus ipsum.* Ex quibus sumpta est communis definitio, qua vtitur D.Thom. Opusc. 43. scilicet: *Quando est id, quod ex adiacentia temporis relinquitur:* quam sic possumus ad pauciores terminos reducere: *Quando est accidens, quo res est in tempore.*

Sicut enim ex extrinseca circumscriptione loci, resultat in re locata vbi, per quod formaliter dicitur esse in loco: sic insidentia extrinseca temporis mensurantis res temporales, resultat in eis quando, per quod formaliter dicuntur esse in tempore. Vnde sicut supponit ex parte rei locatæ quantitatem sibi intrinsecam per quam fit apta, vt vbicetur, & supponit etiam locum, ex cuius extrinseca mensuratione resultat; ac proinde, neque est quantitas rei locatæ, neque locus ipse; sed quid ex loco relictum in re quanta: sic, quando, supponit durationem ex parte rei, quæ est in tempore; supponit etiam tempus ipsum in quo fit res, & à quo mensuretur: ac proinde, neque est duratio ipsa, neque tempus; sed quid relictum in re durante ex eo, quòd à tempore mensuretur. Videndus Sanchez vbi suprà conclusione prima.

28. Circa species huius prædicamenti non est parua difficultas. Nam relictis iis, qui durationes creatas, nempè æuum, tempus, & alias collocant per se sub hoc prædicamento, quod ex dictis constat esse falsum, duplex est sententia.

Prima asserit, sicut in rebus, quæ tempore primi mobilis extrinsecè mensurantur, ex adiacentia ipsius relinquitur quoddam accidens pertinens ad hoc prædicamentum, ratione cuius dicuntur esse in tempore; ita etiam in Angelis, & animabus rationalibus, quæ æuo primi Angeli extrinsecè mensurantur, ex adiacentia talis æui relinquitur quoddam accidens huius prædicamenti, & similiter in visionibus beatificis Sanctorum, quæ extrinsecè mensurantur ab æternitate participata visionis beatificæ Christi Domini, ex adiacentia talis æternitatis participatæ relinquitur etiam accidens pertinens ad hoc prædicamentum ratione cuius, beati dicuntur esse in æternitate. Quam sententiam probabilem reputat Sanch. vbi sup. concl. 4. & iuxta eam facilè assignantur species huius prædicamenti.

Diuiditur enim primò in quando naturale, & supernaturale: ratione huius res dicuntur esse in æternitate participata: illud verò est quod relinquitur ex adiacentia alicuius durationis creatæ. Quod rursus diuiditur in quando, quod ex æuo relinquitur in rebus æuiternis, & in quando, quod ex tempore relinquitur in rebus temporalibus.

29. Secunda sententia asserit, solùm contineri in hoc prædicamento accidentia, quæ ex adiacentia temporis primi mobilis relinquuntur in rebus, quæ ab illo mensurantur ratione quorum dicuntur in tempore. Quam sententiam appellat Sanchez communem, & firmiorem in doctrina Aristotelis & Diui Thomæ.

Et meritò: tum quia satis apertè colligitur ex eorum doctrina 4. Physicorum text. 115. lectione 20. tum etiam quia ex his tribus durationibus, nempè æternitate, æuo, & tempore solùm tempus est absolutè & simpliciter quantitas; cùm quantitas alia sit molis, seu prædicamentalis; alia verò perfectionis, seu virtutis. Ergo solum tempus absolutè & simpliciter participat rationem mensuræ: & per consequens ex adiacentia solius temporis resultabit in re mensurata per ipsum aliquod verum accidens, quod constituat hoc prædicamentum. Sed hæc longiorem postulant disputationem.

Est tamen iuxta hanc sententiam non parum difficile assignare species huius prædicamenti. Cùm enim tempus primi mobilis sit vnum, non solùm specie, sed etiam numero: videtur ex illius adiacentia non posse causari quando specie diuersa.

30. Dicendum est tamen, ex diuerso ordine quem res mensuratæ habent ad diuersas partes temporis, etiamsi tempus ipsum sit vnum, sumi posse diuersas species huius prædicamenti; sicut quamuis locus ratione superficiei continentis sit eiusdem speciei; tamen ex diuerso ordine, quem res locatæ habent ad centrum, & polos mundi, sumuntur sursum & deorsum, ante & retro, & aliæ species vbi. Et ita Aristot. capite quarto huius libri, assignat vt species quando, *heri, hodie, superiori anno, &c.*

Iuxta quam sententiam, sic potest ordinari hoc prædicamentum; vt primò diuidatur in quando, ratione cuius res dicuntur fuisse in tempore; & in quando ratione cuius res dicuntur esse; & in quando ratione cuius res dicuntur futuras esse.

Secunda species dicitur *hodie*: & est species infima: quia in tempore præsenti non sunt diuersæ partes, vnde possint sumi diuersa quando.

Aliæ duæ sunt quasi subalternæ; & sub prima continentur, *heri, nudiustertius, superiori anno: &c.* sub secunda verò, *cras, sequenti anno, &c.* sed hæc leuiora sunt, & indigna ampliori indagine.

QVÆSTIO V.

De prædicamento situs.

31. Situm non esse speciale prædicamentum docuerunt plures. Non est tamen, cur ob rem parui momenti à communi Arist. sententia discedamus, præcipuè cùm explicari optimè possit, in quo differat ab vbi, & quid addat supra illud.

Sciendum ergo est modum illum, seu accidens, quod resultat in re locata ex circumscriptione corporis continentis, & appellatur vbi, solùm efficere, vt res locata commensuretur loco, ita vt vna pars eius sit extra locum alterius partis: non tamen efficit tales partes habere ordinem, seu dispositionem respectu ipsius loci. Et ad hoc ponitur situs. Qui consequenter nihil aliud est, quàm dispositio illa, seu habitudo partium rei locatæ in ordine ad locum. Et ideo definitur à Gilbetio, quòd sit *Positio partium, secundum quam dicuntur stantia, vel sedentia, vel aspera, vel lenia, &c.*

Quem breuiùs definit Diuus Thomas Opusc. 48. dicens: *Situs est positio, seu ordo partium in loco.* Quam definitionem sic poteris ad formam aliarum reducere: *Situs est accidens disponens partes in loco.*

Videantur Angelicus Doctor prima secundæ, quæstione 2. 49. artic. 1. ad 3. Conrad. ibid. & Arauxo 5. Metaph. q. 7. art. 3.

32. Species huius prædicamenti assignat B. Albertus tract. de Situ c. 1. dicens eas esse æquè, & non æquè situatum esse. Sub quibus comprehenduntur stare, sedere, iacere, asperum, & lene, & aliæ similes positiones. Vel, si malueris, poteris cum Arauxo vbi sup. & Soto in præsenti, hoc prædicamentum diuidere prima diuisione in situm naturalem, & præternaturalem, seu ex appetitu animalis acquisitum.

Constat enim vnicuique corpori determinatè conuenire aliquem situm à natura, seu à natiuitate, vt homini quòd caput sit superiori loco; aliæ verò partes in loco magis vel minus inferiori. Quod non inuenitur in aliis corporibus. Nam planta habet caput, scilicet radicem, in loco inferiori; ramos verò in superiori: bruta quasi medio modo se habent. Eis enim natura, neque caput versus cœlum erexit, neque terræ infixit. Et hinc sumuntur diuersæ species situs naturalis. Præternaturalis etiam, seu ex appetitu animalis acquisitus, qualis est in homine sedere, iacere, & similes, suas habet species.

Nam sessio diuerso modo disponit partes in ordine ad locum, ac iacentia, non solùm in diuersis corporibus, sed etiam in eodem, vt notum est. Videatur Arauxo loco citato.

QVÆSTIO VLTIMA.

De prædicamento Habitus.

33. Disputatione præced. numero 22. explicuimus, in qua significatione nomen *habitus* pertineat ad hoc prædicamentum. Quo supposito, & relictis illis, qui ipsum constituunt in denominatione extrinseca ab indumento proueniente, quos quæst. 1. impugnauimus. Quidam alij Moderni, vt saluent hoc prædicamentum esse quid intrinsecum, explicant illud, asserentes esse quoddam accidens, ita disponens partes corporis, vt possit commodè vestiri & consequenter tantùm reperiri in hominibus, quorum membra sic disposita sunt à natura, vt possint facilè indui. Iuxta quam sententiam idem habitus perseuerat in quolibet homine: neque in suo esse dependet ab extrinseco indumento.

Hæc tamen opinio falsa est & contra Arist. tum hic vbi dicit habitum esse, vt indutum, aut armatum esse: tum etiam 5. Metaph. c. 10. dum docet esse medium quoddam per modum actionis & passionis inter vestem, & habentem ipsam vt explicuimus disput. citata. Ac proinde nullus dicitur habere habitum, quando nudus est; sed quando est vestitus, armatus, &c. Ergo non consistit hoc prædicamentum in illa dispositione membrorum, seu aptitudine, quam habet homo, vt induatur.

¶ Adde, ad talem dispositionem, seu aptitudinem non requiri aliud accidens præter figuram membrorum, duritiem vel mollitudinem eorum, potentiam motiuam aut, alias similes qualitates: ergo, &c.

34 Hac ergo sententia relicta dicendum est cum Arist. loc. cit. Gilberto in suo Opusc. D. Th. 5. Met. lect. 18. & 1. 2. q. 49. art 1. quos sequuntur Conrad. ibid. Caiet. 3. p. q. 2. art. 6. Araux. vbi sup. art 5. & communiter Doctores, quod sicut vbi est accidens resultans in re locata ex circumscriptione loci: sic habitus vt constituit hoc prædicamentum est accidens resultans ex adiacentia indumenti: vel accidens, ratione cuius res dicuntur indutæ. Quod significauit Gilbert dicens, habitum esse. *Corporum & eorum quæ circa corpus sunt, adiacentiam.* Qua descriptione significatur habitum mediare inter corpus, & ea, quæ circa corpus sunt per modum cuiusdam actionis, & passionis, in quantum, medio illo, corpus ornatur; & ea, quæ circa corpus sunt, ornant. Ac proindè hæc debent esse omninò extrinseca corpori; sicut locus est extrinsecus rei locatæ, & tempus rebus, quæ ab eo mensurantur.

35. Hinc fit animalia irrationalia, quæ à natura acceperunt arma, & indumenta proportionata, vngulas, cornua, pilos, lanam, &c. quamuis ratione horum non habeant habitum pertinentem ad hoc prædicamentum: quia talia arma, & indumenta sunt veræ partes eorum, & non aliquid extrinsecum, tamen quatenus in ordine ad humanos vsus aliis armis, aut vestibus extrinsecis induuntur, habere proculdubiò habitum huius prædicamenti,

vt docet

vt docet expressè D. Thom. opusc. 48. Sic enim equus dicitur phaleratus, aut armatus.

Per quod tandem patent species huius prædicamenti. Diuiditur enim secundùm varia genera indumentorum, tam toti corpori, quàm singulis partibus conuenientium. Et sic potest primò diuidi in habitum, qui resultat ex adiacentia armorum, ratione cuius dicimus res esse armatas, loricatas, aut galeatas: & in eum, qui resultat ex adiacentia vestium. Qui potest subdiuidi secundùm varia genera indumentorum, vt togatum esse, calceatum esse, habere cuculam, &c. Sed de his satis. Qui plura voluerit, legat D.Th. opusculo citato, Sanchez libro sexto, Arauxo, vbi supra, & alios.

POSTPRÆDICAMENTA ARISTOTELIS.

HÆC est tertia pars huius libri. In qua per quinque capita disserit Aristot. de quibusdam affectionibus, quæ consequuntur prædicamenta, seu quæ inter ipsa inuicem comparata inueniuntur. Quæ quia non sunt entia completa; sed rationes quædam imperfectæ, & incompletæ, diuagantur per multa prædicamenta: ideò ad nullum specialiter pertinet, aut reducuntur: propter quod etiam seorsim in hac tertia parte explicantur ab Arist. Sunt autem: oppositio, prioritas, simultas, motus, & modus habendi. *Circa quæ sufficiet Aristotelis doctrinam, quam omnes recipiunt, breuiter referre.*

CAPVT DECIMVM.

DE OPPOSITIS.

1. PLVRA ex iis, quæ adducit Aristot. in hoc capite, constant ex dictis lib. 2. Institutionum circa oppositionem propositionum: & ideò principaliora tantùm attingemus. Continet ergo tres partes. In *prima* enumerat Aristot. quatuor oppositionum genera, & ea exemplis illustrat. In *secunda* comparat ea inter se, & probat vnum non esse aliud. In *tertia* tandem specialiter agit de contrariis, & aliquas eorum conditiones, seu proprietates assignat.

Ad primam deueniendo, oppositio est quadruplex: alia relatiua, vt duplum, & subduplum: alia contraria, vt bonum, & malum; vel calor, & frigus: alia priuatiua, vt visus, & cæcitas: & alia contradictoria, vt sedet, & non sedet.

2. Circa hanc partem, illud imprimis notandum est, Aristotelem non agere in præsenti de oppositione propositionum, aut terminorum, vt diximus loco citato institutionum; sed de oppositione rerum. Hæc enim est, quæ consequitur ad prædicamenta: & ex consequenti est quid reale, constituens postprædicamentum istud: quod diuidit Aristotel. in quatuor oppositiones enumeratas. Vt autem huius diuisionis sufficientiam percipiamus, oportet aliqualiter explicare, quid sit oppositio in communi: non enim eam definiuit in præsenti Aristotel. Pro quo

Secundò notandum est, quòd oppositio importat distinctionem inter ea, quæ opponuntur, vt tradit D. Thom. 1. part. quæst. 28. artic. 3. Non tamen dicit solam distinctionem: nam Petrus, & Paulus verè distinguuntur; non autem opponuntur. Addit ergo oppositio, supra distinctionem, quandam repugnantiam conueniendi simul alicui. Hæc tamen adhuc non sufficit ad rationem oppositionis propriè dictæ: siquidem conuenit omnibus differentiis diuisiuis, & speciebus cuiuscunque generis; quæ tamen non dicuntur opposita, vt notauimus loco citato.

3. Hinc iam habemus duas oppositionis acceptiones. Primò enim sumitur latè, prout idem est, quod repugnantia aliquorum ad simul conueniendum alicui. Quo sensu sumpsit oppositionem Aristotel. capite 12. sequenti: comprehenditque impropriè opposita, quæ solent appellari repugnantia, seu disparata. Secundò sumitur oppositio propriè, vt condistinguitur à disparatis, & solùm comprehendit quatuor oppositiones enumeratas. Quo sensu agit de eâ Aristot. in hoc capite.

Igitur cognoscendo, in quo istæ quatuor oppositiones distinguantur à repugnantia disparata, cognoscetur in quo consistat ratio communis oppositionis propriæ dictæ. Distinguuntur autem per hoc, quod habens oppositionem propriè dictam, habet etiam, & determinatam habitudinem ad vnum terminum: sibique determinat, & quasi segregat, aut vendicat extremum, cui repugnet. Hoc enim significat ipsum nomen: siquidem *oppositio* idem est, quòd contrapositio. Non autem aliquid dicitur contraponi, nisi determinatæ rei, è regione cuius sit positum. At verò in repugnantia disparata vnum non determinat sibi aliud, cui repugnet; sed indifferenter repugnat omnibus, à quibus in essentia distinguitur. Quo fit, vt propria ratio oppositionis addat supra repugnantiam, determinationem alterius extremi modo explicato. Vnde sic possumus oppositionem propriè dictam definire: *Oppositio est repugnantia determinata aliquorum.* Quæ diuiditur in oppositionem priuatiuam, contrariam, & cæteras, quas non oportet definire. Cum enim ipsæ sint definitiones, facilè ex terminis ipsis dignoscuntur.

4. Nunc facilè explicabitur diuisionis sufficientia. Quæ sic communiter probatur: quia, vel repugnantia, quam importat oppositio, est inter ens, & non ens; vel inter ens, & ens. Si primum: vel inter ens, & non ens simpliciter, & sic est *oppositio contradictoria:* vel inter ens, & non ens in determinato subiecto, & sic est *oppositio priuatiua.* Si secundum:

vel

vel ens, & ens mutuò se expellunt: & sic est *oppositio contraria*; vel se respiciunt, & sic est *oppositio relatiua*. Ex quo etiam patet ordo harum oppositionum. Omnium enim maxima est contradictoria: deinde priuatiua: tertiò contraria: & vltimò relatiua. ¶ Eandem sufficientiam ostendit eleganter D. Thom. 5. Metaph. lect. 11. ordine inuerso ascendendo ut minoribus ad maiores oppositiones: quarum ordinem latè probat opuscul. 37. cap. 1. 2. & 3. De quo etiam videri possunt Araux. 5. Metaphysic. quæst. 8. artic. 3. & alij.

Solet etiam DVBITARI de hac diuisione: an sit generis in species, vel analogi in analogata. ¶ Ad quod relictis aliis opinionibus, breuiter respondetur ex doctrina D. Thom. opuscul. citato, quem sequuntur Caietan. & Soto in hoc cap. Masius ibidem quæst. 3. & communiter Thomistæ, diuisionem esse analogam. Tùm quia oppositio est quid reale, conueniens rebus diuersorum prædicamentorum; quibus tamen nihil potest esse reale vniuocum. Tùm etiam quia oppositio contradictoria simpliciter, & absolutè est oppositio; cum excludat omne medium: quod tamen aliæ oppositiones non excludunt: ac proinde per ordinem ad oppositionem contradictoriam aliæ participant rationem oppositionis. Videatur D. Thom. loco citato.

5. In secunda parte capitis comparat Aristot. has quatuor oppositiones, dicens, quòd priuatiuè opposita non sunt opposita relatiuè. Non enim dicimus: visus cæcitatis visus, neque cæcitas est visus cæcitas, sicut dicimus Pater est Filij Pater, &c. Similiter priuatiuè opposita non sunt contrariè opposita. Cuius rationem reddit: quia in contrariis possibile est fieri mutationem indifferenter ab vno in aliud: at in priuatiuè oppositis, licet ab habitu (id est à forma, seu re, qua priuat priuatio) ad priuationem sit possibilis transitus; tamen à priuatione ad habitum est impossibilis regressus. Fit enim ex vidente cæcus, non verò ex cæco videns.

Circa hoc dictum Aristotelis DVBITANT meritò Doctores: quomodo sit intelligendum. Constat enim vniuersaliter esse falsum, pluresque esse priuationes, à quibus ad formas sibi oppositas est possibilis regressus: siquidem post somnum redit vigilia; lux post tenebras; motus post quietem; & sic de aliis. Vnde explicandum est, à quibus priuationibus detur regressus, & à quibus non; vt illis relictis, de his intelligatur dictum Aristotelis.

6. Id autem explicat optimè Diu. Thom. 8. Metaphysic. lect. 4. dicens, quòd quando subiectum, seu materia se habet ad diuersa secundùm ordinem prioris, & posterioris; non potest ex posteriori redire in id, quod præcedit secundùm ordinem. Sicut quia in generatione animalis, ordinem quodam fit ex cibo sanguis; & ex sanguine semen, ex quo generatur animal: ideò non potest econtrà ex semine fieri sanguis; aut ex sanguine cibus, nisi per solutionem ad primam materiam; inquantum scilicet semen, aut sanguis potest resolui in terram; ex qua rursus fiat arbor; vnde procedat pomum; quod fiat cibus; & posteà sanguis; & tandem semen.

Idem etiam contingit in materia vini: quæ non comparatur ad acetum, pecuniæ per vinum: cum sit corruptio eius. Et simile est de mortuo, & vino; cæco, & vidente, & similibus. Non enim res comparatur ad mortem, aut cæcitatem; nisi media vita, aut visu: & sic animal non dicitur mortuum, aut cæcum; nisi præcesserit vita aut visus, vel saltem debuisset præcedere. Vt patet in fœtu; qui quidem ante tempus opportunum suæ animationis non dicitur mortuus; etiamsi non habeat vitam. Si tamen eo adueniente, ob defectum aliquem non animetur, vel acquisitam iam vitam posteà amiserit: tunc dicitur mortuus. Qua etiam ratione canis ante nouum diem à natiuitate non dicitur cæcus: neque puer in primis mensibus edentulus, vt inquit in præsenti Aristot. quia pro tunc, neque huic debentur dentes, neque illi visus. Quòd si, transacto illo tempore, canis non videat, neque puero nascantur dentes, ille dicetur cæcus, & hic edentulus, non minùs ac qui visum, & dentes amisit.

In huiusmodi ergo priuationibus, quas subiectum non respicit immediatè; sed medius formis oppositis: (quia nimirum subiectum prius petit habere formam, ex cuius absentia admittit in se priuationem, vt inquit D. Thom.) semper verificatur naturaliter loquendo, à priuatione ad habitum non esse regressum. Neque enim ex aceto fit vinum, neque ex mortuo viuum, neque ex cæco videns, aut ex edentulo dentatus. Præter has autem sunt aliæ priuationes; ad quas subiectum, seu materia ita immediatè ordinatur, sicut ad ipsam formam oppositam: quia nimirum potentia receptiua eius non respicit actum, quasi in exercitio: & ita æqualiter se habet ad formam, & ad eius priuationem. Sicque contingit in aëre respectu lucis, & tenebrarum; in animali respectu somni, & vigiliæ; in corpore respectu motus, & quietis, & similibus: de quibus non procedit dictum Aristot. sed potest optimè à priuatione ad habitum fieri regressus, vt per se patet.

7. Tandem in 3. part. capitis, assignat Aristotel. quasdam proprietates contrariorum. *Prima* est non esse necessarium, si vnum contrariorum existit, quòd etiam existat aliud. Non enim sequitur, si album est, nigrum etiam esse: quia possunt omnia esse alba. Quæ proprietas intelligitur de consequentia Logica: Physicè enim, siue iuxta ordinem naturæ; si vnum elementum est, erit etiam, & eius contrarium, vt inquit Arist. 2. Cœli, text. 18.

Secunda proprietas est, duo contraria non posse esse in eodem subiecto. Quod quando, & quomodo sit verum, explicandum est in libris de Generatione.

Tertia est, contraria esse circa idem subiectum, idem inquam specie, aut genere: vt si subiectum sanitatis est animal; idem etiam sit subiectum ægritudinis. Sequitur autem hæc proprietas ex definitione contrariorum, quæ communiter assignatur, desumptáque est ex 10. Metaph. cap. 6. scilicet: *Contraria sunt quæ sub eodem genere maximè distant, & eidem subiecto insunt, à quo mutuò se expellunt.*

Vltimò inquit Aristot. quòd contraria, vel sunt sub eodem genere, vt albedo, & nigredo sub genere coloris; vel sunt sub contrariis generibus, vt iustitia, & iniustitia sub virtute, & vitio; vel sunt ipsa contraria genera, vt virtus, & vitium. Quod quamuis videatur esse contra definitionem traditam, tamen re vera non est: quia particula illa definitionis, scilicet, *sub eodem genere maximè distant*, intelligitur de genere, siue infimo, siue subalterno. Atque ita de quibuscumque contrariis verificatur esse sub eodem genere: nam iustitia, & iniustitia, & virtus, & vitium sunt sub genere habitus, & qualitatis.

* * *

CAPVT

CAPVT XI.

DE MODIS PRIORIS.

1. IN hoc capite enumerat Aristot. quatuor modos, quibus aliquid dicitur esse prius alio. *Primus* est, quando aliquid est prius alio prioritate temporis, vt Adamus fuit prior Abele, & hæc est propriissima prioritas. *Secundus* est, quando aliquid dicitur prius prioritate consequentiæ: quia scilicet ab eo ad aliud non valet consequentia, vt animal respectu hominis. *Tertius*, quando aliquid est prius prioritate ordinis; nempè quando habet habitudinem principij, vel partis respectu alterius, vt præmissæ respectu conclusionis, literæ respectu syllabæ, & exordium respectu orationis. *Quartus* tandem modus est, quo aliquid dicitur prius prioritate dignitatis, seu honoris: quo sensu vulgus eos, qui sunt honorabiliores, appellat priores. Quam proprietatem inquit Aristot. esse imperfectissimam.

2. His modis, qui suo tempore circum ferebantur, addit Aristoteles *quintum*, quo aliquid dicitur prius alio prioritate naturæ; quando scilicet, licet inter se conuertantur; tamen vnum est causa alterius; vt hominem esse; & orationem, in qua id affirmatur, esse veram, conuertuntur quidem inter se; tamen esse hominem est quodammodo causa orationis veræ: quia ab eo, quod res est, vel non est, oratio dicitur vera, vel falsa. Hoc etiam modo essentia est prior suis passionibus, & sic de aliis.

3. Tandem præter hos modos assignant Theologi alium, quem non cognouit Aristot. quo scilicet aliquid dicitur prius alio prioritate originis. Qui modus tantum inuenitur inter diuinas personas: & non est prioritas *in quo*, (vt aiunt:) quia non datur aliquod instans, vel signum etiam naturæ, in quo vna persona sit prior alia; sed dicitur prioritas à *quo*: quia vna persona procedit ab alia. Per quod etiam patet, quibus modis possit aliquid dici posterius alio.

CAPVT XII.

DE MODIS SIMVL.

TRIPLICITER potest dici aliquid esse simul cum alio. *Primò*, simultate temporis: quando scilicet in eodem tempore fiunt, vel sunt; vt subiectum, & propriæ passiones. Quo etiam modo duos gemellos, vel duas lectiones dicimus esse simul. *Secundò*, simultate naturæ: quando scilicet vnum cum alio conuertitur, & neutrum est causa alterius, vt magis explicuimus supra disput. 14 numer. 98. *Tertiò* tandem modo (inquit Aristot.) dicuntur esse simul differentiæ diuisiuæ eiusdem generis, vt volatile, gressibile, & aquatile respectu animalis. Quod intellige de differentiis, præcisè secundùm quod comparantur ad genus: nam si inter se comparentur, non repugnat, imò oportet vnam esse priorem alia, sicut sunt ipsæ species, quas constituunt, de quibus 8. Metaphysic. text. 10. dicitur esse sicut numeros.

CAPVT XIII.

DE SPECIEBVS MOTVS.

1. DVAS partes continet hoc caput. In quarum prima enumerat Aristoteles sex species motus; (non quia propriè sunt species alicuius veri generis; cum sint viæ quædam, & entia incompleta: sed eo sensu quo quælibet membra diuidentia solent appellari species:) scilicet generationem, & corruptione ad substantiam, augmentationem, & diminutionem, ad quantitatem; alterationem ad qualitatem, & motum localem, seu lationem ad vbi. Quos motus esse inter se distinctos patet: quia neque corruptio est generatio; neque augmentatio est diminutio, aut motus localis &c.

Solùm potest esse dubium de alteratione; an distinguatur ab aliis, quod mouet propter aliquos antiquos, qui negabant inter se distingui. ¶ Nihilominus partem affirmatiuam probat ipse ratione manifesta. Quia contingit aliquid alterari absque eo, quòd habeat alios motus, vt patet ferè in omnibus passionibus. Quando enim quis amat: vel delectatur, aut irascitur, &c. alteratur quidem; & tamen non generatur, aut corrumpitur; neque augetur, aut minuitur neque localiter mouetur. Similiter potest aliquid augeri absque eo, quod alteretur, aut habeat alios motus, vt contingit in Mathematicis, Si enim quadrato addas gnomon; augetur absque mutatione figuræ. Est autem gnomon supplementum, quod additus costis quadrati, ita vt eius figura non varietur.

2. In secunda parte capitis, inquit Aristot. quemlibet horum motuum habere duo contraria. Nam omnibus generaliter contrariatur quies, seu cessatio, à tali motu; siquidem quando res est genita, aut corrupta, iam quiescit à motu generationis, & corruptionis. Et idem est de augmentatione, & diminutione: & similiter de motu locali: cuius cessatio frequentius appellatur nomine quietis. Hoc autem intellige, non de propria contrarietate; sed de oppositione priuata, vt explicant communiter Interpretes: quies enim, & motus priuatiuè tantùm opponuntur.

Præterea vnicuique horum motuum contrariatur specialiter alius. Nam generationi contrariatur corruptio; & augmentationi diminutio. Similiter motui locali ad vnum terminum contrariari videtur motus, quo itur ad terminum contrarium, vt motui sursum, motus deorsum. Alterationi verò, inquit Aristot. non est facilè assignare contrarium; sed dicendum contrariari alterationem quæ est ad contrariam qualitatem; quomodo album fieri; & nigrum fieri contrariantur. Hoc autem intelligendum est, non ratione sui, sed ratione termini. Cum enim motus sit via ad terminum: sicut ab ipso participat essentiam, sic etiam contrarietatem. Neque inter terminos ipsos omnium horum motuum existimandum est esse propriam, & rigorosam contrarietatem: nam hæc solùm inuenitur in qualitatibus, vt ostendemus supra disputationis 12. numer. 35. Et sic inter substantias, quantitates, aut vbi solum potest esse contrarietas impropria, & secundùm quid.

* *
*

CAPVT VLTIMVM.

DE MODIS HABERE.

QVo sensu *habere* sumatur in præsenti explicuimus disputatione 15. numero 22. Et ideò solùm restat enumerare plures habendi modos, quos assignat in hoc capite Aristoteles. *Primò* ergo aliquid dicitur habere aliud vt qualitatem: quomodo dicimus habere scientiam, aut virtutem. *Secundò* vt quantitatem: vt quando dicimus Petrum habere quatuor cubitorum magnitudinem. *Tertiò* aliquis dicitur habere ea, quæ circa corpus ponuntur, vt vestem, tunicam, aut gladium. (Hic modus habendi non est postprædicamentum, sed constituit speciale prædicamentum, vt patet ex dictis loco citato, & disputatione 46. numero 34.) *Quartò* vt in vase: quomodo modium dicitur habere triticum, & dolium vinum. *Quintò* vt possessionem: quo sensu dicitur quia habere domum, vel fundum. *Sextò* vt vir dicitur habere vxorem, aut vxor virum. Qui modus. (inquit Aristoteles) videtur omnium imperfectissimus: quia per eum solùm significatur virum vnà cum vxore cohabitare. Concluditque, quòd licet alij videantur esse modi habendi; illi tamen sunt, qui communiter circumferuntur.

2 Hos, & alios plures modos habendi reducit ad quatuor Soto hîc ex eodem Aristotel. lib. 5. Metaphysicæ textu 28. *Primus* est quo vna res dicitur habere aliam, quam trahit ad suam dispositionem, & naturam: vt febris dicitur habere infirmum, tyrannus ciuitatem, & vitium hominem vitiosum. *Secundus* est, quo res habet aliam, sicut subiectum formam: vt substantia quantitatem, qualitatem, &c. *Tertius* est, quo res habet aliam sicut continens contentum, vt dolium vinum. *Quartus* est, quo res per violentiam tenet aliam, ne moueatur suo motu naturali, aut libero: sicut columnæ habent domum, & vehemens passio hominem. Quibus addendus est ex Aristotele in præsenti modus habendi per solam relationem: quomodo quis dicitur habere amicum; pater filium; vxor virum, &c. Et hunc appellat remotissimum, & imperfectissimum: quia iuxta illum vna res habet aliam, & habetur ab illa. Et hæc de prima parte Dialecticæ dixisse sufficiat.

SECVN

SECVNDA PARS LOGICÆ.

DE SECVNDIS INTENTIONIBVS QVIBVS DIRIguntur secunda operatio intellectus.

SICVT Vniuersale, prædicabile, genus, indiuiduum, vniuocum, analogum: & similia sunt termini secundæ intentionis, quorum notitia perficit, & dirigit primam operationem intellectus; propter quod de huiusmodi intentionibus agimus in prima parte Dialecticæ: ita nomen, verbum, oratio, propositio, æquipollentia, & similia sunt secundæ intentiones, quarum notitia dirigit secundam operationem intellectus in proprio modo operandi. & ideò earum disputatio pertinet ad hanc secundam partem Dialecticæ. Quam complectitur Aristot. duobus libris Perihermenias: quorum expositionem libenter susciperemus: si aliquid restaret addendum. Sed omnia iam explicata sunt à nobis libro secundo Institutionum: & ideò illis supersedendum esse duximus. Ne tamen Aristot. textum omninò ignoremus, æquum erit breue ipsius compendium, & annotationes aliquas subiicere.

LIBER PRIMVS
PERIHERMENIAS.
SVMMA TEXTVS.

LIBER iste habet sex capita. *Primum* continet proœmium, vbi Aristot. proponit ea, de quibus acturus est, & de signis, & significatione aliqua attingit. In *secundo* agit de nomine, vbi definit ipsum, partes definitionis explicat, & à ratione nominis casus obliquos excludit. In *tertio* tractat de verbo, cuius definitionem statuit, & explicat; excluditque verba infinita, & casus obliquos verborum: & tandem verbum, & nomen inter se comparat.

In *quarto* agit de oratione, cuius essentiam explicat. Vbi etiam tractat de propositione: varias eius diuisiones adducit: & tandem de propositionum contradictione disputat. in *quinto* prosequitur de oppositione propositionum, & aliquas eius leges statuit.

In *sexto* tandem agit de futuris contingentibus, explicans quomodo veritas, vel falsitas reperiatur in propositionibus de futuro contingenti. Ad quod priùs explicat, quomodo reperiatur veritas, vel falsitas in propositionibus contingentibus de præsenti, & præterito. Deinde verò concludit propositiones de futuro contingenti non habere determinatam veritatem, vel falsitatem.

LIBER SECVNDVS.
PERIHERMENIAS.
SVMMA TEXTVS.

3. TRACTAT Aristoteles in hoc libro de propositionibus, quæ ex aliqua variatione propositionis categoricæ causantur. Quando enim subiecto, vel prædicato alicuius propositionis iungitur aliqua negatio, fit propositio infinita. Si vero addatur aliud prædicatum, vt si huic propositioni, *homo est albus*, addatur, *& musicus*, propositio, quæ antea erat vna; fit multiplex. Tandem quando propositioni simplici additur modus, fit propositio modalis. Continet ergo liber hic tria capita. In *primo* disp. Arist. de propositionibus infinitis: In *secundo* de propositione vna, & multiplici: & in *tertio* de propositionibus modalibus.

NOTATIONES IN DVOS Libros Perihermenias.

CIRCA Inscriptionem sciendum est, *περὶ ἑρμηνείας, perihermenias* Græcè idem quod Latinè *de interpretatione*, *ἑρμηνεύω*, *hermineuo* enim idem est, quod *interpretor*. Neque illa est vna dictio, vt malè aliqui existimant: sed est genitiuus cum præpositione. Inscribuntur autem hi libri, vbi præcipuè de propositione agitur, de *Interpretatione*: quia licet voces simplices non immeritò appellari possint interpretationes, cum sint signa conceptuum: tamen id præcipuè conuenit propositionibus, quibus mediis, conceptus nostros explicamus, vnum de alio, affirmando, vel negando, vt rectè notarunt Diu. Thom. Ammonius, & alij. Continetur autem opus hoc apud Græcos vnico tantùm libro: & iure quidem: neque enim est sufficiens causa ad illud diuidendum. Interpretes verò Latini diuiserunt in duos libros: & ita communiter citantur duo libri Peri hermenias.

5. Iam verò circa ipsos plura à Dialecticis disputantur de nomine, verbo, oratione propositione, &c. quæ sufficienter à nobis explicata sunt in Institutionibus. Nam licet tractatus ille præcipè insistat ijs explicandis ipsis vocibus, & earum significatione: tamen quia impossibile est scire, quæ sit significatio alicuius vocis, ignorare significata per ipsam: ideò dum significationes nominis, rationes, subiecti, propositionis, & similium ibi explicuimus; tradita etiam fuit notitia secundarum intentionum, quas istæ voces de formali significant. Et ideò non oportet ea repetere.

Similiter circa istos libros tractant aliqui plura de actibus intellectus, præcipuè de secunda operatione: in quo nimium sita sit natura iudicij: an sit simplex qualitas: quomodo in eo reperiatur veritas, vel falsitas: in quo ipsæ consistant, & alia his similia. Sed quidem, licet hæc aliqualiter iuuarent ad maiorem secundarum intentionum cognitionem: tamen re vera sunt extra Dialecticum institutum, & propriam sedem habent in libris de anima, vbi de intellectu disputatur: propter quod in præsenti prætermittuntur.

6. Tandem disputant hìc aliqui de futuris contingentibus, tum ijs quæ aliquando eueniunt, & appellantur absoluta: tum etiam ijs, quæ numquam ponentur in re, ponerentur tamen ex suppositione alicuius conditionis, & propterea conditionata appellantur. Disputantque de propositionibus de futuro contingenti, propter Arist. qui capite vltimo primi libri statuit, & probat eas non habere determinatam veritatem, aut falsitatem. Sed quidem disputatio hæc non est propriè Dialectica: & eam meritò sibi vsurparunt Theologi propter affinitatem ad materiam de scientia Dei vbi inuestigatur modus, quo ipse cognoscit futura contingentia. Et ideò hæc illis relinquimus.

7. Non est tamen prætereundum quosdam nostri temporis Doctores, de quorum numero sunt Suar. tom. 1. de Gratia proleg. 1. cap. 7. Valentinus de Herice 1. part. tract. 1. d. 6. cap. 7. Hurt. disput. 9. de Anima §. 43. & alij suæ societatis, sentientes Aristotelem sibi esse contrarium, omninò carpere hanc eius doctrinam, asserentes eam esse erroneam, & fidei veritati repugnantem, vt his Dialecticis fundamentis semel conuulsis, quandam scientiam mediam futurorum contingentium, quam in Deo ponunt ante omne decretum liberum suæ voluntatis, meliùs statuant, & defendant.

Cæterum quàm ipsi decipiantur in hac censura, satis conuincit auctoritas Diu. Thom. qui cum Aristot. perpetuò docet futura contingentia, dum non intelliguntur extra suas causas, & præsentia, sed sub ratione futuri, non habere determinatam veritatem, vel falsitatem, neque esse certò, & determinatè scibilia: ac proindè propositiones de futuro contingenti de se, seu formaliter prout sic (quo sensu loquitur Aristot.) non esse determinatè veras, vel falsas.

8. Tradit hoc Angelicus Doctor, non solùm lect. 13. huius primi libri. vbi latè explicat, & probat hanc doctrinam, sed etiam in primo distinct. 38. q. 1. art. 5. ad secundum, dum inquit: *Futurum contingens non est determinatè verum, antequam fiat: quia non habet causam determinatam.* Et quæstion. 16. de malo art. 7. *Quia vnumquodque cognoscitur, secundùm quod est in actu: non autem secundùm quod est in potentia, vt dicitur in nono Metaph. indè est, quòd ea, quæ sunt ad vtrumlibet, non possunt præcognosci in suis causis determinatè: sed sub disiunctione: vt potè quia erunt, vel non erunt: sic enim habent veritatem, &c.* Et indè q. 2. de veritate art. 12. generaliter concludit: *Ex quo patet contingens, vt futurum est, per nullam cognitionem sciri, cui falsitas subesse non possit. Vndè impossibile esset, quod de contingentibus futuris scientiam haberet Deus: si cognosceret ea vt futura sunt, &c.* Quod explicatiùs repetit in solutione ad sextum: & latè prosequitur 1. contra gentes cap. 67. & alibi sæpè. De quo etiam videri possunt Didacus Aluarez lib. 2. de Auxilijs disput. 8. & lib. 1. responsionum cap. 5. numer. 15. Ledesma tractatu de Auxilijs parte 2. fol. 624. Nauarret. 1. parte controuers. 56 §. 2. Nazarius artic. 13. citato controuers. 1. Gonçalez disputatione 43. sect. 2 numero 29 & disputatione 45. section. 6. & alij Thomistæ. Quibus etiam in hoc annumerandus est Alphonsus Curiel Primarius Salmanticensis, non solùm quia controuers. 7. in cap. 4. sapientiæ artic. 3. præfatam Aristot. doctrinam latè explicat, & defendit: sed etiam & maximè, quia vt à fide dignis testibus accepimus, & scribit Ledesma vbi supra, scientiam illam mediam, quam ibidem vt probabiliorem legerat, publicè retractauit Salmanticæ postremo vitæ suæ anno in lectura de scientia Christi: & ideò non est cur auctoritate eius nouiter muniantur aduersarij. Sed de his satis.

TERTIA PARS LOGICÆ
DE SECVNDIS INTENTIONIBVS, quibus dirigitur tertia operatio intellectus.

SICVT Oratio, propositio, oppositio, &c. sunt secundæ intentiones, quarum notitia dirigit secundam operationem intellectus: ita præmissa maior, medium, syllogismus, figura, demonstratiò, fallacia. & his similia sunt secundæ intentiones, quarum notitia dirigit, & perficit tertiam operationem intellectus, nempè discursum: & sic pertinent ad hanc tertiam partem Dialecticæ. Quam complectitur Aristo. duobus libris de priori Analysi, duobus de Posteriori, octo Topicorum, & duobus Elenchorum. Sed quia eorum, quæ ibi traduntur, plura iam constant: ex alijs verò plura sunt parum necessaria: ideò vtiliora seligemus.

NOTATIONES IN DVOS LIBROS de Priori Analysi.

1. ANάλυσις, *analysis* Græcè idem est, quod Latinè *resolutio*: deducitur enim à verbo Græco, ἀναλύω, *analyo*, quod idem est, ac *resoluo*: vnde etiam deducitur ἀναλυτικός, *analyticos*, id est, *resolutiuus*, seu *resolutorius*. Est autem resolutio, ex Arist. 3. de Cœlo, regressus à compositio ad simplicia, ex quibus constat compositum. Quæ est duplex, alia Physica, alia Logica. Resolutio Physica contingit, quando compositum naturale dissoluitur in partes reales, quæ actu vel

potentia

potentia erunt in illo, vt quando mixtum resoluitur in elementa; domus in lapides, & ligna; oratio in syllabas, &c. Resolutio Logica fit quando compositum rationis dissoluitur in suas partes, vt quando definitionem resoluimus in genus, & differentiam; & syllogismum in sua principia.

Hoc autem potest fieri dupliciter, scilicet ex parte formæ, & ex parte materiæ. Sicut enim triangulus ligneus ex parte figuræ resoluitur in tres lineas, & lineæ in partes, & puncta, quæ sunt principia eius, & ex parte ligni in elementa quæ in potentia continet, & sunt eius principia: ita similiter argumentatio, syllogismus, & alia composita rationis dupliciter possunt resolui in sua principia. Primò ex parte formæ, probando scilicet formam illam argumentationis, vel syllogismi esse bonam; vel immediatè per prima principia, sicut probantur quatuor modi perfecti: vel per reductionem ad illa, vt probantur alij. Secundo modo potest syllogismus (& proportionabiliter alia composita rationis) resolui in sua principia, ex parte materiæ, scilicet in propositiones: nam hæ sunt materia proxima syllogismi.

Ad vtriusque ergo resolutionis notitiam ordinantur libri Aristot. qui in hac tertia parte continentur. Cum autem resolutio ex parte formæ prior sit resolutione ex parte materiæ, sicut forma prior est materia: ideò illi duo primi libri, vbi de resolutione syllogismorum ex parte formæ disseritur, inscribuntur *ἀναλυτικῶν προτέρων*, *analyticon proteron*, id est, priorum analyticorum, seu de priori resolutione. Alij verò libri; qui supersunt, pertinent ad posteriorem resolutionem; siquidem in eis disseritur de syllogismis ex parte materiæ: vnde omnes inscribendi essent de posteriori resolutione.

3. Sed quia materia necessaria, ex qua constat demonstratio, potior est, quàm probabilis, & apparens, ex quibus constant syllogismus topicus, & sophisticus; & in his propter eorum imperfectionem non omninò potest fieri resolutio: ideò duo libri sequentes, in quibus agitur de demonstratione, sibi vsurparunt. Et ita inscribuntur *ἀναλυτικῶν ὑστέρων*, *analyticon hysteron*, id est, posteriorum analyticorum. Nisi malis dicere cum Galeno, inscriptiones istas non fuisse ab Aristotele suis libris appositas; sed à posterioribus interpretibus. Neque enim sub tali titulo citat ipse hos libros; sed duos priores appellat de Ratiocinatione; duos verò subsequentes de Demonstratione, vt patet ex primo Posteriorum cap. 3. Quæ inscriptiones explicant rectè materiam, circa quam versantur. Nam ratiocinatio significat argumentationem ex parte formæ, de qua tractant libri Priorum; demonstratio verò significat syllogismum in materia necessaria, de quo tractant libri Posteriorum.

Disputat autem Arist. diffusè in libris Priorum de forma argumentationis, de variis eius speciebus, scilicet syllogismo, & inductione, quæ sunt propriè species; & enthymemate, & exemplo, quæ ad illas reducuntur; de triplici syllogismorum figura, & variis vniuscuiusque modis; de reductione imperfectorum ad perfectos, de arte inueniendi medium, cæterisque, quæ hanc materiam concernunt. Sed ex his, necessaria omnia selegimus libro 3. Institutionum: vbi non perfunctoriè, vt communiter fit; sed ab imis fundamentis ea deduximus. Propter quod his etiam libris supersedendum est.

LIBER PRIMVS

POSTERIORVM, SEV DE DEMONSTRATIONE.

LIBENTER Aristot. textum, qui inter alios eius libros est proculdubiò acutissimus, & nobilissimus, commentariis, & notationibus ex professo illustraremus: sed longius quàm par est, excresceret præsens labor: & ideò materiam hanc, qua potuerimus breuitate, perstringemus; nihil, quoad fieri possit, relinquentes. Legenda tamen sunt iterum, atque iterum Diui Thomæ Commentaria in hos libros, quæ inter alia eius opera sunt præclarissima. Vt autem textus Aristotelis non simus omninò ignari, summam, seu argumentum horum librorum breuiter referemus.

SVMMA TEXTVS.

IN hoc 1. lib. agit Aristot. de demonstratione, partibus eius, speciebus, & proprietatibus. Ad quod in cap. 1. posito vniuersali theoremate, seu maxima, quod scilicet, *Omnis doctrina, & disciplina, quæ ratione perficitur; fit ex præexistenti cognitione*, explicat ea, quæ ante demonstrationem cognosci debent: statuitque tria esse præcognita, & duas præcognitiones.

5 Capite secundò definit scientiam dicens: Scire est rem per causam cognoscere, & ita rei causam esse, vt illam aliter se habere non posse arbitremur. Definit etiam demonstrationem duplici definitione infra disputatione decima octaua adducenda. Et tandem definit principium dicens: *Principium est propositio immediata*, id est, qua non est altera prior, seu carens medio, per quod probetur. Quod diuidit in positionem, & dignitatem. Positio est principium non ita commune, & notum, vt illud habere debeat qui discere incipit. Et huiusmodi sunt principia particularia vniuscuiusque scientiæ, vt *dici de omni*, & *dici de nullo: quidquid mouetur, ab alio mouetur, &c.* Dignitas verò est principium, quod quilibet habet, antequam scire incipiat eo, quod sit valdè commune, & notum, vt *quodlibet est, vel non est: totum est maius sua parte*, & similia.

Rursus positionem diuidit in definitionem, & suppositionem. Definitionem appellat illud principium particulare, vbi continetur definitio: suppositionem verò illud, vbi tantum continetur genus, vel differentia. Sicut enim hoc nomen *principium* licet primariò conueniat medio; inde tamen tota propositio dicitur principium: ita quamuis *definitio* tantùm sit alterum extremum propositionis tamen per synecdochen tota propositio, in qua continetur definitio, appellatur in præsenti definitio. Et concludit, quod principia sunt magis nota quàm conclusiones: nam propter quod vnumquodque tale, & illud magis.

6. Capite tertio reiicit duos errores Antiquorum. Primus erat contentium nullam esse scientiam: quia, vel in demonstratione proceditur in infinitum, vel deueniendum est ad aliquod primum principium, quod per aliud non demonstretur. Si primum, non datur scientia: quia infinitum non potest mente pertransiri. Si secundum, ergo illud primum principium non potest per aliud cognosci, & consequenter neque demonstrari. Ac proinde non scietur: quia scire est rem per causam cognoscere. § Ad quod respondet non omnia, quæ certò, & manifestè cognoscuntur, sciri per demonstrationem: sed prima principia cognosci per habitum principiorum; qui nobilior est, & certiori modo cognoscit principia, quàm scientia conclusiones.

Secundus error fuit eorum, qui scientiam admittentes non ponebant habitum principiorum; sed omnia per scientiam cognosci, quæ procederet ex demonstratione circulari. Existimabant enim conclusiones sciri per principia, & principia per ipsas conclusiones. Quod optimè refellit Arist. impugnans circulum in demonstrationibus: quia ex illo sequeretur idem esse prius, & posterius; notius, & ignotius: & quod idem per se ipsum demonstraretur. Quæ repugnant demonstrationi, quæ procedit ex prioribus, & notioribus absolutè.

7. Capite quarto statuit demonstrationem debere constare ex propositionibus necessariis; nam res, cuius est scientia, non potest aliter se habere. Quam necessitatem non potest accipere ex principio falso, aut contingenti. Licet enim ex falso, aut contingenti possit interdum sequi verum, & necessarium, vt diximus lib. 5. Summularum cap 2. tamen tunc consequens non habet veritatem, aut necessitatem ab antecedenti, sed aliunde, vt ibidem diximus. Et ita non potest consequens necessarium demonstrari per antecedens falsum, aut contingens. Deinde explicat, quid sit propositio, seu prædicatum de omni, per se, & vniuersale. § Capite quinto adducit tres deceptiones, quæ solent contingere circa prædicamentum vniuersale, de quo infra.

Capite sexto septem rationibus probat demonstrationem constare ex necessariis; subiungitque ex contingentibus posse sequi necessarium; sed non probari, vt diximus circa c. 4. Ex necessariis autem semper sequitur necessarium: & ita repugnant, quòd conclusio sit contingens, & præmissæ necessaria. Quare accidentia communia siue sint separabilia, siue inseparabilia, non cadunt sub scientia nec demonstrari possunt.

Capite septimo ostendit demonstrationem constare debere ex propriis, non verò ex alienis, aut communibus, concluditque nullam scientiam particularem posse sua principia confirmare. § Capite octauo prosequitur demonstrationem debere constare ex propriis: additque Metaph. & Logicam esse scientias generales.

Capite nono ostendit in qualibet scientia esse proprias interrogationes; explicatque, in quo differant Demonstrator, & Dialecticus.

Capite decimo diuidit demonstrationem in demonstrationem *quia*, & *propter quid*. Vnde etiam colligitur diuisio scientiæ in subalternantem, & subalternatam. § Ab hoc verò capite vsque ad 22. adducit alias demonstrationis diuisiones, aliaque non omninò necessaria pertractat § A cap. verò 23. vsque ad 27. quod est vltimum, disputat de scientia, quæ est effectus demonstrationis: vnde etiam sumatur vnitas, & distinctio scientiarum: & in quo scientia differat ab opinione & solertia.

LIBER SECVNDVS.

POSTERIORVM.

SVMMA TEXTVS.

8. IN hoc 2. lib. agit Aristot. de causis demonstrationis, scilicet medio, & primis principiis. Et sic tractat de definitione: quomodo scilicet inueniatur coniuste bet rei definitione: & quomodo possit esse medium demonstrationis. Quod prosequitur per 17. capita In 18. verò & vltimo agit de habitu principiorum, quo cognoscuntur prima principia demonstrationis. Quæ omnia, vt breuiter & dilucide complectamur, materiam horum librorum quatuor disputationibus absoluemus. In prima erit sermo de præcognitis ad demonst. in secunda de ipsa natura demonstrationis & diuisionibus eius: in tertia de scientia, quæ per demonstrationem acquiritur: & tandem in vltima de aliis de habitibus intellectus.

DISPVTATIO XVII.

De præcognitis ad Demonstrationem.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum omnis cognitio intellectiua fiat ex præexistenti cognitione.

9. DEmonstrationem, sic dictam, quia quasi digito demonstrat ignotum, negauerunt Heraclytus & Cratylus, qui scientias de medio sustulerunt, vt vidimus disputatione 3. num. 5. Quibus consenserunt Academici, nihil certo cognosci posse dicentes; sed omnia dubitanter, & cum formidine. Quorum fundamenta ibidem adduximus.

Plato etiam, quamuis scientias admiserit, negauit tamen esse necessariam demonstrationem; quia existimauit illas fuisse à principio animæ inditas: ac proinde nullam nos in hac vita scientiam de nouo consequi: sed nostrum scire solùm esse quoddam reminisci. Quod probat Plato in Menone hoc argumento.

Quia dum homo scire desiderat, vel cupit scire id, quod iam sciebat, vel id, quod penitus ignorabat. Non primum, quia nemo scire desiderat, quod iam cognoscit. Sed neque etiam secundum: quia superuacanea esset inquisitio.

Sicut enim frustra quis quæreret hominem, quem nullo modo nouit; siquidem etiamsi ipsi obuiam fieret, adhuc non cognosceret: sic frustra quæreret aliquis scientiam eius rei, quam omnino ignorat; siquidem

siquidem etiam si ipsi per [illegible] adhuc illam non cognosceret. Ergo nihil restat respondendum, nisi quòd homo scire vult id, cuius quidem quamois à principio habuit anima scientiam; fuit tamen oblitus propter corporis hebetudinem.

10. Vt has duas sententias, vel potiùs errores excludat Arist. exorditur caput primum huius primi lib. celebri illo axiomate: *Omnis doctrina, omnisque disciplina intellectiua fit ex præexistenti cognitione.*

Nam primum quidem, qui confundit cognitionem sensitiuam cum intellectiua, tenent prioribus verbis, ostendens dari cognitionem intellectiuam. Secundum verò excludit in subsequentibus.

Si enim verè datur cognitio intellectiua, quæ ex alia præexistenti fiat: ergo non omnia à principio sciuntur; ac proinde verè datur demonstratio, per quam scientia comparetur. Quod etiam conuincit, tum naturalis appetitus, quem habet homo ad sciendum, qui frustraretur, si numquam perueniret ad cognitionem certam, & euidentem alicuius rei; tum etiam ipsa experientia: plura enim ita certò & euidenter cognoscimus, vt nulla omnino adsit dubitatio, vt patet de conclusionibus Mathemath. Imò ipsi Academici, dum nihil certo sciri posse ostendunt, id tanquam certum reputant, & aliquid se scire posse conuincuntur.

Vnde August. libro tertio contra Academicos capite 9. *Negant* (inquit) *Academici aliquid sciri posse. Vnde hoc vobis placuit studiosissimi homines, atque doctissimi? Mouit nos, inquiunt, definitio Zenonis. Cur, quæso? Nam si vera est, non nihil verè nouit, qui vel ipsam nouit. Si falsa, non debuit constantissimos commouere.*

11. Ad fundamentum Platonis respondet in eodem cap. Arist. quod cum quia aliquid scire cupit, neque scire cupit id quod simpliciter sciebat; neque, quod omnino ignorabat; sed quod simpliciter nesciebat; sciebat autem secundùm quid.

Quia nimirum conclusionem, quam actu, & in seipsa ignorabat, (quod est simpliciter nescire) virtute & in potentia cognoscebat in principiis (quod est scire secundùm quid:) ad eum modum, quo effectus naturalis antequam actu producatur (quod est simpliciter esse,) præexistit in virtute & potentia suæ causæ (quod est esse secundùm quid) Quare sicut ibi saluatur vera generatio naturalis, per hoc quòd id, quod erat in potentia ens, fiat ens actu; quod est reduci de potentia in actum: sic in eo, quod addiscit, datur vera acquisitio scientiæ, quatenus id, quod virtute & potentia erat notum in principiis vniuersalibus, actu congnoscitur in seipso; quod est reduci de cognoscitur in seipso; quod est reduci de cognitione potentiali, seu virtuali, aut vniuersali in cognitionem propriam, & actualem.

Per quod tandem fit, inquisitionem conclusionis, quam ignoramus, non esse superuacaneam; sed verè dari demonstrationem per quam talis doctrina, seu disciplina de nouo acquiratur quod est fieri ex præexistenti cognitione. Videatur S. Th. hic. lect. 3.

12. Quamuis autem hæc ita sint, meritò dubitatur à Doctoribus: quomodo sit intelligenda hæc propositio Arist. Nam eam non esse vniuersaliter veram suadent hæc argumenta.

Primò, quia si omnis doctrina & disciplina fieret ex præexistenti cognitione daretur processus in infinitum; quod est absurdum. Probatur sequela; quia illa præexistens cognitio etiam est doctrina: ergo deceret fieri ex alia, & illa ex alia, & sic in infinitum.

Secundò, quia scientia Angelorum est verè doctrina: & tamen non fit ex præexistenti cognitione: ergo non est vniuersaliter vera propositio Arist. Maior patet, quia Angeli perfectissimè cognoscunt proprietatis rerum per suas proprias [illegible] hominem esse risibilem, quia est rationalis: ergo habent [illegible] demonstrationem & doctrinam. Minor verò probatur quia Angeli vnico simplici intuitu cognoscunt essentias, & passiones; & causam, & effectum: ergo eorum scientia non fit ex aliqua præexistenti cognitione.

Tertiò tandem, quia tertia operatio intellectus nostri, scilicet discursus, non est cognitio solius conclusionis; sed etiam præmissarum; ergo neque etiam in nobis cognitio discursiua, propriè loquendo, fit ex præexistenti cognitione præmissarum.

Consequentia patet: quia si cognitio ipsa præmissarum pertinet ad discursum, ergo non est præexistens respectu eius.

Antecedens verò probatur: quia cognitio solius conclusionis tantum est enuntiatio quædam & iudicium intellectus; sicut ipsa conclusio sola est tantum quædam propositio: ergo cognitio solius conclusionis non est tertia operatio intellectus.

13. Variè solet explicari ab Interpretibus hæc propositio Aristotelis. Quidam enim extendunt illam ad omnem cognitionem intellectus, tam simplicem, quam compositam. Cùm enim discursus fiat ex antecedenti iudicio; & iudicium præsupponat apprehensionem; & hæc requirat cognitionem sensuum: semper verificatur quamcumque cognitionem intellectus fieri ex alia præexistenti cognitione. Et hunc, inquiunt, esse sensum illius propositionis.

Parum ab his discendunt alij, qui dictam propositionem accommodant ad solas cognitiones compositas intellectus, tam secundæ, quàm tertiæ operationis; ita vt sensus sit omnem cognitionem intellectiuam, tam discursiuam, quàm iudicatiuam fieri ex alia præexistenti cognitione intellectus, scilicet ex simplici apprehensione.

E contra verò alij omnino restringunt hanc propositionem, asserentes non esse intelligendam de omni cognitione discursiua; sed solùm de demonstratiua. Quod probant: tum quia hæc sola potest absolutè appellari doctrina: tum etiam quia sic rectè excluduntur errores, quos impugnare intendit Arist. tum denique quia verè dantur opiniones in suo genere per se notæ, seu per se probabiles, in quibus non habetur vna cognitio ex alia; sed congnoscuntur ex sola notitia terminorum. Ergo non est intelligenda propositio Aristotelis de cognitione discursiua etiam probabili; sed solùm de demonstratiua.

14. Nihilominus dicendum est, quòd licet dicta propositio quocumque ex his modis explicata, sit verissima; tamen iuxta mentem Arist. intelligenda est de omni, & sola cognitione discursiua.

Prima pars conclusionis satis ex se constat. Siue enim intelligatur de sola cognitione demonstratiua; siue extendatur ad secundam, & tertiam operationem intellectus; siue tandem ad omnes: semper datur aliqua præexistens cognitio vel intellectus, vel saltem sensus, vt explicatum est: ergo quocumque modo intelligatur dicta propositio, est omnino vera. Secunda etiam pars conclusionis est communis consensus Interpretum, Auerrois, Philoponi, B. Alberti, & aliorum. Quos sequuntur Sanch. lib. 7. qu. 1. Masius hic q. 1. ad 2. Rub. ibidem & Conimb. q. 4. art. 1.

Estque expressa D. Th. in hoc lib. lect. 1. vbi per doctrinam & disciplinam inquit significari, non omnem cognitionem; sed eam quæ ex alia acquiritur, seu per quam ratio de vno in aliud procedit: quæ prout est in Magistro, dicitur doctrina, & prout in discipulo, disciplina. Et concludit: *Neque accipiuntur hic doctrina & disciplina, secundum quod se habent ad acquisitionem scientiæ tantùm; sed ad acquisitionem cognitionis cuiuscunque.*

vnum de alio enuntiamus, & appellatur iudicium: & vtriusque meminit Arist. 1. Periher. c. 4. & 3. de Anima c. 6. & D. Tho. ibidem. & 4. Metaph. lectione 6. lib. 6. lectione quarta, & alibi sæpè.

Qua etiam certitudine tenendum est non esse aggregatum multarum apprehensionum; sed simplicem quendam actum realiter & essentialiter distinctum ab apprehensione. Quare solùm est difficultas de tertia operatione, nempe discursu; an scilicet eadem proportione asserendum sit, esse actum quendam simplicem realiter & substantialiter à iudicio distinctum; an potiùs sit re vera cognitio iudicatiua, entitatiuè contenta sub secunda operatione.

In quo, quamuis aliqui priorem partem defendant: secunda tamen est longè probabilior. Quam inter alios rectè probat & explicat Ferrara 3. de Anima, quæst. 11. Estque proculdubiò Aristot. 6. Ethic. cap. 3. vbi agens de habitibus intellectualibus, scilicet scientia sapientia, prudentia, & intellectu principiorum, omnes hos inquit esse in intellectu circa affirmationem & negationem, seu circa verum & falsum.

Constat autem apud ipsum affirmationem & negationem, seu verum & falsum, tantùm reperiri in iudicio, vt patet 1 Perihet. 1. Idem apertè docet D Tho. quæst. 14. de Veritate, art. 1. & 3. distinct. 23. qu. 2. art. 2. quæstiuo. 1. vbi duas tantùm intellectus operationes enumerans, scilicet apprehensionem & iudicium, sub secunda collocat expressè, tum cognitionem fidei, & primorum principiorum; tum etiam opinatiuam & scientificam: cùm tamen istæ duæ sint actus discursus.

19. Ratione etiam probatur, quia discursus, vt ipsum nomen indicat, & testatur sanctus Doctor prima parte, qu. 58. art. 3. ad primum, est progressio intellectus ab vna cognitione in aliam, inquantum ex aliquo priùs noto deuenitur in cognitionem alterius, quod erat ignotum: ergo necessariò includit plures cognitiones, seu plura iudicia, ex quorum vno procedatur ad aliud Ergo non oportet superaddere alium actum simplicem ab his essentialiter distinctum, in quo consistat discursus.

Antecedens, & primam consequentiam concedunt communiter Doctores, & probat rectè contra Scotum Caiet. loco citato.

Secunda verò consequentia probatur: quia ex eo præcisè, quòd intellectus iudicet de conclusione, motus, & determinatus à iudiciis habitis de præmissis, intelligitur propriè discurrere; siquidem verè ex vna cognitione procedit ad aliam: ergo præter iudicia, quæ correspondent præmissis & conclusioni, non est ponendus distinctus actus in quo consistat discursus. Videatur Ferrara loco citato.

Iuxta hæc ergo dicendum est, quod discursus est ipsum iudicium, quod intellectus assentitur conclusioni, non secundùm quod consideratur vt propositio; sed formaliter quatenus est conclusio, seu vt est dependens, & illata à præmissis, ita quòd idem actus entitatiuè dicatur iudicium, & discursus; iudicium quidem, secundùm quod præcisè cognoscit vnionem prædicati cum subiecto; discursus verò, secundùm quod assentitur eidem vnioni prædicati cum subiecto propter vnionem cum medio cognitam in præmissis. Et sic talis actus, formaliter secundùm quod habet rationem discursus, dicit intrinsecum ordinem ad priora iudicia præmissarum, in quo distinguitur à prima & secunda operatione intellectus.

§ Per quod etiam patet ad argumentum. Quia enim discursus consistit in assensu conclusionis, vt procedit ab assensu præmissarum, vt explicatum est: proprissimè dicitur fieri ex præexistenti cognitione.

QVÆSTIO II.

An rectè assignentur ab Arist. duæ præcognitiones, & tria præcognita.

20 SVppositio, quòd omnis cognitio discursiua fit ex præexistenti cognitione, vt explicatum est, infert rectè Arist. ante demonstrationem, seu cognitionem scientificam, quæ in nobis est discursiua, aliqua esse necessariò præcognoscenda, de quibus agimus in hac quæst. Pro cuius explicatione sciendum est, quòd *præcognitio* idem est, ac anticipata cognitio.

Vnde cognitio præexistens ad discursum necessariò erit actus iudicij, aut apprehensionis: hi enim antecedunt discursum in sensu explicato. Cùm autem obiectum apprehensionis sit res simplex, obiectum verò iudicij sit quid complexum, in quo veritas, vel falsitas reperitur: de vtroque obiecto aliquid ante demonstrationem cognoscetur.

Secundò nota, quòd cum cognitio, qua in conclusione cognoscitur prædicatum conuenire subiecto propter vnionem factam cum medio in præmissis, sit cognitio discursiua, vt dictum est; & in tali cognitione, quando propositiones sunt necessariæ, consistat actus demonstrationis per quem generatur scientia: quidquid ante istam cognitionem demonstratiuam oportuerit cognosci, dicetur præcognitum, id est, res cognita ante cognitionem discursiuam.

Hæc autem tantùm possunt esse tria, nempè principium, subiectum, & passio: nam antequam in conclusione prædicatum attribuatur subiecto, iam debent esse cognitæ præmissæ, vt de se patet. Quæ quia vnum integrum principium conclusionis efficiunt, non plura, sed vnum præcognitum appelantur.

Præterea debet esse cognitum subiectum conclusionis: & similiter passio, quæ de subiecto prædicatur: nam ante actualem prædicationem inter duo extrema supponitur necessariò simplex cognitio vniuscuiusque. Restat ergo quòd ante actum intellectus, in quo formaliter consistit cognitio demonstratiua, tria debent esse præcognita, scilicet principium, subiectum, & passio.

21. Tertiò nota, de istis præcognitis duas tantùm quæstiones posse præcognosci, scilicet *an sit*, & *quid sit*: (has appellat Aristot. præcognitione.) Ratio est: quia aliæ duæ quæstiones quas enumerat ipse secundo Poster. cap. 1. scilicet, *quia est*, & *propter quid est*, per ipsam demonstrationem cognoscuntur; siquidem per eam scimus, quia passio conuenit subiecto, & etiam propter quid illi conueniat. Ergo non oportet illas præcognoscere; atque ita duæ erunt tantùm præcognitiones, scilicet *an est*, & *quid est*.

Diuiditur autem vnaquæque in alias duas: quia, *an est*, potest inquiri, tam de re simplici, quàm de integra propositionem, cuius existentia est sua veritas. Et ideo, *an est*, diuiditur in *an sit reale*, seu *rei*, & in *an sit veritatis*. Similiter: quia, *quid est*, significat definitionem, quæ analogicè diuiditur in definitionem *quid rei*, & *quid nominis*: ideo præcognitio, *quid est*, diuiditur in *quid rei*, quæ scilicet sit essentia rei, & in *quid nominis*, scilicet quid nomen significet. Iam ergo habemus in generali duas præcognitiones, & quatuor in speciali.

Restat modo videndum quæ earum tribus præcognitis conueniant, id est, quæ harum quæstionum debeant præcognosci ante demonstrationem de vnoquoque præcognitorum.

22. Prima conclusio. Rectè assignantur ab Arist. ante

te demonstrationem duæ tantùm præcognitiones generali, & tria præcognita. Ita docet D. Thomas lectione 2 & communiter Dialectici: satisque dictis constat. Nam per hanc demonstrationem: *omne rationale est risibile: omnis homo est rationalis: ergo omnis homo est risibilis*: scimus quod homo est risibilis: & hæc est tertia quæstio, quam vocat Aristoteles *quia est*: scimus etiam propter quid sit risibilis, nempe propter rationale: & hæc quarta quæstio, quam appellat Aristoteles *propter quid est*. Ergo hæ duæ quæstiones ostenduntur per ipsam demonstrationem: & per consequens non cognoscuntur ante illam. Aliæ verò duæ quæstiones sunt indemonstrabiles à priori.

Nam cùm in demonstratione concludatur aliquid de subiecto: necessarium est intelligere subiectum illud; habereque aliquam essentiam, de qua tale prædicatum possit concludi. Ergo *an est*, & *quid est*, necessariò præcognoscuntur, & per consequens duæ tantum erunt præcognitiones. Quod autem tria sint præcognita, constat ex secundo notabili ergo, &c.

23. Secunda conclusio. De principio non præcognoscitur *quid sit*; sed tantùm *an sit verum*. Hæc etiam est Arist. & D. Tho. ibid. & communis inter Dialecticos. Probaturque prima pars: nam cognoscere *quid sit* alicuius, est cognoscere definitionem eius; sed præmissæ, seu principium primò intentionaliter sumptum, vt hîc loquimur, non habet definitionem; cùm sit quid complexum: ergo de illo non potest cognosci *quid sit*.

Secunda etiam pars probatur, quia in demonstratione, ante assensum conclusionis necessariò præsupponitur assensus præmissarum: ergo præcognoscuntur vt veræ: ergo de principio præcognoscitur *an sit veritatis*, seu *an sit verum*.

24. Tertia conclusio, de subiecto non debet præcognosci *an sit verum*, neque *an sit existens*; sed sufficit cognoscere *an sit rei in aptitudine*: & insuper debet etiam præcognosci *quid sit*. Hæc etiam conclusio est communis. Et quidem quod non possit de subiecto præcognosci, *an sit verum*, patet. quia est quid incomplexum.

¶ Quod autem debeat necessariò præcognosci subiectum actu existens, probatur. Quia vnio passionis cum subiecto absoluitur à tempore, & est æterna: ergo vt talis passio demonstraretur, non necessariò supponit subiectum actualiter existens. Verum est tamen quod quia non accipimus cognitionem à sensibus: necessarium fuit quod aliquando, seu respectu alicuius subiectum actu existeret: sed hoc non per se; sed per accidens requiritur ad demonstrationem

¶ Quod autem de subiecto debeat præcognosci *an sit*, saltem in aptitudine, res est manifesta: nam res impossibilis, prout sic, non habet passiones quas de illa intellectus demonstret. Quando autem dicimus de subiecto habere præcognosci *an sit rei*; non est restringendum ad entia realia. Nam etiam quandò subiectum demonstrationis est ens rationis, vt contingit in demonstrationibus Logicis, debet de tali subiecto præcognosci, *an sit rei* illi proportionatum, ¶ Tandem quòd de subiecto debeat præcognosci, *quid sit* in demonstratione à priori, de qua loquimur, res est manifesta. Nam essentia subiecti non potest à priori demonstrari; sed ex ipsa proceditur ad passiones demonstrandas: ergo ipsa essentia, seu *quia sit* debet necessariò præcognosci de subiecto.

25. Vltima conclusio. De passione non præcognoscitur *an sit*, neque *quid rei*, sed tantum *quid nominis*. Ita etiam in præsenti Arist. & D. Tho. Vt autem probatur, nota, quod hic loquimur formaliter de passione, quatenùs passio est; non verò quatenùs est accidens, vel secundùm aliam generalem rationem, Potest enim quis scire risibilitatem hominis; ignorare tamen, an sit passio eius; & tunc licet cognoscat *an sit* risibilitas, secundum quod est ens, aut accidens; non tamen cognoscit *an sit* illius, secundùm quod est propria passio. ¶ Hoc ergo supposito, probatur conclusio quoad priorem partem: quia *an sit* passionis ostenditur per demonstrationem: ergo non præcognoscitur ante illam. Probatur antecedens: quia *an sit*, seu *esse* proprium passionis est in esse subiecto; sed hoc demonstratur: ergo, &c.

Secunda etiam pars patet. Nam *quid rei* passionis pendet ex proprio subiecto, per quod debet definiri: sed per demonstrationem cognoscitur, quodnam sit passionis subiectum: ergo non fuit præcognitum; & per consequens neque *quid rei* ipsius passionis. Tandem quod de passione debeat præcognosci *quid nominis*, res est clara. Si enim ignoremus, quæ sit significatio nominis, non poterit in demonstratione attribui subiecto tale nomen. ¶ Vbi nota, quod de subiecto, & principio debet etiam præcognosci *quid nominis* propter eandem. Tribuitur autem hoc specialiter passioni: quia passio nullam aliam habet præcognitionem.

26. Sed contra doctrinam primæ conclusionis potest obiici. Primò: quia ante demonstrationem debet præcognosci bonitas illationis: ergo non sunt tantùm tria præcognita. ¶ Secundò: quia quæstio *an sit* aliquando demonstratur, vt fecimus de existentia Logicæ in principio primæ disputationis, & sic de aliis: ergo non semper dantur duæ præcognitiones.

Ad primum respondetur bonitatem illationis pertinere ad libros Priorum: hîc autem tantùm enumerantur præcognita posterioristica. ¶ Ad secundum, quòd quamuis aliquando contingat rei existentiam demonstrare; tamen ibi etiam quodammodò præcognoscitur *an sit* talis rei, quatenùs intelligitur antecedere ipsam existentiam. Quandò enim demonstramus Deum esse: ibi priùs apprehenditur Deus cum aptitudine ad essendum, & hoc est *an sit*, quod necessariò debet præcognosci in demonstratione.

Alij id explicant, dicentes in demonstratione necessariò præcognosci *an est* de secundò adiacenti; non verò de tertio adiacenti. Quod intelligetur notando, quòd propositio de secundo adiacenti dicitur illa, in qua subiecto solum adiacet verbum, *est*, absque alio prædicato, vt hæc, *Deus est*, *homo est*, *&c*. Quamuis enim in illo verbo sit inclusum participium, quod habet rationem prædicati; tamen tale prædicatum propriè non est quid tertium: quia non est aliquid vltra verbum. Propositio verò de tertio adiacenti dicitur illa, in qua præter verbum *est*, datur aliquid prædicatum, vt hæc, *Homo est animal*: *Petrus est albus*, *&c*. In his ergo, subiecto præter verbum, *est*, adiacet aliquid, quod tertium locum obtinet post subiectum: & ideo dicuntur de tertio adiacenti. In quibus propositionibus semper de subiecto supponitur secundum adiacens, seu *an sit*: nam qui dicit hominem esse animal, supponit hominem esse, Quia ergo quandò existentia demonstratur de aliquo subiecto, talis propositio quodammodò videtur de tertio adiacenti, quatenùs tunc existentia gerit vices tertij termini, qui vnitur alteri extremo per medium: ideò communiter dicitur *an est*, quandò est de tertio adiacenti non præcognosci; sed demonstrari. Secus verò quandò est de secundo adiacenti: quia tunc potiùs se tenent ex parte ipsius subiecti.

27. Contra secundam conclusionem obiici potest: quia aliquandò de principio demonstratur esse verum: ergo non necessariò id de illo præcognoscitur. Antecedens probatur in hac demonstratione: *Omne admiratiuum est risibile*: *omnis homo est*

est admiratiuus : Ergo omnis homo est risibilis : cuius præmissæ, seu principium demonstrantur per aliam demonstrationem, si dicas. *Omne rationale est risibile: omne admiratiuum est rationale : Ergo omne admiratiuum est risibile.* Et eodem modo posset probari minor. Idem etiam contingit in principiis scientiæ subalternatæ, quæ demonstrantur in scientia subalternante. Ergo sæpè de principio demonstratur esse verum.

Respondetur principium esse duplex: aliud simpliciter, & absolutè primum: & hoc semper est principium, & nunquam conclusio, vt essentia rei, quæ cum sit simpliciter primum, quod inuenitur in tali re, semper est principium. Aliud est primum respectu alicuius; quod tamen si comparetur ad aliud prius, non est primum; sed secundum, vel tertium; & huiusmodi principium tantùm est principium respectu posterioris; respectu verò prioris potiùs est conclusio, sicque contingit in exemplis adductis. Doctrina ergo conclusionis proportionabiliter est intelligenda, quòd scilicet principia primi generis semper debent præcognosci, & nunquam possunt à priori demonstrari: principia verò secundi generis debent præcognosci, quandò sumuntur vt principia, & prout sic non demonstrantur. Quandò verò desinunt esse principia, & sunt conclusiones; tunc non præcognoscuntur, sed demonstrantur.

QVÆSTIO III.

AN ASSENSVS PRÆMISSARVM *sit causa assensus conclusionis, & in quo genere.*

28. NOn inquirimus; an præmissæ ipsæ obiectiuæ sint causa conclusionis: hoc enim explicandum est disputatione sequenti circa secundam definitionem demonstrationis ab Aristotele traditam; sed an actus intellectus, quo assentitur præmissis, sit causa actus, quo assentitur conclusioni; inde enim pendet solutio aliorum, quæ in hoc primo capite tradit Aristoteles, & nos explicabimus quæstione sequenti, tractantes; an talis assensus præmissarum necessitet intellectum ad assentiendum conclusioni. Pro vtriusque autem quæstionis intelligentia notandum est eas procedere per se loquendo, & respectu intellectus benè dispositi, qui scilicet cognoscat vim illationis, & alia de causa non sit impeditus. Si quis enim ignoraret vim illationis, vel aliàs esset impeditus, vt contingere potest in rustico, vel amente; in eo per accidens assensus præmissarum non produceret assensum conclusionis, neque intellectus necessitaretur ex iudiciis præmissarum ad assentiendum conclusioni, vt patet.

29. Secundò notandum est dupliciter posse aliquid cognosci Vno modo in se ipso: quandò scilicet primò, & per se, seu ratione sui terminat cognitionem, vt quandò Petrum videmus in sua persona, vel causam, aut effectum cognoscimus in se ipsis. Secundo modo, in alio: quandò scilicet cognoscitur, non ratione sui; sed cognoscendo aliquid aliud, in quo ipsum aliquo modo continetur, vt quandò Petrum videmus in sua imagine, vel causam cognoscimus in suo effectu, aut econtra. Ad rem ergo, quandò primo modo cognoscuntur à nobis præmissæ, & conclusio, cognoscuntur diuersis actibus, vt per se patet, & concedunt concorditer Autores. Secundo vero modo, cum conclusio virtualiter contineatur in præmissis, & similiter præmissæ in conclusione, vt infrà constabit: inde est, quod per eandem cognitionem, quæ formaliter terminatur ad præmissas, cognoscitur in eis virtualiter ipsa conclusio, vt docet expressè Aristoteles in hoc capite: & similiter per eandem cognitionem, qua cognoscitur conclusio in se ipsa, cognoscuntur quodammodò in ea ipsæ præmissæ, secundùm quod sunt rationes assentiendi conclusioni, vt tradit D. Thomas prima secundæ quæstione 8. artic. 3.

Quando ergo in hac, & sequenti quæstione inquirimus: an assensus præmissarum sit causa assensus conclusionis: & an ille necessitet intellectum ad istum eliciendum; non loquimur in hoc secundo sensu, neque comparamus assensum formalem præmissarum cum virtuali conclusionis, qui in eo continetur; aut formalem conclusionis cum virtuali præmissarum ibi incluso: in enim non sunt plures actus, vt vidimus; & consequenter non potest ibi esse vera causalitas, aut determinatio. Quare difficultates istæ solùm procedunt de assensibus propriis, & formalibus præmissarum, & conclusionis, seu de cognitionibus, quibus tam præmissæ, quàm conclusio cognoscuntur in se ipsis: quas constat esse diuersas, posseque habere rationem causæ, & effectus.

30. Dicendum est primò assensum præmissarum esse quodammodò causam assensus conclusionis. Sic docent communiter Dialectici: estque plana mens Arist. in hoc capite, dum inquit omnem cognitionem discursiuam fieri ex præexistenti cognitione præmissarum: ibi enim particula *ex* causalitatem denotat vt explicant Commentator, & alij Interpretes. Nam quod aliqui respondent, posse scilicet denotare ordinem termini à quo, vt cum dicitur ex calido fieri frigidum, in quo nulla importatur causalitas, non habet locum in præsenti. Quoniam terminus à quo incompossibilis est cum termino ad quem, & amittitur per acquisitionem illius, vt patet in exemplo adducto: assensus autem præmissarum non opponitur assensui conclusionis, neque isto adueniente, deperditur necessariò ille, vt infrà constabit.

Eandem conclusionem docet expresse Diu. Thomas primo contra gentes capite 55. ratione 4. & prima parte; quæstione 14. articulo 7. vbi discursum propriè dictum appellat discursum secundùm causalitatem. Ex quo loco sic probatur ratione. Quia propria ratio discursus non consistit in hoc, quòd vnum cognoscatur post aliud, secundùm successionem temporis: id enim vel non est necessarium, vel si requiritur, non tamen est sufficiens; siquidem possunt plures propositiones disparatæ vna post aliam successione temporis cognosci absque eo, quòd efficiant verum discursum, vt patet. Ergo propria eius ratio consistit in eo, quòd vnius cognitio ex alterius cognitione causetur.

Confirmatur: quia assensus conclusionis virtute continetur in assensu præmissarum, vt explicatum est: ergo assensus præmissarum est causa assensus conclusionis: continentia enim virtualis propria est causæ respectu effectus.

31. ¶ Maior difficultas est: in quo genere causæ assensus præmissarum concurrat ad assensum conclusionis. Et quidem in genere causæ finalis certum est præmissas non esse causam conclusionis; potiùs conclusio est causa finalis, ad quam ordinatur assensus præmissarum, vt patet. In genere autem causæ materialis, & formalis assensus præmissarum potest quodammodò dici causa assensus conclusionis, non ratione sui: (nam vnus actus propriè non fit ex alio tanquam ex materia, neque cum actuat tanquam forma;) sed ratione obiecti, nempè præmissarum: quia istæ quodammodò sunt causa materialis conclusionis, vt docet expressè Aristoteles:

Phys

modum vnius, quod esse possibile concedit ibidem, & q. 58. antecedenti art. 2. Quibus locis explicat rectè Caiet. id intelligendum esse, tamen quando per vnicam speciem, & actum cognoscuntur plura, quàm cum cognoscuntur pluribus speciebus, & actibus inter se ordinatis: quia tunc se habent vt partes vnius integræ speciei, & cognitionis. De quo videri possunt Bañez quæst. 58. citata, Arauxo art. 5. Soto hîc Sanchez vbi suprà, & alij Thomistæ. Si verò assensus præmissarum, non per se ipsum, sed ratione alicuius speciei intelligibilis concurrit ad assensum conclusionis; iuxta secundum modum dicendi: tunc sufficit, quòd species illa maneat in intellectu, etiam si prætertisset assensus præmissarum.

Ad secundum concesso antecedenti, & prima consequentia, neganda est minor. Ad cuius probationem respondetur, non solùm non esse eandem rationem formalem causæ vniuersalis, & æquiuocæ, vt explicabimus lib. 2. Physicorum; sed neque semper inter se materialiter coincidere. Cuius plura fortè possent afferri exempla: sufficiant tamen, quod adducit Aristot. lib. 1. de Generatione animalium capite 16. vbi docet quædam esse animalia imperfecta, semper ex putrefactione genita; quæ tamen coëunt, & generant vt causæ particulares, non suæ speciei animal, sed vermiculos quosdam: de quibus consequenter asserendum est esse causas æquiuocas; non verò vniuersales. Et sit contingit in præsenti.

QVÆSTIO IV.

AN PER ASSENSVM PRÆMISsarum necessitetur intellectus ad assentiendum conclusioni.

36 IN eodem primo capite explicans Aristoteles ordinem præcognitiorum demonstrationis, docet maiorē cognosci priùs tēpore, quàm cōclusionem: minorem verò simul tempore, licet priùs natura. Quod quidē intelligendū est, quādo diuersis actibus cognoscuntur iuxta dicta quæstione præcedenti: nam quādo in ipsa cognitione cōclusionis cognoscuntur præmissæ vt ratio assentiēdi illi, nullum est discrimen quantū ad hoc inter maiorem, & minorem, vt patet. Quare sensus Aristotelis est, quod in syllogismo, posito assensu maioris, non statim sequitur assensus conclusionis: sed potest ille tempore præcedere hunc, cùm assensus maioris non sit integra causa assensus conclusionis. At quando aduenit assensus minoris in proprio loco, & situ minoris scilicet præcedente assensu maioris; cum iam sit integra, & totalis causa; statim sequitur assensus conclusionis in eodem instanti temporis: & ita minor, & conclusio cognoscuntur simul tempore, licet assensus minoris prioritate naturæ antecedat assensum conclusionis; cum sit causa eius. Sic intelligit Aristotelem Diu. Thom. hîc lectione secunda, quem sequuntur Sanchez vbi supra quæstione 3. Masius quæst. 9. & 10. Rubio quæst. 7. & communiter Doctores.

Ratio est: quia assensus præmissarum sunt causa naturalis assensus conclusionis: ergo statim ac complentur in ratione causæ, producunt illum. Sed quando præcedente assensu maioris, aduenit assensus minoris, iam est causa completa: ergo statim producunt assensum conclusionis. Cùm autem actiones intra intellectum sint instantaneæ, neque mensurentur tempore, nisi ratione phantasmatum: consequens est quantùm attinet ad ipsum intellectum, quòd in eodem instanti temporis, quo datur assensus minoris, detur etiam assensus conclusionis.

Ex hac ergo doctrina Aristotelis sic explicata oritur quæstio præsens, quæ inquirit: quomodo, vel quantum necessitetur intellectus per assensum maioris, & minoris ad assentiendum conclusioni. Et procedit difficultas in intellectu benè disposito, & cognoscente bonitatem illationis, neque alias impedito, vt vidimus quæstione præcedenti.

37. Secundò notandum est dupliciter posse aliquam potentiam necessitari; scilicet quoad specificationem, & quoad exercitum. Tunc necessitatur quoad specificationem, quando taliter determinatur ad vnam partem, vt licet possit suspendere actum; tamen si velit operari, actus debet esse illius speciei, ad quam determinatur, & non potest esse alterius. Tunc verò necessitatur quoad exercitium, quando taliter determinatur, vt non possit suspendere, aut cessare ab actu. Verbi gratia voluntas in via necessitatur quoad specificationem ad amandam beatitudinem in communi: quia licet possit non exercere actum circa illam; tamen si vult exire in actum necessariò debet esse amoris, & non odij. In patria verò eadem voluntas necessitatur quoad exercitium à bonitate diuina clarè visa: quia non solùm non potest eam odisse; sed neque suspendere, aut cessare ab amore illius, quam vndequaque diligibilem clarè conspicit intellectus.

38. Dicendum est ergo primò, cognita bonitate illationis, intellectum per assensum præmissarum necessitari quoad specificationem ad assentiendum conclusioni. In hac conclusione conueniunt Autores citati. Quæ ex dictis facilè probatur: quia assensus præmissarum est causa naturalis assensus conclusionis: ergo positis omnibus requisitis, non potest non producere illum: ergo saltem quoad specificationem talis productio est necessaria, siquidem hæc est minor necessitas, quæ potest esse in causa.

Secundò: quia qui sciens ex vero non posse sequi falsum, cognoscit aliqua principia esse vera, & assentitur illis; etiam cognoscit conclusionem ex illis rectè deductam non posse non esse veram: ergo dato, quòd possit suspendere assensum: non potest tamen illi dissentiri.

Confirmatur: quia si post assensum præmissarum dissentiretur intellectus conclusioni, iam assentiretur virtualiter contradictorio illius: sed quia assentitur contradictorio conclusionis, cogitur etiam assentiri contradictorio antecedentis iam concessi: ergo cogeretur assentiri duabus contradictoriis. Hoc autem est impossibile: ergo dicendum est, intellectum post assensum præmissarum non posse dissentiri conclusioni. Videatur noster Didacus à Iesu disput. 16. q. 4. vbi optimè explicat hanc quæstionem.

39. ¶ Maior difficultas est: an etiam necessitetur intellectus quoad exercitium. Partem enim negatiuam defendunt Oña hîc q. 1. art. 3. Rubio q. 8. & alij Moderni, asserentes, quòd posito assensu præmissarum, quantumcunque sint necessariæ, & cognita bonitate illationis, adhuc intellectus potest suspendere assensum conclusionis.

Probatur primò hæc sententia: quia intellectus subditur voluntati quantùm ad exercitium actus, vt docet D. Thom. 1. 2. quæst. 9. art. 1. ad tertium: *Quia ipsum verum* (inquit) *quod est perfectio intellectus, continetur sub vniuersali bono, vt quoddam bonum particulare.* Sed circa particulare bonum non necessitatur voluntas, sed potest velle, & non velle illud: ergo postquā intellectus assentitur præmissis, potest ex imperio voluntatis suspendere actū circa conclusionem.

Secundò : quia ex iisdem principiis possunt inferri duæ conclusiones, altera directa, altera indirecta, vt patet in *barbara*, & *baralipton* : ergo post assensum præmissarum manet intellectus indifferens ad eliciendam vnam, vel alteram conclusionem. Ergo sicut potest voluntas determinare intellectum ad assentiendum alterutri ; potest etiam determinare ad suspendendum vtramque.

40 Nihilominus dicendum est secundò per assensum præmissarum demonstrationis necessitari intellectum quoad exercitium ad assentiendum conclusioni. Hæc proculdubio est mens Diu. Tho. 1. part. quæst. 82. art. 2. vt optimè expendit noster Didac. à Iesu loco citato. Quam etiam sententiam defendunt Sanchez lib. 5. quæst. 3. concl. 3. Caietan. Soncinas Fonseca, & alij, quos referunt, & sequuntur Conimbricenses hîc quæst. 4. art. 4.

Probatur primò ex dictis : quia eodem istanti, quo cognoscitur minor cognoscitur etiam conclusio ex Arist. & D. Thom. supra relatis : ergo voluntas impetans assensum minoris, non potest impedire assensum conclusionis, Probatur consequentia: quia voluntas imperans aliquam actionem alterius potentiæ, non potest impedire, quidquid necessariò sequitur in eodem instanti ad talem actionem, vt de se patet : sed assensus conclusionis necessariò sequitur ad assensum præmissarum in eodem instanti, vt ostensum est : ergo voluntas non potest impedire illum.

Secundò: quia intellectus non est potentia libera, sed naturalis, sicut visiua, aut quælibet alia potentia sensitiua. Sed voluntas licet possit retrahere potentiam visiuam à visione auferendo obiectum, aut lucem, vel ponendo impedimentum, claudendo scilicet oculos, vel alio simili modo, tamen si obiectum sit presens, medium illuminatum, oculi aperti, &c. non potest impedire visionem. Ergo similiter poterit quidem voluntas retrahere intellectum, ne cogitet de præmissis, aut de bonitate illationis, diuertendo illum ad alia ; si tamen semel permiserit ipsum cogitare de bonitate illationis, & assentiri præmissis, neque aliàs sit impeditus, non poterit voluntas impedire assensum conclusionis.

41 Ad argumenta respondetur. Ad primum, necessitatem quoad exercitium esse duplicem : aliam absolutam, & aliam ex suppositione alicuius. Voluntas ergo non potest respectu alicuius boni particularis habere necessitatem quoad exercitium absolutam : benè tamen necessitatem ex suppositione alterius, quod liberè voluit, & cum quo tale bonum particulare habet necessariam connexionem. Quando enim duo talem connexionem habent, licet ad positionem prioris sit libertas ; semel tamen illo posito, non potest aliud impediri. Qui modus necessitatis pertingit vsque ad ipsam liberrimam Dei voluntatem : qui quidem liber est ad producendam materiam primam verbi gra. ex suppositione, tamen quod illam producat necessitatur ad producendam cum illa formam: quia aliter non potest fieri, vt dicemus lib. 1. Physicorum. Iuxta hæc ergo dicendum est ; quod licet voluntas possit retrahere intellectum, ne cogitet de præmissis, aut illis essentiatur ; posito tamen assensu præmissarum, non potest impedire assensum conclusionis.

Ad secundum respondet aliquis, quòd ante exercitium demonstrationis debuit aliquo modo cognosci conclusio confusè, vt sic possit per demonstrationem explicari. Si ergo præcognita fuit conclusio directa; tunc assensus præmissarum necessitabit ad essensum conclusionis directæ: si verò præcognita fuit conclusio indirecta, tunc intellectus necessitabitur ad assentiendum conclusioni indirectæ.

42 Hæc tamen solutio parum firma est. Tum quia quamuis vt modus sciendi explicet ignotum, debeat præsupponi aliqualis cognitio confusa talis ignoti; ad hoc tamen in demonstratione sufficit cognitio confusa subiecti & passionis, absque eo quòd præcognoscantur directè, vel indirectè ordinata. Tum etiam quia causa naturalis: qualis est assensus præmissarum, debet esse ad vnum determinata, & non indifferens ad plura, vt sic posita causa, ponatur determinatur effectus. Ergo insufficiens est prædicta solutio.

Meliùs ergo respondetur, assensum præmissarum semper necessitare intellectum ad assensum conclusionis directæ : hic enim est proprius, & immediatus effectus illius. Ex quo deindè facta conuersione talis conclusionis, elicit intellectus assensum conclusionis indirectæ. Cuius ratio est : quia conclusio indirecta non per se primò, & immediatè sequitur ex præmissis ; sed mediate conclusione directa, in qua quodammodo continetur ; quatenus potest hæc conuerti in illam.

DISPVTATIO DECIMA OCTAVA

De essentia, & diuisionibus demonstrationis.

POST notitiam eorum, quæ præcognosci debent ante demonstrationem æquum est de ipsa demonstratione, & diuisionibus eius disputare Quod prosequitur Aristot. à capite 2. vsque ad 22. nosque perstringemus quæstionibus sequentibus.

QVÆSTIO PRIMA.

AN DEFINITIONES DEMONSTRATIONIS ab Aristotele tradita sint recta.

DVAS Demonstrationis definitiones adducit Aristot. capite 1. Quarum prima non est, vt habent translatio antiqua, & aliqua exemplaria Boëcij, *Demonstratio est syllogismus apodisticon* : ἀπόδειξις *apodixis* enim græcè idem est, quòd latinè demonstratio: & ita hæc esset definitio: *Demonstratio est syllogismus demonstratiuus:* quam satis patet esset nugatoriam. Neque sic definiuit Aristot. sed verbum illud appositum est ab aliquo sciolo, vt inquit Soto ibidem Propria ergo, & vera definitio est, quam habet textus græcus, scilicet *Demonstratio est syllogysmus epistemonicon*, id est, faciens scire, vt vertit Argyropilus. ¶ Secunda definitio est : *Demonstratio est syllogismus procedens ex veris, primis, & immediatis, notioribus prioribus, causisque conclusionis.* De quibus definitionibus inquirimus, an sint bonæ.

Ratio

Ratio dubitandi contra primam est. Tum quia generare scientiam ad summum conuenit demonstrationi pro materia; si quidem pro formali est ens rationis, vt vidimus disput. 1. ergo non rectè explicatur essentia, seu ratio formalis eius per generare scientiam. Tum etiamquia non apparet, in quo genere causæ hoc conueniat demonstrationi, etiam materialiter sumptæ: ergo demonstratio non facit scire. Consequentia patet: quia illud verbum, *facere*, denotat aliquam causalitatem. Antecedens verò probatur; quia conclusio scita est pars demonstrationis: imò demonstratio consistit in ipso actu discursus, qui est ipsum scire, seu scientia actualis: ergo propriè non facit scire.

Contra secundam etiam definitionem multiplex est ratio dubitandi Nam ex vna parte videtur redundans; siquidem procedere ex primis, & immediatis idem omninò sunt; & similiter eo ipso, quod procedat ex causis, procedit ex prioribus, & ex notioribus: ergo superfluè hæc omnia exprimuntur. ¶ Ex alia verò parte videtur deficiens; siquidem tacentur aliæ conditiones præmissarum, quas postea explicat Arist. vt quòd sint denomini, de per se, de prædicato vniuersiali, &c. ¶ Et tandem non conuenit omni contento sub definitio; siquidem plures sunt demonstrationes, quæ non procedunt ex primis, &. immediatis; neque ex causis, vt patet in demonstrationibus à posteriori. Ergo dicta definitio non est sufficiens.

3. Nihilominùs dicendum est primò has duas definitiones, vt traditæ sunt ab Aristot. esse rectas, & exactas. Sic docet D. Thom. hîc lect. 4. quem sequuntur Caiet. Soto, Mas. Sanchez, & cæteri Dialectici, Breuitérque probatur: quia definitio, quæ datur per propriam causam definiti, siue extrinsecam, siue intrinsecam, est bona definitio; descriptiua quidem, si causa sit extrinseca; essentialis verò, si sit intrinseca, vt diximus in proœmio. Institutionum: sed istæ definitiones, sunt huiusmodi: ergo, &c. Probatur minor quia demonstratio est instrumentum quoddam intellectuale, cuius proprius finis est scientia; per quam traditur prima definitio: ipsumque tanquam ex propria materia constat ex propositionibus veris, immediatis, notioribus, &c per quam traditur secunda: ergo vtróque modo rectè definitur demonstratio.

3 Vt autem definitiones istæ in sensu, quo traditæ sunt ab Aristot. rectè intelligantur, simulque satis fiat rationibus dubirandi, nota quòd cum syllogismus sit artefactum quoddam, & concretum rationis, constans materia: & forma: ex parte vtriusque diuersas sortitur diuisiones vt constat ex dictis lib. 3. Institut. cap. 7. Ex parte enim formæ diuiditur in tres figuras; & ex parte materiæ in demonstrationem, topicum, & sophisticum: & ideò illa est diuisio essentialis; hæc verò accidentis in subiecta, vt ibidem explicuimus. Quia secunda intentio, seu forma constitutiua syllogismi posita in materia necessaria faciat demonstrationem; in probabili syllogismum topicum; & in apparenti sophisticum. Quo fit, vt demonstrationis nomen impositum sit ad significandam formam syllogismi, prout est in determinata materia, scilicet in propositionibus necessariis; & per consequens, propriè loquendo, non significat aliquam veram speciem; sed potiùs quoddam ens per accidens, resultans ex forma syllogysmi, & materia necessaria: vndè prout sic non poterit in rigore definiri.

Cæterùm quia intentio illa, seu artificium, quod est forma demonstrationis, iam supponitur notum ex libris. Priorum: ideò quando de demonstratione agimus in lib. Poster. non definimus formam eius, neque totum illud aggregatum. Sed solum intendimus explicare, quid conueniat demonstrationi ex parte materiæ, seu quid requiratur in propositionibus, vt accedente forma syllogismi, fiat vera demonstratio. Et ad hoc tendunt definitiones Aristot. adductæ, vt consideranti patebit. Prima enim explicat id per proprium effectum, quem habet ex parte materiæ, scilicet generare scientiam; qui etiam est causa finalis demonstrationis, vt vidimus: & ideò talis definitio tradita est per causam finalem. Ex qui statim infert Aristot. aliquas conditiones, quas habere debent propositiones, quæ sunt materia demonstrationis. Per quas etiam secundò definit demonstrationem ex parte materiæ, vt se patet: & notat D. Thom. lectione 4. Et ideò oportet pro plena huius intelligentia singulas particulas explicare. Priùs tamen duo aduertenda sunt ex communi Doctorum consensu.

4 Primum est, Aristotelem in præsenti solùm definire demonstrationem *propter quid*, cui absque controuersia conuenit generare scientiam, & procedere ex immediatis, prioribus &c. quod præstitit, vt ipse testatur: quia nondum egerat in hoc secundo cap. de alia demonstratione, quæ dicitur *quia*.

Secundum est, in hac secunda definitione non enumeralle omnes conditiones demonstrationis propter quid, sed eas tantùm, quæ ex definitionibus scientiæ, & demonstrationis manifestè inferabantur: aliàs verò occultiores, vt quod præmissæ sint de omni, per se, &c. reliquit examinandas sequentibus capitibus. Quem etiam ordinem nos sequentes in hac difficultate explicabimus conditiones, quæ continentur in definitione adducta: aliàs autem tractabimus quæstione sequenti. Prima ergo particula est.

EX VERIS.

5. SAtis ex se patet hæc conditio. Quamuis enim conclusio vera sequi possit aliquando ex antecedenti falso, vt docet Aristot. lib. 2. Priorum c. 2. & nos diximus lib. 3. Institutionum cap. 2. tunc tamen, vt ibidem explicuimus, tale antecedens non influit veritatem in consequens, neque est causa eius; sed aliunde eam habet. Quod tamen repugnat demonstrationi: in qua præmissæ sunt causa veritatis conclusionis, per quas ipsa conclusio probatur. Et ideò sicut conclusio demonstrationis ita est vera, vt repugnet esse falsam; sic etiam præmissæ sunt necessariò veræ.

Eandem particulam probat Aristotel. quia. *Quod non est, non scitur.* Cuius dicti sensus non est de re, quæ non existit, non esse scientiam, hoc enim falsum est, vt patet: sed de eo, quod non ita est, sicut enuntiatur, non posse esse scientiam. Quia scientia est habitus circa verum, sicut error est habitus circa falsum.

EX PRIMIS ET IMMEDIATIS.

DVÆ istæ particulæ in re non differunt. Nam propositio immediata in præsenti est illa, qua non est alia prior, per quam probatur: & sic necessariò debet esse prima. Quæ enim est prima, non potest habere aliam priorem, vt patet. Ponuntur tamen ad explicandum duos respectus eiusdem propositionis; vt rectè notat D. Thom. lect. citata. Nam eadem propositio dicitur immediata, inquantùm caret alia priori, per quam demonstretur: prima verò, comparatione aliarum subsequentium, quæ per illam demonstratur.

6. Iam autem si propositio immediata est, qua non est altera prior, vt definit Aristoteles in hoc capite, seu quæ non habet medium, per quod cognoscatur: planum fit, idem in rei veritate esse propositionem

immediatam,& per se notam:hæc enim est illa,quæ se ipsam notificat, neque eius veritas per aliam manifestatur: quod idem est ac non habere medium, seu aliam priorem propositionem, per quam probetur. De quo videri potest Beatus Albertus tractat. 2. huius lib.cap. 6. vbi propositionem immediatam, & mediatam; per se notam, & per aliud notam explicat rectè per comparationem ad visibilia per se, & per aliud. Sicut enim Sol, quia in se habet a natura insitam lucem,est visibilis per se ipsum,alia verò corpora,quæ lucem à sole participant,sunt non per se ipsa,sed per aliud visibilia: sic inter intelligibilia, alia sunt ex se,& per se nota, vt propositiones immediatæ,alia verò noscuntur per aliud, à quo quasi illuminantur, vt propositiones mediatæ.

7 Diuiditur autem propositio per se nota à Diu. Thoma prima parte,quæst.2.art.1. in per se notam secundùm se, non verò quoad nos, & in per se notam cundùm se, & quoad nos. Prima est, quæ secundùm se nullum habet medium per quod manifestetur: quia nimirum, vel prædicatum est de essentia subiecti, vel immediatè consequitur ad rationem eius:tamen a nobis non cognoscitur illa immediata connexio prædicati cum subiecto, nisi per aliud medium illam notificans. Cuiusmodi est hæc propositio: *Deus est*, quæ licet sit per se nota secundùm se: quia prædicatum est de essentia subiecti, tamen quia nos non scimus de Deo,quid est, non est nobis per se nota; sed innotescit per effectus eius. Huiusmodi etiam est propositio, in qua prima passio prædicatur de subiecto.Cum enim inter primam passionem,& ipsum subiectum nihil in rei veritate mediet, per quod probetur, talis propositio est secundùm se immediata, & indemonstrabilis; & per consequens per se nota secundùm se.Quod docet expressè Diuus Thoma 1. Posterior. lect. 36. & opusculo. 39. cap.12. & probat Sanchez libr. 7. quæstion. 15. quoad nos tamen dici potest, non esse per se notam, aut immediatam: quia per intellectum distinguimus definitionem subiecti ab ipso, eamque assumimus, vt medium ad talem passionem de illo demonstrandam.Videatur Caiet.primo Posteriorum cap.2.3.& 19. Soto ibidem quæstione 2.ad 9. Arauxo 1.Metaphysicæ quæst.5,art.1.ad primum, & alij Thomistæ.

Propositio verò per se nota secundùm se, & quoad nos,est illa,cuius prædicatum,& subiectum, non solum habent immediatam connexionem;sed ipsa nota est nobis. Quæ quando omnibus est nota, dicitur propositio per se nota quoad omnes:vt sunt generalissima principia: *Quodlibet est,vel non est: Totum est maius sua parte, &c.* Quando verò non omnibus nota est,sed sapientioribus; tunc dicitur propositio per se nota quoad sapientes: cuius exemplum adducet ex Boëcio Diu. Thom.loco citato, scilicet incorporalia non esse in loco intellige tanquam in loco.

8 Huic diuisioni propositionis per se notæ à Diu.Thom. traditæ solet addi aliud membrum, scilicet propositio per se nota quoad nos tantùm, quæ scilicet quamuis in se habeat medium, ratione cuius prædicatum insit subiecto; tamen quia sensibus est notissima,non indigemus tali medio ad eius cognitionem:vt hæc propositio:*nix est alba*:quæ reuera habet medium, nempè tale temperamentum primarum qualitatum; tamen illo non indigemos. Ad quod allusit Arist.2.Topic.dicens *Eum, qui negauerit niuem esse albam, sensu indigere, non medio.* Hic tamen modus propositionis per se notæ imperfectissimus est:cum sumatur per ordinem ad sensum. Imò in rei veritate talis propositio non est per se nota: & ideò non numeratur à Diuo Thoma in prædicta diuisione.

Supposito ergo,quòd propositio per se nota,& immediata in re idem sunt, vt dictum, est; eadem erit vtriusque partitio: atque ita propositio immediata, alia erit immediata secundùm se, non verò quoad nos,& alia immediata secundùm se, & quoad nos. Quibus etiam potest addi eodem sensu, quo supra, propositio immediata quoad nos, non verò secundùm se. Verum est tamen, in vsu communi loquendi dictam diuisionem frequentiùs applicari propositioni per se notæ,quàm propositioni immediatæ.

In præsenti ergo loquimur de propositione immediata secundùm se: quia hæc propriè & simpliciter dicitur immediata, vt potè quæ secundùm se non habet aliam priorem per quam probetur. Quod quidem contingit in propositionibus affirmatiuis, tum quando essentia, & partes eius prędicantur de subiecto; tum etiam quando prædicatur prima passio,vt explicatum est. Propositiones verò negatiuę tunc sunt immediatæ, quando prædicatum, & subiectum exprimunt rationes primò diuersas, vt quando vnum prædicamentum negatur de alio, aut vna differentia de alia: ibi enim secundùm se nullum potest esse medium, per quod probetur vnum non esse aliud.

9 Quibus explicatis, dubitant meritò Doctores: an semper demonstratio procedat ex immediatis, seu primis, vt hic inquit Aristotel. Nam pro parte negatiua sunt manifestissimę instantiæ, vt quando de subiecto demonstratur secunda, aut tertia passio, v.g. si dicas: *Omne admiratiuum est risibile: omnis homo est admiratiuus: ergo omnis homo est risibilis.* Vbi vtraque pręmissa est propositio mediata; siquidem potest à priori demonstrari per primam passionem hominis,nempè discursiuum,vt consideranti patebit.

Respondetur ergo, concedendo nos omnem demonstrationem proximè procedere ex propositionibus immediatis, vt benè probat argumentum, quando autem inquit Aristotel. demonstrationem procedere ex immediatis, intelligendum est vt explicat Diu.Thom. lect. 4. de propositionibus immediatis,vel statim, vel per aliqua media,id est, de immediatis proximè, vel remotè. Et ita 1. Topicorum capite 1. dicitur, quod *Demonstratio est ex primis, & veris, aut his, quæ per ea fidem sumpserunt.* Non autem oportuit hoc in pręsenti explicare: quia quando aliqua pręmissa est propositio mediata, ad hoc vt generet scientiam alicuius conclusionis, opus est talem pręmissam cognosci per resolutionem ad primam, & immediatam propositionem vnde deriuatur. Et sic semper verificatur demonstrationem procedere ex immediatis.

Causisque conclusionis.

10 EX tribus subsequentibus particulis, hanc vltimam priùs explicat Arist. quia ex eius declaratione duæ priores innotescunt. Pro eius ergo intelligentia sciendum est, quòd semper præmissæ sunt causæ in cognoscendo conclusionis; id est, sunt id, quod assumit intellectus ad cognoscendam conclusionem,& per quod notificatur illi. Vltra hoc autem aliquando continent etiam causam in essendo eiusdem conclusionis: vt quando per essentiam demonstratur prima passio, & per hanc secunda, &c. Et tunc præmissæ dicuntur causæ in essendo, & cognoscendo simul: quia intellectus assumit vt causam cognitionis id, quod est verè causa rei. Aliquando verò præmissę non continent veram causam conclusionis,sed potiùs effectum eius, aut quid aliud ipsa posterius, vt quando causas demonstramus per signa, aut effectus earum.Et tales pręmissæ dicuntur causę in

cognoscendo

cognoscendo tantùm: quia id, quod reuera non est causa, assumitur ab intellectu vt causa ad cognoscendam conclusionem. Supposito ergo, quòd in hoc cap. Arist. solùm definit demonstrationem *propter quid*, quæ semper est à priori: manifestum fit vltimam hanc particulam, *Causisque conclusionis*, intelligendam esse de causis in essendo, & cognoscendo simul. Neque indiget maiori probatione.

11. Hinc tamen exurgit alia maior difficultas contra hanc particulam. Nam plures sunt demonstrationes *propter quid*, quarum præmissæ non continent veram causam conclusionis, vt quando in Metaphysica demonstrantur à priori passiones entis, & in Theologia attributa diuina; inter quæ, cum non sit distinctio realis; non potest esse vera causalitas, vt patet. Ergo non omnis demonstratio propter quid procedit ex causis conclusionis.

Pro solutione notandum est, causam in essendo esse duplicem: aliam formalem, & aliam virtualem. Quæ diuisio, & modus loquendi communis est apud Metaphysicos, & Theologos. Causa in essendo formalis appellatur illa, à qua effectus realiter procedit, siue per veram, & propriam actionem; siue per naturalem emanationem, & resultantiam: & hæc semper distinguitur realiter ab effectu, vt patet. Causa verò in essendo virtualis dicitur ille gradus, seu ratio, quæ licet reuera non producat aliam, cum qua realiter identificatur; inter eas tamen, vt sunt virtualiter plures, inuenitur ex natura rei talis subordinatio, & ordo; vt vnam apprehendat intellectus vt causam alterius, ita quòd si hæc aliquam haberet causam, nullam aliam postularet nisi illam. Verbi gratio immortalitas, & immaterialitas animæ sunt idem: & ita neutra est vera, & formalis causa alterius: habent tamen inter se talem ordinem, quod immortalitas intelligitur oriri ab immaterialitate, & non e contrà. Quod etiam contingit in attributis diuinis. Nam æternitas intelligitur oriri ab immutabilitate, ita vt si illa posset habere veram causam, non esset aliud, nisi attributum immutabilitatis. Huiusmodi autem rationes appellantur causæ virtuales: tum quia quodammodò continent in virtute alias rationes posteriores: tum etiam quia quantùm ad hoc æquiualent causis in essendo formalibus. Quæ doctrina applicanda etiam est proportionabiliter entibus rationis.

Quo supposito, respondetur, ad demonstrationem propter quid non esse necessarium, quod causæ in essendo sint formaliter causæ sed sufficit esse causas virtualiter. Et hoc reperitur in demonstrationibus Metaphys. & Theologicis. Per quod patet ad rationem dubitandi.

EX NOTIORIBVS, ET PRIORIBVS.

12. EXplicata Vltima illa particula, iam facilè intelliguntur istæ duæ. Si enim præmissæ debent esse causæ in essendo conclusionis; consequenter erunt notiores illa: siquidem causa secundùm se notior est quàm effectus. Erunt etiam priores propter eandem rationem. Quia causa semper est prior effectu saltem proprietate naturæ: Quam prioritatem debent habere præmissæ formaliter & in actu: ad quod significandum addita est hæc particula. Nam illa secunda scilicet *ex primis*, solùm significata præmissas debere esse primas, & immediatas siue proximè, siue remotè: non tamē explicat esse necessarium, vt actu antecedant conclusionem; quod significat hæc particula.

13. Ex dictis constat solutio ad rationes dubitandi positas in principio quæstionis. Ad primam enim ex adductis contra primam definionem, iam vidimus hîc non definiri demonstrationem ex parte formæ sed solùm ex parte materiæ: & ideò rectè adducitur propria operatio, seu effectus, qui competit demonstrationi ratione materiæ.

Ad secundam respondetur negandò antecedens. Nam sciem in habitualis producitur efficienter proximè per actum discursus qui est in assensu conclusionis, & solet dici scientia actualis: hæc verò producitur à præmissis dispositis in forma argumentationis; in quibus prout sic, saluatur artificium illud, quod assumit intellectus vt instrumentum ad acquirendam cognitionem scientificam. Quare, licet demonstratio sumpta pro ipso scire, seu vt est causa scientiæ habitualis, præcipuè consistat in actu discursus; sumpta tamen (vt sumitur frequentiùs) pro illo artificio intellectuali, seu vt est instrumentum sciendi, solùm consistit in præmissis cum tali dispositione, vt ex communi Dialecticorum sentia, & manifestis Aristotelis testimoniis probat Masius in libris. Priorum sect. 1. q. 3. Ac proinde prout sic producit instrumentaliter scientiam.

14. Ad rationes dubitandi contra secundam definitionem respondetur Ad primam iam constat, quod quamuis illæ particulæ in re idem sint; ponuntur tamen ad exprimendos duos respectus eiusdem propositionis, vt vidimus ex Diuo Thoma. Ex aliis etiam tribus particulis, Vnaquæque exprimit specialem rationem, & posterior addit supra priorem, vt consideranti patebit: & ideo non otiosè exprimuntur. Sicut nec etiam est superflua definitio: in qua post primum genus adducuntur suo ordine omnes differentiæ subalternæ vsque ad infimam.

Ad secundam etiam iam diximus, quod quia illæ conditiones maiori indigebāt discussione: solùm enumerauit Aristoteles eas quæ erant magis notæ: in quibus etiam aliæ virtualiter continentur, vt ex dicendis constabit.

Ad vltimam respondetur Aristotelem solùm definisse demonstrationem *propter quid*, vt ex ipso, & cōmuni sententia notauimus suprà n. 4. Et ideo dictæ definitiones nō cōueniunt demōstrationi à posteriori.

Dubium aut appendix, Quomodò sit intelligendum axioma, quod hîc habet Aristoteles, scilicet propter quod vnumquodque tale, & illud magis.

15. EX his, quæ actenus dicta sunt; concludit Aristotel. intellectum firmiùs, perfectiùs, & magis assentiri præmissis, quàm conclusioni. Nam si assentitur conclusioni propter præmissas: ergo magis assentitur ipsis præmissis, iuxta vulgatum axioma: *propter quod vnumquodque tale, & illud magis.* Quod oportet in præsenti explicari: sunt enim contra ipsum plures instantiæ. ¶ Prima, quia res cognoscuntur ab anima propter habitus intellectus: & tamen species intelligibiles, aut habitus non magis cognoscuntur. ¶ Secunda, quia terra est calida propter solem calefacientem; cum tamen sol non sit magis calidus. ¶ Tertia, quia Filius æternus spirat Spiritum sanctum propter Patrem, a quo accipit vim spirandi: & tamen Pater non magis spirat, quàm Filius. ¶ Et tandem quarta: quia. Petrus est homo propter patrem illum producentem; cum tamen pater non sit magis homo.

Respondetur tamen exponendo hoc axioma iuxta doctrinam Diui Thomæ, qui diuersis locis plures illi adhibet limitationes. Primam ponit prima parte, quæst. 87. art. 3. ad tertio vbi docet intelligendum esse: *In his, quæ sunt vnius ordinis seu in eodem genere causæ: puta si dicatur, quòd sanitas est desiderabilis*

propter vitam: sequitur, quòd vita sit magis desiderabilis: quia vtraque pertinet ad genus causæ finalis. Si autem accipiantur ea, quæ sunt diuersorum ordinum, axioma non habet veritatem: vt si dicatur, quod sanitas est desiderabilis propter medicinam, non ideo sequitur, quod medicina sit magis desiderabilis: quia sanitas est in ordine finium; medicina verò in ordine causarum efficientium. Per quod soluitur prima instantia. Nam res cognitæ, & species intelligibiles, seu habitus non sunt in eodem ordine obiectorum, & consequenter pertinent ad genus causæ formalis extrinsecæ; species verò aut habitus, sunt in ordine causarum efficientium.

Et ideo non sequitur ex eo, quòd res cognoscantur per species aut habitus, quòd ista magis cognoscantur per species, aut habitus, quàm ista magis cognoscantur. Sequeretur autem si, omnia essent obiecti, vt contingit in præmissis, & conclusione, quæ quia sunt in ordine obiectorum: ideo optimè sequitur ex eo, quod conclusio cognoscatur propter præmissas, quòd præmissæ magis cognoscantur. Videatur Diu. Thom. loc. cit.

16 Secundam limitationem adducit S. Doctor in hoc 1. lib. lect. 6. his verbis; *Quando causa & effectus conueniunt in nomine; tunc illud nomen magis prædicatur de causa, quàm de effectu: sicut ignis est magis calidus, quàm ea, quæ per ignem calefiunt. Quandoque verò causa, & effectus non conueniunt in nomine: & tunc licet nomen effectus non conueniat causæ; tamen conuenit ei aliquid dignius: sicut quamuis in sole non sit calor; est tamen in eo virtus quædam altior, quæ est principium caloris.* Iuxta quam doctrinam quando aliquod nomen verè prædicatur de causa & effectu; si effectus est talis propter causam, bene sequitur causam esse magis talem. Si verò nomen non prædicetur verè de causa & effectu, tunc non licet inferre, quòd causa sit magis talis. Sequitur tamen esse in ea aliquid altius ipso effectu. Per quod patet ad secundam instantiam.

Tertiam & quartam limitationem ponit D. Tho. in 1. dist. 12. q. 1. art. 2. ad 2. vbi sic inquit: *Dictum Philosophi verificatur, quando illud, quod conuenit alicui propter aliquid aliud est diuersum in vtroque: & præcipue quando vnum est causa alterius essentiali ordine causæ. Tunc enim causalitas sua est, respectu totius speciei, & non vnius indiuidui tantum, vt dicit Auicena. Sicut calor est magis in igne, quam in corpore mixto: quia propter ignem est in corpore mixto. Sed quamuis Filius habeat a Patre hoc, quod spirat Spiritum sanctum, nihilominus tamen non est hoc diuersum in Patre, & Filio: quia eandem virtutem spiratiuam, quam Pater habet, Filio communicat: & ideo per illam æqualiter Pater, & Filius Spiritum sanctum spirant. Et si etiam non esset vna numero, sed specie tantum; ratio non valeret, sicut patet in omnibus vniuocis generationibus. Non enim pater Sortis plus influit in filium Sortis quàm fortes.* Ex qua doctrina habentur duæ limitationes, vt patet; nempe dictum axioma solùm intelligendum esse, quando id, quod conuenit alicui propter aliquid aliud, est diuersum in vtroque. Per quod patet ad tertiam instantiam. Et insuper quando vnum est causa alterius essentiali ordine causæ: quia sic non solùm est causa, quantum ad fieri; sed etiam quantum ad esse. Per quod excluduntur causæ vniuocæ, & patet solutio ad quartam & vltimam instantiam.

17 Has omnes limitationes & glossas reducit ingeniosè Caiet. hic cap. 2. §. *circa propositionem illam* ad hanc breuissimam, & verissimam regulam, quòd scilicet tunc valet axioma istud; quando totus effectus potest reflecti super veram causam. V. G. quando dicimus, luna est lucida propter solem; potest fieri reflexio sic: luna est lucida, quia sol est lucidus: & ideo bene sequitur: ergo sol eo magis lucidus. Et ita legitima intelligentia, & glossa axiomatis est hæc: *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis*, id est, quando aliquid est tale propter aliud: quia illud est tale; illud propter quod est tale, est magis tale. In quo sensu nullas patitur instantias, vt consideranti patebit. Videatur Caiet. ibid.

QVÆSTIO II.

De aliis conditionibus præmissarum.

VLtra conditiones præmissarum, quas explicuimus, & tradit Arist. cap. 2. rursus c. 4. probat tria alia esse requisita ad demonstrationem, scilicet quòd præmissæ sint de omni, per se, & de prædicato vniuersali. Et c. 5. sequenti addit duo alia, scilicet quòd demonstratio non procedat ex communibus, neque extraneis; sed ex propriis vtroque modo. Quæ omnia explicanda sunt in hac quæstione.

An præmissæ demonstrationis debeant esse de omni, & per se.

§. I.

18 PRo huius explicatione notandum est primò, quòd *dici de omni* est duplex: aliud prioristicum, quo sensu vnum ex principiis, in quibus nititur ars syllogistica, appellatur *dici de omni*: aliud verò posterioristicum. Ad hoc, vt propositio sit de omni prioristico, sufficit eam esse vniuersalem; etiamsi prædicatum non conueniat subiecto pro omni differentia temporis. Cuiusmodi sunt istæ propositiones: *Omnis homo vigilat, omnis homo canescit*, & similes: quæ possunt bene disponi in forma argumentationis.

Et ita consequentia huius syllogismi: *Omnis homo vigilat, Petrus est homo, ergo Petrus vigilat*: probatur per *dici de omni*: quia ad formam argumentationis, de qua in prioribus agitur, non interest, quòd prædicatum conueniat sẽper, vel necessario subiecto.

Ad hoc verò, quòd propositio sit de omni posterioristico, requiritur (inquit Arist.) quòd *Prædicatum non cuidam insit, cuidam non insit: neque interdum conueniat, interdum non conueniat.* Id est, tunc propositio est de omni posterioristico, quando nihil potest assignari sub subiecto, cui non conueniat prædicatum pro omni differentia temporis. Et huiusmodi sunt istæ: *Omnis homo est risibilis: omnis nix est alba, &c.*

Explicat autem id Arist. per negationem, vt ita comprehendat propositiones singulares, quarum prædicatum semper conuenit subiecto: quales sunt istæ: *Petrus est anima: Petrus est risibilis: hæc nix est alba, &c.* Quæ licet non sint de omni prioristico: quia earum prædicatum non interdum conuenit subiecto, & interdum non conuenit, semper conuenit, vt patet.

19 Secundò notandum est, quid sit propositio de per se. Ad cuius explicationem adducit Arist. quatuor modos dicendi per se.

Primus est, quando prædicatum est de essentia subiecti: vt quando definitio, vel partes eius, siue Physicæ, siue Metaph. prædicantur de definito.

Secundus modus est, quando prædicatum est propria passio subiecti, vel (vt inquit Arist.) quando subiectum est de essentia prædicati. Quod ideo dixit, vt notat D. Thom. lect. 10. quia propria passio definitur

per

per proprium subiectum: & sic subiectum in obliquo est de essentia passionis.

Tertius modus potiùs est modus essendi, quàm modus dicendi per se: est enim ille, quo substantia dicitur ens per se, & non in alio.

Quartus tandem modus dicendi per se spectat ad causalitatem, quando scilicet subiectum est causa per se prædicati, vt quando dicimus, *ædificator ædificat*, aut *Medicus medetur.*

Explicat autem Aristotel. statim discrimen inter duos priores modos ex vna parte, & quartum ex alia (tertius enim cùm non sit modus dicendi, sed essendi per se, non est cur in præsenti comparetur, & inquit, in quarto modo prædicatum conuenire accidentariò & contingenter subiecto: hæc enim est prædicatio quinti prædicabilis: *Medicus medetur*, vt patet: at verò in duobus primis modis prædicatum conuenit necessariò subiecto. De primo quidem constat, cùm ibi prædicetur essentia. De secundo etiam patet ex dictis supra disput. 8. num. 7. siquidem propria passio habet necessariam connexionem cum essentia. Ex quo etiam sequitur quartum modum dicendi per se non posse deseruire demonstrationi, quæ debet constare ex propositionibus necessariis: ac proinde duos tantùm priores modos ad illam pertinere.

20. Prima conclusio. Præmissæ demonstrationis debent esse de omni & per se. Hæc est euidens: & probatur breuiter: quia præmissæ debent esse necessariæ: sed omnis propositio necessaria est in aliquo ex prædictis duobus modis dicendi per se: ergo præmissæ debent esse propositiones de per se. Sed omnis propositio de per se, est etiam de omni, ergo etiam præmissæ debent esse de omni. Prior syllogismus constat ex dictis. Minor verò subsequens probatur: quia in duobus primis modis dicendi per se prædicatum, vel est essentia subiecti, vel habet necessariam connexionem cum illa: ergo non interdum inest, & interdum non inest: sed semper inest subiecto: ac proinde omnis propositio per se erit etiam de omni.

An præmissa demonstrationis debeant esse de prædicato vniuersali.

§. II.

21. VT cognoscatur, quid sit propositio de prædicato vniuersali, notandum est *vniuersale* in præsenti non sumi sicut in libro Prædicabilium, prout est vnum in multis: sed sumi pro illo prædicato necessario, quod conuenit subiecto conuertibiliter, seu secundum quod tale est. Quo sensu definit illud Arist. hic cap. 4. dicens: *Vniuersaliter autem id competere dico, quod vtique dicitur de omni, per se, & secundum quod ipsum*, vt risibile respectu hominis, & habere tres angulos æquales, duobus rectis, respectu trianguli.

Iuxta quam definitionem, tria requiruntur ad prædicatum vniuersale, vt sumitur in præsenti. Primum est quòd sit *de omni*; defectu cuius risibile non est prædicatum vniuersale, respectu animalis: & habere tres angulos non est prædicatum vniuersale respectu figuræ, vt inquit Aristoteles. Secundum est quod sit *per se*: defectu cuius album non est prædicatum vniuersale respectu niuis: quia licet sit *de omni*, non tamen est *per se*, sed conuenit contingenter niui. Tertium est, quòd conueniat subiecto, *secundum quod ipsum*, id est, secundum quod tale est, seu conuertibiliter: defectu cuius sensibile non est prædicatum vniuersale respectu hominis, neque habere tres angulos æquales, duobus rectis respectu isochelis, vt inquit Arist. quia licet sint prædicata *de omni*, & *per se*; non tamen conueniunt illis *secundum quod ipsa*: siquidem neque sensibile conuenit homini, secundùm quod est homo; sed secundùm quod est animal: neque habere tres angulos, conuenit isocheli, secundùm quod est isocheles; sed secundùm quod est triangulus.

Ex quo etiam patet, quem ordinem habeant inter se ista tria. Comparantur enim sicut superius & inferius. Nam prædicatum *de omni*, latiùs patet, quàm prædicatum *per se*; siquidem omne prædicatum per se est de omni; non tamen è contra, vt patet de albo; quod est prædicatum de omni respectu niuis; non tamen per se. Similiter prædicatum *per se* latiùs patet; quàm prædicatum *vniuersale*: siquidem omne prædicatum vniuersale est per se; non tamen è contra, vt patet de sensibili, quod est prædicatum per se, respectu hominis: non tamen conuenit illi vniuersaliter, & secundùm quod ipsum.

22. Secunda conclusio. Vtraque præmissa demonstrationis, vel saltem aliqua debet esse de prædicato vniuersali in demonstratione *propter quid*. Sic docet Aristot. in hoc cap. 4. dum dicit, quòd habere tres angulos æquales duobus rectis, quamuis per se primò demonstraretur triangulo, cuius est prædicamentum vniuersale; per ipsum tamen demonstratur, tum de ipso genere figuræ particulariter sumpto, tum etiam de singulis speciebus trianguli, scilicet isocheli, ysopleuros, & scalenon.

Probatur breuiter conclusio quoad primam partem. Quia perfectissima demonstratio probat propriam passionem de proprio & adæquato subiecto, ostendens propter quid illi conueniat; sed propria passio conuertitur cum proprio & adæquato subiecto: & proprium *propter quid* passionis (scilicet propria & immediata causa eius) conuertitur cum ipsa passione: ergo in demonstratione perfectissima, omnes tres termini sunt conuertibiles: & per consequens vtraque præmissa erit de prædicato vniuersali: vt cernere licet in hac demonstratione: *Omne admiratiuum est risibile: omnis homo est admiratiuus: ergo omnis homo est risibilis* vbi omnes tres propositiones sunt de prædicato vniuersali.

23. Secunda verò pars conclusionis probatur; quia etiam in demonstratione *propter quid*, probamus propriam passionem, tum de aliqua specie, aut indiuiduo subiecti adæquati, vt patet si dicas: *Omnis triangulus habet tres triangulos æquales duobus rectis: isoscheles est triangulus, ergo habet tres angulos, &c.* tum etiam de ipso genere particulariter sumpto, vt si dicas in primo modo tertiæ figuræ: *Omnis triangulus habet tres angulos æquales, duobus rectis: omnis triangulus est figura: ergo aliqua figura habet tres angulos, &c.*

Sed in his demonstrationibus altera tantùm præmissa est de prædicato vniuersali, vt patet: siquidem habere tres angulos, &c. neque conuertitur cum figura, quæ est superior triangulum, neque cum isocheles qui est inferior. Ergo non semper est necessarium quòd in demonstratione *propter quid*, vtraque præmissa sit de prædicato vniuersali, quamuis id requiratur in demonstr. perfectissima.

24. Quòd autem demonstratio, in qua passio concluditur, non de proprio & adæquato subiecto, sed de aliquo eius inferiori: aut etiam de superiori particulariter sumpto, vt explicatum est, sit multò imperfectior, quàm demonstratio, in qua passio concluditur de proprio & adæquato subiecto, manifestum est. Et ratio Arist. est euidens.

Nam propria passio per se primò conuenit proprio & adæquato subiecto; & ratione illius conuenit in-

ferioribus eius, & ipsi superiori particulariter sumpto (ideo enim Petrus est risibilis; quia homo est risibilis; & ideo aliquod animal est risibile : quia homo est risibilis (ergo demonstratio, in qua passio concluditur de proprio & adæquato subiecto, longe perfectior est quacumque alia.

¶ Ex quo intelligitur doctrina, quam habet Arist. in hoc lib. cap. 20. vbi comparans demonstrationem vniuersalem particulari, multis rationibus probat illam potiorem & perfectiorem esse ista.

Appellat autem demonstrationem vniuersalem eam, cuius ambæ præmissæ sunt de prædicato vniuersali, seu conuertibili; tunc enim passio concluditur vniuersaliter de proprio & adæquato subiecto. Demonstrationem verò particularem appellat quamcumque alias, cuius conclusio aut præmissæ non sunt conuertibiles; seu de prædicato vniuersali. Et ideo huic meritò præfert illam ratione dicta.

25. ¶ Secundò ex dictis intelliges tres errores, seu deceptiones, quæ solent contingere circa prædicatum vniuersale supra explicatum, quasque explicat Arist. eodem lib. c. 5.

Prima est, quando sub aliqua specie continerur vnicum tantùm indiuiduum; si quis existimaret passionem talis speciei, esse prædicatum vniuersale respectu indiuidui, falleretur circa prædicatum vniuersale. Vt si quis de hoc numero sole concluderet esse fontem lucis in aliis astris, existimans tale prædicatum vniuersaliter conuenire huic indiuiduo, & non ipsi speciei, cuius est passio; tunc quidem deciperetur.

Secunda deceptio solet contingere, quando plures species conueniunt in aliquo genere innominato. Tunc enim si quis existimaret passionem talis generis conuenire vniuersaliter alicui eius speciei, falleretur. Sicut si animal non esset nomen impositum & sensibile, quod est proprium animalis assignaretur, vt prædicatum vniuersale eorum, quæ sub animali continentur. Quo etiam modo deciperetur, qui existimaret potentiam generatiuam communiter dictam (vt scilicet tantùm dicit esse productiuam similis in natura) conuenire vniuersaliter viuenti: quia generabile, quod nos addidimus in arbore (cui vniuersaliter conuenit talis potentia) est genus innominatum.

Tertia tandem deceptio contingeret ei, qui existimaret passionem vnius speciei conuenire vniuersaliter generi; præcipuè si talis species esset innominata, vt patet in eodem exemplo.

Si quis enim talem potentiam generatiuam, vel esse corruptibile, quæ sunt propriæ passiones generabilis, existimaret vniuersaliter conuenire corpori, cuius ipsum generabile est species subalterna; falleretur. Quo etiam modo (inquit Arist.) deciperetur, qui de recta linea probaret tanquam prædicatum vniuersale, *non concurrere*, id est, se non contingere : nam id tantùm conuenit lineis paralellis.

¶ Ad quas omnes deceptiones, quæ frequenter solent contingere, facilè vitandas, statuit Aristot. hanc regulam: quando posito subiecto ponitur prædicatum & ablato aufertur; tunc prædicatum conuenit vniuersaliter, seu secundùm ipsum subiecto, vt consideranti patebit. Videatur D. Thom. hîc lect. 12.

An demonstratio debeat procedere ex propriis; non verò ex extraneis aut communibus.

§. III.

26. PRo explicatione nota *proprium*, vt ad præsens attinet, posse sumi dupliciter : primò, vt distinguitur contra alienum, seu extraneum : 2. vt distinguitur contra commune. Et quia quando inquit Arist. demonstrationem debere procedere ex propriis, excluditur vtrumque explicandum est. Tunc ergo syllogismus dicitur procedere ex alienis, seu extraneis; quando medium est omnino alienum à subiecto, scilicet à minori extremitate, ita vt cum illo non habeat necessariam connexionem; sed tantùm contingentem. Vt contingit in syllogismis Logicæ vtentis, quando per media secundarum intentionum descendit ad entia realia, quibus illæ sunt omnino extraneæ, vt vidimus sup. disp. 1. n. 42. Propter quod Logica vtens, seu Dialectica dicitur tentatiua, & non demonstratiua : quia Dialecticus procedit ex principiis extraneis, demonstratur verò ex propriis, vt ex Arist. & D. Th. notuimus ibidem.

27. Similiter tunc syllogismus dicitur procedere ex communibus, seu remotis : quando medium non est propria & immediata causa passionis; sed remota & communis; tunc enim præmissæ, quia non continent propriam & immediatam causam conclusionis; dicuntur remotæ & communes. Hoc autem dupliciter potest contingere. Primò, quando causa est quidem remota & communis; sed re vera conuertibilis cum effectu, vt quando tertia passio demonstratur per primam. Verbi gratia, supponamus, quòd prima passio post essentiam hominis est esse discursiuum; secunda admiratiuum, & tertia risibile. Tunc propria & immediata causa discursiui erit rationale; & propria, & immediata causa admiratiui erit discursiuum; & propria, & immediata causa risibilis erit admiratiuum. Rationale verò, respectu admiratiui & risibilis erit causa remota; siquidem mediat discursiuum, erit etiam communis, tum quia admiratiuum & risibile, vltra rationale, requirunt aliam causam, nempe discursiuum; tum etiam quia rationale, non solùm est causa admiratiui & risibilis; sed multò magis discursiui, cuius est immediata & propria causa. Si quis ergo hanc propositionem : *homo est risibilis*, demonstraret per rationale aut discursiuum; tales syllogismi procederent per causam remotam & communem hoc primo modo: quia in præmissis non assignaretur propria & immediata causa risibilis, nempe admiratiuum. Si verò eadem propositio demonstraretur per admiratiuum; talis syllogismus procederet ex propriis & immediatis hoc primo modo explicato, vt per se patet.

28 Secundo modo contingit, syllogismum procedere per causam remotam & communem, quando causa non est conuertibilis cum effectu, sed conuenit aliis. Cuius duo exempla adducit Arist. alterum cap. 10. huius lib. de Animali respectu respirationis, quæ non conuertuntur: nam aliqua animalia (quæ scilicet non habent pulmonem,) non respirant.

Vnde si quis hanc propositionem: *lapis non respirat*, probaret in secundo modo secundæ figuræ sic : *Omne respirans est animal, nullus lapis est animal, ergo nullus lapis respirat*, iste procederet per causam remotam & communem hoc secundo modo. Secundum exemplum adducit cap. 7. de tetragonismo, id est, de quadratura circuli. Briso enim illum demonstrabat sic : *Vbi est maius & minus, potest esse & æquale : sed posito quadrato; datur circulus maior* (qui scilicet intra quadratum describitur) *ergo potest dari circulus æqualis quadrato*. De quo Brisone, inquit Aristoteles, procedere per causam remotam, quia *maius & minus, & æquale*, non solùm conueniunt circulo; sed etiam triangulo, pyramidi, & aliis figuris.

Tetragonismus.

Et

Et huiusmodi demonstrationes, quæ procedunt per causam remotam, hoc secundo modo, semper fiunt in secunda figura, vt consideranti patebit.

29. Tertia conclusio. Demonstratio non potest procedere ex omnino extraneis: sed medium, quod assumitur in præmissis, debet habere necessariam connexionem, cum etiam cum passione: atque ita subiectum, medium, & passio, debent contineri intra idem genus, vt inquit Aristoteles, seu intra eandem cognationem, vt habet alia translatio. Sic docet Philosophus capite septimo citato, quem sequuntur D. Th. lect. 15. & communiter Dialectici.

Ratioque est manifesta: quia si medium non haberet necessariam connexionem cum aliqua extremitatum, præmissa, in qua iungerentur, esset contingens; & ex consequenti conclusio etiam esset contingens, & non scientifica, vt per se patet: ergo demonstratio debet procedere ex propriis, prout proprium distinguitur contra alienum, seu extraneum.

Hanc conclusionem limitat in eodem capite Aristoteles ad scientias subalternantes: quia subalternatæ quodammodo procedunt ex extraneis: siquidem principia Arithmeticæ, ex quibus Musica procedit ad demonstrandas passiones de numero sonoro, sunt quodammodo aliena & extranea ipsis sonis.

Limitat, inquam, Aristoteles: quia cap. 10. acturus erat de scientiis subalternatis. Quare nos etiam pro nunc eodem modo limitamus hanc conclusionem, vsque dum de illis agamus.

30. Quarta conclusio. Demonstratio *propter quid*, non potest procedere per causam remotam & communem, secundo modo suprà explicato, bene tamen primo; licet talis demonstratio non sit potissima: sed aliqualiter imperfecta.

Prima pars conclusionis est expressa Aristotelis capite septimo, vbi etiam propterea negat demonstrationem Brisonis esse *propter quid*. Et cap. 10. refert demonstrationem Anacharsidis probantis in Scythia non esse tibicines hoc argumento: *Vbi sunt tibicines, sunt vites: in Scythia non sunt vites ergo non sunt tibicines.* Quam demonstrationem, inquit Aristoteles, non esse *propter quid*, quia vitis est causa remota rectè modulandi. Et tandem idem dicit de syllogismo, in quo animal assumitur vt medium ad concludendam respirationem. De quibus infrà redibit sermo.

Eandem partem conclusionis docet D. Th. lect. 17. & communiter Dialectici. Ratioque est ex dictis manifesta. Quia quando proceditur per causam remotam secundo modo supra explicato, nulla præmissarum est de prædicato vniuersali; cùm talis causa remota non sit conuertibilis: ergo in demonstratione *propter quid*, non proceditur per causam remotam tali modo. Patet consequentia: quia in demonstratione *propter quid*, saltem aliqua præmissarum debet esse de prædicato vniuersali, vt ostendimus §. præcedenti.

31. Secunda etiam pars conclusionis est communis inter Dialecticos. Eamque docet, & explicat Caietanus in hoc 1. lib. cap. 13. quæst. 5. ex Arist. ibidem, qui per causam remotam intellexit solam causam non conuertibilem, vt patet in textu.

Probatur autem ratione, quia inter passiones eiusdem essentiæ, non sic est habitudo, & subordinatio vt tertia præcisè oriatur, & causetur à secunda; & hæc à prima: quemadmodum prima solùm causatur ab essentia. Sicut enim vnum accidens non subiectatur in altero, tanquam in subiecto integrò, seu *quod*; ita vna passio non oritur ab alia, quasi vt *quod*, & vt ab integra causa: sed inter eas talis est ordo, quòd ab essentia sola oritur prima passio, & ab eadem essentia simul cum prima passione oritur secunda, & ab essentia simul cum prima, & secunda passione oritur tertia, & sic de aliis. Ergo demonstratio, in qua tertia passio demonstratur per primam, aut secunda per essentiam, est re vera demonstratio *propter quid*.

Patet consequentia, quia essentia, respectu secundæ passionis, & prima passio, respectu tertiæ, non dicuntur causæ remotæ: quia nihil omnino influant per seipsas, sed quia in essentia supponitur prima passio, vt oriatur secunda; & secunda, vt oriatur tertia, vt explicatum est. Ergo essentia verè pertinet ad *propter quid* secundæ passionis, & prima ad *propter quid* tertiæ: & per consequens tales demonstrationes re verà sunt demonstrationes *propter quid*. Tametsi quia in eis non exprimitur integrum *propter quid* passionis, quæ demonstratur, deficiant à perfectissima demonstratione, sintque aliqualiter imperfectæ, Vt consideranti patebit.

32. § Ex dictis infertur quomodo sit intelligendum axioma, quod habet Arist. c. 10. huius lib. scilicet: *Si affirmatio est causa affirmationis; negatio est causa negationis, & è contra.* Quod exponit optimè Caiet. ibid. c. 13. §. *circa illam regulam.* Est ergo intelligendum de causa propria & conuertibili. Quia enim rationale, respectu risibilis, est causa propria & conuertibilis: bene sequitur: si affirmatio rationalis causat affirmationem risibilis, quod negatio rationalis causet negationem risibilis, & è contra. Quod non contingit in causis communibus & inconuertibilibus. Quia, vt ibid. inquit Aristot. quamuis negatio animalis causet negationem respirationis; affirmatio tamen animalis non causat affirmationem respirationis. Sicut etiam è contra, quamuis affirmatio hominis sit causa affirmationis sensitiui; non tamen propterea negatio hominis, est causa negationis sensitiui. Ac proinde in huiusmodi causis communibus, & inconuertibilibus non habet locum dictum axioma.

QVÆSTIO III.

Vtrum diuisio demonstrationis in quia, *&* propter quid, *sit adæquata.*

33. EXplicata essentia demonstrationis, oportet diuisiones eius inuestigare. Tradit autem plures Aristot. in hoc lib. Nam cap. 20. diuidit demonstrationem in vniuersalem & particularem, quas sup. n. 24. explicuimus, ostendimusque vniuersalem præstantiorem esse particulari. Deinde c. 21. diuidit demonstrationem in affirmatiuam, (cuius scilicet conclusio est affirmatiua, & negatiuam (cuius scilicet conclusio est negatiua.) Ex quibus illam esse potiorem ista probat multis rationibus.

Nobis hæc vna sufficiat: quia negatio cognoscitur per affirmationem: ergo affirmatio magis nota est, quàm negatio: ergo demonstratio, in qua concluditur affirmatio, prior & potior est ea, in qua concluditur negatio.

Consequentiæ patent ex axiomate supra explicato: *Propter quod vnum quodque tale, &c.* Antecedens verò probatur, tum à priori: quia affirmatio est causa negationis: tum etiam inductione: quia priùs scimus hominem esse risibilem, quam lapidem; vel equum non esse risibilem; & idem de aliis. Tandem cap. 22. diuidit demonstrationem in demonstrationem directam, seu ostensiuam: & ducentem ad impossibile. Illa fit quando directè concluditur propositio intenta; ista verò, quando ex contrario, aut contradictorio propositionis negatæ; infertur aliquod impossibile, per quod ostenditur eam esse veram, vt satis constat ex dictis lib. 3. Institutionum cap. 6. & explicat

Soto

Soto in hoc lib. cap.22. De quo etiam videri potest D. Thom. lect.40.

34. His ergo diuisionibus omissis, celebris est ea, qua diuiditur demonstratio in *quia*, & *propter quid*. Quam tradit, & explicat Aristotel. cap.10. eiusdem libri. Nosque in præsenti latiùs, quàm solet declarabimus propter Caucro hîc disput.2.dubio 4.& alios Modernos, qui non rectè aduertentes doctrinam huius capitis, omninò confundunt dictam diuisionem cum ea, quæ solet tradi in demonstrationem à priori, & à posteriori 1. Est ergo demonstratio *propter quid* illa, quæ non solùm probat passionem inesse subiecto; sed etiam ostendit, *propter quid* illi conueniat: quod fit adducendo in præmissis propriam, & adæquatam causam talis passionis. Cùm enim vnaquæque passio habeat proprium principium, seu proprium *quid*, à quo dimanat iuxta dicta suprà num.22. consequenter habet proprium *propter quid*, per quod probetur, nempè rationem illam, seu illud *quid* à quo dimanat. Et quando hoc ponitur pro medio ad concluendam talem passionem, fit demonstratio *propter quid*. Sit exemplum quando de subiecto demonstratur secunda passio per primam, (quam diximus esse demonstrationem perfectissimam) sic: *Omne discursiuum est admiratiuum: omnis homo est discursiuus: ergo omnis homo est admiratiuus*. In qua demonstratione non solùm concluditur verum esse, quod admiratiuum conuenit homini; sed etiam ostenditur, propter quid illi conueniat: siquidem sumitur pro medio discursiuum, quod est propria, & immediata causa, seu proprium propter quid admiratiui. Et inde huiusmodi demonstrationes appellantur *propter quid*.

35. Demonstratio *quia* est illa, quæ tantùm ostendit passionem conuenire subiecto; non autem adducit propter quid illi conueniat. Vnde in præsenti nomen, *quia*, quod sumptum est ex translatione Boëcij, non accipitur causaliter, vt rectè notat Soto in hoc cap. 10. sed est pura coniunctio, quasi dicatur, demonstratio quòd hoc sit hoc. Propter quod etiam in translatione Argytopili hæc demonstratio appellatur, *scire esse*; alia verò dicitur *scire propter quid est*. Sic enim transfert: *Differt autem scire esse, & propter quid est: primo quidem in eadem scientia, &c.* Itaque demonstratio *quia* in hoc differt à demonstratione *propter quid*, quòd in hac scitur passionem conuenire subiecto, & propter quid illi conueniat; in illa verò solùm scitur passionem conuenire subiecto; reticetur autem propter quid illi conueniat: & ideò appellatur à Soto, & aliis, demonstratio, quòd hoc sit hoc. Sit exemplum in hac demonstratione: *Stellæ non scintillantes sunt propè nos: planetæ sunt stellæ non scintillantes: ergo planetæ sunt propè nos*: in qua solùm scitur, planetis conuenire hoc, quod est esse propè nos; non autem assignatur propter quid illis conueniat. Nam hoc, quod est, *non scintillare*, non est propter quod huius, quod est *esse propè nos*: sed potiùs econtrà planetas esse propè nos est propter quid non scintillandi, vt per se patet.

36. Assignat autem Aristot. in eodem capite tres modos, quibus contingit fieri demonstrationem *quia*. Primus est, quando per effectum adæquatum, & conuertibilem procedimus ad causam demonstrandam; vt patet in exemplo adducto, vbi ex negatione scintillationis procedimus ad probandum planetas esse propè nos, quod est propria causa talis negationis. Et in huiusmodi demonstrationibus inquit Aristot. quòd si maior extremitas mutetur in medium, fiet demonstratio propter quid: quia iam procedet per propriam, & adæquatam causam, vt patet si dicas. *Stellæ, quæ sunt propè nos, non scintillant, sed planetæ sunt propè nos: ergo planetæ non scintillant.*

Ex qua Aristot. doctrina, antequam ad alios modos procedamus, duo colligenda sunt. Primum est, omnem demonstrationem à posteriori esse demonstrationem *quia*. Non enim fieri potest, quod in demonstratione à posteriori assignetur propter quid conclusionis, vt per se patet. ¶ Secundum est in hoc casu quodammodo dari demonstrationem circularem: siquidem ex demonstratione *quia*, in qua per effectum adæquatum causam demonstramus, fit demonstratio *propter quid*, si inuertendo terminos talem effectum probemus per suam causam; ac proinde quodammodo datur circulus, dum causam per effectum, & effectum per causam demonstramus. Sed de hoc redibit sermo in fine difficultatis.

37. Secundo modo inquit Aristotel. fieri demonstrationem *quia*, quando per causam remotam, seu communem non conuertibilem demonstramus effectum: tunc enim non potest esse demonstratio *propter quid*. Cuius ratio ex dictis manifesta. Tum quia vnaquæque passio habet proprium, & adæquatum propter quid, per quod probetur, vt supra numero 22. & 24. vidimus: ergo demonstratio, in qua solùm continetur causa remota, & non conuertibilis, passionis, non adducit propter quid illius; & per consequens non poterit esse demonstratio propter quid. Tùm etiam quia in huiusmodi demonstrationibus tantùm concluditur, hoc esse hoc, id est, passionem conuenire subiecto: per quod præcisè non scimus propter quid illi conueniat: ergo tales demonstrationes, quamuis procedant per causam in essendo; verè sunt demonstrationes *quia*. Et huiusmodi sunt demonstrationes Brissonis, & Anacharsidis, & de animali respectu respirationis: de quibus Aristot. in hoc capite expresè affirmat esse demonstrationes *quia*.

38. Tertio tandem modo inquit Aristoteles fieri demonstrationem quia, quando, *quia*, & *propter quid* pertinent ad diuersas scientias, vt quando ex conclusionibus demonstratiuis à scientia subalternante procedimus tanquam ex principiis ad demonstrandas conclusiones scientiæ subalternatæ: tunc enim *scire quia* pertinet ad scientiam subalternatam, *scire verò propter quid* ad subalternantem. Verbi gratia, quòd res, cum à longè videtur, appareat minor, quàm dum videtur propè, est propositio Perspectiuæ: quæ cognoscit *quid est* talis propositionis; sed *propter quid* eius pertinet ad Geometriam, quæ assignat propriam causam, nempe quod res de propè videtur per maiorem angulum in oculo, quàm si videatur à longè. Similiter de hac propositione: *Vulnera circularia difficilius curantur*, Medicus tantùm scit *quia*; at verò *propter quid* pertinet ad Geometram, qui demonstrat, quod latera circuli magis distant, &c. Pro quorum omnium pleniori intelligentia videri possunt D.Thom. hic lect.23.24.& 25.& Caiet. cap.13.

39. His sic explicatis, quod in quæstionem vertitur, est: an diuisio demonstrationis in *quia*, & *propter quid* sit adæquata. ¶ Partem negatiuam defendunt Auerroës hîc comment.95. Themistius ibidem cap.29. Raymundus Lulius in sua Arte magna parte 7. & alij. Quorum hæc sunt præcipua argumenta.

Primò, quia demonstratio, quam appellant signi, quando scilicet per aliquod signum probamus de subiecto aliquam passionem, non est demonstratio propter quid, vt patet. Neque etiam est demonstratio: quia nam tale signum, neque est effectus adæquatus passionis, neque causa remota eius, neque quid pertinens ad diuersam scientiam. Ergo

datur

datur aliqua demonstratio, quæ non contineatur sub his membris.

Secundò, quia demonstrationes negatiuæ sunt veræ demonstrationes: & tamen neque procedunt per causas, neque per effectus: ergo non sunt demonstrationes propter quid, vel quia. Probatur minor: quia quod reuera est nihil, non potest esse vera causa, aut effectus: sed quod est negatiuum, re vera est nihil: ergo, &c.

Confirmatur: quia saltem de demonstratione negatiua ducente ad impossibile non apparet, quomodo possit reduci ad aliquod ex his membris: ergo talis diuisio non est adæquata.

Tertiò, quia quando ab eadem causa duo æquales effectus deriuantur, quorum neuter sit alterius causa; possumus vnum per alium demonstrare: vt si in laboranti febre putrida, inæqualitatem pulsus per immoderatum calorem, aut econtrà concludamus sic: *Qui habet pulsum inæqualem, afficitur calore immoderato: sed qui laborat febre putrida, habet pulsum inæqualem: ergo afficitur calore immoderato.* At in tali demonstratione non procedimus à causa ad effectum, neque ab effectu ad causam; sed ab effectu ad effectum: ergo præter demonstrationem quia, & propter quid, assignanda est alia.

Quartò tandem: quia hæc est vera demonstratio: *Omne animal est substantia: omnis homo est animal: ergo omnis homo est substantia*: & tamen non est demonstratio quia, nec propter quid; siquidem esse animal, nec est causa, neque effectus respectu substantiæ: ergo, &c.

Confirmatur: quia syllogismus, in quo colligitur propositio singularis ex aliqua vniuersali necessaria, est demonstratio distincta ab ea, in qua colligitur talis propositio vniuersalis: & tamen non habet distinctum propter quid, aut distinctum quia: ergo constituit speciale aliud genus demonstrationis.

40. Nihilominus dicendum est primò diuisionem demonstrationis in *quia, & propter quid* esse adæquatam. Hæc conclusio est Aristot. in hoc capite 10. & D. Thom. ibidem lectione 23. Quam defendunt Beatus Albertus, Caietanus, & Soto in Commentario eiusdem capitis, Aquarius 2. Metaphysicæ quæstione vltima, Sanchez in Logica libri 7. quæstione 11. Masius hîc lect. 1. quæst. 6. noster Didacus à Iesu disp. 17. quæst. 1. & communiter Dialectici.

Fundamentum sumitur ex dictis. Quia demonstratio propter quid est illa, quæ concludit prædicatum conuenire subiecto, ostendendo propter quid illi conueniat: demonstratio verò quia in tota sua latitudine, vt hîc sumimus cum Arist. est illa, in qua concluditur quidem prædicatum conuenire subiecto; reticetur tamen propter quid illi conueniat. Ergo quæcumque demonstratio non adducens propter quid conclusionis est demonstratio: quia, siue procedat per effectum, siue per causam remotam, siue quocumque alio modo. Probatur consequentia: quia demonstrationes istæ sic explicatæ includunt rationes contradictoriè oppositas, vt patet: ergo repugnat, inter illas esse aliquod medium, seu dari demonstrationem quæ sub alterutra non contineatur.

41. Dicendum est secundò prædictam diuisionem demonstrationis non omninò coincidere cum ea, quæ solet tradi in demonstrationem à priori, & à posteriori. Vt intelligatur, & probetur conclusio, explicanda est hæc secunda diuisio. Demonstratio ergo à priori, vt ipsum nomen indicat, dicitur illa, quæ procedit per medium, quod est prius conclusione, non solùm in cognoscendo, sed etiam in essendo. Cum enim prioritas in cognoscendo communis sit cuicumque demonstrationi; non potest ab illa sumi denominatio demonstrationis à priori; sed à prioritate in essendo, quæ est prioritas ex parte ipsarum rerum. Quo fit, vt quæcumque demonstratio, quæ procedit per causam in essendo conclusionis, siue proximam, siue remotam; sit demonstratio à priori; siquidem procedit per medium quod non solùm cognoscitur priùs conclusione; sed re vera est prius illa. Atque ita demonstratio illa Anacarsidis, probat in Scythia non esse tibicines; quia non sunt vites: & similiter ea, qua probatur lapidem non respirare, quia non est animal, & similes sunt demonstrationes à priori: quia vitis est vera causa sortis modulationis, licet remota; & similiter animal respectu respirationis; ac proinde procedunt per medium, quod est in essendo prius conclusione. ¶ Ex quo iam intelligitur, quid sit demonstratio à posteriori. Est enim illa, quæ procedit per medium, quod licet in cognoscendo sit prius; in essendo tamen est posterius conclusione. Et huiusmodi sunt omnes demonstrationes, quæ procedunt ab effectu ad causam, vel ab aliquo signo aut quâcumque alia ratione, quæ re vera sit posterior conclusione.

42. Hinc ergo facilè intelligitur nostra conclusio. Dicimus enim has duas diuisiones non omninò coincidere, ita vt demonstratio propter quia, & à priori conuertatur; & similiter demonstratio quia & à posteriori, sed quod multæ sunt demonstrationes à priori, quæ non sunt *propter quid*, & multæ *quia*, quæ non sunt à posteriori. Ac proinde, quamuis omnis demonstratio propter quid sit à priori: non tamen econtrà: & similiter quamuis omnis demonstratione à posteriori sit quia; non tamen econtrà. Quæ conclusio sic explicata est expressa Aristotelis in hoc capite, & D. Thom. lect. 23. citata. Pro qua etiam videri possunt Caietanus, Soto, & alij Interpretes, qui cum Arist. affirmant, non solùm demonstrationem, quæ procedit ab effectu, sed etiam eam, quæ procedit per causam remotam non conuertibilem esse demonstrationes quia.

43. Ex quo iam probatur manifestè conclusio: quia demonstrationes, quæ in secunda figura concludunt aliquam passionem per causam remotam non conuertibilem, vt sunt istæ: *Omne respirans est animal: nullus lapis est animal: ergo nullus lapis respirat. Omne risibile est viuens: nullus lapis est viuens: ergo nullus lapis est risibilis*: & similes non sunt demonstrationes propter quid, sed tantùm quia, vt patet ex dictis: & tamen verè sunt à priori; siquidem animal, & viuens, vtporè prædicata essentialia sunt causæ in essendo, licet remotæ, respirationis, & risibilitatis, quæ sunt propriæ passiones. Ergo non omnis demonstratio à priori est propter quid, neque omnis demonstratio quia est à posteriori.

Confirmatur: quia omnes demonstrationes in quibus ex conclusionibus scientiæ subalternantis tanquam ex principiis procedit subalternata ad suas conclusiones, sunt tantùm demonstrationes quia: & tamen plures earum sunt à priori: ergo non omninò coincidunt istæ diuisiones. Maior est expressa Aristotelis in hoc capite, vt vidimus num. 38. Quam etiam docent D. Thomas lectione 24. Caiet. hîc in tractatu de subalternatione scientiarum, & communiter Dialectici, dum affirmant cum Aristotel. scientiam subalternatam intra proprios limites non scire *propter quid* suarum conclusionum. Minor etiam est manifesta; nam perspectiua, & Musica verbi gratia quæ sunt scientiæ subalternatæ, frequentiùs procedunt per causam, vt patet mille exemplis. Quod commune est omnibus Mathematicis, vt sumitur ex Aristot. lib. 6. Ethic. cap. 8. Ergo sæpè contingit demonstrationem *quia* esse à priori.

44. Ad argumenta respondetur. Ad primum, quòd siue signum, per quod procedit demonstratio sit aliquis effectus naturalis (quod frequentiùs contingit) siue sit aliquid aliud; talis demonstratio probat prædicatum conclusionis conuenire subiecto, reticendo propter quid illi conueniat: ac proinde verè est demonstratio quia vt ex dictis patet.

Ad secundum negatur minor. Nam etiam negatio suo modo habet causam & effectum, sicut affirmatio, iuxta dictum Aristot. supra numero 32. explicatum. Vnde sicut ex demonstrationibus affirmatiuis illæ, quæ adducunt propriam, & adæquatam causam, propter quam passio affirmatur de subiecto, sunt demonstrationes propter quid; aliæ verò quia: sic proportionabiliter ex negatiuis, quæ reddunt propriam, & adæquatam causam, quare passio negatur de subiecto, sunt demonstrationes propter quid; aliæ verò quia.

Ad confirmationem similiter respondetur, quòd si demonstratio ducens ad impossibile reddat propriam causam, quare sequatur illud impossibile, erit demonstratio propter quid: si verò aliter procedat, erit demonstratio quia. Videatur Soto in hoc 1. lib. q. 5. ad tertium.

Ad tertium in primis respondetur, ex duobus illis effectibus non posse vnum verè demonstrari per alium, dato casu, quòd inter se nullam habeant necessariam subordinationem, aut connexionem, etiamsi ambo per se connectantur cum causa, à qua procedunt. Cuius ratio est manifesta: quia vt alter illorum effectuum esset medium ad probandum alium, deberet iungi cum illo in aliqua præmissa: quæ tamen ex hypothesi facta, non esset propositio necessaria, sed contingens; & per consequens syllogismus non posset esse demonstratio quia, vt latè prosequitur Masius vbi supra contra Themistium, cuius est hoc argumentum. ¶ Sed quidquid sit de hoc, secundò respondetur tales syllogismo, dato quòd sint verè demonstrationes, pertinere ad demonstrationem quia, siquidem in eis non adducitur proprium propter quid conclusionis, vt supponimus; sed tantùm concluditur prædicatum conuenire subiecto.

45. Ad quartum respondetur, quòd cum termini, ex quibus fit demonstratio illa, non solùm identificentur inter se realiter, sed etiam sint prædicata subordinata cuiusdam essentiæ; non potest esse inter eos propria ratio causæ, & effectus in essendo, etiam virtualiter: & ideò talis demonstratio, propriè loquendo, neque est à priori neque à posteriori. Est tamen verè demonstratio quia: nam ad hoc sufficit non dari per propriam, & adæquatam causam, quod in præsenti contingit.

Ad confirmationem respondet Vasq. 1. part. disp. 135. num. 6. negando antecedens. Redditque rationem: quia in conclusione nihil noui colligitur, neque tanquam causa, neque tanquam effectus, quod non esset iam expressum in maiori. Et ideò tales syllogismi, non tam dicendi sunt demonstrationes, quàm applicationes quædam demonstrationis ad singularia, vt notant Rubio in hoc libro cap. 8. & alij. ¶ Vel secundò respondetur, quòd eodem modo, quo demonstratio, in qua colligitur propositio vniuersalis, distinguitur ab illa, in qua ex tali vniuersali colligitur propositio singularis, distinguuntur etiam propter quid, aut quia vtriusque. Cuius manifestum signum est, quòd in tali casu necessariò mutatur medium; siquidem quod in prima demonstrationes erat maior, aut minor extremitas, assumitur vt medium in secunda, vt consideranti patebit.

46. ¶ In fine huius difficultatis, vbi cum Arist. diximus ex demonstratione quia, aliquando fieri demonstrationem propter quid, breuiter explicandum est: an, & quomodo liceat vti demonstratione circulari.

Circa quod in primis asserendum est, quòd si demonstrationes fiant difformiter (vt aiunt,) id est, quarum altera sit à priori, & altera à posteriori, vt supra ex Arist. vidimus; tunc vtraque demonstratio secundùm se est conueniens, vt patet. Et idem dicendum est, quando in diuerso genere causæ fit circulus inter duo, quæ sunt sibi inuicem causæ, vt inter materiam, & formam. Quamuis enim tunc vtraque demonstratio sit in suo genere à priori, verè tamen sunt demonstrationes difformes, siquidem fiunt in diuerso genere causæ.

Quia tamen demonstratio est cognitio discursiua, cuius proprium est procedere à notioribus ad minùs nota, & obscuriores propositiones ex aliis clarioribus ostendere; ideò demonstratione circulari, & præcipuè in eadem disputatione, vel confirmatione, aut probatione alicuius veritatis vtendum non est; nisi fortè admisceatur aliquis alius discursus, vel quodcumque aliud adminiculum, quo augeatur cognitio conclusionis, à qua regrediendum est. Videatur D. Thom. secundo Cœli lect. 16. & Caiet. 1. Post. cap. 13. qui optimè explicat, quo sensu & quando admittenda est demonstratio circularis.

QVÆSTIO IV.

QVÆNAM SIT HÆC DIVISIO: & vtrùm per solam demonstrationem propter quid producatur habitus scientiæ.

47. Circa primum, si vera sunt, quæ supra num. 3. diximus: hæc diuisio non potest esse generis in veras, & proprias species. Cuius ratio est manifesta: quia propria diuisio generis in species est diuisio essentialis, & formalis: ergo debet attendi penes formam constitutiuam diuisi, & non penes materiam. Sed diuisio demonstrationis in quia, & propter quid, non est ex parte formæ demonstrationis, sed solùm ex parte materiæ eius: ergo propriè, & in rigore loquendo, non est diuisio generis in species. Maior est manifesta: minor verò probatur ex dictis loco citato. Quia syllogismus ex parte formæ, tantùm diuiditur in tres figuras, & vnaquæque in suos modos, tanquam in species infimas: sed intra vnumquemque istorum modorum contingit fieri demonstrationes quia, & propter quid: ergo harum distinctio non potest sumi ex parte formæ, & consequenter neque esse propriè formalis, & specifica.

Confirmatur: quia ideò diuisio syllogismi in demonstratiuum, topicum, & sophisticum est ex parte materiæ, & non ex parte formæ: quia existente eadem forma specifica syllogismi, si præmissæ sint necessariæ, est demonstratiuus; si probabiles, topicus; si apparentes, sophisticus. Sed existente eadem forma specifica demonstrationis, si medium sit propria, & adæquata causa in essendo conclusionis; est demonstratio propter quid: si verò sit effectus eius, aut causa remota; est demonstratio quia. Ergo hæc diuisio non sumitur ex parte formæ demonstrationis; sed solùm ex parte materiæ. Ex quo tandem fit diuisionem istam magis accedere ad diuisionem accidentis in subiecta: sicut de diuisione syllogismi in demonstratiuum, topicum, & sophisticum diximus loco citato.

48. Cæterum quamuis neque demonstratio sit verum genus, neque demonstrationes quia, & propter quid propriè, & in rigore species, de quo nostro iudicio non potest esse controuersia inter Doctores;

adhuc

adhuc tamen, qui existimant, vtramque demonstrationem simpliciter, & propriè esse demonstrationem, & per vtramque simpliciter sciri, appellant hanc diuisionem generis in species: quia in hoc assimilatur illi. Qui verò contendunt, per solam demonstrationem propter quid simpliciter sciri; ac proindè ipsam tantùm esse simpliciter demonstrationem, consequenter vocant hanc diuisionem analogam. In quo sensu examinanda est à nobis præsens quæstio. Quæ quamuis fortè sit tantùm de nomine, vt notat Soto infra citandus, non parum conducet scire, quis sit proprior modus loquendi in hac materia.

49. Igitur diuisionem esse generis species defendunt Sanchez lib. 7. Logicæ quæstione 11. Rubio in hoc capite quæst. 2. & alij Moderni. Qui illam probant. Primò, quia vtraque demonstratio procedit ex principiis certis, & euidentibus; & per consequentiam euidentem in modo, & figura constitutam: ergo vtraque simpliciter, & absolutè facit scire: ergo vtraque simpliciter participat rationem demonstrationis; & per consequens talis diuisio erit vniuoca. Antecedens, & vltima consequentia constant. Prima verò probatur: quia per assensum conclusionis in demonstratione quia non producitur habitus principiorum; cum talis assensus sit discursiuus: neque habitus opinionis, aut fidei, cum assensus sit necessarius, & euidens: ergo producitur habitus scientiæ: & ex consequenti talis demonstratio, absolutè, & simpliciter facit scire.

Confirmatur quia scientia subalternata, etiam sine subalternante; potest esse vera scientia, vt ex sententia D. Thomæ dicemus disputatione sequenti; sed scientia subalternata producitur per demonstrationem quia, vt vidimus ex Aristotele: ergo per ipsam producitur vera scientia: ac proindè simpliciter faciet scire, eritque absolutè demonstratio.

Quòd autem essentialiter distinguatur à demonstratione propter quid, sic probatur secundò. Quia demonstrationes, sicut & scientiæ, quæ per illas producuntur, distinguuntur ex principiis, seu mediis per quæ procedunt: sed principia, seu media harum demonstrationum distinguuntur essentialiter: ergo, & ipsæ demonstrationes. Probatur minor: tùm quia alterum est propria, & adæquata causa conclusionis; alterum verò effectus eius, aut causa remota: tum consequenter quia sunt diuersæ rationes assentiendi, & quasi obiecta formalia talium demonstrationum.

50. Nihilominus dicendum est primò solam demonstrationem propter quid appellandum esse simpliciter, & absolutè demonstrationem: aliam verò tantùm secundùm quid; ac proindè hanc diuisionem magis accedere ad diuisionem analogi, quàm generis. Sic docuit Auicenna, vt refert Auerroes in hoc. libr. Commento 95. fuitque constans, & perpetua sententia inter antiquos Philosophos, vt testatur Iacobus Zabarella cap. 1. de speciebus demonstrationis, referrque, & sequitur Masius cap. 10. huius libr. sect. 1. quæstione 1. & 2. Quam etiam defendit Soto ibidem quæstione 5. ad primum, & quæstione 2. antecedens ad secundum, vbi expressè docet, quòd demonstratio quia non facit simpliciter scire, neque simpliciter est demonstratio; sed tantùm secundùm quid: hancque inquit esse expressam sententiam Arist. Quod quidem ferè omnia, quæ habentur in hoc lib. satis ostendunt. Sed specialiter.

Probatur primò conclusio: quia Arist. definiens demonstrationem capite 2. huius libri, solùm definiuit demonstrationem propter quid, relicta demonstratione quia: de qua ibidem quasi per conditionem asseruit: *Si igitur, & alius sciendi sit modus, posterius explicabimus.* Quæ verba exponens D. Thom. lect. 4. solam demonstrationem propter quid inquit *esse proprium, & perfectum modum sciendi*: propter quod etiam neque in hoc cap. 10. ad quod se refert Aristot. in prædictis verbis, neque alibi definiuit demonstrationem quia, satis esse putans explicuisse præcipuam, vt ex eius similitudine, & attributione cognosceretur alia. Quæ non rectè cohærent cum vniuocatione demonstrationis, vt per se patet.

Secundò: quia in eodem cap. 2. definit Aristot. scire propriè, & simpliciter dictum sic: *Scire autem putamus vnamquamque rem simpliciter, & non sophistico modo cum putamus causam cognoscere, propter quam res est, illius causa esse, neque posse eam aliter se habere.* Vbi nomine causæ, iuxta expositionem D. Thom. & cæterorum Interpretum intelligit causam in essendo, per quam scitur in demonstratione propter quid, & hoc appellat scire simpliciter. Quod etiam tradit expressius cap. 7. sequenti: vbi docens, quòd difficile est cognoscere aliquem, si sciuit, aut non, reddit rationem: *Quia difficile cognoscere est, si ex vniuscuiusque principiis scimus, aut non, quod verè est scire.* Vbi D. Thom. l. 8. affirmat, quod *scire ex propriis principiis* (quod est scire propter quid) *solùm est verè scire.* Et lect. 23 demonstrationem propter quid expressè vocat demonstrationem simpliciter. Ergo ex sententia Aristot. & D. Thom. per solam demonstrationem propter quid scitur simpliciter, & ex consequentia ipsa sola est simpliciter demonstratio.

51. Tertiò probatur ratione ex eisdem locis sumpta. Quia demonstratio est medium, seu instrumentum ad acquirendam scientiam: ergo illa sola dicenda est absolutè, & simpliciter demonstratio, per quam absolutè, & simpliciter scimus. Sed tunc solùm dicimur simpliciter scire aliquid, quando causam, cur ita sit, cognoscimus, quod fit in demonstratione propter quid: ergo hæc tantùm dicenda est simpliciter demonstratio. Antecedens, & consequentiæ constant. Minor autem est definitio Arist. quam non aliter probat ipse, quàm ex ipsa significatione nominis, & communi acceptione hominum. Non tam hi, qui existimant se scire; cum tamen in rei veritate nesciant, quàm hi: qui verè sciunt; sic accipiunt ipsum scire, vt dictum est.

Confirmatur: quia quantumcumque concludamus hominem esse risibilem per effectum ridendi nobis notum, adhuc non quiescit intellectus neque existimant se id absolutè scire; vsque dum cognoscat propriam causam; seu proprium propter quid risibilitatis: ergo demonstratio quia non est dicenda absolutè, & simpliciter demonstratio. Maior huius probatio, & solutio argumentorum constabunt ex secunda parte difficultatis.

52. § Circa quam pro nunc supponendum est contra Rubium vbi supra, & alios Modernos, per demonstrationes quia, & propter quid circa obiectum eiusdem scientiæ non produci distinctos habitus: quia vt disput. sequenti latè ostendemus ex communi sententia Thomistarum, quælibet scientia est vnica, & simplex qualitas in specie infima, propter vnicam, & indiuisibilem rationem formalem obiecti in esse scibilis, ex qua sumitur vnitas scientiæ. Quæ ratio non solum conuincit per assensus conclusionis vtriusque demonstrationis non produci habitus distinctos; sed etiam assensus ipsos non differre specie formali, sed materialiter. Sicut etiam dicendum est de aliis actibus intra eandem scientiam circa obiecta partialia eius: nam quantùm ad specificationem, eadem omninò est ratio de scientia actuali & habituali, vt constabit ex dicendis disputatione citata.

Diximus demonstrationes quia & propter quid

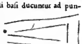
on producere habitos distinctos circa obiectum eiusdem scientiæ: quia quando pertinent ad diuersas scientias, vt contingit in subalternata, & subalternante iuxta supradicta: tunc si demonstratio quia producit aliquem habitum, manifestum est debere esse distinctum ab eo, quem producit demonstratio propter quid. Quod quidem in talis casu non prouenit ex eo præcisè, quòd vna sit demonstratio quia, & alia propter quid: sic enim semper producerent habitus distinctos: sed ex eo, quòd habeant diuersa obiecta in esse scibilis, vt constabit loco citato. Quare solùm remanet difficultas in hac parte: an per demonstrationem quia verè producatur habitus scientiæ, sicut producitur per demonstrationem propter quid.

53. Dicendum est secundò per demonstrationem propter quid, per se loquendo, generari habitum scientiæ verum, & perfectum, & in esse habitus: at verò per demonstrationem quia produci valdè imperfectum, & in esse dispositionis: quia non assequitur statum habitus, donec accedat demonstratio propter quid. Hanc conclusionem esse ad mentem Arist. & D. Thom. satis ostendunt, tùm supra adducta in hac quæstione, tùm etiam infra adducenda de subalternatione, & specificatione scientiarum. Quæ etiam est valdè conformis his, quæ grauiores Dialectici, & Theologi docent in pluribus materiis, quæ ex præsenti quæstione dependent: & iuxta eam facilè intelliguntur, quæ apud alias sententias non parum difficultatis habēt: ac proindè omnibus illis est præferēda.

54. Vt autem meliùs explicetur, & probetur conclusio; meminisse oportet eorum, quæ disputatione 15. num. 23. diximus, quòd scilicet eadem qualitas in specie habet esse dispositionis ex parte subiecti, quamdiu est remissa, neque omninò firmatur in illo: assequitur verò statum habitus, quando intenditur in subiecto, & firmiter adhæret illi. Proportionabili ergo modo dicimus in præsenti, quòd per demonstrationem quia producitur qualitas imperfecta, per modum quasi dispositionis ex parte medij: quando verò habetur demonstratio propter, quid eadem qualitas perficitur, & assequitur statum habitus. Quæ perfectio, vel imperfectio, quia non sumitur ex parte subiecti, seu ex intensione, vel remissione; sed ex conditione ipsa, & natura medij, per quod procedit vtraque demonstratio: ideò quantumcumque repetantur demonstrationes quia, & quantumcumque intensè cognoscantur earum conclusiones; qualitas per illas producta non erit perfecta perfectione, de qua in præsenti loquimus, vsque dum habeatur demonstratio propter quid. Qua adueniente, perficitur, & acquirit *esse* habitus ex parte medij.

Hinc ergo facilè probatur conclusio: quia in scientiis subalternatis, quantumcumque intensè repetantur propriæ demonstrationes (quæ iuxta dicta sunt demonstrationes quia) qualitas inde resultans quamuis verè pertingat ad rationem, & scientiæ; non tamen habet perfectionem, & statum scientiæ, vsque dum, aduenientibus subalternantibus, cognoscatur propter quid illarum conclusionum. Ergo per demonstrationem propter quid acquiritur habitus scientiæ perfectus in ratione habitus; per demonstrationem verò quia valdè imperfectus, & in esse dispositionis. Antecedens quoad primam partem, quòd scilicet absque scientia subalternante possit acquiri subalternata, quæ pertingat ad veritatem scientiæ, ostendendum est a nobis disputatione sequenti.

55. Quoad secundam verò partem probatur inductione. Nam qui in Perspectiua cognoscit, corpora a longè visa apparere minora, non censetur omninò firmiter, perfectè, & dilucidè, adhærere huic veritati, vsque dum Geometra, cui Perspectiuus subalternatur, demonstret illi, res à longè positas videri per minorem angulum, ex eo quòd lineæ ductæ ab eadem basi ad punctum distans causant acutiorem angulum, quàm quæ a tali basi ducuntur ad punctum proximum, vt patet in hac figura.

Similiter Chirurgus non censetur omninò perfectè scire, quòd vulnera circularia difficiliùs curantur: quia eorum latera magis distant, vsque dum hoc demonstret Geometra ex natura circuli, qui est figura absque angulis. Et tandem idem cernimus in Theologia nostra, quæ quia subalternatur scientiæ Dei, & beatorum iuxta sententiam D. Thom. 1. parte quæst. 1. art. 2. ideò non est omninò perfecta in viatore, dum suas conclusiones deducit ex principiis sola fide cognitis: habebit tamen perfectum statum scientiæ in patria, vbi principia fidei euidenter cognoscentur. Ergo scientia acquisita per demonstrationem, quia non habet perfectionem, & statum scientiæ: dum non habetur demonstratio propter quid. Manet ergo plana nostra conclusio. Videantur Angelicus Doctor quæstione 14. de veritate art. 9. ad tertium. & Caiet. 2.2. quæst. 1. art. 5. vbi de scientiis subalternatis affirmat, quòd licet pertingant ad speciem scientiæ; sed non perueniunt ad perfectum statum scientiæ: & propterea non faciunt scire nisi inchoatiuè, & imperfectè.

56. Ad argumenta in principio facta respondetur. Ad primum concesso antecedenti, neganda est consequentia. Ad cuius probationem dicimus, quòd per assensum conclusionis in demonstratione quia producitur quidem habitus scientiæ; sed valdè imperfectus, & non habens statum habitus, aut scientiæ, sed dispositionis: & consequenter non facit scire simpliciter, sed inchoatiuè, vt explicatum est. Ac proindè talis demonstratio in genere demonstrationis est quid imperfectum, non constituens veram speciem eius: sed reductiuè pertinens ad illud, sicut de embrione respectu animalis & intentionibus differentiæ communis, & propriæ respectu propriissimæ diximus disputatione 7. numero 15. Per quod patet ad confirmationem.

Ad secundum respondetur, tam assensum conclusionum, quàm habitum scientiæ, qui per illos producitur, sumere suam vnitatem, aut distinctionem ex vnitate, aut diuersitate principiorum, non in esse rei, sed in esse scibilis, vt latè explicabimus disputatione sequenti. Principia autem ex quibus procedunt demonstratio quia, & propter quid, quando sunt intra eandem scientiam, licet sint diuersa in esse rei; non tamen in esse scibilis: & sic non possunt causare diuersitatem essentialem in earum assensibus. Benè autem quando tales demonstrationes pertinent ad diuersas scientias: quia tunc habent principia diuersa in esse scibilis, vt constabit loco citato.

DISPV

DISPVTATIO DECIMANONA.

De scientia, quæ est effectus demonstrationis

EXPLICATIS Essentia, & diuisionibus demonstrationis, ad planiorem eius notitiam agendum est de proprio illius effectu, qui est scientia. Cujus naturam explieat Arist.e a.huius libri: & c.10.sequenti agit de diuisione eius in subalternantem, & sobalternatam: ac tandem cap. 23. inuestigat, vnde sumatur vnitas & distinctio scientiæ. Quæ omnia nos in hac disputatione complectemur.

QVÆSTIO PRIMA.

QVID SIT SCIENTIA: ET IN QVO RATIO PROPRIA Subalternationis consistat.

SVpposita existentia scientiæ, quam experientia ipsa conuincit, nósque contra Heraclitum, & Cratillum ostendimus supra disputatione 3. numer. sept. & disput. 17. numer. 10. *quidsit* illius latè explicandum erat in hac prima parte difficultatis; nisi id à nobis factum esset disputat. 1. numer. 46. vbi ex definitione scientiæ actualis ab Aristot. tradita loco citato, definiuimus habitualem cum communi consensu Dialecticorum, quod sit *Habitus per demonstrationem acquisitus*, vt ibidem expliauimus: & ideò in hoc non est immorandum. Duo tamen libet in præsenti addere.

Primum est, Doctores sic definientes scientiam per demostrationem, non committere vitiosum circulum dum vtuntur priori illa definitione Aristotelis, quia demonstrationem definiuit per scientiam, dicens, *Esse syllogismum epistemonicon.* Cuius ratio est: Tum quia hæ definitiones traduntur in diuerso genere causæ, nam scientia definitur per demonstrationem tanquam per causam efficientem, demonstratio verò per scientiam tanquam per causam finalem: & sic vtraque secundum se est conueniens. Tum etiam quia ea secunda definitione demonstrationis tradita per causam materialem, cæterisque conditionibus præmissarum disput. 17. explicatis, redditur quoad nos sufficienter nota demonstratio; vt per eam possimus scientiam ipsam definire.

2. Secundum est, quòd ex ibidem dictis potest deouò definiri essentialiter scientia per suum subiectum sic: *scientia est habitus circa propositiones vniuersales, necessarias & mediatas.* Quæ definitio sumitur ex Aristot. 6. Ethic. capite 6. & in ea priores particulæ exprimunt genus proximum, in quo scientia conuenit cum habitu principiorum, vt constabit disput. seq. numer. 29 vbi diuisiones habitus intellectualis ordinabimus, per vltimam verò distinguitur ab illo. Est enim proprium habitus principiorum versari circa propositiones indemonstrabiles, quæ scilicet non habent medium, per quod probentur, sed per se ipsas cognoscuntur. Et ex his procedit scientia ad demonstrandum suas conclusiones: ac proinde versatur circa propositiones mediatas, seu per aliud notas. Videatur Aristot. loco citato, vbi inter alia inquit: *Cum autem scientia existimatio sit de vniuersalibus, & his, quæ, necessariò sunt: sintque demonstrabilium, scientiaque omnis principia: est enim ipsa scientia cum ratione principij rei scibilis, neque est scientia, neque ars, neque prudentia: quod enim est scibile, demonstrabile est, &c.*

3. Per quod etiam excluditur opinio, quam habet Vasq. 1. p. disp. 1. cap. 1. & sequuntur aliqui Moderni, asserentes habitum scientiæ non distingui ab habitu principiorum talis scientiæ; sed eundem habitum, quo assentimur principiis extédi ad assentiendum conclusionibus. Est enim hæc sententia, tùm contra communem consensum Dialecticorum, tum etiam expressè contra Aristot. non solùm loco citato, vbi post verba adducta, concludit circa principia constituendum esse alium habitum distinctum à scientia, prudentia & arte, quem appellat intellectum; sed etiam lib. 2. Posterior capite vltimo inter alias mouet hanc quæstionem: an de principiis sit scientia, vel aliquis alius habitus, his verbis: *Dubitauerit autem quispiam: eorum, quæ mediis vacant, cognitio eadem sit, neque ne: & vtrum scientia vtriusque sit, neque ne, aut alterius quidem scientia alterius autem aliquid aliud genus, &c.* Cui quæstioni respondetur sic: *Hæc itaque cum ita sint, scientia quidem principiorum non erit. Sed cum fieri nequeat, vt aliud quidquam verius scientia, quam intellectus ipse sit: intellectus profectò principiorum habitus erit, &c.*

Quod etiam probatur duplici ratione, quam adducit D. Thom. ibid. lect. 20. Prima est: quia omnis scientia fit ex aliqua ratiocinatione demonstratiua: cum sit cognitio rei per causam: ergo præsupponit cognitionem ipsius causæ, seu principij: ergo per ipsam scientiam non cognoscitur principium. ¶ Secunda est: quia demonstratio non necessariò est principium demonstrationis; alioquin procederetur in infinitum. Cum igitur demonstratio scientiam causet sequitur, quòd neque scientia possit esse principium scientiæ, ita scilicet quòd principia scientiarum per scientiam cognoscantur. Hæc D. Th.

Et tandem tertiò idem conuincitur ex diuersa ratione formali, sub qua fiunt assensus principiorum, & conclusionum. Quamuis enim ad assentiendum principiis prærequiratur cognitio sensus, & explicatio terminorum, vt infra constabit; hæc tamen materialiter se habent ad talem assensum; & tota ratio formalis assentiendi illis est immediata connexio prædicati cum subiecto. Sed hæc non potest esse ratio formalis assentiendi conclusionibus, vt patet; siquidem eis assentitur intellectus propter connexionem extremitatum cum medio visam in præmissis. Ergo principia, & conclusiones habent diuersam rationem formalem obiecti: & per consequens exposcunt diuersos habitus. Videantur Nauarrete, & Nazar. 1. par. quæst. 1. artic. 1. controu. 1. qui optimè dictam sententiam impugnant.

4. ¶ Circa secundam partem difficultatis

alternaus, idem
ontinens, scientia
tia quæ sub altera
contigerit vnam
iodis dicetur subal-
ingie vnam scien-
t inter alios Fon-
2. Primò ratione
contioetur sub fi-
. Quo sensu artes
lominis vt frenefa-
, & militari politi-
tè equitandom, te-
iæ traoquillitatem
lternationis imper-
um meliùs dicitur
ruite alteri, qoàm
in præsenti oon agi-

collocatur sub alia
uando scilicet, licet
sub obiecto alterius;
monstratur io alia.
tur Geometriæ, &
quamuis corpus sa-
titate continua, ne-
, tamen Geometria

videri potest Eucli-
Mas. in hoc lib. cap.

us non pertingit ad
mationem, vt rectè
nfirmationem qoin-
uditur ex parte ob-
habitus. Tum etiam
roptiam subalterna-
tia totaliter depen-
ac proinde inferior
sua prtncipia. Quod
ter: siqoidem multa
ibus oollatenùs de-
Geometriæ quæ noo
deniqoe: quia quòd
t cooclusione pen-
tioa, solùm arguit
: se inuicem iuuare
inueoitur etiam in
iu imperfectiorum.
ometria, qood *A quo-
libet*: & tamen id
st scientia imperfe-
unt esse immediata.
Theologia de virtuti-
Philosophia mora-
e non subalteroetur
minùs Theologiæ
eu continua ex par-
constituit veram, &
m in præsenti inue-

t scientia collocetur
ò scilicet obiectum:
alterius. Et de hac

subalternatione loquitur Arist. cap. 10. huios libri, cum ait: *Huiusmodi autem sunt, quæcumque sic se habent ad inuicem, quoad alterum sub altero est: vt Speculatiua, ad Geometriam, & Machinatiua ad Sthereometriam, & Harmonica, ad Arithmeticam, &c.* Quæ verba exponens Commentator commento 30. inquit: *Id accidere in omnibus, quorum subiecta sunt quædam, sub quibusdam. &c.*

Hoc autem dupliciter contingit, vt notat D. Thom. ibidem lect. 25. Vno modo, quandò obiectum vnius scientiæ continetur essentialiter sub obiecto alterius: qoia nimirum addit illi differeotiam essentialem, & est species eios. Quomodò cælum, elementa, & animalia cootinentur sub corpore naturali; & ideò scientia de cœlo, elementis, aut animalibus dicitur subalternari Physicæ. Et generaliter omnes scientiæ in hoc sensu dicuntur subalternari Metaphysicæ: qoia sub ente, quod est obiectum eius, continentur essentialiter obiecta cæterarum.

Alio modo id contingit, quando obiectum vnius continetur accidentaliter sub obiecto alterius: quia nimirum addit illi differentiam omninò accidentalem, & extraneam; comparaturque ad illud, sicut materiale ad formale. Et hoc modo Musica subalternatur Arithmeticæ: quia numerus sonoros, qui est obiectum Musicæ, addit sopra nomerum, qui est obiectum Arithmeticæ; sonoritatem, qoæ est differentia omninò accidentalis, & extranea. Simili modo Perspectiua, quæ agit de linea visuali, subalternatur Geometriæ, quæ agit de linea, siquidem visoalitas est differentia accidentalis respectu lineæ. Et tandem vt omittamus alia exempla Aristot. Sthereometriæ, quæ agit de figoris corporum, subalternatur hoc modo Machinatiua, quæ tales figuras applicat ad ligna & alias materias, ex quibus conficiuntur bellica instrumenta & machinæ.

7 Vbi tandem considerandum est, qood ad constituendam scientiam subalternatam hoc vltimo modo, non sufficit quæcumque differentia accidentalis addita obiecto superioris. Iam enim tot essent scientiæ subalternatæ, quot accidentia possunt addi tali obiecto: dareturque scientia de numero colorato, aut linea frigida, &c. sicut datur de oumero sonoro, & linea visuali, quod est absurdum. Requiritur ergo, quòd differentia illa accidentalis seu materia extranea sit talis naturæ, vt ex coniunctione ad obiectum superioris scientiæ, habeat speciales passiones, qoæ possint de ipsa demonstrari; & consequenter constituat speciale geous scibilis. Vt patet in exemplis adductis, sonus enim sic est materia accidentalis, & extranea respectu numeri, vt tamen ex coniuoctiooe ad ipsum resultent in sonis speciales passiones, nempè consonantiæ: quæ neque oriontur à sonis secundùm se, neque à numero secondùm se, sed à numero applicato sonis, seu à sonis vt habentibus in se numerum. Propter qood numerus sonorus constituit speciale genus scibilis: & idem est de linea visuali, & aliis similibus. Sed de hoc redibit sermo quæstione seqoenti.

His suppositis, certom est apud DD. scientias quæ hoc secundo modo continentur sub aliis, esse propriæ subalternatas. (Quamuis non sit parum difficile: quomodo possint esse veræ scientiæ, de quo loco citato.) Dubitatur tamen: an etiam scientiæ, quarum obiecta continentur essentialiter sob obiecto alterius, vt sunt omoes respectu Metaphysicæ, sint propriè subalternatæ.

8 Partem affirmatiuam defendunt aliqui, qoorum meminit Suarez disput. prima Metaphysicæ, sectione prima, numer. 45. potestque probari primò ex. Aristot-

Aristot. primo Physicorum textu 8. vbi affirmat Metaphysicam tanquam reginam, & dominam omnium scientiarum, probare earum principia; sed hoc est proprium subalternantis respectu subalternatæ: quandoquidem hæc recipit ab illa sua principia: ergo Metaphysica est scientia subalternans respectu aliarum.

Secundò, quia scientia subalternata absque subalternante non cognoscit perfectè suas conclusiones: sed conclusiones omnium scientiarum non cognoscuntur perfectè absque Metaphysica, quæ docet, quomodo sint entia, & bona, substantiæ, vel accidentia: ergo illæ propriè Metaphysicæ subalternantur.

Tertiò, quia omnis scientia, aut est subalternans, aut subalternata: sed Metaphysic. non est subalternata respectu alicuius: ergo est subalternans respectu omnium. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur. Tùm quia hæc videtur esse men. Aristot. eius cap. 10. huius libri, vbi sicut diuidit demonstrationem in quia, & propter quid; sic diuidit scientiam in subalternatam, & subalternantem: sed illa est adæquata diuisio demonstrationis: ergo hæc scientiæ. Tùm etiam quia omnis scientia, vel respicit obiectum simplex, id est, absque admixtione alicuius extranei, vel respicit obiectum complexum, seu habens se ex additione differentiæ accidentalis: sed hæ sunt rationes constitutiuæ scientiæ subalternantis, & subalternatæ: ergo omnis scientia, vel est subalternans, vel subalternata.

9. Nihilominùs dicendum est, quod licet scientiæ, quarum obiectum essentialiter continetur sub obiecto alterius, vt sunt cæteræ respectu Metaphysicæ possint impropriè, & secundum quid appellari subalternatæ; propria tamen subalternatio solùm inuenitur: quando obiectum vnius scientiæ continetur accidentaliter sub obiecto alterius, modo explicato. Hæc est sententia Aristotelis, tùm cap 7. huius libri, tùm etiam verbis supra adductis ex capite 10. vt ibi explicant communiter Interpretes. Vbi idem docet D. Thom. lect. 15. & 25. quem sequuntur eius discipuli. Caietanus in hoc cap. 13. & 1. part. quæst. 1. art. 2. Bañez ibidem dubio 2. Zumel quæstio 3. Iabellus lib. 1. Metaphysicæ quæst. 2. Arauxo ibidem quæst. 4. art. 1. Soncinas lib. 4 quæst. 9 Zanardus lib. 6. quæstion. 7. Sanchez in Logica libr. 7. quæstion. 12. Soto, & Masius vbi suprà, Rubio hîc tractatu de subalternatione, Suarez loco citato, & communiter Doctores

Probatur conclusio ratione, qua vtuntur Iabellus, & plures alij Thomistæ citati. Quia illa scientia dicitur propriè, & in rigore subalternata, quæ ita intrinsecè dependet ab alia, vt si illi non subalternaretur, non esset scientia, neque haberet viam ad probandum suas conclusiones; vnde etiam pronenit, quod accipiat à subalternante principia per quæ procedat ad tales conclusiones cognoscendas, vt docet D. Thom. 1. part. quæstio. 1. artic. 2. Sed hoc non inuenitur in scientia, cuius obiectum essentialiter continetur sub obiecto alterius; sed solùm quando continetur accidentaliter modo explicato: ergo, &c. Maior est certa: & probatur minor: quia quando obiectum vnius scientiæ addit differentiam essentialem supra obiectum alterius, scientia inferior habet absque superiori, vnde probet suas conclusiones, nempè talem differentiam, seu gradum essentialem, quia est verum principium, & proprium propter quid passionum, quæ ab illo dimanant; ita quòd si per impossibile non darentur alij gradus, adhuc ille haberet suas proprias passiones: ac proinde scientia sic inferior non accipit à superiori principia, & consequenter neque pendet in suo esse ab illa. At verò quando obiectum vnius scientiæ addit supra obiectum alterius differentiam omninò accidentalem, & extraneam; ipsum obiectum superioris pertinet ad proprium propter quid passionum, quæ in scientia inferiori demonstrantur de tali materia extranea; siquidem ab hac intantùm oriuntur illæ, inquantùm ei coniungitur obiectum superioris: quod si auferretur, non dimanarent tales passiones, vt suprà vidimus. Ergo scientia sic inferior non habet absque superiori, vnde probet suas conclusiones: & per consequens ab illa accipit principia, pendetque omninò in ratione scientiæ.

10. Secundò probatur: quia scientia propriè subalternata non subordinatur proximè, & per se habitui principiorum: sed alteri scientiæ: ergo proximè non procedit ex principiis, quæ sunt propositiones immediatæ; & per se notæ; sed mediatæ, & demonstrabiles in alia scientia. Sed hoc tantùm contingit, quando obiectum vnius addit differentiam accidentalem: ergo tunc solùm contingit propria subalternatio. Antecedens constat ex ipsa nominis significatione. Et enim illam appellamus scientiam propriè subalternatam, quæ proximè & per se subordinatur alteri; incipitque, vbi desinit illa: & cuius principia sunt conclusiones alterius. Prima etiam consequentia est manifesta: siquidem in hoc distinguuntur habitus principiorum, & scientia, quod ille versatur circa propositiones immediatas, & per se notas: hæc verò circa mediatas, & demonstrabiles, vt supra vidimus. Minor verò subsumpta probatur: quia scientia, cuius obiectum addit differentiam essentialem; per ipsum potest immediatè probare suas passiones: quæ verò addit differentiam accidentalem, necessariò assumit vt medium passiones obiecti superioris: vt patebit discurrenti per singulas: ergo in illa saltem aliqua præmissarum est propositio immediata, & per se nota; in hac verò omnes sunt mediatæ & demonstrabiles.

Confirmatur primò: quia scientia, cuius obiectum addit differentiam omninò accidentalem, pendet à superiori in ipsa ratione formali sub qua obiecti, quæ, vt infrà videbimus, sunt prima principia, per quæ procedit: ac proindè illuminatur à superiori: Quod non contingit in scientia, cuius obiectum addit differentiam essentialem; siquidem hæc habet alia principia, & aliud lumen. Ergo illa est propriè subalternata, non autem ista.

Secundò confirmatur: quia scientia propriè subalternata tantùm demonstrat de suo obiecto *quid est*; propter quid autem pertinet ad scientiam subalternantem: sed hoc tantùm verificatur in scientiis, quarum obiecta addunt differentiam accidentalem: ergo, &c. Maior est expressa Aristotelis loco citato, vt suprà disputatione 19. numer. 38. vidimus: satisque ex dictis constat. Minor verò patet inductione. Nam de Logica, Philosophia, Arithmetica, & aliis scientiis, que continentur sub Metaphysica absurdum esse dicere, quòd non demonstrant *propter quid*, sed tantùm *quia*. Et tamen id necessariò asserendum est de Musica, Perspectiua, Machinatiua, & alia huiusmodi, quarum obiecta addunt differentiam accidentalem.

Ergo quamuis aliæ scientiæ possint impropriè, & secundùm quid appellari subalternatæ, respectu Metaphysicæ, quatenus hæc ratione suæ perfectionis, & propter vniuersalitatem sui obiecti quodammodo continet illas: propria tamen subalternatio solùm contingit, quando obiectum vnius continetur accidentaliter sub alio vt explicatum est.

11. Ad argumenta respondetur.

Ad primum, quod vt rectè explicat D. Thom. ibidem lectione 2. potiùs Aristot. cōdistinguit Metaphy-

cam à ſcientia propriè ſubalternante. Docet enim quòd ad Philoſophiam naturalem, aut aliam ſcientiam particularem non pertinet probare ſua principia, aut ſoluere rationes, quæ contra illa fiunt : ſed id inquit pertinere, vel ad aliquam aliam ſcientiam particularem, ſi habeat ſubalternantem, vt principia Muſicæ probantur in Arithmetica ; vel ad ſcientiam generalem & communem, vt principia Philoſophiæ probantur in Metaphyſica. Ex quo potiùs ſequitur Metaphyſicam non eſſe propriè ſubalternantem.

Ad id autem, quod contra hoc aſſumitur in argumento reſpondetur, quòd diuerſo modo Metaphyſica probat principia aliarum ſcientiarum ; & ſubalternans, ſubalternatæ. Cùm enim huius principia proxima ſint concluſiones ſubalternantis ; inde eſt, quod ſubalternans per ſe directè, & per propriam cauſam probat principia ſubalternatæ. Aliæ verò ſcientiæ intra propriam latitudinem habent principia verè immediata, & per ſe nota : ideo Metaphyſica ſolùm poteſt illa probare, quaſi per accidens & indirectè ; arguendo ſcilicet contra negantes illa ad hominem, vel per cauſam remotam, aut ducendo ad impoſſibile.

12. Ad ſecundam reſpondetur ; ad perfectionem debitam cuiuſcumque ſcientiæ inferioris non eſſe neceſſarium, vt concluſiones cognoſcantur ſecundum omnia prædicata ; ſed ſolum quoad ea, quæ ſub tali ſcientia cadunt : alias nulla eſſet ſcientia perfecta intra ſuam ſpeciem. Sed dato, quod hæc eſſet imperfectio ; adhuc nihil ſequitur. Quia non quæcumque imperfectio cognitionis in concluſionibus ſcientiæ inferioris arguit eam eſſe propriè ſubalternatam ; ſed ſolum illa, quæ non pertingit ad cognoſcendum propter quid talium concluſionum abſque ſcientia ſuperiori. Quam imperfectionem non habent aliæ ſcientiæ reſpectu Metaphyſicæ, vt ex dictis patet.

Ad tertium negatur maior. Vt enim bene probant Caietanus, Arauxo & alij Thomiſtæ citati, diuiſum huius diuiſionis non eſt ſcientia in tota ſua latitudine ; ſed ſcientia ſubalternatim poſita ; quæ ſcilicet per ſe, & intrinſece reſpicit aliam, & petit coniungi illi : quam ſi contineat, eſt ſubalternans ; ſi verò contineatur, ſubalternata.

¶ Ad primam autem probationem ſilius maioris reſpondetur, ibi Ariſtotel. non dixiſſe, ſemper quod fiunt demonſtrationes quia, & propter quid, conſtitui ſcientiam ſubalternantem, & ſubalternatam ; ſed quod aliquando quia, & propter quid pertinent ad tales ſcientias. Ex quo nihil ſequitur contra nos.

¶ Ad ſecundam probationem negatur minor, quoad primam partem. Nam reſpicere obiectum ſimplex præcisè, non eſt ratio conſtitutiua ſcientiæ ſubalternantis ; ſed reſpicere obiectum ſimplex ſubalternatum ſe habens ad aliud, vt explicatum eſt.

13. ¶ Ex dictis perſpicuæ remanent conditiones propriæ ſubalternationis, quas ex B. Alberto c. 13. huius lib. tradit ibid. Caiet. & admittunt communiter Doctores, quas ad calcem huius difficultatis colligere, expediens iudicauimus.

Prima eſt, quòd obiectum ſubalternatæ contrahat obiectum ſubalternantis, & ſe habeat ex additione ad illud : Defectu cuius Medicina propriè non ſubalternatur, Geometriæ, neque hæc Philoſophiæ.

Secunda, quòd addat illi differentiam accidentalem : Defectu cuius cæteræ ſcientiæ non ſubalternantur Metaphyſicæ, neque ſcientia de ſpecie, ſcientiæ de genere : imò ferè ſemper eadem eſt ſcientia de vtroque.

Tertia, quòd talis differentia non ſit propria paſſio. Nam quamuis hæc ſit differentia quodammodo accidentalis, non tamen eſt omnino extra eſſentiam, neque purè accidentalis : & ideo non pertinet ad diſtinctam ſcientiam, ac ſubiectum cuius eſt paſſio, quod neceſſarium eſt ad propriam ſubalternationem.

Quarta, quòd talis differentia accidentalis, ſeu materia extranea non ſit quæcumque ; ſed ſolùm ea, in qua ex contractione ad obiectum ſuperioris oriuntur ſpeciales paſſiones aliquo modo demonſtrabiles : Defectu cuius non datur ſcientia de numero colorato, aut linea calida.

Et tandem quinta, quòd principia ſubalternatæ probentur in ſubalternante à priori, & per propriam cauſam : & per conſequens ſint concluſiones eius.

QVÆSTIO II.

An & quomodo cum ſubalternatione explicata ſtet ſubalternatam verè eſſe ſcientiam.

14. VAldè difficilis eſt in hac materia quæſtio iſta : non quia de ea Authores diſſentiant ; ſed propter aliqua argumenta, in quibus ſoluendis omnes laborant. Ei iden oportet ea adducere.

Probatur ergo primò ſcientiam ſic ſubalternatam, non poſſe eſſe veram ſcientiam : quia ſi obiectum ſcientiæ ſubalternatæ addit differentiam omnino accidentalem & extraneam ſupra obiectum ſubalternantis : ergo totale obiectum ſcientiæ ſubalternatæ eſt ens per accidens : ergo de illo non poteſt eſſe vera ſcientia.

Prima conſequentia videtur nota : quia obiectum ſcientiæ ſuperioris, & talis materia extranea ſunt plura entia in actu, & res diuerſorum prædicamentorum, vt patet in numero ſonoro, linea viſuali, & ſimilibus : ergo ex illis non poteſt fieri vnum per ſe, ſed ens per accidens.

Secunda etiam conſequentia patet : quia de ente per accidens non poteſt eſſe ſcientia, vt docent & probant latè Ariſt. 6. Metaph. c. 2. & D. Tho. ibidem lectione. 2.

15. Secundò, quia ſi ſcientia ſubalternata applicat obiectum & principia ſubalternantis ad materiam extraneam ; altera præmiſſarum neceſſariò erit contingens ; & talis ſyllogiſmus deſcendet ab vno genere in aliud, ſed hoc repugnat veræ demonſtrationi & ſcientiæ : ergo cum tali modo ſubalternationis non ſtat ſubalternatam eſſe veram ſcientiam. Conſequentia eſt euidens. Minorem verò docet expreſſè Ariſt. in hoc lib. c. 7. & ſatis ex dictis conſtat.

Sequela autem probatur : quia ſubalternata non poteſt applicare principia ſubalternantis ad materiam extraneam ; niſi ſumendo pro medio obiectum, aut paſſiones ſcientiæ ſubalternantis ergo tale obiectum, aut paſſiones iunguntur in aliqua præmiſſarum cum illa materia extranea, & per conſequens efficiunt propoſitionem contingentem. Vt patet in hoc ſyllogiſmo Muſicæ : *Vbi eſt proportio ſeſquioctaua datur conſonantia : ſed ſonus habet proportionem ſeſquioctauam : ergo ſonus habet conſonantiam :* vbi minor propoſitio videtur planè contingens ; ſiquidem in ea medium, ſcilicet proportio ſeſquioctaua, quæ eſt paſſio quantitatis, applicatur ſono, qui eſt materia extranea, cùm ſit in prædicamento qualitatis : ergo talis ſyllogiſmus non eſt in rigore demonſtratio, neque Muſica vera ſcientia.

Confirmatur, quia idem Logica vtens prout ſic, non eſt ſcientia, neque ſyllogiſmi eius demonſtrationes : quia ex principiis ſecundarum intentionum deſcendit ad entia realia ; quæ ſunt materia omnino extranea ; & per conſequens altera præmiſſarum eſt

contin

contingens, vt diximus sup. disp. 1. n. 42. & constat in hoc syllogismo: *Genus prædicatur de pluribus differentibus specie: animal est genus: ergo animal prædicatur, &c.* Vbi minor est propositio contingens; quia secunda intentione, quæ est medium, applicatur animali, quod est materia extranea; & ita fit descensus ex vno genere entis in aliud quod omnino repugnat demonstrationi. Sed hoc idem contingit in Musica, & aliis similibus; si semel admittitur talis modus subalternationis. Ergo cùm illa non stat subalternatam esse vocam scientiam.

16 Nihilominùs dicendum est, cum tali modo subalternationis & conditionibus eius stare, quod subalternatæ sint veræ scientiæ. In hac conclusione conueniunt omnes Dialectici cum Arist. c. cit. vbi postquam vniuersaliter docuit demonstrationem non posse ab vno genere in aliud descendere, his verbis: *Non igitur fieri potest, vt ex alio genere quisquam in aliud transiens, quidquam demonstret, veluti conclusionem Geometricam, Arithmetica demonstratione, &c.* subiungit: *Hoc autem, vt in quibusdam fieri potest, posterius explicabitur.* Quod post pauca explicat de Musica, Perspectiua, & aliis huiusmodi scientiis subalternatis; de quibus, inquit, non omnino transire de vno genere in aliud, sed aliqua ex parte, vt infrà explicabimus.

Probat breuiter concl. quia tunc scire arbitramur vnamquamque rem, cùm putamus causam cognoscere, ob quam res est, illius causam esse, neque posse eam aliter se habere, vt patet ex c. 2. huius lib. Sed quando in perspectiua, ex hoc principio Geometriæ, quod *linea ducta ab eadem basi ad punctum distantius causant minorem angulum*, concludamus res à longe visas apparere minores; cognoscimus hanc esse propriam causam talis concl. neque posse eam aliter se habere. Et idem est, quando in Musica ex Principiis Arith. cõcludimus numerum sonorum causare consonantiam, & sic de aliis. Ergo verè scimus in huiusmodi subalternatis: & per cõsequens sunt verè scientiæ. Quod amplius constabit ex solutione argumentorum.

17 Ad primum aliqui Antiqui, quos refert Soncin. 4. Metaph. quæstione 9. & sequitur Mas. in hoc lib. c. 10. sect. 2. quæst. 2. respondent obiectum scientiæ subalternatæ, vt numerum sonorum, aut lineam visualem, esse quidem ens per accidens in genere; sed in genere scibilis esse vnum per se; & hoc sufficere, vt de illo sit vera scientia.

Hæc tamen solutio est omnino falsa, & contra Arist. loco citato in argumento, vbi entia per accidens omnino reiicit à scientiis dicens: *Cùm itaque ens multipliciter dicatur, primum de eo, quòd secundùm accidens est, dicendum quòd nulli circa illud speculatio est. Signum autem, quod nulla scientia cura est illud, neque actiua, neque speculatiua, &c.*

Quod etiam ratione conuincitur: quia id, quod est obiectum alicuius scientiæ, debet definiri, & habere proprias passiones, quæ demonstrentur in tali scientia: sed quod est vnum per accidens in genere rei, non potest definiri, neque habet passiones, quæ de illo demonstrentur: vt potè quod non habet vnicam essentiam, à qua dimanent, vt ostendimus sup. disp. 13. n. 38. ergo non potest esse obiectum scientiæ.

Secundò, quia omnino repugnat id; quod in genere rei est ens per accidens, esse vnum per se in genere scibilis: ergo falsum supponit dicta solutio.

Probatur antecedens: tum quia genus scibilis fundatur supra genus rei, solumque addit supra illud habitudinem quandam, & ordinem ad principia, per quæ passiones eius cognoscuntur: vt infra constabit: ergo ens non habens per se passiones ipso demonstrabiles, non potest esse per se scibile: tum etiam quia si semel admittitur id, quod in genere rei est ens per accidens, posse esse vnum per se in genere scibilis; iam quælibet differentia accidentalis addita obiecto scientiæ subalternantis, constituet obiectum per se scibile à subalternata; dabiturque scientia de numero colorato, aut linea calida; sicut datur de numero sonoro, aut linea visuali, quod est absurdum.

Respondebis ex coniunctione sonori ad numerum, aut visualis ad lineam, oriri speciales passiones: quod non contingit in numero colorato, aut linea calida; & sic non esse eandem rationem.

§ Sed contra est, quia hæc solutio planè destruit seipsam. Nam differentia ista non potest aliunde prouenire, nisi ex eo, quod inter sonorum, & numerum, aut visuale, & lineam sit specialis aliqua connexio, ratione cuius coëant in vnam rationem per se, ad quam sequantur tales passiones, & propter cuius defectum similes passiones non consequuntur ad numerum coloratum aut lineam calidam. Ergo iam tenetur concedere, obiectum scientiæ subalternatæ esse vnum per se in genere entis, cuius contrarium contendit hæc solutio.

18. § Secundò ad argumentum respondet Soncinas vbi supra, obiectum scientiæ subalternatæ esse vnum per se in genere entis. Quia quamuis differentia, quam addit supra obiectum superioris, non sit essentialis; non est tamen omnino accidentalis; sed propria passio eius. Et hac ratione ex vtroque fieri vnum per se.

Sed hæc etiam solutio falso nititur fundamento, & optimè reiicitur à Caietano c. 23. citato. Tum quia iam non distingueretur scientia subalternans, & subalternata: siquidem ad eandem scientiam pertinet, agere de subiecto, & de propria passione. Tum etiam; quia numerus aut linea secundùm se, abstrahunt à materia sensibili: ergo sonorum, aut visuale non possunt esse passiones eorum. Tum denique adhuc secundùm istam solutionem non saluatur, obiectum subalternatæ esse vnum per se. Nam ex subiecto & propria passione fit vnum per accidens, non minùs ex subiecto, & accidenti communi: siquidem *homo risibilis* ita constabit rebus diuersorum prædicamentorum, sicut, *homo albus*.

19. § His ergo, & aliis scientiis relictis; tertia & vera solutio est, quam tradunt Caiet. loco cit. Sanchez lib. 7. Logicæ qu. 18. Arauxo lib. 1. Metaph. qu. 4. art. 1. Zanardus lib. 6. qu. 7. Rubio hic tractatu de subalternatione n. 27. & communiter Doctores, asserentes, quòd licet differentia, quam addit scientia subalternata supra obiectum subalternantis, sit accidentalis & extranea, adhuc tamen obiectum subalternatæ est vnum per se.

Pro cuius explicatione primò vt certum statuendum est, obiectum subalternatæ, neque esse solum obiectum subalternantis; neque solam differentiam accidentalem, quæ additur; sed vtrumque simul: v. g. obiectum Musicæ, neque est numerus tantùm, neque tantùm sonorum; sed tantum hoc simul, scilicet numerus sonorus.

Cuius ratio est manifesta quia numerus solùm est obiectum Arithmeticæ: sonorum etiam seorsim sumptum pertinet ad Philosophiam: inter has autem scientias Musica est media, & ab vtraque distincta: ergo neutrum solùm, sed vtrumque simul considerat vt proprium obiectum. Quo supposito; duo restant explicanda. Alterum est, quo pacto vtrumque istud consideretur in Musica. Alterum verò quo pacto ex vtroque fiat vnum per se. Pro quo.

20. Secundò notandum est, quadrupliciter posse excogitari, quòd Musica consideret totum

hoc

hoc, quod est numerus sonorus.

Primo, ita vt vtrumque quasi in recto secundùm suas proprias rationes formales pertineant ad istam scientiam. Et hoc non potest esse: tum quia sic efficiunt vnum per accidens, vt patet: tum etiam, quia secundùm tales rationes formales sunt scibilia à duabus scientiis; ergo prout sic non possunt ad tertiam aliam pertinere.

Secundò, ita quòd vnum eorum sit obiectum formale, & per se; alterum materiale, & per accidens: sicut respectu sensuum se habent sensibile proprium & per accidens: vt album, & homo respectu visus. Et neque hoc etiam dici potest. Quia vtrumque istud, scilicet numerus sonorus, per se consideratur in Musica: siquidem passiones, quas demonstrat vtrique per se conueniunt. Non enim numerus secundùm se, aut sonus secundùm se, habent consonantiam; sed numerus, vt est in sonis, vel sonus vt habet numeros.

Tertiò modo potest intelligi, quòd vtrumque istud consideretur in Musica, non secundùm proprias rationes, sed secundùm aliquod tertium compositum resultans ex ipsis. Et neque hoc etiam dici potest: tum quia illud tertium resultans esset vnum per accidens: tum etiam quia iam non verificaretur Musicam considerare vtrumque; sed illud tertium quod resultat: tum denique quia in entibus per accidens, compositum non est aliquid præter suas partes vt ex Aristot. docet D. Thom. 7. Metaph. sectione. 17.

Quartò ergo modo potest, & debet intelligi; Musicam considerare vtrumque istud, scilicet numerum sonorum, non secundùm suas proprias rationes quasi in recto, sed secundùm quod vnum intrat in rationem alterius, & est principium eius. Pro cuius intelligentia.

21. Tertiò notandum est, sonorum posse dupliciter considerari. Vno modo secundùm se, prout est obiectum auditus, & solùm dicit, quòd causetur in aëre ex percussione corporum. Et hac ratione non spectat ad Musicam, sed ad Philosophiam. Secundo modo sumitur, vt dicit concentum & harmoniam. Et sic pertinet ad obiectum. Musicæ: includitque quandam correspondentiam ortam ex eo, quòd sonus fiat cum proportione & numero. Vnde etiam fit numerum posse dupliciter considerari. Vno modo secundùm se: & sic est obiectum Arithmeticæ. Alio modo, vt est principium illius concentus, seu harmoniæ, quæ fit in sonis: & hoc modo pertinet ad Musicam.

Ex quo iam facilè intelligitur: quomodo vtrumque istud consideretur in Musica. Consideratur enim quasi in recto sonorum, vt dicit concentum & harmoniam: & consideratur quasi in obliquo numerus, secundùm quod est principium talis concentus: & sic per se consideratur vtrumque. Idem dicendum, est in obiecto Perspectiuæ. Nam visuale secundùm se, pertinet ad Philosophiam: & linea secundùm se, ad Geometriam: sed visuale, secundùm quod fit per angulos, est obiectum Perspectiuæ. Et sic linea includitur in hoc obiecto vt principium angulorum.

22. Per quod etiam explicatur secundum: quod proposuimus: quomodo scilicet efficiant vnum per se. Dicimus enim, quòd sicut linea & superficies, quamuis secundùm se sint duo entia in actu, vtpotè duæ species quantitatis; nihilominus tamen si linea consideretur, non vt ste diuisibilis secundùm propriam dimensionem, sed secundùm quod est principium latitudinis, facit cum illa vnum per se; quia superficies est latitudo terminata lineis: sic in præsenti; quamuis numerus secundùm se sumptus, non faciat vnum per se cum sonoro; tamen numerus, vt est principium sonori, & sonorum prout terminatur numero, constituit vnum per se. Et idem est de linea visuali.

Ratio autem vtriusque est: quia sicut linea non pertinet in recto ad rationem superficiei, sed tanquam principium per quod essentialiter definitur: sic numerus non includitur in recto in ratione sonori, neque linea in ratione visualis; sed tanquam principia per quæ essentialiter definiuntur.

Si autem quæras, supposito quòd obiectum hoc scientiæ subalternatæ est vnum per se, in quo prædicamento est collocandum? Respondetur numerum sonorum, prout est obiectum Musicæ, esse in genere qualitatis, & in tertia specie: & idem esse de obiecto Perspectiuæ: quia adhuc, prout sic sunt obiecta auditus & visus.

§ Si verò dicas numerum includi in obiecto Musicæ, qui tamen non potest pertinere ad prædicamentum qualitatis. Respondetur, quod quamuis numerus secundùm se, sit quantitas; tamen prout est principium sonori, est reductiuè in prædicamento qualitatis: quemadmodum linea, vt principium superficiei est reductiuè in specie superficiei, & prout est pars quadranguli est reductiuè in genere qualitatis, & in quarta specie figuræ.

23. Per quæ tandem explicata remanet tertia solutio suprà posita, propter quam hæc omnia adducta sunt. Simul enim est verum, differentiam, quam addit scientia subalternata supra obiectum subalternantis esse omnino accidentalem & extraneam illi, siquidem ad rationem numeri, aut lineæ omnino per accidens se habet ratio sonori, aut visualis; vtpotè quæ secundùm se sunt accidentia communia alterius prædicamenti: & tamen ambo efficere vnum per se modo explicato, siquidem è contra sonorum & visuale, vt considerantur à Musica & Perspectiua, per se dependent à numero, & linea tanquam à principiis, per quæ definiuntur.

Per quod denique intelligitur: quare sonorum additum numero faciat obiectum scientiæ subalternatæ; non verò coloratum, aut alia differentia accidentalis. Quia nimirum numerus est per se principium sonori, & sonorum per se dependet à numero: quod non inuenitur in aliis accidentibus. In quibus tamen hoc contigerit, constituetur verum obiectum scientiæ subalternatæ, vt patet in obiectis Perspectiuæ, Machinatiuæ, Astrologiæ, & aliarum similium.

24. Ad secundum argumentum neganda est sequela. Ad cuius probationem respondetur scientiam subalternatam non applicare obiectum subalternantis ad quamcumque materiam accidentalem; sed ad eam, quæ per se pendet à tali obiecto tanquam à principio, per quod definitur, vt dictum est. Quare sicut linea, vt est principium superficiei, ponitur in obliquo in definitione essentiali eius: superficies enim est quantitas continuata lineis: & propterea talis prædicatio reducitur ad primum modum dicendi per se, & consequenter est necessaria: sic numerus, vt est principium sonori; & similiter proportiones, vt sunt principia consonantiarum, ponuntur in definitionibus earum; ac proinde non contingenter, sed necessariò prædicantur de illis. Neque in similibus syllogismis propriè & simpliciter fit descensus ab vno genere in aliud; siquidem omnes termini, qui in recto ponuntur in eius, sunt eiusdem prædicamenti.

Fit tamen descensus secundùm quid, & ex parte, vt inquit Arist. c. 7. citato: quia numerus ipse & proportiones, quæ ponuntur in obliquo, sunt secundùm

esse

esse alterius prædicamenti.

Per quod tandem resp. ad confirmationem negando minorem. Et ratio disparitatis est : quia secundæ intentiones ex quibus Logica vtens procedit, nullo modo ponuntur in definitionibus entium realium; neque hæc per se pendet ab illis : numerus verò aut linea, ponuntur in definitionibus sonori aut visualis: & per se prædicantur de eis. Propter quod in syllogismis Logicæ vtentis aliqua præmissarum est contingens; fietque propriè descensus ab vno genere in aliud: non verò in syllogismis Musicæ aut Perspectiuæ, vt explicatum est.

QVÆSTIO III.

An scientia subalternata sit verè scientia in eo, qui non habet subalternantem.

25. SVpposito, quòd cum subalternatione explicata stat subalternatam secundum se esse veram scientiam: certum est id maximè habere locum, quando simul cum illa inuenitur scientia subalternans; vt quando habent Musicam, habet etiam Arithmeticam. Tunc enim Musicus certò & euidenter cognoscit principia & conclusiones, scitque has resoluere in illa: & per consequens nihil deficit, vt Musica sit verè & perfectè scientia.

Vnde solùm est difficultas in eo, qui non habet scientiam subalternantem : an scilicet Musicus non habens Arithmeticam, sed procedens ex principiis eius per fidem à Magistro acceptis, habeat veram scientiam Musicæ.

Partem negatiuam defendunt Soncin. 2. Metaph. q. 6. Suarez disp. 1. sect. 5. Vazq. 1. p. 4. c. 5. & 6. Valentia ibid. disp. 1. qu. 1. puncto 3. Raphael de Auersa hîc q. 27. sect. 6. & alij Moderni.

Probatur primò hæc sententia ex Aristot. capite 2. huius libri, vbi reddens rationem, quare demonstratio debeat procedere ex primis & immediatis, inquit: *Quia non sciet non habens demonstrationem ipsorum. Scire enim non per accidens ea, quorum est demonstratio, nihil aliud est f[illegible], quam demonstrationem habere.* Quorum verborum sensus est, vt explicat D. Thomas, quòd non contingit aliquem habere scientiam, nisi habeat demonstrationem eorum, quorum potest esse demonstratio; quia aliàs non posset resoluere conclusiones vsque ad prima principia. Qui enim procedit ex præmissis mediatis, & demonstrabilibus (inquit D. Thomas) si non habet demonstrationem illarum, non sciet præmissas, & ex consequenti neque conclusionem propter præmissas. Sed carens scientia subalternante non scit per demonstrationem præmissas subalternatæ; neque potest illas resoluere vsque ad prima principia, vt patet. Ergo non habet veram scientiam.

Secundò patet ex eodem D. Thom. quæst. 14. de Veritate, artic. 9. vbi sic ait : *Quæcumque sciuntur (propriè accepta scientia) cognoscuntur per resolutionem in prima principia, quæ per se præsto sunt intellectui: & sic omnis scientia in visione rei præsentis perficitur. Vnde impossibile est, quod de eodem sit fides & scientia.* Et in 3. distinct. 33. qo. 1. art. 2. quæstiuncula 4. *Si esset aliqua scientia, quæ non posset reduci ad principia naturaliter cognita; non esset eiusdem speciei cum aliis scientiis, neque vniuocè scientia diceretur.* Ergo sentit D. Th. ad veram rationem scientiæ necessarium esse, vt ei, qui vtitur demonstratione, principia sint euidenter nota; & non solùm fide credita.

26. Tertiò probatur ratione: quia euidentia conclusionis est de ratione intrinseca scientiæ saltem naturalis : sed ex principiis acceptis per solam fidem à Magistro, non potest haberi cognitio euidens conclusionis: ergo neque vera scientia. Maior constat ex ipsa definitione scientiæ, quæ est habitus certus & euidens per demonstrationem acquisitus. Minor verè probatur; quia totus ille discursus fundatur in humana fide Magistri : sed hæc non facit euidentiam principiorum, vt patet : ergo neque ex ea potest haberi euidentia conclusionis.

Confirmatur, quia de ratione scientiæ est, quòd sit virtus intellectualis, vt patet 6. Ethic. & consequenter, quòd sit dispositio perfecti ad optimum actum, quæ est definitio virtutis ex 7. Physic. adducta à D. Tho. 1. 2. quæstione 71. art. 1. sed habitus, qui non potest producere in assensum euidentem conclusionis, non est virtus intellectualis: ergo neque erit scientia.

Maior constat, & probatur minor. Quia optima dispositio intellectus circa conclusionem est illa, quæ proximè disponit ipsum ad euidentem assensum, qui est optimus illius actus : ergo habitus, qui non potest in talem assensum produc, non est virtus intellectualis.

Quartò, quia saltem certitudo est adeò intrinseca assensui scientifico, vt absque illa nullo modo possit consistere vera ratio scientiæ, etiam sub ratione dispositionis quantumuis imperfectæ; sed assentiens conclusionibus Musicæ ex principiis per fidem à Magistro acceptis non habet certitudinem earum : ergo neque veram scientiam.

Maior ex se patet : nam per certitudinem distinguitur scientia ab opinione, & fide humana. Minor verò probatur, quia in demonstratione tota certitudo conclusionis pendet ex certitudine præmissarum; non secus ac veritas, aut necessitas conclusionis sumitur ex veritate, vel necessitate præmissarum. Sed qui per solam fidem Magistri assentitur præmissis Musicæ, non habet certitudinem earum : cùm fides humana sit fallibilis. Ergo inde non potest deriuari certitudo ad assensum conclusionis.

27. Nihilominus dicendum est, quòd in absentia scientiæ subalternantis potest acquiri subalternata, & quæ sit verè, & substantialiter scientia : non tamen habebit perfectionem, & statum scientiæ; vsque dum actu coniungatur illi : sicut supra disp. 18. num. 53. diximus de scientia, quæ acquiritur per demonstrationem *quia*. Sic docent Caiet. cap. 13. huius lib. & 1. p. q. 1. art. 2. Nazar. ibidem controuersia 5. Zumel q. 2. Nauarrete controuersia 4. Araujo lib. 1. Metaph. q. 69. art. 6. & q. 4. artic. 1. Flandria ibidem q. 8. art. 4. & lib. 4 q. 1. art. 1. Zanad. lib. 6. q. 7. Soto hîc q. 5. Sanchez lib. 7. qu. 12. & communiter Thomistæ. Estque sententia ita aperta D. Thom. vt meritò dicat Araujo cæcos esse aliquos eius discipulos, qui id non vident.

Probatur primò ex prima parte q. 1. art. 2. vbi Angelicus Doctor statuit Theologiam nostram esse veram scientiam simili modo ac Musica, & aliæ scientiæ subalternatæ : & concludit: *Vnde sicut Musica credit principia sibi tradita ad Arithmetica : ita doctrina sacra credit principia reuelata sibi à Deo.* Quorum verborum planus sensus est ; quòd sicut ratio scientiæ in Musica saluatur cum sola fide principiorum Arithmeticæ : sic Theologia potest esse vera scientia, quamuis solum habeat fidem suorum principiorum: neque aliter esset alicuius momenti ratio D. Thom. vt consideranti patebit. Videatur opusc. 70. q. 2. artic. 2. ad quintum, & septimum, vbi expressè affirmat in scientiis subalternatis aliquando fidem esse proximum principium scientiæ.

Idem expressiùs docet quæstione 14. de veritate articulo 9. ad tertium his verbis : Illi qui habet scientiam

scientiam subalternatam, non perfectè attingit ad rationem sciendi, nisi inquantum eius cognitio continuatur quodammodò cum cognitione eius, qui habet scientiam subalternantem. Nihilominus tamen inferior sciens non dicitur de his, quæ supponit, habere scientiam, sed de conclusionibus, quæ ex principiis suppositis de necessitate cõcluduntur. Et sic fidelis potest dici habere scientiam de his, quæ concluduntur ex articulis fidei. Ergo ex sententia Diui Thomæ poterit quis imperfectè habere scientiam subalternatam, etiamsi actu non habeat subalternantem, sed solum credat principia in illa demonstrata.

28 Vt autem ratione probetur conclusio, notandum est cum auctoribus citatis, quòd non sufficit quocumque modo credere principia, quæ demonstrantur in scientia subalternante; sed debent credi absque vlla hæsitatione: aliter enim non acquireretur scientia, sed opinio. Credimus autem fide humana sine hæsitatione, vt bene notat Sanchez, quando habemus quandam quasi euidentiam, quæ solet appellari, in attestante, sicut sine hæsitatione credimus esse Romam, aut Indos: quia tot asserentibus, veluti in attestantibus habemus euidentiam. Et per hunc modum credit Musicus sua principia: tùm quia in eis non conuenirent Arithmetici, nisi essent demonstrata: tùm etiam quia Musicus ex multis aliis capitibus colligit, Arithmeticum habere veram scientiam talium principiorum. Ac proinde habet eorum quandam quasi euidentiam Magistro attestante.

Quod etiam explicat rectè Nazarius vbi supra ex eo, quòd talis fides simpliciter non est humana: quia non est in ordine ad hominem, vt homo est, sed vt scientificus est. Credit enim Musicus Arithmetico, non vt homo est; sed vt Arithmeticus est: & ideò habet firmitatem, quæ habitui scientifico inde deducendo sufficiat. Maximè cum talis habitus sit valdè imperfectus: & dicta fides non concurrat ad illum, quasi in virtute propria; sed in virtute scientiæ subalternantis: hæc enim est per se habitus principiorum subalternatæ: fides verè non nisi per accidens, & loco eius; ad eum modum, quo in Theologia fides diuina substituitur loco luminis gloriæ, quod est proprior, & per se habitus principiorum eius, vt docent Caiet. & alij Thomistæ.

29. Modò facilè probatur conclusio: quia ratio substantialis scientiæ per se primò solùm attenditur penes certitudinem, qua intellectus adhæret scibili: neque requiritur, quòd actu habeat eius euidentiam; dummodò ex natura sua postulet illam; & habeat, quando est in statu perfecto. Sed totum hoc habet scientia subalternata in absentia subalternantis cum humana fide principiorum explicata. Ergo in illa saluabitur substantialis ratio scientiæ. Maior præterquam quod constat in Theologia nostra, in qua cum sola certitudine absque actuali euidentia saluatur ratio scientiæ iuxta communiorem Theologorum sententiam; probatur latè à Nauarrete vbi supra, & Gonçalez eadem prima parte, quæstione prima, articulo secundo, disputatione prima, conclusione tertia. Potestque sic explicari, quia perfectio substantialis intellectus, & habituum eius sumitur per ordinem ad verum sub ratione veri: ac proinde consecutio ipsius veri, seu firma adhæsio intellectus ad ipsum, in qua consistit certitudo, est quasi finis *quo* intellectus, & habituum eius. At verò claritas, seu euidentia non est, quod vltimò, & principaliter intendunt intellectus, & habitus eius; sed potiùs illam exigunt, vt quid alteri deseruiens; quatenus scilicet obiectum sub claritate est meliùs dispositum ad causandum in intellectu firmiorem, & certiorem assensum veritatum. Ergo certitudo, & nõ claritas pertinet per se primò ad perfectionem substantialem assensus scientifici. Minor verò probatur: quia fides humana potest pertingere ad certitudinem, quæ excludat omnem hæsitationem, vt patet in eo, qui credit Romam esse. Quod etiam contingit in nostro casu: siquidem Musicus credit Arithmetico, non vtcumque, sed vt scientificus est: cum quo quodammodo continuatur media tali fide. Ergo illa habet sufficientem certitudinem ad eliciendum imperfectum assensum scientificum.

30 Confirmatur primò: quia Musicæ, aut cuicumque alteri scientiæ subalternatæ ex se, & specie sua conformis est claritas, seu euidentia suorum assensuum, eamque exposcunt in statu perfecto, quem possunt habere, & dum non coniunguntur subalternantibus, sunt in potentia ad illam obtinendam. Ergo etiamsi actu non habeant talem euidentiam; adhuc erunt substantialiter scientiæ. Probatur consequentia: quia ratio scientiæ, sicut, & cuiuscumque alterius virtutis, non sumitur ex actu, quem habet secundùm statum imperfectionis, sed ex illo, ad quem ex natura sua inclinat. At scientia subalternata, etiam quando est sine subalternante ex natura sua inclinat ad assensum euidentem. Ergo etiamsi pro illo statu imperfectionis non possit eum elicere adhuc erit substantialiter scientia. Videatur pro hac ratione Nauarrete loco citato.

Confirmatur secundò: quia assensus scientiæ subalternatæ per se, & ex specie sua petit procedere tanquam à connaturali, & proprio habitu principiorum à scientia subalternante: quando verò procedit à fide, est quasi per accidens ob defectum subalternantis, cuius loco substituitur, & in cuius virtute operatur ipsa fides. Ergo quamuis assensus procedens ab ea per se participet certitudinem; non tamen per se participat obscuritatem sibi annexam: ac proinde in tali assensu nihil est, quod rationi scientiæ repugnet. Antecedens constat ex dictis. Consequentia verò probatur: quia dicta fides non substituitur loco scientiæ subalternantis, neque agit in virtute eius ratione obscuritatis, vt patet; sed ratione certitudinis explicatæ, media qua quodammodo continuatur illi: ergo non influit in assensum obscuritatem; sed certitudinem.

31 Ad argumenta. Ad primum ex Aristotele respondetur primò, quòd vt supra disputatione 18. numero 50. vidimus, ibi agit Aristoteles de demonstratione, *propter quid*: per quam generatur scientia habens perfectionem, & statum scientiæ. Quod fatemur non posse habere subalternatam sine subalternante: quia ad hanc pertinet propter quid illius: hoc tamen non obstat, quominùs possit secundùm esse imperfectum generari; licet actu non habeatur demonstratio principiorum, vt explicatum est.

Secundò respondetur, ibi Aristotelem satis se explicuisse, dum addit illam limitationem *non per accidens*. Cuius sensus, vt rectè exponit Diuus Thomas est, quòd per se loquendo, non contingit aliquem habere scientiam, nisi habeat demonstrationem principiorum, quorum potest esse demonstratio, per accidens tamen id potest contingere, si alia via certò cognoscat illa. Verba D. Thom. in explicatione illius particulæ sunt: *Hoc ideò dicit, quia possibile esset scire aliquam conclusionem, non habens demonstrationem præmissarum, etiamsi essent demonstrabilia: quia sciret eas per alia principia. Sed hoc esset secundum accidens, &c.* Et hoc contingit in præsenti: nam conclusio scientiæ subalternatæ per se petit procedere à subalternante; per accidens

autem

autem procedit à fide; vt ex dictis patet.

32. Ad secundum ex auctoritatibus Diui Thomæ respondetur. Ad primam, quòd ibi Sanctus Doctor, vt probet esse impossibile, de eodem habere simul fidem, & scientiam, assignat illarum differentiam ex his, quæ per se, & ex natura vtrique conueniunt. Nam fides ex sua specie inclinat ad assensum obscurum; scientia verò ad assensum clarum, & ad resolutionem in principia euidenter cognita. Et ideò addit, quòd scientia in visione rei præsentis perficitur: quod non conuenit fidei, quæ potiùs in visione rei præsentis destruitur. Quæ omnia verissima sunt; sed cum illis stat scientiam, quamdiu est in statu imperfecto, actu non assequi talem claritatem, seu visionem rei præsentis. Quod eisdem verbis indicauit Diuus Thomas, dum asserit scientiam in visione rei præsentis perfici, planè supponens, ante talem visionem esse quidem, sed imperfectam.

Ad secundam auctoritatem respondetur, quòd ibi D. Thom. probat virtutes infusas, & acquisitas differre specie. Ad quod adducit exemplum in scientiis, ex quibus si aliqua non potest reduci ad principia, quæ sint naturaliter cognita; erit specie diuersa ab aliis scientiis naturalibus. Quod quidem verum est: & inde nos quæstione quinta ostendemus sacram Theologiam genere subalterno differre ab aliis scientiis. Et hoc intendit Diuus Thomas addens: *Neque vniuocè scientia diceretur.* Quorum verborum sensus, non est, quem adducit Nazarius vbi supra conclusione tertia, quòd scilicet Theologia nostra analogicè tantùm conueniat, cum aliis in ratione scientiæ. Si enim ipsa est verè; & substantialiter scientia, vt supponimus: nulla potest esse ratio ad negandam conuenientiam vniuocam inter illas. Solùm ergo intendit D. Thom. in prædictis verbis; vt explicant Arauxo vbi supra, & alij Thomistæ, Theologiam non esse eiusdem rationis, aut eiusdem generis proximi cum scientiis naturalibus; vtpote, quæ habet excellentiorem modum procedendi, & ex altioribus principiis, nempè ex reuelatis à Deo, in quibus fundatur omnimoda certitudo suorum assensuum, in qua longè superat alias scientias naturales. § Nisi mauis dicere, D. Thom. loqui de scientia quoad statum; quòd scilicet scientia actu non habens euidentiam, non dicitur vniuocè scientia quantùm ad statum, & perfectum esse, quamuis quoad substantiam vniuocè participet rationem scientiæ. Videatur Arauxo loco citato.

33. Ad tertium neganda est maior, si sermo sit de euidentia actuali, & propria ex parte subiecti, quam habet scientia in statu perfecto. Quia, vt supra vidimus; sine hac potest benè saluari ratio scientiæ in subalternata cum sola certitudine, & euidentia radicali, quam habent ex eo quòd per se petunt continuari cum subalternantibus. Vnde ad probationem dicimus, quòd si definitio scientiæ sumatur vniuersaliter, vt comprehendit omnes secundùm quemcumque statum, in quo possunt esse; tunc illa particula, *euidens*, intelligenda est de euidentia radicali explicata. Quod si explicetur de euidentia actuali; tunc definitur scientia, non quomodocumque; sed secundùm perfectionem, & statum scientiæ.

Ad confirmationem similiter respondetur, quòd scientia non habens perfectionem, & statum scientiæ, sicut non tam dicitur habitus, quam dispositio; sic non tam dicitur virtus intellectualis, quam inclinatio quædam virtutis. Quia quamuis sit substantialiter virtus; deficit tamen illi status; & perfectio virtutis. Et ideò non est necessarium, vt dum est sub tali imperfectione sit proximè potens elicere perfectum actum: sed satis est, si illum ex natura sua possit elicere, & de facto eliciat, quandò ad statum virtutis, seu ad suæ subalternantis coniunctionem peruenerit. Videatur Arauxo vbi supra.

Ad quartum neganda est minor. Ad cuius probationem respondetur ex dictis, quòd fides principiorum quam diximus sufficere in musico ad eliciendum assensum scientificum, non est quæcumque, sed quæ excludit omnem hæsitationem, ex eo quòd habet quamdam quasi euidentiam in attestante. Propter quod etiam simpliciter non est dicenda humana, vt vidimus; sed habet sufficientem certitudinem, vt in virtute Arithmeticæ, cui quodammodò continuatur, eliciat imperfectum assensum scientificum.

QVÆSTIO IV.

QVAM VNITATEM HABEAT VNAquaque scientia, & vnde illa sit desumenda.

34. QVæstionem aggredimur inter difficiles, nostro iudicio difficillimam. In qua nobiliores Metaphysici post assiduam meditationem, longumque laborem, nihil tamen vndequaque satisfaciens inuenisse se putant. Statuere enim vniuersalem aliquam doctrinam de habituum specificatione; aut eorum obiecta exactè stabilire, difficillimum sanè, & ferè impossibile semper iudicamus. Sed diuini priùs ope numinis implorata, & Angelico Doctore duce peripateticam doctrinam, quam capite 23. huius libri tradit Aristotel: pro viribus explicare, & propugnare conabimur. Tractant de hac materia D. Thom. hîc. lectione 41. 42. & 43. & opusculo 70. qu. 5. artic. 1. Theologi 1. part. qu. 1. art. 2. vbi Caiet. Buñez, Gonçal. & Nazarius: Metaphysici lib. 1. & 6. vbi Arauxo, Iabel. Soncin. Zanard. & Suarez: & Dialectici in hoc cap. vbi Caiet. Sot. & Mas. & in proœmialibus vbi Sanch. Rubio, & alij.

Sunt autem pro tituli intelligentia duo breuiter præmittenda. Primum est, in præsenti solum esse sermonem de scientiis speculatiuis: nam de his tantum agit in hoc capite. Aristoteles: quamuis ex earum cognitione facilè constabit, quid dicendum sit de practicis. Secundum est quæstionem non procedere de vnitate numerica scientiæ: nam quod ad hoc idem est iudicium de scientia, ac de aliis accidentibus: quæ omnia iuxta receptam Thomistarum sententiam à subiecto indiuiduantur. Ac proinde Logica, aut quælibet alia scientia non erit vna hac vnitate; sed multiplex iuxta numerum animarum, seu intellectuum, quibus inhæret. Quare solum procedit difficultas de vnitate specifica, & generica. An scilicet vnaquæque scientia sit vnus habitus in specie infima; an potiùs plures sub se contineat specie distinctos. Et vnde vtraque vnitas sit desumenda.

35. Præcipua ratio dubitandi in hac quæstione sumitur ex communi axiomate, quod tradit Arist. 2. de Anima text. 33. Quòd scilicet ab obiecto sumitur specificatio, vnitas, & distinctio, tam potentiæ, quàm habitus. Ex quo necessariò sequi videtur tantam debere esse vnitatem potentiæ, vel habitus; quanta fuerit vnitas obiecti: & per consequens circa obiectum vnum genericè, non posse versari potentiam, aut habitum specificè vnum. Quod tamen planè constat esse falsum. Tum quia plures potentiæ versantur circa obiectum genericè vnum vt visus respectu coloris; imo vnum tantum analogicè vt patet de intellectu, & voluntate respectu entis. Tum

etiam

Hanc sententiam sic explicatam defendunt aliqui discipoli Diuus Thomæ vt refert Oña vbi supra: quæ satis probabilis. Adhuc tamen non satisfacit cetaris Thomistis. Et meritò: quia non explicat, neque explicare potest, cur omnes illi habitus specie distincti appellandi sint vna scientia. Si enim vnitas generica *numeri* verbi gratia sufficit, vt Arithmetica dicatur vna scientia? cur vnitas generica *quantitatis* non sufficiet, vt omnes. Mathematicæ dicantur vna Mathematica, & vna scientia? qui tamen loquendi modus alienus est à communi consensu Philosophorum. Ergo talis conuenientia generica habituum non sufficit ad vnitatem scientiæ.

39. Propter hæc, quarta sententia attribuit singulis scientiis vnitatem atomam, & specificam: sed in ea explicanda tres sunt modi dicendi valdè diuersi. ¶ Primus est, quem Suarez disputatio 44. citata sect. 11. numero 55. asserens quamlibet scientiam ita esse vnam in specie infima, vt non sit simplex aliquis habitus, aut qualitas se extendens ad omnes conclusiones; sed habitus quidam quasi compositus, & complete coalescens ex pluribus habitibus partialibus: qui licet in se, & respectu suæ conclusionis sint verè complete, & specie distincti: censentur tamen incompleti respectu totius scientiæ. Et hoc inquit sufficere, vt quilibet istorum habituum non faciat scientiam specie distinctam ab alio; sed omnes censeantur vna scientia in specie. Explicans autem ibidem, & disputatione prima sectione 3. modum vnitatis quem isti partiales habitus possunt habere, inquit id fieri, non per aliquam realem vnionem, siuè continuationem; sed per quandam subordinationem, aggregationem, & connexionem in ordine ad vnum obiectum.

Si autem inquiras: quæ vnitas sit necessaria in obiecto, vt habitus ad illud ordinati censeantur vna scientia: respondet numero 66. id statuere esse difficillimum, & postquam illi aliorum modi dicendi non placuerunt tandem concludit, quòd: *Quando aliqua ratio formalis obiecti scibilis, quæ solet dici ratio quæ, est talis, vt in ea contineantur omnia, quæ in illa scientia tractantur, aut demonstrantur: quia per illam, aut in ordine ad illam reliqua inquiruntur, tunc illa ratio constituit omnia illa sub vna ratione scibili, siue illa sit ratio specifica in esse rei, siue non.* Hæc Suarez. Quam sententiam sequitur Fonseca 5. Metaphysic. capite 7. quæstione 5. sectione 2. ¶ Et præcipua ratio pro illa est impugnatio aliarum opinionum. Nam ex vna parte Auctores illarum non videntur exactè declarare: quomodò eandem simplex qualitas possit extendi ad res ita diuersas. Ex alia verò vnitas generica in scientiis propter supradicta non satisfacit. Ergo verosimilius est, ita scientiam esse vnam in specie, quòd sit composit ex pluribus habitibus partialibus, vt explicatum est.

40. Hic modus dicendi primo aspectu videtur facilis. Quem ideò sequuntur Auctores eius, vt expediant se à pluribus, hisque grauissimis difficultatibus, quæ in hac materia occurrunt. Sed si res attentiùs considerentur; non solùm non est facilior aliis; sed incidit in easdem, quas fugere conatur, difficultates: & addit alias non inferiores. Quod sic probatur: quia posita ista multiplicatione habituum partialium adhuc restat examinandum id, in quo sita est tota huius controuersiæ difficultas, nempè vnde sumatur vnitas obiecti in scibilis, vt respectu eius omnes illi habitus dicantur vna scientia Dicere enim cum Suar. *Tunc aliquam rationem formalem obiecti esse vnam, quando in ea connectuntur, quæ in tali scientia tractantur*: vel est nugatio, vel petitio principij.

Primum patet: quia hoc est, quod inquirimus: quis scilicet modus attributionis, vel connexionis in aliquo vno sit necessarius ad vnitatem scientiæ. Nam certum est, vt sæpè notauimus, non sufficere connexionem, quam habent plures species in suo genere; alias vel esset vna scientia omnium, vel saltem Mathematicæ non distinguerentur specie; cum earum obiecta in supremo genere quantitatis connectantur. Ergo nugatoriè respondet, inquit, tunc rationem formalem obiecti esse vnam, quando in ea connectuntur, quæ in tali scientia tractantur.

Secundum etiam patet: quia quandò quærimus vnitatem scientiæ ex obiecto, scire contendimus, quod sit obiectum, & quid habere debeat, vt inferat, & petat vnam scientiam, quæ de illo tractat. Ergo planè petitur principium, respondendo, esse illud, quo adunantur, quæ tractantur in tali scientia: siquidem hæc responsio iam supponit vnam scientiam. Videatur Rub. q. 1. proœm. num. 26. vbi eadem Suar. verba refert, suppresso Auctoris nomine: eumque acriùs reprehendit. Maneat ergo hunc modum dicendi incidere in easdem difficultates, quas fugere intendit.

Addit etiam alias non contemnendas. Nam scientiam facit ens per accidens, quod expresè Fonseca concedit: vt poté ex diuersis speciebus qualitatis constantem. Et consequenter illam à recta linea prædicamenti excludit; & eidem habitui negat augmentum extensiuum: quod tamen D. Thom. & grauissimi Doctores concedunt: pleraque alia continet incommoda, vt consideranti patebit. Et quod omnibus maius est, post longam quæstionis decisionem quam affert Suarez sectione citata nihil certò definit de vnitate obiecti in esse scibilis; à quo tamen quæstionis solutio omninò pendet, vt ex se patet.

41. Secundus modus dicendi est aliquorum Thomistarum, qui alia via longè diuersa admittunt compositionem in scientiis. Pro cuius intelligentia sciendum est, Thomistas diuisos esse in constituendo, quid sit habitus intellectus; an scilicet sit collectio specierum intelligibilium: an potiùs alia tertiæ qualitas ex actibus in intellectu relicta, media qua potentia promptè, & delectabiliter in similes actus possit exire.

Soncinas ergo 6. Metaphysicæ quæstione 9. quem sequuntur Conrad. 1. 2. quæst. 54. articulo 4. & alij, licet de habitus voluntatis asserat esse simplices qualitates; de scientia tamen, & idem est de aliis habitibus intellectus, tenet esse collectionem specierum pertinentium ad idem obiectum, non earum, quæ sicut immediate ab intellectu agente, & præcedunt actum intellectus possibilis; sed quarundam aliarum, quas ponit ipse resultare in intellectu ex vi assensus scientifici. Et has inquit esse habitualem effectum demonstrationis: & ex consequenti scientiam esse compositam ex pluribus qualitatibus. Pro qua sententia sunt plura Diuus Thom. testimonia, quæ adducit Caiet. loco citato ex 1. 2. vbi ait plures, Thomistas fugientes difficultatem asserere. Sanctum Doctorem modò in vnam, modò in aliam partem inclinare. De cuius etiam mente dubius est Capreolus in prologo q. 3. Sed reuera iste modus dicendi est contra D. Thom. vt rectè probat Caiet. ibidem, & constabit ex dicendis.

42. Tertius tandem modus dicendi est aliorum Thomistarum, qui cum Caiet. loco citato, scientiæ vnitatem specificam ita declarant, vt non sit collectio specierum, aut aliquis habitus ex pluribus compositus; sed simplex quædam qualitas se extendens ad omnes conclusiones talis scientiæ. Quæ proculdubio est mens D. Thom. eadem q. 54. 1. 2. articulo 4. Cuius

erba sunt: *Sed quia illa multiplicitas est ordinata ad liquid vnum, ad quod principaliter respicit habitus: nde est, quòd habitus est qualitas simplex, non constiuta ex pluribus habitibus; etiamsi ad multa se extendat.* t in responsione ad tertium: *Ille, qui in aliqua scienia acquirit per demonstrationem scientiam conclusionis vnius, habet quidem habitum sed imperfectè. Cum verè acquirit per aliquam demonstrationem scientiam onclusionis alterius: non generatur in eo alius habitus: d habitus: qui prius inerat fit perfectior, vt potè ad lura se extendens; eo quod conclusiones, & demonstrationes vnius scientia ordinata sunt, & vna deriuatur x alia.* Hanc sententiam sequuntur Medina circa unc articulum, Gonçal. 1. part. quæst. 1. artic. 3. disput. conc. 8. Bañez ibidem quæst. 89. art. 5. & 6. Ferrara contra gentes cap. 16. Sanch. lib. 1. Logicæ quæst. 10. Masius sect. 1. procemialium quæst. 16. Soto quæst. 3. landria 6. Metaphy. quæst. 6 art. 7. & Arauxo lib. quæst. 5. artic. addens esse omnium rectè sentienium de mente Angelici Doctoris.

43 Igitur omnes isti Doctores pro 4. sententia dducti conueniunt in constituenda vnitate specica scientiarum. Conueniunt item, quòd talis vnitas umenda est àb obiecto, vt tota Philosophia prolamant, Addunt etiam, id non debere intelligi, de biecto materiali, & in esse rei; sed de obiecto formali, & in esse scibilis. Laborant tamen maximè in xplicando, quid sit obiectum in esse scibilis, aut uid addat supra obiectum in esse rei, vnde possit tas vnitas desumi. Et relicto Suarez, qui circa hoc nihil certum statuit, vt vidimus: ex Thomistis quidam currunt ad lumina, quibus scientiæ innituntur, asserentes scientiam esse vnam, quando procedit ex coem lumine; diuersas verò penes diuersa lumina, quius conclusiones cognoscuntur. De quo videri potest añez 1. parte quæst. 1. art. 3. Alij hanc vnitatem, vel iuersitatem obiecti in esse scibilis sumendam esse icunt ex vnitate, vel diuersitate abstractionis à materia. Quæ est frequentior sententia Thomistarum: ro qua videri possunt Caiet. in hoc lib. cap. 23. Capreol. Gonçales; Soto, Sanchez Masius, Arauxo, & lij Thomistæ citati. Alij tandem explicant talem nitatem, vel diuersitatem obiecti ex vnitate, vel diersitate principiorum, seu mediorum, per quæ sciena procedit. De quo videri potest Nauarrete 1. parte ontrouers. 9. & Ferrara loco citato Cæterùm istæ ententiæ, si rectè explicentur, non discordant: & hæc mnia concurrunt ad constituendum obiectum in esse scibilis, vt infra constabit, & probat rectè Nazar adem 1. parte q. 1. art. 3. controu. 1. Et ideò pro eius xplicatione.

NONNVLLA AD QVÆSTIOnis solutionem necessaria præmittuntur.

§.

4 PRimò recolenda est communis illa distinctio obiecti formalis, quam supra disputat. 1. num. 9. dduximus ex Caietan. in rationem formalem *qua* & *b qua*. Quam distinctionem licet Vasqu. 1. parte disp. 7 apite 3. non admittat; admittunt tamen præter disciulos D. Thom. Molina, Valent Suarez, Rub. & cæte. Doct. Moderni Id que contra illum probant rectè lazar. Gonçal. Nauarrete, Araux. & alij Thomistæ itati. Quod etiam satis conuincitur. Tùm exemplis dductis disputatione citata. Tum etiam quia ex doctrina Aristot. 6. Metaph. text. 2. res constituuntur in uplici genere diuerso; scilicet in genere rei, & in enere scibilis. In quorum primò attenditur perfectio rei in esse entis: & sumitur per ordinem ad existentiam & operationes. In secundo verò consideratur perfectio rei in ratione formali obiecti seu scibilis; quæ sumitur secundùm proportionem ad potentiam, vel habitum. Ergo necessariò distinguendæ sunt in quolibet obiecto duæ formæ, seu duæ rationes, per quas in eisdem generibus constituatur. Tum denique quia res, quæ in esse entis est vna, aliquando est multiplex in esse scibilis: vt patet in exemplo sæpiùs adducto de rotunditate terræ, quæ quamuis sit vna in esse entis; est tamen in duplici genere scibilis, secundùm quod pertinet ad Astrologiam & Philosophiam, teste Diu. Thom. 1. 2. qu. 54. art. 2. ad 2. Econtrà etiam, quæ in esse entis sunt plura, sæpè sunt vnum in genere scibilis: vt patet in obiecto Metaph. aut Arithmeticæ: quod comprehendit res in genere entis diuersissimas; & tamen omnes constituunt vnum scibile in specie infima Ergo per id ipsum, per quod res constituuntur in genere entis, non possunt constitui in esse scibilis: & per consequens necessariò distinguendæ sunt duæ illæ rationes formales obiecti, quas constituit Caiet. Videantur alia, quæ adduximus loco citato.

45 Secundò statuendum est, id quod propriè est specificatiuum respectu alicuius, præhabere debere eandem vnitatem, quam habet res specificata; ita vt si specificatiuum, quatenùs tale tantum sit vnum genericè, res specificata non possit esse vna specificè. Quod quamuis non admittat Vasq. vbi supra c. 4. & 5. admittunt tamen communiter Doctores: & probant rectè Gonçalez disput. citata conclus. 1. Arauxo art. 3. cõclus. 2. & Nazar. vbi supra, & qu. 12. art. 1. contron. 1. Ratióque videtur euidens. Nam res specificata sumit totam vnitatem suam ab specificatiuo; & ideò est vna quia specificatiuum est vnum: ergo res specificata non potest esse magis vna, quam sit specificatiuum. Ac proinde si hoc fuerit vnum tantùm genericè; res significata non poterit esse vna specificè. Quod vniuersaliter verum est in potentiis, actibus, & habitibus: licet nobis sæpè sit difficillimum in eorum obiectis assignare aliquam rationem formalem habentem tantam vnitatem, quantam habent res specificatæ. Ob id tamen neganda non est vniuersalis doctrina: qua sublata, nihil firmum maneret in Metaphysica circa specificationem accidentium. Restat ergo, quòd si obiectum in esse scibilis est specificatiuum scientiæ, vt supponimus, ad hoc vt plura entia quæ in esse rei sunt genere diuersa, sint vnum scibile in specie infima, debent necessario habere aliquam rationem formalem, in qua omnia illa specificè conueniant. Et hanc vocamus rationem formalem sub qua. Ex quo tandem fit, quòd licet ad rationem formalem *qua* obiecti sufficiat vnitas generica; aut etiam analoga; (quæ est expressa doctrina Aristotel. & commentatoris 4. Metaphysicæ textu commento 2.) tamen ratio *sub qua*, semper debet esse vna in specie infima, quando potentia, aut habitus est vnus specificè. Et hæc ratio sub qua est, quam in præsenti inuestigamus in obiectis scientiarum ad statuendam earum vnitatem. Pro quo.

46 Tertiò obseruandum est ex Diu. Thom. prima parte quæst. 3. art. 3. quòd *Duplex sit abstractio per intellectum vna quidem secundum quod vniuersale abstrahitur à particulari vt animal ab homine: alia verè secundum quod forma abstrahitur à materia, sicut forma circuli abstrahitur per intellectum ab omni materia sensibili.* Quæ verba D. Thom. explicat optimè Caiet. de ente, & essentia cap. 1. quæst. 2. assignans plura, in quibus istæ duæ abstractiones differunt: quæ etiam adduxit Arauxo vbi supra numero 41. Duo nos breuiter adnotabimus. Primum est, quòd in

in abstratione formali, tam forma, quæ abstrahitur, quàm materia, à qua abstrahitur, manent integræ, potéstque vnum sine alio concipi: vt quando abstrahimus triangulum ab ære: quod prouenit ex eo, neutrum est essentia alterius. At in abstra.ione totali (inquit D. Thom.) ibidem non remanet integrum id, à quo fit abstractio: remota enim differentia *rationali* ab homine; non remanet in intellectu homo: sed solùm animal. Neque potest vnum sine alio concipi: quia licet superius, quod abstrahitur, possit concipi absque inferioribus; cum non sint de eius essentia: non tamen econtrà inferiora; à quibus abstrahitur, possunt concipi absque superiori vt per se patet.

Ex quo discrimine nascitur secundum, quod non parum conducit ad præsens institutum. Et consistit in hoc, quòd per abstractionem formalem oritur in eo, quod abstrahitur, actualitas, distincto, & intelligibilitas; (verba sunt Caiet.) in abstractione verò totali oritur in eo, quod abstrahitur, potentialitas, confusio, & minor intelligibilitas. Vndè, licet quoad nos id, quod est abstractius abstractione vniuersali, sit quodammodo magis, & priùs motum; vt explicat D. Thom. in proœmio Physicorum; tamen secundùm se maior abstractio totalis causat maiorem potentialitatem, & confusionem: & id, quod sic abstrahitur, secundùm se redditur minus intelligibile. Quæ omnia econtrariò eueniunt in abstractione formali. Nam quanto magis id quod est formale, abstrahitur à materia; tanto fit actualius, & magis aptum, vt intelligatur. Cuius rationem paucis reddit Caietanus. Quia nimirum abstractio formalis fit per separationem à materialibus, potentialibus, & huiusmodi: abstractio verò talis fit per separationem ab specificis actualitatibus; à quibus quanto aliquid est abstractius, tanto est potentialius, & minus intelligibile: quippè cum actus secundùm se sit notior potentia ex 9. Metaph. text. Com. 20. ¶ De abstractione totali nihil est in præsenti agendum: quia solùm est necessaria ad scientias ex generali ratione, quia omnes excludunt indiuidua, & agunt de rebus vniuersalibus: & ideò nihil conducit ad earum specificationem. Abstractio verò formalis non eodem modo reperitur in omnibus: & ideò potest ad earum distinctionem pertinere. Pro quo.

47. Quartò considerandum est ex Diuus Thom. opusc. 7. q. 5. articulo 1. quòd vt aliquid sit obiectum scientiæ, debet esse necessarium, id est quòd non possit aliter se habere; vt constat ex definitione scientiæ tradita ab Aristot. in hoc cap. secundo & probàt ipse cap. 4. sequenti. Ac proinde non debet esse subiectum mutationi, vel motui: quia quod mouetur, in quantum huiusmodi, possibile est esse, vel non esse: vt dicitur 10. Metaph. & per consequens est contingens. Cum ergo materia sit prima radix mutationis & contingentiæ, vt docet D. Thom. 1. p. quæst. 86. art. 6. & explicat ibi Caiet. indè est, quòd obiectum scientiæ, formaliter prout sic, debet esse abstractum à materia. Est autem triplex gradus huius abstractionis formalis, vt ex Aristot. 6. Metaph. text. 2. docet Sanctus Doctor. opusc. citato admittunt communiter Doctores, iuxta triplicem materiam à qua potest aliqua res abstrahi, scilicet singularem, sensibilem, & intelligibilem. Materia singularis dicitur in præsenti, quidquid pertinet ad singularitatem rerum sensibilium: vt hæ carnes, & hæc ossa hæc albedo &c. Vndè illa scientia abstrahit à materia singulari tantùm, quæ considerat res sensibiles, verbi gratia hominem, cum materia sensibili communi, nempè carne, & ossibus: non tamen considerat singulariter hanc carnem, & hæc ossa. Et huiusmodi est Philosophia naturalis. Quæ consequenti habet infimum gradum abstractionis formalis: siquidem hæc ad minùs requiritur in obiecto, vt de illo possit esse scientia.

Materia sensibilis dicuntur omnes qualitates, quæ sensibus percipiuntur, color, frigus, sonus, odor, & similes. Vnde illæ scientiæ abstrahunt à materia sensibili, quæ considerant suum obiectum sine istis qualitatibus. Et huiusmodi sunt Mathematicæ, quæ agunt de quantitate, non curando, an linea sit calida; superficies alba; aut corpus durum, &c. Non tamen abstrahunt à materia intelligibili: quia nón considerant quantitatem absque substantia materiali, cui inest, & à qua in sui cognitione dependet. Et ideò obtinent secundum locum seu gradum abstractionis. Tandem materia intelligibilis est ipsa substantia corporea, seu materia prima: quæ dicitur intelligibilis, quia solo intellectu percipi potest. Vnde illæ scientiæ abstrahunt à materia intelligibili, quæ tractant de rebus, quæ sine materia prima esse possunt; vel quia numquam in materia, vt Deus, & Angeli; vel quia in quibusdam sunt in materia, in quibusdam vero non: & ideò secundùm se non dependent ab illa, vt substantia, & qualitas; actus & potentia; vnum, & multa, &c. Et huiusmodi est Metaphysica, quæ propterea Theologia naturalis, & prima Philosophia nuncupatur: obtinetque supremum gradum abstrationis inter scientias naturales. Videatur D. Thom. loco citato.

48. Quartò notandum est cum Flandria 1. Metaphysic. quæst. 1. articulo 3. Arauxo ibidem quæst. 5. articulo tertio & aliis Thomistis, huiusmodi abstractionem sumi posse dupliciter. Primò actiuè, & formaliter pro operatione scilicet intellectus: qua obiectum separatur à materia. Quo sensu satis constat abstractionem esse quid extrinsecum obiecto, nec posse esse veram rationem formalem per se specificatiuam scientiæ: sed tantùm est conditio necessariò requisita, vt benè notant Sanchez vbi sup. quæstione 11. Arauxo numero 58. & alij Thomistæ: seu causa remouens prohibens, vt inquit Nazarius controuersia citata: quatenùs per talem operationem remouetur ab obiecto materialitas, seu potentialitas, quæ intelligibilitatem impediebat. ¶ Secundo modo sumitur abstractio formalis passiuè, seu obiectiuè, & radicabiliter, pro actualitate, & immaterialitate quæ relinquitur in obiecto ex separatione materiæ; & per quam fit actu intelligibile. Et abstractio in hoc sensu per se pertinet ad obiectum in esse scibilis: & consequenter ad rationem formalem specificatiuam scientiæ, vt rectè explicat Gonçales vbi supra numero 57. Cuius rationem assignat inter alios Caietanus cap. 22. huius libri. Quia actualis rei est quoddam intellectuale lumen per quod ipsa cognoscitur; non secùs ac lux corporalis est id, per quod colores redduntur actu visibiles. Quod docuit optimè Diuus Thom. super librum de Causis lect. 6. dicens: *Considerandum est, quod per lumen corruptibile visibilia sensibiliter cognoscuntur. Vndè illud, per quod aliquid cognoscitur, per similitudinem potest dici lumen. Probat autem Philosophus in nono Metaphysic. quod vnumquodque cognoscitur per id, quod est in actu: & ideò ipsa actualitas rei est quoddam lumen ipsius. Et quia effectus habet, quod sit in actu per suam causam: inde est, quod illuminatur, & cognoscitur per suam causam.*

49. Hinc sextò notandum venit; quod media, seu principia demonstrationis habent rationem luminis, per quod illuminatur, & cognoscitur conclusio. Tùm quia sunt causæ eius. Tùm etiam quia, vt idem Angelicus Doctor inquit quæst. 9. de veritate

art. 1. sicut per lumen corporale non solùm colores redduntur actu visibiles, sed etiam visus ipse confortatur ad videndum: sic per medium demonstrationis non solum fit nobis aliquid notum; sed etiam intellectus ipse confortatur ad intelligendum id, quod priùs intelligere non poterat. Tùm denique quia, vt rectè addit ibidem in solutione ad secundum, ipsa media, seu principia demonstrationis includunt in se quoddam intellectuale lumen participatum ab intellectu agente, qui est fons totius luminis intellectualis. *Sunt enim* (inquit) *prima principia quasi instrumenta intellectus agentis, vt dicit Commentator in tertio de Anima: & similiter omnia principia secunda, quæ continent propria media demonstrationum.* Ac proinde possunt in virtute ipsius illuminare conclusiones: & consequenter pertinent ad rationem formalem specificatiuam scientiæ. Quæ est expressa doctrina eiusdem Diu. Thom. 2. 2. quæst. 1. art. 1. vbi ait: *Cuiuslibet cognoscitiui habitus obiectum duo habet scilicet id, quod materialiter cognoscitur: quod est sicut materiale obiectum: & id per quod cognoscitur, quod est formalis ratio obiecti: sicut in scientia Geometrica materialiter scita sunt conclusiones: formalis verò ratio sciendi sunt media demonstrationis, per quæ conclusiones cognoscuntur.* Ex quo fit, quod quando media, seu principia sunt in ratione luminis diuersa: quia nimirum intra proprium genus vnum non accipit ab alio vim illuminandi, neque ambo ab aliquo tertio; sed vel sunt prima, vel reducuntur in diuersa prima principia: tunc intra illud genus verè causant distinctionem specificam scientiarum. Quod vt pleniùs percipiatur.

30 Vltimò visum est adducere aliqua verba Arist. & Diui Thomæ ex his, quæ habent capite 23. huius libri circa præsentem difficultatem: ex quibus luce clariùs constabit tota eius solutio. Arist ergo iuxta translationem antiquam sic ait: *Vna autem scientia est, quæ est vnius generis, quæcumque ex primis componuntur, & partes aut passiones earum sunt per se. Altera autem scientia est ab altera, quorumcumque principia, neque ex eisdem, neque ex alterutris sunt, &c.* Quæ verba exponens Diuo Tom. lect. 41. inter alia inquit. *Materialis diuersitas obiecti non diuersificat habitum: sed tantum formalis. Cum ergo scibile sit proprium obiectum scientiæ: non diuersificabuntur scientiæ secundum diuersitatem materialem scibilem: sed secundum diuersitatem eorum formalem. Sicut autem formalis ratio visibilis sumitur ex lumine, per quod color videtur: ita formalis ratio scibilis accipitur secundum principia ex quibus aliquid scitur. Et ideò quantumcumque sint aliqua diuersa scibilia per suam naturam: dummodo per eadem principia sciantur, pertinent ad vnam scientiam, &c.*

Et post pauca: *Sed vlterius considerandum est, quod secunda principia virtutem sortiuntur à primis. Vnde requiritur diuersitas primorum principiorum ad diuersitatem scientiarum. Quod quidem non esset: si vel diuersorum principia ex eisdem principiis fluant, sicut principia trianguli, & quadrati deriuantur ex principiis figuræ: vel principia vnius deriuentur ex principiis alterius sicut principia isoschelis dependent à principiis trianguli. Neque tamen intelligendum est, quod sufficiat ad vnitatem scientiæ vnitas principiorum primorum simpliciter; sed vnitas principiorum primorum in aliquo genere scibili. Distinguuntur autem genera scibilium secundum modum cognoscendi: sicut alio modo cognoscuntur ea, quæ definiuntur cum materia & ea quæ sine materia. Vnde aliud genus scibilium est corpus naturale, & corpus Mathematicum, &c.*

51 Quorum verborum & aliorum quæ omittuntur sensus planus est, diuersitatem genericam scibilium, & scientiarum sumendam esse ex diuerso modo cognoscibilitatis, seu abstractionis à materia: & per consequens tria esse genera scibilium, scilicet Metaphysicum, Mathematicum, & naturale: & tria genera scientiarum scilicet Metaphys. Mathematicam, & scientiam naturalem: intra quodlibet autem horum generum tunc esse diuersa scibilia in specie infima, & ex consequenti diuersas scientias; quando fuerint diuersa principia. quorum vnum non sequatur ex alio, neque vtraque ex alterutro intra eandem abstractionem: cui non obest, quod hæc omnia principia sequantur ex vniuersalissimis principiis; quia ex his non sumitur vnitas, aut diuersitas scientiæ. Cuius rationem assignat ex Aristotel. idem Sanctus Doctor lect. 43. sequenti. Quia nimirum ex vniuersalissimis principiis tantùm, non potest sequi aliqua conclusio intra aliquod genus scibilis, nisi illi adiungatur aliquod principium proprium talis generis. Et ideò huius principij proprij, & non illorum vniuersalissimorum habenda est ratio ad statuendam vnitatem, vel diuersitatem specificam obiecti in esse scibilis, & per consequens scientiæ. Quibus suppositis.

Statuitur vera sententia, & quæstio resoluitur.

§. III.

51 PRima conclusio. Vnitas, aut distinctio scientiæ, tam generica quam specifica, neque sumitur ab obiecto materiali, neque ab obiecto formali in esse rei, seu à ratione formali *quæ*, sed ab obiecto in esse scibilis, seu a ratione formali *sub qua*. Conclusio est receptissima inter Doctores: & ex dictis manifesta. Quod enim ab obiecto merè materiali non sumatur, euidens est. Quia tale obiectum non respicitur per se ab habitu: ergo neque eius vnitas, aut diuersitas ad vnitatem, vel diuersitatem habitus potest conducere. ¶ Quod verò neque etiam sumatur à ratione formali *quæ*, satis patet ex dictis: Tùm quia multiplicarentur species scientiarum iuxta multitudinem rerum, quæ in eis considerantur, quod absurdum est. Tum etiam quia de eadem ratione formali *quæ*, dantur plures scientiæ; vt de hac propositione, *terra est rotunda*, sæpè dictum est ex Diu. Thom. & similiter de eadem Dei natura tractant Metaphysicus, & Theologus. Econtrà verò eadem scientia considerat rationes formales *quæ* valde diuersas, vt de Musica respectu vocis humanæ, & soni inanimatorum corporum restatur Diuo Thoma lect. 41. citata. Ergo neque ab obiecto merè materiali; neque à ratione formali *quæ* desumi potest vnitas, aut distinctio scientiæ. Et per consequens à sufficienti enumeratione sumenda erit à ratione formali *sub qua*, seu à ratione constitutiua obiecti in esse scibilis.

53 Secunda conclusio. Tam abstractio radicaliter & passiuè sumpta, ratione cuius obiectum quasi illuminatur, & est actu intelligibile; quàm medium seu principium demonstrationis per quod cognoscitur conclusio, pertinent ad rationem formalem *sub qua* specificatiuam scientiæ. In hac conclusione conueniunt Thomistæ citati. Quam tradit apertè Sanctus Doctor non solùm verbis supra numero 50. adductis, sed etiam 1. p. quæst. 1. art. 1. ad secundum, vbi vtrumque expressè nominat dicens: *Diuersa ratio cognoscibilis diuersitatem scientiarum inducit. Eandem enim conclusionem demonstrat Astrologus, & Naturalis, puta quod terra est rotunda: sed Astrologus per medium mathematicum, id est, à*

materia

materia abstratum, &c. Quibus verbis apertè significat diuersitatem medij; & abstrationis esse diuersam rationem cognoscendi inducentem diuersas scieotias. Ergo ex mente D. Th. vtrumque per se pertinet ad rationem formalem specificatiuam scientiæ. Videantur Caiet. & Nazarius ibidem art. 3.

Fundamentū est: quia illa pertinent per se ad rationem formalem specificatiuam scientiæ, quæ per se variaot scibile, quatenus scibile est: sed tam abstractio dicta, quàm medium, seu principium demonstrationis sunt huiusmodi: ergo, &c. Probatur minor: quia scibile est aliquid non nisi per medium, & abstractionem, à quibus illuminatur: ergo diuersitas medij, & abstrationis per se varia r scibile, quatenus tale est.

Confirmatur: quia res in tantum intelligitur; in quantum intelligibiliter voitur intellectui: seu inquantùm intellectus ipse transformantur in rem intellectam, & fit quodammodò ipsa, vt dicimus in libris de Anima. Sed ad talem vnionem, & transformationem res fit proximè apta, tùm per remotionem materiæ, vt sumitur ex 7. Metaph. text. 36, tùm etiam per actualem, quam res habet à sua causa, vt dicitur libro 9. text. 20. Ergo obiectum intellectus constituitur in ratione formali obiecti, & intelligibilis per talem immaterialitatem, & actualitatem. Sed eadem est ratio intellectus, & scientiæ, quæ est habitus eius. Ergo obiectum scieotiæ constituitur in ratione formali obiecti, & scibilis per immaterialitatem, quæ relinquitur ex abstractione materiæ; & per actualitatem, quam habet à sua causa, quæ est medium demonstrationis: & per consequens vtrumque concurrit ad specificationem scientiæ.

54. Tertia conclusio. Ratio *sub qua* à qua sumitur vnitas, & distinctio generica scientiarum, accipienda est ex abstractione à materia: ac proinde illæ scientiæ erunt eiusdem geoeris, quæ habuerint eandem abstractionem; illæ verò diuersi generis, quæ diuersas sortiuotur abstrationes. Hæc conclusio est receptissima inter Thomistas. Pro qua videri possunt Iabellus, & Soncinas 6. Metaph. quæst. 7. Zanard. q. 5. Masius hic cap. 13. quæst. 1. Caiet. Nazarius, Gonçales, Arauxo, & Sanchez supra citati. Docet eam Aristot. eodem lib. 9. Metaph. text. vt ibi explicat D. Thom. Quam tradit, & probat Sanctus Doctor, tùm locis adductis, aliis multis, quæ adducunt Autores citati. Sed specialiter videatur lib. 7. de Sensu, & sensato, vbi supra adducta omnia paucis complexus, concludit: *Necessè est, quod habitus scientiarum destinguantur secundum differentiam separationis à materia: & ideò Philosoph. in 6. Metaph. distinguit genera scientiarum secundum diuersum modum separationis à materia.*

Probatur breuiter ex dictis: quia obiectum in esse scibilis constituitur per immaterialitatem: ergo in esse talis scibilis constituitur per talem immaterialitatem. Sed immaterialitas oihil aliud est, quàm remotio, seu abstractio à materia: ergo talis immaterialitas erit remotio, seu abstractio à tali materia. Hæc autem est triplex, vt dictum est: ergo triplex datur genus scibilis; & per consequens triplex genus scieotiæ. Quod autem vnitas, quam scientiæ habeot ex his abstractionibus, sit tantum generica, probatur: quia intra vnamquamque abstractionem continentur scieotiæ specie distinctæ, vt supra tactum est & ex dicendis constabit: ergo ex dictis abstractionibus, præcisè provt sic, non potest causari in scientia vnitas specifica.

55. Vltima conclusio. Ratio *sub qua*, ex qua sumitur vnitas, vel distinctio specifica scientiarum, petenda est ex vnitate, vel distinctione specifica principiorum intra idem genus scibilis, seu intra eandem abstractionem. Tunc autem principia erunt eiusdem speciei in esse scibilis; quando vel vnum deriuatur ex alio, vel ambo ex alterutro intra eandem abstractionem. Tunc verò erunt specie distincta in esse scibilis quando neque deriuaotur ex aliis, neque ex alterutris. Conclusio provt iacet, est expressa Aristot. & D. Th. quorum verba adduximus supra num. 50. in quibus etiam continentur exempla huius doctrinæ: pro qua videri possunt Soto, Masius, & alij Interpretes Aristot. in hoc lib. cap. 25.

Fundamentum est: quia principia, seu media demonstrationis catenus pertineot ad rationem formalem specificatiuam scientiæ, quatenus gerunt vicem luminis, per quod illuminatur, & cognoscitur conclusio: ergo tunc conclosio erit diuersa in esse scibilis, quando principia, per quæ illuminatur, fuerint in ratione luminis diuersa, seu quando habuerint diuersam vim illuminandi.

Sed principia, quorum vnum deriuatur ex alio, vel ambo ex alterutro, non habent diuersam vim illuminandi: bene autem principia, quæ nec deriuantur ex aliis, neque ex alterutris: ergo, &c. Antecedens, & prima consequentia patent ex dictis n. 49. & 53. Minor verò probatur: quia rectè inquit D. Thom. loco ibidem adducto, secunda principia sortiuntur à primis virtutem inferendi, & illumioandi conclusiones: ergo quando vnum deriuatur ex alio, vel ambo ex alterutro, omnia reducuntur in vnam primam radicem luminis ac proinde pertinebuot ad eandem rationem scibilis: quaodo verò neque deriuantur ex aliis, neque ex alterutris, reducuntur in virtutes illumioandi diuersas; & consequenter constituent diuersas rationes scibilis intra eandem abstractionem.

Occurritur quibusdam obiectionibus, quæ fieri possunt contra propositas conclusiones, & argumentis supra adductis satis fit.

§. IV.

56. VT illustrior fiat doctrina tradita, aliqua contra illam obiicienda sunt. Et primò contra hanc vltimam conclusionem obiicies: quia sicut principia hominis & equi continentur sub principiis communibus animalis; ita principia corporis, seu entis mobilis, quod est obiectum Philosophiæ: & principia substantiarum spiritualium, quæ pertinent ad Metaph. continentur sub principiis communibus substātiæ. Ergo si principia hominis & equi, ideò non sunt distincta in esse scibilis: quia deriuantur ex principiis animalis; pari ratione, neque principia entis mobilis, & substantiarum spiritualium, erunt distincta in esse scibilis: siquidem deriuentur ex principiis communibus substantiæ: Et ex consequenti, sicut eadem est scientia hominis & equi; ita etiam eadem erit scientia entis mobilis, & Angelorum; quod est absurdum.

Vt respondeatur huic argumento, meminisse oportet, quæ sup. num. 51. adduximus ex D. Thom. quod scilicet non causat vnitatem scientiæ vnitas primorum principiorum simpliciter; sed vnitas principiorum primorum in aliquo genere scibili, hoc est, intra aliquam abstractionem, vt ibidem explicuimus. Quare licet principia, quæ sunt intra vnam abstractionem, deriuentur ex principiis alterius abstractionis; id tamen non tollit, quominus illa verè sint prima in esse scibilis; vt potè quæ sunt prima intra propriam abstractionem Et ratio sumitur ex dictis.

Quia cum genus scientiæ sumatur ex abstractiooe; differentia verò ex primis principiis: proprium autem sit differentiæ, distinguere rem, quam constituit, non à quibuscumque, sed ab iis tantùm, cum quibus conuenit in genere; inde fit, vt principia ad diuersificandas specificè scientias non debeant esse prima absolutè; sed illud genus sub quo continentur talea scientiæ.

Quo supposito respondetur, quod principia hominis & equi, non sunt prima in genere scibilis: quia deriuantur ex principiis animalis, quæ continentur intra eandem abstractionem à materia singulari, quæ est propria Philosophiæ.

At verò principia entis mobilis non deriuantur ex aliis intra propriam abstractionem à materia singulari: quia principia substantiæ, ex quibus deriuantur, sunt intra aliam abstractionem, nempe à materia intelligibili, & consequenter pertinent ad aliud genus scibilis. Ex quo tandem fit Metaphysicam & Philosophiam esse plures scientias; non verò scientiam de homine & equo.

57. Sed contra. (Et sit secunda obiectio contra eandem conclusionem.) Quia principia quantitatis continuæ, quæ est obiectum Geometriæ, & principia quantitatis discretæ, quæ est obiectum Arithmeticæ, deriuantur ex principiis communibus quantitatis intra eandem abstractionem: & tamen sunt scientiæ specie distinctæ: ergo tam solutio, quàm conclusio sunt falsæ. Minor & consequentia constant. Maior autem probatur: quia quantitas non abstrahit à materia intelligibili, vt constat ex dictis.

Respondetur, Arithmeticam & Geometriam non disputare de numero & magnitudine secundùm essentiales eorum rationes; sed secundùm rationem mensuræ: non enim curant, an positæ sint in extensione, aut diuisibilitate, vel aliquo alio: sed quomodo eis mensurentur cætera.

Secundùm quam rationem principia vtriusque non deriuantur ex aliis intra eandem abstractionem: quia omnia Geometrica tandem resoluuntur in punctum, quod est prima mensura magnitudinis; & omnia Arithmetica in vnitatem, quæ est prima mensura numerorum. Quæ duæ mensuræ sunt primò diuersæ in ratione mensurandi; neque possunt habere aliquam mensuram communem, per quam regulentur: qui a vnitas mensurat numerum vt pars eius, punctum verò magnitudinem vt nexus, aut terminus: qui sunt modi mensurandi omnino disparati, & ad inuicem independentes.

58. Tertiò obiicies contra tertiam conclusionem, quia si ab abstractione sumeretur vnitas aut distinctio generica scientiarum, sequeretur sacram Theologiam esse eiusdem generis cum Metaphysica; siquidem continetur intra eandem abstractionem: hoc autem est expresè contra D.Th. 1.p. quæst.1. art. 1. ad 2 ergo, &c.

Respondetur primò cum Bannes art. 3. sequenti conclus.3. & ad 5. Nazar. ibidem controuers.1. & aliis Thomistis, Theologiam sacram habere proprium modum abstractionis distinctum ab aliis, & excellentiorem illis.

Quia deitas, quæ est ratio formalis *quæ* obiecti eius, est simplicior, actualior & immaterialior, quàm rationes entis & substantiæ, quas considerat Metaphysica; & ideo hæc solum excludit à suo obiecto materiam corporalem admittens in illo realem compositionem ex potentia & actu. Theologia verò excludit omnem potentialitatem, & materiam etiam Metaphysicam: & ideò habet specialem abstractionem, per quam constituitur in proprio genere ab aliis condistincto. Eam tamen non enumerauimus in conclusione: quia ibi solum egimus de scientiis naturalibus, seu quæ acquiruntur ex viribus humani ingenij.

Vel secundò respondetur, conclusionem nostram intelligendam esse de scientiis, quæ procedunt eodem lumine, se tenente ex parte potentiæ: in quibus illæ, quæ fuerint eiusdem abstractionis, erunt etiam eiusdem generis. Et propterea inter scientias naturales, quia omnes procedunt ex eodem lumine naturali intellectus agentis; Geometria & Arithmetica sunt eiusdem generis: quia habent eandem abstractionem; & idem proportionabiliter ex de cæteris. At verò Theologia procedit ex lumine supernaturali diuinæ reuelationis vt loco citato inquit Diuus Thomas, & sic distinctio eius ab aliis est magis generica, & sumitur ex vniuersali principio, scilicet ex lumine supernaturali per quod procedit.

59 Vt autem hoc pleniùs percipiatur, notandum est, quod cum obiectum potentię sit quid communiùs, quam obiectum cuiuscumque habitus talis potentiæ: inde fit, vt distinctio magis generica & vniuersalior sumatur ab obiecto potentiæ, quàm ab obiecto habitus. Verbi gratia, magis distinguitur scientia à iustitia, quàm ab opinione: quia distinctio scientiæ à iustitia sumitur ex ratione veri, quod est obiectum potentiæ intellectiuæ; distinctio verò ab opinione sumitur ex ratione necessarij, quod est obiectum habitus scientifici, & pars quædam obiecti intellectus.

Proportionabiliter ergo applicando hanc doctrinam ad actus eiusdem potentiæ, dicendum est, cæteris paribus, maiorem distinctionem esse inter actus naturales & supernaturales vnius potentiæ, quàm inter actus naturales illius: & idem est de habitibus. Quia vt ex doctrina Diu. Thomæ notat bene Cabezudo 3. parte, quæstione 71. artic. 8. circa finem, principia supernaturalia, ex quibus tales actus procedunt, quodammodo habent rationem potentiæ, vtpotè quæ non ad faciliter, sicut habitus naturales; sed ad simpliciter operandum tribuuntur, suntque complementa potentiæ in ordine supernaturali.

Cùm ergo Theologia sacra procedat ex principio supernaturali, scilicet ex fide diuina, vel lumine gloriæ; quæ se tenent ex parte potentiæ: inde est, quod distinctio eius ab aliis scientiis naturalibus sumitur ex vniuersali principio; & consequenter est magis generica, quàm distinctio earum inter se. Quare cum Metaphysica & Mathematicæ distinguantur genere infimo, vt constabit ex dicendis; vtraque distinguetur à Theologia genere subalterno.

60. ¶ Ad fundamenta aliarum opinionum suprà adducta satis patet ex dictis: libet tamen eorum solutionem breuiter in præsenti colligere.

Et primò ad rationem dubitandi in principio positam iam constat, quomodo in obiecto habitus, vel potentiæ ratio *sub qua* habeat in ratione obiecti eandem vnitatem, quàm habitus, vel potentia; cùm tamen ratio *qua* possit esse vna tantùm genericè, aut etiam analogicè.

Constat etiam, quomodo de eodem obiecto materiali possint esse diuersæ scientiæ: & quod ex abstractione sumitur vnitas non specifica, sed generica earum. Ac tandem, quid sit, quod obiectum constituit in esse scibilis: & quando res sunt vnum scibile; quando verò diuersum. Atque ita euanescunt omnia ad illud propositum adducta.

Ad fundamentum etiam tertiæ sententiæ sup. nu. 38. adductum iam patet, non quamlibet diuersitatem principiorum sufficere ad multiplicandas scientias: sed requiri, quòd sint prima inter aliquam abstractionem; id est, quod non deriuentur ex aliis,

vel

vel ex alterutris intra illam: & propterea, licet principia aliarum ſcientiarum deriuentur ex principiis Metaphyſicæ; adhuc eſſe diſtinctas ſcientias: quia talis deriuatio extra abſtractionem propriam illarum ſcientiarum. Et multominùs ſequitur ſecundum inconueniens: ſiquidem ex vniuerſaliſſimis principiis non ſumitur vnitas, aut diſtinctio ſcientiæ, vt ſuprà num.51. vt vidimus ex D.Thom.

61. Ad confirmationem neganda eſt minor. Ad cuius probationem reſpondetur, quod quamuis propria principia, per quæ probantur paſſiones definitionis, aut alterius gradus ſpecifici, ſint immediata & ſimpliciter indemonſtrabilia, quatenus non habent cauſam adæquatam & conuertibilem, ſeu proprium *propter quid*, per quod probentur: verè tamen dependent & deriuantur ex communibus principiis ſecundarum intentionum. Quia gradus genericus eſt radix & principium differentiarum contrahentium ipſum ad ſpecies: & harum paſſiones verè probantur per principia generica, tanquam per cauſam remotam & inconuertibilem. Quod ſufficit, vt principia ſpecifica poſſint reſolui in principia generica: & conſequenter vt deriuentur ex eis.

Tandem ad fundamentum Pat. Suarez num.39. adductum reſpondeant huc vſque dicta. Quamuis enim ob defectum noſtrum, & materiæ huius difficultatem, eam non comprehendamus: neque ſupra adducta intellectum omnino conuincant: tamen multò magis ſatisfaciet in hac difficili quæſtione, qui viam aliquam grauium Doctorum authoritate firmatam explicat & defendit; quàm qui omnibus aliis dicendi modis reiectis, nihil omnino, vel nugatorium quid ſtatuit, vt dictum Anthorem feciſſe, teſtatur Rubio loco ibid. citato.

62. ¶ Ex dictis in tota hac quæſtione inferuntur duo, contra duos priores modos explicandi quartam ſententiam ſuprà relatam.

Primum eſt, quod licet collectio ſpecierum ſit omnino neceſſaria ad ſcientiam, poſſitque appellari ſcientia inchoatiuè & cauſaliter: tamen id, quod propriè habet rationem ſcientiæ, eſt tertia alia qualitas, ſeu facilitas iudicatiua, qua promptè & delectabiliter iudicat intellectus de ſuo obiecto. Neque in hoc eſt immorandum: quia præter paucos Thomiſtas, cæteri omnes vniformiter conueniunt.

63. Secundum eſt, hanc qualitatem, ſeu facilitatem non componi ex pluribus habitibus partialibus, vt aiebat Suarez; neque ſimiliter ex partibus extenſionis, vt tenent alij: ſed verè eſſe formam quandam, & qualitatem ſimplicem, excludentem quarumlibet partium actualem compoſitionem.

Si enim res omnes, quæ cadunt ſub obiecto Geometriæ, verbi gratia, ſunt vnicum ſcibile in ſpecie infima propter vnicam & indiuiſibilem rationem *ſub qua*, quæ in eis inuenitur; ergo de illis omnibus vnicus & ſimplex habitus Geometriæ iudicare poteſt.

Sicut propter eandem rationem vnica & ſimplex potentia intellectus de omnibus intelligibilibus iudicat: quia omnia habent vnicam & indiuiſibilem rationem *ſub qua*, ab intellectu attinguntur.

Quæ ratio eſt Diui Thomæ 1.2.qu.54. art. 4. & pro ea videri poſſunt Caietan. & alij Themiſtæ ſupra numero 42. adducti.

¶ Quomodo autem habitus ſcientiæ, cùm ſit ſimplex ſecundùm ſeipſum; realiter tamen augeatur, ita vt verum ſit entitatem ipſam intrinſecam habitus eſſe perfectionem, & magis extenſam abſque reali additione partium; plura petit à præſenti inſtituto aliena, quæ commodiùs explicabimus in libris de Generatione, agentes de intenſione & extenſione qualitatum.

QVÆSTIO V.

Quomodo explicanda ſit doctrina tradita ſingulis ſcientiis in ſpeciali.

64. HIs generaliter ſtatutis de ſcientiarum ſpecificatione, iam facile eſt iudicare de vtilitate vniuſcuiuſque in particulari, quanta ſit, & vnde ſumatur. Et ideo in gratiam omnium, qui illas profitentur, ſpecialiter diſcurrendum eſt per ſingulas: tum vt grauiſſima hæc materia quantum in nobis eſt, vndequaque maneat abſoluta: tum etiam vt ſpecialiter conſtet de vnitate noſtræ Dialecticæ & Philoſophiæ naturalis poſtea tradenda.

De ſacra Theologia.

§. I.

65. INcipiendo à ſacra Theologia: quia alias ſcientias dignitate ſuperat, cum longa diſputatio extra inſtitutum noſtrum ſit, breuiter aſſerendum eſt in primis, ipſam genere ſubalterno differre à Metaphyſica, & aliis ſcientiis naturalibus, vt ſatis ex dictis conſtat. Deinde eſſe vnum habitum in ſpecie infima, quoad omnes ſuas partes.

Quæ ſententia communis eſt in ſchola D.Thom. qui eam indicat: tum in Prologo ſententiarum q.1. art.2. vbi illam defendit Capreol. q.3. art.1. concl.4. tum etiam 1.part. quæſt.1.art.3. vbi ipſum in hoc ſenſu explicant, & defendunt Caiet. & Nazar. in Commentario articuli, Bañes dubio vltimo, Gonzales diſp.3. concl.4. & communiter Thomiſtæ.

Probatur breuiter ex doctrina generali tradita: quia intra abſtractionem propriam Theologiæ, nempe ab omni materia naturali & potentialitate creata, omnia eius principia tandem reſoluuntur in diuinam reuelationem: ergo deriuantur ex aliis, vel ex alterutris: & per conſequens pertinent ad eandem ſpeciem ſcibilis.

Confirmatur, quia quæcunque traduntur in Theologia, referuntur in eandem deitatem, vel tanquam in propriam eſſentiam, vt quæ pertractantur de attributis & perſonis: vel tanquam ad principium efficiens, aut vltimum finem, vt quæ de creaturis diſputantur. Hoc autem, non vt ſunt quocunque modo cognoſcibilia, ſed vt ſtant ſub principiis reuelatis. Ergo omnia pertinent ad eandem rationem formalem *quæ*, ſcilicet deitatem: participantque eandem indiuiſibilem rationem *ſub qua*, ſcilicet diuinam reuelationem mediatam & virtualem: & ex conſequenti ſunt vnum ſcibile in ſpecie infima. Videantur Gonzal. vbi ſup. & alij Thomiſtæ.

De prima Philoſophia, ſeu Metaphyſica.

§. II.

66. ¶ SEcundò etiam infertur ex dictis, quid de Metaphyſica ſentiendum ſit. Cùm enim abſtractio à materia intelligibili conueniat huic ſcientiæ: conſequens eſt ipſam genere differre à Mathematicis & Philoſophia naturali. An autem Metaphyſica, quoad omnia, quæ includit, ſit vnus habitus in ſpecie infima, longiorem poſtulat diſputationem, quæ aliena eſt à præſenti inſtituto.

Affirmatiua tamen ſententia, quam tradit D.Th.

Opusc.42. cap.3. & defendunt Caiet. in hoc lib. c.23. Araux.1. Metaph. q.5.art.3. & communiter Thomistæ, potest facilè ex eisdem fundamentis suaderi. Quia omnia principia ex quibus Metaphysica procedit ad suas conclus. demonstrandas, tandem resoluuntur in communia principia entis realis, quod est obiectum eius: ergo deriuantur ex aliis, vel ex alterutris intra eandem abstractionem à materia intelligibili: & per consequens pertinet ad eandem speciem scibilis.

De Mathematicis extremis, scilicet Arithmetica, & Geometria.

§. III.

67. § TErtiò infertur, quid dicendum sit de Arithmetica, & Geometria, quæ propriè sunt Mathematicæ. (Musica enim, Perspectiua, Astrologia, & similes, quæ solent inter Mathematicas numerari, non sunt verè species Mathematicæ, vt inquit D.Th. 2.2.q.35.art.8.& nos infra explicabimus. De quibus in primis statuendum est vtramque genere differre à Metaphysica & Philosophia: siquidem continentur sub abstractione diuersa, nempe a materia sensibili, à qua sumitur genus scibilis Mathematici: ac proinde eas immediatè collocari sub eodem genere Mathematicæ, esseque interque species distinctas, siquidem ambæ continentur sub eadem abstractione; & intra eam principia vnius non deriuantur ex principiis alterius, neque vtraque ex alterutris, sed resoluuntur in diuersa prima principia, vt supra num.61. explicuimus.

68. Tandem asserendum est vnamquamque esse vnum habitum in specie infima. Quæ est communis sententia Authorum, quos sup. num.42. retulimus. Conuinciturque ex eisdem fundamentis. Nam in Arithmetica, numeri solidi reducuntur ad superficiales, seu planos; & hi ad lineares: qui tandem resoluuntur in vnitatem, quæ est prima omnium mensura. Idem etiam contingit in proportionibus, quæ sunt passiones numerorum. Nam omnes superpartientes deriuantur ex superbipartiente, quæ est prima huius generis: hæc autem, & omnes superparticulares deriuantur ex sesquialtera, quæ est prima superparticularium. Ex quibus, omnes indeterminatæ reducuntur in primam determinatam huius generis, quæ est hemiolium, versaturque inter 2. & 3. Et tandem multiplicitates, & generaliter omnes proportiones, tam numeri ad numerum, quàm numeri ad vnitatem deriuantur ex ea, quæ simpliciter est prima in omni genere, scilicet ex proportione dupla, quæ versatur inter binarium & vnitatem. De quo videri possunt Arist. 5. Metaph. c.15. & D. Thom. ibid. lect. 17. Ergo principia omnia, ex quibus procedit Arithmetica, deriuantur ex aliis, vel ex alterutris intra propriam abstractionem: & per consequens constituunt vnum scibile in specie infima.

69. Idem etiam patet in Geometria. Nam, vt expressè inquit D. Thom. loco supra num.50. adducto, principia isochelis, isopleuros, & scalenon deriuantur ex principiis trianguli: & principia quadrati, rhombi, rhomboidis, & similem ex principiis quadranguli: & vtraque ex principiis communibus figuræ.

Et tandem, vt totam Geometriam vno complectamur verbo, figuræ omnes quæ formantur in profunditate, deriuantur ex pyramide, quæ ex prima solidarum: hæc verò, & omnes, quæ formantur in superficie, deriuantur ex triangulo, quæ est prima inter figuras planas: & tandem triangulus resoluitur in lineas, & hæc in punctum, quod ex prima mensura quantitis continuæ. Ergo illa est vnum scibile in specie infima, & Geometria vnus habitus in specie.

Maior huius explicatio pendet ex perfecta notitia harum scientiarum: hæc tamen sufficiunt, vt eis applicetur generalis doctrina tradita.

De Philosophia naturali.

§. IV.

70. § QVartò infertur, quid dicendum de Philosophia naturali, vt comprehendit lib. Physicorum, de Cœlo, Generatione & Anima, & si quæ alia ad ipsam pertinent, vt sunt libri Arist. qui appellantur Parua naturalia. In quo tamen veteres & iuniores Thomistæ non concordant: & res adhuc sub lite est, vt inquit Arauxo infra citandis.

Ex antiquis negant Philosophiæ vnitatem specificam Soncin.6.Metaph.q.8.Caiet.in hoc lib.c.22.& 2.2. q.162. in introductione quæstionis.

Pro qua etiam sententia refertur Capreol. q.3. Prologi: eique fauet non parum D.Th.in hoc 3.lib.lect.41. vbi post verba sup. n.50. adducta statim subdit, quòd *Corpus naturale & Mathematicum distinguuntur in diuersas species scibilium.*

§ Et ratio Caiet. videtur efficax. Quia maior & minor remotio à materia, & motu videtur sufficiens distinctiuum scientiarum. Sed intra abstractionem à materia singulari, quæ communis est toti Philosophiæ, datur maior & minor remotio à materia, & motu in entibus mobilibus: siquidem abstrahit ab omni specie motus determinata, & est tantùm mobile vt sic, cui correspondent libri Physicorum; aliud est mobile tantùm ad vbi, cui correspondent libri de Cœlo; aliud ad formam, cui correspondent lib. de Generatione, &c. Ergo habent diuersas immaterialitates: & per consequens sufficiunt distinguere species Philosophiæ.

71. Secunda sententia constituit vnitatem specificam in Philosophia, vt comprehendit omnes suas partes. Quam docuit Auerroës 2. Physic. text.29. & sequuntur ferè omnes Thomistæ iuniores. Soto hic cap.15.& 1.Physic.q.2.Bannes lib.1.de Generat. quæst. Proœmiali ad 4.Arauxo 1.Metaph. q.5. art.3. ad 1.Sanchez lib.1. Logicæ q.11.& alij. Quibus fauet D.Th.de sensu & Sensato lect.2. vbi post verba num.58. adducta, planè loquitur de tota Philosophia, vt de vna scientia; librosque Physicorum, de Cœlo, & alios appellat partes eius. Quod etiam colligitur ex Opusc. 42.c.14. vbi postquam ex diuisione entis in suas species colligit diuisionem Philosophiæ, subdit talem diuisionem magis pertinere ad Logicum, quàm ad Philosophum, planè indicans esse partitionem rationis in eodem simplici habitu.

Certè de mente D. Thom. non omnino constat in hac difficultate. Hæc tamen secunda sententia est proculdubio conformior illi: tum propter adducta: tum etiam qui magis consequens est generali doctrinæ de scientiarum specificatione supra ex ipso statutæ. Et iden asserendum est totam Philosophiam naturalem esse vnum habitum in specie infima.

In cuius confirmationem præter adducta solùm addenda est ratio, quam pro aliis fecimus, quod scilicet omnia principia Philosophiæ deriuantur ex aliis, vel alterutris intra propriam abstractionem à materia singulari: siquidem saltem dependent, & probantur per communia principia motus, quæ in lib. Physic. statuuntur: reducunturque tandem in materiam & formam, quæ sunt prima principia entis

entis mobilis. Ergo omnia, quæ tractantur in Philosophia, constituunt vnicam speciem scibilis; & consequenter pertinent ad eandem atomam speciem scientiæ.

72. Ad locum D. Thomæ pro contraria sententia adductum respondent optimè Bañes & Arauxo vbi sup. sanctum Doctorem per corpus naturale, vt condistinguitur contra corpus Mathematicum, intelligere non solùm ens mobile, quod est obiectum Philosophiæ, sed alia entia naturalia, quæ sunt obiecta aliarum scientiarum, quæ subalternantur Mathematicis; vt sonorum respectu Musicæ, & visuale respectu Perspectiuæ.

Istæ enim scientiæ, vt iam videbimus, continentur sub eodem genere immediato cum Philosophia, habent pro obiectis entia naturalia: & ideo cum omni proprietate verificatur corpus naturale, vt comprehendit obiecta Philosophiæ, Musicæ, & aliarum, diuidi in pluribus species scibilium, vt magis constabit ex dicendis.

Ad rationem respondetur negando maiorem. Nam, vt ex dictis patet, intra eandem abstractionem maior & minor remotio à materia aut motu, non causant diuersitatem in esse scibilis; nisi quando resoluuntur in diuersa prima principia, vt contingit in obiectis Arithmeticæ, & Geometriæ. Quod tamen non inuenitur in Philosophia: siquidem omnia eius principia, tam quæ magis, quàm quæ minus abstrahunt à motu, deriuantur ex aliis, vel ex alterutris intra eandem abstractionem à materia singulari, vt explicatum est.

De Musica, Perspectiua, Astrologia; & aliis scientiis mediis.

§. V.

73. ¶ QVintò infertur, quid dicendum sit de scientiis, quæ subalternantur Mathematicis, & solent appellari mediæ inter illas, & purè naturales; vt sunt Musica, Perspectiua, Astrologia, Cosmographia, Geographia, Hydrographia, Machinatiua, & similes. Circa quod suppositis his, quæ de propria subalternatione diximus sup. n. 9. considerandum est huiusmodi scientias quodammodo descendere ex vno genere in aliud, inquantum applicant obiectum, & principia subalternantis ad materiam omnino accidentalem & extraneam, vt ibidem explicuimus. Quo fit, vt obiectum & principia subalternantis semper sint sub abstractione diuersa, ab ea quam habet materia illa, cui fit applicatio in scientia subalternata; vt patet in exemplis ibidem adductis. Numerus enim & linea secundùm se, abstrahunt à materia sensibili; sonorum verò & visuale, tantùm à materia singulari. Et hac de causa scientiæ istæ dicuntur mediæ; quia nimirum participant de vtraque abstractione: siquidem in eis principia aliter abstrahunt ad conclusiones.

Ex quo etiam nascitur, vt rectè notauit D. Thom. 2.2. quæstione septima art. 2. ad tertium, quòd si principia considerentur, quæ habent rationem formæ; scientias istas cum Mathematicis connumeramus: si verò conclusiones, seu materiam propriam expectemus, magis conueniunt cum naturali: propter quod 2. Physic. text. 2. dicentur esse magis naturales.

74. Cæterùm, quia in his scientiis, vt latè explicuimus supra n. 21. ratio formalis *qua* obiecti non sic constituitur ex obiecto; superioris, & materia illa extranea, quasi ex æquo includat vtrumque: sed obiectum superioris consideratur quasi in obliquo, & vt principium, per quod definitur: materia verò extranea principaliter & in recto, habet rationem entis obiecti, vt sonorum in Musica, & visuale in Perspectiua: inde est, quòd absolutè & simpliciter loquendo, scientiæ istæ dicendæ sunt naturales, & continentur in eodem genere cum Philosophia naturali. Quod genus distinctionis gratia appellabimus *scientiam naturalem*; (ne ipsum cum Philosophia, quæ est quædam species eius, confundamus.) Et per consequens genere distinguuntur ab Arithmetica, & Geometria, quæ sunt propriè Mathematicæ.

Hanc sententiam defendunt communiter Thomistæ Caiet. 2.2. q. 9. art. 2. Flandria 6. Metaph. q. 3. art. 1. Soto in hoc lib. c. 1. q. 5. ad 5. & 2. Phys. q. 2. art. 2. Arauxo vbi supra ad secundum, & alij. Pro qua etiam videri potest D. Thom. lect. 25. huius lib. & 2. Phys. lect. 2. Vbi eam docet eleganter Aristoteles: nam postquam Mathematici, & Philosophi differentiam explicuit ex diuersa abstractione à materia, subdit: *Hoc idem indicant, & mathematicarum facultatum hæ, quæ magis sunt naturales, vt Perspectiua, Musica & Astrologia. Nam contra quodammodo se habent, ac Geometria. Geometria namque de naturali linea contemplatur; sed non vt est naturalis: Perspectiua verò Mathematicam quidem lineam considerat; at non vt est Mathematica, sed vt est naturalis.*

Ex quibus verbis probatur à priori hæc sententia. Quia ideò Geometria verbi gratia simpliciter est scientia Mathematica, & genere distinguitur à Philosophia: quia linea, quam considerat, licet à parte rei sit quid naturale; non tamen consideratur ab ea, vt est naturalis: sed vt abstrahit ab omni materia sensibili. Sed econtrà linea, quam considerat Perspectiua, licet secundum se sit quid mathematicum; non tamen consideratur ab ea, vt est mathematica, sed vt includit visualitatem, quæ est materia sensibilis. Ergo Perspectiua simpliciter est scientia naturalis, & genere distinguitur à Geometria.

Confirmatur: quia id, quod principaliter, & in recto habet rationem obiecti in his scientiis mediis, est illa materia extranea, & sensibilis; vt sonorum in Musica, & visuale in perspectiua: ergo tantum abstrahunt à materia singulari, sicut ens mobile, quod est obiectum Philosophiæ: ergo continentur sub eodem genere scibilis naturalis; & consequenter sub eodem genere scientiæ.

75. Circa vnitatem verò, aut distinctionem specificam harum scientiarum idem ferè ac de reliquis dicendum est; scilicet sumendam esse ex vnitate, vel distinctione principiorum in esse scibilis. Id enim æquè conuincunt de omnibus scientiis rationes supra n. 59. adductæ. Non tamen sumitur eodem modo in his, ac in cæteris. Cum enim aliæ sint extremæ: tam principia, quàm obiectum sunt sub eadem abstractione: & ita vnitas, vel distinctio earum sumitur ex principiis, quæ sunt prima intra abstractionem propriam ipsius obiecti vt vidimus. At verò in his scientiis, de quibus loquimur; cum sint mediæ inter purè Mathematicas, & Naturales, principia habent diuersam abstractionem, ac obiecta: & ita vnitas, aut distinctio earum non potest sumi ex principiis, quæ sint prima intra abstractionem propriam obiecti: (nulla enim talia principia sunt in his scientiis) ac proinde desumenda est ex principiis, quæ sint prima intra abstractionem propriam ipsorum principiorum.

Iuxta quam doctrinam, quæ prout iacet, necessariò admittenda est à Thomistis supra citatis, nobis valdè probabile est, & maximè consequens adhucusque dicta, quòd sicut duæ tantum dantur Mathematicæ extremæ, quarum principia possint ad materias extraneas applicari: sic duæ tantùm dantur huiusmodi scientiæ mediæ, licet variis nominibus significatæ. Altera est, quæ

scientiam subalternatam, non perfectè attingit ad rationem sciendi, nisi inquantum eius cognitio continuatur quodammodò cum cognitione eius, qui habet scientiam subalternantem. Nihilominus tamen inferior sciens non dicitur de his, quæ supponit, habere scientiam, sed de conclusionibus, quæ ex principiis suppositis de necessitate concluduntur. Et sic fidelis potest dici habere scientiam de his, quæ concluduntur ex articulis fidei. Ergo ex sententia Diui Thomæ poterit quis imperfectè habere scientiam subalternatam; etiamsi actu non habeat subalternantem, sed solum credat principia in illa demonstrata.

28 Vt autem ratione probetur conclusio, notandum est cum auctoribus citatis, quòd non sufficit quocumque modo credere principia, quæ demonstrantur in scientia subalternante; sed debent credi absque vlla hæsitatione: aliter enim non acquireretur scientia, sed opinio. Credimus autem fide humana sine hæsitatione, vt bene notat Sanchez, quando habemus quandam quasi euidentiam, quæ solet appellari, in attestante, sicut sine hæsitatione credimus esse Romam, aut Indos: quia tot asserentibus, veluti in attestantibus habemus euidentiam. Et per hunc modum credit Musicus sua principia: tùm quia in eis non conueniunt Arithmetici; nisi essent demonstrata: tùm etiam quia Musicus ex multis aliis capitibus colligit, Arithmeticum habere veram scientiam talium principiorum. Ac proinde habet eorum quandam quasi euidentiam Magistro attestante.

Quod etiam explicat rectè Navarius vbi supra ex eo, quòd talis fides simpliciter non est humana: quia non est in ordine ad hominem, vt homo est, sed vt scientificus est. Credit enim Musicus Arithmetico, non vt homo est; sed vt Arithmeticus est: & ideò habet firmitatem, quæ habitui scientifico inde deducendo sufficiat. Maximè cum talis habitus sit valdè imperfectus: & dicta fides non concurrat ad illum, quasi in virtute propria; sed in virtute scientiæ subalternantis: hæc enim est per se habitus principiorum subalternatæ: fides verè non nisi per accidens, & loco eius; ad eum modum, quo in Theologia fides diuina substituitur loco luminis gloriæ, quod est proprius, & per se habitus principiorum eius, vt docent Caiet. & alij Thomistæ.

29. Modò facilè probatur conclusio: quia ratio substantialis scientiæ per se primò solùm attenditur penes certitudinem, qua intellectus adhæret scibili: neque requiritur, quòd actu habeat eius euidentiam; dummodò ex natura sua postulet illam; & habeat, quando est in statu perfecto. Sed totum hoc habet scientia subalternata in absentia subalternantis cum humana fide principiorum explicata. Ergo in illa saluabitur substantialis ratio scientiæ. Maior præterquam quod constat in Theologia nostra, in qua cum sola certitudine absque actuali euidentia saluatur ratio scientiæ iuxta communiorem Theologorum sententiam; probatur latè à Nauarrete vbi supra, & Gonçalez eadem prima parte, quæstione prima, articulo secundo, disputatione prima, conclusione tertia. Potestque sic explicari, quia perfectio substantialis intellectus, & habituum eius sumitur per ordinem ad verum sub ratione veri: ac proinde consecutio ipsius veri, seu firma adhæsio intellectus ad ipsum, in qua consistit certitudo, est quasi finis *quo* intellectus, & habitum eius. At verò claritas, seu euidentia non est, quod vltimò, & principaliter intendunt intellectus, & habitus eius; sed potiùs illam exigunt, vt quid alteri deseruiens; quatenus scilicet obiectum sub claritate est meliùs dispositum ad causandum in intellectu firmiorem, & certiorem assensum veritatum. Ergo certitudo, & nõ claritas pertinet per se primò ad perfectionem substantialem assensus scientifici. Minor verò probatur: quia fides humana potest pertingere ad certitudinem, quæ excludat omnem hæsitationem, vt patet in eo, qui credit Romam esse. Quod etiam contingit in nostro casu: siquidem Musicus credit Arithmetico, non vtcumque, sed vt scientificus est: cum quo quodammodo continua media tali fide. Ergo illa habet sufficientem certitudinem ad eliciendum imperfectum assensum scientificum.

30 Confirmatur primò: quia Musicæ, vt cuicumque alteri scientiæ subalternatæ ex se, & specie sua conformis est claritas, seu euidentia suorum assensuum, eamque exposcunt in statu perfecto, quem possunt habere, & dum non coniunguntur subalternantibus, sunt in potentia ad illam obtinendam. Ergo etiam si actu non habeant talem euidentiam; adhuc erunt substantialiter scientiæ. Probatur consequentia: quia ratio scientiæ, sicut, & cuiuscumque alterius virtutis, non sumitur ex actu, quem habet secundùm statum imperfectionis, sed ex illo, ad quem ex natura sua inclinat. At scientia subalternata, etiam quando est sine subalternante ex natura sua inclinat ad assensum euidentem. Ergo etiamsi pro illo statu imperfectionis non possit eum elicere adhuc erit substantialiter scientia. Videatur pro hac ratione Nauarrete loco citato.

Confirmatur secundò: quia assensus scientiæ subalternatæ per se, & ex specie sua petit procedere tanquam à connaturali, & proprio habitu principiorum à scientia subalternante: quando verò procedit à fide, est quasi per accidens ob defectum subalternantis, cuius loco substituitur, & in cuius virtute operatur ipsa fides. Ergo quamuis assensus procedens ab ea per se participet certitudinem; non tamen per se participat obscuritatem sibi annexam: ac proinde in tali assensu nihil est, quod rationi scientiæ repugnet. Antecedens constat ex dictis. Consequentia verò probatur: quia dicta fides non substituitur loco scientiæ subalternantis, neque agit in virtute eius ratione obscuritatis, vt patet; sed ratione certitudinis explicatæ, media qua quodammodo continuatur illi: ergo non influit in assensum obscuritatem; sed certitudinem.

31 Ad argumenta. Ad primum ex Aristotele respondetur primò, quòd vt supra disputatione 18. numero 50. vidimus, ibi agit Aristoteles de demonstratione, *propter quid*: per quam generatur scientia habens perfectionem, & statum scientiæ. Quod fatemur non posse habere subalternatam sine subalternante: quia ad hanc pertinet propter quid illius: hoc tamen non obstat, quominùs possit secundùm esse imperfectum generari; licet actu non habeatur demonstratio principiorum, vt explicatum est.

Secundò respondetur, ibi Aristotelem satis se explicuisse, dum addit illam limitationem *non per accidens*. Cuius sensus, vt rectè exponit Diuus Thomas est, quòd per se loquendo, non contingit aliquem habere scientiam, nisi habeat demonstrationem principiorum, quorum potest esse demonstratio, per accidens tamen id potest contingere, si alia via certò cognoscat illa. Verba D. Thom. in explicatione illius particulæ sunt: *Hoc ideò dicit, quia possibile esset scire aliquam conclusionem, non habens demonstrationem præmissarum, etiamsi essent demonstrabilia: quia sciret eas per alia principia. Sed hoc esset secundum accidens, &c.* Et hoc contingit in præsenti; nam conclusio scientiæ subalternatæ per se petit procedere à subalternante; per accidens

tamen

autem procedit à fide; vt ex dictis patet.

32. Ad secundum ex auctoritatibus Diui Thomæ respondetur. Ad primum, quòd ibi Sanctus Doctor, vt probet esse impossibile, de eodem habere simul fidem, & scientiam, assignat illorum differentiam ex his, quæ per se, & ex natura vtrique conueniunt. Nam fides ex sua specie inclinat ad assensum obscurum; scientia verò ad assensum clarum, & ad resolutionem in principia euidenter cognita. Et ideò addit, quòd scientia in visione rei præsentis perficitur: quod non conuenit fidei, quæ potiùs in visione rei præsentis destituitur. Quæ omnia verissima sunt: sed cum illis stat scientiam, quamdiu est in statu imperfecto, actu non essequi talem claritatem, seu visionem rei præsentis. Quod eisdem verbis indicauit Diuus Thomas, dum asserit scientiam in visione rei præsentis perfici, planè supponens, ante talem visionem esse quidem, sed imperfectam.

Ad secundam auctoritatem respondetur, quòd ibi D. Thom. probat virtutes infusas, & acquisitas differre specie. Ad quod adducit exemplum in scientiis, ex quibus si aliqua non potest reduci ad principia, quæ sint naturaliter cognita; erit specie diuersa ab aliis scientiis naturalibus. Quod quidem verum est: & inde nos quæstione quinta ostendemus sacram Theologiam genere subalterno differre ab aliis scientiis. Et hoc intendit Diuus Thomas addens: *Neque vniuocè scientia diceretur.* Quorum verborum sensus, non est, quem adducit Nazarius vbi supra conclusione tertia, quòd scilicet Theologia nostra analogicè tantùm conueniat, cum aliis in ratione scientiæ. Si enim ipsa est verè, & substantialiter scientia, vt supponimus: nulla potest esse ratio ad negandam conuenientiam vniuocam inter illas. Solùm ergo intendit D. Thom. in prædictis verbis; vt explicant Arauxo vbi supra, & alij Thomistæ, Theologiam non esse eiusdem rationis, aut eiusdem generis proximi cum scientiis naturalibus; vtpote, quæ habet excellentiorem modum procedendi, & ex altioribus principiis, nempè ex reuelatis à Deo, in quibus fundatur omnimoda certitudo suorum assensuum, in qua longè superat alias scientias naturales. ¶ Nisi mauis dicere, D. Thom. loqui de scientia quoad statum; quòd scilicet scientia actu non habens euidentiam, non dicitur vniuocè scientia quantùm ad statum, & perfectum esse, quamuis quoad substantiam vniuocè participet rationem scientiæ. Videatur Arauxo loco citato.

33. Ad tertium neganda est maior, si sermo sit de euidentia actuali, & propria ex parte subiecti, quam habet scientia in statu perfecto. Quia, vt supra vidimus; sine hac potest benè saluari ratio scientiæ in subalternatis cum sola certitudine, & euidentia radicali, quam habent ex eo quòd per se petunt continuari cum subalternantibus. Vnde ad probationem dicimus, quòd si definitio scientiæ sumatur vniuersaliter, vt comprehendit omnes secundùm quemcumque statum, in quo possunt esse; tunc illa particula, *euidens*, intelligenda est de euidentia radicali explicata. Quod si explicetur de euidentia actuali; tunc definitur scientia, non quomodocumque; sed secundùm perfectionem, & statum scientiæ.

Ad confirmationem similiter respondetur, quòd scientia non habens perfectionem, & statum scientiæ, sicut non tam dicitur habitus, quam dispositio; sic non tam dicitur virtus intellectualis, quam inclinatio quædam virtutis. Quia quamuis sit substantialiter virtus; deficit tamen illi status; & perfectio virtutis. Et ideò non est necessarium, vt dum est sub tali imperfectione sit proximè potens elicere optimum actum: sed satis est, si illum ex natura sua possit elicere, & de facto eliciat, quando ad statum virtutis, seu ad suæ subalternantis coniunctionem peruenerit. Videatur Arauxo vbi supra.

Ad quartum neganda est minor. Ad cuius probationem respondetur ex dictis, quòd fides principiorum quam dicimus sufficere in musico ad eliciendum assensum scientificum, non est quæcumque, sed quæ excludit omnem hæsitationem, ex eo quòd habet quamdam quasi euidentiam in attestante. Propter quod etiam simpliciter non est dicenda humana, vt vidimus; sed habet sufficientem certitudinem, vt in virtute Arithmeticæ, cui quodammodò continuatur, eliciat imperfectum assensum scientificum.

QVÆSTIO IV.

QVAM VNITATEM HABEAT VNAquaque scientia, & vnde illa sit desumenda.

34. QVæstionem aggredimur inter difficiles, nostro iudicio difficillimam. In qua nobiliores Metaphysici post assiduam meditationem, longumque laborem, nihil tamen vndequaque satisfaciens inuenisse se putant. Statuere enim vniuersalem aliquam doctrinam de habituum specificatione; aut eorum obiecta exactè stabiliri, difficillimum sanè, & ferè impossibile semper iudicamus. Sed diuini priùs ope numinis implorata, & Angelico Doctore duce peripateticam doctrinam, quam capite 23. huius libri tradit Aristotel: pro viribus explicare, & propugnare conabimur. Tractant de hac materia D. Thom. hic. lectione 41. 42. & 43. & opusculo 70. qu. 5. artic. 1. Theologi 1. part. qu. 1. art. 2. vbi Caiet. Bañes, Gonçal. & Nazarius: Metaphysici lib. 1. & 6. vbi Arauxo, Iabel. Soncin. Zanard. & Suarez: & Dialectici in hoc cap. vbi Caiet. Sot. & Mas. & in prooemialibus vbi Sanch. Rubio, & alij.

Sunt autem pro tituli intelligentia duo breuiter præmittenda. Primum est, in præsenti solum esse sermonem de scientiis speculatiuis: nam de his tantum agit in hoc capite. Aristoteles: quamuis ex earum cognitione facilè constabit, quid dicendum sit de practicis. Secundum est quæstionem non procedere de vnitate numerica scientiæ: nam quod ad hoc idem est iudicium de scientia, ac de aliis accidentibus: quæ omnia iuxta receptam Thomistarum sententiam à subiecto indiuiduantur. Ac proinde Logica, aut quælibet alia scientia non erit vna hac vnitate; sed multiples iuxta numerum animarum, seu intellectuum, quibus inhæret. Quare solum procedit difficultas de vnitate specifica, & generica. An scilicet vnaquæque scientia sit vnus habitus in specie infima; an potiùs plures sub se contineat specie distinctos. Et vnde vtraque vnitas sit desumenda.

35. Præcipua ratio dubitandi in hac quæstione sumitur ex communi axiomate, quod tradit Arist. 2. de Anima text. 33. Quòd scilicet ab obiecto sumitur specificatio, vnitas, & distinctio, tam potentiæ, quàm habitus. Ex quo necessariò sequi videtur tantam debere esse vnitatem potentiæ, vel habitus; quanta fuerit vnitas obiecti: & per consequens circa obiectum vnum genericè, non posse versari potentiam, aut habitum specificè vnum. Quod tamen planè constat esse falsum. Tum quia plures potentiæ versantur circa obiectum genericè vnum vt visus respectu coloris; imo vnum tantum analogicè vt patet de intellectu, & voluntate respectu entis. Tum

etiam

Hanc sententiam sic explicatam defendunt aliqui discipuli Diuus Thomæ vt refert Oña vbi supra: quæ satis probabilis. Adhuc tamen non satisfacit cetaris Thomistis. Et meritò: quia non explicat, neque explicare potest, cur omnes illi habitus specie distincti appellandi sint vna scientia. Si enim vnitas generica *numeri* verbi gratia sufficit, vt Arithmetica dicatur vna scientia? cur vnitas generica *quantitatis* non sufficiet, vt omnes Mathematicæ dicantur vna Mathematica, & vna scientia? qui tamen loquendi modus alienus est à communi consensu Philosophorum. Ergo talis conuenientia generica habituum non sufficit ad vnitatem scientiæ.

39. Propter hæc, quarta sententia attribuit singulis scientiis vnitatem atomam, & specificam: sed in ea explicanda tres sunt modi dicendi valdè diuersi. § Primus est, quem Suarez disputatione 44. citata sect. 11, numero 55. asserens quamlibet scientiam ita esse vnam in specie infima, vt non sit simplex aliquis habitus, aut qualitas se extendens ad omnes conclusiones; sed habitus quidam quasi compositus, & complete coalescens ex pluribus habitibus partialibus: qui licet in se, & respectu suæ conclusionis sint verè complete, & specie distincti: censentur tamen incompleti respectu totius scientiæ. Et hoc inquit sufficere, vt quilibet istorum habituum non faciat scientiam specie distinctam ab alia; sed omnes censeantur vna scientia in specie. Explicans autem ibidem, & disputatione prima sectione 3. modum vnitatis quem isti partiales habitus possunt habere, inquit id fieri, non per aliquam realem vnionem, siuè continuationem; sed per quandam subordinationem, aggregationem, & connexionem in ordine ad vnum obiectum.

Si autem inquiras: quæ vnitas sit necessaria in obiecto, vt habitus ad illud ordinati censeantur vna scientia: respondet numero 66. id statuere esse difficillimum, & postquam illi aliorum modi dicendi non placuerunt tandem concludit, quòd: *Quando aliqua ratio formalis obiecti scibilis, quæ solet dici ratio quæ, est talis, vt in ea contineantur omnia, quæ in illa scientia tractantur, aut demonstrantur: quia per illam, aut in ordine ad illam reliqua inquiruntur, tunc illa ratio constituit omnia illa sub vna ratione scibilis, siue illa sit ratio specifica in esse rei, siue non.* Hæc Suarez. Quam sententiam sequitur Fonseca 5. Metaphysic. capite 7. quæstione 5. sectione 2. § Et præcipua ratio pro illa est impugnatio aliarum opinionum. Nam ex vna parte Auctores illarum non videntur exactè declarare: quomodò eadem simplex qualitas possit extendi ad res ita diuersas. Ex alia verò vnitas generica in scientiis propter supradicta non satisfacit. Ergo verosimilius est, ita scientiam esse vnam in specie, quòd sit composita ex pluribus habitibus partialibus, vt explicatum est.

40. Hic modus dicendi primo aspectu videtur facilis. Quem ideò sequuntur Auctores eius, vt expediant se à pluribus, hisque grauissimis difficultatibus, quæ in hac materia occurrunt. Sed si res attentiùs consideretur; non solùm non est facilior aliis; sed incidit in easdem, quas fugere conatur, difficultates: & addit alias non inferiores. Quod sic probatur: quia posita ista multiplicatione habituum partialium adhuc restat examinandum id, in quo sita est tota huius controuersiæ difficultas, nempè vnde sumatur vnitas obiecti in scibilis, vt respectu eius omnes illi habitus dicantur vna scientia Dicere enim cum Suar *Tunc aliquam rationem formalem obiecti esse vnam, quando in ea connectuntur, quæ in tali scientia tractantur*: vel est nugatio, vel petitio principij.

Primum patet: quia hoc est, quod inquirimus: quis scilicet modus attributionis, vel connexionis in aliquo vno sit necessarius ad vnitatem scientiæ. Nam certum est, vt sæpè notauimus, non sufficere connexionem, quam habent plures species in suo genere; alias vel esset vna scientia omnium, vel saltem Mathematicæ non distinguerentur specie; cum earum obiecta in supremo genere quantitatis connectantur. Ergo nugatoriè respondet, inquit, tunc rationem formalem obiecti esse vnam, quando in ea connectuntur, quæ in tali scientia tractantur.

Secundum etiam patet: quia quandò quærimus vnitatem scientiæ ex obiecto, scire contendimus, quod sit obiectum, & quid habere debeat, vt inferat, & petat vnam scientiam, quæ de illo tractat. Ergo planè petitur principium, respondendo, esse illud, quo adunantur, quæ tractantur in tali scientia: siquidem hæc responsio iam supponit vnam scientiam. Videatur Rub. q. 1. proœm. num. 26. vbi eadem Suar. verba refert, supresso Auctoris nomine: eumque acriùs reprehendit. Maneat ergo hunc modum dicendi incidere in easdem difficultates, quas fugere intendit.

Addit etiam alias non contemnendas. Nam scientiam facit ens per accidens, quod expressè Fonseca concedit: vt potè ex diuersis speciebus qualitatis constantem. Et consequenter illam à recta linea prædicamenti excludit; & eidem habitui negat augmentum extensiuum: quod tamen D. Thom. & grauissimi Doctores concedunt: pleraque alia continet incommoda, vt consideranti patebit. Et quod omnibus maius est, post longam quæstionis decisionem quam affert Suarez sectione citata nihil certò definit de vnitate obiecti in esse scibilis; à quo tamen quæstionis solutio omninò pendet, vt ex se patet.

41. Secundus modus dicendi est aliquorum Thomistarum, qui alia via longè diuersa admittunt compositionem in scientiis. Pro cuius intelligentia sciendum est, Thomistas diuisos esse in constituendo, quid sit habitus intellectus; an scilicet sit collectio specierum intelligibilium: an potiùs alia tertia qualitas ex actibus in intellectu relicta, media qua potentia promptè, & delectabiliter in similes actus possit exire.

Soncinas ergo 6. Metaphysicæ quæstione 9. quem sequuntur Conrad. 1. 2. quæst 54. articulo 4. & alij, licet de habitus voluntatis asserat esse simplices qualitates; de scientia tamen, & idem est de aliis habitibus intellectus, tenet esse collectionem specierum pertinentium ad idem obiectum, non earum, quæ sicut immediate ab intellectu agente, & præcedunt actum intellectus possibilis; sed quarundam aliarum, quas ponit ipse resultare in intellectu ex vi assensus scientifici. Et has inquit esse habitualem effectum demonstrationis: & ex consequenti scientiam esse compositam ex pluribus qualitatibus. Pro qua sententia sunt plura Diuus Thom. testimonia, quæ adducit Caiet. loco citato ex 1. 2. vbi ait plures, Thomistas fugientes difficultatem asserere. Sanctum Doctorem modò in vnam, modò in aliam partem inclinare. De cuius etiam mente dubius est Capreolus in prologo q. 3. Sed reuera iste modus dicendi est contra D. Thom. vt rectè probat Caiet. ibidem, & constabit ex dicendis.

42. Tertius tandem modus dicendi est aliorum Thomistarum, qui cum Caiet. loco citato, scientiæ vnitatem specificam ita declarant, vt non sit collectio specierum, aut aliquis habitus ex pluribus compositus; sed simplex quædam qualitas se extendens ad omnes conclusiones talis scientiæ. Quæ proculdubio est mens D. Thom. eadem q. 54. 1. 2. articulo 4. Cuius

verba sunt: *Sed quia illa multiplicitas est ordinata ad aliquid vnum, ad quod principaliter respicit habitus: inde est, quòd habitus est qualitas simplex, non constituta ex pluribus habitibus, etiamsi ad multa se extendat.* Et in responsione ad tertium: *Ille, qui in aliqua scientia acquirit per demonstrationem scientiam conclusionis vnius, habet quidem habitum sed imperfectè. Cum verò acquirit per aliquam demonstrationem scientiam conclusionis alterius: non generatur in eo alius habitus: sed habitus: qui priùs inerat fit perfectior, vt potè ad plura se extendens; eo quòd conclusiones, & demonstrationes vnius scientia ordinata sunt, & vna deriuatur ex alia.* Hanc sententiam sequuntur Medina circa hunc articulum, Gonçal. 1. part. quæst. 1. artic. 3. disput. 3. conc. 8. Báñez ibidem quæst. 89. art. 5. & 6. Ferrara 1. contra gentes cap. 16. Sanch. lib. 1. Logicæ quæst. 10. Masius sect. 1. proœmialium quæst. 16. Soto quæst. 5. Flandria 6. Metaphy. quæst. 6 art. 7. & Arauxo lib. 1. quæst. 5. artic. addens esse omnium rectè sentientium de mente Angelici Doctoris.

43 Igitur omnes isti Doctores pro 4. sententia adducti conueniunt in constituenda vnitate specifica scientiarum. Conueniunt item, quòd talis vnitas sumenda est àb obiecto, vt tota Philosophia proclamant, Addunt etiam, id non debere intelligi, de obiecto materiali, & in esse rei; sed de obiecto formali, & in esse scibilis. Laborant tamen maximè in explicando, quid sit obiectum in esse scibilis, aut quid addat supra obiectum in esse rei, vnde possit talis vnitas desumi. Et relicto Suarez, qui circa hoc nihil certum statuit, vt vidimus: ex Thomistis quidam recurrunt ad lumina, quibus scientiæ innituntur, asserentes scientiam esse vnam, quando procedit ex eodem lumine; diuersas verò penes diuersa lumina, quibus conclusiones cognoscuntur. De quo videri potest Báñez 1. parte quæst. 1. art. 3. Alij hanc vnitatem, vel diuersitatem obiecti in esse scibilis sumendam esse dicunt ex vnitate, vel diuersitate abstractionis à materia. Quæ est frequentior sententia Thomistarum: pro qua videri possunt Caiet. in hoc lib. cap. 23. Capreol. Gonçalez; Soto, Sanchez Masius, Arauxo, & alij Thomistæ citati. Alij tandem explicant talem vnitatem, vel diuersitatem obiecti ex vnitate, vel diuersitate principiorum, seu mediorum, per quæ scientia procedit. De quo videri potest Nauarrete 1. parte controuers. 9. & Ferrara loco citato Cæterùm istæ sententiæ, si rectè explicentur, non discordant: & hæc omnia concurrunt ad constituendum obiectum in esse scibilia, vt infra constabit, & probat rectè Nazar eadem 1. parte q. 1. art. 3. controu. 1. Et ideò pro eius explicatione.

NONNVLLA AD QVÆSTIONIS solutionem necessaria præmittuntur.

§.

44 PRimò recolenda est communis illa distinctio obiecti formalis, quam supra disputat. 1. num. 9. adduximus ex Caietan. in rationem formalem *qua* & *sub qua*. Quam distinctionem licet Vasqu. 1. parte disp. 7 capite 3. non admittat; admittunt tamen præter discipulos D. Thom. Molina, Valent Suarez, Rub. & cæteri Doct. Moderni Id que contra illum probant rectè Nazar. Gonçal. Nauarrete, Araux. & alij Thomistæ citati. Quod etiam satis conuincitur. Tùm exemplis adductis disputatione citata. Tum etiam quia ex doctrina Aristot. 6. Metaph. text. 2. res constituuntur in duplici genere diuerso; scilicet in genere rei, & in genere scibilis. In quorum primò attenditur perfectio rei in esse entis: & sumitur per ordinem ad existentiam & operationes. In secundo verò consideratur perfectio rei in ratione formali obiecti seu scibilis; quæ sumitur secundùm proportionem ad potentiam, vel habitum. Ergo necessariò distinguendæ sunt in quolibet obiecto duæ formæ, seu duæ rationes, per quas in eisdem generibus constituatur. Tum denique quia res, quæ in esse entis est vna, aliquando est multiplex in esse scibilis: vt patet in exemplo sæpiùs adducto de rotunditate terræ, quæ quamuis sit vna in esse entis; est tamen in duplici genere scibilis, secundùm quod pertinet ad Astrologiam & Philosophiam, teste Diu. Thom. 1. 2. qu. 54. art. 2. ad 2. Econtrà etiam, quæ in esse entis sunt plura, sæpè sunt vnum in genere scibilis: vt patet in obiecto Metaph. aut Arithmeticæ: quod comprehendit res in genere entis diuersissimas; & tamen omnes constituunt vnum scibile in specie infima Ergo per id ipsum, per quod res constituuntur in genere entis, non possunt constitui in esse scibilis: & per consequens necessariò distinguendæ sunt duæ illæ rationes formales obiecti, quas constituit Caiet. Videantur alia, quæ adduximus loco citato.

45 Secundò statuendum est, id quod propriè est specificatiuum respectu alicuius, præhabere debere eandem vnitatem, quam habet res specificata, ita vt si specificatiuum, quatenùs tale tantum sit vnum genericè, res specificata non possit esse vna specificè. Quod quamuis non admittat Vasq. vbi supra c. 4. & 5. admittunt tamen communiter Doctores: & probant rectè Gonçalez disput. citata conclus. 1. Arauxo art. 3. cõclus. 2. & Nazar. vbi supra, & qu. 12. art. 1. controu. 1. Ratioque videtur euidens. Nam res specificata sumit totam vnitatem suam ab specificatiuo; & ideò est vna quia specificatiuum est vnum: ergo res specificata non potest esse magis vna, quam sit specificatiuum. Ac proinde si hoc fuerit vnum tantùm genericè; res significata non poterit esse vna specificè. Quod vniuersaliter verum est in potentiis, actibus, & habitibus: licet nobis sæpè sit difficillimum in eorum obiectis assignare aliquam rationem formalem habentem tantam vnitatem, quantam habent res specificatæ. Ob id tamen neganda non est vniuersalis doctrina: qua sublata, nihil firmum maneret in Metaphysica circa specificationem accidentium. Restat ergo, quòd si obiectum in esse scibilis est specificatiuum scientiæ, vt supponimus, ad hoc vt plura entia quæ in esse rei sunt genere diuersa, sint vnum scibile in specie infima, debent necessario habere aliquam rationem formalem, in qua omnia illa specificè conueniant. Et hanc vocamus rationem formalem sub qua. Ex quo tandem fit, quòd licet ad rationem formalem *quæ* obiecti sufficiat vnitas generica; aut etiam analoga; (quæ est expressa doctrina Aristotel. & commentatoris 4. Metaphysicæ textu commento 2.) tamen ratio *sub qua*, semper debet esse vna in specie infima, quando potentia, aut habitus est vnus specificè. Et hæc ratio sub qua est, quam in præsenti inuestigamus in obiectis scientiarum ad statuendam earum vnitatem. Pro quo.

46 Tertiò obseruandum est ex Diu. Thom. prima parte quæst. 3. art. 3. quòd *Duplex sit abstractio per intellectum vna quidem secundum quod vniuersale abstrahitur à particulari vt animal ab homine: alia verò secundùm quod forma abstrahitur à materia, sicut forma circuli abstrahitur per intellectum ab omni materia sensibili.* Quæ verba D. Thom. explicat optimè Caiet. de ente, & essentia cap. 1. quæst. 1. assignans plura, in quibus istæ duæ abstractiones differunt: quæ etiam adducit Arauxo vbi supra numero 41. Duo nos breuiter aduertabimus. Primum est, quòd in

in abstratione formali, tam forma, quæ abstrahitur, quàm materia, à qua abstrahitur, manent integræ, potéstque vnum sine alio concipi: vt quando abstrahimus triangulum ab ære: quod prouenit ex eo, neutrum est essentia alterius. At in abstratione totali (inquit D. Thom.) ibidem non remanet integrum id, à quo fit abstractio: remota enim differentia *rationali* ab homine; non remanet in intellectu homo: sed solùm animal. Neque potest vnum sine alio concipi: quia licet superius, quod abstrahitur, possit concipi absque inferioribus; cum non sint de eius essentia: non tamen econtrà inferiora; à quibus abstrahitur, possunt concipi absque superiori vt per se patet.

Ex quo discrimine nascitur secundum, quod non parum conducit ad præsens institutum. Et consistit in hoc, quòd per abstractionem formalem oritur in eo, quod abstrahitur, actualitas, distincto, & intelligibilitas; (verba sunt Caiet.) in abstractione verò totali oritur in eo, quod abstrahitur, potentialitas, confusio, & minor intelligibilitas. Vndè, licet quoad nos id, quod est abstractius abstractione vniuersali, sit quodammodo magis, & prius motum; vt explicat D. Thom. in proœmio Physicorum; tamen secundùm se maior abstractio totalis causat maiorem potentialitatem, & confusionem: & id, quod sic abstrahitur, secundùm se redditur minus intelligibile. Quæ omnia econtrariò eueniunt in abstractione formali. Nam quanto magis id quod est formale, abstrahitur à materia; tanto fit actualius, & magis aptum, vt intelligatur. Cuius rationem paucis reddit Caietanus. Quia nimirum abstractio formalis fit per separationem à materialibus, potentialibus, & huiusmodi: abstractio verò talis fit per separationem ab specificis actualitatibus; à quibus quanto aliquid est abstractius, tanto est potentialius, & minus intelligibile: quippè cum actus secundùm se sit notior potentia ex 9. Metaph. text. Com. 10. ¶ De abstractione totali nihil est in præsenti agendum: quia solùm est necessaria ad scientias ex generali ratione, quia omnes excludunt indiuidua, & agunt de rebus vniuersalibus: & ideò nihil conducit ad earum specificationem. Abstractio verò formalis non eodem modo reperitur in omnibus: & ideò potest ad earum distinctionem pertinere. Pro quo.

47. Quartò considerandum est ex Diuus Thom. opusc. 7. q. 5. articulo 1. quòd vt aliquid sit obiectum scientiæ, debet esse necessarium, id est quòd non possit aliter se habere; vt constat ex definitione scientiæ tradita ab Aristot. in hoc cap. secundo & probat ipse cap. 4. sequenti. Ac proinde non debet esse subiectum mutationi, vel motui: quia quod mouetur, in quantum huiusmodi, possibile est esse, vel non esse: vt dicitur 10. Metaph. & per consequens est contingens. Cum ergo materia sit prima radix mutationis & contingentiæ, vt docet D. Thom. 1. p. quæst. 86. art. 6. & explicat ibi Caiet. indè est, quòd obiectum scientiæ, formaliter prout sic, debet esse abstractum à materia. Est autem triplex gradus huius abstractionis formalis, vt ex Aristot. 6. Metaph. text. 2. docet Sanctus Doctor. opusc. citato admittunt communiter Doctores, iuxta triplicem materiam à qua potest aliqua res abstrahi, scilicet singularem, sensibilem, & intelligibilem. Materia singularis dicitur in præsenti, quidquid pertinet ad singularitatem rerum sensibilium: vt hæ carnes, & hæc ossa hæc albedo &c. Vndè illa scientia abstrahit à materia singulari tantùm, quæ considerat res sensibiles, verbi gratia hominem, cum materia sensibili communi, nempè carne, & ossibus: non tamen considerat singulariter hanc carnem, & hæc ossa. Et huiusmodi est Philosophia naturalis. Quæ consequenti habet infimum gradum abstractionis formalis: siquidem hæc ad minùs requiritur in obiecto, vt de illo possit esse scientia.

Materia sensibilis dicuntur omnes qualitates, quæ sensibus percipiuntur, color, frigus, sonus, odor, & similes. Vnde illæ scientiæ abstrahunt à materia sensibili, quæ considerant suum obiectum sine istis qualitatibus. Et huiusmodi sunt Mathematicæ, quæ agunt de quantitate, non curando, an linea sit calida; superficies alba; aut corpus durum, &c. Non tamen abstrahunt à materia intelligibili: quia non considerant quantitatem absque substantia materiali, cui inest, & à qua in sui cognitione dependet. Et ideò obtinent secundum locum seu gradum abstractionis. Tandem materia intelligibilis est ipsa substantia corporea, seu materia prima: quæ dicitur intelligibilis, quia solo intellectu percipi potest. Vnde illæ scientiæ abstrahunt à materia intelligibili, quæ tractant de rebus, quæ sine materia prima esse possunt; vel quia nomquam in materia, vt Deus, & Angeli; vel quia in quibusdam sunt in materia, in quibusdam verò non: & ideò secundùm se non dependent ab illa, vt substantia, & qualitas; actus & potentia; vnum, & multa, &c Et huiusmodi est Metaphysica, quæ propterea Theologia naturalis, & prima Philosophia nuncupatur: obtinetque supremum gradum abstrationis inter scientias naturales. Videatur D. Thom. loco citato.

48. Quartò notandum est cum Flandria 1. Metaphysic. quæst. 1. articulo 3. Arauxo ibidem quæst. 5. articulo tertio & aliis Thomistis, huiusmodi abstractionem sumi posse dupliciter. Primò actinè, & formaliter pro operatione scilicet intellectus: qua obiectum separatur à materia. Quo sensu satis constat abstractionem esse quid extrinsecum obiecto, nec posse esse veram rationem formalem per se specificatiuam scientiæ: sed tantùm est conditio necessariò requisita, vt benè notant Sanchez vbi sup. quæstione 11. Arauxo numero 58. & alij Thomistæ: seu causa remouens prohibens, vt inquit Nazarius controuersia citata: quatenùs per talem operationem remouetur ab obiecto materialitas, seu potentialitas, quæ intelligibilitatem impediebat. ¶ Secundo modo sumitur abstractio formalis passiuè, seu obiectiuè, & radicabiliter, pro actualitate, & immaterialitate quæ relinquitur in obiecto ex separatione materiæ; & per quam fit actu intelligibile. Et abstractio in hoc sensu per se pertinet ad obiectum in esse scibilis: & consequenter ad rationem formalem specificatiuam scientiæ, vt rectè explicat Gonçales vbi supra numero 57. Cuius rationem assignat inter alios Caietanus cap. 22. huius libri. Quia actualis rei est quoddam intellectuale lumen per quod ipsa cognoscitur; non secùs ac lux corporalis est id, per quod colores redduntur actu visibiles. Quod docuit optimè Diuus Thom. super librum de Causis lect. 6. dicens: *Considerandum est; quod per lumen corruptibile visibilia sensibiliter cognoscuntur. Vndè illud, per quod aliquid cognoscitur, per similitudinem potest dici lumen. Probat autem Philosophus in nono Metaphysic. quod vnumquodque cognoscitur per id, quod est in actu: & ideò ipsa actualitas rei est quoddam lumen ipsius. Et quia effectus habet, quod sit in actu per suam causam: inde est, quod illuminatur, & cognoscitur per suam causam.*

49. Hinc sextò notandum venit; quod media, seu principia demonstrationis habent rationem luminis per quod illuminatur, & cognoscitur conclusio. Tùm quia sunt causæ eius. Tùm etiam quia, vt idem Angelicus Doctor inquit quæst. 9. de veritate

art. 1. sicut per lumen corporale non solùm colores redduntur actu visibiles, sed etiam visus ipse confortatur ad videndum: sic per medium demonstrationis non solum fit nobis aliquid notum; sed etiam intellectus ipse confortatur ad intelligendum id, quod priùs intelligere non poterat. Tùm denique quia, vt rectè addit ibidem in solutione ad secundum, ipsa media, seu principia demonstrationis includunt in se quoddam intellectuale lumen participatum ab intellectu agente, qui est fons totius luminis intellectualis. *Sunt enim* (inquit) *prima principia quasi instrumenta intellectus agentis, vt dicit Commentator in tertio de Anima: & similiter omnia principia secunda, quæ continent propria media demonstrationum.* Ac proinde possunt in virtute ipsius illuminare conclusiones: & consequenter pertinent ad rationem formalem specificatiuam scientiæ. Quæ est expressa doctrina eiusdem Diu. Thom. 2. 2. quæst. 1. art. 1. ubi ait: *Cuiuslibet cognoscitiui habitus obiectum duo habet scilicet id, quod materialiter cognoscitur: quod est sicut materiale obiectum: & id per quod cognoscitur, quod est formalis ratio obiecti: sicut in scientia Geometrica materialiter scita sunt conclusiones: formalis verò ratio sciendi sunt media demonstrationis, per quæ conclusiones cognoscuntur.* Ex quo fit, quod quando media, seu principia sunt in ratione luminis diuersa: quia nimirum intra proprium genus vnum non accipit ab alio vim illuminandi, neque ambo ab aliquo tertio; sed vel sunt prima, vel reducuntur in diuersa prima principia: tunc intra illud genus verè causant distinctionem specificam scientiarum. Quod vt pleniùs percipiatur.

50 Vltimò visum est adducere aliqua verba Arist. & Diui Thomæ ex his, quæ habet capite 23. huius libri circa præsentem difficultatem: ex quibus luce clariùs constabit tota eius solutio. Arist ergo iuxta translationem antiquam sic ait: *Vna autem scientia est, quæ est vnius generis, quæcunque ex primis componuntur, & partes aut passiones earum sunt per se. Altera autem scientia est ab altera, quorumcunque principia, neque ex eisdem, neque ex alterutris sunt, &c.* Quæ verba exponens Diuo Tom. lect. 41. inter alia inquit. *Materialis diuersitas obiecti non diuersificat habitum: sed tantum formalis. Cum ergo scibile sit proprium obiectum scientiæ: non diuersificabuntur scientiæ secundum diuersitatem materialem scibilem: sed secundum diuersitatem eorum formalem. Sicut autem formalis ratio visibilis sumitur ex lumine, per quod color videtur: ita formalis ratio scibilis accipitur secundum principia ex quibus aliquid scitur. Et ideò quantumcunque sint aliqua diuersa scibilia per suam naturam: dummodo per eadem principia sciantur, pertinent ad vnam scientiam, &c.*

Et post pauca: *Sed vlterius considerandum est, quod secunda principia virtutem sortiuntur à primis. Vnde requiritur diuersitas primorum principiorum ad diuersitatem scientiarum. Quod quidem non esset: si vel diuersorum principia ex eisdem principiis fluant, sicut principia trianguli, & quadrati deriuantur ex principiis figuræ: vel principia vnius deriuentur ex principiis alterius sicut principia isoschelis dependent à principiis trianguli. Neque tamen intelligendum est, quod sufficiat ad vnitatem scientiæ vnitas principiorum primorum simpliciter: sed vnitas principiorum primorum in aliquo genere scibili. Distinguuntur autem genera scibilium secundum modum cognoscendi: sicut alio modo cognoscuntur ea, quæ definiuntur cum materia & ea quæ sine materia. Vnde aliud genus scibilium est corpus naturale, & corpus Mathematicum, &c.*

51 Quorum verborum & aliorum quæ omittuntur sensus planus est, diuersitatem genericam scibilium, & scientiarum sumendam esse ex diuerso modo cognoscibilitatis, seu abstractionis à materia: & per consequens tria esse genera scibilium, scilicet Metaphysicum, Mathematicum, & naturale: & tria genera scientiarum scilicet Metaphys. Mathematicam, & scientiam naturalem: intra quodlibet autem horum generum tunc esse diuersa scibilia in specie infima, & ex consequenti diuersas scientias; quando fuerint diuersa principia. quorum vnum non sequatur ex alio, neque vtraque ex alterutro intra eandem abstractionem: cui non obest, quod hæc omnia principia sequantur ex vniuersalissimis principiis: quia ex his non sumitur vnitas, aut diuersitas scientiæ. Cuius rationem assignat ex Aristotel. idem Sanctus Doctor lect. 43. sequenti. Quia nimirum ex vniuersalissimis principiis tantùm, non potest sequi aliqua conclusio intra aliquod genus scibilis, nisi illi adiungatur aliquod principium proprium talis generis. Et ideò huius principij proprij, & non illorum vniuersalissimorum habenda est ratio ad statuendam vnitatem, vel diuersitatem specificam obiecti in esse scibilis, & per consequens scientiæ. Quibus suppositis.

Statuitur vera sententia, & quæstio resoluitur.

§. III.

52 PRima conclusio. Vnitas, aut distinctio scientiæ, tam generica quam specifica, neque sumitur ab obiecto materiali, neque ab obiecto formali in esse rei, seu à ratione formali *quæ*, sed ab obiecto in esse scibilis, seu a ratione formali *sub quæ*. Conclusio est receptissima inter Doctores: & ex dictis manifesta. Quod enim ab obiecto merè materiali non sumatur, euidens est. Quia tale obiectum non respicitur per se ab habitu: ergo neque eius vnitas, aut diuersitas ad vnitatem, vel diuersitatem habitus potest conducere. ¶ Quod verò neque etiam sumatur à ratione formali *quæ*, satis patet ex dictis: Tùm quia multiplicarentur species scientiarum iuxta multitudinem rerum, quæ in eis considerantur, quod absurdum est. Tum etiam quia de eadem ratione formali *quæ*, dantur plures scientiæ; vt de hac propositione, *terra est rotunda*, sæpè dictum est ex Diu. Thom. & similiter de eadem Dei natura tractant Metaphysicus, & Theologus. Econtrà verò eadem scientia considerat rationes formales *quæ* valde diuersas, vt de Musica respectu vocis humanæ, & soni inanimatorum corporum testatur Diuo Thoma. lect. 41. citata. Ergo neque ab obiecto merè materiali, neque à ratione formali *quæ* desumi potest vnitas, aut distinctio scientiæ. Et per consequens à sufficienti enumeratione sumenda erit à ratione formali *sub quæ*, seu à ratione constitutiua obiecti in esse scibilis.

53 Secunda conclusio. Tam abstractio radicaliter & passiuè sumpta, ratione cuius obiectum quasi illuminatus, & est actu intelligibile; quàm medium seu principium demonstrationis per quod cognoscitur conclusio, pertinent ad rationem formalem *sub quæ* specificatiuam scientiæ. In hac conclusione conueniunt Thomistæ citati. Quam tradit apertè Sanctus Doctor non solùm verbis supra numero 50. adductis, sed etiam 1. p. quæst. 1. art. 1. ad secundum, vbi vtrumque expressè nominat dicens: *Diuersa ratio cognoscibilis diuersitatem scientiarum inducit. Eandem enim conclusionem demonstrat Astrologus, & Naturalis, puta quod terra est rotunda: sed Astrologus per medium mathematicum, id est, à*

materia

materia abstratum, &c. Quibus verbis apertè significat diuersitatem medij; & abstrationis esse diuersam rationem cognoscendi inducentem diuersas scientias. Ergo ex mente D. Th. vtrumque per se pertinet ad rationem formalem specificatiuam scientiæ. Videantur Caiet. & Nazarius ibidem art. 3.

Fundamentū est: quia illa pertinent per se ad rationem formalem specificatiuam scientiæ, quæ per se variant scibile, quatenus scibile est: sed tam abstractio dicta, quàm medium, seu principium demonstrationis sunt huiusmodi: ergo, &c. Probatur minor: quia scibile est aliquid non nisi per medium, & abstractionem, à quibus illuminatur: ergo diuersitas medij, & abstrationis per se variat scibile, quatenus tale est.

Confirmatur: quia res in tantum intelligitur; in quantum intelligibiliter vnitur intellectui: seu inquantùm intellectus ipse transformantur in rem intellectam, & fit quodammodò ipsa, vt dicimus in libris de Anima. Sed ad talem vnionem, & transformationem res fit proximè apta, tùm per remotionem materiæ, vt sumitur ex 7. Metaph. text. 36, tùm etiam per actualem, quam res habet à sua causa, vt dicitur libro 9. text. 20. Ergo obiectum intellectus constituitur in ratione formali obiecti, & intelligibilis per talem immaterialitatem, & actualitatem. Sed eadem est ratio intellectus, & scientiæ, quæ est habitus eius. Ergo obiectum scientiæ constituitur in ratione formali obiecti, & scibilis per immaterialitatem, quæ relinquitur ex abstractione materiæ; & per actualitatem, quam habet à sua causa, quæ est medium demonstrationis: & per consequens vtrumque concurrit ad specificationem scientiæ.

54. Tertia conclusio. Ratio *sub qua* à qua sumitur vnitas, & distinctio generica scientiarum, accipienda est ex abstractione à materia: ac proinde illæ scientiæ erunt eiusdem generis, quæ habuerint eandem abstractionem; illæ verò diuersi generis, quæ diuersas sortiuntur abstrationes. Hæc conclusio est receptissima inter Thomistas. Pro qua videri possunt Iabellus, & Soncinas 6. Metaph. quæst. 7. Zanard. q. 5. Masius hic cap. 13. quæst. 1. Caiet. Nazarius, Gonçales, Araujo, & Sanchez supra citati. Docet eam Aristot. eodem lib. 9. Metaph. text. vt ibi explicat D. Thom. Quam tradit, & probat Sanctus Doctor, tùm locis adductis, aliis multis, quæ adducunt Autores citati. Sed specialiter videatur lib. 7. de Sensu, & sensato, vbi supra adducta omnia paucis complexus, concludit: *Necesse est, quod habitus scientiarum destinguantur secundum differentiam separationis à materia: & ideò Philosoph. in 6. Metaph. distinguit genera scientiarum secundum diuersum modum separationis à materia*.

Probatur breuiter ex dictis: quia obiectum in esse scibilis constituitur per immaterialitatem: ergo in esse talis scibilis constituitur per talem immaterialitatem. Sed immaterialitas nihil aliud est, quàm remotio, seu abstractio à materia: ergo talis immaterialitas erit remotio, seu abstractio à tali materia. Hæc autem est triplex, vt dictum est: ergo triplex datur genus scibilis; & per consequens triplex genus scientiæ. Quod autem vnitas, quam scientiæ habent ex his abstractionibus, sit tantum generica, probatur: quia intra vnamquamque abstractionem continentur scientiæ specie distinctæ, vt supra tactum est & ex dicendis constabit: ergo ex dictis abstractionibus, præcisè prout sic, non potest causari in scientia vnitas specifica.

55. Vltima conclusio. Ratio *sub qua*, ex qua sumitur vnitas, vel distinctio specifica scientiarum, petenda est ex vnitate, vel distinctione specifica principiorum intra idem genus scibilis, seu intra eandem abstractionem. Tunc autem principia erunt eiusdem speciei in esse scibilis; quando vel vnum deriuatur ex alio, vel ambo ex alterutro intra eandem abstractionem. Tunc verò erunt specie distincta in esse scibilis quando neque deriuantur ex aliis, neque ex alterutris. Conclusio prout iacet, est expressa Aristot. & D. Th. quorum verba adduximus supra num. 50. in quibus etiam continentur exempla huius doctrinæ: pro qua videri possunt Soto, Masius, & alij Interpretes Aristot. in hoc lib. cap. 25.

Fundamentum est: quia principia, seu media demonstrationis catenus pertinent ad rationem formalem specificatiuam scientiæ, quatenus gerunt vicem luminis, per quod illuminatur, & cognoscitur conclusio: ergo tunc conclusio erit diuersa in esse scibilis, quando principia, per quæ illuminatur, fuerint in ratione luminis diuersa, seu quando habuerint diuersam vim illuminandi.

Sed principia, quorum vnum deriuatur ex alio, vel ambo ex alterutro, non habent diuersam vim illuminandi: bene autem principia, quæ nec deriuantur ex aliis, neque ex alterutris: ergo, &c. Antecedens, & prima consequentia patent ex dictis n. 49. & 53. Minor verò probatur: quia rectè inquit D. Thom. loco ibidem adducto, secunda principia sortiuntur à primis virtutem inferendi, & illuminandi conclusiones: ergo quando vnum deriuatur ex alio, vel ambò ex alterutro, omnia reducuntur in vnam primam radicem luminis ac proinde pertinebunt ad eandem rationem scibilis: quando verò neque deriuantur ex aliis, neque ex alterutris, reducuntur in virtutes illuminandi diuersas; & consequenter constituent diuersas rationes scibilis intra eandem abstractionem.

Occurritur quibusdam obiectionibus, quæ fieri possunt contra propositas conclusiones, & argumentis supra adductis satis fit.

§. IV.

56. VT illustrior fiat doctrina tradita, aliqua contra illam obiicienda sunt. Et primò contrà hanc vltimam conclusionem obiicies: quia sicut principia hominis & equi continentur sub principiis communibus animalis; ita principia corporis, seu entis mobilis, quod est obiectum Philosophiæ: & principia substantiarum spiritualium, quæ pertinent ad Metaph. continentur sub principiis communibus substãtiæ. Ergo si principia hominis & equi, ideò non sunt distincta in esse scibilis: quia deriuantur ex principiis animalis; pari ratione, neque principia entis mobilis, & substantiarum spiritualium, erunt distincta in esse scibilis: siquidem deriuentur ex principiis communibus substantiæ: Et ex consequenti, sicut eadem est scientia hominis & equi; ita etiam eadem erit scientia entis mobilis, & Angelorum; quod est absurdum.

Vt respondeatur huic argumento, meminisse oportet, quæ sup. num. 51. adduximus ex D. Thom. quod scilicet non causat vnitatem scientiæ vnitas primorum principiorum simpliciter; sed vnitas principiorum primorum in aliquo genere scibili, hoc est, intra aliquam abstractionem, vt ibidem explicuimus. Quare licet principia, quæ sunt intra vnam abstractionem, deriuentur ex principiis alterius abstractionis; id tamen non tollit, quominus illa verè sint prima in esse scibilis; vt potè quæ sunt prima intra propriam abstractionem Et ratio sumitur ex dictis.

Quia cum genus scientiæ sumatur ex abstractione; differentia verò ex primis principiis: proprium autem sit differentiæ, distinguere rem, quam constituit, non à quibuscumque, sed ab iis tantùm, cum quibus conuenit in genere: inde fit, vt principia ad diuersificandas specificè scientias non debeant esse prima absolutè; sed illud genus sub quo continentur tales scientiæ.

Quo supposito respondetur, quod principia hominis & equi, non sunt prima in genere scibilis: quia deriuantur ex principiis animalis, quæ continentur intra eandem abstractionem à materia singulari, quæ est propria Philosophiæ.

At verò principia entis mobilis non deriuantur ex aliis intra propriam abstractionem à materia singulari: quia principia substantiæ, ex quibus deriuantur, sunt intra aliam abstractionem, nempe à materia intelligibili, & consequenter pertinent ad aliud genus scibilis. Ex quo tandem fit Metaphysicam & Philosophiam esse plures scientias; non verò scientiam de homine & equo.

57. Sed contra. (Et sit secunda obiectio contra eandem conclusionem.) Quia principia quantitatis continuæ, quæ est obiectum Geometriæ, & principia quantitatis discretæ, quæ est obiectum Arithmeticæ, deriuantur ex principiis communibus quantitatis intra eandem abstractionem: & tamen sunt scientiæ specie distinctæ: ergo tam solutio, quàm conclusio sunt falsæ. Minor & consequentia constant. Maior autem probatur: quia quantitas non abstrahit à materia intelligibili, vt constat ex dictis.

Respondetur, Arithmeticam & Geometriam non disputare de numero & magnitudine secundùm essentiales eorum rationes; sed secundùm rationem mensuræ: non enim curant, an positæ sint in extensione, aut diuisibilitate, vel aliquo alio: sed quomodo eis mensurentur cætera.

Secundùm quam rationem principia vtriusque non deriuantur ex aliis intra eandem abstractionem: quia omnia Geometrica tandem resoluuntur in punctum, quod est prima mensura magnitudinis; & omnia Arithmetica in vnitatem, quæ est prima mensura numerorum. Quæ duæ mensuræ sunt primò diuersæ in ratione mensurandi; neque possunt habere aliquam mensuram communem, per quam regulentur: quia vnitas mensurat numerum vt pars eius, punctum verò magnitudinem vt nexus, aut terminus: qui sunt modi mensurandi omnino disparati, & ad inuicem independentes.

58. Tertiò obiicies contra tertiam conclusionem, quia si ab abstractione sumeretur vnitas aut distinctio generica scientiarum, sequeretur sacram Theologiam esse eiusdem generis cum Metaphysica; siquidem continetur intra eandem abstractionem: hoc autem est expressè contra D.Th. 1.p. quæst.1. art. 1. ad 2 ergo, &c.

Respondetur primò cum Bannes art. 3. sequenti conclus. 5. & ad 5. Nazar. ibidem controuers. 1. & aliis Thomistis, Theologiam sacram habere proprium modum abstractionis distinctum ab aliis, & excellentiorem illis.

Quia deitas, quæ est ratio formalis *qua* obiecti eius, est simplicior, actualior & immaterialior, quàm rationes entis & substantiæ, quas considerat Metaphysica; & ideo hæc solum excludit à suo obiecto materiam corporalem admittens in illo realem compositionem ex potentia & actu. Theologia verò excludit omnem potentialitatem, & materiam etiam Metaphysicam: & ideò habet specialem abstractionem, per quam constituitur in proprio genere ab aliis condistincto. Eam tamen non enumerauimus in conclusione: quia ibi solum egimus de scientiis naturalibus, seu quæ acquiruntur ex viribus humani ingenij.

Vel secundò respondetur, conclusionem nostram intelligendam esse de scientiis, quæ procedunt eodem lumine, se tenente ex parte potentiæ: in quibus illæ, quæ fuerint eiusdem abstractionis, erunt etiam eiusdem generis. Et propterea inter scientias naturales, quia omnes procedunt ex eodem lumine naturali intellectus agentis; Geometria & Arithmetica sunt eiusdem generis: quia habent eandem abstractionem; & idem proportionabiliter ex de cæteris. At verò Theologia procedit ex lumine supernaturali diuinæ reuelationis vt loco citato inquit Diuus Thomas, & sic distinctio eius ab aliis est magis generica, & sumitur ex vniuersali principio, scilicet ex lumine supernaturali per quod procedit.

59 Vt autem hoc pleniùs percipiatur, notandum est, quod cum obiectum potentiæ sit quid communius, quàm obiectum cuiuscumque habitus talis potentiæ: inde fit, vt distinctio magis generica & vniuersalior sumatur ab obiecto potentiæ, quàm ab obiecto habitus. Verbi gratia, magis distinguitur scientia à iustitia, quàm ab opinione: quia distinctio scientiæ à iustitia sumitur ex ratione veri, quod est obiectum potentiæ intellectiuæ; distinctio verò ab opinione sumitur ex ratione necessarij, quod est obiectum habitus scientifici, & pars quædam obiecti intellectus.

Proportionabiliter ergo applicando hanc doctrinam ad actus eiusdem potentiæ, dicendum est, cæteris paribus, maiorem distinctionem esse inter actus naturales & supernaturales vnius potentiæ, quàm inter actus naturales illius: & idem est de habitibus. Quia vt ex doctrina Diu. Thomæ notat bene Cabezudo 3. parte, quæstione 7a. artic. 8. circa finem, principia supernaturalia, ex quibus tales actus procedunt, quodammodo habent rationem potentiæ, vtpotè quæ non ad faciliter, sicut habitus naturales; sed ad simpliciter operandum tribuuntur, suntque complementa potentiæ in ordine supernaturali.

Cùm ergo Theologia sacra procedat ex principio supernaturali, scilicet ex fide diuina, vel lumine gloriæ; quæ se tenent ex parte potentiæ: inde est, quod distinctio eius ab aliis scientiis naturalibus sumitur ex vniuersali principio; & consequenter est magis generica, quàm distinctio earum inter se. Quare cum Metaphysica & Mathematicæ distinguantur genere infimo, vt constabit ex dicendis; vtraque distinguetur à Theologia genere subalterno.

60. ¶ Ad fundamenta aliarum opinionum suprà adducta satis patet ex dictis: libet tamen eorum solutionem breuiter in præsenti colligere.

Et primò ad rationem dubitandi in principio positam iam constat, quomodo in obiecto habitus, vel potentiæ ratio *sub qua* habeat in ratione obiecti eandem vnitatem, quàm habitus, vel potentia; cùm tamen ratio *qua* possit esse vna tantùm genericè, aut etiam analogicè.

Constat etiam, quomodo de eodem obiecto materiali possint esse diuersæ scientiæ: & quod ex abstractione sumitur vnitas non specifica, sed generica earum. Ac tandem, quid sit, quod obiectum constituit in esse scibilis: & quando res sunt vnum scibile; quando verò diuersum. Atque ita euanescunt omnia ad illud propositum adducta.

Ad fundamentum etiam tertiæ sententiæ sup. nu. 38. adductum iam patet, non quamlibet diuersitatem principiorum sufficere ad multiplicandas scientias: sed requiri, quòd sint prima inter aliquam abstractionem; id est, quod non deriuentur ex aliis,

vel

vel ex alterutria intra illam: & propterea, licet principia aliarum ſcientiarum deriuentur ex principiis Metaphyſicæ; adhuc eſſe diſtinctas ſcientias: quia talis deriuatio extra abſtractionem propriam illarum ſcientiarum. Ex multominùs ſequitur ſecundum inconueniens: ſiquidem ex vniuerſaliſſimis principiis non ſumitur vnitas, aut diſtinctio ſcientiæ, vt ſuprà num.51. vt vidimus ex D.Thom.

61. Ad confirmationem neganda eſt minor. Ad cuius probationem reſpondetur, quod quamuis propria principia, per quæ probantur paſſiones definitionis, aut alterius gradus ſpecifici, ſint immediata & ſimpliciter indemonſtrabilia, quatenus non habent cauſam adæquatam & conuertibilem, ſeu proprium *propter quid*, per quod probentur: verè tamen dependent & deriuantur ex communibus principiis ſecundarum intentionum. Quia gradus genericus eſt radix & principium differentiarum contrahentium ipſum ad ſpecies: & harum paſſiones verè probantur per principia generica, tanquam per cauſam remotam & inconuertibilem. Quod ſufficit, vt principia ſpecifica poſſint reſolui in principia generica: & conſequenter vt deriuentur ex eis.

Tandem ad fundamentum Pat. Suarez num.59. adductum reſpondeant huc vſque dicta. Quamuis enim ob defectum noſtrum, & materiæ huius difficultatem, eam non comprehendamus: neque ſupra adducta intellectum omnino conuincant: tamen multò magis ſatisfaciet in hac difficili quæſtione, qui viam aliquam grauium Doctorum authoritate firmatam explicat & defendit; quàm qui omnibus aliis dicendi modis reiectis, nihil omnino, vel nugatorium quid ſtatuit, vt dictum Authorem feciſſe, teſtatur Rubio loco ibid. citato.

62. ¶ Ex dictis in tota hac quæſtione inferuntur duo, contra duos priores modos explicandi quartam ſententiam ſuprà relatam.

Primum eſt, quod licet collectio ſpecierum ſit omnino neceſſaria ad ſcientiam, poſſitque appellari ſcientia inchoatiuè & cauſaliter: tamen id, quod propriè habet rationem ſcientiæ, eſt tertia alia qualitas, ſeu facilitas iudicatiua, qua promptè & delectabiliter iudicat intellectus de ſuo obiecto. Neque in hoc eſt immorandum: quia præter paucos Thomiſtas, cæteri omnes vniformiter conueniunt.

63. Secundum eſt, hanc qualitatem, ſeu facilitatem non componi ex pluribus habitibus partialibus, vt aiebat Suarez; neque ſimiliter ex partibus extenſionis, vt tenent alij: ſed verè eſſe formam quandam, & qualitatem ſimplicem, excludentem quarumlibet partium actualem compoſitionem.

Si enim res omnes, quæ cadunt ſub obiecto Geometriæ, verbi gratia, ſunt vnicum ſcibile in ſpecie infima propter vnicam & indiuiſibilem rationem *ſub qua*, quæ in eis inuenitur; ergo de illis omnibus vnicus & ſimplex habitus Geometriæ iudicare poteſt.

Sicut propter eandem rationem vnica & ſimplex potentia intellectus de omnibus intelligibilibus iudicat: quia omnia habent vnicam & indiuiſibilem rationem *ſub qua*, ab intellectu attinguntur.

Quæ ratio eſt Diui Thomæ 1.2.qu.54. art. 4. & pro ea videri poſſunt Caietan. & alij Themiſtæ ſupra numero 42. adducti.

¶ Quomodo autem habitus ſcientiæ, cùm ſit ſimplex ſecundùm ſeipſum; realiter tamen augeatur, ita vt verum ſit entitatem ipſam intrinſecam habitus eſſe perfectiorem, & magis extenſam abſque reali additione partium; plura petit à præſenti inſtituto aliena, quæ commodiùs explicabimus in libris de Generatione, agentes de intenſione & extenſione qualitatum.

QVÆSTIO V.

Quomodo explicanda ſit doctrina tradita ſingulis ſcientiis in ſpeciali.

64. HIs generaliter ſtatutis de ſcientiarum ſpecificatione, iam facile eſt iudicare de vtilitate vniuſcuiuſque in particulari, quanta ſit, & vnde ſumatur. Et ideo in gratiam omnium, qui illas profitentur, ſpecialiter diſcurrendum eſt per ſingulas: tum vt grauiſſima hæc materia quantum in nobis eſt, vndequaque maneat abſoluta: tum etiam vt ſpecialiter conſtet de vnitate noſtræ Dialecticæ & Philoſophiæ naturalis poſtea tradenda.

De ſacra Theologia.

§. I.

65. INcipiendo à ſacra Theologia: quia alias ſcientias dignitate ſuperat, cum longa diſputatio extra inſtitutum noſtrum ſit, breuiter aſſerendum eſt in primis, ipſam genere ſubalterno differre à Metaphyſica, & aliis ſcientiis naturalibus, vt ſatis ex dictis conſtat. Deinde eſſe vnum habitum in ſpecie infima, quoad omnes ſuas partes.

Quæ ſententia communis eſt in ſchola D.Thom. qui eam indicat: tum in Prologo ſententiarum q.1. art.2. vbi illam defendit Capreol. q.3. art.1. concl.4. tum etiam 1.part. quæſt.1.art.3. vbi ipſum in hoc ſenſu explicant, & defendunt Caiet. & Nazar. in Commentario articuli, Bañes dubio vltimo, Gonzales diſp.3. concl.4. & communiter Thomiſtæ.

Probatur breuiter ex doctrina generali tradita: quia intra abſtractionem propriam Theologiæ, nempe ab omni materia naturali & potentialitate creata, omnia eius principia tandem reſoluuntur in diuinam reuelationem: ergo deriuantur ex aliis, vel ex alterutris: & per conſequens pertinent ad eandem ſpeciem ſcibilis.

Confirmatur, quia quæcunque traduntur in Theologia, referuntur in eandem deitatem, vel tanquam in propriam eſſentiam, vt quæ pertractantur de attributis & perſonis: vel tanquam ad principium efficiens, aut vltimum finem, vt quæ de creaturis diſputantur. Hoc autem, non vt ſunt quocunque modo cognoſcibilia, ſed vt ſtant ſub principiis reuelatis. Ergo omnia pertinent ad eandem rationem formalem *qua*, ſcilicet deitatem: participantque eandem indiuiſibilem rationem *ſub qua*, ſcilicet diuinam reuelationem mediatam & virtualem: & ex conſequenti ſunt vnum ſcibile in ſpecie infima. Videantur Gonzal. vbi ſup. & alij Thomiſtæ.

De prima Philoſophia, ſeu Metaphyſica.

§. II.

66. ¶ SEcundò etiam infertur ex dictis, quid de Metaphyſica ſentiendum ſit. Cùm enim abſtractio à materia intelligibili conueniat huic ſcientiæ: conſequens eſt ipſam genere differre à Mathematicis & Philoſophia naturali. An autem Metaphyſica, quoad omnia, quæ includit, ſit vnus habitus in ſpecie infima, longiorem poſtulat diſputationem, quæ aliena eſt à præſenti inſtituto.

Affirmatiua tamen ſententia, quam tradit D. Th.

entis mobilis. Ergo omnia, quæ tractantur in Philoſophia, conſtituunt vnicam ſpeciem ſcibilis;& conſequenter pertinent ad eandem atomam ſpeciem ſcientiæ.

72. Ad locum D. Thomæ pro contraria ſententia adductum reſpondent optimè Bañes & Arauxo vbi ſup. ſanctum Doctorem per corpus naturale, vt condiſtinguitur contra corpus Mathematicum, intelligere non ſolùm ens mobile, quod eſt obiectum Philoſophiæ,ſed alia entia naturalia,quæ ſunt obiecta aliarum ſcientiarum,quæ ſubalternantur Mathematicis; vt ſonorum reſpectu Muſicæ, & viſuale reſpectu Perſpectiuæ.

Iſtæ enim ſcientiæ, vt iam videbimus, continentur ſub eodem genere immediato cum Philoſophia, habent pro obiectis entia naturalia: & ideo cum omni proprietate verificatur corpus naturale, vt comprehendit obiecta Philoſophiæ, Muſicæ, & aliarum, diuidi in pluribus ſpecies ſcibilium, vt magis conſtabit ex dicendis.

Ad rationem reſpondetur negando maiorem. Nam, vt ex dictis patet, intra eandem abſtractionem maior & minor remotio à materia aut motu, non cauſant diuerſitatem in eſſe ſcibilis; niſi quando reſoluuntur in diuerſa prima principia, vt contingit in obiectis Arithmeticæ, & Geometriæ. Quod tamen non inuenitur in Philoſophia: ſiquidem omnia eius principia, tam quæ magis, quàm quæ minus abſtrahunt à motu, deriuantur ex aliis, vel ex alterutris intra eandem abſtractionem à materia ſingulari, vt explicatum eſt.

De Muſica, Perſpectiua, Aſtrologia; & aliis ſcientiis mediis.

§. V.

73. QVintò inſertur, quid dicendum ſit de ſcientiis, quæ ſubalternantur Mathematicis, & ſolent appellari mediæ inter illas, & purè naturales; vt ſunt Muſica, Perſpectiua, Aſtrologia, Coſmographia, Geographia, Hydrographia, Machinatiua, & ſimiles. Circa quod ſuppoſitis his, quæ de propria ſubalternatione diximus ſup. n.9. conſiderandum eſt huiuſmodi ſcientias quodammodo deſcendere ex vno genere in aliud, inquantum applicant obiectum, & principia ſubalternantis ad materiam omnino accidentalem & extraneam, vt ibidem explicuimus. Quo fit, vt obiectum & principia ſubalternantis ſemper ſint ſub abſtractione diuerſa, ab ea quam habet materia illa, cui fit applicatio in ſcientia ſubalternata; vt patet in exemplis ibidem adductis. Numerus enim & linea ſecundùm ſe, abſtrahunt à materia ſenſibili; ſonorum verò & viſuale, tantùm à materia ſingulari. Et hac de cauſa ſcientiæ iſtæ dicuntur mediæ; quia nimirum participant de vtraque abſtractione: ſiquidem in eis principia aliter abſtrahunt ad concluſiones.

Ex quo etiam naſcitur, vt rectè notauit D. Thom. 2.1. quæſtione ſeptima art.2. ad tertium, quòd ſi principia conſiderentur, quæ habent rationem formæ; ſcientias iſtas cum Mathematicis connumeramus: ſi verò concluſiones, ſeu materiam propriam expectemus, magis conueniunt cum naturali: propter quod 2. Phyſic. text.2. dicentur eſſe magis naturales.

74. Cæterùm, quia in his ſcientiis, vt latè explicuimus ſupra n.21. ratio formalis *quæ* obiecti non ſic conſtituitur ex obiecto; ſuperioris, & materia illa extranea, quaſi ex æquo includat vtrumque: ſed obiectum ſuperioris conſideratur quaſi in obliquo, & vt principium, per quod definitur: materia verò extranea principaliter & in recto, habet rationem obiecti, ſonorum in Muſica, & viſuale in Perſpectiua: inde e[illegible] quod abſolutè & ſimpliciter loquendo, ſcientiæ i[illegible] dicendæ ſunt naturales, & continentur in eodem g[illegible] nere cum Philoſophia naturali. Quod genus diſti[illegible] ctionis gratia appellabimus *ſcientiam naturalem*, (ipſum cum Philoſophia, quæ eſt quædam ſpecies e[illegible] confundamus.) Et per conſequens genere diſtingui[illegible] tur ab Arithmetica, & Geometria, quæ ſunt propi[illegible] Mathematicæ.

Hanc ſententiam defendunt communiter Th[illegible] miſtæ Caiet. 2.2. q.9. art.2. Flandria 6. Metaph. q.3. ar[illegible] Soto in hoc lib. c.1. q.5. ad 5. & 2. Phyſ. q.2. art.2. Arau[illegible] vbi ſupra ad ſecundum, & alij. Pro qua etiam vide[illegible] poteſt D. Thom. lect.25. huius lib. & 2. Phyſ. lect.2. V[illegible] eam docet eleganter Ariſtoteles: nam poſtquam M[illegible] thematici, & Philoſophi differentiam explicuit ex d[illegible] uerſa abſtractione à materia, ſubdit: *Hoc idem ind[illegible] cant, & mathematicarum facultatum hæ, quæ magis ſu[illegible] naturales, vt Perſpectiua, Muſica & Aſtrologia. Na[illegible] contra quodammodo ſe habent, ac Geometria Geometr[illegible] namque de naturali linea contemplatur; ſed non vt e[illegible] naturalis: Perſpectiua verò Mathematicam quidem l[illegible] neam conſiderat; at non vt eſt Mathematica, ſed vt e[illegible] naturalem.*

Ex quibus verbis probatur à priori hæc ſententi[illegible] Quia ideò Geometria verbi gratia ſimpliciter e[illegible] ſcientia Mathematica, & genere diſtinguitur à Philo ſophia: quia linea, quam conſiderat, licet à parte re ſit quid naturale; non tamen conſideratur ab ea, vt e[illegible] naturalis: ſed vt abſtrahit ab omni materia ſenſibil[illegible] Sed econtrà linea, quam conſiderat Perſpectiua, lice[illegible] ſecundum ſe ſit quid mathematicum; non tamen con ſideratur ab ea, vt eſt mathematica, ſed vt includi[illegible] viſualitatem, quæ eſt materia ſenſibilis. Ergo Perſpe ctiua ſimpliciter eſt ſcientia naturalis, & genere di ſtinguitur à Geometria.

Confirmatur: quia id, quod principaliter, & in re cto habet rationem obiecti in his ſcientiis mediis, e[illegible] illa materia extranea, & ſenſibilis; vt ſonorum in Mu ſica, & viſuale in perſpectiua: ergo tantum abſtrahun[illegible] à materia ſingulari, ſicut ens mobile, quod eſt obie ctum Philoſophiæ: ergo continentur ſub eodem ge nere ſcibilis naturalis; & conſequenter ſub eoden[illegible] genere ſcientiæ.

75. Circa vnitatem verò, aut diſtinctionem ſpeci ficam harum ſcientiarum idem ferè ac de reliquis di cendum eſt; ſcilicet ſumendam eſſe ex vnitate, vel di ſtinctione principiorum in eſſe ſcibilis. Id enim æque conuincunt de omnibus ſcientiis rationes ſupra n.59 adductæ. Non tamen ſumitur eodem modo in his, ac in cæteris. Cum enim aliæ ſint extremæ: tam principia quàm obiectum ſunt ſub eadem abſtractione: & it[illegible] vnitas, vel diſtinctio earum ſumitur ex principiis, quæ ſunt prima intra abſtractionem propriam ipſius obie cti vt vidimus. At verò in his ſcientiis, de quibus lo quimur; cum ſint mediæ inter purè Mathematicas, & Naturales, principia habent diuerſam abſtractionem ac obiecta: & ita vnitas, aut diſtinctio earum non poteſt ſumi ex principiis, quæ ſint prima intra abſtractionem propriam obiecti: (nulla enim talia principia ſunt in his ſcientiis:) ac proinde deſumenda eſt ex principiis, quæ ſint prima intra abſtractionem propriam ipſorum principiorum.

Iuxta quam doctrinam, quæ prout iacet, neceſſariò admittenda eſt à Thomiſtis ſupra citatis, nobis valdè probabilis eſt, & maximè conſequens adhuc uſque dicta, quòd ſicut duæ tantum dantur Mathematicæ extremæ, quarum principia poſſint ad materias extraneas applicari: ſic duæ tantùm dantur huiuſmodi ſcientiæ mediæ, licet variis nominibus ſignificatæ. Altera eſt

qus

quæ principia Arithmeticæ applicat ad materias ſenſibiles: poteſtque, prout comprehendit omnes materias, appellari *Arithmetica naturalis*. Quæ dum talia principia applicat ad ſonos, dicitur Muſica: dum verò ad alias materias (ſi quæ ſint, quibus hæc principia poſſint applicari) ſortietur alia nomina. Altera verò eſt, quæ principia Geometriæ applicat ad materias ſenſibiles: poteſtque communi nomine dici *Geometria naturalis*. Quæ dum talia principia applicat ad viſum, dicitur Perſpectiua, ſeu Optica; dum ad cœlos, & Aſtra, Aſtrologia; dum ad mundum, & eius partes, Coſmographia; dum ad terram, & eius Prouincias, Geographia; dum ad ſingularem locum, aut Ciuitatem, Topographia; dum ad aquam, & materia, Hydrographia; dum ad bellica inſtrumenta, & machinas, Machinatiua: & ſic de aliis nominibus, quibus ſcientia iſta poteſt appellari, ſecundum quod applicat principia Geometriæ ad peculiares materias ſenſibiles.

76. Quamuis autem hæc doctrina, prout iacet non inueniatur expreſſa in Doctoribus: quia non deſcendunt ita particulariter ad has materias; eſt tamen non ſolum conſequens ad fundamenta ſupra ex Ariſtot. & D.Th. ſtabilita, ſed etiam communi Mathematicorum ſententiæ, qui quatuor tantum Mathematicas admittunt, vt patet ex Ptolomæo in Almageſto. Imò ſic neceſſariò aſſerendum eſt iuxta receptiſſimum loquendi modum, tam Dialecticorum, quàm Philoſophorum, conſtituentium ſeptem tantum artes liberales, vt patet ex illo carmine.

§ *Lingua, tropus, ratio, numerus, tonus, angulus, aſtra.* Vbi quatuor tantum numerantur Mathematicæ; duæ extremæ, ſcilicet Arithmetica, & Geometria deſignatæ per *numerum*, *& angulum*; & duæ mediæ, nempè Muſica, & Aſtrologia ſignificatæ per *tonum*, & *aſtra*. Propter quod etiam Mathematicæ ab Antiquis appellabatur quadriuium. De quo videri poſſunt Hugo Victorinus lib. 3. ſui Didaſcalon. & D.Thom. opuſc. 70. quæſt. 5. art. 1. ad 3.

Ratione etiam idem facilè probatur ex dictis. Quia tot ſunt conſtituendæ ſpecies ſcientiæ, quot fuerint principia in ratione luminis diuerſa, ſeu habentia diuerſam vim illuminandi concluſiones: ſed principia omnia, ex quibus procedunt ſcientiæ mediæ, ſunt tantum duo in ratione luminis, ſeu tantum habent duplicem vim illuminandi: ergo tantùm ſunt conſtituendæ duæ ſcientiæ mediæ. Maior eſt Ariſt. & D.Th. vt patet ex dictis ſupra n. 58. Minor verò probatur: quia principia omnia, ex quibus procedunt iſtæ ſcientiæ mediæ, vel ſunt Geometria, vel Arithmetica, vt ſupponimus: ſed in his tantum inueniuntur duæ primæ radices luminis, vt n. 69. oſtenſum eſt: ergo tantum datur in eis duplex vis illuminandi concluſiones.

Confirmatur: quia genus ſumitur ab eo, quod habet rationem materiæ, & differentia ab eo, quod habet rationem formæ, vt vidimus ſupra diſp. 5. n. 73. ſed in his ſcientiis mediis proprium obiectum habet rationem materiæ, & principia ſuperiorum rationem formæ, vt expreſsè docet D.Th. in hoc lib. lect. 25. & 2.2. q. 9. art. 2. ad 3. ergo ſicut in eis rectè ſumpſimus genus ex obiecto, ſeu materia, ad quam applicant principia ſuperiorum, eas propterea collocantes ſub eodem genere cum Philoſophia; ſic etiam rectè ſumimus differentiam ex ipſis principiis ſuperiorum, duas tantum ſcientias medias conſtituentes, iuxta duas ſpecies principiorum in eſſe ſcibilis, nempè arithmeticorum, & geometricorum.

77. Ad hæc fortè reſpondebis idem principium geometricum, quod Perſpectiua applicat ad viſum, & Machinatiua ad inſtrumenta bellica, licet in ſe ſit formaliter vnum; eſſe tamen virtualiter multiplex, ſecundum quod eſt applicabile ad diuerſas materias.

Sed contra hoc eſt. Primò: quia eſto detur in principiis geometricis talis multiplicitas virtualis, adhuc iſta reducitur tandem in vnam primam radicem luminis, vt ſupponimus: ergo non poteſt cauſare plures ſcientias. Patet conſequentia: quia nulla alia ratione talis virtualis multiplicitas, quæ ponitur in principiis geometricis, non ſufficit cauſare plures ſpecies geometriæ: niſi quia reducuntur in vnum primum fontem luminis: ergo eadem ratione non poterit cauſare plures ſcientias illi ſubalternatas.

Secundò: quia omnino falſum eſt, principia geometrica eſſe virtualiter plura, ſecundùm quod poſſunt applicari ad diuerſas illas materias: ergo falſo nititur fundamento dicta ſolutio. Probatur antecedens: quia ideò lux corporalis non eſt virtualiter multiplex, ſecundùm quod poteſt illuminare hominem, & equum: quia illi omnino per accidens eſt, quòd applicetur ad eos illuminandos. Sed principiis geometricis eſt multò magis per accidens, & extranea quæcumque materia, ad quam applicantur. Ergo ratione talis applicationis non ſunt virtualiter plura: & conſequenter non datur firmum fundamentum ad multiplicandas plures ſcientias medias ſub eadem extrema. Ac proinde duæ tantùm ſunt conſtituendæ, vt explicatum eſt.

DE LOGICA.

§. vltimus.

78. § Poſtremò infertur, quid dicendum ſit de noſtra Logica, quam ad vltimum locum diſtulimus: quia aliis enumeratis, licet non vtilitate, aut neceſſitate: dignitate tamen cedit. De qua in primis ſtatuendum eſt, ad nullum horum trium generum pertinere vt partem, ſeu ſpeciem principalem alicuius. Quia vt diſp. 1. n. 51. tetigimus, & probat D.Thom. opuſc. 70. q. 5. art. 1. ad 2. Logica non eſt pars principalis ſcientiæ ſpeculatiuæ: ſed ad eam reducitur vt adminiculum, & inſtrumentum aliarum, quatenus docet modum procedendi in illis.

Cæterùm, quia Logica ſic eſt inſtrumentum ſcientiarum, vt etiam ſit vera pars Philoſophiæ, ſeu vera ſcientia, vt ibidem explicuimus: non omnino excluditur ab hac coordinatione: ſed continetur ſub eadem genere cum Metaphyſice, vtpote quæ habet eandem abſtractionem ab omni materia. Differt verò ſpecie ab illa: quia licet vtriuſque principia contineantur, & deriuentur ex vniuerſaliſſimis principiis entis, quod abſtrahit à reali, & rationis; hæc tamen non cauſant vnitatem ſcientiæ, vt ſupra num. 51. vidimus. Cum autem in aliis non conueniat: ſiquidem Methaphyſica procedit ex principiis entis realis; Logica verò ex principiis ſecundarum intentionum: planum fit vtriuſque principia non deriuari ex aliis, neque ex alterutris: & conſequenter eſſe diuerſa in eſſe ſcibilis.

Tandem aſſerendum eſt, Logicam eſſe vnicum habitum in ſpecie infima. Quia omnia eius principia deriuantur ex aliis, vel ex alterutris intra eandem abſtractionem. Nam principia demonſtrationis deriuantur ex principiis communibus ſyllogiſmi: & hæc ex principiis argumentationis: iſta verò ex principiis propoſitionum, & terminorum; & tandem hæc ex communibus principiis ſecundarum intentionum. Quod idem patet in definitione, diuiſione, & aliis partialibus obiectis Logicæ; quæ omnia continentur ſub eadem abſtractione ab omni materia: ergo intra illam deriuantur ex aliis, vel ex alterutris; & per conſequens pertinent ad vnicam ſpeciem ſcibilis, & ſcientiæ.

DISPVTA

DISPVTATIO VIGESIMA.

De aliis habitibus intellectualibus.

CAPITA 26. & 27. huius primi libri Aristoteles agit de opinione, & solertia; vt ostendat, in quo deficiant, & distinguantur à scientia. Et capite vltimo secundi libri tractat de habitu principiorum, quo cognoscuntur principia demonstrationis: quique est causa scientiæ. Et ideò Doctores in fine horum librorum solent aliqua prælibare de his habitibus intellectualibus. Quod nos præstabimus quæstionibus sequentibus.

QVÆSTIO PRIMA.

VTRVM HABITVS PRINCIPIORVM SIT DISTINCTVS ab intellectu, & in quo consistat.

1. CONCEDENDVM esse habitum principiorum, quem Aristot. 6. Ethicor. cap. 6. vocat *intellectum*, seu *intelligentiam*, vt habet translatio antiqua, ita certum est: sicut est certum dari in rerum natura scientiam. Quemadmodum enim ad cognoscendas propositiones necessarias, & mediatas, seu per aliud notas necessaria est scientia: sic ad cognoscendas eas, quæ nullum habent medium, per quod probentur, & appellantur immediatæ, seu principia, necessaria est virtus aliqua, seu habilitas intellectualis, quæ appellatur habitus principiorum. Neque de hoc est controuersia inter Doctores. ¶ Tria tamen sunt, in quibus non omnes consentiunt, *Primum* est: an habitus iste sit ipse intellectus, vel qualitas aliqua illi superaddita & ab eo distincta. *Secundum*: in quo consistat propria eius ratio, seu circa quæ principia versetur. Et tandem *tertium*: an sit à natura inditus, vel quomodo fiat in nobis. Duo priora tractat rectè Ludouicus Montesino 1.2. disp. 32. q. 6. & nos breuiter absoluemus in hac quæstione. Tertium verò in sequenti latiùs explicabimus.

2. Dicendum est ergo primò habitum principiorum non esse ipsam potentiam intellectiuam; sed verum habitum ipsi superadditum, & ab ea distinctum. Hæc conclusio est contra Valentiam, & Locam 1.2. q. 51. art. 2. quam etiam ex parte negat Durandus in 3. dist. 33. q. 1. ad 2. Est tamen communis consensus Philosophorum cum Aristot. tùm in hoc 2. libro capite vltimo, vbi agens de causis istius habitus, expresse fatetur ipsum generari in nobis experimento, & memoria: tum etiam loco citato ex 6. Ethicorum cap. 3. vbi numerat ipsum inter virtutes intellectuales (quæ sunt veri habitus) appellans eum *intellectum* propter suam excellentiam. Quo loco D. Thom. lectione 5. inquit: *Accipitur intellectus hîc, non pro ipsa intellectiua potentia; sed probabitu quodam, quo homo ex virtute luminis intellectus agentis naturaliter cognoscit principia indemonstrabilia.* Quod etiam docet 2. contra gentes cap. 78. vbi affirmat habitum principiorum accipi ex sensibilibus, & esse effectum intellectus agentis. De quo etiam loquens prima secundæ quæstione 62. articulo tertio ad primum expresse loquit esse habitum naturalem superadditum potentiæ intellectiuæ.

3. Fundamentum est: quia potentia rationalis, qualis est intellectus, & voluntas secundùm se est indifferens, & se habet ad opposita, vt dicitur nono Metaphysicæ. Potest enim voluntas ferri in bonum, & malum; & intellectus, intelligere verum, vel falsum. Sed habitus principiorum non se habet ad opposita: neque indifferenter inclinat ad verum, vel falsum: sed infallibiliter attingit verum, & determinat intellectum, ad cognoscendas propositiones necessarias, immediatas; ipsumque disponit benè secundùm suam naturam in ordine ad aliquam operationem. Ergo non est ipsa potentia intellectiua; sed verus habitus illi superadditus. Maior, & consequentia constat. Minor verò probatur. Tùm ex verbis Aristotel. libro 2. citato circa finem, vbi expresse testatur habitum principiorum, quem vocat intellectum, esse perpetuò verum, dicens: *Cum autem mentis habituum, quibus verum perspicimus, quidam veri perpetuò sint, vt intellectus, atque scientia: quidam interdum falsum suscipiant, vt opinio, &c.* Tùm etiam ratione eiusdem Aristotel. quia tota certitudo, determinatio, & necessitas assensus scientifici sumitur ex certitudine, determinatione, & necessitate assensus principiorum: ergo certiùs, firmiùs, &, magis immobiliter assentitur intellectus ipsis principiis. Sed habitus scientiæ, quo cognoscuntur conclusiones, non est indifferens ad verum, vel falsum, sed omnino determinatus ad cognitionem veri: ergo multo magis determinatus est habitus principiorum. Videatur D. Th. 2. dist. 24. q. 2. art. 3.

4. Dices: habitus ponitur ad tollendam indifferentiam potentiæ: sed intellectus circa prima principia est naturaliter determinatus; siquidem explicatis terminis non potest illis dissentire: ergo ad illa non indiget habitu: & per consequens ipse erit habitus principiorum. ¶ Confirmatur: quia sicut se habet voluntas circa finem sibi proportionatum: ita intellectus circa principia naturaliter cognita: sed circa talem finem voluntas non indiget habitu, vt sumitur ex D. Thom. 1.2. quæst. 56. art. 6. & docet expresse quæst. 62. sequenti art. 3. ad primum: ergo neque etiam intellectus indiget habitu circa prima principia.

Ad argumentum simul cum confirmatione respondetur habitum principiorum esse necessarium: tum quia intellectus secundum se est indifferens ad eliciendum assensum conclusionem, vel principiorum: tum etiam quia licet explicatis principiis vniuersalissimis naturaliter determinetur ad assentiendum illis: tamen respectu aliorum minùs vniuersalium potest habere falsam cognitionem: tum denique quia cum intellectus in omni suo actu indigeat speciebus intelligibilibus; non habet de se sufficientem determinationem, etiam respectu principiorum

piorum vniuersalissimorum; neque ex se est facilis ad assentiendum illis. In quo distinguitur à voluntate. Cuius operatio quia non requirit species: sed est pura inclinatio ob obiectum, quod attrahit ad se voluntatem: inde est, quòd sit sufficienter determinata, & absque vlla difficultate feratur in finem, in quem naturaliter inclinatur. Sic respondet D.Th. loco citato ex quæst.62. & quæst.1. de virtutibus art.5. ad tertio.

5. Dicendum est secundò habitum principiorum versari, tam circa principia vniuersalissima, quæ ab Aristot. cap.2. huius primi libri appellantur *dignitates*, quàm circa principia particularia scientiarum, quæ vocantur *positiones*. Hæc conclusio est contra Vasq.1.2. disp.74. cap.3. sed est communis inter Doctores, pro qua videri potest Montesino vbi supra. Breuiterque probatur. Tum quia Aristot. & D.Thom. agentes de huiusmodi habitu non distinguunt principia vniuersalia, & particularia, sed absolutè docent versari circa prima principia. Tum etiam, quia, vt sumitur ex eodem Aristot. loco citato, propria ratio per quam habitus principiorum distinguitur à scientia, est quòd versetur circa propositiones medio vacantes, & per se notas, quod æquè conuenit principiis vniuersalissimis, & particularibus, si quidem vtraque sunt propositiones immediatæ. Tùm denique quia necessitas ponendi hunc habitum superadditum intellectui, æquè procedit in omnibus; siquidem ex vtrisque dirimatur cognitio scientifica; & ad omnia requiruntur species intelligibiles. Ergo pro omnibus necessaria est virtus intellectualis; vt illis firmiter adhæreat intellectus, & determinetur sufficienter ad veri cognitionem.

6. Ex quo apparet iam quid sit iste habitus, cuius definitio essentialis sic potest formari: *Intellectus, seu intelligentia est habitus circa propositiones vniuersales, necessarias, immediatas, & speculatiuas.* In qua priores particulæ exprimunt genus proximum, in quo intellectus conuenit cum synderesi, quæ est habitus principiorum practicorum. Vltima verò ponitur loco differentiæ: quia penes practicum, & speculatiuum distinguuntur isti duo habitus, vt plenè constabit infra num.29. vbi diuisiones habitus intellectualis ordinabimus.

7. Secundò sequitur eundem habitum in specie infima sufficere pro omnibus principiis speculatiuis, siue vniuersalibus, siue particularibus; & consequenter nòn esse multiplicandos iuxta numerum scientiarum non subalternarum; vt multiplicant Rubio, & alij. Ratio autem sumitur tum ex Aristot. in hoc 2. lib. cap. vltimo, vbi docet habitum istum esse virtutum intellectualem certiorem, & altiorem habitu scientiæ, in quam iste resoluitur; tanquam in principium efficiens, præhabens in se quidquid perfectionis est in scientia. Ergo vnitas eius sumenda est ex altiori, & vniuersaliori radice: ac proinde non est multiplicandus iuxta numerum scientiarum. Tùm etiam quia propria ratio formalis, sub qua habitus iste tendit in principia, nempè immediata connexio prædicati cum subiecto, eadem est in omnibus principiis scientiarum; quamuis pro diuersitate materiali eorum; sæpè interueniat maior, aut minor difficultas in explicatione terminorum, vt vidimus supra n.6. Ergo idem habitus in specie infima sufficit pro omnibus principiis speculatiuis, tam vniuersalibus, quàm specialibus, & propriis scientiarum.

QVÆSTIO II.

AN HABITVS PRINCIPIORVM SIT a natura inditus: vel quo modo fiat in nobis.

8. IN hac difficultate duæ sunt sententiæ extremæ, & alia media. Prima asserit habitum principiorum nullo modo esse naturalem, sed verè acquisitum per actus ipsos, quibus intellectus assentitur principiis; sicut habitus scientiæ, & virtutum acquiruntur per proprios actus. Ita Rubio hic tractatu de habitu principiorum numeru decimoquarto. Pro qua sententia citat Ferraram secundo contra gentes cap.78. falsò tamen, vt infra constabit.

Probatur primò expresso (vt inquit) testimonio Aristotelis in hoc secundo libro capite vltimo, vbi loquens de habitu principiorum inquit: *Neque itaque in sunt determinati habitus, neque ab aliis habitibus fiunt notioribus, sed assensu.* Quibus verbis ducet hunc habitum non inesse nobis à natura, neque ex aliis notioribus notitiis fieri sicut habitus scientiæ: sed per assensum immediatum veritatis per se notæ, quod est acquiri per proprios actus.

Secundò probatur ratione: quia natura solùm concedit rebus, quæ necessaria sunt ad simpliciter operandum: quæ verò ad melius aut facilius exquiruntur, relinquit acquirenda propria industria, & labore; tribuens illis principia, quibus possint operari, & operando ea acquirere: sed habitus principiorum non est necessarius ad simpliciter assentiendum primis principiis, sed ad assentiendum cum facilitate: ergo non est nobis à natura datus, sed acquiritur propria industria. Maior patet in habitibus virtutum moralium, quos ideò natura non concessit: quia non requiruntur ad simpliciter operandum bona opera. Minor verò probatur: quia assensus primorum principiorum non excedit facultatem naturalem intellectus; cum sint veritates quædam naturales, & per se notæ: ergo informatus intellectus speciebus intelligibilibus, per quas apprehendit terminos, & cognoscit significationem eorum, potest propria virtute iudicare de virtute principiorum, eisque assentire; & ex consequenti ad simpliciter assentiendum illis non erit necessarius habitus.

9. Quamuis autem hæc sententia placeat quibusdam Modernis: est tamen proculdubio contra Diuum Thomam, vt infra constabit. Et ideò illam reiiciunt communiter Thomistæ, qui licet inter se dissentiant, an habitus iste sit congenitus intellectui, vel fiat in nobis post vnionem animæ ad corpus; in hoc tamen maximè conueniunt, quòd aliquo modo consequitur ipsam naturam, neque efficitur in nobis per assensus, seu iudicia intellectus possibilis; sicut acquiruntur alij habitus intellectuales; quod satis efficaciter conuincitur.

Quia si habitus principiorum produceretur per tales assensus, seu iudicia, etiam augeretur per ipsorum repetitionem; & consequenter cresceret in nobis facilitas assentiendi eisdem principiis. Similiter per cessationem, seu dissuetudinem eorumdem assensuum diminueretur talis facilitas; & per consequens posset ipse habitus minui, & tandem corrumpi: consequens est omninò falsum: ergo, & illud ex quo sequitur. Sequela patet: quia vt rectè inquit Diuus Thomas 1. 2. quæst.53. artic.2. habitus ex eadem causa augetur, ex qua generatur; & ex eadem diminuitur, ex qua corrumpitur. Minor verò probatur: tum ex eodem Angelico Doctore articulo antecedenti, vbi expressè affirmat hunc habitum primorum principiorum

nulla

nulla obliuione, aut deceptione corrumpi posse; benè autem scientiam, & aliquos alios habitus intellectuales: tùm etiam experientia: quia post repetitos mille assensus huius principij, *Omne totum est maius sua parte*, nullus experitur maiorem facilitatem in assentiendo, ac habuit cum primò explicati fuerunt illi termini. Et eandem facilitatem experitur vnusquisque, cum post diuturnam cessationem, & dissuetudinem actuum, rursus proponitur idem principium. Ergo talis habitus non generatur per proprios actus, sicut alij habitus acquisiti, sed aliquomodo fit in nobis per modum naturæ.

10. Secunda sententia huic extremè opposita asserit habitum principiorum esse omninò à natura inditum intellectui, & cum ipso in creatione animæ comproductum. Sic docent graues Thomistæ, Bannes 1. p. q. 1. articulo sexto notabili tertio Conradus, & Medina primo, secund quæst. 51. articulo primo Sanchez lib. 7. Logicæ q. 15. & alij quibus non parum fauet D. Thom. 1. p. q. 79. art. 12. 1. 2. q. 91. art. 3. 2. 2. q. 8. art. 2. ad 1. de verit q. 16. art. 1. & alibi sæpè: vbi habitum principiorum appellat à natura inditum, seu naturalem: & eadem 1. 2. q. 90. art. 1. ad 3. fatetur esse in puero nondum habente vsum rationis, quamuis non possit eo vti, propter defectum ætatis. Et tandem id expresè docere videtur in distin. 13. q. 3. art. 2. ad primum, vbi ita inquit: *Habitus infusus similes est habitui innato: quia sicut naturalis habitus datur in creatione, ita infusus in reparatione Naturalis autem sicut intellectus principiorum indiget, vt cognitio determinetur per sensum, quo acquisitus non indiget, &c.* Ergo ex sententia Diui Thomæ habitus principiorum est nobis naturaliter cognitus, & datur cum ipsa natura.

Secundò probatur ratione, qua vtitur Diuus Thomas loco citato de veritate: quia in homine, cognitio principiorum est quasi quoddam seminarium totius cognitionis sequentis; sicut in aliis naturis sequentium operationem, & effectuum quædam naturalia semina præexistunt. Ergo sicut hæc naturaliter insunt illis: sic etiam cognitio principiorum debet naturaliter inesse homini; & per consequens talis habitus erit omninò naturalis.

Confirmatur: quia facilitas, & promptitudo in operando est signum habitus præsentis, sed explicatis terminis, ita facilè, & promptè assentimur cum primùm proponit hoc principium, *Omne totum est maius sua parte*, quàm postquam plures actus habuerimus circa illum, vt supra dicebamus Ergo signum est ante primum illum assensum iam existere habitum, à quo causetur talis facilitas; & per consequens ipsum esse à natura inditum.

11. Sed quamuis hæc etiam sententia sit satis probabilis, & habeat pro se loca adducta Diui Thomæ; adhuc tamen non satisfacit aliis Thomistis; & meritò. Tum quia habet contra se plura alia. Angelici Doctoris testimonia, vbi expresè affirmat habitum istum causari in nobis ab intellectu agente, vt infrà videbimus. Tum etiam, quia planè contradicit Aristoteli in hoc libro secundo, capite vltimo, vbi, vt supra numero secundo diximus, & explicant Commentator & alij Interpretes, apertè docet fieri in nobis experimento, & memoria; atque ex ipsa cognitione sensitiua. Tum denique quia tollit ab intellectu humano puram potentialitatem in esse intelligibili, ratione cuius à principio est sicut tabula in qua nihil est scriptum, vt dicetur in tertio de anima textu 15. De quo videri potest Diuus Thomas ibidem, & prima parte quæstione 87. articulo 1 parte secundo quæstione 50. articulo 6. de malo, quæst. 16. articulo 12. ad 2. & alibi sæpè: Ergo habitus principiorum non est omninò naturalis, aut congenitus intellectui.

12. Tertia ergo, & inter præcedentes media sententia affirmat habitum principiorum partim esse natura, & partim ab exteriori principio, seu dici naturalem inchoatiuè, quatenùs ex ipsa natura animæ intellectiuæ, conuenit homini, quòd statim cognito quid est totum, & quid est pars, cognoscat, quòd omne totum est maius sua parte; dici verò acquisitum: quia non potest cognoscere, quid est totum & quid est pars; nisi per species à sensibilibus acceptas. Hæc sententia prout iacet est expressa D. Th. a quæstione 51. articulo primo eamque sequuntur communiter discipuli eius, Caietan. ibidem. Ferrara secundo contra gentes capite 78. Nazarius primo p. q 58. articulo primo controuers. primo. Isabellus 2. Metaph. q. 1. Masius in hoc 2. lib. Post. q. 4. concl. 5. & alij. Qui tamen non eodem modo explicant illam: nam Masius putat habitum principiorum nihil aliud esse, præter intellectũ, & species intelligibiles ordinatas, vt patet concl. 4. & ita inquit illũ esse naturalem ex parte qua includit intellectũ, esse verò acquisitũ ratione specierũ intelligibiliũ, quæ per sensus acquiruntur.

Cæterùm hic modus dicendi alienus est à mente D. Thomæ. Tum quia ipse expressè excludit potentiam intellectiuam ab habitu principiorum, asserens esse quid illi superadditum, vt vidimus quæstione præcedenti. Tum etiam quia apud ipsum nomine habitus intellectualis, non intelligitur collectio specierum: sed tertia alia qualitas simplex, qua potentia promptè, & delectabiliter iudicat de suo obiecto, vt patet ex iis, quæ adduximus disputatione præcedenti numero 42. Tum denique quia vt loco citato dicebamus, habitus principiorum, ex eo quòd sit virtus intellectualis, debet semper esse verus; id est debet ex natura sua determinare ad veram cognitionem principiorum; vt indè possit sequi cognitio scientia. Sed species intelligibiles non sic determinant intellectum; sed quantum est ex se, indifferenter se habent ad producendam cognitionem veram, vel falsam; sicut ipsa potentia cuius sunt complementa. Ergo tales species non possunt esse habitus principiorum.

13. Vera ergo, & legitima D. Thom. expositio est, quam tradunt Caiet. Ferrara, Nazarius, & alij Thomistæ asserentes habitum principiorum, partim dici naturalem, & partim acquisitum; non quia vna pars sit à natura, & alia ab exteriori principio: sed quia posita terminorum notitia extrinsecus acquisita mediantibus sensibus, ad præsentiam specierum intelligibilium, virtute intellectus agentis resultat in intellectu possibili talis habitus: Atque ita eadem qualitas simul dicitur naturalis: quia fluit per modum naturæ posita notitia terminorum, eo modo quo nutrire & augere dicuntur, actus naturales animæ posito alimento decocto: & simul dicitur acquisita quia supponit operationes sensuum, per quas acquiruntur species intelligibiles.

14. Dicendum est ergo conformiter ad hanc sententiam, habitum principiorum non fieri per assensus, seu iudicia intellectus possibilis; sed immediatè produci ab intellectu agente statim, ac per sensus acquiruntur species intelligibiles; & ponitur notitia terminorum. Sic docent Thomistæ citati, ex quibus Ferrara assignat expresè discrimen inter hunc, & alios habitus intellectuales: quòd istos producit in se intellectus possibilis, concurrente etiam virtute intellectus agentis, habitum verò principiorum efficit immediatè, & per se ipse intellectus agens. Vndè falsò adducitur à Rubio pro sua sententia.

Probatur primò conclusio ex Aristotele in hoc libro secundo capite vltimo, vbi non dixit habitum principiorum fieri *assensu*, id est per assensum intelle-

ctus, vt malè legit Rubio: sed *à sensu* : id est à potentia sensitiua, vt habent omnes translationes, & legunt ibi Diu. Thom. & cæteri Interpretes. Dicit autem cognitionem principiorum fieri ex sensu, & non aliis habitibus notioribus, vt ostendat non esse reducendam in alios priores assensus, seu iudicia intellectus; sed immediatè desumi ex ipsis sensibilibus modo explicato. De quo videri potest D. Thom. loci citato ex 1. 2. & quæst. 1. de virtutibus, art. 5. ad tertium.

15 Secundò probatur ex aliis locis Angelici Doct., vbi expresè affirmat, habitum istum fieri immediatè ab intellectu agente. Sic habet eadem 1. 2. quæst. 53. art. 1. cum inquit: *Vnde si aliquis habitus sit in intellectu possibili immediatè ab intellectu agente causatus, talis habitus est incorruptibilis, & per se, & per accidens Huiusmodi autem sunt habitus primorum principiorum, tam speculabilium, quam practicorum, quæ nulla obliuione, vel deceptione corrumpi possunt, &c.* Et secundo contra gentes, cap. 78. *Habitus principiorum est acceptus à sensibilibus, vt probat Aristoteles in secundo Posteriorum, & sic oportet, quod si effectus intellectus agentis, &c.* Et in 2. dist. 24. quæst. 2. art. 3. dicit, quod *Est quodammodo innatus menti nostræ ex ipso lumine intellectus agentis*, vt ostendat quàm immediatè, & naturaliter fluat ex ipso intellectu agente ante assensus, seu iudicia intellectus possibilis quod tandem de habitu principiorum practicorum expressit quæst. 16. de veritate art. 1. ad 14. dicens : *Quod actus cognitionis non præexigitur ad potentiam, vel habitum synderesis, sed ad actum ipsius : &c.* Ergo ex sententia Diu. Thom. habitus principiorum non fit per assensus, seu iudicia intellectus possibilis; sed immediatè producitur ab intellectu agente. Videantur etiam 6. Ethicorum lectione 5. cuius verba adducimus supra num. 2.

16. Tertiò denique probatur ratione: quia secundùm hanc sententiam valdè consonant omnia, quæ tam de intellectu humano, quam de habitu principiorum docent grauiores Philosophi: & recta ratio, atque experientia ipsa suadent. Ergo omnibus aliis est præferenda. Probatur antecedens : quia in primis non tollitur pura potentialitas intellectus, in esse intelligibili, neque ponitur aliquid immediatè ab ipsa natura tributum, quod tantum sit necessarium ad faciliter operandum ; quod est fundamentum primæ sententiæ. Deindè explicatur optimè, quare talis habitus non possit corrumpi, quare per se à suo contrario, neque per accidens per quamcumque obliuionem, aut dissuetudinem actuum : quod tamen vix saluari potest in illa sententia. Prætereà redditur optimè ratio eius, quam experimur ; quare scilicet explicatis terminis, ita facilè, & promptè assentiamur primis principiis, cum primùm proponuntur quam post repetitos plures assensus circa illa. Et tandem ponitur in intellectu per modum naturæ principium sufficienter firmum, & immobile, vt possit esse seminarium totius cognitionis sequentis ; quod est fundamentum secundæ sententiæ : ergo per satis omnibus, nostra sententia aliis omnibus est præferenda.

17. Per quod patet ad argumenta. Ad primum ex verbis Aristotelis, quæ adducit Rubio pro prima opinione, iam constat dictum Auctorem addita vna littera corrupisse textum ; & omninò variasse sententiam; ibi enim non legitur *assensu*, sed *à sensu*, quod facit sensum oppositum, vt vidimus. Vndè mirum est grauem Autorem sic in re clara deceptum fuisse.

Ad secundum etiam patet; non enim ponimus habitum istum esse immediatè a natura; sed productum ex sensibilibus modo explicato. in quo sensu dicitur acquisitus : quia tamen ipse debet esse seminarium cognitione sequentis ; ac proindè principium totius nostræ industriæ & laboris in acquirenda veritate; ideò propriè non dicitur acquiri nostra industria, & labore: quia per hoc significatur produci nostris actibus, sed fluit in nobis per modum naturæ, vt explicatum est.

18 Ad argumenta secundæ sententiæ respondetur. Ad primum ex locis D. Thomæ, dicimus rectam eorum intelligentiam, sumendam esse ex aliis adductis pro nostra sententia. Vnde quando inquit habitum principiorum esse naturalem, aut inditum, non est sensus quòd sit omninò naturalis, aut congenitus: sed quod fluit in nobis per modum naturæ, ex lumine intellectus agentis, vt ipse sæpè inquit. Id autem quod affertur de puero non habente vsum rationis, non est contra nos. Concedimus enim consequenter posse generari habitum principiorum ante vsum rationis : quia tunc possunt esse in puero species intelligibiles aliquorum principiorum, & notitia terminorum, quibus positis statim fit talis habitus. Vltimus tandem locus difficilio est, sed cum ex aliis habeamus habitum principiorum esse effectum intellectus agentis ; explicandus est causaliter, quòd scilicet dicatur dari in creatione : quia ibi datur lumen intellectus agentis, ex eo quo ipse naturaliter resultat posita notitia terminorum.

Ad secundum cum sua confirmatione respondetur quòd vt habitus principiorum sit seminarium totius cognitionis sequentis, vt præueniat assensus seu iudicia intellectus circa illa : sufficit quòd sit naturalis modo explicato, vt ex dictis patet: & ideo solùm probant nostram conclusionem.

QVÆSTIO III.

QVID SINT OPINIO, ET *solertia, & in quo distinguantur à scientia.*

19 POstquam egimus de scientia & habitu principiorum, agendum erat de sapientia, quam inter habitus intellectuales numerat Aristot. 6. Ethicorum capite tertio. Sed quia ipse in fine huius primi libri expresè remittit eius disputationem ad Metaphysicam illis verbis : *De reliquis autem cum pacto distribuenda sint, de mente inquam, de sapientia, &c.* Ideò nos præsenti cum aliis Dialecticis hanc disputationem prætermittimus : hoc solùm adnotantes, vt rectè percipiatur diuisio habitus intellectualis postea tradenda, quod quamuis circa distinctionem sapientiæ, & scientiæ, variè opinentur Doctores: quorum plures dicendi modos adducunt Bañez prima parte quæstione 1. articulo 6. Arauxo lib. 1. Metaphysicæ quæstione 5. articulo primo, & alij : probabilior tamen sententia est, quam tradit Diu. Thomas opusculo 7. quæst. 2. artic. 2. ad primum dicens : *Sapientia non diuiditur contra scientiam sicut oppositum contra oppositum : sed quia se habet ex additione ad scientiam: est enim sapientia, vt dicit Phylosophus. 6. Ethicorum caput omnium scientiarum, regulans omnes alias, &c. Scientia verò nomen aliis inferioribus relinquitur.* Quod etiam docet 1. 2. quæst. 57. artic. 2. ad 1. & 2. 2. quæst. 9. articulo. 2. Ratioque videtur manifesta : quia tam Metaphysica, quàm Theologia (quarum altera est sapientia in ordine naturali, alia verò in ordine supernaturali,) sunt verè ; & propriè scientiæ; si quidem sunt habitus acquisiti per demonstrationem : ergo sapientia non opponitur scientiæ in sua latitudine, sed potius continetur sub ea; & addit quod procedat per causas altissimas, & nobilissimas,

nobilissimas, in quo distinguitur ab aliis scientiis inferioribus. Videatur Bañez vbi supra, Caiet. in hoc 1. lib. c.10. §. vltim. Soncinas 4. Metaph. q. 13. & alij.

20. Ex quo intelligetur doctrina, quam tradit Aristoteles citato lib. Ethicor. capite 7. vbi affirmat sapientiam non solùm versari circa conclusiooes, sicut alias scientias: sed etiam circa ipsa pncipia, sicut intellectum; & per consequens esse præstatiorem virtutem illis. Verba Aristotelis: *Sapientem ergo non solum ea scire, quæ ex principiis cognoscuntur, sed etiam circa principia dicere vera, oportet. Quare sapientia intellectus est, & scientia, & vt caput habens, scientia rerum earum, quæ summis afficientur honoribus, &c.* Quorum verborum sensus non est sapientiam integrari tanquam ex partibus ex habitu principiorum, & scientia, vt putauit. Scotus in tertio distinctione 35. quæst. 1. Neque similiter esse tertium alium habitum ab vtroque distinctum eminenter continentem eorum perfectiones, & sub eadem ratione formali se extendentem ad cognitionem principiorum, & conclusionum, vt explicant alij. Sed sensus est quòd sapientia, quia est scientia suprema, non habens aliam superiorem, quæ explicet, aut probet sua principia, ipsa reflectitur supra illa, explicando terminos, & aliqualem eorum rationem reddendo; siue contra negantes ipsa disputando; in quo vtitur discursu, quod non habet habitus principiorum, vt supra vidimus. Et ideò sapientia in hoc excedit ipsum, & alias scientias inferiores, quia ille tantum attingit principia, istæ verò solas conclusiones; sapientia autem non solùm versatur circa proprias conclusiones, sed etiam reflectitur supra sua principia, modo explicato: propter quod habet specialem rationem virtutis, & appellatur caput cæterarum.

21. ¶ His breuiter explicatis de habitu sapientiæ veniendum est ad alios, de qoibus procedit difficultas. Et primò certum est apud Auctores dari habitum opinionis, idque probat Aristoteles in hoc primo libro, capite 26. quia præter propositiones necessarias dantur etiam contingentes; sed hæ non possunt cognosci per scientiam, vel habitum principiorum: cùm obiecta istorum habituum sint propositiones necessariæ, vt supra vidimus: ergo cognoscuntur per alium habitum, qui est opinionis.

Addit autem Aristoteles, quòd sicut circa propositiones necessarias duplex assignatur habitus, nempè intellectus, & scientia, hæc circa propositiones mediatas, ille verò circa immediatas: ita etiam duplex debet assignari habitus opinionis circa propositiones contingentes, quorum altero cognoscantur, quæ habent alias priores, per quas probentur. In quo cùm non procedatur in infinitum, neque in tali probatione deueniatur ad propositiones necessarias: quia ex necessario non sequitur contingens: deueoiendum erit ad aliquas propositiones contingentes primas, seo immediatas, quibus assentietur intellectus propter ipsam connexionem extremorum absque aliquo medio; & ex consequenti assignandus erit alius habitus opinionis circa illas, quod rectè prosequitur Diuus Thom. ibid. lect. 44.

22. Hanc ergo opinionem, quæ habetur sine discursu, & correspondet habitui principiorum, definit ibidem Aristoteles sic; *Est acceptio* (id est existimatio, seu assensus determinatus) *propositionis immediatæ, & non necessariæ*, id est principij, quod potest aliter se habere, seu propositionis contingentis, quæ nullum habet medium, per quod probetur. Ex qua definitione facilè formatur definitio alterius opinionis, correspondet scientiæ, & habetur per discursum sic: *Est acceptio propositionis mediatæ, & non necessariæ*, à quibus si auferantur illæ particulæ *immediatæ*, & *mediatæ* remanet assentialis definitio opinionis in communis, prout comprehendit vtramque, scilicet *Acceptio propositionis non necessariæ*, id est existimatio, seo assensus determinatus propositionis, quæ potest aliter se haberei vel actus intellectus qoi fertur in vnam partem contradictionis, cum formidine alterius est definitio Diuus Thom. prima parte, quæst. 79. articulo 9. ad quartum.

Explicatio huius definitionis facilè ex dictis constat: nam per hoc quòd sit *existimatio*, seu *assensus*, siue *actus intellectus*, conuenit opinio cum scientia, & alus cognitionibus necessariis. Additur autem *determinatus*, siue *in alteram partem contradictionis*, vt excludantur dubium, & suspicio, quia vt inquit D. Thom. 2. 2. quæstione secundo, articulo primo, dubitans in neutram partem declinat, sed manet anceps; suspicans verò magis declinat in vnam quàm io aliam, non tamen assentitur illi determinatè: quia tantùm fertur ex leuibus indiciis: at verò opinans assentitur ex fortioribus, indiciis, & ideò vni parti determinatè adhæret, sed cum formidine alterius. Per quod distinguitur opinio à scientia, & aliis assentibus necessariis. Ad quod significandum ponitur illa vltima particula, scilicet *propositionis non necessariæ*. Nam eo ipso quòd opinio versetur circa obiectum, quod potest aliter se habere, non repugnat illi subesse falsum: ac proinde assentitur tali obiecto, cum formidine alterius partis, quod non conuenit aliis habitibus necessariis, vt ex se patet.

23. Dupliciter autem potest contingere quòd opinio versetur circa propositiones contingentes, seu cum formidine alterius partis, vt explicat Diuus Thomas lectione 44. citata. Primò quando propositiones sunt in se, & ab intrinseco contingentes; & tunc repugnat, quod cognoscantur per scientiam, etiam si de earum veritate nullatenus dubitemus: vt patet, in exemplo D. Th: si dicas: *Omne quod currit, mouetur: homo currit: ergo homo mouetur.* Vbi conclusio non pertinet ad scientiam: cum sit propositio contingens: sed ad habitum opinionis, etiamsi certissimus de illius veritate. Cuios ratio est: quia formido, quæ conuenit opinioni ab intrinseco, & est per se annexa illi, (quæ solet appellari formido radicalis,) non sumitur ex parte ipsius cognoscentis, sed ex parte obiecti contingentis: quod, quia potest esse aliter, ac de facto est, potest consequenter non esse, sicut cognoscitur; ac proinde cognoscitur cum formidina intrinseca, & radicali.

Secundo modo potest contingere opinionem versari circa propositiones, quæ licet in se, & ab intrinseco sint necessariæ, ab opinante tamen accipiuntur vt contingentes: quia non penetrat connexionem prædicati cum subiecto. Et tunc formido non est ex parte ipsius obiecti secundùm se: sed ex parte cognoscentis illud: & hanc frequentiùs appellamus formidinem, soletque appellari formido actualis, & consistit in quodam metu: si fortè altera pars sit vera, quam experimur frequenter in opinionibus, quæ in qualibet materia sunt inter Doctores. Vnde si quis penetrauerit dictam connexionem, cognoueritque necessitatem talium propositionum: acquiret veram scientiam illarum; & ex conseqoenti poterit contingere, & persæpè contingit, vt de propositione, de qua alter habet tantùm opinionem, & vulgo dicatur opinio, alius habeat scientiam. Quod existimandum est, multiores accidere in doctrina Aristoteles & Diuus Thomas, qui proculdubio habuerunt scientiam de pluribus propositionibus, quæ apud alios ad summum putantur opioiones.

24 Contingit etiam generari in intellectu opinionem, quando per medium probabile cognoscitur conclusio necessaria ab eo, qui nondum habet scientiam de illa. Et similiter quando cognoscitur conclusio necessaria per medium, quod in rei veritate est contingens, existimatur tamen esse necessarium: vel etiam quando conclusio necessaria cognoscitur per medium, quod in rei veritate est necessarium, & à nobis apprehenditur vt necessarium, sed tamen id non cognoscimus certò, & euidenter, sed tantùm probabiliter, & cum formidine. In huiusmodi enim casibus, (qui ad duos priores modos reducuntur) non potest generari scientia, quia cum scientia habeat rationem boni, opinio verò rationem mali, illa non consurgit nisi ex integra causa, hæc verò generatur ex quocumque defectu.

Per quod tandem perspicua remanet doctrina Aristot. cap. 26. citato, propter quam hæc omnia adducta sunt, quod scilicet habitus scientiæ distinguitur ab opinione; in hoc, quod ille versatur circa propositiones necessarias; seu quæ aliter se habere non possunt, cui proinde non potest subesse falsum; opinio verò versatur circa propositiones contingentes, & quæ aliter se possunt habere; vel secundùm se, vel secundùm quod accipiuntur à cognoscente; ideò non semper verum attingit: quo etiam modo distinguitur habitus principiorum ab opinione, vt ex dictis patet.

25 ¶ Explicata natura opinionis, solent aliqui disputare de fide, vt ostendant etiam in quo deficiat, & distinguatur à scientia. Sed res est alterius loci, de qua neque verbum facit Aristot. in præsenti. Et ideò breuiter dicendum est fidem esse assensum determinatæ alterius partis propter auctoritatem, seu testimonium dicentis. Quod si fuerit diuinum, erit fides supernaturalis: in qua ratio formalis assentiendi est diuina reuelatio, seu veritas prima vt reuelans; conditio verò necessariò requisita est propositio Ecclesiæ. Si verò testimonium sit creatum, vel hominis, vel Angeli, erit fides naturalis, vel humana. Ad vtramque autem fidem non requiritur discursus, sed sicut vna simplici visione videtur color ratione luminis; sic eodem actu iudicij assentitur intellectus alicui propositioni propter authoritatem dicentis, tanquam propter rationem formalem, absque eo, quòd si necessarium aliud præcedens iudicium circa ipsam, ex quo moueatur ad talem assensum.

26 Ex quo patet, quomodò fides distinguatur ab opinione, & scientias. Nam ab opinione immediata, quam supra explicuimus, distinguitur in hoc quod talis opinio assentitur principiis probabilibus propter ipsam connexionem extremorum; fides verò propter extrinsecum testimonium dicentis. Ab opinione autem mediata distinguitur quia hæc pertinet ad discursum, & fit necessariò ex præexistenti iudicio, quod non habet fides, vt diximus. Tandem distinguitur à scientia: quia licet fides, quo maius est testimonium, tantò plus possit habere certitudinis, (credimus enim maiori certitudine, quæ à pluribus, & melioribus asseruntur) possitque crescere vsque ad certitudinem moralem, vt quando credimus Romam esse; & tandem peruenire ad omnimodam certitudinem, & in ea superare scientiam, vt patet de fide diuina. De cuius veritatibus longè certiores sumus, quàm de conclusionibus à scientia demonstrantis; ex eo, quod auctoritas diuina, cui illa innititur, firmior & indefectibilior est, quocumque lumine creato, ex quo procedit scientia. Quamuis inquam hæc ita sint, nunquam tamen fides pertingit ad claritatem, seu euidentiam, imò hæc illi repugnat, vt probat D. Tho. 2. 2. quæst. 1. art. 4. & constat ex definitione Pauli ad Hebr. 11. *Fides est sperādarū substātia rerum, argumentum non apparentium.* Ac proinde habet sibi intrinsecè annexam obscuritatem, in qua distinguitur a scientia.

27. Secundò ex dictis sequitur opinionem, & fidem humanam non esse virtutes intellectuales. De opinione id docent expressè Aristotel. 6. Ethicor. capit. 3. & D. Thom. ibidem lectione 3. & 1. 2. quæst. 55. art. 4. & quæst. 57. art. 2. ad 3. De fide verò humana tradit idipsum Sanctus Doctor 2. 2. quæst. 4. art. 5. & in 3. distinct. 23. quæst. 2. art. 3. quæst. 1. ad secundum. Et vtriusque ratio est eadem: quia virtus vt supra vidimus, est dispositio perfecti ad optimum: ergo virtus intellectualis erit dispositio ad optimum, quod in intellectu inuenitur. Sed hoc est, verum semper attingere: ergo sicut in voluntate tantùm ille habitus dicitur virtus moralis, qui bonum semper amplectitur, sic in intellectu solum ille habitus erit virtus intellectualis, qui verum semper attingit. Sed opinioni, & fidei humanæ propter sui imperfectionem, & debile lumen, seu medium, cui innituntur potest subesse falsum, vt suprà numero 3. vidimus ex Arist. ergo non sunt virtutes intellectuales.

28. ¶ Tandem solertia vel definit Aristoteles in hoc primo lib. capite 27. *Est bona coniectatio medij in tempore admodum breui:* vel vt habet translatio antiqua: *Subtilitas quædam inueniendi medium in non perspecto.* Vt si quis videns lucidam illam partem lunæ, quæ est versus solem, statim perciperet id venire ex eo, quod luna recipiat lucem, à sole: vel si quis viso paupere altercante cum aliquo diuite, statim cognosceret, diuitem mutuasse illi pecuniam, de cuius solutione altercantur. Aut si quis videns aliquos, qui cum antea inimici essent, postea amici facti sunt, statim intelligeret hoc ideo esse: quia an[illegible] cuiusdam alterius sunt inimici. Vnde constat solertiam esse quamdam vim, facilè, & de repente inueniendi causam rei cuius tot exempla adducit Aristoteles, teste D. Thom. ibidem, vt ostendat, solertiam inueniri posse in diuersis habitibus intellectualibus tam practicis, quàm speculatiuis. Propter quod etiam ponitur pars prudentiæ, vt patet secunda secundæ quæstione 94. artic. 4.

Distinguit ergo Aristoteles scientiam à solertia: quia licet hæc possit inueniri in propositionibus necessariis, vt patet in primo exemplo: tamen numquam procedit ex necessariis simpliciter, id est, euidenter cognitis, vt necessaria: sed tantùm ex coniectatis, siue ex coniecturatis. Qui enim videns lunam versus solem lucidam, de repente absque alia consideratione, iudicauit, à sole recipere lucem, id tantùm coniecturauit & per consequens potuit decipi in tali coniectura: propter quod solertia non numeratur inter virtutes intellectuales. In quibus omnibus solertia deficit à ratione scientiæ, & distinguitur ab ea, vt ex dictis patet.

26 ¶ In calce huius quæstionis statuendæ sunt diuisiones essentiales habitus, seu virtutis intellectualis: vt suprà disput. 15. num. 28. promisimus. Quæ sic possunt ex dictis ordinari. Primò enim diuiditur in habitum, qui immediatè versatur circa singularia; (qui necessariò erit practicus: nam singularia possunt quidem directè, & propriè operari, non autem cognosci) & in eum, qui immediatè versatur circa vniuersalia. Sub primo genere continentur prudentia, & ars, quarum diuisionem loco citato adduximus. Secundum verò rursus diuiditur in habitum circa principia, seu propositiones immediatas, qui dicitur habitus principiorum: & in habitum circa conclusiones, seu propositiones meditas, & appellatur scientia.

Habitus

Habitus principiorum diuiditur in intellectum, seu intelligentiam, qui est habitus principiorum speculatiuorum; de quo egimus in principio disputationis; & in synderesim, quæ est habitus principiorum practicorum; de qua tractant Theologi prima parte, q. 79. articulo 12. Deinde scientia diuiditur in eam, quæ procedit lumine diuinæ reuelationis, scilicet Theologiam; & in eam, quæ procedit ex principiis cognitis lumine naturali. Quæ rursus partitur in practicam, & speculatiuam. Sub practica continentur. Philosophia moralis, & Medicina, vt docet Diuus Thom. opusc. 70. quæstione quinta articulo 1. ad quartum, & alibi sæpè. Speculatiua verò diuiditur in tria genera iuxta triplicem abstractionem à materia, vt vidimus disputatione præcedenti, & vnumquodque in species assignatas.

Est tamen pro hac coordinatione obseruandum, practicum & spe[cul]atiuum, posita esse, vt differentias diuisiuas, generum non subalternatim positorum non quia existent as talia genera posse eisdem differentiis diuidi; sed defectu nominum: sunt enim in rei veritate differentiæ omninò diuersæ: nam ratio practici, quæ conuenit prudentiæ, & arti, ex natura sua postulat versari immediatè circa singularia, quæ verò conuenit synderesi, essentialiter respicit principia: quæ autem inuenitur in scientia, petit versari circa propositiones vniuersales mediatas: rationes valdè diuersæ sunt, quamuis eodem nomine significentur.

QVÆSTIO IV.

AN DE EODEM OBIECTO POSsint esse simul scientia, & opinio.

30. ARistoteles in hoc primo libro cap. 26. quem ferè omnes Dialectici imitantur; solùm mouet hanc difficultatem de scientia, & opinione & ideò in titulo consultò non inquirimus, etiam de fide, vt minùs rectè faciunt nonnulli Moderni; est enim ex hac parte quæstio ista aliena à præsenti instituto: & eam versant Theologi cum D. Thom. 2. 2. q. 1. articulo 5. quamuis inter loquendum de scientia, & opinione quid etiam dicendum sit de fide obiter explicabimus. Vt ergo certa ab incertis separemus.

Primò indubitum est, quòd si loquamur de eadem re incomplexa, seu de eodem subiecto, secundùm diuersa tamen prædicata, seu propositiones benè possunt esse simul scientia, & opinio: vt de homine scimus quòd sit risibilis, & opinamur quòd diligat filios, aut quod sit Philosophus. Quod explicat & probat Arist. loco citato, exemplo opinionis veræ vel falsæ.

Sicut enim non repugnat de eadem re dari opinionem veram & falsam, secundùm diuersas propositiones, seu prædicata, vt si de diametro asseras esse incommensurabilem lateri quadrati, est propositio & opinio vera, si verò de eodem diametro dicas esse commensurabilem, est propositio & opinio falsa: sic etiam non repugnat, sed de facto contingit, de eadem re, vt de homine scire esse risibilem, & opinari esse Philosophum: quod tantùm est dari scientiam & opinionem de eodem; secundùm quid, vt rectè inquit Arist. & notat. Diuus Thom. ibidem, id est, de eodem subiecto, sed non secundùm idem prædicatum. Quare solùm remanet difficultas, an possint dari scientia & opinio de eodem simpliciter, id est, de eodem subiecto secundùm idem prædicatum, seu de eadem propositione.

De qua adhuc certum est posse esse scientiam & opinionem in diuersis hominibus, aut etiam in eodem homine pro diuersis temporibus: sæpè enim contingit quòd eadem propositio ab vno cognoscatur scientificè, & ab alio opinatiuè; aut quòd circa propositionem, de qua nunc habet aliquis opinionem: quia nondum penetrauit medium necessarium postea illo inuento, habeat scientiam. Quare tota difficultas est an de eadem propositione, idem homo in eodem tempore, possit habere scientiam & opinionem.

31. Secundò certum est, quod quando propositio est ex se, & ab intrinseco contingens: quia nimirum est prædicatio omnino accidentalis, & in materia contingenti: tunc potest quidem de illa haberi opinio, sed implicat, vt simul etiam habeatur scientia. Si enim talis propositio est necessaria, non est demonstrabilis; & consequenter neque scibilis, vt ex dictis patet. Quare solum remanet difficultas de propositionibus quæ in se sunt necessariæ: nam istæ scibiles sunt per argumentum demonstratiuum, & opinabiles per argumentum topicum. Et sic meritò dubitatur: vtrum de illis possit simul haberi scientia & opinio.

Vnde constat non esse quæstionem an possit esse scientia & opinio de eadem propositione necessaria secundùm eandem rationem formalem, seu secundùm idem medium: implicat enim eundem syllogismum simul esse demonstratiuum & topicum, & consequenter repugnat, quod ex eisdem præmissis, seu idem medium, simul habeatur cognitio scientifica & opinatiua eiusdem conclusionis.

Quare tota difficultas est an idem homo, in eodem tempore, possit habere scientiam & opinionem, de eadē propositione necessaria, per diuersa media; cùm autem scientia & opinio sumi possint vel pro actibus, vel pro habitibus, in vtroque sensu discutienda est à nobis præsens quæstio.

An actus scientia, & opinionis possint esse simul.

§. I.

32. IN hoc primo sensu non est tanta controuersia inter Doctor. Et ideo dicendum est primò, scientiam & opinionem sumptas pro actibus, non posse esse simul in eodem intellectu de eadem propositione. Hæc concl. est contra aliquos Nominales, quos sequuntur nonnulli. Moderni: sed etiam recipiunt communiter Doctores non solū Thomistæ, sed etiam & alij. De quo videri possunt Capr. in 3. dist. 25. q. 1. ad argumentum contra 2. concl. Deza ibid. artic. 5. ad 5. contra 2. concl. Conrad. & Medina 1. 2. q. 67. art. 3. Caiet. ibid. & 2. 2. q. 1. artic. 5. & 3. p. q. 9. art. & in hoc 1. lib. c. 25. Soto c. 26. q. 8. art. 2. cōcl. 3. Mas. ibid. sect. vnica, q. 5. Sanch. lib. 7. q. 13. Rippa 1. p. q. 2. art. 2. Cabrera, Lorca, Torres, Tolet. & plures aliquos refert, & sequitur Galleg. hîc controuersia 32.

Probat. 1. ex Arist. c. 26. citato, vbi absolutè docens non posse simul esse scientiam & opinionem de eadem propositione, ad minus intendit hanc concl. vt fatentur communiter Interpretes. Verba Arist. sunt: *Opinio namque & scientia non omnino eiusdem est, sed vt est, & vera & falsa modo quodam eiusdem opinio, &c.*

Vbi ad longum explicat, quod sicut contingit de eodem subiecto formari propositionem veram, quando tribuitur prædicatum illi conueniens: & formari etiam propositionem falsam, tribuendo aliud prædicatum illi repugnans; non verò eandem propositionem simul esse veram & falsam: ita etiam potest esse, vt de eodem subiecto idem homo habeat

ſcientiam, reſpectu vnius prædicati, & opinionem reſpectu alterius; vt in principio explicuimus; non tamen quod de eodem ſubiecto, reſpectu eiuſdem prædicati aliquis habeat ſimul ſcientiam & opinionem, & concludit: *Ex his autem emergit fieri non poſſe, vt ſimul ibidem opinetur quiſquam, ac ſciat: nam ſimul exiſtimationem haberet, & aliter, & non aliter, idem ſe ſe habere; quod quidem fieri nequit.* Quem locum latè explicat Diu. Thom. pro noſtra ſententia, & concludit: *Sic ergo ex dictis manifeſtum eſt, quod non contingit, idem omnino ſimul ſcire & opinari: quia ſimul homo haberet exiſtimationem, quod poſſet aliter ſe habere, & quod non poſſet aliter ſe habere. Sed in alio homine hoc contingit, quod de eodem vnus habet ſcientiam, & alius opinionem; in eodem verò homine non contingit ratione iam dicta.*

33 Secundò probat. ex eodem Angelic. Doct. qui perpetuus eſt in hac doctrina. Tradit illam eleganter 2.2. quæſt. 1. artic. 5. ad 4. his verbis: *Ad quartum dicendum, quòd ſicut Philoſophus ibidem dicit* (ſcilicet c. 26. citato.) *à diuerſis hominibus de eodem omnino poteſt haberi ſcientia & opinio: ſicut & ſupra dictum eſt de ſcientia & fide: Sed ab vno, & eodem poteſt haberi fides & ſcientia de eodem ſecundum quid, ſcilicet de ſubiecto, ſed non ſecundùm idem. Poteſt enim eſſe quod de vna & de eadem re, aliquis aliquid ſciat, & aliquis alius opinetur. Et ſimiliter de Deo poteſt aliquis demonſtratiuè ſcire quod ſit vnus, & credere quod ſit trinus. Sed de eodem ſecundùm idem non poteſt eſſe ſimul in vno homine ſcientia, neque cum opinione, neque cum fide. Alia tamen, & alia ratione. Scientia enim cum opinione ſimul eſſe non poteſt ſimpliciter de eodem: quia de ratione ſcientiæ eſt, quod id, quod ſcitur exiſtimetur eſſe impoſſibile aliter ſe habere de ratione autem opinionis eſt, quod id, quod eſt opinatum, exiſtimetur poſſibile aliter ſe habere. Sed idquod fide tenetur, propter fidei certitudinem exiſtimatur etiam impoſſibile aliter ſe habere. Sed ea ratione non poteſt ſimul idem, & ſecundùm idem eſſe ſcitum & creditum: quia ſcitum eſt viſum, & creditum eſt non viſum.*

Idem habet quæſt. 14 de Veritate art. 9. ad 6. & alibi ſepè. Quæ loca ad minus procedunt de ſcientia & opinione quantum ad actus, vt per ſe patet. Ergo ex ſententia Ariſtotelis, & D. Thom. ſaltim actus ſcientiæ & opinionis, non poſſunt eſſe ſimul de eadem propoſitione. An autem etiam loquantur de Habitibus, poſtea videbimus.

Ratione ſolent aliqui probare hanc concluſionem: quia impoſſibile videtur duos actus ſimul eſſe in eadem potentia. Alij verò ex eo, quod cum intellectus per actum ſcientiæ perfectè videat obiectum, ferè tota vis animæ intensè fertur in illum actum, quo maximè delectatur; ac proinde vix poteſt extendere concurſum, vt actui opinionis incumbat. Sed hæ rationes infirmæ ſunt. Et prima quidem falſo nititur fundamento, vt conſtat ex dictis ſuprà diſputatione 17. numero 35. Secunda verò ad ſummum probat moraliter eſſe impoſſibilem talem ſimultatem actuum, vt conſideranti patebit. Quare illis relictis.

34. Tertiò probatur ratione Ariſt. & D. Thom. quia aſſenſus ſcientificus & opinatiuus de eadem propoſitione habent proprietates & effectus omnino repugnantes, & vnus intrinſecè includit priuationem alterius. Ergo non poſſunt eſſe ſimul in eodem ſubiecto.

Conſequentia patet: quia quæcumque ita ſe habent, verè ſunt oppoſita, & vnum deſtruit aliud.

Antecedens verò probatur: quia aſſenſus ſcientificus eſt iudicium, quo res non poteſt aliter ſe habere: opinatiuus verò iudicat eandem poſſe aliter ſe habere: per illum plenè, & perfectè determinatur intellectus; & manet omnino conuictus circa veritatem propoſitionis; per iſtum verò non conuincitur, ſed iudicat poſſe etiam præſtari aſſenſum propoſitioni contrariæ: ratione illius eſt omnino certus, & firmiter adhæret concluſioni; ratione verò iſtius eſt incertus & formidat de illa: & tandem alter eſt euidens, & alter ineuidens. Sed euidentia & ineuidentia; certitudo & incertitudo; firmitas & formido; eſſe conuictum, & non eſſe conuictum; & ſimilia omnino inter ſe pugnant: & contradictoriè ſeu priuatiuè opponuntur. Ergo repugnat tales actus eſſe ſimul in eodem intellectu.

Reſpondebis hæc omnia inter ſe pugnare, ſi aſſenſus fiat per idem medium: cæterùm, quando habentur per diuerſa media nullum eſſe inconueniens, quod intellectus ſit ſimul certus & incertus de eadem propoſitione; ſeu quod ſimul iudicet eam poſſe aliter ſe habere formaliter, vt reſpicit medium contingens, & non poſſe aliter ſe habere, vt deducitur ex medio neceſſario.

35. Sed contra hoc eſt primò: (& bene nota: quia ex huius inconſideratione decipiuntur contrarij:) quia intellectus in quolibet ſyllogiſmo, quando poſt aſſenſum præmiſſarum aſſentitur concluſioni, aſſentitur ei abſolutè ſumptæ, & in ſe ipſa conſideratæ: non verò in cauſa, vt aiunt, ſeu formaliter, quatenus continetur in medio. Tum quia hoc iam factum eſt in præmiſſis, vt vidimus diſputat. 17. num. 29. Tum etiam quia alias rueret ars ſyllogiſtica, quæ conſiſtit in hoc, vt intellectus ex eo quòd videat duas extremitates abſolutè vniri cum quodam tertio, iudicet eaſdem abſolutè vniri inter ſe. Ergo ſemper in concluſione ſyllogiſmi iudicat intellectus prædicatum abſolutè conuenire ſubiecto. Sed impoſſibile eſt, quod de eodem prædicato abſolutè ſumpto, ſimul iudicet intellectus conuenire contingenter, & non conuenire contingenter eidem ſubiecto. Ergo etiam per diuerſa media non poteſt ſimul habere aſſenſum opinatiuum & ſcientificum.

Confirmatur; quia affirmatio, & negatio, quæ includuntur in huiuſmodi aſſenſibus, quibus intellectus iudicat idem prædicatum contingenter conuenire, & non contingenter conuenire ſubiecto, ſeu per quos eſt certus, & incertus de eadem propoſitione, non feruntur in ipſa media: ſed in ſubiectum de quo affirmatur & negatur tale prædicatum. Ergo non obſtante diuerſitate mediorum, verè datur ibi affirmatio & negatio, eiuſdem de eodem; & per conſequens vera oppoſitio.

Conſequentia eſt euidens. Antecedens verò conſtat, tum ex ipſa forma enuntiationis, tum etiam, quia aliàs nullus poſſet dari in intellectu actus verè oppoſitus aſſenſui ſcientifico: cùm ille neceſſariò ſit acquirendus per diuerſum medium, vt patet.

36. Secundò impugnatur dicta ſolutio: quia ex ea ſequitur, poſſe eſſe ſimul in eodem intellectu aſſenſum ſcientificum & erroneum eiuſdem concluſionis: hoc autem eſt abſurdum: ergo illud ex quo ſequitur.

Probatur ſequela, quia tales aſſenſus neceſſariò eliciendi ſunt per diuerſa media, vt dicebamus: ſiquidem primus habetur per medium demonſtratiuum; ſecundus verò per medium oppoſitum vt patet. Ergo ſi idem intellectus per diuerſa media poteſt eſſe certus & incertus de eadem propoſitione; etiam poterit eſſe ſcientificus & erroneus circa illam. Quod autem hoc repugnet probatur: quia aſſenſus ſcientificus comparatur ad erroneum, ſicut lux ad tenebras: ſed eo ipſo, quod ponatur lux, deſtruuntur tenebræ,

vnde

vndecumque ille fuerint causatæ: ergo eo ipso, quod per medium necessarium habeatur assensus scientificus alicuius propositionis, destruitur assensus erroneus circa illam; ex quocumque alio medio fuerit causatus.

Dices, ex hoc ipso sumi discrimen: nam assensus scientificus non comparatur ad opinatiuum, sicut lux ad tenebras; sed sicut lumen maius ad lumen minus, quæ quidem possunt esse simul, vt patet de lumine solis & candelæ; & ita nihil sequitur.

Sed contra hoc est, quia assensus opinatiuus, licet ex parte perfectionis quam includit, habeat aliqualem rationem luminis, & quodammodo disponet ad scientiam, vt infra videbimus: tamen ex intrinseca imperfectione sua, intimè habet annexam ineuidentiam & obscuritatem, sicut scientia claritatem. Ergo non se habent quoad omnia sicut lumen maius & minus; sed verè comparantur tanquam lux & tenebræ, quod non contingit in exemplo adducto.

Patet consequentia, quia lumen candelæ, non est intrinsecè obscurum; sed in se est verè lux (quamuis parua) absque vlla mixtione tenebrarum; & propterea non pugnat cum lumine solis. Opinio verò intrinsecè est lux adumbrata, seu mixta tenebris, quæ non possunt ab ea auferri; nisi destruatur propria ratio opinionis, vt patet. Ergo adueniente assensu scientifico, verè corrumpitur opinatiuus; & per consequens non possunt esse simul. Videatur Mas. vbi sup. ad secundum.

An habitus ipsi scientiæ, & opinionis possint esse simul.

§. II.

37. Maior est difficultas in hoc secundo sensu: an scilicet habitus scientiæ & opinionis simul compatiantur in eodem intellectu de eadem propositione: & consequenter, an habitus scientiæ simul esse possint cum actu opinionis, & habitus opinionis cum actu scientiæ. Partem affirmatiuam defendunt Durand. q.1. Prologi n.23. Salas 1.2. q.53.disp.6.sect.5. n.29. Valent. tom.3.disp.1.q.1.puncto 4.§.2. Rub. in hoc 1.lib.c.26.tract.3. Lorinus in Log.tract.de Scientia q.1. dub.2. Raphaël de Auersa q.29.sect.4. Hurtado disp.10. de Anima sect.5. & alij Moderni.

Prob.1.ex D.Th.3.p.q.9.art.3.ad 2.vbi inquit: *Opinio ex syllogismo Dialectico causata est via ad scientiam, quæ per demonstrationem acquiritur: quæ tamen acquisita potest remanere cognitio, quæ est per syllogismum Dialecticum, quasi consequens scientiam demonstratiuam, quæ est per causam: quia ille qui cognoscit causam, ex hoc etiam magis potest cognoscere signa probabilia ex quibus procedit Dialecticus syllogismus.* Quibus verbis manifestè loquitur D.Thom. de Habitib. vt patet. Ergo adueniente habitu scientiæ de aliqua propositione, potest remanere opinio, quæ habebatur de illa. Similiter 1.2.q.67.art.3.concedit eandem propositionem posse cognosci per diuersa media, quorum alterum sit euidens, alterum verò probabile. Et tandem in 3.dist.31.q.2. art.1. quæstiunc.1. ad 4. inquit: *Opinio & scientia, quamuis sint de eodem, non tamen secundum idem medium; sed secundum diuersa; & ideo possunt esse simul, sed fides & visio patriæ sunt de eodem, & secundum idem medium: & ideo perfectio vnius non patitur imperfectionem alterius.* Vbi etiam planè loquitur de Habitibus. Ergo ex sentent. D.Thom. habitus scientiæ & opinionis de eadem propositione possunt esse simul.

38. Secundò probat ratione: quia habens habitum scientiæ circa aliquam propositionem, potest eam cognoscere & probare per medium contingens, vt e[x]perientia constat & cernitur in hac propositione. *A[li]quis homo est admiratiuus:* quam postquam quis cogno[s]cit scientificè per hanc demonst. *Omne discursiuum e[st] admiratiuum, aliquis homo est discursiuus: ergo aliqu[is] homo est admiratiuus:* potest rursus cognoscere p[er] hunc syllogismum contingentem: *Omnis Philosoph[us] est admiratiuus, aliquis homo est Philosophus: ergo aliqu[is] homo est admiratiuus.* Tunc sic formatur argumentu[m]

Per istum syllogismum producitur aliquis habitu[s] nulla enim est sufficiens ratio ad id denegandum: se[d] talis habitus non est scientiæ, vt patet: ergo opinio[]nis. Ergo simul datur vterque habitus.

Tertiò, quia habens habitum opinionis de aliqu[a] propositione, si inueniat veram eius demonstratio[]nem, acquirit scientiam circa illam: & tamen no[n] amisit habitum opinionis: ergo manent simul habitu[s] scientiæ & opinionis. Maior est certa, & probatu[r] minor: quia saltem quando habitus præcedens opinio[]nis est valdè intensus, & habitus scientiæ, qui de no[]uo introducitur, remissus, non potest hic superare il[]lum: ergo non statim, sed paulatim excludet habitu[m] opinionis.

Patet consequentia in habitibus voluntatis: quando enim quis habet habitum intemperantiæ vald[e] intensum, & acquirit habitum temperantiæ remissum, non statim destruitur ille, vsque dum iste paulatim crescat & superet, corrumpatque contrarium ergo dato quòd habitus scientiæ & opinionis, d[e] eadem propositione sint contrarij, tamen pro aliquo saltem tempore possunt esse simul in eodem intellectu.

39. Quartò, habitus scientiæ & fidei supernaturalis possunt esse simul, respectu eiusdem conclusionis ergo etiam habitus scientiæ & opinionis.

Consequentia patet, quia inter habitum fidei, & claram Dei visionem maior, vel saltem æqualis repugnantia est, ac inter habitum scientiæ & opinionis siquidem etiam opponuntur in ratione clari & obscuri, seu penes visum, & non visum. Antecedens verò prob. quia Catholicus habens habitum fidei de ha[c] propositione, *Deus est vnus,* si acquirat demonstrationem eius, verè producitur in eo habitus scientiæ; & tamen remanet fides supernaturalis inclinans ad eandem conclusionem: siquidem fides non potest amitt[i] circa articulum semel creditum, nisi amittatur circ[a] alios, vt patet: ergo, &c.

Confirmatur, quia Philosophus Christianus habens scientiam de tali propositione, assentitur ill[i] certiùs quam Philosophus Gentilis: sed hæc maior certitudo non potest refundi in habitum scientiæ, supposito quòd in vtroque sit æqualis: ergo prouenit e[x] habitu fidei, & per consequens simul dantur habitus scientiæ & fidei de eadem propositione.

Maior verò probatur, quia aliàs certiùs crederet fidelis rusticus Deum esse quàm Philosophus Christianus assentiretur eidem propositioni; siquidem fides in certitudine longè superat quamcumque scientiam naturalem.

Quintò tandem, quia saltem habitus fidei potes[t] esse cum actu visionis: ergo similiter poterit esse habitus opinionis cum actu scientiæ, vel è contra habitus scientiæ cum actu opinionis.

Consequentia probata est argumento præcedenti Antecedens verò est expressum D.Th.2.2. q.175. art.3 ad 3. vbi cum sibi obiecisset D. Paulum in suo rapt[u] habuisse fidem, & consequenter non vidisse essentiam diuinam, respondet: *Ad tertium dicendum, quod qui[a] Paulus in raptu non fuit beatus habitualiter, sed solùm habuit actum beatorum; consequens est, vt simul tunc i[n] eo non fuerit actus fidei: fuit tamen simul tunc in eo fide[s]*

habitus. Ergo ex sententia D.Thom. habitus fidei potest esse cum actu visionis.

40. Dicendum est secundò, etiam quantum ad habitus non posse esse simul scientiam & opinionem de eadem propositione.

Si docent Thomistæ pro prima conclusione adducti Capreol. Deza, Caiet. Contad. Ripa, Sot. Tolet. Sanch. Gall. & Mas. Qui plures alios adducit, & addit esse omnium Peripateticorum bene sentientium. De quo etiam videri potest Rua tom.1. controuersiarum, controu.1. scholastica.

Et quidem Aristotelem, & D.Th. locis pro prima conclusione adductis, non solùm loqui de actibus, sed etiam & præcipuè de habitibus, res est nostro iudicio apertissima.

Primò, quia ratio, quam addocunt, verè concludit de vtrisque, vt postea videbimus.

Secundò, quia intentum Arist. in his capitibus 25. 26. & 27. est explicare effectum demonstrationis, vt testatur D.Th. lect. 41. quod proprius conuenit habitui, quam actibus; siquidem isti aliquo modo intrant ipsam demonstrationem.

Tertiò, quia vt expressè affirmat ipse S. lect. 44. sequenti Arist. in prædicto loco comparat scientiam: *Ad opinionem, quæ est verorum & falsorum:* versari autem circa verum & falsum non conuenit ipsi actui opinionis, sed habitui, vt de se constat.

Quartò, quia statim in verbis sequentibus, vt etiam ait ipse sanctus: *Agit de comparatione scientiæ ad aliquos habitus cognoscitiuos, qui sunt semper verorum,* scilicet ad sapientiam, prudentiam, intellectum, &c.

Et tandem quintò, quia in fine lib. 2. reassumens Arist. doctrinam horum capitum, scientiam & opinionem expressè appellat habitus, quod repetit sæpè D.Th. ibid. lect. 20. Ergo absque dubio ambo in prædictis locis loquuntur etiam de habitibus.

41. Ratio etiam facta pro prima conclusione, etiam conuincit hanc secundam. Quod sic facilè ostenditur: quia habitus & actus eorum versantur circa idem obiectum, & habent eandem rationem formalem attingendi illud; similiter proprietates, quæ sumuntur ex obiectum, sunt eædem in vtrisque.

Ergo, quando actus ipsi repugnant per ordinem ad obiectum, seu in modo attingendi & iudicandi de illo, aut penes proprietates ipsum consequentes, etiam repugnabunt ipsi habitus. Sed vt patet ex 1. concl. repugnantia inter actum scientificum & opinatiuum sumitur, tum ex eo quòd alter iudicet de obiecto non posse aliter se habere, alter verò posse aliter se habere: tum etiam penes certitudinem, & incertitudinem, euidentiam, & obscuritatem, quæ sunt proprietates ex obiecto ipso desumptæ, & communes tam actui, quàm habitui. Ergo eadem repugnantia inuenitur inter habitum scientiæ & opinionis.

Confirmatur, quia habitus proximè specificatur per actus; sicut actus per obiectum: ergo sicut ex obiecto sumitur intrinseca opposito actuum, sic etiam ex actibus sumitur intrinseca oppositio habituum. Ergo sic actus sunt ex natura sua incompossibiles, secundùm quod versantur circa obiectum, etiam erunt ex natura sua incompossibiles habitus.

Fundamentis opposita sententia respondetur.

§. III.

42. AD 1. locum D.Th. dicendum est S.Doct. non asserere, quod acquisita scientia potest remanere opinio per syllogismum Dialect. causata; sed quod. *Potest remanere cognitio, quæ est per syllogismum Dialecticum, quasi consequens scientiam demonst. &c.* Vt autem verba ista quibus contrarij conuincuntur, & mens D. Thom. in tota illa solutione plenè intelligatur, aduertendum est, apud ipsum materiam primam per se solam non esse subiectum alicuius accidentis, & per consequens omnes dispositiones corporales, & ipsam quantitatem subiectari in toto composito, vt tetigimus sup. disput. 9. numero 16. & probabimus lib. 1. Physic. Ex qua sententia dedocitur alia non minus certa D. Thom. doctrina, quod scilicet non manent in genito eadem numero accidentia, quæ erant in corrupto; quam tradit lib. 1. de Generat. lect. 10. & alibi sæpè. Vnde quando ignis v.g. disponit lignum introducendo in illo calorem aliquem, qui est dispositio, vt ibi generetur forma substantialis ignis; talis calor imperfectus deperditur quando corrumpitur lignum, & subsequitur alius calor perfectus consequens & concomitans formam substant. ignis nouiter introductam in materia ligni.

Hoc ergo exemplo vtitur D.Thom. in illa solutione, & docet simili modo opinionem esse viam, seu dispositionem ad scientiam, qui enim per aliquod signum seu medium probabile cognouit aliquam concl. propriùs accedit ad cognitionem scientificam illius, quam qui nec dum assequutus est talem opinionem. Quando autē aduenit cognitio scientifica talis concl. deperditur cognitio illa formidolosa antecedens, quia intellectus iudicabat prædicatum contingenter conuenire subiecto: quæ proinde verè erat opinio, & subsequitur alia perfectior cognitio eiusdem concl. per tale medium probabile, consequens habitum scientiæ de nouo acquisitum. Quæ cognitio veré non est opinio: quia intellectus iam non indicat prædicatum contingenter conuenire subiecto, sicut antea, sed est cognitio quædam perfectior præcedenti, procedens ab ipso habitu scientiæ iam acquisito: quia tamen est per medium probabile, non pertingit, vt sit cognitio scientifica. Videatur Caiet. ibid. qui solita subtilitate notat priùs D.Th. dixisse, *opinio ex syllogismo Dialectico, &c.* postea verò acquisita scientia, non reassumpsisse nomen *opinionis,* sed illud mutasse in nomen *cognitionis,* dicens: *potest remanere cognitio, &c.*

43. Per quod patet ad 2. locum eiusdem D.Thom. Fatemur enim eandem propositionem posse cognosci per medium necessarium & probabile.

Sed quando acquisita scientia cognoscitur talis propositio per medium probabile, verè non est actus opinionis, sed cognitio perfectior procedens à scientia, vt explicatum est.

Ad 3. locum respondetur D.Th. mutasse sententiam, cuius euidens signum est; quòd idem ipsum argumentum, cui ibidem respondet concedendo scientiam & opinionem posse esse simul, non verò scientiam & fidem; sibi obiicit locis supra citatis ex 2.2. & q. 14. de Veritate, & respondet vtrumque esse impossibile.

Ad 2. argumentum respondetur cum Masio vbi suprà admittendo casum. Potest enim optimè fieri, vt eadem conclusio cognoscatur per medium necessarium & probabile.

Dicimus tamen quòd quando acquisita scientia cognoscitur per medium probabile, non generatur habitus opinionis, sed habitus scientiæ iam acquisitus quodammodo firmatur: non quia re vera intendatur, aut simpliciter fiat maior: sed quia aliquo modo extenditur ad iudicandum de eadem conclusione per signa probabilia.

Nam, vt bene inquit D.Th. loco adducto ex 3. parte, ille, qui per scientiam cognoscit causam, ex hoc magis potest cognoscere signa probabilia, ex quibus procedit dialecticus syllogismus. Neque nouum videatur actus, qui aliàs producerent habitum opinionis, si non

si non adesset scientia, ipsa præsente non producere illum, sed potius quodammodo firmare, & extendere ipsum habitum scientiæ: idem enim proportionabiliter contingit ex sententia D. Thom. in actibus habituum infusorum: verbi gratia, fidei aut charitatis, per quos non acquiritur aliquis alius habitus, sed infusus confirmatur, vt expressè docet 1.2. quæst.51. art.4. ad 3. & quæst.1. de Virtutibus art.1. ad 19.

44. Ad tertium respondetur tangere grauem difficultatem ex materia de Habitibus: quomodo scilicet illi corrumpantur.

Quamuis autem ad verificandam nostram conclusionem, alicui videbitur sufficere habitum scientiæ, paulatim excludere habitum opinionis, etiamsi in gradibus remissis se compatiantur; sicut calor & frigus verè sunt contraria, quamuis in gradibus remissis possint esse simul: tamen absolutè negandum est vllo modo posse esse simul habitus scientiæ & opinionis: etiamsi possint esse simul temperantia & intemperantia, aut alij habitus voluntatis oppositi. Radicem autem disputatis tangit D. Thom. loco citato, ex 1. 2. art. 3. quia cùm ratio non possit totaliter superare appetitiuam potentiam in vno actu, eo quòd per vnum actum non possunt proponi voluntati omnes rationes, & motiua diligendi aliquid: ideo non potest per vnum actum habitus virtutis generari: quia autem intellectus quantum est ex parte sui omnino conuincitur per vnam propositionem per se notam ad assentiendum alicui propositioni communiter, verò per vnam rationem probabibilem: ideo per vnum actum potest generari habitus scientiæ, non verò opinionis. Ex quo rursus sequitur, quòd licet ob eandem rationem habitus oppositi voluntatis, & etiam opiniones oppositæ paulatim se excludant; & consequenter sint simul pro aliquo tempore: hoc tamen non contingit inter habitum scientiæ & opinionis de eadem propositione: sed statim ad acquiritur habitus scientiæ, etiamsi remissus sit, euanescit habitus opinionis; quantumuis intensus, nisi fortè maneat quoad alias propositiones, de quibus nondum habetur scientia.

45. Ad cuius probationem respondetur doctrina D. Thom. 2.2. q.1. art.5. ad 3. quòd in Catholico, qui acquirit scientiam de illa propositione, formaliter; non remanet fides respectu eiusdẽ. Id est habitus fidei iam non inclinat ad assentiendum illi sub ratione formali reuelationis obscuræ; sicut inclinat ad assentiendum aliis articulis. Vnde huiusmodi propositiones, vt rectè inquit D. Thom. *Non enumerantur inter credenda: quia de ipsis simpliciter sit fides apud omnes: sed quia præexiguntur ad ea, quæ sunt fidei, & oportet ea saltem per fidem præsupponi ab iis, qui eorum demonstrationem habent.* Quando autem dicimus, non posse amitti fidem circa vnum articulum, quin amittatur circa alios, intelligitur realiter & in illo, qui amisit fidem vnius articuli discredendo; non verò in eo, qui formaliter amisit illam: quia assentitur eidem articulo per medium euidens, quod fieri potest in iis, quæ per se primò non sunt de fide, vt ex dictis patet.

Ad confirmationem respondet benè Bañez 2.2. q.1. art.5. Medina vbi supra, & alij Thomistæ, quod scientia, & fides (& idem est de opinione) se mutuò iuuant, in his quibus non opponuntur. Et sic illa maior certitudo deriuatur ad assensum illius conclusionis, ex affinitate, quam demonstratio habet in eodem subiecto, cum fide remanente circa alios articulos: quia fides, & scientia non opponuntur penes certitudinem. Ex hoc autem non sequitur, quòd talis conclusio simpliciter sit credita, vel quòd formaliter maneat habitus fidei circa illam: quippè cum non maneat tota ratio formalis obiecti fidei, quæ completur per obscuritatem. Et ideò quamuis talis cognitio habeat certitudinem fidei; verè tamen non est assensus fidei: quia non est obscurus. Sicut à simili in eo, qui acquisita scientia de aliqua conclusione cognoscit eam per medium probabile, talis cognitio habet quidem ab illo medio totum perfectionis, quod haberet si non esset acquisita scientia, sed quia non habet imperfectionem formidinis, quæ est de ratione opinionis: ideò verè non est cognitio opinatiua. Per quod patet ad id quod affertur de rustico fideli, & Christiano Philosopho, hic enim quamuis verè non habeat fidem illius propositionis, nisi in præparatione animi, est tamen de illa certus pluribus titulis, vt explicatum est. Et ideò habet maiorem certitudinem, quàm rusticus fidelis eiusdem meriti.

Expenditur vltimum argumentum de raptu D. Pauli: simulque explicatur quid de fide, & scientia dicendum sit.

§. IV.

46. AD vltimum, quod sanè difficile est, variæ solent adhiberi solutiones. Quarum aliquas referunt Bañez, & Medina citati. Primò enim non pauci negant, D. Paulum in illo raptu vidisse essentiam diuinam. Quorum sententiam probabiliorem reputant Catherinus, & Cornelius 2. Corinthio 12. Molin. 1. parte quæst.12. art.11. disp.2. & alij eamque, inquit Medina, se libenter amplecti, iuxta quam non procedit argumentum, vt patet. Quia tamen contraria sententia est non solùm D. Thom. sed etiam August. Chrysostomi, Anselmi, & aliorum Patrum, quos iidem Auctores referunt; ideo relicta hac solutione.

Secundò alij respondent, pro illo tempore, quo Paulus fuit in raptu, lumen gloriæ dissipasse lumen fidei, transacto verò raptu, iterum infusam esse illi fidem ad credendum. Hæc tamen non est solutio, sed effugium, & pugnat cum verbis D. Thom. adductis in argumento, vbi expressè fatetur mansisse in Paulo fidei habitum. Quare hac etiam solutione relicta.

Tertiò Bañez vbi supra respondet, in illo casu factum esse per diuinam potentiam, vt simul conseruaretur habitus fidei cum actu visionis eiusdem obiecti. Quæ solutio non est improbabilis; maximè si vniuersaliter asseratur, duo contraria in gradibus intensis posse esse simul in eodem subiecto de potentia absoluta. Sed quia hoc non est in præsenti examinandum, & iuxta solutionem istam concedendum est, speciale miraculum in illa simultanea conseruatione. Ideò hac etiam prætermissa.

47. Duplicem aliam, & vtramque optimam adducit Caiet. Primam tradit 2. 2. in Comment. huius loci. Respondens Paulum in illo raptu non vidisse omnes articulos fidei, etiam si viderit diuinam essentiam, & ita habitum fidei mansisse quidem respectu articulorum, quos non vidit; non verò respectu eorum, quæ vidit, nisi in præparatione animi.

Hanc solutionem impugnat Bañez: quia lumen gloriæ, sine quo videri non potest diuina essentia, quamuis fuerit in Paulo per modum transitus; verè tamen manifestauit illi Deum sicuti est: ergo vidit omnes articulos fidei. Sed certè impugnatio parum vrget: tùm quia expressè repugnat D. Thom. quæst.13. de veritate art.5. ad 5. & 6. tùm etiam quia non eodem modo iudicandum est de forma, quando datur per modum motus, & habet esse transiens, & quasi intentionale; ac quando habet esse ratum, & firmum in natura: cuius multa possent adduci exempla

in

in doctrina Angelici Doctoris. Sufficiat quod ipse Sanctus expresse docet eodem artic. in solutione ad secundum; Quòd scilicet quia in illo raptu lumen gloriæ participatum est in Paulo, solùm per modum cuiusdam dispositionis transeuntis; sicut participatur lumen prophetiæ: ideò ex illa visione secundùm quid tantum potuit dici beatus, & raptus ille quodammodo pertinuit ad prophetiam. Ergo satis probabiliter dici potest tunc non vidisse in essentia diuina omnia, quæ ad finem pertinent: maximè cum constet ipsum non vidisse: an esset in corpore aut extra corpus.

48. Secundò idem Caiet. 1.2.quæst.67.art.5. quem sequuntur Medina art.3.antecedenti, Gallego vbi supra, & alij Thomistæ, respondet ex doctrina Angelici Doctoris loco citato ex 2.2.& 2.Corinthior.12. lect.1. habitum fidei posse quidem compati cum actu visionis transeunter, vt fuit in D. Paulo: permanenter verò (quod est simpliciter esse simul) non posse compati, neque habitus ipsos, aut actus inter se, neque habitum fidei cum actu visionis, aut econtrà.

Si autem obiicias ex Durando in 3. dist.32. quæst.2. quòd incompossibilitatem non facit longitudo temporis, sed natura oppositionis: ergo quæ possunt simul esse per instans, possunt simul esse absolutè; & per consequens si transeunter compatiuntur habitus fidei, & actus visionis, etiam compatiuntur habitus fidei, & actus visionis, etiam compatiuntur permanenter.

Respondetur cum Caietano, quòd incompossibilitas consurgit quidem ex natura oppositionis. Sed aliquando oppositio inter aliqua, non est in actu exercito, nisi in statu eorum completo, & tunc potest esse necessaria permanentia, vt exerceatur incompossibilitas, sicut patet in accidenti spirituali, cui quamuis repugnet subiectari in re corporea permanenter, potest tamen transeunter recipi in ea; vt de virtute productiua gratiæ, respectu sacramentorum docet expresse D. Thom. 3. part. quæst.62. art.4. & in 4. dist.1.q.1.art.4.quæstiune.2.& de veritate quæst.14. Sic ergo dicendum est in præsenti non sequi ex eo, quòd transeunter possint esse simul habitus fidei, & actus visionis, quòd etiam permanenter compatiantur. Et ratio est: quia horum incompossibilitas non sumitur præcisè ex parte mediorum, sed etiam, & maximè ex parte subiecti, quatenus scilicet repugnat idem subiectum esse absolutè videns, & non videns respectu eiusdem, etiam per diuersa media. Quæ ratio cessat quando actus visionis est transiens, & per modum motus: quia tunc non tam attenditur subiectum in quo recipitur, quàm principium, seu medium per quod illuminatur. Sicut à simili, de virtute illa intentionali sacramentorum, non iudicatur iuxta conditionem subiecti corporalis, quod mouetur ad causandam gratiam; sed iuxta conditionem principij, seu causæ à qua mouetur, vt expresse docet D. Thom. eisdem locis.

49. Ex dictis satis apparet, quod sicut opinio, sic etiam fides non potest simul esse cum scientia in eadem intellectu de eadem propositione, & hoc tam secundum actus, quàm secundum habitus. Sicut enim de ratione opinionis est incertitudo, seu formido in qua pugnet cum scientia: sic de ratione fidei est inevidentia, siue obscuritas; nam fides est argumentum non apparentium; seu assensus determinatus non videntis; sicut spes est appetitus non habentis; & ita ponit subiectum absolutè priuatum visione eius, quod creditur: & consequenter esse non visum est de ratione obiecti eius. Quæ omnia manifestè pugnant cum scientia, quæ intrinsecè est visio intellectualibus obiecti; & ex natura sua postulat claritatem, seu euidentiam. Quare sicut repugnat, quod intellectus absolutè iudicet de eadem propositione posse, & non posse aliter se habere, & propterea non possunt esse simul scientia, & opinio; sic etiam repugnat quòd eadem propositio absolutè sit eidem intellectui visa, & non visa; & consequenter non possunt esse simul scientia, & fides. Videantur D. Thom. 2. 2. q. 1.art.4.& 5. Caiet. Bañez, Medina & alij Thomistæ citati.

Est tamen hic aduertendum doctrinam istam intelligendam esse de scientia, quæ actu habet euidentiam suarum conclusionum. Si enim careat illa, vt contingit in Theologia nostra, quamuis non possit simul esse cum opinione propter suam certitudinem; non tamen repugnat quòd sit simul cum fide infusa: quia tunc non adest ratio repugnantiæ. De quo videri potest Caietan. artic.5. citato, & Bañez ibidem conclusione 5.

50. ¶ In fine horum lib. notandum est, quòd agens Aristot. in 2. lib. de principiis, vnde procedit demonstratio, disputat ex professo de definitione; priùs ostendens ipsam, seu quidquid est rei, demonstrari non posse: quod [illegible] ex dictis constat. Deinde quia sæpè assumitur, [illegible] edium, ad probandas passiones de obiecto, id[illegible] 4. & 15. docet modum, quo inuestigandæ [illegible] rerum diffinitiones. Circa quod pauca à nobis adnotanda sunt: nam de modo definiendi accidentia, qui difficilior est, plura diximus supra disp.5. Docet autem in præsenti Aristotel. quod diffinitiones tam substantiarum, quàm accidentium inuestigandæ sunt per diuisionem: inquirendo scilicet: an res diffinienda sit ens reale, vel rationis: est ens reale, an substantia, an quantitas, vel qualitas, &c. Et deinde per arborem proprij prædicamenti descendendo vsque ad immediatum genus, sub quo talis res continetur; quo inuento ponendum illud est in diffinitione. Differentia verò colligenda est ex aliquo effectu, vel operatione propria definiri. Quod si fuerint plures, vt contingit in homine, cuius sunt operationes propriæ, ridere, admirari, & discurrere; inspiciendum est, quæ sit earum prima, & ex aptitudine ad illam assignanda est differentia essentialis. Videatur Caietanus ibidem. Et hæc de libris Posteriorum.

NOTATIONES IN LIBROS
Topicorum Aristotelis.

1. POSTQVAM in libris Posteriorum egit Arist. de demonstratione, quæ est syllogismus procedens ex necessariis: recto ordine de syllogismo opinatiuo, seu qui procedit ex propositionibus probabilibus agit in his libris. In quorum septem prioribus inuestigat varia loca; vnde possunt desumi argumenta ad quamlibet rem in vtramque partem disputandam. Propter quod libri isti appellantur Topicorum τόπος, *topos* enim Græcè idem est, quod Latinè locus; & inde τοπικὸς *topicus*, id est localis, & τοπικὴ *topica*, id est, ars inueniendi loca, vt inquit. Quin

talia

talia lib.5. cap.14. in octauo verò, & vltimo libro loca inuenta disponit Arist. in modo, & figura, vt ex eis fiant syllogismi probabiles.

Est autem materia hæc, vt probat ipse lib.1. cap.2. valdè vtilis,tum ad colloquia,& exercitationes. Tum ad laudandum, & vituperandum; mouendum, & delectandum. Tùm ad Philosophiam, & alias scientias: in quibus, quia sæpè ignoramus propriam demonstrationem alicuius conclusionis vtimur rationibus probabilibus. Tùm denique ad prima principia probanda, quæ quia demonstrari non possunt, sæpè à nobis ostendantur, & declarantur rationibus topicis.

Vt ergo quiuis facilè in qualibet re proposita,possit argumenta probabilià formare; assignauit Arist. plurima loca vnde talia argumenta deducerentur. Quæ si numeres, inuenies 259. ea tamen Rodolphus Agricola ad 24. reuocauit, & Petrus Nuñez, quem alij commoniter sequuntur ad 10.tantum reduxit. Hæc sunt, locus à causis, ab effectibus; à subiectis; ab adiunctis;à dissentaneis:à comparatis;à nomine: definitione; à diuisione; & à testimonio. Quæ in præsenti breuiter explicanda sunt.

2. ¶ Est autem locus, vt definit Cicero in Topicis, sedes, seu index argumenti: argumentum verò est medium desumptum ad aliquid probandum. Quare id vnde medium desumitur, seu quod nobis indicat medium desumendum; dicitur locus, qui consequenter est, vel vt thesaurus quidam vnde hauriuntur argumenta; vel potiùs index eorum. Propter quod loca comparantur tectè manibus ferreis in biuiis, aut triuiis affixis; quæ iter nescienti demonstrant; vel vt inquit Ludouicus Viues, sunt velut leuimata narthesiorum, quibus vnguentarij, & Pharmacopolæ admonentur, quid sit in vnoquoque narthelio, aut capsula. His ergo locis adiunguntur quædam propositiones, quæ appellantur maximæ; & sunt quædam communes, & valdè notæ sententiæ, quæ vim tribuunt argumentis, ab his locis desumptis. Pro quibus omnibus videri possunt Auctores citati, & Masius in his libris, vbi materiam hanc breuiter, & perspicuè prosequutus est.

PRIMVS LOCVS A CAVSIS.

3. CAusa dicitur, ad quam sequitur esse alterius, seu cuius vi aliquid fit, estque quadruplex: scilicet materialis, formalis, efficiens, & finalis. Causa materialis est triplex, alia ex qua, vt lapides, & ligna, respectu domus, & ab hac laudatur Templum Salomonis, & ab Ouidio 2. Metamorphos. Templum Solis illis verbis: *Regia solis erat sublimibus alta columnis: clara micante auro, &c.* Alia est materia in qua, vt subiectum respectu accidentium. De quo in tertio loco dicemus. Alia materia circa quam, id est, obiectum; & ab hac commendat Aristot. scientiam de Anima, & Philosophjam moralem præponit Medicinæ, quia hæc circa morbos corporis, illa versatur circa morbos animæ. Causa formalis est quæ dat esse rei, & est duplex: alia artificialis, vt figura turris; à qua laudantur, vel vituperantur ædificia, & alia artefacta: alia est naturalis; & hæc alia interna, vt anima à qua laudatur homo; quia inter alia animalia capax est videndi Deum: alia externa vt pulchritudo. Ex quo loco laudauit Iuno Nymphas primo Æneid. *Sunt mihi bis septem præstanti corpore Nymphæ.* Similiter causa efficiens est, à quo primo incipit motus, quæ alia est libera, alia necessaria, & sic de aliis diuisionibus quas in Physica trademus; à quibus plura argumenta sumuntur. Hinc laudamus aliquem à parentibus, à proauis: & excusamus, quando coactus commisit facinus. Tandem causa finalis est, cuius gratia aliquid fit; est autem finis duplex; alius vltimus, alius non vltimus; & ab hoc loco laudamus actiones, quæ in bonum finem diriguntur; criminamur verò, cum ab eo deflectuor, & cætera.

SECVNDVS LOCVS AB EFFECTIBVS.

4. LOcus iste proportionabiliter sumitur, ac præcedens, & ab eo laudamus aliquem propter propria facta, Martyres propter constantiam; Artificem propter artefactum, & cætera. Vituperantur autem tyranni, & peccatores propter praua opera, & cætera.

TERTIVS LOCVS A SVBIECTIS.

5. NOn dicitur in præsenti subiectum, id est, subiectum scientiæ, de quo diximus in primo loco; sed subiectum,in quo est aliquid: & ab hoc loco laudantur,vel vituperantur arbores, aut fructus terræ: quia in bona,aut mala terra nascuntur. Præponuntur etiam virtutes,& scientiæ aliis accidentibus: quia in meliori subiecto sunt.

QVARTVS LOCVS AB ADIVNCTIS.

6. ADiuncta dicuntur illa accidentia, quæ insunt subiecto, quæ si sint extra essentiam, & communia; dicuntur adiacentia; si verò res adiunctæ solùm circumstent, vt arma, diuitiæ, &c. dicuntur connexa. Vnde amplissimus est locus iste, ex quo laudatur homo, qui perspicaci ingenio est, qui scientias, qui virtutes, qui fortitudinem corporis, qui meliores sensus, patriam, aut amicos habent, qui bonæ fortunæ est, &c. Vituperantur verò qui sacro loco, aut tempore peccatum perpetrarunt.

QVINTVS LOCVS A *dissentaneis.*

7. DIssentanea dicuntur, quæ de eadem re simul affirmari,& negari non possunt. Quæ quando repugnant absque propria oppositione, solent appellari repugnantia, seu disparata: quando verò habent propriam oppositionem dicuntur opposita; & hæc alia sunt relatiua,& alia contraria, alia priuatiua, alia contradictoria, de quibus iam egimus cap. de oppositis. Ex quo loco sumit argumentum,qui laudat humilitatem, vituperando superbiam; qui ostendit damna luxuriæ afferendo commoda castitatis,&c.

SEXTVS LOCVS A COMPARATIS, *vel similibus.*

8. COmparata appellantur, vt inquit Rodolfus Agricola, quando in aliquo vno tertio coniunguntur; vt cum dicimus, Regi Hispaniæ licet contra Turcas belligerare: ergo etiam licebit Regi Galliæ. Similia verò dicuntur quando comparantur duo duobus per modum proportionalitatis; vt si dicas, sicut inter apes est vna dux, & magistra; ita inter homines oportet esse vnum Principem,&c.

SEPTIMVS LOCVS A NOMINE.

9. LOcus iste solet appellari ab interpretatione sermonis, vel ab etymologia nominis, quo sæpissimè vtimur; vt si dicas, decet amatorem sapientiæ

pientiæ virtutibus studere: ergo decet etiam Philosophum. Similiter non decet eum, qui de Deo loquitur, aliquod turpe proferre: ergo neque Theologum. Quo etiam modo arguendi vsus est Cicero in Verrem dicens: *Non mirum est furtum fuisse factum à Verre: quia à verrendo dictus est Verres.* Ad quem locum reducitur locus à coniugatis; quando scilicet nomina affinia sunt, eo quòd vnum ab alio deriuatur; vt concretum ab abstracto. Ex quo loco argumentamur; non sunt appellandi viri, qui nihil habent virtutis, neque homines, qui nihil habent humanitatis, &c.

OCTAVVS LOCVS A DEFINITIONE, & nonus à diuisione.

10. QVid, & quotuplex sint definitio, & diuisio dictum satis à nobis est in proœmio Summularum. Vbi etiam notauimus modos arguendi in vnaquaque, & ita nihil restat addendum.

DECIMVS LOCVS A TESTIMONIO.

11. A Rodolpho appellatur hic locus à pronunciatis: quia sumitur ex his, quæ aliqui pronuntrauerunt. Vel vt alij dicunt ab assumptis: quia accipitur omninò ab extrinseco, neque consideratur circa subiectum. Est autem testimonium duplex, aliud diuinum, aliud humanum. Diuinum est, quod accipitur à Deo dicente, vel per Prophetas, & scripturas, vel per traditiones Christi Domini, & Apostolorum, vel per Concilia, aut Ecclesiam: nam hæc omnia clauduntur in præsenti sub testimonio diuino, & sunt loci vnde Theologus desumit sua argumenta. De quibus agit D. Thom. 1. part. quæst. 1. artic. 8. & Cano in Aureo lib. de locis Theologicis.

Testimonium humanum est, quod ab homine profertur, quod quidem, vt author est Cicero, potest attendi, vel ex auctoritate, vel ex voluntate, vel ex confessione, seu oratione. Ad auctoritatem plura concurrunt, nempè ætas, ingenium, opes, ars, vsus, & opinio virturis, & ita quando plura horum quis habuerit; tanto maius est testimonium eius sumptum ab auctoritate. Propter quod senum testimoniis fidem adhibemus peritis in sua arte credimus; & qui nacti sunt virturis opinionem, meliùs persuadent, &c. Ex voluntate etiam sumitur testimonium, vt ex testamentis, pactis, & legibus, tam ciuilibus, quàm canonicis. Tandem ex oratione, seu confessione: & hoc siuè voluntariè quis veritatem fateatur, siue coactè: quia nimirum, vel corpus tormentis premitur, vel anima ratione voti, seu iuramenti ligatur. Vbi tandem nota, quòd à testimonio humano affirmatiuè sumitur efficax argumentum; vt si dicas: Aristoteles inquit materiam primam esse puram potentiam: ergo ita est. Si, verò argumentum sumatur negatiuè nil probat, & inefficax est; vt si dicas: D. Thom. non dixit hoc: ergo non ita est. Et hæc sufficiant pro libris Topicorum.

NOTATIONES IN LIBROS Elenchorum.

QVEMADMODVM Medicus non solùm de medicamentis, quibus salus deperdita restituitur; sed etiam de venenis, quibus ipsa læditur, tractat, vt quandocumque fuerint alicui propinata, opportunis medijs depellantur: Ita Dialecticus non tantùm de locis dialecticis, vndè probabilia argumenta desumuntur, disputat; sed etiam de sophisticis, vndè rationes captiosæ, & apparentes hauriri solent; vt quandocumque in concertationibus, argumentis similibus impetimur, quomodo dissoluenda sint, calleamus. De hoc ergo argumentorum genere agit Aristoteles luculenter in duobus libris Elenchorum, ita inscriptis; quia in eis agitur de sophisticis redargutionibus, seu reprehensionibus, ἔλεγχος, *elenchos* enim græcè, idem est, quod latinè redargutio, seu reprehensio. Agit etiam de eadem materia D. Thom. in peculiari opuscul. de fallaciis, quod est in ordine 39. Ex quibus breuiter, quæ necessaria visa fuerint deducemus.

2 Est ergo argumentatio, seu syllogismus fallax; qui procedit ex apparentibus, quæ scilicet videntur esse sed non sunt. Et est duplex: alius qui procedit ex propriis alicuius scientiæ malè intellectis; vt si dicas: *Omnes lineæ ductæ à centro ad circunferentiam sunt æquales: sed lineæ rectæ, & curuæ ducuntur à centro ad circunferentiam: ergo sunt æquales.* Maior enim principium geometricum malè intellectum: quia solùm debet intelligi de lineis rectis, & huiusmodi syllogismum appellat Aristot. pseudographum, cuius cognitio non pertinet ad Logicam, sed ad illas scientias, ex quarum principiis malè intellectis formatur.

Alius est syllogismus fallax, qui constat ex apparentibus communibus, quæ scilicet pluribus materiis applicari possunt; vt si dicas: *Quidquid non amisisti habes: sed barbam non amisisti: Ergo barbam habes.* Maior enim illa pluribus materiis applicari potest; & de huiusmodi syllogismo pertinet ad Logicum, qui cum sit communis artifex, non solùm explicat loca, vnde rationes probabiles communes desumuntur; sed etiam vndè rationes apparentes communes efformantur.

3 Rursus syllogismus iste fallax, qui pertinet ad Dialecticum est triplex. Potest enim esse fallax, vel ratione materiæ tantùm; quando nimirum, licet sit in modo, & figura; tamen ratione alicuius æquiuocationis, aut aliundè fallit: vel ratione formæ tantùm, quando scilicet forma syllogismi est vitiosa, licet propositiones sint veræ. Tertiò tandem ratione vtriusque. Ex his autem solùm syllogismus fallax primo modo dicitur propriè, & absolutè syllogismus: quia ibi solum inuenitur forma syllogismi: in aliis verò duobus modis deficiente forma deficit vera ratio syllogismi; & ita secundùm quid tantùm possunt appellari syllogismi. Eo sensu, quo homo pictus appellatur homo.

Quando ergo syllogismus fuerit fallax ex parte materiæ, distinguenda est illa præmissa, in qua vitium residet; quando verò fuerit fallax ex parte formæ, concessa maiori, & minori neganda est consequentia; & assignandus defectus eius, quod satis constat ex dictis tertio libro Summularum. Tandem si syllogismus sit fallax ex parte vtriusque, tunc quo malueris modo poteris respondere; vel assignando vitium materiæ, seu defectum formæ.

formæ. Ostendamus ergo breuiter aliquos locos, seu fallacias, quibus Sophistæ vtuntur, quæque oriuntur ex defectu in materia syllogismi: suntautem istæ apud Aristotelem tredecim, ex quibus sex contingunt in inductione, seu vocibus significantibus res; septem verò in ipsis rebus significatis. Ex fallaciis primi generis.

PRIMA EST FALLACIA ÆQVIuocationis.

4. CONtingit hæc fallacia, quando ponitur in præmissis aliquis terminus æquiuocus. Quod fieri potest tripliciter. Primò quando est purè æquiuocus; vt si arguas: *Canis est latrabilis: sidus cœleste est canis: ergo sidus cœleste est latrabile.* Secundò quando est analogus attributionis, aut proportionalitatis metaphoricæ; vt si dicas: *Quidquid ridet, diducit os: sed pratum ridet: ergo pratum diducit os.* Tertiò quando vox aliqua seorsim sumpta vnam rem significat; quæ tamen aliis coniuncta mutat significationem; vt si dicas: *Qui sanabatur, sanus est: sed ægrotus sanabatur: ergo ægrotus sanus est.* Vbi vox ægrotus vnita cum verbo de præterito in minori fit de præterito: quia verò in conclusione iungitur cum verbo de præsenti, fit etiam ipsa de præsenti.

SECVNDA FALLACIA AMPHIbologiæ.

5. FIt hæc fallacia, quando aliqua integra oratio est æquiuoca, & habet plures sensus. Et contingit duobus modis. Primus est, quando est pura æquiuocatio: quia nimirum oratio illa æquè habet vtrumque sensum absque ordine vnius ad alium. Verbi gratia hæc oratio *liber Aristot.* æquè enim significat, & librum, qui possidetur ab Aristot. & qui ab Aristot. editus est. Et ita committitur amphibologia, si arguas: *Liber Aristotelis possidetur ab Aristot. sed liber iste Elench. est Arist. ergo possidetur ab Aristot.* Secundus modus est, quando aliqua oratio habet duos sensus, quorum vnum primò, & propriè significat; alium verò per metaphoram, & translationem; vt si arguas: *Quicumque litus erat, litus sciendit aratro: sed qui oleum, & operam perdit, litus erat: ergo qui oleum, & operam perdit, litus sciendit aratro:* & ad hunc locum reuocat D. Thom. fallaciam, quæ fit ex mutatione casus; vt si dicas: *Omnes Magistri sunt homines: isti libri sunt Magistri: ergo isti libri sunt homines.*

Tertia fallacia compositionis, & quarta diuisionis.

6 COntingunt hæ fallaciæ, quando à sensu composito vero arguitur ad sensum diuisum falsum, vel è contra: quod tripliciter potest fieri. Primò, quando propositiones sunt modales: præcipuè, si non attendatur: an modus prædicetur, vel interponatur partibus dicti, ad iudicandum, propositionem esse compositam, vel diuisam) vt si dicas *Quicumque quiescit, potest ambulare: sed sedens, dum sedet, quiescit: ergo sedens dum sedet, potest ambulare.*

Secundò, quando aliquod extremum propositionum habet plures terminos, qui possunt sumi vel copulatim, vel disiunctim; ita vt propositio sit categorica de copulato, vel desiuncto extremo: vel etiam copulatiuè, aut disiunctiuè; ita vt propositio æquiualeat hypotheticæ copulatiuæ, aut disiunctiuæ; vt si dicas: *Quicumque numerus componitur ex duobus, & tribus, est duo, & tria: sed quinarius non est duo, & tria: ergo quinarius non componitur ex duobus, & tribus.* Vbi maior est vera copulatim; minor verò copulatiuè. Tertiò tandem contingunt hæ fallaciæ, quando aliqua vox potest iungi partibus antecedentibus, & consequentibus; vt si dicas: *Qui scis literas modò, didisti illas: sed tu scis literas: ergo modò didicisti illas.*

QVINTA FALLACIA ACCENTVS.

7. FIt hæc fallacia, quando eadem, vox variè prolata varia significat. Et contingit quatuor modis. Primò, quando mutatur accentus, de acuto in grauem, vel econtrà; vt si dicas: *Quicumque occidit moritur: sed sicarius occidit: ergo sicarius moritur.* Secundò, quando mutatur *quantitas* syllabæ, sic: *Omnis populus est hominum multitudo: sed aliqua arbor est populus: ergo aliqua arbor est hominum multitudo.* Nam in maiori prior syllaba corripitur, in minori verò producitur. Tertiò, quando mutatur modus proferendi, hunc leniter, nunc asperè vocem pronuntiando; vel nunc in vero sensu, nunc per ironiam loquendo; vt si dicas: *Omnis ara est in templo: sed porcorum stabulum est hara: ergo porcorum stabulum est in templo.* Similiter: *Qui dicit tibi, præclarè functus es officio tuo, laudat te: sed aliquis illudens tibi, dicit, præclarè functus es officio tuo: ergo aliquis illudens tibi laudat te.* Quartò tandem, quando plures voces coeunt in vnam; vt si dicas: *Quidquid fit in vite est pampinus, vel racemus: sed quidquid fit coactè, fit inuitè: ergo quidquid fit coactè est pampinus, vel racemus.*

SEXTA FALLACIA FIGVRÆ dictionis.

8 COntingit hæc fallacia, quando fit transitus de vno genere in aliud, quod accidit multipliciter. Primò si transeat de vno genere grammaticorum in aliud, vt quando committitur solæcismus: quia altera extremitatum est generis fœminini v. g & altera masculini, vt si dicas: *Omnis substantia affecta albedine est alba: paries est substantia affecta albedine: ergo paries est alba.* Secundò quandò fit transitus de vno prædicamento in aliud; vt si dicas: *Quidquid fuisti heri, es hodie: sed incipiens fuisti heri: ergo incipiens es hodie:* ibi enim transfertur, quid in quale. Tertiò quando intra idem prædicamentum fit transitus de vna specie in aliam; vt si dicas: *Digitos, quos olim habuisti, habes hodie: sed paruos digitos olim habuisti: ergo paruos digitos olim habuisti.* Quartò tandem quando vox significans rem vniuersalem transfertur in vocem significantem rem particularem, vel econtrà; vt si dicas: *Quod ego sum tu non es: sed ego sum homo: ergo tu non es homo.* Vbi vox ergo, quæ in maiori est particularis, in minori fit vniuersalis: quia iungitur cum homine.

§ Ex fallaciis secundi generis, quæ scilicet contingunt in rebus significatis;

PRIMA EST FALLACIA accidentis.

9. QVæ tribus modis contingit. Primò, quandò quod est proprium subiecti tribuitur accidenti; vt si dicas: *Iste canis est pater, & est tuus: ergo est pater tuus:* nam canis, & pater sunt vnum per accidens. Et ita non sequitur quòd quidquid est verum de vno, sit verum de altero. Secundò quando quod conuenit superiori accidentaliter, quia superius est, tribuitur inferiori; vt si dicas: *Animal est genus: homo est animal; ergo homo est genus.* Tertiò quando inter ea, quæ reciprocantur, quidquid conuenit vni quo-

cumque modo, tribuitur alteri; vt si dicas: *Animal rationale est definitio: homo est animal rationale: ergo homo est definitio.*

SECVNDA FALLACIA CONSE-
quentis.

10. Fit hæc fallacia, quando argumentamur à termino consequenti, ad antecedentem; quando tales termini non sunt simul antecedens, & consequens iuxta dicta in fine 3. libr. Summul. quod dupliciter contingit. Primò, quando ex affirmatione termini consequentis, infertur antecedens; vt si dicas: *Est animal: ergo est homo.* Secundò quando ex negatione termini consequentis infertur negatio antecedentis; vt si dicas: *Non est homo: ergo non est animal.*

TERTIA FALLACIA A DICTO
secundùm quid ad dictum simpliciter.

11. Ab aliis appellatur hæc fallacia, ab eo quod est in parte, ad id quod est in toto. Quod contingit duobus modis. Primus est, quasi do illud, quod in est parti, cùm possit in esse toti, tribuitur toti, vt. *Æthyops est albus secundùm dentes: ergo est albus*: quod intelligendum est, iuxta ea quæ dicta sunt in fine 2. lib. Summul. benè enim valet: *Petrus est crispus secundùm capillos: ergo est crispus*; quia crispitudo solum potest esse in capillis. Secundus modus est, quando quod non conuenit alicui sine adiectiuo, tribuitur absque illo, vt *Cadauer est homo mortuus: ergo est homo.* Et generaliter quando prædicata, quæ non possunt diuidi diuidimus; aut quæ non possunt coniungi coniungimus, committitur fallacia ista; vt si dicas: *Petrus est magnus, & est Logicus: ergo est magnus Logicus. Paulus est bonus Prator: ergo est bonus, & est Prator.*

QVARTA FALLACIA IGNORANTIÆ
elenchi, seu redargutionis.

12. Contingit hæc fallacia, quando est aliquid ad contradictionem necessarium, & tamen inferimus contradictoria. Vnde tot modis contingit quot sunt conditiones requisitæ ad contradictionem. Et sic primò fit captio ista; quando non est in ordine ad idem; vt si dicas: *Quaternarius est duplus binario, & non est duplus quinario: ergo est duplus.* Secundò si non est secundùm idem; vt *Æthyops est albus secundùm dentes, & non est albus secundùm corpus: ergo est albus, & non albus.* Tertiò, si non fit eodem modo; vt si dicas: *Vestis aptata corpori tegit corpus, complicata in arca non tegit corpus: ergo tegit, & non tegit.* Quartò tandem, si non fit eodem tempore vt *Hispania calescit tempore hyemis: ergo calescit, & non calescit.*

QVINTA FALLACIA PETITIONIS
principij.

13. Contingit fallacia ista, quando id ipsum assumitur, quod in quæstione versatur. Et fit primò, quando vnum synonimum per aliud probatur, vt si probaturi hominem viuere assumamus esse animatum. Secundò quando assumimus illud, quod est omninò idem, cum eo quod probaturi sumus, etiam si diuerso modo significentur: vt quando probamus hominem esse risibilem, quia animal rationale est risibile. Tum enim in rei veritate petitur principium: nam cum homo, & animal rationale secundùm se sint omninò idem, ita mediata est hæc propositio, *animal rationale est risibile*: sicut hæc: *homo est risibilis*; & ita illa secundùm se non potest esse medium ad istam probandam. Videantur, quæ diximus supra disp. 18. n. 7. vbi ostendimus propositionem, in qua prima passio demonstratur de subiecto, secundùm se esse immediatam, & per se notam: quia in te non mediat aliquid inter prædicatum, & subiectiuum, quod possit assumi ad illam demonstrandam.

SEXTA FALLACIA NON CAVSÆ,
vt causa.

14. Fit hæc fallacia, quando aliquis effectus tribuitur, vt causæ alicui; quod tamen non est vera causa eius. Vt si colligas: arma non esse in Republica permittenda, eo quòd multis turbandæ pacis occasionem præbent; vel literarum studiis non esse incumbendum, eo quòd multis perniciem attulerunt.

SEPTIMA, ET VLTIMA FALLACIA
plurimum interrogationum, vt vnius.

15. Eo tendit hæc fallacia, vt qui simplicem responsionem reddit, omnibus minimè satisfaciat; ac proinde decipiatur. Contingit autem tripliciter. Primò, cùm vnum de pluribus interrogatur; vt si quæras: *an luxuria, & castitas sint bona.* Secundò, cum plura quæruntur de vno; vt si quæras: *an Petrus sit homo, & equus*: si enim respondeas affirmatiuè, infert Sophista: ergo Petrus est equus, si autem negatiuè, infert: ergo Petrus non est homo. Tertiò tandem, cum plura de pluribus quæruntur, vt si Petro existente cæco, & Paulo vidente inquiras: *An Petrus & Paulus sint cæci, & videntes.* Et hæc sufficiant pro libris Elenchorum, & pro tota Dialectica. Vtinam cedant in maiorem Dei gloriam, & Ecclesiæ vtilitatem, cuius iudicio omnia siue dicta, siue dicenda omninò summittimus. Compluti pridie Kalendas Septembris, M. DC. XXIV.

FINIS.